שו״ת · אחרונים

משנה שכיר חלק א

רבי יששכר שלמה טייכטל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משנה שכיר חלק א

רבי יששכר שלמה טייכטל

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משנה-שכיר-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמות 5
סימן א 30
סימן ב 46
סימן ג 50
סימן ד 52
סימן ה 59
סימן ו 69
סימן ז 74
סימן ח 81
סימן ט 83
סימן י 85
סימן יא 87
סימן יב 93
סימן יג 94
סימן יד 99
סימן טו 105
סימן טז 114
סימן יז 115
סימן יח 117
סימן יט 119
סימן כ 119
סימן כא 120
סימן כב 122
סימן כג 123
סימן כד 127
סימן כה 141
סימן כו 143
סימן כז 144
סימן כח 147
סימן כט 157
סימן ל 158
סימן לא 162
סימן לב 163
סימן לג 166
סימן לד 167
סימן לה 168
סימן לו 169
סימן לז 171
סימן לח 178
סימן לט 185
סימן מ 187
סימן מא 189
סימן מב 190
סימן מג 199
סימן מד 205
סימן מה 207
סימן מו 209
סימן מז 213
סימן מח 213
סימן מט 219
סימן נ 222
סימן נא 222
סימן נב 227
סימן נג 228
סימן נד 236
סימן נה 239
סימן נו 240
סימן נז 241
סימן נח 245
סימן נט 245
סימן ס 251
סימן סא 262

סימן סב 265
סימן סג 275
סימן סד 277
סימן סה 280
סימן סו 290
סימן סז 295
סימן סח 296
סימן סט 300
סימן ע 315
סימן עא 329
סימן עב 331
סימן עג 348
סימן עד 349
סימן עה 361
סימן עו 363
סימן עז 370
סימן עח 376
סימן עט 378
סימן פ 380
סימן פא 386
סימן פב 396
סימן פג 398
סימן פד 402
סימן פה 403
סימן פו 412
סימן פז 415
סימן פח 416
סימן פט 421
סימן צ 422
סימן צא 437
סימן צב 440
סימן צג 446
סימן צד 448
סימן צה 448
סימן צו 449
סימן צז 453
סימן צח 457
סימן צט 460
סימן ק 462
סימן קא 464
סימן קב 468
סימן קג 470
סימן קד 476
סימן קה 482
סימן קו 484
סימן קז 488
סימן קח 490
סימן קט 491
סימן קי 494
סימן קיא 498
סימן קיב 504
סימן קיג 512
סימן קיד 513
סימן קטו 514
סימן קטז 517
סימן קיז 519
סימן קיח 521
סימן קיט 525
סימן קכ 530
קונטרס דבק טוב 534

הקדמות

הקדמת המחבר בלבם מלא תודה מדבר מודה ומשבח ומהדר לה' אשר חסדו עליו הגבר.

הקדמה ראשונה.

א **תהלת** ה' ידבר פי כמו שכתוב בספר חסידים סי' תתר"ך מובא בח"ס או"ח סי' קנ"ו שכל הגומר ענין גדול יברך לשי"ת ויבקש שישרה כינה במעשי ידיו כמו משה רבינו ע"ה עיי"ש ואחרי שזכני השם ברוב רחמיו וחסדיו המרובים עלי מעודי לגמור דבר גדול כזה לחדש חידושין דאורייתא ולאספם בחיבור ולהעלותם על מזבח הדפוס להוציא לאור עולם תעלומות חכמ' שחנני החונן לאדם דעת וגם ראו אותה שרי התורה ויהללוה ושבחוה כי הם דברים שניתנו להאמר וראוים להתבדר בעלמא כמו שיראה הרואה בהסכמותיהם שהאצילו מהודם עלי ובעת שהגיעה השעה שספרי הקטן הנוכחי שו"ת "משנה שכיר" חלק ראשון יוצא מבית הדפוס להופיע אורו ע"פ תבל, עניתי ואמרתי שאיני כפוי טובה להכיר חסדי המקום אשר הפליא עלי ואמרו רבנן בכפילא מה גם בצוק העת הזאת שאין הפרוטה מצוי' וההוצאה מרובה והוצאת הדפוס הוא ביוקר גדול ובחמלת ה' עלי הי' לאל ידי לדפוס חיבורי והזמין לי ההוצאת ע"ז בודאי שחוב כפול מוטל עלי לברך הקב"ה ובפה מלא אני מודה ומהלל ומשבח ואומר **ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שהחיינו וקיימני והגיעני לזמן הזה** -

ובאמת כי לבי נמלא רגשי תהלות והודאות לאל בורא עולם, אמנם מה פום סכיר ממלל וכמו שאנו אומרים בתפלת נשמת כ"ח אלו פינו מלא שירה כים כו' אין אנו מספיקין להודות ואמרתי לפרש תפלת נשמת שתחלה אמר אין אנו מספיקין ואח"כ אמר על כן אברים שפלגת בנו כו' הן הם יודו ויברכו וישבחו וקשה כיון שאין אנו מספיקין איך יודו ויברכו אבל נראה שודאי מן החוב על האדם להלל ולשבח להקב"ה על חסדיו המרובים עליו ולהכיר טובתו כמאמר הכתוב הזובח תודה יכבדנני וכל התפילות והברכות נתקנו ע"ז להודות ולהלל ולשבח את הבורא כ"ע אמנם העיקר שצריך לאדם לידע שעוד לא סיים לכולא שבחי' דמרא עלמא והוא רק כטפה מן הים נגד מה שחייב. ובאופן הזה בודאי הוא מן החוב ומן המצוה וחשוב בעיני כביכול וזה שאמר אילו פינו כו' אין אנו מספיקין וקחשיב האלף א"א רבבות הטובות שעשה עמנו ועל רובי הטובות וחסדים כאלו אף ימי מתושלח לא היו מספיקים להודות ועד הנה עזרונו ואל תטשינו לנצח ע"כ אברים כו' הן הם יודו כו' ר"ל אחר שנדע שאין בכחנו לסיים שבחו שוב שפיר אנו יכולין ומחיובים להודות עכ"פ מה שבכחנו והבורא כ"ע מחשיב דברי שבחותינו כאלו אמרנו לפי ערך גדולתו וא"ש בס"ד.

וזהו נמי דברי המשורר אלקי מה אשיב לה' כל תגמלוהי עלי כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא נדרי לה' אשלם ר"ל איך אפשר שאשיב לה' כל תגמולהי עלי היינו שאתן לו תודה ושבח על כל תגמולהי זה דבר שא"א אבל פטור בלא כלום א"א על כן בעת שכוס ישועות אשא אזי בשם ה' אקרא בשיר וקול תודה כפי כחי ומאדי אבל ידעתי שעוד לא יצאתי בזה ידי חובתי ולא שלמתי עוד נדרי שנדרתי להודות לפניו על חסדיו ובעת שיהי' בכחי להוסיף לו תהלה ושבח אשלם עוד נדרי וכמו שאמר במק"א והוספתי על כל תהלתך וזה שאמר נדרי לה' אשלם ר"ל שבזה שקראתי בשם ה' בשירות ותשבחות עוד לא שלמתי נדרי שנדרתי להודות, על כל הטובות שגמל עלי ורק עוד החוב מוטל עלי לשלם ואשלם בעזרת השם להוסיף לו תהלה ואיש בס"ד -

ב **כמוני** היום שזכני השם לראות פרי עמלי שעמלתי וטפחתי ורביתי מיום שעמדתי על דעתי ובירר חלקי להיות מעמלי תורה ומתופסי תורה והביאני עד הלום ואין הלום אלא מלכות מלכותא דרבנן והושיבני כסאות למשפט משפט ההורא' להורות לעם ה' דרכי השם כמה טובה כפולה ומכופלת למקום עלי לפיכך ידעתי גם ידעתי שכנגד זה חובה כפולה ומכופלת עלי להודות ולהלל ולשבח ולפאר למי שעשה לי כל החסדים האלו - **ואם** כי לא נשכח ממני מאמר רבא ביומא דף ע"ב ע"ב דאומן לה סמא דחייא דלא אומן לה סמא דמותא רחמנא ליצלן וצריך להיות באמת אימן מופלא ומומחא להשתמש בכלי אומנית גדולה ויקרה כזו ולכלכל דבריו במשפט מבלי לנטות ימין ושמאל ומי הוא שיאמר זכיתי לבי ובריתי לי קו המשפט מדה נכונה זכה וברורה להיות הורה בתורה כמשה מפי הגבורה ורבים אשר חשבו לעלות ונפלו לאחור חד מטפס וטולה וחד מטפס ויורד וכמאמר חכז"ל בפסוק ומנחליאל במות ומבמות הני עירובין ד' נ"ד ע"א ורבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה ונפל ממנו "רב" וכאשר שמעתי מפי מגידי אמת ששמעו, מפי רבינו הקדוש בעל אך פרי תבואה מליסקא ז"ל שהי' מכיר בת"ח שטרם שנעשו רבנים היו אל שים חשובים וכשרים היו באותה שעה ואח"כ כשעלו ונתעלו על כסא רבנות נתטפשו וקלקלו מעשיהם וא"כ ולשמחה מה זה עושה, אבל כבר ושבו חכז"ל את דברי החכם מכ"א בשבת ל"א ע"ב שהי' נראה כסתירה בדבריו שפעם הוא אומר ושבחתי אני את השמחה ופעם הוא אומר ולשמחה מה זה עושה הא בשמחה של מצוה והא בשמחה שאינה של מצוה וודאי מי שמשמח בהגבהת כסא למשפט לזכות על ידה בכתרה של תורה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולהיות ממזכי הרבים ולבו שלם בה' ובמצוותיו ויפנה עצמו מכל עסקי העולם וישב בד' אמית של הלכה בלבד ויהי' לו בזה שמחה של מצוה בודאי לא יהי' לו כסא כבוד הלזה למכשול ולפוקה ורגלי חסידיו

ישמור ויחננו דעת ותבונה לכלכל דבריו במשפט ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו ועלינו רק לבקש מלפניו יתברך להיות תמים בחיקי השם כתפלת מלכנו הקדוש חי וקיים יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש כי אתה תאיר נרי וה' יגיה חשכי וכפירוש השלטי גיבורים סביב המרדכי בפ"ב דשבת דקאי על ת"ת כשהאדם עוסק בתורה לשמה הקב"ה מגיה חשכו שאינו בא לידי עון ואינו מורה בתורה שלא כהלכה ולכך אמר הכתיב והגית בו לשון נוגה כשהקב"ה רואה שלבו של אדם לשם שמים אפילו שאין בלבו לדעת עומקה של הלכה הקב"ה מגיה דבריו שלא יצא מפיו הורא' שלא כהלכה עיי"ש - הרי דאחר כוונת הלב הן הן הדברים ועלינו רק לבקש כתפלת שלמה המלך ע"ה להטית לבבינו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו -

ג **ונחזור** להודאה אחר שאמרו חכז"ל דאפילו ריש גרגותא משמיא קמוקמי לה משלחן גביה קזכי לי בכתרה של הורה ובפירותיהן ופירות פירותיהן וזה פרי' - ועתה הבאתי את ראשית פרי תבונתי אשר נתת לי ה' ושמתי בטנא חיבורי הנוכחי והנחתי אותה לפני מזבח ה"א היינו שיש לה עוד מעלה קדומה למזבח ה' כמאמרם ז"ל בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ועניתי ואמרתי לפני ה' בהרמת קול תודה ברכת שהחייינו כמו שכתבתי למעלה אבל כבר כתבתי שלא יצאו ידי חובתו בהודאה פעם אחת וכן ראיתי בשם מרן מהר"מ שי"ק ז"ל שפי' דברי אמנו לאה שאמרה הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודא ר"ל שאמרה דוכי די שרק פעם אחת אודה את ה' ע"כ קראה שמו יהודא ובכל פעם שהיתה קורא בשמו נזכרה להוסיף הודאה לשי"ת ע"כ - כן אני איסוף עוד תהלה בחמירת תפילת ר' נחוניה בן הקנה שהי' אומר ביציאתו מביהמ"ד ובגומרה של תורה ואען ואומר בכל כחי ומאדי בפה מלא תהלה -

מודה אני לפניך ה"א וא"א ששמת חלקי מיושבי ביהמ"ד ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אני ר"ן והם רצים אני רץ לחיי עוה"ב והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלקים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך.

יה"ר מלפניך ה"א כשם שעזרתני לחבר ספר זה כן תעזרני לחבר עוד ספרים אחרים ויעלו לפניך לרצון וללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתיך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים וגדולי הפוסקי' ראשונים ואחרונים ותלמודי חכמים הנזכרים בספרי זה יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה ספי ומפי זרעי וזרע זרעי עד

סוף כל הדורות ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים אורך ימים בימי' ובשמאלה עושר וכבו' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום ויה"ר שישרה שכינה במעשי ידי ויתקבל ספרי בעיני חכמי הדור כברכת גדולי וצדיקי הדור שברבני בהסכמותיהם אמן כן יהי רצון.

ד **והנה** אמרו חכז"ל בשמות רבה פ"ד ומי שהוא פותח פתח לחברו נפשו חייב לו וחייב בכבודו יותר מאביו ואמו עיי"ש ואם כן הוא בפותח פתח לחיי. עוה"ז על אחת כו"כ בפותח פתח לחיי עוה"ב וקיי"ל ג"כ גבי אבידה אבידת אביו ואבידת רבו אבידת רבו קודם שזה מביאו לחיי עוה"ז וזה מביאו לידי חיי עוה"ב ואיכי השתא באביו שהוא רבו ואמו שמסייעתו ומשתדלתו ללמוד תורה ושהם פתחו לו פתח גדול כפתחו של אולם ליכנס בהיכל הקודש ולבא בפילון מפולש לחיי עוה"ב בודאי שחובה כפולה היא על הבן להזהר בכבוד אבותיו ולהכיר להם טובה ותודה על הטיבתם עמו על כן אחר שהקדמתי לברך את השם אצא ידי חובתי בברכת הורי שהנני מחיוב לברך אותם ובכונה הקדמתי בשבח האל יתב"ש כמבואר בספר חסידים באחד שבישר לחברו בשירה טובה דקודם שנותן תודה למבשר על הבשורה נעומה שהביא לו יברך להקב"ה שצריך להקדים ברכת השם לברכת האיש כ"כ הקדמתי תחלה ברכה לשמים.

ועתה אטוף מילין כלפי כבוד אבא מארי הרב הגדול בתירה ובצדקית ירא שמים מרבים בעל מכניס אורח מפורסים מימים ימימה כש"ת מו"ה יצחק שליט"א היושב בשבת תחכמני בק"ק האלאס מחוז סאבאלטש במדינת אונגארן ה' יחייהו וישמרהו לנצח בחיי נחת ונעימים אשר בתורה גדלוני ועל מי מנוחות ינהלנו היא הכניסני בחדרי התורה פנימה לפני ולפנים ונתן לי בים התלמוד דרך ובמים עזים עוז של תורה נתיבה והוליכני לארכה ולרחבה הוא טיפל עמי מעת שנעשיתי בן שלש שנים עד י"ג שנה וספי לי כתורא בלימוד הרבה גמרא רש"י כדי לרכוש לי בקיאות בש"ס ובכמה מיני אמצעית השכיל עלי לעשות לי חשק ללימוד תורתינו הקדושה ודכירנא כד הוינא בר עשר שנין נסע לקבל אפי שכינתא אפי רברבי מרן קדש הקדשים רבינו יחזקאל שרגא משינאווע ז"ל זי"ע והי' אז בקיץ דשנת תרנ"ה ובחורף הקודם התחלנו ללמוד מס' ביצה ובאמצע קיץ סיימני המסכתא ובתחלת הקיץ אמר שאחר שיסיים אתי המס' יסע למרחץ קרעניצא לקבל פני הצדיק הנ"ל ובקשתי ממנו שיקח גם אותי אתו והשיבני הלא ידעת בני שנסיעה גדולה כזו עולה בהוצאה גדולה מה שאין בכחי לעשות ורק אפוא זאת עשי בני תחזור על כל מסכת ביצה כולה ובעד כל דף גמרא שתחזור אתן לך שלשה צ"ל ואפי' מאה פעמים ואחת או יותר על חזרה של דף גמרא תקבל שלשה צל אם פעם אחת תקבל רק פעם

אחת ואם שנית ושלשת תקבל שלשה פעמים וכן יותר ויותר ולפום חזרה אגרא וקחי לך קופה קטנה ובכל עת שגמרת החזרה אשלם שכרך ותתן לתוך הקופה וכה תקבץ לך על הוצאת הדרך ואני עשיתי באהב' את המשא ומתן הלז וכעת באמת לא ידעתי איזה אהבה וחיבה היתה דוחקת עלי אם הי' מחיבת הקודש לקבל פני הקדוש הנ"ל או מחיבת הנסיעה פכ"ש המשא מתן הזה הי' חביב עלי מאד והלהיב לבבי לחזור הרבה פעמים על כל המתכת הנ"ל עד שהיתה שגורה בפי וכמאן דמונח בכיסתי והייתי יכול לאומרה בע"פ ובר"ח אב דשנה הנ"ל נסע אבי שליט"א לקרעניצא ואני הייתי מורכב על כתיפו ובאותו פרק נסע ג"כ לקבל פני הקדוש ז"ל הגאון מו"ה שמואל בראך ז"ל חבדק"ק נירמאדע ונסענו יחד ועל כל הדרך אני הייתי שעשועו להבחל"ח ובחן וניסה אותי את כל המסכת הנ"ל כולה והייתי אומרה לו מרישא לסיפא ומסיפ' לריש' וסעודת ר"ח סעדנו בשלחן הצדיק הנ"ל וכה זכיתי לראותו ולהכיר תואר פניו וצורתו הקדושה נתרשם בזכרוני כ"כ עד שאחר שנים רבות שזכיתי לראות את בנו הגה"ק מנעשינוב ז"ל הכרתי בצורתו צורת אביו הקדוש וכן הי' באמת שקלסתר פניו היו דומה לאביו ז"ל (ועיין בס' ערוגת הבושם בפ' פנחס מה שהביא בשם ס' הק' חפ"ת בפסוק איש קדוש עובר ענינו תמיד שצורת הצדיק נתרשם בזכרון האדם עיי"ש) ואחזיקנא טיבותא ביחוד לחבי שליט"א על הנסיעה הזו שלולי זאת לא הייתי זוכה לראות פני הקדוש הנ"ל וכה חשב עלי תמיד לקרבני לתורה ואלפני בינה עד שנעשיתי בר מצוה והביאני למדרגה כזו שהייתי יכול ללמוד מעצמי כי הבר מצוה שלי הי' בכ"ד שבט שנת תרנ"ח ובחורף הלז למדתי בעצמי שיטת רבי חסהכ"ה החמורה זולת סיוע מעט מאבי נ"י באיזה מקום בתוס' -

ה **ועד** שאבי מורי שליט"א עבד אתי מצד א' עבודת הלימוד עבודה תמה ושלמה עמדה אמי מורתי הצדקת להבחל"ח מצד הב' ומשחה אותי בשמן ערב וערבה לי את דברי תורתינו הקדושה בפי בכל מיני עריבות וטעם כטעם לשד השמן ודכירנא כד הוינא כבר תמניא שנין ולמדתי אז פרק חזקת הבתים ודרכ' של אמי היתה לקום ביום וא"ו בבקר השכם לאפות לכבוד שבת ותמיד היתה אופית לי עוגה קטנה מתוקה מיוחדת לי לשמי באמרה יען שאני לומד תורה מגיע לי שכם אחד על אחיותי כי באותו פרק עוד הייתי בן יחיד לאבי ולאמי והיתה מכוונת לעשות אתי שינוי בן בין הבנות כדי לחבב את התורה בעיני ולהלהיב לבבי לתוה"ק ופעם אחת נשתהה האפי' עד כשבאתי מבית הכנסת מתפלת שחרית ועוגה שלי עוד לא נאפה אמרתי לה אמי אמי אי' עוגה שלי כי מאד תאוה נפשי לאכול כי אחזוני הרעב ובחכמה תשיב לי אמרי' מה אעשה לך בני

יקירי כי העוגה עודנה בתנור עוד לא נאפה לחוץ אך אומר לך עצה להשקיט רעבונך תדע בני יקירי שהגמרא הקדושה פועלת להשקיט הרעב ומשביע לכל חי ממש כמו הלחם והעונה טובה שאני עושה לך קח נא בני את הגמ' וחזור לך את הגמרא שלמדת בשבוע זו ותשבע לחם ותראה שצדקו דברי ולא תרגיש שום רעבון ואדרב' תטעום טעם נופת צוף וכל טעם עוד טעם יותר ממה שאתה מרגיש באכילת העוגה ואני בשמעי את דברי' הנעימים הנאמרים בפנים צוחקת וצהבות בוערת מאש אהבה לתוה"ק מדברת על לב האי ינוקא זעירא דברים נאמנים אשר תכליתם להלהיב לבבו לתוה"ק לא נסתפקתי כלל באמיתת דברי' והאמנתי שבאמת כן הוא שבעת שהאדם רעב ויושב ללמוד אז ישבע בזה שבע רצון והלכתי בחשק נמרץ ולקחתי את הגמרא וחזרתי את שיעור השבוע בתשוקה גדולה עד שבאמת נשכח ממני כל רעבון וגם העוגה נשכח ממני ובתוך כך נאפה העוגה ובאמצע הלימוד באה אמי הצדקת והביא' לי העוגה ואמרה לך אכול בשמחה לחמך ודברים כאלו וכי"ב השתדלו אבותי עמי לחבב התורה בעיני ודין גרמא שעצרתי חיל לעמוד בכל הנסיונות שעבדו עלי ראשי עד שבאתי עד הלום ואף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי באף ובצער ובדוחק זו הלחץ ושמן שסכה לי אמי בימי ילדותי עמדה לי עד היום כי באמת הכל תלוי בהאבות אם הבנים רואים שאצל האבות בוער באמת אש האהבה לתוה"ק היא מורשת ומוחזקת גם להבנים וביותר הגורם בזה האם כמבואר בחגיגה ט"ו ע"ב כל מאן דהוה נקי אמי' אגב סליק כל דלא הוה נקי אגב אמי' לא סליק ושמעתי לספר פעם אחת באה אשה אחת לפני רבינו ר' צבי מליסקא ז"ל ונתנה פתקא עם בקשה שהצדיק יתן לה ברכה שיהי' לה בן כמו רבינו הקדוש זי"ע והשיבה אתה רוצה בבן כמותי אבל תאמר נא אם גם אתה אם כמו שהיתה אמי הצדקת (ביסט דיא אויך זא איין מאמע וויע מיין מאמע איזט געווע- זען) וכתבתי דברים הללו לדור האחרון למען ידעו דורתינו וישמעו ויקחו לקח איך שצריך לשום כל מגמת הנפש לזה הרוצה לזכות לבנים ת"ח ולא דבר נקל הוא הבאה בלי טרחא ויגיעה ומי שטרח יאכל וישבע נוצר תאנה יאכל פרי' ואעתיק כאן הקדמה קטנה שכתבתי על פנקס ח"ת שלי בעת שהחל רוח ה' לפעם בקרבי לחדש חידושין דאורייתא וזה לשוני שם -

בעת אשר תורת אמת נתן לעמו אל, אמר ליעקב ולישראל, כבד את אביך ואת אמך, למען יאריכין ימיך, ואל יקל בעינך מצוה זו, כי מלבד זו. שנשגבה לבדה, שמתן שכרה בצדה, עוד תגדל מעלתה, בכמותה ובאיכותה, שהוא מנחלת שני עולמות, וגם דברי אלקים חיים בה נתאמות, כמבואר במשנת אלו דברים, ובש"ס במקומות מפוזרים, אמנם דע דברי הקדוש ונורא, בספר ליקוטי תורה, מכבוד רבינו האר"י ז"ל, אשר כטל אמרותיו

תזל ובפרשת יתרו יציץ מנזרו, שהכבוד האמת, הוא רק בתורת אמת, ובזה האב ואם תשמח, בראותם בנם יעלה ויצמח, ועוסק בבנינו של עולם, בתורה שהיא כלי אומנתו של עולם, ועוד ידו נטויה, לברא בריאה חדשה, בתורה החדשה, שמחדש בטובו בכל יום ואלי' ידרוש יום יום, ובאם הבנים כן יפעלו, אז האבות כבוד חכמים ינחלו, ופרי מעלליהם יאכלו, גלל כן הואיל שגדול כחה של כיבוד, חס אני שלא ילכו לאיבוד, הגרגרים קטנים שלקטתי בראש הזית של תורה, ואשימם במקום אורה, שיהיו שמורים וערוכים ובאגודת ספר כרוכים, ובשובה ונחת, אאספם אחת לאחת.

דברים הללו כתבתי בימי נעורי כד הוינא זיטר' לימים והוא כעין הקדמה כוללת לכל חיבוריי שישנם אתי בכתובים וה' יזכני להוציא כלם לאורה להרחיב גבול התורה ויען שנוגע למ"ע דכיבוד העתקתיה כאן -

ו ועתה אנא השם השקיפה ממעון קדשיך מן השמים וברך את אבי מורי יצחק בן אסתר בבריאה וחיים, ותזכה אותו לראות בבנין ציון וירושלם ותהי ידך לעזרו להשיא בנותיו לבעלי תורה ויראי שמים ותאריך ימיו ושנותיו בחיי נחת ונעימים ויזכה לשיבה טובה בנחת ושובה מבניו ובני בניו נצח סלה ועד אכי"ר -

וזכרה לה אלקי לטובה אמי מורתי גיטל בתור' ר' דוד זאב אשר התהלכה לפניך באמת ובתמים ומאסה בחמדי תבל וכל מגמת נפשה הי' רק מורה ויר"ש ולגדל בני' לכך כאשר כבר ספרתי למעלה קצות דרכי' איך שבחכמה המשיכה את לבי לתורה והיתה מפורסמת למלומדת וצדקת ונאסף שמשה בצהרים בשנת חמשים לימי חי' בי"ג סיון שנת תרע"ב ופטורתה הי' כפטירת אחד מן הצדיקים בקבלת מסירת נפש לה' ותהא נפשה צרורה בצרור החיים ולאור באור החיים במחיצת הצדיקים וצדקניות וזכותה יעמוד לי ולכל בני משפחתינו להנצל מכל צער ופגע ונגע לא יקרב באהלינו עד שינחמינו ה' מצרנו וישלח לנו משיחו לגואלינו ילציון וירושלים ינהלנו בב"א -

סליק הקדמה שניה

א יבין האדם וישכיל האיש את דברי נר ישראל איש התמים ירא האלהים רבינו הרמב"ם ז"ל בסוף ה' מזוזה שכ' בזה"ל שאין לך דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולמים עיי"ש וכדי לבא לידי הכרה וידיעה זו הי' מחסדו הגדול לתת לנו התורה והמצות וכמו שכ' הרמב"ן בסוף פ' בא בזה"ל וכוונת כל המצות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו והיא כוונת היצירה שאין לנו טעם אחר ביצירה ואין לעליון בתחתונים חפץ מלבד זה שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו עיי"ש שהאריך בזה וכן כתב הרמב"ם בס' המצות מצוה ר"ט שעיקר היות בריאת האדם היא מפני החכמ'

כדי שיכיר בוראו עי"ש והאיר עיני בניו ישראל קדושים לבל יוכו בסנורים באור התורה ובנר המצוה וכמו שכ' רבינו בסוף ה' שחיטה בזה"ל שאין הכבוד לעצמן של מצות אלא למי שצוה בהן ברוך הוא והצילנו מלמשש בחושך וערך אותנו נר ליישר המעקשי' ואור להורות לנו נתיבות היושר וכן הוא אומר נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי עכ"ל הקדוש הכלל בזה שהתורה הקדושה מאיר עיני האדם להכיר האמת ולידע ולהודיע שכל העולם ומלואה וכל הצלחתה וכל עושרה וכל כבודה וכל תענוגה הכל הוא הבל ורעות ריח וכחלום יעוף עובר ולא קיים בין לילה הי' ובין לילה אבד ובזוה"ק פ' ויחי דרכ"ג ע"ב איתא תניא אמר ר' אלעזר אפילו אי בר נ"ש קיים אלף שנין ההיא יומא דאסתלק דמי לי' כאילו לא אתקיים בר יומא חד עכ"ל וכבר צווח שלמה המלך ע"ה מה יתרון לאדם בכל עמלו שימעול תחת השמש, ואמרו החכמים האמיתיים רבותינו ז"ל תחת השמש אין יתרון בעמלו אבל למעלה מן השמש שהוא התורה הקדושה יש יתרון שהוא עמל קיים ונצחי שהוא מודיע לו את קונו ואת בוראו אשר בשבילה בא לעוה"ז והיא הוא אשר חי וקיים לנצח ולנצח נצחים ועומד לעולם ולעולמי עולמים וכדברי רבינו הרמב"ם הנ"ל.

ב **אמנם** דע בני את דברי התנא אלקי ר' חייא בזה"ק שם פ' ויחי שאמר דלאו כל לימוד תורה מסוגל לזה להאיר עיני האדם לבא להשגת האמת ולהכיר את בוראו ושיגביה אותו למעלה מן השמש וז"ל שם תאנא מה יתרון לאדם בכל עמלו יכול אף עמלה דאורייתא ת"ל שיעמול תחת השמש שאני עמלה דאורייתא דלעילא מן שמשא הוא רבי חייא אמר אף עמלה דאורייתא דאיהו עמל בגיניהון דבני נשא או בגין דיקרה דלי' האי תחת השמש כתוב דהא לא סליק לעילא עכ"ל הקדוש - הרי דתורה שאינה בכוונה זכה רק לאהבת עצמו ויקרה דלי' והיא נקראת תורה שלא לשמה אינה מועלת לו להביא למדרגה הנ"ל רק תורה הנלמד ועמל בה לשמה היא היא העושה לו כנפים לעוף בשמים ולהגביהו למעלה מן השמש - אך ענין תורה לשמה הוא ענין נשגב מאד אשר לא ידע אנוש הדיוטי דרכה ונעלמה מעיני כל חי אדם פשוט ברם זכור אותו האיש האדם הגדול בענקי' לטוב ה"ה אדונינו מורינו ורבינו רבן של ישראל הב"ח באו"ח סימן מ"ז שהורינו ענין לימוד תורה לשמה איך ומה היא שכ' שם וז"ל דכוונת בוראינו יתברך בנתינת תורתו הקדושה לנו היתה שנהי' עוסקים בתירה כדי שתתעצם נשמתינו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התירה ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתינו וגופינו רמ"ח אברים ושס"ה גידים ברמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת שבתורה ואם היו ישראל עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש היתה השכינה

קובעת דירתה ובזה יהי' קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו כו' על אשר קרבנו לפני הר סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדתו שהי' משתעשע בה בכל יום כדי שתתדבק נשמתינו בעצמית קדושת התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה בקרבנו עכ"ל הקדוש עיי"ש שהאריך עוד בענין זה ופירש בזה מאמרם ז"ל על מה אבדה הארץ על שלא ברכו בתורה תחלה ר"ל שלא למדו להיות מרכבה לשכינה רק להנאת עצמם לדברים גשמיים ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם ובזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלה לה למעלה והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה וזהו הי' גורם חורבנה ואבידתה עיי"ש - והמגיד הקדוש מקאזאניטץ בספר עבודת ישראל בליקוטים הוסיף על דברי רבינו וכ' בזה"ל וכבר הציע הב"ח באו"ח סי' מ"ז דבריו המתוקים ע"פ קדושתו הנפלאה ונראית מתוך דבריו ע"ש ותמצא מרגוע לנפשך וגם אנחנו נוסיף על דבריו הק' קצת דהנה מי שלומד תורה ע"מ שיהי' למדן ח"ו או אפילו שידע הדינים על בוריין ולעבוד ה' כרצונו מ"מ אין לו תענוג גדול מעסק התורה כמו העוסק לשמה להיות היכל לשכינה תיכף בשעת עסק התורה ומרכבה קדושה ומ"כ לא ותלהב לבו לברך ברכת התורה ולהודות לו יתברך על נתינת התורה כי מה איכפת לי' אם לא נתנה הי' פטור מה שא"כ מי שלומד תורה לשמה כמו שכ' הב"ח שם להיות כסא והיכל לשכינה ע"פ נשמתו העוסקת בדבר השם והוא נעשה מרכבה לשם ה' ושורה עליו כל הקדוש' וכל המלאכים מקשיבים לקילו וכמו שהאריכו בזה בס' הזוה"ק ובס"ק א"כ יש לו תענוג גדול והשתוקקת והתלהבות להודות לו יתברך שמו על נתינת התירה ולברך אשר קב"מ וצונו לעסוק בד"ת וכן כ' המהר"ל בהקדמת ספרו תפארת ישראל בביאור ענין ברכת התורה עיי"ש שביאר בזה מ' חז"ל על שלא ברכו בתורה תחלה היינו שברכו אבל לא בהנאה ושמחה וק"ל ואומר והערב נא כו' וצאצאנו לרמז בו שיהי' היחוד על ידינו בשם הוי' אדני העולם צ"א וזהו צאצאנו הנולד ע"י מעשינו ועסק התורה לשמה ונבראים בזה עולמות חדשים שיחדש הקב"ה עלינו גזרות טובית ישועות ונחמות עכ"ל הקדוש - ובדברי הב"ח הקדוש הנ"ל נבין מאמר ר' אלכסנדרי בפ' חלק ד' צ"ט ע"ב אמר ר' אלכסנדרי כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי ופרש"י שלום שלום תרתי זמני אחת למעלה וא' למטה ע"כ והיינו שמקשר עליונים ותחתונים יחד ע"י שמוריד בתורתו שכינתו בתחתונים והבן -

ג **וכיוצא** בזה ראיתי להביא בשם ספר כתר שם טוב לרבינו מהר"י בעש"ט ז"ל זי"ע שאמר בביאור דברי הש"ס סוכה כ"ח דבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי. ורבא ע"כ - ופלא מאד שיקראו חו להויות דאביי ורבא דבר קטן דהא זה עיקר תורתינו הנתנה בסיני והם חיינו ואורך ימינו אלא הכי פירושו באמת הן תורה נגלית והן הנסתרות הכל סוג אחד כי הכל הולך אחר כוונת האדם אם כוונתו לידע הענינים לבד ומה גם ח"ו צורך הנאת עצמו משום כבוד וקרדום לחפור ח"ו אינו זוכה להיות מרכבה לשכינתא בתירה שלומד והוא רק דבר קטן אבל מי שמכוון להיות מרכבה לשכינתא ואין לזה דרך אלא ע"י התורה והמצוה אזי הן ע"י תורה נגלית הן ע"י נסתרות יזכה להיות מרכבה וזהו נקרא דבר גדול וזה מה שאמרו בש"ס דבר גדול מעשה מרכבה עכ"ל ודפח"ח ויצא לנו מדברי רבינו הנ"ל דאין חילוק בין סתרי תורה לנגלית התורה והכל הולך על דרך אחת ויכול להיות מעשה מרכבה גם בנגלית אם היא בכוונה זכה הקדושה הנ"ל וגם סתרי תורה לאו תמיד הוא מעשה מרכבה כגון באם לא הי' בכוונה נכונה -

ד **ובזה** נראה לפרש מאמר חכז"ל בחגיגה י"ד ע"ב, ת"ר מעשה ברבי יוחנן ב"ז שהי' רוכב על החמור והי' מהלך בדרך ור' אלעזר בן ערך מחמר אחריו אמר לו רבי שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה כו' אמר לו רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני אמר לו אמור מיד ירד ריב"ז מעל החמור ונתעטף וישב על האבן תחת הזית אמר לו רבי מפני מה ירדת מעל החמור אמר אפשר אתה דורש במעשה מרכבה ושכינה עמנו ומלאכי שרת מלוין אותנו ואני ארכב על החמור מיד פתח ר"א בן ערך במעשה מרכבה ודרש וירדה אש מן השמים וסיבבה כל האילנות שבשדה פתחו כל האילנות ואמרו שירה כו' ונענה מלאך מן האש ואמר הן הן מעשה מרכבה עמד רבי יב"ז ונשקו על ראשו ואמר ב"ה אלקי ישראל שנתן בן לאברהם אבינו שיודע להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרכמה כר"א ב"ע יש נאה דורש ואין נאה מקיים נאה מקיים ואין נאה דורש אתה נאה דורש ונאה מקיים אשריך אברהם אבינו שאלעזר ב"ע יצא מחלניך ע"כ - ומהרש"א בח"א עמד מה נאה מקיים שייך הכא והוא רק דרוש יקבל שכר ולא וקיים ולשון זה אמר הש"ס גבי בן עזאי שלא קיים מצות פו"ר ונדחק בזה עיי"ש ואני ג"כ אדייק מה שנענה המלאך ואמר אחר שראה שירדה אש מן השמים ואילנות אמרו שירה הן הן מעשה מרכבה מה חידש המלאך בזה דהא תיכף מעיקרא קעסיק בזה כמו שמבואר בגמרא דשאל מרבו רשות לומר במעשה מרכבה וגם רבו אמר לו כן אבל בהנ"ל יובן הכל בעזה"י דלא הלימוד העיקר מרכבה יוכל האדם לעסוק במעשה מרכבה היינו בסתרי תורה ובאמת

ל"ה מעשה מרכבה דאינו נעשה מרכבה לשכינתא כשאינו בכונה הראוי לזה כנ"ל ורק כשהוא בכונה זכה וקדושה להמשיך השכינה למטה אזי הוא באמת מעשה מרכבה וזהו הפירוש בש"ס הנ"ל דהמלאך אחר שראה שירד אש מן השמים והשכינ' ירדה למטה וגודל הקדושה שהי' שם עד שהאילנות אמרו שירה ומלאכי שרת נתלוו עמהם ענה ואמר הן הן מעשה מרכבה ר"ל לא הלימוד בעצמה הוא מעשה מרכבה ורק הכונה הזכה שהי' בלימוד הזה עד שפועלת להשרות השכינה בתחתונים וכדברי הב"ח דבזה נעשה מרכבה לשכינתא וזהו העיקר מעשה מרכבה - וזהו הי' נמי כונת ריב"ז במה שאמר יש נאה דורש ואין נאה מקיים היינו שדורש במעשה מרכבה ואינו נעשה מרכבה לשכינתא כשלא הי' בכוונה הנכונה לזה וא"כ הוא אינו נאה מקיים ויש נאה מקיים היינו שהולך במחשבות קדושות לקשר עצמו להשכינה וממשיך עליו השראתו אבל אינו נאה דורש היינו שאינו יכול לדרוש בסתרי תורה אבל אתה נאה דורש שדרש בסתרי תורה ונאה מקיים שבאמת פעל בתורתי להמשיך שכינה בתחתונים ולהיות מרכבה לשכינתה כמו שראו בעיניהם ומתורץ שפיר קושיית המהרש"א ודקדוק הנ"ל וא"ש בס"ד -

ה **והנה** בענין עסק לימוד התורה לשמה מלבד מה שהבאתי בשם מרן הב"ח ז"ל דרך הנכון בזה עוד למדתי מתורת משה רבינו ע"ה דרך יותר קרובה ופשוטה בזה השוה לכל נפש הישראלי וקטן וגדול שם הוא ואעתיק כאן מה שכתבתי בזה בספרי על התורה ה' יזכני להוציאה לאורה להגדיל התורה ולהאדירה, וז"ל שם בפ' זאת חקת התורה.

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמור זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמור דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה כו' ודקדקו המפורשים זאת חקת הפרה הול"ל כיון דבפרה קמיירי - ובזוה"ק הביא דר"י פתח להאי פרשתא בקרא וזאת התירה אשר שם משה לפני בני ישראל עיי"ש דביאר סמיכת הפסוק לפרשתא דפרה אבל ע' פנים לתורה ונראה לומר בעזה"י דהתורה הקדושה מלמדת אותנו פה איך שנוכל ללמוד בכונה נכונה את התורה הקדושה שיהי' לה בחינת לשמה וכאשר אומר בס"ד - בהקדם דברי התנא אלקי הקדוש אור החיים שהקשה לדבר למה לא די בלאמור ראשון וידבר ה' כו' לאמור דבר אל בנ"י ויקחו כו' למה בא כל המאמר השני זאת חקת התורה אשר ציה ה' לאמור הלא כבר ידענו שה' הוא המצוה עיי"ש דקחשוב עוד איזה דקדוקים בזה - וכ' לפרש דידוע דיש במצות השם סידות נסתרים ונעלמים חוץ מטעם הנגלה לשכל הפשיט ואדם הקונה קנין התורה במ"ח דברים זוכה להשיג גם מטעמים הכמוסים כדברי התנא ומגלין לו רזי התורה שגילה השם למשה ומשה ג"כ גילה לישראל בני דורו סודות הנסתרים וטעמי המצות ליסוד כל דבר אבל כאן במצות פרה אדומה צוה ה' אליו שיסתים הדברים

ויאמר להם הדברים בחוקה בלי טעם וזה שכיוונה התו' במאמר זאת חיקה התורה אשר צוה ה' לאמור זה לא קאי על גוף הציווי של מצות פרה רק הוא ציוי בפ"ע שמצוה זו ישאר לכלם לחוק מן חוקי התורה שלא ידרשו ממנו שום טעם על מצוה זו וזה כונת הפסוק שיאמר לישראל שה' צוה לאמור להם מצוה זו בתורת חוק ימתוך הדברים אתה נלמד שבאמת למשה נאמרו דברים מוטעמים במצוה זו אלא מה שיאמר לישראל הוא יהי' בתורת חוק מילתא בלא טעמא (וזה נמי לפע"ד הכונה במדרש לך אגלה טעמא ולאחרים חוקה) ולצד שלא יאמרו ישראל הרי העושה מצוה בלא ידיעת טעמה וסודה הוא כגוף בלא נשמה לזה אמר הפסוק דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה פ' יקחו לפי דעתך ומכוין בדבר להיותך יודע סוד הענין ופלאיו ובזה יהי' המצוה נעשית שלימה במעש' ובמחשבה הצריכ' ובזה ידויק אומרו ויקחו בתוס' וא"ו שנתכוין לומר שמלבד הלקיחה עצמה שיקחו פרה עוד צריך להוסיף בה כל הכוונות שיש בה וא"ת תינח אותה פרה מה יהי בפרה שיעשו בדורות הבאים י"ל שגם בדורות הבאים בשעה שיעשו הפרה יכוונו למה שידע משה ואז יהי' נעשה כל הכוונות שיש בה ממילא כפי כוינת משה ע"ה וזה הכוונ' במדרש בפסוק ויקחו אליך מלמד שכל הפרות שנעשו היו נקראים על משה והכוונה אם כי סודה נעלמה מעיני כל ובלי כוונת הסוד אין המצוה כתיקונה עכ"ז אם יהיו עושין על רעת וכוונת משה יהי' נעשה בו כל הכוונות הנ"ל עכ"ד רבינו אור החיים הקדוש - היוצא מדבריו ז"ל יען שנעשה הפרה ע"ד משה נעשו בה כל הכוונת וקדושות שיש במצוה זו וע"כ נקראת ע"ש משה - והנה ידוע דבעסק לימוד התורה יש ג"כ כוונה רמה נשגבה וזו הוא הנקראת תורה לשמה וזו היא שחביב' לפני הבורא כ"ע ועלי' נאמר אין לו להקבה"ו בעולמו אלא ד"א ש"ה ולכאורה יתחמץ לב האדם מי הוא אשר ידע דרכה דרך לימוד התורה הקדוש' בבחינ' זו ובפרט לדלי ההשגה ורזי השכל כמונו היום שתוקף הגלות ועופי הטרדא מעור עינים ונסתם מאתנו כל חזון ואיו אפוא יכולין לזכות ללימוד תורה לשמה על זה באתה התוה"ק ומלמדת אותנו שגם אנו יכולין לזכות לזה ונעשה כמו שעשו גבי פרה אף שהעם ישראל לא ידעו שום סוד וכיונה בפרה אפ"ה נעשה כהלכת' וכתיקונ' הראוי במה שאמרו הרינו עושין פרה זו על דעת משה רבינו ע"ה ונמצא הפרה עם סודותי' נעשה מאלי' - ר כמו כן הוא בלימוד התוה"ק אם בעת שישב האדם הישראלי ללמוד התוה"ק יאמר הריני לומד ע"ד וכוונת משה רבינו ע"ה בזה יהי' בלימודו כל הכוונות ויחודים שיש בלימוד תורתינו הקדושה וע"כ נקראת ג"כ התורה על שמו כדכתיב זכרו תורת משה לרמז על ענין הלז כמו שאמרו דכל הפירות נקראו על שמו מטעם זה וכדברי האוה"ח הקדושה כן נראה לומר ג"כ גבי למוד התוה"ק

- וי"ל דמשום הכי כתבה התור' זאת חוקת התורה ולא כתיב חקת הפרה לרמז על ענין הנ"ל דגם חקת התורה הוי כן כמו בפרה ולומר דבזה שוה התורה להפרה דהלומד ע"ד משה נעשית הכוונה בלימוד התורה מעצמה וזה נמי כונת הזה"ק שהסמיך לכאן קרא דוזאת התורה אשר שם משה לפני בנ"י - ר"ל דזאת התורה שלומד האדם על דעת משה אף שהוא בעצמו לא יודע שום כונה וסוד אעפי"כ יש לה שיווי כ"כ כמו התורה שלמד משה עם בני ישראל שהוא ודאי כיוון בה כל הסודות וכל הכוונות כ"כ יש בעסק תורה זו שלמד ע"ד משה ונכון הוא בס"ד - ובזה מצאתי טעם להבין מה שמצינו בגמרא שהאמוראים היו קוראין זה לזה בשם משה שפיר גמיר משה שפיר קאמר ובהנ"ל יובן היטב שתמיד היו לומדין על דעתו וכפי בחינתו וע"כ הזכירו אותו תמיד בשמו וזהו נמי הטעם שמצינו בגמרא בשבועות ובנדרים שבשעה שהשביע משה את ישראל אמר להם הריני משביעכם על דעתי ועל דעת המקום והכל הולך עפ"י כוונה הנ"ל דההשבעה היתה שיהיו מקיימין התורה על דעתו וכוונתו כן נראה לי והענין מתוק ואמת לדעתי והבן - שוב ראיתי בס' תורת משה להח"ס ז"ל בפ' בהעלותך שהביא הירושלמי שקלים שכל האומר שמועה יראה כאלו בעל השמועה עומד לנגדו ואיתא בספרים דעי"ז נתדבק נשמת בעל המימרא באומר והוא תיקון לשניהם וע"כ צריכין אנו להיית לנגדינו צורת משה וט"ז נאמר בזכרי' זכרו תורת משה עכ"ל עיי"ש והוא כעין שכתבתי והכל הולך אל מקום אחד והלום ראיתי להביא בשם ספר בית דוד בפירוש מחזור ליו"כ שכ' דבפסוקי תהלים יכוון בסתם שהוא אומרם לפי מה שכיון דוד המלך ע"ה עכ"ל ע' לקמן בקונטרס דבק טוב סי' ד' וברוך שכונתי לדעת גאון קדמון והוא ע"ד מאמר חכז"ל סתמן לשמן עומדין וברוך השם שהאיר עיני בעצה קלה כזו לבא לבחינת לימוד תורה לשמה בדרך קרובה ופשוטה -

י **עוד** נראה לי דכל ת"ח בזה"ז הוא בחזקה שלומד תורה לשמה והוא עפי"מ שראיתי בספר הקדוש דברי יחזקאל למרן רשכבה"ג משינאווע ז"ל זי"ע בביאור דברי הש"ס ר"ה י"ז דרש רבא מאי דכתיב אהבתי כי ישמע ה' אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אימתי אני אהובה לפניך בזמן שאתה שומע קולי תחנוני דלותי ולי יהושע אע"פ שדלם אני מן המצוות לי נאה להושיע ע"כ - וקשה לכאורה כיון שיודע ומכיר שדלה הוא מן המצוות למה מגיע לו ולמה נאה לו להושיע - וביאר הוא ז"ל עפי"מ שראה שרבינו הר"ח וויטאל זלה"ה שאל להאר"י הקדוש אם רואין את קדושת רבותינו ז"ל התנאים ואומראים והבאים אחרים את עבודתן ופרישתן מה אנו חשובין נגדם כקיף בפני האדם - והאמר לו רבו הקדוש כבר כתב רבינו הרמב"ם בה' תשובה ושקיל זה אינו לפי מנין

אלא לפי גודלם ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא יודע האיך עורכין הזכיות עיי"ש וודאי בדורות הקדמונים שעוד ל"ה התגברות הרע כ"כ בתוקפה ה' צריך להיות שיהיו המצות נעשין בקדוש' נפלאה ובערך היותר גדול אבל כעת שהתגבר הרע כ"כ עד שגם מצוה קלה בערך עצמותה להון יחשב כלפי קב"ה וכ"כ אנן בודאי אם נעריך המצות שאנו עושין כנגד המצות שעשו קדמונינו היא דלה ועני' בפחות שבערכין נגד הערך מצות של הראשונים שקיימו בכונה זכה וברורה - אמנם אם נגד זה נעריך מעמדינו נגד מעמדם שאז הי' דבר ה' יקר בעיני העולם וכל מי שעבר עבירה הי' לבוז ולכלימה א"כ הי' מן ההכרח להיות שומר התורה והמצות ע"כ לא הי' חשוב אצל שי"ת רק אם המצוה בעצמותה הי' מגודל העורך משא"כ בזה"ז שאדרבא אף אם עובר על כל עבירות שבתורה לא יגרע כבודו וערכו עי"ז בעוה"ר ואדרבא מי שמטה שכמו לסבול עול תורה ומצות הוא לשמצא ולבזה לזה אם שהמצוה בעצמותה היא דלה ועני' אעפי"כ לו נאה להושיע עכ"ל ודפח"ח - וכמו כן אני אומר שכ"ז שדבר ה' הי' יקר בעולם והתורה ולומדי' היו ברום המעלה ובכל מקום שהיו מבקשים לרב ומורה הי' מחפשין בחיפוש אחר חיפוש אחר ת"ח אמת שרק בתורת ה' חפצו ואין לו אלא ד' אמות של הלכה בלבד דייקא בלבד בלי תערובות חכמות חיצונית כמו שהי' בדורות שלפנינו אז הי' אפשר לחשוש שלמדו שלא לשמה לשם עסק בעלמא כי באמת הי' עסק טוב להשיג רבנות באיזה עיר גדולה אבל כעת בזמנינו שקיום בנו בעוה"ר את דבר ה' בזה ומאמר חכז"ל ידוע מי שהי' יכול ללמוד תורה ואינו לומד כ"כ במקום שהיו יכולין ליקח ת"ח לרב ומנהיג בוחרים באדם מועד לעולם ומחלפים עולם עובר בעולם קיים היש לך בזיון תורה גדול מזה ורובם של ת"ח האמיתיים המקיימים בעצמם שחורות כעורב הם יושבי כפרים אשר חייהם אינם חיים מרוב דוחק ולחץ ובעלי כריסי רחבים מלא דעות ולימודים כזבים ולא בש"ס ופוסקים הם יושבים על גבי מרומי קרת והאמת נעדרת וכבר התאונן על דורינו זה ברעיא מהימנא פרשת נשא ואעתיק את לשוני א"ל רעיא מהימנא (לאלי') באומאה עלך בשמא ה' לא תאחר בכל יכולתך דהא אנא בצערא סגי ויפן כה וכה וירא כי אין איש עוזר לי לאפקא לי מהאי צערא ואני חשיב בעינייהו בין ערב רב ככלב מת דסרח דחכמת סופרים תסרח ביניהו בכל קרתא וקרתא ובכל אתר דישראל מפוזרין אינון ערב רב רעיין על ישראל עאנא דהקב"ה ולית לון יכולת למיעבד טיבו עם ת"ח ואנשי חיל ויראי חטא מסובבים מעיר לעיר ולא יחוננו ולא יהבו לון באתרין סגיאין אלא דבר קצוב דלא יהא תקומה לנפילו דלהון ואפילו חיי שעה וכל חכמים ואנשי חיל ויראי חטא בצערא בדוחקא ביגונא חשיבין ככלבים בנים המסולאים בפז איכה נחשבו לנבלי

חרס בראש כל חיצות דלא אשכחו אכסניא ביניהו ואינון ערב רב אינון עתירין בשלוה בחדוה בלא צערא בלא יגונא כלל גזלנין מארי שוחד דאינון דיינין רישי עמא כי מלאה הארץ חמס מפניהם הו' באומאה עלך זמנא תניינא כו' דכל אלין מלין לא יפלין מפומך בכל יכולתך למללא בהון קמי קב"ה ולאחזאה דוחקא דלהון עכ"ל הקדוש - ובדברי הרעיא מהימנא הללו מובן לי דברי המדרש בפרשת אמור וז"ל המדרש מלמד שהראהו הקב"ה למשה דור דור ושופטיו דור דור ומלכיו דור דור וחכמיו דור דור ומנהיגיו דור דור ומשניו דור דור ושוטריו דור דור ופרנסיו דור דור וחומסיו דור דור וגזלניו ע"כ עיי"ש - ותמיד הי לי לפלא מה טעם הראה הקב"ה הגזלנין וחמסנין יותר משאר בעלי עבירות ואמרתי בדרך הלצה דקאי ג"כ על מנהיגי הדור היינו שבדורות הראשונים היו המנהיגין שופטים ומלכים וחכמים ופרנסים ובדורות האחרונים בעוה"ר נעשו גזלנין וחמסנין שהרבה גזלנות וחמסנות נעשה בעניני הרבנות בעוה"ר כן אמרתי מכבר בדרך הלנה וכעת אני רואה שכיונתי אל החמת שהרי הרעיא מהימנא קורא על מנהיגי הדור כאלו פסוק כי מלאה הארץ חמס מפניהם וא"כ אפשר שגם דעת המדרש הי' כן והבן - א)

ועיין בספר דרוש על התורה ממרן הגאון רבש"י מהר"ל מפראג על מאמר חכז"ל בסוכה ד' כ"ט בשביל ד' דברים מאורות לוקין וחד מנהון הוא על מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל וביאר דהכונה בזה המגדלים תלמידים הקטנים והשפלים שאינם כדאי ולא הגיעו להוראה להושיבם בראש או לתת להם שאר משרה על הצבור ומכש"כ לסמוך אותן בשם חכם ורב ומה דקאמר בארץ ישראל משום באשר נמצאים שמה רבנים חשובים וגדולים והוא מגדל בהמה דקה בודאי בדבר זה המאורות לוקין כי באמת הם שפלים הן בתורה הן במעשים ונותן להם שררה אשר לא נאה לכסיל כבוד וידברו על כל החכמים סרה אבל בחוץ לארץ לפעמים שאין שם חכמים כל כך אין זה כולי האי פחיתות לאחרים כי כמעט כמקום שאין איש הוא ויותר מזה שאנשים כאלו שפלים ופחותים רוצים להתגדל על כל ומשפילים אנשים גדולים וחכמים להראות גדולתם באין ספק שהמאורות לוקין עד שחכמי הדור אין נחשבים לכלום ודבר זה נראה ונגלה לעינים שבהמות דקות האלו מכלים ומשחיתים את כרם ה' צבאות עכ"ל - וכן עיין נו"ב תנינא חיו"ד סי' קי"ט שכתב שם בזה"ל וכתבת שדברת מזה עם איזה למדן שם ואמר ששמע שגדולי זמנינו מקילין בזה הנה שחלתך היא שאלת חכם חצי תשובה אבל זה הלמדן שכתבת שאמר ששמע שגדולי זמנינו מקילין בזה יפה קרא אותם גדולי זמנינו אשר בעוה"ר נגדע לעפר קרן התורה וכל הגדולה בזמנינו אינו מצד חכמת התורה אבל

מתגדלים בנימוסיות ובטבעיות ובידיעות ספרים חיצונים כו' ולכן לא תשים לב למה שאומרים בשמם איזה הוראה עכ"ל - והכל קוים בנו בזמנינו עוד במדה גדולה מבימיו ואיכי השתא שיש לנו גדולים של זמן זמנים טובא משמע וממגדלי בהמה דקה והת"ח המוגעים עצמם בתירה מנעוריהם יושבים תחת תנור וכירים ויכהו להם עינים מלראות איזה טובא והם נדחים מכל עבר ופינה ואין איש רואה אותן וגם גדולי הזמן לא ידע את יוסף המוסיף וגדל בתורה כחשכה כאורה וכמו שהבאתי לעיל מר"מ דאין עושין טיבו עם ת"ח ומי ינוד להם ראשו ובדור שפל כזה אין ספק מי שהשליך נפשו מנגד ופונה מכל עסקי עוה"ז וקובע מקום לד' אמות של הלכה שלבו לשמים -

והלום ראיתי להגאון מפאקש ז"ל בהקדמת ספר המקנה שפירש בזה מאמרם ז"ל כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו שנאמר קומי רני בלילה שפכי כמים לבך נכח פני ה' - הכוונה בעת שיהל אור ההצלחה על עוסקי תורה לישב על גפי מרומי קיכוליקרת וכבוד חכמים ינחלו אז לא הי' ניכר אם עוסק בתורה לשמה לשם שמים אולי יקרה היא מפנינים וטוב סחרה מכל סחורה אולם בעת שחושך של לילה בשערי ציון בשערים המציונים בהלכה וציון דורש אין לה ותשתפכנה אבני קדש ת"ח שהן האבן שמאסו בה הבונים דזמנינו בראש כל חוצות ועכ"ז לא אלמן ישראל ב"ה ונשכימה לכרמים אלו בתי מדרשות ונ' הפרחה הגפן אנו בעלי משנה ומקרא הנצו הרמונים אלו בעלי תלמוד שם רתן דודי לך שם אראך כבודי שלומדים תורה מדוחק ונחץ עיין עירובין ד' כ"א אין ספק שאלו שכינה כנגדם וזהו המכוון הלומד תורה בלילה שה בחי' לילה שכינה כנגדו עכ"ד.

ז **מצאתי** בספר מכתבים בהקדמה שהביא מהאנשיך ה"ק שיש תקנה להעלות כל מה שלמד לבחינת לשמה אף שלא הי' בכונה רצוי' כמו דקיי"ל דשם שלא נכתב בקדושה מעביר עליו בקולמוס ומקדש כ"כ כל תורה שלא הי' לשמה יתפלל לשי"ת שיעלם ויקדשם לשמה ובזה יתוקן שיהי' הכל למפרע לשמה - וכעין זה שמעתי מפי צדיק אמת מעשה בתלמוד ותיק א' דהי' יתיב וגריס באורייתא תדירא ופעם א' הי' נעור כל הלילה ועסק בתירה ונודע לרבו והחזיק לו רבו טובה ע"ז ענה התלמוד ואמר וכל זה איננו שוה לי יען שידע בנפשו שלא למד בכונה רצוי' והי' גונח מלבו ואמר מה הניין לי תורה כזו ומה דמות יערוך לו אילו הי' זוכה שיגיעתו כל הלילה בתורה הי' לשמה אבל כעת הי' יגיעתו לרק וחבל לו מאד ע"ז - אמר לו רבו תדע בני שעם גניחת אמת זו שבאת מעומקא דליבא העלית התירה שלמדת למדרגת לשמה ע"כ שמעתי כ"כ אני מתפלל לשי"ת שיזכני ברוב רחמיו המרובים על כל ישראל בכלל ועלי בפרט שיעלה ויבא כל תורתי שלמדתי עד עתה אולי בעוה"ר נדחו לחוץ ולא סלקי לעילא השי"ת ינטלם

וינשאם לעילא מן שמשא לברוא מהן ארץ ושמים חדשה כידוע מזוה"ק שבחידושי תורה נבראים עולמות חדשים - ואם אמיר יאמר האומר מי ערב לך שחידושי תורתך הם אמתיים ומכונים להלכה שיהיו ראוים לעשות מהם עולמות עליונים וחדשים ע"ז אשיבך פוק חזי מה שכתב המהר"ל בהקדמת ספרו תפארת ישראל שכ' שע"כ מברכין לעסוק בד"ת ולא ללמוד תורה כי ללמוד לא שייך אלא במי שלומד תורה ומכוין הלכה לאמיתה שזהו למוד תורה אבל מי שאינו מכוין הלכה לאמיתה אין זה למוד לכך מברכין לעסוק בין שהוא מכוין בין שאינו מכוין לאמיתה רק שהוא מכוין ללמוד האמת אע"ג דשגג מ"מ הוא עסק בתורה עיי"ש - וכן כתוב בשו"ת מן השמים וז"ל וכל מי שמחשב מחשבות וסובר סברות בהלכות חמורות ופסקים החמורים נאהב ונחמד לפני המלך עליון וזהו שאמרו אגרא דשמעתא סברא והדברים והמחשבות ההם כמרגליות היקרות בעיניו ואם על אבידת כסף או ש"כ התירה התורה לעשות מלאכ' בחוה"מ כ"ש שיש לחוש על אבידת המרגליות היקרות לכתבן ולחתמן למען לא יאבדו והכותב והחותם מקבל שכר עליהם כל זה השיבו לי באמת עכ"ל - הרי שכתב דחושב סברות גרידה ג"כ חשובים לפניו יתברך ואולי יועיל הסברא לאחרים למיצוי דין דעלמא וכבר כתב הפרמ"ג לחו"ח בהקדמה ואמנם זאת נחמתי שהזמנים שהוצאתי בעיון גפ"ת ופוסקי' ולא הרהרתי בהבלי הזמן די לי כמ"ש הרא"ה ז"ל והביא משל נפלא ע"ז לאלו שעמלו בתורה ולא השיגו האמת מ"מ יש להם שכר רב ועושר מופלג ברב טוב הצפון וגם פן כוונתי לפעמים האמת ובכל החיבורים שעשיתי כוונתי שלש פעמים האמת די לי וטוב מאד ומה גם שאין ראוי לאדם להיות פוגם מחשבתו בהרהורי עבירה ודאי טוב להרהר תמיד בד"ת עכ"ל -

ח **והי'** כי יאמרו לי מה העבודה הזאת לך מה מהני לן ההיא מרבנן דלא ידיעא ולא פקיעא שמי' ולא ידעינן מנו האחד בא לגור לאגור דברים ולעשות מהן ספרים ולהפיצם בחוצות ולהיות ראש מדברים מי שם פה לאדם כמוהו וכי העולם לדידי' הוא צריך או למלעטי' ומה הי' העולם חסר בלתי ספרו אין זה אלא קבל רוח יתירא דאית בי' וזה אחת מעשרה ק"ו לעצמו לא תיקן ולא לימד ולא גמר באורייתא כדבעיא דאפילו במס' כלה אין לו ידיעה לאחרים לא כש"כ מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו עיין סוף הוריות - **אחי** קושייתך נכונה ועצומה לא טעית בי כל עיקר אבל מענה רק ישוב חימה והסנת ושמע לדברי ותראה שאם שאיני בא במספר אנשים להיות נמנה עם גדולי עולם חקרי לב ובעלי תריסין עכ"ז הרשות נתונה גם לפעוטים כמוני להשמיע דעתו ברבים מן המעט אשר לפני והשומע ישמע והחדל יחדל ואינו אומר קבלו דעתי וזימנין באפקרסתא

דענייא תשכח מרגניתא אמרו חז"ל במדריש חזית פרשה ד' א"ר יודן ללמדך שכל מי שהוא אומר ד"ת ברבים זוכה שתשרה רוח הקודש עליו עכ"ל - ודקדקתי בלשונו שאומר מי "שהוא" אומר למה לא אמר בקצרה שכל מי שאומר הלא כבר אמרו לעולם ילמד אדם בלישנא קצרה - אבל נראה בס"ד שרצה לומר דבל יאמר האדם שלבא לידי מדה זו לישב בראש וללמוד תורה ברבים צריך להיות איזה אדם גדול בר אבהן ובר אוריין ואיש מסוים בתורתו ובחכמתו אשר כבר מילא כרסו בש"ס ופוסקים לזה נאה לדרוש בפרקא דרבים אבל אדם שהוא שפל בעיניו ובעיני כל לא למד ולא שימש הרבה יכבוש מעיינו ולא ילמוד מתורתו המעט אשר לפניו לאחרי' לזה בא ר"י הנ"ל ומאלפינו בינה שאין הדבר כן אלא כל מי "שהוא" דייקא מי "שהוא" אפילו מאן דהוא זוכה לרוח הק' אם כונתו לשמים וע' בצוואת מרן הח"ס ז"ל שכ' בזה"ל ואם מעט לפניך מאותו המעט אשר חוננך ה' למדוה ברבים בכל מאמצי כח עכ"ל ועיין בספר הקטן הכמות וגדול האיכות תשובות בית הלל להצדיק ר' הלל מקאלאמייא ז"ל סימן כ"ז שפירש בזה מ"ק פיה פתחה בחכמה ותרת חסד על לשונה היינו שעוד לא למד כלום רק פתח פיהו ללמוד אפ"ה תורת חסד על לשונה וכמו שאמרו בש"ס סוכה סוף לולב וערבה איזה תורת חסד זה הלומד תורה ולומדה לאחרים עיין שם ודפח"ח -

לט אבל על זאת יחרד לבי ויתר ממקומו על תנאי אחת שהטיל רבינו אביהון דישראל הקדוש רבינו הח"ס ז"ל שכתב בצוואתו שם וז"ל ובאופן שידעתם תום לבבכם שהקב"ה יודע מכם שאין בכם תערובת כוונה כי אם לכבוד שמו הגדול יתברך ויתעלה ולפניו לא יבא חנף עכ"ל הקדוש ובעונותי שרבו בושני מדבריו מאד כי ההוא אמר שיהי' כולה לשמים בלא תערובת כוונת עצמו כלל אפילו כ"ש ואני הי' מסתפק עצמי אם הי' בתערובות המעשה איזה כוונה לשם שמים אפילו מיעוטא דמיעוטא ומתירא אני שח"ו לא יהי' כולה לשם חילין בלא תערובת קדשים כלל וכלל - ובאמנה שבעת שקרבתי אל המלאכה להדפיס חיבורי כמעט נסגתי אחור מיראת הדברים שכתב ג"כ רבינו הח"ס ז"ל באו"ח סימן ר"ח ממחברי ספרים וז"ל שם כל המחבר ספר ומתערב במחשבתו לגדל שמו רבצה בו האלה האמורה במילי דאבות נגיד שמא אבד שמי' ולא תעשה ידיו תושי' להוציא מחשבתו אל הפועל כי יבאו מבקרי מומין ויחפשו וימצאו מלבד שהוא עובר איסור דאו' דברים שבע"פ כו' ולעומת זה היודע בעצמו כי כל מגמתו לשם ית"ש להגדיל התורה ולהאדירה ורק מונע בר מפני חשש מבקרי מומין ומלעיגים ומלעיבים במלאכי השם עבירה הוא בידו וכשם שיקבל עונש על הדרישה הנ"ל כן יענש זה על הפרישה אחז"ל עשה דברים לשם פעלן ודבר בהן לשמן עכ"ל הקדוש הבוערים כגחלי

אש - והרהרתי לומר שאם שרבינו ז"ל התנה שיהי' כולה לשמים אפשר דהי' מדבר מאנשים גדולים רמי קומה בקומה שלימה כערכו אשר אפשר גבייהו שיהי' כולי לשם ה' בלא תערובות כוונה כלל - אבל באנשים הדיוטים ופחותים כמוני די אפילו תתקצ"ט חלקים ח"ו הוא כוונת חולין וחלק אחד הוא קודש בכונה לשמים ג"כ מציל על הכל וכמו דדרשו חכז"ל על פסוק אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פדעהו ופירשו דאפי' אם במצוה אחת תתקצ"ט חלקים כוונת חול וחלק אחד מני אלף קודש מציל כולה כ"כ אם יש לי בעזה"י א' מני אלף כונה לשמים די להקב"ה בזה וא"כ אהי' שוב בכלל מונע בר אם אחדל מלגמור מעשי בהדפסת ספרי וכה עמדתי כאיש משתאה ואובד עצות לעשות או שלא לעשות עד שהאיר ה' עיני וראיתי מה שכתב מרן החידא בערך נשאל דוד וז"ל וגדולי ישראל קצתם היו זהירים שלא להדפיס ספרי חידושיהם בחייהם ובאמת אמרו מן הזהירות שלא תרבה להזהר כי זה גרם שנאבדו הכתבים חבל על דאבדין עכ"ל - וכן ראיתי לרבינו הפרמ"ג באגרת הראשונה שהביא בשם ספר אבק סופרים שכתב אשרי מי שמדפיס ספריו בחיו עיי"ש - דבריהם של רבותינו הללו הרהיבני לקרב אל המלאכ' ולבצע מחשבתי מכח אל הפועל - (יו"ד) **ועוד** עלה בדעתי לימוד זכות על המחברים דזמנינו דבאמת עיקר החששא בזה הוא רק משום דעושה להתגדל ולהשתמש בכתרה של תורה ובזמנינו נופל חששא הנ"ל וכמו שאומר בס"ד ואקדים מה שראיתי דבר נאה ומתקבל בתפארת ישראל על המשניות ברכות פ"ד משנה ב' בתפלת רנבה"ק ביציאתו הי' אומר אני משכים והם משכימים אני משכים לד"ת והם לדברים בטלים כו' ולכאורה תמוה דלמה לא הסתפק עצמו התנא האלקי הזה להודות על חלקו בלבד ולמה גינה כמה מבני דורו ואמר בביאור דבר זה דת"ח הזה היושב חבוש ובלמוד בביה"מ טמון בירכתי בית העיון הקדוש ובתוך זמן זה הכל רצים בחוצות ובשוקות ורודפים אחר ריבוי הממון יוהקנינים משתכרין ומתעשרין עושר רב והיא ריק מכל ולפעמים אין בכיסו אפי' פרוטה אחת והת"ח הזה המתבודד בעמודי דבי מדרשא כשיוצא חוצה ובא לבית ומצא ב"ב עטופים ברעב ובצמא וכל מטה לחם נשבר ממנו ר"ל בעירום ובחוסר כל נראה בעיני עצמו וכש"כ בעיני ב"ב וקרוביו לאיש עצל וכמתרפה במלאכת החיים ומה גם אם יצטרך לשלוח ידו ולבקש עזר ותמיכה מאחרים בעלי כיסים הוא נעשה שפל ובטל בעצמו עד שסכנה גדולה מרחפת עליו שנטלה ממנו כל חשקות התורה ולמחר יהי' חלקו בין אלו יושבי קרנות הרודפים אחר הכסף והממון והקנין וע"כ צריך הת"ח לחזק בעצמו ולדבר בלבו דברים היורדי' חדרי בטן ולהשקיט תשוקת רוח החיונית והבהמות ולהלהיב רוח הרוחניות אשר בקרבו

ולהחזיק עוד במעוז התורה ולהגביהו על כל השואפים על עפר ארץ בהבלי הזמן וע"כ השליך התנא הקדוש דבר:

גנות וקלון כנגד השוגים והמבלים ימיהם בטרדות העולם עובר תוך התודה שנתן לה' על חלקו אלו דבריו בשינוי לשון רצת ועיין תענית דף כ' ותבין ודפח"ח וכמו כן אני אומר שהוא הענין עם מחברי ספרים דזמנינו שאין כונתם בזה להתגדל ולעשות להם שם ח"ו ורק כונתם לקבל עי"ז קצת חיזוק וכמו שאמרו חז"ל ג' דברים צריכים חיזוק וחד מינייהו הוא תורה ולגבי שפלותם שהן בשופלות וכמו שהארכתי לעיל יש תקוה שעכ"פ ע"י שהדפיסו ספריהם יתחזקו קצת ולא יכבה תשוקתם לתורה וילמדו בתשוקה חדשה בתורת ה' דבלא ספריהם לא ידעו ולא יכירו ערכם על שאר בני דורם כי כלם לובשין מדא וחלוקא דרבנן ומה בין בני לבן חמי ע"כ בזה יראו חזיתן לרבים ומקוין להשיג עי"ז התחזקות ולא יבטלו לא בעיני עצמם ולא בעיני העולם כי בעוה"ר העולם אינם נותנין כבוד ויקר לת"ח וכמעט הם שפלים בעיניהם עיין בספר גינת וורדים לרבינו הפרמ"ג שכ' בזה"ל ראיתי בשו"ת יד אלי' שכתב בהקדמתו שראה אנשים מבני עמינו חסירי מדע ובתיהם מלא כל טוב ומבזים את הלומדים, ויש מהן יחשוב בלבו אם מדבר עם ת"ח מעשרהו עושר גדול עכ"ל ואני לא האמנתי אם יש מאותו מין מדברי' בעולם עד שבעוה"ר ראיתי בעיני כן סוף דבר אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים עכ"ל רבינו הפרמ"ג ז"ל - הרי שקרא לאותן האנשים המבזין ת"ח מין "מדברי" ולית דין בר נש ובעוה"ר ישנם גם היום הרב' מאותן מיני מדבריות וכאשר בחנתי ונסיתי בעצמי למצוא מין ממיני מדבריות הללו וזה לא כביר שפגעתי בגביר עצום וספרתי לו שאני מחבר ספר ומוציא לאור ועולה בהוצאות גדולות ודמיתי למצוא בו עמוד גדול להתחזק במפעלי כי שמעתי לשבחו שהוא ת"ח והוא ענה לי כמתהלל ובוזה התורה ולומדי' ופרשתי ממנו בפחי נפש - וע"י מיני מדבריות הללו אנה יקחו תשוקה לשוב לד' אמות של הלכה - עכ"פ יש לקוות דע"י שיופיסו חיבוריהם ימצאו חיזוק בתורתם כי לא אלמן ישראל וישנם עוד אנשים יקירי הערך ונקיי הדעת שמחבבים התורה ולומדי' כן נראה לי לצדד בזכות של המחברים -

י"א **ובנוגע** למבקרי מומין שכ' רבינו הח"ס ז"ל וידעתי שגם חלקי לא יגרע מהם ומהמונם וישלחו את דבתם רעה עלי ועל ספרי אבל איני חש להם כלל כי הם רק קנאים הפוגעין ופגיעתן רעה ורק קנאת הכבוד והרוממת בוערת בקרבם ולא קנאת הסופרים המרבה חכמה כאשר ראיתי בספר נחמד ונעים מהקדוש ר' ברוך קאסיבר ז"ל שכ' בפירוש הכתוב קנאת סופרים תרבה חכמה למה אמר תרבה לשון ציוי ולא אמר מרבה חכמה וכ'

בזה שלפעמים יש קנאה רעה שמתחרה על שחברו לומד והוא אינו לומד וחפץ שחברו ג"כ לא ילמוד כמוהו לכן אמר קנאת סופרים תרבה חכמ' כלומר הקנאה תהא בענין זה שתרבה חכמה שיחפוץ ללמוד כמו חברו ולא שהקנאה תמעיט החכמה שיחפוץ שחברו לא ילמוד כמוהו עכ"ל - כמו כן אלו הקנאים שהם בעלי הנאה אשר אינם רוצים ליגעות בתורה ומבלים ימיהם בשהי ופהי להגביר לשונם בלשון מדברת גדולות להיות דורש אל המתים ושוגים כל ימיהם בדרשות של דופי בלי תורה ויראת שמים פה להם ולא ידברו ובתוך כך שהוא מבלה ימיו בבהלה יושב חברו הת"ח ומיגע עצמו בתורה עד שהאסיף בחכמה שנתן לו הקבה"ו מפיהו חידושי' ובירור הלכות שראוים להופיע אורם ע"פ תבל ולהנות בהם בני אדם אדם ולא בהמה וזאת יכאב לבם של הקנאים הללו מיראה שאולי יתרבה כבוד ת"ח זה על כבודם אשר תמיד היו הם במעלה ראשונה ות"ח הי' מיושבי חושך, ועיין סוטה ד' מ"ז שאמרו חז"ל משרבו בעלי הנא' נתעותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם עכ"ל הגמרא ופרש"י ז"ל בזה"ל נתעותו הדינין דמתוך שהם בעלי הנאה אין מטריחין עצמם לעיין בדין ובאיסור והיתר להורות לצבור ומתוך כך נתקלקלו מעשיהם וכיון שכן אין להקב"ה נחת רוח בעולמו ואין עולמו נוח לו עכ"ל רש"י הק' כ"כ אלו הקנאים אשר עיניהם צרים בת"ח האמיתיים המיגעים עצמם בהלכ' ביגיעה רבה הם לא טרחו ולא יגעו עצמם כראוי אפילו בהלכה א' ובילו ימיהם בספרים חיצונים ובחיבורי כותבי העמים ובצייטונגען להיות נאה דורש ולא נאה מקיים ואח"כ כשנעשה הדיוט קופץ בראש קרי' ללבוש מדא וחלוק' דרבנן לוקח הקיצורים והדר"ת ובין לילה הי' ת"ח ובין לילה אב"ד אבל באמת אבדה כל חכמתם ובינת נבונים מהם תסתתר וכבר האריך בגנות המנהיגים הללו ובגנות הבוחרים בו הצדיק ר' הלל ז"ל בספרו משכיל אל דל -

י"ב **ומקום** אתי להציג מה ששמעתי מידידי הרב הה"ג הצדיק ר' בן ציון יאדלער שליט"א שליחא דרחמנא מעיר הקודש ירושלים תבב"א שאמר בביאור התפלה שאנו מתפללין בר"ה שנהי' לראש ולא לזנב וקשה וכי אפשר שיהי' הכל לראש רק הכונה כך בהקדם מה שאיתא במדרש שפעם אחת אמרה הזנב של נחש לראש למה אתה הולך תמיד בראש ואתה מוליכני בהכרח לכל מקום שאתה הולך תהי' להיפך אני אלך בראש ואני אהי' מוליכך והזנב לא הי' נותן מנוחה להראש עד שפעם אחת עלה בידו וקפץ לראש והי' מוליכו בבורות שיחין ומערות עד שהרגו לראש עכ"ל המדרש וכעת איני זוכר מקומו וכדומה לי שהוא מדרש שה"ש - והוא פלא דידוע דדברי חכז"ל מלא מוסר וירי"ש ולא אמרי מילי דכדי וכתב הוא שליט א שחז"ל למדינו בזה מוסר השכל בבא אדם לעיר

גדולה לאלקים ויראה שם אדם אשר עומד בראש להנהיגם ותראה ממנו דברים אשר אינם נכונים לפי התירה אל תלך בנתיבתו ולא תאמר יען שנבחר לראש מעיר גדולה כזו ודאי דכל דרכיו משפט שלולי כן לא הי' נבחר לראש, תדע שלפעמים הזנב מדחיק עצמו להיות לראש אף נגד רצון הגוף כ"כ אולי הוא ממין זה ואולי תאמר שאפילו הי' כן מ"מ כיון שנשאר במשמרתו איכא ראי' דהיא צדיק דלולי כן היו מורידין אותו מגדולתו אל תאמר כן מפני שאי אפשר להוריד אותו ממעמדו שעד שלא יתפצו את מוחם ויהרגו על ידו כולן א"א להפטר ממנו כמעשה דנחש וזאת המוסר אשר יוצא ממדרש הנ"ל - וע"ז אנו מתפללין נהי' לראש ר"ל שנזכה להתנהל על ידי ראש ולא לזנב שלא יפול חלקינו ביד זנב עכ"ד ודפח"ח) ודפח"ח -) ב)

וכבר אמר בירושלמי מובא בתוס' חגיגה ד' ט"ו עד דאלין עסקו בדידהו נעסוק בדידן עיין שם כ"כ אעסוק בעזה"י בדידי ומאותות קנאתם לא אחתה וכן כתב הפרמ"ג בהקדמתו שאלו המליזין ומדברים על מחברי ספרים הם אינם בני תורה והוא מקנאת איש מרעהו עיי"ש שגינה אותם מאד ות"ח אדרבא מחבבים דברי חברם כי מצוה לחבב דברי חברו וכן כתב בספר לקוטי עצות מהקדוש מהר"ן ז"ל בערך תלמוד תורה אות מ"ו וז"ל יש כמה ספרים עכשיו וכן עתידין להיות עוד ספרים וכולם צריכים להעולם ואסור להלעיג על שום אחד מהם מאחר שכל יסודו ובנינו הוא עפ"י תורתינו הקדוש' כו' אבל ספרים שהולכים ע"פ תורה הק' שקבלנו מה"ס כולם יקרים מאד מאד וכולם צריכים להעולם וכל המלעיג על שום אחד מהם ח"ו הוא נדון בצואה רותחיו כו' עד שישוב ע"ז בתשובה שלימ' ויתקן זאת ויהיו חוזרים ונחשבים בעיניו כל הספרים הקדושים ההולכים ע"פ יסודות התוה"ק עיי"ש וע"כ אקוה לשי"ת שהתלמידי חכמים אמיתיים אוהבי האמת יחבבו דברי ויעלה ספרי בעיניהם לרצון -

י"ג **וכפי** פרושות לשמים בתפלה ואתחנן אל ה' בעת ההוא יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי וראיתי בהקדמת ספר תפארת ישראל למהר"ל מפראג ז"ל שפירש שתפלת דוד המלך ע"ה הי' שיהי' לו זכות שישפיע תורה לאחרי' וע"ז אמר יהיו לרצון אמרי פי שיהיו מקבלים את דבריו ובמדרש יהיו לרצון א"פ שיעשו לדורות ואל יהיו קורין בהם כקורא בספר כו' רק יהיו קורין בהם ונוטלין שכר כנגעים ואהלות ולכך אמר יהיו לרצון אמרי פי אל הבריות והגיון לבי לפניך ר"ל כל הלבבות דורש השי"ת וידעת שכוונתי לשם ה' ולכך ידריך איתי בדרך אמת ה' צורי וגואלי כלומר כיון שאתה יצרתני אין אתה מואס ביצורך ואם מעשי גרמו להרחיק אותי הרי אתה גואלי מכל דבר אף כי רוחקתי עד שאני לרצון בכן התפלה אל מי שאינו מואס בשפלים ואינו מרחיק לשיהיו

רחוקים שיהיו לרצון אמרי פי לפני כל ויורני דרך אמת ווסעדני בימין צדקו נצח אמן עכ"ל מהר"ל בסיום ההקדמה לספרו הנ"ל - בדברים הללו אסיים ג"כ הקדמתי שאבקש לבורא כל עולמים שיזכני להרבות תורתי ושיהי' לי זכות להשפיע תורה לאחרי' ושיהי' הגיון לבי לפניך ר"ל שיהי' כונתי לשמים ה' צורי וגואלי ר"ל אם גרמי מעשי שח"ו תורתי ואני בעצמי מרוחקים מלפניו יתברך נא תהי' גואלי שתגאול אותי ואת תורתי מידי זרים כיון שאתה יצרתני ואין הצור מואס ביצוריו ויורני דרך אמת בתורת אמת ושאזכה שהתורה הקדושה יאיר לי עינים להגביהני מעל השמים כאשר כתבתי בפתח דברי אמרי המלך החכם מכ"א מה יתרון לאדם מכל עמלו תחת השמש תחת השמש אין לו יתרון אבל למעל' מן השמש יש יתרון וזה לשון זה"ק ריש פ' בלק באמצע הענין מלוי דבר נש זעיר וכל מלוי לפום שעתא הכי הוא לפום שעתא אבל בתיובתא ובעותא ובעובדין טבין ובדמעין סגיאין איהו קדישא רב ועלאה על כל עלמא עכ"ל והוא נקודה נפלאה ויה"ר שלא ישכח מלבי כל ימי חלדי ושמעתי ג"כ שיחה נאה מאדמו"ר הגה"ק מאונסדארף ז"ל בקיץ דשנת תרס"ז בעת שהייתי שם לקבל ממנו הורמנא וסמיכה דרבנן וסעדתי אצלוו סעודת הצהרים ובמשך הסעודה שמעתי ממנו דברים העומדי' ברומו של עולם מלא מוסר ויר"ש ובתוך אחד השיחים אמר בשם הק' ר' ר' ברוך-ל ז"ל "וויא זיס איז דיע וועלט וואן מאן לעגט זיך ניכט אין איהר העריין אבער וויע ביטטער איזט זיא וואן מחן לעגט זיך יא אין איהר העריין עכ"ל ועוד היום צללו אזני לקול דברו והוא ענין הנ"ל דבאמת יש לנו עולם מתוק עולם העשי' לעשות את כל דברי התו' הזאת ויפה שעה א' חיי עוה"ז בתורה ותשובה כו' וה' יסעדני בימין צדקו לישב את ישרים את פניו ולא איעול בכסופא קמי' אמן כי"ר - ג

ובעה"ח יום ג' יום שנכפל בו כי טוב לסדר ואת הקדוש והקריב אליו פה ק"ק פישטיאן יצ"ו תרפ"ד לפ"ק.

ה"ק ושכר שלמה טייכטהאל.

ועתה ספרי לכה ואשלחך לך נא וראה את שלום אחיך בשכם למי אשר נטה שכמו לסבול עולה של תורה הלא אחיך הוא ויצא לקראתך וראך ושמח בלבו ואל תבוש מפני המלעיגים כי לא אחיך הוא יקללו המה ואתה תברך ויהא רעווא דתתקבל מלתך תתאה ועילאה ומני ומנך יתקלם עילאה אמן וכן יהי רצון נצח סלה ועד.

בטעם קריאת שם ספרי "משנה שכיר" הנני אומר משום דכבר כתב ברוקח כל אדם צריך לרשום שמו בספרו בביאור או בר"ת או בגימטריא עיי"ש ע"כ קראתי את ספרי בשם הנ"ל מפני ששמי רומז בקרבו "שכיר" הוא אותיות "שכר" ותיבת משנה עולה שצ"ה

ותיבת שלמה עם מ"ק וד' אותיות עם הכולל עולה ג"כ במספר שצ"ה א"כ שם שלמה נרמז בתיבת משנה וגם נסמך על הקרא כי משנה ששר שכיר עבדך ופירש"י ז"ל עבד עברי עובד בין כיום בין בלילה ע"כ שכרו ג"כ כפול וכן יזכני השם שאהי' עובד לשי"ת בין ביום בין כלילה ושאעשה לילות כימים בתורה ובעבודה ויהי' תורתי כלשון משנה לעילא ולתתא עיין עבודת ישראל פ"ו דאבות ויש לרמז בדברי רש"י עבד עברי עובד בלילה שרבו מוסר לו שפחה עיין בסה"ק דגל פ' לך בפ' בא אל שפחתי שהוא בחינת תורה שלא לשמה אולי אכנה גם אנכי ממנה מתוך של"ש בא לשמה עיי"ש בדבריו הקדושים והיינו שבזמן שהוא בבחינת לילה אינו פטור מעבודה ורק ילמוד בבחינת שלא לשמ' וה' יזכהו שיבא לשמ' וק"ל והבן - ובזכות זה יקיים בי ה' וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה ללמוד תורה לשמה מתוך רחבת הדעת דקדושה אמן -

ויתפלל שלמה אל ה' בעדו ובעד ביתו אנא זכני אותי ואת אשתו הרבנית מרת נחמה תחי' (בת הגאון הצדיק מו"ה דוד פריעד- מאן זצ"ל שהי' אב"ד דק"ק צעהלים) ואת בנינו להאריך ימינו בטוב ובנעימים והעניק תעניקנו ברכה וחיים ונגדל בנינו לת"ת ויראת שמים ונהי' לתפארת ה' ותורתו ויקוים בנו ישראל אשר כך אתפאר אכי"ר.

פותחין בכבוד אכסניא הטיבה ה' לטובים ה"ה אנשי ק"ק ה' בוסערמין יע"א אשר ישבתי שמה שנים רבות והחזיקוני אותי ואת ביתי בכבוד בכל מאמצי כחם ישלם ה' פעלם ותהי משכרתם שלימה מעם ד' אלקי ישראל וינצלו מכל פגע ונגע לא יקרב באהליהם וה' יניח ברכה בביתם ויהי' ביתם בית מלא טוב בברכת ה' ויאריכו ימים ושנים טובים דשנים ורעננים עד שנעלה לציון בשירים וברננים בב"א וכי"ר.

וכמה מעלה טובה וכפולה לאנשי קהלתי פה ק"ק פישטיאן יע"א הי"ו אשר נטו שכמם לסבול עול ביתי בכבוד ככל מה דאפשר ולהסיר מעלי כל מחסר וכבר מילתם אמורה עין חיים הוא למחזיקים בה ותומכיה מאושר יהי נועם ה' עליהם וישלח ברכה במעשי ידיהם ויהי' ד' עליהם סתרה להצילם מכל צער ומקרה וימלטם מכל רעה ולא יהיו נדחים מפני השעה ויזכו לראות בקיבוץ כל ישראל הנפזרים ובבנין המקו' בראש ההרים בב"א וכי"ר.

ואחרון אחרון חביב אביע תודה ותהלה לאיש אשר לו נאה תהלה ויתרומם מעלה למעלה ה"ה ידידי הרב הגאון המפורסים איש חמודות פאר המדות חכימא דיאודאי אשר כסאו מוטלת בין גדולי רומי ה"ה כקש"ת מו"ה קלמן וועבער שליט"א אב"ד פק"ק יצ"ו נשיא ישראל במדינתינו אשר הננו כשבת אחים גם יחד והמיטב לי ככל מה דאפשר והי' ביתו שלום ויזכה לראות נחת ועונג מכל יו"ח יברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה

לעמוד לגם עם ד' ותורתו להרים דגל התורה והיראה והמקום יהי' בעזרו ועדי עד יציין נזרו אכי"ר.

יען שמצאתי מקום פנוי אציגה פה שאלה

שנשאלתי מהגביר המרומם ירא וחרד לדבר ה' התורני כ"ה ר' שלמה גוגענהיים נ"י חד מעמוד התוך במדינת שווייץ היושב בכפר אללשוויל סמוך ונראה לעיר באזעל אשר בנה ביתו על שביל התורה והיראה ה' יחיו לנצח עם כל הנלוים אליו.

בפרה מבכרת שמכרו אותה לנכרי כדין בכסף ומשיכה ובין המכירה ללידה מת הנכרי הלוקח מה דינו של אותו ולד -

תשובה. הנה קיי"ל בחו"מ סי' רפ"ג דעכו"ם יורש את אביו דבר תורה א"כ פשוט דפרה זו שנקנית לעכו"ם מהתורה מורשת לבנו וא"כ פטורה מבכורה וז"פ - רק הא קמבעיא לי היכא דליכא לעכו"ם הלוקח בנים ומת בלא בנים מה אדון בפרה זו עפי"ד הרמב"ם פ"ו מנחלות שכ' אבל שאר יורשין מניח אותן לפי מנהגן וכתב הה"מ והוא מפני דלא מצינו שיהי' סדר נחלות אלא לישראלים לבד ע"כ מובא ג"כ בהגהות רעק"א שם בסי' רפ"ג - וכיון דמהתורה שאר יורשין אינן יורשין גבי עכו"ם א"כ פרה זו ל"ה של עכו"ם וחוזרת ברשות ישראל או נימא כיון דלפי מנהגן שאר יורשין יורשין מדינא דמלכותא א"כ דינא דמלכותא דינא ופטורה אך לפי מה שכתב הצמח צדק בסי' ס"א דבכה"ג שלא קנה אותו להחזיק הפרה לעצמו רק להפקיע קדושת בכור לא חשוב גבייהו לשום קנין ולא מועיל דיניהם כלל עיי"ש וכן כתב בטל עבוה"ג מובא בח"ס בתשו' וגם בחידושיו לע"ז עיי"ש דגבי קנינים כאלו לא מועיל מה דהוי קנין בדיניהם - א"כ בנידון דידן גם בדיניהם אינו יורשין א"כ צ"ע מה לדון בי' - והנה אם הפרה אינה עומדת ברשותו של ישראל הי' נראה להתיר לשי' העבודת הגירשיני דהפקר פטור מבכורה וכיון דהכא הוא נקנה לעכו"ם כדת ואח"כ כשמת וכשאין לו יורשין הוי הפקר ועיין שדי חמד ח"ד וח"ה במערכת בכור שהביא מכמה גדולי אחרונים להלכה דהפקר פטורה וא"כ אכתי פשיטא דפטורה מבכורה בנ"ד - אך היכא דהפרה עומדת ברשותו של ישראל היינו אחר שעשה בו העכו"ם משיכה כדינא וגם נתן כסף החזירו ברשות ישראל ואח"כ מת בלא בנים ואז נעשה הפקר וא"כ צ"ע כיון דחצרו של אדם קונה לו נקנה הבהמה לישראל או דלמא דאנן סהדי דלא ניחא לי' לקנות ואינה רוצה בקני' זו ואין חצרו של אדם קונה לו בעכ"ח ופטורה - שוב ראיתי בשד"ח ה' בכור אות י"ח שעמד בזה בקנין חצר גבי בכור אם קונה לו והעלה דאין חצרו קונה לו בע"כ והביא שם מכמה גדולי פוסקים וא"כ ה"ה הכא

בכל ענין מותר ופטורה מבכורה כ"ז רשמתי בנחיצה גדולה בלי עיון כי המדפיס אץ עלי לגמור מעשי. ד)
פ"ק פישטאן ז' אב תר"פד לפ"ק
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן א

בימי הספירה יתברך מפי הגבורה כבוד ידידי הרבני המופלג בתורה, מן השרידים אשר ה' קורא, לשם ולתהלה, בתוך אמוני עם סגולה, הגביר כמו"ה ירמי' שטערן נ"י אבן יקר ואבן פנה בקהלתינו פישטיאן יצ"ו.
אחדש"ה באהבה ע"ד שאלתו שהציע לפני במקום שנהגו להתפלל שחרית בשבת בהשכמה ואח"כ הולכים לביתם לאכול פת שחרית ולערך שעה ומחצה קודם הצהרים חוזרין ומתאספין לקריאת התורה ולהתפלל מוסף ואנשי מעשה יען שאינם רוצים לאכול קודם מוסף מתפללין תיכף אחר תפלת שחרית תפלת מוסף - ועתה נפשו בשאלתו אם יאות למיעבד הכי כי לדעתו יש כמה חששות ע"ז (א) כי המנהג לחלק מוסף משחרית נובע מדברי הרמ"א ומג"א בסי' רפ"א ומקומו מש"ס פסחים דף נ"ח דמוספין בשש וביום השבת כתיב דמשמע מאוחר דצריך לאחורי תפלת מוסף ועתה שאלו אנשי מעשה הנ"ל מתפללין תיכף אחר שחרית מוסף אינם יוצאים ידי דעה זו (ב) שצריך להיות הפסק בין ת"ש לת"מ וההפסק הוא קריאת התורה כמבואר במחה"ש ס"י הנ"ל א"כ לפי מנהגם ליכא הפסק (ג) איך אפשר להתפלל מוסף קודם קרה"ת הא תדיר ושא"ת ת"ק - (ד) מה הועילו במה שמתפללין מוסף מפני שאינם רוצים לאכול קודם תפילת מוסף הא אכתי לא יצאו מידי חשש אכילה קודם קרה"ת ולדעתו אם מקפידין שלא לאכול קודם מוסף כ"כ הי' להקפיד שלא לאכול קודם קרה"ת - (ה) פקפק מעלתו במה שנהגו אנ"מ הנ"ל לבא לשמוע קרה"ת ותיכף אחר גמר קרה"ת הם עוזבים את ביהכ"ס והולכים ומניחים את הצבור שמתפללין עוד ת"מ והוא זלזול להנשארים בביהכ"כ אלו הן חששת מעכנ"ת נ"י על אנשי מעשה הנ"ל ע"כ לדעתו הי' מן הראוי שלא לעזב מנהג רוב אנשי העיר - וכבר הציע מ"ת נ"י שאלתו לאדמו"ר רבן של ישראל הגאון הקדוש מאונסדארף ז"ל זי"ע ועכ"י - עוד בשנתרס"ה אך ורק כי הקדוש הנ"ל השיב לו בקצרה ולא ביאר דבריו ע"כ הציע כבודו נ"י את הדבר גם לפני חדל האישים כמוני בבקשה שאברר לו הלכה ברורה בזה עפ"י ש"ס ופוסקים כפי שיעלה במצדתי בעזר השם, ונעניתי לבקשתו ועיינתי

בהלכה זו כפי מיסת הפנאי ואשיבנו לו דבר כיד ה' הטובה עלי וזה החלי בעזר צורי וגואלי -

תחלה אומר כי אחרי רואי את דברי רבן של ישראל הנ"ל בתשובה שהשיב לו אמרתי מי אנכי שאבא אחרי המלך מאן מלכא רב רבנן הנ"ל וכפי אשר נגזר מפיו הקדוש כן יקום ועליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע ואהי' כיהודה ועוד לקרא לאשר ולקיים פסקו אשר פסק שם בתשובתו להצדיק את דרך אנשי מעשה הנ"ל שאין במנהגם שום עולה ואדרבה לא מצא לנכון את המנהג אשר לחלק יצאו שלא ימלטו מאיזה מכשול לצאת לכל הדעות ורק כתב שהחיוב על אלו שכבר התפללו מוסף בשחרית להשאר שם ולהמתין על העם שמתפללין מוסף זה תוכן תשובתו אשר נכתב בקיצור ולא ביאר דבריו ואני אבא אחריו למלאות את דבריו ולפרש דבריו וכל דברי תשובתי לח יהי' רק פירוש לתשובת אדמו"ר ז"ל - ועתה אען ואומר בס"ד - ראשונה נראה לחקור על עיקר מנהג הנ"ל שיצאו לחלק התפלות שחרית ממוסף מאין יצאו הדברים - הנה מצאתי בשו"ת שערי צדק להגאון מדע"ש ז"ל סי' כ"ב חא"ח שכתב בזה"ל ובעיקר הדבר מה שמחלקין מוסף ושחרית רגיל הייתי לומר שלפמ"ש במג"א סי' רפ"א אשר תמה דאיך מאחרין תפלת שחרית כ"כ דמוסף צריך לאחר ואמרתי דהיינו טעמא של אותו המחלקין שחרית ממוסף ומ"מ בכל גבולינו לא הסכמתי לזה עיי"ש טעמו ונימוקו משום בלבול דהוא בלבול גדול - הרי דטעם דמתפללין מוסף מאוחר קודם שש הוא מפני דמוסף צריך לאחר - וטעם דמתפללין שחרית בהשכמה מבואר בח"ס או"ח סי' ס"ט כדי שלא יעבורו זמן ק"ש עיי"ש ומזה יצא המנהג לחלק שחרית ממוסיף כדי לצאת כל הדעות - אבל נפע"ד אחר העיון ממ"נ אינם יוצאין ידי כל הדעות בזה המנהג ובכל אופן יכשלו באיזה דבר שיעשו שלא כהוגן וגם אני תמה על הגאון בעל שערי צדק שרק משום בלבול לא אבה להסכים דהרי מצד הדין לא שרי לעשות כן כמו שאבאר בס"ד דהנה הרמ"ח בסי' רפ"ח הביא ה מ בשם המרדכי דנוהגין ביום שבת לאחר לבא לביה"כ מחול משום דבתמיד של שבת נאמר ביום ולא בקר - וכבר תמהו ע"ז דהרי ביום השבת גבי מוסף נאמר ומנ"ל דצריך לאחר התמיד וע"ז תי' המג"א כיון דלכתחילה מצוה בשבת לעשות מוספין בשש דלא ילפינן מרגלים דשם כתיב מלבד ע"ה וכאן כתיב ביום דמשמע איחור א"כ כיון דאחרינן קרבן מוסף ממילא דצריך לאיחורי גם את התמיד דדרכן לעשות סמוכין זל"ז וזה כונת המרדכי דבתמיד כתיב ביום ר"ל יען דבמוסף כתיב ביום דמשמע איחור ממילא היו עושין גם התמיד מאוחר כדי להסמיכן מל"ז ועיי"ש ביד אסרים בביאור דברי המג"א - וגם במחה"ש דג"כ העלה בכונת המג"א דיש להסמיך מוסף לשחרית

וע"ז סמיך הרמ"א שכתב דבתמיד נאמר ביום עיי"ש - ויותר מבואר דברי הרמ"א הללו מצאתי בצל"ח ברכות דף כ"ח ותוכ"ד דבאמת אין לחלק בין מוסף דשבת למוסף דרגלים וכמו דגבי הרגלים גלי קרא דיש להסמיך מוסף לתמיד כ"כ בכל המוספים ועיי"ש בטעם לשבח שדחה דברי המג"א שיצא לחלק בין שבת לרגלים ופירש שם מה שכתבו תוס' שם בשם הר"ש דהא דאמרו בפסחים מוספים בשש מיירי בשבת וכתב הצל"ח בטעמא דמילתא - משום דבכל המוספים נאמר דבר יום - ביומו וכיון דיום לאיחור משמע א"כ כל המוספים הי' צריך לאחר וממילא היו צריכין ג"כ לאחר את התמיד כיון דגלי קרא דיש לעשותן סמוכין זל"ז אבל מחמת שביוה"כ הי' מוטל כל העבודות בכ"ג ומפני חולשה דכה"ג לא הי' מספיק לגמור כל עבודת היום אם היו מתעצלים בשחיטת התמיד לכן הוצריך להקדים התמיד וממילא להדיה גם המוסף כדי לקיים ציוו השם להסמיך מוסף לתמיד דודאי יום הנאמר במוסף לא לעיכוב כתיב שאינו כשר בבקר אלא התורה נתנה רשות כל היום כדרשינן דבר יום ביומו מלמד שכל היום כשר אלא למצוה מן המובחר היו מאחרים היכא דאפשר וביום הכפורים לא אפשר כנ"ל וכן ברגלים לא אפשר לאחורי משום דאיכא כמה קרבנות של הרגל ע"כ צריך לאקדומי התמיד ממילא דהי' מקדימין גם למוסף וכן בראשי חדשים איכא נדרים ונדבות ע"כ מוכרח הי' לאקדומי עם התמיד וכ"כ עם המוסף כיון דנעשו סמוכין משא"כ בשבת דל"ה שום קרבנות ראי' ולא נדרים ונדבות שפיר היו יכולין לקיים מצוה מן המובחר לאחר מוסף עד שש וכמו כן הי' מאחרין התמיד כיון דלה השעה דחוקה וזה כוונת רמ"א בסי' רפ"א בהגה עכ"ד הצל"ח - **ונראה** לי להביא ראי' לדברי רבינו הצל"ח ז"ל דבאמת אין חוליק בין המוספים וכולן צריכין לעשות סמוכין זל"ז ולכתחלה הי' צריך לאחר כל המוספין ורק דזה תלוי לפי המקום והזמן אם העבודה מרובה אז היו מקדמין והיינו טעמא דרגלים ויוה"כ וראש חדש ובשבת דליכא עבודה היו עושין מצוה מהמב"ח לאחר והיכא דאירע בשבת דהי' איזה טרדא גם בשבת היו מקדמינן וגם אלמלא ביו"ט לא הי' טרדא גם ביו"ט היו מאחרין נמצא לדינא ליכא שום חילוק ודינייהו שוה ולא כמג"א שכתב דלעלין דינא איכא בינייהו והראי' הוא מדברי החינוך במצוה ת"ב גבי מוסף דשבת דכתב בזה"ל משרשי מצות המוספים של ימים טובים כתבתי בסדר אמור במוסף פסח מה שנראה לי על צד הפשט ומוסף שבת באשכול יתר המוספין תלוי גם הוא עכ"ל - הרי דהשוה לגמרי דין מוסף דשבת למוסף דרגלים ולפי דברי מג"א אינם שווין והי' צריך לבאר דינם בפ"ע - אלא ודאי דדינייהו שוין ובשניהן אם אפשר לקיים מצוה מן המובחר היו צריך להקריב בזמן אחד ורק לפי העבודה ולפי הזמן היו יודעין הכהנים איך ומתי לעשות

העבודה אבל היכא דהאפשרות הי' לעשות באופן אחת שפיר נעשה באופן אחד כי דיניהם חד וזה ראי' ברורה לרבינו הצל"ח - היוצא מדבר גדולי אחרונים הנ"ל דהמצוה להסמיך שחרית ומוסף להדדי ולהצל"ח סמיכת התמיד עם מוסף גם בשבת דאורייתא הוא וממילא גם תפילת שחרית ומוסף כן הוא דהא כנגדן נתקן - והשתא לאותן דקפדו לאחר תפילת מוסף כדי לקיים המצוה מן המובחר דהיו לזכר קרבן מוסף דשבת דהי' מאחרין א"כ היו ג"כ צריכין לאחר תפילת שחרית דומיא דתמיד דשבת דהיו מאחרין ג"כ משום דנעשו סמוך למוסף אבל לאחר תפלת מוסף ולהקדים תפלת שחרית זה לא שמענו ולא ידענו שום סמך ומבוא למעשיהם לפרוד בין הדביקים היינו בין ת"ש ות"מ הצרכים להיות דביקים זל"ז לכל השיטות ולדעת מרן הנו"ב הוא דאורייתא בעבודה וממילא דגם בתפילה החיוב כן -

והלום מצאת ברדב"ז ח"ב סי' תרי"ג שנשאל ג"כ אודות דברי המרדכי הנ"ל המובא ברמ"א הנ"ל דבשבת נאמר בתמיד של שחר וביום דהלא קרא בקרבן מוסף מיירי והשיב גברא רבא אמר מילתא רב האיי גאון שכל דבריו דברי קבלה לא תחיכו עלה אולי כונתו כך כיון דכתיב וביום השבת דמשמע איחור וכיון דכתיב בהאי קרא עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה ארישא דקרא קאי דכתיב וביום השבת דמשמע איחור והוי כאלו כתיב עולת יום שבת בשבתו על עולת התמיד דיום קאי אתרווייהו ועיי"ש - הרי שלדברי מרן הרדב"ז דהי' גאון קדמון הך יום גם על התמיד קאי וא"כ מי שרוצה לצאת ידי שיטת המרדכי הנ"ל צריך לאחר ג"כ תפלת שחרית לאחר תפילת מוסף ולהקדים ת"ש הוי דלא כמאן - ואם הם מקדימין תפלת שחרית כדי לקיים ק"ש בזמנו וכדברי הח"ס הנ"ל - מאין לקחו ההיתר לחלק תפלת מוסף משחרית ולאחרו כיון דכבר הוכחתי לדעת דמצד הדין צריך לסומכם זל"ז וכמו שכתבתי לעיל - וכיון דמוכרחין להקדים ת"ש מכח ק"ש בזמני ממילא דמוכרחין להסמיך תפלת מוסף - ושחרית וכמו הכהנים ברגלים ויוה"כ ובר"ח יען שהיו מוכרחין להקדים התמיד מפני דחקות השעה היו מוכרחין להסמיך מוסף לתמיד כמו שכתב הצל"ח (וקיימתי דברי הצל"ח עם החינוך ז"ל) א"כ כ"כ כיון דמוכרחין להקדים ת"ש מכח ק"ש בזמנו ממילא דמוכרחין להסמיך לה ת"מ - וא"כ אלו הרוצים לצאת ידי שיטת המרדכי היוצא מפי רב האיי גאון שכל דבריו דברי קבלה וכמו שהבאתי לעיל בשם הרדב"ז יעשו כמו שהחסידים עושים דאומרים ק"ש קודם התפלה ובאמת מאחרים בין תפילת שחרית ובין ת"מ - ואם רוצים להתפלל כותיקין א"כ מוכרחין ג"כ להקדים ת"מ א"כ הם שמחלקין התפילות מתפללין שחרית בהשכמה ומוסף קודם שש אין להם על מה שיסמוכו ואוחזין החבל בשתי ראשין והוי דלא כמאן

ועושין איסור במה שמפרידין בין הדביקים בין שני תפלות שצריכין להיות דבוקין זל"ז מלבד עוד שאר חששות שנכשלו עי"ז כמו שאכתוב להלן בעזה"י ולדעתי הוא בטעות כל המנהג הנ"ל ואין לה מקור נאמן

- (ב) אבל עוד זולת זה שהוכחתי שאסור לחלק תפילת מוסף משחרית יש לעורר על אלו שהתאספו להתפלל תפילת שחרית ומאחרין במוסף עד קודם חצות היום כיון דקיי"ל שהויי מצוה לא משהינן אע"פ שיעשה המצוה אח"כ יותר מן המובחר עיין מג"א ריש סימן כ"ה ס"ק ב' וכיון דקיי"ל בשי' רפ"ו דזמן תפילת מוסף כל היום ומיד אחר שחרית יוכל להתפלל מוסף ועיין בתוס' ורא"ש ר"פ תפילת השחר ותוספות ישינים יומא דף ל"ד וריטב"א מגילה כ' דתיכף בשחר בעת שיזמין לו העת יותר יוכל להתפלל אפילו לכתחלה א"כ זריזין מקדמין למצות ושהויי מצוה לא משהינן איך שרי להני דהתפללו שחרית בהשכמה ואפשר להו תיכף להתפלל מוסף באיזה היתר משהו להו להך מצוה דתפילת מצוה ואף אי יהיבנא להו הך סברת המרדכי דמוסף יען כי כתב גבי' וביום מצוה לאיחורי מ"מ כבר כתב המג"א הנ"ל דאין משהין המצוה אף לעשות המצוה יותר מובחרת עוד גדולה מזה כתב מרן הרדב"ז בתשובה הנ"ל על האי שיטת המרדכי הנ"ל וז"ל ואעפ"י שהראיתי פנים לטעם המנהג לקיים דברי הראשונים שבשבת ישנים יותר בשחרית וכ"כ דברי רבינו האיי גאון שדבריו דברי קבלה לא תחשוב שאני סובר שמנהג יפה הוא אלא מנהג בלתי הגון אלא ישכים לתפלה בשבת כמו בשאר ימים ואפילו לפי הטעם דביום משמע איחור מ"מ זריזין מקדימין למצות עכ"ל הרדב"ז ז"ל - הרי דהוא פקפק על גוף מנהג דמרדכי מטעם - זריזין מקדימין למצות אף אם ננקוט טעם דביום דצריך לאיחור נהי דגוף דברי רבינו האיי ומרדכי נראה לי ליישב ולא יוקשה עליו קו' הרדב"ז מטעם זריזין למצות לפ"ד הב"ח מיבא במג"א שם סי' רפ"א דעיקר הטעם שלא להשכים בשבת הוי משום עונג שבת ואסמכהו אקרא ובאמת מבואר כן גם במהרי"ל ה' שבת מובא בהגהת ספר שלה"ק ועיי"ש דגם הכהנים לא קדמו בשבת לעבודת התמיד כדי לקיים מצות עונג שבת בשינה של שחרית ועיי"ש - א"כ לפי"ז נפלה סברת זריזין מקדימין למצות כיון דגם במה שהיו ישנים ומתאחרין לבא הי' עוסקין במצוה במצות עונג שבת ועוסק במצוה פטור ממצוה ועיין רש"י סוכה כ"ה ע"ב ד"ה שחל - ולא קשה ק"ו הרדב"ז מטעם זריזין (ורק דיצטרכו להשמר שלא יעברו ק"ש עיין מג"א ריש רפ"א) וא"ש כמובן וכ"ז למאן דעבדו כהמרדכי שישנים א"כ מקיימין מצות עונג שבת לגבם נפלה סברת זריזין מל"מ כיון דעסקו במצות עונג - משא"כ אלו דעומדין השכמה וכבר בטלו מצות עונג א"כ אכתי הדרא גבייהו חיוב דזריזין מנ"מ וכיון דכבר מטו שעתא

דמוסף באיזה היתר הם דוחין ומשהין המצוה וא"כ פשיטא דעושין שלא כדין וזה ברור ופשוט לדעתי -

ומדי עמדי בזה אמרתי בדרך אגב בה"ד לבאר דברי תוס' ברכות כ"ח ד"ה ושל מוספים דראיתי מתקשין בה גדולי עולם המהרש"א והרש"ל ופ"י ומג"א וצל"ח - והנה כפי שעיינתי בדברי רבותינו הנ"ל ראיתי שהם הבינו בקו' הרב רבינו שמשון שקושייתו היתה על מה שאמרו דמוספין כל היום והא בפתחים אמרו מוספין בשש היינו עד שש ולא יותר וכ"ת למצוה אבל בדיעבד כל יומא נמי זמנו היינו דבדיעבד יוכל להתפלל גם אח"כ רק שמצוה הוי בשש ע"ז הביא מש"ס יומא דמוספים נשחטים עם התמיד בשחר א"כ לא אפשר לומר דהמצוה הוי בשש וא"כ ע"כ החי בשש דאמרו סוף זמנו הוא וא"כ שפיר קשה איך אמרו מוספין כל היום וע"ז תי' דשם מיירי בשבת וכפי מה שביארו כונתו בהאי תירוצא המהרש"א ופ"י וצל"ח - ולפע"ד הצעיר אם כי א כי נגד הני אריות דאורייתא עכ"ז הרשות נתנה לדרוש ולחקור באורייתא ולא זכיתי להבין דבריהם בהבנת קושיות הרב ר"ש הנ"ל מה הקשה על מה דתנן במתני' ושל מוספין כל היום דהא אמרו דעת מוסף הוי בשש ומשמע דוקא עד שש הא באמת אמר רבי יוחנן וכן קיי"ל דמצוה מן המובחר הוי עד שש והמתפלל אחר זמן זה נקרא פושע הרי דעיקר מצוה הוי עד שש ומה קשי' י א"כ דלמא הא דאמרו שם מוספין בשש הוי בחמת עיקר מצוה כן ואין הכונה מוספין בשש דוקא בשעה שש רק ר"ל עד שש משום דעד שעה זאת הוי המצוה מן המובחר וכמו שאמרו בדף כ"ו ע"ב דתפלת השחר עד חצות לרבנן ולר"י עד ארבע שעות משום דקרב והולך עד חצות או עד ארבע שעות לר"י והוי הכונה דעד שעת הזאת הוי המצוה מן המובחר כ"כ אמרו שם שש ר"ל עד שעה שש הוי מצוה מן המובחר ואסבור יותר הדברים דכלפי שאמרו שם רבנן דתפלת מוספין כל היום מפני דקרבן מוסף קרב והולך כל היום מזה הוי אמינא דכל היום הוי מצוה מן המובחר אשמיענן שעד שש הוי מצוה מן המובחר ויותר משש לא קיים מצוה מהמב"ח - ומשום זה אמר באמת רבי יוחנן דהמתפלל אחר שבע נקרא פושע והמפורשים עמדו מאין למד ר"י דיהי' נקרא עי"ז פושע ועפי"ז י"ל באמת דמזה למד כן ואי דקשה א"כ למה אמר רבי יוחנן שבע ולא אמר אחר שש - מצאתי להתוס' ישנים יומא דף ל"ד שעמד בזה ותי' דאין העולם בקיאין בין שש לשבע להכי נקט שבע ועיי"ש עוד תי' לזה - הרי דהוא ג"כ אמר כן דרבי יוחנן מהכח למד הך דין פושע - וא"כ לפי"ז שפיר קשה מה הקשה הר"ש הא לא קשה כלל וכן מהאי דיומא ל"ק דהא הכונה מוספין בשש ר"ל עד שש הוי המצוה לכתחלה ויותר מזה לא קיים המצוה מן המובחר - וצ"ע לכאורה - ועיין ג"כ בלבושי

שרד שם רפ"א שהקשה ג"כ על פירוש זה דנימא דבל דיעבד קאמר שש ועיי"ש ונראה לי בס"ד בביאור דבריהם דהנה בתוס' ורא"ש בריש פרק תפלת השחר נראה דהרבותא של מוספים כל היום הוא דאפילו משחרית יש להתפלל מוסף וכן הוא בריטב"א מגולה כ' עיי"ש והאי כל היום זמן הבקר אתי לאשמיענן ולא הזמן של אחר צהרים דאז אין רבותא דהרי מוסף קרב והלך כל היום עיי"ש בדבריהם ועפי"ז נראה דקושיות הר"ש הי' באופן זה איך אמרו הכא דתפלת המוספין כל היום ר"ל אפילו בבקר הלא אמרו בפסחים מוסרין בשש משמע אבל קודם שש לא ועפ"ז קאמר וכי תימא וה"מ למצוה ר לכתחלה הוי המצוה בשש אבל בדיעבד אם התפלל קודם וצא ועיין ברא"ש ר"פ תה"ש לענין תפלת שחרית קודם הנה"ח) א"כ לפי"ז לא קשה מהכא אשה דפסחים הא ביומא אמרו דמוספין עם התמידין היו נשחטין ור"ל אכתי יוקשה מיומא על הא דפסחים דשם משמע דהמצוה בשש וביומא אמרו דהמצוה הי' תיכף עם התמידים וע"ז תירוץ הר"ש דשם מיירי בשבת ור"ל דלעולם אפשר גם לכתחלה להתפלל קודם שש והאי דפסחים מיירי בשבת ויובנו עפי"ד המהרי"ל שהבאתי בקצרה שכתב בה' שבת שכך קבלה מרבו שהראה לו סמך מעבודת הכהנים דביום השבת לא הי' משכימים להקריב התמיד השחר כבשאר הימים כדי שלא לבטל שינת שחרית שהוא עונג וראי' דבסדר פנחס לא כתיב גבי שבת עולת הבקר כמו שכתב כשאר החמודים משום דבשבת לא השכימו בבקר ועשו התמיד באיחור עיי"ש וממילא דמוסף לא הי' נעשה רק בשעה שש וזה ג"כ הי' כונת התוס' בשבת ר"ל דלעולם בשאר מוסף היינו ביו"ט וראש חדש ליכא מצות עונג עשו לכתחלה מוסף בבקר משא"כ בשבת דאיכא מצות עונג והי' הוצרך להאחיר תמיד ממילא דאיחרו ג"כ במוסף כן נראה לי בביאור דברי תוס' והוא פירוש חדש ואולי מקום הניחו לי ודו"ק -

נחזור לראשונות דעכ"פ הוכחנו לדעת דלכתחלה יש להתפלל מוסף תיכף בשחר דזמנו תיכף בבקר ובדיעבד אפילו קודם שחרית אם התפלל מוסף יצא כמבואר בסי' רכ"ו א"כ זמנו תיכף מבקר ושייך בו זריזין מקדימין למצות א"כ ממילא הני דמתפללין בהשכמה שחרית מחיובים מדינא להיות זריזין גם בתפלת מוסף ולא יאות עבדו במה שמתעצלין אותו לאחר כ"כ קודם חצות וזה ברור ואמת לאמיתה של תורה -

ודע דבמה שכתבנו לעיל בישוב קו' הרדב"ז דכאן ל"ש זריזין מל"מ כיון דעסקו במצות עונג שבת פטור מלהיות זריזין לדבר מצוה יתיישב נמי קו' הרש"ש בפסחים נ"ח על רש"י דכתב דאורחייהו בשש מדכתיב ביום משמע איחור והקשה הא גם במילה כתיב ביום ואפ"ה קיי"ל דמצותה בצפרא בפסחים דף ד' מטעם זריזין מל"מ ועיי"ש - ובזה

א"ש דכונת רש"י לא הי' דביום משמע דווקא איחור רק כונתו כיון דביום כתיב דמשמע איחור דיש לקיים המצוה כל היום דכל היום זמנו ובא לאפוקי דלא תימא דהחיוב הוא בבקר דוקא דאז לא הי' אפשר לאחר משא"כ עתה דכתיב ביום זמנו כל היום נהגו לאחר ולא היו מן הזריזין כיון דעסקו במצוה אחרת משא"כ במצות מילה אם דזמנו כל היום מ"מ מצוה לזרוזי נפשי' ולעשות מצפרא כיון דאז ליכא מצות עונג לגבייהו - וזה דדייק רש"י וכתב דאורחייהו בשש ר"ל לא דמקרא מוכח כן רק דמעצמם עשו כן יען שלא הי' גבם החיוב להיות זריזין למצוה וא"ש - ויצא לנו מזה לדינא דבשבת דיש מצות עונג בשינה בשחרית פטור מדין זריזין למצות ולעמוד בבקר למצוה אחרת ובאמת מה"ט המנהג שאין מלין בשבת כ"כ בבקר כמו בחול ועיין פתחי תשובה ביו"ד סי' רס"ב ודו"ק - (ג) ועתה אדון לענין מה שכתב מעכ"ת במכתבו דאחר תפלת שחרית הולכין לאכול פת שחרית וסמכו על דברי הב"ח בסי' רפ"ו המובא ג"כ בח"ס סי' פ"ט שסובר מדינא לית איסור כלל לאכול אפילו סעודה גדולה קודם מוסף וליכא אלא משום אל תטוש ת"א והיכא דחליש לבא שרי עכ"ד לפע"ד גם סמיכה זו קלישה הוא מאד דדעת הב"ח דעה יחידית הוא וכל הפוסקים האחרונים לא סבירא להו כוותי' עיין תשובת מהר"י אסאד חו"מ סי' רנ"ג שביאר דין זה באורך והביא שם בשם שלטי הגבורים ראשי פוסקים ה"ה הטו"ז ואלי' רבה ותוספות שבת והגאון מווילנא ושאגת ארי' וכן הוא הסכים על ידיהם דאסור לאכול קודם תפלת מוסף ומסיק שם להלכה דלאכול בנטילת ידים וברהמ"ז אסור ולא שרי רק אכילת ארעי היינו שתיית קאפעע ואכילת פת הבא בכיסנין פחות משיעור קביעת סעודה שאין צריך נט"י וברכת המזון דהוא רק בכלל טעימה אבל לאכול לשבעה אסור עיי"ש - וא"כ יפה כתב אדמו"ר הנ"ל בתשובתו דודאי נכשלו באיסור אכילה קודם מוסף. כי מי נותן רסן לפיו שלא לאכול לשבעה ורק עד מה שהוא בכלל טעימה ורק אוכלין עד שבועה להשקיט רעבוניהן וא"כ עושין בזה שלא כדין גדולי הפוסקים הנ"ל - ולפי"ז נפל היתר דמרן החס"ז ז"ל בבירא מה שהתיר לעשות סעודת ברית בשחרית קודם תפלת מוסף כיון דל"ה רק מאכלי חלב אעפ"י דמברכין בהמ"ז כיון דאינו משתכרין ועיי"ש - ולהנ"ל היכי דמברכי ברהמ"ז אסור קודם ת"מ ועיין תשובת בית יצחק להגאון מלבוב ז"ל חיו"ד בק"א סי' י"ח דהיתר להתפלל בר"ה תפלת מוסף ביחיד ולא לטעום מידי לשתות קאפע או טהע קודם תפלת מוסף ועיי"ש - ודע דעוד גדולה מזו מצאתי בתשב"ץ חלק רביעי סי' כ"ג וזה לשונו שם שאלת מהו ללמוד ולשנות בין תפלת שחרית לתפלת מוסף כי שמעת דיש מפקפקין בדבר זה לאסור - תשובה דבר זה לא ראיתיו שנזכר בגמרא ולא בפוסקים זולתי כהלכות הגאון רבינו יצחק בן גיאות ז"ל כתב וז"ל אין

אדם רשאי ללמוד ולשנות בין תפלת שחר לתפלת מוסף עכ"ל - ולא פירש טעם לזה וגם לא ראיתי טעם ברור אם לא שנאמר דחיישינן דילמא משכא לי' שמעתי' ואתי לאמנועי מתפלת מוסף בזמנו וזה נראה לומר בטעם דבר זה אם שאין זה כדאי לבטל מללמוד ולשנות ובפרט אם יש עת פנוי בין שחרית למוסף מחששא רחוקה כזאת ולא ראיתי לאחרונים מי שזכר דברי הרב הנזכר ואפשר שלא בא לידם סוף דבר כיון שהוא אוסר ולא נמצא מי שחולק יש לחוש לדבריו כי גאון מפורסים הי' עכ"ל התשב"ץ - הרי דהוא אסר אפילו ללמוד בין ת"ש לת"מ ואיך נתיר אנן לאכול אתמהה ה)

מדי עמדי בזה לא אמנע מלהציע מה שתמי' לי בענין טעימה קודם התפלה דמותר קודם מוסף ומנחה וקודם תפלת שחרית אסור רק מים הותר כמבואר בס"י פ"ט - וקשה לי דמ"ש לחלק בינייהו דהרי הא דאסור לטעום קודם ת"ש הוא מימרא בש"ס ברכות יו"ד ע"ב אמר רבי יוסי בר"ח מה כתיב לא תאכלו על הדם לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם א"ר יצחק א"ר יוחנן אמר רבי"ח משום ראב"י כל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גויך אל תקרא גויך אלא גיאך אמר הקב"ה לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים ע"כ - הרי דהך לימוד סתמא נאמר המתפלל ולא ביאר על איזה תפלה כיון - והנה בדף י"ד איתא אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל ואמר רב אידי כל המתפלל ויוצא לדרכו הקב"ה עושה לו חפצו - וכן בריש פרק ה' תנן אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש - הרי שלשה דינים הללו סתמא נאמר על סתם תפלה - והנה הכ"מ בפ"ו מה' תפלה הד" הביא בשם ה"ר מנוח שכ' על מה שכתב הרמב"ם שם ולא יצא לדרך קודם שיתפלל וכתב בזה"ל ולאו דוקא שחרית אלא איזה תפלה שתהי' כיון שהגיע זמנה אין לו לצאת עד שיתפלל אותה עכ"ל מובא בפ"ח סי' פ"ט - וכן כתב הרא"ש באורחות חיים אות כ' וז"ל כיגיע עת תפלה משלש תפלות שביום יניח כל עסקיו ויתפלל הרי דג"כ סובר כשי' ה"ר מנוח דמימרא הנ"ל מכל שלש תפלות מדבר וכן כתב המהר"מ שיק בתשובה קכ"ו לאו"ח דהך דין אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש על כל התפלות קאי וכתר בזה"ל ותפלות נראה דשוין לענין זה הן תפלת י"ח והן תפלת מוסף עיי"ש - והשתא לפי"ז קשה לי למה לענין לעשות חפצו או לענין להתפלל מתוך כובד ראש אמרו דבריהם וכן פסקו על כל השלשה תפלות ולענין לאכול ולשתות קודם התפלה לא קפדו רק על שחרית ועיין מג"א סי' פ"ט ס"ק י"ד וטו"ז סק"ד שכתבו אהא דפסק המחבר דאם התחיל לאכול צריך להפסיק ול"ד למנחה דאם התחילו אין מפסיקין דשאני הכא דאסמכהו אקרא דלא תאכלו על הדם עכ"ל - דבאמת קשה מנא לן דרק על ת"ש קאי מ"ש מאינך מימרות דעל כל התפלות נאמר - ובשלמא

לדרש דלא תאכל על דמכם עוד אפשר לתרץ דזה קאי טפי על ת"ש דאז בשחרית נעשה ברי' חדשה ושייך התפלה שיחזק כחו ודמו - אבל לאידך דראב"י לאחר שתתגאה אתה מקבל עול מ"ש דכל החשש משום גאות ולא ישבור לבו בקרבו עיין תשובת שב יעקב סי' ח' דאיסור אכילה קודם התפלה הוא משום שמענג גופו בהנאה יתירה וזאת אסרו קודם התפלה עיי"ש בנועם מוסרו וכן הוא בתשובת השיב משה סי' ואו' וז"ל ועיקר קפידא (שלא לאכול) דוקא בזמן התפלה דעבודה זו תפלה דהיינו בזמן פולחנא דאז נראה דשביק פולחנה דקבה"ו לחזק סטרא דקדושה ופלח לדמא ומחשבה ביותר עיי"ש וזה שייך בכל התפלות וכן עיין ברדב"ז רל"ח שנשאל אם מותר לשתות מים וצוקער קודם התפלה והשיב ודע שאם אינו חולה אסור אין לך גאווה גדולה מזו עכ"ל - הרי דכל האסור הוא רק משום גאוה וא"כ מ"ש דלא חשו משום גאוה בכל התפלות - ובפרט לפי מה שהבאתי דהך אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש דעל כל התפלות נאמר ודאי דקשה למה לא חשו על גאוה בשאר התפלות וצ"ע ודו"ק - ו)

העולה מכל דברינו הנ"ל דבשלשה פנים אינם עושין כהוגן אלו המחלקין תפלת מוסף משחרית (א) דמצד הדין צריכין להיות סמוכין זל"ז כמו דאמרינן ביומא דף ע' מקרא דמלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד וכפרש"י שם דצריכין להיות סמוכין זל"ז ומה שכתב המג"א דשבת לא נלמד מרגלים יפה השיבו הצל"ח ברכות כ"א אם יוה"כ דיש סברא דלא למילף מרגלים כדי שלא לשנות סדר האמור בתורה ביוה"כ עצמו אשר באמת זה טעמו של ר' אליעזר שם דלא יליף יו"כ מרגלים וכמו שפרש"י שם דמרגלים לא יליף ר"א דסמוך אסודרא עיי"ש ואפ"ה יליף רע"ק שלא לחלק במוספים ואיך נימא דשבת לא ניליף עיי"ש בצל"ח וכבר הבאתי למעלה דגם מהרא"ה בחינוך משמע כוותי' דאין חילוק בין מוסף דשבת למוסכי דרגלים וכיון שכן א"כ מדינא צריך לסמוך זל"ז וא"כ אם לא מתפללין תיכף אחר שחרית מוסף עוברין אדינא הא חדא ועוד (ב) כיון דזמני' תיכף משחר וכמו שהבאתי מכמה פוסקים ראשונים א"כ הי' להם להיות מן הזריזין המקדמין למצות וכדקיי"ל במג"א ריש סי' כ"ה דשהויי מצוה לא משהינן א"כ גם משום זה אינם עובדין כדינא (ג) דבש"ע לא התיר רק טעימה לפני מוסף וכאשר ביאר הגאון מהר"י אסאד בתשובה שהבאתי לעיל שהוא רק אכילה שאין בה שביעה ומי הוא שמדקדק בזה שלא לאכול לשבעה גלל כן מכל אלה שלשה הטעמים הך מנהג חלוקה לחלק מוסף משחרית הוי שלא כדינא ומנהג בטעות בלי שום מקור וכל מי שמיישר חילו מצוה עליו לבטל מנהג הנ"ל וזה ברור ואמת לפענ"ד - ז

) (ד) ואחר שנשאתי ונתתי באלו שמחלקין התפלות אם זך וישר פעלם והוכחתי בס"ד שמנהג טעות בידם יען שהוא נגד הדין ומצוה לבטל אם אפשר בלי מחלוקת אשא דברתי נגד אלו אנשי מעשה שמתפללין תיכף שחרית אחר מוסף אשר מעכ"ת נ"י חשש עליהם ה' חששות ואבא על סבר חששותיו (א) מה שחשש דאינם יוצאים ידי דעת המרדכי המובא ברמ"א רפ"א דבשבת מצוה לאחר תפ"מ - כבר הוכחתי לדעת דזה דוקא אם מאחרין ג"כ תפלת שחרית אז יש לאחר ג"כ תפ"מ דדברי המרדכי דוקא באופן זה אמורים וכמו שבארתי לעיל בארוכה והבאתי שגם דעת הרדב"ז גאון קדמון הוא כן והוא באמת שיטת החסידים שמאחרים להתפלל בשבת תפלת שחרית מבחול וממילא דמתפללין תפ"מ מאוחר משא"כ אם מתפללין תפילת שחרית בבקר מוכרחין להתפלל תיכף תפ"מ ובאופן זה לא אמר כלל המרדכי לאחר תפלת מוסף וגם ממהרי"ל שהבאתי לעיל מוכח כן דדעת המרדכי הי' לאחר שניהן וכיון דהמנהג להתפלל שחרית בהשכמה יפה ויפה עושין אנשי מעשה אלו שסומכין תיכף אלי' תפ"מ ואשרי חלקם שמעשיהם רצוי' לפני המקום ובזה נפל חשש הא שחשש עליהם - (ב) חשש מעלתו שצריך להיות הפסק בין תפ"ש למוסף והוא קרה"ת כמו שכתב המחה"ש בסי' רפ"א א"כ כפי מנהגם ליכא הפסק - הנה גם בזה לא צדקו דבריו אחרי המחילה דדברי המחה"ש לאו דוקא הן דההפסק מכרח להיות בקרה"ת דוקא רק הוא כתב היכא דעושין הכל בפעם אחת באמת איכא הפסק בקרה"ת ומפטיר אבל לדינא גם הפסק פשוט ואף פחות מזה סגי וכבר הביא תוס' ישנים יומא ל"ד ירושלמי דברכות א"ר יוחנן אני ראיתו ר' ינאי מתפלל בשיקא של צפורי ומהלך ד' אמות וחוזר ומתפלל של מוספים וכן הוא ברמב"ם פי' דתפלה הט"ו וז"ל וכל המתפלל שתי תפלות אפילו שחרית ומוסף לא יתפלל זו אחר זו אלא ישהה בין תפלה לתפלה כדי שתתחונן דעתו עליו וכתב בהגמ' בירושלמי מפורש כדי הלוך ד"א - הרי דהפסק פשוט כדי הלוך ד"א סגי והפסק כזה בודאי עושין באמירת היום ובתפלת יק"פ ובאמירת אשרי א"כ גם זה ל"ה חשש כלל ושפיר עבדו - (ג) חשש מעכ"ת נ"י איך אפשר להתפלל מוסף קודם קרה"ת הא תדיר וש"ת ת"ק - הנה גם בזה לא צדק אחרי המחילה משום דכלל זה תדיר ושא"ת נאמר דוקא בשני דברים שרוצים לעשות בפ"א וספק איזה קודם ע"ז אמרו ת"ק - משא"כ הכא דאינם נעשים בשעה אחת כמו כאן דע"כ א"א להם לקרות כעת משום שלא הורשה להם מטעם הקהלה או דאין מנין ואינם רוצים רק להתפלל ודאי דלא שייך האי כללא הנ"ל וז"ב ח) - ועוד י"ל דכבר כתבו תוס' יומא ל"ג ע"א דהכלל של תדיד ושא"ת נאמר דוקא בדברים שהן שוין אבל בדברים שאינם שוין לא אמרו כלל עיי"ש - וא"כ הכא דמוסף הוי תפלה וקרה"ת הוי

תורה כמבואר ברמב"ם בריש פי"ב מתפלה דרק משום תורה נתקנה ול"ה בכלל תפלה וכן משמע מחשובת הרא"ש המובא בפר"ח סי' קל"ה שכתב על קהל שהסכימו שלא להתפלל במנין אם לא יפרעו מעותיהם שאינם יכולין לקרות בשבת בס"ת דלשון בני אדם כל דבר שצריך מנין נקרא תפלה עכ"ל - הרי דרק בלשון בנ"א נקרא תפלה אבל מצד האמת אינו בכלל תפלה א"כ הוי מוסף וקר"ת תרי מילי שאינן שוין ולא שייך גבם לדון משום תדיר ושא"ת רק גבי שני תפילות או שתי קרבנות כמבואר בזבחים דף י"ב ודף צ' וא"ש - (ד) הקשה מעלתו מה הועילו במה שמתפללין מוסף כדי שלא לאכול קודם מוסף הא אכתי יאכלו קודם קרה"ת - בהשקפה ראשונה עלה במחשבתי כיון דקרה"ת הוי משום לימוד תורה היכן מצאנו דקודם לימוד התורה יהי' אסור באכילה אבל שום נחמתי אמת דעיקר טעם משה ונביאים שתקנו קרה"ת כמבואר ברמב"ם הנ"ל הי' משום שמיעת תורה אבל אחר שתקנו כבר הוא מצוה מדרבנן כמו שאר מצות שתיקנו חכז"ל עיין רמ"א יו"ד סי' רל"ט שכתב קריאת התורה בצבור אינו אלא מדרבנן ושבועה חל עליו עכ"ל הרי דעכ"פ הוי מצוה מדרבנן דאל"כ מה השמיעני הרמ"א אלא משום דקיי"ל דאין שבועה חלה עד"מ זולת במצוה דרבנן השמיענו דגם זה ל"ה אלא מדרבנן אבל עכ"פ מצוה הוי ובהדיא מבואר כן דהוי מצוה דרבנן בתשב"ץ ח"ב סי' רס"א (ובסי' קס"ג רצה לומר דהוי מצוה דאורייתא ועיין ברכי יוסף סי' קל"ה שהעיר בסתירתם) אבל עכ"פ הוי מצוה דרבנן וגבי מצוה דרבנן שוב מצינו דאסרו האכילה קודם כמו גבי תפלה דלרוב פוסקים הוי דרבנן וכן בסי' תרע"ז במג"א סק"ה בשם מהרש"ל ובסי' תרצ"ב קודם קריאת המגילה וכיון דגם קריאת התורה הוי מצוה דרבנן למה יהי' גרע מקריאת מגילה ואינך מצות דרבנן דנאסר האכילה מקודם - וא"כ יפה העיר כבודו בקושייתו על אלו שמהדרין שלא לאכול קודם מוסף אכתי - מי היתר להם לאכול קודם קריאת התורה - והנה לכאורה רציתי לתרץ ללישנא קמא דשבת דף ט' דסמוך למנחה גדולה שרי סעודה קטנה הואיל דאיכא שהות ביום טובא ולרוב פוסקים הכי קיי"ל - והנה שם אמרו דלמא"ד תפלת ערבית חובה מפסיקין ופריך והא תפלת מנחה לכ"ע חובה ותנן אם התחילו אין מפסיקון ותי' בתי' שני דקיי"ל הכי כמו שכתב השאג"א בסי' י"ח במנחה כיון דקביעא לה זימנא מורתת ולא אתי למיפשע ערבית כיון דכולא ליליא זמן ערבית לא מירתת ואתי למיפשע ע"כ - ועיי"ש בשאג"א שם שהעלה מכח תירוצא זו דאסור לאכול קודם מוסף מה"ט כיון דמוסף כל היום זמנו לא מירתת ואתי למפשע - ועיין בחיים שאל ח"א סי' ע"א אות ה' וח"ב סי' ט"ז דזמן קריאת שחרית בשבת ל"ה רק עד שעת מנחה ואם נאנסו ולא קראו בשחרית אף דבשעת מנחה כבר עבר האונס אין להשלים הפרשה

אז בשעת מנחה משום דלאו זמני' והביא כן בשם הזוהר בפ' ויקהל וכן הוא בהגהת טורי אבן על הרמב"ם פי"ב מה' תפלה להגאון קדוש אלקי מרן אלעזר רוקח ז"ל וז"ל שם אך הא קמספקא לי אם לא קראו בשחרית מחמת אונס ובזמן מנחה עבר האונס אם יקראו הסדרה של שחרית אכן מלשון הזוהר פ' ויקהל משמע בהדיא דבשעת מנחה אין לקרות כלל סדרה שלימה ועיי"ש - ודבריהם הוי נגד הדג"מ בסי' קל"ה עיי"ש - ולפי"ז כיון דלקרה"ת הוי קבוע לה זמן היינו דוקא בשחרית ולא בזמן מנחה עד שעת מנחה גדולה ולמוסף ל"ק לה זמן - א"כ טובא יש לחלק בין קרה"ת למוסף דמוסף כיון דלא קבוע לה זמן לא מורתת ואתי למיפשע ע"כ אסור לאכול קודם משא"כ קרה"ת דקבוע לה זמן מירתת ולא אתי למיפשע ע"כ אינו אסור האכילה מקודם קרה"ת כיון דאיכא שהות טובא דומיא דמנחה גדולה כן הי' נראה לכאורה - אבל באמת זה אינו מספיק לתרץ משום דכבר כתב השאג"א שם דלא בכל ענין אמרו דהיכא דאיכא שהות טובא לא אסרו האכילה דוקא לגבי מנחה דאיכא שני זמנם מנחה גדולה ומנחה קטנה ולאיזה מרבוותא עיקר מצוה הוי מ"ק ע"כ לא אסרו במנחה גדולה משום דאיכא שהות טובא - משא"כ היכא דהזמן אחד ארוך אף דאיכא שהות טובא וקבוע לה זמן אסור האכילה והביא ראי' מרבי יודא דסובר דמוסף הוי עד שבע וא"כ קביעא ה זימנא וגם איכא שהות טובא אפ"ה כתב הר' חננאל ברא"ש פ"ד דתענית לדידי' דאסור לאכול קודם מוסף עיי"ש - וא"כ כ"כ בקרה"ת אף דקבוע לה זמן וגם איכא שהות טובא מ"מ כיון דחד זמן ארוך הוא הי' לן לאסור האכילה מקודם וא"כ ליתא לדברינו -

אך נראה בס"ד לומר תירץ מרווח ואמיתי לקושייתו הנ"ל - לפי דברי המג"א בסי' רפ"ו סק"א שהקשה על הב"ח דכתב דמדינא מותר לאכול קודם מוסף הא מרא"ש פ"ד דברכות משמע דלא גרע ממנחה ותי' ט) וז"ל וי"ל כיון דאיכא מא"ד בגמרא דיחיד פטור מתפלת מוסף מותר לאכול עכ"ד והשאג"א שם בסי' הנ"ל תמה עליו מה בכך דאיכא מא"ד כן בש"ס הא לא קיי"ל כן ובאמת גם המחה"ש שה האריך בזה והכניס דוחק בכונת המג"א - והנה כ"ז במוסף דבאמת גם היחיד חייב אינו עולה שפיר תי' המג"א - אבל בקרה"ת דהחיוב הוי רק על הצבור ולא על היחיד א"כ גבי קרה"ת א"ש תי' המג"א דאין לאסור האכילה של כל יחיד ויחיד קודם קרה"ת מחשש דאתי לאמשוכי ומיפשע ומה בכך דלא יקרא הא עלוי לחוד ליכא חיובא כלל עיי"ש במחה"ש בביאור מג"א ואינו דומה לקריאת מגילה דאסרו האכילה מקודם משום דגם היחיד חייב בקריאת המגילה כמבואר בש"ס מגילה דף ה' עיי"ש א"כ שפיר יש לומר דאתי לאמשוכי ויפשע - משא"כ בקרה"ת דעל היחיד ליכא חיוב כלל לא שייך כלל לגזור וכדברי המג"א הנ"ל וזה התירץ

אמת ויציב הוא בס"ד - אם כי השאג"א שם פקפק על גוף דברי המג"א הנ"ל וכתב דגם אפילו למא"ד דאין תפלת מוסף ביחיד אין לומר דלא גזרו גבי לאסור האכילה והביא ראי' מנשיאת כפים דג"כ אינו אלא בצבור ויחיד פטור בה ואפ"ה מבואר שם בתענית דאסור לכהן לאכול קודם נשיאת כפים עיי"ש בשאג"א - לעע"ד נראה דלק"מ ויש לחלק טובא בין נשיאת כפים לתפלת מוסף למאן דפטור ביחיד - דודאי כל האיסור של אכילה עשו חכז"ל מחשש דלמא ימשיכו באכילה ויבטלו המצוה וע"כ עשה המג"א חילוק בין דבר שמוטל ג"כ על היחיד גרידא לבין דבר שמוטל רק הצבור ולא על היחיד - היינו דבר שגם היחיד מצוה בו שפיר אסור כל יחיד בעצמו כיון דגם עליו איכא חיוב ואם ימשך באכילתו יבטל ויעשה איסור משא"כ היכא דהחוב רק על הצבור לא אסרו היחיד מחשש שמא ימשך מה בכך שימשוך הוא פטור בדבר ולחשש שימשכו כל הצבור ולא ימצאו מנין לקיים המצוה בצבור על זה לא חששו דמילתא דלא שכיחא הוא שימשכו כל הצבור ולא יהי' עשרה לקיים המצוה בצבור כמו דאמרו בש"ס בכ"ד גמירי אין הצבור מיתה על יחיד יש לחשוש ולא על הצבור בכלל וזה סברא אמיתית וכ"ז בדבר שכל הצבור יכול לקיים כמו בתפלת מוסף למא"ד דלא נתקנה רק ביו"ד דכל עשרה מישראל יכול לקיים ע"כ שפיר לא גזרו ביחיד ומותר האכילה ביחיד - משא"כ בנשיאת כפים אם כי הוא רק בצבור מ"מ אטו כל צבור וצבור כהנים הן ואינם כהנים רק אנשים פרטים ויחידים והמה מועטים נגד רוב העם וא"כ מה אהני לן שימצאו עשרה מכלל הקהל מ"מ דלמא בתוך אלו העשרה לא יהי' כהנים א"כ שוב תלוי המצוה באלו אנשים יחידים שהם כהנים והשתא אם יאכלו וימשכו באכילתו יובטל גם הצבור מנ"כ כי הגבור לא מהני לן בזה ע"כ שפיר אסרו לאלו כהנים יחידין האכילה משא"כ בתפלת מוסף דכל עשרה מקהל יכולין לקיים המצוה שהן הן הצבור ואינם תלוין באנשים פרטים ויחידים. ע"כ שפיר התירו ליחידים לאכול כיון דסגי בכל צבור שיהי' ועל הכלל כלו לא שייך לחשוש דאתו למיפשע וכנ"ל וא"ש ולק"מ קו' השאג"א וזה אמת וברור לפע"ד - וממילא גם לענין קרה"ת כן דהא אפשר לקרות בכל צבור שיהי' וכבר כתבנו דע"ז אין לחוש שלא ימצאו עשרה דעל הכלל לא חששו דודאי ימצא עשרה מהקהל לקרות ע"כ שפיר שרי לאכול קודם קרה"ת וא"ש הכל בעזה"י

- (ה) הנה עוד בהיות שבתי בבוסערמין כבר נשאלתי מרב אחד בשאילתא דא ואז לא נפניתו לעיין בזה ודכירנא שהרב הזה פקפק על אלו אנשי מעשה שמתפללין מוסף קודם קרה"ת מירושלמי דר"ה פ"ד ה"ח מובא בראש פ"ב סי' ד' ריב"ל שמע לה מן הדא שמעה ה' צדק זו ק"ש האזינה תפיל' זו תפלה הקשיבה רינתי זו רינונה של תורה

בלא שפתי מרמה זו תפלת המוספים (אם כי הגירסא ברא"ש אינו כן עיין בקרבן העדה שכך צריך לגרוס וכן מצאתי אגדה זו במדרש שוחר טוב סי' י"ז בגירסא זו עיי"ש) הרי מוכח מזה דכך צריך להיות רינון של תורה קודם תפלת מוסף ע"כ פקפקו של הרב נ"י - אבל לפע"ד דאין בפקפוק זה כל עיקר דודאי אינם אמורים דברים הללו אלא דרך אגדה ולא לעיכוב ועיקר לדינא דכך יהי' צריך להיות דאין להתפלל מוסף אחר שחרית בלי קרה"ת - תדע שכן - דהרי במדרש שוחר טוב ביאר מה שאמר בתחלה בלא שפתי מרמה זו תפלת מוספים למה בלח שפתי מרמה שלא עמדנו בתפלה לא מתוך דברים בטלים ולא מתוך שפתי מרמה אלא מתוך ד"ת ומעשים טובים לפיכך מלפניך משפטי יצא שהוא מזכה אותנו ע"כ - והגע בעצמך חם יסמוך מוסף לשחרית הכי יהי' מתוך שפתי מרמה בתמי' - אלא ודאי דהוא מדבר מאותן שעושין הכל בפ"א מתפללין וקורין בשעה אחת ואז בחמת נתקנה לעשות כך כמבואר ברמב"ם בפי"ב מה' תפלה ה"כ כיצד סדר הקריאה בתורה אחר התפלה כל יום שיש בו מוסף אחר שיגמור השליח צבור תפלת שחרית אומר קדיש ומוציא ס"ת וקורין וכשגומרין מחזיר ס"ת למקומה ואומר קדיש ומתפללין ת"מ עכ"ל - הרי דהכי הוי התקנה לקרות בין שחרית למוסף ועל זאת באה האגדה הנ"ל ומספרת בשבחן של ישראל וכדאין שיצאו זכאי מלפני המקום משום דעושין כתקנת חז"ל שעומדין להתפלל מתוך ד"ת - אבל לא שיהי' מוכרח דוקא לעשות כן מפני שזו סדר התפלה להיות קורין דוקא קודם מוסף רצוני לומר דיהי' אסור להתפלל מוסף קודם קרה"ת דודאי אם עושין הכל בפ"א ודחי צריך לעשות כן וגם הרמב"ם מיירי רק מאופן כזה דעושין הכל בפ"א אבל דנימא אם באיזה סיבה אין עושין הכל בפ"א ושחרית מתפללין בבקר דיהי' אסור להתפלל מוסף עם שחרית יען שלא קראו עוד בתורה זה לא נשמע מכאן כלל וכלל - וכי קריאת התורה מתיקוני התפלות הוא בתמי' וכבר הבאתי בשם הרא"ש בתשובה דקריאת התורה ל"ה בכלל תפלה - וכן מצינו ברמב"ם סוף פ"ט בחשבו שם סדר תפילות הציבור כתב בהי"ג בשבתות ובי"ט כשגומר השליח צבור תפלת שחרית בקול רם אומר קדיש ואח"כ תהלה לדוד ואומר קדיש ומתפללין מוסף עיי"ש - ולכאורה למה הסמיך תפלת מוסף לת"ש ולא כתב דאחר שחרית מוציאין ס"ת כמו שכתב באמת כן להלן בפי"ב שהבאתי לעיל - אלא ודאי דהרמב"ם סדר התפלות קחשיב וקריאה ל"ה בכלל תפלה - וא"כ כיון דל"ה הקריאה בכלל סדר התפלה למה יהי' אסור להתפלל מוסף אחר שחרית כיון דתרווייהו מסדר התפלה הוויין אלא ודאי דהמדרש הנ"ל לאו לעיכובא קאמר ורק הוא דרך אסמכתא על קרא הנ"ל ומדבר משעה שעושין הכל בפ"א הקריאה והתפלה אבל לא לעיכוב -

ועוד אפילו אי אמרת דהמדרש הנ"ל דינא קמ"ל אעפ"כ איש ולק"מ כיון דכבר הוכחתי מדינא דש"ס דצריך להסמיך מוסף לשחרית וגם מפאת זריזין מקל"מ ודאי דהכי צריך לעשות ואי דממדרש הנ"ל מוכח להיפך אין למידין הלכה מפי האגדה - אבל האמת לפע"ד דמדרש לאו דינא קאמר ולעכב בדבר, רק כדרך אסמכתא ובשבחון של ישראל הוא מדבר שדרכן לעשות כן ובאמת הכי עדיף טפי למאן דאפשר לעשות כן לעשות הכל בפ"א וכנהוג ברוב קהלות ישראל אבל למאן דלא אפשר לעשות כן בודאי יתפלל שני התפלות שחרית ומוסף תכופים זל"ז בלי שום פקפוק ובבעל המאור ריש מס' תענית ראיתי שהביא מדרש האגדה הנ"ל בנוסחא אחרת וז"ל ובמדרש אגדה מצאתי לפי שאין דעתו של אדם מתישבת עליו אלא בתפלת מוסף הה"ד שמעה צדק זו ק"ש הקשיבה רינתי זו תפלת יוצר האזינה תפלתו בלא שפתי מרמה זו תפלת המוספין מיד מלפניך משפטי יצא עיי"ש - הרי דלא הזכיר כלל קרה"ת והביא מדרש זה בטעמא דמילתא דמזכירין טל או גשם דוקא בתפלת מוסף מפני דאז מתישבת דעתו של אדם וא"כ גם בנ"ד למה יאחר בישוב דעתו - אלא ודאי דיתפלל תיכף מוסף ויתישב דעתו לפני המקום כן נראה ברור בס"ד ומה שחשש מעלתו באחרונה על מה שעוזבין אחר הקריאה את הביה"כ והוא זלזול להנשארים בזה יפה כתב אדמו"ר מאונסדארף ז"ל דישארו שם בביה"כ עד אחר תפ"מ של הצבור ויהי' שכר עניית אמנים וקדושה בידם - וגם שחייבים לנהוג כבוד בצבור בשעה שעוסקים במצוה כדין דכל העוסק במצוה שכל אחד מחיוב לכבדו - י)

תבנא לדינא דודאי אם אפשר להנהיג דיהיו עושין הכל בפ"א בודאי מה טוב וכמו שכתב אמו"ר בתשובתו ולצאת גם מדרש אגדה הנ"ל ובכל מקום שעושין כן ה"ז משובח וזאת הוא המנהג ברוב ערי הגולה ובשבת מאחרין קצת כדי לקיים קבלת דברי הרמ"א הנ"ל ואומרים ק"ש קודם התפלה או שמתפללין הכל וגם קורין בבקר השכם כמו שהעיד מרן בתשובתו הנ"ל דלא נהגו בפרעסבורג בשום ביה"כ לעשות הפסק בין שחרית לקרה"ת ומוסף - ובאופן דאין לעשות כן ורק מנהג המקום לחלק התפלות החיוב על כל ירא השם הרוצה לצאת ידי שמים שיתפלל תיכף מוסף בלי שום חשש ואם אפשר להתפלל במנין מה טוב וכן נהגו גדולי הדור שלפנינו והעיד א' ת"ח לנו שראה להגאון מו"ה ירמי' לעוו ז"ל שנהג כן והי' ארוך בדורו ורק שמוכרחין לנהוג כבוד בצבור ולא לצאת מבית הכנסת אחר הקריאה וישארו שם עד גמר תפילת הצבור וכנ"ל כן נראה לי בס"ד ג' לסדר אח"ק תרפ"ג לפ"ק פישטיאן יצ"ו כ"ז למב"י -

ה"ק ישכר שלמה **טייכטהאל**

סימן ב

שלו' תנינא אל כבוד האי גברא יקירא יראתו זכה וברורה מדבר בשפה ישרה הגביר המפורסים חרוץ ושנון מופלג בתורה כקש"ת מו"ה ירמי' שטערן נ"י כוכב מזהיר בקהלתינו יצ"ו וחד ממועצו המאה בלישכת הארטה' דמדינתנו יצ"ו.

ידידי אהובי נ"י חיצי השגותיו שהעריך על תשובתי שהשבתי לו הגיעני ודין הניין לי בראותי דל"ה כמסייע שא"ב ממש ורק דרך קשתו כאויב לטעון ולפרוק כדרכה של תורה זה בונה וזה סותר חבל סתירתו הוי סתירה ע"מ לבנות כי אחרי רואי דבריו הנאמנים כפצעי אוהב ראיתי שאין בם די השיב דברים שכתבתי בתשובה הראשונה ואבא על סדר דבריו כבוד מעלתי נ"י קרא תגר על מה שכתבתי בתשובה של מעלה שהמנהג שנהגו בקצת קהלות לחלק התפילות להשכים לתפלת שחרית ולאחר תפלת מוסף הוא מנהג בטעות בלי שום מקור וגם הוא נגד הדין ומי שמיישר כחו מצוה לבטלו וע"ז כתב כבודו נ"י הלא מנהג זה הי' אצל גדולי עולם ר' קאפעל חריף ושערי תורה ור' חיים צבי מאנהיימער ז"ל ושתקו ולא ביטלו המנהג ש"מ דניחא להו וגם העתיק דרכי רבן של ישראל בח"ס סי' ס"ט שכתב בזה"ל יפה הנהיג בעירו להתפלל שחרית בהשכמה ולאספה שנית לתפלת מוסף עכ"ל הרי דמרן ז"ל שיבח למנהג הנ"ל וגם בסי' ס"ו כתב דאין לבטל שום מנהג עכ"ד מעלתו נ"י -

הנה אקשה קושיא למע"כ נ"י אם הי' ניחא למרן ז"ל מנהג הנ"ל ומצא חן בעיניו למה לא הנהיג לעשות כן בעירו עיר מטרפולין של תורה שמשם יצאה הוראה לכל העולם כאשר העד העיד בנו איש אלקים קדוש ה' אדמו"ר מאונסדארף ז"ל זי"ע בתשובתו אליו שבעיר פרעסבורג מעולם לא הי' מנהג בשום א' מהמנינין לחלק התפלות רק התפללו וקראו הכל בפ"א ואם הוא מן הראוי ומן המשובח למה לא הנהיג כן הח"ס בעירו וע"כ מוכרח לומר דגם למרן ז"ל לא הי' ניחא במנהג זה לעשות פירוד בין הדבקים והיו מתפללין שחרית בזמנו לומר ק"ש כזמנו וסמכו אלי' הקריאה ותפ"מ ולדברי מע"כ נ"י דהמצוה הוא דוקא מן המובחר להתפלל מוסף קודם שש וכי יש לחשוב על מרן הח"ס ז"ל שלא חש לעשות מצוה מן המובחר ואם כן הוא המצוה הי' יכול לצאת לידי שניהן ידי חובת ק"ש ע"י ההשכמה לת"ש ומצוה מהמובחר בתפ"מ לאחרה עד שש וע"כ דגם דעת מרן ז"ל כדברינו דאין לחלק התפלות כלל ודברי הרמ"א אמורין דוקא אם מאחרין ת"ש אז יש לאחר ג"כ תפ"מ וכמשמע פשט דבריו שם כפי מה שבארו שם הנושאי כליו וכמו שהבאתי לעיל משא"כ אם מתפללין שחרית בהשכמה ממילא מוכרח להסמיך אלי' תפ"מ וכאשר באמת עושין כן עד היום בפרעסבורג כן נראה לי ברור בדעת מרן ז"ל -

ומה ששיבח המנהג שם בתשובתו י"ל דדן לפי מקומו ושעתו בודאי הי' שם המנהג להתפלל לאחר זמן ק"ש ולא היו אומרים ק"ש קודם התפלה כמנהג החסידים ואנשי מעשה שאומרים בשבת וביו"ט ק"ש בזמנו קודם התפלה לצאת ידי ק"ש בזמנו וכן בכל יום שמתפללין בעת מאוחר והם לא נהגו כן וע"כ לא הי' ניחא לי' למרן ז"ל בזה ולשנות המנהג לגמרי ולתקן להתפלל הכל בהשכמה אולי לא הי' ביד הרב לשנות בפ"א ע"כ כדי שלא להכשל באי' ק"ש שלא בזמנו הנהיג להתפלל בהשכמה רק שחרית עכ"פ ואי דעשו שלא כהוגן במה שלא סמכו התפלות להדדי בוחרים הרע במיעוטו כי קר"ש דאורייתא ותפלה דרבנן ומה גם הסמוכה להדדי ודאי דלא הוי רק למצוה ע"כ שיבח הרב רבינו ז"ל את הדבר והעיקר הי' רק כדי שלא לעבור על קר"ש וכן מוכח מלשונו דעבור ק"ש הוטב בעיניו אבל גוף המנהג לחלק התפלות בטח שלא הוטב בעיניו והראי' שלא הנהיג בעירו כן ומעשה רב וע"כ דהשבח ששיבח להרב הנ"ל על מנהגו ל"ה משום חילוק התפלות שעשה ורק במה שהצילם בחכמתו מאי' ק"ש שלא בזמנו ועל דרך זה נר"ל דהי' ג"כ הסכמת הגאונים שרי התורה הנ"ל יען שלא רצו משום מחלוקת לבטל המנהג שהי' בתחלה להתפלל בשבת בזמן מאוחר כשי' הרמ"א ז"ל ולהנהיג להתפלל בהשכמה לומר ק"ש בזמנו ועברו על ק"ש כי לא אמרו ק"ש מקודם וכבר הזהיר המג"א בריש סי' רפ"א דאף אם מאחרון מ"מ יזהרו על ק"ש ועיי"ש ע"כ כדי למעט באיסורא הסכימו למנהג הנ"ל אף שהי' נגד הדין כן נראה לי בטעמא דמילתא סוף דבר נראה לי ברור דגם לרבינו הח"ס ז"ל לא הוטב החלוקא שלולי כן הי' הנהיג כן בעירו אבל פשוט אם יש לחוש למחלוקת אין לבטל שום מנהג עיין בח"ס סי' ס"ו מה שהביא בשם מהרי"ק עיי"ש וגם אני לא כתבתי לבטל מנהג הנ"ל רק חם אפשר בחכמה בלי מחלוקת -

שוב השיב עלי מע"כ נ"י דמדברי מג"א מוכח דאין מוכרח להסמיך ואם כי מהצל"ח מוכח כוותי אבל ממג"א ומחה"ש אינו מוכח כן תמהני עליו בתמוה חזקה וכי אני רק על הצל"ח בניתי יסודי והלא גם מדברי רבינו הרמ"א ומג"א מהם הוכחתי דשחרית ומוסף הן סמוכין זל"ז דהלא הרמ"א כתב ונוהגין שבשבת מאחרין משום דבתמיד של שבת נאמר וביום ותמהו כולם הלא במוסף כתיב ותירץ המג"א דכונתו כיון דצריך לאחר מוסף ממילא דאיחרו ג"כ שחרית כיון דצריך לעשותן סמוכין זל"ז עיי"ש במחה"ש בריש סק"ב דזה הוא תמצית כונת מג"א והאריכות דברים הוי רק להוכיח איך יוצא מדברי תוס' דשחרית ומוסף הן סמוכין וכן כתב המחה"ש בסוף דבריו וז"ל וא"כ לדידן נמי כל מה דאפשר להשוותן לרגלים ם עדיף ולכן יש להסמיך מוסף לשחרית ובזה נתן מג"א טעם לאחר ת"ש כיון דאנו רוצים להסמיך מוסף לשחרית ומוסף מבואר בכתוב שלא יהי'

בבקר לכן יש לאחר קצת גם תפלת ת"ש עכ"ל המחה"ש, הרי אדרבא מבואר ומפורש דעדיף טפי להסמיך שניהן להדדי וע"כ כתב הרמ"א דהמנהג לאחר ת"ש וכן ביאר כונת מג"א ביד אפרים שם ע"כ באמת לא ידעתי ותמהני עליו איפה מצא במג"א שם שיהי' מצוה מן המובחר החילוק תפ"מ משחרית כדי להתפלל מוסף בשש דא"כ לא הי' עולה תירץ המג"א שפיר בישוב הקושיא על הרמ"א ואדרבה. מבואר כוותי דהמצוה להסמיך אותן וזה ברור ואמת לכל ישר הולך ומודה על האמת -

ומה שדחה את דברי רבינו הצל"ח בגילי דחיטתא לפע"ד דהאמת עם הצל"ח בהשגתו על המג"א במה דחילק בין שבת לרגלים כי משובח מאד טעמי' ומה שהביא משם הלבוש"ר שהגיה ברש"י זו לא מעלה ולא מוריד כי לא דוקא על זה בנה הצל"ח יסודו וגם קשה לשבש הספרים ומה גם דלשון רש"י מוכח דלא מקרא נלמד דכתב דאורחייהו בהכי עיי"ש משמע מעצמם ולא מחיובא דקרא, וכעת האיר ה' עיני וראיתי בביאר הגר"א סי' רפ"א שכתב על הרמ"א דכתב ונוהגין דביומא ל"ד נאמר על עולת התמיד דמשמע דקריב עמו וכמ"ש ביומא ע' וכר"ע שם עכ"ל, הרי דדעתו ג"כ כרבינו הצל"ח והוא ממש דברי הצל"ח דאין חילוק בין מוסף דשבת למוסף דיו"ט ומן התורה צריך לעשותן סמוכין ודי לי שני עדים נאמנים כרבינו הצל"ח ורבינו הגר"א לקבוע הלכה כמותן אף אם דהי' משמע ממג"א להיפך דהלכה כבתראי ומכ"ש דכבר הוכחתי דגם ממג"א אין סתירה לדברי ע"כ אני על משמרתי אעמודה דמדינא דש"ס וש"ע אסור לחלק התפלות והלואי שיהיו שאר ההלכות ברורים לי כהלכה זו וע"כ שפיר כתבתי למעלה שאין למנהג הנ"ל שום יסוד ומקור ואם אפשר בלי מחלוקת לבטלה מצוה לבטל כי כמה קלקולים יש בה, והלום ראיתי בספר פני מבין להגאון מאוי- ווארוש ז"ל סוף סי' כ"ט מחא"ח שכתב בזה"ל וכ"ז ג"כ במה שהנהיגו בכמה מקומות להתפלל שחרית ולאכול לפע"ד אינני מבין מדוע הניחו זאת הגדולים כי הרבה קלקלה יש בזה וכבר האריכו האחרונים שנדפסו מחדש בזה עכ"ל, והנאני שמצאתי תנא דמסייע לי והאחרונים שרמז עליהם הגאון ז"ל עדיין לא זכיתי לראותן ואולי קדמינו במה שכתבתי לעיל ודו"ק -

ומה שכתב על דברי המג"א ריש סי' כ"ה שהביא ראי' מיבמות דשהוי מצוה ל"מ דשם נאמר דוקא טל יבם שהוא חוץ למדינה אבל על יבם שהוא במדינה שפיר ממתינן עליו יפה העיר בזה וכבר חמה כן בתשובת ריב"א להגאון מפאקש ז"ל בסי' מ"ו עיי"ש אך מה שתמה עוד על ראיית מג"א מהא דמנחות דף ע"ב דאמרינן שם חביבא מנוה בשעתא, וכתב מעלתו נ"י דשם שאני דכבר נתנה שבת לדחות אצלו לא הבנתי כונתו בזה מה בכך שכבר נהנה שבת לדחות עכ"פ חזינן דראוי להיות זריזין מקדימין למצות ועיין ריב"א

שם שהקשה ג"כ על ראי' זו אבל באופן אחר וכבר עלה בדעתי להאריך בדברי המג"א אלו אבל יען כי המדפיס אן טלי לאמור כלו מעשיך לא אוכל דבר דברי, אבל בעיקר דבר אין בזה דיחוי למה שכתבתי לעיל בסי' א' דמחיובין להתפלל תיכף מוסף כל מה דאפשר מכח זריזין מקדימין למצות והוא הלכה פסוקה בש"ס וש"ע בכ"ד - ובניתי יסודי על דברי אדונינו הרדב"ז בסי' תרי"ד שכתב על עיקר דברי המרדכי שהוא הרמ"א של סי' רפ"א הנ"ל וכתב בזה"ל ואע"פ שהראיתי פנים לטעם המנהג לקיים דברי הראשונים וכ"ש דברי רבינו האיי גאון שדבריו דברי קבלה לא תחשוב שאני סובר שמנהג יפה הוא אלא מנהג בלתי הגון אלא ישכים לתפלה בשבת כמו בשאר ימים ואפילו לפי הטעם דביום משמע איחור מ"מ זריזין מקדימין למצות והביא שם דברי הרמב"ם בפ"ד ממעשה הקרבנות שכתב וז"ל זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה ואעפי"כ זריזין מקדימין למצות עכ"ל הרדב"ז ועי"ש הרי אף שקיים דברי המרדכי הנ"ל דביום משמע איחור אעפ"כ החיוב של זריזין מל"מ עדיף ל' ואם כי אני לעיל ישבתי דברי המרדכי שלא יוקשה עליו קו' הרדב"ז מכח זריזין מל"מ דכיון דמקיים בשינה של שחרית דשבת מצות עונג פטור ממצוה אחרת ונא שייך גבי' החוב של זריזין שיזרז עצמו למצוה אחרת, חבל כ"ז באופן דאין מתאספין בבקר להתפלל שחרית בהשכמה כמובן משא"כ אם משכימים להתפלל שחרית כבר אינם מקיימין מצות עונג ודאי דיש עליהן החוב של זריזין מקדימין למצות ואסור לאחר תפ"מ ואין כדאי ברמז האסמכתא דביום לדחות דין מפורש בש"ס ופוסקים דזריזין מל"מ ודברינו הם ק"ו מדברי הרדב"ז דהוא דחה מכח הך דזריזין גוף דברי המרדכי ומחייב לקום לכתחלה ולמנוע ממנות עונג דשינה בבקר רק יקיים זריזין מל"מ ויזרז עצמו לביה"כ כ"ש וכ"ש בנידון שאלתינו שכבר הם נתאספו לת"ש דאסור לדחות תפלת מוסף וזה ברור ואמת לכל המודה על האמת ודו"ק -

ומה שדחה תירוצי בענין תדיר ושא"ת שכתבתי דזה דוקא בשניהן שוין כדכתיב בתוס' יומא ל"ג דהרי ב"ש וב"ה פליגי לענין יין וקידוש היום, עיין ברכות נ"א דהיין גורס לקידוש וקידוש גורם ליין והוא חדא מצוה אבל קריאה עם תפלה הם מצות חלוקות ודו"ק -

ומה שכתב על מה שכתבתי שמצות קריאת התורה הוא מצוה המוטלת על הצבור ולא על היחיד כתב מעלתו דבספר חיי אדם כתב שמצות קריאת התורה מוטל על כל יחיד ורק הברכות הם דוקא בצבור עכ"ל, ספר זה אינו תח"י ע"כ אינני יכול לשפוט בדבריו ורק אני אדרבא להיפך ראיתי בספרים שהביאו בשמו בכלל ל"א דכתב דקריאת התורה

אפשר דלא ניתקן רק בשביל הצבור ועיין פרי השדה ח"ד סי' נ' שהביא בשמו כן וכן נקט לחמת הגאון בספר חתן סופר ז"ל וכעת אינו ביד לציין המקום ועיין פני מבין סי' ל"ב שכתב שראה עובדא אצל הגאון בעל פני יצחק ז"ל דפסק דאין לקרות בצבור עבור יחידים שלא שמעו קריאת התורה רק אם הרוב שלא שמעו עוד קריאת התורה דהחיוב מוטל על הצבור עיי"ש, אמנם בלאו"ה קושייתו לק"מ דהרי גם המג"א כתב בסי' רפ"ו דלדברי המא"ד דתפ"מ לא ניתקן אלא בחבר עיר והיינו במקום שיש צבור אז ליכא גבי יחיד איסור אכילה אם כי כל יחיד ויחיד מחויב להתפלל עם הצבור אף שהתפלה לא ניתקן אלא בצבור מ"מ היחידים הן הן הצבור ומחויב לזרז עצמו להתפלל עם הצבור ת"מ ואפ"ה יען שאלמלא לא יהי' צבור יהי' פטור מתפ"מ ע"כ לא שייך גבי האיסור דאכילה א"כ פשוט דזה ג"כ גבי קריאת התורה וא"ש ולק"מ וזה ברור בעיני בס"ד ובזה סלקתי כל קושיותיו מעלי ונתקיימו כל הדברים שכתבתי למעלה והנני בזה ידידו דו"ש יום ג' לסדר בהבח"ק לז' למב"י פ"ק פישטיאן יצ"ו -
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל

סימן ג

אור ליום ה' ויקהל תרס"ט בוסערמין יצ"ו
כוכב ישורין ונוגה שמשו אור ישראל וקדושי רכבו ופרשו כבוד רב האי גאון האמיתי שר התורה ארי שבחבורה אספקלריא המאירה המאיר לארץ ולדרים בכל פינה ועברים בחיבוריו היקרים מרנא ורבנא כקש"ת מרן אברהם יצחק גליק אבדק"ק טאלטשווע יע"א בעה"מ ספרי יד יצחק ובאר יצחק.
אחרי תת שלו' כמשפט בקידה חמש מאות אבא בזה היות שעסקי כעת בסוגיא דצלי קדר וראיתי בספרו הבהיר יד יצחק חלק א' סי' רס"ג שנתקשה בהבנת דברי הפ"י ברכות ל"ח והניח בצ"ע ואני העני בדעת זכיתי לעמוד על אמיתת כוונתו אמרתי לא אמנע מלהציע דברי קדם הדר"ג נ"י וזה לשון כהדר"ג נ"י שם בספרו הנ"ל אבל לפע"ד תמוהים דברי הפ"י ברכות ל"ח שכתב דמסקנת הש"ס פסחים דר"י מודה לענין פסח שצלאו ואח"כ בשלו כיון דלאחר בישול יש בו ג"כ טעם צלי ועיי"ש והרי אדרבא כאן מבואר בהיפך דהש"ס מדמה להו אהדדי לתירץ דרב כהנא ובתי' עולא הוסיף רק דאתיא כר"מ אבל לר"י ודאי דאסור וצ"ע כעת עכ"ל הדרגנ"י שם בתשובתו, ונראה לי ברור בס"ד דכונתו כך דהנה תוס' הקשו לרב כהנא דמוקי לה כר"י אכתי הדר קו' לדוכתא רבנן למה להו בשל מבושל ותי' בדוחק, והנה הלח"מ בפ"ח מק"פ תירץ דבאמת רב כהנא רק הברייתא

אתי לתירוצא אבל רבנן דרבי ע"כ כר"מ סברו ומשו"ה שפיר צריכין הקרא על צלאו ואח"כ בשלו ולא כר"י דאל"כ יקשה קרא למה להו אמנם מצאתי לפרמ"ג ב"ה פסח סי' תס"א במש"ז סק"ב שכתב לדחות דברי הלח"מ וכתב דלפי המסקנא בש"ס ברכות דרבי יוסי לא פליג על ר"מ וגם הוא סוכר דבישול אינו מבטל ממצב הראשון ורק משו"ה פליג במצה משום דטעם מצה בעינן אבל בעלמא שפיר מודה לר"מ א"כ לפי"ז א"ש גם לרב כהנא דרבנן סברי כר"י דבישול אינו מבטל לצלי, וא"כ שפיר הוצרכי קרא על צלאו ואח"כ בשלו והש"ס שם בפסחים קאי אליבא דמסקנא דברכות וא"ש עכ"ד הפמ"ג ועיי"ש - וא"ל לפי"ז מה הוסיף עולא דהא גם לרב כהנא אתי גם לר"מ דכי הדדי נינהי בדבר זה אחר המסקנא י"ל דא"ש דעולא לשיטתו אינו סובר המסקנא כמו שכתבו תוס' א"כ לדידי' ולטעמי' ע"כ לא אתי' רק לר"מ וא"כ לשיטתו שפיר הוסיף וא"ש, והשתא לפי"ז יובנו שפיר דברי רבינו הפ"י דהם מתאמים לדברי הפרמ"ג הנ"ל דהיינו מדחזינן דרב כהנא מוקי לרבנן כר"י וקשה לכאורה קו' התוס' וע"כ דרב כהנא סובר כהמסקנא דברכות דבזה גם רבי יוסי מודה דאינו מבטל והטעם משום דטעם צלי לא בטיל וא"כ שפיר הוצרך קרא ע"ז, וא"כ לפי"ז שפיר כתב מרן הפ"י דגם מסקנת הש"ס דפסחים הוי דר"י מודה לר"מ היכה דיש בו טעם וא"ש מאד בכונת דבריו וזה ברור ואמת בכונתו וראי' לדבר דלזה כיון הפ"י דהרי הוא בעצמו כתב במה שתי' תוס' בפסחים דאפשר משם יליף רב"י הך דין דבישול מבטל צל דזה דוקא לפי הס"ד דהש"ס דברכות א"כ משמע דעתו דאליבא המסקנא לא צריכין לזה וא"כ שפתיו ברור מללו ותיתי לי שקיימתי דבריו ודו"ק -

ואגב אציע הערה על הפ"י ברכות דף כ' שכ' דמה דקיי"ל שני כתובים הבאין כ' או שלשה כתובים לכ"ע אין מלמדין זה דוקא במה מצינו אין מלמדין דשני כתובים ממעטין דוקא בדכותייהו אבל בק"ו שפיר מלמדין ועיי"ש, ופלא דבזבחים דף נ"ח ע"א ברש"י ד"ה אין מלמדין מבואר בהדיא דלאו דוקא בבנין אב אין מלמדין ורק דאפילו בגז"ש אין מלמדין עיי"ש וידוע דגז"ש עדיף מק"ו א"כ ודאי דכ"ש דאף בק"ו אין מלמדין היפך דברי מרן הפ"י וצע"ג - יב)

ובזה אצא בשום שלו' ובברכת חיי אריכא עבדו המשתחוה מרחוק מיל מול הדר"ק.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן ד

לה' הישועה ועליו ברכתו סלה כבוד ידידי חביבי יושב סתר לבבי הרב המאוה"ג החריף ובקי איש חמודות פאר המדות נטע שעשועים כו' כקש"ת מו"ה יקותיאל יודא היילפרין שליט"א אבדק"ק נאנאש יצ"ו.

אחדש"ה כמשפט, על עתה באתי אודות דברת מרן הח"ס ז"ל ביו"ד סי' רפ"ב שהראה לי בהיותי אתו במחיצתו וכאשר באתי לביתי ונתתי מרגוע לנפשי מטורח הטלטול עיינתי עוד הפעם בתשובה הנ"ל ואחרי עברי בתרי אמרי מרן ז"ל מצאתי כמה דברים שנסתרה דרכו ממני ולא אוכל להבינם בעוה"ר ואחרי נשיקות עפרות זהב דמרן רבן של ישראל אדון בדבריו כפי קוצר שכלי כי תורה הוא וללמוד אני צריך ואדרבה נא נגד מלך גדול ונורא ולא אבוש בעזה"י ואציע דברי לפני מעכ"ת נ"י ונא לעיין בם ולהודיענו חו"ד בזה וזה החלי בעזר צורי וגואלי -

הנה תוס' בשבת דף ע"ט ומנחות ל"ב גבי ס"ת שבלה אין עושין ממנה מזוזה מטעם דמעלה בקדש ולא מורידין הא מורידין עושין וכתבו תוס' דמיירי שהי' פרשה והי' אם שמוע למעלה וכתב עלי' בגליון פ' שמע, וע"ז תמה הטו"ז בסי' ר"צ הא הוי שלא כסדרן וכתב ע"ז מרן הח"ס דלא ק"מ משום דנראה לו דכל ענין של כסדרן הוא דפרשה המאוחרת בתורה שכתובה קודם המוקדמת אין נתפס בקדושה ואם יכתוב אח"כ המוקדמת עי"ז לא יתקדש למפרע פרשה המאוחרת שכתב בתחלה שכך הדין שאין חלות קדושה על פרשה המאוחרת רק אם כתובה לפני' פרשה הקדומה, אמנם כ"ז גבי כתיבת תפילין ומזוזות שעוד לא הוי שום תפיסת קדושה משא"כ גבי ס"ת שבלה אם הי' הדין דעושין ממנה מזוזה דמורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה א"כ משעה שנתקדשה בקדושת ס"ת נכלל בה ג"כ קדושת מזוזה הקלה דבכלל מאתים מנה וא"כ כבר נתפס בה קדושת פרשה של והי' א"ש א"כ לא איכפת לן במה שכתב שמע אח"כ כיון דבלא"ה כבר נתפס וחלה עלי' קדושתה שתה עכ"ד מרן ז"ל וסיים על זה בזה"ל כנ"ל ברור ואמת - יג)

וע"ז הקשה לי מכ"ת נ"י דלפי"ז למה קיי"ל דאם נפסלה אות אחת בתו"מ דאין לה תקנה משום דיהי' שלא כסדרן כיון דכבר נתפסה בקדושה משעה ראשונה לא איכפת שוב במה שיכתוב אח"כ דומיא דס"ת אם שרי לעשות ממנה מזוזה ע"כ קו' כ"ת נ"י -

אמנם יפה השבתי לו פא"פ דודאי אי לא הי' לפנינו רק פסול שלא כסדרן לחוד אז היכא דכבר נתפס בקדושה לא מזיק במה שאינו כעת כסדרן אבל בנפסל אות אחת ותיקנה אז יש לנו לדון על שני פסולין תחלה קודם התיקון יש פסול דחסר אות דל"ה כתיב תמה

עיין מנחות דף ל' ומגרע בזה קדושת כל הפרשה ונפסל על ידה ושוב אחר שתיקנה נתעורר פסול דלא הוי כסדרן ואז לא מצינו למימר דלא מזיק במה דל"ה כסדרן כיון דכבר חלה הקדושה מכתיבה ראשונה ז"א דקדושה ראשונה כבר הלך וחלף בעת פסול הראשון שהי' בינתיים בין כתיבה הראשונה לכתיבה שני' וצריך לחלות קדושה מחדש וזה ליכא כיון דנמצא כתיב המאוחר קודם למוקדם לשי' מרן ז"ל וא"ש ולק"מ כן נראה לי בישוב דברי רבינו ז"ל -

אמנם גוף דברי מרן ז"ל שחידש בכל קפידא של כסדרן הוי רק בפרשה המאוחרת אם נתפס בה קדושה ע"י איזה אופן שהוא ואין שום קפידא בקדומה אף אם כתובה באחרונה דבר זה הוא מילתא חדתא, ובעונותי שרבו לא זכיתי להבין ולא ירדתי לסוף דעת קדשו וכמו שאכתוב לקמן בס"ד, ותחלה אכתוב מה שמצאתי לחבל גאונים מדורות קדמאי כמו הגאון החסיד בתשובת דבר שמואל ותשו' עבודת הגרשוני ושיירי כה"ג המובאים בבאה"ט ובשע"ת ריש סי' ל"ב דאם נפסלו שני פרשיות הראשונות וכתבו אחרות תחתיהן דפסול לצרף מטעם שלא כסדרן וכאן שפיר יש להקשות קו' מעכ"ת נ"י כיון דבשעת כתיבתן הי' לפניהם כתובין שתי פרשיות הראשונות ושפיר נתפס עליהן הקדושה א"כ מה איכפת לן במה שנכתבו אח"כ שני פרשיות חדשות כיון דהשני פרשיות המאוחרות כבר מקודשין ועומדין מכתובה הראשונה, וכאן ל"ש תירוצי הנ"ל משום דנראה לי ברור דכאן איז לדון רק משום פסול דשלא כסדרן לחוד אבל משום פסול דחסר שהוא משום כתיבה תמה ליתא בזה דדוקא כחסר אות בפרשה דאיכא מומא בגוף הפרשה דל"ה כתיבה תמה שפיר יש לדון משום פסול אחר זולת פסל שלא כסדרן משא"כ בהני פרשיות שנפסלו הראשונות בפרשיות שנשארו לא נמצא בגופן שום מומא א"כ אין לדון בם משום פסול אחר זולת פסול דשלא כסדרן וזה פשוט בסברא' ואין להתעקש ולומר כיון דקיי"ל דד' פרשיות מעכבין זע"ז א"כ היכא דנפסל אחד מהן יש שם פסול גם על האחרינא, וככר השיבו לי כן איזה רבנים גדולים ששמעו קושייתי הלז אבל לא נכנסו דבריהם בלבי משום דלדעתי זה טעות גמור דודאי לעיל בקושיא מחסר אות דאיכא מומא בגופא של פרשה שייך לומר דאיכא בה פסול עצמיית משום דצריך שיהי' כתיבה תמה וליכא דהא חסר אות עיין מנחות ד"ל דילפינן מוכתבתם דצריך שיהי' כתיבה תמה ומכאן ילפינן דחסר אות פסול משום דל"ה כתיבה תמה משא"כ בפרשיות דשאר הפרשיות נשארו בתמימותם ואין בהם שום חסרון בגופן א"כ מה פסול תתן בהם לומר דאיכא כאן פסול אחר דמגרע קדושתו זולת פסול דשלא כסדרן ולרווחא דמילתא אביא ראי' דבמנחות קחשיב במתני' כמה דברים דמעכבא זא"ז אנקוט למשל

שני שעירי דיוה"כ וכי נוכל לומר דהיכא דנפסל אחד והשני נשאר לפנינו תמים בלי מום דיש פסול בגופו או שאר דברים שחשב שם במתני' הכי נימא דהאחד גורם פסולה דגופא בהשני' זה ודאי לא ואין כאן אלא מצות עיכוב בלחוד, וכ"כ גבי כרשיות כיון דהם נשארו בתמומותם ליכא כאן אלא מצות עיכוב בלחוד היינו דליכא לקיים המצה באלו לחוד עד שיצרפו אליהם עוד שני פרשיות כשרות כתובות כדינא ויען ששני פרשיות הראשונות כתובים עתה מחדש נמצא שיהיו כתובים שלא כסדרן ע"כ ממילא ליכא לצרף עמהם וע"כ הם פסולין ולא פסול עצמיית ורק פסול חיצוניות מצד שמעכבים זע"ז וצריך לצירופא דאחרינא והם כתובים שלא כסדרן ע"כ ממילא פסולין כולן, ועתה מצאתי סמך לדברי מדברי תיו"ט שבת פ"ח גבי קלף כדי לכתוב פרשה קטנה שבתפילין ועיי"ש שכתב דכל פרשה שם בפ"ע היא ועיי"ש והוא ראי' לדברי דאין פסול דאחרינ"א גורם לעשות פסול עצמיית בגופא של האחרינא והסברא ברורה ואמת לכל המודה על האמת, ועתה לדברי מרן הח"ס ז"ל דכל פסול של שלא כסדרן הוא דאינה נתפס בקדושה והיכא דכבר נתפס הקדושה באמת לא בעי שיהי' כסדרן שפיר קשה כיון דאלו הכרשיות כבר נתפסו בקדושה בכתיבה הראשונה שהי' כדת וכדין ח"כ שוב אין כהן חלות אי' דשלא כסדרן כלל וכלל א"כ לפי"ז הי' צריך להיות הדין דאם נפסלו הפרשיות הראשונות דיהי' מותר לכתוב אח"כ אחרות תחתיהן ולצרף בהנשארות ובהדיא מבואר דעת הגאונים שהבאתי לעיל דאסור לעשות כן ועוד יותר הביא בשע"ת בשם האחרונים שם בסי' הנ"ל בסופר שכתב כמה פרשיות בב"א ונזהר לכותבן על הסדר ואח"כ נתערבו דצריכין הכל גניזה מחשש שמא יקח פרשה ראשונה הכתיבה באחרונה מג' פרשיות המאוחרות עיי"ש ולדעת מרן ז"ל דכל הטעם של פסול דשלא כסדרן משום הקדושה הוא דלא חלה כשהוא שלא כסדרן והיכא דכבר חלה פעם אחת שוב לא מזיק אף שיהי' שלא כסדרן וא"כ הכא דכבר חלה הקדושה עי' שיהי' נזהר בעת הכתובה מה איכפת לן בתערובתן וע"כ דכל הני גאונים לא אזלו בשיטת מרן ז"ל בביאור איסור דשלא כסדרן ורק הבינו בטעם דכסדרן שהקפידה התורה שיהי' נכתב הקודם קודם והמאוחר מאוחר ככתוב כתורה ואין נכ"מ בין אם חלה הקדושה מכבר או לא בכל אופן שיהי' שלא כסדר הכתוב בתורה תו אין מצטרפין זע"ז וע"כ שפיר כתבו דאסור לכתוב שני פרשיות חדשות בנפסלו הראשונות וכן שפיר כתבו דאם נתערבו הפרשיות דצריכים גניזה דאל"כ יהיו שלא כסדרן -

והלום מצאתי בח"ס לשבת דף ע"ש דמיחלפי שיטתי' דמרן ז"ל ממה שכתב בתשובתו הנ"ל דשם כתב לתרץ ק"ו התיו"ט שהקשה למה הוצרך לתנא לפרש איזה פרשה קטנה

היא זיל קרי בי רב היא הוי לי' למינקט סתמא קלף כדי לכתוב פרשה קטנה ואנא ידענא שהיא שמע ישראל וכתב הח"ס ז"ל כיון דד' פרשיות מעכבים זע"ז ולא משכחת שיצטרך לפרשה אחת אלא כשנפסלה לו אחת מן הפרשיות והואיל דבעינן כסדרן א"כ כשנפסלה פ' שמע מוכרח לכתוב שמע והי' א"ש משא"כ כשנפסלה לו והי' א"ש שהוא אחרונה אינו צריך אלא והי' א"ש לחוד והוו אמינא שהיא הפרשה קטנה אעפ"י שבעצמותה גדולה היא מ"מ בערך דיני תפילין היא הקטנה שבפרשיות שדי באותה פרשה לחוד משא"כ באינך קמ"ל שהוא שמע ישראל ואעפ"י שמעכבות זע"ז מ"מ פרשה אחד של תפילין הוא חשיבא עיי"ש וכן תי' הגאון תפארת ישראל במשניות שלו, הרי דנקט ג"כ דינו של עבודת הגרשוני ודבר שמואל הנ"ל לפשיטות והרי לסברתי' בתשובתו הנ"ל בהסבר דין של כסדרן הי' די אף בפרשת שמע ישראל לחוד וכמו שכתבתי לעיל, וע"כ דחזר ממה שכתב שם בתשובה שכתב זאת הרבה שנים לשני חידושיו למס' שבת -

ועוד יותר מצינו למרן ז"ל שכתב בחלק חו"מ סי' קפ"ט בתשובת שאלה שנשאל מהגאון ר' קאפעל חריף ז"ל חודות תפילין אשר אות הוי"ו נתקלקל הדיו ונפרד מעובי האות ומ"מ נשאר כדי הכשר וי"ו ונפשו הקשה לשאול חי שרי להוסיף דיו חדש לעבות האות כמו שהי' אי איכא למיחש שמא שוב אחר זמן יתקלקל גם השריטה דקה הנשארת עתה מהכתב הישן ויבואו להכשיר על ידי כתב החדש עובי הדיו שמוסיפין עתה ואז יהי' שלא כסדרן ע"כ שאלת הגאון ז"ל, ומרן ז"ל כתב ע"ז בזה"ל הנה הא דפשיטא לי' אחר שכבר נצטרף הדיו עם האות בהכשר ושוב כשנתקלקל השריטה הישינה חוזר לפסולא לא הביא שום ראי' לזה וצריכא עיונא רבא אמנם דין זה מבואר במס' שבת ובעירובין גבי סנדל שנפסקה אחת מאזני' (והוא הגמרא שהבאתי לו אז בדברי כמו במושכל ראשון וב"ה כונת לדעת מרן ז"ל בדמיון הזה) ומבואר שם בתוס' ד"ה תקנה כשקבע האוזן ותיקן הסנדל נצטרף ונעשה פני אחד וטמא מדרס ומ"מ כששוב נפסק השני ותיקנו אמרינן פנים חדשות בא לכאן ונטהר למפרע וילפינן שם בעירובין מטומאה וטהרה לענין איסורין גבי היקף לדירה א"כ ה"נ דכותי' דאע"ג דכל זמן שצורת האות קיים וכשר כל מה שמוסיף דיו לעבות האות הרי הוא מצורף ומתקדש בקדושתו ממש מ"מ אח"כ כשנתקלקל הדיו הישינה ויהי' ההכשר כל חות ע"י החדשה מופסל בתפילין משום שלא כסדרן וכן מסיק להלכה ויש לחוש לכתחלה שלא לעבות משום חשש הנ"ל עכ"ל עיי"ש - יד)

והשתא הכא קשה טובא למה יהי' מזיק לן הכא במה שנכתב שלא כסדרן כיון דלעולם הי' בקדושתו הראשונה ולא הלך הקדושה אפילו על רגע כמימרא דבשלמא היכא דנפסל

האות קודם התיקון אזדא קדושה מכל הפרשה וכנ"ל אבל היכא דנפרד רק קלת מן האות ונשאר כדי הכשרו ואח"כ כשמוסיף עבות הדיו ה"ה מתצרף ומתקדש בקדושתו ממש ואח"כ כשנפרד השריטה הישינה בזה אכתי לא מופסל דהא יש בה עדיין שיעור אות ע"י עבות הדיו שהוסיף עלי' מכבר בשעה שהי' רשאי להוסיף ועודה בקדושתה דומיא דסנדל דעודה בטומאתה אף אם נפסק אוזן השני' אחר תיקון הראשונה זולת אם תיקן גם אוזן השני' אז אמרינן פנים חדשות באו לכאן ויצא מחזקת טומאה הראשונה וכמו כן כאן אף בעת שסר ממנה השריטה הישינה עדיין קדושה עלי, מכח הדיו שהוסיף מאז ונקדש בקדושת הפרשה ועדיין כשרה כיון דיש כאן שיעור אות, ורק אמרינן דבעת שיוסיף כעת מחדש אז יבא לך הפסול של שלא כסדרן מטעם דאמרינן דזה כתב חדש הוא משום דפנים חדשות באו לכא' ונכתב באחרונה שלא כסדרן וקשה כיון דכל פסול של שלא כסדרן הוא משום דלח נתפס הקדושה וכיון דכאן כבר נתפס הקדושה וגם לא הלך ממנה לעולם ולא הי' פסול בינתיים בין כתיבה הישינה לכתיבה חדשה ל"ה צריך להיות מזיק במה דל"ה כסדרן כיון דעכ"פ הקדושה לא פקע לעולה משעה ראשונה עד עתה, ואסביר יותר דברי דבשלמא גבי טומאה שפיר אמרינן דבעת שתיקן השני' פרחה ממנה הטומאה דכיון דפנים חדשות באו לכאן א"כ הוי כמו מנעל חדש וכיון דהוא מנעל חדש ועוד לא קיבל טומאה מעת שנעשה חדש א"כ מאין יהי' טמא ע"כ באמת הוא טהור, משא"כ כאן גבי אות שתיקן בתפילין אף אם תאמר דאות זה חדש הוא כיון דיש לו פנים חדשות מ"מ נתקדש מחדש בעת כתיבתו השני' כמו שאר אות שכותבין מחדש שמקבל הקדושה בעת הכתיבה דהא הח"ס שהבאתי בראש דבריי כתב שאין העיכוב אצל אות החדש שכותב באחרונה שזה האות שפיר מקבל קדושתו בעת הכתיבה וחק העיכוב הוא אצל שאר האותיות המאוחרות שנכתבו קודם אותיות המוקדמות להן שכך רצתה התורה שלא יהי' נתפס בהן הקדושה אלא אם כבר נכתבו האותיות המוקדמות קודם אבל האות' הקדום שכותב באחרונה שפיר מקבל הקדושה בעת הכתיבה, א"כ לפי"ז אף אם תאמר שאות הוי"ו שבעת שתיקן השריטה הישנה נעשה חדש ע"י הפנים חדשות שבא לה מ"מ יש לה קדושה מחדש, וא"כ כיון דבאמת גם הנאוחרות כבר קיבלו קדושה בעת כתיבה הראשונה למה יהי' פסול מטעם שלא כסדרן הי' כבר נתפסו בקדושה מכבר מעת הכתיבה הראשונה, ובשלמא אם הי' איזה הפסק בין שני התיקונים שעשה בוי"ו היינו שהי' אפשר לומר דקודם שעשה תיקון השני נפסל אות הוי"ו א"כ הי' פסול כל הפרשה וממילא אזדה קדושה הראשונה מאותיות המאוחרת שהי' עליהן מכתיבה הראשונה וצריך לקבל קדושה מחדש וזאת לא תוכל כיון דכתיבות

קודם מאותיות המוקדמות לה אבל באמת וי"ו זו מעולם היתה כשרה ולא הי' בה חלות פסול אף רגע כמימרא דטרם דתיקן השריטה הישינה היתה כשרה מכח עבות הדיו שתיקן בראשונה ואחר שתיקן השריטה ואמרת דנעשה חדשה מ"מ היא קדושה מכח כתיבה החדשה וא"כ תמיד היתה בקדושתה ולא נפסלה מעולם ולא הי' שום הפסק פסול כאן א"כ ממילא לא סר מהפרשה כולה קדושה הראשונה א"כ למה מזיק לן כאן פסול דשלא כסדרן לדעת מרן ז"ל ואיזה חשש יש לנו בנדון שאלת הגאון ר' קאפעל ז"ל ולמה לא יקיים מצוות זא"ז בדבר שאין בו שום חשש אלא ע"כ דעיקר הקפדה בשלא כסדרן הוא שהקדום יהי' נכתב קדום והמאוחר יהי' נכתב במאוחר בין נתפס בקדושה או לא אם לא כתבה כסדר הכתיב בתורה אין מועיל א"כ יפה פסק הח"ס ז"ל דיש לחוש על החשש הנ"ל דיתקן גם השריטה הישנה ויהי' פנים חדשות ואף שהקדושה לא סר מעולם מ"מ כתיבה שלא כסדרן דאות הוי"ו שהיא קודם לאותיות המאוחרות כתובה באחרונה והעיכוב הוא אצלה ע"כ היא פסול ושפיר פסק דשב וא"ת עדיף וא"כ לפי האמור הני שני תשובות של מרן ז"ל סתראי נינהו והוא סתירה אלימתא לדעתי העני' אם לא דנימא דחזר מרן ז"ל מסברתי' דהתשובה שבחו"מ הנ"ל כתיבה הרבה שנים אחריו כמו שיראה הרואה בפרט השנים ועיי"ש - וא"כ לפי"ז נתברר לנו דלהלכה אין סמיכה לדברי מרן שכתב ביו"ד סי' הנ"ל ודו"ק -

ועתה אדון בגוף דברי מרן ז"ל דלדעת פעוט כמוני קשה להולמם במה שכתב דעיקר כסדרן תלוי באחרונה שלא יהי' כתובה קודם המוקדמות דאז לא יהי' נתפס בה הקדושה ואם כבר יש לה קדושה מקדם אין מזיק במה שנכתב הקודם מאוחר, דבר זה צ"ע גדול בעיני והוא קשה ההבנה אצלי, בעוה"ר ששכלי דלה ורזה ושלא אוכל לירד לסוף דעת רבן של ישראל ז"ל, כי בעיני הם דברים פליאים ומאין לו זה ואין זה אלא דברי נביאות כיון דעיקר כסדרן ילפינן מתיבת והיו כמבואר בש"ע סי' ל"ב סעי' כ"ג כהווייתן יהיו ר"ל ככתיבתן בתורה ושם הי' הכתיבה הקודם קודם והמאוחר מאוחר מאין לנו לומר דבאופן שנתפס הקדושה מכבר במאוחר יכול לכותבה אף קודם המוקדים לה וכן הקודם כשר אף אם כתבה אחר המאוחר לה כיון שכבר חלה הקדושה מה בכך שנתפס הקדושה כיון דעכ"פ אכתי ל"ה כהווייתן כמו שנכתב בתורה דשם בתורה נכתב הקודם קודם והמאוחר מאוחר ועיין פנ"י ברכות ט"ו שהעלה דה"ה הפסק בק"ש נלמד מכהווייתן יהא כיון דמפסיק ל"ה כמו בתורה ועיין בתשובת הר"ן סי' ל"ט בשם ספר התרומה דהטעם דאין תולין בתו"מ משום דל"ה כסדרן ועיין בח"ס סי' ח' חלק או"ח וכן בספר בית יצחק מגילה דף ט' שביארו דאף אם נכתב כסדר בלי קדומה ואיחור אפ"ה כיון דתלה בין

השיטין ל"ה כהווייתן הכתובים בתורה דשם ל"ה תולין עיי"ש, וא"כ כמו כן הכא אף בנתפס הקדושה על המאוחר מ"מ כיון דהכתיבה ל"ה כסדר הכתוב בתורה למה יהי' חשוב כסדרן הא ל"ה כהווייתן אתמהה ועיין ג"כ בתשובת דבר שמואל להחסיד מו"ה שמואל אבוהב ז"ל סי' קנ"ד -

ונראה לי ראי' ברורה נגד מרן ז"ל שכתב דענין של כסדרן הוא להקפיד שלא יהי' נכתב המאוחר קודם משום דלא יהי' חלה הקדושה עלה דכך גזרה חכמתה של תורה דאין הקדושה נתפסת בהמאוחר אלא אם יהי' כבר כתוב לפני' תיבה שלפני', ולי נראה ראי' מש"ס יומא סוף פ"ג גבי בן קמצר שכתב השם בב"א עיי"ש ומסתמא כתב כך ג"כ בתפילין ומזוזות ועיי"ש בתיו"ט דמעליותא הוא בי השם לכתוב באופן זה ובודאי אם הי' אפשר לן לכתוב באופן זה גם אנו היו כותבין כן ועתה קשה לדברי מרן דהקפידה היא משום דאין נתפס בקדושה עד שיהי' כבר כתיב מלפני' תיבת המוקדמות תחלה ואח"כ כותב תיבה המאוחר אז חלה הקדושה וכאן כשכתב אותיות השם בב"א איך נתפס הקדושה באותיות האחרונות זולת אות הראשונה כיון דעוד לא כתב מתחלה אותיות המוקדמות בשלמא אם אמרינן דהכל תלוי בכהווייתן שהי' בתורה א"ש משום דודאי אם מעליותא הוא לכתוב בב"א א"כ ודאי דאף התורה שנתנה למשה מסיני נכתבה באופן זה וגם בשמים היתה כתובה כן וכן משה רבינו ע"ה הי' כותבה כן דודאי לא נעלם ממנו מעשי בן קמצר וכיון דכך היתה התורה מתחלה שפיר הוי כהווייתן במה שכותב בב"א ואי דא"כ איך יוצאין אנחנו הא אנן לא כותבין כן אולי ל"ה לעיכובא כיון דשאר חלקי התורה נכתב בכסדר זא"ז עכר"ח אין קפידא בב"א ע"כ ה"ה בכתיבת השם סני בדיעבד בזה אח"ז כיון דאנן לא ידעינן לה - אבל אם נימא דהמצוה הוא דוקא בזה אחר זה דזולת זה לא נתפס הקדושה א"כ עכר"ח גם בשמים כן היתה כתובה וגם משה כך היה כותבה א"כ איך הי' מועיל כתיבת השם על דרך שכתב בן קמצר כיון דל"ה כמצוה, וגם איך נעשה זאת לכתחלה ומה מעליותא יהי' גבי' כיון דהוי שלא כמצוה, (ובדברינו הנ"ל יהי' נדחה דברי הגאון האדיר ר' יוסף ענגעל ז"ל בספרו ציונים לתורה סי' ל"ה שחקר בדבר שצריך שיוקדם דבר לדבר מה הדין אם נעשו ב' הדברים בב"א ועיי"ש שהביא ראי' מבן קמצר שהי' כותב הד' אותיות השם בב"ח וא"כ לסברת האומרים דאותיות השם צריך להיות נכתבות כסדרן משמע דגם בב"א חשוב כסדרן עכ"ד ועיי"ש - ועל פי האמור אין ראי' משום דלסברת בן קמצר דמעליותא הוא לכתוב השם בב"א א"כ ודאי דגם התורה שכתבה משה הי' כתוב כן וא"כ מעשה בן קמצר הי' בהווייתן האמת ממש כהווי' של ת רה הקדומה שנתנה משמים ורק מפאת שלאו כל אדם זוכה למעשה נפלאה כזו הקילה

התורה גם על דרך שאנו כותבין כיון דעכ"פ נכתבה כסדר כל התורה שכתיבה זא"ז עכ"פ אכתי אין ראי' מכאן על מקום דהקפידה הי' שיהי' זא"ז ודו"ק) עכ"פ ע"כ מוכח מזה שלא כדברי מרן הח"ס דלדבריו אין עולה שפיר מעשה בן קמצר ומה גם דיוקשה טובה מה מעליותא מצאו בו אדרבא יש בו חשש טובא וע"כ שלא כדברי מרן ז"ל בביאורו שם בתשובה בענין של כסדרן ודו"ק - טו)

והלום מצאתי למרן ז"ל ביו"ד סי' רנ"ו שכתב בעצמו וז"ל תמהתי על פה קדוש יאמר דבר זה הלא כסדרן נפקא לן מוהיו בהווייתן יהא בברכות ר"פ ה' קורא ובמגילה ר"פ הקורא למפרע ובסוטה פ' אלו הנאמרין והיינו בהווייתן כמו שהי' בתחלת נתינתן מאת נותן התורה ית"ש שכתבן כסדר פסוק דשמע קודם לוהי, א"ש וקדש קודם לכל ובאותה הוי' צריכה שתהי' לעולם והמשנה מאותה ההווי' שינה סדרן עכ"ל מרן ז"ל שכתב להגאון ר' שלמה קלוגער ז"ל, ודבריו אני אומר עליו שהוא עצמו כתב ביו"ד שם דיש אופן שלא כסדרן שהוא כשר תמהני פה קדוש יאמר דבר זה דהלא בכל אופן שישנה מההוי' הראשונה הוי שלא כסדרן כמו שכתב בעצמו כאן ובאופן שכתב ביו"ד הנ"ל ודאי דהוי שינה סדרן וא"כ גם בזה יש סתירה להדדי וע"כ דגם הוא בעצמו לא כתב שם דבריו להלכה ודו"ק:

וכעת אסתגר בזה ועוד אשיב אי"ה לדברי מרן ז"ל מה שכתב עוד שם בתשובה הנ"ל והנני ידידו דו"ש באהבה מברכו שיזכה ללמוד מתוך הרחבת הדעת דקדושה ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן ה

שלו' תנינא לידיד נפשי עוז הרב הה"ג החריף ובקי בנש"ק כמו"ה יקותיאל יודא היילפרין שליט"א אבדק"ק נאנאש יע"א.

בדבר הח"ס ז"ל שרמזתי בסיום התשובה שלעיל שעוד אשיב אלי' באתי עתה לקיים מוצא שפתי ואציע עוד לפני מעכ"ת נ"י מה שמצאתי לעורר עליהם, הנה בריש סי' רפ"ב הנ"ל תמה מרן ז"ל על הט"ז שכתב בדעת התוס' דהא דבעי כסדרן זה דוקא בתיבותי' ולא בפרשיות וע"ז התפלא כבוד גאון קדשו ז"ל וכתב בזה"ל אמנם דברי טו"ז נפלאו ממני ממ"נ חי קאי והיו שלא יהי' למפרע נמי אמזוזות כמו בתפילין א"כ כי היכי דבתפילין פסולין אם הקדים פרשה לפרשה כמו שכתבו תוס' בעצמם במנחות ד"ה והקורא ממילא דה"ה דמזוזה כן ואי לא קאי והיו רק אתפילין א"כ מנ"ל כלל במזוזה דבעי אפילו התיבות כסדרן עכ"ד מרן ז"ל, ואחרי אלף מחילות מכבוד רבן של ישראל ז"ל ואחר נשיקות עפרו

הטהור אתפלא מאד עליו בתמיהתו הזה כי לדעתי העני' שפתי מרן הטו"ז ברור מללו ואין בהם שום פקפוק, כי אם נעיין היטב בדברי הטו"ז נראה ברור דעיקר הטעם שהביא לטו"ז לחלק בין תיבות לפרשיות הי' מכח הדין המבואר בק"ש בסי' ס"ד גבי הקורא למפרע לא יצא ומבואר ברמב"ם וש"ע דזה דוקא בפרשה עצמה אבל לא מפרשה לפרשה עיי"ש, וע"כ מוכרח לומר לדידי' דהך והיו לא קאי רק על התיבות ולא על הפרשיות וא"כ ממילא דה"ה בכסדרן דנלמד ג"כ מוהיו דקאי ג"כ רק על התיבות ולא על הפרשיות, ומוסבר הדבר היטב עם דברי הפני יהושע ברכות שם דביאר דהך תיבת והיו קאי על שני מצית המדובר פרשה היינו ק"ש ותו"מ ועל כולן דורשין למעט למפרע מתיבת והיו וא"כ ממילא דכמו דאמרינן גבי ק"ש דוהיו לא קאי רק על הפרשה עצמה ולא פרשה לפרשה ודאי דכ"כ נאמר גם גבי תו"מ דאינו פסול משום כסדרן רק בפרשה עצמה כן הי' טעמו של טו"ז שחילק בין התיבות לפרשיות, ולפי טעם זה באמת חילוק זה לאו דוקא במזוזה הוא כן אלא גם בתפילין אמרינן כן דדוקא בתיבות שייך שלא כסדרן ולח בפרשיות דמ"ש מזוזה מתפילין הלא ממקור א' יהלכון, ובאמת נמצא במרדכי הלכות תפילין בשם יש מפורשים דהן דין כסדרן גבי תפילין לא נאמר רק על התיבות ופסוקין ולא על הפרשיות ומצאתי בספר מרכבת המשנה על המכילתא (להגאון הקדוש ר' משה דוד ז"ל אבדק"ק ראהאטין שהי' בימי הבעש"ט זלה"ה זי"ע והוא בא לשמשו לקיים בו מצות שימוש ת"ח) שכתב שזה באמת טעמו של המרדכי כמו שמכורשינן קראה למפרע גבי ק"ש דדוקא בפרשה עצמה ולא מפרשה לפרשה, ובספר הנ"ל הביא עוד דעה בשם יש מפורשים דשלא כסדרן מיירי דוקא בקדש והי' כי יביאך באלו שני פרשיות שייך דין דשלא כסדרן אבל בשמע והא"ש לא איכפת לן הובא ג"כ במרדכי שם, והמרדכי כתב דשני היש מפורשים שני דעות הם והגאון הנ"ל השוה אותם וכתב דשורשם אחד דקדש והי' כי יביאך אחרי שהם סמוכים זל"ז בתורה אם כתבן למפרע כאלו כתב למפרע התיבות והפסוקים דחד טעמא אית להו ורק שמע והא"ש דאינם סמוכין בתורה דאמרינן שם גבי ק"ש דאינו מזיק למפרע וה"ה גבי תפילין כן עיי"ש, וכן העיר בזה דנימא דגם גבי תפילין לא איכפת בשמע והא"ש שיהי' דוקא בכסדרן הפרמ"ג סי' ס"ד במש"ז עיי"ש, וא"כ כיון דהטו"ז סובר בדעת התוס' החילוק בין אם הם סמוכין בתורה או לא לענין כסדרן ג"כ כמו דאנן קיי"ל גבי ק"ש פשיטא ופשיטא דלאו דוקא גבי מזוזה כתב כן אלא ה"ה דגבי תפילין ג"כ אמרינן זאת וא"כ לפי"ז יהי' שיטת התוס' ממש שיטת הי"מ המובא במרדכי שהבאתי לעיל וא"כ מה היא פליאתו של מרן הח"ס ומה שהביא מתוס' מנחות דמשמע דגם בשמע והא"ש צריך להיות כסדרן לק"מ דידוע דהרבה בעלי תוס' היו וחד

קאי בשיטת המרדכי ואידך בשיטת הרמב"ם דסובר דצריך שיהי' כסדרן בכל הפרשיות ועיין בפסקי התוס' בשבת שכתב בפירוש כשי' הטו"ז בביאור דברי התוס' דשם וא"כ לפי"ז צדקו מאד דברי רבינו הטו"ז ופלא על מרן הח"ס ז"ל שלא הרגיש בזה והעלים עין מדברי פסקי התוס' דשם והוא פליאה נשגבה על מרן רבינו בעל הח"ס וצ"ע עליו - (וחיי

ראשי דכ"ז כתבתי בהיות שבתי בק"ק בוסערמין ושם הייתי במחוסר ספרים ומעת שבאתי לכאן ק"ק פישטיאן הרחיב ה' גבולי בספרים ובאו לידי ספר שו"ת הר המור להגאון קדוש ה' מכובד מרנא ר' מרדכי בנעט ז"ל זי"ע וראיתי שם בסי' ב' שכתב בכונת הטו"ז דדעתו כדעת המרדכי הנ"ל ושוב ראיתי ג"כ בספר באר יעקב להגאון מו"ה יעקב בערלין ז"ל שהי' בימי הגאון מרן בעל פנ"י שכתב ג"כ בדף ע"ב מדפי הספר דדעת הטו"ז הוא כשי' המרדכי הנ"ל והביא ג"כ הפסקי תוס' דשבת, והגאון מהר מ בנעט ז"ל כתב ג"כ דהמרדכי יליף שיטתו מדינא דק"ש הנ"ל - הכל כמו שכתבתי אני ומלא פי תהלות שזכיתי לכאן לשני שרי תורה מדורות קדמאי כן יזכני השם עוד לכוון לאמיתה של תורה אכי"ר) -

ולפי האמור דאחרי המחילה מכבוד עפרו של הח"ס ז"ל דיחוי שלו על הטו"ז לאו דיחוי הוא ודברי רבינו קיימין נמצא דשפיר תמה הטו"ז ברישׁ סי' רפ"ח ובסי' ר"צ על המחבר בסי' רפ"ח שכתב כתבה שלא על הסדר ואצ"ל אם הקדים פרשה לפרשה מה פשיטתא הוא מפרשה לפרשה יותר מפרשה עצמה ואדרבא יותר פשיטתא הוא בפרשה עצמה דשם כ"ע מודים משא"כ מפרשה לפרשה איכא דעות המקילין וצ"ע, ורניתי לומר דהך ואצ"ל בין פרשה לפרשה מיירי בקדש והי' כי יביאך דהוויין כתיבות ופסוקין הואיל ושהן סומכין זל"ז וכנ"ל במרדכי, אבל לא יונח לי בזה דאכתי מה עדיפייהו מתיבות ופסוקים ששייך לומר ואצ"ל, וכן עיין במעדני יו"ט ריש ה' תפילין ס"ק יו"ד שכתב ג"כ בזה"ל ולאו דוקא הפרשיות שלא כסדרן אלא אפילו האותיות עיי"ש ופלא איך שנקט ג"כ לפשיטות יותר גבי פרשיות דפסול שלא כסדרן מהאותיות והתיבות עצמם וקושיות הטו"ז היא חזקה, ומתחלה עלה בדעתי לומר בישוב זה עפי"ד המרכבת המשנה והפרמ"ג הנ"ל שהקשו למה גבי ק"ש סתמו הפוסקים להלכה דמפרשה לפרשה לא מזיק לן הך כסדרן כמבואר באו"ח סי' ס"ד והכא לגבי תפילין ומזוזות סתמו דבריהם בכל ענין ובהדי' כתב כן המחבר בסי' רפ"ח, והפרמ"ג שם כתב דאולי הוא רק מדרבנן, ובדאורייתא גבי תו"מ החמירו אבל גבי ק"ש דהפרשיות הוי דרבנן לא החמירו עיי"ש, וא"כ כיון דגבי פרשיות הוי דרבנן צריך להחמיר בהן יותר משל תורה כדאמרו בעלמא

חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ע"כ כתב הש"ע ואצ"ל מפרשה לפרשה דצריך ליזהר יותר בזה יען שהוא מדרבנן כן הי' עלה במחשבה תחלה אבל רחוק בעיני להעמיס זאת בכונת הש"ע וגם מסתימת הפוסקים לא משמע דיהי' אי' כסדרן מפרשה לפרשה רק דרבנן ועיין בשע"ת ריש סי' ל"ב בשם כמה גדולים דבספק יש להחמיר אפילו מפרשה לפרשה ולשי' הפרמ"ג הוי ספיקא דרבנן ולקולא, ועיין בפרמ"ג שם שהניח בצ"ע בישוב קושייתו והוא באמת קושיא אלימתא -

ומה שנראה לי בעזה"י בישוב קו' זאת הוא כך ולדעתי הוא דבר אמת בס"ד דהנה הגמרא יליף מתיבת והי' דלמפרע פסול בין בק"ש ובין בתו"מ ומזה יצא הדין של כסדרן גבי תפילין ומזוזות וכן הדין דאם קרא למפרע לא יצא גבי ק"ש דאם הוי שלא כסדרן ג"כ הוי למפרע אמנם חילוק יש בין הלמפרע דנאמר בק"ש למפרע הנאמר בתו"מ דלמפרע הנאמר בק"ש לא הוי בו אלא מין אחד משא"כ בלמפרע דנאמר נהי תו"מ יש בו שני מינים למפרע, וכמו שאומר בעזה"י היינו למפרע דק"ש הכונה שקראה באמת למפרע שמתחיל מפסוק שנאמר אחרונה והולך קדמה או שמתחיל בפרשה אחרונה ואח"כ אומר פרשה ראשונה וזהו למפרע ממש שהולך מאחור לפנים וכן גבי כתובה דתו"מ יש מין זה שכתבה למפרע היינו שבראש השיטה כותב פסוק האחרון ובשיטה השני' כותב פסוק שלפני האחרון ובשיטה השלישית שלפני' וכן כותב כולה נמצא דכל הפרשה היא מהופכת ונקראת למפרע כמו גבי ק"ש כשקראה למפרע וכן כותב תחלה פרשת והי' א"ש בראש העמוד של מזוזה ואח"כ למטה הימנה פ' שמע וכן גבי תפילין הקדים שמע להוי' א"ש ובזה המין דומה תו"מ לק"ש ופסול, אמנם ישנו עוד מין אחד למפרע דלא שייך רק גבי תו"מ ולא בק"ש, היינו שהפרשה כתיבה לפנינו בסדר הנכון פסוק אחר פסוק ראשון ראשון ואחרון אחרון רק הכתיבה היתה למפרע היינו שהתחיל לכתוב בשירה האחרונה פסוק האחרון וכן הי' כותב למפרע כולה עד פסוק הראשון בשיטה הראשון והלך מאחור קדמה נמצא אחר הכתובה הפרשה כתיבה לפנינו בסדר הראוי בלי שום שינוי וגם נקראת יפה ואעפ"כ הוא פסולה משום פסול דלמפרע משים דכך גזרה חכמתו יתברך דגם הכתיבה אף אם הקריאה יהי' כהוגן אפ"ה אם כתבה למפרע פסול (ולהלן אכתוב בס"ד מנא לן באמת זה גבי תו"מ) ומין זה דלמפרע לא משכחת רק גבי תו"מ, דגבי ק"ש לא משכחת למפרע אלא בהקריאה דיקרא שלא כסדר הראוי כמובן, ולפי"ז יש לומר בטעמה דרמב"ם דפוסק דבין פרשה לפרשה לא מזיק גבי ק"ש והוא כיון דכל פסול דלמפרע הנאמר בק"ש בקריאה נאמר י"ל דמשום הכי פסלה התורה משום דאין לה שום הבנה כשקוראה כך ואנקוט למשל אם יאמר פסוקי או תיבות דק"ש

למפרע איזה הבנה יהי' לה היינו אם יאמר ובשעריך ביתך מזוזות על וכתבתם וכן אינך ואף אם דלגבי הפסוקים יהי' לה ההבנה במקצת היינו אם יאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך וקשרתם וכו' ודברת בם וכו' אף דיש להם הבנה מ"מ ניכר בהדיא ההיפך ע"כ אסרה התורה הקדושה משא"כ אם יקדים פרשה לפרשה היינו אם יאמר תחלה פ' והי' א"ש ואח"כ פ' שמע לא יוכר השינוי כ"כ דהשינוי ל"ה רק על רגע שמחליף הפרשיות אבל אח"כ באמצע האמורה לא יוכר שו שינוי וליכא רק שינוי קצת וגם קצרה וקטנה א"כ חילוק גדול יש בין שינויי דתיבות ופסוקים לשינוי הפרשות דגבי תיבות יש שינוי גדולה ויתירה מאד דהא אין להם שום הבנה כלל וכלל ע"כ פשיטא דאסרה התורה וגם באופן שקרא הפסוקים למפרע אם כי יש לה הבנה במקצת עכ"פ - מ"מ נים השינוי הגדול שמשנה באמורתה ויהי' ניכר לכל השומע אמירתו ע"כ שפיר גם זה בכלל האסור משא"כ השינוי מפרשה לפרשה לא יוכר כלל בעת אמירת הפרשיות רק ברגע החילוף שיחליף מפרשה לפרשה אז יש להכיר שמקדים תחלה והי' א"ש לשמע ואח"כ באמצע אמירת והי' א"ש מי ידע שעשה איזה שינוי וכן באמצע אמירת שמע לא יוכר כלל ע"כ כיון דהשינוי הוא קטן מאד וגם אינם סמוכין להדדי י"ל דבאמת דתיבת והיו לא קאי כלל אשינוי זה וע"כ כתב הרמב"ם באמת דשינוי מפרשה לפרשה לא איכפת לן בק"ש כן נראה לי בטעמא דמילתא בפסק הרמב"ם הנ"ל - אמנם כ"ז א"ש בלמפרע דק"ש דשם על הקריאה קאי ויש לעשות חילוק בין השינוים כיון דבקריאה תלוי הדבר ולגבי קריאה יש לחלק בין הפרשות דשם לא נראה שינוי כ"כ בקריאה וע"כ יש לומר דזה לא אסרה התירה משא"כ גבי תו"מ דשם נאסר אף באופן דהקריאה יהי' טוב היינו שכתב בסדר היפה וראוי לקריאה פסוק אחר פסוק ורק למלאכת הכתיבה לא הי' סדר דהתחיל לכתוב מפסיק האחרון והלך מאחור לפנים, ובזה אכתי לא הזיק הקריאה ואעפי"כ אסרה התורה א"כ צריך לומר דגזרת השם הי' לכתוב כסדר הווייתן שניתנה הקודם קודם והמאוחר מאוחר א"כ כיון דכך היתה הקפדת התורה לכתוב כל הקודם תחלה מהכ"ת נחלק בין תיבות לפרשיות דבפרשיות יהי' מותר לכתוב המאוחר קודם. ע"כ אמרינן באמת דהפרשיות נלמד מהתיבות ופסוקים ואמרינן דכמו דגבייהו קפדה התורה לכתוב כל הקודם קודם כ"כ בפרשיות דמה"ת נחלק ביניהו דאטו יש שינוי יותר בקדימת התיבות מקדימת הפרשה ודאי לא ע"כ באמת אמרינן אף די"ל דהך והיו הנאמר בפ' שמע לא קאי על פ' והי' א"ש כיון דאינם סמוכין זל"ז מ"מ באמת לא מתיבת והיו נלמד גבי והי' א"ש דאיצטרך כסדרן רק במה מצינו מפ' שמע כמו דמצינו דשם הקפידה על הקדימה דקודם קידם כמו כן בוהי' א"ש וממילא דבפרשה נמי כן וכ"ז גבי

תי"מ דשם נאסר הכסדרן אף בלי שום שינוי הניכר ע"כ ליכא שום חולוק בין הפרשיות והתיבות איכא למילף חד מאידך מבמה מצינו משא"כ בק"ש דשם הוי הכסדרן שינוי הניכר ואיכא בתיבות ופסוקים שינוי הניכר יותר מבפרשה לפרשה שוב ממילא ליכא למילף מבמה מצינו כיון דשם ניכר יותר השינוי ע"כ אסרה התורה דבמה מצינו אין למידין רק בדברים השוין לגמרי דאל"כ איכא למופרך מא לזה שכן יש בה שינוי הניכר יותר וכיון דכמה מצינו אין למילף וגם הך והיו לא קאי עלה כיון דאינם סמוכין א"כ אין לנו שום לימוד על זה דיצטרכו בכסדרן ע"כ באמת פסקו דגבייהו אין מזיק אי' דלמפרע עכ"פ בדיעבד ובודאי דלכתחילה אין לעשות כן מסברא כדאמרן בברכות י"ג דתחלה צריך לקבל עול מלכות שמים ואח"כ עול מצות אבל בדיעבד אין מזיק אם הפכו, כן נראה לי בישוב פסקי הרמב"ם וש"ע ובזה הסירותי בס"ד חרפת המרכבת המשנה והפרמ"ג הנ"ל מעליהם ולדעתי הוא קרוב אל האמת ומקום הניחו לי להתגדר בישוב קושיא זו שהם הניחו בצ"ע ודו"ק -

ודע דבדברינו הנ"ל יתבארו מאד דברי רבינו הרמב"ם בפ"ב מ"ה ק"ש והמחבר סי' ס"ד הביאו לפסק הלכה וז"ל קראה למפרע לא יצא בד"א בסדר הפסוקים אבל אם הקדים פרשה לחברתה אע"פ שאינו רשאי יצא לפי שאינו סמוכה לה בתורה עכ"ל - ומפשטות לשונו נראה דדוקא בקדימת פרשה לפרשה אין קפידא בדיעבד אבל בפסוקים איכא קפידא אפילו בפ' והי' א"ש והשתא ממ"נ קשה אי קאי הך והיו הנאמר בפ' שמע שממנו ילפינן הך דין דקראה למפרע לא יצא גם על פרשת והי' א"ש א"כ הי' לן לומר דאף בקדימת פרשה לחברתה לא יצא כיון דוהיו דדרשינן בהווייתן יהא גם עלה קאי א"כ למה יצא בקרא הפרשיות למפרע, ואי נימא דכיון דאינם סמוכין תיבת והיו לא קאי אפרשה דוהי' א"ש א"כ הוי לן לצאת י"ח אף דקרא הפסוקים של והי' א"ש למפרע ומדברי הרמב"ם משמע דבפסוקים אף בהי' אם שמוע לא יצא וצ"ע לכאורה ופלא שלא ראיתי מי שיתעורר בזה - אבל בדברינו הנ"ל א"ש דבאמת תיבת והיו לא קאי על והי' א"ש כיון דאינם סמוכין להדדי ורק לענין למפרע דפסוקים כיון דהשינויים שוין ילפינן והי' א"ש מפ' שמע במה מצינו כמו דשם אסרה התורה למפרע כמו כן הכא, וכ"ז במפרע דפסוקים משא"כ במפרע דפרשה לחברתה כיון דליכא קרא גם, במה מצינו אין ללמוד כיון דאין השינויין שוין וגבי הפסוקים השינוי יותר גדול מפרשיות ע"כ באמת אין למידין זמ"ז וא"ש בהבנת דברי הרמב"ם ונכון לדעתי בס"ד -

ואם כנים דברינו נבנה עלי' חומה לחזק דברינו שלמעלה שכתבנו דגבי תו"מ אין לחלק כלל בין תיבות לפרשיות דכמו דעת הרמב"ם לענין ק"ש בפסוקי דוהי' א"ש ללמוד

מפסוקי דפ' שמע בבנין אב כיון דשוין להדדי כמו כן נימא בתו"מ דכיון דשם אסרה התורה בפ' שמע אף למפרע בלי שום שינוי א"כ באופן זה שוין ג"כ הפרשיות לפסוקי דשמע לגמרי ע"כ באמת ילפינן מפ' שמע לפ' והי' א"ש דצריך גם שם כסדרן הן לענין הפסוקים הן לענין הפרשיות וע"כ שפיר פסקו הרמב"ם וש"ע דגבי תו"מ אין חילוק ובכל ענין צריך להיות כסדרן ודו"ק -

ובישוב קו' הטו"ז על הש"ע ביו"ד סי' רפ"ח שכתב ואצ"ל אם הקדים פרשה לפרשה דקשה מה פשיטא איכא בפרשיות יותר מהפסוקים הלא אדרבה חזינן בק"ש דבפרשיות לא איכפת לן ובפסוקים מעכב א"כ אדרבא בפסוקים פשיטא יותר מפרשיות והטו"ז הניחה בצ"ע ולפי האמור יש לומר ישוב לזה דודאי גבי ק"ש דתלוי האי' דלמפרע בשינוי קיל מפרשה לפרשה מפרשה עצמה וכמו שביארתי הדברים בארוכה משא"כ גבי תו"מ דאי' דכסדרן הוי אף באופן דל"ה שינוי כלל רק דתלוי בקדימה ואיחור בכתובה עצמה דהקדום בתורה קודם בכתובה א"כ בזה למה יהי' יפה כח הכסדרן דפסוקים מכסדרן דפרשיות ודאי לא ואדרבא יש סברא לאידך גיסא דיפה כח הכסדרן של פרשיות מכסדרן הפסוקים כיון דחזינן דבכתיבת תו"מ על קדימת התורה קפדה רחמנא היינו מה שקדמה בתורה צריך ג"כ קודם בכתובה א"כ היכא ששינה בפרשה עצמה בין הפסוקים ודאי דעשה איסור במה שהקדים תיבות או פסוקים שהן מאוחרין ולא הוי כהווייתן אבל עכ"פ לא הניח הפרשה שהי' צריך לכתוב קודם וכתבה באמת קודם ורק בפסוקים עשה שלא כהוגן. משא"כ בהקדים פרשה לפרשה היינו שהניח לגמרי את הפרשה הקדומה והלך אל המאוחרות הרבה ממנה א"כ האיסור גדול באיכות הרבה מקדימת הפסוקים בפרשה עצמה ושפיר פשיטא יותר הוא מבפרשה עצמה א"כ שפיר שייך הלשון ואצ"ל דכתב המחבר וא"ש בס"ד הכלל בישוב קושיא הנ"ל בקצרה דודאי בק"ש דתלוי אי' דלמפרע בשינוי בזה איכא פשיטא יותר בפסוקים מבפרשה אבל בתו"מ דתלוי אי' דכסדרן בקדומה ואיחור, ובקדומה ואיחור הסברא להיפך דאיכא פשיטא יותר מפרשה לפרשה יותר מבפסוקים ובזה סרה קו' רבינו הטו"ז מעל המחבר ודו"ק -

ועוד פש גבן מילתא חדא לבררה והוא במה שהבאתי לעיל דקיי"ל גבי תו"מ דצריך שיהי' כסדרן בכתיבה היינו שיכתוב תיבות ופסוקים ופרשיות המוקדמים בתירה קודם שיכתוב תיבות ופסוקים ופרשיות המאוחרות והיכא שכתב המאוחרות תחלה אף שבסדר עמודתן לא שינה כלל ונכתבין כראוי למשל שהתחיל לכתיב בפסוק ראשון שבפרשה בשיטה העליונה ודולג שורה חלק וכתב שורה שלישית ואח"כ כתב שורה שני' פסוק השייך לה וכן אינך נמצא אחר הכתיבה אין להכיר שום שינוי בין פרשה זו

לפרשה אחרת אפ"ה פסול ונלמד מוהיו כמבואר בש"ע סי' ל"ב סעי' כ"ג, וצ"ע גדול מאד מנא לן זה דגם על זה קפדה התורה ומאין לקחו הפוסקים לומר כן דהא גם גבי ק"ש אנו למידין מהאי קרא גופא דפסול למפרע עיין ברכות ט"ו ומגילה י"ז וסוטה ל"ב ושם מבואר בהדיא דהוי הפירוש דקרא הפסוקים למפרע מאחור לפנים עיין ברש"י במקומות הנ"ל וכן בפוסקים א"כ נימא דגם גבי תו"מ ע"ז היתה הקפידה שלא יהי' כתובה למפרע ממש מאחור קדמה ורק יהי' עמידת התיבות ואותיות שוות כמו גבי ס"ת שיכתוב בסדר הראוי לקרותו אבל זה שיהי' קפידא בכתיבת הקודם קודם מאין לנו ובאמת במכילתא סוף פרשת בא שנזכר שם הך דין של כסדרן אין שום זכר שיהי' קאי על קדומת הכתיבה ורק על סדר העמדתו ר"ל שיהי' נכתב בסדר הנמצא בתירה שיהי' ראוי לקריאה כשורה אבל איזה שיכתוב קודם איו איפה נמצא שם איזה רמז לזה, זולת לדעת התוס' בשם ר"ת מוכרח לומר דהמכילתא שם מיירי מסדר הכתובה עיין תוס' מנחות סוף ל"ד ע"ב ד"ה והקורא אבל גם על ר"ת קשה באמת מאין לנו זה דמתיבת והיו לא נשמע רק על למפרע ממש דומיא דק"ש ומכ"ש לרש"י דמביא ראי' לשיטתו א"כ הברייתא מיירי מסדר העמדה בודאי קשה מאין לקחו הפוסקים מקור לדין זה, ועוד יותר גדלה התימא הא גבי מגילת סוטה קיי"ל ג"כ דיש בה כל הדינים דישנם בתו"מ ומבואר בסוטה י"ז ע"ב כתבה למפרע פסולה דכתיב וכתב את האלות האלה כי דכתיבה ועיין ברש"י שם שפירש למפרע שכתב בהיפך ממש מרישא לסיפא פסוק או שתים עכ"ל, וא"כ מ"ט לא נימא דגם גבי תו"מ הי' כונת הש"ס כן והקפידא הי' דוקא שלא יהיו כתובין להיפך בלי סדר הראוי לקריאה וצע"ג בעיני ונתקשיתי בה טובא ולא מצאתי מי שידבר מזה ואם כי הוא דבר שראוי לעמוד עלי', שוב אחר החיפוש טובא באוצרן של ספרים מצאתי בספר בית יצחק על מגילה על המשנה דמגילה דף ט' שהרגיש באמצע דבריו שם בזה, וכתב שם בתירץ זה דא"כ קשיא טובא דבכה"ג בלי שום ספק גם בס"ת פסול וא"כ מאי אולמא דתו"מ דכתיב בהו והיו לשאר ספרים אע"כ דאינהו לא מיירי באופן זה עכ"ל, ולי הצעיר אין דבריו מספיקין לתרץ קושיא זאת משום דבאמת היו מצינן למימר דאין אולמא דתפילין ומזוזות בזה מס"ת וגם שמ פסול כן ובזה הי' מתורץ היטב הקושיא שהקשו למה לא נקיט תנא החילוק שיש בין ס"ת לתו"מ לענין כסדרן עיי"ש ח"ס או"ח סי' ח' ובהגהות מהרש"ש שם ולהנ"ל הי' א"ש מאד דבאמת אין שום חילוק ביניהם ואי דא"כ קשה למה גבי תו"מ צריך קרא ע"ז וגבי ס"ת לא צריך קרא ורק מסברא ידעינן כן, י"ל דא"ש בפשיטות משום דודאי ס"ת דניתן להורות וללמד בו תורה ומצות פשיטא שצריך שיהי' כתוב בסדר הראוי ללמוד שלא יבא הלומד בו להקדים המאוחר ולאחר

המוקדם דא"כ תפוג תורה ואסר המותר ויתיר האסור והיא פשוט בלי ראי' ועיין בח"ס או"ח סי' ח' שכתב כן עפ"י דרכו, משא"כ הפרשיות שבתו"מ דלא ניתנו לקריאה ולא ללמודה והם דברים המכוסים מהעולם ע"כ הוי אמינא דאין קפידא בהן כלל אם נכתבים כסדר הכתוב בתורה או לא ע"כ צריך קרא ע"ז וסברא זו להקל בפרשיות יען שלא ניתנו ללמוד בו והם דברים מכוסים למדתי מדברי הפי' ברכות ריש פ"ב עיי"ש ע"כ הצריכא התורה לגלות ע"י תיבת והיו בהווייתן יהא דגם כאן אסור בלמפרע עכ"פ יש לימוד דיה"י כס"ת אבל אכתי מאין ידעינין דיהי' עוד עדיף מס"ת והיא קושיא גדולה אצל דל השכל כמונו -

ואשר אחזה בישוב קושיא זו בס"ד עפי"ד תו"ס בסוטה י"ז שהקשו דשם ילפינן מאלה דלמפרע פסיל וגבי ק"ש ילפינן מוהיו למה לא ילפו גם שם מתיבת האלה דכתיב והיו הדברים האלה וכתבו דשמא אתי האלה לדרשה אחרינא ועיי"ש ובאמת דרשו בברכות שם הך תיבת האלה לענין כונה עיי"ש הרי דיש תרי מיעוטא בפרשת קיש וכבר הבאתי למעלה בשם מרן הפ"י דהך פרשה מדברת משני מצות מק"ש ומתו"מ ועל שניהן קאי הך שני מיעוטין, ולפי"ז א"ש היטב דגבי ק"ש כבר דרשו שניהן חד לענין למפרע ואידך לענין כונה אבל אכתי מה עושין עם תרווייהו גבי תו"מ וע"כ דחד לענין למפרע דק"ש ואידך לענין קדימת הכתיבה אף דהפסוקים ל"ה למפרע לענין הקריאה ואפ"ה מוכרח גם הכתיבה כסדר הראוי וא"ל למה לן תרווייהו לכתוב חד אכתיבה וממילא ידעינן במכ"ש אידך י"ל דאי ל"ה אלא חד קרא הוי מוקמינן לה אלמפרע דומיא דק"ש לחוד והשתא דכתיב תרתי קראי ע"כ אתי גם אקדימת דכתיבה אבל הא אין להקשות מנ"ל באמת דתרתי קראי אתי לתו"מ כיון דאלה צריך לקר"ש לענין כונה ממילא אינו מיותר כדי לומר דע"כ גם אכתיבא קפיד קרא גבי תו"מ הא באמת ליכא רק והיו לחוד י"ל דז"א דא"כ מנא לך גם אפילו על למפרע הפשיטות הא אף קרא חדא אינו מיותר דהא תרווייהו צריכין לק"ש אעכ"ח דאנו חושבין לגבי כל אחד ואחד היינו גבי ק"ש וגבי תו"מ כאלו השני הפסוקים רק גבייהו לחוד הוי קאי היינו לק"ש לחוד ותו"מ לחוד וא"כ לפי"ז עולה שפיר דברינו דע"כ נשמע דגם על הכתיבה קפדה רחמנא דיהי' כסדרן כיון דישנו שני קראי ע"ז וממילא לפי"ז יתיישב היטב למה בפ' סוטה פרש"י דלמפרע היינו מסיפא לרישא כיון דשם ליכא כן חד מיעוטא באמת לא ידעינן יותר רק זה לחוד וא"ש הכל בס"ד וזה מה שרציתי לבאר בס"ד ודו"ק עיין פנ"י ברכות דף י"ג ותראה ראי' לדברינו - טז)

ועוד אחת זו אורר כאן הרמב"ם פסק כרב חסדא בגיטין דף כ' דכתב ע"ג כתב לא מהני והרשב"א שם מסופק בזה דלמא הלכה כראב"י וכן הובא ספק זה לפסק הלכה באבה"ע סי' קל"א גבי גט ועיי"ש, ונראה לי ראי' לדעת הרמב"ם דאין ספק בזה כלל ורק דכן הוא הלכה דכתב ע"ג כתב ל"ה כתב ממכילתא סוף פ' בא דבכותבן שלא כסדרן יגנזן, ואי כתב ע"ג כתב הוי כתב קשה למה יגנזן יעבור עליהן בכולה בקולמוס ויהי' כסדרן וע"כ דכתב ע"ג כתב לא מהני ודוחק לומר דגם המכילתא גופא מסופק בזה ז"א דהוי רק ספיקת הפוסקים דהלכה כמאן כדמוכח מהרשב"א אבל לא שיהי' בזה ספק בש"ס וא"כ ע"כ המכילתא בפשיטות סובר כן וא"כ יהי' מזה ראי' לפסק הרמב"ם דהא גם המכילתא סובר כן ודו"ד -

ידידי נ"י אם כי אין עסקי כעת בענינים אלי עכ"ז לכבודו שרב אצלי עיינתי בכל זאת וכבר משכא שמעתתא נח יקח לו מועד ולישפוט מישרים בכל אלה הדברים שערכתי לו פה כי לדעתי הם ב"ה דברים אשר הוטבעו על אדני האמת והיושר ומה גם בישוב דברי הרמב"ם וש"ע סי' ס"ד הם דברים צדיקים מאד ועוד לא נמצא בזה דבר בספרי המחברים וימחול להראות דבריי גם ללומדי עירו הי"ו וביחוד לידידנו האברך הגדול בתורה החריף מו"ה יהושע זרח בן הגאון דק"ק סוואליעווע נ"י פק"ק בוסערמין ה' מטו"מ תרע"ח לפ"ק והנני ידידו דו"ש וש"ת לנצח -

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

ודע דכל האריכות דברינו הנ"ל בישוב דברי הרמב"ם לחלק בין ק"ש לתפילין לענין הפרשיות הוא דוקא לשי' הפר"ח בסי' ס"ז דס"ל דפרשת והי' א"ש ג"כ הוי דאורייתא וכן הביא שם דדעת הרמב"ם כן הוא ולשי' זו שפיר קשה קו' הפרמ"ג בסי' ס"ד וכן נראה שם מפרמ"ג דלשי' הפר"ח הקשה קו' זו, משא"כ להנך שיטות דפי והי' א"ש ל"ה דאורייתא לק"מ למה לא מזיק הפרשיות דק"ש יען שהוא מדרבנן א"כ והיו לא קאי עלה כלל ובהדיא אמר כן הרשב"א בחידושיו בטעם הרמב"ם ועיי"ש, נמצא דבתפילין כיון דכולן הוי דאורייתא שפיר קאי והיו גם על הפרשיות וכן הוא בשאג"א סי' כ' וא"כ ולק"מ ודו"ק, וכן מה שכתבתי בסוף התשובה לעיל בטעמא דמילתא דגם הכתיבה צריך להיות בכסדרן וכתבתי כיון דיש לנו שני מיעוטין והיו ואלה עתה מצאתי לחזק דברי כי עיין ברכות י"ג דדרשו אלה לענין כונה כמו שכתבו תוס' סוטה שהבאתי לעיל והנה לפי"מ דפסקו הפוסקים דרק פסוק ראשון בעי כונה לא צריך אלה למעט כמו שיראה הרואה שם א"כ אייתר לגמרי אפילו לגבי ק"ש ואתי רק לגבי תפילין ונהורות דאף הכתיבה בעי כסדרן ודו"ק -

סימן ו

כבוד ידיד"נ עוז הרב הגאון החריף סיני ועוקר הרים רקש"ת מו"ה נפתלי הערץ באמבאך שליט"א אחי הגאון המפורסים אבדק"ק אשפעצין בעהמ"ס הנפלא שו"ת אוהל יאושע ז"ל חונה בק"ק דעברעצין וכעת אב"ד ור"מ בק"ק מאגרוב יע"א במדינת גאליציען יצ"ו.
ידידי נ"י זה שנה הגיעני תשובתו בענין התשובה שערכתי לידידנו הה"ג דק"ק נאנאש יצ"ו שם הראוני גדלו בתורה ואמרתי ברוך אשר בחר בו ובמשנתו ה' יזכהו לעסוק בתורה מתוך נחת והרחבת הדעת דקדושה כאות נפשו הטהורה וה' יוציאנו במהרה מאפילה לאורה ויביאנו בקרוב אל המנוחה ואל הנחלה הראוי לו לפי ערכו הרם ולפי כבודו היקרה אכי"ר -
ועברתי בתרי אמורותיו אמרות טהורות לפקוח עינים עורות ואשר מצאתי לעורר בם רשמתי' בלוח לבי ותמיד הייתי חושב להריץ אליו דבריי אבל מניעות שונות הגדילו עלי עכב ועתה אצלתי לי פנאי ואמרתי בל אאחר עוד וזה החלי בעזה"י -
ראשית דברי הדרגנ"י לדחות דבריי במה שתירצתי קו' הרב מנאנאש נ"י וכתבתי דפרשה שנפסלה אות אחת נפסלה על ידה הפרשה כולה ואזלה קדושתה הראשונה ואח"כ כשמתקנה הי' חלה הקדושה מחדש רק שנתעורר הפסול שלכס"ד, וע"ז כתב הדרגנ"י בזה"ל וכשאני לעצמי לבבי לא כן ידמה דהאיך נוכל לומר דבס"ת שנפסל אות אחת אזדה קדושה הראשונה האיך נוכל להכשירה ע"י התיקון דנהי שתיבה שמתקן חל הקדושה מחדש אבל יתר דברי הספר מי הכשיר ובשום מקום לא מצאתי קדושה שתחיל למפרע ובע"כ דכל דברי הספר בקדושתו ורק דפסול למצותו עד שיגמור כמו כן פרשה שחיסר אות א' בקדושתו הוא ורק שלא נגמר עוד וכשמתקן גומר ורק פסול משום שלכס"ב ובאמת בלא האי פסול שלכ"ס הוי רק כאלו לא נגמר ובתו"מ פסול רק משום שלכ"ס וז"ב מאד בלי פקפוק לפענ"ד עכ"ד הדגנ"י -
ידידי נ"י אם כי בעיניו נראה לדבר ברור שפרשה שחסר ממנה אות אחת אין עלי' שום פסול מצד עצמה רק מה שיבא אח"כ אחר התיקון פסול שלכ"ס לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי כות"י, ובעיני ברור הדבר להיפך דהלא משנה שלימה שנינו במנחות שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זא"ז אפילו כתב אחת מעכבת ד' פרשיות שבתפילין מעכבות זא"ז אפילו כתב א' מעכבת ופרש"י כתב א' אות אחת דכתיב וכתבתם כתיבה תמה ושלימה ובתפילין כתיב והיו לטוטפות ובשיטה מקובצת שם פירש כונת רש"י ובאותן פרשיות כתיב וכתבתם לפיכך הם נכתבים כמזוזות הרי לך בהדיא דיש לימוד בפ"ע דאם חיסר אות אחת ל"ה כתיבה תמה א"כ הוא פסול בפ"ע כמו דגלתה התורה פסול

דשלא כסדרן מתיבת והיו כמו כן יש פסול אחרת פסול דכתיבה תמה ושלימה בעת שחסר אות מהפרשה ונלמד מתיבת וכתבתם וזה ברור ופשוט לכל המודה על האמת וא"כ שפיר כתבתי לעיל בסי' ד' דקודם שאנו דנין על פסול דשלכ"ס יש לפנינו לדון על פסול דכתיבה תמה אשר בעת שנחסרה אות א' יצאה מקדושתה הראשונה ע"י פסול דכתיבה תמה ושלימה בעינן וליכא וכמו שנפסק בש"ע סי' ל"ב סע"י כ', תדע דזה פסול בפ"ע דהרי בגמרא מנחות דף כ"ט ודף ל' מסיק דנצרכה לדרב יודא אמר רב כל אות שאינו מוקף גויל פסול ופרש"י דמדובק לאות אחר פסול מוכתבתם ובהדיא פסק בש"ע סי' ל"ב סעי' כ"ה דבאופן זה אינה מזיק שלא כסדרן כיון דצור האות ניכרת עיי"ש, הרי דאף במקום דליכא פסול דשלכ"ס איכא פסול דכתיבה תמה א"כ ודאי היכא דחסר אות שפיר איכא בי' פסול אחר אף קודם התיקון ואז נפסלה מקדושה הראשונה ואח"כ כשמתקן המום דאזדה לפסול דכתיבה תמה משום דכבר נעשה תמה ע"י התיקון בא לה שוב הפסול של שלכ"ס וז"ב ואמת ולפי האמור שפיר כתבתי דע"י שנפסלה מתחלה פרחה ממנה קדושה הראשונה וצריך להתקדש מחדש וכיון דהוא שלא כסדרן שפיר פסול, וגם מצד הסברא היא כן דהגע בעצמך דהאיך אפשר לומר דעדיין קדושת הפרשה עלי' לקיים מ"ע דתפילין והמניחה ומברך עלי' עושה ברכה לבטלה אם הוא בקדושתה למה לא יקיים המצוה אלא ודאי כיון דפסולה למצוה באמת אזדה קדושתה לגמרי והא בהא תליא וז"ב ופשוט בס"ד -

ומה שטען הדרגנ"י מתחלת הכתיבה באמת מי הגיד לו שבתחלת הכתיבה בא הקדושה תיכף מתחלה דלמה באמת כ"ז שחסר אות א' לא בא עלי' קדושת הפרשה הגע בעצמך אם סופר התחיל בפרשה ולא גומרה היש מי שאומר שיהי' בה קדושת פרשה וכ"ז שלא כתב שם אף דכבר התחיל בכתיבת הפרשה ודאי דלא קדוש כלל ואפילו גניזה לא בעי וגם היכא דכתב שם דודאי בעי גניזה לא משום קדושת פרשה בעי גניזה דקדושת פרשה עוד ל"ה עלי' אלא משום קדושת השם דקנה מקומה בכל מקום כמבואר ברש"י ותו"ס בערכין דף ו' ע"א עיי"ש ואפילו את"ל דיש בה קצת קדושה מכח הזמנה וגם כבר התחיל בה המעשה ולכ"ע הוי הזמנה מילתא עכ"ז קדושת פרשה נראה לי ברור דל"ה עלי' עד שיגמור האות אחרונה שבפרשה דקודם לזה יש עלי' פסול דכתיבה תמה וכשגומר כל הפרשה נעשה כתובה תמה ושלימה אז בא עלי' הקדושה בפעם אחת כן נראה לפענ"ד בס"ד -

ומה שטען עוד מס"ת אם נפסלה בחסרון אות איך יהני לקדש אותה למפרע, אי משום הא לא איירי דכבר כתב הרמ"ע בסוף תשובה ל"ו דגם בקדושה אמרינן חוזר וניער מצא

מין את מינו וחוזר וניער ובזה אזדה תמיהתו שכ' שלא מצינו קדושה למפרע דבאמת בעת החסרון היתה בפסול כולה רק אח"כ אחר שתיקן החסרון מצא מין את מינו וחוזר וניער הקדושה מצד עצמו -

ואני עשיתי סמוכין לדברי הרמ"ע הנ"ל דהקדושה יכולה להתעורר מעצמו ממה דקיי"ל ביו"ד ה' בכור בבכור בע"מ עובר דמותר להטיל בו מום מוכל מום לא יהי' בו ומבואר בספר החינוך הטעם דאיסור זה הוי דוקא כ"ז שיש עלי' קדושת מזבח אבל משהוממה דאזיל ממנה קדושת מזבח מותר לעשות בה מום עיי"ש, וא"כ ע"כ נשמע מהדא דגם בבע"מ עובר אזדה מינה קדושת מזבח ועל כן שרי להטיל בה מום וא"כ אח"כ כשעובר המים מאין חלה הקדישה עלי' למפרע וע"כ דמעצמה נתעורר עלי' קדושת מזבח דקדושה ראשונה חוזר וניער כשחלף והלך ממנה הפסול ואל תשיבני דשם בבע"מ עובר המום מאליו ול"ה חסרון מעשה אבל הכא בתיקון ס"ת תלוי במעשה זה אינו דבהדיא כתבו תוס' בבכורות דאף אם המים עובר רק ע"י הפעולה ג"כ הוי דין מום עובר עלי' עיי"ש - יז)

ועוד יותר י"ל עפי"מ שדנתי מדברי הש"ס ע"ז י"ג ע"ב דיש בכל הטלת מום בקדשים משום לא תעשון כן לה' אלקיכם יח) ואח"כ מצאתי שכבר קדמני בזה הגאון מו"ה יצחק חיות ז"ל מבראד בספרו שדה יצחק סי' ל"ז וכן הגאון מהר"מ אריי"ק נ"י שכעת אבדק"ק טארנוב באמרי יושר סי' ל"ז ועיין ג"כ בתשובת ריב"א ס"י ל"ו וא"כ מדשרי להטיל מום בבע"מ עובר ע"כ דפרחה ממנה הקדושה לגמרי דאל"כ הי' לן לאסור משום דל"ת כן לה"א וא"כ אח"כ כשעבר המום איך חלה הקדושה למפרע וע"כ דהקדושה חוזר וניער מעצמו וכדברי מרן הרמ"ע ז"ל, וא"כ ממילא גם גבי ס"ת י"ל כן ולא כמו שכתב מעכ"ת נ"י דלא מצינו קדושה למפרע ועיין בריב"ש סוף סי' רפ"ה שכתב בזה"ל אבל מה שנראה לי להתיר הלכה למעשה למכור ס"ת שנמצא בו איזה טעות או שחסר אות אחת או שיתיר אות א' דכיון דפסול אין בו קדושת ס"ת יט) וה"ה כחומשין עכ"ל מובא בב"י סי' קנ"ג, הרי שכתב בפירוש דאם חסר אות אחת בס"ת ונפסלה אין בו קדושת ס"ת וה"ה כחומשין ודאי דלית ב"י קדושת ס"ת דל"ה בו מעולם קדושה זו הרי שם בפירוש כדבריי דהיכא דנפסל הס"ת מכח חסרון באמת אזלה ממנו קדושת ס"ת כולה, אולם ראיתי למרן הח"ס ז"ל ביו"ד סי' רע"ט דדעת אחרת אתו בכונת הריב"ש דדוקא לענין מכירה כתב דה"ה כחומשין אבל לענין הקדושה עומד בקדושתו בכל דבריו עיי"ש בארוכה אם כי יש קצת סתירה למרן ז"ל מני' ובי' כי בסי' הקודם רע"ח נראה דשם פשיטא לי דס"ת שחסר אינו בקדושתו מש"ס דמנחות פ' הקומץ ובסי' שאח"ז סי' רע"ט נקט לפשיטות

שספר שנפסלה עדיין בקדושתה היא ושם בסי' רע"ח הביא דעת המהרי"ק ומרדכי דס"ל כן באמת דמשום חסרון פורתא לא פקע שם ס"ת ממנה ועיין ג"כ בשו"ת שערי צדק בסי' ד' מחלק או"ח ועיי"ש, וכן דעת הגאון נו"ב בסי' ע"א דהס"ת לא נפסל מקדושתו ע"י חסרון אות עיי"ש והח"ס הביאו בסי' רע"ט אך הנו"ב הכריח זאת דאלת"ה איך נתקדש למפרע וכמו שכתבתי לעיל וכבר הבאתי לעיל בשם הרמ"ע דגם בקדושה יש הקדש למפרע ע"י חוזר וניער א"כ לאו הכרח הוא וכנ"ל, וכן עיין ברמב"ם פרק כ' מס"ת שכ' דבחסרון א"ב קדושת ס"ת מפשטות לשונו משמע דגם קדושה א"ב ועיי"ש -

אמנם אף אי יהיבנא לי' סברתו דבס"ת אין פסול כל הספר מכח החסרון י"ל דשאני ס"ת דלא בעינן בי' כתיבה תמה ושלימה היינו שלא יהי' בו חסרון אות דוכתבתם בתו"מ נאמר ולא בס"ת וכמו שביאר זאת בחות יאיר סי' רל"ה והשיג על מ"ש הרשב"א בתשובה תרי"א דדרשינן וכתבתם גבי ס"ת ועיי"ש שכתב דהוי אסמכתא גבי ס"ת ובאמת לא קאי זאת רק על תו"מ ועיי"ש א"כ לפי"ז אין ראי' מס"ת חל תו"מ דנאמר בם וכתבתם שצריך שיהי' אצלם כתיבה תמה ושלימה והיכא דחסר אות דל"ה כתיבה תמה ודאי דאזלה קדושתה ממנה משא"כ גבי ס"ת דלא בעינן כתיבה תמה ע"כ כתבו הני גדולים שהבאתי למעלה דלא פקע קדושתה ממנה ואפשר להסביר הדברים ממה שאנו רואים בקדשים בדיני קרבנות דכ"ז שהקרבן תמים אין לה פדיון והטעם משום שהוא קדושת הגוף וקדושת הגוף אין לה פדיון ועיין מנחות דף ק' ומעילה דף י"ט ורמב"ם ה' כלי מקדש גבי אבני מזבח שנפגם דאין להם פדיון והטעם כמו שביאר הרמב"ן בע"ז משום דקדושת הגוף הוא ול"ה לה פדיון ואפ"ה קיי"ל דבהמה שהוממה יש לה פדיון וע"כ שיצאה מקדושתה ע"י המום וגבי עופות קיי"ל דאין להם פדיון ואף אם הוממו והטעם לפע"ד פשוט דכיון דאין תמות וזכרות לעופות ע"כ ע"י המום עוד לא יצאה מקדושתה ועדיין קדושת הגוף עלי' ע"כ אין לה פדיון משא"כ בבהמה דיש בה תמות וזכרות ע"כ אם יש בה מום יצאה מקדושת הגוף ע"כ שפיר יש לה פדיון וכמו כן נימא לענין ס"ת ותו"מ כיון דאין תמות לס"ת היינו דלא בעי כתיקה תמה ע"כ באמת לא יצאה מקדושתה ע"י חסרון אות משא"כ בתו"מ דאית בהם תמות דהרי הקפידה התורה על בתיבה תמה והיכא דל"ה תמה הוי כמו בהמה שהוממה שיצאה מקדושתה וזה ברור ואמת בסברא, ועיין בשלטי הגבורים פ"ב דשבועות דדימה פסול של קדושת השם למום שבקרבן וכן דימה הרמ"א בסי' רע"ו גבי קידש שם של ע"ז ועיי"ש (ואם כי צ"ע דמיון זה דהלא בבכורות ל"ג מבואר גבי הטלת מום בקרבן דגם גרמא אסור וגבי מחיקת השם קיי"ל בשבת ק"כ דגרמא מותר וצ"ע, ואולי כי שם יש קרא נוסף לזה וכל מום אבל כאן דהוי

רק מפסוק ל"ת משמע דוקא בידיים אבל גרמא שרי שוב מצאתי כספר חסידים סי' התק"י שכתב בפירוש כ) דגם גרמא אסור בשם מכח הך בכורות הנ"ל והנאני) אבל עכ"פ כיון דהפוסקים דימו פסול דקדושת שמות למום דקרבן ועיין ג"כ בנדרים דף י"ד ע"ב בר"ן שם שכתב בזה"ל והזכרות שבה נדורים הן שע"י הכתיבה והכנה לשם קדושה הם קדושות עכ"ל הרי שכתב דקדושת השם הוי נדורים כמו קרבן שבאו ג"כ ע"י נדורים וה"ה כל קדושת הפרשות דבאו ג"ב ע"י הכתיבה והכונה לשם קדושה ודאי שהן כמו נדורים דמ"ש מאזכרות א"כ כמו גבי קרבן דהוממה נפלה מקדושתה כ"כ גבי שמות או פרשיות שהוממה ע"י חסרון אות דאזדה קדושתה וכבר ראיתי להביא בשם הגאון מוהר"ר חיים הבהן ראפאפארט ז"ל אבדק"ק לבוב ועוד מכמה גדילים גבי קדושת השם דאם נפסלה אות אחת מתיבת השם נחית קדושת כל השם והרבה מזה נמצא בספרי גדולי האחרונים ז"ל, עכ"פ לי הדבר ברור דבפרשה של תו"מ אם נמצא בה פסול חסר תיבה וכדומה שכל הקדושה פקע ממנה, ואל תשיבני בנדבקו האותיות דפסול מכח כתובה תמה כמבואר בסי' ל"ב א"כ איך פסק בש"ע דמהני גרירה האיך חל הקדושה למפרע י"ל כמו שהבאתי לעיל בשם הרמ"ע דהקדושה חוזר וניער וכ"ז גבי נגיעה כיון דליתא גבייהו פסול שלכ"ס, שפיר שייך לומר דהקדושה חוזר וניער אבל גבי חסר אות ותיקנה איך נאמר דהקדושה חוזר וניער כיון דגם האות שניתקן פסול משום שלא כסדרן א"כ לא חלה כלל קדושה מחדש ולא שייך לומר מצא מין את מינו וחוזר וניער ודו"ק - ואתכם בברכה משולשת בני ומזוני רויחא וחי' אריכא לו ולדורות עולם ידידו דו"ש וש"ת ע"ע פק"ק בוסערמין ח' תמוז תרף לפ"ק.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

כא)

שוב נזכרתי לענין בהר"ן בפ' הקורא את המגילה וראיתי שם שכתב לחלק בין ס"ת לתפילין והוא ראי' גדולה לדברינו הנאמרים בפנים עיי"ש וכן מצאתי בספר תפארת ישראל למרן הגאון מהר"ל מפרג ז"ל פרק ס"ז שקליא וטריא גדולה בענין זה אי בחסרון אות בס"ת אזדה ממנה קדושת ס"ת או הקדושה נשארה עלי' וכן מדבר שמה גם מתו"מ עיי"ש שמדבר נפלאות בזה וכנראה שלא העלה בזה דבר ברור, ומהתימא על גדולי האחרונים שלא הביאו את דבריו בזה, וכן עיין בבית יצחק להגאון מלבוב ז"ל ח"ב מיו"ד סי' ק"ה אות ה' והעיר שם מדברי תוס' מגילה דף ט' ותמה על המהרי"ק שלא הרגיש בתוס' הנ"ל ולא ראה שכבר קדמו בזה המהר"ל ז"ל בספר הנזכר, וכן עיין בספר קהלת

יעקב להג' חו"ד ז"ל או"ח סי' קנ"ג ובח"ס יו"ד סי' רע"ט שהשואל כיון לדברי החו"ד ודו"ק ועיין ג"כ במלא הרועים בהשמטות ח"ג בתשובת שאלה לענין ו' קטיעא -

בפנים כתבתי דעד שלא נגמר הפרשה לא בא עלי' קדושת הפרשה מטעם דל"ה כתיבה תמה כעת מצאתי בכ"ס סי' י"א דהעלה בפשיטות כן אף גבי ס"ת דכ"ז שלא נגמר לגמרי אפילו נכתב כולו ולא נתפרו התפירות אין בו קדושת ס"ת עיי"ש והוא ראי' לדבריי ודו"ק - כב)

סימן ז

המחבר באו"ח סי' ע"ז פסק דאסור לקרות כנגד מי רגלים עד שיתן לתוכן רביעית מים ע"כ.

והנה בחכם צבי סי' ק"ב כתב דאם המים שמטיל לתוכן המה מרובים מן המי רגלים אף שאין במים רביעות מ"מ בטלים הם ולא אמרו רביעית רק להקל שאם יש במים רביעית אף שמי רגלים מרובים נתבטלו ברביעית אבל כשהם רוב בודאי מבטלים את מ"ר המועטים וראייתו כיון דרביעית לא מהני בשאר איסורין מהני כאן כש"כ רוב דמהני בכל איסורין בודאי מהני הכא במ"ר עכ"ד -

וראיתי לנכדו הגאון מאוה"ג בספר ישועות יעקב בסי' הנ"ל שפקפק בדבריו וכתב אף דחלילה לי' לסתור דברי זקנו מאוה"ג ז"ל מ"מ אם הי' בדאי הי' אומר דמי רגלים לענין ק"ש ותפלה דומה להא דקאמר הש"ס בבכורות כ"ג אפר מקלה שנתערב באפר פרה דטהור מלטמא טומאת מגע ואינו טהור מלטמא טומאת משא משום דענין ביטול ברוב אינו מועיל רק לומר שהדבר שאנו דנין עליו הוא מן הרוב אבל אינו מהפך הדבר האיסור להיתר א"כ בדבר שהאיסור הוא היותו בבית או שהאדם נושאו בזה לא מהני הביטול דמ"מ הדבר כאן לפנינו וה"ה בזה כיון דאסור לקרות ק"ש נגד מ"ר מה בכך שיש בהן רוב מים מ"מ יש בהן מ"ר ג"כ והוא קורא נגד מ"ר ודוקא רביעית שיש בהן שיעור מקוה למחטין המה מטהרין את המ"ר אבל לא כן רוב שאינו מטהר הדבר וא"כ הק"ו משאר איסורין פריכא דשם שפיר מהני הרוב משום דאינו אסור הכל ואנו אומרים הדבר שאוכל כעת או שנהנה ממנו שהוא מהרוב ורביעית לא מהני באיסורין דאין כאן דין טהרה רק איסור והיתר עכתו"ד הישועות יעקב עיי"ש -

ולי הצעיר נראה בס"ד דדברי הח"צ ברורים בטעמם ושפתיו ברור מללו שאין הדבר דומה כלל לטומאת משא מפני שנראה לי ברור שאיסור מ"ר גבי ק"ש ותפלה ל"ה משום היותו אתו בבית כמו שחשב הישי' ז"ל רק עיקר האיסור הוא שלא יהא מגולה כדכתיב

לא יראה לך ערות דבר וצריך לכסותו ואם היא מכוסה אפילו אם הוא אתו בבית שרי כמו שכתב המחבר בסי' פ"ז בהדיא דאם יש צואה בבית או מ"ר יכפה עליהם כלי ומותר לקרות לנגדן כיון דהוויין מכוסה וכן מבואר בריש סי' ע"ו בצואה בעשושית וכן אם צואה בגומה ונותן רגלו עליו מותר אף שהן בבית וע"כ דעיקר קפידה שלא יהי' מגולה ובהדיא כתב הרמב"ן בפ' תצא בפסוק וכסית את צאתך וז"ל וטעם כיסוי הצואה אין הצואה כטומאה שתטמא את מקומה ותהי' בוקעת ועולה אבל אסור לראותה בעת התפלה וכאשר נעלמה מעיני הרואה אין רע עכ"ל הטהור -

וא"כ לפי האמור י"ל דהיכא דיש רוב נגד המ"ר ונתבטל חשוב כמו מכוסה כיון דנתבטל וא"כ שפיר מותר לקרות נגדן דומה לזה כתבו תוס' בנדה דף כ"ז ע"ב שהקשו לר"ש דסובר דשליא בבית טהור ומפורש בגמרא שם דטעמא דלי' הוא משום ביטול ברוב דדם הולד נתבטל בדם הלידה והקשו בתוס' הא טומאת אוהל דמי לטומאת משא דלא מהני ביטול א"כ למה אמר הכא ר"ש דמיירי בטומאת אוהל דבטל ותירצו כיון דשליא אינו מטמא רק כשהוא שלם כמו שהאריכו בזה בעמוד הקודם א"כ השתא דנתבטל תו אין להחשיבו שלם וא"כ ממילא שפיר טהור הבית עיי"ש' וכמו כן אנן נמי נימא בנידון דידן כיון דכל האיסור של מ"ר ל"ה רק בהיותו מגולה ונראה אבל בהיותו מכוסה שפיר דמי א"כ היכא דנתבטל שוב אין אנו מחשיבין אותו למגולה, ונראה רק כמכוסה ובמכוסה שפיר מותר לקרות כנגדו והדבר דומה ממש להא דתוס' אף דבאמת השליא שלימה הוא מ"מ כח הביטול מבטל ממנו החשיבות השלם כ"כ הכא כח הביטול מבטל ממנו כח הנגלה שלו ועושהו להיות כמכוסה. ובאמת דזה יפוי כח הרוב בכל התורה כולה דבכל חלק וחלק של התערובות אמרינן דמהרוב הוא וא"כ ג"כ הכא החלק שלמעלה מהתערובות אמרינן דהוא מהמים וא"כ ממילא המ"ר הוא מתחת והוי מכוסה וא"כ ממילא שפיר מותר -

וידי"נ הרב הה"ג ר' חיים ציקער אבדק"ק האלאס (וכעת הוא הראבד"ק בערעגסאז) השיבני הא בדבר לח יש בילה א"כ בכל טפה וטפה ישנו מי רגלים א"כ אכתי ה"ה כנגלה עכ"ד, אבל באמת היא טעות דהא כתבו תוס' בזבחים ע"ט סוף ע"ב דהיכא דאיכא רובא אז אין לדון משום יש בילה וכן מן הדין דאל"כ איך יליף ר"י מדם הפר ודם השעיר דמב"מ לא בטיל דלמא כיון דיש בילה בדבר לח א"כ בכל טפה איכא מדם השעיר ע"כ קראו הכתיב דם השעיר ומנין מכאן דמב"מ לא בטיל אלא ע"כ דהיכא דאיכא רוב אזי המיעוט כמאן דליתא ולא שייך כלל לדון משום יש בילה בדבר לח וא"כ ה"ה הכח כיון דאיכא רוב מים המיעוט כמאן דליתא בנגלה רק טמור ונעלם מעיני האדם וז"ב ופשוט

ועוד יותר יש לומר דאף אם תדון משום יש בילה בדבר לח מ"מ כיון דרוב מים א"כ בכל טפה וטיפה שתיקת מן התערובות יהי בו שני חלקי מים וחלק ח' מ"ר דהא ודאי דבכל חלק קטן אף הקטנה שבקטנה מ"מ הרוב דבו מים היא א"כ בכל מה שיתראה לפניך לעולם יראו עיניך שני חלקי מים תחלה וחלק המ"ר הוא חלק קטן ומיעוט מאד שבעוצם מיעוטו לא תשלוט בו העין ח"כ שוב ממילא הוא כמכוסה מהעין ולא שייך בו ולא יראה לך ערות דבר דודאי מיירי שנראה ונגלה בפומבי' עכ"פ שפיר כתבתי דע"י הרוב מים דאיכא הכא חשוב המ"ר כמכוסה או מכח הביטול וכדברי תוס' הנ"ל או מכח הסברא השני' שכתבתי דתמיד נראה ונגלה השני חלקי מים וחלק המ"ר בטל בעוצם מיעוטו ואין ראות העין שולט בו וא"כ ממילא כמכוסה דמי ודו"ק -

ובסברא זו השגתי ג"כ על אביו של ידי"נ הרב הנ"ל ה"ה הגאון ר' אליעזר ציקער ז"ל שהי' ראבדק"ק בערעגסאז שכתב בסוף ספר קול ארי' להקשות כיון דיש בילה בדבר לח ואין לך טפה שלא יהי' נתערב בה זוחלין וכיון דאיכא שיעור טבילה בזוחלין לחודא בלי צירוף דנוטפין א"כ הא טבל כזוחלין ומה בכך שהרוב נוטפין ולמה קיי"ל דנוטפין שרבו על הזוחלין דפסול לטבול בו וכתב דהוי מטעם חציצה ועפי"ז העלה שם דבמחצה על מחצה דלא שייך חציצה שפיר יכול לטבול בו עיי"ש שהאריך בזה, והנה בעיקר הערתו בנוטפין שנתרעבו בזוחלין דנימא יש בילה ובכל טפה וטעה יש מים זוחלין הכשרים לטבילה כבר קדמו הגאון ר' אהרן פריעד ז"ל אבדק"ק בוסערמין בספרו אומר לציון אות ש"ה, ומה שניחא להרב ר' אליעזר ז"ל בשהרוב נוטפין מטעם חציצה היינו דנוטפין יהי' חציצה לזוחלין הרב אומר לציון ז"ל כתב דל"ה חציצה משום דקיי"ל דכל כשהוא מבריית המיים ל"ה חציצה רק כתב דברוב נוטפין לא שייך יש בילה דלא אמרינן יש בילה במיעוט שנתערב במרובה כסברת הש"ך ביו"ד סי' שכ"ד ועיין בס' קול אר"י הנ"ל מה שכתב בזה והעלה דגם מיעוט במרובה שייך סברת יש בילה וכן כתב בהגהות הגריי"ב ביו"ד שם וא"כ לכאורה קשה קו' הנ"ל אף בנוטפין שרבו על הזוחלין ואין לומר דמה"ט פסול משום דמיעוט זוחלין בטלין ברוב נוטפין ז"א דכבר כתב בספר אומר לציון שם בשם המל"מ ובשם המנחת כהן דהיתר נהפך להיות איסור לא אמרינן אולם עיין בפרמ"ג בפתיחה לה' תערובות פ"ה דדבר זה תלוי בפלוגתא רש"י ותוס' עיי"ש ועיין ג"כ ר"ן נדרים נ"ט ע"ב ודו"ק -

אולם אני תמה מאד על הגאונים הנ"ל שדנו בטבילה משום יש בילה או אין בילה משום דנראה לי פשוט דכל השקלא וטריא ביש בילה הוא דוקא אם נימא דנתחלק שוה בשוה ובכל חלק שאנו נוטלין מהתערובות יש בו מן האיסור משא"כ בדבר יבש שאינו נבלל

אזי יש מקום דלא נתערב בו מידי וגבי דבר לח שנבלל אמרינן דמתחלק בשוה ובכל טפה וטפה אמרינן דיש שם המיעוט, אבל ודאי דחלק הקטן שנתערב בחלק הגדול אינו במציאות גדולה כ"כ כמו החלק הגדול רצוני לומר דודאי החלק הגדול תופס מקום באויר יותר מהחלק הקטן דודאי מציאת הקטן לא ביטל את מציאת הגדול ורק סברת יש בילה מועיל רק לומר דהחלקים של הקטנה מתערב בשוה בחלק הגדול ובכל טפה מן התערובות יש בו מעורב מן חלק הקטן אבל ודאי בטפה זו יש בו מן החלק הגדול יותר ממן החלק הקטן ושטח מציאת החלק הגדול יותר רחב ויותר גדול מן החלק הקטן וזה דבר שאין החוש מכחיש דדי בסברת יש בילה לומר דהדבר המתערב הולך בכל מקום ומתערב בשוה חבל לא דנימא דמתפשט שטחו בכל מקום ודוחק רגלי הדבר שנתערב בו ומבטלו מן המציאות וכאלו רק הוא נמצא שם במקום. שעמד שם מתחלה הדבר שנתערב בו ועכשיו רק דבר הנתערב תופס מקום זה וזה שקר מוחלט לומר כן אלא ודאי דדבר שהי' מתחלה קודם התערובות הוא שיהי' גם עתה אחר התערובות רק אחר שנתערב בו דבר לח ניתוסף על דבר הראשון מזה המתערב והולך אתו עמו שוה בשוה בכל מקום שהוא הולך ולפי ערך התערובות כן הוא ההוספה הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו אבל מתפיסת המקום שהי' תפוס הראשון לא לקח המתערב ממנו אף תפיסה משהו וזה ברור ואמת והארכתי קצת בביאור הדבר יען שרציתי לברר בירור מופתי והבן - כג)

ולפי האמור קשה לי לצייר מאד איך יוכשר הטבילה ברוב נוטפין ומיעוט זוחלין ע"י דיאמרו דיש בילה והזוחלין נתערבו ונבללו יפה בשוה ובכל טפה שאנו נוטלין מן התערובות יש בו מעורב מן הזוחלין אמת שהוא מעורב בו עכ"ז בשטח המציאות ובתפיסת מקום מן האויר יש בטפה זו יותר מן הנוטפים ממן הזוחלין ובכל טפה וטפה ע"כ מוכרחין לומר כן דיש בהרחבת השטח יותר מן הנוטפין מן הרחבת שטח הזוחלין וכמו שבארתי למעלה דודאי לא ביטל המיעוט שנתערב בו את מציאת הראשון ולא דחק רגלי התפיסה שתפס הראשון ממקום האויר וזה ברור מצד משפט הטבע -

והשתא לפי"ז גבי טבילה דהתורה אמרה ורחץ בשרו במים שיהא גופו כולו מכוסה במים ולא ישאר אפילו כחוט השערה בלא מים הכשרים לטבילה וא"כ כאן שהרוב נוטפין א"כ ודאי שאין כל גופו מכוסה מן המים הכשרים לטבילה ואם כי יש בילה ומתערב יפה והטפה הכשרה ישנו במציאות כל טפה וטפה עכ"ז גם מים הפסולין שהן הרוב נמצא ובשטח המים המכסין את הגוף ישנו ג"כ מן המים הפסולין דכי בטלה מציאת המים פסולין מכח סברא דיש בילה בתמי' ודאי לא א"כ נשאר חלק גדול מן

בשר האדם בלא טבילה ודומה להא דאמרו בש"ס זבחים דף פ' דלמא"ד הזאה צריכה שיעור לא מועיל סברת יש בילה דמ"מ נחסר מהשיעור הצריך להזאה וכ"כ הכא גבי טבילה אם דיש בילה ונתערב יפה מ"מ נחסר מהשיעור דצריך לטבילה דצריך שהגוף יהי' מכוסה בכל שטחו ממים כשרים וכאן ע"כ נתכסה גם ממים פסולין וזה ברור ואמת לכל המעיין בצדק, ועפי"ז גם היכא דהוא מחעמ"א פסול כד) לטבילה מכח סברא הנ"ל ואפילו במיעוט נוטפין הי' לן לפסול מכח סברא הנ"ל כיון דעכר"ח איכא גם ממים פסולין הכא המכסה את הגוף ונחסר משיעור הטבילה דומיא דהזאת דהוי רק כ"ש ואפ"ה פסול כיון דעכ"פ נחסר מהשיעור וה"ה הכא ורק גבי מיעוט אמרינן מיעוט בטל ברוב ואיסור נהפך להיות היתר ומה שאין אנו אומרינן כן גבי הזאה באמת כתבו כתוס' שם דהוא רק מחומרת מי חטאת, עכ"פ זה אמת דבמחע"מ ומכש"כ ברוב נוטפין ודאי דלא שייך לדון משום יש בילה וכל האומר כן אינו אלא טועה טעות גדולה ומהתימא על שני גדולי התורה הנ"ל שטעו בדמיונן כ"כ להכשיר בנוטפין שנתערבו בזוחלין אף בלא רוב זוחלין מטעם יש בילה ולדעתי לא ניתן להאמר כלל, ואדרבא לדעתי יש להקשות להיפך ברבו הזוחלין על הנוטפין דכשר לכ"ע למה יהי' כשר כיון דיש בילה א"כ בכל טפה וטפה איכא מים פסולין ולפי"מ דקיי"ל דלטומאת משא אין ביטול ולא אמרינן אי' נהפך להיות מותר א"כ כיון דאיכא ודאי כאן מים פסולין א"כ נחסר משיעור הטבילה כ"כ כמה מן המים הפסולין מכסין בשטח הכשר ולמה יהי' כשר אם לא דנימא דל"ד כאן לטומאת משא משום דשם הוא נושא כל התערובות ביחד ע"כ הוא ודאי נושא את הטומא משא"כ כאן גבי טבילה דאני דנין אם המים הנגע בגוף בשר האדם הי' מים כשרים אי לא אז כיון דאיכא רובא מים כשרים ובכל התורה כולה אזלינן בתר רוב ועל כל מה שאנו דנין עלי' אמרינן שהוא מן הרוב א"כ כ"כ אמרינן הכא דכל מה שנגע בבשר הי' מן הרוב והמים שהן פסולין יען שהן מיעוט אמרינן דנשאר לאחור להלן רחוק מן הגוף כמו בכל רוב דכל מה שבא לידינו אמרינן שהרוב בא לידנו כ"כ הכא אמרינן דמים פסולין נדחק לאחור ושטח המים הנראה ונסמך לגוף כולן היו ממים הכשרים והוא הוא מתורת רוב שגלתה תורתינו לומר כן וא"ש הנ"ל בס"ד וכ"ז להיכא דאיכא רוב אבל באמת היכא דליכא רוב ממילא דאין לומר כן וא"כ ממילא אין להכשיר גבי טבילה מכח סברת יש בילה ודלא כגאונים הנ"ל, וכבר הקשיתו זאת לידי"נ הרב ר' חיים צוקער הנ"ל זה רבות בשנים ולא מצא מענה ליישב דברי אביו ז"ל ודו"ק -

וממוצא דברינו נתחזקו דברינו שכתבתי למעלה ברוב מים לגבי מ"ר מועטים דשפיר חשובין המ"ר מכוסין ע"י הרוב דמים דאמרינן דמה שנראה למעלה בשטח העליון הוא

כולה מהרוב והמיעוט מ"ר נדחוק למטה ולא נראין כלל וכמו דמה"ט כשרה הטבילה ברבו הזוחלין דהוא ג"כ מכח סברא זו וכמו שכתבתי לעיל א"כ כ"כ הכא וממילא כיון דאנו מחזיקין המ"ר מכח הרוב כמכוסין ע"כ שפיר מותר לקרות כנגדן אך זולת זה ג"כ יש להתיר בנידון המ"ר מכח סברא השנית שכתבתי למעלה דאף אי אמרת דיש בילה ובכל טפה יש ג"כ ממיעוט המ"ר וגם הוא נראה למעלה בשטח העליון מ"מ דע"כ הרוב ממנו הוא המים וכנ"ל באריכות דהמיעוט המתערב אינו דוחק לרגלי תפיסת המקום שיש להרוב במקום מציאתו א"כ ע"כ הרוב הנראה למעלה הוא מים הכשרים והמיעוט הנראה ג"כ הוא בטל במיעוט בעין הרואה ואין העין תופס בראי' רק הרוב והמיעוט כמאן דלא דמי וא"כ ממילא חשוב כמכוסה וגם זה א"ש בסברא כאן בנידון המ"ר אמנם לגבי טבילה ע"כ מוכרח לומר כסברא הנ"ל עכ"פ מכ"ז מבואר דדינו של הח"צ אמת -

הנה עם סברת התוס' דנדה הנ"ל ישבתי בעזה"י קי' המל"מ ב"ה משכב ומושב על המרדכי סוף חולין שהקשה אמאי שכבת זרע של זב מטמא במשא משום דא"א בלא צחצוח זיבה אמאי לא יובטל ברוב וכן יבמה שרקקה דם דמהני מהאי טעמא דא"א בלא צחצוח רוקה אמאי לא והי' בטול ברוב רוקה ע"כ קו' המרדכי והקשה המל"מ דאיך שייך בזה ביטול כלל הלא קיי"ל דלענין טומאת משא לא שייך ביטול וכאן עכר"ח דלענין טומאת משא איירי דלענין מגע בלאו"ה מטמא במגע מכח ש"ז ורק לענין רוקה אמאי יהי' ביטול הא דמי לטומאת משא עיי"ש -

ובעזרת השם יתברך אמרתי דבר אמותי בישוב קו' זה, והוא דבש"ס נדה דף כ"ב מבואר דזב שראה קרי אינו סותר רק יום אחד ומבואר שם דגזה"כ הוא דזיבה גמורה בלי תערובות ש"ז סותרת ז' ימים אבל צחצוח זיבה דעירב בה שיז אינו סותר אלא יום אחד והנה תוס' שם ד"ה לפי כתבו דבאמת מהאי טעמא מטמא רבי יאושע ש"ז של זב במשא משום דאי אפשר בלא צחצוח זיבה אלא דהקשו אמאי לא מצריך ר"י קרא ע"ז דמטמא במשא כמו דמצריכין קרא דיסתור יום א' ותירצו דר"י מיירי ביום שראה הרבה זיבות דיש בו רוב זיבות ור"י סובר, דלא אפשר בלא צחצוח זיבה בעין שלא יהי' פתיך בה ש"ז ור"א ס"ל כיון דעירוב בה ש"ז אינו מטמא במשא וכן מוכח מסוגיא דשם דאי לאו קרא ל"ה סותר כלל אפילו יום אחד אלמא דזיבה המעורב בה ש"ז ל"ה זיבה כלל ע"כ לדידי' טהור לגמרי עכ"ד התוס' ביתר ביאור קצת מבואר מזה דלא מקרי זיבה היכא דפתיך בי' ש"ז ורק לענין סתירה דיום א' גלי קרא דסותר וגבי טומאת משא דלא מצינו דגלתה התורה שיהי' חשובה זיבה באמת לא חשוב זיבה ולא מטמא במשא רק ביום דרואה הרבה זיבה אז סובר ר"י דא"א דלא יהי' קצת זיבה בעין בלא עירוב כלל ומשום האי קצת

שהוא בעין הוא מטמא במשא כן יוצא מתוך דברי תוס' הנ"ל דנדה דף כ"ב (ואין לומר כיון דגלי קרא דמקרי זיבה לענין סתירה נילף משם דמקרי ג"כ זיבה לענין טומאת משא ז"א דהא חזינן דלא עשאה התורה כזיבה גמורה דהא אינו. סותר ז' ימים א"כ לגבי מה דגלי גלי ומה דלא גלי לא גלי וז"פ) אבל עכ"פ דזיבה דפתוך בי' ש"ז לאו זיבה הוא ור"י דמטמא הוא משום הכ"ש דיש בה בעין בלא עירוב -

והנה תוס' נדה כ"ז שהבאתי לעיל גבי שליא דמטהר ר"ש משום ביטול ברוב הקשו הא טומאת אוהל דמי לטומאת משא דלא שייך בה ביטול ואמאי מטהר ר"ש משים ביטול ותי' כיון דאין שליא מטמא אלא כשהוא שלם וע"כ מכח הביטול אין להחשיבו שלם ועיי"ש, ונראה לי לומר בעזה"י דכמו שכתבו תוס' גבי טומאת שליא דאף דהוא באמת שלם יען שיש כאן ביטול אין להחשיבו שלם וממילא דבטל ומותר כ"כ י"ל גבי טומאת משא דזיבה כאן דאינו מטמא במשא רק כשהוא בעין א"כ י"ל דמכח הביטול תו אין להחשיבו לבעין והוי כמו דמעורב בה ש"ז וע"כ ממילא שפיר אינו מטמא במשא אילו הי' בטל וא"כ שפיר הקשה המרדכי ולק"מ קו' המל"מ וכן לענין יבמה שרקקה דם כיון דאמרו בסוטה דף י"ו דשלשה צריכין שיראו אותה וחד מנהון הוא רוק יבמה דכתיב לעיני הזקנים וכן הוא להלכה באה"ע סי' קנ"ד וא"כ כיון דצריך לראות הרוק בעת שמוציאה מפי' והשתא דאיכא רוב הנתבטל בו הוי כמו שלא ראו הב"ד אותו הרוק ע"י הביטול דנתבטל בתוך הדם ויהי' מזה ג"כ סיוע גדולה לענין מה שכתבתי למעלה לענין ראיית מ"ר דכיון דאיכא רוב כנגדה אמרינן דמה שנראה הוא מהרוב וכמו כן כאן ג"כ אמרינן דמה שנראה לבי"ד הוא מהדם שהוא הרוב ומיושב היטב מאד קו' המל"מ הנ"ל וממילא דנתחזק ג"כ עי"ז דברינו הנ"ל לענין שאלת הח"צ והוא ראי' ברורה וראוי לסמוך עלי' להלכה למעשה ודו"ק ואחר שזכיתי לש"ס ווילנא ראיתי בהגהות מהרץ חיות נדה כ"ז שהביא קו' המל"מ על המרדכי מהא דטומאת משא גבי ש"ז של זב ורמז לעיין לתוס' כ"ז הנ"ל שהבאתי לעיל ולא פירש דבריו ובטח שכיון לדברינו דמשם יתורץ קו' המל"מ וב"ה שכונתי לדעת גדול כמוהו ורק אני הלכתי עוד יותר דגם קו' מיבמה מתורץ בדרך הזה וברוך ה' שהניחני בדרך אמת -

אך עדיין אנו צריכין למודעי על מה שכתבתי דקו' המרדכי הי' עפי"ד תוס' דנדה דמיירי שראה הרבה זיבה ומטעם דאיכא כ"ש במין הוא מטמא רמשא א"כ ע"כ מיירי הכא דרוב הוי זיבה כמו שכתבו תוס' נדה כ"ב הנ"ל דביום כזה הוי רוב זיבות וא"כ קו' המרדכי דיובטל ברוב מעיקרא ליתא דהא הרוב זיבות הוא והמיעוט הוא שיז ואיך שייך ביטול באופן זה, אך א"ש משום כיון דאינו מטמא במשא אלא כשהוא בעין והאי בעין כ"ש

הוא והשאר אף דהוא זיבות מ"מ הוא טהור ולית בי' דין זובה ע"כ שפיר הקשה דהאי כיש יובטל ברוב זיבה דהוא טהור וא"ש אלא דעדיין לא יונח בזה כיון דקו' המרדכי בחולין הנ"ל אליבא דרבי יודא אזיל ור"י ס"ל דמין ב"מ ל"ב, א"כ אכתי יוקשה מה הקשה המרדכי אליבא דרבי יודא דיובטל האי כ"ש דהוא זיבה טמאה ברוב זיבה טהורה הא מין במינו הוא דודאי האי זיכה אף דטהור הוא מ"מ מין זוב איקרי עיין נדה דף ל"ז דזיבה הוי כבצק של שעורים וש"ז כלובן ביצה וא"כ ודאי מינו הוא ואכתי יוקשה איך שייך בזה ביטול אך יש לומר כיון דאינו מטמא רק האי כ"ש שהוא בעין ולגבי האי כ"ש ודאי דיש בש"ז רוב כנגדו וע"כ הקשה דיובטל האי כ"ש ברוב ש"ז, ואם דאכתי יש כאן רוב זיבה אף דטהורה היא מ"מ ליהוי מין במינו ול"ב י"ל דאמרינן סליק לרבי יודא סליק הזיבה טהורה כמי שאינו והזיבה הטמאה יהי' בטל בש"ז וא"כ קו' המרדכי אתיא שפיר ודו"ק כי הדברים בעזה"י כנים ואמתיים ומחודשים ממש כי לא ראיתי עוד מי שיבאר דברי המרדכי באופן הזה ודו"ק -

ואגב אעורר עוד בענין זה הנה המל"מ שם ב"ה מו"מ העלה דדוקא גבי דבר יבש שייך לומר דטומאה כמאן דאיתא דמי אבל בלח לא אמרינן זאת ועיי"ש וכן דעת מהר"י קורקס בכ"מ סופ"א מאבות הטומאה והמקור חיים בסי' תמ"ז הסביר בזה דעת הרמ"א דפסק דלח בלח לא אמרינן חוזר וניער גבי פסח, ופלא שלא הרגישו שתוס' לא סבירא לי' חילוק זה דמדהקשו בתוס' נדה כ"ז הנ"ל דלמה לא פריך הש"ס בבכורות מהא דשליא בבית דטהור מטעם ביטול ברוב אלמא לא אמרינן דטומאה כמאן דאיתא דמי עיי"ש מה שתירצו בזה מזה נראה דתוס' לא ס"ל חילוק הנ"ל כה) דאל"כ לא הקשו מודי משום דשפיר נמוח בדם דהוי לח בלח וע"כ דלא ס"ל כנ"ל ודו"ק ובריטב"א שם נדה משמע דכל דין טומאת משא כדאיתא דמי רק בדבר חשוב אמרו זאת כגון בחתיבה הראוי להתכבד ועיי"ש - כו)

אור ליום ב' שמות תרס"ח לפ"ק בוסערמין יצ"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן ח

שוכ"ט וי"ר אל כבוד אהובי גיסי הרב הה"ג החו"ב בנש"ק כש"ת מו"ה שלמה פריעדמאן נ"י יושב על כסא ההוראה בבאדען אצל וויען יע"א בקהל יראים דשם יע"א.

יקרתך הגיעני וע"ד שרמזת לעיין ברש"י תרומה פסוק י"ב שהם נגד דברי הש"ס שבת ד' צ"ב -

וביותר תמוהין לך דברי הרמב"ן שם עכ"ד ברמיזא, הנה קושיא זו קו' קדומה היא מדורות שלפנינו ה"ה כתיבה בספר פנים יפות בפ' תרומה ובתשובות ח"ס או"ח סי' ע' ובחידושיו לשבת שם ובמנ"ח מצוה צ"ה הביא שקו' זו כבר הקשה הרא"ש ז"ל על הרמב"ן, ובאמת על רש"י אין תמוה כ"כ דהכונה בשליש העליון וכן כתב באמת המנ"ח שם, אבל על הרמב"ן שפיר קשה והנה הח"ס שם בחידושיו תי' דבשבת שם מיירי מהארון ששברי לוחות מונחים שם ורש"י איירי מהארון של לוחות השלמים עכ"ד, וראיתי לאחד מגדולי רוסיא בעלה המאסף היו"ל בירושלים תבע"א שתמה על מרן ז"ל מבב"ב ומנחות ד' צ"ח דשברי לוחות היו יחד עם הלוחות השלימות אך נראה לי בס"ד לקיים דברי מרן רבן של ישראל עפי"ד תוס' עירובין ס"ג ע"ב שכתבו דעד בנין בית עולמים היו השברי לוחות בארון בפ"ע וכן עיין ברש"י בהעלותך בפ' ויהי בנסוע הארון דשברי הלוחות היו בארון בפ"ע ע"כ דברי מרן הנ"ל עולין שפיר וכנים ואמיתיים בישוב הקושיא הנ"ל ועיין בתוס' על התורה סוף תרומה שוב מצאתי בידי משה במדבר רבה פ' ד' שמביא בשם הירושלמי כדברי מרן הח"ס דשברי לוחות היו בארון בפ"ע וכדי שלא יחלוקו שני התלמידים מוכרח לומר כדברי תוס' עירובין ודו"ק ועיין תו"ס סוטה בדף מ"ב סוף ע"ב ודו"ק -

ואני עשיתי סמוכין לדברי רש"י ז"ל דהארון הי' למטה מכתפותיהן מדברי המדרש רבה סוף פ' במדבר דאיתא שם דנושאי הארון היו מוכרחין לילך אחורנית מפני כבוד הארון שלא יהיו באחוריהן אל הארון ועיין שם דמשבח בזה את בני הקהת לגבי' שאר הנושאים כלי המקדש שהם היו מהלכין פניהם אל הדרך עיי"ש וכן פסק הרמב"ם בה' כלי מקדש ופלא שהכ"מ לא העיר מקומו והוא לקוחה מדברי המדרש הללו, והשתא לדברי הרמב"ן דהארון הי' גבוה ונישא למעלה מכתפותיהן למה היו צריכין לזה להלוך אחורנית הא בלאו"ה לא הי' מגיע אחוריהון נגד הארון וע"כ דהי' למטה מכתפותיהן וכדעת רש"י ז"ל ודו"ק - כז)

והנה הפנים יפות העיר על האי גמירי דאמרן בשבת שם דתלתא מלמעלה הא השלחן הי' נישא תיכף למטה למא"ד המסגרת הי' מעל השלחן, עכ"ד -

אך עיין בח"ס שם דהאי שיעור ל"ה לפי המדה רק לפי כובד המשא וא"כ לק"מ די"ל דדף השלחן הי' שליש במשא ממשא של כל השלחן וא"ש בס"ד -

ובזה אצא בשים שלו טובה ובישועה קרובה לכלל ישראל אכי"ר - גיסך אוהבך לנצך ב' ויקהל עטר"ת לפ"ק בוסערמין יצ"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן ט

בעזה"י א' תצוה "רק שלום" לפ"ק ז' אדר בוסערמין יצ"ו.
בחדש אדר שלמא אשדר לכבוד ידיד"נ הרבני המופלג בתורה ובחסידות פאר המדות כש"ת מו"ה חיים יעקב הכהן זאלצער נ"י נכד להגה"ק בעהמ"ס אוהל דוד ז"ל כעת עומד על המשמר לשמור שבוי' רוסיא הנשבים ביד חיל קיר"ה במלחמה הגדולה הנקראת מלחמות העולם, בנחלת האדון דאראנייי במחוז פעסט יצ"ו.
ידידי נ"י, כתבו הראשון גם השני באו לידי בעתו ובזמנו ורויתי גיל ועונג ממעשה ידיו הראשונים והאחרונים ועברתי בתרי אמריו האמורים בדעת והשכל ובנפש חפיצה וגם קריתי אותם ברבים בבהמ"ד קודם הלימוד כי מצאתי בהם התעוררת גדול ותוכחה מגולה ע"ד השערורי' הנהי' בבית ישראל בעוה"ר, וקרא תמה על גדולי זמנינו הי"ו שיושבים בחיבוק ידיים ורואים בירידת קרן ישראל וקרן התורה, ר"ל מבלי לעשות פעלים לרומם בית ה' ע"י צעקה ותשובה ותפלה המעבירים רוע הגזרה והצעתי דבריו לפני כ"ק הגה"צ שליט"א כמבוקשו וכו' והעיקר הכל להחזיק במעוז התורה כי היא הוא החומה נשגבה והמליצה ישרה ובזכותה נצא מהגלות כמבואר במדרש הנעלם וכתבתי זאת להניח דעתו -
וע"ד שאלתו במכתבו השנית אם עוברי עבירה מחמת ממון יכולין לצרף אותם למנין ורצונו לידע זאת יען כי במקומו בעוה"ר רובן מחללי שבת בפרהסיא בחנות פתוח ועוסקים במו"מ בריש גלי' ע"כ נפשו בשאלתו אם טוב לישב יחידי ולהתפלל בלי מנין ושלא להתערב עמהם כלל או עדיף לעשות עמהם מנין ולהתפלל בעשרה זה תוכן שאלתו -
ומעלתו העיר מדברי המחבר באו"ח סי' נ"ה סעי' י"א שעבריין נמנה לעשרה ועיי"ש כח) אמנם לפע"ד אין ראי' מהמחבר הנ"ל לנידון שאלתינו משום דמבואר בב"י הטעם דעבריין מצטרף לעשרה משום דאעפ"י שחטא ישראל היא ובקדושתי' קאי ולא יצא מקדושת ישראל וכ"ז בשאר עבירות אבל בעבריין דחילול שבת ר"ל דנעשה מומר לכל התורה כולה אף בעבירה דרבנן כמבואר בסי' שפ"ה וביו"ד סי' ב' ועיי"ש בפרמ"ג ובשמ"ח דאין חילוק בין להכעיס או לתיאבון בכל אופן הוא כגוי לכל דבר עיין שו"ת מנ"א ח"ב סי' כ"ד ותש"ו יד יצחק ח"ג סוף סי' מ"א שבכל אופן הוא מומר וה"ה כנוי וכל דבריו א"כ בעוה"ר יצא מכלל קדושת ישראל ואיני בכלל אעפ"י שחטא ישראל הוא וא"כ ודאי דאינו נמנה לעשרה ואינו בכלל ונקדשתי בתוך בני ישראל וז"פ וברור -

אולם שאלתו אינו חדשה וכבר עמדו בזה בספרי התשובות מגדולי האחרונים וכבר כתיבה ג"כ בפרמ"ג או"ח סי' נ"ה בא"א סק"ד וכה דבריו שם מומר לעכו"ם ומחלל שבת בפרהסיא אפילו לתיאבון דינו כעכו"ם ואין מצטרף ורק בשאר עבירות יש חילוק בין לתיאבון או להכעיס והא דסעיף י"א דעבריין מצטרף הוא בשאר עבירות עכ"ל וא"כ מפורש שאלתו בדברי מרן הפוסק האחרון הנ"ל וכן נמצא כתוב בספר שדי חמד בכללי המ"ם כלל קנ"ו דמומר אינו מצטרף לכל דבר שבקדושה עיי"ש, וכן מצאתי בספר המאסף היוצא בירושלים תבב"א משנת תרע"ד בכרך ב' סי' ג' מרב א' ממדינת ענגלאנד שכתב שם בתשובתו להוכיח דבחילול שבת אין חילוק בין להכעוס או לתועבון ושם כתב בזה"ל ודע כי רע עלי המעשה מאד שראיתי פה ענגלאנד וכן שמעתי שגם במדינות אחירות ישנם הרבה מבע"ב ישראלים שמוכרים בחנות שלהם ביום ש"ק בפרהסיא ושהכל יודעים מזה והרבה פעמים כשאין מנין בביהכ"נ הגבאי קורא להם לעשות מנין ולצרף אותם לעשרה וכדי בזיון וקצף וכמה פעמים מחיתי בהם ותשובתם תמיד דאינם עושין להכעיס ורק לפרנסה ברם כבר הבאתי שאפילו לתיאבון הוא מומר ואין מצטרפין אותו למנין כהפרמ"ג הנ"ל ד' ירחם על עמו בית ישראל כי רבה השערורי' ר"ל עכ"ל הרב הנ"ל, בספר המאסף הנ"ל, וכן מצאתי שאלה זו בשו"ת צבי תפארת להגה"ק בעל דר"ת ז"ל וכתב באזהרה יתירא שלא לעשות מנין מאותן האנשים המחללים שבת קדש ח"ו כי אינן נמנין כלל בקדושת ישראל ומוטב להתפלל ביחידות וכה סיים בתשובתו שם סי' כ"ט לקיים והבדלו מתוך העדה הרעה עיי"ש וכן נשאל בזה בשו"ת לבושי מרדכי סי' קי"א ובסי' ט"ז אות ג' שיבח מאד ליחידי סגולה שמונעים רגלם מבית תפלה שמצרפים אנשי הנעאלאגען למנין וכן נשאל בזה בשו"ת חתן סופר סי' כ"ח ועיין ג"כ בשו"ת פרי השדה ח"ג סי' ג', והשתא ממקום זה שבעלי תשובות הללו (שהצעתי לפניו) עומדים כבר יאירו עיניו מה לעשות ויקבל שכר על הפרישה אם יפרוש מהם וישב בדד וה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר וכן ראיתי במהר"מ שיף סוף גיטין שהתמרמר מאד על עון חילול שבת ר"ל וכתב דצריך להרחיקם ולהטות מעליהם הדרך ודבר סרה על העולם שעוד מכבדים אותן כאלו בא ת"ח וכן קוראין אותן ראשון בתורה (ועיין תשו' חתן סופר הנ"ל שכתב דאין מחלל שבא עולה לז' קריאים עיי"ש) ועיי"ש שעד כמה הוא מתאונן על עון הדור והיא כתב כך בימיו שחי' זה כשלש מאות שנים ואנן מה נענה אבתרי' ויבא בעל הכרם ויטהר יינו על ידי שיערה עלינו רוח טהרה וישוב שופטינו שערה בב"א והנני בזה ידידו דו"ש באהבה והכותב בידיים רפות ובעיניים צופות למעייני הישועה

לישראל הנדחים מפני השעה ויפרוס עלינו סוכת שלומו ותחזנה עינינו במהרה בבנין אולמו אכי"ר -
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן י

שאלה. נשאלתי מידידי הרבני המופלג רב בתורה ירא ה' מרבים כמו"ה ישראל גרין נ"י שו"ב מומחא דקהלתינו פישטיאן יצ"ו היות שבבית המטבחיים שמחוץ לעיר קצבים ערלים וקצבים ישראלים להבדיל עוסקים במלאכתם ונמצא הרבה פעמים אשר הערלים תולין ביתידות שבכתלים דברים אחרים שהרגו וגם נקו מכל סיג ע"י רחיצה ושטיפה ועומדים מוכנים לשלחם לעיר גדולה ועתה נפשו בשאלתי היות שכמה פעמים שכיח שבאותו שעה שהחזרים תולין על הכותל הם שוחטים בהמות והוא באופן שאין לנטות ימין ושמאל לצד אחר והחזרים תולים עם פיהם נגד פניהם אם רשאי לברך ברכת השחיטה כי מבואר בש"ע או"ח סי' ע"ו סעי' ג' דפי חזיר כצואה עוברת דמי אפילו עולה מן הנהר אין הרחיצה מועלת לו דהוי כגרף של רעי ע"כ שאלתו
תשובה. מה שהזכיר בשאלתו דהוא במקום שאין לפנות לצד אחר הנה בזה לא הועיל כלום כי בד' אמות של הצואה לא מועיל פני' לאחור או מן הצד כמבואר בפרמ"ג סי' ע"ט באות א' שנאמר והי' מחניך קדוש וכל תוך ד' אמות חני' של אדם הוא כמבואר בחידושי הרשב"א ובשאר פוסקים עיי"ש, והא לך לשון הרמב"ם בפ"ג מק"ש הי"ג פי חזיר כצואה עוברת דמי ואסור לקרות כנגדו עד שיעברו ממנו ד"א עכ"ל, וא"כ אפילו הי' יכול לפנות לצד אחר כיון שהוא בד"א אינו מועיל -
אמנם נראה ברור בעזה"י בנידון שאלתינו שמיירי שנרחץ יפה ומנוקה מכל לכלוך וצואה דשרי לברך נגדו כי אין לו דין פי חזיר המבואר בש"ס וש"ע וטעמא דלי הוא משום דבאמת לשון המחבר שכתב דאין רחיצה מועלת לו דהוי כגרף של רעי לקוחה מתר"י ברכות כ"ה שכתב בביאור הש"ס שאמרו ואע"ג דסליק ואתי מנהרא וכתב הרבינו יונה וז"ל כלומר שאין הרחיצה מועלת לו דכיון דדרכו ללכלך פיו כל היום מצואתו לא רחץ ודייניין לי' כגרף של רעי עכ"ל, משמע מדבריו דהואיל דאיכא רוב צואה בפיו ע"י הלכלוך דמלכלך פיו כל היום בודאי דלא רחץ היטב את פיו בהיותו בנהר דוכי דקדק היטב לנקות את פיו בטוב שיהי' נקי לגמרי מכל סוג ובטא עוד נשאר שם מהלכלוך שלכלך עצמו וזה שדייק בלשונו וכתב ומצואתו לא רחץ משמע דאלו ידענו דרחץ היטב

אז הי' מועיל הריחוץ רק מן הסתם לא רחץ אותו היטב וע"כ אסור אפילו סליק ואתי מנהרא כן נראה מדברי הרבינו יונה שממנו יצאו דברי המחבר הנ"ל -

והשתא לפי האמור בנידון דידן דבני אנשים רחצו אותו הדק היטב ובדקדוק גדול כדרכם בעת הזאת שעומד הכן לשלוח לעיר הגדולה לרגלי מסחרם בודאי דמהני הרחיצה בלי שום ספק, ותדע שכנים דברי דרחיצה יפה מבני אנשים מועיל אף בפי חזיר ודוקא רחיצתו לא מהני, ממה שמבואר בריש סי' פ"ז גבי גרף של רעי דשל מתכות ושל זכוכית מותר אם הם רחוצים יפה והטעם מבואר בראשונים משום דלא בלעו, והשתא כיון דרבינו יונה עשאו לפי חזיר כגרף של רעי לא גרע מהן וכי היכי דגרף של רעי דלא בלע מהני רחיצה יפה ממילא פי חזיר נמי דלא בלע מידי דבעל חי אינו בולע כמבואר בספרי גדולי אחרונים, פרמ"ג סימן תמ"ז בא"א סוס"ק מ"ו ואם כי הח"ס יו"ד סי' צ"ד רצה לומר דשפיר בולע אך עיין במהרמשי"ק יו"ד סי' ק"א ובפ"ת יו"ד סי' ק"ד שחלקו עליו וכן כתב הגאון מו"ה שלמה קלוגר ז"ל בטוב טעם ודעת מהד"ק סי' קנ"ה ודחה שם ראיית הח"ס ז"ל והביא שם ששמע מהגאון חו"ד ז"ל ששחק ע"ז לומר דבע"ח בולע עיי"ש, ממילא לפי"ז שפיר מהני הרחיצה שרחצו אותו הקצבים ערלים ונקו אותו בדקדוק גדול ומותר בלי שום ספק לברך כנגדו כנ"ל ברור בס"ד -

ובזה שהעליתי דגם בפי חזיר מועיל הרחיצה יפה כמו בגרף של מתכות וזכוכית ומה שאסרו אפילו בסליק ואתי מנהרא הוי דוקא יען שהוא בעצמו אינו מדקדק לרחצו היטב וכמו שכ' הר"י הנ"ל דמצואתו לא רחץ יש לתרץ מה שהקשה אותי הרבני מו"ה ישראל הנ"ל נ"י על חרז"ל דאסרו פי חזיר משום דדרכו לחפש באשפתות ובמקום הלכלוך מדוע לא אסרו ג"כ את פי הבר אווזות הלא גם הם דרכם תמיד לחפש במקום הטינופות והאשפתות וללכלך פיהם כל היום ומדוע לא אסרו ג"כ פיהם מלומר דבר שבקדושה נגדם אך עפי"ד הנ"ל א"ש ולק"מ דבר אווזות הם הנקראים עוף המים ע"י שדרכם תמיד להיות במים ואף במקום שאין מים מ"מ הם בטבע בכל עת שיש מים לפניהם הם נותנים תמיד פיהם במים ומנענעים פיהם לכל צד ומשפשפים אותו הדק היטב ועי"כ נרחץ היטב ומנוקה מכל לכלוך כאשר נראה בחיש ע"כ לא אסרו אותו חכז"ל משא"כ חזיר שאין דרכו במים ואף אם באיזה פעם הולך למים אין משפשף פיו במים הדק היטב ואדרבא דרכו להיות תמיד ברקק המים ולא במים טהורים ע"כ הוי כצואה ודו"ק:

ועוד נראה לי לומר דכל דין של פי חזיר לא הוי רק כ"ז שהוא חי אבל כשמת בטל ממנו שם פי חזיר דנעשה בו שינוי גדול וקיי"ל דכל הכלים עולין מידי טומאתן בשינוי מעשה וכן גבי בית הכסא דקיי"ל דאף אם הוא נקי אסור עכ"ז אם נתבטל ונהרס נעשה בו שינוי

מותר אם אין בו ריח עיין פנים מאירות ח"א סי' פ"ז גבי מרחץ דהיכי דנעשה בו שינוי מותר לומר בו דבר שבקדושה כ"כ בטח דגם בביה"כ הדין כן, וא"כ בנ"ד כיון שמת אין לך שינוי גדול יותר מזה וא"כ אזלה ממנו שם פי חזיר ואם הוא נקי מצואה בודאי דמותר לומר נגדו דבר שבקדושה וגם זה נכון בס"ד ושי"ת יזרוק עלינו מים טהורים ויטהרנו ויהי' מחנתינו קדוש אכי"ר -

ג' משפטים תרפ"ג לפ"ק.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן יא

תכל שנה וקללותי' ותחל שנה וברכותי' אל ישראל בכלל ואל אהובי גיסי בפרט ה"ה כבוד הרב הה"ג צדיק תמים חמדת הימים החריף ובקי בחד"ת בנש"ק מו"ה משה קליין שליט"א מלפנים אבדק"ק רעטע יע"א וכעת רב בביהכ"נ פועל צדק בעיר ואם בישראל ק"ק גראס ווארדיין יצ"ו.

יקרתך הגיעני וע"ד אשר ענותנותך הרביני לשאול חו"ד בדבר שנשאלת אודות מנין מצומצם ובתוך המנין ארבעה או חמשה יתומים אומרים קדיש אי נכון למיעבד הכי כיון דליכא ט' דצייתי עכ"ל שאלתך -

תשובה. הנה בחפשי באמתחות הספרים שלי מצאתי שכבר נמצא שאלתך בספר המאסף ירושלים שנה י"ח סי' ל' וז"ל השאלה שם בעשרה בדיוק שמתפללין והתשעה צריכים לומר קדיש יתום אי אין קפידה בזה דיכולין לומר קדיש כל דיש עשרה בביה"כ אף אם לא יש מי שיענה אמן ע"כ השאלה שם - ושם בסי' פ"ד הביא דעת רב אחד שכ' שכלם יכולין לומר קדיש כי עניית אמן עולה מאחד לחבירו וכאו"א מעשרה האומרים קדיש אומר לחבירו ואמרו אמן ובין כה וכה עניית אמן כבר נשמע ועכ"ז אם נקל להם לקרוא נשים וטף לעניית אמי ש"ד עכ"ל הרב שם - ובכרך ב' סי' י"ג מספר הנ"ל הביא עוד תשובת רב א' על שאנה הנ"ל שכתב על מה שרצה השואל לדמות הא מילתא לבית הכנסת שכולה כהנים והם עשרה בדיוק שכלם נושאים ידיהם אף דליכא מי שעונה אמן עכ"ל השואל ה ועז כתב הרב הנ"ל דמה דפשיטא לי' דבברכת כהנים ליכא מי שעונה לא עיין יפה בסי' קכ"ח סעי' כ"ה כי ז"ל המחבר שם למי מברכים לעם שבשדות ומי עונה אחריהם אמן הנשים וטף הלא מבואר שהעני' מחיובת - וכתב עוד דלכאורה יש להקשות מדוע יועיל עניית אמן הנשים וטף בברכת כהנים מה שלא מצינו כן בשום מקום לענין דבר שבקדושה שיצטרפו נשים וטף ובפ' הקהל נשים למה באו לשמוע אבל

לא לצרף ובתפלה מבואר בסי' קכ"ד ס"ד בחזרת התפלה שאם אין ט' מכוונים לברכותיו לענות אמן קרוב להיות ברכותיו לבטלה ובודאי לא יועיל שם ט' תינוקת שיכוונו ויענו ולמה גבי ברכת כהנים מהני - וחילק שם דדוקא בדברים שבקדושה כאלו שבאופן זה נתקנו בתחלה שיהיו ט' מכונים לברכותיו ועונים בהם אינו מועיל עניית טף ונשים לא כן הדבר בנשיאת כפים שעיקר המצות מוטלת על הכהנים לברך את ישראל ויוצאים אף בעם שבשדות אף דאינם בבהכ"נ ולכן די אף בעניית טף ונשים כיון דכל עיקר עני' אינו מעכב כמבואר בפרמ"ג מ"ז סקכ"ב משא"כ בתפלה שעיקר תקנת חכמים הי' בעני' לכ"ע אם אין עונים מעכב ואין די בעניית טף ונשים - ועיין בסי' נ"ו במג"א בשם ב"ש דיש מצוה טפי בעניית איש"ר מקדושה ומודים וע"כ אי איכא לדמוי דין עניית קדיש לתפלה מדמינין לה (והנה לפי דברי הרב בתשובה הזאת נדחין נמי דברי הרב בתשובה הראשונה הנ"ל שנתן עצה להביא טף שיהיו עונין אמן יש"ר כיון דלתפלה מדמינין ובתפלה ל"מ עניית הטף וממילא דגם כאן ל"מ אכן לפי מה שהוכחתי לקמן דקדיש יתום ל"ד לתפלה ובקדיש יתום לא תיקנו ט' דצייתי יש לקיים דברי הרב הנ"ל דסגי בעניית הטף ודו"ק) ומבואר בסי' נ"ה ס"ו ואם התחיל אחד מעשרה להתפלל לבדו או ישן מצטרף ובמג"א שם מביא בשם מהרל"ח דמתיר בב' וג' וד' ומג"א לא סבירא לי' כותי' ודוקא בא' מותר ולא ביותר ואף לדברי מהרל"ח ג"כ בעינן ששה עונים. ועיין בתשובת ח"ס או"ח קנ"ט דכ' דעיקר זכי' דמזכה אבותיו אינו באמורה דידי' כי אם במה שמזכה לצבור שאומרים אחריו אמנים טובא איש"ר וע"י שנעשה סרסור לצבור מזכה אבותיו עיי"ש ועוד האריך הרב הנ"ל בתשובה להוכיח דעיקר קדיש נתקן בשביל העני' וכדברי מר"ן הח"ס ז"ל וא"כ מהראוי שיצטרך בו דוקא ט' דצייתי אלא עכ"פ דיו לבא מה"ד להיות כנידון ולכל הפחות שיהיו ששה עונים כמו בתפלה וא"כ ראוי יותר שיתחלקו בהקדישים ביניהם שישארו ששה עונים עכ"ל הרב הנ"ל בספר המאסף הנ"ל עוד הביא המאסף שם בשם הזכל"א שכתיב אם יהיו רשאים הרבה יתומים לומר קדיש ביחד מדוע כתבו בש"ע סי' שמ"ו מי קודם ומי נדחה מפ"מ, כט) ומה שהביא הפ"ת שע"ו סק"ג שאומרים הרבה ביחד י"ל דזהו דוקא בביה"כ שהקהל רב והרבה עונים יש לכל או"א בלעדי האומרים קדיש עכ"ל הרב הנ"ל שם במאסף - ומטעם זה קריתי תגר בבואי לכאן על מה שראיתי שהמנהג פה שכל היתומים בשעה שרוצים לומר קדיש כלם הולכים ממקומן אל פני הארון הקדש למטה אצל המושבות של ברכת כהנים ואומרים הכל קדיש במקום אחד ואין לשמוע כלל קול מי שאומר קדיש כי תרי קלא לא משתמע וכש"כ עשרה קלי ועוד יותר ויותר ולפיכך עדיף הי' להם להשאר כל א' על מקומו ולומר

שם קדיש כדי שיהי' לכל או"א עונים ומה גם לדברי מרן הח"ס הנ"ל דעיקר זכות הקדיש הוי רק במה שמזכה בעניית הקדיש ובאופן זה ליכא זכות כלל כי אין יכולין לענות אחריהם מפני שאין שומעין אותן וכבר אמרתי להם זאת אבל לא שמעו לקולי באמרם שכבר נהגו כן מקדמת דנא וכן המנהג בכל גליל העליון והוא שבשתא דעל גבייהו ואין יכולין למיפק מנהון -

אמנם בעיקרא דמילתא דדימה הרב הנ"ל עניית הקדיש לעני' דתפלה נראה לפע"ד דיש לדון בזה ולומר דלא דמי להדדי מפני שנראה לי דע"כ לא קאמר המחבר בסי' קכ"ד דאם ליכא ט' דצייתי קרוב שיהי' ברכה לבטלה דוקא בתפלה דנתקנה להוציא לצבור י"ח וכן גבי קדיש דתפלה שהוא ג"כ להוציא הצבור מבואר בתשובת הרא"ש כלל ד, דצריכין לכוון לשמוע לחזן וע"כ אסר שם לומר עם החזן והמג"א ריש סימן קכ"ה הביאו ועיין שם במחה"ש וכיון דבא להוציא אחרים הכי איתקין שיהי' ט' המכוונים והיכא דליכא ט' דצייתי הוי שלא כתיקון חכז"ל וע"כ הוי ברכה לבטלה משא"כ בהקדיש דיתומים אומרים דאין בא להוציא את האחרים כלל וראי' לזה דהרי הרמ"א ביו"ד סי' שע"ו כתב דלא ניתקן רק לקטנים וקטנים לאו בני להוציא אחרים הם כמבואר במשנה סוף ר"ה וברש"י מגילה דף כ"ד ד"ה קטן ועיין ב"י ולבוש סי' נ"ה דז' קדישים הם חובה ליום ובאים בתוך התפלה ולאלו הקדישים שפיר יש להם דין תפלה והרא"ש בתשובה מדבר מאלו הקדישים שהרי אסר שם לומר עם החזן ואיזה קדיש אומר החזן אי לאו קדיש דתפלה משא"כ שאר הקדישים הם רשות ועיין בתשובת בית יהודה למהרי עיי"ש הספרדי סוף סי' כ"ב וכיון דסתם קדיש יתום ל"ה מחיוב התפלה ואינו בא להוציא אחרים י"ח לא שייך לומר דהכי הי' התקנה דיהי' ט' דצייתי א"כ נהי דאין לומר אותו בפחות מעשרה כיון דהוא דבר שבקדושה אבל מנא לן שיהי' הצבור שותקין כלם לכוון לאמירתו כיון דאין צורך לצבור באמירתו דהרי מה"ט אסר הרא"ש לומר עם החזן הקדיש יען שהתקנה היתה שיהי' הצבור מכוונים לאמירתו ועיין מחה"ש שם משא"כ בשאר הקדישים שלא בא להוציא אחרים שפיר מודה הרא"ש דיכולין לומר עם מי שאומר הקדיש היינו שהרבה ביחד יאמרו הקדיש כיון דעכ"פ יש עשרה במקום הזה - ואי דצריך עכ"פ עונים שיענו אמן יהש"ר וכיון שכולן אומרים ביחד מי יענה - אולי י"ל כמו שכתב הרב הנ"ל בתשובה ראשונה שאמן של כל אחד ואחד עולה לחבירו - איברא שבעיני זה דוחק מאד כי האם מכוונים זל"ז שיהי' אמירתם בפעם שאומר חבירו ואמרו אמן - אמנם נראה לי לומר בס"ד כיון דכבר הבאתי למעלה שאין באמירת קדיש יתום בשביל להוציא אחרים ורק היא תפלה בעלמא שאומר בשביל עצמו או בשביל אביו כמבואר בתשובת הריב"ש

סי' קט"ו ועיי"ש א"כ אף נימא דיש חיוב בעני' דידי' שיהיו עונים אחריו איהש"ר וכמו שמבואר בדברי חכז"ל מגודל הזכות של עניית איהש"ר עכ"ז נראה לי דהחיוב הוי רק כמו חיוב עניית אמן של כל ברכה וברכה דמבואר ג"כ בפוסקים דכל מעלת הברכה הוי דוקא ביש לה עונים עיין ש"ך חו"מ סי' שפ"ב דהא דאמרינן דברכה שוה עשרה זהובים דוקא כשמברכו בפני אחרים ולא בינו לבין עצמו ועיי"ש והמחה"ש סי' ו' מביאו וכן הביא שם בשם הרמ"ע בעשרה מאמרות להדר שיהיו שנים שומעים ברכתו ויענו אחריהם אמן ועיי"ש ל) ואנן נמי נימא בדידן בעניית קדיש דג"כ יש מצוה בעני' דעכ"פ סגי בשנים עונים לצאת י"ח עני' וממילא לפי"ז שפיר יכולין הרבה יתומים לומר ביחד קדיש רק דצריך להדר שיהיו שנים עונים וממילא במנין מצומצם יכולין גם שמנה לומר קדיש בפעם אחת ורק שנים ישארו להיות עונים איהש"ר ושלא כדברי הרב במאסף הנ"ל דהוצרך להיות ששה עונים כנלפע"ד ודו"ק -

והנה במה שכתב מרן החס"ס בסי' קנ"ט הנ"ל דעיקר זכי' בקדיש ל"ה באמירה דידי' כי אם במה שמזכה הציבור שעונים אחריו אמנים טובא ויש"ר דנפיש חילי', לולי דמסתפינא מדבריו הקדושים הי' נראה לי מדברי הפר"ח ריש סי' נ"ו שהביא מדברי הסבא בפ' משפטים דיתגדל ויתקדש הוי תפלה עצומה ונוראה דמתפללין על מילואו של השם ית"ש ועל גאולתן של ישראל עיי"ש וכן עיין בסה"ק יסוד אמונה במאמר האחדות להקדוש מהר"י יעב"ץ פ"ד שכתב בזה"ל ועל הזמן ההוא אנו מתפללין בכל יום יתגדל ויתקדש ש"ר ועיי"ש וכן עיין בדרשות מהר"י מינץ בביאור ענין הקדיש ועיי"ש וכן עיין בתוס' ברכות ד"ג ע"א לא) א"כ מהכ"ת לא נימא דגוף אמירת התפלה שנשגבה מאד מזכה לאב שהניח בן כזה שמתפלל עבור קדושת שמו שיתגדל ויתקדש במהרה וגם עיין בריב"ש סי' קט"ו שהביא מקור וטעם לאמירת הקדיש מהמדרש הידוע דהמת אמר להתנא אין מי שיצילני אם לא שיאמר בני קדיש או יפטיר בנביא לכבוד השם בעבורי ועיי"ש - דמפשטא משמע דבאמירה לחוד שיאמר עבור האב לכבוד השם יזכה אותו ונראה לי דהיינו נמי טעמא דמפטיר דיש בברכותיו תפלה על גאולתן של ישראל ועל קידוש שמו יתברך לעד בב"א ולולי שכן מה רבותא דמפטיר משאר עליות אבל בדבריו הוא מוסבר מאד דהוא משום התפלה שיש בו משום קידוש השם וגאולה דומיא ממש לקדיש שיש בה הני תרתי - ואם כי יש לדחוק ולומר דטעמא דמפטיר משום רוב הברכות שיש בו ויזכה לצבור באמנים טובא - לפע"ד זה דוחק מאד דא"כ הל"ל סתמא דיהדר להרבות בברכות ברבים כדי שיגרום אמנים לצבור למה לי' להזכיר מפטיר דוקא אם לא שנימא כדברינו דייקא מפטיר שיש בברכותיו תפלה נשגבה על הרמת קרן משיחו וקרן

ישראל ודומה ממש לקדיש וכיון שכן הרי מפורש יוצא דחשובות הקדיש עבור התפלה הוא ולא משום העני' שיגרום באמירתו ורק באמורה גופא מזכה לאב ולדעתי הדברים אמיתיים וכנים בס"ד - ואחרי שהוכחתינו אמת דחשיבות הקדיש הוי רק עבור התפלה חשובה שיש בה נוכל לומר בעזה"י דאדרבא יותר עדיף וחשוב אם רבים אומרים אותה יחד בפעם אחת ממה שיאמר אותה איש אחד לבדו - והוא עפי"ד הרדב"ז ח"ג סי' תמ"ו וסי' תע"ד שהצריך לומר ק"ש לכל הצבור ביחד מילי במילי עם הש"ץ ולא כמו שנוהגין שכל אחד אומר לעצמו זה מאריך וזה מקצר ואח"כ ממתינין הכל על סיום הש"ץ תיבת אמת ורק דמוכרח להתאמץ שכל הצבור יאמר בפעם אחת מילי במילי דומה עם הש"ץ משום דאינו דומה לדבור היוצא מפי יחיד לדבור היוצא מפי צבור יחד לפי שהקול היוצא מפי רבים הוא חזק ויש בו כח לבקוע כמה אוירים עד שעולה למעלה ומבטל כל הקיטוגרין ועיי"ש בסי' תע"ד שהאריך בענין זה נפלאות ודברים רברבין איכא למישמע מינה ופלא שלא נהיגי עלמא כן ומצוה לעיין שם לב) וכיון דיש לתפלת רבים כח עצום הזה שעולה עד למעלה לעילא בלי קטרוג ואחרי שאמירת קדיש הוא התפלה היותר עצומה וחשובה ודאי דהוא מן הראוי להתפלל אותה ביחד כדי שיהי' הדבור יוצא מפי רבים ויהי' עולה בשוה בלי קטרוג ואפשר דמטעם זה נשתרבב המנהג לאימרה ברבים הרבה יתומים ביחד - ואין לומר דהא אף אם רק יחיד יאמר אותה עכ"פ יהיו רבים העונים יחד איהש"ר - עיין בפר"ח סי' הנ"ל דכל הקדיש כולה הוא ענין גדול מאד א"כ עדיף טפי דכל הקדיש יאמר ברבים לדברי הרדב"ז הנ"ל ממה שרק העני' לחוד יהי' ברבים - שוב עיינתי בח"ס הנ"ל וראיתי שהביא בשם הגאון יעב"ץ ז"ל שכתב דיותר נוח מנהג הספרדיים שכלם אומרים אותו בפעם אחת וכתב מרן ז"ל ע"ז בטעמא דמילתא דמנהג כשר הוא דרבים העושים המצוה עדיפי מיחידים הרי דהרגיש בדברינו הנ"ל והעלה כן מסברא דנפשי' ואולי נעלם ממנו לפי שעה דברי הרדב"ז הנ"ל - ורק יען שהי' קשה לו על מנהג אבותינו שלא נהגו כן וכדי ליישב מנהג אבותינו העלה חידושו הנ"ל דעיקר הזכי' הוי העני' וע"כ העלה דלפי"ז עדיפא לומר בד בבד וממילא עתה בזמנינו שנשתנה המנהג דאומרים הכל ביחד ממילא שוב אנו מחזיקין בסברת הרדב"ז הנ"ל אשר גם מרן ז"ל שיבח אותה למנהג כשר - ממילא שוב אין שום חשש כלל באומרים אותה הכל ביחד -

ובאמת עיקר סברת מרן ז"ל לא הבנתי במה שכתב כי אם יאמרו הרבה ביחד מ"מ אין הגורם אלא אחד מהם האומר קדיש ואידך נעשה מסייע וא"ב ממש וא"כ כל אחד יחטוף שיהי' הוא הראשון ושהצבור יענה אחריו ולא אחר חברו ועיי"ש - ממ"נ אם אומרים

בפעם אחת בדיוק א"כ אין ראשון ואין שני והכל גורמים בדבר והזכות שוה לכולן ואם אחד מקדים לחבירו א"כ מחיובין לענות גם על השני כמו על הראשון כמבואר בהלק"ט ח"ב סי' מ"ח מובא בבה"ט סי' נ"ה ועיין ג"כ מטה אפרים סי' תרכ"ה סעי' מ"ח ובאלף למטה שם - ואין לומר דאכתי שמא יהי' אומרים בתוכ"ד של ראשון וסגי בעניית אמן אחת כמבואר בהלק"ט הנ"ל ואכתי אין הגורם רק הראשון - י"ל דז"א מתרי טעמא חדא דנראה לי הא דהבאתי משם הרדב"ז דדבור היוצא מפי רבים נפיש חילי' מאד יותר מדבור היוצא מפי יחיד ודאי ע"כ לא מיירי דאומרים בפעם אחת בדיוק דהא א"א לצמצם וע"כ דאומרים בפעם אחת בתוכ"ד וחשוב כיוצא לג) מפי רבים בפעם אחת וכיון שכן ל"ש לומר דהשני הוי מסייע שא"ב ממש הא טובא מסייע לי' במה שגם היא אומר קדיש כדי שיחשב מפי רבים וממילא דגם האמן של קדיש זה חשוב יותר וע"כ גם לדידי' נחשב זכות העני' משום דעל ידו גם העני' יותר במעלה וממילא דגם היא ממזכה רבים וא"כ ממ"נ יזכה רבים גם השני בהקדיש שאומר אם יהי' אחר כדי דבור יש חיוב עני' בפ"ע ואם יהי' בתוכ"ד אזי יתאלם קדיש הראשון ע"י והוי מסייע טובא - ועוד קאמינא דאף באומר השני תוכ"ד של הראשון דסגי בעני' אחת לשתיהן אעפי"כ גם השני מועיל הרבה בהקדיש שלו כיון דקיי"ל גדול העונה יותר מן המברך לד) ויש להעונה שכר כמו להמברך עיין ש"ך שם א"כ ודאי אינו דומה עני' הבא על ברכה אחת לעני' שהוא על שתי ברכות דהעני' הבא על שתי ברכות יש לו שכר כפול דהוי כמו שאומר שתי ברכות וא"כ גם כאן שעונה אמן אחת על שני קדישים יש לו שכר כפול וזה פשוט וברור אצלי וא"כ לפי"ז שפיר הועיל השני בהקדיש שאומר ואכתי מה הפסד איכא אם יאמרו הרבה ביחד וצ"ע -

בהא סליקנא דאחר שנשתנה מנהגנו דאומרים קדיש הרבה ביחד א"כ סמכינן על סברת הרדב"ז הנ"ל וגם מרן ז"ל כתב ע"ז שהוא מנהג כשר ע"כ ממילא גם באיכא מנין מצומצם נמי י"ל קדיש הרבה ביחד אף דליכא ט' דצייתי דלא בעי ט' רק היכא דבא להוציא רבים י"ח וכנ"ל וכדי לצאת גם מצות עני' די בשנים כמו שכתבתי לעיל ואולי יוצאים גם בקטנים וכמו שהבאתי בראש דברינו בשם רב א' והיכא דאיכא קהל רב בודאי יותר טוב דיחלקו במקומות בד בבד כדי שיהי' לכל או"א שומעים ועונים ובזה יוצאים שני הסברות הנ"ל סברת הרדב"ז שיהי' תפלת רבים וגם סברת מרן דיהי' לכל אחד עניה בפ"ע וממילא דלא יאה עבדו בגליל הזה במה שהולכים כל היתומים למקום אחד לומר קדיש וכמו שכתבתי כן נלפע"ד ושי"ת יחייני מיומים ויקימני ונחי' בב"א כי"ר ודו"ק - ה'"ק ישכר שלמה טייכטאהל.

סימן יב

עוד לגיסי הרב הה"ג הנ"ל
וע"ד השאלה השני' בקדיש שאחר קידוש לבנה שעומדים בחוץ כמה שיעור המרחק שיצטרפו לעשרה האם ל"ה שיעור כ"ב אמה הפסק לצרף עכ"ד - אחרי המחילה דברים הללו לא הבנתי מה שייכות יש לשיעור כ"ב אמה לענין צירוף דדבר זה לא נאמר רק בדבר הצריך תכיפה ושיערו הפוסקים שיעור שהי' כדי הילוך כ"ב אמה כמבואר בתוס' סוטה ל"ט ועיין בטו"ז סי' ח' סקי"א ובסי' קס"ו בטו"ז ומג"א שם אבל היכא דלא תלוי בתכיפה מה לן ולשיעור הזה הגע בעצמך אם בביה"כ יהיו העשרה מרוחק זמ"ז שיעור הילוך כ"ב אמות וכי יעלה על הדעת לומר דאינן מצטרפין דהא שיעור הפסק כ"ב אמה הוי אף בחדר אחד עיין בתשובות גדולי אחרונים שאילת יעבץ סי' ל"ז ופליתי י"ט ובהגהות חשק שלמה זבחים ל"ג ובתשובת מטעמי יצחק להגה"ק מהר"י מהאמבורג שנדפס מחדש סי' א' - וע"כ דאין שייכות לדין צירוף מרחק כ"ב אמה וזה ברור ופשוט -
ושיעור המרחק לענין צירוף נראה לי ברור דהוא כמו הנאמר בסי' קצ"ה גבי זימון שצריך שישמעו דברי המברך בביאור עיי"ש כמו כן הכא בנידון דעשרה העומדין בחוץ דאם המרחק הוא בשיעור שמועה ר"ל שישמעו זא"ז מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין וקמסתפקנא אולי בעומדים בפנים בבית לא תלוי בשמיעה דהבית מצרפין ועיין בסוכה נ"ב בתוס' גבי ביהכנ"ס של אלכסנדרא של מצרים והסברא דגם שם בשמועה תלוי - אבל בעומדין בחוץ דבר פשוט דתלוי בשמיעה - ועוד תנאי יש להטיל בדבר היינו שלא יהי' רשות אחר מפסיק ביניהם עיין שם סי' קצ"ה סעי' ב' וגם בדברי טו"ז סק"ב דגם שביל היחיד מפסיק בין הרשיות ועיין שם בטו"ז סק"ג וכיון דדין צירוף דעשרה ברשיות תלוי כמבואר לעיל בסי' נ"ה ממילא דגם הכא מפסיק שביל היחיד וגם צריך להשגיח שלא יפסיק ביניהם צואה ודבר שאינו נקי כמבואר בסי' נ"ה סעי' כ' - א"כ לפי"ז יצא לנו דין צירוף בחוץ לעשרה בדבר שבקדושה היינו אם הם ברשות אחת בלי הפסק רשות אחר ביניהם וגם שלא יפסיק דבר שאינו נקי ביניהם וגם שלא יהי' המרחק ביניהם שלא ישמעו זא"ז כן נלפע"ד - לה)
ובזה אשום קנצי למילין כ"ד גיסך אוהבך לנצח המברכך בכוח"ט ולשנה טובה מתיקה.
ב' תבא תרפ"ג לפ"ק פישטיאן וצ"ו.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן יג

הנה ראיתי בקונטרס קהלת אשר (הוא עתון חדשי היוצא לאור בק"ק אשפעצין ע"י הרב ר' אשר זעליג לאנדא נ"י) חוברת א' סי' ו' שהקשה הגאב"ד דשם שליט"א על הטו"ז או"ח סי' ת"ר סק"ב שהעלה דבמקום שיש חיוב מצוה אין קבלת שבת מועיל לבטל חובת המצוה ההוא ולכך בשופר ומילה חייב לתקוע ולימול באותו זמן שיש עוד יום אפילו אם כבר התפללו ערבית של שבת עיי"ש - וצ"ע לפע"ד דבהלכות תפילין סי' ל' סעי' ה' פסק המחבר שאם כבר התפלל מעריב מבעוד יום עד שלא הניח תפילין אין להניחם אח"כ והוא היפך מדברי הטו"ז והראיתי דבר זה לת"ח ואין פותר וצע"ג עכ"ד הג' שליט"א - אחרי מופלג נתעוררתי לעיין בספר בית שערים סי' כ' להגאון ר' עמרם ז"ל שהביא קושיא זו בשם הגאון ר' שלמה קלוגר ז"ל בספר החיים עיי"ש בס' בית שערים שהאריך בישוב קושיא זו - אמנם תמה אני על מרן מהרש"ק ז"ל מדוע לא הקשה קושייתו עדיפא מני' עד שהקשה מסי' ת"ר משופר טפי הוי לי' להקשות מדברי הטו"ז ביו"ד סי' ת"ב סק"ו שכתב שם דאם שמע שמועה קרובה בסוף ל' אחר תפילת ערבית ועדיין יום הוא ודאי לא אמרינן דהוי לילה מכח התפלה דלהחמיר אמרינן כן אבל לא להקל לומר שהוא שמועה רחוקה ודומה להא דמבואר בסי' רס"ב לענין מילה דאינו תלוי בתפלה אם התפללו מבעוד יום בין להקל בין להחמיר עיי"שז הנה מזה יגדל התימא ממה שהקשה משופר משום דשופר הוי מצוה דאורייתא והאי דסי' ת"ב הוי מילתא דרבנן ואעפי"כ לא אזלינן בתר התפלה להקל ומכש"כ גבי מצות תפילין שהוא דאורייתא דודאי לא הי' לן למיזל בתר התפלה להקל שוב צופה הייתי בפרמ"ג סי ל' במשב"ז שהעיר מהא דסי' ת"ב עיין שם -

ואחר העיון נראה לפע"ד בס"ד דלא ק"מ וחילוק גדול יש בין הנושאים דכבר ידוע דהחכמים השוו מדותיהם בגזירותם ולא עשאו דבריהם כחוכא עיין רשב"א ריש נדה שכתב דמה"ט לא מחלקין בטומאת מעל"ע שבנדה בין רה"י לר"ה אף שבטומאת ספק דאורייתא יש חילוק שלא יהי' כחוכא ולומר דלרה"י טמאה ולר"ה טהורה וטומאה להיכן פרחה ואף דמצינו חילוק בטומאה גופא בין דעת לישואל או לא דעת לשאול שא"ה מימר אמרי גזה"כ והתורה אמרה כך ואין תו לשאול מידי עיי"ש וכמה דברים שחששו חכז"ל דלא יהא כאיכא עיין תוס' נדה דף ס' גבי שני בשולין ודו"ק - והנה גבי תפילין דבאמת קיי"ל דלילה זמן תפילין ורק החכמים אסרו ופטרו אותו מגזרה שמא לא ישמר מבזיון א"כ לפי"ז מה שפטר לילה מתפילין לאו משום דלאו זמנה הוא זה לא ובלילה הוי זמני' ממש כמו ביום ורק משום דלא איברי לילה רק לשינתא ובשינה יבא

לידי בזיון דהוי איסור דאורייתא כמו שביאר השאג"א בתשובה בארוכה עיי"ש וכדי להשוות מדותיהם אמרו דבלילה אין להניחם ולא רצו לומר דמי שישן אסור בתפילין א"כ נתת דבריך לשיעורין דמי שישן יהי' פטור ומי שלא ישן יהי' חייב ואחד ואמר אני אניח ולא אשן ולבסוף יבא לידי שינה ע"כ השוו מדותיהם ואמרו דבלילה אסור להניח וא"כ עיקר האיסור הוא על הלילה וזה ברור בעיני - ולא כמו שראיתי בספר אחד שהביא בשם הא"ב וארצות החיים דעיקר האיסור תלו חכז"ל בשינה ומה שהביאו ראי' ממי שמשכים לצאת דמניח בעוד לילה מטעם דודאי לא יבא לידי שינה יען שהולך בדרך ע"כ נראה מזה דבשינה תליא - לפע"ד אדרבא משם ראי' להיפך דלא בשינה תליא מילתא רק בלילה דהרי כתב המחבר מניחם וכשיגיע הזמן ימשמש ויברך ואי אמרת דבאופן זה דברור שלא ישן גם בלילה יכול להניחם לשם מצוה למה לא יברך ועיין ביאור הגר"א שם דהביא בשם הגהת סמ"ק דבאמת דעתו כיון דליכא למיחש לשינה מניח לשם מצוה ומברך אבל הביא בשם הרי"ף וראש שכתבו דלא יברך ועיי"ש - וע"כ דלדעתם ל"ה ההנחה לשם מצוה דלא מקיים המצוה בעת הזאת אף דברור לו שלא ישן כיון דעדיין לילה הוא אינו מקיים המצוה דהחכמים פטרו אותו משום לילה והשוו מדותיהן דבלילה אין להניחם ולא הותרו בכה"ג במשכים לצאת רק כדי שיהיו מזומנים לו בעת שיבא הזמן ולא יהי' נטרד בטרדת ההנחה כן נראה בטעם ההיתר לשי' הרי"ף ורא"ש אבל לא שיהי' מצוה בהנחתם בעת הזאת שוב מצאתי בפירוש כן בב"ח וכתב דמה"ט התירו לו משום דטורח הוא לו להתעכב בדרך בשעת שיניח תפילין ולא התירו לו לברך קודם זמנם עיי"ש - הרי בפירוש כדבריי דרק משום טורח התירו ולא שיקיים אז המצוה ובפירוש כתב דלא התירו לו לברך קודם זמנם וברוך השם שכונתי לדעת רבינו הגדול בהסבר דבר זה - וכיון דהמחבר פסק כהרי"ף ורא"ש ע"כ כן נקטינן להלכה דלא השינה פוטר ורק הלילה לחוד - וכיון דכל הפטור משום לילה אתי ע"כ אם הוא עשאו ללילה ממילא דהוי בכלל הגזרה דאסרו בלילה כיון דיש לו כח לעשותו ללילה ממילא חל עליו גזרת לילה דעשו חכז"ל גבי תפילין - ומה שהקשו הגאונים הנ"ל איך אפשר לפטרו ממצוה דזמנה עכשיו מכח דעשאו לילה - זה אינן פלא כ"כ וכי בלילה גופא ל"ה זמני' בתמי' והלא קיי"ל לילה זמ"ת ואפ"ה פטרו אותו ממצוה זו וא"כ הוי לילה גופא דומיא דעכשיו מבעוד יום דעשאו ללילה דמצווה ועומד להניח תפילין ומה גם היכא דלא הניחם עוד דמצוה רבע עליו להניח תפילין אף באמצע הלילה ואין חילוק מן התורה בין לילה ליום עיין פרמ"ג - ואפ"ה העמידו דבריהם במקום מצוה זו כמו כן הכא היכא דהתפלל ערבית מבעוד יום ועשאו לילה חלה עליו גזרת חכז"ל כמו בשאר חלקי

הלילה דג"כ הוי מצוה זמנית אז אפ"ה העמידו דבריהם כ"כ הכא כיון דאצלו כבר הוי לילה ממילא קמה נגדו איסור לילה דתפילין כדי שלא תחליק בין לילה ללילה ופטור מלהניחם בכל עת שנחשב ללילה משום שחכמים השוו מדותיהם כאשר כבר כתבתי לעיל דכן מדת חכז"ל בגזרותם וא"ש בס"ד בביאור דין זה -

וכ"ז הכא בתפילין דעיקר הפטור בא מכח לילה וע"כ שפיר יהי' תרתי דסתרי אם יניח תפילין דאם עשאו לילה במה דהתפלל ממילא חלה עליו גזרת חכז"ל דבלילה לא יניח תפילין ואם יניח תפילין ע"כ דאכתי יום היא א"כ איך התפלל תפלת לילה ודמי ממש להא דעירובין ד"ז דרמז עלי' הגר"א ז"ל שם משא"כ בהאי דשופר או בהא דסי' ת"ב דשם אין הפטור בא מכח הלילה רק משום דבעת בא ליל כבר עבר זמן המצוה שהי' דוקא ביום שלפני הלילה תדע דהא ביום שאחר הלילה ג"כ יהי' פטור ממצוה זו וע"כ דפטור של לילה הוי רק משום דאז כבר עבר זמני' הוא ולא מכח שהוא לילה כמובן ואחרי שכן כיון דפטור של שופר תלוי בעבר זמני' או לא ממילא בהתפלל וקיבל שבת מבעוד יום ואם דעשאו לילה וגם אתה מחשבו ללילה מ"מ כיון דלילה גופא אינו פוטר אותו משום דהוא לילה רק משום דעבר זמני' אז בעת ההוא כנ"ל וכיון דעדיין זמנו היא הכא דהא באמת עוד לא עבר היום וכולה יומא זמני' הוא מה"ת לא יקיים המצוה ואם דעשאו ללילה מ"מ זמנו עדיין לא עבר דהא עוד היום גדול ועיין תשובת הב"ח סי' קכ"ו שכתב דקבלת שבת ויו"ט ל"ה לכל מילי ויכול לעשות נשואין ואינו עובר על ושמחת בחגיך וכן בתשובת מהרש"ל סי' י"ג דלכל מילי יום הוא ורק לתפלת ערבית דנינן לי' ללילה ואם כי הטו"ז בסי' תרס"ח אינו סובר כן והשיג על המהרש"ל וסובר דמהני התוס' לעשותו ללילה ממש וכנראה דגם הגאון בשאג"א סי' ט"ז סובר כן עכ"ז רוב פוסקים אינו סוברים כן עיין דגול מרבבא שם בסי' תרס"ח דקיים דברי מהרש"ל בזה דלאו לכל מילי דינינן לי' ללילה ע"י קבלת שבת ויו"ט עיי"ש וכן ע"י התפלה - והשתא ל"מ לדעת הגדולים דלא לכל מילי הוי לילה פשיטא דיכול לקיים המצוה אף אם כבר עשאו לילה בתפלה מ"מ כיון דלגבי' שאר דברים יום הוא א"כ למה לא יקיים המצוה ואינו סותר כלל תפלתו דהא אינם תלוים זב"ז דהא הפטור רק משום עבר זמני' בא ולא משום דעשאו ללילה וכיון דבאמת אכתי זמני' שפיר יכול לקיים המצוה וז"פ - ורק אפילו לדעת הטו"ז דלכל מילי חשבינן אותו ללילה מ"מ ל"ה תרתי דסתרי במה דיקיים המצוה כיון דאין הפטור מכח לילה הוא בא רק מכח עבר זמני' וכיון דעדיין יום הוא דהא זאת לא יוכל שום אדם להכחיש ע"כ שפיר יקיים המצוה ול"ד לתפילין דשם באמת הלילה מביא הפטור וכמו שכתבתי והיא גזרת חכז"ל ע"כ כדי להשוות מדותיהם לא חלקו בין לילה ללילה אבל

הכא דבאמת עיקר הפטור בא מכח דבלילה שוב יעבור זמני' וכיון דכעת עודנו זמני' מה"ת לא יקיים המצוה ואל תשיבני דהא גם בשופר פוטר הלילה מכח דלילה לאו זמנו של שופר ז"א דזה הוי דוקא לילה הראשונה טרם בא התחלת המצוה אבל לילה של אחר ר"ה לא מטעם מעלה זה פוטר רק משום דאז כבר עבר זמני' - ואפשר להעמיס כן בדברי הטו"ז שכתב וז"ל דודאי לא מבטלין מצוה בזמנה בשביל תרתי דסתרי ר"ל דאם דנראה כתרתי דסתרי מ"מ באמת ל"ה כתרת דסתרי דאינו תלוי רק בזמנה וכיון דעדיין זמנה חייב בה וכן הא דסי' ת"ב כיון דאין הפטור אתי מכח הלילה רק משום דאז כבר עבר גזרת ל' וכיון דבאמת עודנו בזמנו מה מועיל התפלה ואם דעשאו ללילה וגם מחשבו ללילה מכ"מ דכיון דהזמן עודנו עומד אין סתירה כלל להתפלה וללילה שעשאו כמובן - וכ"ז א"ש התם אבל גבי תפילין דבאמת תלוי הפטור בלילה דהא גם בלילה זמני' ועיקר הפטור רק מכח לילה היא בא ע"כ שפיר יהי' תרתי דסתרי אם אתה מחייבו להניח בעת שלו כבר נחשב ללילה והוי בכלל הגזרה דהעמידו דבריהם אפילו נגד חיובא דהא בלילה גופא הוי חיובא כ"כ כמו עתה וע"כ כדי להשוות דבריהם כדי שלא תחלוק בין לילה ללילה ע"כ עשו גזרתם סתם דלילה פטור מתפילין וא"כ כיון דאצלו כבר לילה הוי ממילא דהוי בכלל הגזרה - ועיין בתשובת הרשב"א סי' ס"ב דנשאל ביו"ט שני של גליות איך דחינן לז) מ"ע דתפילין ותי' משום זלזולא דיו"ט ויש כח בידם לעקור בשואת' ועיי"ש וא"כ הדברים ק"ו מה שם דהוי רק לתיקון דיו"ט דחו מ"ע דתפילין א"כ כש"כ כאן דהוי תיקון דתפילין גופייהו לחזק גזרתם שלא יבאו ח"ו לידי בזיון ודאי דיש כח בידם לדחות המ"ע בשוא"ת וא"ש ודו"ק -

והשתא דאתינא להכי יש לומר עוד בטעמא דמילתא דחיישינן לתרתי דסתרי גבי תפילין ולא חיישינן לתרתי דסתרי גבי שופר וסי' ת"ב - דאמרינן במנחות דף מ"ח עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בחטאת אמרינן עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בעולה לא אמרינן ועיי"ש - וא"כ בשלמא גבי תפילין דאמרינן דאל יניח כיון דהוא עשאו ללילה ויחטא במ"ע דתפילין יזכה בתפילין עצמן כדי לחזק גזרת חכז"ל שמא ישן ויבאו לידי בזיון ח"ו ואמרינן עמוד וחטא בתפילין ותזכה בתפילין ע"כ משום תרתי דסתרי דחינן מ"ע דתפילין - משא"כ דשופר וגם מצוה דרבנן דסי' ת"ב דיחטא בשופר ויזכה בשבת ובסי' ת"ב יחטא באבילות ולא יזכה לאבותיו עי"ז באמת לא דחינן המצוה דמחיוב בה כיון דבאמת עדיין זמנו הוא וא"ש בס"ד ודו"ק -

עוד נראה בישוב קושיא הנ"ל עפי"מ ז"ל דכל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו העיד עדות שקר ומה"ט ראיתי להביא בשם מרן הח"ס ז"ל דלא קרא ק"ש בתפילין דר"ת שמא יפגע

באיסור ק"ש בלא תפילין ולכאורה יוקשה על זה שהתפלל תפלת ערבית מבעוד יום איך קורא ק"ש בלא תפילין וע"כ צריך לומר דעשאו לילה גם לענין תפילין ול"ה בכלל קורא ק"ש בלא תפילין כיון דכלילה מחשיבנן לי' שוב ל"ש איסור זה גבי' כמובן - והשתא אם יחייבו אותו להניח תפילין וא"כ ע"כ דאכתי יום אצלו וכיון דאכתי יום אצלו שום איך התפלל ק"ש בלא תפילין וא"כ הוי סתירה מני' ובי' וכיון דהותרה לו מפי חכז"ל להתפלל תפלת ערבית מבעוד יום ולחשבו ללילה וא"כ גם לענין תפילין מחשבינן אותו ללילה ע"כ שפיר פטור להניח תפילין כדי שלא יהא סתירה מני' ובי' וכ"ז גבי תפילין דהסתירה הוי מני' ובי' משא"כ גבי שופר וסי' ת"ב דשפיר י"ל דלענין תפלה חשבינן אותו ללילה אבל לשאר מילי עדיין ליום קחשיב ל"מ לדעת הני פוסקים דבאמת היא כן דלא לכל מילי חשוב לילה ע"י תפלה וכמו שהבאתי לעיל ודאי דלא חשוב תרתי דסתרי וכמובן - רק אפילו לדעת הטו"ז ושאג"א שהבאתי בשמם דחשבינן ללילה לכל דבר מ"מ ל"ה הסתירה מני' ובי' ע"כ שפיר י"ל כסברת הטו"ז בסי' ת"ר דמשום תרתי דסתרי לא דחינן מ"ע דזמנה וכ"ז שם דל"ה הסתירה מני' ובי' משא"כ בתפילין דהוי סתירה מני' ובי' כנ"ל מודה גם הטו"ז דדחינן גם מצוה דאורייתא בשוא"ת דאל"כ בטל כל דין תפלה מבעוד יום ומדהותרו חכז"ל לעשות כן ע"כ דהעמידו דבריהם נגד מצוה דתפילין וא"כ שפיר כתב הטו"ז בסי' ל' דלא יניח תפילין משום תרתי דסתרי ולא דמי תרתי דסתרי דתפילין לתרתי דסתרי דשופר ודו"ק כי לדעתי תי' זה אמת ויציב בס"ד -

עוד י"ל בס"ד בישוב דבר זה עפי"ד הגראו"ז ז"ל ביו"ד סי' רס"ב אות יו"ד שכתב על מה שכתב המחבר סעי' ז' אין דבר זה תלוי בתפלה אם התפללו מבעוד יום לא להקל ולא להחמיר עכ"ל - וכתב ע"ז הגר"א ז"ל וז"ל ממה דמספקא להו בברכות כ"ז ע"ב אומר קדושה כו' אומר הבדלה כו' ודוקא הנך דתליא בתפלה עכ"ל - הרי מה דתלוי בתפלה שפיר אזלינן בתר תפלה - והנה בברכות י"ד אמר רבי יוחנן הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יפנה ויטיל ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל והיא מ"ש שלמה ועיין בתוס' שם שכתבו דעיקר ק"ש ותפלה בתפילין שייכי כדאמר בש"ס יקרא ק"ש ויתפלל זו הוא מ"ש שלמה וכן היא בתשובת מהר"מ מרוטענבערג סי' תע"ג דאין נכון להתפלל בלא תפילין מכח דברי הש"ס הנ"ל וכיון דעיקר מצות הנחת תפילין משום קבלת עול מ"ש הוא בא כידוע מש"ס אנא תפילין קמנחנא וכיון דל"ה קבלה שלמה רק עד שיתפלל בה א"כ תליא טובא בתפלה כמובן - וא"כ ממילא כיון דמצות תפילין תליא בתפלה שפיר אזלינן גבה בתר תפלה גם להקל וא"כ א"ש פסק המחבר דסי' ל' ודו"ק -

משא"כ גבי שופר אם דתוקעין באמצע התפלה מ"מ עיקרה לא תלוי בתפלה דהרי קיי"ל בסי' תקצ"ב סעי' ב' יחיד אינו מפסיק לתקוע בין הברכות אפילו יש לו מי שיתקע בשבילו עיי"ש בהג"ה - הרי דלא שייכי לתפלה ע"כ לא אזלינן גבי שופר בתר התפלה וכן גבי אבילות לא תליא בתפילה ע"כ התפלה לא מעלה ולא מוריד משא"כ גבי תפילין דיש לה שייכות עם התפלה שפיר אזלינן לענין תפילין בתר התפלה וגם זה א"ש ודו"ק - ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן יד

החיים והשלו' אל כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם החריף עצום כקש"ת מו"ה שמואל לוי ווייגבערגער שליט"א אבדק"ק ד' סארדאהעלי יצ"ו.

אחרי תת שלו' כמשפט תשובת הדרגנ"י קבלתי ועל דבר אשר עשה פלילים נגד רבינו רש"י ז"ל והפליא בקושייתו עליו בקידושין כ"ה וכתב בזה"ל אכן נוראות נפלאתי על רש"י ז"ל דכתב דלשון לא הוי ביהס"ת דזה רק מצד כי מוציא לשונו לחוץ והרי בנדה ד' מ"ב סוף ע"ב אמרו שרץ בקמטו לא מטמא במגע מצד ביהס"ת ופרש"י כגון בין אצילי ידיו ואטו לא יכול להגביה. אצילי ידיו וליגע בהם אלא ודאי דלא במה דיכול ליגע בהם ע"י שמוציא לחוץ או מגביה אצילי ידיו רק או כרמב"ם דכל רפה עד הגרון ל"ה ביהס"ת או דגם חלק הלשון שיכול להוציא לחוץ הוי בהס"ה וזה א"א לימר דבפירוש אמר עולא דהכל מודים דלענין טומאה הלשון כגלוי וע"כ כרמב"ם דכל הלשון והפה הוי כגלוי ועל רש"י הדבר צע"ג עכ"ד הדרגנ"י -

אחרי מחילת הדרגנ"י גברא רבה קחזינא תיובתא לא חזינא ולפע"ד אפילו ריח קו' ל"ה דמה שהקשה דנימא דקומטו של אדם יטמא הואיל ויכול להגביה אצילי ידיו ויהי' מקום גלוי לפע"ד ז"א דנגיעה דמטמא צריך להיות מקום גלוי מצד עצמו מצד הטבע לחוד בלי איזה פעולה שיפעול לעשותה לח) מקום גלוי עיין רש"י קידושין שם אשר יגע אמר רחמנא שכ' וז"ל האי קרא דידיו הוא בר נגיעה כידו הוא בגלוי וכן הוא בתוס' נדה ד' מ"ד דצריך להיות דומיא דידיו מאיבראי בלי שום פעולה רק מהטבע לחוד דודאי על גילוי דהיד לא צריך לעשות שום פעולה וא"כ כל מה דדמי לה הוי כגלוי משא"כ היכא דצריך לעשות איזה פעולה לעשותו גלוי אם דבאמת כבר גלוי הוא ע"י הפעולה מ"מ כיון דדין גלוי מיד גמרינן ובעי להיות דמי לה ע"כ היכא דל"ה גלוי מצד עצמו שוב ל"ה דומיא דיד וממילא דלא יכול להיות דין גלוי עלה וכן לשי' התוס' נדה מ"ד הנ"ל דהלשון נגיעה מעצמו מוכח דהיא מאיבראי ולא צריך ללמוד מידו ועיי"ש שכתבו דמתיבת יגע

בעצמו נלמד שצריך להיות מאיבראי ג"כ י"ל כן דהתורה מדברת היכא דיש ליגע בלי איזה פעולה אז הוי בכלל נגיעה משא"כ היכא דצריך לאיזה פעולה ל"ה בכלל כי יגע וא"כ לפי"ז שפיר שרץ בקומטו אינו מטמא ואף אם באמת הגביה אצילי ידיו לא מהני לן מידי לעשותו גלוי עי"ז וכמו שכתבתי ל"מ לדעת רש"י ז"ל דמתיבת ידיו נלמד הך דין דצריך להיות מאיבראי ודאי ל"ה דמי לידיו דהרי אצל ידיו לא צריך לשום פעולה וכ"כ בכל מקום שלא צריך לאיזה פעולה הוי בר נגיעה משא"כ בקומטו דצריך פעולה שוב ל"ה בר נגיעה כיון דל"ד לידיו וז"ב ואמת, ורק אפילו לשי' התוס' דמתיבת יגע בעצמו נלמד מאיבראי נמי י"ל דסתם נגיעה מיירי מצד עצמו מבלי לעשות לה פעלים והיכא דמעצמו ל"ה כן רק מוכרח לאיזה פעולה שוב ל"ה בכלל כי יגע דקאמר רחמנא דמדבר מצד הטבע עצמו וע"כ שרץ בקומטו דל"ה בר נגיעה מצד הטבע עצמו דמצד הטבע אדרבא ל"ה מאיבראי רק מקום סתרים ע"כ שוב לא מהני לה שום פעולה לעשותה מקום גלוי וע"כ שפיר סתמו חכז"ל דשרץ בקומטו טהור וזה ברור ואמת לדעתי הצעיר בס"ד - **והא** דעולא דאמר הכל מודים אצל לשון דגלוי לענין טומאה ועיין קידושין כ"ה) לא הוי מטעם כיון דיכול להוציאו לחוץ כמו שחשב הדרגנ"י וכנראה שכבוד הדרגנ"י לא דקדק יפה בדברי רש"י ז"ל ועיין שם ברש"י שדקדק וכתב שהרי מוציא לשונו ונוגעין בו בגלוי עכ"ל - הרי שדקדק וכתב מוציא ולא כתב יכול להוציא והחילוק בין הלשונות נראה בעליל לכל מבין דכונות "מוציא" הוא שמצד טבע הלשון הוא כן שמוציא לשונו בכל עת הן כשמדבר הן כשאוכל והוא כמו שכתב רש"י לעיל דה"מ אף הלשון וז"ל שדרכו ליראות כשהוא מדבר ומום שבגלוי הוא עכ"ל ועיי"ש, וכן כתב למטה מזה בד"ה ולא מיבעא לשון שהוא נגלה לפרקים עיי"ש, וע"ז כיון רש"י גם כאן במה שכתב דהרי מוציא לשונו ר"ל שתמיד דרכו בכך להוציא לשונו מצד הטבע בעצמו מפעולת הלשון היא להתגלות בכל עת וע"כ שפיר נידון כשאר חלקי הבשר שהוא מאיבראי והוא בר נגיעה בלי פעולה, כ"כ הלשון יען שדרכו בכך להוציא לשונו בכל עת נחשב כמו שהיא גלוי ממילא בלי פעולה וכיוצ"ב מצינו בתוס' יבמות קי"ט ע"א ד"ה רבי מאיר שכתבו גבי רוב נשים מתעברות ויולדות דל"ח רובא דתליא במעשה כיון דממילא הוא בא שאדם נזקק לאשתו עיי"ש אף שבאמת תלוי במעשה רבה עכ"ז כיון דהוא מצד הטבע לא נחשב למעשה רק למידי דממילא כ"כ הכא אף דדבר שהוא גלוי ע"י פעולת האדם לא נחשב לגלוי מ"מ דבר שהוא כן מצד הטבע נחשב למידי דממילא ושפיר דמי לידיו או לשאר חלקי הבשר דהוא מאיבראי ונכלל בתיבת כי יגע לדעת התוס', משא"כ אצילי ידיו דאדרבא מצד הטבע הוא תמיד מכוסה ולא מאיבראי אם דע"י איזה פעולה תוכל להיות

מאיבראי מ"מ לא מהני לן מידי דאנן מצד הטבע יהי' מאיבראי בעינן וע"כ דייק רש"י וכתב מוציא ולא כתב הואיל שיכול להוציא דאז הוי משמע כדברי הדרגנ"י אבל השתא דדייק וכתב מוציא ודאי דכיון למה שכתבתי וממילא דא"ש ולק"מ ודו"ק -

ומה דמשמע מרש"י דאף הלשון אינו בר נגיעה רק בשעה שהוא חוץ לפה שהרי כתב דהרי הוא מוציא לשונו ונוגעין בו בגלוי משמע דדוקא כשהוא חוץ לפה דהוי הנגיעה ממש בגלוי בזה שייך נגיעה ולא אם הוא תוך הפה ובאמת כן הוא דעת הר"ש ורא"ש בפ"ח דמקוואות עיי"ש ובתיו"ט שם אך הרמב"ם בה"א מה' טו"מ סובר דהלשון אף בפנים בתוך הפה הוא מטמא עיי"ש, ונראה בס"ד, דפלוגתייהו תלוי במה שכתבו תוס' בנדה ד' מ"ד אי הא דאמרינן שם בקידושין הנ"ל אשר יגע אמר רחמנא אי הוי משמע ממשמעות תיבת כי יגע בעצמו וכמו שכתבו תוס' שם ולא צריך למילף מידיו אז י"ל דכל הלשון אף כשהוא מבפנים הוי כר נגיעה ומטמא אף מבפנים משא"כ אי אמרינן דצריך להיות דומיא דידיו כמו שהוא באמת גירסת רש"י כאן וגם תוס' בנדה שם הביאו דבריו וכיון דילפינן מידיו צריך להיות דומיא דידיו בחוץ ממש כמו ידיו ואינו מועיל אם הוא בפנים בתוך הפה אף דהוי שם ג"כ בר נגיעה מ"מ אכתי ל"ה דומיא דידיו ע"כ רש"י לשיטתו דהוא גורס ידיו ע"כ באמת כתב דצריך להוציא לשונו ויש לומר דכן הוא ג"כ דעת הר"ש ורא"ש דסברו לענין מוע כרש"י והרמב"ם דסובר דאף בפנים הוי בר נגיעה אזיל בשי' התוס' דנדה הנ"ל דלא נלמד מידיו ורק מתיבת כי יגע לחוד וכיון דהוי בר נגיעה שפיר הוא מטמא אף מבפנים כן נראה לבאר שי' רש"י ורמב"ם ז"ל ונכון הוא בס"ד -

אמנם צריך עוד לבאר לדעת רש"י דעולא מיירי במוציא לשונו לחוץ ונוגעין בו בגלוי מה קמ"ל בזה ולמה הי' ההו"א דהנגיעה של חוץ לא יהי' מהני בלשון שצריך לי' לעולא לאשמעינן דהכל מודים דמהני בשלמא לדעת הרמב"ם דעולא מיירי אף מבפנים בתוך הפה טובא קמ"ל דמצד הסברא לא הוי ידעינן לה אבל לרש"י דסובר דבאמת מבפנים גם לעולא לא מהני רק מבחוץ ועל מבחוץ מאי קמ"ל פשיטא מ"ט לא -

י"ל דשתי תשובות בדבר חדא דלא נימא דאף ההוצאה חוץ לפה לא מהני דומיא דשרץ בקומטו דלא מהני אף בהגביה אצילי ידיו וכנ"ל ע"ז קמ"ל דבלשון שפיר גלוי הוא בשעה שמוציא ואינו דומה לקומטו ומטעמא דביארתי לעיל בארוכה הא חדא ועוד קאמינא דקמ"ל טובא בזה משום דשפיר הי' הו"א דאף מבחוץ לא יהי' מהני נגיעת הלשון מטעם שכתב רש"י גבי טבילה דכטמון דמי וכתב בזה"ל ואף להוציא הלשון אינו יכול וטבילה במקצת לא אשכחן אבל נגיעה בכל שהוא הוי נגיעה עכ"ל, הרי דה"ט לא צריך להוציא

לטבילה אף מה שיכול להוציא כיון דלא אשכחן טבילה במקצת וכיון דלא יכול להוציא כל הלשון פטור אף מן החלק שיכול להוציא כיון דל"ה טבילה במקצת א"כ לולי עולא הוי אמרינן דגם נגיעה ל"ה במקצת דומיא דטבילה וממילא כיון דאינו יכול להוציא כל הלשון וליגע בה גם בחלק שמוציא לא יהי' חשוב נגיעה כמו בטבילה וע"ז קמ"ל עולא דבאמת לא אמרינן כן דכיון דנגיעה אף בכ"ש הוי נגיעה ואינו דומה לטבילה דבעינן כל בשרו טבילה שלימה ולא במקצת משא"כ בנגיעה דהוי אף בכ"ש ל"ש לומר דאין נגיעה במקצת ע"כ שפיר בר נגיעה הוי החלק שמוציא מפיו וזה גופא אתי לאשמיענן דנגיעה אף במקצת היא ולאפוקי דנשיה אותו לטבילה וא"ש הכל בס"ד -

ובעיקר קושייתו שבנה אותה דוקא על רשיי וכתב דלהרמב"ם ניחא לא הבנתי דבריו בזה דאדרבא לפי סברתו דהי' לו קושיא בזה אדרבא יותר הי' לו להקשות להרמב"ם דסובר דאף בפנים בתוך הפה מטמא משום דנגע בו א"כ מ"ט דשרץ בקומטו רטהור דהא ג"כ נגע בו ולמה יהי' מקום גלוי ובר נגיעה בתוך הפה יותר מבתוך הקמט, משא"כ לרש"י דמיירי דהלשון הוא בחוץ בנגלה ודאי דלא ק"מ משרץ בקומטו דטהור משום דשם הוי השרץ בפנים בתוך סתר הקמט ובאופן זה גם בלשון אינו מטמא ורק בהיותו לחוץ ושם ל"ה באופן זה דהא הוא בתוך הקמט א"כ לשי' רש"י לק"מ כמובן, ורק קשיא אדרבא לשי' הרמב"ם כיון דהוא מטמא אף מבפנים א"כ איזה חילוק נעשה בין תוך הפה או תוך הקמט כן הי' מקום לקושיית הדרגנ"י אבל לשי' רש"י אין לה מקום כלל לחול אך באמת גם לדעת הרמב"ם לק"מ משום דנראה דאף לשי' הרמב"ם צריך לומר כמו שכתבתי לרש"י לעיל דשאני גבי לשון כיון דדרכו לנוע בכל עת ולגלות ולפתוח הפה בכל עת שמדבר או שאוכל הוי כל הפה עי"ז מקום גלוי וכמו לרש"י מטמא החלק הלשון שמוציא יען שמדרך הפה לפתוח בכל עת ולהוציא לשונו תמיד כמו שנראה בחוש והוי עי"ז מקום גלוי וכמו שבארתי לעיל בארוכה כמו כן הוא סברת הרמב"ם יען שמטבע הפה לפתוח בכל עת ע"כ הוי כל הפה עי"ז מקום גלוי וכמי שבארתי לעיל בארוכה כמו כן היא סברת הרמב"ם יען שמטבע הפה לפתוח בכל עת ע"כ הוי כל הפה עי"ז מקום גלוי עד הגרון וע"כ כתב הרמב"ם שם דגם השיניים מטמאין בנגיעה ולאו דוקא הלשון רק כל הפה מקום גלוי יען שמצד טבע הפה להיות פתוח בכל עת ואין חילוק בסברא זו בין רש"י ורמב"ם ובזה הן שוין שכל שהוא מצד הטבע כן חשוב מידי דממילא והוי כמו שאר חלקי הבשר שהן מאבראי מצד הטבע ופלוגתייהו הוי רק בגירסא דלעיל וכמו שכתבתי למעלה נמצא לפי האמור דקמט של בית הסתרים דל"ה כן מצד הטבע ואדרבא שמטבע הוא תמיד סתום ומכוסה, ע"כ שפיר ל"ה בר נגיעה וע"כ קיי"ל באמת כרבא

דשרץ בקומטו טהור וא"ש הכל בעזה"י וכמדומה לי דדין ברורה דהך מילתא והיא דבר אמת לפע"ד ודו"ק -
פישטיאן יצ"ו ניסן תרפ"ג לפ"ק.
והנני חותם בברכה וברגשי הכבוד ובדו"ש וש"ת ע"ע:
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.
בשולי המכתב
אחר כתבי דברים הנ"ל בא לידי ספר המקנה למרן הגאון בעל הפלא"ה ז"ל ומצאתי שכ' בדף כ"ה וז"ל נראה לפענ"ד דהא דמחלק בבית הסתרים בין נגיעות טומאה לטבילה אף דאמר רבא בנדה ד' מ"ב שרץ בקומטו טהור ופרש"י ז"ל בין אצילי ידיו או שאר קמטים. ונראה פשוט שאם הגביה את ידיו ונתגלה אציליו ונגע שם שרץ מקבל טומאה וכן לענין נגיעה בלשון ושיניים דאמר הכא דהוי כגלוי היינו דוקא כשנגע כשפיו פתוח אבל אם נגע בשעה שפיו סתום הוי כבית הסתרים דלא גרע מקמטים ובזה מיושב מה שהקשה התיו"ט על הר"ש בפ"ח מ"ה דמקואות במה שכ' במעות שבפיו מטמא ברוקו מטעם דהוי כנבילה ומטמא במשא אבל בנגיעה לא והקשה עליו התיו"ט הא אמרו הכא דהוי כגלוי לענין טומאה ולפמ"ש א"ש דהא דהוי כגלוי היינו דוקא כשפיו פתוח אבל כשפיו סתום הו"ל כמו שרץ במקוטו ואינו מטמא עכ"ל הגאון ז"ל, הנה הגאון ז"ל הרגיש באמת בסתירת הסוגיא דקידושין לנדה מה בין שרץ במקוטו ללשון דאמרו כאן שהוא כגלוי ולא תלה כלל קושייתו כפירוש רש"י ורמב"ם וניחא לי' דבאמת תרווייהו שוין התם מיירי דקומטו היתה סתום והכא מיירי דפיו הי' פתוח וכעין שכתבתי בפנים לדעת רש"י נמצא דלדינא אין חילוק ביניהם דהיכא דפיו הי' סתום באמת גם הלשון הוי ביהס"ת והיכא דהקמט הי' פתוח גם קומטו הוי בר נגיעה ולא נחית לחילוק שכתבתי בפנים - אולם אחרי מחילה מכבוד תורתו כי רב הוא ומה גם מה אני שאבא לשפוט בדבריו קשה לי על דבריו דא"כ דדינו של עולא על כל בית הסתרים קאי למה נקט בלשונו "לשון" דוקא ואמר הכל מודים בלשון לענין טומאה דגלוי הוא לענין טבילה כטמון דמי עיי"ש והשתא לדברי רבינו ההפלאה דדין עולא שייך על כל בית הסתרים הול"ל סתמא הכל מודים בביהס"ת לענין טומאה דגלוי הוא אצל שרץ מ"ט כי יגע א"ר והאי נמי בר נגיעה היכא דפתוח משא"כ לענין טבילה ל"ה אבראי כך הול"ל ולמה נקט דוקא דין זה "בלשון" ואין לומר משום דלעיל מני' גבי הזאה נקט על "לשונו" נקט נמי הכא האי לישנא ז"א משום דבאמת גם שם יוקשה למה נקט גבי הזאה על לשונו הא לדעת ההפלאה אזיל פלוגתת רבי וחכמים בכל מקום ביהס"ת כיון דטעמו של רבי דהזאה לטומאה דמי

וטעמא דחכמים דלטבילה דמי עיי"ש א"כ אזיל בפלוגתתם בכל מקום ביהס"ת ועוד יותר יוקשה מש"ס נדה ריש מ"ג דאמרו שם קנה בקומטו של זב והסיט בו את הטהור טהור ופירש"י דאינו טמא אלא א"כ הסיטו הזב בגלוי ומהכא ילפינן לכל הנגיעות דאין מגע בית הסתרים מטמא ועיי"ש ברש"י ד"ה דכתיב וכל אשר יגע והשתא לדברי רבינו ההפלא"ה דכל דין מגע בית הסתרים ל"ה אלא כשהוא סתום וכשהוא פתיח מטמא א"כ הכא דמיירי שהי' קנה בקומטו של זב והסיט בו טהור א"כ ע"כ נפתח סתימת הקמט דהא הקנה יצא מתוכו ונגע בטהור ולמה דין בית הסתרים עליו ורש"י כתב דמכאן יצא כל דין דמגע בית הסתרים ל"ה נגיעה א"כ מוכח בהדיא דבית הסתרים אף בעת שהוא פתוח דין ביהס"ת הוי עלה והיא קו' גדולה על מרן הפלא"ה ודוחק לומר דע"כ לא אמר ההפלא"ה דהיכא דביהס"ת הויין פתוח דדין גלוי עלייהו דוקא כשהן נפתחין לגמרי פתוח הרבה אבל משום פתוחה קטנה עוד לא נפקו מכלל ביהס"ת זה דוחק מאד דמה דמות תערוך לזה לשער דעד כמה הוי ביהס"ת ובכמה חשוב פתוח וגלוי דא"כ נתת דבריך לשיעורין מאן מוכח ומאן ישער הדברים איך ומה הוא אלא ודאי אם נימא דהיכא דפתוח דין גלוי עלה אף פתוחה קטנה סגי לה ורק היכא דסתום לגמרי חשוב ביהס"ת וא"כ שפיר קשה למה קנה בקומטו יהי' חשוב ביהס"ת הא פתוח הוא - ודע דבסברת הפלאה הנ"ל דגם פיו כשהוא סתום הוי ביהס"ת הי' מתורץ מאד קו' מג"א בסוף סי' תר"ג שהקשה אשל"ה שכתב דישתה מן הבאר שלא יגע בהם ויטמאם וכ' המג"א וז"ל וצ"ע דנטמאו בפיו כדאיתא בקידושין כ"ה ובכ"ד עכ"ל - ובהנ"ל א"ש דכל כמה שפיו פתוח אינן מקבלין טומאה דעדיין הם מחוברין למעיין ובעת שסותם פיו ונתלשין כבר הוי ביהס"ת ולא מק"ט ולק"מ ועיין א"ר שתי' דכל שאינו בולעם עדיין הם מחוברין למעיין והאלף למטה שם כתב ע"ז וצ"ע ונראה כונת דבריו דאין מוכרח להיות כן דודאי אף טרם בואם בבית הבליעה הם נתלשין ע"כ הניח תי' הא"ר בצ"ע, אך עפי"ד הפלא"ה הי' א"ש דתיכף בולם פיו והוי ביהס"ת וע"כ דכל הני גאונים לא אזלי בשיטתי' וא"כ לדידהו ע"כ מוכרח לומר כהחילוק שחלקתי בפנים ואל תתמה איך אפשר לומר כן דאף אם הגביה אצילי ידיו ופתח הקמט ונגע בו שרץ דיהי' טהור דהא ע"כ נגע בו בגלוי וזה הוי כנגד הסברא י"ל דכך היתה גזרת הבורא מקרא דידיו דהרי אף לדברי הפלאה מוכרח לומר כן מצד גזרת השם דהרי גבי טבילה כתב בפירוש ההפל"א שם וז"ל משא"כ גבי טבילה דנפקא מה בשרו מאבראי דמה שדרכו להיות מכוסה א"צ טבילה כלל אפילו בשעה שהוא פתוח ומהאי טעמא אין צריך שיבא מים בחוטם אף שהיא פתוח עכ"ל הרי דלענין טבילה אף בשעה שהוא פתוח הוי כסתום וממילא לחכמים דמדמו הזאה

לטבילה לא מהני אף אם הגביה אצילי ידיו או שאר קמטות ופתח אותן היטב והזה שם לא מהני הזאה זו ולמה דהא היזה במקום גלוי דהא בעת שהזה עליו גילה אותו מקום באופן היותר טוב וע"כ דל"ד לבשרו שהיא מאיבראי מצד טבעו בלי שום פעולה ע"כ לא מהני הזאה זו וממילא דנוכל לומר כן גם גבי טומאה אם אמרינן דבעינן דומיא דידיו או לדעת התוס' נדה מ"ג שהבאתי לעיל דל"מ גליות הקמטים כיון דל"ה מצד הטבע מקום גלוי ואין לומר דלחומרא שפיר אמרינן כן ולא לקולא וגבי הזאה הוי חומרא משא"כ גבי טומאה הוי קולא ז"א דהא הם בקראי פליגי וע"כ דבהזאה לא מטעם חומרא הוא, ועוד הא הוי חומרא דאתי לידי קולא לענין פסח דאם ל"ה הזאה לא יעבוד הפסח בזמנו וע"כ דגזה"כ הוא וא"כ כ"כ נימא אנן נמי לענין טומאה דהוא גזה"כ וא"כ לפי"ז דברינו שכתבתנו בפנים כראוי מוצקים וקרובים אל האמת בס"ד ודו"ק - לט)

סימן טו

אל כבוד הרב הגאון האמיתי שר התורה מי כמוהו מורה ארי שבחבורה וכו' כ"ק מרן אברהם יצחק גליק (זלה"ה) אב"ד ור"מ דק"ק טאלטשווע יצ"ו והגליל בעהמ"ס שו"ת יד יצחק ובא"י.

א **אחרי** תת שלמא לכ"ק מרן ארהיב לגוש לפני הוד קדושתו באיזה הערות זעירות אשר מצאתי להעיר בספרו שו"ת יד יצחק ח"ג ששלח לי למנה ועל מדתו אשען שתיקר נפשי בעיניו ליקח מועד לפשוט מישרים בדבריי ולהעמידני על האמת כדרכו מאז עמדי ולא אטריח את הדרגנ"י הרבה בפ"א רק קמא קמא דאמטי לידי אקריבנו אליו -

הלום ראיתי בראש ספרו בסי' א' שנשאל בענין אם להתנות בבנין ביהכ"נ על אכילה ושתי' וכהדרגנ"י האריך בזה ובסיומא דפסקא העל וכתב וז"ל אכן לא ידעתי למה הוצרך ליכנוס כלל למצוא היתר ע"ז למעט קדושת ביהכ"נ הלא יש דרך לפניהן הקרוב למצוא היתר דהיינו בפאליש של ביהכנ"ס דבזה שפיר מותר אם התנו לעת הצורך לאכול ולשתות ושלא יהי' קדושת ביהכנ"ס עליו וכמו שכתב הפרמ"ג בסי' קנ"ד וסי' קנ"א דפאליש בקהלות גדולות שמתפללין בה בקביעות צ"ע עיי"ש משמע הא בלאו"ה שרי עכתו"ד הדרגנ"י בקצרה -

הנה מה דפשיטא לי' דפאליש אין קדושתו חמורה כ"כ כקדושת ביהכנ"ס אף דבאמת גם הפרמ"ג צידד לומר כן ומסיים בצ"ע לדידי קמיבעא לי טובא יען שמצאתי דבדבר זה כבר נסתפקו חכמי התלמוד ולא העלו בו דבר ברור והוא בירשלמי דמגילה בפרק בני העיר (וכפי הנראה ירושלמי הלז הי' בהעולם עין מרבינו הפרמ"ג שלא הזכירו כלל)

וז"ל הירושלמי שם ההן פרווה מה שיעבור בגוה (ופירוש בקה"ע אותו מגרש שסביב ביהכנ"ס ובית המדרש מהו לעבור בתוכו אם הוא קדוש כקדושת ביהכנ"ס ואסור לעבור בו דאסור לעשותו קפנדריא או לא) רבי אבהו עבר בפרווה מה דשרי (ופירוש הנ"ל ר"ל דמהכא דשרי) א"ר זכריא חתני' דרבי לוי ספרא הוי אימתן ואין לא הוה ר"א עבר לא הוי מפני טליא עכ"ל הירושלמי (ופירש הנ"ל דמהכא ליכא ראי' דר"א דעבר לצורך התינוקות ועיי"ש) הרי בהדיא דהבני מערבא נסתפקו בו ולא העלו הלכה ברורה - ומכח זה באמת אני תמה מדוע הקילו העולם בפאליש יותר מביהכ"ס דהרי בירושלמי מסתפקים במגרשי ביהכנ"ס כ"ש בפאליש (וראיתי במג"א ריש סי' קנ"ד שכ' על מה שכתב המחבר בתים וחצרות שמתקבצים שם להתפלל באקראי אין בהם שום קדושה וז"ל המג"א ועזרות שלנו לא עדיפי מהם ושמא כיון דמתפללין בה תדיר כ"ז שהן נדחקין נעשה קודש עכ"ל - הנה מה דדימה עזרות שלנו לבתים וחצרות, דמתפללין בה באקראי צע"ג בעיני דהא בירושלמי הנ"ל רוצה להחמיר אפילו במגרשי הביהכנ"ס כ"ש בעזרות שהן פתוחות לקדש ומשתמשין לקדש וע"כ דדעת הירושלמי דמגרשי הביהכנ"ס עדיפי מבתים וחצרות שהן באקראי ולא תפסו בהן הקדושה עיין רמ"א סי' קנ"ד) ועוד בנבנה סתם ודאי צ"ע למה מקילין בפאליש ואפילו בהתנה קשה לי למה יהי' מותר להתנות כיון דלרוב פוסקים לא מהני תנאי בישובן גבי ביהכנ"ס ודלמא קדושת הפאליש כקדושת הביהכנ"ס א"כ, גם תנאי לא מהני וצ"ע -

ואולי י"ל לפי"מ שכתב הפרמ"ג במ"ז סק"א דלכ"ע מורא ביהכנ"ס לא הוי אלא מדרבנן א"כ ל"ה אלא ספיקא דרבנן ומשו"ה מקילין - ועוד דהוי ס"ס שמא ל"ה קדושת פאליש כקדושת ביהכנ"ס ואת"ל דהוי כקדושת ביהכנ"ס שמא הלכה כשי' רש"י והג"א דמהני תנאי אף בישובן כנ"ל לחפש בזכותי דהתירא על מה שהעולם מקילין בכבוד הפאליש -

אמנם ראיתי בספר יראים סי' שנ"ד שכתב וז"ל למדנו כשאמרה תורה מקדשי תיראו שבתי כנסיות ובתי מדרשות בכלל עכ"ל - מפשטת לשונו משמע שהוא סובר דמורא ביהכנ"ס הוי דאורייתא וכן נראה מתורת כהנים דתני שם והשימותי את מקדשיכם מקדש מקדשי מקדשיכם לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות ע"כ - והנה בספר תורה והמצוה להגאון מלבי"ם ז"ל פירש דהכוונה היא דדרש תיבת מקדשיכם בכינוי לישראל דעל ביהמ"ק הול"ל מקדשי או מקדש סתם ומדכתיב מקדשיכם כולל גם בתי כנסיות ובתי מדרשות עכ"ד, הרי מדבריו מוכח ג"כ דהוא דרשא דאו' דהא מיתור לשון קדריש לי' בתו"כ ופלא על הספר יראים שלא הזכיר כלל מהתו"כ - שוב ראיתי בספר האשכול שכתב שם הגאון בעל המסדר בשם הרמב"ן דל"ה רק מדרבנן דאל"כ דאי הוי עליו

קדושת הגוף איך פקעה קדושתה אלא ודאי שהוא רק תשמיש מצוה כסוכה ולולב שנזרקין לאחר מצותן ובזמן מצותן אסור ליהנית ממנו וכשדעת כולן למוכרן עבר מצותן והוי כמפריש ז' אתרוגים לז' ימים עכ"ל הרמב"ן וכ"כ הר"ן דחכמים הטילו קדושה על ביהכנ"ס משום דאומרים בה קדושה ועיי"ש ועפ"י האמור ע"כ צריך לומר דהדרשות שמובא בספר יראים ובתו"כ הנ"ל המה אסמכתא בעלמא ודו"ק -

שוב מצאתי בשד"ח מערכת בית אות מ"ג שהביא מהרבה פוסקים דקדושת ביה"כ הוי דאורייתא ודרשא דספר יראים הנ"ל דרשא גמורה היא א"כ תמיהתי הנ"ל על העולם במקומה עומדת וצע"ג -

ב **הנה** מדי עמדי בענין זה אנהירנא לעיין בדברי הפרמ"ג בסי' קנ"א בא"א סק"ה וראיתי שכתב דסעודה שיש בה שוכרות אסור אפילו בביהמ"ד וכ"כ שם במחה"ש ועיי"ש -

ועמדתי ע"ז לפום ריהטא משתומם כשעה חדא כי בעיני ראיתי בכמה קהלות קדושות קטנות וגדולות גם פה עירנו עושין סעודות גדולות שיש בה שיכרות טובא בביהמ"ד כמו סעודת סיום הש"ס וסעודות חתונה בלי מוחא וחזינא לרבנן קשישאי דיתבו בהדי סעודתא ושתקו ולא אמרו מידי וגם בפולין ראיתי לעשות סעודת מצוה סעודה שיש בה שיכרות ושותים שכר בבתי מדרשות ולא שמעתי לפצות פה ע"ז ובאמת לא ידעתי פשר דבר דהרי לפ"ד הגדולים הנ"ל לא יאה למיעבד כן ועל בתי מדרשות שבמדינתינו גדלה תמיהתי יותר מבתי המדרשות שבמדינת פולין וטעמא דלי הוא משום דבאמת טעמא דשרי ליהנות בביהמ"ד הוא משום דהוי ביתא דרבנן כדאיתא במגילה ד' כ"ח ע"ב וכדכתב שם הר"ן עיי"ש, וכ"ז בביהמ"ד כזה דלומדים שם בקביעות כמו הני בתי מדרשות שבמדינות פולין שעיקר קביעת הלימוד הוי בביהמ"ד לכל אחד ואחד אבל בבתי מדרשות שלנו פה מדינת הגר דידוע דלא נבנה ללמוד בו בקביעות דיחשב ביתא דרבנן ולא נבנה רק להתפלל בו בימות החורף בימים הקרים וגם במקומות שמתפללין בו בכל עת אבל אין לומדים בו בכל עת זולת שיעורין קבועין בשעות קבועים ולא ללמוד בו בכל היום ובשעה חדא או שתים שלומדים ומתפללין בו שפיר אפשר ליזהר בו לנהוג בו קדושה ולא שייך לומר ביתא דדברן אלא היכא דדר בו ולומד בו בכל היום, א"כ ודאי דצע"ג וטובא איך הקילו לעשות סעיד ת ומשתות ולנהוג בו קלות ראש וצע"ג בעיני מאין לקחו ההיתר לזה ודברתי אודות הביהמ"ד דפה עם אדומו"ח הגנ"י אב"ד דפה ואמר לי שביהמ"ד דפה לא נבנה מתחלה ע"ד בית המדרש רק בתחלה הי' בית לימוד להתינוקת היינו בתחלה נבנה וגם הי' "איינע שוהלה" ורק אח"כ כשהי' "השוהלה" צר מהכיל כל התינוקת והי' בונים "שוהלע" אחרת עשו מבנין זה ביהמ"ד א"כ על מקומינו לק"מ דכבר

כתב המג"א בסקי"ז וכן הפרמ"ג בסי' קנ"ד דבאופן שאם לא נבנה מתחלה אפילו בישובן מהני תנאי ע"כ שפיר הקילו פה קהלתינו בכנ"ל אבל במקומות שנבנו מתחלה לבית המדרש שפיר צ"ע איך הקילו להקל בכבוד ביהמ"ד אפילו אם התנו בתחלת בנינו כבר כתבתי לעיל דאפילו תנאי לא מהני לענין סעודה שיש בה שוכרות ועוד דכבר קיי"ל דבישובן לא מהני תנאי וא"כ ביהמ"ד דהוי בישובן ובם לא שייך לומר ביתא דרבנן כיון דאין לומדים שם כל היום ע"כ באמת הי' צריך להיות לאסור בזה וצ"ע מה טעמא לא נהיגי כן - ונזכרתי לעיין בר"ן סופ"ק דפסחים דהביא בשם הירושלמי דבתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה שכן נכנסין בו בעיבוריות ובראשי חדשים פי' סעודות שהי' עושין למנין קדוש החדש ולעבור השנה ולדידן נמי משום תינוקת שנכנסין שם ופתן בידם עכ"ל והטור בסוף סי' תל"ג הביאו ולכאורה קשה למה לי' להר"ן לומר טעם אחר ממה שכתב הירושלמי ועיין בהגהות מהרל"ח שם שהרגיש ג"כ בזה וע"כ מוכרח לומר כנ"ל דסעודה גדולה אסור בביהמ"ד וודאי דהחכמים דנכנסו לשם משום עיבור או קידוש חדש ודאי היו נזהרין בזה ובהדיא הביא המג"א בסי' קנ"א סק"ה דלא היו עולין בה רק פת וקטניות עיי"ש ועיין במחה"ש דסעודה גדולה אסור אף לדבר מצוה ע"כ אנו אין אנו סומכין על זהירותינו ואוסרים בה סעודה כל עיקר וע"כ מוכרח הי' לומר טעם אחר מפני התינוקת כן נראה בביאור דברי הר"ן וטור, עכ"פ מזה יש סמך גדול לדברינו דאין לעשות סעודות כל עיקר בביהמ"ד ואם כי בש"ע סי' קנ"א סעי' ד' כתב ואפילו לצורך מצוה אחרת כגון כשנקבצים לעבר השנה בב"ה מותר לאכול שם עכ"ל - נמי י"ל דכונתו הי' דוקא כגון אלו החכמים דהיו נקבצים לעבר השנה דנעשה בגדולים ובזהירים שידעו להזהר עיין סנהדרין י"א אין מעברין את השנה אלא במזומנים וכמו שהיו באמת נזהרין שלא להקל ראש אבל לשאר אדם בינינים אין להתיר כלל לאכול שם וכן דייקו לשון הש"ע דלאו בכל ענין יש להתיר לדבר מצוה דאל"כ למה לי' לומר כגון יאמר סתם דלצורך מצוה מותר וע"כ כהנ"ל דאף לצורך מצוה לאו לכל אדם יש להתיר רק לחכמים גדולים הזהירים במצות וע"כ מוכרח לומר כן דאל"כ יוקשה עליו קו' מוהרל"ח למה לי' להר"ן טעם חדש כנ"ל וע"כ דגם היא כיון רק כנ"ל, ועיין ג"כ במג"א שם בסי' קנ"א סק"ב ותראה שמה שחלקתי לעיל בין בתי מדרשות שבפולין לבתי מדרשות למדינתינו על אדני הש"ס ופוסקים הוטבעו ע"כ מכל זה יתחזק תמיהתי על העולם שהקילו לעשות סעודות בביהמ"ה ולדעתי אין לזה שום היתר ודו"ק -

והלום מצאתי בשו"ת שואל ומשיב מהודרא שתיתאה סי' ג' ששמש של ביהכ"נ שלו עשה ברית מילה בעזרת נשים דשם ובבוא לשם גער בם לפי שהוא התנה בעת הקמת

האבן של ביהכנ"ס שיהי' קדושת ביהכנ"ס עליו בכל דבר וע"כ אסור לאכול על הברית בביהכנ"ס והביא שם מה שמבואר בש"ע כשיקבצים לעבר השנה בב"ה מותר וכתב המג"א דסעודת מצוה מותר אבל המג"א ביאר שם בשם הגהת סמ"ק דדוקא עבור השנה דאין עולין בה רק פת וקטניות וא"כ בברית מילה דיש לחוש לשיכרות אסור ועיין פרמ"ג שם שביאר בהדיא דכ"מ שיש לחוש לשכרות אסור עכ"ל הרי דגם הוא מסיק כן להלכה א"כ באמת תמוה מדוע שותקין הרבנים הגדולים על מה שמנהג העולם להקל בזה ודו"ק - ועיין עוד כתשובת מהר"י אסאד חו"מ סי' רכ"ד ודו"ק -

ג **הנה** דברי המג"א הנ"ל בשם מהרי"ל שכתב דבאופן שאם לא נבנה מתחלה לביהכנ"ס מהני תנאי אפילו בישובן צ"ע לי לפ"ד התוס' במגילה דף כ"ט ע"א שכתבו דמשו"ה לא מהני תנאי בא"י משום דקדושתה לעולם קיימת אבל בחו"ל תפקע קדושתה. והנה המג"א הקשה מהא דאמרו שם במגילה דעתידות בתי כנסיות של חו"ל ליקבע בא"י א"ה גם קדושת ביהכנ"ס של חו"ל לא תפקע ולמה מהני תנאי בחו"ל ותי' המג"א דהיינו דוקא אם הן בישובן אבל אם נחרבו שוב לא ילכו לא"י א"כ שפיר מהני עכתי"ד, והשתא לפי"ז קשה למה יגרע כחן של אותן בתי כנסיות אשר לא נבנו מתחלה לשם ביהכנ"ס כיון דהשתא הן קדוש בקדושת ביהכנ"ס והן בישובן א"כ סופן ליקבע בא"י ויתקיימו בקדושתן קדושת עולם וא"כ למה יהני גבן תנאי לדברי מג"א הנ"ל. אך מצאתי בפרמ"ג בשם אלי' רבה שכתב דאם לא נבנה מתלה לשם ביהכנ"ס אף בא"י מהני תנאי וא"כ ממילא לק"מ כמובן ויהי' עכ"פ מזה ראי' גדולה לדבריו ודו"ק -

ובאמנה גוף דבר זה קשה לי להבין מדוע יהי' ככה למה יהי' קל אם נבנה מתחלה שלא לשם ביהכנ"ס כיון דבסוף סוף עתה כבר קדושת ביהכנ"ס עלה א"כ למה יהני בה תנאי יותר מביהכנ"ס שנבנה מתחלה לכך ובפרט דכל הטעם שאין מתנין בא"י כמו שכתבו תוס' שהבאתי לעיל כיון דקדושת עולם עלה א"כ השתא הכא נמי כיון דנעשה ממנו ביהכנ"ס אשר יעמוד חי בקדושתו לעולם למה יהני בו תנאי וצ"ע -

והנה הפרמ"ג בסי' קנ"ג ס"ק כ"א הביא בשם א"ר דהטעם הוא משום דל"ד למקדש דנבנה בתחלה בסתם גם זאת נפלאת בעיני מדוע לא דעי למקדש הלא קיי"ל בונין בחול ואח"כ מקדישין אותו לשם קדושת עזרה וע"כ הוי כמו שנבנה סתם, ידעתי גם ידעתי שיש לחלק ואין דומה כ"כ למקדש אף דנבנה בחול מ"מ שפיר קשה דהלא מוכח מתוס' דכל הקפידה הוא אם לא תפסוק קדושתה וא"כ השתא דגם בזה לא תפסוק הקדושה, א"כ קשה מאד למא יהני בה תנאי יותר מביהכנ"ס שנבנה מתחלה לכך וצ"ע -

גם בעיקר דברי המג"א שכתב דדוקא בישובם תלוי הקדושה ואז ילכו ויקבעו בא"י ולא בחורבנן צ"ע לפע"ד כי נראה לכאורה דעיקר תלוי בקדושת הקרקע ולא תלוי כלל במחיצות וכעין סמך לדברי מדברי השל"ה ב"ה עניני תפלה שכתב שם לפרש מאמר חכז"ל בברכות אמרו לו לרבי יוחנן דאיכא סבי בבבל תמה ואמר למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב אבל בחו"ל לא כיון דאמרו דמקדמי ומחשכי בבי מדרשא אמר הייני דאהני להו כדאמר ריב"ל לבנוי קדימו וחשכו ועיילו לבי שנישתא כי היכי דתרכו חיי ע"כ ולכאורה איך מתורץ קו' רבי יוחנן מן הקרא דלעיל - אמנם א"ש עפ"י אגדת חכז"ל דעתידין בתי כנסיות ליקבע בא"י א"כ שפיר הוי על האדמה עכ"ד השלה"ק ושוב ראיתי שגם בספר עוללת אפרים ומהרש"א בחידושי אגדות כתבו כן -

הנה מזה משמע יותר דבקרקע תלוי הקדושה דהקרקע גופא תקבע בארץ הקדושה וכיון דתלוי בקרקע היינו אם באו וקבעו עלי' להתפלל ולומר דבר שבקדושה מהכ"ת תפקע קדושתה ע"י החורבן. וכן נראה עוד לומר לפ"ד המהר"מ שיק טל תרי"ג מצות מצוה רנ"ה שהקשה מדוע לא נתחלל מקום המקדש ע"י הפריצים שבאו בה וחללהו כמו דאמרו גבי מזבח וכליו וכתב לתרץ כיון דגוף המקום מקודש מששת ימי בראשית עד עולמי עד לא היו יכולין להפקיעו כמו שאמר אברהם עליו אשר יאמר היום בהר ה' יראה ומשו"ה שפיר קדשה לע"ל ולא נתחלל ע"י הפריצים עיי"ש נשמט מן הדא דעיקר קדושת העזרה הי' תלוי בקרקע א"כ ודאי דגם קדושת ביהכנ"ס וביהמ"ד תלוי בקרקע כיון דהכתיב הקיש אותה למקום המקדש כדכתיב ואהי' להם למקדש מעט עיין מגילה דף למ"ד וא"כ דברי המג"א ב"ע לפע"ד (ואגב אעורר דקו' המהרמשי"ק מצאתי בתשובת הרמ"ע מפאנו ז"ל סי' כ"ה שנשאל על זה למה קיי"ל דקדשה לע"ל למה לא נימא דבאו בה פריצים וחללוה ותי' שם כיון דאנשי יון לא היו יכולין לאסור אלא אם יצא תחלה לחולין וזכו בהם דאל"כ אין אדם אוסר דבר שא"ש ודוקא מזבח דיש בו תפיסת יד יצא לחולין אבל קרקע דאינו נגזלת לא יצא לחולין משו"ה ל"ה שלהם וא"כ ממילא לא היו יכולין לאסרו כיון דאין אדם אוסר דשאש"ל עכ"ל ועיי"ש והוא עולה בקנה א' עם דברי המהרמשי"ק ז"ל). אח"כ מצאתי בח"ס או"ח סימן למ"ד שהתעורר במה שכתבתי וכתב דהקדושה היא רק על כותלי ביהמ"ד ולא על הקרקע ובזה ביאר דברי המהרי"ל אשר הביא המג"א בס"ק י"ז ועיי"ש אמנם כבר כתבת שמדברי השל"ה ועוללת אפרים מוכח שעיקר קדושה תלוי בקרקע וצ"ע ודו"ק -

ד **הנה** בהא דאמר רב אסי במגילה דף כ"ט ע"ב דבתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשויין נראה בזה בס"ד פרפרת נאה ונרויח בזה לבאר שי' רש"י שסובר דמהני תנאי אף בישובן

- ונקדים תחלה דברי הש"ס בחולין דף צ"ב דאיתא שם מ"ה צדיקים הן שהעולם מתקיים בהם ושלשים מהן בארץ ישראל וט"ו מהן בחוץ לארץ ואמר אביי דרובייהו משתכחו בבי כנישתא תותי אפתא ופרש"י ורובייהו דצדיקי בארץ ישראל עכ"ל - ולכאורה יש להעיר מנא לי' לרש"י לומר כן דאביי רק מרוב צדיקי ארץ ישראל משתעי דלמא על כל מ"ה צדיקים קאי דרובייהו משתכחו בבי כנישתא דתותי אפתא - ונראה בס"ד דהנה אביי דאמר דמשתכחו בבי כנישתא למד זאת מהך קרא ואשליך אותם אל בית היוצר והוי כמו שהי' כתוב אוצר כמו שפרש"י שם בזכרי' ועיי"ש, והיינו מקום טמור ונעלם שאינו מתגלה לכל כאוצר החתום ומדכתיב בית ה' מוכח דהאי בית האוצר בי כנישתא היא דהיא בית ה' ושם צדיקים מתחבאים כדי שלא יתגלה צדקתם -

והנה כבר הבאתי לעיל מאמר חכז"ל בברכות דרבי יוחנן תמה על מה דאיכא סבי בבבל כיון דאמרו לי' דמקדמי ומחשכו בבי כנישתא אמר הייני דאהני להו וגם ריב"ל אמר לבניו שיקדמו ויחשכו בבי כנישתא כי היכא שיזכו לאריכות ימים, ובשם לבוש ראיתי לפרש דהכונה מקדמי ומחשכו ר"ל שהיו מתעכים מבקר השכם עד שעה בלילה בביהכנ"ס ויען דרגילין היו להתעכב הרבה בביהכנ"ס עמדה להם זכות זה וזכו לאריכות ימים ועפי"ז ודאי דהרבה מבני בבל היו שכיחין ורגילין בבי כנישתא יען שלא הי' בידן זכות אחר לזכות לאר"י רק זכותא דבי כנישתא לחוד אבל בא"י שזכות אדמת קודש בידן ולא היו צריכין לזכותא דבי כנישתא אפשר לומר דלא היו רגילין להיות שכיח הרבה ולהתעכב שם רק הבני עלי' אשר המה מועטים משא"כ ההמון לא בא לשם, רק להתפלל ותיכף הלך לדרכו אבל בחוץ לארץ דלא זכו לאר"י רק ע"י זכותא דבי כנישתא ובטח דבר זה נתפרס ביניהם ולמדו זאת את בניהם ונשמע לרבים כי בחוץ לארץ יכלו לזכות לאריכות ימים ע"י ההעכבה הרבה בבי כנישתא א"כ ודאי דאף הרבה מהמון רגילים שם דאטו הם לא בעי חיי וכיון דשכיחי שם רבים א"כ ממילא ל"ה מקום מוצנע ע"כ בודאי דלא שם הי' מקום מחבא של הני צדיקים יסודי עולם אשר רוצים לסתור מעשיהם מבני אדם רק היו מחביאין עצמן באיזה מקום אחר משא"כ בבי כנישתא דא"י דלא הי' טעם זה שייך שם א"כ ממילא ודאי דההמון לא היו שכיחי בבי כנישתא כ"כ ושפיר הוי מקום מוצנע א"כ לפי"ז יפה דייק רשיי ז"ל שכתב ורובייהו דצדיקי ארץ ישראל ר"ל דייקא לצדיקי ארץ ישראל הוי הבית הכנסת מקום מוצנע ובית האוצר משא"כ בחוץ לארץ דהוי שכיחי בה רבים ע"כ ל"ה מקום מוצנע באמת לא משתכחו שם כן נראה לי בביאור דברי רש"י ז"ל שם בחולין ונכון בס"ד -

ועפ"י האמור יובן שפיר למה בתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשיות כיון דשכיחי בה רבים כנ"ל והיו מתעכבים בה הרבה כמעט יומם ולילה וכמו שהבאתי למעלה בשם הלבוש בפירוש דמקדמי ומחשכו דאמרו חכז"ל ע"כ חששו שאולי לא יכלו להזהר היטב בקדושת ביהכנ"ס ויזלזלו בה ע"כ תיכף מעיקרא התנו בהם שיהא מותר לשמש בהן כל צורכן משא"כ בבתי כנסיות של א"י דלא היו שכיחי בה כ"כ ע"כ לא היו מתיראין שמא יפגעו בכבוד ביהכנ"ס ע"כ לא הוצרכו לתנאי כלל וע"כ באמת לא היו עשוין על תנאי כן נראה בהבנת הדברים לחילוק שאמרו בין בתי כנסיות של בבל לבתי כנסיות של א"י - וממילא לפי"ז מוכח שפיר כרש"י ז"ל דאף בישובן מהני תנאי כיון דכל התנאי הי' מפני שיהתם שהיו שוהין בביהכנ"ס הרבה וכנ"ל ואפשר דבאמת מזה הוציא רש"י ז"ל דתנאי מהני אף בישובן ואיש בס"ד -

ועפי"ז י"ל עוד דבאמת לדעת רש"י מהני תנאי אף בא"י ורק דשם לא הוצרכו לזה ע"כ לא היו עושין על תנאי משא"כ בבבל דהיו צריכין לזה כנ"ל ע"כ אמר רב אסי דבאמת עשו על תנאי ולא בא לאפוקי א"י דשם לא מהני תנאי רק משום דשם לא הוצרכו לזה דמשום שעה חדה דמתקבצין לשם להתפלל לא רצו לעשות תנאי ולמעט מקדושת בית הכנסת משום דבזמן קצר כזה אפשר להזהר וע"כ באמת לא עשו על תנאי משא"כ בבבל דהיו שוהין שם חלק גדול מן היום לא הי' אפשר להזהר כ"כ בזמן רב ע"כ הוצרך לתנאי וע"כ לא אמר רב אסי רק על בתי כנסיות של בבל אבל באמת אם הי' הדבר נצרך לעשות תנאי גם בא"י הי' מהני לדעת רש"י ז"ל כן נראה לי בדעתו - וממילא לפי"ז אין מוכרח לומר כהדגנ"י שכתב שם בתשובה דהא דלא מהני תנאי בא"י הוי בלי חולק ולהנ"ל י"ל דתלוי בפלוגתת רש"י ותוס' ולרש"י שפיר מהני וכנ"ל ודו"ק -

ה **לא** אמנע מלהציע קדם הדרגנ"י מה שתמי' לי על דברי הגהות אשרי במגילה פרק בני העיר שכתב דכמו שמותר לת"ח לאכול ולשתות בביהכנ"ס ובביהמ"ד מותר אף לאנשים שאינן ת"ח עיי"ש ונוראות נפלאתי דבהדיא מבואר בירושלמי דמגלה שם שלא כדבריו דאיתא שם ר' ברכיא אזיל לבי כנישתא דבית שאן חמי חד בר נש שמשזיג ידו ורגלו מן גורלה (ופירש בק"ע דחזי לי' דרחץ ידיו ורגליו מן בור של מים השייך לביהכנ"ס) אמר לי' אסור לך למחר חמתי' ההוא גברא (לר' ברכיא) משזיג ידו ורגלו מן גורנה אמר לי' רבי לך שרי ולי אסור אמר לי' אין א"ל למה א"ל ר"ב כן אמר רבי יב"ל בתי כנסיות ובתי מדרשות לחכמים ותלמודיהון עכ"ל הירושלמי הרי מפורש יוצא מדברי הירושלמי דלת"ח אין ולשאר בנ"א שאינן ת"ח לא ושלא כדברי הג"א והיא פליאה עצומה עליו ומצוה ליישב -

וא"ל לפ"ד המג"א בסק"ב בסי' קנ"א דמפורש בדעת הג"א דמיירי בהתנו וסובר דתנאי מהני אף בישובן אבל בלא התנו גם הג"א מודה דלא שרי רק לת"ח, ז"א דהרי כבר מבואר בש"ס מגולה שם דבתי כנסיות של חו"ל על תנאי הן עשוין ושם הוי העובדא בבית שאן שהוא חו"ל כמבואר בפ"ק דחולין גבי התיר רבי בית שאן וא"כ למה גער בו ר' ברכיא בההוא גברא הנ"ל - ואף לפ"ד המג"א שכתב דדוקא בבבל סתם על תנאי הן עשוין אבל בשאר חו"ל לא הוי סתמא בתנאי רק צריך שיתנה בפירוש - מ"מ הא כתב המג"א בדעת הג"א דהוא סובר דאף סתמא הוי בתנאי בכל חו"ל וא"כ לדידי' קשה טובא למה גער הו אם לא דנימא דע"כ יסבור הג"א דבחו"ל ל"ה סתמא בתנאי עד שיתנה בפירוש וכמו שמסופק באמת בדעת הג"א המג"א איך הוא סובר בחו"ל ועפ"י קושייתי הנ"ל ע"כ יסבור דבחוץ לארץ צריך להתנות בפירוש דאל"כ יוקשה עליו קו' הגדולה הנ"ל וממילא לפי"ז מיפשט פשיט ספיקו של המג"א בדעת הג"א ודו"ק -

ו **הנה** ראיתי בח"ס או"ח סי' למ"ד הנ"ל שהאריך לפלפל אם מותר להשתמש בגג ביהכנ"ס והאריך בדברי המרדכי דשבת ועיי"ש - והנה אחרי מחילת הוד קדושתו נעלם ממנו לפי שעה דהדבר כבר מבואר בירושלמי פה וז"ל הירושלמי ר' יוחנן מגל לנשייא דשטחין בגדיהון על אוירא דבי כנישתא ע"כ ועיי"ש הרי דאסר להן אף שימוש כל דהו עיין בק"ע שם וממילא לפי"ז לא אתי שפיר מה שכתב הדרגנ"י דמותר להשים עצים בעליית ביהכנ"ס דאין בו קדושה וז"א דהא מפורש יוצא בירושלמי הנ"ל דאסור לשמש בגג ביהכנ"ס ובאמת גם על המחבר בסי' קנ"א סעי' י"ב דמסתפק בזה אם תשמיש שאינו קבוע ושאינו של גנאי אם מותר להשתמש בעליית ביהכנ"ס קשה לי מאד הלא בירושלמי אמר בהדיא רבי יוחנן דאסר אף בתשמיש כ"ד ואיקראי וצע"ג ואולי בעלי ש"ע פירשו את דברי רב"י באופן אחרת שאינו מדבר מגג ביהכנ"ס אולם על אוירא דבי כנישתא משמע שהי' ממעל על פני חוץ ומורה יותר על הגג ממה שנאמר שמדבר מענין אחרת וע"כ צע"ג בעוני ודו"ק -

ז **עוד** הערה אחת וקצרה אציע קודם הדרגנ"י במילי דבי כנישתא בברכות ס"ג מבואר דמותר לרוק בביהכנ"ס מאי טעמא אמר רבא כי ביתו ביתו אקפנדריא קפיד אמנעל ורקיק לא קפיד אף ביהכנ"ס אפקנדריא אסור רקיקה ומנעל מותר ע"כ וכן נפסק בש"ע ולי צ"ע לכאורה דאדמדמות ביהכנ"ס לבית פשוט טפי הי' לך לדמותו לביהמ"ק כיון דכ' קדושת ביהכנ"ס משם משתמע כדדרשו במגילה על פסוק ואהי להם למקדש מעט ובמקדש קיי"ל דגם רקיקה אסור ועיין במג"א סי' קנ"א שהביא בשם האר"י הקדוש דהי' נזהר בביהכנ"ס גם ברקיקה עכ"פ גם מדינא הי' צריך להיות כן וצ"ע ועיין בשד"ח

במערכת ב' סוף אות מ"ג שהביא בשם מהרי"ק ומרדכי ועוד בשם פוסקים ראשונים דמה"ת דומה ביהכ"נ למקדש והוי בכלל ועשו לי מקדש הנאמר בקרא וא"כ שפיר קשה דהי' לדמותו למקדש דגם רקיקה אסור וצ"ע - ואולי י"ל לפ"ד הש"ס דמגילה דאמר ריב"ל דמותר לת"ח ותלמודיהון מאי בי רבנן ביתא דרבנן והנה קיי"ל דמותר לעשות מביהכנ"ס ביהמ"ד ואז הוי ג"כ ביתא דרבנן וא"כ שפיר מדמינן אותו לבית דהא כעת ג"כ הוי בית ר"ל ביתא דרבנן ודו"ק -

אם כי רבו העירותיי בענינים אלו מ"מ כעת אסתגר בזה יען שאיני רוצה להטריח את הדרגנ"י יותר מדי ואסיים במחוי קידדה כלפי הדרת קדשו מנאי הדל והצעיר שבישראל המעתיר בעד אר"י פ"ק בוסערמין יצ"ו -

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן טז

עוד להגאון הישיש גדול הדור הנ"ל.

אחדש"ה במשפט קדם הדרגנ"י ארשה לי לבא לפניו עוד במה שנוגע לספרו ח"ג שם בסי' רפ"ה הביא הדרגנ"י חקירה ממני הצעיר לשי' הרשב"א דסובר מצלל"נ אף במצוה שיש בה הנאת הגוף אם מותר לקיים מ"ע דאכילת עיוה"כ בדברים האסורים כיון דמצלל"נ אף היכא דאיכא הנאת שגוף - וכתב ע"ז הדרגנ"י דע"ז לא שייך כלל לדון משום מצלל"נ דהתורה לא ציותה כלל לקיים המצוה בדבר שהוא בעצם איסור ולא דמי לרשב"א דשם אין הדבר בעצם איסור רק דבר אחר גרם לו היינו נדר אבל בדבר איסור לא שייך זאת עכ"ד הדרגנ"י - (ואם כי אם לדון יש תשובה מדברי תוס' חולין דף ק"מ ומל"מ בפ"ה מאיסורי מזבח דכתבו דגבי עיר הנדחת וכן בערלה וכ"כ ואיסור חדש אמרינן מצלל"נ הרי דגם בגופו של איסור יש לדון משום מצלל"נ וא"כ שפיר יש מקום להקריתי הנ"ל וגם קשה מה שהקשיתי מתוס' קידושין עיי"ש) -

אמנם עתה אני מסתפק ושואל באמת היכא דהוא נדר מדבר מאכל והוא במקום דאין לו מה לאכול רק זאת שאסר עליו בנדר אם רשאי לו לאכול זאת כדי לקיים מ"ע דאכילת ערב יוה"כ כיון דמצלל"נ אפילו בהנאת הגוף - והנה מצאתי במנ"ח מצוה ו' שעמד על דברי המג"א בסי' תפ"ח שכתב דאם נדר הנאה ממצה אסור לקיים מ"ע דמצה בזה המצה - והקשה שם במנ"ח אמאי לא אמרינן מלל"נ - וכתב לתרץ עפי"ד המעשה רוקח מובא בשעה"מ ה' לולב דהנאה הנמשך אחר קיום המצוה אסור ובכה"ג לא אמרינן מצלל"נ (ובשו"מ מהו"ד שתיתאה סי' ג' כתב דהוא מפורש בש"ס עירובין ל"א עיי"ש) והכא נמי

כיון דהמצוה הוא מקיים בהנאת גרון ואח"כ כששוהה במעיו הוי הנאה הנמשכת אף אחר קיום המצוה ע"כ לא שייך לומר בזה מצלל"נ עכ"ד המנ"ח עיי"ש - אך כ"ז שייך לענין מ"ע דמצה אבל במצות אכילת ערב יוה"כ דעיקר המצוה הוא להיות שבוע ולהקל התענית ביום מחר כמו שכתב הטור בריש ה' יוה"כ (ומה"ת כתבתי במק"א לפשוט ספיקת גדולי האחרונים אם נשים מחויבות במ"ע דאכילת ערב יוה"כ כיון דהוי מ"ע שהז"ג, ואמרתי עפ"י הטור כיון דעיקר הטעם הוי בשביל להקל התענית ושיהיו להן כח להתענות א"כ אטו גברי בעי כח ונשי לא בעי כח וכה"ג אמרי בש"ס קידושין לגבי מזוזה עיי"ש - וכן כאן כיון דהאכילה זו מכח התענית הוא בא דהרי הכתוב קרא לאכילה זו בשם תענית כידוע מדרשת חייא בר רב מדיפתי בכ"ד בש"ס - וכיון דעיקרא בשביל התענית היא באה בודאי מי שקאי בתענית ישנו ג"כ במצות אכילה ובמק"א הארכתי בזה) א"כ ודאי אף במה ששוהה המאכל במעיו מקיים המצוה כי ע"ז הי' עיקר כוונת המצוה לאכול כדי שישהה שביעתו על יום מחר וא"כ לא שייך כאן הנאה הנמשכת אחר קיום המצוה כי כ"ז שהנאה נמשך גם המצוה נמשכת א"כ שפיר שייך לומר מצלל"נ א"כ עפי"ז טובא יש לחקור בהנ"ל וצ"ע -

הלא כה דברי עבדו משתחוה מרחוק מיל מול הדרת קדשו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן יז

שוכ"ט וכוח"ט לאחי יקירי הב' החתן תמים חו"ש מופלג בתורה ויראת ה' על פניו כמ"ה יעקב טייכטהאל נ"י בבית א"א הרב המופלג שליט"א.

אחדש"ה באהבה. הנה שמעתי כי אתם עוסקים כעת בסוגיא דמ"ע שהז"ג וזה רבות בשנים הקשיתי בסוגיא זו קו' אלימתא ועוד לא מצאתי תי' מספיק לקושייתי והוא נוגע לביאור עיקר הסוגיא אמרתי להציע אותה לפניך ואתה תגיד אותה לרבך ודיד"נ הרב המאוה"ג דקהלתכם הי"ו - אמרינן בקידושין ל"ה מצות עשה"ג נשים פטורות מנא לן גמר מתפילין (ע"י במה מצינו) ולסוף מסיק הש"ס דאתיא מההיקש דלמען תהי' תורת ה' בפיך והוקשה כל התורה כולה לתפילין ולר"מ ולר"י לדעת רש"י ילפו לה מבמה מצינו מראי' עיי"ש - ולתוס' לר"מ ולר"י אתי' מכח מיעוטא דתוס' ס"ל דאין מלמדין הוי כמו מיעוטא וכיון דהם סברו דאין מלמדין לר"מ בשני כתובים ולר"י בג' כתובים הוי מיעוט א"כ לדידהו בהדיא מיעט קרא במ"ע שהז"ג אבל לרש"י דסובר דאין מלמדין ל"ה מיעוט ע"כ כתב דיליף למ"ע שהז"ג דפטור מבמה מצינו מראי' עיי"ש בגוף הסוגיא

ותבין הדברים על אשורן - והנה מצות ל"ת דנשים חייבות לעולם אמרינן שם דילפינן מקרא דאיש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם השוה הכתוב אשה לאיש לכל העונשין ועיי"ש -

והנה הרמב"ם ריש ה' תשובה כתב בזה"ל כל מצוה שבתורה בין עשה בין ל"ת אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגוי - ועיי"ש הרי דהרמב"ם סובר דהאי קרא דאיש או אשה בכל המצות משתעי ועוד יותר מבואר זאת בספרו ספר המצות מצוה ע"ג שהביא שם בשם המכילתא דפסוק זה מדבר מכל המצות אפילו ממצות עשה ודרש שם "יעשו" לרבות מצות עשה ולמד מזה דאפילו על מצ"ע צריך להתודות ועיין ג"כ במכות י"ג ע"ב דמשמע שם דהיכא דכתיב כל מיירי הקרא מכל המצות אפילו במ"ע וא"כ הכא דכתיב מכל חטאת כו' שפיר מיירי גם ממ"ע עכ"פ מבואר מכל מה שהבאתי דהאי קרא דאיש או אשה גם ממ"ע מיירי וא"כ ממילא כמו שהוקשה אשה לאיש במצות ל"ת כ"כ הוי ההיקש גם במ"ע - ולפי"ז קשה לי קו' עצומה מנא לן למילף מתפילין ע"י במה מצינו דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג כיון דבהדיא הקיש הכתיב אשה לאיש לכל המצות אף למ"ע שהז"ג ונימא דדוקא תפילין דגלי פטר הכתיב והיכי דגלי גלי משא"כ בשאר המצות חייבות מכח ההיקש הנ"ל וכמו דאמרינן באמת כן במצות ל"ת דדוקא היכא דגלי גלי והיכא דלא גלי אתיא מההיקש לחיובא א"כ כ"כ הי' צריך להיות גם במ"ע דמה חילוק יש בין מ"ע למצות ל"ת כיון דבתרווייהו משתעי קרא - וא"כ טובא יוקשה איך הי' ההוי אמינא בש"ס לגמור מתפילין ע"י במ"מ איך היו מניחין ההיקש ולילף מבמה מצינו ובכל מקום קיי"ל דהיקשה עדיף מבמ"מ - וגם למסקנא דילפינן מהקישא דלמען תהי' תורת ה' בפיך ג"כ קשה מאי חזית דאזלית בתר הקישא דלמען דלמא אזלינן בתר ההיקש דאיש או אשה ובפרט דההקיש דלמען אפשר לאוקמי על דבר אחר עיין מכות י"א ע"א ומה גם על פי מה שכ' המפורשים שהרבה מיני הקישות יש וכל היקש דמבואר יותר מחברו עדיף מחברו עיין חות יאיר סי' ר"ג וספר יד מלאכי בכללי הה' אות ב' וגינת וורדים כלל י"ד וא"כ הכא מבואר ההיקש בפסוק איש או אשה דהשוה אותן הכתיב לכל המצות משא"כ בהיקש דלמען אין הדבר מבואר כ"כ וגם הא קיי"ל דכל היכא דיש להקיש לקולא ולחומרא מקשינן א"כ מהיכא תיתי נניח ההיקש דאיש או אשה וניזל בתר ההיקש דלמען ובפרט דההיקש דלמען יש לאוקמי לד"א ועיין תוס' זבחים דף מ"ה ע"א וביותר יוקשה לרש"י דנלמד מראי' במ"מ בודאי קשה איך למדו בבמה מצינו לפטור כיון דבהדיא הקישן הכתיב לאיש בקרא הנ"ל ונימא דדוקא בראי'

גלי גלי אבל בשאר מ"ע חייבות ולשי' התוס' יש להליץ קצת דהם סוברים דאין מלמדין הוי כמו מיעוט וא"כ בהדיא מיעטינהו קרא אבל לדעת רש"י קשה מאד והוא קו' גדולה וצריך לנגר דליפרקנהו וצע"ג -

ודע אהובי אחי שכבר הצעתי קושיא זו זה רבות בשנים להגאון מטאלטשווע ז"ל והיא נדפסה בספרו יד יצחק ח"ג סי' רפ"ה בשמי אך שם לא העתיק הקושיא יפה וקיצר בלשוני עד שאינה מובנת וגם תירוצו לא מספיק עיי"ש -

כ"ד אחיך מצפה לראותך שתול על פלגי התורה והיראה בתוך נחת..

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן יח

נח"ט ושלום על ישראל סבא צדיק תמים הרבני המופלג בתורה זקן שקנה חכמה ותיק וחסיד מוסמך מגאוני קדמאי כמו"ה ישראל שלו' טויב נ"י שהי' משמש במלאכת הזביחה חמשים שנה בק"ק בערעגסאז יצ"ו.

אחדש"ה באהבה, ע"ד שאלתו אם יש לברך ברכת שהחיינו על גורקען (אימארקען) כי הי' לו ויכוח עם למדן א' מגאליציען שאמר ששמע מפי מרן שליט"א מבעלז יע"א שבירך שהחיינו על גורקען ולו הדבר לפלא כי לא שמע מעולם לברך -

תשובה. עדותו של למדן הנ"ל נאמנה כי כן הדבר מפורש בסידור דרך חיים להגאון חו"ד ז"ל דכן נראה לו לברך שהחיינו על אימארקען ובטח הגאון קדוש ישראל עלי' סמך ואני מצאתי תנא דמסייע להדרך חיים הנ"ל ה"ה גאון קדמון בספר מהרי"ל ה' ראש השנה שכתב בזה"ל ומהר"י סג"ל נהג לאכול קישואין כי הוא מקרר ומונע מהרגל דבר והי' מברך שהחיינו ולא בפה"א כי הוא דבר הבא בתוך הסעודה עכ"ל וידוע דאימארקען בכלל קישואין הן א"כ דעתו דיש לברך שהחיינו על גורקען ופלא על הא"ר בסי' תקפ"ג שהעתיק בשם מהרי"ל שנהג לאכול ערד עפפיל והפרמ"ג שם הביאו והיא פלא שבמהרי"ל איתא בהדיא שאכל קישואין ולא ערד עפפיל ואולי הם סוברים שבכלל קישואין הוי ג"כ ערד עפפיל - ועיין באשל אברהם להגאון דעת קדושים ז"ל באו"ח סי' רכ"ה שדעתו שלא לברך שהחיינו על בולייש שהוא ערד עפפעל ולכאורה מדברי הא"ר ופרמ"ג הנ"ל מוכח שלא כדבריו אך לפי הנ"ל שבמהרי"ל באמת לא נמצא ערד עפפעל רק קישואין אין סתירה לדבריו וכמדומה לי ששמעתי מתלמידי מרן מהר"מ שיק שבירך ג"כ על ערד עפפעל שהחיינו ואולי סמך ג"כ על הא"ר ופרמ"ג הנ"ל אך לפי מה דנמצא בפנים במהרי"ל אין לזה סמיכה כלל - ואגב אעורר מה שנראה בדעת קדושים הנ"ל

שפירות הבאים מבתי חורף הוי אין קבוע להם זמן ואין לברך עליהם ברכת שהחיינו כמבואר ברמ"א סי' רכ"ה מצאתי בשו"ת עמק בנימין לחכם ספרדי מזמן קדום סי' ד' דדעתו דשפיר מקרי זמן קבוע דגם פירות הללו לא מתבשלים תדיר ורק הם מוקדמים מפירות שבחוץ וע"כ פסק דגם עליהם יש לברך שהחיינו עיי"ש - עכ"פ שאלתו מבואר דשפיר יש לברך שהחיינו על גורקען ומה שכתב דלא שמע מעולם לברך - יש לתרץ קצת שיטת העולם דשמעתי מהגאונים קדושים נכדי מרן הגאון הקדוש ר' ר' נפתלי מראפשיץ משמא דזקנם ז"ל שהקיל מאד בברכת שהחיינו על הפירות יען שעיקר ברכת שהחיינו באה על שמחה שיש לאדם בדבר זה ואם אין שמחה לאדם הוי ברכתו לבטלה וע"כ מי יאמר שבאמת שמחתו רבה עם פירי זה וגם כי גוף הברכה הוי רק רשות ולא חובה כמבואר בעירובין מ' ע"ב והכ"מ בפ"י דברכות ה"ב הביאו פ"כ לא בירך רק על פירי חשובה ויקרה שיש באמת שמחה לאדם ממנה אבל על פירות פחותי ערך לא בירך ע"כ י"ל דמשום זה הקילו העולם דאין מברכין על אימארקען יען שאין להם חשיבות כ"כ ואין בהם שמחה יתירה ונראה לי ראי' לסברא זו דהא הדין מפורש בריש סי' רכ"ה דהרואה את חברו לאחר שלושים יום אימר שהחיינו ואעפי"כ חזינן דלא נהגו כן והטעם שמעתי ג"כ מפני שמבואר שם במחבר והוא שחבב עליו הרבה ושמח בראייתו והוא דבר שמסור ללב ואין לשקול בפלס עד היכן הוא שמחתו ואולי אין שמחתו רבה כ"כ ובהדיא כתב המחבר והוא שחבב עליו הרבה ע"כ מספק אין מברכין ומה"ט נהגו שאומרים בלשון אשכנז "געלאבט שי"ת דאס ויר זעהען זיך" היינו לצאת ידי ברכת שהחיינו הנ"ל אבל עכ"פ מספק שמא אין השמחה שיש לו בראייתו רבה כ"כ אין מברכין כ"כ הי' סברת הקדוש רבן שכבה"ג הנ"ל בפירות שלא בכל הפירות בירך שהחיינו ומה"ט יש שמקילין בברכת שהחיינו בבגדים זולת בבגד יקרה וחשובה מאד אבל בבגד פשוטה אין מברכין - אבל עכ"ז מאן דמברכין על כל דבר חדש יש להם על מה שיסמוכו וכן מאן דמרגיש בנפשי' דיש לו באמת שמחה רבה בדבר הבא לידו פשיטא דיש לו לברך בלי ספק ועובדה ידענא ושמעתי מפי עד הרואה שהרב הגאון ר' מרדכי אליעזר ויעבער שהי' מגדולי חסידי סאנז ז"ל ושהי' אבדק"ק אדא ואח"כ תקע אהלו בירושלים תבב"א ובא לחוץ לארץ ונתראה פנים עם הרב הגאון ר' זוסמאן ננפאקש שהיו חברים וידידים נאמנים וברגע שראה אותו פתח בהתלהבות גדולה ובירך ברכת שהחיינו בקול רם והי' נראה בעליל שהי' חביב עליו הרבה ע"כ בכיוצא בזה פשיטא דיש לברך.

ואגב אעורר מה שראיתי עוד במהרי"ל הנ"ל שם שנהג לאכול בר"ה ראש כבש עם דבש עיי"ש מא) ופלא על מה שלא הביאו המלקטים מנהגו זאת לנהוג כן וצ"ע ובדרושי אמרתי טעם למה שנהג כן ואכ"מ -
ב' דעשי"ת דהאי שתא תרפ"ד לפ"ק פישטיאן יצ"ו.
ה"ק ישכר שלמה טייכטאהטל.

סימן יט

חנה באו"ח סי' י"א מבואר שלא יעשה הציצית למעלה מג' אצבעות ומבואר במג"א סקט"ו שאם לאחר שעשה בו הציצית חתך בנקב שיתלו הציצית למטה מג"א פסיל משום תילמ"ה - והנה לקמן בסע' י"א מבואר דהגדיל אינו נחשב מהבגד ואין לעשות בו ציצית אבל עולה לשיעור הרחקת שלשה אצבעות וברמ"א שם שיהי' תוך ג"א עם הגדיל עיי"ש - ונסתפקתי אם עשה ציצית בתוך ג"א של הבגד אבל הי' למעלה מג"א של הגדיל ואח"כ חתך הגדיל אם שייך בזה משום תילמ"ה כיון דאינו נחשב לבגד א"כ הוי כמו דמבואר בה' סוכה סי' תרכ"ה סעי' ב' דמותר לעשות סוכה תחת גג ולהסירו אח"כ הואיל ואין הפסול בסכך עצמו כ"כ הכא כיון דל"ה מן הבגד עצמו ל"ש בי' תולמ"ה או דלמא כיון דמחשבין הג' אצבעות אף מן הגדיל שוב שייך בו דין תולמ"ה וצ"ע - וכעת עוד לא מצאתי גילוי לדין זה ולא נפניתי לעיין מב)
ה"ק ישכר שלמה טייכטאהל.

סימן כ

שאלה. נכרי שהי' אצלו קנים של נכרי חברו ובא ישראל ורוצה לשאול ממנו קנים הללו לסכך בלי ידיעת הבעלים אם כשר לסכך בו כיון דהוי שואל שלא מדעת.
תשובה. בישראל בכה"ג פשיטא דאסור כיון דשואל שלא מדעת גזלן הוא ובהדיא מבואר כן בפרמ"ג סי' תרל"ז דבישראל בכה"ג אסור עיי"ש - אך בנכרי באמת קמסתפקנא בה טובא כיון דאף למאן דס"ל דגזל נכרי אסור הוא דוקא משום חילול השם כמבואר בגוזל בתרא ובתוס' בכורות י"ב והיכא דל"ה חילול השם שרי וא"כ בשואל שלמ"ד דליכא חה"ש שפיר הי' צריך להיות מותר ושמעתי שיש בזה דין ודברים בתשובת בית שלמה אך אין הס' תחי' לראות מה חומר בזה ובא מעשה לידי והוריתי להתיר וסמכתי עוד על מה שראיתי בשו"ת פרי הארץ ח"ג לחכם ספרדי מדורות קדמאי שהעלה ביו"ד סי' ו' מילתא חדתא דבשואל שלא מדעת אם דהוא כגזל מ"מ אינו פוסל בו משום מצהב"ע

עיי"ש מג) טעמו ונימוקו וחם כי בישראל אין להורות לו לכתחלה כיון דיש בו איסור גזל אבל בעכו"ם דיש לצדד דליכא כלל אי גזל וגם כיון דבדיעבד אינו פוסל יש להתיר לכתחלה כן נלפע"ד - מד
ה"ק ישכר שלמה טייכטאהל.

סימן כא

במחבר יו"ד סי' קי"ח סעי' ג' ודפוסים אעפ"י שיש בהם כמה אותיות לא חשיבי אלא כחותם אחד כיון שקובעין אותם בב"א ע"כ - וראיתי בהגהות אמרי ברוך להגה"ק ר' ברוך פרענקעל ז"ל שכתב על דברי המחבר הללו בזה"ל דין זה הוא משו"ת הרשב"א ואני בער ולא אדע להבין דהא מדברי הרשב"א שם בתחלת התשובה נראה שאין לחוש שמא מצא הנכרי חותם דפוס א' של ישראל דאל"כ אף לחותם א' לא יחשב וכיון שכן קשה אם יש על החותם ב' אותיות למה לא יועיל ככתובת ב' אותיות דבשלמא אם אין עליו אלא אות אחת יש לחוש שמא טרח הנכרי וזייף לחקוק בעצמו אות אחת של כתב ישראל על דבר מה אבל על זיוף חקיקות ב' אותיות כתב ישראל אין לחוש כמו שאין חוששין כשיש כתיבת ב' אותיות בכתב ישראל על חתיכת דג ובשר וכדומה מה לי כתיבה מה לי חקיקה על החותם שצריך לחקוק כל אות בפ"ע על הדפוס והרי החקיקה בעשיית החותם הוא ממש ככתיבת ב' אותיות זא"ז עיי"ש שתמה עוד גם על מרן הנו"ב מהד"ת סי' ע"א שדעתו שם דאפילו מאה חתימות שכולם נדפסו בחותם א' כחד חשיבי ועל כרחך טעמא דחיישינן שמא מצא העובד כוכבים חותם ישראל וחותם בו לכל רצונו וא"כ קשה דגם לחותם א' לא יחשב עכ"ל הגאון ז"ל בהגהותיו ליו"ד שם -
ולפע"ד נראה ליישב בס"ד קו' הגאון הנ"ל ולחלק בין חקיקת שתי אותיות על החותם ובין כתיבת שתי אותיות על החתיכה וכדומה בשום שכל תחלה על מאמרם ז"ל אות א' טרח ומזייף ב' אותיות לא טרח לזייף וצריך להבין ענין זה וכי חס הוא על טרחתא יתירתא דאית בזיוף ב' אותיות מאן מפיס לחלק בין טרחא לטרחא טפי קצת כיון דכבר נכנס בדבר הזיוף מה) אבל ביאור הדברים נר"ל בס"ד כך דענין הזיוף הוא לכוון לאותו דבר אשר רוצה לזייף בו בצלמו ודמותו וזה דבר קשה מאד לכוון אליו בכוון אמיתי שלא יהא בו שום שינוי והכרה דמקצת מן המקצת דאם לא יכוון אף בכחוט השערה כבר היתה טרחתו בכדי דיכירו זייפו ע"כ צריך לזה דבר מלאכותי מאד אשר לא כל יד יוכל לעשותו וצריך לזה אומנית יתירה, ועפי"ז נבין שפיר מדוע אות א' טרח ומזייף וב' אותיות לא משום דבאות א' אולי יתרמי דיכוון בתואר הראשון ממש אבל בשני אותיות קשה

דיתרמי לצלם דמות תבניתו של הראשון בשתיהן שיהיו ממש כאותיות הכתיבות ראשון דפעם אחת מצי לכוון שתי פעמים מי יימר דיכוון ודומה לזה כתבו תוס' כתובות י"ח ע"ב דבשני עדים לא אמרינן מגו וביארו המפורשים משום דקשה דשניהן יתכוונו זל"ז עיי"ש כ"כ הכא בשני דברים קשה שיכוון היטב ומי יימר דיכוון ונמצא דטרח בכדי ע"כ לא יתחיל כלל בזיוף וכ"ז שייך דוקא באותיות הכתיבות על דבר הנשלח לסימן משא"כ בחותם דפוסיי דהחשש הוא שמא יזייף חותם אחר היהודי שפיר יש לחוש אף בחותם שיש בו שתי אותיות מה אמרת דלא יטריח לזייף שני אותיות מפני שקשה לכוון בשני אותיות לתואר הראשון ז"א דהא על טרחא יתירה לא חיישׁ כלל וכנ"ל והעיקר המניעה הוי רק משום דאימר דלא יתרמי לי' לכוון משום דצריך שני זיופים בשני אותיות ע"ז י"ל דיזייף הרבה פעמים בחותם אחר חותם עד שיכוון לחותם היהודי בכל דמותו וצלמו ואם בפעם הראשון לא יתרמי לי' לכוון יתרמי לי' בפעם אחר שני ושלישי כו' עד עשירית או יותר ואז לא טרח בכדי וכ"ז שייך בזיוף שאינה בגוף הדבר שנשלח שפיר לא יחוס על טרחתו עד דאיתעביד לי' מחשבתו אבל בסימן שעל גוף הדבר הנשלח כיון דצריך היהי' נעשה הזיוף בגוף הדבר שנשלח בפעם אחת או לכל היותר בשני פעמים דודאי אין לו לעשות ולעסוק שם הרבה דיש לחוש שיעשה בו איזה היכר ע"י התעסקוסו שם הרבה וכיון דבמיעוט זמן א"א לכוון בשני זיופים שיהיו ממש בצלם ודמות הראשון בודאי לא יתחיל כלל במלאכת הזיוף כדי שלא יטריח בכדי ע"כ אמרו דבאמת סגי בשני אותיות הכתובות לסימן בגוף דבר שנשלח ומטעם הנ"ל משא"כ בחותם דשם ל"ה מלאכת הזיוף בגוף דבר שנשלח רק היא פעולה חיצונית ואם יטריח ויתעסק הרבה לא יוליד היכר בגוף הדבר שפיר יש לחוש דיטריח הרבה בזיופו עד דיתרמי ליעבד לי מחשבתו וע"כ שפיר אמרו דבחותם אף של שני אותיות ל"ה רק כחותם א' וא"ש בהבנת הדברים בס"ד ולא קשה כלל קו' הגאון ר' ברוך הנ"ל ודו"ק מו)

וממילא גם מה שהקשה על מרן הגאון נו"ב ז"ל למה לא יהני שני חותמות א"ש כיון דעיקר החשש הוא דיזייף לעשות חותם כחותם היהודי מה מהני חתימתו שתי פעמים ושפיר לא הוי אפילו טובא חתימות רק כחותם א' וא"ש הכל בס"ד ודו"ק ועפי"ז יש להעלות עוד מילתא חדתא דבחותמות הדפוסים דהחשש הוא דיעסוק במלאכת הזיוף בביתו בחדרי חדרים לא מהני אף אם השתי חותמות הן באותיות משונות זמ"ז אעפי"כ לא מהני דיעסוק בזיופו עד דאיתרמי לי' החותמות בשתיהן אף שהן שונות זמ"ז וממילא עפ"י האמור אנו למידין בקצבים נוכרים לא סגי בחותם כשר לחוד שמניחין שם על הבשר חותם דפוסי ולפי דרכנו אף בשני חותמות שונות לא סגי רק צריך לכתוב בכתב

היום שנשחט וגם תיבת כשר דזה שפיר מהני ועיין תשובת גבול יהודא יו"ד סוף סי' כ' שכתב ג"כ דווקא בכתב מהני עיי"ש והנראה לפע"ד כתבתי -
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן כב

ראיתי בוילקט יוסף שנת תרע"ו סי ע"ה שהרב הה"ג מו"ה יאושע ווילדמאן נ"י מו"ץ דק"ק ווארשא יע"א כתב לענין מה שמסתפקים אם מותר להפסיק בין ברכת המוציא לאכילה אם שמע ברכה מאחר לענית אמן נראה ודאי דעל ברכת המוציא מותר להפסיק דאין זה הפסק כלל ולא גרע מגביל לתורה כו' וגדול מזה מצינו בפ' אלו דברים בש"א מברך על היום ואח"כ מברך על היין שהיום גורם להיין ולא אמרו הטעם משום דלכתחלה אין להפסיק בין ברכה לשתי' א"ו דאין זה הפסק כלל וז"פ וברור אבל לענין ענייית אמן אחר שאינו מענין הסעודה צ"ע והאריך ולבסוף מסיק להלכה וכתב בזה"ל ועכ"פ נראה דמותר להפסיק בין ברכה להמוציא לכל אמנים דזה דומה להא דבין הפרקים דמותר לענות שאר אמנים דלא גרע מהא דמשיב שלו' לכל אדם א"כ כש"כ דמותר להפסיק בין ברכה לאכילה עכ"ל -

והנה זה רבות בשנים שעלה במחשבתי ספק זה אם רשאי להפסיק בין ברכת המוציא לאכילה בעניית אמן על הברכה השומעים מא' מהמסובים ופשטתי לי זאת מדברי המטה אפרים סי' תרכ"ה אות מ"ט שכ' בזה"ל המקדשים יחד יש נוהגים להמתין זה לזה כברכת בפה"ג עד שיברך האחד ועונין אמן ועושים שלא כדין שהאמן שעונה אחר שכבר בירך פה"ג הוא הפסק בין ברכה לשתי' ועיי"ש באלף למטה שהביא כן בשם פנים מאירות ח"ב סי' ה' וכ"כ בשמו בסי' רע"א ובסימן רי"ג הביא בשם הברכ"י שהסכים לדבריו והביא ראי' מסי' נ"ז - ואני הצעיר מצאתי הדבר מפורש ברמב"ם פ"א דברכות הלכה י"ז שכ' בזה"ל ולמה לא יענה אמן אחר כו' למען לא יפסיק באמן בין ברכה ובין הדבר שבירך עלי' ועיין שם בהלכה י"ח ברמב"ם ובראב"ד ובמגדול עוז שם הרי הדבר מפורש דאסור לענות אמן בין ברכה ובין הדבר שבירך עלי' ושפיר הוי הפסק ושלא כדברי הרב הנ"ל - ומה שהביא ראי' משום דב"ש לא אמרו הטעסמטעם הפסק ז"א דאם כן יהי' הנוסח שוב לא יהי' הפסק וכה"ג אמרו בש"ס ברכות לענין סמיכה גאולה לתפלה גבי מעריב עיי"ש - וכן מה שכתב דלא גרע מגביל לתורא יש לומר דשאני התם כיון דאסור לו לאכול תחלה שפיר הוי צורך סעודה ע"כ לא חשוב הפסק וכיוצא בזו מצאנו בר"ן בביצה ד' כ"א גבי הני בני באגא דמותר לאפות להן ביו"ט משום דזולת זה לא יכלו

לאכול וחשוב גם אפיית הפת לבני באנא אוכל נפש ועיי"ש וכ"כ הכא בנידון דידן יען שע"י גביל לתורא מתור לו לאכול הוי צורך הסעודה ולא חשיב הפסק אבל עניית האמן אין צורך בו לסעודה והבן - אחרי מופלג בשנים בא לידי הספר פנים מאירות וראיתי שכתב שם באמת כן גם לענין אמן אחר ברכת המוציא שחשוב הפסק והרגיש מדברי הרמב"ם הנ"ל וכתב שם לחלק בין הא דשואל בין הפרקים משום דשם אין הברכה נתקנה על הק"ש דהרי אין אנו מברכין אשר קדשנו במצותיו לקרוא ק"ש ע"כ מותר להפסיק מפני הכבוד או מפני היראה משא"כ היכא דהברכה קאי על האי דבר גופא אין להפסיק כלל בין הברכה ובין הדבר שבירך עלי' ועיי"ש וממילא קם דינא שלא כדברי הגאון הנ"ל ופלא שנעלם ממנו כ"ז - מז)
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן כג

בוילקט יוסף שנת תרע"ג סי ע"ד הביא לנו בד הרב הה"נ צבי הירש פרידלינג נ"י מזאמושטץ קו' הגאון ר"מ בנעט ז"ל בשבת קל"ג דפריך ואי איכא אחר ליעבד אחר הא קיי"ל כ"מ דאיהו ל"מ עביד ל"מ שליח עכקו' רבן של ישראל הנ"ל וכתב הוא לתרץ עפי"ד מרן הגרע"א ז"ל בדרו"ח דהעלה דכמו דאמרי' בקידושין מ"ב לפי הס"ד דאין שליחות מ"מ באית לי' שותפות בגוה מהני ה"ה בכל מילי דלא שייך שליחות מ"מ אם יש להשליח חלק בדבר יכול להשוות שליח עכ"ד הגרע"א ז"ל ועפי"ז העלה בס' כלי חמדה להגאון מו"ה מאיר דן פלאצקי שליט"א דבכל המצות כיון דכל ישראל ערבים זל"ז הוי כדאית לי' שותפות בגוה ול"ק מהא דקידושין דדחי הש"ס דלמא שאני פסח דאית לי' שותפות בגוה תפ"ל כיון דשחיטת פסח מצוה היא והו"ל תמיד כשותפות דז"א דהתם הוי קודם מ"ת ועדיין לא נכנסו ישראל לכלל ערבות אבל באמת לאחר מ"ת שנכנסו לערבות תמיד איכא במצות שותפות ושייך הסברא אית לי' שותפות בגוה עכ"ד הכלי חמדה - א"כ ממילא מתורצת קו' הגאון מהר"מ בנעט ז"ל הלא במילה שהוא מצוה שפיר יכול לעשות שליח אף במקום דאיהו ל"מ עביד דהיכא דאית לי' שותפות נפל האי כללא לגמרי עכ"ד הרב ר' הירש הנ"ל -
הנה במה שהעלה דבמצוה לא שייך האי כללא דהיכי דאיהו ל"מ עביד לא משוי שליח מכח סברת הגרע"א והכ"ח הנ"ל דברים אלו מופרכים מדברי הש"ס ב"ק דף ק"י דאיתא שם האי זקן וחולה ה"ד אי מצי עביד כו' ואי דל"מ עביד שליח היכא משוה עיי"ש והא שם מצוה הוי וכהן לכהן ודאי הוי בכלל ערבות ואפ"ה פריך בגמרא ואי דלא מצי עביד

שליח היכי משוי ועוד יותר יש לתמוה מדרב ששת דאמר אם הי' כהן טמא בקרבן צבור ניתנה לכל מי שירצה ועבודתה לאנשי משמר ופריך הש"ס ה"ד אי דאיכא טהורים טמאים מי מצי עבדי ופרש"י וכיון דלא מצי עבדי שליח היכי משוי עיי"ש - והרי שם בקרבן צבור ודאי דאית לי' שותפות בגוה דהא מקופת כל ישראל באה ל"מ לריב"ז דסובר דכהן שוקל א"כ פשוט דאי"ל שותפות בגוה רק אפי' לבן בוכרי דסובר דכהן אינו שוקל אפ"ה ודאי דאית לי' חלק בקרבנות צבור דהגע בעצמך וכי אינן צריכין לכפרה וקרבנות צבור לכפרה הן באין ועיין מנחות כ"א דהב"ד זכו להו המלח ועצים אפילו לאכילתן כ"ש שהב"ד זכו להו הקרבנות גופא לענין שיהי' להם חלק בקבנות צבור הבאים לכפר (ועתה יצא לאור ספר שו"ת פני מבין להגאון ר' נתנאל הכהן מאוי-רווארוש ווארוש ז"ל וראיתי בסי' כ"ה אות ז' שחקר לבן בוכרי שהכוהנים פטורים מלתת שקלים איך נתכפרו בקרבנות צבור וכתב דאפשר דלב בי"ד מתנה שהקרבנות יכפרו גם עליהם והניח בצ"ע - ופלא שלא העיר מש"ס מנחות הנ"ל) א"כ אית לי' שותפות בגוה אפ"ה קאמר בגמרא דהיכא דל"מ עביד ל"מ שליח וכן עיין תוס' נזיר י"ב לענין חלה מובא ביו"ד סי' שכ"ח בב"י ובב"ח סי' שכ"ז ובקצה"ח סי' קפ"ב ואולי משם אין ראי' כ"כ די"ל דנשים לנשים לא נתערבו אבל עכ"פ מש"ס דבב"ק הנ"ל שפיר קשה וע"כ דליתא לדבריו הנ"ל ודו"ק - **ומה** שהביא בשם הגאון מאיר דן שליט"א דקודם מתן תורה לא שייך האי סברא דמשום מצוה יהי' חשוב כשותפות דהא עדיין לא נתערבו, מצאתי בספר פנים יפות למרן הפלא"ה בפ' אמור שכבר קדמו להגאון כ"ח בסברא זו דבמצוה יהי' חשוב אית לי' שותפות בגוה אך כתב עוד יותר דאף קודם שבאו לכלל ערבות שייך במצות סברא דא"ל שותפות מכח דנשמת ישראל שורש א' יש להם וע"כ א' מוציא חברו ועיי"ש (ובאמת יש מקום עיון לדבריו למה הי' צריך כלל לערבות בערבות מואב דהא בלאו"ה אגודים זב"ז משורש נשמתם שהוא אחד וכשלו איש באחיו בעון אחיו אף בלי ערבות כלל וכדברי הפלא"ה שם שכ' דמפסוק זה אחד חייב בעד חברו עיי"ש - גם ק"ל דא"כ מה שאחד מוציא חברו ל"ה מטעם ערבות רק מכח שהם מצד נשמתם שורש א' ומה שאחד עושה הוי כמו שחברו עשה זאת עיי"ש בפנים יפות א"כ לפי"ז למה חלקו בין חיוב דאורייתא לדרבנן ר"ל מי שהוא דרבנן אינו מוציא חברו שהוא דאו' וכן בין נשים לאנשים עיין ברא"ש ברכות לדבריו הי' צריך להיות דכל א' מישראל יהי' מוציא חברו באיזה אופן שיהי' יען דשרשם אחד בשלמא אם הוא מטעם ערבות אינו יכול לערב בשבילו רק כל כח שיש לו ע"כ אם הוא דרבנן וחברו דאורייתא א"מ אבל אם הוא מכח שורש נשמה לא שייך האי טעמא וצ"ע ודו"ק) -

עוד כתב הרב ר' צבי פרידלינג הנ"ל בישוב קו' הג' מהר"מ בנעט ז"ל עפי"ד המחנ"א בה' שלוחין ס"ט דהיכא דבדיעבד מהני מעשיו מקרי מצי עביד ומשוי שליח וא"כ כיון דבדיעבד אם מל האב בעצמו מהני כיון דרק יומא קגרם כמבואר בחו"מ סי' ר"ח ובשו"ת רעק"א סי' קע"ד ובפ"ת רס"י רס"ו ע"כ שפיר מצי משוי שליח עכ"ד כבר קדמו בדבר זה בספר קטן ישן נושן נקרא בשמו משנה לחם מר' יחיאל מיאברוב נדפס בשנת תקי"א הוא הקשה קו' הגאון מהר"מ בנעט הנ"ל ומתרץ כיון דבדיעבד אי עבר האב ומל מהני אף דלכתחלה אינו רשאי מ"מ מקרי מצי עביד משא"כ לענין כהנים דבעי הש"ס לאוכוחי דשליחא דרחמנא נינהו מהאי טעמא התם אי עביד ישראל לא עשה ולא כלום עיי"ש עכ"ד הספר הנ"ל אבל באמת גם על זה קשה לי מש"ס דבב"ק הנ"ל דפריך ואי דאיכא טהורים טמאים מי מ"י עבדי ולא משוי שליח לפי"ד המהרש"ל ביבמות דף ל"ג שכתב דאף אם איכא טהורין טמאים לא מצי עבדו עכ"ז אם עבד טמא לא חילל עבודתו והקרבן כשר ועיי"ש - והשתא לדבריהם דהיכא דבדיעבד כשר מצי משוי שליח א"כ מאי פריך הש"ס טמאים מי מצי עבדי אלא ודאי אם לא מצי לעשות לכתחלה אף דבדיעבד מהני מעשיו שליח לא מצי לעשות מח) וכן כתב לי באמת הגאון בעל יד יצחק מטאלטשיוע ז"ל בתשובה א' אחר שהצעתי לפניו קו' על המח"א הנ"ל מדברי המהרש"ל ומש"ס בבק"י הנ"ל וכ' בזה"ל אבל במינוי השליחות צריך שיהי' מצי עביד השתא בשעה שמשוי שליח וכן משמע לשון הש"ס נזיר י"ב כי משוי שליח במילתא דקיימא קמי' כ"ו ולכן כיון דלכתחלה לא מצי עבוד לא משוי שליח דהא רצינו להשוות השליח על לכתחלה וזאת איהו לא מצי עביד עכ"ל -

אולם יש לדחות הני קושיות מש"ס דב"ק הנ"ל עפי"ד הנו"ב מהד"ת חלק אה"ע סי' ס"ט דביאר דברי הש"ס שם דהוא מכח דמגרע בזה את זכות הכהנים אחרים עיי"ש ול"ה משום דכ"מ דאיהו ל"מ עביד ל"מ שליח עיי"ש - א"כ לפי"ז יש לקיים תירוצו של הרב ר' צבי הנ"ל - אך באמת פשטא דש"ס הנ"ל אינו מוכח כן וכן הבינו בפשט הגמרא דבב"ק הנ"ל כמה מגדולי קדמונינו עיין מל"מ פ"ב מביאת מקדש ה"ו שהעלה מכח הש"ס הנ"ל דדוקא באיסור דאו' שייך האי כללא דכ"מ דאיהו כו' ולדברי הנו"ב לא הועיל כלום עיי"ש -

ואחזור כעת על חידוש דין הראשון שהעלה דבמצוה ל"ש האי כללא דכ"מ דאיהו ל"מ עביד שליח ל"מ ואוסיף עוד ראי' דגם במצוה שייך זאת מש"ס דנדרים וקידושין דאמר ר"ה הני כהני שליחא דרחמנא נינהו דאס"ד שליחא דידן מי איכא כא מידי דאנן לא עבדינן ושליח משוינן והא שם מצוה הוא וגם בלא מצוה הם משותפים בקרבנות צבור

וכנ"ל אפ"ה שייך גבייהו האי כללא א"כ מוכח בהדיא שלא כדברי הרב הנ"ל ודו"ק (ובאמת נפלא מאד בעיני על מרן הנו"ב הנ"ל שכ' בביאור דברי הש"ס דבב"ק הנ"ל לתלמידו הגאון מו"ה דוד דייטש ז"ל שהקשה על סברת רבו שהעלה דהאי כללא דכ"מ דאיהו ל"מ עביד קאי על השליח היינו שהשליח יהי' מצי עביד השתא ועיי"ש והקשה לו מש"ס דב"ק הנ"ל ותי' לי' רבו דשם ענין אחר הוא עיי"ש איך לא זכר השר דבדברי ר"ה הנ"ל ע"כ אין הפשט בהאי כללא כמו שאמר הוא וצ"ע) -

ובעיקר קו' הג' מהר"מ בנעט ז"ל וספר משנה לחם הנ"ל עיין במהר"מ שיק אה"ע סי' קכ"ט וביו"ד סי' ר"ב שהעלה בזה דבר נכון ואמת דדוקא באם לא מצי עביד מצד הענין עצמו אז לא משוי שליח אבל אם הוא שייך באותה דבר ומצי עביד רק עתה דבר אחר גורם לו שלא מצי עביד לא איכפת כלל וכ' שיש מקום לסברא זו בש"ס קידושין הנ"ל עיי"ש אלא שהקשה לעצמו מש"ס דבב"ק הנ"ל ע"כ הניח סברא הנ"ל בצ"ע - אך לפי דברי הנו"ב הנ"ל שכתב דשאני התם דמגרע בזה כח כהנים אחרים ע"כ לא משוי שליח א"כ לק"מ על סברת מרן מהר"מ שיק ודבריו כראוי מוצקים והוא ענין אמת ומקצוע גדול בענין זה וממילא דלפי"ז ל"ק כלל קו' מהר"מ בנעט ז"ל ודו"ק -

ועתה אדון ביחוד מה שהביא לנו הכותב הנ"ל בשם הגאון האדיר ר' מאיר דן נ"י בעהמ"ס היקר והנחמד כלי חמדה דהעלה דבמצוה הוי תמיד כאית לי' שותפות בגוה מכח הערבות ובאמת כבר הבאתי למעלה דמרן הפלא"ה קדמו בסברא זו בספרו פנים יפות פ' אמר - ולולי דמסתפינא מרבות' הנ"ל הי' נראה לומר שלא כדבריהם והוא דבמצוה ל"ש לומר כלל האי מילתא דאית לי' שותפות מט) בגוה וטעמו של דבר נראה לי בס"ד דבאמת הא דמהני שותפות לשליחות אף להס"ד דליתא לדין שליחות כלל הוי הסברא כיון דאית לי' שותפות בגוה ומהני מעשיו עכ"פ מה שנוגע לחלקו ע"כ מהני נמי לחברו מגו דזכי לנפשי זכי נמי לחברו עיין ב"מ דף ח' - וכבר העלה הקצות החושן בסי' שמ"ח דמגו דזכי לנפשי ל"ש רק בדבר קנין שרוצים לקנות ולזכות בו אמרינן מגו דזכי לנפשי וקנה לו לעצמו זכה נמי לחברו וחברו נמי קנה את הקנין אבל בדבר שאין תלוי בקנין רק בעשיית מעשה לחוד לא שייך סברא זאת דנימא דבמה שעשה העושה לעצמו יחשב כאלו עשה המעשה בשביל חברו ועיי"ש שכ' דעל כן אין יכול למשוך חוב על חברו ע"י עשייתו שעשה איזה מעשה עיי"ש - וכמו כן נראה לי לומר נמי גבי מנוה דתלוי ג"כ במעשה שיעשו אותה וימשיך על עצמו בעשי' זו זכות גדול לא שייך סברא הנ"ל וכמו דאינו יכול להמשיך חוב מכח עשייתו כ"כ אינו יכול למשוך עליו זכות המצוה על חברו בעשי' דידי' כיון דתלוי ג"כ במעשה כדכתיב ועשיתם אותם וחברו לא עשה שום מעשה

ע"כ לא שייך לומר מגו דזכי לנפשו זכי לחברו וכיון דנפל האי סברא גבי מצות השם כנ"ל א"כ ממילא נפלה ג"כ סברת דאית לי' שותפות בגוה כיון דמעלת השותפות הוי רק מכח מגו הנ"ל וכיון דגבי מצות ל"ש המגו כנ"ל ממילא דלא מהני לן מידי השותפות דאית לי' בגוה והוי כאלו לית כאן שותפות כלל כן נראה לפע"ד היפך דברי הגאונים האדירים הנ"ל - ואל תשיבני מש"ס קידושין דמשני שאני התם דא"ל שותפות בגוה ושם מיירי ממצוה - י"ל דא"ש דשם הוי ג"כ קנין דהא קיי"ל דכ"ז שהפסח חי יכולין למשוך ממנו נמצא בשחיטה זו נגמר הקנין להנימנין עליו ע"כ שפיר שייך בי' סברת א"ל שותפות בגוי' וא"ש וכן הא דקאמר הש"ס אח"ז מהא דויקחו שה דמיירי ג"כ מקנין שפיר שייך זאת אבל במצוה דעלמא דלא נגע כלל לשום קנין נראה לי ברור דלא שייך האי סברא לדברי הקצות הנ"ל ודו"ק -
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן כד

למי כל חמדת ישראל לראש גולת אריאל ה"נ מרנא ורבנא הרב הרבנים גאון הגאונים שר התורה חד חד בדרא בוצינא קדישא נהורא נפישא דנהיר ומאיר לארץ ולדרים בכל פינה ועברים ה' יחייהו לדור דורים לנזר ופאר ישראל הנפזרים כק"ש מרן ר' שמואל ענגעל שליט"א אבדק"ק ראדאמישלא חונה כעת בעיר ה' קאשויא יצ"ו.
אחרי תת שלו' כמשפט ואחרי קידה כלפי מרן הדרגנ"י ארשה לי לבא קדמי' בשאלה הלכה למעשה ואגב אציע חוו"ד הפעוט כמוני נא לעבור בתרי אמרי ויורני דרך תשובה מאהבה ויהלמני צדיק חסד וזה החלי בעזר צורי וגואלי -
הנה בעת בואי הנה ונכנסתי למז"ט ובשעטומ"צ לבית דירה שהכינו לי האקרו"ט דפה שיחיו לא מצאתי מזוזות מהדורות כפי רצוני ומוכרח הייתי לקבוע מזוזות אשר מצאתי לכשר אבל אינם מובחרות ועתה נפשי בשאלתי אם רשאי ליטלם ולקבוע תחתם מזוזות מהודרים אם ל"ה הורדה להראשונות - והנה אחר החיפוש באמתחות הספרים מצאתי בוילקט יוסף אשר הי' יוצא מקדמת דנא בארץ הגר שאלה זו ממש מרב א' ממדינת רוסיש פולין מכבוד הרב הה"ג מו"ה אברהם נתן עלבורג ראבדק"ק זגיערש כמדומה לי שהוא חתן הרב מפלינסק נ"י הביא שנשאל בזה ופשטה לה ממנחות ס"ד גבי שחט כחושה דאומרים הבא שמינה לכתחלה אם כי גם כחושה כשרה אעפי"כ כדי לקיים מצוה מן המובחר מותר לו אפילו לחלל שבת א"כ מכש"כ בנ"ד עכ"ד בקצרה -

ולי עדיין הדבר צ"ע ולפענ"ד לא נשמע מן ש"ס הנ"ל לנדון שאלתינו וכמו שאגיד בעזה"י - ותחלה אומר מה שהביא ראי' דגדול כחה של מצוה מהמובחר לדחות את השבת מסוגיא דמנחות הנ"ל ראי' זו לאו מבטנו יצא כבר העירו בזה הח"צ סי' מ"ה והשאג"א סי' נו"ן עיין בדבריהם - אולם באמת יש לשדות נרגא בראי' זו דכבר העירו גדולי המחברים בספרותם דיש סתירה לסוגיא דמנחות הנ"ל מתמורה כ"ג דאמרינן שם גופא אמר רב הונא אמר רב הכל מודים שאם משך אחת והקריבה שהשני' מיתה ולא נחלקו אלא בבא לימלך דרבי סובר לא עשו תקנה בקדשים ואמרינן לי' התכפר בשאינה אבודה ואבודה מיתה ורבנן סברי עשו תקנה בקדשים ואמרינן לי' התכפר באבודה ושאינה אבודה תרעה עיי"ש (ר"ה קאי אפלוגתא רבי וחכמים במתני' בהפריש חטאת ואבדה והפריש אחרת תחתי' ולא הספיק להקריבה עד שנמצאת הראשונה ושתיהן עומדים לפנינו רבי סובר אחת מהן תקרב חטאת והשני תמות וחכמים אומרים אין חטאת מיתה אלא בנמצאת אחר שכפרו בעלים כן הוא במתני' ואהא קאי ר"ה) - ובתו"ס שם ד"ה דרבי כתבו ותימא למורי הרמ"ר וכי מאבדין קדשים בידיים כיון דבידנו לתקן ותירץ כגון שיש ריוח בדבר כגון דאבודה כחושה ושאינה אבודה שמינה דאמרינן לי' התכפר בטובה וכחושה תמות ורבנן סברי כי נמי בשאינה אבודה מצוה מהמובחר מ"מ טוב לנו לתקן שלא יבאו קדשים לידי מיתה עיי"ש בתוס' ובשטמ"ק - הרי בהדיא דדעת החכמים שם בתמורה דכדי שלא להפסיד קדשים מוותרין על מצוה מהמובחר ומניחין את השמינה ומקריבין את הכחושה וזה הוי היפך סוגיא דמנחות הנ"ל דמאבדין קדשים הכחושה בידים כדי לקיים מצוה מהמובחר והוא תמוה רבתי דהלכה כהחמים וכבר הוזכר הערה זו בספר נודע בשערים להגאון מו"ה בעריש מלובלין ז"ל - והלום ראיתי למורי הגה"ק בספר יד שלו' ז"ל שהביא ג"כ קושיא זו והאריך שם בישובו בכמה אופנים ובתחלת דבריו רצה לתרץ עפי"ד הש"ס בשבועות י"א דקרבנות צבור שלא הונרכו לצבור לב בי"ד מתנה עליהם שיפדו תמימים א"כ איכא חילוק טובא בין הא דתמורה להא דמנחות דמיירי בקרבן נבור דשם בתמורה שפיר עשו תקנה זו להתכפר באבודה כחושה משום דא"א בענין אחר דליכא שום תקנה גבה - אבל בהא דמנחות דמיירי בקרבן צבור אף בנשחט יש לה פדיון מכח תנאי בי"ד וכיון דיש לה פדיון ל"ה הפסד קדשים ע"כ אומרים הבא שמינה -

אלא דשוב דחה זאת משום דכל תנאי בי"ד הוי רק דיהי' מעקירא עלה קדושת דמים דאם הי' חלה עליו קדושת הגוף אף רגע אחת שוב לא פקעה בכדי לעולם ועל כרחך דתנאי בי"ד משוה לה למפרע לק"ד וא"כ הא תינח כ"ז שהוא חי אבל אחר שנשחטו

אם נימא דל"ה מעיקרא עליהם רק ק"ד א"כ אסורים מכח חולין שנשחטו בעזרה דאף בקדושת דמים שייך חולין שנשבע' א"כ ממילא ל"מ להן פדיון עכ"ד עיי"ש -

ותמהני לפי דרכו ז"ל ל"ה צריך לכ"ז ושפיר יש מקום לתירוצו לפי פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה דערכין הי"ג דגם אחר השחיטה כ"ז שהיא מפרכסת ה"ה כחי והוי בר העמדה והערכה לענין פדי' ולפי"ד תוס' בב"ק דף ע"ו דגוף השחיטה הוי מום גדול לפדות עליו ועיי"ש א"כ א"ש בפשיטות דכאן במנחות דכבר נשחטה הכחושה ונעשה בע"מ ועודה מפרכסת יפדנה וכאן ל"ה משום חשב"ע כמובן משום דלא מטעם תנאי בי"ד אתי עלה שיפקע קדושתה מעיקרא הא מעולם היתה בקדושת הגוף ושפיר הי' מותר לשוחטה בעזרה ורק בשחוטה הוממה והוי כמו תמימה שהוממה וע"כ בר פדיון הוא אבל שם בתמורה דמיירי קודם שחיטה א"כ ליכא גבה תקנה דפדיון ע"כ אומרים התכפר בכחושה - וא"ל תיכף אחר שחיטה הוי בע"מ ויפדו אותו ויתכפר בשמינה ז"א דהא בשעת שאומרים לי' התכפר באבודה אז נתקו לשמינה לרעי' ושוב אינה ראוי לחטאת אך כ"ז לדעת הרמב"ם דמפרכסת ה"ה כחי' אף לענין פדיון אבל לשי' התוס' בחולין בפרק כ"ה וכן בב"ק שם דהיכי דהיא שחוטה כשרה ל"ה כחי' לא א"ש תי' זה ודו"ק - (אך גוף דברי תוס' הנ"ל שכתבו דגוף השחיטה הוי מום לפדות עלי' לא זכיתי להבין דא"כ יהי' שייך פדיון בכל הקדשים אחר שחוטה בעודה מפרכסת - ואולי היכא דהיא כמצותו לא חשב מום משום השחיטה דמצותו בכך וכמו שכ' רש"י חולין דף כ' ע"ב לגבי שחיטה דלא חשוב מעשה נבילה בתחלת השחיטה כיון דדרכו בכך ועיי"ש - וכמו כן הכא כיון דעושה כמצותו ל"ה מום - וכ"ז היכא דנעשה כמצותו אבל היכא דלא נעשה כמצותו כמו בהאי דמנחות דל"ה כמצותו מהמובחר שפיר חשוב מום לפדות עלי' וא"ש דברי - וא"ל כיון דמיירי בשבת ובשבת קיי"ל דאין פודין י"ל דמשום הפסד קדשים התירו השבות וכמו לדעת כמה פוסקים דהתירו שבות דשבת משום הפסד ממונא כ"כ הכא ועיין מנחות מ"ח ובתוס' פסחים כ"ו ד"ה ותסברא ודו"ק -

והלום ראיתי אחרי רואי בספר אמרי יושר להגאון מאור הגולה מטארנוב שליט"א בסי' א' שהרגיש ג"כ בסתירת הש"ס דמנחות לתמורה ודחק עצמו מאד לחומר הנושא לתרץ משום דבשחיטת קדשים בעי שליחות וא"כ שם במנחות דמיירי בקרבן צבור דודאי דעת הצבור היתה שישחוט השמינה לקיים קרא דאת מבחר נדריך יומא ל"ד וא"כ זה ששחט כחושה אף ששמינה כנגדו שינה בשליחתו א"כ ממילא הקרבן פסול ע"כ מוכרח להביא קרבן אחר אבל שם בתמורה מיירי בקרבן יחיד והוא הבע"ב בעצמו א"כ לא שייך לומר דשינה בשליחות ועיי"ש דמכח זה דחה ג"כ ראיית הח"צ הנ"ל שדן מסוגיא זו דמותר

לדחות הישנה מפני חדש יותר מהודרת וכתב דכאן במנחות לא משום הידור לחוד אומרים להביא השמינה רק מפני עיקר מצות קרבן דהראשון נעשה פסול מכח דשינה בשליחות ועיי"ש -

ולפע"ד אחרי המחילה מכבוד הוד גאונו אם כי רב גוברי' כאן לא כיון יפה בתירוצו וכאשר כתבתי לו מכבר בתשובה אחת שהצעתי לפניו כי הדבר מופרך בסוגיא עצמה שם דקאמר שחט כחושה ואח"כ שחט שמינה פטור ולא עוד וכו' והשתא למה יהי' פטור על שחיטת הכחושה הא שחט שלא ברשות כיון דע"ז לא עשאוהו שליח כלל והוא פסול מהאי טעמא נמצא שחילל שבת בכדי - ואף גם זאת לפע"ד אין לדברי מאור הגולה הנ"ל שחר כלל אחרי המחילה אם כי הביא דברי הרשב"א דבשחיטות קדשים מטעם שליחות אתי עלה נראה לי דזה דוקא בקרבן יחיד אבל בקרבן צבור דלכל יש חלק בה לא צריך כלל לטעם שליחות וא"כ ממילא ל"ש לדון משום שינה בשליחות בקרבן צבור וכן מצאתי במנ"ח במצות קרבן פסח דהיכא דאית לי' שותפות בגוה לאו משום שליח הוא שוחט וכן העלה הגרע"א בדרוש וחידוש וכן הגאון מהרש"ק בשו"ת טוב טו"ד דהיכא דאית לי שותפות בגוה לאו משום שליח דנין עלה עיין בדבריהם וא"כ ודאי דלא שייך כלל לדון בקרבן צבור משום. שינה בשליחות וזה ברור -

ועוד הנני אוסיף להפליא עליו במה שהעלה דהיכא דאינה עושה כדינא יש לדין משום שינה בשליחות איך מצאנו ידינו ורגלינו במשנת כל הזבכים שנשחטו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה ובברייתא דכבשי עצרת מנחות מ"ח ביצה כ' וכי צריך לשינוי יותר מזה ואעפי"כ קיי"ל דכשרין ולדברי הגאון הנ"ל הי' צריך להיות פסולין - ואחרי רואי ראיתי שבאמת שכבר עמד בזה הגאון בספר המקנה בקידושין כ"ג - וכתב דאין זה מקרי שינוי בשליחות עצמו כיון דבגוף השחיטה עשה שליחתו ועיי"ש - ובאמת אכתי צ"ע מה יענה להא דכבשי עצרת ששחטן לפני זמנן דזה ודאי הוי שינוי בשליחות דבטח לא עשאו שליח רק לשחוט בזמנן אבל לפי"ד הנ"ל א"ש בס"ד דבקרבן צבור לאו מדין שליח הוא שוחט וכנ"ל וא"כ יהי' מזה ראי' אלימתא לדבריי ושלא כדברי הגאון בעל אמרי יושר הנ"ל ודו"ק -

אך אכתי יוקשה מהא דקיי"ל פסח קודם זמנו שלא לשמו כשר עיין זבחים ד"ח ופסחים ס"ח וקשה דנימא דהוי שינה בשליחות דבטח לא עשאו שליח רק שישחוט בזמנו וצע"ק - אך אני כתבתי בארוכה. במק"א דבשליחות קדשים ל"ש כלל לדון משום שינה בשליחות ותוכ"ד בקצרה עפי"ד הריב"ש בתשובה רכ"ח שכתב דעל כן לא הוצרכה התורה לכתוב בשליחות דקדשים דשליח עושה שליח כיון דשם קרא התורה את השליח

בשם כל קהל א"כ הוי ממש כמו הבעל דבר עצמו וא"כ ממילא נשמע דיכול לעשות שליח ודוקא אגירושין דלא מצינו דיקרא התורה את השליח בשם הבע"ד עצמו היינו בשם הבעל על כן הוצרך לזה קרא מיוחד אבל בשליחות דקדשים דקראו הפסוק בשם הבעל דבר בעצמו א"כ ממילא נשמע דיפה כחו ככח משלחו ועיי"ש וא"כ לפי דברי הריב"ש דהתורה נתן יפוי כח לשליח בקדשים דיהי' כחו ככח המשלח וא"כ ממילא דלא שייך לדון משום שינה בשליחות דכל מה שעשה השליח הוי כמו שעשה המשלח והוי כמו שהתנה עם השליח דבין לעוותי בין לתקוני יהי' שליחו וקיי"ל בחו"מ סי' קפ"ב דבאופן זה ל"ש לומר לתקוני שדרתיך ועיי"ש - וא"כ לפי האמור מיושב מאד קושיא הנ"ל וקושיית ההפלא"ה ודו"ק -

ואל תשיבני מש"ס דנדרים דף ל"ו דקדייק הש"ס ממשנה דכהנים שפגלו דשליחא דרחמנא נינהו דאי שליחא דידן לימא לי' שליח שויתיך לתקוני ולא לעוותי עיי"ש - ולדברי שכתבתי דבקדשים נותן לו כל כחו והוי כמו שהתנה בין לתקוני בין לעוותי א"כ לא פריך הגמרא מידי - י"ל דזהו באמת כונת הש"ס בתירוצם דתי' דשאני פיגול דאמר רחמנא לא יחשב מ"מ ועיי"ש - ולכאורה מאי תירצו בזה דאכתי ניליף מכאן דגילה קרא דמהני פגול דהוי שליחא דרחמנא ואם כי מהרא"ש שם משמע דהוי גזה"כ חדא עיין תוס' זבחים צ"ה דלא אמרינן תיכף דהוי גזה"כ ועוד דבזבחים כ"ט איכא פלוגתא בזה ע"כ אינו מוכרח לומר כן אבל בדברי הנ"ל א"ש דכונת הגמרא דלא יחשב כתיב ר"ל דעל כן אמר קרא לא יחשב לגלות דמהני מחשבתו כמו שהי' הבעלים עצמו של הקרבן ומהני מחשבתו לפגל הקרבן דכחו ככח בעל בית וא"כ ל"ש לומר לתקוני שדרתיך וא"ש בביאור הגמרא בס"ד - ועכ"פ נדחין דברי הגאון אמרי יושר בישוב סתירת הש"ס והדקו' לדוכתא -

ואחרי העיון אמרתי אפתח אנא פתחא זעירא לנפשי בס"ד בישוב קושיא הגדולה הלזו - בהקדם עוד קושיא גדולה שהקשיתי בהא דמנחות דף ס"ד הנ"ל - ממה דאמרינן במנחות דף מ"ח ע"א שחט ארבעה כבשים על ב' חלות מושך שנים מהן וזורק דמן שלא לשמן שאם אי אתה אומר כן הפסדת את האחרונים אמר לו רבי יוחנן וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שתזכה כו' עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בחטאת אמרינן עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בעולה לא אמרינן כו' עמוד וחטא בשבת בשביל שתזכה בשבת אמרינן עמוד וחטא בשבת בשביל שתזכה בחול ל"א וכן פסקה הרמב"ם בפ"ח מתמידין הי"ג עיי"ש ועיין בתוס' שם ד"ה חטא בחטאת שכתבו דאפילו על איסור לאו מותר לעבור כדי שיזכה בקרבן שלא להפסידה - ואחרי שכן יש להקשות טובא איך

אמרינן לו בשחט כחושה הבא שמינה לכתחלה ומפסיד להכחושה בידים אם כי אם לא ישחוט השמינה לא יקיים המצוה מהמובחר עכ"פ המצוה יקיים גם בהכחושה א"כ מנא לן זאת דכדי לקיים מצוה יותר מהודרת דהוא רק משום זה אלי ואנוהו או דהיא מקרא דואת מובחר נדריך עכ"פ ל"ה רק מצות עשה לחוד ע"כ מנא לן דכרי לקיים מצות עשה לא נחוש על הפסד קדשים - ושם במנחות מ"ח אמרינן דמותר לכתחלה לעבור א"י לאו כדי שלא להפסיד קדשים וא"כ אמאי לא נימא גם כאן דיעבור על עשה דהידור ולא יעשה המצוה מהמובחר כדי שלא להספיד קדשים היינו הכחושה וכן הי' הס"ד בש"ס מנחות מ"ח בנתערבו אברי חטאת באברי עולה דיתנו למעלה ולעבור בידים על לאו דכל שממנו לאישים ה"ה בבל תקטירו בשביל שתזכה בעולה ורק משום דעמוד וחטא בחטאת ותזכה בעולה לא אמרינן כן אבל חזינן דעבדינן איסור בקום ועשה משום הפסד קדשים, ואני רואה שהדברים ק"ו דידוע מה דנפסק בש"ע או"ח סי' תרנ"ו דלענין העברת עשה צריך לבזבז רק שליש מההון ולענין העברת ל"ת כל ממונו והטעם דהעשה יעבור בשוא"ת משא"כ הל"ת יעבור בקו"ע ועיי"ש - הרי דלעבור ל"ת בקום ועשה חמור יותר מהעבדת עשה בשוא"ת והשתא שכן כיון דהתירו לעבור על ל"ת בקום ועשה משום הפסד קדשים מכש"כ וק"ו ובן בנו של ק"ו שהי' מן הראוי לעבור על עשה דהידור בשוא"ת משום הפסד קדשים וגם שם הוי חטא בתמיד בשביל שתזכה בתמיד והכל היא בדבר אחד והיא פליאה עצומה בעיני וחידוש שעוד לא הרגיש בזה אחד מן הגדולים והיא דבר שראוי לעמוד עלי' -

ומה שנראה בס"ד בישוב קושיא זאת עפי"ד תוס' שם בדף מ"ח שהקשו אהא דתנן בפרק התערובות נתערב בדם התמצית ישפך לאמה ולא אמרינן חטא בדם התמצית בשביל שתזכה בדם הנפש ותירצו דמשום גזרה הוי כדמסיק התם בדף ע"ט ע"ב קאמר בגמרא על הפלוגתא דת"ק ור"א דת"ק ס"ל דנתערב בדם פסולין או בדם התמצית ישפך לאמה ור"א מכשיר וקאמר שם בגמרא במאי פליגי אמר רב זביד בגוזרין גזרה במקדש קמפלגי ופירש"י אם עושין סייג בקדשים להרחיק מן העבירה ולא חיישינן להפסיד קדשים שלא יפסיד את אלו בשביל סייג דאחרים ת"ק סובר גוזרין גזרה ולא חיישי על הפס"ק ור"א סובר אין גוזרין חשו חכמים שלא להפסיד קדשים משום גזרה ורב פפא אמר דכ"ע גוזרין והכה בדם התמצית אי שכיח או לא שכיח קמפלגי עיי"ש - וע"ז כיונו תוס' בתירוצם דבאמת הי' לנו לחוש להפס"ק ולהתיר לו לזרוק דם פסול משום תקנת דם הנפש ורק משום גזרה לא חשו להפס"ק - נמצינו למידין מזה דהיכא דיש לגזור אז לא חשו על הפס"ק א"כ בזה שפיר יש ליישב קושייתי למה אומרין גבי שחט כחושה הבא שמינה

לכתחלה ולא חשו על אבודת הכחושה משום דיש לומר דשם נמי הוי משום גזרה דאם יתירו לו לזרוק ולהקריב הכחושה אז יש לחוש דירגיל בכך ולא ישגיח להדר אחר קרבן מהודר ויש להסביר עוד יותר דברייי דשם במנחות מיירי דיש לפניו כחושה ושמינה והוא נוטל הכחושה חזינן דאין לו חשיבות בשמן יותר מן הכחש ע"כ טובא יש לחוש דתמיד יעשה כן ויהי' לו בחד משקל כחושה ושמינה נמצא דיבוטל מצות ההידור ע"כ משום גזרה זו לא חשו כלל על הפסד הכחושה ואומרים לו הבא שמינה ומתורץ מאד קושייתי הנ"ל והיא דבר אמיתי לדעתי בס"ד -

ואחרי שהאיר ה' עינינו בבאור סוגיא דמנחות הנ"ל עלה בידינו תירץ מרווח בס"ד בישוב קושיא הגדולה הנ"ל שהרעשו בה גדולי עולם בסתירת הש"ס הנ"ל - והיא כיון שהוכחנו לדעת דכל דין שאומרים לו הבא שמינה לכתחלה הוי הטעם משום גזרה כנ"ל אבל לולי זאת שפיר הוי מוותרין על מצות הידור ומקיימין המצוה בכחושה כדי שלא יופסד הכחושה א"כ בזה א"ש הכל בעזה"י - דהנה מבואר בזבחים ע"ט הנ"ל דבדבר שאינו שכיח לא עשו גזרה כמו שאמר רב פפא שהבאתי לעיל - והנה בשבועות י"א אמר שאני אבודין דלא שכיח - וא"כ ממילא באבודה לא שייך לגזור וא"כ א"ש מאד מה דאמרו בתמורה לך והתכפר באבודה אף דהאבודה כחושה ולא מקיימין המצוה מהמובחר משום דאומרים חטא במצות הידור ותזכה בקרבן שלא תאבד ומה שאין אומרים כן במנחות הוא רק משום גזרה וכנ"ל אבל הכא דמיירי באבודה דלא שכיח כדאמרו בשבועות הנ"ל ובמילתא דלא שכיח לא גזרו ע"כ הניחו אותו אדינא דאומרין עמוד וחטא בשביל שתזכה וא"ש מאד בישוב התמוה הגדולה הנ"ל -

ועוד יותר יש לומר דהכא בתמורה ל"ש כלל גזרה לגזור דירגיל בכחושה אף זולת הטעם דאבודה לא שכיח דע"ז יש לפקפק קצת מתוס' שבועות שם ד"ה רבי שמעון ועיי"ש - ורק דיש לומר דדוקא התם במנחות דמיירי דעושה מעצמו בלי שאלת חכם וגם היו שניהם לפניו והוא משך את הכחושה שפיר יש לחוש אם יניחו לו להקריבו יטעה לומר דגם כחוש טוב לכתחלה אף במקום דאיכא שמינה דהא חזינן באמת אצלו כן שאין חילוק אצלו בין כחוש לשמינה דלולי זאת למה לא משך השמינה ועיין פרש"י תמורה כ"ג גבי משך אחד מהן שכתב דהוי כמו שדחה לאידך בידים והביאו הכ"מ ב"ה פה"מ והכא נמי כן דהוי כמו שדחה לשמינה בידים ולא חש לה כלל וע"כ טובא יש לחוש אם יניחו לו כן ישאר בטעותו לעולם ולא יקדים כלל שמינה לכחושה וע"כ עשו גזרה זו ואומרים לו הבא שמינה ולא חשו על הפס"ק מכח גזרה הנ"ל וכדברי תוס' גבי דם -

משא"כ שם בתמורה דבא לימלך ועושה מדעת בי"ד ואינו עושה מדעת מצמו כלל והבי"ד אומרין לו התכפר באבודה כחושה מטעם תקנת שאינה אבודה וא"כ איזה חשש ואיזה טעות יהי' כאן לטעות דהא הבי"ד יאמרו לו תיכף הטעם דיקח הכחושה מטעם הפס"ק ויעוררו לו דזולת טעם זה מצוה בשמינה וא"כ לית לן למיחש למידי באופן זה ע"כ באמת לא עשו גזרה והניחו אדינא דבמקום הפס"ק לא משגיחין כלל אהידור וא"ש מאד והדברים הן אמת לאמיתה של תורה בס"ד ודו"ק - נ)

ואל תשיבני בעיקר תירוצי בהאי דתמורה דמה"ט אומרים לו לך והתכפר באבודה כחושה שהוא משום עמוד וחטא בהידור בשביל שתזכה בקרבן השמינה דהא בתוס' מנחות מ"ח הנ"ל כתבו דאף בקרבן לאו בכל מקום אמרינן עמוד וחטא בשביל שתזכה והביאו ראי' מאבדו הלחם אבדו הכבשים ולא שרינן לשחוט שלא לשמן או מנתערבה תודה בתמורה ודוקא לאחר שחיטה אמרינן זאת ועיי"ש וא"כ הכא בתמורה דמיירי קודם שחיטה ל"ש סברא דעמוד וחטא בהידור ותזכה בקרבן וצ"ע לכאורה אך נראה לי בס"ד דא"ש דכבר כתבתי בחידושיי לסוגיא דמדליקין מנר לנר דודאי דברי תוס' אלו שכתבו דקודם שחיטה לא אמרינן עמוד וחטא בשביל שתזכה לאו גזה"כ היא ובאמת טעמא בעי מה חילוק יש בין קודם שחיטה לאחר שחיטה - ונראה לי טעמא לחנק דקודם שחיטה דיש להם תקנה ברעי' לא התירו לחטא בשביל שיזכה הא לא אזלי לאיבוד לגמרי כיון דיש להם תקנה ברעי' כמו שאמרו בשבועות גבי לב בי"ד מתני דהיכא דיש להם תקנה ברעי' אף דהיא תקנה מועטת מ"מ כיון דלא אזלו למיתה ולאיבוד שוב לא אמרינן לב בי"ד מתני ועיין ג"כ תשובת מאמר מרדכי להגאון מפרשי הים סי' ע"ה וכמו כן הכא בנידון עמוד וחטא כיון דעודם בחיים ויש להם תקנה ברעי' לא אמרינן עמוד וחטא ומה גם לעבור על איסור לאו כיון דיש להם תקנה אחרת אף דמעוטה היא משא"כ לאחר שחיטה דליכא שום תקנה שפיר אמרינן עמוד וחטא כדי שלא להפסיד קדשים כן נראה ברור בכונת התוס' -

וא"כ שם בתמורה דאם יתכפר בשאינה אבודה אז אבודה מיתה ונפסדת לגמרי א"כ גבי חטאת אף קודם שחוטה הוי כמו שאר קרבן אחר לאחר שחיטה ע"כ שפיר אמרינן בה עמוד וחטא אף קודם שחוטה וזה ברור ואמת בעיני בס"ד ולק"מ על דברינו - ועוד קאמינא דאפשר דוקא גבי איסור גמור לעבור על לאו בקו"ע כמו האי דמנחות כתבו תוס' לחלק בין קודם שחיטה לאחר שחיטה דלא לעולם התירו לו לחטוא בשביל שיזכה רק היכא דאי אפשר בתקנה אחרת אבל גבי שמינה וכחושה דל"ה רק מצות הידור גרידא ובשוא"ת כנ"ל אז שפיר הסברא נותנת דמשום הפס"ק אף במקום דאפשר לה בתקנה

אחרת קצת כיון דל"ה תקנה גמורה כמו האי דרעי' אף דהוי קצת תקנה אבל היא תקנה גרועה שפיר הסברא נותנת דמוותרין עלי' כדי שלא להפסיד כלל להקדש אף במקום דיש תקנה קצת וגם זה נראה לי לסברא נכונה - אבל עכ"פ גבי חטאת דנפסד לגמרי ברור ופשוט הדבר דיודו תוס' דאמרינן עמוד וחטא בשביל שיזכה וא"ש בס"ד ודו"ק - **עוד** פש גבן לברר דברינו במה שאמרתי בטעמא דש"ס מנחות ס"ד באומרים לו הבא שמינה לכתחלה אף דמצד הדין הי' ראוי לוותר על ההידור משום הפס"ק והוא רק משום סייג וגזרה שלא ירגיל בכך - וע"ז יש לעורר לכאורה מדברי תוס' מנחות דף ה' ע"ב ד"ה האיר המזרח שכתבו שם דבדבר שהוא רק למצוה מהמובחר ל"ש גזרה וא"כ הכא דהוי רק משום מצוה מהמובחר ל"ש ג"כ גזרה וא"כ דברינו צ"ע לכאורה - י"ל דכבר ידוע דגזרות חכז"ל אינן דומין זל"ז וכמו שכתבו תוס' בפרק כל הבשר וכבר מצינו דאף משום איסור גרידא גזרו עיין רש"י ותוס' זבחים. ע"ט ע"ב דכתבו בנתערב בדם בהמת חולין לא גזרו משום דלא שכיח או משום דלא אתי למיטעי ועיי"ש - ולמה להו האי טעמא ת"ל דאיסור זריקה בדם בהמת חולין הוי רק אי' חשב"ע דהוי רק אי' גרידא אף אי הוי דאורייתא עיין תוס' זבחים דף ע"ו ע"ב ד"ה בדם בהמה וע"כ דגם באי' גרידא עשו גזרות ונראה לי ראי' ברורה דגם באי' גרידא גזרו חכז"ל משו"ס דיומא דף י"ד גבי גזרת רבי יודא דכהן גדול אינו עובד כל היום גזרה שמא יאכל ומסיק הגמרא שם והא מיגרשה ולא חיילי אנינות ומתרץ נהי דאנינות לא חייל עלי' אטרודי מי לא מיטרד ופרש"י דקדשים צריך לאכול בשמחה ויען שהוא טרוד אסור לו לאכול ושייך הגזרה - והרי דאיסור מיטרד הוי רק מקרא דלמשחה דודאי ל"ה רק איסור גרידא ועיין שם בהגהות חשק שלמה דמביא דהמל"מ בה' אבל מסתפק אם האי איסור מיטרד הוי דאורייתא או דרבנן והוא ז"ל פשט לי' דהוי דאורייתא דרש"י כתב למעלה דבלילה דהוי האנינות רק דרבנן לא גזרו ואי מיטרד ל"ה רק דרבנן לא שייך גזרה וע"כ דהוי דא"ו מקרא דלמשחה עכ"ד נא) אבל עכ"פ ל"ה רק איסור דאו' גרידא מצות הדור בעלמא להתהדר ולהתגדל במצות אכילת קדשים כדרשת חכז"ל למשחה לגדולה ואפ"ה גזרו בה גזרה א"כ בהדיא מוכח דגם משום אי' גרידא גזרו חכז"ל - ומה שכתבו תוס' מנחות הנ"ל דלא עשו גזרה גבי מצוה גרידא אולי יש ליישב דכונתם דגזרה רחוקה כזו לא גזרו אלא גבי איסור חמור ועיין ביפה עינים מנחות ס"ח דהביא מירושלמי דרבי יוסי סובר דאיסור חדש קודם העומר הוו רק דרבנן ופריך שם בירושלמי משום דרבנן ליקום ולגזור עיי"ש א"כ לא מוכח כלל דגבי איסור דאו' לא יגזרו אף דהוי רק איסור גרידא - עכ"פ הא ברור דאיסור דלמשחה עם האיסור דהידור גבי קרבן בחד משקל נינהו דתרווייהו משום מצות

הדור הוא להדר עצמו במצות הבורא בעבודת המקדש וא"כ כמו דעשו גזרה משום אי' דלמשחה כמבואר בש"ס יומא הנ"ל כמו כן י"ל דעשו גזרה באיסור וחת מבחר נדריך הנאמר בקרבן וא"כ הביאור שבארתי סוגיא דמנחות ס"ד הנ"ל כראוי מוצק ועולה כהוגן והדברים כנים ואמיתיים ודו"ק -

ואל תשיבני עוד לדברי דכל הטעם במנחות דאומרים לו הבא שמינה הוא משום גזרה שלא ירגיל בכך אבל מן הדין הי' ראוי לומר שיקריב הכחושה וא"כ איך משום גזרה יחלל שבת בכדי לשחוט השמינה ואיך אמרו לעבור על אי' חמור חילול שבת בקו"ע עיין יבמות פ"ט - י"ל דא"ש מתרי טעמא - חדא כיון דאין מתירין לו להקריב הכחושה ונפסל ממילא דלא נעשית מחשבתו דהוא שחט שיהי' כשר להקריב וכסברת הפרמ"ג ביו"ד סי' י"ד ויש לפלפל בזה מפסחים ע"ב ומתוס' חולין י"א ובמקום אחר הארכתי בזה אך באמת נראה לי לעיקר עפ"י דמבואר בתשב"ץ ח"ג סי' ל"ז דשבת הותרה אצל קרבנות וכן מבואר בתשובת מהר"מ אלשקר סי' ק"ב דכחול דמיא לגבי קרבנות א"כ שפיר אומרים הבא לכתחלה שמינה דלית כאן שום חילל שבת היכא דנוגע למצות קרבן לקיים בהידור וכמו דאמרו גבי טומאה הותרה בצבור דלא צריך כלל לאהודרי אטהרה כ"כ הכא לית כאן שום א"י שבת היכא דנוגע להידור או משום סייג דקרבנות וא"ש הכל בס"ד ודו"ק -

עוד באופן אחר נראה לי לומר בישוב קושיית סנ"ל מהא דשחט ארבעה כבשים על ב' חלות דאמרינן עמוד וחטא בשביל שתזכה ולמה בשחט כחושה אומרים הבא שמינה ולא חיישינן לתיקון הכחושה וכבר הארכתי בדברים נכונים בס"ד וכעת הנני בא באומר הבא מן החדש בס"ד - והוא דנראה לי דשם לאו משום מצות הדור גרידא אומרים לו הבא שמינה אלא דוקא מעיקר מצות קרבן דשם כיון דאיכא לפניו כחושה ושמינה והי' יכול ליקח השמינה ולקיים מצות מבחר נדריך והניח השמינה ולקח הכחושה איכא בזה משום הקריבהו נא לפחתך דפסול בקרבן כמו שכתב הרמב"ם בפ"ח מא"מ ה"י - ונהי היכא דליכא לפנינו רק כחוש לחוד כשר לקרבן וליכא בי' משום הקריבהו לפחתך י"ל דהטעם דהך כחוש לא מאוס כ"כ ולא מזוהם ולא חסר מידי דא"כ פשיטא דהי' פסול לקרבן ורק בהך דהקריבהו איכא הדרגות דודאי היכא דאיכא בי' חסרון בגופו כמו טריפה לדעת הרמב"ם וכי"ב איכא משום הקריבהו אף בעומד בפ"ע וע"כ פוסל באמת הרמב"ם מה"ט את הטריפה אבל כחושה דלא אית בי' מידי וליכא עדיף מני' אין בו משום הקרבהו - משא"כ היכא דיש לפנינו שמינה היפה ומהודרת ואיכא גם כחושה וא"כ מן הראוי הי' שיקח השמינה להדר פני מלך והיא מניח את השמינה ונוטל

הכחושה אז בודאי יש בכחושה משום הקרבהו והלא זה הי' כל החטא של קין אשר לא שעה ה' אל מנחתו כמבואר במדרש משל של קין לעבד שאכל את הבכורות ושגר למלך את הסייפות יען כי הי' לפניו בכורות וסייפות ושלח סייפות לא עלה לרצון לפניו ית"ש ומנחת הבל שפיר עלה לרצון כיון דהביא מבכירות צאנו ומחלביהן ובמלאכי א' צעק ע"צ וארור נוכל ויש בעדרו זכר וזובח משחת לאדונו ועיין ברש"י וברד"ק שם וכ"כ הכא יש לפניו שמינה ונוטל הכחושה ודאי דגבי שייך משום הקריבהו נא לפחתך ופסל פיסול גמור וא"כ שפיר מחיוב ליטול את השמינה ולא משום מצות הדור רק בשביל עיקר מצות קרבן והיינו דפרש"י ז"ל שם במנחות דאיכא בכחושה משום הקריבהו ועיי"ש - נב)

ואם כנים דברינו בזה דמשום פסול דהקריבהו נגעו בה לק"מ קושייתי מהא דארבעה כבשים דכאן לאו משום מצות הדור מניח הכחושה ורק משום דהיא פסול לגמרי וע"כ מוכרח להביא את השמינה ולק"מ כמובן - והלום מצאתי בשו"ת יד יצחק להגאון מטאלטשווע ז"ל שפירש ג"כ הסוגיא דמנחות הנ"ל דמה שנוטל את השמינה הוא משום דהכחושה הוא פסול מטעם הקריבהו והנאני שזכיתי לכוון לדעתו הגדולה - ולפי דרכנו נוכל ג"כ ליישב סתירת הש"ס הנ"ל ורק בהקדם מה שיש לדבר עוד במה שהעליתי וכן מצאתי בטעם דאומרים לו הבא שמינה משום דהכחושה פסול משום הקריבהו - והוא דלכאורה יש להקשות ע"ז א"כ מ"ט דרבי אמי דפליג ואמר דאסור לשחוט שמינה ואם שחט חילל שבת כי כבר יצא מצות קרבן בכחושה והיתכן לרבה יהי' פסול לגמרי ולדידי' קיים המצוה כתיקונו ולכאורה הוי פלוגתא רחוקה מאד ומוזר להבין -

ומה שנראה לי בזה בס"ד הוא כך דענין דברינו הנ"ל דיש בנטילת הכחושה משום הקריבה כו' צריכין עוד תבלין דמחוסר הבנה משום דכל זאת הי' צדק בתחלת ההקדש רצוני לומר היכא דאנו רוצים להקדיש בהמה לקרבן ויש לפנינו שני בהמות חולין אחת כחושה ואחת שמינה ונוטלים הכחושה ומניחין השמינה זה נראה בעליל שאין חוששין להדר פני המלך כי בוחרין ברע אז איכא משום הקריבהו ושפיר הי' פסול הכחושה משא"כ היכא דבשעה שהקדיש הבהמה לקרבן לא הי' לפנינו רק הכחוש שכשרה לקרבן ודאי דחל עלי' הקדושה מפני שבאמת היא ראוי לקרבן וא"כ באופן זה היכא דכבר קדושה ועמדה להקרבה שוב אף אם ימצא אצלה נאה ממנה מהיכי תיתי נימא דראשונה יהי' פסול למזבח וכי נעשה איזה מעשה בגופה ואדרבא כיון דחלה עלי' פעם אחת הקדושה שוב אינו פקע ממנה ושפיר ראוי להקרבה וע"כ כאן דכבר היתה קדושה גם הכחושה כדמשמע מהסוגיא וכיון דכבר חלה עלה קדושת מזבח בודאי דאינו יכול

לפקוע ממנה ע"י האחרת הנאה ממנה וא"כ לכאורה אין קיום ומצב לדברינו בפירוש הסוגיא - אך נראה בבאור הדברים בס"ד עפי"מ דקיי"ל בקרבנות צבור דלב בי"ד מתני עליהם עיין שבועות י"ד ובערוך מובא בתוס' שביעות שם פירש הכונה בזה הוא דלא ירדה עליהן קדושת קרבן כלל בתחלת לקיחתן ואינם רק קדושת דמים לחוד ותלוים ועומדים עד שחיטת הסכין ואעפ"י שאמרו שהן לתמידין אם ירצו להקריבן לזבח אחר שרי לפי שאין קדושת קרבן עליהן עד שעת משיכת הסכין אם לתמיד תמיד אם למוסף מוסף וזהו ענין הסכין מושכתן למה שהן היינו בשעת משיכת הסכין בא עליהם קדושת קרבן אבל טרם שמשך הסכין אינם קדושים כלל קדושת מזבח שיהי' עומדים להקרבה מיוחדת ע"כ שרי לשנות ולהקריבן לכל מה שירצו עיי"ש - נג)

ואחרי שכן יתיישבו היטב דברינו הנ"ל כיון דהכא במנחות בקרבן צבור מיירי וא"כ עוד לא נתקדשו בקדושת הקרבן רק בשעת משיכת הסכין בא עליהם קדושת מזבח וא"כ הוי השתא תחלת קדושתן וא"כ השתא דאיכא טובה ושמינה לפניו והוא בוחר בכחושה שהוא רע נגד השמינה שפיר איכא בי' פסול דהקריבהו וע"כ שפיר פסול וא"ש - אמנת כ"ז אי סבירא לן לב בי"ד מתנה בקרבנות צבור וא"כ שפיר הוי בשעת שחוטה תחלת קדושה ע"כ שפיר שייך פסול דהקריבהו אבל מאן דלא ס"ל כלל הך דלב בי"ד מתנה כמו רבי שמעון בשבועות שם א"כ כבר חלה עליו קדושת הקרבה א"כ ודאי דלא פקעה ממנו וממילא דלא שייך למיפסל משום הקרבהי כו' וא"ש בביאור הדברים -

והשתא לפי"ז נבין שפיר פלוגתת רבה ורבי אמי די"ל דרבה ס"ל כמו דקיי"ל באמת דלב בי"ד מתנה בקרבנות צבור וא"כ הוי תחלת הקדושה בעת השחיטה ע"כ שפיר שייך פסול דהקריבהו כנ"ל וא"כ נפסלה הכחושה תיכך במשיכתה לשחוטה מטעם הקרבהו וע"כ ממילא אומרים לו הבא שמינה אבל רבי אמי י"ל דס"ל כר"ש דלא אמרינן לב בי"ד מתנה וא"כ כבר חלה הקדושה עלה וא"כ ממילא ליכא גבה פסול דהקריבהו וכשרה ע"כ באמת לדידי' אסור לשחוט שמינה כיון דגם הראשונה כשרה וא"ש בעזה"י בביאור פלוגתתם וב"ה כי הוא עצה נכונה -

מי זאת עולה מן המדובר דכל הטעם של רבה דסובר דאומרים לו הבא שמינה לכתחלה משום דהוי תחלת הקדושה וממילא דאיכא בשמינה פסול דהקריבהו כו' משא"כ היכא דכבר היא קדושה אז גם לרבה לא הי' רשאי להביא שמינה ובאמת זהו טעמו של ר"א וכנ"ל - נמצא דע"ד כאן לא פליג רבה רק בקרבנות צבור דשייך טעם הנ"ל משא"כ בקרבן יחיד דנתקדשה כבר ועתה יש לפנינו שתי בהמות אחת כחושה ואחת שמינה באופן זה לכ"ע ליכא בכחושה משום הקריבהו משום דכבר קלטה המזבח להקרבה מעת

שנתקדשה וע"כ כ"ע מודים דכשרה וליכא גבה פסול דוהקריבהו וזה ברור - וממילא לפי"ז מתורץ מאד היטב הסתירה הנ"ל דשם במנחות דמיירי בקרבן צבור דהוי תחלת הקדושה מכח הלב בי"ד וא"כ איכא בכחושה משום הקריבהו וע"כ היא פסולה, וא"כ שפיר הוכרח להביא השמינה משא"כ בהך דתמורה דמיירי בקרבן יחיד וכבר היא ראוי' ועומדת למזבח א"כ היא כשרה ע"כ אין מביאין השמינה משום תקנת קרבן וא"ש בישוב הדברים בעזה"י -

עוד אחת יש לי לומר מה שיש לכאורה להקשות על דברינו שכתבנו בטעם רבה דמתיר לשחוט השמינה דהוא משים דהכחושה פסולה משום הקריבהו וכבר הבאתי דגם הגאון בעל תשובות יד יצחק כתב כן בשתי מקומות בספרו ח"א סי' רנ"ח וח"ב סי' ק"ב - א"כ למה אמרו שם שחט שמינה ואח"כ שחט כחושה חייב שחט כחושה ואח"כ שחט שמינה פטר כו' והלא לדברינו כיון דיש שמינה הכחושה פסולה להקרבה א"כ גם בשחט כחושה תחלה הי' צריך להיות חייב מפני דלא היתה ראוי' כלל לשחוט ולא שחט בהיתר והיא לכאורה קושיא גדולה על דברינו אבל י"ל עפי"מ דקיי"ל דהיכא. דלא שב מידיעתו פטור מקרבן א"כ י"ל דעל כן היכא דשחט כחושה תחלה היא פטור מקרבן אף דלא נתנה שבת לדחות אצלה נגד השמינה - משום כיון דאם נמצא השמינה כחושה בבני מעים אז ליכא פסול בכחושה דמעיקרא כמבואר שם בסוגיא א"כ ל"ה שב מידיעתו דאף דידע דהכחושה אסורה לישחוט מ"מ אילו ידע דהשני' ג"כ יהי' כחושה ממילא ל"ה שב מידיעתו ע"כ היא פטור אם שחט כחושה בראשונה ועיי"ש בתוס' ד"ה נתכפרה בשני' ואעפי"כ שרי לשחוט השמינה לכתחלה כיון דאם לא יהי' כחוש אז פסול הראשונה ומשום חשש פסול שרי לשחוט השני' אבל שב מידיעתו ל"ה אולי יהי' כשר, ע"כ היא פטור אבל אם שחט תחלה השמינה ממ"נ לא צריך להשני' ע"כ ממ"נ הוא חייב וא"ש ודו"ק - וכעת נחזור לראשונות מאחר שבארתי הטעם דאומרים הבא שמינה לכתחלה לא משום הדור מצוה היא רק משום גזרה כמו שכתבתי באופן א' או מטעם חשש פסול דוהקריבהו שכתבתי באופן הב' א"כ לא מוכח כלל ראיית הח"צ והשאג"א דיהי' רשאי משום הדור מצוה לחלל שבת דהתם טעמא אחרינא איכא בי' - וכן ראיתי בברכי יוסף סי' ט"ו שכתבו דרייאת הח"צ יש לדחות ולא כתב במה ורק כתב דבמקום אחר כתבו ואין ספריו בידי לראות במה דחה אותו ואולי כיון לדברינו וכן הגאון בעל יד יצחק הנ"ל דחה בהנ"ל ראייתו - ועתה אוסיף עפי"ד ליק ומהר"מ אלשקר שהבאתי למעלה דשבת הותרה אצל קרבנות וכחול דמיא א"כ כיון דשבת כחול דמיא אצל קרבנות מהיכי תיתי לא נעשה דבר משום הדור מצוה והא לא דמיא אלא כעושה

בחול דליכא בי' מידי - ואח"כ בא לידי בשאלה שו"ת שואל ומשיב מהד"ג ומצאתי בסי' כ"ט שדחה ג"כ בזה דברי הח"צ והשאג"א מדברי התשב"ץ הנ"ל ולא הזכיר שכן ג"כ מבואר בתשובת מהר"מ אלשקר והנאני שכונתי לדעתו הגדולה וממילא דשם במנחות איכא טעמא אחרינא דשרי לעשות כן אין ללמוד לנדון שאלתינו דיהי' רשאי ליטול המזוזות הראשונות כדי לקבוע תחתיהן יותר מהודרות וא"כ ספיקתי במקומה עומדת אך עיין בברכי יוסף סי' הנ"ל שהאריך בזה הענין ומשם תלמד לכאן ודו"ק -

ואגב אכתוב עוד מה שראיתי דבר תמוה כספר חק נתן מנחות דף מ"ח דדוקא עמוד וחטא בשביל שתזכה במעשה אמרינן הייני לקיים מצות עשה אבל בשביל שתזכה למנוע מן החטא לא אמרינן והגאון ר' מרדכי זאב ז"ל בספרו מאמר מרדכי בסי' ק' מביאו להלכה ולי הדבר מאד לפלא הלא אדרבא זכות יותר גדול היא במניעת הל"ת שהוא בקי"ע ר"ל העבירה הוא בקו"ע משא"כ העבירה דעשה היא בשוא"ת נד) ואולי לא אמר הח"נ דבריו רק גבי התירו לו לרדותו דגם הל"ת הוא בשוא"ת - וא"כ ליכא ראי' לנידון מפרשי הים שם בסי' ק"י דמיירי מל"ת שהוא בקו"ע ועיי"ש ודו"ק -

ועוד אציע קושיא בהאי ענינא במתני' דבכורות מובא בפסחים דף י"א בכור שאחזו דם החכמים אוסרים להקיז וכן הלכה משום דאדם בהיל על ממונו ואי שרית להקיז יעשה מום עיי"ש - וקשה לי מה בכך שיעשה מום ואדרבא למא לא מתירין לו זאת למה לא אמרינן עמוד וחטא בבכור כדי שתזכה בבכור כמו שהתירו שם במנחות לעבור על איסור לאו משום הפס"ק א"כ למה לא התירו גם כאן משום הפס"ק וצ"ע - אם לא נימא כשי' התוס' דלא אמרינן זאת רק אחר שחוטה ולא מחיים אבל כבר ביארתי בפנים דדברי תוס' לאו גזה"כ היא והיא מילתא דמסתבר דדוקא היכא דאיכא תקנה לא התירו מחיים אבל היכא דליכא תקנה התירו גם מחיים משום הפס"ק א"כ גם כאן דאם לא יתירו לו ילך לאיבוד שפיר קשה וצע"ג בעיני נא להאיר עיני בזה ובזה אשום קנצי למילין ואבקש פני מרן שליט"א שיאבה ליקח לו מועד לישפוט מישרים בדברי שערכתי על שלחנו הטהור ויורני דרך תשובה כי כמה נפשי לדבריו הקדושים ורצוני להתבסם באור תורתו -

הלא כה דברי אדם מועט לעולם הכותב וחותם במחוי קידה כלפי מרן שליט"א והמברכו שעוד ינוב בשיבה טובה לתפארת ישראל ועיניו תחז במהרה בבנין אריאל המקוה בראש ההרים ובקיבוץ ישראל הנפזרים אכי"ר.

עבדו המתאבק בעפר רגליו הטהורים.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן כה

בחדש אדר שלמא אשדר לפרי עץ הדר כבוד אדוני אבי מורי אלוף נעורי רבי המובהק הגדול בתורה וביראה ותיק וחסיד צדיק במעשיו איש חמודות פאר המדות כש"ת מו"ה יצחק טייכטהאל שליט"א יושב בשבת החכמני בק"ק האלאס בארץ הגר יע"א עוד ינוב בשיבה בנחת ושובה ויזכה לראות זו ביאה וזו שובה לציון וירושלים בב"א.

אהובי א"א עטרת ראשי נרך יאיר לנצח אותיותיך שמחוני להשמיעני כל טוב כן יוסיף ה' חיים ושלום לך ולכל הנלוים עליך מעתה ועד עולם א"ס - וע"ד הקושיא שהצעת לפני בריש מס' מגילה דפריך הגמרא ואימא שיתסר ושיבסר וע"ז הקשית איך פריך הש"ס משיבסר הא לא משכחת כלל שיקראו בו ביום בשום פעם למשל אם חל י"ד ביום א' א"כ הוי י"ב שהוא ט"ו יוהכ"נ ויקראו ג"כ בט"ו מה תאמר שידחו ליום ה' אז הוי י"ח ואם חל י"ד ביום כ' אז קוראים בו ביום ואם חל י"ד ביום ג' אז קוראין ביום אתמול שהוא י"ג ואם חל י"ד ועש"ק אז קורין אתמול שהוא י"ג ואם חל ביום ש"ק אז ביום ב' שהוא יוהכ"נ הוא שיתסר אבל שיבסר לא משכחת כלל וא"כ מאי פריך הש"ס משיבסר ע"כ קושייתך והיא באמת פליאה עצומה וכתבת שאין בידיך שום מפורש על מס' זו לעיין אולי כבר דברו בזה - ולפום ריהטא לא מצאתי מענה אך אחר העיון קצת ראיתי כי אחרי המחילה מכבוד תורתך הרמה אצלי מאד לק"מ והקו' מעיקרא ליתא לפע"ד - מפני שנראה לי דעד כאן לא פשיטא לן דבי"ג קורין משים דזמן קהלה לכל ולא צריך לרבי' אלא דוקא אי אמרינן דאלו שני ימים שראו אנשי כנה"ג להוסיף. על י"ד וט"ו הנאמר במגילה בהדיא מקדמין אותן לפני הי"ד וט"ו אז שפיר אמרה הגמרא דלי"ג לא צריך קרא דפשיטא דקורין בה כיון דאף קודם לה יש לקרות ממילא דהסברא נותנת דבי"ג שהוא זמן קהלה לכל ודאי קורין ולא צריך קרא לרבוי ע"כ מקמינן לקרא על י"א - משא"כ אי אמרינן דהני שני ימים הם ניתנו אחר הי"ד וט"ו ולא מקדימין אותם ורק מאחרין אותם א"כ אז נפלה הסברא לקרות בי"ג כיון דהוא קודם י"ד וט"ו ואנן רוצים לאחר אותם ולא להקדים והרי כמה דברים איכא שמאחרין ולא מקדימין כמבואר לקמן ד"ז ודוקא אז כשמקדים לא צריך קרא על י"ג כנ"ל דכיון דאף קודם י"ג קורין כש"כ י"ג שיש בה סברא עדיפא אבל אי מאחרין אז ליכא סברא כלל וממילא דיהי' באמת אסור לקרות בי"ג אם יהי' מאחרין כן נראה לפע"ד לומר בזה נה) וא"כ ממילא דא"ש ולק"מ קושייתך דכיון דאין קורין בי"ג א"כ אם חל י"ד ביום ועש"ק אז יקראו ביום ב' הבא שהוא שיבסר וא"כ שפיר משכחת לקרות בשיבסר ושפיר פריך הגמרא וא"ש ולק"מ - כ"ז עניתי ואמרתי תיכף עת רואי קושייתך אחר העיון קצת טרם עיוני בספרים ואחרי רואי ראיתי שבספר טורי

אבן עמד בקושייתך והעלה באמת בתירוץ הקושיא כמו שכתבתי אני דבאופן דאי נימא שיתסר ושיסבר באמת לא היו קורין בי"ג עיי"ש שהכריח לומר כן מכח קושייתך והנאני מאד בכפלים תחלה מה שראיתי שזכית לכוון בקושייתך לדעת הגאון הנ"ל והשני מה שזכיתי ג"כ להיות בן גילו בתירוץ הקושיא עכ"פ הלכנו ת"ל בדרך האמת -

אמנם אחר שדקדקתי בה יותר שובי ונחמתי שאין מזה ראי' כלל לומר כנ"ל משום דלכאורה יוקשה על המשנה גופא דקתני חל להיות י"ד בשני כפרים ועיירות בו ביום - וקשה למה כפרים בו ביום למה לא יהיו קורין ביים א' שהוא י"ג ומה גם לפי הטעם הנאמר בגמרא כדי שיספקו מזון לאחיהם שבכרכים ופרש"י שיהיו פנוים ביום פורים וא"כ שפיר קשה למה לא יקראו בי"ג - וכן בחל להיות ביום רביעי למה לא יהיו קורין בי"ג - אך היא באמת קושיית הפר"ח בסי' תרפ"ו והוא הקשה רק על רביעי למה קורין ביום ב' ולא בג' שהוא י"ג עיי"ש - אמנם לפע"ד יש להקשות כן גם על חל ביום ב' וה' דקורין בו ביום למה לא יהיו קורין בי"ג -

אולם יפה השיב הקרבן נתנאל רפ"ק באות ב' וז"ל דבאמת אם רצו לקרות בי"ג הרשות בידם אך החכמים הקילו על בני הכפרים להקדימן על יום הכניסה מפני שמספקין מים ומזון וטובה להם שיהיו פנוים ביום י"ג למכור צורכי הסעודה על שמחת פורים עכ"ל הקרבן נתנאל -

ובזה יתורץ נמי קושייתי למה כשחל י"ד ביום ב' או ה' כפרים קורין בו ביום למה לא יקראו בי"ג ועתה לכאורה נראה עוד לחזק קושייתי הלז דהא הגמרא הקשה לקמן כיון דתקנתא דכרכים היא כדי שיהיו פנוים לספק להם לשמחת פורים יקראו ביום הכניסה שלפני' דהוי אחר עשר ומתרץ הש"ס דמיום הכניסה ליום הכניסה לא דחינן - והשתא דביום י"ג קורין אכתי קשה למה לא יקראו בי"ג - אך לפ"ד הקרבן נתנאל הנ"ל א"ש דיותר תקנתא דכרכים הוא שלא יקראו בי"ג דאז הזמן יותר עדיף לזה לספק מזון כדי שיהי' מוכן מיד על פורים וכשיבא פורים יהי' הכל מוכן ומזומן מאתמול וא"ש מא"ד בס"ד - ויהי' מזה ראי' גדולה לדברי רבינו המג"א שכתב דמה שהמהרי"ל לא הי' מגיד השיעור מיירי דוקא בערב פורים דאז הוי זמן ההכנה אבל בפורים שפיר הי' מגיד דכבר הכל מוכן מאתמול ומזה איכא ג"כ ראי' לסברת הק"נ הנ"ל דיותר עדיף לקרות בי"ד מי"ג מטעם זה ודו"ק - וכיון שכן גם דברי הטורי אבן אינם מוכרחין לומר דאם נימא שיתסר ושיבסר אסור לקרות בי"ג דאל"כ לא משכחת שיבסר ז"א דשפיר משכחת שיבסר באופן דאם לא רצו לקרות בי"ג הרשות בידן כנ"ל ואז יקראו בב' שהוא שיבסר וא"ש ולק"מ ודו"ק - ודע דבהגהות חשק שלמה כתב דנעלם מהפר"ח והקרבן נתנאל דברי המדרש תנחומא

פרשת בראשית ועיי"ש - ולפע"ד דשי' הגמרא ע"כ לא אזיל בהאי שיטתא דמדרש דאל"כ איך שייך לפרוך ואימא שיתסר ושיבסר עיי"ש ותבין א"כ לפי"ז א"ש דבריהם ועיין שם במפורש ענף עץ אבות ודוק -
ובזה אצא בקידה כלפי כבודך הרמה אלי בנך לנצח המעתיר בעד אריכות ימיך ושנותיך בטוב ובנעימים -
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן כו

שוכ"ט וי"ר לכבוד ידידי הרבני המופלג הירא דבר ה' כש"ת מו"ה אברהם וואלדמאן נ"י בק"ק טיסא ליק וכעת אחד מנטורי קרתא ומהקצינים דק"ק דעברעצין יצ"ו.
ידידי נ"י מצאתי עצמי מחיוב להודיעו קושט דברי אמת בנידון השאלה ששאלני במלח רגלי בהמה בלי חיתוך ראש הטלפים שהורה הרב המורה דקהלתכם נ"י דיש להן תקנה לחתכן ולחזור ולמולחן וכמ"ע נ"י התפלא על הוראה כזו, ולפום ריהטא גם לי הי' לפלא - אמנם האיר ה' עיני ומצאתי כי הוראתו של הרב הגדול הנ"ל בקדושה ויסודתו בהררי קדש היד אפרים בסי' ע"א מביא תקנה זו בשם תורת חסד וכן בספר זכור לאברהם וכן בספר עקרי הד"ט הזכירו זאת התקנה ובאמת גם ממני נעלמו אז בדברי עמו דברים הללו וכאשר אמרתי לו כי לפע"ד לא אדע כלל אם יש תקנה לזה כיון דהוי כנמלח בכשא"מ ובזה ל"מ מליחה שנית כמבואר בש"ך בסי' ס"ט ס"ק ח' וסי' ע' ס"ק מ"ז - והלום ראיתי כי הדברים מבוארים בספרים הנ"ל - ואם כי להלכה אני על משמרתי אעומדה שאין תקנה לזה וכאשר מצאתי כן בס' ישועות חיים בראש הספר שהביא דברי המחברים הנ"ל ומסיק דלהלכה אין לזוז מדעת הש"ך ופרמ"ג בהפסד מועט כזה. ויותר מצאתי בהגהות חכמת שלמה להגאון מהרש"ק ז"ל שהביא ג"כ דברי היד אפרים הנ"ל והשיג עליו וכתב כיון דחלפים חשובים טככשא"מ תו ל"מ מליחה שנית והנאני שזכיתי לכוון לדעתו הגדולה - עכ"ז מאן דפסק כדברי הגאונים הנ"ל לא מזניחין אותו ויש לו על מה לסמוך - והודעתיו דברים הללו שיהי' לו למוסר השכל ולתוכחה מגולה שאין לבעל הבית לחפש אחר בדקי הרב כי דעת בע"ב לחוד ודעת ת"ח לחוד כמבואר בסמ"ע חו"מ וגברא רבה אמר מילתא כו' ומצאתי בסוף ספר פתחי שערים לגאון א' מרוסיא מדורות הגאונים. רעק"א וח"ס זי"ע שהעתיק צוואת חותנו הגאון הקדוש ר' אפרים שהי' אבדק"ק קאויל מהקדושים של דור הנ"ל שכתב שם בזה"ל ואתם בניי הזהרו והזהרו בכבוד איש ואיש בפרט בכבוד מורה הוראה יהי' מי שיהי' אף אם היא מך מערככם וזכרו בודוי ע"ח

שחטאנו לפניך בזלזול הורים ומורים סתם ולא פירש מי הוא ומה הוא ערכו כשהקים ה' אותו לרועה כמאמחז"ל ואפילו כו' צריכים לנהוג בו כבוד ובזכות זה כו' עיי"ש בצוואה הנפלאה ותתלהב לבך ביראת שמים ושם באות כ"ט הזהיר עוד הפעם בניי הוו זהירין מגחלתן של ת"ח וכל אשר מקפיד ת"ח וצדיק כו' עיי"ש - ובעוה"ר הרבה והרבה נכשלין בזה וה' ירחם על קרן התורה בב"א - נו)

נאם ידידו המדבר מעומק הלב והמבקש טובתו כל הימים ויתברך ממעון הברכות בשובע שמחות נס"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן כז

אל גאון ישראל וקדושו רכבו ופרשו אור ישראל ושמשו אדמ"ו הגאון הגדול בו"ק וחו"פ כו' כק"ש מרן ר' משה גרינוואלד אבדק"ק חוסט והגליל יצ"ו.

אחרי תת שלו' כמשפט תלמוד לרב הרהבתי בנפשי עוז לגשת מול כבוד אדמ"ו לשאול פיו הטהור בנידון הכשר מקוה ע"י חלב או שאר משקין שיורה לי דעה דעת תורה בזה להלכה ולמעשה, אמת שכבר נהוג עלמא קולא בדבר ועמא דבר להכשיר מקוה ע"י משקין - אמנם שמעתי ממגידי אמת שכבוד מרן רבן שכבה"נ בעל ד"ח זלה"ה זי"ע לא אבה בהכשר כזה רק צוה להביא עפר וחול לתוך המקוה עדי יהי' המקוה יבשה וטעמו ונימוקו לא אתפרש לי גם שמעתי שכעת נפלה מחלוקה גדולה בענין בין חכמי גאליציען - נז)

והנה אשתקד עבר עלינו דרך פה רב אחד מפולין ושאלתיו על זה והשיבני שאמת היא מה ששמעתי שמרן מצאנז ז"ל מיאן להכשיר מקוה ע"י משקין רק טעמו לא הוי בידו להודיעני בבירור ההוא אמר שאולי הי' טעמו לחוש לדעת המרדכי בשבועות דסובר דאף במעיין פוסל ג"ל מ"ש ושמא מקואות שלנו מעיינות המה וכדעת המהרי"ק מובא בש"ך רס"י ר"א וכן הוא דעת השלטה"ג בשבועות וגבי מעיין לא מהני כלל שינוי מראה דבמעיין אינן פועל כלום בזה כמבואר בש"ע עכתו"ד הרב הנ"ל -

ולבי אומר לי שאי אפשר כלל שזה יהי' הסיבה מה שהניע את לב מרן ז"ל שלא להכשיר ע"י משקין משום שדברים אלו מופרכים מאד ואין להם שחר כי מה אנו רוצים לשנות מראיתו לא את ג' לוגין שנפלו במקוה והני ג"ל לאו דין מעיין עליהם דמזה הטעם סובר המרדכי דפוסל אף במעיין משום דאינן נעשין מעיין דאילו הי' עליהן דין מעיין שוב ליה פסלו כלל ומזה הטעם באמת רוב פוסקים אינן סוברין שיטת המרדכי בזה משום דהם

סוברים דג"ל שאובין שנפלו במעיין דין מעיין עליהם וכפשטא דלישנא דמתני' בפ"א דמקואות גבי למעלה מהן מי מעיין ועיי"ש וכיון דלדעת המרדכי אינן נעשין מעיין רק עדיין הם מ"ש א"כ למה לא יהני בהם שינוי מראה אלא ודאי דלא זה הי' הטעם של מרן בעל ד"ח זלה"ה זי"ע - נח)

ותרתי בלבי דאפשר הי' טעמו לחוש לדברי הריטב"א בפ"א דמכות דף די דפוסק כרבי חייא שם דבשיעורא לחוד פוסל אם הי' שלשה לוגין מים שאובים אף דנפלו אח"כ לתוכן יין ונשתנה מראיתו למראה יין אפ"ה כיון דאיכא שיעורא פוסל את המקוה וא"כ לשיטת הריטב"א פשיטא דלא מהני הכשר זה דשינוי מראה - והנה אף דלא קיי"ל כהריטב"א דהא הב"י לא הביאו לא בספרו הארוך ולא בשלחן הערוך גם מרן בעל המפה לא הזכירו כלל ודאי משום דלא היו חשו לדבריו מ"מ לכתחלה לא הי' רוצה מרן בעל ד"ח ז"ל לעשות מעשה נגד הריטב"א ובפרט שהריטב"א שם הביא דעת כמה גדולים דסברי כוותי' וע"כ בחומר ענין כזה שבו תלוי טהרת כל ישראל שפיר צריכין אנו לחוש לרב גדול כמותו - ובאמת גדלה תמיהתי עד להפליא על העולם שהקילו בזה דלמה להו לעשות בתחלה מקוה שיהי' פסול לדעת הריטב"א ודעמי' - ואולי אפשר לזכותן דסמכו על דברי השלטי גבורים בפרק המוכר את הבית שהאריך שם בענין זה וכתב דדבר קשה הוא שיפסול המקוה ע"י חזרת ג' לוגין מים שאובין בעת שאיבת המקוה דהרבה תנאים התנו בו דצריך שיהי' דוקא מג' כלים ולא יותר גם צריך שיפול מהשני בעוד נפילת הראשון וזה דבר רחוק מאד ועיי"ש וא"כ אפשר משום דבלאו"ה הוא חשש רחוק משו"ה הקילו לעשות אף שלא כדעת הביטב"א - והנה כעת מצאתי בתשובת ד"ח ח"ב סי' צ"א שרמז באמצע דבריו להכשיר ע"י חול ועפר וכמו שהבאתי בשמו אמנם טעמו ונימוקו לא הבנתי מדבריו כי דבריו שם נאמרים ברמיזא להרב השואל עכ"פ נודעתי מזה בבירור כי יפה שמעתי והאמת הוא כן שלא הי' דעתו נוחא להכשיר באופן אחר -

והנה הלום ראיתי בתשובת דבר משה להגאון מהארעדענקע חלק ראשון סי' ע"ז (נכד ותלמיד מרן בעל חוו"ד ז"ל) שהאריך הרבה בדבר הכשר מקוה ע"י משקין ודעתו ג"כ דלא מהני מב' טעמים חדא דלא מצינו היתר זה דשינוי מראה רק לענין שאם נשתנו מראיתו אינו נפסל, אח"כ ע"י ג"ל מ"ש אבל זאת לא מצינו דאף אם כבר נפסלה המקוה שיהני שינוי מראה שיחזור לכשרתו זאת לא מצאנו ויש לדייק כן ממה שכתב הרמ"א סיף כ"ט ומקורו מהתוספתא מקוה שחסר שנפלו לתוכו יין ונשתנה מראיתו ונפלה לתוכו ג"ל מ"ש לא פסליהו וכן כתב הטו"ז באם נתערב בג"ל מ"ש ושינוי מראיתו ואח"כ נפלו למקוה לא פסל המקוה - ומדלא נקטו רבותא דאפילו באם כבר נפסל המקוה ע"י

ג"ל מ"ש אפ"ה אם נשתנה אח"כ מראיתו ע"י יין דכשר א"ו דשינוי מראה אינו מועיל רק למנוע דלא יופסל ולא להכשיר במקום דכבר נפסל הא חדא -

ועוד כתב בטעם ב' לפי"מ שכתבו הפוסקים האחרונים בהא דנקט המשנה ג"ל מ"ש ונפל לתוכו יין ונשתנה מראיתו דאינו פוסל את המקוה דדוקא נקט ג"ל משום דאינו פוסל רק מדרבנן אבל אם הי' פסול מדאורייתא באופן שהי' רוב מים שאובין אז לא מהני שינוי מראה להכשיר את המקוה - וא"כ להנך שיטות שהביא הרא"ש בבב"ק וכן הר"ן בפ"ב דשבועות דג"ל בתחלה הוי דאורייתא א"כ איך מהני בזה שינוי מראה - וכן לדברי הראב"ד המובא בב"י ובתיו"ט פ"ז דמקואות דהא דשינוי מראה פוסל את המקוה ל"ה רק מדרבנן דמחזי כמקוה של מי פירות אבל מהתורה שם מים עליהן א"כ איך יקילו להכשיר פסול דאורייתא ע"י שינוי מראה דל"ה רק דרבנן - ובזה ניחא דברי רש"י במכות שם שכתב בההוא דג' לוגין מים שנפלו לתוכו יין ומראיהן מראה יין ונפלו למקוה לא פסליהו ופרש"י ז"ל דזיל בתר חזותא ויין אינו פוסל המקוה ופסול המקוה במים שאובין מדרבנן הוא עכ"ל והנך תיבות אחרונות מיותרין המה מה בעי בזה - אמנם לפי הנ"ל ניחא דבא ליתן טעם דלמה מהני שינוי מראה דרבנן להכשיר ע"כ כתב דהפסול בעצמו נמי דרבנן הוא אבל באמת אי הוי חשש דאו' באמת לא הי' מהני שינוי מראה להכשיר - וא"כ לפי"ז נפל האי התירא דשינוי מראה בבירא דכיון דחיישינן בעת שאיבת המים שמא נפלו לבסוף ג' לוגין מ"ש א"כ הוי בתחלה דהוי דאורייתא ואז לא מהני שינוי מראה ולזאת אין תקנה אחרת זולת המבואר בתרוה"ד והפוסקים הביאו דבריו להוציא כל המים ולפקוק כל נקבי הנביעה וכמו שכתב הש"ך בס"ק נ"א בשם האגודה - ואין לסמוך על המקילין דסוברים דאין מ"ש פוסלין במעיין וכבר כתב המהרי"ק דבארות שלנו מעיינות הם - גם בזה אין כאן צד קולא כי מאן מפיס איזו מקוה היא באר נובע מעצמו וכדברי מהרי"ט הידוע וא"כ צדדי ההיתר של הכשרת מקוה ע"י משקין נפל בבירא עכתו"ד בקצרה -

הנה בטעם הראשון שכתב דמשו"ה לא מהני הכשר מקוה ע"י משקה משום דלא מצינו זאת רק לענין למנוע הפיסול אבל לא שיחזור לכשרותו ע"י שינוי מראה - בזה הי' נראה דיש לדון דהרי אנו רואין דגלידא הנאמר בריש פ"ז דמקואות דאינו פוסל המקוה חזינן דאף מכשיר אפילו אם כבר נפסל כההוא דתוספתא דטהרות מובא לפסק הלכה בש"ע סעי' ל"ח עיי"ש דמים שאובים שנגלדו ונפשרו חזרו לכשרותן דהרי דשפיר מהני להכשיר אף אם כבר נפסל וא"כ גם לענין שינוי מראה אפשר דאמרינן כן דכמו שמהני למנוע כ"כ מהני להכשיר אף במקום דכבר נפסל נט) אמנם לפי דברי השאלתות המובא בב"י

דמפורש הב"י לדידי' דהכוונה דכשרין להקוות אם באו לה מ"ם סאה מים כשרים אבל מים הראשונים אינן מצטרפים א"כ מוכח מזה כסברתו אבל לא לגמרי כסברתו דעכ"פ אינן פוסלין מים כשרים וא"כ גם הכא אינו פוסל וא"כ לפי"ז טעם הח' של בעל דבר משה הנ"ל נפל -

אבל מה שכתב בטעם הב' הוא נכון מאד וא"כ באמת צ"ע טובא בזה להלכה למעשה וחידוש שהעולם מקילין נא להאיר עיני בזה -

הלא כה דברי תלמידו השותה בצמא את דבריו הקדושים חותם במחוי קידה ומשתוה מרחוק מיל מול הדרת קדשו -

פק"ק בוסערמין ה' ראה תרס"ט לפ"ק.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן כח

החיים והשלום וכט"ס לכבוד הרב הגאון הגדול המפורסים ביראתו הקודמת לחכמתו כו' כקש"ת מו"ה שלמה זלמן עהרנרייך שליט"א אבדק"ק ס' שאמלויא יע"א בעל המסדר ס' שו"ת קול ארי' מזקנו הגאון ז"ל.

אחדש"ה באהבה קבלתי יקרתו וראיתי מה שכתב על מה שהעירותי על הדרגנ"י במה שכתב במפתחות לספר קול ארי' סי' ד' דלדעת רש"י ז"ל בכריתות דף כ"ג דכתב דמשו"ה יש מעילה בפיגול ונותר משום כיון דאם עלה לא ירד חזי לגבוה ועפי"ז העלה כהדרגנ"י דבבשר דלא חזי לגבוה ליכא באמת מעילה משום דלא שייך גבי' אם עלה לא ירד - ואני הקשיתי עליו מריש מסכת מעילה דתנן התם דקדשי קדשים ששחטן בדרום מועלין בהם וכתבו תוס' בריש דף ב' דמיירי אף בבשר חטאת ואשם דהבשר לא חזי לגבוה ואמרו שם בגמרא דלמ"ד דאם עלה לא ירד שפיר מועלין בו עיי"ש - הרי דהטעם דאם עלה לא ירד מועיל לכל הקרבן דיהי' בו מעילה אפילו בבשר דלא שייך גבי' סברת רש"י ז"ל הנ"ל בכריתות שם וכן מוכח בש"ס זבחים דף פ"ו ע"א דאפילו בעצמות אלו שאם עלו ירדו אפ"ה מועלין בהם ועיי"ש - והשתא לדבריו דכל היכא דלא חזי לגבוה ליכא מעילה א"כ יוקשה על כל המקומות שחשבתי דמוכח דאית בהו מעילה אף באופן דאם עלה ירד - אלא ודאי דלא תליא כלל בהא אם חזי לגבוה או לא דאפילו בבשר דלא חזי לגבוה מועלין - והא דאמרו בריש מעילה דאם עלה לא ירד מועלין בו הכונה בזה נראה לי ברור בס"ד כמו שביאר שם רש"י ז"ל דאם סבירא לי' אם עלה ירד א"כ ירדו מקדושתן ולא הוי מקדשי השם אבל למא"ד דאם עלה לא ירד א"כ לדידי' אכתי קדשי השם נינהו

ובקדשייהו קיימו ושפיר מועלין בהן ועיי"ש - הרי בהדיא להטעם דאם עלה לא ירד ל"ה רק גילוי מילתא בעלמא שבא לגלות אם ירדו מקדושתן ולא הוי תו קדשי השם וממילא דליכא בי' מעילה או דאכתי בקדשייהו קיימו ושפיר איכא בי' מעילה מאן דסובר עלה ירד א"כ לדידי' פקע קדושתן משו"ה ליכא בי' מעילה ומאן דסובר אם עלה לא ירד לא ירדו מקדושתן ואכתי קדשי השם הוא ומשו"ה לא יצא מידי מעילה ואז מועלין אפילו בבשר דלא חזי לגבוה -

ועל דרך זה נראה לי כוונת רש"י בכריתות הנ"ל דמקורן מש"ס מעילה הנ"ל ובא להשמיענו דלא תימא כיון דנפסל פקע קדושתו וכדברי המהרש"א בקידושין נ"ו ועיי"ש ע"ז כתב כיון דאם עלה לא ירד א"כ אכתי בקדושתי קיים ומשו"ה לא יצא מידי מעילה כן נראה לי ברור בכוונת רש"י ז"ל - וא"כ ממילא פשיטא דלא דוקא באימורין דחזי לגבוה אלא אפילו בבשר מועלין כיון דאכתי בקדושייהו קיימו וכמבואר בריש מס' מעילה דאין חילוק בין אימורין לבשר -

וביותר מבואר מצאתי כדבריי בש"ס מעילה דף יו"ד ע"א דאיתא שם אמר רבא הכל מודים בנהנה מבשר קדשי קדשים שנטמא ומאימורי קדשים קלים דפטור ופריך בש"ס פשיטא מאי קמפסיד ומשני מהו דתימא בשר קדשי קדשים שנטמא איכא מצות שריפה לכהנים אימורי קדשים קלים איכא מצוה להפוכי בצינורא קמ"ל דלא עכ"ל הש"ס - וכתבו תוס' שם ד"ה הכל מודים דהכא מיירי בנטמא קודם זריקה ונהנה לאחר זריקה וקמ"ל אע"ג ואיכא מצות שריפה אפ"ה מכי זריק השוב נעשית מצותו דמלא בעי בגדי כהונה אבל אם נהנה קודם זריקה באמת מועלין אף דלא חזי לגבוה משום דהוי קדשי השם עיי"ש ביתר ביאור - הרי בהדיא דאף בבשר דלא חזי לגבוה אפ"ה מועלין בהן ואדרבא תוס' הקשו שם דלמה בבשר לא מועלין רק עד הזריקה ובעולה מועלין עד שתצא לבית הדשן והכא נמי דהבשר צריך שריפה הי' בו למעול עד שתצא לביה"ד ותירצו דדוקא עולה דכולה כליל, וא"כ לא חשוב נעשית מצותו עד שתצא לביה"ד אבל בשר כשנעשית בטהרה נאכלין לאחר זריקה א"כ חשוב נעשית מצותו מכי זריק עכתו"ד בשינוי לשון קצת ועיי"ש - הרי בהדיא דאף בבשר דלא חזי לגבוה כלל אפ"ה מועלין בו (ודברי הרמב"ם בפ"ג מה' מעילה הלכה י"א צ"ע) וגם דברי גדולי האחרונים עיין ח"ס בהגהות הש"ס שם בכריתות ובאו"ח סי' ק"פ ועוד מחברים גדולים שביארו דברי רש"י כריתות כ"ג דמשום דאם עלה לא ירד שוה להקדש פרוטה צע"ג מהש"ס דהכא דף יו"ד דפריך מה קמפסיד - וקשה נימא כיון דאיכא מצוה להפך בצינורא וחשוב עבודה וכמו שכתבו תוס' א"כ עי"ז שוה להקדש פרוטה והדברים ק"ו מה שם דלכתחלה אסור

להעלות על המזבח אפ"ה כיון דבדיעבד אם עלה לא ירד חשוב עי"ז שו"פ כש"כ הכא דלכתחלה איכא מצוה להפך בצינורא ודאי דהי' צריך בשביל זה חשב שוה ממון להקדש אלא ודאי דלא תליא בזה כלל ורק דתליא אם נעשה מצותו או לא והכא כיון דלא מעכב שפיר נעשה מצותו ושפיר פריך הש"ס וכן גבי בשר תלוי אם לא פקע הקדושה ואז איכא מעילה אף בבשר וזה ראי' שאין עלי' תשובה וזה נמי כונת התוס' ישנים כריתות י"ג ע"ב דמחלק בין קדושת הגוף לקדושת דמים ודברי רש"י בדף כ"ג שכתב דמשום עלה לא ירד מועלין מתאים לדברי תוס' הללו והכונה יען שאם עלה לא ירד מוכח דעדיין קדושת הגוף עלייהו וממילא אף דאסור בהנאה מועלין בו כיון דעדיין קדשי השם נינהו וכדברי הש"ס ריש מעילה ועיין בהגהת ח"ס בכריתות י"ג שכתב ג"כ דדברי רש"י עולה בקנה אחד עם דברי תוס' אבל באופן אחרת דמשום זה שו"פ להקדש אבל לדידי לא חזי לי מכח הקושיא שכתבתי בראש דברי מה יענה בבשר דלא חזי לגבוה ואעפי"כ מועלין וע"כ דתלוי באם בו קדושת הגוף עדיין וכן מוכח פשטא דלישנא מתוס' ישנים דבקדושת הגוף תלוי והן הן דברי רש"י ז"ל ועיין נתיבות המשפט בחו"מ סי' כ"ח שהעלה לחלק בין קדושת דמים לקדושת הגוף דבקדושת הגוף לא צריך להיות בר דמים ופלא שלא זכר השר שהן הן דברי תוס' ישנים כריתות שם ממש כל דבריו נמצאו שם וא"כ לפי"ז עולה הכל על נכון -

אך לדידי עדיין לא הונח לי במה שהעלה הנתיבות דבקדושת הגוף לא תליא מעילה דידה בדמים כלל א"כ לפי דבריו שיעור שו"פ הנאמר במעילה על כרחך בקדושת דמים נאמר ובקדושת הגוף דלא תלוי בדמים א"כ אף בפחות בשו"פ הי' צריך להיות מועל, ובהדיא מבואר בש"ס שבועות כ"ד ע"ב על מתני' זו שהעלה הנתיבות חידושו שלא כדבריו שאמרו שם כי קתני מידי דחיילא כשיעור שבועה דחיילא פחות מכשיעור לא קתני הרי הקדש הא בענין שו"פ עכ"ל הש"ס שם הרי דגם בדבר שהוא קדושת הגוף תלוי בשו"פ וזה קושיא גדולה עליו ז"ל -

ונראה לי לומר דחילוק זה יש בין קדושת הגוף לקדושת דמים דבק"ד צריך שיהי' להקדש שו"פ והיכי דאינו בר דמים להקדש לא שייך מעילה ועיין פסחים כ"ט, ובקדושת הגוף אם דלא שוה כלל להקדש שהוא אסור בהנאה שפיר מועלים בו והיינו טעמא דמתני' דיש אוכל אף דמירי מנותר דלשריפה קאי אעפי"כ יש מעילה אמנם צריך עכ"פ שיהי' לבעל הנהנה הנאה של שו"פ שלו שוה הנאה זאת שו"פ ואז שפיר מועיל אף דלהקדש לא שוה כלל וע"ז כיון הש"ס בשבועות בתירוצו הא בענין שו"פ ובזה עולין דברי הנתיבות שפיר בלי מוקשה וב"ה שהאיר עיני בזה כי לדעתי הן דברים אמייתים בס"ד -

והנה ראית" במכתבו שרצה לעשות סניגורין לדבריו ורצה להעמיס בכוונת התוס' בריש מעילה כונה דחוקה מאד אמנם האמת יורה דרכו דפשטות לשונם לא משמע כן ואף גם זאת מה יענה לראי' שהבאתי מדף יו"ד ומזבחים דמוכח בהדיא דאיכא מעילה בבשר אף דלא חזי לגבוה וע"כ דמה שכתבתי לעיל בארוכה דין ברורה דהך מילתא וכראוי מוצקים בס"ד ודו"ק -

אולם במה שעורר כהדרגנ"י למה יהי' מועלין באמת בבשר שלא היתה לה שעת היתר לכהנים הא פסול הוא ומחייב עלי' משום כל שבקודש פסול הרי הוא בבל תאכל א"כ נפשו של אדם קצה בהן ולא נהנה כלום - ובנה יסוד קושייתו עפי"ד התוספתא דתרומות דאיתא שם דהאוכל תרומה ביוה"כ מחייב קרן וחומש ונזיר ששתה יין של תרומה פטור מקרן וחומש - ופירש הכ"מ בפ"י מתרומות דכיון דבלאו"ה אף שהוא יין חולין הי' אסור לו לשתות לאו שתי' הוא עכ"ל - ופירשו בו האחרונים דכונת הכ"מ הוא משום דנפשו של אדם קצה בו ול"ה הנאה - ועפי"ז הקשה כבוד זקנו הגאון בעל קול ארי' ז"ל ממתני' דיש אוכל דחייב עלי' משום מעילה ולמה לא נימא כיון דבלאו"ה אסור לו מכח חלב לא נהנה בו כיון דנפשו קצה בו - וכתב לתרץ בשם הרדב"ז דבאמת קיי"ל דהמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ועכצ"ל דהתורה אחשבי' להנאה זו וא"כ כיון דחזינן דהתורה אחשבי' לענין חיוב חטאת א"כ כל היכא דנוסף עלי' עוד איסור אחר אמרינן מגו דחשוב אכילה לענין חיוב חטאת חשוב אכילה לענין לגבי האיסור האחר - א"כ א"ש בהא דיש אוכל כיון דחייב חטאת על חלב והתורה אחשבי' אכילה לענין אכילת חלב חשוב אכילה לענין מעילה ושפיר נהנה ומעל - וכ"ז בחלב דחזינן דהתורה חייב עלי' חטאת ע"כ חזינן דהתורה חשבי' לי' אבל בנזיר ששתה יין של תרומה היינו טעמא דפטור מקרן וחומש משום דלא מצינו דהתורה אחשבי' לשתיית יין דנזיר אבל באכל תרומה ביוה"כ דחזינן דהתורה חייבא חטאת על אכילת יוה"כ א"כ אחשבי' לאכילה זו ומשו"ה שפיר חייב בקרן וחומש עכ"ד זקנו זלה"ה - ועפי"ז הקשה כהדרגנ"י תינח היכא דאחשבי' הייני במתני' דיש אוכל דאחשבי' לאכילה זו דחייב חטאת משום חלב ע"כ שפיר איכא בי' מעילה מכח מגו וכנ"ל - אבל היכא דלא שייך לומר אחשבי' אז באמת לא הי' צריך למעול כיון דנפשו קצה בו לא נהנה בזה וא"כ ההיא דבשר קדשים דאסור משום כל בקודש פסול ונפשו קצה בו ולא מצינו דאחשבי' רחמנא א"כ למה יהי' בו מעילה - ומעכ"ת רצה לדון בדבר החדש דהמעילה בבשר באמת הוי רק מדרבנן ונכנס בדחוקים שונים -

הנה טרם אענה בדבור זה אאריך במקצת כי רבו העירותי בזה ואמרתי אשיחה וירוח לי בעזה"י - וכשהראתי תשובתו לחכם א' ענה ואמר וכי מוכרח לומר דמה דמועלין בבשר הוא דוקא ע"י אכילה הלא אפשר למעול בו ע"י שאר הנאות ולא שייך לומר דנפשו קצה בו - ולפע"ד זה דוחק מאד וגם בבשר שאר הנאות חוץ אכילה הוי שלכ"ד הנאה ומותר כמבואר בתוס' פסחים ריש דף כ"ו ועיי"ש - אולם כשאני לעצמי נראה לי בס"ד דלא צריך לכ"ז דכל דברי הדרגנ"י בנוים על דברי הרדב"ז הנ"ל ועפי"ד הקשה איך למעול בבשר פסול מטעם דנפשו קצה בו ונכנס בפרצה דחוקה מאד - ואני לעצמי אחרי המחילה ממרן הרדב"ז לא נראה דבריו ז"ל וגם דבריו לא יספיקו לתרץ קו' בהא דיש אוכל וכמו שאבאר בס"ד -

וטרם אדון בדברי מרן הרדב"ז אענה ואומר מה שנראה לי בישוב קו' זקנו על משנה דיש אוכל הנ"ל ועפי"ז נרויח שלא נצטרך לכל הדחוקים ויבואר הכל על נכון בס"ד -

דהנה ראיתי ברי"ט אלגאזי בכורות סופ"ה שכתב לתרץ קושיית המחנה אפרים שהקשה אשי' הנימוקי יוסף שכתב אהא דקיי"ל דהמוכר בשר לחברו ונמצא בשר בכור מה שאכל אכל ויחזור לו הדמים ודעת הנמ"י הנ"ל ושי' רש"י בבכורות ל"ז דזה הוי רק מטעם קנס והקשה המחנ"א הלא בבכורות שם פליגי רבנן ורשב"א דרשב"א סובר בדבר שנפשו קצה בהן יחזור ודבר שאין נפשו קצה בו לא יחזור ורבנן לא פליגי עלי' דרשב"א בדבר שאין נפשו קצה בהן - והשתא למה בדבר שנפשו קצה בו ל"ה אלא מטעם קנס הלא מדינא הוא דצריך לחזור הדמים כיון דנפשו קצה בו ולא נהנה כלום ועוד הלא בירושלמי מוכח דבכל איסורין סוברין הרבנן דאמרינן נפשו קצה בו א"כ מדינא צריך להחזיר המעות כיון דלא נהנה ממנו ולמה כתבו רש"י ונמ"י דדוקא מטעם קנס הוא עכק"ו המחנ"א -

וכתב שם הרי"ט אלגאזי לתרץ בפלפול נחמד ונעים כדרכו בקדש ולבסוף העלה לתרץ קושיא זאת ותוכ"ד הוא דאף דבאמת באכילה גופא לא נהנה כלל משום דנפשו קצה באכילה זו מ"מ בא לו הנאה מצד אחר ע"י אכילה זו הייני במה שלא אכל משלו דאילו לא הי' אוכל זאת האיסור הי' צריך לאכול משלו עכשיו שאכל האיסור הרויח את שלו וא"כ מן הדין לא הי' צריך להחזיר לו את דמי כל האיסור משום דהרויח על ידו במה שלא אכל משלו אלא הי' צריך להחזיר את הדמים אשר ההיתר יותר שוה מדמי האיסור והחילוק זה הי' צריך להחזיר לו משום דהוא קיבל דמי היתר אבל את שיווי האיסור בודאי דלא הי' צריך להחזיר מדינא ואפ"ה הוא מוכרח להחזיר את כל הדמים וע"כ

דקנס הוא דקנסינן לי וא"כ שפיר כתבו רש"י ונמ"י דמטעם קנס הוא עכתו"ד הריט"א בקצרה -

המורם מדבריו דאף דאמרינן דנפשו קצה בו ולא נהנה מאכילה גופא מ"מ בא לו הנאה מאכילה זו מצד אחר במה שהרויח משלו ונשכר שפיר (ומה שקשה לכאורה ע"ז מחולין קל"ט מדברי תוס' שם גבי משתרשי משלו עיי"ש שהוא בעצמו הרגיש בזה ומתרץ לי') א"כ לפי"ז לא ק"מ קו' זקנו זלה"ה על הא דמתני' דיש אוכל למה ימעול כיון דאסור משום חלב א"כ נפשו קצה בו וכמו בנזיר ששתה יין של תרומה דבאמת פטור מהאי טעמא מחומש - ובהנ"ל א"ש מאד בס"ד דשם בכריתות שפיר מעל אף דלא נהנה מהאכילה גופא די"ל דמיירי באופן שהרויח שו"פ הייני במה שלא אכל משלו כיון דאכל את החלב וכיון דנהנה מהקדש זה יהי' באיזה אופן שיהי' מעל כיון דהקדש בהנאה תליא וכיון דהי' לו הנאה בשו"פ חייב (ומה גם לדברי שהוכחתי לעיל דבקדושת הגוף רק בשו"פ דבעל הנאה תליא אם הי' לו בו הנאת שו"פ א"ש מאד) - אבל שם בנזיר שפיר פטור אף די"ל דג"כ הרויח והי' לו הנאה ע"י אכילה ושתי' זו מ"מ כיון דתרומה לא בהנאה תליא אלא באכילה ומקרא מלא דיבר הכתוב ואיש כי יאכל קדש ואפילו על שתיית תרומה לולי שאמרינן שתי' בכלל אכולה ל"ה מחייבינן חומש על שתיית התרומה כמבואר בריש פרק בנות כותים - והשתא כיון דנפשו קצה בו ל"ה אכילה ושפיר פטור אם כי נהנה בו אבל על הנאה לא חייב חומש בתרומה אבל שם בכריתות דבהנאה תליא וכיון דהי' לו הנאה באכילה זו שפיר מעל ומתורץ קו' זקנו כחומר ודו"ק כי הוא דבר נכון מאד בס"ד -

וממילא לפי"ז מתורץ ג"כ קו' הדרגנ"י למה יהי' מועלין בבשר קדש פסול נימא דנפשו קצה בו ול"ח חשוב אכילה דכיון דעכ"פ הי' לו בו הנאה של שו"פ באכילה זו מצד אחר כנ"ל שהרויח את שלו ע"כ שפיר מעל כיון דמעילה בהנאה תליא וא"ש מאד ודו"ק -

ועתה אדבר בגוף דברי הרדב"ז ז"ל במה שכתב דגבי חלב כיון דאחשבי' רחמנא לאכילה לענין חיוב חטאת אחשבי' רחמנא לאכילה אף לענין שאר דבר אבל גבי תרומה לא מצינו דאחשבי' רחמנא דנוכל לומר מגו דברים הללו נפלאים מאד דכמו שאתה מוצא דהתורה אחשבי' לחלב לענין חיוב חטאת כמו כן אתה מוצא בתרומה דהתורה אחשבי' לאכילה לענין חומש - וע"כ גם בחומש דתרומה מטעם אחשבי' אתינן עלה עפ"י דברי הירושלמי פ"ו דתרומות אמתני' דתנן המאכיל פועליו תרומה הן משלמין קו"ח והוא משלם להם דמי סעודה ופריך בירושלמי ואמאי צריך לשלם דמי סעודה הלא אכלו ומתרץ דאדם חותה נפשו בטבלים מובא בתיו"ט פ"ו דתרומות ועיי"ש וא"כ לאו אכילה

היא ומשו"ה צריך לשלם להן דמי סעודה - הרי דאכילת תרומה לזר נפשו קצה בו ולא חשוב אכילה לגבי דידי' וא"כ לפי"ז איך משכח דיהי' זר חייב חומש משום אכילת תרומה כיון דנפשו חותה בו ולא חשוב אכילה וביותר מוקשה שם גבי אכילת הפועלין דקאמר דהן משלמין קו"ח והוא משלם להן דמי סעודה ולכאורה היא סתירה מני' ובי' כיון דאמרת שהבעל בית מחיוב לשלם להן דמי סעודה וע"כ דלא חשוב לדידהו אכילה כלל וא"כ איך משלמין קו"ח והוי שני הפכין בנושא א' אלא ע"כ מה אית לך למימר דאם פשוט באמת לא חשוב אכילה לגבי זר כיון דנפשו קצה בו עכ"ז לגבי חומש בפירוש ריבתה התורה קרן וחומש על אכילת תרומה לזר ורחמנא אחשבי' לאכילה וע"כ שפיר מוכרחין הפועלין לשלם קו"ח על אכילתן אף דבאמת לא חשוב אכילה - א"כ הרי לך בהדיא דכל חיוב קו"ח דתרומה מטעם אחשבי' הוא והוא פירכא גדולה ועצומה וקושיא דלית לי' פירוקא לגבי שונאיהון של הרדב"ז ז"ל שכתב דלא מצינו בתרומה שיהי' מטעם אחשבי' והירושלמי הלז הוא נגד דבריו -

ואחרי שכן שהוכחתי דגם בתרומה אחשבי' רחמנא לאכילתה א"כ ממילא לא צריך לומר בהא דאכל תרומה ביוה"כ דחייב לשלם קו"ח הוא מכח חשיבות אכילת יוה"כ מגו דאחשבי' רחמנא אכילה לגבי יוה"כ אחשבי' נמי לענין תרומה כמו שרצה הרדב"ז לומר כן לא משם זה הוא רק מכח חשיבות עצמו כיון דאחשבי' רחמנא לאכילת תרומה וכנ"ל ממילא חייב אף היכא דאיסור אחר כרוך בהדה וכדברי הרדב"ז הנ"ל דכתב דאמרינן מגו בהאי גוונא ודו"ק -

והשתא לפי דברינו הנ"ל דאכילת תרומה גופא מטעם חשיבות הוא א"כ יפלו דברי הרדב"ז במה שכתב לחלק בין אכילת תרומה ביוה"כ דחייב ובין נזיר ששתה יין של תרומה דפטור וכנ"ל א"כ לפי"ז יוקשה מאד למה באמת נזיר ששתה יין של תרומה יהי' פטור ומה שפירש הכ"מ משום דבלאו"ה הי' אסור ולאו שתי' נימא דיהי חייב מטעם מגו כמו דאנן מחייבין באכילת תרומה ביוה"כ מה"ט - ובשלמא לולי הרדב"ז הי' אפשר לומר דע"כ לא אמרינן אחשבי' רק היכא דליכא עוד איסור אחר בהדה וכן כ' בישועות יעקב סי' תקפ"ו דהיכא דאיכא עוד איסור אחר לא אחשבי' התורה אבל לסברת הרדב"ז בטעם אכילת יוה"כ דהוא מטעם אחשבי' א"כ שפיר קשה למה בנזיר ששתה יין של תרומה יהי' פטור למא לא אמרינן גם שם מגו דאחשבי' רחמנא אכילה לענין תרומה אחשבי' ג"כ לענין נזיר ומה שרצה הרדב"ז לומר דלא מצינו באכילת תרומה דיהי' מטעם אחשבי' כבר הוכחתי מירושלמי הנ"ל שלא כדבריו וא"כ לפי"ז אף דהרדב"ז סיים שם וזה ברורה דהך מילתא אחרי המחילה דבריו אינן מבוררין עוד וצ"ע טובא -

ובאמנה אף זולת דברי הרדב"ז צריך להבין לחלק בין הנושאים למה באכל תרומה ביוה"כ חייב קו"ח ובנזיר ששתה יין פטור ומה שכתר הכ"מ כיון דאסור בלאו"ה לאו שתי' הוא למה לא אמרינן כן גם באכל ביוה"כ דג"כ אסור בלאו"ה וא"ל דשם ביוה"כ בעצם היתר רק דבר אחר גורם יומו של יוה"כ ואחר עבור היום יהי' מותר דהא גם גבי נזיר בעצם מיתר רק דבר אחר ימי נזרו גרמו האיסור ואחר עבור ימי נזרו יהי' מותר וצ"ע מאד ולקמי' אי"ה אכתוב ביאור נכון ותי' מספיק לזה -

ומה שהקשה כהדרגנ"י אהרדב"ז דאיך כתב דמשו"ה חייב באכל תרומה ביוה"כ מכח אחשבי' מנו דחשוב אכילה לגבי יוה"כ חשוב אכילה לגבי תרומה - והקשה כהדרגנ"י לפי"ד השאג"א שהעלה דביוה"כ חייב אף שלא כדר"א א"כ מנא לן דמכח אחשבי' חייב על יוה"כ דלמא באמת לא אחשבי' אפ"ה חייב כיון דנפשו קצה בו לא גרע עכ"פ משלא כדר"א והניח בצ"ע - ולפע"ד אי משום הא לא איירי די"ל דנפשו של אדם קצה בו גרע טובא משלא כדר"א וחשוב כאכילה גסא דג"כ פטור ביוה"כ אף דחייב שלא כד"א ועיין בהשמטות נו"ב תנינא מבן המחבר ז"ל שהוכיח דתרי ענינים הן כ"כ י"ל דנפשו קצה בו חשוב אכילה גסא ותדע שכן הוא דהרי הצל"ח בברכות ל"ח והמנ"ח סי' רפ"א העלו דבתרומה חייב אף שלא כדר"א אפ"ה נזיר ששתה יין תרומה פטור משום דלאו שתי' הוא וכאשר ביארו גדולי המפורשים משום דנפשו קצה בו וע"כ דנפשו קצה בו גרע טובא משלא כדר"א וממילא דלק"מ קושייתו על הרדב"ז ז"ל ודו"ק -

הנה עד כאן דברתי לפי דברי גדולי האחרונים ז"ל שהסבירו בטעם דנזיר ששתה יין של תרומה דפטור מטעם דנפשו קצה בו ולא הוי אכילה אבל לדידי לא הונח לי בטעם זה מכמה טעמים שאומר בס"ד - חדא דנראה לי דהך טעמא של נפשו קצה לא שייך אלא לענין מקח וממכר דשם באמת שייך סברא זאת משום דעי"ז הוי כמקח טעות כמו דאמרו בשאר דוכתא איסורא לא ניחא לי' לקנות וכמו כן הכא הוא נתן מעות עבור היתר וחברו נתן לו דבר איסור ונפשו חותה בו ע"כ באמת הוי מקח טעות -

אבל לענין אכילה ושתי' דבר איסור לא שייך זאת כלל דאיך תוכל לומר דהוא לא אכל ולא שתה ולא מתהנה ממנו הלא הוא מילא כרסו מהם וחיך אוכל יטעם לו ומה בכך שבסופו מצטער מ"מ בשעת אכילה נהנה ושבע ממנו ולא גרע ממה דקיי"ל תחלתו ברצון וסופו אונס דחייב ועל דין מקח וממכר שפיר שייך סברא זאת כנ"ל אבל היכא דאנו דנין על האכילה גרידא לא שייך כלל לדון משום זה תדע דהא קיי"ל המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה הרי דתליא בהנאה אם נהנה ממנו וזה ברור בסברא מאד -

ולרווחא דמילתא אביא עוד ראי' לדברי מדברי הש"ס חולין דף ע"א דטהרה בלועה אינה מטמא משום מי לא עסקינן דאכל סמוך לשקיעת החמה ופריך בגמרא דלמא משום דל"ה ראוי לגר ומתרץ הש"ס נהי דלא חזי בפניו אבל שלא בפניו מיחזי חזי עכ"ל - הרי לפניך אף דהתם ודאי אם הי' יודע מזה הי' נפשו קצה בו בודאי אפ"ה כ"ז דאינו יודע אין קץ בה וע"כ שפיר חשוב אכילה לגר וא"כ כ"כ בכל האיסורין כיון דאינו יודע ואוכל שפיר חשוב אכילה וזה ברור לדעתי וראי' גדולה לדברינו - ובחפשי באוצרן של האחרונים מצאתי וראיתי להגאון מהר"י אסאד ז"ל ביו"ד סי' י"ט כדבריי דדוקא במו"מ אמרינן זה הסברא אבל לא באכילת דבר איסור והביא ג"כ מהא דהמתעסק בחלבים ועריות אף דנפשו קצה בהן בסופו אפ"ה גזרה התורה דעל הנאה כזו דסופו להצטער חייב חטאת ועיי"ש והנאני שכונתי לדעת גדול כמוהו ז"ל וא"כ לפי"ז גבי חומש דתרומה נמי ודאי דכן הוא כיון דחומש במקום קרבן הוא כידוע וכן מצאתי עוד להגאון מטאלטשווע ז"ל בספרו יד יצחק שכתב בפשיטות כן ודחה דברי האחרונים הנ"ל שביארו מטעם נפשו של אדם קצה מאכילת איסור ועוד הקשה שם הגאון בעל יי"צ על האחרונים שביארו דהטעם של נזיר ששתה יין של תרומה הוא משים דנפשו קצה בו א"כ היכא דהי' מזיד על הנזירות א"כ חזינן דאין נפשו קצה בו א"כ למה יהי' פטור והא חכז"ל סתמו דבריהם ואמרו סתמא דנזיר ששתה תרומה פטור ועיי"ש - ויפה הקשה - ועיין עוד בחידושי ר' מרדכי זאב בישועות יעקב סי' תקפ"ו במה שכתב ואני לעצמי כו' ולא כדברי תוס' יו"ט ועיי"ש - ולדבריו יש עיקר מדברי רש"י בכורות ל"ז ד"ה יחזור הדמים ועיי"ש וקצרתי - עכ"פ מכל אלו מוכח דאין הטעם בנזיר ששתה תרומה דפטור מחומש משום דנפשו קצה דזה לא שייך אלא במקח וממכר ולא באכילה וכנ"ל ודו"ק -

אלא דלפי האמור ודאי דצריך להבין טעמא דהא מילתא למה יהי' נזיר ששתה יין תרומה פטור מחומש. ועוד יותר יוקשה למה באכל תרומה ביוה"כ חייב וכמו שהקשיתי לעיל מה חילוק יש בין נושאים הללו וצ"ע לכאורה -

אמנם אחר העיון אמרתי בעזה"י אפתח אנא פיתחא לנפשאי בדבר זה והוא לפי"מ דמבואר בפסחים ל"ה דאין יוצאין במצה של טבל משום דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות ודרשינן סמוכין דאת שאיסורו משום בל תאכל חמץ בו אתה מקיים מצות עשה דמצוה ומי שא סורו משום דבר אחר אין אתה מקיים בו מ"ע דמצה עיי"ש - הנה כמו כן אנן נמי נימא הכא גבי זר שאכל תרומה מדכתיב בפ' אזהרת תרומה בפ' אמור וכל זר לא יאכל בו וסמוך לי' ואיש כי יאכל קדש בשגגה כו' ומדסמכי אהדדי

י"ל דאתי למידרש הכי את שאיסורו משום זרות לחוד ע"ז אתה מחייב חומש יצא מי שאיסורו משום דבר אחר ע"ז אין אתה חייב חומש וא"כ לפי"ז שפיר אמרו בתוספתא דנזיר ששתה תרומה פטור מחומש כיון דבלאו"ה אסור לו יין זה משום נזירות והוי איסורו משום דבר אחר וע"ז לא חייבא התורה וכ"ז בנזיר ששתה יין שהגוף היין נאסר עליו והאיסור היא על החפץ דהא שאר דברים מותרים לו שייך לדרוש כן אבל תרומה ביוה"כ אז שפיר חייב משום דלא מומעט מהאי דרשא משום דלא חל האיסור יוה"כ אחפצא רק על הגברא דנפש אשר לא תעונה כתיב דקפיד קרא על הנפש ר"ל על הגברא וא"כ לא שייך לומר מי שאיסורו כו' דהא באמת אין על התרומה איסור אחר - הגע בעצמך אם אחד אכל נבילת עוף טהור ביוה"כ הכי לא יהי' טמא אף דדרשינן בחולין ד' ק' דדוקא מי שאיסורו משום בל תאכל נבילה מטמא בביה"ב יצא כו' אלא ודאי דביוה"כ לא שייך הך דרשא כיון דאין האיסור על החפץ וא"כ שפיר חייב באכל תרומה ביוה"כ וא"ש מאד ואף שכתבתי לעיל לצדד דאיסורו של נזיר שוה לאיסורו של יוה"כ עכשיו לא נראה לי כן דשם האיסור על החפץ ולא על הגברא וה"ר דשם לא נאסר לו אלא זו וע"כ דלא על הגברא הוא משא"כ ביוה"כ ודאי דעל הגברא הוא דנפש אשר לא תעונה כתיב ומה גם להני שיטות דכל האיסורין אי' חפצא הן ויוה"כ לכ"ע אי' גברא היא דבהדיה אמר הכתיב ונפש כו' וא"כ א"ש דברינו ודו"ק כי זה הערה נפלאה ויקרה מאד בעיני וברוך ה' שהאיר עיני בזה ואל ישוב המשיב הלא בפסחים שם פרכינן מידי בלבד כתיב - י"ל דאנן לא קיי"ל כהאי פירכא דהא אנן קיי"ל דנבילת עוף טמא אינו מטמא בביה"ב מכח הקרא דנבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה עיי"ש בחולין בדף הנ"ל ודרשינן מי שאיסורו משום בל תאכל נבילה מטמא בבית הבליעה יצא זה שאיסורו משום בל תאכל טמא ועיין ברש בפ"א דטהרות מ"ג שכתב דלמא"ד אחע"א לבד אמרינן ועיי"ש ר"ל משום בל תאכל נבילה לבד הרי דגם הריש לא השגיח על האי פירכא דפסחים הנ"ל וכן רש"י פסחים דף ל"ה פירש משום בל תאכל חמץ לבדו שלא אליבא דמסקנא הרי דלא קיי"ל כהאי פירכא ועיין ג"כ בצל"ח שם וא"כ גם כאן נוכל לומר כן דהתורה לא חייבא רק במקום דאיכא אי' זרות לבד ודו"ק כי הוא הערה חדשה -

הן אמת שכבר נדרש סמוכין זה בתו"כ לענין בת כהן שנישאת לישראל וכן כהן שאכל תרומת חברו שהן פטורין מחומש אולי שתרתי שמע מינה דהא גם ההיקש דפסחים הנ"ל צריכין לכמה מילי ואפ"ה דרשינן לה גם לענין זה וה"ה הכא בתרומה כן נראה בביאור תוספתא דתרומה הנ"ל - וע"ז אפשר דשייך לומר דין ברורה דהא מילתא - שוב צופה הייתי בספרי האחרונים וראיתי בספר המקנה להגאון ר' זוסמאן מפאקש ז"ל

שהביא בשם ספר קרית ספר להמבי"ט ז"ל (ואינו תחי') שכתב בזה"ל נזיר ששתה יין של תרומה אינו משלם חומש ונראה טעמא דהא מילתא דכתיב כי יאכל קדש דמשמע דאין באכילה אלא איסור קדש משא"כ לנזיר כו' עכיל - ושישו מעי שזכיתם לכוון לגאון קדמון כמוהו וסהדי בשחק כי תיכף בתחלה חשבתי לומר כן והרציתי הדברים לגדול א' אבל שוב חזרתי בי משום דבזה לחוד אינו מספיק לפע"ד - דא"כ בכל לאו שבתורה נאמר כן כמו בלאו דחלב דכתיב כי כל אוכל חלב כו' נימא מי שאיסורו משום בל תאכל חלב דוקא יצא כו' אלא ודאי דבלא איזה היקש או סמיכא לא נוכל לאמור כן אבל לפי"מ שכתבתי אני יש מקום לומר כן ואולי גם המבי"ט ע"ז כיון ורק שקיצר דבריו עכ"פ עפי"ז א"ש הכל בס"ד ודו"ק -

ובזה אצא ואומר שלו' כ"ד ידידו דו"ש ושלום תורתו ע"ע -

פק"ק בוסערמין יצ"ו תרס"ו לפ"ק.

ה"ק יזכר שלמה טייכטהאל.

סימן כט

שוכ"ט סלה למר גיסי הגאון צדיק תמים במעשיו איש אמונים לה' ולתורתו ויראתו קודמת לחכמתו כו' כקש"ת מו"ה בן ציון סניידערס שליט"א אבדק"ק ראאב יצ"ו.

הואיל ונתאחר מכתבי אזכיר בשולי המכתב בנידון שנתוכחנו אשתקד בעת היותי בביתו בענין אם יש לאכול בשר לאחר סעודת חלב בלי הפסק ברכת המזון כי אני אסרתי לזוגתי הרבנית תחי' ומר גיסי נ"י הראה לי במג"א סי' תצ"ד דשרי, ואני אמרתי כי במקור הדין בה' בשר בחלב משמע דאסור וכעת מצאתי בספר הקדוש באר מים חיים על התורה רה להגה"ק בעל סידורו של שבת ז"ל בפ' וירא בפסוק ויקח חמאה וחלב שכ' ג"כ לאסור וכתב דכן הוא ההלכה ברורה ובמג"א שם ה' שבועות הוא ט"ס ועיי"ש - והנאני מאד שזכיתי לכוון לדעתו הגדולה - וכן מצאתי בפרמ"ג סימן פ"ט שפ"ד סק"ו -

אולם קשה לי מאד ממג"א סי' קצ"ו גבי ברכת הזימון דמשמע משם דשפיר יכול לאכול עמהם מי שאוכל חלב עם שנים שאכלו בשר אף בלי ברכת המזון דאל"כ מ"ש מגבינה קשה ועיי"ש - א"כ משמע מדברי המג"א דכאן שלא כדברי הבאמ"ח ופרמ"ג הנ"ל וצ"ע - שוב עיינתי בספר דרכי תשובה סי' פ"ט וראיתי שגם היא הרגיש בדברי הבאמ"ח הנ"ל והביא ג"כ מדברי כנה"ג כדבריו - אולם קשה לי עליהם מדברי המג"א דסי' קצ"ו הנ"ל דמוכח שלא כדבריהם וצ"ע - ס)

ופלא על הגאון הצדיק בעל דר"ת ז"ל דכל רז לא אניס לי' שלא הזכיר כלל מדברי המג"א הנ"ל -
ואם יש אתך דבר מה בזה תאבה נא להודיעני.
כ"ד גיסך הדבוק באהבתך כל הימים והדו"ש וש"ת נס"ו.
פ"ק פישטיאן תרפ"ב לפ"ק יצ"ו.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן ל

בעזה"י ג' נשא מ"ד למב"י סתר"י לפ"ק בוסערמין יצ"ו:
כבוד אהוב נפשי האברך המופלג בחריפות ובקיאות צדיק תמים ויראת השם חופף עליו כל היום כש"ת מו"ה אליעזר גרינפעלד נ"י אבן יקר בעיר קאלוב יע"א מגדולי תלמידיו של אדמ"ו מאונסדארף ז"ל.
(א) ע"ד שהעיד על דברי אדונינו המג"א בסי' ר' ס"ק ב' שכתב דמדברי רש"י ברכות דף נו"ן ע"ב בד"ה ולא אמרן שכתב שם וז"ל חבורות שפירשו אלו מהן ואזמין עלייהו דהני כגון אם היו ד' בכל חבורא ולשאר בכל אחד כדי זימון והפורשים הללו היו צריכין לצאת לשוק קודם שגמרו החברים את סעודתן עכ"ל רש"י ז"ל - ומדברים אלו דייק המג"א דלמה לי' לרש"י להאריך ולומר למה יצאו ועל מה יצאו מה נפ"מ לדידן לאיזה ענין יצאו ע"כ שפט מזה המג"א דרש"י סובר כשי' רב האי גאון דטרם שגמרו השנים סעודתן אינו חל חובת הזימון ומותר לשלישי לברך ולצאת לעצמו וע"כ כתב רש"י דהיו צריכין לצאת כדי להודיעני שהם בהיתר יצאו עכ"ד המג"א - וע"ז תמה מעלתו נ"י אם כן הוא כדברי המג"א בדעת רש"י דהשלשה אלו נפרדו מחבורותיהן בהיתר בעת שלא הי' חל עליהן חובת זימון א"כ למה אינן רשאין לחלק בעת שנתועדו יחדיו אלו השלשה הלא מאין יבא להם תורת זימון כיון דממקום שבאו ליכא לחייבם בזימון ושם באותה מקום שנתועדו לא אכלו כלום כמו שביאר רש"י ז"ל בהדיא וע"כ דברי המג"א נפלאו בעיניו ע"כ קו' בקצרה -
ולי א"ש מאד בעזה"י ולק"מ דהנה באמת כבר הקשה הב"ח בסי' ר' על שי' רה"ג הנ"ל מהא דקיי"ל ג' שישבו לאכול וברכו ברכת המוציא ועדיין לא אכלו שיעור ברכה אין רשאין לחלק וכן כתב רב האי גאון בעצמו וזה לכאורה סתירה למה שכתב דאין חובת הזימון חל עד גמר הסעודה - וכתב הב"ח לתרץ דבאמת חובת הזימון אינו חל רק בשעת גמר הסעודה אמנם בעת הזאת בא החיוב זימון למפרע מכח מה שהתחילו לאכול ביחד

אף דאח"כ נתפרדו ובטל צירופם מ"מ נמשך חיובם מלמפרע וזה דוקא באופן דלא יצאו לחוץ ולא בטלו את קבועתן במקום הראשון והיו יחד בעת גמר סעודתן ורק צירופם בטל היינו שהפך כל אחד פניו וסעד לעצמו אז אינן רשאין לחלק אבל אם יצא לחוד באמצע הסעודה ולא הי' שם בעת גמר הסעודה בודאי לא חלה עליו כלל תורת זימון עכתו"ד הב"ח מובא בקצרה במג"א עיי"ש -

והנה הב"י בסי' קצ"ג הקשה אהא דאמר בגמרא דהמתני' דאמר שלשה שאכלו כאחת אינן רשאין לחלק קמ"ל באופן שבאו ג' מג' חבורות ואתי לאשמיענן דגם הן אינן רשאין לחלק - הקשה הב"י ע"ז הלא זימון ליכא רק על פת ופת צריכה ברכה במקומה - ותי' דמיירי דהג' חבורות היו בבית אחד ורק אכלו בזויות שונות ובא מהם ג' ונתקבצו יחד ושפיר הוי ברכה במקומה כיון דמיירי בבית אחד דל"ה שינוי מקום עיי"ש בב"י - והשתא לדברי הב"י דמיירי שהיו בבית אחד ולא יצאו לחוץ ממילא דל"ק כלל קושייתו כמובן דהא כבר הבאתי בשם הב"ח למעלה דהיכא דנשארו בבית אף דבטל צירופים מ"מ נמשך חיובם בגמר סעודה למפרע על ישובם יחד וע"כ אינן רשאין לחלק וא"כ סרה תמיהתו מאין נמשך חיובם כיון דלא יצאו לחוץ וכדברי הב"י הנ"ל דמוקי כל דין זה באופן זה וא"ש -

גם לתי' הב' של הב"י א"ש בפשיטות טפי שכתב דבאמת חלה עליהם חובת הזימון מכח מה שאכלו מחדש ומפורש מה שאמרו דלא אכלו אלו הג' משנתחברו היינו שלא הסיבו יחד אפ"ה חיילי עלייהו תורת זימון וצריך לאכול מחדש ועיי"ש וא"ש בלי שום דוחק ודו"ק -

אמנם באמת הב"ח שם כתב דתי' הב"י שני' דחיקא הוא וקושיית הב"י הוא מתרץ באופן אחרת עיי"ש וא"כ לפי דבריו שפיר יוקשה קו' מעלתו לכאורה אף דיש לדחוק ולומר דרש"י יסבור כתי' הב"י - אמנם נראה ליישב בס"ד דא"ש אף בלי דוחק כלל - והוא דכבר הבאתי לעיל בשם הב"ח דבאמת חיוב זימון אינו בא רק בגמר הסעודה ורק דאז חל החיוב למפרע מכח דנתועדו יחד בתחלת הסעודה וכ"ז שנשארו בבית עד הגמר אז נמשך חיובם למפרע אבל ביצאו ולא היו בגמר אז בטל לגמרי חיוב הזימון - והכונה בזה מבואר דאם לא עקר מקום קביעתו שקבע בראשונה אז עדיין שייך להסעודה וא"כ יכול החיוב לחול עליו למפרע אבל אם יצא מבית זה ושינה מקומו בטל מקום קביעתו ולא שייך כלל להסעודה א"כ איך יהי' יכול החיוב לחול עליו למפרע כיון דכבר עקר מקומו משם וע"כ באמת באם פירש באמצע הסעודה בעת שעדיין לא הי' חובת זימון ובירך ויצא לחוץ לא חלה עליו כלל תורת זימון וז"פ לפי"ד הב"ח ז"ל -

ולפי"ז נראה ברור למא"ד בפסחים ק"א דסובר דבדברים הטעונים ברכה במקומם שינוי מקום ל"ה הפסק ואף בעקר רגליו והלך למקום אחר לקביעה קמא קהדר ואוכל שם במקום שהלך בלא ברכה תחלה והוי כמו שגמר סעודתו במקום הראשון א"כ לדידי' ביצא באמצע הסעודה וגמר סעודתו במקום אחר עדיין לא בטל קביעתו קמא ומשך שייך לסעודה הראשונה ובעת שגמרו שם במקום הראשון וזה שפירש עדיין לא בירך שפיר נמשך עליו חיוב דזימון כיון דהוא לקביעה קמא קהדר כמו באם הי' גומר סעודתו במקום הראשון כן נראה לי ברור בס"ד -

ולפי האמור מה מאד מיושב תמיהתו שתמה כיון שפירש בעת ההיתר ושם לא אכלו מחדש מאין יבא עליהם חיוב הזימון, ובהנ"ל א"ש ולק"מ כיון דשם בברכות הוא מרא דשמעתא רב חסדא ורב חסדא לשיטתו בפסחים ק"א הנ"ל דסובר דשינוי מקום ל"ה הפסק והוי כמו שגומר סעודתו במקום הראשון א"כ גם הכא באלו ג' שפרשו הוי כמו שגמרו סעודתן בחבורתיהן הראשונה א"כ שפיר חיילא עליהן תורת הזימון למפרע כמו בשהיו נשארין על מקומן (ועיין ב"ח סי' קצ"ג מה שתי' כעין זה על מה שקשה על שיט' הר"י) ומיושב מאד קושייתו והוא עצה נכונה בעזה"י ודו"ק -

ועפי"ד האלה הרווחנו בזה להבין מדוע לא אבה הב"י לפרש דברי הרב האי גאון כפשוטו ורק פירש בו פירוש דחוק אחרי המחילה כמו שכתב עליו הב"ח דהוא דחוק - ובהנ"ל יובן מאד כיון דדברי הרב האי גאון לא אתי שפיר, רק אליבא מאן דסובר דשינוי מקום ל"ה הפסק בדברים הטעונים ברכה במקומן אבל מאן דסובר כרב ששת בפסחים שם דהוי הפסק א"כ אי נימא כרה"ג יוקשה קושיית מעכ"ת נ"י וא"כ לרב ששת ע"כ מוכרח לומר דחיוב זימון בא תיכף וא"כ שפיר נתחייבו בזימון אלו הג' שפירשו מהחבורא שלהן - והשתא דהב"י פסק בסי' קע"ח כרי"ף ורמב"ם דפסקו כר"ש דשינוי מקום הוי הפסק ע"כ לא רצה לפרש דברי הרב האי גאון כפשיטא - אבל הב"ח דפסק בסי' הנ"ל כתוס' ורא"ש ורשב"ם דפסקו כר"ח דשינוי מחום ל"ה הפסק וא"כ שפיר אפשר לומר כשי' רה"ג בדרך פשטות דהחיוב זימון בא בגמר סעודה ואפ"ה אינן רשאין לחלק כיון דנתחייבו בזימון מלמפרע וא"ש מאד בעזה"י בביאור הדברים - ובזה נבין ג"כ למה נהיג עלמא כשי' רב ה"ג כמו שכתב הב"ח בסי' ר' דהכי נהיג עלמא כיון דכבר כתב הרמ"א בסי' קע"ח דנוהגין כרב חסדא א"כ שפיר יש מקום לדברי רב האי גאון וא"ש בהבנת הדברים - ויצא לנו מזה דשיטת רה"ג תליא בפלוגתת רב חסדא ורב ששת בפסחים ק"א הנ"ל ודו"ק כי הדברים ברורים בס"ד (ועיין בתשובת אמרי אש סי' י"ג בענין זה ודו"ק

) - (ב) ומה שנתקשה בהבנת דברי המג"א בסי' תע"ט שכתב אדברי המחבר שכתב מצוה לחזר אחר זימון וכתב המג"א דמשמע בטור דדוקא להלל מצוה לחזור אבל ברכת הזימון דינו כשאר ימות השנה עיין סי' קצ"ז עכ"ל - וכתב המחה"ש שם בכונת המג"א דבסי' קצ"ז מבואר שאם שנים אוכלים ובא השלישי אם יכולין להזקיקו לאכול עמהם כדי שיברכו בזימון עדיף אבל אם אין רק שנים לא איכפת לן עכ"ל המחה"ש - ועל זה תמה מעלתו נ"י דבהדיא מבואר בסי' קצ"ג דבשנים שישבו מצוה לחזור אחר אחר השלישי וגם ראיית המג"א אינו מכיר אף לפי הביאור של המחה"ש דמשם לא מוכח מידי אדרבא יש להבין ולדייק להיפך עכ"ד מעכנ"י - לדידי א"ש ומובן היטב כונת דבריהם כוונתם הוא דבבהמ"ז אף דאיכא מצוה להדר אחר זימון מ"מ אין מצוה לילך ולחפש בחוצות אחר שלישי כדי לברך בזימון ומעשים בכל יום יוכיחו דאין מחפשין אחר שלישי רק אם ישבו שנים יחדיו לאכול ויש עוד שלישי בבית אף דלא אכל גם לא צירף עמהם יחד אפ"ה מצוה להדר שיצטרף אתם ויברכו במזומן אבל ודאי דאם לא נמצא אתם בבית השלישי ליכא מצוה כלל לילך לחוץ ולקרא לו פוק חזי מה עמא דבר מעולם לא שמענו לעשות כן רק בעת שהוא בבית מהדרין ונותנים לו לאכול כדי לצרף וגם ממקומו הוא מוכרע מהראי' דמוכח דמצוה להדר אחר זימון שהעיר הב"י שהביא מעלתו נ"י ושם הי' המעשה דרבה בר בר חנה הוי קאים קמי' דרב אמי ורב אסי דאייתי לקמייהו כלכלה של פרי ולא יהבו לי' מזה שפט דאין מזמנין על הפירות דאל"כ ודאי דהיו נותנים לו לצרף אותו וכן מהא דשמש עומד על שנים דאוכל בלי רשות מכח מצות זימון דמכאן מוכח דמצוה להדר אחר זימון - נמי ודאי דוקא כמו שהי' המעשה באלו ראיות דהשלישי ישנו פה לפנינו ורק דלא צירף עצמו מצוה להדר שיצטרף אתם - אבל ודאי דאם השלישי איננו פה ליכא מצוה כלל לחפש אחריו סא) אמנם כ"ז בבהמ"ז דכל השנה אבל בפסח דהטעם דמצוה להדר משום עניית הלל הוא ודאי משמע דיהדר אף לקרוא מחוץ ממקום שימצא להיות לו שנים שיכלו לענות אחריו וכמו שמוכח מהרא"ש בפרק ערבי פסחים שכתב דסגי באשתו ובניו שהגיעו לחינוך ואין צריך לקרוא מחוץ עיי"ש - משמע היכא דליכא עמו אשתו ובניו צריך לילך אף לחוץ ולקרוא לו - וא"כ שפיר כתב המג"א דהא שכתב המחבר דמצוה לחזור אחר זימון דוקא משום הלל קאמר אבל משום ברהמ"ז דינו כשאר ימות השנה דהיינו אם לפנינו שלשה צריך לעשות פעולה שיצרפו יחד ויברכו במזומן אבל בליכא רק שנים לא צריך לקרוא אחד מחוץ לצרף אבל בפסח מצוה להדר ולקרות גם מבחוץ וע"ז מייתי המג"א ראי' מסימן קצ"ז דשם מבואר דשנים שיושבו לאכול ובא שלישי לפניהם מצוה להאכילו פת ויברך אתם והיינו דוקא אם בא מעצמו

אבל אם היו רק שנים לא איכפת לן כלל א"כ מזה מוכח החילוק בין מצות זימון למצות הלל ושפיר מדיוקין דברי המג"א עם ביאורו של מחה"ש וזה ברור בכונתם ומהתימא על מעכ"ת נ"י שלא נחית לזה ודו"ק

- (ג) הקשה מעכ"ת נ"י לשי' התוס' בריש פרק שלשה שאכלו שכתבו דמה"ט בברכת המוציא אחד מוציא חברו משום דהוי דרבנן אבל ברהמ"ז דהוי דאורייתא מצוה לחלק א"כ קשה בדף כ' דאיבעא להו נשים בברכת המזון דאו' או לא וקאמר דנפ"מ אי מוציאות את אנשים למה לא קאמר בנשים עצמן אי דרבנן א"כ אשה אחת מוציאה חברתה ואי דאו' אז אינה מוציאה את אחרות משום דמצוה לחלק עכקו' - ולדעתי לק"מ וא"ש בפשיטות דיותר יש רבותא אם יכולה להוציא אנשים דמחייבין בכל התורה כולה והם פטורין ממה שיכולה להוציא את מינם ע"כ נקט הש"ס הנפ"מ דיותר רבותא וא"ש - **ובזה** אצא בשום שלו' טובה וברכה משולשת מנאי ידידו דו"ש באהבה עזה - ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן לא

ראיתי בספר ברכת חיים על ברכות להגאון מו"ה חיים יוסף אבדק"ק ראדוויל (שנדפס בהסכמת הגאון מהרש"ק מבראד) שהביא בשם אביו זקנו בעהמ"ס לוית חן על התורה שהקשה לפי"מ דמבואר בפסחים י"א דרבי יודא סובר דאדם טועה בג' שעות וכן קיי"ל א"כ למה לא כתבו הפוסקים גבי חומרת הגאונים בבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה דצריך להיות פחות ג' שעות ונכדו הגאון ז"ל הביא בשם זקנו הנ"ל דבאמת רצה לפסוק כן דבעינן ג' ימים פחות ג' שעות ועיין בספר לוית חן (ואינו תחי') ונכדו השיג עליו מתרי טעמא חדא דאדרבא לפי שאדם בהול על ממונו שלא יטרף הבשר לכן זריז הוא ולא ישכח ולא יטעה שנית כיון דכל האיסור רק חומרת הגאונים היא ע"כ לא מחמירין עכ"ל - ולי הצעיר עדיין קשה גבי שיעור כבישה דהוי ג"כ יום שלם למה לא חששו שמא יטעה בג' שעות שיסבור שעוד ל"ה מעל"ע ובאמת כבר עבר כ"ד שעות ע"כ הי' צריך לפסוק דבנכבש יום שלם פחות ג' שעות יהי' אסור מטעם דאדם טועה בג' שעות וכאן הוי דינא דאורייתא ולא חומרא - וכן סברת אדם בהול לא שייך הכא כמובן וצ"ע והוא דבר חדש ולא ראיתי עוד בספרי האחרונים שידברו מזה - סב)

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן לב

בעזה"י ג' חקת תר"ע לפ"ק בוסערמין יצ"ו
שלו' תנינא לידידי האברך המופלג בתורה חריף ובקי כמו"ה אליעזר גרינפעלד נ"י יושב בשבת תחכמני בק"ק קאלוב יע"א.
אחדש"**ה** באהבה הנני בא בשניות מדברי סופרים ע"ד אשר טען עלי במה שחלקתי בין הנושאים בין מצות זימון הנאמר בפסח למצות זימון הנאמר בברהמ"ז וכמו שכתבתי במכתבי הקדום - וע"ז כתב כת"ה דאינו כן דגם גבי ברהמ"ז החיוב עליו לחזור בכל מה דאפשר והאריך בחבילות ראיות ובהוכחות מספרים הרבה אין קץ - ידידי צמודי נ"י אם כי דבריו נאמנים וצדיקים עכ"ז אני על משמרתי אעמודה שחילוק רב ביניהן וכעין שחלקתי בתשובה ראשונה אבל לא ביארתי הדברים הדק היטב - ועתה בעזה"י אוסיף מיא ואוסיף קימחא למלא דבריי הראשונים - כל זה אמת דגם בברהמ"ז יש חיוב להדר אחר זימון וכאשר מפורש יוצא מכל אלו הראיות שהביא מעלתו נ"י אולם עוד יגדל ממנו החיוב זימון דפסח בעשר מעלות ואין עולין במשקל אחד, וממקומו הוא מוכרע דהרי מקור של אלו הדברים הוא ברא"ש פרק ערבי פסחים סי' ל"ב ושם הוכיח הרא"ש דאין צריך לחזור אחר שלשה בעלמא רק בליל פסח דאל"כ למה קרי להו ד' כוסות הא ליכא אלא שני דטופיינא דקידוש וברכת המזון בעלמא נמי איתנייהו אלא ודאי בעלמא אין צריך לחזור אחר שלשה ובליל פסח צריך לחזור וכן קידוש בעלמא נמי אין צריך כל כך לחזור אחר יין אלא יקדש על הפת ובליל פסח צריך לחזור אחר היין עכ"ל הרא"ש ז"ל עיי"ש - הרי דאף גבי קידוש כתב כן הרח"ש דאין צריך לחזור אחר יין אף דבאמת כמה מהחיוב על האדם להדר שיהי' לו יין לקידוש וכמה הבטחות נבטחו להמקדש על היין בכמה דוכתא באגדת חכז"ל ועיין פסחים ק"ו דדרשו זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין ובתוס' שם כתבו די"ל דדבר תורה היא ועיין בסי' רע"א סעי' ג' דמי שאין ידו משגת ליין קידוש ולצורך הסעודה יין קידוש עדיף עיי"ש הרי נראה בעליל דעד כמה גדול החיוב לקדש על היין ואפ"ה כתב הרא"ש דקידוש מקרי אין צריך לחזר עליו - וע"כ צריך לומר דלגבי חיוב דפסח הוי זה כמו דאין צריך לחזר עליו דהא גבי פסח קיי"ל דמוכר כסותו ומחזיר על הפסחים בשביל ד' כוסות וגבי שבת בודאי דאין צריך למכור כסותו וגם אין צריך לחזור על הפסחים בשביל יין קידוש דהא אמרו עשה שבתך חול ואל תטצרך לבריות וע"כ ודאי דלגבי פסח דהחיוב גדול מאד מקרי חיוב דשבת דאין גדול כ"כ אין מחיוב נגדה וזה שדייק הרא"ש בלישני' וכתב הני שני תיבות "כל כך" היינו לומר דודאי גם בזה איכא חיובא רבה להדר אחריו אבל לא "כל כך" כמו בפסח דבפסח

גדלה החיוב של יין עד למאד עד שיש לומר על קידוש של כל השנה דלגבי החיוב של פסח מקרי אין צריך להדר עליו וזה ביאור דברי רבינו הרא"ש בבירור - ועפ"י כונה זו אמר ג"כ גבי זימון דברכת המזון דכל השנה דאין צריך לחזר אחר זימון בעלמא נמי כונתו "דכל כך" אינו מצווה דמחד טעמא קדייק להו מכח קושיא הנ"ל דאל"כ למה קרי להו ד' כוסות א"כ ודאי דרצה לומר "דכל כך" כמו בפסח ליכא חיוב בעלמא אבל עכ"פ איכא חיובא בכל ימות השנה להדר אחר זימון אבל לא "כל כך" כמו בפסח דבפסח יגדל החיוב הרבה מאד - והטעם דלמה באמת יגדל החיוב בפסח כ"כ הוא משום דעיקר מצות סידרא דפסח נתקנה ע"ד זה וכמו שהביא בהדיא הרא"ש שם בשם מדרש תהלים אבל לא כן בעלמא דעיקר קידוש לא נתקנה דוקא על היין וגם מצות ברהמ"ז לא נתקנה דוקא בזימון ע"כ לא גדול חובו כ"כ משא"כ בפסח דעיקר דבר לא נתקנה אלא באופן זה ע"כ גדול חיובו כ"כ -

תדע שכן הוא שהרי אף למה שנראה מכל אלו הדברים שהביא מעלתו נ"י דמצוה להדר אחר זימון בעלמא מ"מ פשוט הדבר דזה דוקא באם היו כבר שנים אז מצוה להדר אחר שלישי אבל באחד שישב לאכול ודאי דליכא עליו חיוב כלל לחפש אחר שנים אחרים שיאכלו כדי לברך במזומן וכן משמע בהדיא מלשון המחבר בסי' קצ"ג שכ' בזה"ל ושנים שאכלו מצוה שיחזרו אחר שלישי שיצטרף עמהם לזימון עיי"ש וכן נראה מדברי הלבוש שהביא הדברי חמודות בפרק שלשה שאכלו ס"ק פ"ג וז"ל שם כשם שמצוה לחזר אחר ג' כשהן שנים משום דברוב עם הדרת מלך כך כשהם תשעה מצוה לחזר אחר עשירי אבל בפחות אפשר דלא אטרחו רבנן עיי"ש - הרי מפורש יוצא מדבריו דדוקא כשהם שנים מצוה לחזר אחר שלישי אבל לא באחד - וגבי פסח אינו כן דכל יחיד מוכרח להדר אחר שנים שיהיו ג' יחד כמו שהבאתי לעיל בשם הרא"ש דכל סידור דפסח הכי נתקנה כשהם שלשה יחד ראוי לזימון - א"כ נראה בעליל בכמה גדלה חיוב דזימון הנאמר בפסח מזימין הנאמר בעלמא - א"כ לפי"ז ברור הדבר דמה שכתב הרא"ש דבעלמא אין צריך לחזר אחר זימון ודאי דלא היתה כונתו דלא צריך כלל להדר אחר זימון ורק כונתו הי' א קושייתו שהקשה למה נקראו ד' כוסות כיון דבלאו"ה מחיוב בכוס של ברהמ"ז וע"ז תי' דבעלמא אין מחיוב כ"כ כמו הכא והראי' ע"ז דאפילו ביחיד מחיוב להדר וע"כ דמכח כוס דד' כוסות מחיוב לחזור ולא מכח כוס דברהמ"ז א"כ שפיר הוי לה טופיינא וע"ז כיון גם המג"א בפשט המחבר דנלקחים מדברי הרא"ש הנ"ל והדברים פשוטים ואמתיים ודו"ק -

והשתא בעת כתבי נפל במחשבתי שיש לומר עוד יותר טפי דהרי הרא"ש מדבר שם מיחיד דכתב דעיקר הדבר לא נתקנה ביחיד רק דצריך להדר אחר שלשה וביחיד באמת בעלמא אין צריך להדר כלל וכלל לא אחר שנים שיהיו ג' א"כ שפיר כתב הרא"ש שם משא"כ בעלמא דאין צריך לחזר אחר זימון והכונה באמת דאין צריך כלל משום דבאופן זה דקאמר הרא"ש ר"ל ביחיד באמת אין צריך כלל לחזור אחר זימון משא"כ ל פסח דגם באופן זה צריך לחזור אחר שלשה וזה נראה לי יותר אמת בכונת הראש מהפירוש הראשון שכתבתי דהכונה הי' דכל כך אין מצוה לחזר בעלמא כמו בפסח וכמו שכתב באמת הרא"ש כן גבי יין קידוש דכל השנה אם דגם זה נכון אבל מה שכתבתי עתה נראה לי יותר מדלא כתב הרא"ש הני תיבות "כל כך" גבי זימון כמו שכתב גבי קידוש ע"כ דרצה לומר דגבי זימון ליכא בחמת שום חיוב כלל להדר אח"ז והטעם יען שהוא מדבר מיחיד וביחיד באמת ליכא חיוב כלל בעלמא כן נראה לי ברור בכונת אדונינו הרא"ש - ואם כנים דברינו בכונת הרא"ש ז"ל הסירותי מעליו קושיא הגדולה שהקשה עליו המעדני יו"ט בפרק שלשה שאכלו ס"ק ס' שתמה עליו שדבריו סותרים זא"ז דבפרק ערבי פסחים כתב דבעלמא ליכא מצוה כלל להדר אח"ז ובברכות אמר דשפיר איכא מצוה בזה - אבל בהנ"ל א"ש וליכא שום סתירה דבאופן זה דהוא מיירי בפרק ע"פ ביחיד דאמר דכל יחיד מחיוב להדר אחר ג' משום דסידור דפסח לא נתקנה ביחיד באופן זה באמת בעלמא ליכא חיוב כלל וזה פשוט ואמת ואין אני רואה שום סתירה ולא ריח קושיא כלל עד שאני תמה על מרן בעל תיו"ט שלא הרגיש בזה - אבל עכ"פ שפתי הרא"ש ברור מללו בזה דבפסח גדלה חיוב דזימון מבשאר ימות השנה ומטעם שביארתי והן הן הדברים בעצמן שכתב אדונינו המג"א בסי' תע"ט על המחבר שכתב מצוה לחזר אחר זימון דדוקא להלל אבל לענין ברהמ"ז דינו כמו בשאר ימות השנה ודאי דכונתו הי' לכל מה שכתבתי דבפסח גדלה החיוב מבעלמא והא ראי' דגם יחיד חייב להדר וזאת לא מצינו בעלמא רק בשנים יש חיוב לחזר אח"ז כדמוכח בסי' קצ"ג מהמחבר שכתב ושנים שאכלו מצוה שיחזרו כו' משא"כ הכא בפסח וא"כ לפי"ז דברי המג"א כראוי מוצקים - **ולפי** האמור נראה לי ברור דראיית המג"א לא הי' רק מסי' קצ"ג ועפ"י הכונה שכתבתי ולא כמו שכתב המחה"ש דראייתו הוא מסי' קצ"ז דבזה באמת דבריו תמוהים מה ראי' יש משם וכמו שתמה מעלתו נ"י אבל מסי' קצ"ג באמת ראי' טובא איכא לדבריו ועפ"י הכונה שכתבתי - ונראה לי לומר עוד דבמג"א גופא הי' כתוב כן בדפוסים הראשונים לעיין בסי' קצ"ג דהא חזינן מהמחה"ש דגי' אחרת הי' במג"א דהרי כתב המחה"ש וז"ל בסי' קצ"ז כצ"ל הרי תראה דבספרים אחרים הי' כתוב ציון אחר רק דהוא הגיה דצ"ל סי'

קצ"ז וא"כ לא נפלאת לומר דבאמת הי' מצויין במג"א על סי' קצ"ג וכיון למה שכתבתי וכן נראה לי האמת ודברי המג"א אמיתיים וגם דברי הרא"ש עולין שפיר בלי שום סתירה והדברים אמיתיים לפע"ד ב"ה ודו"ק -
ידידו"ש לנצח.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן לג

עוד להאברך החו"ב הנ"ל.
ע"ד שהקשה מ"כ ידידי על הדרישה בסי' קפ"א שהקשה אמאי דרשינן והתקדשתם והייתם קדושים על ברכת המזון שטעון מים אחרונים ולא על שאר ברכות ותירץ משום דאין ברכה דאורייתא רק ברכת המזון - וע"ז הקשה מעכת"ה נ"י דהרי דעת הטור דברכת זיין מינים ג"כ הוי דאו' וא"כ למה לא צריך גבי ברכת הז"מ מים אחרונים עכקו' מעלת ידידי נ"י ונראה בס"ד דלק"מ דודאו עיקר הטעם של מים אחרונים דוקא משום להעביר הזוהמה נתקנה ומה"ט כתבו תוס' בפרק כל הבשר דלא צריך ברכה עלי' והקרא אסמכתא בעלמא ועיין שם בתוס' חולין ק"ה דביארו דדרשא והתקדשתם אסמכתא היא והעיקר היא בא להעביר הזוהמא ואינו דומא למים הראשונים שהוא מצוה בפ"ע עיי"ש היטב - ורק דהי' קשה להדרישא, א"כ דתקנת מים האחרונים הי' שלא לברך בידיים מזוהמות א"כ אם יקרה לפעמים בתוך הסעודה שיצטרך לברך איזה ברכה ויהי' לו ידים מזוהמות דג"כ יצטרך מים להעביר הזוהמא תחלה ואח"כ יברך ובאמת לא נהגו כן וע"ז תי' דדוקא בברכה דאורייתא נתקנה ולא דוקא משום זוהמא לחוד אבל ודאי דעיקר הטעם הי' משום זוהמא ורק משום דזה לחוד עוד לא היו עשו תקנה ורק דצריך לשניהם דיהי' ברכה דאו' וגם דיהי' לו ידיים מזוהמות ושניהם כאחד טובים א"כ היכא דליכא זוהמא אף דהיא ברכה דאו' לא תקנו כלל ע"ז והשתא נהי דברכת מעין שלש הוי דאו' מ"מ כיון דליכא שם זוהמא דהא מירי באכל בלא קביעת סעודה דבקבעת סעודה צריך לברך ברהמ"ז ואז באמת נוטלין מים אחרונים ובלא קביעת סעודה אין אוכלין דברים מזוהמין ואפילו אם יתרמי דאכל מ"מ כיון דאין הדרך בכך הוי מילתא דלא שכיח ולא גזרו רבנן והיכא דיהי' בידיים מזוהמות היינו באמצע הסעודה ויצטרך לברך איזה ברכה אפ"ה לא תקנו שיטול ידיו תחלה כיון דל"ה ברכה דאו' כן נראה לי בכונת הדרישה ונכון לדעתי וא"ש ודו"ק -
ידידו"ש לנצח.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן לד

מקשין על הרמב"ם בפ' י"א מה' מלכים שכתב המלך המשיח עתיד לעמוד כו' ובונה המקדש וכן כתב שם הלכה ג' וד' שמלך המשיח אין צריך לעשות אות או מופת כו' אם עשה והצליח כו' ובנה מקדש במקומו ועיי"ש הרי דמלשונו מוכח דהמלך המשיח יבנה את המקדש וברש"י ר"ה ד"ל ובתוס' שבועות מבואר ממדרש חכז"ל דבנין דלעתיד יהי' בידי שמים ומאין לקח הרמב"ם ז"ל דיהי' בנוי בידי אדם ע"כ ועיין בזה במהרשי"ק יו"ד סי' רי"ג ובספר תורי זהב להגה"ק ר' הערץ שייאר ז"ל במאמר שקל הקדש דף רס"ה ע"א שהאריכו בזה בטוב טעם ודעת - ונראה לי לומר בס"ד דמדרש חלוקות יש בזה דברש"י בפ' בשלח בפסוק מקדש ה' כוננו ידיך כתב בזה"ל חביב המקדש שהעולם נברא ביד אחת שנאמר ידי יסדה ארץ ומקדש בשתי ידיים אימתי יבנה בשתי ידיים בזמן שה' ימלוך לע"ו לעתיד לבא שהמלוכה שלו עכ"ל הקדוש - ובכתובות ד"ה אמרו דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ דאלו במעשה שו"א כתיב אף ידי יסדה ארץ ואלו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך ועיי"ש ברש"י ותוס' דמקדש מעשה צדיקים הוא ועיין במהרש"א דקאי על בצלאל וחבריו שעשו המשכן - והנה קשה לי לרש"י כאן דכתב דמקדש דלעתיד יבנה בשתי ידיים א"כ יהי' מעשה צדיקים כמבואר בכתובות דמעשה צדיקים הם בשתי ידיים - א"כ יוקשה לעצמו דכתב בר"ה דבנין דלעתיד יהי' בידי שמים וצ"ע לכאורה - אך איש דרש"י כאן דלעיל מני' פירש בעצמו הטעם זקף גדול להפרידו מהשם של אחריו ולומר דהמקדש אשר כוננו ה' ר"ל דקאי על הקב"ה דהכתוב מדבר ממעשה ידיו של הקב"ה וא"כ רש"י לא קאי בשיטת בר קפרא דכתובות הנ"ל ודברי רש"י לקוחים מהמכילתא וא"כ קאי רש"י בר"ה עפ"י שיטתו כאן דקאי על הקב"ה דהוא יבנה הבית המקדש וע"כ הוא מחלק בין מעשה שמים וארץ למעשה בנין ביהמ"ק וקאמר חביב המקדש כו' וא"כ ע"כ אינו סובר דרשת בר קפרא הנ"ל וממילא לבר קפרא דדריש מקדש ה' כוננו ידיך על מעשה צדיקים ע"כ לא סובר כהמכילתא ורש"י דקאי על הקב"ה ולבר קפרא לא נשמע כלל דבנין דלעתיד יהי' בידי שמים דכל דברי רש"י בר"ה הוא רק עפ"י דרשת המכילתא ורש"י בפסוק הנ"ל וממילא דב"ק דלא ס"ל דרשא דהמכילתא הנ"ל לא נשמע כלל דיהי' בידי שמים וא"כ קאי הרמב"ם בשי' בר קפרא דכתובות וא"ש ודו"ק - סג)

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן לה

ראיתי בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' א' שהביא מתוספתא פ"ו דמנחות דתפלה והלל מעכבים זע"ז וכתב שם דמצא בזה דבר חדש וא"כ לא יצאו י"ח תפלה עד שאמרו גם הלל עיי"ש דדן מכח זה תפלה והלל כמצוה אחת.

וקשה לי עליו ז"ל לפי"מ שכתבו תוס' ברכות דף כ' ע"ב וסוכה ד' ל"ח והמג"א בסי' תכ"ב הביאם להלכה דנשים פטורים מהלל מטעם דהוי מ"ע שהזז"ג ועיי"ש - והשתא לדברי הגאון מהרש"ם ז"ל עפ"י התוס' הנ"ל דתפלה והלל מעכבין ז"אז והן כמצוה אחת ואי אפשר לצאת בתפלה בלי אמירת ההלל וכיון דמבואר בברכות כ' ע"ב דבתפלה שפיר נשים מחיובות א"כ ע"כ מוכרחין לומר גם הלל כיון דמעכבים זא"ז וה"ז דומה למה שאמרו גבי מ"ע דמצה שנשים מחויבות כיון דהקשין הכתוב לחמץ וכן גבי זכירה ושמירה דשבת דהואיל דאיתנייהו בזכירה ועיין בספר לימודי ה' לימוד קצ"א לחכם ספרדי שכתב בטעם ספר החינוך פ' בא שכתב דנשים מחויבים במ"ע דההגדה בליל פסח אף דהוי מ"ע שהזז"ג והמנ"ח נתקשה מאד בזה יען שמחויבים במצה מחויבים ג"כ בהגדה דמשך שייכי להדדי וכ"כ מהר"מ שיק בתרי"ג מצות וכש"כ כאן דמעכבים זא"ז והוי כמצוה אחת מדוע לא נימא כיון דמחייבי בתפלה חייבי נמי בהלל וצע"ג על הגאון מאור הגולה הנ"ל שהחזיק שם מאד במציאתו שמצא ולא חלי ולא מרגיש שיסתעף עליו קושיא גדולה מאד -

הן אמת שכבר הקשיתי כעין קו' זו אשתקד בלמדי בר"ה ד' ל' דאיתא שם תקיעת ר"ה ויובל דוחה את השבת בגבולין איש וביתו ופריך בגמרא מאי איש וביתו אילימא איש ואשתו איתתא מי מתחייבא והא מצוה עשה שהזז"ג היא ונשים פטורות ועיי"ש - והקשיתי לפי"מ דאמרו חכמים לעיל ד' ט' ע"ב דשלשתן מעכבות בו היינו שמיטה ושילוח עבדים ותקיעת שופר הני ג' מצות מעכבות ביוה"כ וכיון דמעכבות זא"ז בודאי נשים איתנייהו בתקיעת שופר דיוה"כ דהואיל ואיתנייהו בשילוח עבדים ושמיטת קרקעות ממילא דאיתנייהו ג"כ בתק"ש דיוה"כ כיון דמעכבות זא"ז וכיון דמחייבי בתק"ש דיוה"כ מחייבי נמי בתק"ש דר"ה כיון דיובל ור"ה שוין להדדי כדילפו זמ"ז בסוף ר"ה מגז"ש וא"כ קשה טובה מ"פ בגמרא איתתא מי מחייבא הא הוי מעשהז"ג הא שפיר י"ל דמחייבי אף דהוי מ"ע שהזז"ג והוא קו' גדולה בש"ס הנ"ל (אחרי מופלג ראית בהלק"ט ח"ב סי' רצ"ז שכתב בפשיטות דנשים חייבות בתק"ש דיובל מכח סברא הנ"ל כיון דאיתנייהו בשילוח עבדים איתנייהו ג"כ בתק"ש וכבר תמה עליו בספר לימודי ה' בסי' הנ"ל דנעלם ממנו דברי הש"ס ר"ה הנ"ל דאמרו בפירוש דפטורות דהוי מ"ע שהזז"ג)

וא"כ לכאורה יהי' ראי' מזה אף דבאמת מעכבות זא"ז אעפי"כ לא מוכרח לומר דגם נשים יהיו מחויבות במצוה עשהז"ג מכח החלק השייך בהם רק אמרינן בהני דשייכי בכולן היינו אנשים אצלם מעכבות זא"ז משא"כ בנשים דאינן במעשהז"ג באמת לא תליא שמיטה וש"ע בתק"ש וא"כ ממילא גם גבי תפלה והלל י"ל כן וממילא דלק"מ אך באמת זה דוחק מאד דא"כ יולד מזה קולא גדולה לגבי אנשים אם יארע להם איזה אונס ולא יתקעו אז הם פטורים משילוח עבדים ושמ"ק ונשים יהיו מחויבות וזה נגד השכל - אמנם ידידי הגאון הבקי נפלא אוצר בלום מו"ה ר' יצחק ווייס ראבדק"ק וועריוא נ"י העירני לעיין בספר שו"ת פתחי שערים לגאון א' מרוסיא (מדורו של הגאונים הח"ס ורעק"א ז"ל) סי' י"א שהקשה קו' זו ממש כמו שהקשיתי אני והנאני לכוון לדעת גדול כמוהו וראיתי שם שתי' כיון דתקיעה דיובל בב"ד היא ממילא לא שוה לתקיעה דר"ה דהיא לכל אחד ואחד וממילא דלא שייך ללמוד ר"ה מיובל דתק"ע יובל הוא לבי"ד ותק' ר"ה לכל או"א ולא דמי להדדי וא"כ שוב ילפינן יובל מר"ה דבאמת נשים פטורות גם מלשמוע תקיעת בי"ד ועיי"ש ומה שאמרו ששלשתן מעכבות זא"ז ר"ל בב"ד והיכא דאיתרמי דבי"ד לא יתקע באמת לא יהי' נוהג שמיטה כלל אצל שום מי עכתו"ד בתוס' ביאור ממני סד) - ולפי"ז היכא דהמצוה שייך לכל אחד וא' באמת היכא דמעכבת זא"ז הסברא נותנית דיחייבו נשים בכולם כיון דכמצוה אחת הן ועיין בשאג"א סי' י"ט דכ' דאי נשים מחייבי בשלמי שמחה מחויבין לטהר ברגל אף דהיא מצוה שהז"ג כיון דהא בלא הא א"א ועיי"ש - וממילא דה"ה הכא וא"כ דברי הגאון צע"ג - אולם אחרי המחילה מכ"ת הרמה טעה בפשט דברי התוס' דאין הפשט שם במה דקאמר בתוספתא דהלל ותפלה מעכבים זא"ז ר"ל דהאי זא"ז קא על הלל ותפלה כאשר חשב הגאון ז"ל רק כמו שראיתי במפורשי תוס' דפוס ווילנא דר"ל באלו דברים היינו בהלל סידר ההלל מעכב זא"ז וכן בתפלה סידור התפלה מעכב זא"ז זהו הכונה בתוס' הנ"ל אבל לא דירצה לומר דתפלה והלל יהיו מעכבים זא"ז עיין שם בפירוש מנחת בכורים ומצפה שמואל שפירשו כן וניכרים דברי אמת דזאת היא הכונה אמיתית בתוספתא הנ"ל ודו"ק סה ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן לו

בעזה"י ג' פקודי תרע"ג לפ"ק בוסערמין יצ"ו.

קומי אורי כי בא אורך כבוד ידידי האברך החו"ב ירא וחרד לדבר ה' כש"ת מו"ה חיים אורי פר"מ נ"י פ"ק בוסערמין יע"א.

ע"ד שבקשני לעיין בהערה שהציע לפני ע"ד רש"י ז"ל שבת קכ"א בד"ה אין אומרין לו כבה שכ' שם בזה"ל רבנן גזרו על אמורה לעכו"ם משום שבות עכ"ל ובע"ז דף ט"ו כתב וז"ל אבל על השבות לא נצטוו בני נח ומה שאסור לישראל לומר לעכו"ם עשה לי כך זהו משום ממצוא חפצך ודבר דבר דבור אסור עכ"ל רש"י - ותמה כ"ת נ"י דרש"י סותר עצמו דבשבת קאמר בהדיא דהוא רק משום שבות ובע"ז משמע דהוא דאורייתא וכדברי הסמ"ג המובא בב"י סי' רמ"ד עכ"ל ידידי נ"י - יסלח לי מעלתו נ"י במה שכתב דמשמע מדברי רש"י בע"ז דסובר דאמורה לעכו"ם הוי דאו' לדידי לא חזי לי שום משמעות מדבריו שיהי' מוכח דיסבור דאמורה לעכו"ם הוי דאורייתא רק דדעת רש"י הוא דשבות דאמורה סמכו חכז"ל אקרא דודבר דבר והכל חד ודרשא דודבר דבר גופא הוי רק דרשא דרבנן כדרך אסמכתא - ואפשר דרש"י כיון בזה לתרץ קושיית החוות יאיר בסי' נ"ג שהקשה על שיטת התוס' בשבת ד' ק"נ דסברו דאיסור דדיבור הוי דאו' א"כ למה לן בגזרה דאמורה לעכו"ם ת"ל דהוא אי' דאו' מכח ודבר דבר ועיי"ש - אבל לרש"י ניחא דהאי שבות דאמורה הוי מטעם דודבר דבר דדבור אסור אבל היא גופא הוי רק דרבנן וא"ש עכ"פ אין סתירה כלל מדברי רש"י דשבת על דבריו בע"ז דשניהן ענין א' וז"פ ואין צריך לפנים -

ולהמתיק הענין יותר נראה לי דרש"י לשיטתו מוכרח הי' לפרש דשבות דאמורה שרשו הוא בקרא דודבר דבר עפי"ד הח"ס ז"ל וא"ח סי' פ"ד שהביא בשם תשובת פ"י להקשות לפי"מ דקיי"ל דיש שליחות לעכו"ם לחומרא למה לן בשבות דאמורה לעכו"ם ת"ל משום שליחות ותירץ הבית מאיר דבשבת ל"ש שליחות דהתורה לא קפדה על המלאכה רק על הגוף שיניח והוא נח ע"כ הוצרך משום שבות אלא דהקשה ע"ז מרש"י ר"פ מי שהחשיך שכ' והא נעשה שליחו לישא בשבת עיי"ש הרי דסובר רש"י דגם במלאכת שבת שייך שליחות א"כ תהדר קו' הפ"י על רש"י למה לן שבות דאמורה בשבת ת"ל מטעם שליחות ותי' הגאון ז"ל דאין הכ"נ דהוי מצי למימר בכל אמורה לנכרי משום שליחות אלא נקטו איסר אמורה דחמור טפי בעיני דרבנן עכ"ל הבית מאיר וכתב הח"ס ז"ל וצריך אני לפרש משו"ה חמורה להו לחכז"ל איסור אמורה דישראל עצמו עובר על ודבר דבר שלא יהי' דבורו של שבת כדיבורו של חול עכ"ד הח"ס ז"ל - הרי דכל איסור אמירה לעכום נצמח מכח איסור דיבור בשבת ולולי קרא זה הי' בטל כל שם איסור אמורה לשי' רש"י א"כ לפי"ז שפיר אין סתירה בדברי רש"י ז"ל ושניהן עולין בקנה א' ודו"ק כי נכון מאד דברינו בס"ד - ומה שיש להעיר על רש"י דכל איסור אמורה בא מאי' דודבר דבר מה מיבעא בב"מ צ' אמורה לעכו"ם בשאר איסורים הא גם בשבת הוי רק מכח קרא הנ"ל - כבר עמד

בזה בשו"ת ריב"א ועיי"ש בסי' נ"ב ונ"ג ועיין ח"ס סי' כ"ד וחו"י סי' הנ"ל וח"ס או"ח סי' ר"א ודו"ק -
ידידו"ש לנצח.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן לז

בעזה"י אור ליום ג' במדבר תרע"ב לפ"ק האלאס יצ"ו.
שוכ"ט סלה לכבוד אהובי ידידי הרב הגאון החריף ובקי כו' בנש"ק כקש"ת מו"ה חיים צוקער נ"י אבדק"ק האלאס יע"א.
אחדש"ה באהבה, מדי התגוררי פה בצל א"א הרב המופלג שליט"א אציע לפניו שאלה אחת בדבר הלכה למעשה בא' שאכל שני מינים מז' מינים שצריכין ברכת מעין שלש באחרונה והדין נותן שברכה אחת פוטרתן ע"י שיכלול את שתיהן בברכה אחת איך הדין באם שכח בתחלת הברכה ולא הזכיר רק אחת מהן ובאמצע הברכה נזכר וחתם בשתיהן אם יצא באופן זה משום שתיהן עכ"ד השאלה -
ואציגה ג"כ את דברי תשובתי שהשבתי בזה בס"ד - הנה נראה לדמות דבר זה להא שכ' המג"א בסי' תפ"ז באם חתם בשל יו"ט ולא הזכיר בתחלה יצא דהכל הולך אחר החיתום עיי"ש - א"כ בנ"ד נמי כיון דחתם בשתיהן יצא - אך הגאון מו"ה בן ציון ז"ל שהי' אבדק"ק נאנאש יע"א השיבני דלא דמי להתם משום דשם ליכא ברכה בפתיחה רק בחתימה ע"כ אם סיים כראוי יצא אבל הכא בברכה דמע"ש דאיכא בה ברכה בפתיחה אם לא זכר בתחלה הוי כמו שלא פתח בברכה א"כ שינה ממטבע שטבעו החכמים כמו דקיי"ל במקום שאמרו להאריך אין רשאין לקצר עכ"ד הרב ז"ל ולפע"ד אחרי המחילה אין מקום לדברי החילוק הנ"ל כלל וכלל ונעלם ממנו דברי הרשב"א בחידושיו לברכות דף י"א שביאר שם בארוכה כל דיני ברכות איזה ארוכה ואיזה קצרה למהוי שינוי ממטבע החכמים וכתב בפירוש דברכת שמנה עשרה דין ברכה ארוכה אית להו דמעיקרא הכי תקנוה שהברכה ראשונה יהי' פותחת בברכה וכל אינך ברכות כיון דסמוכות לה לא יהיו פותחין בברכה ומשך שייך ברכה ראשונה לכולן והוי כמאן דכל הברכות היו פותחין בברכה ועיי"ש שביאר באופן נאות מאד וכן נשנו הדברים בחידושיו דף מ' עיין שם -
וא"כ לדברי הרב הנ"ל דאם לא הזכיר בתחלה הוי כמו שלא התחיל בברכה וכמו שנחסר הפתיחה ושינה ממטבע דמי א"כ יוקשה טובא למה יהי' סגי בסי' תפ"ז בחתימה לחוד הא גם שם בעינן פתיחה וכדברי הרשב"א הנ"ל ולא כמו שרצה החכם הנ"ל לומר

בחילוקו אלא ע"כ כיון דהזכיר לבסוף לא נגרע גם הפתיחה למפרע וגם עלה הי' קאי - ועוד זולת דברי הרשב"א הנ"ל יש להעיר על סברתו במה שכתב כיון דלא זכר בתחלה הוי כמו שלא פתח בכרכה א"כ יוקשה קושיית התוס' ורא"ש בברכות מ"א שהקשו לפי"מ דקיי"ל כרב דכל ברכה שאין בה מלכות ל"ה ברכה א"כ איך יוצאין בברכות שמ"ע ותירצו כיון דבברכה ראשונה איכא מלכות דאלקי אברהם הוי במקום מלכות א"כ הוי כמו שבכל הברכות יש מלכות דברכה ראשונה סובבת על כל הברכות שאומרים אח"כ ועיי"ש מובא בב"י סי' ריי"ד - וא"כ השתא לדבריו דבאם לא זכר בתחלה את דבר שהי' ראוי להזכירו נפלה עי"ז כל תחלת הברכה א"כ אכתי מה יהני בחתימה לחוד הא ל"ה בה מלכות - ועוד בה שלישי' דדבריו אינם מובנים כלל במה שאמר דהיכא דלא זכר בתחלה מה שהי' ראוי לו לזכור הוי כמו שלא פתח בברכה כלל ושם ביו"ט שאני דסגי בחתימה לחוד דברים הללו נפלאים וזרים מאד א"כ איך יוצא כלל ידי תפלה הא לדבריו כיון דלא הזכיר תיכף בתחלת שמ"ע את יו"ט הוי כמו שלא אמר כלל תחלת השמ"ע כמו שאמר ג"כ כן גבי ברכת מע"ש דכיון דלא הזכיר תיכף בתחלה הוי כמאן דלא פתח בברכה א"כ גם שם צריך לומר כן וא"כ איך יהי' יוצא בברכת יו"ט לחוד כיון דלא אמר ג' ברכות ראשונות וברכת שמ"ע מעכבין זא"ז כמבואר בהדיא בתוספתא דמנחות פ"ו דתפלה מעכבין זא"ז ר"ל כל י"ח ברכות כמבואר במפורשי התוספתא שם (ועיין בתשובת מהרש"ם ת"ח סי' א' ובמה שכתבתי עליו למעלה בסי' ל"ה - ואם כי בה' ר"ה מבואר דדוקא תפלת ר"ה מעכבות זא"ז ומשמע דבכל השנה אינו מעכבת - אך באמת כבר הקשיתי ע"ז מהא דקיי"ל דאם לא הזכיר טל ומטר או שאר טעות בשמ"ע דצריך לחזור כל השמ"ע ולמה לא יהי' סגי בהאי ברכה לחוד כיון דאין מעכבות הברכות זא"ז - ואח"כ מצאתי בש"ע התניא שעמד בזה בה' תפלה ותירץ דדוקא לענין אם אינו יודע כל הברכות רק אחת מהן או שתים ואינו יודע כולן לענין זה יש חילוק בין ר"ה לכל השנה דבר"ה מעכב ולא יאמר אפילו מה שיודע ובכל השנה יאמר מה שיודע אבל לענין סידור הברכות אף בכל השנה מעכב עכ"ד) -

וא"כ הכא נמי אם דע"י שלא הזכיר בתחלה הוי כמו שלא פתח בה בברכה א"כ חסרין ג' ברכות הראשונות ומעכב גם ברכת יו"ט ואין לך שינוי מטבע יותר מזה - אלא ודאי מוכח מכ"ז דבמה שלא זכר בתחלה אם זכר בסוף לא נגרע תחלת הברכה ובעת שזכר לבסוף איגלאי למפרע דעלה הי' קאי תחלת הברכה וע"כ שפיר יוצא ביו"ט בחתם לבסוף וא"כ כ"כ בנ"ד גבי ברכת מע"ש כיון דבסוף חתם בשתיהן איגלאי למפרע דתחלת הברכה גם עלה הי' קאי וא"כ שפיר יוצא בברכה זו משום שתיהן כן נר"ל בפשיטות -

איברא דיש להעיר ע"ז לכאורה מסי' נ"ט דמבואר שם דאם אמר אשר בדברו מעריב ערבים ולא אמר יוצר אור לא יצא וכ' שם המג"א דמיירי אף באם סיים כדינו יוצר המאורות אפ"ה אינו יוצא בזה והטעם כיון דתחלתו ואמצע הי' שלא כדין לא יצא ול"ד להא דסי' ר"ט דאם סיים כדין יצא התם מטבע קצר היא אבל הכא תיקנו ממטבע ארוך והיא שינה ממטבע שטבעו החכמים עכ"ד - וכתב שם הלבוש"ר בביאר דברי המג"א בזה"ל היינו לקח כוס שכר בידו ואמר בא"ה כו' בפה"ג ותוך כ"ד אמר שהנ"ב דיצא אע"ג דל"ה רק החתימה לבד כראוי ותי' דהכא אם לא הי' רק הסיום לבד כראוי הרי שינה ממטבע שטבעו החכמים דהמטבע הוא ארוך הייני פתיחה וחתימה והוא קצרו שלא אמר רק החתימה לבד עיי"ש בבלבוש"ר -

הנה מדברי הלבוש"ר משמע לכאורה כדברי הרב ז"ל הנ"ל דבזה שלא אמר בתחלה כראוי הוי כמו שלא פתח בברכה וקיצר במקום שהי' לו להאריך -

אך המחה"ש שם ביאר דברי המג"א באופן אחר וז"ל המחה"ש שם דהתם אין בברכה כ"א החתימה ולא תיקנו באמצע כלום והוא קלקל בחתימתו וכיון ששוב אמר שהנ"ב תיקון מה שקלקל אבל הכא תיקנו מטבע ארוך היינו שיוסיף הרבה דברים באמצע בין פתיחה לחתימה והוא קלקל במטבע באמצע הברכה אף דסיים וחתם כדין מ"מ לא תיקון אמצע הברכה עכ"ל - א"כ לפי דבריו אין העיכוב מכח שלא פתח בברכה ורק דהעיכוב הוא משום דשינה באמצע מטבע אבל באמת הפתיחה נשארת על מקומה א"כ לפי"ז לק"מ על הא דסי' תפ"ז דדוקא הכא דבמקום יוצר אור אמר אשר בדברו מעריב ערבים ובטח אמר כל הנוסח של מעריב עד גמירה רק תחת שהי' לו לסיים כפי הנוסח של מעריב ערבים סיים יוצר המאורות ע"כ שפיר כתב המג"א דלא יצא מפני ששינה באמצע הניסח אבל בסי' תפ"ז דמיירי שאמר כל הנוסח של יו"ט אתה בחרתנו והשיאנו רק דחיסר לומר ותתן לנו דשכח להזכיר את היו"ט ובעת החתימה שפיר חתם ביו"ט עכ"פ שפיר הוסיף בין פתיחה לחתימה בנוסח היו"ט ע"כ שפיר יוצא וכן הכא בנידון שאלתנו אמר כל הנוסח של ברכת מע"ש רק דלא הזכיר המין שאכל א"כ בעת שנזכר לבסוף וזכרו ואיגלאי מילתא למפרע דתחלת הברכה גם עלה הי' קאי וגם בנוסח באמצע הברכה לא הי' שום שינוי א"כ מהיכי תיתי לא יהי' יוצא וא"כ לפי"ד המהח"ש לק"מ מהא דסי' נ"ט על הא דסי' תפ"ז ודו"ק -

אמנם דברי המחה"ש צע"ג מאד דבפירוש כתב הרשב"א דהכלל של שינוי ממטבע החכמים לו שייך רק דבאופן ששינה בפתיחה ובחתימה הייני שקיצר הפתוחה במקום שפותחת בברוך או שחיסר החתימה במקום שחותמת בברוך אבל באם שינה באמצע

הנוסח לא מעלה ולא מוריד ועיין שם בארוכה וכן הביא המג"א בעצמו בסימן ס"ד בשם הכ"מ וא"כ א"א לומר בטעם המג"א דהעיכוב היא משום דקלקל באמצא הברכה וע"כ המוכרח לומר כדברי הלבוש"ר בביאר דברי המג"א הנ"ל דע"י שלא זכר בתחלה הוי קיצר בפתיחת הברכה וא"כ יהי' ראי' לדברי הגאון הנ"ל - אך לפי"ז יהי' סתורה גדולה בש"ע מסי' נ"ט לסי' תפ"ז וכנ"ל -

אמנם נראה לי לחלק בין האי דסי' נ"ט להא דסי' תפ"ז דהכא בסי' נ"ט מיגרע גרע טפי אשמר תחת יוצר אור שהי' לי' למימר מעריב ערבים דלא שייך כלל לכאן והוא דבר שאינו והוי שקר מוחלט דהא יום הוא ולא לילה ועי"ז נפלה באמת כל תחלת הברכה דע"י שאמר דבר שקר פסל כל הברכה שהי' מתחלה ועיין בלח"מ פ"ח דברכות שכתב ג"כ דע"י שהזכיר מעריב ערבים ביום דהוי שקר גמור גרע טפי ועיין ג"כ במג"א סי' תפ"ט דהיכא דאמר דבר שאינו גרע טפי ונראה להסביר הדבר דהוי כמו ששחט חטאת לשם עולה דפסול דמינה מחריב בה כמבואר בפ"ק דזבחים והכ"נ כיון דהזכיר לילה בשעה שהי' לי' להזכיר יום ע"כ מגרע כל הברכה של תחלה דמינה מחריב בה ושפיר כ' הלבוש"ר דהוי כמו שקיצר הפתיחה - משא"כ שם בסי' תפ"ז דמיירי כמו שכתבתי למעלה שלא הזכיר יום אחר בתפלת יו"ט רק שגם. יו"ט לא הזכיר וכיון דעכ"פ לא אמר בתחלת הברכה דבר שאינו לא החריב בה ולא גרעה תחילתה והוי רק סתמא וסתמה לשמן הן עומדין כמבואר ריש זבחים ובסי' נ"ט דאמר בפירוש דבר שאינו שפיר פסל כל הברכה כמו בקדשים באם אמר בפירוש לשם קרבן אחר דלא עלה לשם חובה ובחטאת פסל לגמרי אבל בסתמא לשמן הן עומדין וא"כ בסי' תפ"ז דמיירי בסתמא שפיר יוצא ידי חובתו בתפלה זו ולדעתי חילוק זה היא אמת לאמיתו של תורה וברוך השם שהאיר עיני בזה ודו"ק -

והשתא בנ"ד נמי כיון דבעת שאמר תחלת הברכה ולא הזכיר רק מין א' ואת מין השני לא הזכיר עכ"פ לא אמר דבר שאינו א"כ לא נעקר עי"ז תחלת הברכה דהא לא החריב בה מידי והוי לענין מין השני כסתמא דלשמן הוא עומד ובעת שהזכיר לבסוף גם את השני שפיר יוצא דומיא דסי' תפ"ז ודו"ק - ואל יתעקש המתעקש לומר דל"ד שאלתינו לסי' תפ"ז דהכא כיון דעכ"פ הזכיר מין א' א"כ תחלת הברכה רק עלה קאי ול"ד לסי' תפ"ז דשם לא הזכיר כלל יום אחר ולא הי' מוצא מקום לחול על דבר אחר ומיתלי תלי וקאי עד שהזכיר לבסוף את יו"ט וחלה עלי' ע"כ שפיר יוצא משא"כ הכא דהזכיר מין א' ולא השני' ע"כ תחלת הברכה רק עלה קאי ולגבי השני הוי כבלי פתיחה - ז"א כיון דבאמת הי' בכח הברכה שהתחיל לברך לחול על שתיהן אם הי' מזכיר שתיהן בתחלה

ורק משום דשכח לא הזכיר השני' א"כ מה"ת יגרע כחה של הברכה ושפיר יש לומר דלגבי השני מיתלי תלי וקאי עד שהזכיר לבסוף ואז נתגלה דמתחלה גם עלה הי' קאי ול"ד לסי' ו"ט דשם באמת לא הי' בכח הברכה לחול על לילה כיון דהוא דבר שאינו וא"ש בהבנת הדברים בעזה"י -

ועוד יותר גדולה מזו אני אומר דאף באכל מין א' מז"מ ובברכה אחרונה שעשה הזכיר בתחלה מין אחר שהוא ג"כ מז"מ רק שכעת לא אכל מין זה ובסוף הברכה הזכיר המין שאכל ג"כ נראה לי שיצא ול"ד לסי' נ"ט דקיי"ל דלא יצא והטעם נראה לי עפי"ד הש"ס זבחים דף ג' דאם שחט חטאת חלב לשם חטאת דם כשר ואינו מחריב בה והטעם משום דעכ"פ לשם חטאת נשחטה והכ"כ אינו מחריב בה מין הראשון שהזכיר כיון דעכ"פ לשם ברכה דמעין שלש אמרה וכיון דהזכיר המין לבסוף שפיר יצא אבל בלא הזכיר כלל המין שאכל פשיטא דלא יצא דהא הברכה לא הי' כלל על מה שאכל ושם הי' הכונה על החטאת ששחט ורק שחשב על חטאת אחר וזה לא מגרע כיון דשם חטאת אחד היא כ"כ הכא כיון דעכ"פ הזכיר המין שאכל ורק בתחלה הזכיר מין אחר י"ל כיון דעכ"פ הי' ברכה מע"ש לא מחריב בה ויצא - משא"כ בס' נ"ט בהי' לו לומר יוצא אור ואמר ומעריב ערבים הוי כמו ששחט חטאת לשם עולה דמחריב בה וא"ל דהא גם יוצר אור עם מעריב ערבים שם אחת אית להו דזה תפלה וזה תפלה - י"ל דז"א דהא גם בשחט חטאת לשם עולה שם אחת להו זהו קרבן וזהו קרבן ומה חילוק יש לכאורה בין שחט חטאת לשם עולה ובין שחט חטאת חלב לחטאת דם וע"כ דחילוק רב יש ביניהם דבשחט חטאת חלב לשם חטאת דם הוי הצד השוה שבהן בשתי פעמים א' השיווי מצד הקרבן שזה קרבן וזה קרבן והשיווי הב' ששניהן חטאת ורק חלוקין בשם וכיון דיש בהן רוב השיווי ע"כ לא מחריב בה משא"כ בשחט חטאת לשם עולה כיון דל"ה השיווי בהן רק באופן אחד לחוד ע"כ מחריב בה - וכמו כן בברכת מעין שלש בהזכיר בתחלה מין א' אחר שלא אכל כעת אבל הוא ג"כ מז"מ דמברכין עלי' מע"ש - א"כ ג"כ יש בהם שני אופנים בשיווי א' שזה ברכה וזה ברכה והב' דשניהן הוא ברכה מע"ש ע"כ שפיר דמי לשחט חטאת חלב לשם חטאת דם דכשר - משא"כ באמר תחת יוצר אור מעריב ערבים דשם ל"ה השיווי רק באופן אחד ששניהן הוויין תפלה ע"כ היא דמי לשחט חטאת לשם עולה דג"כ יש בהן צד שיווי ואפ"ה מחריב בה כן נראה לי ועיין בשבולי דוד סי' תקפ"ט - עכ"פ בנ"ד ודאי אם נזכר לבסוף והזכיר גם את מין הב' שפיר יצא משום דהכל הולך אחר החיתום ואיגלאי מילתא למפרע דגם תחלת הברכה עלה הי' קאי דומיא דסי' תפ"ז כן נראה לפע"ד -

ואין להקשות מסי' ר"ח דמבואר שם דאם אכל תפוחים ושתה יין אין ברכת הגפן פוטר את התפוחים אף שחותם בעל הארץ ועל הפירות והטעם מבואר במג"א שם כיון דלא הזכירו בפתיחה אלמא דלא סגי בחתימה לחוד - י"ל דשאני התם דתפוחים לא הוויין מז' מינים דטעונים ברכת מע"ש ע"כ ודאי דתחלת הברכה לא עלייהו הי' קאי ע"כ אף דבחתימה כלל אותן מ"מ כיון דלא הי' פתיחה בהן לא יצא משא"כ הכא דהיא מז' מינים דשייכא בתחלת הברכה דהא באמת אם הי' מזכירה בתחלה גם עלה הי' קאי בזה שפיר י"ל דגם בסתמא אף בלי זכירה מתחלה עלה הי' קאי כיון דהזכירה לבסוף כמו דאמרו דזבחים דסתמא לשמן הן עומדים וא"ש בפשיטות -

אך הא קמיבעא לי' בהא דינא דתפוחים הנ"ל כיון דכ' המג"א הטעם דלא יצא עם הסיום דועל הפרות משום דלא הזכירו מתחלה איך הדין אם באמת הזכיר התפוחים גם בפתיחה אם יצא בזה - ונראה לי דלא יצא כיון דקיי"ל דבמקום שאמרו לקצר אם האריך לא יצא דהוי שינוי ממטבע שטבעו החכמים והכ"נ כיון דהברכה אחרונה של תפוחים הוי בורא נרו"ח דהוא פתיחה בלי חתימה ואם כלל אותן בברכה דמע"ש דיש בה פתיחה וחתימה הוי לגבי ברכה דתפוחים שינוי במטבע דבמקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך וזה ברור ואמת לפע"ד -

והנה יש להקשות ע"ד המג"א הנ"ל שכ' דמה"ט אינו יוצא בברכת על הגפן על התפוחים כיון דל"ה רק חתימה לחוד מה בכך דהרי מבואר במג"א סי' נ"ט שהבאתי לעיל דמה"ט ניחא בסי' ר"ט דסגי בסיום לחוד משום דל"ה ברכה כ"א בסיום וכיון דסיים כראוי יצא וא"כ הכ"נ בברכת התפוחים נמי נימא דבסיום לחוד הוי ברכה כמו בברכת שהנ"ב הנ"ל וכפירוש הלבוש"ר הנ"ל וא"כ ה"ה הכא כיון דסיים כראוי הי' צריך להיות סגי בסיום הברכה של מע"ש וכאשר באמת הביא הבית יוסף שם בשם כמה פוסקים דיוצא על התפוחים בסיום דועל הפירות וכתב הב"ח הטעם מכח הכלל דהכל הולך אחר החיתום וצ"ע לכאורה - אך א"ש עפי"מ דקיי"ל דברכה שאין בה מלכות לא מקרי ברכה א"כ א"ש כיון דבחתימת הברכה דמע"ש ליכא מלכות ע"כ אינו יוצא בחתימה לחוד ול"ד לשאר ברכה דמע"ש דסגי בחתימה בלא מלכות משום דהי' פותחת במלכות וגם על הסיום קאי וכדברי תוס' ורא"ש גבי תפלה שהבאתי לעיל - אבל לגבי תפוחים דהפתיחה לא קאי עלייהו כיון דנאמרה על ז"מ והם לא היו בכלל ז"מ וכמו שכתבתי לעיל א"כ ליכא בהוא רק ברכה בלי מלכות ול"ה ברכה כלל ע"כ באמת אינו יוצא בחתימה זו - ולפי"ז יהיו דברי הב"ח שכ' בטעמא דפוסקים דסוברים דיוצא בחתימה גם על התפוחים משום דהכל הולך אחר החיתום צ"ע מה מהני חתימה בזו דל"ה בה מלכות ול"ה ברכה כלל

וצ"ע - ומה שמהני החתימה בסי' ר"ט היינו משום דמיירי בתוכ"ד של תחלת הברכה ע"כ שפיר הוי בה מלכות וא"ש ודו"ק -

ונחזור לנדון שאלתינו והנה הרב הגאון מו"ה בן ציון הנ"ל רצה לדמות דבר זה לפתח בחמרא וסיים בשכרא דיצא והוא דין דסי' ר"ט הנ"ל - ולפע"ד אינו דומה להתם משום דשם אמר באמת כל נוסח הברכה כתיקונו ורק טעה במחשבתו ועיי"ש פרש"י ותוס' משא"כ הכא חיסר בגוף הברכה שלא הזכירו מתחלה - וע"כ אינו דומה לפע"ד רק לסי' תפ"ז וכמו שכתבתי וביארתי הענין ב"ה בארוכה -

ועוד אמר הרב הנ"ל והעלה לדינא דלכתחלה לא יזכיר גם לבסוף רק יעשה לה ברכה בפ"ע אחר שסיים הברכה בשביל המין שהתחיל לברך אבל בדיעבד אם הזכיר לבסוף יצא וכתב שמצא כן בספר שדי חמד בשם שני חכמי ספרד ולא נמצא שם טעם -

ולפע"ד אין זה נכון וחוששני משום איסור ברכה שאינה צריכה והמג"א בסי' רט"ו כ' מש"ס יומא דהתירו לקרות דברים שכתב בע"פ כדי שלא לגרום ברכה שא"צ וכן הביא בשם השל"ה ז"ל דאם הפירות כבר הם על השלחן לא יסירו אותן כדי שלא לגרום ברכה שא"צ וגם הכא כיון דיש לפניך דרך לפטור עצמך ע"י שתזכור לבסוף א"כ הוי כמו שהפירות מונחים לפניך ומה גם על פי מה שבארתי לעיל דע"י שיזכור לבסוף יגלאי מילתא למפרע דתחלת הברכה גם עלה הי' קאי א"כ פשיטא דטפי עדיף דיכלל אותם לבסוף ממה שיעשה לה ברכה בפ"ע וכן עיין בב"ח יו"ד סי' י"ט שכתב בזה"ל לפי שאין נכון להרבות בברכות כל שאפשר לפטור עצמו בברכה אחת עכ"ל ועיין ג"כ בדבריו בה' חלה סי' שכ"ו מה שכתב שם מענין ברכה שאינה צריכה שצריך ליזהר בזה מאד ועיין עוד בבאר שבע בשו"ת סי' ל"ז בענין ברכה שא"צ ע"כ פסק הנ"ל אף שהביא שכן הסכימו שני גדולי ספרד לפע"ד לא שמיעא לי כלומר לא סבירא לי רק כמו שכתבתי כן יש לעשות גם לכתחלה לכלול בסיף הברכה גם את מין השני ואז יהי' יוצא ידי שניהן אפילו למצוה מן המובחר כן נלעפ"ד ועיין בתשובת בית יאודה לחכם מו"ה יאודא עאיי"ש הספרדי סי' ד' ודו"ק -

נאם ידידו דו"ש ושלו' תורתו ע"ע.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

אח"כ בא לידי השד"ח בשאלה וראיתי שכתב במערכת ברכות אות כ' וז"ל אכל שנים או ג' דברים מדברים הטעונים ברכה מעין ג' כגון מזונות ויין וענבים דהדין לכוללם יחד בברכה אחת על המחי' כו' ושכח בפתיחה ודילג א' או ב' מדברי' הנ"ל וסמוך לפתיחה נזכר יסיים הברכה על הדברים שהזכיר בפתיחה ואח"כ יברך ברכה בפ"ע על הדברים

שדילג ואם בדיעבד כלל בחתימת הברכה כל הדברים ההם אף שבפתיחה דילג מהני החתימה בלי פתיחה כ"כ הרב הפרדס בספר אות היא לעולם ח"א דף ל"ה סי' ל"ב והחזיק על ידו המאוה"ג הרב פתח הדור בסי' ר"ח אות ט"ו עכ"ל השד"ח - אחרי מחילה מכ"ת סתם הדברים בעצתו דיסיים הברכה כך ואח"כ יעשה ברכה בפ"ע ונתן בזה טעות למעיינים דאף לפי פסק הני תרי רבנן הנ"ל לא יכונו הדברים גבי מזונות ויין וענבים דהא פסק הלחם רב והביאו בעל עטרת זקנים והבאה"ט בסי' ר"ח דעל המחי' לחוד פוטרת יין ותמרי דמיסעד סעיד וה"ה ענבים א"כ אף אם יסיים בעל המחי' לחוד יצא ידי יין וענבים ובטח הזכיר תחלה על המחי' דכך היא הדין להזכיר תחלה על המחי' - וא"כ לא משכחת דין הנ"ל רק בשני שאר מינים מז"מ כגון ביין ותמרי אבל במזונות ויין אם יעשה ברכה בפ"ע ודאי דיהי' ברכה לבטלה ובעיקר דין הנ"ל כבר גליתי דעתי העני' בפנים ודו"ק -

סימן לח

החיים והשלו' אל כבוד מחו' הגאון המפרסים צדיק תמים כו' כקש"ת מו"ה יעקב יוסף גינז שליט"א אבדק"ק בוסערמין יצ"ו.

ע"ד שחידש כבוד מחו' נ"י שקטן שעבד במקדש אין עבודתו פסולה והאריך לבאר דבריו להוי ידוע לכהדרגנ"י שלא שמיע לי כלומר לא סבירא לי כוותי' וכמו שאבאר בס"ד בראיות ברורות ומוכרחות - דהנה תוכ"ד מחו' נ"י הוא משום דלא מצינו ששינה הכתוב לעכב עבודת הקטן ע"כ מזה דן דאין עבודתו מחוללת - הנה מלבד דלשון הש"ס בחולין כ"ד דקאמר מכאן אמר ר"א קטן פסול וכו' מורה דאף בדיעבד פסול דכן הוי משמעות תיבת פסול אם כי מזה עוד אין ראי' כ"כ דעיין בתוס' חולין כ"ז ע"א ד"ה השוחט דהביאו מהתוספתא דתני לשון פסול על לכתחלה עיי"ש א"כ כ"כ אפשר לדחוק ולומר דתני לשון פסול דוקא על לכתחלה - אמנם יש לי ב"ה ראיות ברורות ע"ז דקטן שעבד עבודתו מחוללת - ולכאורה הי' נראה לה"ר ממה דקיי"ל דשבת נדחה אצל קרבנות ולפי דבריו שעבודת קטן בדיעבד כשרה א"כ למה דוחה שבת נעבוד ע"י קטן וכה"ג איתא בסו"פ ר' ישמעאל במנחות דמאן דסובר נקצר ביום כשר קצירת העמור א"ד שבת אף דמצוותה בלילה מ"מ כיון דביעבד כשר ביום א"ד שבת ועיי"ש ומהאי טעמא העלה הש"ך ביו"ד סי' רס"ב סק"ב דאם מל תוך ח' צריך להטיף דם ברית דאי לימא דמילתו כשרה א"כ למה דחתה שבת ועיי"ש - א"כ ה"ה לענין עבודה אי נימא כדברי מחו' הגני' דעבודת קטן בדיעבד כשרה א"כ למה תדחה עבודה שבת יעבוד קטן אלא ודאי מוכח דעבודתו

פסולה ולכאורה היא ראי' נכונה - אמנם אחר העיון יש לדחות ראי' זו חדא שהרמב"ם לא סבירא לי' שיטת הש"ס דמנחות הנ"ל וכמו שהוכיח הח"צ בסי' קס"ו במישור ועיי"ש (ובמקו"א כתבתי גם אני הצעיר מקור לדברי הרמב"ם מדוע לא הלך בשי' הש"ס הנ"ל - משום דהסוגיא במנחות דף ס"ד בשחט כחושה דאומרים לו הבא שמינה לכתחלה הוי היפך הסוגיא דסו"פ ר"י הנ"ל דהא הכחושה בדיעבד כשרה ואפ"ה מחללין שבת על מצוה דלכתחלה והרמב"ם פסק בה' שגגות כהאי סוגיא דדף ס"ד ע"כ לא פסק כהאי דסו"פ ר"י והוא הערה נכונה בעזה"י ולפי"ז יהיו הני תרי סוגיות הנ"ל סותרים זא"ז והיא הערה חדשה) גם דברי הש"ך שהבאתי בלאו"ה תמוהים שדימה הך דמל דתוך ח' להך דנקצר ביום הא לא דמי כלל דשם גבי העומר ל"ה רק מצוה לכתחלה אבל הכא במילה היא מבטל מ"ע דביום השמיני דהוא מ"ע בפ"ע דליה רק ביום השמיני והיא פליאה נשגבה על מאורן של ישראל מרן בעל הש"ך - ואחר החיפוש מצאתי שהפרמ"ג בה שבת סי' של"א הרגיש בזה על הש"ך ועיי"ש וא"כ לפי"ז ממילא נפלה ראייתי מדברי הש"ס דסו"פ ר"י הנ"ל - ועוד אמינא לדחות ראייתי הנ"ל דהנה יש להקשות לכאורה על שי' רש"י בחולין י"ב מובא בלח"מ פ"א מה' פה"מ ה"ו ועיי"ש דסובר דקטן שוחט בקדשים אם מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו א"כ לפי"ז קשה למה שחיטת קדשים דוחה שבת ישחוט קטן ובאופן שיהי' מחשבתו ניכר מתוך מעשיו דלשם קדשים הוא שוחט סו) ואין לומר כיון דבלאו"ה יצטרך לחלל שבת בשאר עבודות וכיון דנתנה שבת לדחות אצל שאר עבודות נתנה נמי לדחות אצל שחיטה וכה"ג איתא שם במנחות סו"פ ר"י הנ"ל ועיי"ש - ז"א דהא שם אמרינן דמשו"ה לא ממתינין להקטיר חלבים עד שתחשוך משום דכבר דחתה השחיטה את השבת וכיון שנתנה שבת לדחות אצל השחיטה דחתה נמי אצל הקטרה ועיי"ש - והשתא אי נימא דהשחיטה יהי' ע"י קטן א"כ ממילא גם הקטר חלבים יהי' בלילה ונמצא שלא יהי' שום חילול שבת כלל סז) ועוד נראה דיש לחלק בין אם כבר הודחה שבת פעם אחת דאז שפיר הסברא נותנית דידחה עוד הפעם אבל משום דעתיד לידחה נימא דגם קודם ידחה זהו נגד הסברא כמובן עיין ברש"י שם סו"פ ר"י ותראה דיש מקום לחילוק זה אך הכא בנידון דברינו לא צריך לחילוק זה כי לפי הנ"ל לא יהי' שום חילול שבת כנ"ל א"כ לכאורה היא קושיא אלימתא לדעת רש"י הנ"ל למה ידחו הקרבנות שבת הא אפשר בלאו חילול שבת באופן שישחוט קטן וכנ"ל -

אמנם באמת לק"מ עפי"מ דקיי"ל דשחיטת קדשים בעי שליחות כידוע וא"כ א"א לשחוט ע"י קטן כיון דאין שליחות לקטן וא"כ א"ש ולק"מ מה שהקשיתי על רש"י ז"ל - וא"כ לפי"ז גם ראייתי הנ"ל אינו ראי' מה שאמרתי דאם עבודת הקטן בדיעבד כשרה יעבוד

הקטן בשבת ז"א דהא אפשר דכהנים שליחא דידן כמו שנסתפקו בש"ס בזה וא"כ א"א ע"י הקטן כיון דל"ה בר שליח - אבל בקרבן דידי' אפשר דשפיר אם עבד עבודתו כשרה וליכא ראי' כלל מעבודת שבת כנ"ל -

ועפי"ד הנ"ל יש לומר ישוב נכון בדברי רש"י בסוגיא דשליחות שכתב מנלן דשליחו של אדם כמותו בשחיטת קדשים ודייק מינה הפ"י שם דדעת רש"י דבכל שחיטת קדשים בעי שליחות וע"ז תמה מנא לי' לרש"י הא ועיי"ש שהאריך בזה - ועפ"י האמור א"ש דרש"י לשי' מוכרח לסבור כן דאל"כ יוקשה למה יחדה שחיטת קדשים שבת ישחוט קטן ובאופן שיהי' מחשבתו ניכרת ממעשיו א"ו דבכל שח"ק בעי שליחות וא"כ א"י ע"י קטן ולק"מ ודו"ק -

וא"כ לפי"ז לא הועלתי כלום בראייתי הנ"ל כיון דשחיטת קדשים בעי שליחות ואין שליח לקטן - אמנם אכתי הועלתי קצת בזה דבקרבנות צבור בטח א"א ע"י קטן דהא לאו בני שליחות נינהו א"כ אפילו נימא כדברי מחו' נ"י דקטן שקיבל הדם אחר השחיטה כשר אפ"ה אין מקום לתרץ בזה את דברי הגאון מהר"מ בנעט ז"ל דכהן קטן יקבל את הדם כמו שרצה כמ"ע הדרגנ"י לומר כן משום דשם בשבת בקרבן צבור מיירי כמו שמבואר בדברי המהר"ם בנעט ז"ל דאלו בקרבן יחיד ל"ה ס"ד כלל לומר עדל"ת משום דזמנו אינו קבוע א"כ ימתין עד דאיכא כהן כשר וכיון דמיירי בקרבן צבור א"א ע"י קטן א"כ קמה גם נצבה תמיהתי על מרן הגאון מהר"מ בנעט ז"ל

- (וכדי

להבין על מה דברינו הנ"ל סובבים אמרתי להציע כאן כל הפלפול שהי' בינינו דהנה בשבת קל"ב אמרינן אלא אמר רב אשי כי אמרינן עדל"ת כגון מילה בצרעת א"נ כלאים בציצית דבעידנא דמעיקר לאו מקיים עשה אבל צרעת הנקצצת משום עבודה בעידנא דמעיקר לאו לא מקיים העשה דעבודה עכ"ל הש"ס (וקאי על מה דאמר מתחלה דצרעת דוחה עבודה עיי"ש) והקשה הגאון ר' מרדכי בנעט ז"ל ממה דאיתא בפסחים נ"ט דמותר למחוכ"פ להקריב קרבנתו אפילו לאחר תמיד של בין הערבים משום דעשה דפסח דיש"ב כרת דוחה לעשה דהשלמה עיי"ש -

ובתוס' שם הקשו איך דוחה עשה דפסח לעשה דהשלמה הא ל"ה בעידנא דעשה דפסח יקיים בלילה ואעשה דהשלמה יעבור כעת ותירצו דמיירי באופן שישחוט לפסח קודם שהקריב קרבנותיו דשו"ז על מחו"כ וא"כ אם לא יקריב אח"כ קרבנותיו יפסול הפסח נמצא דבעת שמקריב קרבנותיו נעשה הפסח ראוי לאכילה א"כ נחשב כמו שמקיים תיכף עשה דפסח והוי שפיר בעידנא ע"כ - ועפי"ז הקשה הגאון הנ"ל דגם בשבת שם

גבי צרעת נימא הכי דקודם ישחט התמיד ע"י זר דשחיטה בזר כשרה או הוא בעצמו ישחוט ואח"כ יקצוץ בהרתו נמצא דאם לא יקצוץ לא יהי' מי שיקבל את הדם ויפסול א"כ בעת שקוצץ בהרתו נעשה התמיד ראוי ליקרב וא"כ שפיר הוי עי"ז בעידנא ע"כ קו' הגאון מהר"מ בנעט ז"ל בספרו מגן אבות על הל"ט מלאכות (שוב מצאתי בספר משנה לחם שנדפס עוד בשנת תקי"א מהרב מו"ה יחיאל מיכל מיאברוב ז"ל עיין שה"ג שהביא ספר זה והיא יקר המציאות כי לא נדפס שנית שכבר קדמו בקושיא זו) - סח)

וע"ז תמהתי עפי"מ דקיי"ל דהשחיטה והקבלה צריכין להיות תיכופין זל"ז עיין במעילה דף ב' בתוס' שם - והנה שם בשבת עכצ"ל דליכא כהן אחר דאל"כ בלאו"ה ל"ה אמרינן עדל"ת כיון דאפשר לקיים שניהם וכיון שכן א"כ א"א לשחוט בתחלה כיון דליכא מי שיקבל תיכף את הדם - וע"ז רצה כבוד מחו' הגנ"י לומר דמיירי שיש שם כהן קטן אשר בדיעבד אינו מחלל עבודה ומ"מ כיון דלכתחלה לא אפשר שפיר שייך לומר עדל"ת והוא יקבל את הדם כיון דלא אפשר בענין אחר וא"כ שפיר הקשה הגאון הנ"ל ועל זה סובב כל פלפול הנ"ל) -

מדי דברי בזה אעורר דבר מה שראיתי בח"ס יו"ד סי' רצ"ו שרצה לומר דאם שחט אחד שלא מדעת בעלים הקרבן כשר ועיי"ש - ומדברי תוס' קידושין כ"ג לא משמע כן דכתבו בד"ה דאמר רב הונא דאי נימא דדוקא שלוחי דידן נינהו אי הקריב שלא מדעת בעלים הקרבן פסול ועיי"ש - וא"כ בשחיטה דלכ"ע דוקא שלוחי דידן נינהו כמו שכתב בנו"ב קמא אה"ע סי' נ"ו בתשובת הגאון מהאמבורג ז"ל וכן מוכח ממשמעות הח"ס דסובר כן א"כ פשיטא דפסול אם שחט שלא מדעת בעלים כמו דמוכח מדברי תוס' הנ"ל דהיכי דבעי שליחות דבעל ולא הוי פסול וצ"ע על מרן ז"ל שלא הרגיש בזה - שוב מצאתי בח"ס סי' שכ"א שחזר מזה וכתב דבאמת הוא פסול ולא הביא דברי תוס' הנ"ל רק גבי קטן הוא מסופק אם שחט קטן קרבן של גדול מדעתו אם נפסלה עי"ז והניח הדבר בספק עיי"ש - ולדידי הדבר פשיטא דלדעת רש"י דסובר דקטן שוחט בקדשים אם מחשבתו ניכר מתוך מעשיו ע"כ מוכרח דשחיטתו פסול בקרבן אחרים דאל"כ קשה למה שחיטת קדשים דוחה שבת ישחוט קטן א"ו דאף בדיעבד פסול כיון דל"ה בר שליח וא"כ ליכא מקום כלל לספיקו של מרן ז"ל דלשי' התוס' דליכא לקטן שום מחשבה א"כ ממילא דפסול כיון דשחיטת קדשים צריך מחשבה ולקטן ליכא מחשבה וע"כ דספיקו אזיל לדעת רש"י ולרש"י ע"כ מוכח כנ"ל דאל"כ למה עבודה דוחה שבת וז"ב ופשוט בעיני ודו"ק -

ועתה אפנה בעזה"י לעיקר דבר מה שהעלה דבדיעבד עבודת קטן אינה מחוללת אשר לדעתי אינה אמת ואינה מכוונת להלכה וכמו שאגיד בס"ד סט) ל"מ לדעת הרמב"ם

ותוס' מובא בלח"מ בריש פרק א' מפה"מ דסברי דאפילו אם מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אפ"ה לא מצי לשחוט משום דלאו בני כונה נינהו א"כ פשיטא דקטן שעבר עבודתו פסולה משום דכל עבודות קדשים בעי כונה וקטנים לאו בני כונה נינהו וזה אמת וברור אלבייהו - רק אפילו לדעת רש"י דסובר דבני כונה נינהו באם מחשבתן ניכרת במעשיהם י"ל דוקא בשחיטה דלא בעי כהונה אבל בשאר עבודות דבעי כהונה גם לדידי' קטן פסול ויש לי ראי' ברורה ע"ז מש"ס דזבחים דף צ"ט ע"א דאמרינן שם דקטן אינו חולק בקדשים משום דכתיב הכהן המחטא ראוי לחיטוי חולק אינו ראוי לחיטוי אינו חולק וקטן א"ר לחיטוי עיי"ש וכו' עד בעי רב אשי טמא בקרבנות צבור מהו שיחלוקו מי אמרינן המחטא אמר רחמנא והאי נמי ראוי לחיטוי או דלמא ראוי לאכילה בעינן ועיי"ש - והנה ברש"י שם ד"ה מהו כתב דמיירי בקרבן צבור שהקריבו טהורים וקמבעיא לי' אי פלגי' מני' להאי טמא הואיל וראוי לחיטוי דצבור דוחה טומאה או דלמא ראוי לאכילה בעינן אבל בהקריבו טמאין לא קמבעי' לי' דהרי אינו נאכל בטומאה עכ"ל רבינו רש"י ז"ל -

והנה זה כביר הקשיתי כאן קו' נאה והוא לפ"ד רש"י שכתב דמיירי בהקריבו כהנים טהורים ולפי"מ דאיתא בב"ק ד' ק"י דהיכא דאיכא טהורין טמאין מי מצי עבדי עיי"ש - ולפי"מ דאמרינן כאן בש"ס זבחים דמשו"ה טבול יום אינו חולק בקדשים אף דיהי' ראוי לחיטוי בלילה אחר הערב שמש דבעינן שיהי' ראוי לעבודה בשעת הקרבה וכן פסק הרמב"ם בפ"י ממעה"ק הי"ד עיי"ש - א"כ לפי"ז קשה מאד מה קאמר גבי בעי דרב ר' אשי מי אמרינן המחטא א"ר והאי טמא מחטא הוא ז"א כיון דמיירי בדאיכא טהורין א"כ טמאין לא מצי עבדי א"כ ל"ה ראוי לחיטוי והוא הערה עצומה לדעתי - ואין לומר לפי דברי המהרש"ל ביבמות דף ל"ג דהעלה דאף דקיי"ל דטומאה הודחה בצבור וא"כ היכא דאיכא טהורין טמאין לא עבדי מ"מ אם עבד טמא אף במקום דאיכא טהורין אין עבודתו מחוללת עיי"ש - א"כ לפי"ז אפשר לומר דשפיר מקרי ראוי לחיטוי כיון דבדיעבד עבודתו כשרה ול"ד לטבול יום דעבודתו מחוללת - ז"א דאי אמרת כיון דבדיעבד כשר מקרי ראוי לחיטוי א"כ בבב"ק שם דאמרינן דטמא אינו משוי שליח כיון דאיהו לא מצי עביד ואמאי נימא כיון דבדיעבד כשר מקרי מצי עביד אלא ע"כ כיון דלכתחלה אינו יכול לעשות אינו ראוי מקרי א"כ גם כאן גמי כיון דרק בדיעבד כשר אינו ראוי לחיטוי א"כ קשה טובה מאי קאמר האי נמי מחטא הוא וצע"ג - וא"ל דהסוגיא דהכא בזבחים אזיל למאן דסובר דטומאה הותרה בצבור א"כ שפיר מצי עבדי אפילו במקום טהורין כמו דמבואר בש"ס יומא ד"ו ובתוס' בב"ק שם - ז"א חדא דרש"י נקט בלשונו

טומאה דוחה צבור משמע דנחית אפילו למאן דסובר טומאה דחי' בצבור ואפילו אמרת דשיגרא דלישנא נקטי' ולאו דוקא נקיט - מ"מ קשה משום דרבינא פושט האי איבעא והוא סובר ביומא בהדיא דטומאה הודחה בצבור וא"כ שפיר קשה קושייתי הנ"ל ע"כ קושייתי מכבר -

והנה כבר הרציתי הדברים לפני גדולי דורינו הי"ו (הנה עוד בימי בחרותי בהיותי בחור צעיר הקשיתי קושיא הנ"ל לכמה גדולים ראשי הגולה גם לפני הגאון מופת הדור בעל פרי השדה הרציתי קושיא זו ועלי רמז בפרי השדה ח"ד סי' ל"ג אות ב' שנשאל עוד בקו' הנ"ל מת"ח א' מגאליציאן אבל לא בביאור כ"כ כמו שהקשיתי אני דהשואל הנ"ל הקשה בקצרה לרש"י דכ' דמיירי דהקריבו טהורין א"כ טמא לא הי' יכול להקריב בעת הזאת ומהסוגיא משמע דבעי שיהי' ראוי לחיטוי כשעת ההקרבה ולא זכר כלל מהסוגיא דבב"ק הנ"ל - וע"ז השיב הגאון ז"ל דע"י הואיל ר"ל אילו לא הי' כהן טהור הי' יכול להקריב מקרי ראוי לחיטוי ע"י הואיל כמו דקיי"ל בעלמא דאמרינן הואיל - ולפע"ד בתירוצו לא יספיק לתרץ קושייתי דא"כ דע"י הואיל חשוב בר חיטוי א"כ למה שם בב"ק לא חשיב מצי עביד ע"י הואיל נימא נמי כיון דלולי כהנים טהורים מצי עביד מצי עביד מקרי כמו דמקרי כאן בזבחים מה"ט ראוי לחיטוי וממ"נ יוקשה או סוגיא דבב"ק אי אסוגיא דזבחים אם לח דנחלק בין מצי עביד ובין ראוי לחיטוי דע"י הואיל מקרי שפיר ראוי לחיטוי אבל מצי עביד לא מקרי אבל זה דוחק - גם מה שכתב שם בפרי השדה הנ"ל דהסוגיא דזבחים יסבור טומאה היתרה בצבור כבר מופרך ממה שכתבתי בקושייתי דשם מרא דשמעתא של הפשטן הוא רבינא והוא סובר דטומאה הודחה בצבור א"כ קו' הנ"ל במקומה עומדת) - ובקיץ העבר הרציתי והעליתי קושיא הנ"ל לפני כבוד הגאון מופ"ה מטאלטשווע בעל ספרי יד יצחק והשיבני דשפיר י"ל כמו שרציתי לומר עפי"ד הרש"ל הנ"ל כיון דביעבד כשר מקרי ראוי לחיטוי והביא סמוכין לזה משחוטי חוץ דקיי"ל דבענין שיהא ראוי לפנים אפ"ה היכא דרק בדיעבד כשר מקרי ראוי לבא לאוהל מועד כמו שכתבו תוס' בחולין דף מ' סוף ע"א ולא דמי להא דבב"ק דשם לענין מינוי שליחות מיירי ושם צריך שיהא מצי עביד השתא בשעה דמשוי שליח דכן משמע לשון הש"ס בנזיר דף י"ב וכיון דלכתחלה א"ר להקריב לא מצי משוי שליח דהא רצונו לעשות שליח על לכתחלה וזה לא מצי עביד וא"ש עכ"ל הטהור בתשובתו אלי והדברים כנים ואמיתיים בחילוקי בין סוגיא דזבחים לסוגיא דבב"ק ודו"ק -

והשתא לפי האמור שהוכחנו היכא דבדיעבד כשר מקרי ראוי לחיטוי ומה"ט מקרי טמא בקרבנות צבור ראוי לחיטוי בש"ס שם אף דלכתחלה לא הי' ראוי כיון דאיכא

טהורין רק כיון דבדיעבד כשר חשוב ראוי לחיטוי והסברא אמיתית כמו שהביא הגאון הנ"ל ראי' מתוס' חולין לענין שחוטי חוץ דתלוי ג"כ בסברא דראוי - א"כ אי נימא כדברי הדרגנ"י דעבודת קטן בדיעבד כשר א"כ נמי ראוי לחיטוי קרינן בי' ולמה קאמר שם בגמרא דמה"ט קטן אינו חולק בקדשים משום דתלוי בראוי לחיטוי וקטן א"ר לחיטוי אלא ע"כ דעבודת קטן גם בדיעבד פסולה א"כ שפיר אינו ראוי לחיטוי מקרי א"כ הרי בהדיא ראי' מוכרחת דעבודת קטן פסולה והיא ראי' אלימתא שאין עלי' תשובה לפע"ד וכן פשוט לי לאמת ולהלכה ברורה דקטן שעבד עבודתו פסולה -

ומה שהוקשה לכבוד מחו' הא בקדשים בעינן שינה עליו הכתוב לעכב והיכן מצינו שעיכב הכתוב בעבודת קטן - נראה בס"ד דגם זה לא קשה דלא מבעי' לר' ישמעאל ור' משרשיא בריש פ"ב דזבחים דילפו דזר מחלל עבודה מק"ו דבע"מ דאוכל מחלל עבודה זר דלא אוכל לא כש"כ וכן ר' משרשיא אתי לה מק"ו דיושב עיי"ש א"כ לדידהו פשוט י"ל דקטן אתי מק"ו הנ"ל מה בע"מ דחולק בקדשים מחלל עבודה קטן דא"ח בקדשים לכ"ש ואפילו תימא דאית איזה פירכא להאי ק"ו כמו דפריך שם הש"ס לר"י ור' משרשיא או ללוי דיליף זר מוינזרו מ"מ שפיר י"ל דקטן מחלל עבודה משום דבאמת מצינו ששינה עליו הכתוב לעכב וכמו שאומר בס"ד - והוא דבזבחים צ"ט שם אמרינן אמר קרא כהן המחטא אותה יאכלנה ודרשינן מינה מה יאכלנה יחלקנה ראוי לחיטוי חולק א"ר לחיטוי א"ח והנה בקידושין נ"ד ע"א איתא וכן במנחות דף ע"ג מדכתיב גבי חלוקת קדשים איש כאחיו ודרשינן איש חולק ואפילו בע"מ ואין קטן חולק ואפילו תם ועיי"ש ולכאורה קשה לי מאד לפי"מ דדרשינן בזבחים הנ"ל מה יאכלנה יחלקנה ראוי לחיטוי חולק וא"ר לחיטוי א"ח א"כ למה לן האי איש למעט קטן מחלוקה ת"ל דא"ר לחיטוי וממילא נשמע דאינו חולק והוא קו' גדולה לכאורה - אך בהערת כבוד מחו' נ"י א"ש מאד - די"ל דכונת הקרא הי' להודיע עוד הפעם דקטן א"ר לחיטוי ומשו"ה קטן אינו חולק בקדשים ולפי"ז האי דכתבה התורה מיעוט מיוחד לקטן שא"ח בקדשים אף דכבר נשמע מקרא דיאכלנה הנ"ל היא היא השינה לעכב בעבודת קטן דחלוקה בראוי לחיטוי תליא וא"כ שפיר מצינו שינה לעכב בעבודת קטן וא"ש מאד בס"ד - וכן על דרך זה נראה לתרץ קושיא השני' שהקשה אדברי תוס' קידושין ל"ג שכתבו מדגלי קרא משמע דאשה פסולה לעבודה והקשה ג"כ הא בעינן שינה לעכב - ולפי האמור מתורץ שפיר עפי"ד הכ"מ בפ"י ממעה"ק הי"ז שהביא קרא על מה דפסק הרמב"ם דאין אשה חולקת בקדשים מדכתיב לכל בני אהרן תהי' ולא לבנות אהרן עיי"ש - ונמי קשה למה לן קרא ע"ז כיון דדרשינן בזבחים מאי יאכלנה יחלקנה ראוי לחיטוי חולק וא"ר לחיטוי א"ח

ונשים נמי אינן ראויין לחיטוי וממילא מומעטין מחלוקת קדשים - אמנם עפ"י האמור א"ש דבזה עיכב עליהן הפסוק דיהי' עבודתן פסולה וא"ש הכל בעזה"י ולק"מ - ומה שדקדק כבוד הדרגנ"י מתוס' זבחים ממה שהקשו אמאי לא חשוב התנא בע"מ ושתי' יין ותי' משום דכתוב חילל בהדיא - ואי אימא דגם קטן חילל עבודה אכתי קשה אמאי לא חשוב התנא קטן א"ו דקטן שעבד עבודתו כשרה עכ"ד - לדעתי אין בזה כדי שבועה להעלות ע"י דקדוק קל בדברי תוס' דין חדש דיש לומר דתנא ושייר והא דלא תי' באמת כן על בע"מ ושתי' יין משום דעדיפא מזה מתרצו שוב ראיתי במנחות דף וא"ו בתוס' בד"ה שקמצן שתירצו באמת כן ודו"ק כי ב"ה כל דברינו נכונים ומכוונים להלכה בס"ד - **ובזה** אצא ואומר שלו' ולתורתו מנאי המל"ח הכותב בבית א"א הרב המפלג שליט"א - ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

אחרי מופלג בשנים בא לידי על שעות אחדים ספר שדי חמד וכעת לא אזכור איזה חלק ובאיזה מקום ראיתי שם פלפול גדול בענין זה אם קטל מחול עבודה ולא אדע אם כיוונתי באיזה דברים לגדולים אשר נמצאים שם ודברים הללו וגם השני סימנים שאח"כ כתבתי בימי בחרותי בהיותי כבר עשרים ובהיותי יושב בבית א"א שליט"א ובמחוסר ספרים מאד ובאם כיונתי באיזה דבר להנמצא שם מאד אשמח אשר ה' הניחני בדרך האמת -

סימן לט

עוד למחו' הגאון הנ"ל.

ועל השנית שהביא קו' העולם בש"ס חולין כ"ד אהא דקאמר שם בש"ס יכול יהא כהנים נפסלין בשנים ת"ל אשר ללוים לויים נפסלין בשנים ואין כהנים נפסלין בשנים עכ"ד הש"ס שם - ומקשין בזה דל"ל קרא למעט כהנים מפסול שנים ת"ל מדכתיב איש למעט קטן ואי ס"ד דנפסלים בשנים עד כ"ה איך שייך לכתוב למעט קטן הא אפילו כשיצא מכלל קטנות ונעשה גדול עדיין הוא פסול עד כ"ה ע"כ -

ובהשקפה ראשונה עלה ברצוני לתרץ דשפיר צריך קרא למעט קטן אף באופן דאמרת דכהן מיפסל בשנים עפי"מ דקיי"ל דסריס הוי קטן עד שעברו רוב שנותיו עיין נדה ד' מ"ו וחו"מ סי' ל"ה וא"כ י"ל דצריך איש למעוטי קטן סריס דמשום שנים הי' כשר כיון דכבר עבר שנת למד אפ"ה פסול משום קטן כן עלה בדעתי בראשונה - אך הדרנא בי דעל זה לא צריך קרא דסריס מומעט מקרא דבמ"ע ובכלל בע"מ היא וכמו דאיתא בתוספת דבכורות פ"ה עיי"ש - אמנם חפשתי ברמב"ם בה' ביאמ"ק ולא ראיתי שיחשוב בהדי מומים האי סריס חמה המובא בתוספתא הנ"ל ובאמת היא פליאה נשגבה מאד על

רבינו הרמב"ם דהשמיטה בסיפרו היד וצע"ג - עכ"פ ודאי דלא ע"ז אתי קרא דאיש למעט קטן דזה מומעט ממילא דהוי בכלל בע"מ - ועכשיו עלה שוב בדעתי לקיים תירוצי והוא לפי"מ דקיי"ל בבכורות דף מ"ג דאיכא בין מומא ובין האסור משום דאינו שוה לזרעו של אהרן דאם הוא פסול מטעם מומא אז מחלל עבודה אבל אם הוא פסול מטעם שאינו שוה לזרעו של אהרן אז אינו מחיל עבודה וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מביאמ"ק עיי"ש - ונראה דהא דמיפסל בתוס' הנ"ל סריס חמה נמי רק משום דאינו שוה בזרעו של אהרן והוי ממומין המיוחדים לאדם משום דלא מצינו שיהי' מום אצל בהמה וא"כ לפי"ז אינו מחיל עבודה (ולפי"ז צריך לומר דהאי פסול דתני בתוספתא ל"ה רק לכתחלה וכדברי תוס' חולין שהבאתי בסי' דלמעלה דלפעמים תני בתוספתא על דבר שהוא רק לכתחלה לשון פסול) א"כ לפי"ז שפיר י"ל דצריך האי קרא דאיש למעט סריס מאי אמרת דבלאו"ה מומעט מקרא דבע"מ ז"א דמכח אי' דבעימ לא מחיל עבודה כנ"ל ומכח קטן הוא מחיל עבורה וא"ש - אך הא אינו ברור לי דסריס חמה לא יהי' בכלל מום גמור דפוסל ג"כ בבהמה משום דהתוספתא כתב סתם דפוסלין באדם וחשוב ג"כ סריס חמה ולא כתב דכשרין בבהמה כאשר כתב שם בסוף פרק ה' על איזה מומין שחשב פוסלין באדם וכשרין בבהמה ומדלא כתב ג"כ כן אצל סריס חמה נראה דגם בבהמה פסול וא"כ ליתא לדברינו הנ"ל אבל הא ודאי צע"ג דלא הביא הרמב"ם כלל האי דינא דסריס חמה לא גבי מומי אדם ולא גבי מומי בהמה וצ"ע - אחרי מופלג בשנים מצאתי וראיתי בספר ארץ חמדה בדרושי האור חדש בסוף הספר שהביא בשם חתנו שתי' לקו' העולם הנ"ל כדברינו דצריך המיעוט לבגבי' סריס והראה הדברים לתלמידו הותיק הגאון מו"ה בצלאל ראנשבורג ז"ל ופלא שכלם לא עמדו על דברינו הנ"ל דע"ז לא צריך קרא דבכלל בע"מ היא וצ"ע -

ועפ"י פשוטו נראה לתרץ קו' העולם הנ"ל עפי"ד הכ"מ בפ"ג מה' כלי מקדש הי"ז שכתב דהאי דלוי פסול עד למ"ד שנים היינו דוקא לעבודת השיר דהוא חכמה גדולה אבל לשאר עבודות הוא כשר מעת שנעשה גדול מי"ג שנים ואילך ועיי"ש - כ"כ י"ל דהא דרצה הש"ס בס"ד לומר דכהן יהי' פסול בשנים היינו ג"כ בעבודות הקשות שיש בהן חכמה גדולה ללומדה כמו קמיצה מליקה וחנופה דאמרו במנחות י"ח שהן עבודות קשות שבמקדש וצריך לימוד יתירה בזה פסול עד למד' אבל בשאר עבודות באמת כשר משיהא איש דומיא דלוי דכשר בעבודות הקלות דדיו לבא מן הדין להיות כנדון וא"כ לפי"ז שפיר צריך קרא דאיש למעט מן שאר עבודות וזה פשוט ואמת ודו"ק -

וכן לפי החילוק שכתב עוד שם בכ"מ דדוקא לעבודה המיוחדות לו פסול עד למ"ד אבל באיקראי מותר לו לעבוד אף קודם ל' וא"כ גבי כהן נמי דוקא בכה"ג פוסל שנים וא"כ שפיר צריך קרא לפסול אף באיקראי וכן לפי היש אומרים שהביא הכ"מ דדוקא במדבר הי' פוסל שנים בלוי אבל בשילה ובית עולמים לא הי' פוסל כלל וא"כ שפיר צריך קרא על בנין שילה ובית עולמים ולק"מ ודו"ק -
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן מ

שלישית למחו' הגאון הנ"ל.
אחדשה באהבה, בדבר קושיית הגאון מהר"מ בנעט ז"ל שכתבתי לו במכתבי הקדום שהקשיתי עליו דאיך אפשר לשחוט הא ליכא מי שיקבל את הדם תיכף אחר שחיטה עכשיו עלה בדעתי אולי לא יזיק מה שלא יקבל תיכף ולא יקבל כל הדם דלא הוי לעיכוב רק למצוה והיכי דא"א בענין אחר לא מזיק - ע)
אמנם נראה לומר עצה דשפיר יש לקבל כל הדם ועפ"י מה דסובר רבי יוחנן בזבחים פ"ז דכלי שרת מקדש הפסול כגון אם קיבל פסול את הדם בכלי שרת מתקדשת לכתחלה ליקרב עיי"ש בפרש"י א"כ י"ל דשפיר אפשר לשחוט כדברי הגאון ויקבל זר את הדם בכלי שרת ומתקדשת הדם ויהי' ראוי ליקרב ואח"כ יקוץ הכהן בהרתו ויעבוד ואפילו לדברי תוס' שם דחולקין על רש"י וסוברין דאם קיבל פסול אין מתקדשת רק לענין הדם אבל את הבשר אסור להעלות עיי"ש ומפורש יותר בתוס' מנחות ד"ז אפ"ה י"ל דשפיר יש לעשות כן כיון דעכ"פ הדם כשר ועיקר כפרה בדם תלוי כדאמרינן בזבחים ד"ו ויקיים עשה דתמיד בדם - ולשי' רש"י ורמב"ם בפ"ג מפה"מ כל הקרבן כשר ודאי דאפשר לעשות כן א"כ א"ש דברי הגאון הנ"ל ודו"ק -
ולא אמנע מלהעלות עלי גליון מה ששמעתי ממורי הגה"ק בנש"ק מו"ה שלום דוד אונגאר אבדק"ק זאבנא יע"א בעה"מ שו"ת יד שלום (וכעת בעת העתקת הכתבי יד הוא שנה ראשונה על עלותו בשמי מרום ויהי' שפתותיו דובבת ע"י מה שאזכור תי' אמיתי לקו' הגאון הנ"ל בשמו) שאמר בישוב קו' הנ"ל עפי"מ דמבואר בזבחים נ"ט דמזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו עליו פסולין וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מפה"מ הכ"ב - והטעם כתב הרמב"ם ומבואר בגמרא שם משום דאין מזבח לזרוק עליו ונדחה ואינו חוזר ונראה - וכמו כן י"ל בנדון קו' הגאון ז"ל כיון דבשעת השחיטה ליכא מי שיקבל הדם וליזרוק א"כ נדחה תיכף הקרבן א"כ אף דע"י הקציצה יהי' שוב כהן מ"מ כיון דנדחה בעת

השחיטה שוב אינו חוזר ונראה ומשו"ם א"א לעשות כן - אבל שם בפסחים לא נדחה הפסח כלל במה שהיו שוחטין אותו קודם הקרבת הקרבנות כיון דבאמת זמנו הוא בלילה ולעת כזאת יהי' ראוי לאכילה אבל הכא תיכף בשעת שחיטה יהי' נדחה וא"ש עכ"ד ודפח"ח - ואני מצאתי סמוכין לדברי מורי הנ"ל מתוס' חדשים בפ"ק דכריתות שכתב בהא דאמר רבי יוחנן הפריש קרבן והמיר דתו וחזר ועשה תשובה דפסל מטעם דיחוי וכתב הגאון בתו"ח דדמי להא דמזבח שנפגם וא"כ א"ש האי תירץ דזה דומה לו ממש ודו"ק -

עוד רגע אחד אדבר מענין לענין באותו ענין שדברתי בתחלת דברי במכתבי הא' בענין חלוקת קדשים - והוא דהנה הרמב"ם בפ"י ממעה"ק בסוף הפרק כתב וז"ל קרבן צבור הבא בטומאה אעפ"י שהטמאין מקריבין אותו אין חולקין עם הטהורין לאכול לערב מפני שאינן ראויין לאכילה עכ"ל הרמב"ם ז"ל - וראיתי בכ"מ שם שנתקשה מאד בהבנת דברי הרמב"ם הללו דמשמע מלשונו שהטמאין היו מקריבין בעצמם את הקרבן וע"ז קשה הא קיי"ל וכן פסק הרמב"ם בעצמו דקרבן הבא בטומאה אינו נאכל עיי"ש שדחקו עצמם מאד הר"י קורקוס והכ"מ לפרש דברי הרמב"ם ז"ל - ולדעתי העני' הי' נראה לפרש דברי הרמב"ם עפ"י פשיטו ולא צריך להוציא דברי הרמב"ם מפשוטן - והוא לפי"מ דקיי"ל דהפשט ונתוח ושחוטה כשרה בפסולין וכן פסק הרמב"ם בה' ביאמ"ק וכן כתב רש"י בקידושין ד' נ"ג - והנה בטעם דקרבן הבא בטומאה דאינו נאכל הוא משום דהבשר נטמא והוי בשר קדש שנטמא דאסור באכילה וקאי באי' לאו דכל שבקדש פסול ה"ז בבל תאכל עיין פסחים כ"ד - א"כ לפי"ז יש לפרש דברי הרמב"ם באופן זה קרבן צבור הבא בטומאה (היינו שכל הכהנים הם טמאים וא"כ דוחה טומאה) אעפ"י שטמאין מקריבין אותן (כוונתו בזה דבאמת כהנים טמאין היו מקריבין אותו כיון דליכה כהן טהור אבל השחיטה והפשט והנתוח לא הי' נעשה על ידן רק ע"י בע"מ טהורין שהיו שם דדברים אלו כשרים בפסולין והכהנים הטמאין לא היו נוגעין כלל בבשר רק את האימורים היו מקריבין וא"כ לא נטמא הבשר ושפיר ראוי לאכילה לבע"מ טהורין וכה"ג אמרו בש"ס בב"ק ק"י אימא לבע"מ טהורין ועיי"ש) אין חולקין עם הטהורין (היינו בע"מ טהורין אשר הם אוכלין הבשר כיון דלא נטמא) לאכול לערב משום דאינן ראויין לאכילה - ולפי זה דבריו מתפרשין מאד בלי שום דוחק כלל ואני תמה מאד על גדולי עולם הנ"ל שלא נחתו בזה וצ"ע - ונראה לפרש יותר דברי הרמב"ם דלכאורה קשה מה הביא לרמב"ם לפרש פסקא הנ"ל דמיירי באופן זה דוקא - ונראה משום דלא ניחא לי' לומר לדעת רש"י בזבחים צ"ט שהבאתי לעיל דמיירי שהקריבו טהורין א"כ טמאין לא מצי עבדי

כמבואר בק"ק ק"י ושוב לאמקרי הטמאין ראוי לחיטוי וכמו שהקשיתי לעיל ולא ניחא לי' בספרא דלעיל שכתבתי כיון דבדיעבד כשר מקרי ראוי לחיטוי ע"כ מוקי לה איהו באופן הנ"ל ובאופן זה שפיר הוויין ראוי לחיטוי דבאמת הן הן היו המקריבין ומפורש היטב דברי הרמב"ם כמין חומר ודו"ק כי הוא דבר יקר בעיני ודו"ק - ועפ"י האמור יתורץ נמי קו' הים התלמוד שהרעיש את העולם בקושייתו בב"ק ק"י דאמר רבא שם אימא לבע"מ טהורין שבאותו משמר - והקשה הגאון הנ"ל לפי"מ דקיי"ל דקרבן הבא בטומאה אינו נאכל וכיון דשם מיירי דליכא טהורין א"כ בא בטומאה ואינו נאכל כלל ע"כ קושייתו וסיים שם דלית נגר ובר נגר דלפרקנהו עייש"ש - ובאמת עפר אני תחת כפות רגליו הטהורים וכ"ש שאיני נגר ולא בר נגר אעפי"כ עלתה בידי ב"ה די השיב קושייתו העצומה הנ"ל עפ"י הביאור שביארתי דברי הרמב"ם הנ"ל ובאופן זה ממש מיירי שם בבב"ק הנ"ל דהכהנים הטמאין לא היו נוגעין כלל בקרבן רק התעסקו בו בע"מ טהורין בשחיטה בהפשט ובנתוח ולא נטמא הבשר כלל אעפ"י שכל הכהנים היו טמאין א"כ שפיר היתה נאכלת וא"ש ומיושב מאד קושיית הים התלמוד ודו"ק היטב ועיין בנו"ב תנינא סי' פ"ו בחא"ח בשם בכו ז"ל ודו"ק עא).

והנני חותם ברגשי הכבוד בברכת כ"ט הלא כה דברי המל"ח הדו"ש וש"ת ע"ע פ"ק האלאס תרס"ה לפ"ק.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן מא

בעזה"י.

בשבת פ"ב ת"ר נ"ח איש וביתו והמהדרין נר לכל או"א והמהדרין מן המהדרין כו' עכ"פ מדינא סגי בנר א' לכל לילה ואינך הוי מטעם הידור מצוה - וקשה לי הלא קיי"ל בב"ק ט' ובש"ע סי' תרנ"ו דהידור מצוה ל"ה רק עד שליש ואיך קבעו בחנוכה להלכה הידור גדול כזה דמצד הדין סגי בח' נרות לכל חנוכה ומדליקין ל"ו שהוא בשלשה רביעית יותר ומה גם לשי' הרמב"ם ז"ל הוא הרבה יותר ויותר והוא חדוש גדול ועוד לא ראיתי מי שיעורר בזה - ואולי לחיבוב פרסומי ניסא קבעו להלכה הידור כזה - ויותר נראה עפי"מ דמבואר בספרים דנר חנוכה מרמז על אור תורה וגבי תורה אמרו בביצה ט"ו מזונותיו קצובים מר"ה עד ר"ה חוץ מהוצאות בניו לת"ת ושבתות וי"ט שאם מוסיף מוסיפים לו עייש"ש - ע"כ לרמז ע"ז תיקנו הידור גדול כזה להורות שכאן גבי ת"ת אין להידור שיעור שאם מוסיף מוסיפים לו והגבול שנתנו בהידור מצוה עד שליש הוא דוקא בשאר

מצות ולא כן בת"ת דהוא אפילו יותר משליש ואין לה שיעור למעלה - והטעם נראה לי משום דודאי מה שאמרו מזונותיו של אדם קצובין לו ודאי דאף הוצאת מצות בכלל דגם הוצאות המצות קצובין לו חוץ מאלו דחשב שם בגמרא היינו הוצאות שבת ויו"ט ות"ת דאל"כ דגם שאר הוצאות מצות אינם קצובין הו"ל לגמרא לומר סתמא הכל קצובים חוץ מהוצאות מצות ומדפרט דוקא אלו שלשה משמע דרק אלו השלשה לא נקצב וכיון שכן דהכל נקצב אפילו הוצאה של מצוה צריך גבול עד כמה להדר כדי שלא יחסר לו מצד אחר והם ברוח קדשם שיערו דהגבול הוא שליש ותינח זה גבי שאר מצות דנקצב הוצאותם - משא"כ אלו שלשה דאין גבול להוצאותם ממילא דכ"כ אין גבול בהידורם ושפיר מחיוב להדר ולהוציא בכל מה שיכול להדר כן נראה לי בעזה"י בטעמא דמילתא וממילא דשפיר קבעו חיוב ההידור בחנוכה שהוא תורה להלכה אף שהוא הרבה יותר משליש ומכש"כ לדברי הרמב"ם אין לה שיעור כלל ולפי תוספות אנשים יתוסף ההידור ודו"ק ולפי דרכנו למדנו דגם הוצאת שבת ויו"ט אינם נכללים בגבול דהידור שאמרו עד שליש ולגבייהו ג"כ החיוב להדר עד האפשרות בלי גבול -

וממוצא דברינו יתבארו דהצדק עם האיר ות"ש שהשיגו על הבית הלל במה שאמר על מה שהובא במג"א ריש ה' שבת בשם הצ"צ דאם הערלים מיקרין את הדגים דנכון לתקן שלא יקנו דגים והב"ה כתב דעד שליש אין לעשות תקנה משום דע"כ הגבול של הדור מצוה והם השיגו עליו דמשום תקנת השבתות יש לעשות גם בפחות משליש ועיי"ש בדבריהם וכן בדברי האשל אברהם להגה"ק בעל דע"ק בהגהות שהאריך בזה נפלאות - ולפי דברינו הנ"ל אין מקום כלל לדברי הב"ה משום דהגבול של שליש שנתנו בהדור מצוה הוא דוקא בשאר מצות ולא כן בהוצאת שבת דאין גבול להההוצאה כ"כ אין גבול להההידור וא"כ אין חילוק בין פחות משליש ליותר משלוש ואם יש מקום לתקנה זו גם בפחות לשליש יש לתקן ודו"ק ובדרושיי לחנוכה הארכתי עוד יותר בזה בדברי טעם בס"ד -

ה"ק ישכר שלטה טייכטהאל.

סימן מב

נשאלתי בכבד שנצלה בכירה תחת קדרה שעומדת על הכירה עם תבשיל במגולה בלי הפסק מה דינה של הקדרה עם תבשיל שבה ע"כ השאלה.

תשובה. יען שמאד הנני נבוך בהאי דינא דמחבת המובא בסי' צ"ב אמרתי אשיחה וירוח לי בעזה"י - מקור לדבר זה הוא בתשו' הרא"ש כלל כ' וז"ל הרא"ש ז"ל בני שיחי' נשאלת

על אילפס חולבת אם יכולין לתת למטה בכירה תחת הקדרה של בשר - נראה לי שאסור ואפילו בדיעבד ואם נעשה הייתי אוסר הקדירה כי הזיעה העולה מן האילפס הוא כמו חלב כדתנן בפרק ב' דמכשירין מרחץ טמאה של מים שאובין זיעתה טמאה וטהורה כו' בריכה שבבית והבית מזיע מחמתה אם טמאה זיעת הבית שמחמתה טמאה כו' מכל הלין שמעינן דזיעה היוצאת מן הדבר חשובה כאותו דבר נמצאת זיעת האילפס חולבת היא כחלב והוי לי' כטפת חלב שנפלה על קדרה מבחוץ שאוסר הקדרה ואפילו יש בקדרה ס' כנגד הטפה כי הטפה אוסרת כל סביבותי' אלא שרבינו מאיר זל הי' אומר אם יש בתבשיל שבקדרה ס' פעמים ס' של הטפה מותרת אמנם צריך לידע אם הקדרה רותחת מקבלת זיעה דשמא חום הרתיחה שבה מעכבת מלקבל הזיעה והכא יש לחוש שהאילפס שתחתי' מבטל ומונעת רתיחת העליונה עכ"ל רבינו הרא"ש ז"ל בתשובה - **ובעניי** לא זכיתי להבין את כל דברי רבינו בתשובה הנ"ל תחלה במה שכ' מכל הלין שמעינן דזיעה היוצאת מן הדבר חשובה כאותו דבר - לא אדע איך כונתו בזה במה שנקט לדבר פשוט שכל היוצא מן הדבר הוא כמותו אם הם דברים כפשוטים יוקשה לי מאד בסוגיא דנפש דהוצרך קראי דיהיו משקין היוצאין כמותן ואם אומרין כן על זיעה שהוא הרבה פחות בערך מן משקה ואמרינן דזיעה של דבר הוא כמותו א"כ כש"כ דמשקה היוצא מן הדבר דצריך להיות כמותן וא"כ למה לי קרא ע"ז דהרי בזיעה ליכא קרא אפ"ה אמרינן כן מסברא - וגם דשם בסוגיא דנפש מבואר דדוקא בהני דגלי קרא אמרינן דהיוצא הוי כמותן ולא בשאר דברים ולדברי הרא"ש הי' צריך להיות כן בכל דבר מכח סברא - וכמה כרכורים כרכרו הגאונים, רבותינו גדולי האחרונים בדין חדש בענין שכר וי"ש אם הוי חמץ וחדש עיין עליהם מובא בקצרה בשע"ת סי' תמ"ב ובשד"ח באריכות עיי"ש ולפ"ד הרא"ש ז"ל הי צריך להיות לדבר פשוט - ועוד בכמה מקומות בש"ס אמרו זיעה בעלמא היא והסברתי לי לעצמי ביאור דבר זה כמו מים דביעא דהוי מים בלי טעם ואחרי מופלג מצאתי בריטב"א חולין צ"ט שכתב כן וא"כ למה לא נימא גם כאן גבי זיעה דמחבת כן - והראי' שהביא הרא"ש ממכשירין י"ל דשאני התם דשם תלוי במים וכיון דעכ"פ מים הוי שפיר מכשיר משא"כ באיסור והיתר דתלוי בטעם דלמא דליכא בה טעם כלל ורק כמיא בעלמא היא וכמו שמשמע מלשון חכז"ל שאמרו זיעה בעלמא היא וכפירוש הריטב"א הנ"ל ולמה יהי' אסור וצע"ג - הא חדא שהקשיתי בה - ועוד תמוה לי שהרי הא דמכשירין מיירי שכבר נהפך הזיעה למים ונופל על הפרי כמו שרואין בחוש שבבית המרחץ נופלין טפות מים המתהוין מן הזיעה אבל אכתי מנא לן שגם ההבל והענן טרם שנהפך לממש יחשב כמו הדבר עצמו - ויותר הי' לו לרבינו הרא"ש ז"ל

להביא מן פ"ה דמכשירין דתנן התם המערה מחם לחם כו' מצונן לחם דמכשיר ופירש הרע"ב ז"ל משום דהבל הוי כמשקה עיי"ש - אבל באמת גם משם ליכא ראי' ואדרבא איכא ראי' להיפך דהא שם הוי הטעם לרמב"ם והרא"ש גופו מפורש כן מטעם ניצוק דבצירוף ניצוק עולה ההבל למעלה עם משקה גופא אבל בלי ניצוק אין בהבל שום ממש כמו שמפורש שם בתיו"ט וכן הוא בפרמ"ג סי' ק"ה מש"ז סק"ו עיי"ש - והנה קושיא דלעיל מ"ט לא הביא הרא"ש מפ"ה דמכשירין יש ליישב קצת משום די"ל דשם מיירי דבא הזיעה מגופו של דבר בלי אמצעי משא"כ הכא באילפס בא הזיעה מחלב באמצעית האילפס כי מיירי אפילו ליכא באליפס חלב כעת וכמו שכתב הרא"ש שם בתשובה ע"כ הביא מפ"ב דמכשירין מהא דזיעת מרחץ דשם ג"כ לא בא הזיעה מהמים בעצמו רק באמצעות הכותל ואפ"ה הוי כמו מים א"כ גם כאן באילפס כן נר"ל ליישב קושיא הנ"ל - אבל אכתי יוקשה הא לא דמי לשם דשם במרחץ הוויין מים גמורים ובא ממים טמאים ע"כ טמא - אבל אכתי מנא לן הכא דהוי רק הבל וענן עשן דיש בם כ"כ דיהי' בנותן טעם וצע"ג בעיני להבין דעת קדושים מרן הרא"ש ז"ל -

ועוד לא זכיתי להבין במה שכ' הרא"ש אמנם צריך לידע אם הקדרה רותחת מקבלת זיעה דשמא חום הרתיחה שבה מעכבת מלקבל הזיעה והכא יש לחוש דאילפס שתחתי' מבטל ומונעת רתיחת העליונה עכ"ל - והדברים הללו הם קשה הבנה לאדם רזי השכל כמוני מה מסתפק רבינו אם הרתיחה מעכבת הקבלת הזיעה הא הוא משנה מפורשת בפ"ה דמכשירין דזה סברת הת"ק המערה חם לתוך חם דטהור מהאי טעמא דהתם שלמעלה מעכבת את החם דלמטה - ואם תדחוק בנפשך דהאי ושמא שכתב הרא"ש קאי על תיבת והכא שכתב למטה ור"ל דהספק היא דאולי האילפס מבטלת החום של קדרה שלמעלה באופן שמסיר את המונע - גם זה אינו דע"כ לא אפשר לומר דמבטלת לגמרי דהא עומדת על הכירה ומיירי שהקדרה ג"כ רותחית כמו שכ' הרא"ש בעצמו וע"כ דהספק הי' שמא דהאילפס מבטלת קצת את רתיחת הקדרה שלמעלה עד שהיא גוברת עלי' כן הי' ספיקו של הרא"ש ז"ל - אך אם גם כן הי' ספיקו של הרא"ש ז"ל ג"כ קשה הא באמת זה דעת ר"ש שם במשנה דהמערה דהתחתון גוברת על העליון ות"ק פליג עליו והלכה כת"ק א"כ בכל אופן שתפרש דברי הרא"ש ז"ל יוקשה עליו מה חידש הוא בספיקו הא הוא משנה מפורשת בפ"ה דמכשירין הנ"ל והוא ז"ל לא הזכיר כלל דדבריו מפורשין שם ולא עשה שום רמז רמיזא למשנה הנ"ל סוף דבר דברי רבינו הרא"ש ז"ל סתומים לפני וצריך לי לעשות רב בפירוש דבריו וצע"ג - עב)

והנה רבותינו בעלי התשובות מגדולי האחרונים שלפנינו הביאו בשם הריב"ש בסי' רנ"ה שכתב דהזיעה היוצאת ממשקין חמין הוי כמשקין ועיינתי בריב"ש שם וראיתי שכתב בזה"ל ומה שאמרת שאין כאן עצמות יין אלא הזיעה שלו זה הי' בזיעה היוצאת מחמת הליחות שלא ע"י חום וכדתנן בפ"ב דמכשירין זיעת הבתים בורות שיחין ומערות טהורה אבל הזיעה היוצאת מן המשקין החמין ה"ה כמשקין עצמם וכדתנן התם המרחן טמאה וזיעתה מטמאה הבריכה שבבית והבית מזיע מחמתה אם טמאה זיעת כל הבית שמחמת הבריכה טמאה כו' וכבר הביא זה הרמב"ם פרק י' מטו"א וכתב בלשונו כל העולה מן החמין משקין הוא חשוב וכן בפרק כל הבשר בברייתא דטיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר תני התם אמר רבי נראין דבריו בשלא ניער ולא כיסה דאלמא כל שכיסה הקדרה ה"ה כאלו ניער אותה וזה מפני ההבל העולה מן הקדרה וכשהוא מכוסה ההבל מתפשט בכל החתיכות והטעם מתערב בכלן כמו אם ניער אותה ובלל את כלן בתוך הרוטב עכ"ל של הריב"ש ז"ל - הנה מה שחילק הריב"ש בין זיעה הבא מן החום לזיעה שבא שלא מן החום והוציא זאת ממתני' דמכשירין שם - גם זאת לא ידעתי מאין מוכח זאת שם במכשירין דתלוי בזה ואין שם זכר לזה דהרי שם תלוי רק באם העיקר מים הם טמאים או לא אבל אין מוכח כלל שיהי' מיירי בחמין ואי מפני שהזכירו מרחץ וסתם מרחץ הוא חמין הרי הזכירו ג"כ בריכה וסתם בריכה ל"ה חמין עיי"ש במתני' וברמב"ם פ"י מטו"א ולא תמצא שם שום זכר שיהי' בחמין דוקא הדין כן ובאם יהיו המים קרים לא יה' הדין כך וצע"ג - ואם תפרש דברי הריב"ש דכונתו הי' דשם במקומות הנ"ל מפורש דזיעה הוי כמים וסתם זיעה מתהוה דוקא ע"י חום והיינו דאמר דמשקין היוצאין ע"י חמין וזיעה יוצא ע"י חמין הוא גם ז"א דהא הוא בעצמו הביא בתחלת דבריו דאיתא זיעה מחמת הליחות - וגם מוכח משם דשם היינו טעמא דטהורה בזיעת הבתים כו' מפני שאינן באים ממקור טמא משא"כ באינך שבאים ממים שאובין והמקור טמא גם הזיעה טמא ולא נמצא שם זכר דמיירי שהזיעה נתהוה ע"י חום ודו"ק שם ותמצא כדברי ע"כ גם דברי רבינו הריב"ש נעלמו ממני - וגם הראי' שהביא מפרק כל הבשר דזיעה הבא ממשקין חמין הוי כמשקין עצמן ג"כ לא הבנתי דשם הוי לגמרי מילתא אחריתא דשם אנו דנין אם הטעם של חלב נתפשט בכל הקדרה או נבלע רק בחתיכה לחוד שנפלה עלי' - ע"ז קאמר בגמרא אם ניער וכיסה אז מוליך ההבל הטעם של הטפה או הטפה עצמה בכל הקדרה וזה דבר המובן היטב כיון דהזיעה עכ"פ הוא דבר לח בעצמותה אף שיהי' רק מיא בעלמא סגי לזה שיוכל להוליך הטפה בכל הקדרה עיין בר"ן בשמעתא דט"ח ובבדק הבית בתוה"ב בסוגיא דט"ח - אבל מאין נשמע מכאן שיהי' בזיעה טעם

בעצמותה כמו בקדרה עצמה אתמהה ע"כ גם דברי אדונינו הריב"ש פליאים בעיני אחרי המחילה מעצמותיו הקדושים וצע"ג -

אולם יש לדון כן ממה שהביא בשם הרמב"ם שכתב בפ"ז מהט"א שהעשן העולה מן החמין משקין הוא חשוב - אבל גם מזה לא מוכח על הבל לחוד וכמו שכתבתי לעיל על הרא"ש דהרי הרמב"ם כתב שם כן רק בצירוף ניצוק אז יש בכח להבל להעלות גם מן המשקה אבל זולת הניצוק אין בהבל ממש וכמו שכתב התיו"ט ובהדיא כתב כן הפרמ"ג בסי' ק"ה שהבאתי לעיל דתרווייהו צריכין ועיין פרמ"ג בהנהגות או"ה שהביא בשם משאת משה דבאוכלין ל"ש זיעה וע"כ התיר לשתות טיטון מנר חלב וכתב דמה שכתב המרדכי מובא ברמ"א סימן ק"ה דאסור לערות מכל שמן לנר של חלב הוי משום ניצוק עיי"ש - הרי דהניצוק מועיל ולא ההבל וזיעה וא"כ גם דבר זה צ"ע -

אבל עכ"ז מפני קושיא או קושיות אין לדחות דבר שנקבע כן בש"ע להלכה פסוקה וכיון דדינו של הרא"ש בהא דמחבת נקבע להלכה צריכין אנו לקבל דבריו הקדושים באימה וביראה ולתלות הקושיות בקוצר השגתינו עג) ומ"מ נרויח בזה לומר דכל הענין הוא חידוש ואין לך בו אלא חידושו (וכה"ג כתב הב"ח בסי' ק"ח לענין ריחא) ובואו ונחזיק עפי"ז בדברי הפרמ"ג שהעלה דדוקא זיעת משקין אוסר ולא זיעת אוכלין - ומה שמקשין עליו מאו"ח סי' תנ"א דמבואר שם כיסוי של ברזל שמשימין אותו על חררה שנאפת על הכירה שצריך ליבון כי ברוב פעמים נוגעת בו ועוד שהוא מזיע מהבל החררה שתחתיו עכ"ל הטור שם הרי דגם באוכלין שייך זיעה - וגם הפרמ"ג עצמו הרגיש בזה אבל הביא אח"כ שם בסי' תנ"א בשם הנ"ל דדוקא במשקין ולא באוכלין משמע דלא חש להא דכיסוי - והטעם נראה לי משום דבאמת כבר קדמו להפרמ"ג במה שהעלה דבאוכלין ל"ש זיעה הת"ח כלל ל"ה ס"י שכתב וז"ל ואפשר לומר דהואיל והנאפה תחתיו הוא יבש אינו מעלה זיעה כמו קדרה ולכן לא קיבל רק ריחא בעלמא שא"ב ממש עכ"ל - הרי שכתב בפירוש דבדבר יבש לא שייך זיעה - והנה המנחת יעקב שם בס"ק כ"א הקשה מטור או"ח הנ"ל דמשמע דעף כדבר יבש יש זיעה ותי' בזה ג' תירוצים ועיי"ש וכל התירוצים מועילים ג"כ להסיר הקושיא מעל הפרמ"ג שהעלה דבאוכלין ל"ש זיעה ולק"מ -

ואם כי הת"ח כ' דבר יבש והפרמ"ג העלה אף בחלב מהותך שהוא דבר לח נראה להשוות הת"ח עם הפמ"ג דבדבר יבש שכ' הת"ח לאו דוקא וסיפא דוקא שכתב כמו "קדרה" דמשמע דדוקא "קדירה" דיש בה רוטב שהוא משקה שייך זיעה וכן הזכיר המנח"י שם דכתב דשאני התם באו"ח כיון דנשתמש בו כל השנה חיישינן לזיעה קצת אף בלי רוטב

עכ"ל - הרי דזכר בדעת התו"ח "רוטב" נמצא בחלב מהותך דליכא רוטב ג"כ לא שייך גבי' זיעה וקצת ראי' יש לדברי דהת"ח סובר כן דהרי שכתב זאת על פשטידא דיש בו שומן ואפ"ה נקטו לדבר יבש אף דיש בו קצת ליחות מחמת השומן דיש בי וע"כ דסובר דלא שייך זיעה רק ברוטב דהוא משקה כן נראה לי להשוות דעת הת"ח לדעת הפרמ"ג ודו"ק -

וכעת נראה לי בעזה"י להעלות עוד מילתא חדתא בזה דאף במשקה גופא לאו בכל ענין שייך זיעה דיהי' כמוהו רק במשקה דיש בו שמנינות דשייך בו פיטום דאז ע"י הפיטום יעלה עם הזיעה טעם התחתון בעליון משא"כ היכא דליכא פיטום אז ליכא בהזיעה שום טעם רק מיא בעלמא היא ובאופן זה באמת לא אסרו רבותינו ז"ל - ואל תשיבני מדברי תשובת הריב"ש הנ"ל דשם היתה השאלה שעשו מיין נסך איזה משקה ששינתה תוארה וטעמה ודן משום זיעת המשקין שהן כמוהו אף שאין ביין שמנינות דיהי' שייך בו פיטום - שאני התם דשם באמת עלה היין בעצמו רק ששינתה תואר' ולא זיעה גרידא הוא ובאופן זה ודאי הוי כמוהו אבל היכא דלא עלה רק הזיעה גרידא באמת היכא דליכא בו שמנינות ליכא בי' משום זיעה כמוהו - וחילוק זה בין אם עלה גוף הדבר רק שנשתנה או זיעה גרידא למדתי מדברי הפרמ"ג בהנהגות שם שכתב בזה"ל - וראיתי בח"צ דהביא בשם הריב"ש דזיעת החמין כחמין - י"ל במשקין ולא באוכלין (וכן מוקי לה להא דהריב"ש הגאון בעל מגיני שלמה בסוף ספר שו"ת פני יאושע הנדפסת ג"כ בשו"ת בית אפרים דהריב"ש מיירי דוקא בזיעת משקין אבל באוכלין אף בחמין ע"י האש הוי רק זיעה בעלמא ולית בי' משא עיי"ש והוא תנא דמסייע לי' לפמ"ג הנ"ל במה שהעלה דבאוכלין אין הזיעה אסור ופלא שלא הזכירו כלל) מיהו התם עונה ממש משא"כ כאן אפשר דכ"ע מודים דבהאוכלים אין הזיעה העולה כמוהו עכ"ל - רצה לומר בזה עוד תי' שלא יקשה עליו מדברי הריב"ש שהעלה דזיעת חמין כחמין דאפילו תימא דמיירי באוכלין שאני התם דעולה ממש ר"ל ממשת הדבר ולא זיעה גרידא ע"כ הוי כמוהו אבל בעלמא היכא דהוי זיעה גרידא כ"ע מודי דבאוכלים ל"ה כמוהו כן נראה לי פירוש דבריו עכ"פ לפי"ז משמע דהיכא דעולה ממש עדיף מזיעה גרידא א"כ כ"כ נימא בדידן שהעליתי דדוקא במשקה דיש בו שמנינות אז אוסר הזיעה משא"כ היכא דליכא שמנינות הזיעה מותר ולכאורה קשה מיין שבתשובת הריב"ש - אבל בהנ"ל א"ש דשם עולה ממש ע"כ הוי כמוהו דהא באמת הוא הוא רק שנשתנה משא"כ היכא דל"ה רק זיעה צריך שיהי' שומן קצת דע"י השומן יהי' פיטום וע"י הפיטום יעלה בזיעה הטעם בעליון כן נראה לי בעזה"י - ובזה הרווחנו בס"ד להסיר הקו' הגדולה שהקשיתי לעיל

על האי דינא דזיעה מהא דאמרו זיעה בעלמא הוא ולית בה ממשא וכסברת הריטב"א הנ"ל דהוי מיא בעלמא - אבל בהנ"ל א"ש דהכא לאו משום זיעה גופא אסרינן רק דע"י הזיעה מועיל הפיטום שיוליך עמו טעם בעליון אבל בזיעה עצמה באמת לית בה טעם לאסור והיא סברא ישרה בס"ד -

ואם כנים דברי נראה לי לומר דע"כ לא אסרינן משום זיעה בסי' צ"ב אלא דוקא במחבת של חלב דידוע דבחלב איכא שמנינות עיין ש"ך סי' צ"ב סק"ב ובאמת היא גמרא מפורשת כתובות קי"ב דאמרו שם שמנים מחלב אלמא דאיכא בחלב שמנינות וע"כ הוי בי' פיטום ומשו"ה אסור בו הזיעה משא"כ היכא דבטבעו כחוש ולית בי' אף קצת שומן באמת זיעה שלו מותר ולית בי' משא כן נלפע"ד - ועפי"ז נאמר בתשובת שאלתינו עפי"מ שהביא הד"מ בסי' ק"ח בשם פסקי מהראי' דבדם לית בי' משום ריחא מילתא לכ"ע דדם הוי כחוש ואינו מפטם ולכן אם נצלה כבד עם היתר אינו אוסר וכן פסק כוותי' מהר"י מינץ בתשובה וכן המהרש"ל מובא בב"ח שם וכן הב"ח החזיק בפסק זה ועוד גדולה מזה הקיל שם הב"ח עיי"ש והטעם דדם קליש מאד ולא מיפטם כלל עיי"ש - וכיון דדם לא מיפטם כלל ודאי דלית בהזעתו איזה טעם ולא אוסרת כלל -

ועוד יותר יש לומר אף זולת מה שהעליתי דהיכי דלית בה שומן ליכא אי' זיעה רק עפי' סברא פשוטא יש להוכיח דאין בזיעת הכבד טעם לאסור יען דחלושה וקלישא מאד - דכבר ידוע בחוש דנקל קל להדבר ליתן ריח תחלה ממה שיתן זיעה דתיכף תחלת הבישול או הצלי נותן ריחו ואח"כ אם החימום גדול מזיע ג"כ אבל ראש וראשון צריך להרגיש הריח תחלה - ועתה כיון דאין בכח הכבוד ליתן אף ריח משהו איך יהי' כחו להזיע זיעה דיש בה ממשא וטעם אלא ודאי דע"י קלישתו אינו מזיע זיעה של טעם והעשן העולה ממנו הוי רק הבל ורוח בלי ממש וטעם וזה ברור ועתה כיון דכבר הבאתי בשם גדולי הפסוקי' דאף למא"ד דריחא מילתא ריח של דם מותר דאין בכחו להריח ריח של טעם ועתה כיון דאין בכחו אפילו להריח מכש"כ שאין בכחו להזיע זיעה של טעם דהא הריח הוא בקלות הרבה מהזיעה וכיון דאין בכחו לעשות הקלה מכש"כ דאינו יכול לעשות את הכבד ממנו וז"ב בסברא - ודומה להא דכתב הת"ח שהבאתי לעיל שכ' גבי כלי כי לא נמצא ריח ופיטום לכלי כו' ואפשר לומר הואיל והנאפה תחתיו הוא דבר יבש אינו מעלה זיעה כמו קדרה ולכן לא קיבל אלא ריחא בעלמא דאין בו ממש עכ"ל - כמו כן נימא בכבד כיון דקלוש כ"כ שאין בו כח להריח נמי אין בו כח להזיע ואף אם מזיע ל"ה כמו זיעה דקדרה דיהי' בה ממשא וע"כ ודאי נראה לי ברור דזיעת הכבד אינו אוסר ודו"ק - ועוד יש י"ל בטעמא דמילתא דבכבד ליכא אי' זיעה עפי"ד היד אברהם ביו"ד סי'

ק"ה שכ' בטעמא דמילתא דנותן שמן בנר חלב דבדיעבד מותר יען שהזיעה שעולה מן הנר הדלק הוי כמו מקלי קלי איסורא עיי"ש כמו כן י"ל דתיכף בשעה שיוצא הדם מן הכבד נשרף על הגחלים והוי מקלי קלי איסורא וכן כתב הרשב"א לפי דרכו בפרק כל הבשר דקי"ב לענין השפיד שצולין בו דמותר מטעם דדם מישרק שריק וכל זמן שהוא על האש הדם היוצא דרך נקב על השפיד נופל הוא על האש והאש שואבו ושרפו עכ"ל ועיין בבדק הבית להרא"ה ז"ל בשער הרביעי מה שכתב בזה - וכיון דשורפו הרי מקלי קלי איסורא וריח כזה אינו מזיק - ואין לומר דברגע שנופל על האש קודם שנשרף כבר הוא מוצא ריח ואוסר - י"ל עפי"מ שראיתי בספר דלתי תשובה סי' צ"ב בשם ס' טוב טעם ודעת להגאון מהרש"ק ז"ל סי' קע"ו וז"ל שם באות ל"ח והנה מה שפלפל רו"מ בזיעה הנוטף הנה לדעתי עיקר הזיעה הוי האיסור רק מכח דנוגעין זב"ז וא"כ אינו אוסר רק אם קצה אחד זיעה נוגע בזה וקצה השני של הזיעה נוגע בקצה השני אז הזיעה מחברן ונחשב כל אחד כאלו נוגע זב"ז אבל אם יש הפסק ביניהם אין זיעה הנוטף אוסר דזיעה אינו כמאכל ואין בו טעם הזיעה עושה החיבור זב"ז והיינו אם הוא בלא הפסק ונקוט כלל זה בידך עכ"ל הגאון ז"ל - ועפי"ז יתיישב הרבה דברים שהקשו בזה - עכ"פ דוקא אז אוסר הזיעה כ"ז שהזיעה מחבר האיסור עם ההיתר - וממילא לפי"ז אף אם ברגע שהדם יוצא וכ"ז שלא נשרף עולה הזיעה מהדם למעלה אל הקדרה כיון דעכ"פ תיכף נשרף גוף הדם ואינו עוד בעולם שוב הוי כזיעה הנוטף דאינו אוסר וז"פ -

והנה במה שהעליתי לעיל דזיעה אינו אסור אלא בדבר שיש בו שמנינות משא"כ בדבר כחוש אינו אסור דכמו שאין בו משום ריח כמו שהבאתי בשם כמה גדולים כ"כ אין בו משום זיעה - עכשיו מצאתי ראי' נכונה לדברי מדברי הת"ח כלל פ"ה דין ד' שכתב שם בטעמא דהגהת ש"ד דאוסר בכיסוי אפילו אינו בן יומו מטעם זיעה וכתב שם וז"ל כי יש לומר בטעם המחמירין משום די"ל דחמיר איסור על ידי ריחא וזיעה מאיסור שהוא ע"י טעם בעצמו כמו שמצינו בריחא דחמור לענין דבר שנאסר אוסר במקום שהאיסור אינו יכול לאסור ולא אמרינן כן בשאר איסורין וטעם זה נראה בדעת בעל הגה ש"ד ולכן קבע לדין הנזכר בדיני ריחא מילתא עכ"ל והש"ך בסי' צ"ג הביאו בקצרה - הרי דהשוה דין זיעה לדין ריחא וממילא היכא דלא שייך ריחא כ"כ ל"ש בו זיעה - וכבר הוכחתי לדעת דבדם אף שמנינות של בשר שיש אתה כגון חתיכה שלא נמלחה לא מהני לתת לה פיטום לרוב קלישתו כמו שכתב הב"ח בסי' ק"ח עיי"ש כמו כן ברור בעיני דאף זיעתו ל"ה בי' מידי וזה ברור בעיני בס"ד - וכעת עלה בדעתי ראי' דבכבד לא שייך זיעה מהא דקיי"ל דכבדא תותי בשרא שרי וכן בתרי גללי דמילתא גבי בי' דוגא דשרי - ואכתי

ניחוש משום זיעה וע"כ דבדם לא חשו לזה ודו"ק - וממוצא דברינו אתה לומד בנידון שאלתינו הנ"ל דהכל כשר התבשיל עם הקדרה כן נראה לפענ"ד עד)

והלום ראיתי בשו"ת לבושי מרדכי סי' כ"ג בחיו"ד שנשאל בשאלה הנ"ל ודימה הדבר למחבת המבואר בסי' צ"ב ויצא מידו לאיסורא ולא נראה לי דבריו בזה מטעמים שכתבתי למעלה - והנה הי' לי בזה משא ומתן של הלכה עם ידידי הגאון המובהק גדול הדור מו"ה שמעון גרינפעלד שליט"א אבדק"ק סעמיהאל יצ"ו והעלה ג"כ להתיר בדיעבד בכבד שנצלה תחת קדרה והוסיף עוד בטעמים להתיר דאיכא כמה ספיקות בזה ובדם הכבד שנצלה דהוי דרבנן יש להתיר בדיעבד - והראי' שהבאתי מכבד תותי בשרא שפיר דחה הגאון הנ"ל חדא כיון דהכבד מונח סמוך תחת הבשר ליכא זיעה רק בעומד רחוק זמ"ז ועוד י"ל דאיידי דטרוד לפלוט לא בלע מן הזיעה של כבד דלא יהא זיעה עדיף מגוף הכבד שנגע בו דמותר מה"ט ודבריו נכונים - אבל לא צריך לזה כי בלאו"ה הוכחתי בעזה"י דאין לדון בכבד משום זיעה ודו"ק -

כ"ו שבט תרפ"ג לפ"ק פושטיאן יצ"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב.

ראיתי במשמרת שלום בסי' צ"ב בחידושי דינים בסוף אות כ"ו שהביא ראי' נגד הפרמ"ג ורק דגם באוכלין שייך זיעה מסי' ק"ח בהג"ה שכ' וה"ה אם אפו כה"ג פת עם בשר כו' אא"כ הזיע המחבח ועיי"ש - הרי דגם באוכלין שייך זיעה עכ"ד - ולפע"ד העיקר כמו שכתבתי בפנים דהכל תלוי בשמנינות אז יש בו דין זיעה ואם לאו לאו ורמ"א הנ"ל לקוח מתשובת מיימני ה' מ"א סי' ה' ושם מיירי בהי' בו שמנינות כמו שיראה הרואה בפנים וע"כ שפיר יש לחוש לזיעה של מחבת ודו"ק -

אך צ"ע קצת דבפנים הבאתי בשם הת"ח כלל ל"ה ס"י שכתב והנאפה תחתיו הוא יבש אינו מעלה זיעה הרי דסובר דאין זיעה באוכלין והוא מיירי מפשטידא (כמו שכתבתי בפנים) דיש בו שומן אפ"ה נקטו לדבר יבש וברמ"א סי' ק"ח שפיר חושש משום זיעה ואף אם נאמר דיש בו שומן וכמו שנראה מדברי הגה"מ הנ"ל מ"מ יש סתירה לדבריו מת"ח הנ"ל דגם שם מיירי ביש בו שמנינות וצ"ע - ואולי חזר מדבריו שבספר תו"ח וצ"ע - עכ"פ לדעתי י"ל דתלוי הכל בשמנינות דאז יש לחוש לזיעה וכמו שבארתי בפנים בס"ד ודו"ק -

ומדברי תשובת מיימני הנ"ל תמוהין לי דברי מרן בעל חו"ד ז"ל שהעלה דדרך העיסה אין יכול לבלוע עיין חו"ד סי' צ"ז וסי' ק"ה ובהדיא מבואר שם בתש"מ סי' הנ"ל דשפיר

הוא בולע דרך העיסה דו"ק שם ותשכח כדברי - וכן מה שהחמיר החו"ד בסי' צ"ז שם באם זב שומן מפשטידא לחוץ אף שלא זב תחת הפת אסור והאבן העוזר והפליתי דנו בזה משום נ"ט בר נ"ט להתירה והוא ז"ל השיג עליהם והעלה דדרך בישולו ל"ש סברת נ"ט ב"נ והגה"ק בהשיב משה סי' ל"ו החזיק בדבריו להלכה עיי"ש - זה ג"כ נגד תשובת מיימני הנ"ל דבהדיא מבואר שם דבנגע הפת בפלודען מותר מכח נ"ט בר נ"ט עיי"ש - הרי דאף שם הוי דרך בישולו ואפ"ה אמרינן בי' סברת נ"ט ב"נ א"כ ראי' להגאונים הנ"ל ושלא כדבריו ופלא שלא הרגיש בתשובת מיימני הנ"ל וצ"ע עה)

סימן מג

ראיתי בשו"ת חכם צבי סי' קי"ב שצווח ככרוכיא על מנהג האמבורג שנהגו לתת חלת לחם א' לשם עירוב בכל הבתי כנסיות שהיו שם ואמר להם שטועים בעיקר דין עירוב דעירוב הוא שיחשבו כל הדרים כאלו דרים בבית אחד וכל החצרות מיוחדים לאותו בית והשתא אם מניחים עירוב בב' בתים א"כ הרי הן חולקות לשתי בתים לכל בית ובית שהעירוב מונח בו והרי הם לאחר העירוב כמו קודם העירוב שהיו אסורים לטלטל בעיר ובחצרות והברכות שמברכין על העירוב הן לבטלה ועוברים על ל"ת והמטלטלין בעיר במבואות ובחצרות המשותפים עוברים על תקנת שלמה המע"ה ומחללים שבת באיסור דרבנן ובהדיא אמרינן בעירובין מ"ט החולק עירובו אינו עירוב ומבואר שם אפילו בבית א' כש"כ בשני בתים וכתב עוד שם דאין לחלק ולומר דדוקא באופן שכל או"א נותן משלו הוא דאין רשאין לחלק אבל במזכה א' לכלם אף דחולקין את עירובן בשני בתים מהני מטעם דלכלם יש זכי' בכל א' מהחצרות או מהבתים - מלבד דאי איתא להך מילתא ל"ה שתיק תלמודא מני' וגם לא נמצא אפילו ברמז לא' מהפוסקים, עוד א"א לאומרה כלל מטעם עיקר דין העירוב דהרי מפורש אמרו דענין העירוב הוא שאנו רואים כאלו דרים בבית א' וכל הרשות משועבד לזה הבית וכיון שהעירוב מונח בב' בתים הרי הרשות משועבדת לב' בתים ועוד דאם אתה אומר דבב' או ג' בתים או חצרות עירובן עירוב אף אני אומר כל אחד ואחד יעשה עירוב בביתו דאיזה שיעור אתה נותן לו ואין אלו אלא דברי היתול ובורות ועוד דשמואל דאמר המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב א"כ אף בשכל א' נותן פת משלו ויש לכלם חלק בו ואעפי"כ אמר החולק את עירובו אינו עירוב עיי"ש שכתב ולא הייתי צריך להאריך בזה אלא כדי לסתום פי שועלים קטנים תלמידים שלא שמשו כל צרכם ומסיק שם סוף דבר אסור לתלות שום עוגה כי אם בבהכנ"ס א' מכל בתי כנסיות שבעיר ואותה תהי' לשם עירוב כמנות חכמים עכתו"ד ולא העתקתי

אלא מקצת מדבריו - ואני הצעיר והדל שבישראל אם כי יראתי בפצותי שיח לדון בדבריו כי מה אני ננס קטן שבקטנים לדון בדברי אדם גדול שבענקים כמוהו אשר הי' מרעיש כל העולם כלו בתורתו ובהוראתו שבקדושה אחד המיוחד שבגאוני קדמאי אשר כל חכמי דורו היו יראים וחורדים לקראתו, עכ"ז יען כי תורה היא וללמוד אני צריך ע"כ שפתי לא אכלה מלהגיד מה שמצאתי לעורר בדבריו הק' ואף גם זאת שמתי לנגד עיני את דברי המשורר אלקי ואדברה נגד מלכים ולא אבוש -

הנה מה שכתב לפסול העירוב מכח שניתן בב' בתים וכן מה שכ' שלא נמצא רמז מזה בש"ם אף לא בא' מהפוסקים על זאת תמה תמה אקרא כי לדעתי הפעוט היא ש"ס ערוכה שם בעירובין מ"ח וכן היא הלכה פסוקה בש"ע סי' שע"ח - ז"ל המשנה בדף מ"ה אמר רי שמעון למה הדבר דומה לג' חצרות הפתוחות זל"ז ופתוחות לרה"ר עירבו ב' עם האמצעית היא מותרת עמהם והם מותרות עמה וב' החיצונות אסורות זע"ז - ובדף מ"ח הקשה בש"ס ואמאי כיון דערבי להו חיצונות בהדי אמצעית הוי להו חדא אמר ר"י כגון שנתנה האמצעית עירובה בזו ועירובה בזו ור"ש אמר אפילו תימא שנתנו עירובן באמצעית כגון שנתנהו בשני בתים (ופרש"י דהשתא לא מיחברן חיצונות בהדדי) כמאן כב"ש ומסיק הש"ס אפילו כב"ה דעד כאן לא קאמרו ב"ה אלא בשני כלים בבית א' אבל בב' בתים לא עכ"ל הגמרא וכן נפסקה הלכה זו בש"ע סי' שע"ח וז"ל הש"ע שם בסעי' א' ג' חצרות פתוחות זל"ז ופתוחות לרה"ר ועירבה כל א' מהחיצונות עם האמצעית והחיצונות לא עירבו יחד החיצונות אסורות זה ע"ז והאמצעית מותרת עם כל א' מהן והן מותרות עמה בד"א כשנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו אי שנתנו החיצונות עירובן באמצעית בב' בתים עכ"ל הש"ע - והשתא נחזי אנן בשנתנה האמצעית עירובה בזו ובזו דשריא בב' החיצונות מטעם כאלו דרה בהן כמבואר בטו"ז בריש סימן הנ"ל והיא מלשון רש"י בדף מ"ח וא"כ רשות האמצעית משועבדות לשתי החצרות החיצונות ואפ"ה שריא הרי בהדיא דאינו מוכרח להיות הרשות משועבד לבית א' או לחצר א' דוקא - וכן יש להוכיח מכאן דשפיר מותר לתת העירוב בב' מקומות דהא לגבי האמצעית דמותרים בכל החצרות משום דהן מעורבין בכלן מונח לדידהו העירוב בב' מקומות היינו אחד בחצר זו וא' בחצר זו ואפ"ה מהני - ולכאורה יש להקשות על ר"י דהוא מרא דהאי תי' דהאמצעית נותנת עירובה בזו ועיריבה בזו הרי דסובר דמותר לעירוב לנוח בב' מקומות והוא בעצמו אמר לקמן בדף מ"ט דהחולק עירובו אינו עירוב אפילו בבית א' אם חולקים בב' כלים ל"ה עירוב והכא מתיר אפילו בב' מקומות וצ"ע לכאורה (ועיין בתוס' שם ד"ה אבל) -

ונשובה ונחקירה עוד בתי' דר"ש דהוא ג"כ הלכה פסוקה בש"ע שם דההחיצונות היו מניחין עירוביהן באמצעית בשני בתים וע"כ מיירי דההחיצונות לא עירבי זע"ז אבל עם האמצעית עכ"פ שפיר עירבו כל א' מההחיצונות וע"כ האמצעית מותרת בכל השלשה חצרות והחיצונות מותרות עמה - ונחזי השתא אמצעית האיך מותרת בשתיהן בשלמא החיצונות מותרות עמה משום דלכל א' מהחיצונות מונח העירוב בבית א' א"כ מהני העירוב להתירו עם האמצעית אבל לגבי האמצעית הוי העירוב בשני מקומות ומונח בשני בתים דהא כל האמצעית משותפות בשתי העירובין ואיך מהני והוי סתירה מני' ובי' אמרת דמשו"ה חיצונות אסורות זע"ז משום דמונח להו העירוב בשני בתים והוי בכלל חולק את עירובו ואמרת דהאמצעית שפיר מותרת בדידה ועוד באידך החצרות ואמאי דהא גם להאמצעית מונח העירוב בשתי מקומות - וע"כ מאי אית לך למימר לצאת ולחלק בין עירוב של האמצעית לעירוב של החיצונות והם רחוקים זמ"ז כרחוק מזרח למערב דבעירוב של החיצונות אין לכל אחד חלק באידך דהא לא עירבו ולא זיכו עירובן זל"ז רק כל אחד מביא עירוב שלו ומניחו בבית א' מבתי החצר האמצעית ועי"ז השתתפו עם האמצעית לחוד ולא השתתפו ג"כ עם חצר החיצונית ר"ל שיהי' לחצר חיצונה חברתה חלק בעירוב שנתנה באמצעות ורק להאמצעית נתנה חלק בעירוב שנתנה בו וממילא דההחיצונות נשארו פרודות זמ"ז וע"כ אסורות זב"ז ומה"ט פריך בגמרא באמת דיאסרו אלו החיצונות כיון דלא נשתתפו בעירוביהן את האמצעית גופא דהוי כחמשה ששרויין בחצר א' ושכח א' מהן ולא עירב עם כלן יחד אף דעירבו שנים יחד וג' יחד אפ"ה אסורין משום דחלקו עירוביהן בב' בתים ע"כ אסורין כולן והכ"נ כיון דלא מיצטרפי ב' החיצונות ואסרו על האמצעית עיי"ש בש"ס מה שתירץ ע"ז וברש"י שם - עכ"פ מבואר דהם לא עירבו עצמן באלו ב' עירובין ע"כ לדידהו ל"ה שיתוף דלדידהו הוי כחולק עירובו אבל האמצעית כיון דנתערבו כולן יחד והן משותפין בכל העירובין אינה מזיק כלל במה שמונח בב' מקומות ול"ה בכלל חולק עירובו דפוסל - וזה החילוק בעצמו סובר ג"כ ר"י שהקשיתי עליו לעיל דהוא סותר עצמו דכאן מתרץ דמיירי דההאמצעית נתנה עירובה בזו ועירובה בזו אלמא דלא מזיק במה שהעירוב מונח בב' מקומות ולהלן אמר דאף בב' כלים אין לחלק - אבל לפי האמור א"ש בעזה"י דכאן מיירי דכלן עירבו יחד ויש להם חלק בכל א' מהעירובין ע"כ מותר לתת אותה אפילו בב' מקומות אבל להלן דאמר דאין לחלק מיירי בעת שגובין את הפת מבעלי בתים ורצו לחלק את העירוב שיכיר כל א' את שלו כמבואר ברבינו יונתן מובא בב"י סי' שס"ו ע"כ אסור דהוי כמקפידין על עירובן

דאסור כיון שלא השתתפו זה בזה ואין לכל חלק בכל הפת שמונח במקומות שונות ובאופן זה באמת אסור והוא הוא הדין של חולק עירובו דאסרו חכז"ל ולק"מ ודו"ק -
והשתא לפי"ז מוכח בהדיא החילוק שרצה הח"צ ז"ל בעצמו לעשות בין היכא דכל א' נותן משלו דאז הוא דאין רשאין לחלק ובין כשמזכה לכלן דאז שפיר יש לחלק העירוב בב' מקומות כיון דלכלם יש זכי' בכל החצרות והוא מוכח מהסוגיא עצמה ומה גם בתי' רב ששת א"א לומר באופן אחר דע"כ לב' החצרות אסור לטלטל זע"ז כיון דהם אינם משותפים בכל העירובין ולדידהו הוי כחולק עירובו דפסול אבל האמצעית שנתערבו בב' העירובין ויש להם זכי' בשתיהן לא מזיק להו מה שמונח בב' מקומות והחילוק הנ"ל בולט ומבואר בהדיא בש"ס ונפסקה להלכה בש"ע שם כמו שיראה הרואה שם -
ואם כנים דברינו הנ"ל גדלה מאד התמוה על מאורן של ישראל הנ"ל במה שכ' דתלמודא ל"ה שתיק מני' וגם לא נמצא רמז בפוסקים - איך פלטה קולמסו דברים כאלו הלא שפיר לא שתיק מני' הש"ס וגם שפיר לא נמצא רמז בפוסקים מזה כי הפוסקים לא בסתר וברמיזא דברו מזה רק אמרו הלכה פסוקה ומבוארת בפירוש בש"ע שם וצע"ג דודאי לא נעלם ממרן רבן של ישראל הנ"ל אף לשעה קלה סוגיא הנ"ל וא"כ באמת גדלה הפליאה הפלא פלא איך לא שת לבו לכל הדברים שכתבתי וכן נסתרה דרכי חכמי האמבורג ז"ל לפני שנתווכחו אתו הרבה בזה ולא הרגישו בכל אלה הדברים שכתבתי וכן כמה גאונים דור אחר דור הבאו אחרי מרן הח"צ ז"ל ופלפלו בדבריו וכל א' מהגאונים לא העירו מקורה מדברי הש"ס וש"ע הנ"ל והוא בעיני לפליאה עצומה ואחת משתים יוכל להיות או שאני תועה מדרך השכל בביאור סוגיא זו או מקום הניחו לי להתגדר -
עכ"פ לפי הבנתי בפשט הסוגיא אני רואה באר היטב דבאופן דכלן משותפין בהעירוב שפיר מותר לתת איתו בשתי בתים ואין בזה משום חולק את עירובו ודין חלוקת העירוב לא נאמר רק במקום שאין להכל זכי' בהעירוב - ועפי"ז יהי' ראי' לשי' רבינו יהונתן שכ' בביאור דין חלוקת העירוב דנמי מטעם הקפדה שמקפידין זע"ז הוא - וכן ראיתי בירושלמי עירובין פ"ו ה"ז דשם הביא ג"כ האי דינא דהחולק את עירובו וז"ל שם ריב"א רבי יסא בשם ר"י בני המבוי שנתנו עירובין בשני מקומות אם מבלי מקום הר"ז מותר אה בשביל לחלוק עירובין אסור עכ"ל - ופירש בפנ"מ שם בזה"ל ואם בשביל לחלוק אסור דהוי כמקפיד על עירובו ולחלקו כדי לשמרו וכן פי' במראה פנים שם - וראיתי במהר"מ שיק או"ח סי' קע"ו שמביא ראי' לזה הפשט דמטעם הקפדה אתי עלה דהאי דינא דהחולק עירובו דאל"כ אלא דאפולו במזכה העירוב לכל שייך בה דין החילוק עירובו א"כ מה פריך הגמרא על שמואל תרתי למה לי דהרי טובא קמ"ל עיי"ש - ובזה

נפלה ג"כ ראיית הח"צ שהבאתי לעיל מדשמואל דאמר המפקיד על עירובו אינו עירוב וא"כ ע"כ בכל פת שאחד נותן משותף הכל ואפ"ה אמר שמואל דאסור לחלוק עיי"ש - ולפי"ד המהר"מ שיק אדרבא ראי' להיפך דאל"כ אין התחלה לפרכת הש"ס דטובא קמ"ל - וכן מבואר ברש"י שם שכ' בד"ה ותרתי למה לי לשמואל הואיל ותרווייהו חד טעמא דקפיד וחולק עיי"ש הרי מפורש יוצא ברש"י ז"ל דהוי נמי מטעם הקפדה וא"כ היכא שאין מקפידין שפיר מותר לתת אותו בשני מקומות וכל זה מבואר היטב בסוגיא שם ודברי מרן הח"צ פליאים וכן נשגב הפליאה על חכמי האמבורג וכל הגאונים מדורות האחרונים אם שהשיגו על הח"צ הנ"ל אבל לא הרגישו בסוגיא מפורשת הנ"ל -

ועפ"י האמור מצאתי יסוד נאמן ומקור מקומו טהור לדברי המקור ברוך המובא בס' הקובץ בפ"א מה' עירובין הי"ח ושע"ת בסי' שס"ז רמז עליו בקיצור שהשיג על הח"צ וכתב כיון דבכל בית הכנסת מזכין לכל בני העיר ולא רק לאותן בעלי בתים של בית הכנסת זו מהני ומועיל עיי"ש וראיתי בס' חדש נדפס זה מקרוב להגאון הצדיק מו"ה שמעון סופר אבדק"ק ערלוי שליט"א שכתב שקשה לסמוך ע"ד המקור ברוך הנ"ל על סברא שלא מצינו בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים ופשטיות הגמרא הוא להדיא נגד זה עכ"ד הגאון הנ"ל בספר התעוררות תשובה הנספח לשו"ת חתם סופר חלק שביעי הנדפס מחדש ע"י נכדו הגאון הנ"ל - וכנראה הוא לגרר אחרי הלשון של מרן הח"צ הנ"ל שכתב דלח נמצא לסברא הנ"ל רמז בש"ס ופוסקים אבל לפע"ד אדרבא דברי המקור ברוך מבוארין היטב בש"ס ופוסקים במקומות שהצעתי לעיל ובאו ממקור מים חיים וחיים הם למוצאיהם בסוגיא הנ"ל ודו"ק -

ומה שהקשה אדונינו מרן הח"צ ז"ל דמעיקר דין עירוב מוכח דאסור ליתן בשתי מקומות דעיקר דין עירוב הוי דרואין כאלו הכל דרין בזה הבית וכל הרשותין משועבדים לזה הבית והשתא הכא דהעירוב מונח בשתי מקומות א"כ הרשות משועבדת לשני בתים עכ"ד - אחרי נשיקות עפרות זהב לו אבקש מטו מהדר גאונו כי לדעתי העני' לא מוכח כלל דהרשות מוכרח להיות משועבד רק למקום א' ואדרבה בהדיא מבואר בסוגיא דהבאתי לעיל דשפיר מותר להיות משועבד לשתי מקומות וכמ"ש רש"י בהדיא דהאי אמצעית משועבדת להחיצויות וכן לרב ששת האמצעית משועבדת לשני הבתים אשר העירוב מונח בתוכן וכן מהירושלמי שהבאתי דקאמר בני המבוי שנתנו עירובין בשני מקומות אם בלי מקום ה"ז מותר הרי בפירוש דהתיר הירושלמי אם העירוב מונח בשני מקומות אם לא הי' כוונתו לחלוק ר"ל להקפיד ודוחק לומר דמקומות דקאמר בירושלמי ר"ל שני כלים אבל הוא בבית א' דהלשון מקומות משמע טפי מקומות חלוקין מלומר

דכיון על כלים ואפ"ה מהני אף דהרשותין משועבדות לשני בתים וע"כ מוכח דלא מזיק לן מידי בזה ועיקר תלוי שיהא מעורבין בכל העירובון וכן מורה הלשון רמב"ם ז"ל בפ"א מהי עירובין שכתב שם בזה"ל מהו העירוב הזה הוא שיתערבו במאכל אחד שמניחים אותו מערב שבת כלומר שכלנו מעורבין ואוכל א' לכלנו ואין כל אחד ממנו חולק רשות לחברו אלא כשם שיד כלנו שוה במקום הזה שנשאר לכלנו כך יד כלנו שוה בכל מקום שאחז כל אחד לעצמו והרי כלנו רשות אחד ובמעשה הזה לא יבאו לטעות ולדמות שמותר להוציא ולהכניס מרה"י לרה"ר עכ"ל הטהור - הרי בפירוש שלא הוצרך שיהיו כל הרשותין שייכים לבית או לחצר א' דוקא רק כתב כשם שיד כלכו שוה במקוה הזה שנשאר לכלנו כן יד כל אדם שוה בכל מקום שאחז לעצמו והמקום שנותנים בו המאכל הוא רק מגלה דעתן שכמו שבכאן הנם משותפים יחד כ"כ בכל אתר ואתר וא"כ למה יגרע אם יהיו נותנים מאכל עוד בבית אחר אם גם שם הם משותפים יחד אלא ודאי דזאת לא מזיק לן מידי ואפשר דהרמב"ם הוציא דין הנ"ל מש"ס דעירובין הנ"ל דמוכח בהדיא לפע"ד דאינו תלוי בהא דיהיו משעובד לחצר אחד ורק דעיקר הכל תלוי בהשותפות דיהי' משותפין יחד בכל העירובין ולכלם יש חלק בשוה כמו שכ' הרמב"ם ז"ל ואוכל אחד לכלנו ודו"ק ואחר שהודיע ה' אותי כל זאת הנני חוזר לתמיהתי שאני תמה על מאורי ישראל דור אחר דור אשר הרבה דברו בענין זה וגם אחד מהן לא הרגיש מסוגיא ערוכה הנ"ל ואולי מקום הניחו לי מן השמים להתגדר וצ"ע -

והלום ראיתי בתשובת מהר"מ שיק או"ח סימן ק"פ שכתב באף אי אמרינן דגם במזכה לכלן אין רשאי לחלקו בשתי בתים אפ"ה א"ש בהאי מעשה דהאמבורג משום דשם ל"ה כלל בכלל חולק את עירובו משום דכל אחד מוסיף על עירוב ראשון עיי"ש - ולדבריו גם בסוגיא דהבאתי לעיל בהאי דשלש חצרות נוכל לומר כן דמה"ט מהני דגם שם עירוב השני מוסיף על עירוב ראשון וא"ש ג"כ בביאור הסוגיא - עכ"פ יהי' איך שיהי' הפירוש דסוגיא הנ"ל כדברי שכתבתי לעיל או כפירוש שפירשתי לפי דברי המהר"מ שיק ז"ל מ"מ מעשה דהאמבורג הוא ממש מעשה דשלש חצרות המבואר בש"ס ובש"ע ויש לה מקום שם בסוגיא הנ"ל וכל הגדולים שדברו בזה ראשונים ואחרונים לא העירו מקורה מש"ס שם וצע"ג ועיין ג"כ בשו"ת בית יצחק להגאון מלבוב ז"ל בח"ב בקונטרס אחרון סי' ז' מזה הענין ועיין ג"כ בשואל ומשיב מהודרא שתיתאי סי' ג' שמדבר ג"כ מזה ודו"ק - נגהי ד' שופטים א' אלול תרע"ב לפ"ק בוסערמין יצ"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן מד

בת"ח כלל פ"ט אות ו' וז"ל כ' בעל העיטור מסתברא דלובן בכוליא טריפה וכל שינוי מראה פוסל בה ואם היא ירוקה כשרה - ונ"ל דהא דקאמר ואם היא ירוקה כשרה הוא דוקא במראה ירוק הנקרא "געל" שנוטה ג"כ לאדמומית אבל ירוק ככרתי וכדומה טריפה דהיא שינוי מראה עכ"ל הת"ח -

והש"ך בסי' מ"ד ס"ק י"ח הביא שגם בס' אפי רברבי כתב כן והטו"ז שם בס"ק ט"ו כ' וז"ל ותמוה מאד למה ישתנה מן הריאה דאמרינן להיפך והיינו דבריאה ירוק ככרתי כשר ומראה "געל"' טריפה) עיי"ש - ואחרי נשיקות עפרות זהב לו לא אבין את תמיהתו דטובא יש לחלק בין ריאה לכוליא בזה עפי"ד הב"י בשם הבעל העיטור שכתב שאין מראיתן שוה שהריאה מושכת ללובן והכוליא לאדמימות א"כ משו"ה בריאה פסול מראה "געל" משום דגבי דידי' הוי זה ש"מ כיון דהוא נוטה ללובן ומראה "געל" נוטה לאדמימות אבל גבי כוליא שנוטה ג"כ לאודם שפיר ל"ה מראה "געל" ש"מ רק ירוק ככרתי שהוא היפך טבעו וז"פ וברור עד שאני תמה על מאורן של ישראל בעל טו"ז שלא הרגיש בזה - ומה שהקשה עוד שם הטו"ז דלמה נטריף בירוק "גרין" למה לא נימא כמו בריאה דעדיין לא נבלע בו דמו בזה נראה יפה דברי רבינו בעל ת"ש שכתב דגבי כוליא דכולה דם דתחלת בריאתו מדם ל"ש זאת עיי"ש - והסבר הדבר נ"ל דדוקא גבי ריאה דתחלתו ל"ה מדם (וע"כ נוטה מטבעו ללובן כדברי בעל העיטור הנ"ל) ורק אח"כ נבלע בו דם ע"כ שפיר שייך לומר דאכתי לא נבלע בו הדם אבל כוליא דתחלת בריאתו והוייתו הוא מדם (וע"כ הוא ג"כ הטעם דנוטה מטבעו לאודם וכנ"ל מדברי הבהע"ט) וא"כ איך שייך לומר דעדיין לא נבלע בו דמו בתמי' וע"כ אם הוא "גרין" שפיר חשוב ש"מ ופסול וגם זה פשוט עו)

ומה שהקשו הש"ך וטו"ז מסי' קפ"ח דשם אמרינן דמראה "געל" אינם נוטה לאדמימות אפילו לקולא כ"ש לחומרא - נר"ל דגם זה א"ש בס"ד ולק"מ משום דנ"ד אינו דומה לשם והוא דודאי אין אדם יכול להכחיש דיש למראה "געל" איזה נטי' קצת למראה אודם וכמ"ש הראשונים בפלוגתת עקביא בן מהלל וחכמים בנדה י"ט לענין דם ירוק דעקביא מטמא וחכמים מטהרים וכ' שם בתוס' והרא"ש והר"ן בשבועות דפלוגתתם אזיל בירוק כזהב וכשעוה היינו במראה "געל" דעקיבא סובר דיש בה נטייה לאדמימות ורבנן סברי דאין בה נטי' למראה אדמימות אבל בירוק ככרתי לא עלה כלל על שום דעת בן אדם שיהא טמא דהא אין לו נטיית מראה אדמימות כלל עיין בב"י בריש סי' קפ"ח שהביאם - עכ"פ חזינן מזה דאיזה נטי' קצת למראה אדום אית לי' למראה "הגעל" רק דרבנן סברי דהאי לאו נטי' הוא רצוני לומר דכוונתם דנטי' כזו אינו מספיק להיות נקרא דם לטמא

משום נדה ועקביא סובר דשפיר חשוב האי נטי' להיות דם הנדה ועיי"ש בפרישה אות ב' שכתב בהדיא בביאור פלוגתתם כן ומה"ט איכא כמה פוסקים דחשו להחמיר במראה "געל" משום דנוטה לאדמימות עיין בב"ח ובדרישה שם וכן בשלה"ק מובא בפ"ת סי' קצ"ח וכ"כ הרע"ב סוף פ"ב דנדה שלא שמע מעולם מי שיתיר שום מראה דם אלא הלבן והירוק ככרתי בלבד משמע מדבריו דמראה "געל" אסור ועיי"ש בתיו"ט - אלמא מכ"ז דשפיר יש למראה "געל" נטי' לאדמימות ורק לרבנן אין בנטותו מספיק להיותו נחשב דם הנדה -

ונר"ל דע"כ לא חשוב לרבנן נטיית האודם של מראה "געל" נוטה לאדמימות רק בסימן קפ"ח דשם צריך שיהא דומה למראה דם ממש ודם סומק טפי מאד כנראה בחוש וכ"ש לפי"מ דמבואר במשנה דהאודם של דם נדה הוא כדם המכה ומבואר בגמרא דהוא סמוק טפי ולגבי סומקת דם של נדה לא חשוב מראה "געל" נטי' לאדמימות כלל וכלל וזה שכתב הב"י שם בדעת רבנן "דהאי לאי נטי' הוא" היינו לגבי סומקת הדם האי נטי' של מראה "געל" אם כי באמת יש לה נטי' במקצת מ"מ לגבי דם לאו נטי' היא וככלום נחשבה - וכ"ז לגבי דם ממש דהאודם שבו חזק מאד אין די בנטיית האודם של מראה "געל" להיות נדמה אליו - משא"כ גבי האודם של כוליא שאינו חזק באדמימות כ"כ וכמו שנראה מלשון העיטור הנ"ל שכתב דריאה מושכת ללובן וכוליא לאדמימות נראה מלשונו דרק מושכת לאודם אבל לא הוי אודם ממש (אף דתחלת בריאתו מדם י"ל כשנעשה בשר נעשה כהה באדמימותו) א"כ למראה אודם כזה שהיא כהה באדמימותו גם רבנן מודו דחשוב מראה "געל" נטי' לאדמימות וא"כ ממילא שפיר צדקו דברי הת"ח דכ' דמראה "געל" ל"ח ליקותא בכוליא משום דנוטה לאדמימות ודו"ק -

וכן מה שהקשה הש"ך מריאה שהאדימה כשרה ומראה "געל" טריפה אלמא דיש חילוק בין מראה אדום למראה "געל" - גם לפירכא זו יש תשובה לפע"ד דריאה שהאדימה דכשרה הוי הטעם משום דלא נבלע בו דמו ואין כאן שום ליקותא אבל מראה "געל" הוי שפיר שינוי מראה כיון דמטבעו נוטה ללובן א"כ מאין לה מראה "הגעל" וע"כ דיש כאן ליקותא דאפילו תימא דעדיין לא נבלע בו הדם לא הו"ל להיות "געל" וע"כ דיש כאן איזה ליקותא וא"כ שפיר הוא טריפה אבל גבי כוליא ל"ה מראה "געל" ש"מ אצלה ומהטעם שכתבתי ע"כ שפיר הוא כשרה וא"ש הכל בס"ד ולק"מ ודברי הת"ח כראוי מוצקין ותיתי לי' שקיימתי דברי משה רבינו אשר כל בית ישראל נשען עליו ויעמוד לי זכותו לשבת באוהל תורה ברוב אורה בלי שום פחד ומורה עד שיובילו שי למורה בב"א - ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

ובהגיעו דברי הנ"ל (שכתבתי לחלק בין הא דסי' קפ"ח להא דכוליא) אל הגאון בעל יד יצחק מטאלטשווע ז"ל כתב לתמוה עלי דהא אנן אוסרין כל שנוטה לאדמימות ומתירין רק במראה שאין לספק כלל באדמימות כמו שמבואר שם בש"ך ובבאה"ט עכ"ד - נראה דלק"מ דכונתי היתה אם דבאמת אנן מחמירין בכל מיני מראות אדמימות מאחר שאין אנו בקיאין בדמים עכ"ז הספק נולד ומשתלשל מדם ממש וכל שאפשר לספק בו שיהי' דם אנן מחמירין והשתא אמרו רבנן דמראה "געל" מראה אדמימות שבו היא כהה מן הכהה עד שאין לספק בו כלל שיהי' דם כיון דע"כ בא הספק מן דם ממש דסומק טפי וע"כ אין לספק בו כלל שיהי' דומה באדמימותו לדם - משא"כ בכולא דגוף האדמימות שבו הוא כהה למאד שפיר י"ל דמראה "געל" דומה לו וא"ש דברינו ודו"ק ובתשובתי להגאון מאור הגולה הנ"ל הארכתי בזה וכעת נאבד ממני ואיני זוכר הדברים מה שכתבתי שם ורק הא נזכר לי שהבאתי ראי' לדברי שכתבתי בפנים יען שכוליא תחלת בריאתו מדם ל"ה גבה מראה "געל" שינוי מראה מס' נ"ב גבי נפלה לאור בכבד שמראה "געל" כשר בה ומראה ירוק ככרתי פסול בה עיי"ש - הרי יען דכבד משורש דם הוא ל"ה מראה "געל" ש"מ אצלה וכ"כ הכא גבי כוליא והוא ז"ל פלפול על ראי' זו מכבד מדברי הש"ך וטו"ז ס"ק ב' עיי"ש ואיני זוכר היטב כל הדברים שהי' בינינו כי נאבדו ממני וכתבתי רק להעיר ודו"ק -

הנה בדיני מראות הריאה הארכתי בשנת תרס"ו בתשובה אחת להגאון מאור הגולה הנ"ל ונאבדה ג"כ ממני וחבל על דאבדין ורק הערה א' נשאר בזכרוני ואעלה אותה על מזבח הדפוס כדי שלא תלך ג"כ לאיבוד ח"ו על הת"ש בסי' ל"ח סק"ז שכתב דדוקא שחור כדיו יבש טריפה ולא בלחה ובמהרש"א נדה דף כ' כתב דדיו לחה הוי בכלל עמוק מכאן וא"כ כש"כ דטריפה וספר ראש אפרים אין תח"י לעיין אם דיבר מזה וצ"ע עז)

סימן מה

הנה בכמה קהלות שהייתי ראיתי וכן תמהתי על המנהג שבכל ערב פסח אחר אפיית מצות מצוה מצרפין כל המצות בסדין אחד ועומד אחד הנכבד ומברך ברכת חלה ומפריש ואח"כ מחלקין המצות לכל אחד ואחד - ולדינא נר"ל דאסור לעשות כן והוא נגד דין מפורש בש"ס ורמב"ם וש"ע בסי' שכ"ו לא מיבעא למאי שראיתי בקצת מקומות דכל א' שומר קמח שלו לבל יתערב בקמח חברו יען שלא יודע שהי' נזהר היטב בשמירתו א"כ מקפיד שלא יתערב באחרינא וגבי מקפיד קיי"ל שם סעי' א' דאף באדם א' אינו מצטרף ע"כ כש"כ בשני ב"א ודאי דאינו מצטרף ופטור מחלה - רק אפילו לפי מה

שראיתי שישנו עוד מנהג דאופים בתערובות הכל ואח"כ מחלקין שוה בשוה מ"מ כיון דבשעת הלישה ל"ה שיעור חלה דבמצות מצוה כ"ע נזהרין שלא ללוש שיעור חלה ורק אחר אפי' רוצים לצרף לשיעור חלה נראה לי דאינו מצטרף כיון דעומד תיכף ליחלק והוי כהא דמבואר שם בש"ע דהעושה עיסה כדי לחלקה דפטורה וה"ה הכא דעומד לחלק - ואם כי מבואר בש"ך וטו"ז שם דדוקא דדעתו לחלק בצק ולא כן אם דעתו לחלק אחר האפי' עיי"ש - נראה לי דהכא לא שייך חילוקו של הש"ך וטו"ז הנ"ל משום דלכאורה צריך להבין מאי חילוקא יש בין אם מחלקה בשהוא בצק או אחר האפי' - ונראה לי להסביר הדבר עם דברי תוס' ברכות ל"ז דכ' דעיקר חיוב חלה על העיסה היא דעריסותיכם כתיב וא"כ כיון דהחיוב בא בעודה עיסה וכל זמן שהיא עיסה לא נחלקה וגם אין עומדת לחלק בעת הזאת שפיר לא אזיל ממנה חיוב חלה ודומה לעיסה שנתגלגלה ביד הדיוט אף דבא אח"כ ליד הקדש אעפי"כ חייבת בחלה כ"כ הכא כיון דבעודה עיסה עת שחיוב חלה הוא בא אינו עומדת לחלק שפיר לא בטל ממנה החיוב ע"י החילוק שנעשה אחר האפי' דאז היא כבר פנים חדשות משא"כ היכא דכל החיוב בא אח"כ אחר האפי' שוב הוי בה אחרי אפי' כמו בעיסה דעלמא קודם אפי' ועיין בית יוסף סי' ש"ל וב"ח סוף שכ"ו וא"כ כיון דעומדת לחלק דומה כאלו עומדת לחלק בעודה בצק וזה ברור בסברא וא"כ ליכא בה חיוב חלה כלל ואיך נברך על חלה כזו ופשיטא דהוא ברכה לבטלה ועיין בתוס' ברכות ל"ז שם בשם ר"י דנסתפק אם לברך על וירמשייש כיון דדרכה ליחלק על עיסות קטנות וכתב דיקח חלה בלא ברכה ולחם חמודות בראש ה' חלה ביאר דספיקו הי' דלמא הך דחלוקה דוקא במחלק לאנשים אחרים דוקא כדעת הלבוש מובא בש"ך סי' שכ"ו או אף באדם א' וע"כ הוצריך ליטול חלה בלא ברכה - עכ"פ היכא דמחלק לאנשים אחרים לכ"ע אין בה חיוב חלה ועיין בצל"ח ברכות שם ובתשובת בית אפרים סי' ס"ט בחיו"ד א"כ הכא אפשר דאף מחלה בלא ברכה פטורה כי אין בזה שום ספק - שוב עיינתי בספר ערך שי יו"ד סי' שכ"ו וראיתי שגם הוא העלה דאם לא הי' עלי' חיוב חלה בעודה עיסה רק רוצה לצרף אחר האפי' אם בשעת הצירוף דעתו לחלק אח"כ לא מועיל הצירוף ונתן ג"כ טעם לזה ולא הרגיש מדברי תוס' ברכות הנ"ל אך הניח הדבר בצ"ע עיי"ש - והנאני שכונתי לדעתו בזה - אבל עכ"פ ליטול חלה עם ברכה הוא איסור גדול ונלכד באיסור דלא תשא ודו"ק עח)

ואגב אעורר מה שצ"ע לי דברי הבאר הגולה שם שכתב על הרמ"א שכ' ודוקא שערבן שלא מדעתן אבל מדעתן חייב שהרי אינן מקפידין עכ"ד הרמ"א וכתב הבאה"ג וז"ל בסמ"ג איתא וגם אין דעתו לחלק אלא לאכול יחד וכן צריך לפע"ד להגיה כאן עכ"ל -

והיא פליאה גדולה על הבאה"ג דהלא באמת לדעת המס"ג דאף החילוק אחר האפי' פוטר ע"כ צריך שיהי' דעתן לאכול יחד - משא"כ לשי' הב"י דהחילוק של אחר האפי' אינו פוטר א"כ לא צריך כלל שיהי' דעתן לאכול יחד - וא"כ בטח הרמ"א בכיון לא כתב זאת משום דדעתו כהב"י ע"כ דבריו צע"ג ודו"ק - ואציגה פה עוד דבר פלא שמצאתי בחינוך פ' שלח בענין צירוף סל לחלה דדוקא אם בא מהתנור בלי הפסק אל הסל אז מצטרפין אבל זולת זה אינו מצטרף והיא פלא דלא נזכר כלל בשום פסוק ודו"ק - ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן מו

בעזה"י תרס"ו לפ"ק בוסערמין יצ"ו.

להבחור כארזים מפענח רזים חריף ובקי יראת ה' חופף עליו כל היום כמו"ה משה קליין נ"י כעת חד מעמודי התוך ומנטורי קרתא בק"ק סערענטש יע"א.

ע"ד אי' בל תשחית במקום שיש בו צורך שהציע לפני נראה לי שיש להביא ג"כ ראי' מש"ס חולין נ"ג ע"ב מההוא שרקפא דספק דריסות דחלקינהו שמואל ושדינהו בנהרא ועיי"ש דהי' יכול ליתן אותם לפני הכלבים אלא כדי לפרסומי מילתא דאיסורא שיהי' לה אושא שדנהו בנהרא - ולכאורה קשה כיון דהי' יכול ליתן לפני הכלבים איך שדנהו בנהרא הא איכא משום בל תשחית וכמו שכתבו תוס' בקידושין גבי עד היכן כיבוד או"א אמר לי' ליזרוק ארניקו לים דדוקא אי אית בי' צורך קצת אבל בלא זה רשע הוי דעובר משום בל תשחית עיי"ש - וא"כ ה"ה הכא כיון דחזי לכלבים איך מצי לשדותן בנהר אלא ע"כ כיון דהי' בי' צורך לפרסומי מילתא דאיסורא שרי וליתא לאי' ב"ת וזה ראי' נתונה לפע"ד - אלא דלפי"ז יקשה אהא דאיתא בחולין ד"ז דאמר רבי קטילנא לי' איכא בל תשחות דהרי גם שם איכא בזה צורך כדי שלא יזיקו הבריות ובמקום דאיכא צורך ליכא לאי' ב"ת וצ"ע לכאורה - ואח"ז רב מצאתי בתשובת מהר"י אסאד יו"ד סי' קס"ד דעמד בזה וכתב לתרץ עפי"ד התה"ד שכתב דהך הזיקא דכודנייתא לא שכיח כ"כ דאל"כ לא הי' רבי מחזיק מזיקים בביתו וכיון דלא שכיח כ"כ לא חשוב צורך עיי"ש שהאריך בדינים אלו ושוב בא לידי תשובת תרומת הדשן וראיתי שהיא בעצמו באמת הקשה קושיא הנ"ל ותי' כן עיי"ש ופלא על ה"ג מהרי"א ז"ל שלא הזכיר כלל שכל זה נאמר שם בתרה"ד -

ובדברי תרה"ד הנ"ל מצאתי ישוב לדברי רש"י ז"ל בחולין ד' ז' הנ"ל ד"ה לפני עור שכתב וז"ל והא ליכא למימר דמזבן להו לנכרים דתנן אין מוכרין להם בהמה גסים עכ"ל - הנה

דבריו מבוארין לכאורה היטב דדוקא לישראל אסור למזבינהו משום דעובר על לפני עור אבל לעכו"ם שרי ולא חיישינן דלמא מזבני להו לישראל משום דזה הוי לפני דלפני דשרי א"כ אי הוי מצי למזבינהו לנכרים ש"ד אלא משום דאין מוכרים לנכרי כו' וקשה מ"ש מההוא דשרקפא דעופות דאמרינן שם בגמרא דאסור למוכרן לעכו"ם משום דשמא אתי למזבינהו לישראל - וא"ל אהא גופא קשיא אמאי אסרו חכז"ל בכמה דברים למזביני לעכו"ם מחשש שמא ימכרנו לישראל הא הוי לפני דלפני דשרי - כבר תירץ הרשב"א בחידושיו בשמעתא דשולח אדם ירך דבדבר קרוב שיבא למוכרם לא חשוב לפני דלפני א"כ שפיר אמרו דאסור למכרו לעכו"ם כו' אלא דלפי"ז יוקשה טובא ארש"י הנ"ל דמשמע דלולי האי' דאין מוכרין בהמה גסא לעכו"ם הי' יכול למוכרם לעכו"ם ואמאי הא איכא חששא דשמא ימכרנו לישראל וכמו דלישראל אסור משום לפני עור כ"כ אסור לעכו"ם מחשש שמא ימכרנו לישראל וכבר הבאתי משם הרשב"א ז"ל דהמכירה ל"ה לפני דלפני משום דקרוב הוא להיות כן וא"כ צ"ע לכאורה דברי רש"י הנ"ל - והרבה נתקשותי בקושיא הזו - אולם לפ"ד הת"ה הנ"ל א"ש דכבר פסק החהד מובא ברמ"א סוף סי' נ"ז דהיכא דאיכא צדדים להקל שרי למוכרן לעכו"ם עיי"ש ובש"ך ס"ק נ"א וא"כ ה"ה הכא כיון דלא שכיח שיזיקו מותר למוכרן לעכו"ם ולא חיישינן שמא אתי למיזבני לישראל משום דאיכא תרי שמא שמא לא ימכרנו לישראל ואת"ל דימכרנו שמא לא יזיקו כיון דלא שכיח שיזיקו ואפשר דמילתא דלא שכיח עוד עדיף מתרי שמא וממילא דשפיר כתב רש"י ז"ל דלולי הך דאין מוכרין לעכו"ם כו' הי' שרי למוכרן לישראל וא"ש ודו"ק עט

) (ב) בענין אכילת יוה"כ שהעלו האחרונים דלכ"ע בהנאת מיעיו תלוי (עיין ח"ס וכת"ס בתשובותיהם) שפלפל מעכ"ת בדבריהם - אודיע את ידידי נ"י שמדברי הירושלמי ריש פ"א דשבת יש סתירה לדבריהם דז"ל הירושלמי שם תמן תנינן ר"מ אימר אם היתה שבת והוציאו אמרו לו אינו מן השם שזה חייב משום מהלך וזה חייב משום מניח עכ"ל - ועיין במפורש שהכונה דמשום אכילה חייב אפילו במהלך משום דבהנאת גרונו מחייב ומשום שבת אינו חייב עד הנחה במעיו עכ"ל - והשתא אי אמרינן כדברי גדולי האחרונים הנ"ל א"כ אכתי תרווייהו משום חד שמא מחייב וצ"ע -

עוד איתא בירושלמי שם מני האי אמרו לו רבי יוסי הוא עיי"ש - הנה בזה אמרתי לתרץ בס"ד קושיית הגאון במנוחת אשר ז"ל בסוגיא דאחע"א שהקשה אשי' רש"י בביצה דאם ביער ע"י האכילה לכלבים מחייב משום שריפה מכח אחשבי' עיי"ש ולדעת בעל המאור

דגם אכילת אדם חשוב ביעור א"כ למה לא חשוב ששה חטאות גם משום שריפה דביאר נותר באכילתו ע"כ קו' הגאון ז"ל -

ובדרך פשטות אמרתי דאין התחלה לקושיא הנ"ל עפי"ד המל"מ פי"ח מפהמ"ק דרק בנותר מאכילת אדם איכא מ"ע דשריפה אבל לא בנותר דאימורין או דעולה דהוי אכילת מזבח דלא ילפו אכילת מזבח מאכילת אדם עיי"ש - וא"כ כאן במשנה דיש אוכל דמיירי בחלב דהוי אימורין ליכא גבה כלל מ"ע דשריפה וממילא דליכא למימר כלל אחשבי' וז"פ עפי"ד המל"מ הנ"ל - (ובהגיעו דברי אלה קדם הגאון מטאלטשווע ז"ל כתב לאמור דיפה עוררתי מדברי המל"מ הנ"ל לדחות קושיא הנ"ל - אך לדידי' גוף דברי המל"מ מרפסין אגרין דבהדיא אמרו בזבחים כ"ג ואם האכל יאכל בשתי אכילות הכתיב מדבר אחד אכילת אדם ואחד אכילת מזבח אלמא דשתי אכילות הללו שוין הם גם הביא מפסחים כ"ד ודף פ"ב ומהרמב"ם פ"ז ממעה"ק הלכה ג' ומפי"ט מפסה"מ ה"א ובשעה"מ פ"ד מביאת המק' הט"ו ומכלם משמע דאין חילוק בין נותר דאימורין לנותר דאכילת אדם ובאמת דדברי המל"מ צע"ג ומצוה ליישב) - אך עפ"י הירושלמי הנ"ל י"ל עוד בישוב קושיא הנ"ל דמבואר בירושלמי פה דהאי אמרו לו הוי רבי יוסי ור"י ס"ל הבערה ללאו יצאה א"כ גוף השריפה ל"ה בר חטאת רק לאו בעלמא וא"כ לא יהי' עדיף האחשבי' של האכילה מביעור דשריפה דל"ה רק לאו ועל לאו לא מביא חטאת וא"כ שפיר לא יכול לחשוב חטאת משום ביעור וא"ש - וא"ל דאכתי אמאי לא הוסיף ר"מ גם משום ביעור - י"ל דמשמע ממתנינין דר"מ רצה להוסיף על הת"ק דבר שיהי' שפיר גם לדידי' וע"כ השיב לו אינו מן השם ומשי"ה לא רצה להוסיף ביעור משום דא"א לת"ק - עוד נראה לי בתי' קושיא הנ"ל דודאי לר"ש דסובר דמן התורה מותר חמץ בע"פ עד הלילה ואינו עיבר עליו בלא כלום ורק יש עליו חיוב של תשביתו דגם לר"ש מחיוב להשבית חמצו מחצות היום של ע"פ מאך חלק וכיון דליכא רק מצות השבתה לחוד יפה כתב הרז"ה אי אכל לי' משש שעות ולמעלה עד הערב אינו עובר באכילתו כלום שאין לך השבתה גדילה מזו עכ"ל - וא"כ ממילא כיין דלא עביד שים איסור באכילה זו שפיר הוא מקיים מ"ע דהשבתה באכילה וכתורה עשה - משא"כ במ"ע דביעור גבי נותר דחוץ מ"ע דשריפה יש לאו בפ"ע על אכילתה וא"כ אז באכילה עבר על לאו ואיכא משום מצהב"ע וממילא דגם מ"ע דביעור לא קיים כדין כל מצהב"ע דלאו מצוה היא וממילא כיון דלא קיים המצוה לא שייך אחשבי' וע"כ שפיר לא חייב משום שריפה וכש"כ הכא דאיכא כמה איסורים חמורים דלא קיים המצוה של ביעור וא"ש ולק"מ ודו"ק פ)

כ"ד ידידו דו"ש מברכו שה' ירים קרנו בעושר וכבוד ויזכה ללמוד מתוך הרחבת הדעת דקדושה ויהי' מכירו ברוך.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב. **מדי** דברי במשנה דיש אוכל אציגה ג"כ מה שהקשיתי בימי בחרותי לפ"ד המל"מ בפ"א ממעילה שביאר באורך שאם אכל מדבר שעולה לגבוה יש בו שני מיני מלקות א' אם יש בו כזית לוקה על לאו דכליל תהי' לא תאכל והשני הוא לאו דמעילה עיי"ש והוא מהש"ס דמכות ד' י"ח - וא"כ הכא דמיירי בחלב דעולה לגבוה ומיירי דאיכא כזית כמובן א"כ איכא עוד לאו דכליל תהי' ואמאי לא חשבה המשנה והל"ל יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות ואשם א' ומלקות אחת דאין לומר כיון דהכא מיירי בשוגג כמובן ומלקות ל"ה אלא במזיד ז"א דשפיר י"ל דהי' שוגג על כלן רק על לאו דכליל תהי' הי' מזיד וכה"ג כתב רש"י בפס בפסחים כ"ט ד"ה את יוה"כ עיי"ש - ואין לומר כיון דהי' מזיד על לאו דכליל תהי' א"כ ידע שהוא הקדש וא"כ ממילא דלא הוי שוגג על הקדש - י"ל דלא ידע כלל מלאו דמעילה וקיי"ל אומר מותר שוגג היא - וא"כ טובא קשיא כיון דהמשנה רוצה להשמיעני רבותא שיתקבצו יחד על אכילה אי כמה מיני חיובין למה השמיט חיוב דמלקות מלאו הנ"ל ובתשובה אחת שכתבתי לעמיתי איש בריתי כבוד הרב הה"ג החריף ובקי נפלא בנש"ק כמו"ה משה סופר שליט"א מו"ץ דק"ק ערלוי יע"א בן יקיר לאביו הגה"צ אב"ד דשם שליט"א הרציתי לפניו קושיא זו ויצא לחלק דהיכא דנפסל דאינו עולה עוד לגבוה ליכא בי' לאו דכליל תהי' - אך נעלם ממנו לפי שעה סוגיא דמכות הנ"ל ושם מבואר בהדיא דאף בנפסל איכא בי' לאו דכליל תהי' וא"כ קושייתי החזקה במקומה עומדת - וביותר תימא לי על אדונינו הרמב"ם ז"ל בפי"ד ממאכ"א הי"ח שהביא משנה הנ"ל לענין מלקות וכ' יש אוכל כזית א' ולוקה עליו חמש מלקיות כיצד כו' ודאי קשה דהא באמת איכא עוד מלקות בהותרו בו ג"כ משום לאו הנ"ל ומדוע לא חשבה - ועליו ז"ל אוכל קצת להמליץ כידוע דדרכו להביא בספרו רק מה שמובא בש"ס וכיון דלאו הנ"ל, לא נזכר במשנה שם ע"כ לא הביאו וחם כי זה דוחק קצת דהא חזינן דכאן יצא מגדרו בש"ס לא מיירי ממלקות כלל וכיון דהוא חידשו לענין מלקות הו"ל להשמיעיני עוד חידוש מלקות אחד יותר עכ"ז יש לדחוק ולומר כנ"ל אך על המשנה גופא שפיר קשה כיון דנחית לקבץ הרבה חיובים ואיסורים יחד הו"ל לחשב עוד חיוב ואיסור מלקות יותר והכי הו"ל למתני' יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות ואשם א' ומלקות א' וצע"ג בעיני ודו"ק -

סימן מז

בעזה"י י"ג אדר אור ליום ד' תענית אסתר תרע"ד לפ"ק בוסערמין יצ"ו.
הרמב"ם פ"ג דמגילה כתב הקורא את המגילה בלא כונה לא יצא - וכתב הה"מ שם דהוא לשיטתו בה' שופר דבעינן כונה לצאת ואולי שהכל מודים במגילה עכ"ד - וכבר עמדו רבים על דבריו לידע טעמו ונימוקו מדוע יודו הכל במגילה שצריך כונה לצאת - וכעת האיר ה' עיני לראות מה שכ' הפרמ"ג בסי' תרצ"ה במשב"ז ס"ק א' דסעודת פורים ומתנות לאביונים ומשלוח מנות צריך כונה אף דקיי"ל בסי' תע"ה דבאכל מצה בלא כונה יצא דסעודת פורים עיקר לזכר הנס שנעשה ע"י הסעודה ע"כ בעי כונה עיי"ש - ולדבריו צ"ל דהיינו נמי טעמא דשאר מצות הנוהגים בפורים דבאו ג"כ לזכר הנס דכלפי שהי' תחלה אבל גדול כמבואר במגילה ואח"כ בעזר השם נהפך הכל לטובה ומקרא מלא דבר הכתיב ולהיהודים היתה אורה ששון ושמחה כו' ע"כ להיות עושים יום משתה ושמחה ומשלוח מנות כו' ע"כ צריך לזה כונה לזכור הנס - וממילא עפ"י האמור יודע לנו שפיר טעמו של הה"מ הנ"ל דכתב דבמגילה יודו הכל שצריך כונה לצאת והוא משום דמקרא מגילה בא לפירסום הנס ע"כ בעי כונה לכ"ע ודו"ק -
ובשנת תרפ"ג בדרך לימודי הגעתי לדברי הש"ס דמגילה דף יו"ד ע"ב למה דדרש רבי שמואל בר נחמני והי' לה' לשם זו מקרא מגילה עיי"ש במהרש"א מצאתי בזה סמך גדול לדברי הרב המגיד הנ"ל שכתב דבמקרא מגילה לכ"ע צריך כונה - והוא ע"ד ששינו בזבחים מ"ו לשם ששה דברים הזבח נזבח לשם השם ר"ל דבעי כונה. וכמו כן השמיעני רבי שב"נ והי' לה' לשם זו מקרא מגילה ר"ל דלכ"ע בעי שיהי' קריאת מגילה לשם השם בכונה לצאת ידי חובתו וא"ש ויהי' מכאן סמך גדול לחידושו של הרה"מ הנ"ל ודו"ק -

סימן מח

בעזה"י ה' חי' שרה תרס"ה לפ"ק חוסט יצ"ו.
לכבוד אהובי ידידי הבחור המופלג בתורה חו"ש יניק וחכים חתן תמים למעלות ומדות קדושות מטע קדש מגאוני וקדושי אל דור אחר דור כש"ת מו"ה אלעזר אונגער שליט"א בן יקיר לאדמ"ו הגאון הקדוש מרן ר' שלום דוד אונגער שליט"א אבד"ק זאבנא יע"א בעהמ"ח ס' שו"ת יד שלום המקום יהי' בעזרו, ועדי עד יציץ נזרו אכי"ר
אתיותיך הבהירים הגיעני ביום ש"ק העבר ותרב שמחתי עד למאד לראות מעשי ידי אצבעותיך ומכותלי מכתבך ניכר שבעזר האל תעלה על במתי התורה והיראה כאות אבותיך הקדושים ויגיע מעשיך למעשה אבותיך קדושי אל כן יגן זכותם עליך ועלי

לראות סי' ברכה במשנתינו ויעלה לרצון לפני אדון כל תורתינו ועבודתינו ונזכה ללמוד וללמד ולהרחיב גבול הקדושה מתוך הרחבת הדעת דקדושה נצח סלה ועד אכי"ר -

ואודות שבקשתני להודיעך חדשות מהחידושים שנתחדש לנו בבית המדרש של אדמ"ו הגאון הקדוש דפה שליט"ה (זלה"ה) נמצאתי לבקשתך ואציע לפניך מה שחנני החונן דעת בסוגיא דקרוב או פסול שהתחלנו ללמוד בתחלת הזמן ואם כי לא גמרנו עוד כל הסוגיא עכ"ז לא אמנע לשמחך מן המעט אשר לפני ועוד חזון למועד לטייל אריכות וקצרות כיד ה' הטובה עלינו בעזה"י -

וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

הרמב"ם בפ"ב מה' עדות ה"ג כתב וז"ל היו עדים מרובים שנים מהן כיונו עדותן בחקירות ובדרישות והשלישי אומר איני יודע תתקיים העדות בשאר עכ"ד ועיי"ש - ותמה הלח"מ שם מש"ס דסנהדרין דף מ"א ע"ב דמסיק רבא דהיכא דאמר איני יודע בחקירות עדותן קיימת דלא כרע"ק עיי"ש בפרש"י ותוס' - והשתא כיון דהרמב"ם פסק כרע"ק הוי לי' לפסוק דעדותן בטלה עיי"ש בלח"מ שדחק עצמו מאד בישוב דברי הרמב"ם ז"ל - ולי נראה בעזה"י ליישב דברי רבינו ז"ל על נכון בלי שום דוחק וכמו שאגיד בס"ד -

והוא דהנה הקצה"ח בסי' ל"ו מסתפק ועולה היכא דהי' כשר בשעת ראיה ונעשה פסול בשעת הגדה אם מבטל העדות כדין נמצא קרוב או פסול וכתב דתליא בפלוגתת הרי"ף והרא"ש ז"ל דלדעת הרי"ף דסובר דהיכא דלא הי' מכיר בפסולו של חברו אינו פוסל ה"ה הכא כיון דלא הי' מכיר בפסולו קודם אינו פוסל אבל לדעת הרא"ש דאמר דגם אם לא הי' מכיר פוסל ה"ה הכא אף דלא הי' ניכר קודם פסולו אפ"ה פוסל אינך עיי"ש בקצה"ח - ועפי"ז נראה לי לומר דהא שכתבו תוספות שם בסנהדרין דר"ש ורע"ק פליגי בדין קרוב או פסול לאו למימרא דפליגי בעיקר דין קרוב א"פ דר"ש אינו סובר הך דין דקא"פ כלל ורע"ק שפיר סוברו זה אינו דלמה לן לאפושי פלוגתא ועוד דלא מצינו שום תנא דלא יסבור דין זה אלא דכונתם הוא כיון דהכא באומר א"י לא נעשה פסול רק בשעת הגדה אבל בשעת ראי' הי' כשר כאינך א"כ תליא בפלוגתת הרי"ף ורא"ש וכדברי הקצות הנ"ל - א"כ י"ל דבזה אזיל פלוגתייהו דר"ש ורע"ק דר"ש סובר כשי' הרי"ף דהיכא דהי' כשר בשעת ראי' אינו פוסל שאר העדות ומשו"ה תתקיים עדותן בשאר ור"ע סובר כשי' הרא"ש ומשו"ה סובר דעדותן בטלה אבל בעיקר דין דקא"פ לית כאן פלוגתא כלל בין ר"ש ורע"ק כן נראה לי בביאור דברי התוס' הנ"ל - ואף אם תמ"ל דתוס' לא כיונו לזה ורק דהם סברי בפשיטות דר"ש ורע"ק פליגי בעיקר דין דקא"פ מ"מ לא נפלאת הוא

לומר בדעת הרמב"ם דאינו מפורש כן בסוגיא כשי' התוס' ורק דהוא סובר דהפלוגתא אזיל בפלוגתת הרי"ף ורא"ש וכמו שכתבתי ודו"ק כי הדברים כנים ואמתיים בעזר החנן לאדם דעת - וממילא דלפי"ז מתורץ היטב דברי הרמב"ם כחומר דכבר כתב הש"ך בסוף סי' ל"ו דהרמב"ם סובר כשי' הרי"ף רבי' דהיכא דלא הי' מכיר בפסולו אינן פוסל שאר העדות א"כ אדרבא פסק בזה כר"ש ולא כרע"ק וע"כ שפיר כתב דתתקיים עדותן בשאר והיינו כר"ש דסובר כן וא"ש מאד בס"ד -

ואל יקשה בעיניך כיון דהרמב"ם סובר דר"ש ורע"ק פליגי בסברת הרי"ף והרא"ש ר"ש סובר כהרי"ף ורע"ק כהרא"ש והוא פסק כר"ש כרי"ף רבי' א"כ לכאורה יקשה למה פסקו כר"ש נגד רע"ק הלא הלכה כר"ע מחברו י"ל דא"ש כיון דרבי בתוספתא נמי סובר הכי כר"ש או ר' מאיר לפי נוסחת הכתב יד א"כ הו"ל ר"ע חד לגבי תרי וא"ש בעה"י ועיין בר"ן בפ"ק דמכות בסוגיין ודו"ק -

ואם כנים דברינו בזה שהעליתי דר"ש ור"ע פליגי בפלוגתת הרי"ף ורא"ש דר"ש סובר כשי' הרי"ף ור"ע כרא"ש דאף באין מכיר פסול חברו בטל העדות הרווחנו בזה לתרץ קו' התומים בסי' ל"ו שהקשה דברי הרמב"ן אהדדי דהרמב"ן סובר כדעת הרי"ף דאם לא מכיר בפסול חברו כשר ואפ"ה סובר כשי' התוס' דתרתי בעינן ראי' והגדה בב"ד וא"כ ע"כ יהי' הפירוש בזה דמה יעשו שני אחין ואחד כו' שמא יבואו לבי"ד בזה אחר זה ולא ידעו זמ"ז וא"כ ע"כ סובר דאף היכא דלא מכיר בפסולו פוסל העדות וא"כ דבריו סתרי אהדדי ע"כ קו' התומים עיי"ש שהאריך בזה - ועפ"י האמור דר"ע סובר באמת בזה כהרא"ש דבכל ענין פוסל א"כ לק"מ כיון דשם אליבא דרע"ק אזיל ורע"ק באמת סובר כן א"כ שפיר פריך מה יעשו כו' אבל לדינא שפיר מצי הרמב"ן לסבור כר"ש וא"ש ולק"מ - ולפי"ז גם דברי הסמ"ע בסי' ל"ו שהוכיח מדברי תוס' שכתבו דתרתי בעינן דלא אזלי בשי' הרי"ף לענין אם לא הי' מכיר בפסולו רק כהרא"ש ס"ל עכ"ד הסמ"ע - ולפי הנ"ל אין הכרח לזה כיון דשם אליבא דרע"ק אזיל שיטת הש"ס ואליבא דרע"ק באמת כן היא אבל לדינא שפיר מצי סוברים כהרי"ף וא"ש מאד בעזה"י -

עוד באופן אחר נר"ל בס"ד לתרץ דברי הרמב"ם הנ"ל - והוא דהנה הפ"י במכות בסוגיין ד"ה ר"ש אומר מה שנים אין נעשים זוממים עד שיזימו שניהן הקשה איך מצינן לדרוש הך קרא לענין עדים דבאיזה אופן יכלו להעשות עדים זוממים כיון דבהך קרא יומת המת כתיב דמשמע דרק במיתת הנידון משתעי קרא אבל בעדים לא מיירי כלל וא"כ באמת צריך להבין איך מצי למידרש מכאן מילתא לענין עדים אשר אין נפ"מ בזה הדרש להנידון כלל דבין אי בעינן שיזמו כלן או לא לעולם יופסל העדות ביוזמו מקצתו ויופטר

הנידון דלא מבעיא אם נעשו זוממין אף אם לא הוזמו כלן א"כ ודאי דפוטר הנידון כיון דקצתן נעשו זוממין ונפסלו א"כ נמצא א' קא"פ וכל העדות בטלה אלא אף אי אמרת דלא נעשו זוממין עד שיזומו כלן מ"מ העדות בטלה אף בהוזם מקצתן משום דאף דהזמה ל"ה הכחשה מיהא הוי ואכתי הוי כנמצא א' קא"פ ועדותן בטלה א"כ ליכא שום נפ"מ להנידון בזה הדרש וא"כ באמת קשה איך מצי למידרש קרא זה לענין העדות כיון דהקרא לא בעדות משתעי רק בנידון ובשלמא אי הי' נפ"מ גם לנידון אז היו הצדק למידרש על העדות ג"כ כיון דיצמח איזה נפ"מ גם להנידון אבל השתא דלהנידון אין נפ"מ קשה כנ"ל - ע"כ קו' הפ"י ביתר ביאור קצת -

ונראה לתרץ בס"ד עפ"י דברי תוס' סנהדרין ד' ל"א ד"ה שב"ש שכ' בתי' הא' דבעינן שיודע מי הוא הפסול ומשו"ה בשני כיתות עדות דלא ידעינן מי הוא הפסול אינו מבטל העדות ועיי"ש פא) ולפי"ז יש נפ"מ גדולה להנידון גופא בזה הדרש דאי בעינן עד שיזומו כלן א"כ היכא דהוזמו מקצתן ל"ה הזמה רק הכחשה וכבר כתבו תוס' הנ"ל דע"י הכחשה אינו פוסל שאר העדות כיון דלא ידעינן מי הוא הפסול וא"כ תתקיים העדות בשאר והנידון נהרג אבל אי אמרת דשפיר נעשו זוממין אף בהוזמו רק קצתן א"כ יש בהן דין הזמה ונפסלין ויודעין מי הן הפסולין א"כ בטל כל העדות כדין נמצא א' קא"פ וא"כ יופטר הנידון ממיתה ואיכא נפ"מ טובא בהאי דרשא להנידון ע"כ שפיר שייך למידרש הך דרשא מהאי קרא ול"ק כלל קו' הפ"י וא"ש בס"ד ודו"ק - ונראה לי לומר מילתא חדתא בעזה"י דהא שכתבו תוס' הנ"ל דגבי עדות מוכחשת לא מיפסל כל העדות ואם יש עדים שלא הוכחשו תתקיים העדות בשאר ולא אמרינן גבי הכחשה נמצא א' קא"פ לבטל כל העדות משום דלא ידעינן מי הוא הפסול לאו מילתא דפסיקא היא לכ"ע רק נראה דזה א"ש רק אליבא דר"ה בב"ב ד' ל"א ע"ב דסובר בב' כיתי עדים המכחישים זא"ז דזו באה בפ"ע ומעידה וזו באה בפ"ע ומעידה דמוקמינן כל אחד בחזקת כשרות ואמרינן אינך דליתנייהו קמן הן הן הפסולין ורק הכא דהוי בב"א ליכא לאוקמי בחזקת כשרות דאחד ודאי בינייהו דפסול ומשו"ה בטל עדותן ומ"מ כיון דלא ידעינן מי הוא הפסול לא אמרינן גבייהו דין נמצא א' קא"פ כו' ואם יש עוד זולתם שלא הוכחשו היינו שלא הוכחש כל הכת תתקיים העדות בשאר וכ"ז א"ש לר"ה - אבל לר"ח דסובר דנפסלין מכל וכל ואמרינן בהדי סהדי שקרא ל"ל ונפסלין לכל העדות שבתורה א"כ שפיר ניכר גבייהו הפיסול דהא באמת שניהן פסולין וא"כ לא שייך לומר כאן דלא ידעינן מי הוא הפסול דהא מחזיקין אותן לשניהן פסולין לכל מילי וא"כ איך תימא דלא ידוע מי הוא הפסול כיון דבאמת אתה מחזיקו לפסול לכל מילי בשלמא לר"ה דכשר בעלמא ורק

הכא משום דאיכא חד ודאי פסול ע"כ בטל הכא עדותן אבל לעלמא יוכשר כ"א שייך לומר דלא ידעינן מנו הוא - משא"כ לר"ח דיצאו מחזקת כשרותן וגם בעלמא הן פסולין גמורין א"כ שוב שפיר נודע פסול דכל א' ולא שייך סברת התוס' לומר דלא יהי' שייך גבייהו דין דקא"פ אלא ודאי דלר"ח שייך גבייהו דין דקא"פ וכל העדות בטלה כן נראה לי בסברא פב) ועוד דודאי לר"ח דפוסל אותן לשאר עדות אם הלך עם שאר עדות כשרין להעיד בדבר אחר ואח"כ נודע דהוא פסול מכח עדות מוכחשת מכבר ודאי דפוסל שאר עדות מכח דין דנמצא אחד מהן קא"פ דהא ודאי לגבי שאר עדות כיכר פסולו וגם אתי למיטעי בשאר פסולין וז"פ לפעד"נ א"כ לא יגרע עדות זה מעדות דעלמא ונראה לי ברור בסברא. דלר"ח שפיר בטול כל העדות גבי עדות מוכחשת - ואם כנים דברינו בזה דלר"ח גם בהכחשה לחוד בטל כל העדות א"כ יוקשה קו' הפ"י איך אפשר למידרש קרא הנ"ל לענין הזמה גבי עדות כיון דהקרא מנידון מיירי ולגבי הנידון אין נפ"מ כלל בהאי דרשא לר"ח וכמו שבארתי -

אולם נראה לפ"ד רש"י בסנהדרין מ"א ע"ב דכתב דהיכא דאמר אחד א"י בחקירות הוי עדות שאי אתה יכול להזימו ובטל כל העדות א"כ גם לר"ח יש נפ"מ טובא בהאי דרשא להנידון עצמו היינו באופן שאחד אמר א"י בחקירות והשתא אי לא בעינן שיזומו את כולן א"כ תתקיים העדות בשאר אבל אי בעינן שיזומו כלן א"כ בטל כל העדית וא"כ איכא נפ"מ להנידון בהאי דרשא גש לר"ח וע"כ יפה דרשו להאי קרא הא דר"ש וא"ש -

אמנם דברי רש"י אלו שכתב דהיכי דאחד אמר איני יודע הוי עדות שאאילה"ז צ"ע טובא וכמו שעמדו באמת עליו רבותינו בעלי תוספות באמרם כיון דאמר א"י ל"ה עוד עד כלל ולא צריך להזימו גם מה שכתבו התוס' דהוי כמו קא"פ נמי קשה מאד וכמו שדחה באמת דבריהם הגאון נו"ב בדורש לציון נמי מטעם זה כיון דל"ה עד כלל לענין הזמה ממילא ל"ה שם עדות עליו גם לענין קא"פ ועוד מה פסול מצאת בו בזה שאומר האמת איני יודע - ע"כ נראה לי לומר דבאמת להלכה גם רש"י מודה דהיכי דאמר א"י ל"ה עליו תורת עדות כלל ומכח הני טעמים דלעיל והא שכתב רש"י דאם אמר א"י הוי עדות שא"א יכול להזימה לא כתב כן רק אליבא דר"ח דלדידי' מוכרח לומר כן דאל"כ יוקשה עליו קו' הפ"י כנ"ל ושם בסנהדרין קאי אליבא דר"ח וכמו שאבאר אבל באמת אליבא דר"ה גם רש"י סובר דל"ה עליו תורת עדות כלל ואינו מגרע עוד את שאר העדות כן נראה לי בזה בס"ד - והנה בבב"ק ד' ע"ו פליגי רבא ואביי אי עד זומם למפרע הוא נפסל או לא רבא סבור מכאן ולהבא הוא נפסל ואיכא תרי טעמא אליבא דרבא חד משום חידוש וחד משום פסידא דלקוחות ותוס' בב"ב ד' ל"א וכן בסנהדרין ל"א כתבו דהך טעמא דחידוש

הוי למסקנא דסובר רבא כר"ה אבל הך טעמא דאמר משום פסידא דלקוחות הוי להס"ד דרבא סובר כר"ח ועיי"ש -

וא"כ לפי"ז נוכל נמי לומר כמו שכ' תוס' דהך טעמא דפסידה הוי להס"ד דרבא סובר כר"ח כ"כ נאמר אנן דהא דקאמר רבא שם בסנהדרין כמאן דלא כרע"ק היינו נמי למאי דבעי למימר שם בב"ב דרבא כר"ח וא"כ היכא דאמר א"י לר"ח הוי עדות שא"א ילה"ז וכנ"ל וא"כ שפיר הוי דלא כרע"ק אבל לבתר דמסיק שם בב"ב דרבא כר"ה, וא"כ אז היכא דאמר א"י בחקירות ל"ה עליו שם עדות כלל והוי שפיר עדות שאתה ילה"ז וא"כ א"ש אפילו כרע"ק וגם לדידי' תתקיים העדות בשאר וא"כ דהרמב"ם פסק כר"ה א"כ לדידי' אתי גם אליבא דרע"ק וא"כ יפה פסק דאם השלישי אמר א"י דתתקיים העדות בשאר וא"ש בעזה"י והיא עצה נכונה ב"ה - ועפ"י דברינו הנ"ל יתפרש נמי פלוגתת רש"י ותוס' בסנהדרין ד' ט' ד"ה לא בא דכתבו שם דר"ע לא ס"ל הך דרשא דר"ש ובשם רש"י כתבו דר"ע נמי ס"ל דרשא דר"ש - ובהנ"ל יבואר פלוגתתם דרש"י לשיטתו דסובר אליבא דר"ח דאם אמר א"י שחקירות הוי עדות שא"א ילה"ז א"כ לפי"ז גם ר"ח מצי לסבור דרשא דר"ש דשפיר איכא נפ"מ גם לנידון בזה הדרשא וכנ"ל - אבל לשי' התוס' דסברי דהיכא דאמר א"י ל"ה בר עדות כלל, א"כ שוב לר"ח ליכא נפ"מ בדרשא דריש כלל וכקו' הפ"י ע"כ מוכרח לומר דבאמת לית לי' כלל דרשה דר"ש - ועפי"ז נוכל לומר דבאמת בזה גופא מחולקין ר"ש ור"ע ר"ע כר"ח וע"כ לא ס"ל דרשא דריש ור"ש כר"ה וע"כ שפיר יכול לדרוש דרשא הנ"ל משא"כ לרש"י ז"ל אפילו תימא דסובר בר"ח מצי לדרוש דרשא דר"ש וכנ"ל ע"כ כתב דרע"ק לא פליג אר"ש ודו"ק כי הדברים נכונים בעזה"י -

ועתה אציע לפניך איזה הערות בסוגיא זו.

(א') קשה לי לשי' התוס' בסנהדרין דף ט' דר"ע חולק על ר"ש ור"ע סובר דשפיר אפשר להזים אף מקצתן ועיי"ש - והנה שי' הירושלמי מובא בר"ן סו"פ האשה שנתארמלה דטעם דשני אחין פסולין להעיד הוא משום דהוי עדות שא"א ילה"ז כיון דא"א להזים האחד בלתי השני דאין העדים נעשו זוממין עד שיזומו כולן עיי"ש - והשתא לר"ע דשפיר יש להזים שנים בלי השלישי א"כ לפי"ז שני אחים עם עוד אחד נכרי הי' צריך להיות כשר כיון דיש להזים אח אחד עם הרחוק א"כ לפי"ז קשה מה פריך מה יעשו שני אחין ואחד שראו שהרג כו' הא באמת באופן זה לא פסול - וא"ל כיון דא"א להזים השני אחין מקרי עדות שא"א ילה"ז - ז"א דכבר כתבו תוס' בסנהדרין דף פ"ה דאם יש אופן דיכול להזים מקרי עדות שאתה יכול להזימה וא"כ דשפיר משכחת אופן להזים את העדות

היינו האח עם הרחוק א"כ שוב נפל פסול דאחים א"כ שפיר קשה מה פריך משני אחין ואחד כו' וצ"ע
- (ב) קשה לי לשי' הירושלמי הנ"ל דכל הפסול של שני אחין הוא רק משום דאי אפשר להזים את האחד בלתי אחיו א"כ באופן דיש להזים האח אחד בלתי אחיו נפל כל הפסול מהם - והשתא קשה לפ"ד תוס' דכל חשש של מה יעשו שני אחין כו' הוא דלמא יבא לאחר כ"ד וכמו שכתבו תוס' בסוף העמוד והלא כבר כתבו תוס' דלענין הזמה צריך תוכ"ד (ולענין פסול דקא"פ מהני אף לאחר כ"ד -) וא"כ השתא דל"ה תוכ"ד א"כ שפיר יכול להזים בלתי אחיו א"כ נפל כל הפסול של אחים א"כ שוב יוקשה מאד מה פריך מה יעשו שני אחים ואחר כו' הא באמת באופן זה כשר וצע"ג ושאלתי את פי מורי ורבי הגה"צ מהר"מ גרו"ו אב"ד דפה שליט"א (זלה"ה) ופלפל הרבה בקו' זו אך אחר הרבה שבועות בא לידי ספר חידושי הרי"ם על חו"מ ומצאתי שם בסי' ל"ו קושיא זו כהוי' וכצורה שהקשיתי אני ושמחתי מאד שזכיתי להיות בן גילו בקו' זו ודו"ק
- (ג) קשה לי לשי' הש"ך סק"ג שכתב דבעי לשאול את הכשרין אם למחזי או לאסהודי אתי וכי אמרו הפסולין שבאו למחזי אם הכשרין ג"כ אמרי שבאו למחזי פסול העדות עיי"ש - וקשה איך נאמין לכשרין שבאו למחזי וליפסול העדות הא הוי חוזר ומגיד וכקו' התוס' בשמעתין ותירוצם אינו מספיק לכאן וצ"ע - את דברים מעטים האלה ערכתי לפניך נא תעיין בהם והשיבני תשובה מאהבה ואשאר בזה ידידך המבקש קרבתך וטובתך כל הימים -
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.
הלומד בישיבת אדמ"ו הגאון הצדיק מהר"מ גרו"ו שליט"א.
תשובה הנ"ל ערכתי בימי בחרותי בהיותי כבר עשרין בעת למדי בישיבת אדמו"ר הגאון בעל ערוגת הבושם בחיסט אל בן הגאון בעל יד שלו' זלה"ה שהוא כעת אב"ד דשם נכד הגאון הקדוש בעל אמרי נועם ולהקדוש מראפשיטץ ז"ל - וחתן הרב הצדיק מו"ה אהרן שליט"א שהוא בן הגה"ק מרן ר' מאטעלע ז"ל חתן רבינו בעל דברי חיים ז"ל חיים ז"ל זי"ע -

סימן מט

כתב המרדכי בסי' פ' במה טומנין שרבינו שמרי' הורה שהטובל בשלג שאינו מפושר ומחזיק מ' סאה דעלתה לו טבילה מדתנן השלג והברד מעלין את המקו' ובלא הופשר' היא דאי הופשר' פשיטא דהוי כמו שאר מים והר' אליעזר מפרש מתני' כשהופשרה והא

קמ"ל דאין דין שאובין עליהם וגם רבינו שמחה התיר מתחלתן ולבסוף חזר בו כי א"א שכל השלג העולה לארבעים סאה יגע בבשרה ועוד דאמרו דאין מטבילין בכיפין עכ"ל המרדכי - מובא בב"י סי' ר"א וכתב עליו הבית יוסף וז"ל מ"ש דאין מטבילין בכיפין נראה שאין ענין לכאן דהתם שאני שהכיפין עומדים באויר אבל הכא שהשלג בקרקע ועליו שלג אחר וכן עד כמה אמות גובה מאי שיאטא דדמיון דכיפין איכא הכא הא לא דמיא אלא לים או בריכה העמוקים מאה אמה שטובלין במים העליונים או בתחתונים ושלג נמי דכוותי' הלכך דברי רבינו שמחה לא נראה בעיני עכ"ל הב"י בסי' הנ"ל -

ולי נראה להלין בעד רבינו שמחה הנ"ל שלא יהיו דבריו כפליאים דהנה בתוספתא דטהרות תניא שלג אינו אוכל ואינו משקה חישב להיות משקה הוי משקה נטמא מקצתו לא נטמא כלו ומפורש ברש"י נדה דף י"ז משום דל"ה חיבור והוי כנפרדים זה מזה ועיי"ש - והנה בשבת דף ה' וד' ק' איתא דמים ע"ג מים הוי הנחה אבל שמן ע"ג יין תליא בפלוגתא דחכמים ור"י ב"נ דהם פליגי לענין תרומה דאם נגע טבול יום בשמן של תרומה שהי' ע"ג יין דחכמים סברי דשמן טמא ויין טהור וריב"נ פליג והשתא להחכמים דסברי דל"ה חיבור א"כ לענין שבת נמי ל"ה הנחה ופטור משום דדמי כמאן דמונח באויר - הרי דנראה מזה דהיכא דל"ה חיבור ל"ה הנחה וכמאן דמונח באויר דמי - והנה כבר הבאתי דשלג ל"ה חיבור זה ע"ג זה א"כ הוי שפיר השלג העליון דמונח על שלג התחתון כמאן דמונח באויר וא"כ בזה נפלה דחיית הב"י במה שכתב דהתם בכיפין עומדין באויר אבל הכא השלג מונח זעג"ז ודמיא למים עמוקים שטובלין בעליונים ושלג נמי דכוותי' - ועפ"י האמור ל"ה דכוותי' כלל דבמים שפיר יכולין לטבול במים עליונים משום דקיי"ל דמים ע"ג מים הוי הנחה והוי חיבור זל"ז אבל שלג דל"ה חיבור זל"ז שוב שפיר הוי השלג העליון כמאן דמונח באויר ודמיא לכיפין שאין מטבילין בו וצדקו דברי רבינו שמחה ז"ל ודו"ק -

עוד איתא שם בהגמ"ר הנ"ל דהרב ר' שמואל הביא ראי' לדברי הרב ר' אליעזר מפיהם דאין טובלין בשלג מהכא אין מרסקין את השלג מדמחייבי אריסוק השלג משום מוליד ש"מ דמעיקרא לאו דין מים על השלג דהא ר"א מתיר בחלות דבש שריסקן מהאי טעמא הואיל ומעיקרא אוכלא עכ"ל - והנה בעוה"ר דברים הללו סתימים וחתימים בעיני ולא זכיתי להבין הראי' מר' אליעזר כלל דכי מתיר ר"א לרסק החלות דבש בשבת מהאי טעמא דהואיל ומעיקרא אוכלא והלא לא מיירי ר"א אלא כשהן מרוסקין מע"ש והן זבין מעצמן בשבת ורק כדי שלא נגזור שמא אתי לאסחוטי במשקין מתיר לאוכלן מהאי טעמא דמעיקרא אוכלא אבל לרסק גם הוא מודה דאין מרסקין אותן בשבת אף דמעיקרא

אוכלא הוא ועיין בריש פרק חביות ותראה דר"א מיירי במרוסקין - ועוד דהאי סברא דהואיל ומעיקרא אוכלא באמת אידחי בש"ס וליתא למסקנא והטעם דר"א מתיר הוא כמו שכ' רש"י בריש פ' חביות דכיון דמרוסקין אין דרך לסוחטו עוד דהדבש זב מאליו עיי"ש - ועוד דלמא הברייתא דאין מרסקין כהחכמים אתיא סוף דבר דדברי הגמ"ר הנ"ל סתומים הנה לפע"ד וצריכין ביאור ודו"ק -

עוד אני תמה במג"א סי ק"ס סקט"ז שכ' דאם יש שלג ע"פ הארץ מחובר יחד אפילו נמוך מאד דמותר לטבול ידיו בו אם יש בו מ"ם סאה והביא ראי' מנדה י"ז שלענין טהרה הוי חיבור זל"ז וסובר המג"א דכמו דלענין טהרת עצמו הוי חיבור כ"כ לענין טהרת אחרים עיי"ש במחה"ש - והנה קשה לי דהא הר"ש בפ"ג דטהרות הקשה מ"ש דלהקל הוי חיבור ולחומרא ל"ה חיבור ותי' דטהור מקצתו שהשיקו למקוה ע"כ טהור כולו דתנן במקואות דשלג מעלה את המקוה וכשר לטבילה א"כ נמצא דכשהושק מקצתו למקוה כהושק כולו שהרי כולו נוגע זב"ז והוי כנוגע במקוה אבל לקבלת טומאה אין דברים הנוגעים זב"ז נחשבים כאחד עכ"ל הר"ש שם - ודבריו עדיין צריכין ביאור דאכתי לא הועיל כלום בתירוצו לכאורה דכיון דלענין טומאה לא חשוב הנוגע זב"ז כא' כ"כ לענין דבר אחר לא חשוב אחד - דהרי הש"ס שהבאתי לעיל מדמי שבת לטומאה דיחשב כמאן דמונח באויר כיון דל"ה חיבור לגבי טומאה וא"כ למה גבי טהרה חשוב א' פג) ונראה דכונת הר"ש הכי היא כיון דתנן דשלג מעלה מקוה וכשר לטבילה א"כ בעת שנגע קצתו למקוה נטפל למקוה ובטל למקוה עד דתו לאו שם שלג עלה רק שם מקוה עלה וכן כל משהו ומשהו הנוגע אל הראשון דכבר בטל למקוה כולן נעשו מקוה נמצא כאלו כולה נוגע במקוה ע"כ טהור כולו וזהו שדייק הר"ש בלשונו וכתב והוי "כנוגע" במקוה והכונה כמ"ש - נמצא דכ"ז א"ש כשמחובר למקוה - אבל כשעומד בפ"ע באמת ל"ה חיבור אף לטהרה כמו לענין טומאה וכמו שדימה הש"ס דינא דשבת לדינא דטומאה - וא"כ אין ראי' לנידון המג"א וצ"ע - ולפי"ז אין ראי' ג"כ מדברי הר"ש אלו דמותר לטבול בשלג אפילו לא נימוח כמו שרצה לדייק מכאן בספר חיבור לטהרה עיי"ש - ואדרבא מכאן נשמע להיפך דכל הטעם דטהור כלו משום דמחובר למקוה ע"כ חשוב כא' אבל כשהוא בפ"ע לא חשוב חיבור דומיא דטומאה ודשבת ודו"ק -

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן נ

הנה ראיתי בסדרי טהרה ס"י קצ"ח סק"ג שהקשה דברי הרמב"ם אהדדי דהוא פוסק כרבנן דדף בב"ב דף ס"ו וגם פוסק בפ"ק דכלים דאם נעשה לשמש עם הקרקע לא מקבל טומאה - וקשה כיון דהוא פוסק דתלוש ונעשה חיבור הוי כתלוש אפילו בקבעו ואח"כ תקנו וא"כ למה פסק דאם נעשה לשמש את הקרקע הוא טהור הא לעולם הוי כתלוש והניח בצ"ע -

ולדעתי הדבר פשוט וברור דלא קרב זה אל זה דאטו בנעשה לשמש עם הקרקע הוי הטעם משום דחשוב כמחובר לקרקע דהא הרמב"ם בפ"ט דכלים כתב דהוי טהור אף טרם שהוקבע בקרקע כיון דנעשה לשמש את הקרקע ובאופן זה היכא דלא חיברו עדיין לכ"ע לא חשוב כמחובר ואפ"ה טיהרו הרמב"ם אלא ע"כ דטעם אחר איכא בזה והטעם הוא כיון דנעשה לשמש עם הקרקע דינו כמו קרקע ולאו דוקא אם נעשה לשמש את הקרקע לחוד אלא בכל ענין אם נעשה לדבר שאינו מקבל טומאה דינו כמו אותו דבר שאינו מקבל טומאה וכמו שכתב רש"י ז"ל בפירוש כן בריש פרק במה אשה ועוד בשאר מקומות עיי"ש ומה"ט שפיר כתב הרמב"ם ז"ל דאף טרם חיבורו לקרקע טהור דכיון דנעשה לקרקע דינו כמו קרקע ובפירוש מצינו כן בכמה דברים תלושים שאם נעשו לדבר שאינו מק"ט טהורים כמו שחשב אותן המשנה בפי"א דכלים - אבל דבר שמקבל טומאה משום דהוי כלי כתיקונו ואתה רוצה לטהרו מכח דנתחבר לקרקע בזה שפיר יכול הרמב"ם לסבור כרבנן דדף דתלוש ולבסוף חברו הוי כתלוש ומקבל טומאה וא"ש מאד בלי שום פקפוק וזה פשוט וברור בעזה"י ועיין בברטנורא בפ' כ' מכלים משנה כ"ד וכן בפירוש המשניות לרמב"ם שם ותראה שכנים דברי ואני תמה על הגאון מאורן של ישראל בעל סד"ט ז"ל שלא הרגיש בדבר פשוט בזה ודו"ק -

ואגב אזכיר מה שצ"ע לי בדברי הר"ש בפ"ה דפרה משנה ז' דפירש דמיירי אפילו הי' תלוש אלא שקבעו ואח"כ תקנו דל"ה כלי כדאמרו בב"ב גבי צינור עיי"ש - ופלא בעיני הלא שם בב"ב סברי רבנן דלעולם הוי כלי ורק בדרבנן הקילו - וא"כ הכא דהוי מן התורה למה לא ממלאין ממנה - וא"ל דלחומרא אמרינן דל"ה כלי דהרי קאמר דמתני' דלא צריך צמיד פתיל וא"כ הוי נמי לקולא וצע"ג ודו"ק -

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן נא

בעזה"י יום שנכפל בו כי טוב תרס"ט לפ"ק בוסערמין יצ"ו -

שלמא רבא מאלקי רבא לגברא רבא ה"ה אדמ"ו הגאון הגדול אדם גדול בענקים בו"ק וחו"פ מאורן של ישראל כו' מרנא ורבנא כקש"ת מרן ר' משה גרינוואלד אב"ד ור"מ דק"ק חוסט והגליל יצ"ו -

אחרי תת שלו' כמשפט תלמיד לרב אודיע את אדמ"ו שתשובתו בנידון המקוה הגיעני ואבשרו שכבר הסכימו האקרו"ט דפה הי"ו לבנות מקוה חדשה וכבר הכינו המקום לזה על צד היותר טוב ב"ה כו' והואיל שהואלתי לדבר ארשה לי לבא מן קדמי' באיזה הערות שמצאתי לעורר מדי עברי בתרי' תשובת אדמ"ו גאון ישראל שליט"א (זלה"ה) אם כי ב"ה רבו העירותי בזה לא אטריח הרבה (כי בעת הזאת היתה השנה אחרונה לימי חיו וידוע לכל איך שהי' אז בעוה"ר מחולל מפשעינו זי"ע) רק מה שנוגע לתשובתו דמר רבא נ"י (ז"ל) -

כבוד אדמ"ו הקשה לשי' הנו"ב מהד"ת ס"י ק"ט שהעלה דאף אם נעשה לשמש את הקרקע אינו בטל מקבלת טומאה עד שגם הקרקע מסייע לתשמישו אבל זולת זה אינו בטל מקבלת טומאה - ע"ז תמה כבוד אדמ"ו הגנ"י דאיך יפרנס סוגיא דצנור דפריך שם בגמרא אי רבנן אפילו קבעו ואח"כ תקנו נמי ומתרץ בש"ס לעולם רבנן ושאני שאיבה דרבנן היא עיי"ש בגמרא - ואכתי קשה הא הווי' ע"י טהרה דאורייתא ולמה אינו פסול וכתב דבאמת כבר הקשה כן הגאון בטיב גיטין ועכצ"ל כיון דמשמשת את הקרקע אין מקבל טומאה - והשתא לדברי הנו"ב דצריך סיוע דקרקע איך נמצא ידינו ורגלינו בהאי תירוצא דש"ס שם והניח בצע"ג עכתו"ד אדומ"ו הגנ"י -

ואחרי בקשת המחילה אדון לפניו כתלמוד לרב ונראה לי בס"ד לפי"מ דמבואר בפ"ד דמקואות משנה ב' גבי המניח טבלא תהת הצינור דאם עומדת אפילו יש לה לבזבוזין כשר וכתב שם הרא"ש דמיירי באופן דהוי המים ראויין לבא למקוה זולתו דאל"כ אז פסול משום הוי' ע"י טהרה בעינן וכן נפסק להלכה בסעי' ל"ו עיי"ש - הרי דהיכא דהמים ראויין לבא זולתו לא מזיק מה שאינו הוי ע"י טהרה א"כ י"ל דגם סוגיא דצינור מיירי באופן זה דהמים היו ראוין לבא אף זולת הצינור הנעשה עתה וא"כ א"ש ולק"מ (ואם כי בסוגיא לא הזכיר מזה כלל דמיירי באופן זה י"ל דהסוגיא לא עסיק רק מה שנוגע לדין שאובין ע"כ לא הזכיר מזה כלל אבל באמת מיירי דמשום אי' דהווי' ע"י טהרה ליכא כאן וכגון באופן הנ"ל ועיין מה שכתבתי למטה בשם הר"ן ורא"ש שמוקין ג"כ הסוגיא דצנור באיזה אופן וגם לדבריהם אין זכר בהסוגיא כלל וא"כ גם אנו נוכל לאוקמי כנ"ל) -

והשתא שזכינו לזה דסיגיא דצינור מיירי דהמים הוי ראויים לבא אף זולת הצינור עלה בידי בעזה"י לתרץ קושיית אבות העולם גדולי עולם שהרעשו על הטור והרמ"א דמשמע

מדבריהם דקבעו ולבסוף חקקו מועיל אף בדאורייתא ובסוגיא דצינור בב"ב מוכח דדוקא במידי דרבנן מהני קבעו ולבסוף חוקקו אבל במילי דאו' גם קבעו ולבסוף חוקקו כתלוש דמי ע"כ קו' אבות העולם המהרח"ש והנו"ב עיין בדבריהם - ובדברים הנ"ל מצאתי ב"ה ישוב והעליתי ארוכה ומרפא לקושיא הגדולה הנ"ל - ואקדים תחלה דברי הרמב"ם סוף פרק י"א דכלים שכתב שם בזה"ל מניקת של מתכות שהוא כמו שפופרת שנטמא משיקבענה במקל או בדלת ויחברנה עם העץ תטהר לא נטמאה וקבעה במקל או בדלת הרי זו מקבלת טומאה במקומו שכל כלי מתכות שקבעו בקורה או בכותל מקבלין טומאה כמו שהיו עד שישנה מעשיהן לפיכך דף של נחתומין של מתכות שקבעו ככותל טמא עכ"ל רבינו הרמב"ם ז"ל -

הרי דהרמב"ם מחלק בין אם נטמאה תחלה ואח"כ חיברה דאז מועיל החיבור לטהרו ובין לא נטמאה תחלה וחיברה דמקבל גם אח"כ טומאה מהיום והלאה עד שישנה מעשיהן - וראיתי בספרי האחרונים ז"ל שביארו סברת רבינו ז"ל בחילוק הנ"ל דהוא משום דמצינו בש"ס בכמה דוכתי דחיבור לקרקע תלוי בדעת האדם אם מבטלה או לא והנה אם נטמא תחלה ואח"כ חיברה א"כ גומר במחשבתו לבטלה לקרקע כדי שיופקע טומאתו ממנו אבל אם חיברה קודם שנטמאה לא מבטל לה בעת החיבור ע"כ היא מק"ט זה ביאורו של הרמב"ם ז"ל -

אך דלפי"ז יוקשה קו' גדולה בסוגיא דצינור דמדמה צינור לדף של נחתומין ולא דמי כלל דבשלמא דף של נחתומין דחיברה בהיותה טהורה א"כ ודאי דלא מבטלה וכדברי הרמב"ם ז"ל דאם קבעה בהיותה טהורה לא מבטלה - אבל הכא בצינור שקבעו ולבסוף חוקקו שרוצה לעשות מקוה טהרה ויודע דאם לא תהי' מחוברת תהי' פסולה ודאי דמבטלה לגמרי במחשבתו למען תהי' כשרה ודמי להיכא דנטמא תחלה ואח"כ חוברה דכ' הרמב"ם דתיטהר ע"י החיבור לעולם והיא קושיא גדולה ובאמת כבר עמדו בקושיא זו גדולי חקרי לב בישועות יעקב ס"י קנ"ט חלק או"ח ובס' תפארת יוסף להגאון מפרעמיסלא ז"ל ס"י כ"ו עיי"ש - רק עפ"י האמור דסוגיא דצינור מיירי באופן שהמים היו ראויין לבא למקוה אף זולת הצינור זה שאנו דנין עליו א"כ שוב י"ל כיון דאינו מוכרח לה אין ראי' שהוא מבטלה בלבו בעת החיבור וא"כ דמי שפיר לגמרי לדף וא"כ שפיר פריך הש"ס מדף לצינור וא"ש מאד בישוב קו' הנ"ל ודו"ק כי הוא נכון בס"ד - וע"ז משני הש"ס דבשאיבא דרבנן הקילו ר"ל אף דבאמת לא מבטל לה לקרקע בעת החיבור והוא ראוי עוד לקבל טומאה אעפי"כ בשאיבה דרבנן הקילו - ולפי"ז מצינו למידן דדוקא באופן דלא מבטל לגמרי הצינור כמו בסוגיא הנ"ל אז לא מהני רק בשאיבה דרבנן אבל

במקום דהוא מבטלה לגמרי לקרקע באופן זה באמת מהני אפילו בדאורייתא וכדמוכח מדברי הרמב"ם הנ"ל - ואחרי שכן נסתרה שפי קו' המפורסמת הנ"ל על הבעלי ש"ע כיון דהם מיירי באופן שהיו מבטלין אותה לקרקע לגמרי דלא הי' אופן אחר שיבא המים למקוה ובאופן זה בודאי מבטלה לקרקע וכדברי היש"י והתפ"י הנ"ל ובאופן זה ודאי דמהני אפילו בדאורייתא ודבריהם אמיתיים וכנים לאמיתה של תורה כן נראה לי בישוב קו' הגדולה הנ"ל ונכון מאד בס"ד ודו"ק -

והנה אודיע צערי לאדמ"ו נ"י במה שנצטערתי להבין דברי הגאון רבן של ישראל מרן הח"ס ז"ל ביו"ד ס"י קצ"ח דגם הוא הקשה קו' זאת דמאי משני הש"ס שאיבא דרבנן דאכתי צריך הווי' ע"י טהרה - ומתרץ דמיירי דהי' חוטט הגומה באמצע ולא הי' נופל תיכף למקוה וכאופן זה כשר עיי"ש - ולי הצעיר תמוהין מאד דבריו הלא מפורש יוצא בטור ובש"ע סי' ל"ו דכל הכלי נעשה ע"י הגומא כלי וכן הוכיח במישור בשלטי הגבורים בב"ב בסוניא דצינור וכן כ' הנה"כ בסי' ר"א על ס"ק ע"ז עיי"ש - ובהביטי עוד הפעם בתשובת אדמ"ו ראיתי שכבר ישב על מדוכה זו אדמ"ו נ"י והניח ג"כ בצ"ע דברי מרן ז"ל - אך אני מוסיף תמוה מני' ובי' דאי נימא דהח"ס סביר דלא נעשה כלי ע"י הגומה כדמשמע מלשון הרא"ש ה' מקואות ועיין בב"ח ובנה"כ שם א"כ גם איסור שאובין ליכא כדכתב הש"ך בסעי' קטן ע"ז עיי"ש וצ"ע על מרן ז"ל שלא הרגיש בזה ודו"ק -

הנה כ"ז העליתי בהשקפה ראשונה מדי עברי בתרי אומריו בתשובה הנ"ל - אמנם אחר העיין קצת יותר הנני קורא תמה! תמה! בקלא דלא פסיק על מאורות הגדולים הנ"ל ה"ה מרן בעל טוב גיטין ומרן הח"ס ז"ל ועל האחרון אחרון חביב להבדיל בחל"ח אדמ"ו הגנ"י שהקשה ג"כ קושיא הנ"ל ובנה עלי' דיק לדחות דברי רבן של ישראל מרן הנו"ב ז"ל ולי הצעיר לבבי לא כן ידמה ואדרבא מסוגיא זו יש למצוא סיוע חזקה לשי' הנו"ב הנ"ל -

דהנה קשה לי מה הקשו הני גאונים הנ"ל על תירוצא דש"ס דמשני שאני שאיבה דרבנן - הלא אכתי הווי' ע"י טהרה בעינן - הלא באמת כבר קדמם בקושיא זו הר"ש בפ"ב דמקואות והר"ן בפ"ב דשבועות דהר"ש אחר שהעלה דשאובין דרבנן הוא כתב דע"כ אי אפשר דכולה שאיב הוי דרבנן כיון דהווי' ע"י טהרה בעי' וכתב דבאמת דהיכא דלא הי' הווי' ע"י טהרה אז שאיבא דאורייתא והיכא דהווי' ע"י טהרה כגון ע"י כלי גללים ואינך באמת שאיבה דרבנן כאשר כתב הר"ן וב"י רסי' ר' לדבר פשוט - ואח"כ הקשה א"כ מה קאמר בב"ב דשאני שאיבה דרבנן היא הלא איכא הווי' ע"י טהרה דהוי דאו' וע"ז מתרץ שם הר"ש דמיירי שם בב"ב ב"ג לוגין בסוף דהי' רובא כשרה ואז גם הווי' ע"י

טהרה רק דרבנן כיון דבטל ברוב וכמו שכתב הר"ן שם א"כ הרי בהדיא דקו' הגאונים הנ"ל הוא באמת קו' הר"ש דכל פסול של הר"ש ל"ה רק מכח הווי' וע"ז היתה הקו' מסוגיא הנ"ל וע"ז השיב דמיירי באופן דלא מזיק מה שלא הי' ההווי' ע"י טהרה - ולא צריך לתי' דמיירי דמשמש את הקרקע כמו שרצה אדמ"ו לומר - וממילא דאין מסוגיא זו שום סתירה לשי' הנו"ב שהביא הדרגנ"י בתשובה - ואדרבא עוד אוכל להביא ראי' להנו"ב הנ"ל דאי נימא דאף היכא דאין הקרקע מסייע לתשמיש בטל מקבלת טומאה א"כ למה לי' לר"ש ז"ל לאדחוקי נפשי' ולוקמי דמיירי שם דהי' רובא בכשרות אשר אין מזה שום זכר בש"ס וגם ל"ה מילתא דפסיקא כלל טפי הול"ל כיון דבטלה לקרקע אינה מקבלת טומאה וכמו שתירץ אדמ"ו נ"י דכיון דמשמש את הקרקע בטיל מתורת ק"ט וא"כ שפיר הוי הווי' ע"י טהרה דומיא דכלי גללים שכ' הר"ש דאפילו כולה שאיב כשר א"כ גם שם שפיר יכול לדבר אף בכולה שאיב ובההוא תירוצא יותר עדיף מתי' דהר"ש ולמה לא משני הר"ש כן אלא ודאי כיון דצריך דהקרקע יסייע לשימושו של צינור והכא אינו מסייע ע"כ לא תירץ כן - וא"כ לפי"ז אדרבא עד ראי' יש מסוגיא זו לשי' הנו"ב ולא פירכא אך לפ"ד הנו"ב תנינא בסי' קמ"ב ליכא ראי' עיי"ש אבל עכ"פ גם קושיא ליכא לפי"ד הר"ש והרר"ן ז"ל וזה ברור והרבה הי' לי לרצות קדם אדמו' שליט"א אך כאשר כבר אמרתי מראש שאין רצוני להטריח יותר מדי וגם בדברי המעטים האלה לא באתי אלא משום דהוא נוגע לתשובת דמר רבא שליט"א (זלה"ה) -

ואצא בזה בקידה כמשפט תלמיד לרב מנאי תלמידו הצעיר והדל המשתחוה מרחוק מיל מול כהדגנ"י -

ה"ק ישכר שלמה מטייכטהאל.

בשולי המכתב

ודע בזה שהעליתי דסוגיא דצנור מיירי דאינו צריך להצינור זה שהמים הי' יכול לבא אף בלא הצינור וכמו שכתבתי בפנים - מצאתי ג"כ ישוב נכון לקו' הטו"ז באו"ח סי' קצ"ט שהקשה על הרמ"א ז"ל דמחלק בין אבנים שנקבעו תחלה לכותל ואח"כ עשאן בית קיבול לבין שעשאן תחלה כלי ואח"כ חיברן לענין נט"י - הא מוכח מסוגיא דצינור דלרבנן אף בקבעו תחלה ואח"כ חוקקו הוי מה"ת כלי וא"כ נט"י דרבנן למה לא נוקמי אדאורייתא ע"כ קו' הטו"ז - ובהנ"ל א"ש דדוקא בסוגיא דצינור דמיירי דאינו צריך לצינור זה וכמו שבארנו שיש מקום למים לבא אף זולת הצינור ע"כ בודאי אינו מבטלה שם ע"כ הוי עלה שם כלי מהתורה משא"כ היכא דצריך לה לתכלית הנרצה בודאי גומר במחשבתו לבטל אותו שם או אפשר דמיירי בהגיד בפירוש שמבט לה שם אז באמת גם

מהתורה ליכא עלה שם כלי ע"כ שפיר סתם הרמ"א דבקבעו תחלה פסול לנט"י ואיש דו"ק -
תרפ"ז לפ"ק בוסערמין יצ"ו

סימן נב

בספר תבואות השדה להגאון מבאניהאד ז"ל חלק חמישי ראיתי שמסתפק האיך הדין אם להחולה יש לו דבר איסור חמור ולאחר יש היתר או איסור קל אם מחויב ליתן מההיתר או איסור קל שלו להחולה או דלמא כיון דלהחולה מותרין כל האיסורין היכא שאין לו היתר א"כ אע"ג שיש לאחרים היתר אין מחיובין ליתן לו דהא מכיון שיש לו איזה דבר מאכל תו ל"ה פקוח נפש עיי"ש -
ולי נראה בפשיטות דודאי אף באופן זה מחיוב המאכיל לברור הקל תחלה אף אם יצטרך ליקח הקל משלו כיון דעליו מוטל להחיותו ולהבריא את גופו ומה"ט הותר גם לו כל האיסורין שיצטרך לרפואתו וכמו שמבואר בלבוש או"ח ס"י שכ"ח עיי"ש במתק לשונו (וכעת אינו לפני) וכ' שם דוחי בהם ג"כ נאמר על אחרים שמחיובים להחיות את החולה ולא על החולה דוקא עיי"ש - א"כ ודאי דצריך המאכיל לחפש על הקל אפילו משלו - דהגע בעצמך נפשו וגופו מוכרח לשעבד עבור רפואתו וממונו לא ישעבד בעדו בתמי' אלא ודאי כיון דפסוק דוחי בהם קאי על המאכיל כמו על האוכל א"כ כשיש ביניהם למצוא הקל מוכרח להיות בהקל כן נראה לי פשוט - ובזה יש לתרץ מה שראיתי מדקדקין בסוגיא דמאכילין אותו למה נקטו דין זה במאכילין ולא באוכל ר"ל בחולה ובהנ"ל א"ש דהשמיעני דלעולם צריך המאכיל לחפש אחר הקל והדבר מוטל עליו ולא על האוכל - וגם יתורץ בזה קושיית הכ"ת מה השמיעני המשנה בזה פשיטא אם יש ליתן לו הקל ומה השמיעני בזה - אבל בהנ"ל א"ש דהשמיעני חידוש דין הנ"ל דאף אם יצטרך ליקח הקל משלו ולחולה יש חמור מוכרח ליקח משלו ולא יאכילנו החמור שלו כן נראה לי בס"ד - אבל נראה לי פשוט דאח"כ חייב החולה לשלם לחברו מה שהאכילו משלו אם יש לו לשלם כדקיי"ל בחו"מ ס"י שפ"ח דהמציל עצמו בממון חברו חייב לשלם לו ועיי"ש בביאור הגר"א ס"ק כ"ה ודו"ק פד)
ובסוגיא דמאכילין אותו הקל הרביתי לדבר בחידושים ופירושים בביאור הסוגיא ורק מחמת כובד ראש של רעש המלחמה לא הבאתים על הגליון ונשכחו ממני וחבל על דאבדין ועיין רמב"ם ה' תשובה פ"ט סוף הלכה א' שכ' ובזמן שאדם טרוד כו' ובמלחמה עיי"ש ושי"ת ירחיב את גבולינו במהרה ונזכה לעובדו בלב שמח ומרוב כל אכי"ר -

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן נג

נשאלתי בנכרית שדרה מזה כמה עם ישראל בלי נשואין אף בלי הציוויל טרויאונג ועתה רוצית להתגייר ולהיות בת יהודית ולהנשא לו עפ"י דתה"ק והיא סוברת ומקבלת לכל אשר יאמרו לה ולנהוג עצמה כדרך כל בנות ישראל - ונשאלתי אם ראוי והגון לספחה לנחלת ישראל והשאלה תפרד לשלשה ראשים (א') אי מותר לגיירה כיון דיש לחוש דכל הגרות הוא רק לשם אישות (ב') בשגם אם נתיר לגיירה אי מותרת להנשא לו (ג') באופן שתהא מותרת לינשא לו אם צריכה להמתין ג' חדשים ימי הבחנה ע"כ תו"ד השאלה - **תשובה**. קודם נבאר בעזה"י ספק ראשון אם יש מקום לגיירה - הנה זה לשון הרמב"ם ז"ל בפי"ג מאיסורא ביאה הלכה י"ד המצוה הנכונה כשיבא הגר או הגיורת להתגייר בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית ואם אשה היא שמא עיני' נתנה בבחור מבחורי ישראל אם לא נמצא להם עילה כו' - וכן כתב המרדכי בהגהות בפרק החולץ וז"ל אני הדיוט הכותב נראה לי דמי שבא לפנינו להתגייר וידוע לנו שבשביל תועלת דבר הם עושים אין לקבלם עיי"ש וכן נפסק בש"ע יו"ד סי' רס"ח סעי' י"ב הרי דהיכא דבאין להתגייר משום איזה תועלת אין לביי"ד לגיירן וא"כ בנ"ד נמי אף דהיא אמרה דכונתה לשמים אך וכי מפיה אנו חיים וטובא יש לחוש דכל הגרות רק לשם אישות הוא ודאי דאין רשאי לגיירה עד שיתברר שבאמת רק לשמים כונתה כן נראה לכאורה - **אמנם** יש לומר לאידך גיסא דשפיר יש לגיירה והוא דהנה בתוס' יבמות כ"ד ע"ב הקשו מהאי גר דבא לפני הלל לגיירו ע"מ לעשותו כה"ג וכן מההוא דפרק התכלת דבאת ואמרה גיירני ע"מ שאנשא לאותו תלמיד ותירצו דשם הי' הביי"ד בטוח דסופן לעשות לש"ש יעיי"ש - וכתב הב"י בסי' רס"ח דמכאן יש ללמוד דהכל לפי ראות עיני הביי"ד עיי"ש והש"ך הביאו בסי' הנ"ל ואם יש לתלות דכונתן לשמים שפיר יש לגיירן - והנה ראיתי בשו"ת פרי השדה להגאון מבאניהאד ז"ל ח"ב ס"י ג' שכתב דהיכא שדרו יחדיו קודם הגירות אז יש להקל טפי וליכא למיחש דדלמא לשם אישות נתגיירו כיון דהיו דרים יחד בלא הגירות א"כ ודאי דכונתה לשמים היא עיי"ש שכתב שמצא סברא זאת בספר שו"ת א' א"כ בנ"ד נמי אחר שכבר דרו יחד זה כמה שנים שפיר יש להקל - **אמנם** לדעתי יש ניגוד לסברא שהביא בעל פרי השדה הנ"ל מדברי רש"י יבמות מ"ה ע"ב גבי' הא דאיתא שם דעבדי' דרבי חייא בר אמי אטבלה להההיא עובדת כוכבים לשם אנתתא אמר רב יוסף יכולנא לאכשורי בה מדרב אסי דאמר רב אסי מי לא טבלה לנדתה

ופרש"י ז"ל שם בד"ה בה מדרב אסי וז"ל לישנא אחרינא לשם אנתתא לשם אישות וטבילת גרים היא אלא שאינה טבילה דאמר לעיל בפרק כיצד אחד איש שנתגייר לשום אישות ואחד אשה שנתגיירה לשם איש אינן גרים יכילנא לאכשורי בה ע"י טבילות אחרות שטבלה אח"כ לנדתה כך שמעתי וקשיא לי חדא דקבעינן להלכה הלכה כלן גרים ואפילו למשנה ראשונה נמי אי קמייתא לא סלקא לה בתרה נמי לא סלקא לה דלא לשמים נתגיירה ולשון ראשון עיקר ונראה בעיני עכ"ל הטהור - הנה ודאי דלישנא אחרא מיירי שאחר שטבלה לגירותה נשאה זה העבד ודרו יחד וקאמר רב יוסף אף דטבילה ראשונה לא סלקא לה כיון דהי' לשם אישות מ"מ הטבילות שטבלה אח"כ לנדתה עולין לה וע"ז דחה רש"י ז"ל מדקמייתא לא סלקא לה אף בתרייתי לא סלקא לה א"כ הרי בהדיא דאף אם כבר דרו יחד מקודם אפ"ה חיישינן דלשם אישות טבלה ולא לשם שמים - ואין לחלק דשאני התם משום דזה העבד לא הי' רוצה בה רק אחר שתתגיירה כמו שאנו רואין שלא רצה לקחתה עד שתיטבלה א"כ כ"ז שלא טבלה כדינא אינה גיורת ע"כ שפיר אמרו דסוף סוף אף בטבילה אחרונה לא תהא כונתה לשמים רק לשם אישות אבל באופן שאינו רואין שהיו דרים יחד חף בלי גירות הרי חזינן דלא קפדי אגירות ע"כ אם באים לגייר שפיר יש לומר דכונתם לשמים - אמנם לדעתי אין בזה כדי שביעה לחלק דאם יש עכ"פ מקום לסברא הנ"ל א"כ גם בנידון דעבדי' דר"ח למה לא נימא סברא לחלק בין טבילה קמייתא לטבילה בתרייתא והלא סברא טובא איכא לחלק ולומר דודאי בטבילה ראשונה דעדיין לא היו יחד ולא בעל תקיף להו יצרייהו ולא היתה כונתה לשמים אבל אחר שהיו יחד ובעל דכבר נשקט כח יצרם ותאותם באמת שפיר יש לומר דכונה לשם שמים וכה"ג מצינו ביו"ד ס"י קצ"ב בש"ך סק"ט דהיכא דכבר בעל מותר ליחד אף בלי שמורה יעיי"ש - וא"כ גם הכא איכא סברא טובא לחלק בין טבילה ראשונה לאחרונה ולומר דבאמת בטבילה קמייתא לא כונה לשמים אבל בטבילה האחרונה שפיר כונתה לשמים אלא ע"כ דעדיין יש לחוש משום דכל העושה ע"ד הראשונה היא עושה וכמו שהראשונה לא היתה לשמים כמו כן האחרונה לא היתה לשמים -

וא"כ בנ"ד נמי י"ל אף דכבר דרו יחד בגיותה אפ"ה עכשיו הגירות נמי ל"ה אלא על דעת ראשון שיכלו לדור יחד בלי בישה וכלימה כי חרפה הוא לדור יחד כך בלי שום כריתות ברית האירוסין אף ביניהם לא נשמע כזאת רק אצל אנשי בליעל א"כ ודאי דטובא יש לחוש דהגירות לא יהי' רק לשם אישות - והלא הדברים ק"ו מה אצל העבד הזה דתחלת הכניסה לא הי' בחרפה כלל כי לפי דעתו עשה כהוגן דהי' סבר דסגי בטבילה הראשונה

(ואצל העולם בודאי לא הגיע לו שום חרפה כלל כמו שכתבו תוס' במקומה) אפ"ה חיישינן דבטבילה האחרונה ג"כ לא הי' כונתו לשמים כש"כ בנ"ד דתחלת כניסתו הי' בחרפה ובבוז ודאי דיש לחוש שגירותה עתה הוא רק לשם אישות שתהא דירתן יחד בכבוד וזה ברור ואמת בסברא לפע"ד וא"כ לפי"ז אין לצד היתר של פרי השדה הנ"ל שום מקום ודו"ק - וכשבינותי בספרים מצאתי להגאון מהרש"ק מבראד ז"ל בספרו טוב טעם ודעת מהד"ק סימן ר"ל בחיו"ד שנשאל בשאלה בכיוצא בזו וצידד להתיר מטעם דבעל כבר קודם הגירות ומכח סברא שהזכרתי דכיון דבעל שוב לא תקיף יצרי' ושפיר כונתם לשמים והחזיק מאד בסברא זו ועיי"ש - ואחרי המחילה לדעתי זה אינה מכח דברי רש"י הנ"ל וכמו שכתבתי ודו"ק -

אולם מצד אחר נראה לי לצדד להתירא כיון דקיי"ל דאף אם חזרו משום דבר כולן גרים גמורים הם כמו דאמרו ביבמות כ"ד ע"ב וברמב"ם פ"ג מא"ב ורק דלכתחלה אין לגיירם משום דשמא אין כונתם שלימה רק בשביל איזה דבר ואז יהיו קשין לישראל ויטעו חותן לעבירה וכמו שהי' בדור המדבר וכמ"ש הרמב"ם שם אבל באמת בכל אופן גרים גמורים הם וכמו שכתב הרמב"ם שם בהלכה י"ז אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל עכו"ם ואפילו חוזר ועבד ע"ז הה כישראל מומר ועיי"ש - הרי דבכל ענין דמתגייר באמת ישראל גמור היא ורק דלכתחלה אין להתגייר - א"כ לפי"ז נראה דע"כ לא אמרינן דאין לגיירו משום חשש הנ"ל זה דוקא באופן שאין נפ"מ בהגרות רק להגר עצמו אז שפיר צריך לחוש לכל הנ"ל אבל באופן דחם לא לקבל אותו יגיע היזק על ידו יאחר בודאי כגון בנ"ד אם לא נגייר אותה ידור אתה בגיותה דעון חמור הוא מאד כמבואר ברמב"ם בפי"ב מח"ב הלכה ו' ז' ח' עיי"ש שהפליג מאד בחטא זה עוד חמור מאיסור כרת דעלמא ועיין ב"ח אבהע"ז סימן ט"ז מה שהביא בשם סמ"ג ומשם מהר"א שטיין עיי"ש - נמצא חם נא נגייר אותם עדיין ישב אתה בגיותה ועוד חוץ לזה הוא אוכל אצלה כמנהג איש ואשתו בקצרה מובן מאליו שעד כמה מן ההיזק יגיע חליו אם נדחה אותה בכגון דח נראה לומר כיון דזה ספק אם אין כונתה שלימה ויגיע היזק לישראל על ידה וזה ודאי אם נדחה אותה יגיע היזק גדיל לישראל עי"ז א"כ י"ל דאין ספק מוציא מידי ודאי ושפיר יש לגיירה כדי להציל נפש אחד מישראל מעבירות חמורות - ותחלה רציתי לדון מטעם דניחא לחבר ליעבד איסור' זיטא ולא ליעבד עם הארץ איסור רבא אמנם שוב הדרנא בי מטעם המבואר בנו"ב תנינא בתשובת בן המחבר זלה"ה עיין שם סימן ל"ה - אבל משום סברא הנ"ל כפיר יש לדון דבאופן זה לא עבדי איסורא כלל דבכל מקום קיי"ל אין ספק מוציא ודאי וא"כ בנ"ד נמי כיון דכל האי הוא רק דשמא יגיע היזק ע"י גירותה

לאחרים ובאופן דאם לא תתקבל בודאי יגיע היזק לישראל שפיר רשאי לגייר מטעם דאין ספק מוציא מידי ודאי וזה טעם ראוי והגון בעיני אך כל אי נימא דבדיעבד אף אם היתה גירותה בשביל א דבר מועיל הגירות וכדברי הרמב"ם הנ"ל אבל אי נימא כדעת הגהות מרדכי שהבאתי לעיל שכתב ואני הדיוט הכותב נראה לי דמי שבא לפנינו להתגייר וידוע לנו שבשביל תועלת דבר הם עושים אין לקבלם כו' ואע"ג דנפסק הדין דכלם גרים גמורים הם י"ל דאחר שאנו רואים שמישרים דרכיהם אעפ"י שמתחלה עושים לשם אישות והאי אי הכי אפילו לכתחלה נמי רוצה לומר כשמתכונים גם לשמים ואפ"ה משני משום לזות שפתים כיון דכונתם נמי לשם דברים אחרים ויותר נראה לי כן מלומר שהאמורא יפסוק דלא כברייתא דר' נחמי' וגם סתמא דברייתא דמייתינן בתר הכי מדוד ושלמה ולא אשכחן תנא דפליג ומה שנראה לי כתבתי ומרבותי לא נראה לי מדה זו ועל בינתי אין להשען עכ"ל - הרי נראה בעליל איך דדעתו דלהמסקנא לא נדחה כלל ברייתא דר' נחמי' ותרווייהו איתנייהו דהיכא דנתגיירו מיתלא תלוי וקאי בתהליכותם אח"כ אם יטיבו דרכיהם ישארו בגירותם ואם לא אין ממש בגירותם דהרי כתב דלא פליג האמורא כלל אר' נחמי' ח"כ לדבריו דהיכא דנתגייר בשביל דבר לא יצא עדיין מכלל עכו"ם ח"כ נפל סברתי דלעיל כיון דגם זה ספק אם נציל חת האיש מהעבירות החמורות דשמא אין כוונתה שלימה ולא תטיב מעשה עדיין הוא גיוה כמקדם א"כ ספק וספק הוא וספק שפיר מוציא מידי ספק וע"כ לדעתו אסור לגיירה -

אמנם הנך רואה בעצמך דרבותיי של הגהות מרדכי אינם סוברים כוותי' רק סוברים כשי' הרמב"ם ז"ל דלעולם גר צדק הוא ויצא מכלל עכו"ם אפילו בנתגייר בשביל איזה תועלת והטעם כמו שכתבו הראשונים הרשב"א והריטב"א והנמ"י שם ביבמות כ"ד דאגב אונסייהו היינו מחמת סיבת הדבר שבשבילו נתגיירו מחמת זה נתגיירו לגמרי וקבלו בלב שלם ועיי"ש - ולי נראה עוד טעם הגון בזה עפי"מ דמבואר בכתובות י"א דגר קטן מטבילין אותי ע"ד בי"ד מטעם דזכין לו שלא בפניו והב"ד זוכין לו הגירות עיי"ש - וא"כ בנ"ד נמי אף דהוא מתגייר בשביל איזה דבר מ"מ הבית דין זוכין לו הגירות בקנין גמור שיהא גר מיחלט אף דאמרו שם דדוקא בגר קטן הוי הגירות זכות משום דלא טעם טעמא דאיסורא אבל בגדול נ"ה זכות - אפ"ה נראה דא"ש דברינו עפי"מ שכתב הר"ן בסיגיא דפרוזבול דכיון דעתה היא נו לזכות אף דאח"כ יצמח איזה חיוב חשוב זכות עיי"ש - כ"כ הכא כיון דעתה רינה היא לגייר בשביל אותו תועלת שרוצה א"כ בשעה הזאת הגירות לזכות גמור יחשב לו א"כ שפיר יכולין הבי"ד לזכות בשבילו וא"ש וטעם

נכון הוא בס"ד וא"כ לפי"ז עולין דברי שפיר דיש להקל בזה מטעם דאין ספק מוציא מידי ודאי ודו"ק -

ועוד נראה לי כיון דנשמע מדברי המרדכי הנ"ל במה דפירש מאי דפריך בגמרא א"ה לכתחל' נמי דהכונה כיון דמתכונת נמי לשמים עיי"ש - משמע מדבריו אף דכיון בשביל איזה דבר מ"מ אם כונתו ג"כ לשמים מהני וא"כ כל היכא דאיכא אומדנא דמוכח דכונתם נמי לשמים שפיר מותר לקבלם - וא"כ הכא בנ"ד איכא אומדנא טובא דמוכח דכונתם לשמים דהרי אם היו רוצים לבא בברית האירוסין ע"י נימוסי המדינה מי יבצר להם ובפירוש כתב הגאון מהרש"ק בטוב טו"ד שם גבי נידון דידי' וז"ל באמצע תשובתו מיהו אין צריך לזה דבלאו"ה יש כאן הוכחה כיון דדעתם קלה וקרוב להשתמד א"כ מדלא נשתמד ונשאר שם עמה וחזרו לבית אביו מוכח דדעתה להתגייר לש"ש ול"ה לשם אישות לכך מותר לקבלה ולגיירה עכ"ל וכן כתב עוד בתשובה שאחרי' לחזק דבריו בזה וכתב בסוף דבריו ובאמת היא למותר דודאי האומדנה בעצמה מוכיח כן דכונתם לש"ש עיי"ש -

וא"כ כנ"ד נמי כיון דדעתם קלה אם היו רוצים להנשא כדרך הגוים מי הי' מוחה בידם א"כ ודאי דכונתם לשמים וא"כ גם לדעת המרדכי יש צד להקל וזה פשוט -

הן אמת שמדברי הרמב"ם בפי"ג מא"ב לא משמע כן רק דסובר דדוקא באם לח כיון בגירותן רק לשמים אז מותר לקבלו דהרי כתב בפירוש דדוקא באם לח נמצא עילה אז יש לקבלו משמע דאם יש להן עילה אף דכיונה ג"כ לשמים שוב אין מקבלין אותן וא"כ לכאורה לדעת הרמב"ם ליתא דברינו - אמנם א"ש הא לדעת הרמב"ם בלאו"ה יש להתיר מטעם שכתבתי לעיל רק לדעת הגמ"ר לא הי' מספיק בהיתר זה וכיון שמצאתי ג"כ לדידי' סברא להקל אף דאינו מספיק לדעת הרמב"ם שפיר יש לדון להתירה כיון דלשניהן יש צד להתיר ולחוש לשני הסברות להחמיר הוי כסיל בחושך הולך וח"כ מכל הלין טעמא שפיר נראה לי להתיר לגיירה ומה גם דכל האי' הוי רק מדרבנן ומנא לן להחמיר בדבר שעקרו מדרבנן וכן כתב בהדיא הגאון בשו"ת טוב טעם ודעת הנ"ל - ובאמת לפלא בעיני מה שכתב בהגמ"ר הבאתיו לעיל דמן התורה אין לקבל הכא דמגייר משום איזה דבר ולא ידעתי מה אי' תורה יש בזה וצ"ע -

סוף דבר אם אחרי הדרישה והחקירה יהיו ניכרין דברי אמת שצדקה לאמור בזה שתקבל עלי' עול מלכות שמים ולקיים מצות השייכות לבנות ישראל שפיר יש לקבלה ולגיירה ולהכניסה תחת כנפי השכינה אמנם כל ערום יעשה בדעת ובמתון גדול וכמו שכתבו תוס' ביבמות ק"ט ע"ב בד"ה רעה עיי"ש ואם באופן שיהיו נראה שהכל היא כדברי' בלי

ערמה אין למנע הטוב ממנה ואין לדחותה כן נראה לפע"ד - ובזה יצאתי ידי חובת ביאור ספק ראשון ועתה אפנה בעזה"י להתיר גם ספק הב' -

ונראה דאיתא ביבמות דף כ"ד הנטען על שפחה ונשתחרה או על עובדת כוכבים ונתגיירה ה"ז לא יכניס ואם כנס אין מוציאים מידו ופריך בגמרא הא גיורת מיהא הוי ורמינהו אחד איש ואחד אשה כו' הא איתמר עלה אמר רב יצחק בר שמואל הלכה כדברי האומר כולן גרים גמורים הם אי הכי אפילו לכתחלה נמי משום דרב אסי דאמר רב אסי הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך ע"כ ופרש"י בד"ה דאמר רב אסי דטעמא דמתני' משום דכתיב הסר ממך כו' דאתי לאחזוקי לקלא קמא עכ"ל -

והנה ראיתי בתשובת גדולי האחרונים זלה"ה ה"ה הגאון מהרש"ק בשו"ת טטו"ד הנ"ל וכן בתשובת מרן בעל דברי חיים ח"ב אבהע"ז סימן קל"ו שלמדו מדברי רש"י אלו דדוקא באופן דלא ידעו מקודם בודאי רק קול רינון בעלמא אז לא יכנוס כדי שלא יפגם נפשו דאם ישא אותה יחזיקו בהאי קלא אבל אם כבר נתגלה קלונסברבים אז קלקלתם תקנתם דבלא"ה הם פגומים ע"כ שפיר מותר לכונסה עיי"ש בדבריהם - אמנם לפי"מ שכתב הרשב"א בחידושיו ליבמות וכן בתשובה סימן אלף ר"ה מובא בב"י סימן י"א דהטעם דלכתחלה לא ישא הוא משום דלזות שפתים יהי' דהגירות לא הי' לשם שמים רק לשם אישות והדבר מכוער מאד עיי"ש א"כ להאי טעמא אף באופן שכבר נודע קלונם מתחלה אין להתיר פה) אולם כשאני לעצמי פלא בעיני במה שדייקו מדברי רש"י ז"ל דבאופן דבא עלי' בודאי מותר לכונסה הלא הרמב"ן והרשב"א בחידושיהם דייקו איפכא מדבריו דהרי הקשה הרמב"ן על רש"י וכתב דבעדים מפקינן ולא משמע הכי דהא בסיפא בעדים מיירי כדאוקמי רב ומדסיפא בעדים רישא נמי בעדים ועוד דגרסינן בתוספתא הבא על שפחה ועל כותית אעפ"י שחזרה שפחה ונשתחרה כותית ונתגיירה ה"ז לא יכנוס ואם כנס לא יוציא ש"מ אף אם בא עלי' בודאי אם כנס לא יוציא אלא משום לזות שפתים שלא יאמרו שזו לא נתגיירה אלא לשם זנות וזה לא כנס אלא לשם זנות עכ"ל הרשב"א ועיי"ש - הרי דרבותינו הראשונים הנ"ל דייקו איפכא בדבריו דס"ל דבאופן דאם ודאי בא טלי' אפילו אם כנס יוציא והיא מהיפך להיפך - ואולי הי' גירסת הרשב"א והרמב"ן ז"ל ברש"י דרש"י הי' מסיים בהנך תיבות "והכ"נ אמרינן לקמן דברננא לא מפקינן" עיין רמב"ן שהביא כן בשם רש"י ז"ל - עכ"פ כיון שכן אין כל דברי רש"י לפנינו א"כ אין לדייק מדבריו ז"ל כלום - עכ"פ איכא שני טעמים לפנינו בהך לזות שפתים דרב אסי (א) טעם רש"י משום דאתי לאחזוקי בקלא קמא (ב) טעם הרשב"א דיאמרו דהגירות לא הי' לשם שמים -

ונראה דלשתיהן יש מקום בתוספתא דיבמות פ"ד וז"ל התוספתא שם גוי ועבד הבא על בת ישראל אעפ"י שחזר הגוי ונתגייר עבד ונשתחר הרי זה לא יכנוס ואם כנס לא יוציא ישראל הבא על שפחה ועל נכרית אעפ"י שחזרה שפחה ונשתחרה נכרית ונתגיירה ה"ז לא יכנוס ואם כנס לא יוציא עכ"ל התוספתא - והנה דקדקתי בלישנא דתוספתא הנ"ל דקתני בשתי בבות ה"ז לא יכנוס ולכאורה קשה דהנה כל האיסור של כניסה הוא רק משום הסר ממך עקשות פה כו' וכמו דאמר רב אסי ומסובר הדבר היטב בספר תולדות אדם להגאון קדוש ה' מו"ה ר' זלמינא מווילנא ז"ל בפרק כ"ד מובא בקצרה בהגהות מהר"ץ חיות ז"ל ביבמות שם דהכונה בזה דצריך האדם להתנהג בדרך זה שלא יתן מקום ופתחון פה לאחרים שדברו עליו רעה וה"ה הכא בענין הנשואין ההם ע"כ לא ישא אותה כדי שלא ילוזו עליו מה שילוזו עיי"ש - וא"כ כיון דכל האיסור הוא דוקא שלא יתן מקום ללוז א"כ דוקא במי שימצאו עליו מה ללוז מוטל עליו החוב להסיר ממנו לזות שפתים אבל במי שלא ימצאו עליו איזה לזות בודאי לא רבע עליו שום איסור - והשתא יוקשה לכאורה לדעת רש"י דהלעז הוא משום דאתי לאחזוקי בקלא קמא א"כ ברישא דמיירי בנכרי ועבד שבא על בת ישראל ואח"כ נתגייר מפני מה לא יכנוס אותה אם תאמר משום דאתי לאחזוקי בקלא קמא מה בכך וכי חרפה היא לו בזה הא באותה שעה גוי הי' ולא הי' מוזהר בה כלל ולא הוי לו זאת ללעז כלל ולמה לא יכנוס ואם תאמר דעכ"פ להאשה שפיר יהי' לחרפא במה שיחזיקו בקלא קמא ומשו"ה לא יכנוס משום חרפה דידה א"כ לפי"ז דכל הנלוז לא יהי' רק עלי' א"כ עלי' מוטל החוב שלא להנשא לו ועליו ליכא שום איסור א"כ מה קתני לא "יכנוס" לא "תכנוס" אליו מיבעיא לי' וצ"ע לכאורה - אלא ע"כ דגם עליו יש חוב שלא לישאנה דגם אצלו יש חשש איזה לעז ומוטל עליו להסר ממנו וע"כ לא יכנוס וצריך לידע מה הוא הלזות שפתים דיש לדבר עליו אם לא דנימא כמו שכתב הרשב"א ז"ל דיאמרו שלא נתגייר לשם שמים רק לשם אישות וע"כ גם עליו מוטל להסר הלזות שפתים וע"כ שפיר קתני לא יכנס - וא"כ יהי' מזה ראי' גדולה לדעת הרשב"א ז"ל - וכמו כן נדייק בסיפא בבבא אחריתא דמיירי בישראל שבא על נכרית ונתגיירה דקתני ג"כ ה"ז לא "יכנוס" משום לזות שפתים אין לומר דהלעז יהי' כמו שכתב הרשב"א דיאמרו שלא נתגיירה לשם שמים רק לשם זנות איזה חרפה יגיע לו מזה מה נפ"מ לו לאיזה תכלית נתגיירה היא כיון דעכ"פ נתגיירה והיא רק חרפה שלה ואף אם נדחוק דאף לו היא קצת לחרפה לישה אשה כזאת שתכלית גירותה היא רק משום זנות ולא לשם שמים מ"מ עיקר חרפה שנה יהי' ועלי' מוטל שלא ליכנס אליו כי היא מצווה בזה החוב להסר העקשות ממנה וא"כ יוקשה מה קאמר לא יכנוס לא

תכנוס אליו מיבעיא לי' - אלא ע"כ דגם לו ביחוד יש מקום ללוז וע"כ גם הנהו מציוה שלא ליכנוס אותה וע"כ שפיר מיחס האיסור אליו ואיזה נלוז יש אצלו אם לא דנימא כרש"י ז"ל דאז יחזיקו בק"ק וע"כ מועל החוב עליו שלא לכינסה ע"כ שפיר קתני לא יכנוס בתרי בבות ראשון מטעם הרשב"א והשני יהי' מטעם רש"י ושניהן כא' טובים ואינן מחולקין כלל רשיי ורשב"א באלו הטעמים וי"ל דבאמת משום זה נקט רש"י הלעז דאתי לאחזיקו משום דבמתני' נקט בבא אחריתא דתוספתא הנ"ל ושם ע"כ רק טעם דרש"י א"ש וכמו שבארתי (ואל תשיבני א"כ גם בעבד אמאי קתני לא יכנוס דהרי שם ליכא למימר מחמת שיאמרו שלא גייר לשם שמים דהוא לא צריך לשום גירות דהא קיבל עליו עול המצות בשעה שטבל לעבדות עיין יבמות דמ"ח - קישיא זו בלאו"ה יש להקשות לדברי הרשב"א ואפשר לתרץ דהברייתא אתיא בשיטת רשב"א ביבמות דף מ"ז ע"ב עיי"ש - ועיין בבית יצחק ח"ב מיו"ד סימן ק' - ועוד י"ל דבעבד אגב נכרי נקט לא יכנוס ודו"ק) - עכ"פ אין מוכרח לומר דרש"י ורשב"א פליגי בטעמא דמילתא ורק מר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ ושניהן צריכין בפשט דתוספתא הנ"ל - ואם כי דקדוק קל היא בתוספתא מ"מ כדי שלא לעשות פלוגתא שפיר נראין לי הדברים בס"ד וא"כ לפי"ז נפל האי התירא דגדולים הנ"ל בבירא -

אמנם מטעם אחר יש לצדד להתירא כמו שכתב בד"ח הנ"ל דכדי שלא ליתן יד לידי עבירות גדולות מתירין לו איסור קל כזה והביא כן בשם גדולי קדמונים וכן כתב הגאון מוהרש"ק ז"ל בסי' הנ"ל והביא דכעין זה כתב הרמ"א בסימן קע"ז לכך מותר לגיירה ולישאנה וכן בתשובה שאח"ז חיזק זאת מדברי מהרי"ק דמותר מכח שלא ליתן יד לידי עברות חמורות ובפרט דהוא איסור דרבנן ועיי"ש (קצת צ"ע מה שכתב דל"ה רק אי' דרבנן דהא כבר הביאו בשם מהראנ"ח דחשדא דאורייתא וכן הביאו משקלים פ"ג משנה ב' ועיין טורי אבן חגיגה דף ה' ואולי יש לחלק בין חשדא לאיסור הסר ממך מקשות פה כו' דזה לכ"ע הוי דרבנן וכן עיין בפתחי שערים ברכות ד"ג שכתב דלאו בכל מקום הוי חשדא דאו' עיי"ש) וא"כ גם בנ"ד נראה לי להתיר מה"ט ועיין טו"ז בשם מהר"י מינץ ביו"ד סימן של"ד ועיין בח"ס סימן ל"א וסימן ל"ו חלק אבה"ע וממילא לפי"ז שפיר מותר לאותו האיש לכונס' אמנם בתנאי שיסכימו לזה הרבה גדולי חכמי הזמן וכמו שהתנה בפירוש כן בתשובת מר"ן ד"ח זלה"ה דישאלו בזה דעת הגדולים ובאם יסכימו לזה שפיר מותר ליכנוס בלי פקפוק ודו"ק -

ועל השלישית אם צריכה להמתין ג"ח ימי הבחנה הנה בש"ע אבה"ע סימן י"ג סעי' ה' נפסק דוקא אם היתה נשיאה ונתגיירה אז צריכה להמתין ג"ח אבל אם היתה פנוי'

אינה צריכה להמתין וכן פסק אחריו הבית שמואל שם סק"ז עיי"ש - וא"כ בנ"ד דלא היתה נשיאה שפיר אינה צריכה שום הבחנה - אמנם עיין פתחי תשובה שם שהביא פלוגתא בזה ומאן מפיס להכריע - אך מצאתי בשו"ת יד יצחק ח"ב סימן רנ"ו שכ' דליכא שום פלוגתא וכתב לה כוח דלהלכה קיי"ל כהמחבר והב"ש דפסקי כרבי יוסי ביבמות ל"ד ושפיר יש להקל במקום דאי אפשר - וגם הגהת מהרש"ק ז"ל כתב שם בתשובה הנ"ל באם אי אפשר בהבחנה אין להחמיר כיון דהוי רק דרבנן עיי"ש - ובפרט בנ"ד שאמרה דבאמת כבר הסכימה בדעתה להתגייר מזה כמה ורק הרשיון מאת הכומר עכבוה מלהפיק זממה עד כה ובהדיא אמרו שם ביבמות דכיון דדעתא לאיגיורי מינטרי נפשה עיי"ש - ח"ש פשוט מאד בעיני דאם אי אפשר ל לה להמתין ימי הבחנה מותר אף בלי ימי הבחנה -

סיומא דפסקא נראה לי דיובדקו אותה הדק היטב ככתוב בש"ע יו"ד סי' רס"ח ובאם שהאמת אתה וכאשר תאמר כן היא בלבה לקבל עלי' עול מלכות שמים ועול מצות השייכים לבנות ישראל שפיר יש לקבלה מהטעמים שבארתי בארוכה וכן תהי' מותרת לו אף בני המתנה אם ח"א להמתין וכמש"ל - אמנם כל זה כתבתי להלכה אבל למעשה ח"ו עד שיסכימו אתי גדולי הדור כמצות מרן קדש הקדשים בעל ד"ח ז"ל זי"ע שבמעשה כזה צריך ליעץ בהרבה גדולי הדור ועל פיהם יצא דבר המלכות וכאשר יגזרו כן יקום והנראה לפע"ד כתבתי וחתמתי שמי פ"ק בוסערמין יצ"ו אור ליום ג' קרח תר"ע לפ"ק - ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

ושלחתי תשובה הנ"ל לשלשה גדולי הדור להגאון בעל פרי השדה ז"ל ולהבדיל בחל"ח להגאון מו"ה שמעון גרינפעלד שליט"א אב"ד דק"ק סעמיהאל יע"א ולהאחרון הנכבד להגאון מאור הגולה מו"ה מאיר אריק שליט"א שכעת אב"ד בעיר הגדולה לאלקים טארנוב יצ"ו - והגאון בעל פרי השדה הסכים עמדי להתירא - אך להבבקל"ח הגאון מסעמיהאל והגאון מאור הגולה מטארנוב שליט"א לא הסכימו להתיר ותשובת הגאון מטארנוב אלי כבר נדפסה בספרו אמרי יושר ח"א סימן קע"ו עיי"ש לכן בטלתי דברי נגד דבריהם ולא עשיתי מעשה ועל ק לא יהיו דברי פה רק בדרך דרוש וקבול שכר אבל למעשה אני מקבל דברי הגאונים הנ"ל באימה וביראו' וכאשר יגזרו כן יקום -

סימן נד

ביבמות דף מ"ב ע"א איתא מתיב רבא לפיכך גר וגיורת צריכין להמתין ג' חדשים הכא מאי להבחין איכא הכא נמי איכא להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא

בקדושה ע"כ - וראיתי באבני מליאים סימן י"ג שהקשה דהא קיי"ל דגר קטן מטבילין איתו ע"ד בי"ד ואם הגדילו יכולין למחות ואם הורתו שלא בקדישה אינו אלא גר קטן שמטבילין אותו ע"ד ב"ד וכשהגדיל יכול למחות ואם הורתו בקדושה הוי לי' ישראל גמור ואינו יכול למחות אף משהגדיל וא"כ מה פריך רבא הכא מה להבחין איכא הא טובא איכא להבחין ע"כ קושייתו - וכתב הוא ז"ל לתרץ עפי"מ דאיתא ביבמות ד' ע"ח אלא הא דאמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבינה וכ"ת משום דרב יצחק כו' שאני עובר דהיינו רביתי' עיי"ש ועין שם בתוספות ד"ה אלא הא דלמאן דס"ל עובר ירך אמו לא קשה כלל - א"כ מבואר דאי נימא עובר לאו ירך אמו א"כ הא דעלתה טבילה דאימי' היינו משום דל"ה חציצה דהיינו רביתי' וא"כ כשהגדיל יכול למחות כיון דאינו גר רק ע"י טבילת עצמו אבל אי נימא עובר ירך אמו א"כ העובר אין צריך טבילה כלל וליכא עליו תורת גירות כלל רק באימי' ורבא לשי' דסובר עובר ירך אמו ע"כ שפיר פריך עכ"ל בקצרה ועיי"ש -

הנה לולי הגאון ז"ל דפשיטא לי' דלענין גירות נמי שייך לומר עובר ירך אמו הי' נראה לי איפכא דבגירות לכ"ע לא אמרינן עובר יר"א - עפי"ד תוספות בחולין נ"ח ובב"ק ד' מ"ז דבטריפות כיון דבחיות תליא מילתא ויש להן חיות בפ"ע לא אמרינן עובר ירך אמו וכן נפסק הדין בש"ע יו"ד סימן ע"ט עיי"ש בש"ך וטו"ז ופרמ"ג במ"ז עיי"ש - ואם בטריפות שהוא חיות זמניי כך כיון דיש להן חיות בפ"ע ל"ה בכלל אמו - כש"כ גבי גירות דבחיות דקדושה תליא ויש לזה שורש בפ"ע ולזה שורש בפ"ע בודאי הסברא נותנית דלא שייך בזה דין דעובר ירך אמו והסברא אמיתית לדעתי - והא דכתבו תוספות ביבמות הנ"ל דשייך בזה עובר ירך אמו לא כתבו כן אלא לענין טבילה דיחשב חציצה לטבילתו או לא כיון דעובר ירך אמו לא הוי חציצה גבי טבילתו אבל לעולם לענין הגירות תורת גר יש עליו וגם הוא נכנס בקדושת ישראל על ידי הטבילה שטבלה אמו דגם הוא נטבל עמה ורק לענין דלא יהא חציצה לטבילתו כתבו תוספות דלמאן דס"ל עובר ירך אמו א"ש דלא חשיב חציצה לטבילת עובר - וקמסיק הש"ס דהכא אף למאן דלא ס"ל עובר יר"א ל"ה חציצה משום דהיינו רביתי' כן נראה לי בביאור הסוגיא אבל לעולם לכ"ע העובר מתורת גר נכנס בקדושת ישראל ולא אגב אימי' כן נראה לי -

והלום מצאתי בלב ארי' חולין נ"ו עוד כלל מחודש בהאי דינא דעובר ירך אמו וכתב שם דעד כאן לא אמרינן עובר ירך אמו אלא דוקא דאם כונת הענין שאנו דנין עלי' כעת יהי' נעשה בעודו בבטן המלאה ר"ל בבטן אמו אז שפיר שייך לומר עובר ירך אמו אבל כשתכלית המכוון היא אל העובר בעת היותו חוץ מבטן אמו ולאחר שכבר יצא לאויר

העולם והיא אז ברי' בפ"ע תו לא שייך לומר עובר ירך אמו דהא בשעה שיחול הדבר המכוון כבר היא נפרש מרחם אמו ועיי"ש דבסברא זו ישב את דברי הרמב"ם בהרבה מקומות וקבע אותה במסמורות נטועות ועיי"ש (ובסברא זו יש ליישב ג"כ קו' השעה"מ בפ"ב דגניבה מה שהקשה שם בשם העצמות יוסף עיי"ש ותבין ודו"ק) -

עכ"פ השתא לפי"ז לכאורה הדרקו' האמ"ל לדוכתא דאין לתרץ דרבא סובר עובר יר"א דהכא ל"ש זאת או מכח הסברא שהעליתי אני בעניי או מכח סברת הל"א הנ"ל דהיכי דעיקר המכוון הוא לעת צאתו לאויר העולם לא אמרינן עובר ירך אמו - וא"כ בגירות דעיקר המכוון היא לעת בואו לעולם שיהי' יהודי כשר בודאי לא שייך לומר עובר ירך אמו - וח"כ אכתי יוקשה מה פריך רבא הכא מאי להבחין איכא הא טובא איכא להבחין כנ"ל - אך באמת לק"מ דכבר כתב מרן הח"ס ביו"ד סירן רנ"ג דהיכא שנתגייר עמו אביו או אמו אף כשהגדיל אינו יכול למחות וכן הביא הפתחי תשובה בשם ספר תפארת למשה עיי"ש בסי' רס"ח וא"כ א"ש ולק"מ ודו"ק -

אך אי קשיא הא קשיא לי דהנה הדגול מרבבא בסימן רס"ח כתב אדברי המחבר שכ' דכותית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה דזה דוקא באם ידעו הבי"ד דהיא מעוברת אבל באין יודעין מהעובר יש לומר דתליא בפלוגתא עיי"ש ולי צ"ע מאד מדברי הש"ס הנ"ל דמתיב רבא גר וגיורת צריכין להמתין והכא מאי להבחין איכא - וקשה דהא ע"כ מיירי דהב"ד לא ידעו שהוא מעוברת בשעה שנתגיירה דאם כבר הוכר עוברה למה צריכה עוד הבחנה וע"כ דלא ידעו כלל מהעובר וא"כ מה פריך מה להבחין איכא הא טובא איכא להבחין דאם הורתו בקדושה לא צריך לכלום דהוא ישראל גמור ואם הורתו שלא בקדושה א"כ לא עלתה לו טבילת אמו ויצטרך טבילה מחדש כדין גר שבא לגייר כיון דלא ידעו הב"ד מהעובר ודא תמוה רבתי - ואין לתרץ כתי' האבני מלואים דרבא לשיטאו דסובר עובר ירך אמו דכבר העליתי דגבי גירות לכ"ע עובר לאו ירך אמו או כמו שהעלה הלב ארי' שהבאתי לעיל דבדבר שנידון על צאתו מרחם אמו לכ"ע עובר לאו יר"א וא"כ קשה טובא קושייתי - וגם תי' הח"ס והפארת למשה לא יספיק הכא כמובן - וכבר העליתי דברים הללו על שלחן המלך מאן מלכי רב רבנן הגאון בעל לבושי מרדכי שליט"א ותשובתו אלי נדפסה בחלק חו"מ סימן כ"ה עיי"ש דכתב דבתי' הא"מ גם קושייתי מתורצת - אבל כבר כתבתי דחידושו של הא"מ אינו מוכרח או כפי מה שהעליתי אני בסברא או כסברת הגאון בלב ארי' ויש להשיב על כל דבריו שם אלא שאין עתותי בידי כי המדפים אץ עלי לכלות מעשי - וא"כ קושייתי חזקה וצריך נגר דלפרקני' וצ"ע פו) ובעיקר דינו של רבא שקאמר דנכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה

- וכן נפסק להלכה בש"ע קשה לי מאד דהא ע"כ דעל העובר נמי מתורת גירות אתינן עלה ולסברתי הל"א לכ"ע - וגם אליבא דא"מ הנ"ל מ"מ למאן דל"ס עובר ירך אמו הוא מתורת גירות וכמבואר בגמרא הנ"ל דהטבילה גם עלי' הוא וקשה איך יהני הגירות להעובר הא הוי מזכה לעובר וקיי"ל בחו"מ סימן ר"י דהמזכה לעובר לא קנה וצ"ע - עוד קשה לי דגר קטן דמטבילין אותו ע"ד בי"ד דהוא מטעם זכי' כמבואר בגמרא הא הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים עפי"מ דידוע דקשין גרים לישראל וצ"ע - וכעת שמעתי שכבר נכתבה קו' האחרונה באיזה ספר ודו"ק -

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן נה

קשה לי לשי' רבינו חיים בתוספות מגילה דף יו"ד ע"א ותוספות זבחים ד' ס"א דסובר דאף למאן דס"ל דקדושה ראשונה ל"ק לע"ל אפ"ה גם לדידי' אין היתר במה אחר ירושלים וכשהלכו בגולה אחר ירושלים הבמות נשארו באיסור - וקשה לי מדברי הירושלמי סנהדרין פ"ב הלכה ד' דאיתא שם ניחא בעלייתן (ר"ל בעליית עזרא בבנין בית שני) שהיו להם תודות לקדש העיר (ר"ל כיון דסובר קדושה ראשונה קדשה לע"ל ומקריבין אע"פ שאין בית וקידוש שעשה עזרא הי' רק לזכר בעלמא ע"כ הי' להם תודות ממה שקרבו אז בבואם) בכניסתן לארץ במה קדשו (ר"ל דאז בבואם בפעם ראשון לארץ ישראל דעדיין לא נתקדשה המקום לא היו יכולין להקריב תודות טרם הקידוש) ומשני בתודות שבאו מניב וגבעון עיי"ש (ר"ל קודם ירושלים היתה היתר במות בנוב וגבעון ע"כ הביאו אתם תודות משם) וקשה לי למאן דסובר קד"ר לא קידשה לע"ל וקדושת עזרא היתה באמת לקידוש מחדש ולא לזכר בעלמא - א"כ לדידי' יוקשה מאין לקח עזרא תודות לקדש העיר דאין לומר דלקחו תודות שקרבו בבמה דהא הבמות נאסרו אחר ירושלים אף דהקידוש לא היתה לנצח ויוקשה קו' הירושלמי על עלייתן בימי עזרא בשלמא הירושלמי שם שאמר ניחא בעלייתן אזיל בשי' המא"ד דקדשה לע"ל כמו שיראה הרואה שם - אבל למאן דאמר לא קדשה לע"ל יוקשה דאדרבא ניחא בכניסתן לאר"י דהי' להם שעת היתר במות והביאו תודות ממה שקרבו בבמה היינו בנוב וגבעון כדקאמר הירושלמי אבל בעלייתן מאין להם תודות כיון דקדושת המקום בטלה ולא היו יכולין להקריב אז תיכף בבואם וגם הבמות נאסרו א"כ יוקשה טובא קו' הירושלמי וצע"ג - ואגב אעיר אוזן דמדברי הירושלמי הנ"ל קשה לי ג"כ אדברי תוספות שבועות ט"ו שכתבו דהקידוש והחינוך בא בב"א א"כ אין התחלה לבעיית הש"ס בירושלמי הנ"ל

מידי - דשפיר יכולין לבנות מזבח ולהקריב מנחה והקידוש והחינוך בא בב"א ואח"כ יקריבו תודות לקדש העיר וע"כ דאי אפשר לעשות בב"א ודברי התוספות צע"ג לפי דברי הירושלמי הלז וצע"ג בכל זה - ושי"ת יזכני לראות בבנין בית המקדש בב"א - ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן נו

כתב הרמ"א יו"ד סימן י"ח סעי' ד' וז"ל וראוי לכל טבח שיהא לו סכין מיוחד לשחיטה ואסור לעשות בו שום מלאכה ויצנענו שלא יפגמו ומ"מ לא ישחוט בו לכתחלה בלא בדיקה עכ"ל - וראיתי בתבואות שור סק"א שהקשה על דברי הרמ"א לפ"ד הרשב"א מובא בש"ך בסימן הנ"ל סק"ה בטעם הדבר שאסור לשחוט על סמך שיבדקנו לסכין אחר השחיטה משום דשמא ישכח לבדוק אחר שחיטה ויאכל נבילה עיי"ש - א"כ הא תינח בסכין שלא נבדק מעולם אבל בסכין מיוחד לשחיטה שהוא בחזקת בדוק ואף אם לא נבדק אח"כ ע"י איזה סיבה מ"מ הוא כשר א"כ בזה שפיר קשה למה לא ישחוט לכתחלה ע"ס שיבדקנו אח"כ - וכתב דהוא משום חשש ברכה לבטלה ואם הוא במקום ששמע הברכה מאחר או שבירך על סכין בדוק אחר מ"מ אסור לשחוט משום חשש שיקלקל ואיכא בל תשחית וא"כ עולין שפיר דברי הרמ"א כאן שסתם דאין לשחוט בו לכתחלה בלא בדיקה עכ"ד הת"ש - ועיין פרמ"ג בשפ"ד סק"ה שהעלה דבמקום דליכא אלו ג' טעמים היינו בסכין מוצנע ושמע הברכה מאחר ונבילה שוה כשרה שרי לשחוט ע"ס שיבדקנו אח"כ עיי"ש -

ולפע"ד נראה דאף במקום זה דליתא לשלשה טעמים הנ"ל אסור לכתחלה לשחוט בלא בדיקה וכסתימת רבינו הרמ"א דבכל ענין אין לשחוט לכתחלה בלא בדיקה והטעם כמו שאגיד בס"ד - דראיתי בספר הנחמד לב ארי' על חולין דף י"ז ע"ב שהעלה טעם חדש בהא דצריך לבדוק הסכין דוקא קודם שחיטה והוא עפי"מ דקיי"ל דאף פגימת כ"ש דקה מן הדקה פוסל בסכין של שחוטה ודבר הזה צריך הרבה אומד הדעת והכנת הלב ומחשבה להרגיש בפגימה קטנה כזו כמו שכ' הרבינו יונה מובא בש"ע סימן י"ח וח"כ בשלמא קודם שחיטה שבידו לתקן היטב הסכין שפיר סמכינן שיכין לבו ומחשבתו להרגיש בפגימה דקה משא"כ אחר שחיטה שוב לבו בל עמו להרגיש בפגימה קטנה לפי שבהיל להחזיק מעשיו אחר שכבר שור שחוט לפניו וכל חפצו ורצונו להכשירנה לאכילה שוב לא ימצא את לבבו נאמן לפניו להכין מחשבתו להבחין היטב ודבר זה ברור ומלה לחוש השכל ודומה למה שאמרו ביבמות ת"ח שאמר אחר מעשה אין שומעין לו לפי שרוצה

להחזיק מעשיו לכך אינו מדקדק היטב עיין שם בל"א ודברי פח"ח - והם דברי אלקים חיים ואמיתיים ולדברי הל"א הללו עוררני ידיד"נ הרב הגאון מו"ה בן ציון היילפרין ז"ל שהי' אב"ד דק"ק נאנאש (ברם זכור אותו איש לטוב ובעוה"ר אסף שמשו בלא עתו והי' בעל שכל גדול ובעל חן וערום ביראה וחריף עצום יהי' שמו וזכרו לעד לחיי עוה"ב) - והשתא עפ"י האמור לא קשה כלל קי' רבינו הת"ש למה אין להתירו לשחוט ע"ס שיבדוק לסכין אחר השחיטה - כיון דעכ"פ גם בסכין זה הוצרכו בדיקה ובלי בדיקה כלל לא הוכשרו סכין זה כמבואר בת"ש שם וכיון דהבדיקה דקודם שחיטה מעולה הרבה והרבה מהבדיקה דאחר שחיטה מטעם הנ"ל מה"ת נסמוך לכתחלה שיעשה הבדיקה לאח"ש שהוא בדיקה גרוע וכיון דהמצוה גם בסכין זה לעשות לה בדיקה הגונה ובדיקה הגונה א"א רק קודם שחיטה מטעם הנזכר ודאי פשוט הדבר דאסור לסמוך לכתחלה על הבדיקה שאח"ש כיון דעל ידי זה יגרע ממנה הבדיקה הנכונה והראוי אשר חייב לעשות גם בה וא"כ שפיר סתם רבינו הרמ"א ז"ל דלכתחלה אין לסמוך על הבדיקה שאח"כ ואסור לו לשחוט לכתחלה בלא בדיקה בכל ענין ורוח ה' דיבר בו ויהי' מזה ראי' טובא לסברת הל"א ז"ל וחידוש שלא הובא סברא זו כלל בדרכי תשובה ובדעת תורה ודו"ק - ג' תרומה תרע"ג לפ"ק בוסערמין.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן נז

בנידון הכשר השפארהערד לפסח שעורר עליו במכתב העתון עמק הלכה הרבני המופלג חו"ב מו"ה ר' ברוך נ"י מטשאפ יע"א שלא די במה שנותנין עליו טס חדש בלי הכשר טס ישנה כיון דהא דשני קדרות שנגעו זב"ז דוקא בדיעבד מותר וא"כ איך נתיר לכתחלה בחמץ בפסח החמורה שהוא במשהו עכ"ד בקצרה -

לפע"ד אין בזה חששא כמו שאגיד בס"ד - ולשיטתו יותר הי' לו להביא דעת הגאון בהגהת יד שאול סימן צ"ב שהעלה דטעם דשתי קדרות הוי משום דהוי טעם קלוש כנ"ט בר נ"ט וכל זה בבשר בחלב אבל גבי' שאר איסורין וכן גבי חמץ בפסח ל"ש זאת עיין שם וכפל דבריו בסי' צ"ז א"כ ממילא דאין היתר דשתי קדרות גבי' פסח - אבל באמת כל גדולי אחרונים נקטו להלכה פסיקא הך דין דשתי קדרות אפילו גבי שאר איסורים וכן נראה דעת הב"ח עצמו ביו"ד סוף סימן צ"א שהקשה דברי מהרא"י בסימן נ"א גבי דג טמא אמהרא"י בסי' פ"ה דמיירי מבב"ח דשם בסי' נ"א כתב דיש להחמיר ובסימן פ"ה לא החמיר וחילק הב"ח דשם גבי' דג טמא דמיירי בחתיכות החמיר אבל בסימן פ"ה

דמיירי בשתי קדרות לא החמיר ועיי"ש - הרי מדהקשה אהדדי דג טמא לבשר בחלב ש"מ דשוין בעיניו והחילוק הוי רק משום דשם מיירי בחתיכות וכאן מיירי בקדרות אבל בקדרות גם גבי ד"ט הי' מותר כמו בבשר בחלב ואין חילוק בין שאר איסורין לבב"ח וזה דלא כהגאון ביד שאול הנ"ל שכתב בדעת הב"ח דאינו סובר היתר דשתי קדרות גבי שאר איסורין ודו"ק -

ובטעמא דמילתא דהיתר דשתי קדרות מבואר בחו"ד סימן ק"ה ס"ק ט"ו דכלי קשה לבלוע וכ"כ בסימן צ"ז עיי"ש וכן כתב מעצמו הכתב סופר סי' נ"ד ועיין תשו' נטע שורק סי' ל"ה וכיון דכל הטעם הוי משים דקשה לבלוע ממילא דבכל אי' הוי כן וז"פ -

איברא דנתקשיתי טובא בהאי טעמא הנ"ל - דמה בכך שהכלי קשה הוא הא כיון דקיי"ל בסימן ק"ה ברמ"א דכלי מוציא בליעתו אף בלי רוטב ויותר מבואר הדבר בחי' הרשב"א בסוגיא דט"ח שכתב שם דבכלי הוי הבליעה ככנוס ובמעט רתיחה הוא יוצא דלא מיסרך בכלי כמו אוכל עיי"ש בארוכה - וכיון שכן דהבליעה מהכלי יוצא לחוץ בקל א"כ מה בכך שכלי שני קשה מ"מ כיון דכבר יצא לחוץ והיא בעין א"כ הוי כמו שאר דבר אי' שהוא בעין שנפל על הכלי ואוסרתו ולא אמרינן דלא נבלע בו משום דקשה היא ומ"ש הכא בהאי בליעה כיון דעכשיו כבר יצא ולא הוי עוד בליעה רק דבר בעין למה לא יאסור הכלי שאצלו וצע"ג לכאורה - ונצטערתי בזה ימים רבים עד שהאיר ה' עיני לראות בכתב סופר סי' נ"ד שנתקש' מאד במה שסתמו הפוסקים האחרונים דמכלי לכלי אף בליעה שמן מותר ולמה יהי' באמת כן וכתב בביאור הדבר דבדופני הכלי נקלש ונחלש הטעם וכח של איסור ואף פעפוע של השומן נחלש עיי"ש שהביא ראי' לזה - וממילא לפי"ז א"ש גם קושייתי הנ"ל דודאי גבי איסור בעין שנופל על הכלי שעוד לא נקלש טעמי' שפיר נבלע בכלי אף דקשה הוא יען שעוד הוא בכחו הראשון הוא מתגבר על קושיותו של הכלי ומבליע עצמו בו שאין כח קושיותו של הכלי חזק כ"כ שיוכל לעמוד נגד כח האיסור עצמו שמבליע עצמו בו וע"כ שפיר אסור - משא"כ בבליעה אף דיוצא אח"כ לחוץ מ"מ ע"י שהי' נבלע בכלי תחלה נקלש ונחלש כחו עד שאין בכחו עוד להתגבר על קשיותו של הכלי ולהבליע עצמו בו וע"כ אמרינן דקישוי של הכלי עומד כנגדו ומעכבו מלבלוע וא"ש ולק"מ - וזה ברור ואמת בטעמא דמילתא - נמצא דהך סברת הכת"ס ז"ל לאו דוקא בדבר שמן הוא נצרך אלא אף בכחוש מוכרח לסברתו וכנ"ל ופלא שלא הרגיש בזה ודו"ק פז)

עכ"פ הדין דין אמת דהתירא דשתי קדרות בכל איסור איתא (וראיתי ביד שאול הנ"ל שכ' בזה"ל ובעיקר דין דשתי קדרות נלפע"ד ראי' ברורה להתיר מש"ס ע"ז י"ב ישראל ונכרי

ששפתו שתי קדרות ועיי"ש שתמה על המרדכי שלא הרגיש בזה - פלא לי על הגאון יד שאול ז"ל שלא הריגש שכבר קדמו בראי' זו רבינו הטו"ז בסימן תנ"א שכ' בזה"ל כדאיתא בב' קדרות של איסור והיתר שנגעו דאין איסור עכ"ל הטו"ז והפרמ"ג שם כתב עליו שכוונתו על הא דש"ס ע"ז הנ"ל אבל אין ענין לכאן עיי"ש בפרמ"ג ובאמת כונת הטו"ז הוא ע"ד שכתב היד שאול עיין שם - עכ"פ ראיית היד שאול היא של הטו"ז ודו"ק) והיא הלכה רווחת בישראל ועיינתי בדרכי תשובה וראיתי שהביא בשם ברכת משה להגאון ר' מ"נ ירושלמסקי ז"ל שחלילה לחדש דבר נגד פסק המוחלט מרמ"א והבאים אחריו גדולי ההוראה ועיי"ש - ולענין זה אם היתר דשת"ק הוי דיקא דיעבד או אפילו לכתחלה ראיתי בכ"ס הנ"ל שנתקשה גם כן מאד במה דמשמע מהפוסקים דדוקא דיעבד שרי הא במרדכי שממנו יצאו הדברים וכן באו"ה לא כתב לחלק בין לכתחלה או דיעבד עוי"ש שהאריך דמכל אלו המקומות דמשמע דלכתחלה לא מיירי באופן דיש לחוש לאיסור בעין ע"כ לא הקילו אלא בדיעבד ובאופן דליכא למיחש לאיסור בעין באמת יש היתר אף לכתחלה עיי"ש -

אלא דנתקשה בהראתו של הטו"ז שהעמיד קדרות חולבות במקום הפלאדין למה דוקא דיעבד מותר אפילו לכתחלה הי' לן להתיר עיי"ש - ופלא שלא הרגיש בדברי המנח"י הביאו הפרמ"ג שם דלא התיר הטו"ז רק במקונח יפה שלא נשאר בעין על קרקע התנור מהפלאדין עיי"ש - ובזה הסיר השגת הנקה"כ מעל הטו"ז - א"כ גס כאן איכא למיחש שמא לא קינח יפה עיין תוס' פסחים דף ל' סוף עמוד א' - ואם כי החות דעת ז"ל כתב דאף באופן שלא קינח יפה התבשיל מותר עיי"ש - עכ"פ הקדרה אסורה ושייך מיחש על לכתחלה וא"ש ולק"מ קו' הכ"ס על הטו"ז ודו"ק -

עכשיו נבא לנידון דידן כיון דבאמת הך דנאמר דאסור לכתחלה הוא חומרא וכמו שדחק עצמו הכ"ס ז"ל א"כ הבו דלא לוסף עלה דוקא התם דאיכא איזה חשש אבל בנ"ד דלוקח טס חדשה והוא יבש ולא נשתמש בה מעולם וגם א"א לזוז ממקומה דנחוש שמא יבשל על טס הישנה מהכ"ת נאסור לכתחלה - ומ"ש משום חומרא דחמץ ז"א כבר הביא הטו"ז שם מהה"מ והיא הלכה פסוקה בסי' תמ"ז דחומרא דחמץ נאמר דוקא לענין משהו ולא לענין הבליעה עיי"ש - וכיון דקיי"ל דאין הבליעה הולך מדופן לדופן מטעם שכתבתי לעיל ממילא גם גבי חמץ הוא כן והחשש של לכתחלה ל"ש הכא לדברי הכ"ס הנ"ל כיון דלא נשתמש עוד בטס זה מעולם א"כ מהכ"ת נאסור וז"פ וברור -

אבל בעיקרא דמילתא אני תמה מאד איך דימה הך דטס חדשה לנידון דשת"ק נוגעין זב"ז הא ל"ד כעוכלא לדנא דכל זה הי' שייך אם העמיד הקדרה על תנור חמץ ממש

בלי הפסק וכמו שאירי הטו"ז ומג"א שם בסי' תנ"א אבל הכא דיש טס מפסיק בין התנור לקדרה לא נגע כלל לדין שתי קדרות ולכ"ע שרי משום דהוי ג' קדרות נוגעין זב"ז דפשיטא דלית על הקדרה ג' שום חשש ונדנוד איסור כי כבר הפסיק בינה ובין האיסור הקדירה שהוא באמצע - כ"כ הטס המפסיק בין הקדרה ובין התנור הישן הוא מפסיק בין איסור והיתר ואין כאן אפילו ריח איסור כלל וכלל - ועיין בסי' ק"ה דפסק הטור ומחבר דאף באיסור שמן דהוא מפעפע בכל החתיכה עכ"ז כוליא בחלבא שרי משום דקרום מפסיק הרי דהפסק מועיל להפריד בין האי האיסורים אף דשם אנו מחמירין הוא רק מטעם חומרא אבל לדינא מותר מכח הפסק הנ"ל א"כ כש"כ כאן דיהני הטס להפסיק בין תנור הישן לקדרה שנתנה על הטס דאם מועיל הפסק בבשר כש"כ בקדרות דגוף הדין דשת"ק מחתיכות נלמד עיין ביאור הגר"א בסי' צ"ז וא"כ כ"כ הכא - וכ"ז אמרתי בהשקפה ראשונה ושוב עיינתי במג"א סי' תנ"א ס"ק מ"ד שכתב בנדון הקאכלין דנשתמש בהם חמץ כל השנה וכלי חרס הן ואינו יוצא מדפיו לעולם ומי שירצה יתן ברזל תחתיהן וישתמש בפסח עיי"ש - הרי דהתיר ע"י טס ברזל - וא"ת כיון דלא אפשר בענין אחר הוי כדיעבד ושם א"א בהגעלה כיון דהוי כ"ח - ז"א דהא אפשר בטוחא כקו' הח"ס ז"ל מרבו הקדוש רנ"א ז"ל זי"ע בסי', ק"ל עיי"ש בח"ס דמסיק דאפילו לכתחלה יוכל לעשות זאת ואעפי"כ התירו לכתחלה בטס א"כ כמו כן הכא בנ"ד שפיר מהני בטס חדשה - ומ"ש ר' ברוך הנ"ל לחלק דברזל עם חרס א"א לעשות גוש א' משא"כ ברזל עם ברזל הוי כגוש א' ולא נדון משום ב' קדרות - זה דבר שהחוש מכחיש דכבר כתב הח"ס שם דאף הפסק מעט מהני - וא"כ הך טס חדש ע"כ לא מודבק בו בתנור הישן כי א"א לעשות אותן גוף אחד כי אם ע"י ההתכה ע"כ שפיר הוי הפסק - ולדעתי העני' יש להתיר בהפסק טס חדשה אחר שהישנה נתקנח מכל ליכלוך ונעשה נקי' ולרווחא דמילתא ועשה כן שלא יהיו הדפים דבקים זב"ז רק מוגבה קצת כדרך הבלעך שלא יהי' מונח היטב בישנה ובאופן זה ליכא שום חשש לפע"ד -

ורק צריך הטבעות שקורין רינגען ללבן כי הטס במקום שפיתת הקדרה פתוח ע"כ צריך הטבעות וגם קצת מן הטס ישנה סביב הטבעות ללבן ואז שרי בטס חדשה על כל התנור ודו"ק (עיין במפתחות) -

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן נח

ראיתי בטוב טעם ודעת להגאון מהרש"ק ז"ל מה"ד תליתאי ח"ב סי' קצ"ב שנסתפק אם כופין להפריש תרומות ומעשרות כמו דקיי"ל דכופין על מ"ע או כיון דכתיב עשר תעשר ודרשו חכז"ל עשר בשביל שתתעשר וכן בפסוק ראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל תוך ביתך הוי מ"ע שמתן שכרה בצדה ואין כופין עלי' או שמא כיון דאין השכר מפורש בתורה רק דרך דרש ואידך קרא הוי רק דברי נביאים י"ל דאינו ככל מ"ע שמתן שכרה בצדה ושפיר כופין עכ"ד - וראיתי בראש ספר הנ"ל בקונטרס עטרת זקנים לנכדו שהעיר לפשוט ספק זקנו ז"ל מדברי המשנה למלך בפ"ג דעבדים שכ' דע"כ לא אמרינן שמתן שכרה בצדה אין כופין דוקא היכא שהמתן שכר כתיב ממש אצל אזהרת העשה ודייק ממאמרם ז"ל שאמרו שמתן שכרה בצדה ר"ל בצדה ממש א"כ הכ"נ גבי תו"מ כיון דהמתן שכר לא נכתב אצל העשה מפורש ממש לכך ליה בכלל מ"ע שמ"ש בצדה עכ"ד נכדו נ"י - הנה אם כי המשנה למלך סובר ונקט לפשיטות דבאופן זה ל"ה מ"ע שמשב"צ שמתן שכרה בצדה היינו מה שנכתב בצדה ממש - לא כן מצאתי בשטה מקובצת בב"ק דף קט"ו בשם ה"ר יהונתן שכ' שם דאף דמצוה לאדם לעשות לפנים משורת הדין אעפי"כ אין כופין עליו כיון דעל לפנים משורת הדין לא נאמר היום לעשותן ולמחר לקבל שכרן רק השי"ת נותן שכר ע"ז גם בעוה"ז א"כ הוי בכלל מ"ע שמתן שכרה נכתב בצדה ואין כופין עלי' עיי"ש - הרי דדעת הר"י הנ"ל דהביאור של מתן שכרה בצדה היינו מה שנותנין שכר בעוה"ז ושלא כדברי מל"מ הנ"ל - וא"כ ממילא לפי"ז גם בתו"מ כיון דנותנין שכר בעוה"ז הוי בכלל מ"ע דמתן שכרה בצדה ואין כופין עלי' ודו"ק.

א' דר"ח אלול תרע"ג לפ"ק בוסערנין יצ"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן נט

יאודה אתה יודוך אחיך רוכב שמים בעזרך ה"ה אהוב נפשי הרב הגדול בתורה מן השרידים אשר ד' קורא כש"ת מו"ה יודא שווארץ נ"י אבן יקר ואבן פינה בק"ק סערדאהעלי יצ"ו.

גילוי ידו האהובה הגיעני וחשתי להשיבו ע"ד קושייתו בסוגיא דרוב על רב מרי דיליף רוב ממכה אביו דלמא לאו אביו הוא לפי"מ דאמרי' בכתובות ק"ג וכן קיי"ל ביו"ד סימן ר"מ דחייב בכיבוד דבעל אמו א"כ דלמא באמת לא אזלינן בת"ר ואי דלמא לאו אביו עכ"פ הוי בעל האם ועל כן חייבה התורה - וכ"ת א"כ אמאי לא כתבה התורה ריבוי דאת

גבי הכאה כמו גבי כיבוד דמזה ילפינן על בעל האם זה ליתא דבלא ריבוי ג"כ נדע דחייב על בעל האם דאל"כ במה נקיים מכה אביו הא איכא למיחש דלמא לאו אביו הוא וא"ל א"כ למה צריך ריבוי דאת גבי כיבוד דנדע מדחייב התורה גבי הכאה זה ליתא דדלמא דוקא גבי הכאה חייבא התורא ולא על הכיבוד על כן הוצרך ריבוי גבי כיבוד עכ"ד - ואחרי הסליחה דבריו אינם מובנים לי דלשיטתו כמו גבי מכה אביו יען דלא אפשר לקיים דברים ככתבן אתה מוקי אותו על בעל האם למה לא נימא כן גם גבי' כיבוד דהא גם שם יש לחוש דלמא לאו אביו הוא ותהי' מוכרח לאוקמי כבד אביך על בעל האם ואכתי את למה לי ולא אדע שום חילוק בין הכאה לכיבוד דגבי הכאה ניחא לי' לומר דמכה אביו יען דלא ידעינן מנו הוא דקאי על בעל האם ממילא גם גבי' כיבוד כן ולמה לי הריבוי דאת וז"פ - ובאמת לכאורה קשה למה לא יליף הש"ס דאזלינן בת"ר מכבד את אביך דלמא לאו אביו הוא וא"ל דמהא ליכא למישמע דמה איכפת לן דלאו אביו ויכבד לאיש זר ע"כ יליף ממכה אביו דאז שפיר איכפת לן דאתי למיקטל נפש בכדי - י"ל דאכתי יש להקשות הא אמרינן בש"ס יבמות וב"מ מנין דאם אמר לו אביו חלל שבת דלא ישמע לו שנאמר איש אביו ואמו תיראו אני ה' כלכם חייבים בכבודי - והשתא למה לי קרא ע"ז דלא ישמע לו לחלל שבת ת"ל דהא בלאו"ה אינו רשאי למישמע לו דדלמא לאו אביו ויהי' באיסור חילל שבת בלא מצוה דכיבוד - וע"כ מוכח דאזלינן בת"ר ומחייב לשמוע לו ע"כ אתי קרא לגלות דעל חילול שבת אינו צריך לישמע לו א"כ שפיר נשמע מכאן דאזלינן בת"ר - אך י"ל דאה"נ דגם מכאן הוי מצוי למידק דאזלינן בת"ר ורק דעדיפא מינה קדייק רב מרי דקטלינן נפש ע"י סברת רוב והא עדיפא מחילול שבת דפקוח נפש דוחה שבת וא"ש וז"פ ואין צריך לפנים -

עכ"פ לדבריו שפיר קשה למה לי את לרבית בעל האם לכיבוד ת"ל דכבד את אביך על בעל האם נאמר דאל"ה איך יקוים קרא זה כיון דאיכא למיחש דלמא לאו אביו הוא כמו דאמרינן גבי הכאה - אע"כ דלא אפשר לומר כן דהקרא מאביו מדבר ולא מבעל האם א"כ ממילא גם גבי' הכאה אביו מאביו ממש דיבר הכתוב וא"כ קושייתי לק"מ ודו"ק - הא חדא ועוד קאמינא דאעיקרא דמילתא יש פירכא דבמה שאנו רואין שריבתה התירה בעל האם לכיבוד עוד לא נשמע מזה לאיסור הכאה דהא לקישטא דמילתא חזינן דבעל האם ישנו במצוה דכיבוד ובאיסור הכאה ליתא ובטעמא דמילתא נראה לי ברור עפי"ד הרמב"ם סיפ"ו דממרים דכיבוד דבעל האם הוא משום לתא דכיבוד האם ומה"ט אחר מיתת האם ליתא למצוה זו וכן הוא דעת הרמב"ן בספר המצות כמו שהביא מעלתו נ"ו ועיין מנ"ת סימן ל"ג דאם האם מוחל ליתא לכיבוד זה או אם מוחל האב עיי"ש (ופלא

דהוא נקט זאת לפשוט ובאמת הד"מ בסי' ר"מ מסתפק בזה והניח בצ"ע) במנ"ח שכתב עוד דאם אומרת בפירוש שאינה רוצה בכיבודו אסור לכבדו - וכיון דכל כיבוד דבעל האם משום אמו אתיא עלה א"כ ליכא מזה לדון על הכאה דיהי' חייב על הכאה דבעל האם דבשלמא בכיבוד זהו ג"כ כבודה דאם אבל בהכאה הכי יהי' נמי בזה הכאת האם בתמי' ולא הגיעה אלי' מהכאה זו אלא בוז וקלון גרידא ומשום ביזוי דהאם עוד אינה חייב קטלא וז"ב בסברא ע"כ פשוט דאין לדון מכיבוד דעל האם לחייב ג"כ על דבעל האם הכאת אם לא דיהי' באמת איסור הכאה משום עצמו ולא משום אמו - אם כן הי' כונתו לא הי' לי' להבי ראי' מכיבוד דאין הענינים שוין וכמו שכתבתי - וגם א"כ ממילא נדחין דבריו במה שרצה לדחות קושייתו דלוקמי מכה אביו על בעל האם דכיון דכל חיוב דבעל האם הוא מכח אמו והיכא דחיישינן דלמא לאו אביו הוא א"כ זינתה והוא רשעה ופטור על הכאתו דהוא משום דידה עכ"ד - ודבריו הללו ממ"נ ליתא דאם אתה אומר דכל החיוב הוא משום דידה א"כ ליכה למימר כלל דיהי' חייב על הכאה דבעל האם דהא לא הכיאה כלל ורק ביזה אותה בהכאה זו ומשום בזיון דאם ליכא מיתה - ואם אמרת דהכאה דבעל האם הוא משום עצמו א"כ מה איכפת לן במת שאמו רשעה - ומעלתו אוחז החבל בשתי ראשון לומר דהוא משום לתא דידה ואעפי"כ חייב על הכאתו - ודברים הללו איי להם מקום כלל וכמו שבארתי היטב הטעם דעל הכאה ליכא לחייב משום דידה דנגבי דידה ל"ה הכאה רק בזיון ומשום בזיון דאם עוד אינו מחייב מיתה ע"כ לא ניתן להאמר כלל וזה אמת וברור לכל המודה על האמת ודו"ק -

עוד כתב מעלת ידידי נ"י דאף אם ניחוש דלאו אביו הוא עוד לא מוכרח לאחזוקי אותה לרשעה די"ל דנאנסה וכמ"ש תו"ס שם בסיגיא - בזה יפה אמר ואני דחיתי ג"כ בזה את דברי הגרי"ב בהגהת הש"ס שדקדק על לישנא דש"ס דאמר נילף ממכה אביו ואמו למה נקט רב מרי "ואמו" דהא ע"ז ליכא ספק והל"ל נילף ממכה אביו וכתב לתרץ דאמו תליא כתביו דאם לאו אביו הוא א"כ זינתה והוא רשעה ממילא דפטור גם על אמו עכ"ד - וזה ליתא עפי"ד תו"ס דיש לחוש שנאנסה והיא. נשארת בחזקת צדקת ע"כ שפיר חייב על אמו אף דלאו אביו היא וז"פ -

ואמינא לי' מה שחנני ה' בישוב דקדוק הנ"ל דבר נכון ואמיתי - עפי"מ דקיי"ל דגר שהורתו שלא בקדושה ואמו ישראלית דפטור גם על הכאת אמו יען שאינו חייב על אביו את שחייב על אביו חייב על אמו את שא"ח על אביו א"ח על חמו עיין רמב"ם פ"ה דממרים - וכתב המנ"ח במצוה מ"ח וז"ל וזה פשוט דלימוד הזה כל שא"ח על אביו א"ח על חמו דוקא בגוונא דאינו מתייחס אחר האב ואין לו אב כלל לדיני התורה אבל אם

יש לו אב אך פטור על הכאתו כגון שהוא רשע בודאי חייב על הכאת האם כיון דעכ"פ משכחת חיוב דאב שיעשה תשובה ואפי' מת ברשעו מ"מ עכ"פ הי' ראוי לחייב עליו רק דין זה גבי גר דאין לו אב כלל ח"ח על אמו עכ"ל - ולפי דברים הללו ימתקו לחיך דברי רב מרי דאמר דאתיא ממכה אביו ואמו ושפיר נלמד גם מאמו דאם לא אזלינן בת"ר א"כ לא מתייחס אחר אביו כלל ולא יהי' משכחת דיבא לידי חיוב דאב לעולם וא"כ ממילא דיהי' פטור גם על אמו דומיא דגר ע"כ שפיר צריכין לרוב גם להכאה דאם ושפיר אמר אתיא ממכה אביו ואמו וא"ש בס"ד והדבר מתוק לחיך ודו"ק -

שוב כתב מע"כ נ"י דנוכל לעשות ס"ס לחייב אותו ספק שמא אביו הוא ואת"ל לאו אביו שמא אמו עשתה תשובה וכ"ת ס"ס לא עדיף מרוב וכיון דלא אזלינן בת"ר כמו כן לא ניזל בתר ס"ס ז"א משום דהא ספק שמא לאו אביו הוא הוא מיוט ואם נצרף ספק שמא עשתה אמו תשובה לרוב דאביו הוא הוי האי מיעוט דפטור מיעוטי דמיעוטא ול"ח עכ"ד - וכל דבריו נפלאים בעיני מעולם לא שמענו דקטלינן נפש ע"י ס"ס כן נראה לי לפי מיעוט ידעתי - ועוד כבר מבואר בש"ך דס"ס צריך להיות מפנין א' וכאן הוי הספק מב' ענינים - ועוד צריך להיות בגוף א' וכאן הוי בשני גופים ספק א' אצל האב וס' השני אצל אמו - ואם ניזל בתר דידי' אם חייב או לא הוי משם א' אם חייב או פטור וז"פ וברור - ועוד עפי"ד הצל"ח דסופ"ק דפסחים דיש לכל נדון חזקת פטור עיי"ש א"כ סמוך מיעוט דלאו אביו לחזקת פטור והוי עם הרוב פלגא ופלגא וא"כ אכתי לא נשאר רק ס"ס לחוד - ויש להאריך בזה רק דאין עתותי בידי ודו"ק.

ואגב לא אמנע מלהציע קמי' מה שהקשיתי זה כביר על דברי אדונינו המהרש"א שבת קנ"ו גבי שמואל ואבלט דהוי יתבו וקאזלי הנך לאגמא אמ"ל אבלט לשמואל האי גברא אזיל ולא אתי אמר לי' שמואל אי בר ישראל הוא אזיל ואתי ופירש המהרש"א דאפשר דאתי ע"י זכות אם יהי' לו - והא דלא מיחא שמואל בהאי גברא דלא ליזול כיון דלא ידוע בי' דאית לי' זכות - י"ל דהוי ס"ס אם ישראל הוא ואת"ל דישראל הוא שמא יהי' לו זכות עכ"ד רבינו המהרש"א - וקשה לי דהא שמואל בעצמו סובר ביומא פ"ד דאין הולכין בפ"נ אחר הרוב וס"ס לא עדיף מרוב כמבואר בפוסקים ואכתי קשה איך הי' מניחו שמואל לילך וצ"ע -

ועתה אציע לפניו קושיא חמורה שיש לי בהא דרב מרי דיליף רוב ממכה אביו עפי"מ דקיי"ל דנאמן אדם לומר זה בני עיין בב"ב קכ"ז ע"ב ועיין עוד ברשב"ם שם שכתב בזה"ל דהודאת פיו האמינה התורה במאי דאמר בני כדכתיב יכיר וכיון שהגיד שוב א"ח ומגיד עכ"ל - והנה נאמנות זו להאמין על זה שהוא בנו לא נבנה על שום סברא וסמך

רצוני לומר שיהי' לנו איזה הוכחות שהוא כך זולת הודאת פיו ואעפי"כ גלתה התירה שהוא נאמן - וכבר נודע מדברי הרמב"ם פט"ז מסנהדרין דאע"ג דאין עד א' נאמן לענין עונשין מ"מ היכא דאיתחזק איסור על פיו עונשין אותו עונש הראוי כיון דכבר הוחזק לזה ועיין בס' שב שמעתתא פ"ו שהאריך בזה אם נתחזק שלשים יום מהני לכל דבר ואפילו לעונשין חמורים ועיין עוד בהגהת מהרץ חיות חולין צ"ו ובהגהת מהרש"ש שם בחולין וא"כ עפ"י האמור איך אפשר לדייק דאזלינן בת"ר דאל"כ ניחוש דלמא לאו אביו הוא הא אפשר דהקרא מיירי באופן שאמר א' על א' שהוא בנו ונתחזק כך שלשים יום דה"ה בנו לכל דבריו וא"כ שפיר הוא חייב על הכאתו כיון דהוא כבר הוחזק לזה דמהני כמו שגלתה התורה מקרא דיכיר - ואין לומר כיון דלא אזלי בת"ר ואיכא למיחש דלמא לאו אביו הוא א"כ שוב לא מהני הדאתו דאכתי יש לחוש דשמא לאו אביו ול"ה הכרתו הכרה - ז"א דכבר הקדמתי מראש דלא נבנה הכרה זו על איזה סמך וסברא כלל דהלא גם עתה שאזלינן בת"ר אכתי מה אהני לן לגבי הכרה זו דהא מיירי בצריך הכירה כמו דמוקי לה הש"ס שם בב"ב היינו במקום דלא ידעינן להו כלל ואפיה מהני הכרה זו בלי שום הוכחה לדבריו והוא מגזרת התורה א"כ שפיר מועיל הכרה אף טרם שידעינן דנזיל בת"ר וצ"ע והק' אלימתא לפענ"ד - ועיין בתוספות לעיל ד"ה אתיא מפרה הקשו דלמא משום דאוקי לפרה בחזקת כשרה ותי' דהוי חזקה דלא נתבררה ולא נודע שעה חדא עיי"ש - אמנם כ"ז שם בדבריהם - משא"כ הכא גבי הודאת בנו דהאמינה לו תורה א"כ שפיר חזקה טובא ונתבררה שלשים יום וצע"ג לפע"ד - ועיין רמב"ם פ"א מא"ב ובהגהת הגמ' יוסף חיל"מ יבמות דף כ"ב -

והנה לעיל הבאתי דברי הצל"ח דיש לכל נדון חזקת פטור ויש קצת סתירה לזה מדברי תוס' שהקשו דלמא בפרה מטעם חזקה ותירצו דאיכא חזקה אחרת נגדה חזקת טומאה דטמא והקשו מעדים זוממין דלמא טעמא דמוקמינן בחזקת כשרות עיי"ש מה שתירצו - והשתא אי נימא כהצל"ח מה הקשו מעדים זוממין דשם ג"כ איכא חזקת פטור דעדים זוממין נגד חזקת כשרות דנהרג וכן קשה מה כתבו בע"ב דאוקמי לאשה בחזקת צדקת דהא איכא חזקת פטור דבן וצ"ע -

וכבר העירותי על מרן הצל"ח זה רבות שנים מתוס' נדה מ"ו ע"ב שהקשו איך ילקו אחרים על הקדש קטן ניחוש שמא לא יבוא שתי שערות ול"ה מופלא סמוך לאיש ואין הקדשו הקדש והוי התר"ס ותי' דאזלינן בת"ר - וג"כ קשה לשי' הצל"ח דיש כאן חזקה לפטור ולדעת המא"ד דסמוך מיעוטא לחזקה דאו' א"כ נוקי חזקת פטור דנדון למיעוט דאין מביאין שתי שערות והוי פלגא ופלגא ואכתי הוי התרא"ס וצ"ע -

ומה שכתב מע"כ נ"י במכתבו השנית בישוב דברי הרמב"ם דסובר דגם באביו רשע איכא מצוה דכיבוד ומורא - והטור וכן רבים הקשו עליו מפ' איזהו נשך - וכתב מעלתי דדעת הרמב"ם משום דחיישינן דעשה תשובה אבל שם בא"נ דמת ונשאר הריבית ביד בניו ואיכא הוכחה שלא עשה תשובה וכפרכת הש"ס אי עשה תשובה מאי בעי גבי' ע"כ שפיר קאמר דלא קרינן גבי עושה מעשה עמך עכ"ד בישוב שי' הרמב"ם ולפום ריהטא מאד הוטב בעיני כי נאמרים בהשכל ודעת - אבל אחר עיון קצת ראיתי שאינם עולין לאמת בכונת הרמב"ם מפני שהרמב"ם כתב אפילו הי' אביו רשע ובעל עבירות עכ"ל מובא בטור סי' ר"מ עיי"ש הרי מלשונו משמע דאפילו מחזיק עוד ברשעתו ובעבירות אפ"ה הוא מכבדו ומתירא ממנו - ואחרי החיפוש מצאתי בספר באר יעקב להגאון מו"ה יאקב ז"ל ביו"ד סי' ר"מ שהביא תי' דמעלתו נ"י ממש כדבריו משמא דרבן של ישראל הגאון בעל הפליתי ז"ל ששמע מפיו תי' זה בהיותו אבדק"ק מיץ יע"א - הרי דזכה להיות בן גילו בדבר הזה - אולם בדברי תורה דכתיב בה אמת האמת אהוב לכל וכמו שכתבתי דא"א להעמיס כן בלשון הרמב"ם ז"ל - אך היטב אשר דיבר בזה אדונינו הרדב"ז ז"ל בפירושו להרמב"ם שם בה' ממרים שנדפס מחדש בדפיס ווילנא דטעמו של הרמב"ם הוא דכ"ז שהוא חי יש לצפות דיעשה תשובה ולא יזכרו לו מעשיו הראשונות נמצא דיהי' צדיק למפרע ויעשה בנו אי' למפרע ע"כ שפיר הוא חייב בכבודו ובמוראו משא"כ שם בא"נ דמיירי לאחר מיתה ומת ברשעו שפיר פריך הגמרא עכ"ל וזה נכון מאד בטעמו של הרמב"ם וגם דברי הלח"מ שם יש לפרש לכוון לדברי הרדב"ז ודו"ק פח)

כ"ז ראיתי להעלות לכבודו אם כי אין עסקי כעת בענינים הללו ואשאר בזה ידידו דו"ש באהבה לנצח פישטיאן י"ב כסליו תרפ"ד

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב.

עתה עלה בדעתי לבאר יותר קושייתי בהא דמכה אביו דבפנים הקשיתי דנימא דמיירי באופן שא' אמר על א' שהוא בנו דנאמן עכשיו נראה לי יותר דבכל אב ובן דהגמרא פריך ניחוש דלמא לאו אביו הוא מה מהני לן האי חששא כיון דהוא צווח ואמר זה בני ומוחזק לן בכך ונאמן ע"ז שוב שפיר עונשין כדקיי"ל סוקלין ושורפין על החזקות ועיין ברמב"ם פ"א מאיסורי ביאה ובהגהת הגמ' יוסף חנניא ליפא מייזלס יבמות דף כ"ב - דאם מוחזק מכבר לבן מועל לכל דבר אף שלא נתברר לן באמת שהוא כן ועיי"ש שהאריך לבאר זאת - וא"כ טובא קשה מאי מקשה דלמא לאו אביו מאי איכפת לן בהאי חששא כיון דהוא החזיק אותו לבן מזה כמה ומסתמא בכל אב ובן כבר הוחזקו לכך וצ"ע -

סימן ס

ב"ה ד' בא תרס"ד לפ"ק האלאס יע"א.
להגאון הישיש מופת דורינו מרנא ורבנא כו' כקש"ת אברהם יצחק גליק (ז"ל) אבדק"ק טאלטשווע יע"א -
תשובת הדרגנ"י לנכון הגיעני וששתי כעל כל הון כי ראיתי שמשתעשע בדברי כו' ואם כי בו הודיעני שטורח גדול להדרגנ"י לישא וליתן בפלפולים שאינם לדינא והלכה למעשה ודי להפקיע את עצמו בחובת היום הבאים לו מכל צד וע"כ בקשוני שבל אטריחו יותר בזה רק ברבות הזמן כפעם בפעם ואל אבא בכל עת אל הקדש לגשת אליו בקונטרסים הנוגעים רק לפלפולא והלכתא למשיחא - הנה אני פי מלך אשמור ובודאי אני חס על טרחת צדיק רבן של ישראל אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה ואני יושב פה גלמוד בלי משען ומשענה והרבה פרוטות יש לי ואין שלחני לרצות פה במקומי אין לי עם מי לדבר בד"ת וגם במחוסר ספרים אני פה ובעת שמתחדש לי איזה דבר בדרך לימודו ה"ה כמוס עמדי ויראתי פן יבלעו במקומן אם לא אוציאם מכח אל הפועל ואל מי מקדושים אפנה אם לא אל גאון הדור ואלוף ישראל כהדרגנ"י אשר נתפרסם במדת טובו וענותנותו כהלל לומר שאל בני שאל ושגם ידו פתוחה לכל הדופקים בתשובה ובאמנה לדעתי זה מהחוב על גדולי הדור לאמץ ולחזק את לב תלמידים זעירים המיגעים עצמם בלימוד תוה"ק באמת ומקיימין בעצמן שחורות כעירב ולבלי לכת אחרי הבחורים אשר יאמרו לכל זמן ועת לכל חפץ וגם מזה אל תנח ידך ללמוד גם חכמות חיצונות ואם כי בעוה"ר הם יותר במעלה בעיני העולם כאשר מעשים בכל יום יוכוחו - אמנם כן ידוע לכל כי לא לחכמים כאלה לחם אלקיו והם מקדש הקדשים הוא תורתינו הקדושה לא יאכלו וכל תורתם הוא רק משפה ולחוץ - ועכ"ז בעוה"ר ההמון ורוב העולם אינם יודעים להבחין ולומר ראו מה בין בני לבן חמי - ע"כ מוטל על גדולי הדור להראות חזיתן של התלמודים הללו הלנים באמת בעומקה של תורה לרבים ולהלהיב לבבם שיחזיקו במעוז התורה כי מהם תצא תורה והם הם יהיו מוסדי דור דור - הארכתי בהתנצלותי למה שאני מעייל בלא בר בבתי גואי של כהדגני"י ואתו הסליחה ובטוח אני במדת טובו וצדקו של מרן שיענה ויאמר סלחתי -
והנה בשבועה העבר נתחדש לי במשנה דיש אוכל בכריתות י"ג איזה מילין זעירין ואמרתי להציע אותן קדם מרן שליט"א ואם שגיתי ידריכני בדרך אמת וזה החלי בעזה"י -

גרסינן במתני' יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות ואשם א' טמא שהי' אוכל חלב והי' נותר מן המקודשין ביוה"כ ר' מאיר אומר אם הי' שבת והוציאו בפיו אמרו לו אינו מן השם עכ"ל המשנה -

והנה שמעתי ממורי הגה"ק בעל המחבר יד שלום (ז"ל) שהקשה כאן קושיא חמורה דתוספות ישנים כאן הקשו אמאי חייב אשם מעילה הא לא שוה מידי ותירצו דכאן מיירי בקדושת הגוף ע"כ - וגדולי האחרונים ביארו דבריהם דכונתם הוא כמו שכתב רש"י להלן בדף כ"ג ד"ה בגסא דכיון דאם עלה לא ירד ש"פ להקדש וזה ג"כ הי' כונת תו"י עיין בהגהת מרן ח"ס בכריתות שם - והנה עפי"ז דמשו"ה מעל משום דחזי לגבוה א"כ מיירי שהוא חי דאי מיירי שהוא מבושל או צלי תו לא חזי לגבוה דהא קיי"ל בזבחים מ"ו ובמנחות כ"א דאברין שצלאן אין בהם משום ריח ניחוח דתו לא מעלה ריח ואינן חזי לגבוה ואם עלו ירדו כדבר אחר שאינו ראוי למזבח דירדו אף אם עלו דמזבח אינו מקדש אלא דבר הראוי לה מצ"ע ורק דבר אחר גרם משא"כ היכא שמצ"ע אינו ראוי אינו מקדש ואם עלו ירדו וא"כ היכא דאין בו משום ריח ניחוח אם עלו ירדו וא"כ ע"כ מיירי דהאי חלב הוא חי וכיון דהוא חי תו הוי שלא כדרך אכילה כמבואר בפסחים כ"ד דהאוכל חלב חי פטור וא"כ איך יחייב משום הני איסורים דחשוב במתני' כיון דהוי שלא כדרך אכילה וממ"נ יוקשה אם מיירי בבישל א"כ תו יפול איסור דמעילה כנ"ל ואם מיירי בלא בישל יפלו כל הני איסורים הנ"ל ואיך שיהי' קשה קושי' גדולה ע"כ קו' מורי (ז"ל) -

והנה נראה לי בס"ד לתרץ קו' הנ"ל עפי"מ דמבואר במעילה דף ט' במתני' דבקדשי קדשים מועלין עד שתצא לבית הדשן א"כ י"ל דמיירי בחלב שהעלו על גבי מזבח ומשלה בו האור ונצלה החלב על המזבח ואח"כ קודם שנשרף לגמרי לקחי מעל המזבח וניתותר וא"כ שפיר הוא חייב משום חלב דהא כבר נצלה על המזבח ומעילה איכא כיון דאכתי לא נעשה מצותו עד שמוציאו לבית הדשן וכאן ל"ש לומר ולדון משום אברין שצלאן כמובן מאליו דזה דוקא היכא שנצלה שלא ע"י הקטרה דמצוה משא"כ היכא דנצלה מכח מצותו דרך מצותו בכך דהגע עצמך דא"כ בכל הקטרה נאמר דלאחר שנצלה אין בו מצוה משום דאין בו ריח ניחוח והיכא מועלין בו עד שתצא לבית הדשן א"ו היכא שנצלה דרך מצותו אינו מזיק ועוד דבזה כבר הי' בו לריח ניחוח וזה לא בא רק לגמור המצוה ע"כ בודאי אמרינן בו אם עלה לא ירד וא"כ לק"מ קו' הנ"ל דמיירי באופן שאמרנו וא"ש - ועפ"י האמור יהי' ראי' לדברי תוספות בסוגיין שכתבו דליכא לאוקמי המשנה בבכור עיי"ש טעמם ונימוקם ולפי דרכנו י"ל עוד בטעמא דמילתא דלא מתוקמי המשנה

בבכור כיון דלכאורה קשה קו' הנ"ל דע"כ מיירי שהוא מבושל דאל"כ הוי חלב חי דפטור וכיון דהוא מבושל תו הוי אברין שצלאן דלא חזי לגבוה ואיך יהי' בו מעילה וע"כ צ"ל דמיירי באופן הנ"ל שלקחו מעל המזבח אחר שנצלה ונתבשל ואפ"ה מועלין בו עד שתצא לביה"ד וא"כ ע"כ מיירי בקדשי קדשים דבקדשים קלים קיי"ל במעילה דף יו"ד ע"א דאחר שהעלן ע"ג מזבח ליכא מעילה ועיי"ש בתוס' ד"י ד"ה הכל מודים וכיון דלא מצי איירי בקדשים קלים ממילא דלא מצי לאוקמי בבכור דבכור קדשים קלים היא - **והנה** הברה"ז ובטו"א ר"ה כ"ח תמהו על התוס' דהא בשבועות כ"ד באמת מוקו לה הש"ס דהמשנה מיירי בבכור עיי"ש וא"כ לפי"ז אליבא דש"ס שבועות הנ"ל ל"ש תירוצי ויהדר קו' הנ"ל לדוכתא - אמנם כעת נראה לקיים תירוצי גם אליבא שיטת הש"ס דשבועות הנ"ל - דמשכחת גם בבכור קדושת קדשי קדשים ומיירי בהקדישו לעולה במעי אמו טרם שיצא לעולם דמהני כמבואר בתמורה כ"ד ע"ב - ואפ"ה שפיר אמרו שם בשבועות דליתא בשאלה דמיירי בבכור ר"ל דאם שאל על קדושת עולתו עכ"פ יהי' בכיר ואכתי הוי בו מעילה וא"כ חיוב קרבן שבו לא נפטר ע"י שאלה וא"ש בס"ד - **ואין** להקשות הא לפי"מ שאמרתי דמוכרח לאוקמי דמיירי אחר שהעלה ע"ג מזבח ולקחו אח"כ מעל המזבח אחר שנצלא ונתבשל וזה לא א"ש רק כשהוא עולה אבל כשהוא בכור אז באופן זה ליכא מעילה וא"כ אם ישאל וישאר בקדושת בבכור אז לא יהי' בו מעילה וא"כ אכתי איתא הקרבן בשאלה ומה משני הש"ס דליתא בשאלה יען שמיירי בבכור - י"ל דא"ש ולק"מ דהכי היתה כונת הש"ס כלפי דפריך לעיל וליתני נמי קרבן משום שבועה דנשבע שלא יאכל תמרים וחלב ומשני כי קתני מידי דליתא בשאלה ופריך והרי הקדש ומשני דמיירי בבכור - ור"ל דשם בשבועה עיקר הקרבן איתא בשאלה דאם ישאל ליכא קרבן משא"כ קרבן דמעילה ליתא בשאלה דמיירי בבכור דליתא בשאלה א"כ בהקדש זה ע"כ איכא מעילה וא"כ אם דבאופן שצריך לאוקמי שפיר יש למצוא בו שאלה מ"מ עיקר הקרבן ליתא בשאלה שאם שיהנה קודם ההעלאה ע"כ איכא בו מעילה וא"כ ל"ד לשבועה דשם עיקר הוויית הקרבן איתא בשאלה משא"כ בבכור עיקר הוויית הקרבן ליתא בשאלה - ומה שאנו מוקמינן באופן הנ"ל הוא רק משום דבר אחר הגורם אבל עכ"פ עיקר הקרבן מעילה ליתא בשאלה דאף אם ישאל על קדושת עולה ויהיה בכור לחוד ג"כ יש בו מעלה וא"כ ל"ד לשבועה דשם עיקר קרבן איתא בשאלה וכאן עיקר הקרבן ליתא בשאלה כן נראה לי בביאור דברי הש"ס דשבועות וא"ש בס"ד ודו"ק עכ"פ תירוצי הנ"ל שפיר קיימת דמתני' מיירי בקדשי קדשים ובאופן שלקחו מעל המזרח אחר שנתבשל - ועיין תוספות חולין קי"ז ד"ה אמר ר' ינאי דלדידי' ע"כ מיירי

מתני' דיש אוכל בעולה עיימש פט) א"כ לדידי' ודאי דא"ש תורוצי ודו"ק כי ב"ה דבר נכון הוא

- (ב) עוד באופן אחר נראה לתרץ קושיא הנ"ל - דהנה לכאורה קשה לשי' רש"י כריתות כ"ג הנ"ל דזה הטעם דיש מעילה בנותר משום דכיון דאם עלה לא ירד וכפי מה שביארו האחרונים דבריו דעי"ז שו"ע להקדש - א"כ יוקשה לכאורה מריש מעילה דקאמר בשלמא לרב יוסף דאמר אם עלו לא ירדו ניחא אלא לרבה קשיא ופירש"י ז"ל בשלמא לרב יוסף דאמר אם עלו לא ירדו הואיל ולא ירדו מקדושתן משו"ה מועלין בהן אלא לרבה דאמר אם עלו ירדו דיצאו מקדושתן קשיא אמאי מועלין בהן עיי"ש - ולכאורה קשה לרב יוסף מי ניחא דהא כאן מיירי אף בבשר וכמו שכתבו תוס' שם דלא חזי לגבוה ואם עלו ירדו א"כ יוקשה גם לרב יוסף אמאי יהיו מועלין בהם הא לא שוה מידי ותי' רש"י דכריתות כ"ג ל"ש בבשר דל"ה בר הקרבה כלל - וע"כ נראה לי ברור דדין מעינה לא תלוי כלל בהא דאם עלה לא ירד דוקא רק העיקר תלוי אם לא ירד מקדושתו עוד וחכתי קדשי השם קרינן בי' והיכא דלא ירד מקדישתו יש מעילה אף בדבר דל"ה בר הקרבה כלל אפילו ואם עלה ירד - ומה שאמרו שם בריש מעילה דלרב יוסף ניחא יען שסובר אם עלה לא ירד הכונה כמו שפרש"י ז"ל שם דהך אם עלה לא ירד מגלה דעת דאכתי לא ירדו מקדושתן וע"כ שפיר מועלין אף בבשר אבל לרבה דסובר אם עלה ירד יצאו מקדושתו ע"כ ל"ה בו מעילה והיכא דהיא בקדושתו שפיר מועלין בו אף דלא שוה מידי להקדש דדוקא בקדושת בדק הבית תלוי בחם שוה להקדש וכמו שכ' הנתיבות בחו"מ סימן כ"ח אבל בקדושת הגוף לא תליא בממון אם שוה ממון להקדש רק תלוי אם הוא עדיין בקדושת הגוף ונראה דזה נמי כונת רש"י בכריתות כ"ג שכתב דע"כ יש מעילה בנותר יען שאם עלה לא ירד הכונה דלא נימא דע"י דנעשה פסול יצא מקדושתו וכדעת המהרש"א בקידושין נ"ו ע"ז קאמר כיון דאס עלה לא ירד חזינן דעדיין קדושת הגוף עלה וכסברת הש"ס בריש מעילה דקאמר דלרב יוסף יען דסובר אם עלה לא ירד ניחא דמועלין וכמו דביאר רש"י דמשום זה יש ראי' דלא ירדו מקדושתן ודברי רש"י דכריתות הנ"ל עם דברי הש"ס דריש מעלה עולין בקנה א' וזה הכונה בתוספות ישנים בכריתות י"ג שחלקו בין קדושת הגוף לקדושת דמים דבקדושת הגוף לא תלוי בשיווי הממון כלל וכן דייק לשונם שכתבו בזה"ל התם בקדושת דמים דלא נחת עלה קדושת הגוף וכשנאסר בהנאה אינו ש"פ ולא נהנה מן ההקדש ש"פ עכ"ל - ולא סיימו דהכא ש"פ משום דהוא קדושת הגוף ואם עלה לא ירד א"ו דהכונה כמו שכתבתי והוא ממש דברי הנתיבות שם ופלא שלא זכר השר שדבריו הם דברי תוספות ישנים כאן -

ויש לי ראי' ברורה לזה דאין הפשט בהך דאם עלה לא ירד לומר דמשום זה יש שיווי ממון להקדש בש"פ מש"ס מעילה דף יו"ד דאמר רבא הכל מודים בנהנה מאימורי קדשים קלים לאחר שהעלן דפטור ופריך הש"ס פשיטא מאי קמפסיד ומשני מהו דתימא הואיל דאיכא מצוה להפוכי בצינורא קמ"ל דלא עכ"ל - וקשה אמאי לא נימא באמת דע"י דאיכא מצוה להפך בצינורא שוה להקדש שו"פ וחשוב עבודה א"כ שפיר קמפסיד והדברים ק"ו מה שם דלכתחלה אסור להעלות אפ"ה כיון דבדיעבד אם עלה לא ירד חשוב עי"ז להקדש שו"פ דגם אז לא יעשה יותר רק מצוה גרידא במה שיקריבנה אבל ודאי דעיכוב ל"ה בדבר וה"ר דהרי לכתחלה אין להעלותה כש"כ הכא דאיכא מצוה לכתחלה להפך בצינורא בודאי דהי' מן הראוי שיהא חשוב שיווי ממון בפרוטה להקדש וא"כ קשה למה באמת היא פטור אלא ודאי דלא תליא כלל בזה ואין שום שיווי ממון להקדש עבור זה ורק דתלי' באם נעשה מצות או לא והכא כיון דכבר נעשה מצותו שפיר פטור ממעילה - וגבי שאר קדשים פסולין דלא נעשה מצותו עדיין או שלא הית' שעת היתר לכהנים שפיר מועלין כ"ז שקדושתן עליהן אף דלא שוה מידי וכמדומה לי שזה ראי' שאין עלי' תשובה -

ואל תשיבנו מדברי רש"י ריש מעילה שכתב בד"ה קדשי קדשים אע"ג דדינן לשחוט בצפון לא יצאו מקדושתן לגבי מעילה שהנהנה מהן שו"פ מעל עכ"ל - הרי דגם בקדושת הגוף צריך שיהי' שו"פ וכן אמרו בהדיא בשבועות כ"ד ובכריתות כ"ג דאף כקדושת הגוף תלוי בשו"פ וצ"ע לכאורה -

י"ל דהענין הוא כך כיון דשיעורין הן הלכה למשה מסיני והלכה הי' דשיעור של מעילה יהי' שו"פ ואין הכונה שיהי' להקדש בשו"פ רק ר"ל שיהי' לבעל הנאה שנהנ' מהקדש הנא' בערך שו"פ שיהי' לו שוה הנאה זו שנהנ' מן ההקדש הנאה של שו"פ דומיא דשאר איסורין דהיתה ההלכה שיעור של כזית כ"כ הית' כאן ההלכה הנא' של שו"פ שיהי' לו בכך שו"פ אבל לא הכונה שיהי' להקדש הפסד של שו"פ - ואפשר להעמיס כן בלשון רש"י ז"ל שכתב לא יצאו מקדושתן שהנהנ' מהן שו"פ מעל האי דיחס השו"פ להנהנ' ר"ל שיהי' לו הנאה זו בשו"פ ועפי"ז יהי' נמי כן כונת הש"ס שם בשבועות ובכריתות מה שכתב דבעינן שו"פ ר"ל דבעינן לו להאוכל ולא להקדש כן נראה לי בביאור דין זה בעזה"י צ) אלא דקצת צ"ע לישנא דש"ס דמעילה דף יו"ד הנ"ל דפריך פשיטא מאי קמפסיד הרי דאף בקדושת הגוף בהפסד דהקדש תליא - י"ל דאין הכונה מה קמפסיד להקדש רק הכונה מה קמפסיד למצוה ור"ל דפשיטא דפטיר משום דכבר נעשה מצותו ומה קמפסיד עוד למצוה דיחשב לא נעשה עוד מצותו - וע"ז מתרץ מהו דתימא בשר

קדק"ד איכא מצות שריפה לכהנים ויחשב משום זה עוד לא נעשה מצותו ומפסיד באכילה זו דלא יכלו הכהנים לקיים למצות שריפה כן נראה לי ביאור דברי הש"ס - תדע שכן הוא הכונה דאי אמרת דפרכת הש"ס היתה מה קמפסיד להקדש מה משני דאיכא מצות שריפה לכהנים דאכתי יוקשה מא קמפסיד להקדש הא לא שוה מידי להקדש כיון דלשריפה קאי ומה תורצו בזה - ואין לומר דהתי' היתה מהו דתימא כיון דאיכא מצות שריפה עי"ז שו"פ להקדש ושפיר הפסיד להקדיש וכמו שכתבו גדולי האחרונים שהבאתי לעיל - דא"כ יוקשה אליבא דאמת אמאי לא יהי' בו מעילה מטעם זה לדעת דגדולים הנ"ל וע"כ שלא כדבריהם וזה לא מפלה ולא מוריד לעשותו שיווי ממון להקדש וכמו שהארכתי לעיל וא"כ אי נימא דפרכת הש"ס היתה מאי קמפסיד להקדש לא תירצו כלום - וע"כ דהכונה היתה מאי קמפסיד ר"ל איזה מצוה הוא קמפסיד כאכילה זו שיחשב עוד לא נעשה מצותו ועל זה תירץ שפיר אך עיין שם במעילה ברש"י ד"ה מאי קמפסיד דלא משמע כדברי וצ"ע ואולי יש להעמיס בדבריו ג"כ משמעות הזה - (ועיין ג"כ לעיל בדברינו בתשובה להגאון אבדק"ק ס' שאמלויא נ"י סי' כ"ח והן הן הדברים שנאמרו פה

וממוציא הדברים אנו למדין דאיסור מעילה בקדושת הגוף לא תלוי כלל באם עלה ירד או לא ירד רק תלוי באם יצאו מקדושתן או לא יצאו ומה שכתב רש"י בכריתות דאם עלה לא ירד הכונה דאכתי בקדושתיהו קיימו ע"כ שוב שפיר מועלין בו אף באופן דלא חזי עוד לגבוה דומיא דבשר דמועלין בו אף דאם עלה ירד - א"כ מיושב מאד קושיא הנ"ל דשפיר מיירי בשבשלו ואם דכעת אחר הבישול אם עלה ירד אפ"ה מועלין בו כיון דאכתי בקדושייהו קיימא דודאי לא יצא מקדושתו ע"י הבישול דאיזה פסול נעשה בו דירד מקדושתן ורק דנתקלקל למזבח ע"כ ירד ולא מכח איזה פסול ע"כ ודאי דעוד בקדושתו הוא וע"כ שפיר מועלין ומה דאם עלה ירד לא מעלה ולא מוריד לענין גוף המעילה כן נראה לי וגם זה א"ש ואמת לדעתי

- (ג) עוד נראה בישוב קו' הנ"ל עפי"ד השאג"א סי' ע"ו שהעלה דביוה"כ אף שלא כדר"א הוא חייב א"כ י"ל דשפיר הוא חי ואפ"ה הוא חייב משום חלב ושאר אי' מטעם מגו דמגו דהוא חשוב אכילה לגבי יוה"כ חשוב נמי אכילה לגבי שאר איסורין וכנודע מדברי הרמב"ם דפסק שהאוכל מגיד הנשה של נבילה חייב שתים וביארו המפורשים דהוא מטעם מגו דהא הוא פסק דאין בגידין בנו"ט ודו"ק -

ובדרך הזה אמרתי לבאר פלוגתת ר"מ ורבנן דר' מאיר הוסיף משום הוצאת שבת והחכמים אמרו לו דאינו מן השם ופירש"י דאין חיוב זה משום אכילה ולכאורה מאי

טעמא דר"מ ושפיר אמרו לו רבנן - ונראה דמשום דלכאורה יש להקשות כיון דמיירי כאן בנותר דעומד לשריפה נימא דכל העומד לשרוף כשרוף דמי וכמאן דליתנייהו בעולם דמי ולא אכל מידי ולמה יחייב על כל הני איסורין דחשב במתני' - והנה באמת כבר שמעתי להקשות כעין קושיא זו בשם תשובת הר הכרמל דהקשה נימא כתותי מכתת שיעורא ול"ה בו השיעור כזית שנאמרה בכל איסורין - אך קושיא זו נראה דלק"מ לפ"ד הר"ן בפ"ב דגיטין בד"ה שלחו מתם שכתב לחלק בין כתותי מכתת שיעורא לכל העומד לשרוף כש"ד הנאמר בש"ס - דכתותי מכתת שיעורא ל"ה כמאן דליתא בעולם אלא רק דחשבינן לי' כמאן דכתית כעפר ומשו"ה בדבר שצריך שיער היינו בשופר ולולב בשופר שיהי' נראה מכאן ומכאן ובלולב שיהי' ג' טפחים א"כ כיון שהוא כתית כעפר אינו ראוי לכך דהא לא נמצא בו השיעור שצריך להיות גוש א' שלשה טפחים או שיהא נראה מכאן ומכאן וליכא - משא"כ העומד לשרוף כש"ד הכונה שנחשב באמת כמאן דמבוער וליתא כלל בעולם (כן ראיתי בספר הרי בשמים להגאון מסטריא ז"ל שלמד כן מדברי הר"ן דשם וכעת אין ספר הנ"ל תח"י לידע מקומו וגם על מה אמר סברא הנ"ל ורק סברא הנ"ל נשאר רשום בזכרוני) ועפי"ז לק"מ קו' הר הכרמל שהקשה מטעם כמ"ש דדוקא בדבר שצריך שיעור שיהי' בגוש א' אז שייך לפסול מטעם כמ"ש וכנ"ל משא"כ היכא דהשיעור מהני אף אם הוא כתית לפרורין דקין אז לא מזיק לן כלל במה שאתה מחשבו לכתית כעפר רק דצריך להיות בו כ"כ שתוכל לצרף בו כזית או כגרוגרת לשיעור שחייב בו ואז אף שהוא כתית כעפר הוא חייב ודמי להא דאמרינן בסו"פ כיסוי הדם גבי מכסין בעפר עיר הנדחת דלא פסול משום כמ"ש משום דאדרבא דכל כמה שהוא מכתת מעלי טפי לכיסוי עיי"ש וה"ה למידי דלא צריך להיות גוש א' לא איכפת לן במה שהוא נדמה לכתית וא"כ ל"ק קו' הר הכרמל כיון דכאן הוי שיעור אכילה והוצאת שבת כזית וכרוגרת דג"כ לא בעי שיהי' בגוש א' ע"כ לא מזיק כלל במה שנדמה לעפר מ"מ יש בו שיער האכילה ושיעור של ההוצאה וא"ש וז"פ וברור ולק"מ - ובזה מסולק נמי קו' הפר"ח באבה"ע סימן קכ"ד שהקשה אש"ס דמנחות ק"ב ע"ב דפריך הש"ס לר"מ דסובר כל העומד לשרוף כש"ד נותר ופיגול אמאי מטמאין טו"א והקשה הפר"ח דגם לרבנן דלית להו כל העומד לשרוף כש"ד אבל כתותי מ"ש שפיר אית להו א"כ גם לדידהו קשה איך יטמא טו"א דבעי שיעור ביצה וליתא כיון דכתיתי מכתת שיעורא עיי"ש שנכנס בפרצה דחוקה לתרץ - אבל בדברינו הנ"ל מיושב מאד דגם כביצה דטו"א לא צריך שיהי' גוש א' ע"כ לא מזיק כלל במה שנדמה לכתית כעפר כיון דעכ"פ שיעור ביצה יש בו וא"ש ודו"ק צא)

עכ"פ קו' ההר הכרמל לא קשה על משנתינו אבל משום כל העומד לשרוף דמחשבין כמאן דליתא בעולם שפיר קשה למה יחייב משום כל הני איסורין הא כש"ד וליתא בעולם ולא אכל מידי - ואין לתרץ כמו שתי' הש"ס שם במנחות משום חיבת הקדש דהא הרמב"ם פסק דחיבת הקדש הוי רק מדרבנן ובשביל דרבנן איך יחייב קרבן - אמנם נראה דהא בירכא והקו' מעיקרא ליתא משום דנראה בסברה דגבי אכילה אם אכל דברים שטעונין שריפה ליכא כלל לדון משום דכל העומד לשרוף וכש"ד ולא אכל מידי דהא חיך אוכל יטעם לו הוא אכל ושבע ואיך אפשר לומר דלא אכל ולא טעם מידי הוא מילא כריסו מהם ואתה רוצה לחשבו כבלא כלום וזה ודאי נגד הסברא ודוקא לגבי מצוה או טומאה וטהרה יש לדון משם כשרוף דמי אבל לא לענין אכילה וזה ברור בסברא - ולרווחא דמילתא אביא ראי' ממה דקיי"ל דכל המתעסקין פטורין חוץ מחלבים ועריות שכן נהנה הרי דאף כל המתעסק לא חשוב מעשה אעפי"כ היכא דנהנה שפיר חשוב מעשה כ"כ נראה לי לחלק בהך דכשרוף דמי דהיכא דהוא נהנה ל"א כש"ד - וכן משמע בר"ה כ"ח גבי כפאו ואכל מצה יצא פשיטא הני הך מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל ונהנה אלמא אף דהיתה האכילה ע"י כפיי' אפ"ה כיון דנהנה חשוב אכילה א"כ כ"כ הכא כיון דנהנה חשוב אכילה ולא חשוב כשרוף וז"פ וברור בס"ד - ועוד י"ל בנידון דידן דחייב על אכילות האיסורין ולא אמרינן כש"ד - כיון דעל נותר בהדיא חייבא התורה הרי דאחשבי' התורה לאכילה שוב י"ל מגו דחשוב אכילה לגבי נותר חשוב אכילה לגבי שאר איסורין וגם זה אמת לדעתי -

אמנם כ"ז א"ש על האכילה דשפיר הוא חייב ול"א כשר"ד כיון דנהנה אבל אכתי למה יחייב משום הוצאה נימא כש"ד וכמאן דליתא בעולם דמי א"כ לא הוציא כלום וגבי הוצאה ל"ש לומד כמו באכילה דנהנה דהא לא נהנה גופו בזה - אך י"ל דעל הוצאה הוא חייב מטעם מגו דמגו דלא חשוב כשרוף לגבי האכילה כ"כ לא חשוב כשרוף לגבי הוצאה וכמו שכתבתי לעיל בתי' הב' דמנו דחשוב אכילה לגבי נותר חשוב נמי אכילה לגבי שאר איסורין וממילא דמגו דלא חשוב כשרוף לגבי אכילה ל"ח כשרוף גם לענין הוצאה וא"ש ודו"ק - נמצא לפי"ז דכל חיוב הוצאה נמשך רק מכח חיוב דאכילה - אמנם כ"ז למאן דס"ל כר"ש דכל העומד לשרוף כש"ד א"כ הקשה למה יחייב על הוצאה נימא כש"ד ולא הוציא כלום ומוכרח לומר מכח מגו דאכילה כנ"ל - אבל למאן דלא ס"ל כר"ש א"כ לא שייך למיפטר על הוצאה משום כתיתי מכ"ש וכנ"ל כיון דגם שיעור של הוצאה לא צריך שיהי' בגוש א' א"כ שוב שפיר חייב משום הוצאה אף בלי חיוב דאכילה

א"כ לדידי' באמת חיוב של הוצאה הוא חיוב בפ"ע ולא נמשך כלל מכח חיוב דאכילה והדברים נכונים ומובנים מאד בס"ד -

ועפ"י דברים האלה יתפרש לן היטב פלוגתת הת"ק ור"מ במה דפליגי דבבהמה המקש' חולין ד' ע"ב אמרינן דר' מאיר ס"ל כרבינא דכל העומד לחתוך כחתוך דמי ועיין בח"צ סימן ס"ב שכ' דמאן דס"ל כרבינא ס"ל כר"ש דכל העומד לשרוף כשר"ד א"כ ר"מ ס"ל כר"ש בהא דכשרוף דמי -

והשתא לפי"ז יובן שפיר הכל בס"ד - דרבנן דר"מ במשנה דיש אוכל לא ס"ל כר"ש בהא דכשרוף דמי א"כ חיוב דהוצאה לא נמשך מכח חיוב דאכילה ורק הוי חיוב בפ"ע אף בלי חיוב דאכילה ע"כ שפיר אמרו לו דאינו מן השם משא"כ ר"מ דסובר כר"ש דעומד לשרוף כשר"ד א"כ על הוצאה בפ"ע לא הי' חייב כלל כנ"ל ומה שחייב כאן הוא דוקא מכח דחייב גם על האכילה א"כ כל חיוב דהוצאה נמשך לדידי' רק מכח חיוב דאכילה א"כ לשיטתו שפיר הוי מן השם וע"כ לא השגיח ר"מ על פירכת הת"ק ודו"ק כי חריף הוא בעזה"י - ומדברינו הנ"ל יהי' הוכחה כהני פוסקים דסברי דהרמב"ם לא פסק כר"ש בהא דכשרוף דמי - משום דהרמב"ם לא חשיב בה' שגגות הוצאה בהדי אינך איסורין א"כ ע"כ דלא ס"ל כר"ש דאלו לר"ש שפיר הוי הוצאה מן השם וכמו שכתבתי ע"כ הי' לי' לחשוב נמי הוצאה ומדלא חשבה ע"כ דכרבנן ס"ל ולא כר"ש ודו"ק.

ודע דעל פי האמור יתפרש לנו דברי רבינו בעל הצל"ח בפסחים כ"ט שתירץ לקו' הגאון מו"ה וואלף ז"ל (וכן הקשה הקצות בסי' כ"ח) אר' מאיר דהוסיף חיוב קרבן משום הוצאת שבת והקשה עפי"מ דקיי"ל דחייבי מיתות שוגגין פטורין מלשלם א"כ פטור מלשלם את הקרן והיכא דלא משלם את הקרן פטור מחומש ואשם כמו שכתבו תוס' בפסחים כ"ט - וא"כ קשה מאי הוסיף ר"מ קרבן משום חילול שבת הא עי"ז יפול אשם דמעילה עכקו' - ותי' הצל"ח לפ"ד תוס' כריתות דמשום שבת לא מחייב עד שבלעו והניח במעיו א"כ י"ל דמיירי בלעסי' ומעל תיכף בלעיסה בשינוי מעשה ומשום שבת לא מחייב עד שבלע א"כ אינן באין בב"א עכתו"ד - והנה אחרי נשיקות עפרות זהב לו יש להפליא על רבינו פליאה עצומה איך שכח לפי שעה מימרא דר' אבין כתובות ל"א וביותר תמוה דהוא עצמו מביא שם סוגיא זו דאמר ר' אבין הזורק חץ מתחילת ארבע לסוף ארבע וקרע שיראון בהליכתו פטור דעקירה צורך הנחה הוא ופרש"י הואיל ובין עקירה והנחה אתיא לי' מיתה ותשלומין באין כא' שעקירה צורך הנחה היא ומההיא שעתא אתחלה לה מלאכה עכ"ל - הרי דהיכא דחיוב ממון אתיא בין עקירה להנחה אף דחיוב ממון מקמי' הנחה בא חשוב מיתה ותשלומין באין כא' א"כ אכתי לא הואיל בתירוצו כלום

דמאי אהני לי' במאי דקניא לי' בלעיסא דהוא קודם הנחה במעיו מ"מ הי' הלעיסה בין עקירה להנחה דעקירה הי' בשעה שלקחו ליתן בפיו ומההיא שעתא אתחלא לה מלאכה ונגמרת בהנחה במעיו א"כ נעשה הלעיסה בין עקירה להנחה ובאופן זה לא מזיק מה שחיוב ממון בא קודם ובשלמא ללישנא ב' דכתובות שם דתלוי באי מצי לאהדורה א"כ במעביר סכין ברה"ר וקרע שיראין חייב א"ש תי' הצל"ח אבל ללישנא קמא מטעם דאי אפשר להנחה בלא עקירה בכל אופן פטור אם חיוב הממון בא בין עקירה להנחה א"כ לא הועיל רבינו ז"ל בתירוצו כלום ופלא שלא הרגיש בעצמו בזה - אבל בדברינו הנ"ל יתקיימו דבריו בעזה"י - והוא דהטעם דפטור בשחיוב ממון בא בין עקירה להנחה כמו שביאר רש"י ז"ל משום דאתחלתא דמלאכה בא תיכף בשעת העקירה ונמשך הגמר עד שעת הנחה וע"כ חשוב כב"א וכ"ז בסתם עקירה דודאי בסתם מתחיל תיכף חיוב המלאכה - משא"כ בהוצאה דמתני' דעפי"ד דכל העומד לשרוף לא נחשב כלל למלאכה וליכא חיוב כלל ורק משום מאי אתה מחייבו מכח חיוב דאכילה דמגו דחשוב כבעין ולא כש"ד לגבי אכילה חשיב נמי כבעין לגבי מלאכת הוצאה א"כ אתחלתא דמלאכה ל"ה עד שעת חיוב דאכילה וחיוב האכילה מתחיל בשעה שהגיע בגרונו בהנאת גרון נמצא דעד אז לא הי' עוד אתחלתא דמלאכה וחיוב דשבת א"כ שפיר כתב הצל"ח דחייב ממון בא קודם בשעת לעיסה וא"ש - וכ"ז לר"ש דחיוב הוצאה נמשך מכח האכילה י"ל כנ"ל משא"כ לדידן נמשך החיוב מצד עצמה וכנ"ל א"כ שפיר קשה על הצל"ח קושיא הנ"ל דלליש נא הא' דכתובות שם לא הועיל כלום בתירוצו וצ"ע ודו"ק -

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

הנה תשובה הזאת ערכתי לפני הגאון הנ"ל בהיותי בחור בן י"ט שנים בישבי בבית אבא מארי שליט"א ובכל פעם שגמרתי איזה ענין והיתה יד ה' עלי לטובה לחדש בה דבר הבאתי עלי גליון והייתי מריץ דברי אל הגאון הנ"ל ז"ל וחיבה יתירה נודעת לי ממנו שבכל פעם פנה לי מעסקיו המרובים והאציל לי מועד לשום עין בקרת על דברי ומכותלי תשובתו שהשיב לי הגאון הנ"ל ניכר שעוד הארכתי בדברים אבל לא מצאתי בהעתק יותר וחבל על דאבדין -

והנה עתה בעת ההעתק נפל בדעתי עוד לתרץ קו' הנ"ל עפי"ד הגאון ברוך טעם בדין הואיל ומתוך שהעלה דע"י מליחה הוי דר"א ומשו"ה היו יוצאין הכהנים מ"ע דאכילת קדשים במנחות דף צ"ט עיי"ש משום דשם מיירי במליחה כמבואר בתיו"ט א"כ שפיר הוי דר"א עיי"ש - וגם עפי"ד הגאון הנ"ל בהגהת אמרי ברוך על החוו"ד סימן צ"א סק"ח

דע"י מליחה לא חשוב אברין שצלאן ויש בהם משום ריח ניחוח - א"כ לק"מ די"ל דמיירי שמלחו והוי דר"א וגם לא חשוב אברין שצלאן ודו"ק -

ועוד נראה בזה עפי"מ שכתבתי עוד בשנת תרס"ח בתשובה אחת שערכתי להגאון מו"ה שאול נ"י רב אבדק"ק ראצפערט יע"א דתוך שנה דרכיך הוי דרך אכילה אף בחי ותוכ"ד שם הוא מפני דמפשטא דגמרא פסחים דף ע' דקאמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דשעירי רגלים חי נאכלין צלי אין נאכלין ושמחה בחי ליכא ועוד כהנים אוכלין ישראל במה משמחין עכ"ל הש"ס - הרי דרבא לא קאמר אלא דשמחה בחי ליכא אבל דרך אכילה שפיר הוי ועוד דהרי רבא קאמר ועוד ופרש"י אפי' תימא דשמחה בחי נמי איכא ועיי"ש הרי דיש הו"א דאפילו שמחה נמי איכא בחי וא"כ ודאי דאף בשר חי חשוב דר"א ואח"כ מצאתי שכבר קדמני בראי' זו הגאון מהר"י אסאד ז"ל בתשובה (והגאון בהגהות יד אברהם ביו"ד סי' פז ג"כ העיר בזה חבל עיין שם שלו דעת אחרת בזה) וא"כ לכאורה ק' על דברי תוס' פסחים כ"ד שכתבו דהאי דחולין איירי בעוף דרך הוא וחזי לאומצא וכן כתב במרדכי שם בפרק כל שעה וא"כ לפי"ז דעתם דבשר בהמה הוי שלא כדר"א ומפשטא דש"ס הנ"ל מוכח דגם בשר בהמ' חי הוי דר"א וא"כ לכאורה יהי' מזה קושיא גדולה על רבותינו בעל התוס' - ואמרתי בזה בעזה"י חילוק נכון ואמת לדעתי העני' עפי"ד תוס' בפרק ערבי פסחים דף ק"כ ע"א ד"ה מפטירין שכתבו שם להירושלמי דמפרש הטעם דפסח נאכל על השובע הוא משום כיון דאסור לשבור בו עצם משו"ה אין נאכל אלא על השובע כדי שלא יבא לידי שבירת עצם והקשו שם א"כ לבן תימא דסובר דגם בחגיג' איכא אי' שבירת עצת א"כ אמאי אינה נאכלת על השובע וכתבו לתרץ וז"ל היינו משום דפסח בן שנתו הוא ורכיך וחיישינן לש"ע אבל חגיגה לא הרי שכתבו דפסח כיון דהוא בן שנה רך הוא ואפילו עצמותיו כש"כ בשרו והדין עמהם שבאמת איתא כן בפרק העור והרוטב גבי שעורותיהן כבשרן דעגל הרך ומפרש שם עולא בן שנתו ור"י מוסיף כ"ז שיונק הרי מזה דכ"ז שהוא בן שנתו עדיין הוא רך ואפי' עורו חשוב כבשרו וכן העצמות רכין הם - וא"כ לפי"ז י"ל דבאמת גם הבשר מאלו חזי לאכול חי כמו בשר עוף שכתבו תוס' ומרדכי כיון דרך הוא הוי דר"א והכ"נ אלו כ"ז שהן בתוך שנתן הוויין דר"א והא שכתבו תוס' דבשר בהמה חי הוי שלא כדר"א מיירי בבהמה שכבר עברה שנתן וזה החילוק נראה ברור בעיני והא דלא כתבו דמיירי אף בבשר בהמה ובתוך שנתן ורק מוקי לה בעוף משום דהם לא נחתי לזה ורק מילתא דפסיקא נקטו דבעוף לעולם הוי דר"א כן נראה לי בזה - וא"כ עפי"ז לק"מ מפסחים ד"ע הנ"ל דעיין סופ"ק דפרה משנה ה' ברמב"ם וברש"ש וברש"י יומא דף ס"ה ע"ב ד"ה אלא מדברי כלם למדנו דשעירי רגלים

הוצרכו להיות בתוך שנתן א"כ עדיין רכים הם וכדמוכח ממקומות שהבאתי וא"כ שפיר הוי דר"א עכ"ד בתשובתי הנ"ל - ועפ"י האמור ג"כ לא קשה קו' הנ"ל די"ל דמתני' דיש אוכל מיירי מנותר שהי' בן שנתו ע"כ גם חי הוי דר"א ומיירי שאכלו באמת חי ולק"מ ודו"ק -

ובמה שהעליתי בפנים דבקדושת הגוף תלוי הכל בהאוכל שיהי' לו הנאה של שו"פ - גם הגאון מטאלטשווע העלה כן בתשובתו אלי וז"ל - ועיקר לדעתי כך הוא דהכל תלוי באדם זה שנהנה ממנו שהוא יהנה בשו"פ דכיון שאכל בשר קדש זה מרויח עי"ז ש"פ וכמו שמצינו הנאה המביא לידי אכילה כפרש"י ז"ל בפסחים כ"א ע"ב שלוקח בדמים דבר מאכל ה"נ להיפך האכילה הביאו לידי הנאה שהשביע בטנו מהקדש בש"פ וגס הרויח שלא יצטרך לאכל מאכל אחר לקנות בש"פ ולכן הדין באכל אכילה גסא פטור כמ"ש תוס' במעילה ד' י"ט ונמצא דחיובא במעילה לאו משום דהפסיד להקדש דהרי לא שוה כלום אלא חיובו משום דנהנה גופו מהקדש בשיעור ששוה לו פרוטה - ומ"ש רש"י בכריתות כ"ג משום דאם עלה לא ירד היינו משום דאי אמרינן א"ע ירד אז יצאו מקדושתן כמו דאמרינן בריש מעילה לרבה דמסיק הש"ס דלדידי' דס"ל א"ע ירד ליכא מעילה מדאורייתא משום דיצאו מקדושתן וכמו שכתב רשיי ז"ל שם וכ"ז בקדשי מזבח אבל בקדושת דמים הוי כל החיוב משום דהפסיד להקדש ולכן כשא"ל שיווי דמים פטור וזה כונת תוספות ישנים בכריתות ד' י"ג דמחלק בין האי דפסחים ד' כ"ט לבין האי דמתני' דשם מיירי בקדושת דמים וכאן בקדושת הגוף וכן לפע"ד בירור הענין עכ"ל בתשובתו אלי - וב"ה שכונתי לדעתו הגדולה וגם בהראי' מריש מעילה הרגשתי וביארתי הדברים עוד יותר היטב וכמו שכתבתי בפנים בעזה"י ודין ברורה דהך מילתא ודו"ק -

סימן סא

הנה במתני' דיש אוכל כריתות י"ג ע"ב דחייב באכילה אחת די חטאות ואשם א' הקשיתי קו' נאה עוד בימי בחרותי דהנה בשבועות כ"ד מוקי לה הש"ס דהך מתני' אתיא כרבי אליעזר דסובר נשיא מביא חטאת קבועה עיי"ש - וע"ז ק' לי דהנה מבואר בריש פרק ב' דשבועות דר' אליעזר סובר דאינו חייב משום טומאת מקדש וקדשיו אלא בהעלם טומאה וזכר את הקדש ובדף י"ט שם מבואר דאם הי' העלם זה וזה בידו פטור ועיי"ש - והשתא הכא במשנה הנ"ל דחשב קרבן אשם מעילה א"כ ע"כ מיירי דלא ידע את הקדש דבמזיד ליכא מעילה א"כ העלם קדש בידו וא"כ איך חייב לר"א קרבן משום טמא שאכל

את הקדש ואף אם תימא דמיירי דהיתה גם העלם טומאה בידו הא גם העלם קדש איכא כיון דמייר במעילה א"כ הוי העלם זה וזה דפטור לר"א וא"כ ממ"נ ליתא לחד קרבן או דנפל קרבן דטומאת קדש או קרבן אשם דמעילה וצ"ע - והנה אחרי מופלג מצאתי בבית יצחק להגאון מלבוב ז"ל בח"ב יו"ד בסוף הספר שהק' קו' זו והניחה בצע"ג עיי"ש ושמחתי להיות בן גילו בהערה זו -

והנה בחורף דשנת תרס"ז נזדמנתי בפונדק אחד בק"ק דאראג אצל הרב דשם נ"י עם הרב הגאון הגדול מו"ה יודא גרינפעלד ז"ל אבדק"ק סעמיהאל והקשיתי לו קו' הנ"ל והשיב לי שאולי לר"א כמו שנשיא חלוק משאר העם בקרבן דהוא מביא חטאת קבועה כמו כן נאמר שחלוק גם בזאת שהוא מביא לעולם קרבן אף בהעלם מקדש וקדש כן אמר לי אז מס' דנפשי' בלי ראי' מוכרחת לזה - והאמת אגיד שלא נכנסו דבריו באזני דמנא לן להעלות חידוש דין כזאת בלי ראי' מש"ס - אמנם כשבאתי לביתי ועיינתי בזה מצאתי מקום לדבריו ז"ל מדברי תוס' שבועות דף י"ט ע"א שפלפלו שם בהא דר"א דסובר דבהעלם זה וזה פטור מקרבן טומאת מקדש וקדשיו היינו דוקא מקרבן עולה ויורד אבל חטאת מביא כיון דילפינן מע"ז ואח"כ דחו זאת משום דדבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל לידון בדבר החדש בקרבן עולה ויורד שוב א"א יכול להחזירה וא"כ פטור מכל וכל עיי"ש - והשתא לפי"ז תינח גבי שאר העם אבל בנשיא דמביא חטאת קבועה א"כ הוא לא יצא מן הכלל א"כ שפיר חייב קרבן בכל אופן כמו שרצו תוס' לומר אף בהעלם זה וזה דדמי לע"ז וא"כ צדקו דברי הגאון הנ"ל דנשיא גם בזה הוא חלוק משאר העם דמביא גם בהעלם זה וזה והוא דבר אמת ורוח ה' דיבר בו אף דהוא לא כיון לזה מ"מ דבריו שרירין וקיימין ויש להם שורש מדברי תוס' הנ"ל ואח"כ דברתי אתו פא"פ מזה ונהנה מאד וצוה עלי לכתוב זאת בספר משמו ומשמי לזכרון ודו"ק צב)

והנה אני אמרתי לתרץ קו' הנ"ל עפי"מ שהעליתי בקונטרסי לסוגיא דמצות לל"נ (חבל לי על קונטרס הנ"ל דשם ביארתי סוגיא זו באריכות וקצרות כל מה שנוגע לדין זה והי' קונטרס גדול ובשנת תרע"ב בהיותי בק"ק פאפא יע"א מסרתי קונטרס הנ"ל ליד הגביר החריף מו"ה אברהם באדאנצקי ז"ל ונאבד בידו וחבל על דאבדין) א קו' התוס' שהקשו איך קאמר הש"ס דבשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא יצא כיון דמיירי בשוגג איך שייך לומר לא יתקע כיון דלא ידע משום איסור עיי"ש שתירצו דמיירי לצדדים ואני אמרתי בישוב קו' התוס' עפי"ד תוס' שבת ד' ס"ט ושבועות כ"ו שכתבו דלאביי משכחת שבועת ביטוי לשעבר באופן דידע דיש איסור בשבועת שוא רק לא ידע דהוא בלאו רק סבר דהוא בעשה ומשום דלא ידע מלאו שבו חשוב לי' שוגג ומביא קרבן עיי"ש - ונשמע

מדבריהם דהיכא דבעי להיות שוגג לא צריך דוקא שיחשוב שהוא מותר לגמרי רק אפילו יודע דיש איסור בדבר רק דלא ידע איסורו ועונשו האמת ג"כ חשוב שוגג דהא לאביי כתבו זאת דהוא סובר דאין חילוק בין שוגג דשבועת ביטוי לשוגג דכל התורה כולה כמו שיראה המעיין שם בסוגיא דשבת ושבועות - וממילא דעפ"י האמור שפיר מתורץ קו' התוס' הנ"ל די"ל דמיירי דשפיר ידע דהוא הקדש והקדש אסור בהנאה ורק דלא ידע שהוא בלאו וסבר דהוא באי' עשה כמו שלמים דל"ה רק באיסור גרידא מהתורה כמבואר בתוס' נדרים ד' יו"ד ועוד בתוס' מעילה עיי"ש וחשב הוא דכמו כן הוא בעולה וא"כ שפיר קאמר שופר של עולה לא יתקע כיון דעכ"פ ידע דיש בו איסור ואפ"ה אם תקע מעל כיון דלא ידע מאיסורו האמת חשוב שוגג ושפיר מעל ומתורץ היטב קו' התוס' - והכל מוקמי בחדא יחתא ולא צריך לאוקמי לצדדים ודו"ק - ועפי"ז מצאתי ידי לתרץ גב ג"כ קושיית הטעה"מ בה' לולב שהק' קו' גדולה והניחה בצ"ע - על הא דמבואר שם בסוגיא דמעל ע"י התקיעה שתקע וק' לפי"מ דמבואר בסוכה מ"ב דבמצא עולת העוף בין האגפיים וסבר דחטאת הוא ואיכא באכילתו מצוה ואכלו ואח"כ נתוודע לו שהי' עולה לא מעל כיון דהי' טעה בדבר מצוה וא"כ גם כאן למה מעל כיון דהוי נמי טעה בדבר מצוה ועיי"ש שהניחה בצ"ע - ולדידי' א"ש בס"ד כיון דמיירי שידע עכ"פ שהוא אסור אף דלא ידע מגודל האיסור באיכות שהוא בלאו מ"מ ידע משום אי' הקדש דאיכא עלה שוב ל"ה בכלל טעה דהוי לי' למידק טפי ולא דמי לשאר טעה דלא ידע כלל מאיסור אגב בהילות המצוה משא"כ הכא דשפיר ידע עכ"פ מאי' ל"ה בכלל טעה ע"כ שפיר חייב ולק"מ ודו"ק עכ"ד בקונטרסי הנ"ל שנשאר בזכרוני -

עכ"פ העליתי דבר חדש דמשכחת להיות שוגג לאיסור מעילה אף אם זכר את הקדש והיינו דלא ידע אותו בלאו ורק סבר דהוא בעשה וכנ"ל - א"כ לפי"ז שפיר מתורץ קו' הנ"ל די"ל דגם מתני' דכריתות הנ"ל מיירי באופן זה דידע מאיסור הקדש ורק דלא ידע שהוא בלאו וא"כ לגבי טומאת קדש שצריך רק לזכור שהוא קדש סגי במה שידע שהוא קדש ולגבי מעילה שצריך להיות שוגג שפיר הוא שוגג כיון דלא ידע מלאו וא"ש ודו"ק צג)

עוד י"ל בישוב קו' הנ"ל עפי"מ שמצאתי במל"מ ריש פ"ב דשגגות שהעלה מילתא חדתא וכתב אף דפליגי בפרק כלל גדול איך הוא נקרא שוגג מ"מ אם הוא שיגג בשיעור לכ"ע הוי שוגג אפילו לר"ל דמחמיר בכולן ולדידי' צריך שישגוג בלאו וכרת מ"מ היכא דהוא שוגג בשיעור היינו דסובר דכזית גדול הוא חייב וכזית בינינו הוא פחות מכשיעור שפיר מהני גם לר"ל דכיון דהוא סובר דהוא ח"ש ובח"ש ליכא רק איסור גרידא א"כ שפיר הוא שוגג בלאו וכרת וע"כ מהני לכ"ע עיי"ש - א"כ לפי"ז י"ל דמיירי משנתינו דהי' שוגג

בשיעור של מעילה אבל שפיר ידע דהוא קדש ע"כ שפיר הוא חייב משום טומאת קדש כיון דהי' זכר את הקדש ואעפ"כ הי' שיגג לגבי מעילה כיון דלא ידע שיעורו וא"ש מאד ודו"ק -

אולם אני מצאתי בירושלמי דתרומות פ"ו שלא כדברי רבינו המל"מ ובהדיא מפורש שם דשוגג בשיעור ל"ה שוגג דקאמר שם פורש אני מכזית ואינו פורש מחצי זית עשה כאוכל חצי זית כשוגג וחצי זית במזיד ופטור מקרבן דל"ה שב מידיעתו לכ"ע עיי"ש וכעת אינו לפני ודברי הירושלמי הללו היו בהעלם עין מרבינו הנ"ל ופלא דכל רז לא אניס לי' וכאן לא שפזתו עינו וכבר כתבתי בגליון הרמב"ם שלי על המל"מ הנ"ל וציינתי על הירושלמי הנ"ל וצ"ע עליו ודו"ק -

והנה אחר כתבי כ"ז ראיתי ספר שו"ת לבושי מרדכי להגאון מופ"ה מו"ה מרדכי ליב שליט"א אבדק"ק מחד במהד"ת חא"ח סי' קל"ד שידידי הרב הה"ג מו"ה משה סופר שליט"א מו"ץ דק"ק ערלוי יע"א הציע קו' זו משמי אל הגאון הנ"ל והשיב ע"ז כמה תירוצים וחד מנהון דטעה בשיעור ועפי"ד הש"ס דכריתות כ"ג ולא הזכיר מדברי מל"מ הנ"ל - אבל כבר הבאתי בשמא דירושלמי בתרומות דשוגג בשיעור ל"ה שוגג - ומה שהביא שם הגאון שליט"א את דברי הצל"ח שכתב דהמעילה בא משעת לעיסא עיין בסימן דלעיל מה שהעירותי עליו שוב עיינתי בדברי הגאון מו"ה בונם ז"ל בתוס' רעק"א במתני' דכריתות שרמז עליו הגאון הנ"ל שם בתשובה ראיתי שגם הוא הרגיש בכעין זה עיי"ש ודו"ק) -

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן סב

שוכ"ט אל כבוד אהובי, הרב המופלג בתורה החו"ש כש"ת מו"ה חיים אורי פר"מ נ"י שו"ב מומחא דעירנו פק"ק בוסערמין יצ"ו.

אחדש"ה הנני להשיבו בעזה"י על מה שהקשה כ"מ נ"י על מרן המג"א בסי' רנ"ב סקי"ג שכ' דאם המנעל כבר הי' מתוקן מערב שבת רק שתיקנו והחליקו בשבת שרי דהא הי' יכול ללובשו בלאו"ה והביא ראי' מסי' רנ"ג גבי החזרה דאם החזירו גוי מותר אף במצטמק ויפה לו כיון שכבר הי' ראוי' לו לאכול מתחלה ולא מתהני ממעשיו וכמו כן הכא כיון שכבר הי' ראוי' ללובשו אף בלי החליקה לא חשוב מעשה שבת בזה שתיקנו גוי ביותר עכ"ד המג"א - וע"ז התפלא כבודו מדברי תוספות ישנים בשבת י"ח שכתבו דאם הביא הגוי הכלים שכיבס בשבת אסור לישראל ללובשו כמו בנר שהדליק לישראל

עיי"ש - והקשה כ"מ נ"י הא הכלים הללו היו ראוים ללבוש אף בלי הכביסה א"כ שוב לא חשיב הנאה ואמאי אסור לו ללבוש בשבת כמו במנעל שהתיר המג"א מה"ט ללבוש בשבת עכתו"ד קושייתו -

הנה תיכף בתחלת עיוני עלה במחשבה לפני לא כמו שדימה מעכ"ת נ"י שענין כביסה דמי להא דמג"א גבי מנעל ולבבי לא כן ידמה דדברי המג"א אמורים במנעל שנגמר מע"ש מכל וכל וראוי ללבישה בלי בוז וקלון ולצאת בו לשוק ורק החליקה בו הוא לתוספות הידור עיין שם בפרמ"ג וכן היא הראי' שהביא המג"א מדיני החזרה שהמאכל ראוי לאכול ולהעלות על שלחן מלכים ורק הצמיקה בו היא תוספות טעם ע"כ התוספות שבו לא חשוב הנאה כיון שהי' ראוי בלאו"ה אבל מאן לימא לן שהכביסה בבגדים מטונפים חשוב רק תוס' הנאה ר"ל תוספות תיקון ולא עיקר תיקון והדבר פשיטא לי דלא כן היא ורק עיקר גדול הוא ולא תוספות בעלמא צד) עד שאין שייך לומר בו שהי' ראוי בלאו הכביסה עיין פסחים סו"פ ע"פ שחשבו בין השלשה שחייהן אינן חיין מי שאין לו אלא חלוק אחד וכן במו"ק דף י"ד ובש"ע סי' תקל"ד דמי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכובסו בחוה"מ וכן עיין בנדרים דף פ"א מימרא דשמואל ערבוביתא דמאני מתיא לידי שעמומיתא ועיי"ש בר"ן שכתב כשיש בבגדיו ערבובית של זוהמא שאינו מכבסן תמיד ולובשן כשהם מזוהמין מביאו לידי שעמום ותמהון לב עכ"ל - מכ"ז חזינן עד כמה הוא עיקר גדול בין החיים לילך בבגדים נקיים ומכובסים א"כ פשיטא דלא שייך לומר בו דהי' ראוי ללבישה אף בלי הכביסה ולא יחשב הכביסה להנאה וזה פשוט וברור בעיני כביעותא בכיתחא - ונראה לי דכן נמי דעת הגאון בנתיב חיים שם על המג"א הנ"ל דבכביסה לא שייך סברת המג"א הנ"ל שכתב שם הנת"ח בזה"ל וה"ה כלי פשתן שנתן הנכרי תחת המכבש בשבת שרי דהא יכול ללובשו בלא זה עכ"ל ולמה נקט דוקא חידושו בכבישה ולא בכביסה דהוא כולל טפי אף שאר בגדים וכבישה ל"ה רק בכלי פשתן אלא ודאי משום דכביסה דהוא עיקר גדול בנקיות לא שייך סברא הנ"ל ורק בכבישה דהוא באמת רק משום תוספות הדור ע"כ דמי להא דמנעל כן נר"ל בכונת דבריו והיא אמת וברור לפע"ד וא"כ לפי"ז לק"מ קושייתו ודו"ק

- (ב) הא חדא ועוד קאמינא אפילו יהיבנא לי סברתו דגם בכביסה הי' שייך סברת דהי' ראוי בנאו"ה (מה שאינו כן אליבא דאמת מטעם שביארתי לעיל) אפ"ה נראה לי דלא בכל מקים שרינן מכח סברא הנ"ל ולא בכל מקים אומרים דלא חשוב הנאה מכח דהי' יכול ליהנות ממנו אף בלא זה דע"כ לא כתב המג"א דהיכ' דהיא ראוי בלא זה ל"ה התוספות תיקון הנאה רק שם גבי מנעלים דגוי החליקו מעצמו בלי ציווי ישראל

אמרינן דלישראל לא הי' צריך רק מנעל הראוי ללבישה ומה שעשה הגוי תוספות תיקון בו אמדינן דעתו דלא ניחא לי' בתיקון זה כיון דיש בו איסור שבת ודמי למאי דאמרינן בעלמא איסורא לא ניחא לי דליקנא והוו לגבי תיקון זה כדבר שאינו מתכוון ואם כי הוא פס"ר עיין מג"א סימן רנ"ג ס"ק מ"א דפ"ר גבי עכו"ם שרי עיי"ש - וכן גבי חזרה בפירוש כתב הפרמ"ג בשם לבוש דהא דאם החזירה העכו"ם מיתר מיירי דעכו"ם עשה כן מדעת עצמו עיי"ש ע"כ מותר מכח סברא דכיון דהי' ראוי בלאו"ה נ"ח הנאה וכמו שהסברתי הדברים דהוי לגבי הנאה זו כדבר שא"מ וכ"ז באם העכו"ם עושה מעצמו משא"כ אם הוא מצוה לעכו"ם שיעשה תוספות הידור זו מה בכך דהי' ראוי ללבוש אף בלי תוספות מעשה זו מ"מ כיון דהוא רוצה בכך ומחשבו להנאה מהכ"ת יהי' חשוב כלא מתהנה הא חזינן דרוצה להנות בו דהא מצוהו על כך ומה בינה לבין הנאת עיקר מלאכ' כיון דהוא רוצ' בתוספות הנאה זו ומחשבו להנאה שפיר חשיב הנאה ומלאכה ואסיר ליהנות ממנה כמו בשאר מלאכות שבת דאיתעביד באיסור אמורה דנכרי -

וא"כ ממילא שם בתוס' דהישראל נתן לנכרי לכבוס הבגדים חזינן דחשבו להנאה ומיירי בסתם בלא קציצה ובלא קבלנות דאל"כ בלאו"ה מותר וא"כ פשיטא דאסור ולק"מ על המג"א מתוס' ישנים ל דהמג"א מיירי בלא ציוה לו ע"כ מותר מכח סברא הנ"ל ותוס' מיירי בציוה לו לעשות ואז לא מועיל סברה הנ"ל שלא לחשבו להנאה כיון דהוא שפיר מחשבו להנאה ומה גם במלאכת שבת דבמלאכת מחשבת תלה רחמנא וזה סברא אמיתית לפע"ד - ויצא מזה לנו לדינא דהיכה דישראל מצוה לנכרי שיעשה לו איזה מלאכה שהוא רק לתוספות תיקון ג"כ אסור ולא מהני לן מידי מה שהי' ראוי' ליהנות ממנו אף בלא זה התיקון כיון דהוא מצוהו על כך ע"כ דמחשבו למלאכה ע"כ אסור ליהנות ממנו כמו שאר מלאכה דעשה הגוי בשביל ישראל דאסור לישראל - וממילא עפי"ז מוכרח לומר הא דהתיר בנתיב חיים הנ"ל בכלי פשטן שנתן הנכרי תחת המכבש בשבת דשרי משום דהי' ראוי' ללביש' בלא זה, זה דוקא בעשה הגוי בעצמו אבל אם מצוהו על כך באמת גם זה אסור ודו"ק כי הוא הלכתא רבתא לשבתא, כן נראה לפע"ד - (ג) וראיתי למי שגדול בחכמה בספר תשורת שי ח"ב סימן קנ"ב שכתב להיפך דברינו ודעתו שם דכל דבר שהוא ראוי בנאו עשיית העכו"ם אם כי ע"י מעשה העכו"ם ניתוסף הנאה מ"מ כיון דע"י מה שהי' ראוי בלא זה לא חשוב הנאה ממילא אין נפ"מ בין אם הי' נעשה ע"י ציווי ישראל או מדעת עצמו ולעולם מיתר עי"ש שכתב דמה שהתיר המג"א במעלים שהחליקו הגוי בשבת מיירי ג"כ בשמה ישראל להחליקם ולתקנם בשבת אפ"ה מותר מה"ט גופא כיון דראוי בלא זה לא חשוב הנאה כלל וכן התיר שם מה"ט בשנתן

ישראל מנעלים לגוי להשחירם אם דאסור לצוות לו לעשות כן ואפי' אם עושה הגוי מעצמי צריך למחות בידו אעפי"כ בשעבר ונתן בדיעבד מותרין לנעלם וסמך עצמו על דברי המג"א הנ"ל וכפי פירושו את דברי המג"א דמיירי אפילו באם צוה לו להחליקם בשבת שרי מה"ט הנ"ל דלא חשיב הנאה כיון דראוי בלא זה וסיים התירו בזה"ל וע"כ בלאו"ה הכי הוא דהא מה דאסרינן לפעמים בכדי שיעשו משום דלא יהנה ישראל וכאן דלא חשוב הנאה כ"כ כיון דבלאו"ה הי' ראוי ליהנות בו ממילא לא שנ"א בין נעשה ע"י ציואת ישראל או לא עכ"ד הגאון ז"ל -

ואחרי המחילה מכבוד הדר גאונו איני מבין דבריו ואינני יורד לסוף דעתו כלל כיון דהוא בעצמו כתב דאסור לציות לגוי להשחיר המנעלי' בשבת וגם עוד מחיוב למחות ב' איך כתב אעפי"כ דאם השחיר מותר להשתמש בו דכיון דמיתר להשתמש בו בודאי לא ימחה ואדרבא עוד יש לחיש שיצוה לכתחלה להשחיר ובהדיא מוכח בר רמב"ם פ"ו דשבת ה"ח דהא בהא תליא דהיכא דאסור לומר לגוי לעשות לו איזה מלאכה בשבת אם עשה הנכרי בשבילו אפילו מדעת עצמו אסור ליהנות ממנו בכדי שיעשו כדי שלא ישתכר במלאכתו דאם יהנה ממנו יש לחוש שיצוה לו לכתחלה אבל אם אסרינן לו בכדי שיעשו אז אין לחיש לזה כיון דבלאו"ה אין לו הנאה ממנו כלום - וז"ל הרמב"ם שם ולא אסרו בנ"מ שימתין בכדי שיעשו אלא מפני דבר זה שא"ת יהי' מותר מיד שמא יאמר בעכו"ם לעשות לו וימצא הדבר מוכן מיד וכיון דאסרו עד שימתין בכדי שיעשו לא יאמר לעכו"ם לעשות לו שהרי אינו משתכר כלים מפני שהוא מתעכב לערב בכדי שיעשו דבר זה שנעשה בשבת עכ"ל וכן איתא ברמ"א בריש סימן רע"ו עכו"ם שעשה בבית ישראל מדעתו אין הישראל צריך לצאת ועיין שם במג"א דצריך למחות בו וגם דאסור להשתמש לאורו עיין שם - הרי בפירוש דהיכא דצריך למחות אסור להשתמש בו בדיעבד - וכן כתבו תוס' ורשב"א בשבת קכ"ב דה"ט דאסרינן מלאכת גוי שעשה בשביל ישראל אעפ"י דקיי"ל כר"מ דהמבשל בשבת בשוגג יאכל משום דשם מידע ידוע דאסור לעשות לכתחלה אבל במלאכת הנעשית ע"י גוי אי שרית לי' בדיעבד אתי למימר לי' דמלאכות הנעשית ע"י גוי קילי ואע"ג דאי אמר לי' נמי ליכא איסורא דאו' לאו גזר' לגזר' היא דכולה חדא גזר' היא עכ"ד - וכן כתב הר"ן שם דה"ט דמחמרינן טפי במלאכת נכרי ממלאכת ישראל דבמלאכת ישראל בשוגג ליכא למיגזר אטו מזיד אבל כמלאכת נכרי איכא למיגזר שמא ירגילנו בכך והיינו טעמא דבמלאכת נכרי שנעשית בשביל ישראל אפילו לערב אסור בכדי שיעשו ואילו כמבשל בשבת למאן דשרי האי תבשיל שרי למו"ש לאלתר ואין צריך להמתין בכדי שיעשו עכ"ל - והשתא אחר כל אלה הדברים

איזה היתר יש למי שנתן מנעלים לגוי להשחיר בדיעבד כיון דמחיוב למחות בו לכתחלה וכיון דמחיוב למחות ולא מיחא אסור אף בדיעבד ודוקא אם מיחא בווהגוי אעפי"כ עשה מותר כמבואר במג"א סוף סימן רע"ו סקי"ג אבל היכא דלא מיחא וכש"כ היכא דמצוהו על כך בודאי אין סברי להתיר דאיכא לכל החששות הנ"ל דירגילנו בכך לעשות לו מלאכה זו או שאר מלאכות בשבת - והשתא דהוא בעצמו פסק דיש למחות ביד הגוי שרוצה להשחיר המנעלים בשבת איך התיר בדיעבד מכח סברא דהי' ראוי ללבוש אף בלא זה כי היכא דאין מועיל סברא זו שלא יצטרך למחות בו כ"כ אין מועיל להתיר לו כדיעבד דהא בהא תליא דהיכא דמחיוב למחות אסור בלא מיחוי וכש"כ היכא דעשה עפ"י ציואתו וז"פ וברור בעיני - ומה שטביה ראי' ממה שהתיר המג"א ללבוש המנעלים שהחליקן הגוי בשבת מכח הסברא דהי' ראוי ללבוש בלא זה - וכן מהחזיר הגוי בשבת בסי' רנ"ג אף במצטמק ויפה לו משום דכבר הי' ראוי בלא זה ל"ח הנאה כ"כ וכ"כ הכא בהשחרת המנעלים ע"י גוי בשבת - י"ל דאינו ראי' משם משום דשם באמת דעת המג"א דאינו מחיוב למחות בגוי שבא לעשות בשבת מה"ט גופא דל"ח הנאה וממילא כיון דאינו מחיוב מותר נמי בדיעבד ובהדיא רמז המג"א בסימן רנ"ג סקי"ז על סימן רע"ו גבי אם יש נר בבית ישראל ובא עכו"ם להדליק נר אחר מותר להשתמש לאורה בעוד נר ראשון דולק מה"ט גופא דלא חשוב הנאה כ"כ כיון דבלאו"ה הי' יכול להשתמש בנר ראשון ושם באמת אין צריך למחות בו כמו דמשמע מהגהת רמ"א שם שכתב ומותר למחות בעכו"ם שבא להדליק נר (ועיין שם במג"א ובלבש"ר למה כתב לשון מותר דהא מחיוב למחות) הרי הרמ"א כתב דין מיחוי דוקא באופן שלא הי' לישראל אלא נר זה שהדליק העכו"ם בלבד אבל בבבא הראשונה דכתב המחבר דהי' לישראל נר תחלה ובא העכו"ם והדליק עוד נר דלא חשוב הנאה כיון דכבר יש לו נר בפ"ע באמת אין צריך למחות בו וכיון דאין צריך למחות באמת מה"ט שרי ליהנות ממנו וכמו כן היא אצל חזרה דעכו"ם ואצל מנעלים דסי' רנ"ב דמשום האי סברי' דלא חשוב הנא' באמת אין צריך למחות אף ברואה שבא העכו"ם לעשות וע"כ מותו בעשה מעצמו והשלשה דינים הללו שווין הן דבסי' רנ"ב רמז המג"א על סי' רנ"ג ובסי' רנ"ג רמז המג"א על סימן רע"ו ושם ע"כ לא צריך למחות וכמו שכתבתי לעיל מלשון הרמ"א הנ"ל דמשמע מלשונו דבבבא ראשונה אין צריך למחות - וכאן אוסיף עוד דע"כ מיירי בדברי המחבר דלא צריך למחות ולא מיחא דאי במיחא מאי רבותא דהי' לו נר תחלה דהיכ' דמיחי' אף בלא הי' לו נר מותר כמו שכתב המג"א שם בשם הב"ח וע"כ דשם בנידון המחבר לא צריך למחות וע"כ מותר בעשה הגוי - וא"ש פסקא דמג"א בכל אותן המקומות הנ"ל משא"כ פסקא

דתשובת תשורת שי הוא תמיה מאד כיון דהוא בעצמו מודה דצריך למחות בגוי הרוצה להשחיר המנעלים בשבת איך התיר בדיעבד היכא דלא מיחא ומכש"כ היכא דצוה לו בפירוש לעשות הא בהדיא מבואר בכל אותן המקומות שהבאתי דהיכ' דמחיוב למחות ולא מיחא ומכש"כ היכ' דצוהו לעשות דאסור אף בדיעבד ע"כ לדעתי אחרי המחילה דבריו תמוהי' כי אוחז החבל בשתי ראשין ודו"ק

- (ד) גם יתר דברי הגאון הנ"ל שם בתשובה אינם מובנים לי במה שכ' דהא דהתיר המג"א את המנעלים שהחליקן הנכרי בשבת משום הסברא דהיו ראויין אף בלא זה מיירי אף באופן שעשה הנכרי מדעת הישראל והביא ראי' לדעתו כיון דהמג"א רמז לסי' רנ"ג גבי חזרה ושם דעת הגאון בש"ע התניא דאף בשהחזיר ע"י ציווי ישראל שרי ממילא דאף גבי המנעלים הדין כן דשרי אף כשעשה מדעת ישראל ובזה חיזק פסקו דגם בשחירת המנעלים אף בשהי' מדעת ישראל מותר והאריך שם להביא גם משאר ספרים דהך חזרה מיירי אף במזיד ע"י ציווי ישראל עכתו"ד ועיי"ש -

הנה בהך חזרה דסי' רנ"ג אם מיירי גם בעשה מדעת ישראל ושלא כדברי הפרמ"ג שהבאתי לעיל בשם לבוש - נראה לי דיש להביא ראי' להיפך דעת הגאונים שהביא בס' תשורת שי ויהי' ראי' לדברי הפרמ"ג והלבוש הנ"ל - דהא המג"א רמז לסי' רע"ו דמבואר שם בהי' לו נר ובא עכו"ם והדליק נר אחר דמותר להשתמש בו והנה מלשון המחבר שכתב ובא עכו"ם והדליק משמע שמדעת עצמו בא ולא ע"י ציווי ישראל א"כ מוכח דאם הדליק מדעת ישראל באמת אסור להשתמש בו דאל"כ למה לא נקט רבותא יותר דאפילו אם עשה מדעת ישראל מותר ליהנות בו וע"כ דאינו מותר האי תוס' הנאה רק בעשה העכו"ם מעצמו משא"כ אם צוהו ע"ז א"כ בהדיא אחשבי' להנאה באמת אסור ליהנות בו וא"כ ממילא דגם בדין חזרה הדין כן דהא משוה המג"א להדדי וממילא דגם גבי מנעלים הדין כן - ועוד יותר אטעים דברי בס"ד להוכיח דהך דינא דנר מיירי דוקא בשעשה מדעת עצמו ולא מדעת ישראל וע"כ מותר ליהנות ממנו דהא כתב המחבר שם דלאחר שכלתה נרו אסור להשתמש בו והוא מדברי הטור שם ובב"י כתב ע"ז דהוא פשוט וכ"ע מודו בה כיון דהודלק בשביל ישראל - ולכאור' מאי פשוטתא היא הא בריש הסי' קי"ל דהיכ' דהודלק בהיתר היינו שהדליק הנכרי לצרכו או לצורך חולה מותר לישראל להשתמש בו והיינו אף לאחר צורך הנכרי או לאחר צורך החולה אעפי"כ מותר לישראל לבדו להשתמש בו כיון דהודלק בהיתר ועל כגון דא ל"ה גזרת חכמינו ז"ל לאסור - וא"כ הכא נמי גבי שהי' לו נר והדליק הגוי נר אחר דגם כן מותר לו להשתמש בו ול"ה בכלל גזרת חכז"ל והוי כמו שהודלק בהיתר וא"כ אמאי יהי' אסור להשתמש

בו אח"כ מה שנא מהא דריש סימן הנ"ל דמותר להשתמש בו אף אחר שאזלה ההיתר כיון דמעיקרא לא חלה עלי' האיסור וגם כאן הי' לן לומר כן וא"כ טובא ק' מה פשיטתא הוא ואדרבא לכאור' פשיטא להיפך להתירא וצ"ע -

אם לא דנימא דיש לחלק טובא בין האי דנר להא דריש הסימן משום דשם באמת מיקרי הודלק בהיתר דהיתר גמור הוא בלי שום חלות איסור כלל דהא מותר לו לומר לכתחלה להדליק הנר בין לצורך החולה בין לצורך עצמו כמבואר ברמ"א סימן ש"ז סעי' כ"א ועיי"ש במג"א ס"ק כ"ט וכיון דיש היתר לישראל לכתחלה לומר לעכו"ם לעשות זאת באמת אין שום חלות איסור על נר זה ומקרי הודלק בהיתר ולא הי' בכלל גזרת חכז"ל וע"כ לעולם מותר להשתמש בו - משא"כ בנר נוסף שהדליק העכו"ם דבאמת אם עשה עפ"י ציווי ישראל אסור להשתמש בו וא"כ ע"כ דיש עליו חלות איסור ורק היינו טעמא דמותר להשתמש בו בשעשה גוי מדעת עצמו דלא חשוב הנאה כיון דהי' יכול להשתמש בלאו"ה והוי לגבי האי אור שניתוסף כדבר שא"מ וכנ"ל אבל עכ"פ יש עליו חלות איסור כשאר דבר שא"מ דג"כ אסור ואפ"ה מותר וא"כ זה דוקא כ"ז שהוא אינו מתכוין לו היינו כ"ז שנר ראשון דולק משא"כ היכ' שכבר כבה ואז שפיר מתכוין לו ע"כ באמת אסור וא"ש - וכ"ז אם נאמר דאסור כשעשה עפ"י ציווי ישראל אז לא מקרי הודלק בהיתר א בל אם נימא דאף מדעת ישראל מותר א"כ דמי ממש להא דריש הסי' דמקרי הודלק בהיתר ול"ה בכלל גזרה חכז"ל ושרי לעולם וא"כ טוב' קשה למה בנר נוסף דהוי ג"כ הודלק בהתיר וה"ר דמותר אף בשאמר לו לעשות לכתחלה וא"כ קשיא טובא למה יהי' אסור ליהנות ממנו אחר שכבה וקשה טובא מה פשיטתא היא לאיסור הלא אדרבא פשיטא איכ' לאידך גיסא להתיר - וע"כ דהיכ' שצוה לו ישראל לעשות כן אסור וע"כ שפיר לא חשוב הודלק בהיתר -

ועוד יותר יש להטעים דברי כיון דבאמת מה שאסרינן מלאכת גוי מבואר בראשונים דהוא משום דיש לחוש שיאמר לו לעשות מלאכתו וכ"ז אם כשיאמר לו אסור אז יש לגזור אף כשעשה מדעת עצמו אבל היכ' דאף אם צוה לו מותר א"כ למה יאסרו מלאכת הגוי כמו הכא ביש לו נר דשרי להשתמש בו חף באם יצוה לנכרי להדליק נר א"כ למה יאסר להשתמש בו אח"כ מה אמרת דניחוש דיאמר לגוי להדליק ומה בכך כיון דאף אם יאמר מותר להשתמש בו ואין לומר דהגזרה הי' שמא יאמר לו להדליק נר בלתי לבדו ז"א דתמיד יש לחוש דיצוה לעשות כמו שנעשה מעשה ההדלקה וכמו שלא חששו בנר שהדליק לצורך חולה או לצורך עצמו דמותר להשתמש בו אח"כ ולא גזרו שמא יאמר לו להדליק בשבילו אף בלי חולה דעל זאת אין לחוש דחולה בבריא או צורך נכרי בצורך

ישראל לא מיחלף כ"כ י"ל דלא גזרו היכ' דהדליק נר אצל נר ישראל דידליק בלתי נר ישראל דזה עם זה לא מיחלף עיין ברשב"א שבת קכ"ב חילוק כזה וא"כ ק' טובא למה יהי' אסור להשתמש בו אח"כ וע"כ דהיכ' שצוה לו ישראל אסור להשתמש בו וא"כ שפיר אסור אחר שכלה נרו של ישראל משום חשש שיצוהו לעשות כן - ואין לומר א"כ אף כ"ז שדולק נרו יהי' אסור מטעם הגזרה שמא יאמר לו ע"ז י"ל דבאמת הוי כגזרה לגזרה וכמו שהבאתי לעיל בשם הרשב"א ורק דכולה חדא גזרה וא"כ י"ל היכא דעשה מדעת עצמו וגם כיון דלא יש לו הנאה כ"כ לא החמירו בו אבל בשכלה נרו אז יש לו הנאה טובא שפיר גזרו אטו שמא ואמר לו בפירוש - אך אם אמרת דאף בעת שיאמר לו מותר א"כ למה יהי' אסור כלל אף אחר שכבר כלה וכנ"ל - וע"כ דהיכ' דעשה עפ"י ציווי ישראל אסור אף בנר נוסף להשתמש בו ועפי"ז א"ש הכל בס"ד והטעם דאסור כבר אמרתי למעלה משום דבאמת יש הנא' בנר נוסף דאינו דומה נר אחד לב' נרות ורק היכא דהי' יכול להשתמש בנר א' לבדו וגם לא צוה לעשות אמרינן דלא ניחא לי' כלל בהאי נר שהדליק העכו"ם ואינו מחשיבו משום אי' שבת וכדאמרינן איסורא לא ניחא לי' דליקני והוי עליו כדבר שאין מתכוין ואם דהוי פ"ר באמורה לעכו"ם קיל פ"ר וגבי מלאכת נכרי קיל פ"ר וכ"ז אמרינן בשלא צוה לו אבל היכ' דמצוה לו חזינן דאחשבי' להאי הנאה הניתוסף וכיון דחשבו להנא' ע"כ באמת אסור להשתמש בו וזה ברור כסברא בס"ד -

ועפ"י דברים האלה נדחין נמי דבר בעל תשורת שי ז"ל במה שכתב שם בתשובה לחזק דבריו דגם בשצוה לעכו"ם היא מותרת שכתב וז"ל וע"כ בלאו"ה הכי הוא כיון דמה שאסרינן לפעמים בכדי שיעשו משום דלא יהנה ישראל וכאן דלא חשוב הנא' כ"כ כיון דבלאו"ה הי' ראוי לישראל לא שנא בין נעשה ע"י צוואת ישראל או לא עכ"ד - ולפע"ד שנא ושנא כיון דבאמת הוי כאן הנא' טוב' ורק אמרינן כיון דהי' יכול להשתמש בלא זה לא חשוב לי' הנא' וכ"ז שכאין מצוהו אבל בשמצוהו דאחשבי' ואיכוון להאי הנא' ע"כ באמת אסור וזה ברור ואמת לדעתי -

המורם מדברינו דמעשה הנר דסימן רע"ו אינו מותר אלא בשעשה מדעת עצמו ולא מדעת ישראל א"כ ממילא דדין חזרה דסימן רנ"ג דוקא באופן זה מותר דהא המג"א רמ"ז על סימן רע"ו וא"כ לפי"ז יש ראי' טובא לפרמ"ג ולבוש דדינא דחזרה דוקא בעשה מעצמו ולא על ידי ציוי ישראל ודו"ק

- (ה) ודע דלכאור' יש לדייק להיפך דברינו הנ"ל שהעלינו דהא דינא דנר דסימן רע"ו מיירי דוקא כשעשה שלא מדעת ישראל והוא מדברי רבינו הגר"א בביאורו שם בסימן רע"ו שכתב על האי דירא וז"ל מדמתירין מלאכת גוי בכדי שיעשו אלמא כל שאינו נהנה

מהם אע"ג דנעשה באיסור מותר ליהנות ממנה עכ"ל - וכונתו מבואר דה"ה כאן לא חשוב הנאה כיון דהי' יכיל להשתמש אף בלא נר דעכו"ם ממילא אף בהדליק באי' שרי - ולכאור' כיון דהוא למד זאת מדין כדי שיעשו ובהדי' מבואר ברמב"ם בפ"ו והמחבר בסי' ש"ז וכן הסכים המג"א בסוף סימן שכ"ה דאף באמר לו ישראל לעשות בשבת מותר בכדי שיעשו וכיון דהאי דינא מדין כ"ש נלמד ממילא דאף בשצוה לו ישראל הדין כן כן הי' נראה לכאורה -

אך כד תעיין היטב תראה שאין לומר כן דהרי בטעם דאף באם צוה ישראל לגוי לעשות מלאכה בשבת דשרי בכ"ש כתב הרמב"ם שם בפיו בזה"ל מפני דלא אסרו כדי שיעשו אלא מפני דבר זה שאם יהי' מותר לו מיד יאמר לעכו"ם לעשות וימצא לו הדבר מוכן מיד וכיון דאסרו בכ"ש לא יאמר לעכום לעשות דהרי אינו משתכר כלום מפני שהוא מתעכב לערב בכ"ש דבר שנעשה בשבת עכ"ל - הרי דבפירוש כתב דה"ט מותר בכ"ש אף בשאמר לו ישראל משום דלא משתכר מידי ולא יהי' שום חששא - נמצא היכ' דבאמת משתכר באמת והי' אסור - א"כ הכא דבאמת משתכר הרבה דאינו דומה הנאת אור נר אחד להנאת נרות הרבה איכא שכר טובא באמת אסור היכ' דאומר לעכו"ם לעשות משום חשש דירגילנו בכך ואל תשיבני א"כ אף בעשה מעצמו יהי' אסור מהאי חששא כמו גבי מלאכת שבת - י"ל דה"ט כמו שכתבתי למעלה כיון דאין צריך לו כ"כ לא נחשב בעיניו וכמאן דלא מהני מני' דמי ואז דמי ממש לדין כדי שיעשו שדימה הגר"א ז"ל וכ"ז היכא דלא צוה לו י"ל דלא אחשבי' ודמי לכ"ש אבל אם צוה לו א"כ חזינן דאחשבי' שפיר משתכר הרב' במלאכ' זו וע"כ חמור מדין כדי שיעשו ואסור וזה ברור בעיני בס"ד והם קילורין לעינים בביאור דין נר דסי' רע"ו ודו"ק

- (ו) וכעת נראה לי לומר עוד יותר דאף להנך שי' דסברי דגבי חזרה מותר אף במקום שעשה מדעת ישראל מ"מ אין מזה ראי' להך דמנעלים דיהי' שרי ג"כ אף בעשה מדעת הישראל דהם לא התירו אלא דוקא בחזר' אבל לא בשאר דוכתא ומטעם שאומר בס"ד - והוא דכבר כתבתי בכונת המג"א שכתב גבי מנעלים דכיון דהי' ראוי בלאו"ה לא חשיב הנא' כ"כ דאין הכונה דע"י דראוי להשתמש זולת התיקון לא חשוב התיקון שעשה בו יותר הנא' גמור' דז"א דהא אנו רואין דניתוסף בו הנאה טובא ע"י התיקון החדש שנעשה בו רק דאנו אומדין דעתו דלא ניחא לי' בתיקון זה ולא מחשבו למידי והוי עליו כדבר שא"מ וע"כ מותר להשתמש בו ועפי"ז העליתי דזה דוקא בעשה העכו"ם מדעת עצמו משא"כ כשישראל מצוהו חזינן דאחשבי' באמת אסור ליהנות ממנו אבל כ"ז די"ל דלא אחשבי' להנא' זו שפיר מותר התוספות שניתוסף ע"י תיקון העכו"ם - ועפי"ז נראה לומר

דעד כאן לא מגלה לן הציווי שלו חשיבותו של הנא' הניתוסף רק גבי מנעלים או גבי נר דסימן רע"ו דאם צוה לעכו"ם להחליק ולשפשף המנעלים דלולי שרוצה בהנא' זו למה צוה אותו על כך או גבי נר דלולי דצריך לו עוד נר למה צוה להדליק לו וע"כ דרוצה בכך ע"כ באמת חשוב הנאה ואסור - אבל גבי חזרה בשבת ע"י גוי י"ל דמותר אף בשצוה לעכו"ם להחזיר מהטעם כיון דראוי לאכיל' בלא זה לא חשוב הנאה ואי דא"כ למה צוה להחזיר י"ל דלא משום הצמיקה יתירה כיון להחזיר ורק שלא יצטנן ולהחזיק חומו הוא מכוין ולא לתוספות הנאה שיהי' לו ע"י שיצטמק יותר ורק מצב הקודם רוצה להחזיק דזה לא חשיב הנאה דהוי רק כהברחת ארי דקיי"ל דלא חשוב הנאה אבל לא חישב כלל הנאה דצמיקה נמצא דלא נהנה כלל ממעשה העכו"ם ע"כ מותר אף בשעשה הגוי מדעתו - וכ"ז גבי חזרה די"ל דכונת צוואתו לא הי' בשביל תוספות הנאה רק משום להחזיק מצב הקודם ע"כ באמת מותר בכל ענין - אבל גבי מנעלים או נר דשם לא שייך לומר כן ע"כ משום הנאה הנוספת הוא מצוה ע"כ באמת אסור אם הי' עושה עפ"י ציווי ישראל כן נראה לפע"ד צה)

נמצא לפי"ז אם כי מרן התניא וסייעתו התירו גבי חזרה אף בשעשה עפ"י דעת ישראל אין מזה ראי' לגבי מנעלים ושאר דבר ומטעם שכ' ושלא כדברי הבעל תשורת שי - ונראה לי דזה גרם לו להגאון הנ"ל לומר כדבריו משום דפירש את דברי המג"א במה שכתב כיון דראוי בלאו"ה היינו דע"י סברא זו לא חשוב הנאה ע"כ כתב דאין חילוק בין אם צוה או לא צוה אבל באמת אין הפשט במג"א כן רק כיון דאין צורך בו ולא חשוב הנאה כ"כ אמרינן דלא ניחא לי' ואין מכוין עליו והוי דבר שא"מ וכ"ז בלא צוה אבל בשצוה חזינן דאחשבי' ומכוון עליו ובאופן זה באמת אסור כן נ' בביאור דכרי רבינו מג"א וזה ברור בעיני בס"ד ודו"ק

- (ז) ונראה בס"ד ראי' ברורה לדברי דאין הפשט כדברי המג"א כמו שכתב הבעל תשורת שי ז"ל דע"י סברא דהי' ראוי בלאו"ה לא חשוב הנאה כלל ולא אהני מעשה נכרי ורק כמו שכתבתי דהכונה דאינו מכוין עליו כיון דלא צריך לי' כ"כ - והוא דלכאו' קושיא אלימתא על המג"א דהתיר המנעלים ע"י סברא הנ"ל כיון דהי' ראוי בלאו"ה לא אהני לי' מעשה הנכרי והביא ראי' מדין חזרה דסימן רנ"ג ונראה כאלו סברא זו היא חידשה הלא סבר' זו כבר מחודשת ועומדת מימי רבותינו בעלי התוספות והיא כתובה בתוס' שבת קכ"ד בשם ר"ת גבי מילא מים מרשות היחוד לרשות הרבים לבהמתו אסור וכתב הר"ת דדוקא לבהמתו אבל לישראל עצמו כיון דהי' יכול לשתות המים אף בלי מעשה הנכרי שהי' יכול לילך לבור לא חשוב הנאה ולא אהני מעשיו ע"כ מותר לישראל לשתותו וכן

כתבה הבעל המאיר שם בשם חכמי נרבונה והיא ממש סברת המג"א שכתב דכיון דראוי לשמש בלא זה לא אהני מעשיו ולא חשוב הנא' א"כ אין חדש תחת השמש ואמאי לא הזכיר כלל מר"ת הנ"ל צו) ועוד יותר יגדל הפליאה הלא באמת לא קיי"ל כר"ת בסברתו הזה רק כר"י שם בתוספות דפליג על הרבינו תם וכן הרשב"א והר"ן כתבו דעל כרחך נהנ' ממעשי הנכרי דהא לא הלך לבור ע"כ אסור ועיין ב"י וש"ע שכ"ה דהכי קיי"ל להלכה והרמ"א כתב בד"מ ובהג"ה יען שאין לנו רה"ר אנו סומכין על ר"ת אבל להלכה גם הוא מודה שלא קיי"ל כר"ת א"כ יגדל התימא למה פה סמך הגר"א או המג"א על סברא זו שהיא באמת סברת ר"ת הנ"ל - ועל כרחך כדברינו הנ"ל דאין הכונה דלא חשוב הנאה דשפיר הוא נהנה ממלאכתו רק דאנו אומדין דעתו דלא ניחא לי' בהנאה זו כיון דאין צורך בו אל השימוש וכמו דאמרינן בעלמא דאיסורא לא ניחא לי' דליקני כיון דאמת כבר הי' ראוי לשימוש מערב שבת ועכשיו שתיקנו הגוי ביותר בשבת אמרינן דלא כל קהימני' לאסרו בתיקון שלו ואמרינן דלא ניחא לי' בתיקון זה ועיין במג"א בשם א"ז כה"ג ובהגהת ר"ב פרענקעל ז"ל על הטו"ז סוס' רנ"ג כה"ג ע"כ מותר המנעל וכ"ז בלא צוה אבל היכא דחזינן דרוצה בהנאה זו באמת אסור כמו גבי מים דכיון דבאמת לא הלך לבור גילה דעתו דרוצה בהנאה זו וכמו שכ' הר"ן וזה ברור והיא ראי' גדולה לדברינו הנ"ל וגם עיין בבעל המאור בפ' כל כתבי וכן בשלטי הגבורים שם שכ' בפירוש דאף לר"ת דהתיר ע"י סברא דהי' ראי' בלאו"ה ולא אהני מעשיו דוקא דעשה הגוי מדעת עצמו אבל בעשה מדעת וע"י ציווי ישראל אסור עיי"ש וא"כ פשיטא דאף באם נימא דברי מג"א כפשוטו והוי לי' ממש סברת ר"ת מ"מ בצוואתו אין סבר' להתיר ועפ"י האמור ברור דהיכא דצוה ישראל לגוי להשחיר מנעלים בשבת דאסור בכדי שיעשו וכפסק התפא"י והחיי"א ודלא כבעל תשורת שי וכל תשובתו שם נפלאת בעיני ודו"ק -

ויען כי כבר ארכו הדברים אסתגר בזה ואשאר בזה ידידו דו"ש באהבה ה' יזכהו ללמוד מתוך נחת והרחבת הדעת דקדושה - פ"ק בוסערמין יצ"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל:

סימן סג

שוכ"ט סלה אל אהובי ידידי מאז הרב הגדול כו' מו"ה שמואל שלעזינגער נ"י בק"ק אונגוואר יצ"ו.

יקרתו הגיעני וע"ד שהביא לי קו' מורו הגאון בעל "לחם שלמה" שליט"א שהקשה על רבינו הטו"ז שתי' דע"כ לא גזרו שמ"י במילה דהתורה התירה בפירוש וכתבה ביום

אפילו בשבת - וע"ז הקשה הגאון הנ"ל דלמא מיירי במילה ע"י צפורן דלא שייך לגזור גזרה דשמ"י כמובן - אבל באיזמל אכתי ק' ניגזור גם במילה גזרת שמ"י עכק"ו - ולי הדבר א"ש ולק"מ דמבואר באו"ח סימן של"א בב"י ובטו"ז ובמחה"ש דכשם דאסור להוציא האיזמל כך אסור להוציא התינוק עיי"ש - וא"כ אף אם תיקו קרא דביום על מילת הצפורן אכתי יש לגזור שמא יעבירנה גבי תינוק דיטול את התינוק וילך אתו אצל בקי במילה וע"כ דגלתה התורה דבמצות מילה אין לגזור כלל וא"כ דברי הטו"ז כראוי מוצקין ודו"ק צז)

שוב הביא בשם הגאון מו"ה מאיר דן פלאצקי בעל כלי חמדה שכתב דבצפורן ל"ה חילול שבת וע"ז לא צריך כלל קרא דביום ומורו השיג עליו דבאיסור חובל ל"ש כלאח"י ועפי"ז הק' מעכ"ת אם נימא כשי' הגאון כ"ח דמילה בצפורן הוי כלאח"י וליכא חילול שבת אכתי באמת למה ידחה מילה שבת ימול בצפורן עכ"ד בקצרה - אחרי המחילה לא הבנתי קושייתו דהיטב אמר הגאון הנ"ל דקרא למה לי ומדכתיב ביום ע"כ דכך גזרה התורה דמילה תדחה שבת ולק"מ -

אך מה שאני מתפלא על הגאונים הנ"ל שפשיטא להו דיש לימול בצפורן לידידי קמבעיא לי טוב' דהרי מה דקיי"ל דשחיטה צריך להיות בתלוש הוא מקרא דויקח את המאכלת חולין ט"ז וביו"ד סימן ו' ס"ב ועיי"ש בטו"ז סק"ד דתיבת ויקח מורה על דבר הנקח מיד ליד כמו מאכלת והוא דרשא דאו' עיי"ש בפרמ"ג - א"כ גבי מילה נמי דכתיב ותקח צפורה צור ותכרות ערלת בנה ושם ג"כ תיבת ותקח מיותרת דהוי סגי אם הי' כתוב ותכרות צפורה ערלת בנה ולמה לא נימה דאתא לדרשה דהכריתה צריך להיות בתלוש בדבר הניקח מיד ליד - שוב ראיתי שמעלתו רמז לעיין בהגהת רש"ש חולין ט"ז ועיינתי שם וראיתי שעמד בזה וכתב דלא אישתמיט בשום דוכתא לאישמעינן דמילה פסול במחובר וגם פריעה תוכיח דנהגו בצפורן עיי"ש - והנה מה שהוכיח ממה דלא אישמיענן דפסול מחובר במילה י"ל דזה אינו כדאי לדחות ילפותא מפורשת בתורה דדברי תורה עניים במק"א ועשירים במק"א ועוד דנלמד סתום מן המפורש דכמו שלמדו בשחיטה מקרא דויקח כ"כ ילפינן במילה מקרא דותקח - ומה שהביא מפריעה י"ל דשאני פרועה דהוא מילתא אחריתא לגמרי והתורה לא כתבה ותקח רק גבי כריתת הערלה כדדכ' ותקח ותכרות אבל גבי הפריעה דהוא מילתא אחריתא וה"ר דלאברהם אבינו לא נאמרה בזה לא גלתה התורה דמחובר פסול בה ע"כ באמת כשר - משא"כ גבי כריתת הערלה דכתיבת ותקח ותכרות באמת מחובר פסול כן נלפע"ד ומה שלא מכרה בשום דוכתא נראה לי עוד טעם לזה כיון דעפ"י המדרש מצוה דוקא באיזמל כמובא בספרים ומצות

מילה מקיימין בשמחה על צד היותר טוב לא הוצרך כלל להשמיעני דמחובר פסול כיון דלא שכיח ודו"ק לח)
והנני ידידו דורש שלומו באהבה -
ה' יתרו תרפ"ד לפ"ק פישטיאן יצ"ו.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן סד

ראיתי בבית ועד לחכמים היו"ל ע"י ידידי הרב ר' יוסף שמעון פאללאק בסאטמאר חוברת י"א סי' שנ"א שהגאון מו"ה שמואל לוי ווינבערגער ג"י אבדק"ק סערדאהעלי יצ"ו יצא לדון בדבר חדש דאיסור אמורה לעכו"ם בהשחתת אילן הוי מהתורה עפי"ד הרמב"ם בה' מלכים דאף במונע ומשך המים מאילן הוי מהתו' דזה ל"ה רק גורם כדמוכח מתוס' ורא"ש ביצה כ"ה דכל דבר שאינו נעשה מיד הוי רק גורם ואפ"ה אסור מהתורה א"כ כמו כן אמורה אסורה מהתורה דהוי ג"כ כגורם עכ"ד בקצרה -
הנה כבר אמר החכם אין חדש תחת השמש כבר קדמו בדבר זה הגאון בשו"ת ריב"א סימן נ"ג ממש כל דבריו נמצאו שם ועיי"ש בסוף סימן נ"ב דכתב ג"כ דהיכא דגרמא אסור אף אמורה לעכו"ם אסור דהוי גרמא עיי"ש - אולם מצאתי להגאון בשו"ת בית אפרים יו"ד סימן ס"ב שהאריך להוכיח דאין לאמורה לעכו"ם עם גרמא שייכות זל"ז דאף במקום דגרמא אסור מהתו' אמורה לעכו"ם מותר משום דל"ה גורם בזה דכל מקום שאסרו גרמא היינו במעשה אבל באמורה לעכו"ם ליכא מעשה ע"כ אין בזה מדין גרמא עיי"ש שהאריך הרבה בזה בטעם לשבח - וכן מצאתי בתשורת שי ח"ב ר"ג שכתב בזה"ל אך מ"ש כ"ת דאמורה לגוי לעשות מום בבכור מהתורה אסור דהוי כגורם ליתא כמבואר בנתיבות סימן קפ"ח דאם הגוי אינו פועל בשכר לא חשוב גורם עכ"ל - ומה"ט באמת פסק בס' ערך שי יו"ד סימן קט"ז מכח דברי הרמב"ם הנ"ל דגורם אסור בהשחתת אילן דה"ה פועל גוי אסור דהוי גורם עיי"ש - הרי דגם הערך שי אזיל בשי' הגאון מסד"ה נ"י דנשמע מדברי הרמב"ם דגורם אסור באילן עכ"ז לא דן רק בפועל גוי משום גורם אבל באמורה גרידא הוי פחות מגורם וכשי' הב"א הנ"ל ופלא שלא הזכיר מדברי הב"א כלל וכן הביא בבית יצחק ח"ב חיו"ד סימן קכ"ו דמשמע מפ"ת סימן רצ"ז בשם תשו' חות יאיר דע"י עכו"ם קיל מגרמא עיי"ש שהביא בשם ספר יאושע שרצה ג"כ לומר דבמטיל מום בקדשים דגרמא אסור ה"ה אמורה לעכו"ם אסור מהתו' וכן במהר"מ שיק יו"ד סימן שי"ד דן לומר כן דאי' אמורה במום הוי מהתו' מטעם גרם ועיי"ש שהאריך בדברי

הרמב"ם ולא זכר השר שכבר קדמו בזה הבית אפרים וגם במה שחילק בין אמורה לגרם ועיי"ש -

אלא שאני תמה בעיקרא דמילתא שדנו הגאונים הנ"ל מדברי הרמב"ם שהוא מספרי דאף במנע ממנו המים חייב דשמעינן מהדא דאף גרמא אסור - מנין להם זאת דזה מקרי גרמא לא מיבעא לדעת רבינו הח"ס ביו"ד סימן רס"ג בד"ה ועל השנית שכתב בזה"ל ונלע"ד דלא מקרי גרמא אלא כשאינו עושה מעשה בידים אלא שנמחק מאליו ע"י מי המקוה כשטובל בלי גמי אבל כל שעושה מעשה אפילו אינו עושה בגוף השם מ"מ כיון דסוף סוף ע"י מעשה שלו נמחק הוי מחיקה גמורה ואסורה וראי' לזה מגרם כיבוי דדינא הכי כדמוכח מתוספות ס"פ כירה לכל התירוצים עיי"ש וה"ה למחיקה דמי להדדי עכ"ד מרן ז"ל צט) הרי שכ' בפירוש דהיכ' דעושה מעשה בידים אף דאינו עוש' בגוף הדבר לא מקרי גרמא רק עשי' גופא כיון דע"י מעשה נעשה הדבר ומה"ט אסור במחיקה אף דגם שם גרמא מותר כדקיי"ל בשבת ק"כ א"כ ממילא גם גבי השחתת אילן כיון דעל ידי מעשה המניעה נשחת האילן ל"ה גורם רק גוף השחתה כן נראה פשוט עפ"י דברי רבינו הנ"ל -

ואם כי דברי רבינו הח"ס ז"ל הם שלא כדברי הרא"ש בפ"ב דביצה דהוא חילק בין בעושה מעשה בגוף הדבר או בחוצה לה דבעושה מעשה בגוף הדבר ל"ח גורם בעושה חוצה לה אז חשוב גורם הרי דדברי הרא"ש הם נגד דברי מרן ז"ל י"ל דמרן ז"ל כתב דבריו עפ"י דעת התוספות דס"פ כירה הנ"ל עכ"פ לשי' התוספות אופן זה לא חשוב גורם (ועיין בב"א שם סימן ס"ב הנ"ל מ"ש לענין היכ' דההיזק לא בא מיד וכן במהר"מ שיק או"ח סימן קי"ד ומזה משמע קצת שלא כדברי הח"ס) -

אמנם נראה לי דאפילו לשי' הרא"ש הנ"ל נידון דהרמב"ם וספרי הנ"ל לא חשוב גורם רק עיקר מעשה ואף דהגאון מסערדאהעלי שליט"א רמז בדבריו לדברי הרא"ש דביצה דמשם משמע דהוי גורם לפע"ד המעיין בסוף דברי הרא"ש יראה דאם מתחלה רצה לומר דממהר כיבוי הוי רק גורם דמותר בכיבוי - אבל אח"כ כתב בזה"ל הלכך נראה לומר בטעמ' דמסתפק חייב משום דממהר כיבויו ובזה כ"ע מודו דחייב דע"כ לא פליגי אלא באינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה חוצה לו דבר הגורם כיבוי אבל השמן והפתילה שניהם גורמים הדליקה והממעט באחד מהם ממהר את הכיבוי עכ"ל - ורצה לומר דזה לא חשוב גורם אלא עיקר עיין כתב סופר או"ח סימן נ"ה שהבין ג"כ כן בהבנת דברי הרא"ש כיון דשניהן גורמים השמן והפתילה גורמים הדליק' והממעט בא' מהן ממהר הכיבוי ועושה מעשה בגוף דבר הדולק ולכך חייב עיי"ש - ואחרי שכן כמו כן נימ' בנידון

דאילן כיון דהמעיין ואילן שניהם גורמים הפירות (דעיקר קפידת ההשחתה הוי רק משם הפירות כמבואר ברמב"ם ובש"ס) והיכא דמנע המים הוי ממש כמניעת השמן מהפתילה לרא"ש דלא חשוב גורם רק גוף המעשה והכ' נמי המים הוי השמן והאילן הוא הפתילה והממעט בא' מהן הוא נוגע בגוף הדבר העושה פירות ומזיקו וא"כ לא חשוב גורם רק מזיק גופא וזה ברור ואמת לכל המודה על האמת וא"כ אדרב' מדברי הרא"ש שרמז עליו הגאון דסד"ה הנ"ל הוא ראי' היפך חידושו דמשם מוכח דלא הוי גורם רק מזיק גופא כן נראה לי ברור בס"ד - ונראה לומר עוד דאף לשי' התוספות בביצה שם דלא אזלי בשי' הרא"ש בביאור דהמסתפק ג"כ י"ל דמניעת המים מהאילן הוי ממש כמו מניעת השמן דחייב משום מכבה והקשו התוספות דהוי רק גרם כיבוי דמותר ותירצו דתיכף מכהה אורו וביאר הכתב סופר שם דבריהם דהכונה דתיכף התחיל הכיבוי ומכהה אורו והולך ונכבה עד שתכבה לגמרי וכה"ג יצא מסוג גרם ונכנס בסוג עושה מעשה וחייב כיון דמלאכת הכיבוי התחיל מיד עיי"ש שהאריך בזה וכן הוא במהר"מ שיק או"ח סימן קי"ד דהיכ' דהפעולה התחיל מיד אף דלא ניכר עוד ל"ה גורם עיי"ש - א"כ כמו כן נראה לומר בהא דספרי דחייב במונע את המים מהאילן דתיכף כאותו רגע דהמשיך את המים מן האילן התחיל הכחושה גבי' וכוחש והולך עד שמתיבש לגמרי א"כ אין בו משום גרם רק משום עושה מעשה ממש כן נראה לי בביאור הך דינא דספרי הנ"ל דדמי ממש למסתפק שמן שבנר דחייב אף דגרם כיבוי מותר משום דמסתפק ל"ה גרם או מטעמא דרא"ש או מטעם דתוספות הנ"ל וכהסבר הכת"ס הנ"ל א"כ האי המשכת מים הוי ממש כהסתפקות השמן דלא חשוב גרם וזה נראה ברור בס"ד ופלא על הגאונים הנ"ל שלא נחתי לזה ודו"ק -

פ"ק פישטיאן ב' ויק"פ תרפ"ג לפ"ק.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב.

עיין פסחים ט"ו מי דמי התם גרמא בעלמא הכא בידיים והוא לכאורה היפך דברי מרן הח"ס המובא בפנים דהא גם שם עשה מעשה אפ"ה חשוב גרמא - ואולי יש לחלק דשם לא ברי הזיקא ע"כ הוי רק גרמא אבל הכא ברי הזיקא ע"כ חשוב מעשה - ועיין בשדי חמד מערכת מ"ם שהאריך בזה - ועיין ג"כ בב"ק דף צ"ח - וכענין אם אמורה לעכו"ם חשוב גרמא דיהי' אסור היכא דגרמא אסור שהארכתי בפנים עיין ח"ס אבה"ע ח"א סי' כ' שכתב בזה"ל כלומר דאמירה לעכו"ם אינו אסור בשאר איסורים אפילו הגרמא ל"ה דגוי עושה אדעתא דנפשי' בשביל ישראל ולא מקרי הגרמא אלא כשנעשה המעשה מאלי'

שלא ע"י בן דעת רק על דעת ישראל המצוה מעשה ההוא עכ"ל מובא בס' חלקת השדה להגאון מבאניהאד ז"ל באות ק"י - וכן דייק הרי"ם ביו"ד סוף סימן י"ח מדברי הרא"ש וראב"ד בב"מ דף צ' דאמורה לעכו"ם גרע מגרמא וב"ה שבראי' זו גם אני הרגשתי בלמדי שם דברי הרא"ש וכן הרגיש בראי' זו הגאון בבית יצחק יו"ד ח"ב סימן קנ"ו סוף אות יו"ד ובח"ב בק"א סימן ב' סק"ה הרי דרוב בנין ורוב מנין כלם אזלי בשי' הבית אפרים המובא בפנים וכן עיין פסחים ד' ל"ה - אך עיין בחינוך מנוה כ"ז דהמצווה לעשות הוי גורם עיי"ש במנ"ח ובמהר"מ שיק תרי"ג מצות ודו"ק.

סימן סה

בדבר ששאלתני ידידי נ"י במה שראית לצדיקים ואנשי מעשה שמאריכין מאד בשלחנותיהם בסעודות דשבת הכי לא הי' עדיף לקצר ולעסוק במקום זה בתורה הלא אתה בעת הזאת שהי' חברך אצל שלחן צדיק שהי' מאריך בשלחן למדת איזה דפין גמרא תוספות עכ"ד שאלתך -

תשובה. לולי ידעתי כי בתום לבבך שאלת זאת שרצונך לידע ולהבין דרכי הצדיקים עובדי השם אמיתיים ולא ח"ו לשום תהלה במלאכי אלקים לא השבתיך כלל על דבריך אך בשאר ידעתיך מאז להולך תמים ורצונך באמת לידע ולא לשאול שאלות וקושיות על צדיקי הדור הי"ו אשיבך כפי קט שכלי וכפי אשר למדתי מפי סופרים וספרים וכיד ה' הטובה עלי הסכת ושמע לדברי - אמת כי ליכ' חשיבות קמי' שמיא בעוה"ז מתורה ומשנה שלימה שנינו ות"ת כנגד כלם וכן אמרו חכמינו ז"ל אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"ח של הלכה (ומקום אתי להציג מה שאמרתי בס"ד בספרי על התורה ה' יזכני להוציאה לאורה בביאור מאמר זה כי יש לדקדק למה לא אמרו אין לו להקב"ה בעולמו אלא התורה שאדם לומד מה יוחוס יש להמקום שהאדם לומד בו ועוד הני ד' אמות מה עבודתייהו - אבל נראה שהדברים סובבים על דברי מאמרם זל במדרש על פסוק ויקחו לי תרימה משל למלך שהי' לו בת יחידה בא אחד מן המלכים ונטלה וביקש לילך לו לארצו וליטלה אמר לו המלך בתי שנתתי לך יחידית הוא לפרוש ממנה איני יכול לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון א' עשה לי שאדור אצליכם שאיני יכול להניח את בתי כך אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש ממנה איני יכול לומר לכם אל תטלה איני יכול אלא בכל מקים שאתם הולכים בית אחד עשי לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש עכ"ד המדרש עיין ברבה ותנחומא - ולכאורה ק' תינח בזמן שבית המקדש קיים יש לו בית דירה בזמן

שאין ביהמ"ק קיים אנא יהי' בית דירה שלו כביכול וכבר נאמר במדרש שהקב"ה אמר בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו היינו אפילו בזמן הגלות ועתה איזה בית נבנה לו בגלותינו המר - אך י"ל עפ"י מאמרם ז"ל במכות דף יו"ד ובשבת למ"ד על פסוק שה"מ לדוד שמחתי באומרים לי בית ה' נלך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע שמעתי בני אדם שהיו אומרים מתי ימות זקן זה ויבא שלמה בנו ויבנה בית הבחירה ונעלה לרגל ושמחתי - אמר לו הקב"ה כי טוב יום בחצרך מאלף טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני מאלף עולות שעתיד שלמה ברך להקריב לפני ע"ג מזבח עכ"ל הש"ס - הרי שלך לפניך שחביב לפני הקב"ה החצר והבית שלמד בו דוד תורה כמו שאמר הכ' טוב יום בחצרך יותר מבית המקדש שיבנה שלמה - א"כ י"ל דזה הבית דירה שביקש הקב"ה מישראל הוא הבית המדרש שאדם לומד בו וזאת יכלו לעשות לו בכל מקום ובכל זמן ובזה מדויק מאד לשון חכז"ל שאמרו מיום שחרב ביהמ"ק אין לו בעולמו אלא ד"א של הלכה היינו דייקא מיום שחרב ביהמ"ק דאז הוי בית דירה שלו הבית המדרש ואילו בזמן שביהמ"ק קיים הוי בית דירה שלו הביהמ"ק כמו שאמר הכ' ועשו לי מקדש וכמבואר במדרש שיהי' לו לבית דירה ק) והנה בסוכה דף ג' ע"ב גבי פלוגתא דרבי וחכמים דחכמים מכשירין סוכה שאין בה ד' על ד' אמרו עד כאן לא אמרו רבנן התם אלא לענין סוכה דדירת עראי הוא אבל לגבי בית דדירת קבע הוא אפילו רבנן מודו דאי אית בי' ד' על ד' דיירי בי' אינשי ואי לא דיירי בי' אינשי עכ"ל הש"ס הרי דדירת קבע ליכא בפחות מד' - ועפי"ז תבין היטב מאמר חכז"ל במה שאמרו שאין לו להקב"ה אלא ד"א של הלכה דייקא ד' אמות היינו שהקב"ה ביקש שהדירה קטנה שעושין לו יהי' דירת קבע ולא דירת עראי היינו שיהי' לימודם בדרך קבע בביהמד"ר ולא בדרך עראי וזאת א"א אלא באופן שיהי' ד' על ד' כמבואר בסוכה הנ"ל - ובזה נ' ג"כ כוונת מאמרם ז"ל שבכל מקום שהזהרו חכז"ל על לימוד התורה נקטו בלשונם הלשון "קבע" כמו בפרקי אבות עשה תורתך קבע, קבעת עתים לתורה רמזו על הכונה הנ"ל שעיקר השמחה שיש לו להקב"ה בלימוד התורה הוא דוקא חם הוא בדרך קבע קבוע וקיימא תדיר ולא לפרקים וכאשר רומז על זה מאמרם ז"ל שאמרו ד' אמות של הלכה והבן כי הדברים נכונים בס"ד) וכן דרשו חכז"ל על פסוק כי טוב יום בחצרך מאלף שאמר הקב"ה לדוד שטוב לו יום אחד שעוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנו להקריב וכן דרשו על פסוק לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה אמר רבא בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ועוד בש"ס ומדרש במקומות מפוזרים מגודל שבח מעלת לימוד התורה הקדושה - אבל עכ"ז כבר אמר רבא תכלית תורה תשובה ומעשים טובים וכן

אמרו בקידושין גדולה תורה שמביאה לידי מעשה הרי דהמעשה עיקר וכן אמרו כל מי שאין בו אלא תורה אף תורה א"ב וכל ספרי היראים קדמאי ובתראי מלאים מזה דהעיקר רק המעשה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וכתרגומו ויחי בהון לחיי עלמא - וע"כ ניתנו לנו תרי"ג מצות שהן הן המעשה אשר התורה מביאה אלי' - אבל דע שגם מעשה המצות ג"כ עוד אינם תכלית הנרצה מאת השם כי עוד יש מזה תכלית מעולה ויותר גדולה במעלה מזה אשר יוכל האדם להשיגה רק באמצעות התורה והמצות עיין רמב"ם סוף ה' תמורה שכתב בזה"ל ורוב דיני התורה אינו אלא עצות מרחיק מגודל העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים עיי"ש - וזכה ברוח קדשו לכוון לדעת הזה"ק שמכנה ג"כ לתרי"ג מצות התורה תרי"ג עטין דאורייתא שהן רק עצות איך לבא אל האמת ולהתקרב אליו יתברך שמו - וזה לשון הפירוש ברמב"ם ריש פרק ב' מיסודי התורה שכתב עלמה שכתב הרמב"ם האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה"א ונאמר את ה"א תירא וכתב המפורש בזה"ל ולא נתנו כל המצות אלא כדי שנגיע בהם לזו המדרגה כדכתיב ובחרת בחיים לאהבה את ה' עכ"ל - הרי דתכלית התורה ותכלית המצות הוא רק להביא את האדם לידי אהבת השם ב"ה וב"ש - והא לך לשון הרמב"ם ז"ל סוף ה' תשובה כבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה כמו שצוה ואמר בכל לבבך ובכל נפשך אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעהו ועפ"י הדעה תהי' האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה לפיכך צריך ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ובתבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג עכ"ל הקדוש - והנה עתה כדורות האחרונים שנחלש כחנו ונתמעטה השגתינו ואין אנו יכולין לילך במושכלות ובחקירות ולא כימים הראשונים ימים האלה כי בדורות הראשונים שהי' להם שכל חזק וכח עצום ומוחות גדולות היו יכולין לבא לאהבת השם בדרך החקירה כמו רבינו הרמב"ם וחכמי דורו אבל עתה אין אנו יכולין לבנות על חקירתינו כי חקורתינו הם דמיונות כוזכות אשר אינם מביאים אל מטרת האמת פוק חזי לכל הני שאחזו בחקירה מה עלתה בידן כמבואר בארוכה בספר הקדוש אור החיים להקדוש מוה"ר יוסף יעב"ץ ז"ל שהי' מגלות ספרד ואעתיק את לשונו הקדוש אולי אין ספרו מצוי כ"כ וז"ל בפרק ב' מספר הנ"ל כן אלה האנשים אחר שהם מתפארים שידעו השם בחכמתם פורקים מעליהם עול תורה ועול מצות מתנכרים לאביהם שבשמים מלעיגים ומשחקים במקיימי התורה והמצות בלבתם אליכם אישים אקרא מגלות ספרד אני אשר גורשנו בעוה"ר והעצומים ורוב המתפארים בחכמה ובמע"ט כלם המירו את כבודם ביום מר והאנשים

ועמי הארץ מסרו גופם וממונם על קדושת בוראם עיי"ש ותראה נפלאות ואנו אין לאחוז כעת בחשכות הגלות המר רק באמונה המורשת לנו מאבותינו הקדושים והאמונ' מביא לידי אהב' לאהוב את השם ולאהוב תורתו ומצותיו ומי שחזק באמונה לומד את התורה ועושה מצותו לשמה וזוכה לנועם העליון כמבואר בספרים הקדושים ועיין בספר הנ"ל וגם בסמ"ק מעיין גרים להגאון מאור הגולה קדוש ה' בעל בני"ש הנספח לספר הק' אור החיים הנ"ל ותלהב לבך לאהבת השם כי כל הספר הוא מענין זה קא) והנה כדי לבא לידי אמונה אמיתית נתן לנו הקב"ה את השבת כמבואר במדרש מובא בטור סי' רצ"א שלשה מעידין זע"ז הקב"ה וישראל ושבת עיי"ש - והנה עקרי האמונה הם שלשה מציאת השם שהיא המציא כל הנמצאות והיא חידש את העולם, ותורה מן השמים, ושכר ועונש כידוע - וראיתי מרגליות יקרה ונקודה נפלאה בשו"ת שערי צדק להגאון הקדוש מדעש ז"ל באו"ח סימן כ"ב ואעתיק את לשונו אות באות כי כל דבריו הם דברי אלקים חיים וז"ל ולפע"ד הגם שיש בזמר אתקינו סעודתא סודות נוראים אשר אינני מבין לא מני' ולא מקצתו רק הפשוטו לפי קט שכלי הענין כך מאחר שנודע ששבת קדש הוא יסוד האמונה שלמה זכרון למעשה בראשית וזכר ליציאת מצרים והוא יסוד התוה"ק והנה כתב ספר העיקרים ששורש העקרים הם שלשה ולפע"ד הם באופן זה (א') להאמין בהשי"ת בורא כל העולמי' יש מאין ומצינו בדניאל ששי"ת נקרא כביכול עתיק יומין וגם לשון עתיק שנעתק מכל שכל אין להשיגו כלל (ב') להאמין בהשגחה דלא כמו אנשי דור אנוש כמ"ש הרמב"ם בריש ה' עכו"ם והנה ההשגחה נקרא בשם פנים כנודע מהמורה נבוכים ואמרו חכמינו ז"ל אפי רברבא ואפי אטי והגם שא"י כלל באלו ענינים מ"מ יש להסביר הדבר עפ"י דברי רבינו סעדי' גאון עיי"ש משגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים דהרואה מן החלון הוא רואה ונראה לגמרי אבל המציץ מן החרכים רואה ואינה נראה רק מעט מזעיר ולכן אם רואין ההשגחה עין בעין נסים נגלים נקרא מן החלונות אבל בזה"ז שהכל הוא בהסתר נסים נסתרים הגם שבכ"ז ההשגחה עלינו כמ"ש ואף גם זאת מ"מ אינו נראה לנו כ"כ רק למי שמביט היטב כנודע עכ"ד הגאון ר"ס ז"ל וזה אפי רברבא ונקרא ג"כ בספרים הק' חריך אנפין וההשגחה הנסתרת נקרא זעיר אנפין - (ג) צריך להאמין בשכר ועונש ועיקר השכר אנו מצפין ע"י לימוד ושמירת התורה הקדושה וזה נקרא בשם חקל תפוחין קידושין כדפירש"י גבי יעקב אבינו ע"ה שנכנס עמו ריח גן עדן והיינו שדה תפוחין - וג' עקרים הללו המה יסודי האמונה וע"ז נצטוונו בג' סעודות של ש"ק אשר בכל אחד מהסעודות נקנה אחד מג' עיקרים אלו ועמו גם שאר עיקרים והיינו אתקינו סעודתא דמהמניתא שלימתא דהאמונה שלימה נקנה בהם ולכן

אף שבכל אחד נקנה רק אחד מ"מ גם ב' העיקרים נקנה עמה והיינו אתיין לסעדה בהדה מבואר מזה דלא בסעודה קטנה שעושין בשחרית דלא נצטוינו בה כלל נקנה עיקרי האמונה על ידי שירות ותשבחות וח"ת רק בשלשה סעודות שנצטוינו המאריכים בהם המה מסוגלים לזה עכ"ד הגאון הצדיק הנ"ל (עיי"ש שנשאל אם לומר אתקינו סעודתא בהסעודה קטנה שעושין אחר תפלת שחרית וע"ז כתב שלא נכון לעשות כן כי העיקר הזמר המסוגלת לקנות האמונה הוא רק בסעודות שלצטוינו והמאריכין בהם בשירות ותשבחות ובחידושי תורה) -

והנה דבר גדול דיבר האדון ששלשה סעודות דשבת המה מסוגלות לקנות בהם עקרי האמונה כי הם נגד שלשה עקרי האמונה -

הנה רוח ה' דבר בפי הגאון ז"ל וזכה לכוון בזה לדעת הקדוש ר' יוסף יעב"ץ ז"ל הנ"ל בספרו יסיד האמינה שכתב בזה"ל ולגלות לנו ענין זה תקנו לנו חכז"ל שלש תפלות בשבת האחד אתה קדשת והוא הראי' על יסוד שהוא חידש העולם השני ושמח משה במתנת חלקו והוא אות על ההשגחה כמו שאמרו היום הזה ראינו כי ידבר אלקים חת האדם וחי ואז נאמר ג"כ כך יאמינו לעולם וידוע דעיקר ההשגחה לתת את התורה כי בה אנו עושין רצון שי"ת ואנו מושגחים ובעבורה שכר ועונש והשלישי אתה אחד שמורה על אחדותו - ובאמת כן הוא ג"כ בטור סימן רצ"ב שהתפלות נתקנו נגד שלש שבתות נגד שבת בראשית שהוא חדוש העולם והשני של מתן תורה שכ"ע בשבת נתנה התורה והשלישי נגד שבת שלעתיד שמורה על אחדותו יתברך שיהי' ה' אחד ושמו אחד - ובזה פרשתי מאמרם ז"ל אלמלי שמרו ישראל שני שבתות מיד נגאלו ר"ל שמאלו שלשה שבתות שיש לנו עוד לא זכינו אלא לשנים מהם היינו לשבת בראשית ושבת של מתן תורה אבל לשבת שלישית עוד לא זכינו - ואלמלי היינו שומרים שני שבתות היינו שבת קודש כראוי וגם היינו מחזיקין את התורה כבר היינו זוכין גם לשבת השלישית והבן -

וכתב עוד בספר יסוד התמונה הנ"ל וז"ל ודע שבני ישראל בני קדושים צריכים לעשות ג' סעודות גופניות מעורבות עם אלה השכליות כל אחת סמוכה לתפלה ולידע ולהודיע שזהו העיקר אשר עליו נוצרנו תחלה הסעודה נפשיות ואח"כ הסעודה הגופניית ולכן צריך שתהי' הסעיד' בציור שורשה ויסודה כיצד בסעודת הלילה יצייר בשכלו חדוש העולם ולא יעבור מנגד עיני שכלו בסעודת הבקר השגחתו יתברך ומדין תורה שכר ועונש בסעודת מנחה אחדותו ולכן צריך שתהי' הסעודה סמוך לתפלה ושלא כדברי ר"ת עיי"ש שהאריך בזה - הרי דגם הוא כתב דהשלשה סעודות מרמזים על עקרי האמונה אלא בשינוי קצת מהגאון מדעש ז"ל שהוא כתב דהסעודה ג' מורה על שכר ועונש והיסוד

אמונה כתב דזה נכלל בכלל תורה מן השמים ורק מורה על אחדות השם שיהי' בב"א וכמו שכ' שם עוד שע"כ נזכר בתפלה הג' מנוחת שלו' ושלוה השקט ובטח מנוחה שלימ' שאתה רוצה בו לא כמנוחת עוה"ז שאינה כרצונו כביכול כי לא באנו עד עתה אל המנוחה והנחלה וכתב הרמב"ן ז"ל בספר שלחן ארבע שעל אותו הזמן אנו אומרים בעלמא דברא כרעותי' שזה העולם אינה כרצונו כביכול נמצא שהעיקר הוא תפלת מנחה וכמו כן העיקר שבסעודות הוא השלישית ולפיכך הפליגו רבותינו ז"ל בשכר המקיים שלש סעודות ושמו השלישית עיקר כלול בה כולן וכמו שהזכיר בתפלה ג' שלש אבות והוא סוד האחדות האמיתי ואעפ"י שכבר הקדמנו שבכל אחד מהיסודות נכללו שלשתם אבל היותר מפורסים הוא שבכלל השלישי הב' עכ"ל הקדוש בספר יסוד האמונה הנ"ל עיי"ש שהאריך בזה בדברים אמיתיים ואלקים חיים - וכן בשלה"ק כתב שהסעודה שלישית מורה על עת שיתגלה מאור העליון - ובזה זכיתי להבין במה שיש להפליא שהמנהג הוא לישב בסעודה שלישית בלי דליקת נר והלא ידוע מה שאמרו חכז"ל בשבת כ"ה על פסוק ותזנח משלום נפשי זו הדלקת נר בשבת ופרש"י שם ובמקום שאין גר אין שלום וא"כ למה אין מדליקין נר בש"ס - וא"ת מפני שא"א לומר לעכו"ם להדליק הא אפשר לעשות נר דולק מער"ש וביותר יש להפליא על הצדיקים שיושבים ומאריכין מאד בש"ס שעות הרבה בלילה ויושבים כך בלי נר ואעפי"כ טועמין בעת הזאת עריבות נפש ונעימות גדולה ומרגישין שמחה יתירה עד להפליא ובעת שמדליקין הנרות כבר אינם מרגישין נעימות נפש כ"כ כמו קודם ההדלקה כידוע לכל המרגיש הרגש קדושת ש"ס ובאמת היא פליאה נשגבה - אבל הוא הדבר שדברנו כמבואר בשלה"ק דאז מתגלה אור העליון וכן הביא בסה"ק יסוד שורש ועבודה מזוהר פ' פקודי דעל סעודה שלישית נאמר אז יבקע כשחר אורך ע"כ לא צריך לנר הגשמי ואעפי"כ יש שלום ושמחה ועוז וחדוה במקומינו והבן כי הוא אמת -

ועפי"ד האלה אמרתי בביאור מה שראיתי להגה"ק בספר ישמח משה בפ' וזאת הברכ' לפרש הפיוט של זמירות שבת בסעודה שלישית בבואו מאדום חמוץ בגדים כי' ראותו כי כן אדומי העוצר יחשוב לו בבצרה תקלוט כבצר ומלאך כאדם כו' ומזיד כשוגג במקלט יעצר אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נוצר עכ"ל הפיוט - והקישור היא פלא איך נמשך האי אהבו את ה' כו' למה שמספר מטעותו של היצה"ר ואמר הקדוש הנ"ל דהנה האי פיוט לקוח מש"ס מכות דמספר מהריגת היצה"ר ומפליטתו לערי מקלט בזמן הגאולה שיהי' בב"א -

ולכאורה קשה כיון דאומרים זאת בכל שבת א"כ יוכל לשמוע ולידע זאת ואיך לא נחוש שיתודע מזה כמו שאין מכריזין קביעת ר"ה מחשש שלא יתודע אל השטן ולמה אין חוששין גם בזאת שלא יודע לו - ותירץ עפ"י דידוע דיש יום אחד בשנה שאין שליטת היצה"ר והוא משתלח לארץ גזרה כדי שלא ישמע ולא ידע ממעשה בני ישראל ולא יהי' לו פנאי להשטין וכיון דהשטן משתלח מבני ישראל יכלו לעשות מעשיהם בשלימות ולרצות פני אביהם שבשמים - כמו כן יש לומר דבזמן שישראל יושבים בשלש סעודות נתגרש השטן מהם אל ארץ גזרה - ע"כ שפיר נוכל לזמר זמירות הנ"ל ולהודות לאל על טעותו והרגתו ואעפי"כ לא נחוש על הודעתו יען כי בזה העת הוא נתגרש מעמנו וזה שמסיים אהבו את ה' כל חסידיו יען שכעת אין השטן בינינו והא ראי' שאנו מספרים בקול רם מטעותו ואין חוששין שישמע זאת א"כ ודאי דאינו כאן מפני שאינו שולט בעת הזאת א"כ הגיע השעה שנוכל לבא לידי אהבת השם בשלימות ע"כ אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נוצר שנוצר האמונ' ולא נעזוב אותה עכ"ד הקדוש הנ"ל ודפח"ח ולכאורה צריך להבין למה באמת אין ליצה"ר שליטה בשעת שלש סעודות אבל בהנ"ל יובן היטב יען כי הסעודה ג' גילוי אור העליון מאור שיהי' בזמן הגאולה בעת שיהי' ה' אחד ושמו אחד וכאשר הבאתי לעיל מיסוד האמונה שע"כ נאמר בה מנוחה שלימה שאתה רוצה בה והיא מעלמא דברא כרעותי' כדברי הרמב"ן בספר שלחן ארבע שהבאתי למעלה ומורה על העתיד וע"כ נקרא רעוה דרעוין וכמו שאמרו בפסחים נ"ט לעתיד לבא כלו טוב ע"כ שפיר אין ליצ"ה שליטה בזמן סעודה ג' כמו בזמן הגאולה דיתבטל מעלמא וא"ש בהבנת הדברים בס"ד -

נחזור לענינינו הרי דסעודות דשבת קדש מורין ומרמזין על דברים העומדים ברומו של עולם על שרשי האמונה ובפירוש אמר הקדוש מהר"י יעב"ץ ז"ל שצריך שתהי' הסעודה בציור שרשה ויסודה שיצייר בשעת הסעודה חדוש העולם ותורה נין השמים והשגחתו ואחדותו יתברך שיהי' בב"א ואחרי שכן הוא ענין סעודות הללו אשר על ידם יוכל האדם הישראלי להשיג תכלית המעולה תכלית היותר נרצה לו יתברך ודאי כי הוא אחד מן המקומות שאמרו להאריך כי אם יאריך בה יעיין יותר ויעמיק בגדולת הבורא וע"כ נתקנה זמירות לשבת לכל סעודה כי על ידי הזמירות נתעורר נפש השכליות וילך ממושכל למושכל בהשגות עד שישיג בעזה"י השגה יתירה ועצומה וע"כ כל המאריך בה הרי זה משובח כי אם יקצר בודאי שלא יתעוררו בו פעולות הנפשיות להיות נקבע בו שרשי האמונה הנ"ל - אבל ודאי דהאריכות יהי' כמו שכתב הגאון מדעש ז"ל בזמירות

ושירות ותשבחות וח"ת כי על ידי זה ישיג אורחות חיים ויקנה אמונה ומהאמינה יבא לידי אהבה ולא ח"ו בפטומי מילי בעלמא -

עוד נראה בס"ד בטעמה דמילתא דמזמרין בשבת שירות ותשבחות לאל בורא עולם - עפי"מ שראיתי לרבינו חיים אחיו של מרן מהר"ל מפראג בספר החיים שלו בפ"ו מס' פרנסה וכלכלה מרגניתא יקירא בענין שבת וז"ל מאהבת שי"ת את עמו ישראל וכדי להסיר מלבם כל ספק נתן להם את השבת קדשו שהוא אות ברית בינו ובינינו ובמנחתינו לא לא ישכנו ערלים. במה שירגיש כל איש ישראל בעצמו שפע אלקי ואור פניו כי רציתו ושמחה יתירה שנופל עליו בלי מתכוין מיד בהכנסת השבת וליל של שבת כולה אור ועוז וחדוה במקומינו בלתי ספק שאין זה רק ניצוץ האור והשמחה המבהיק ממקום שהנבואה יוצאת משם ואעפ"י שאין לנו לא נביא ולא חוזה ואנחנו על אדמת נכרי' עם כל זאת לא עזב חסדו ואמתו מעמנו להשפיע עלינו אור אלקים מידי שבת בשבתו ובפרט אנחנו עיפי הטרדא המר הזה אנו מוצאים מרגוע לנפשינו ביום הקדוש הזה ובזה נתברר לנו בירר גמור שאין אחריו ספק כי תורתינו תורת אמת, וזהו מטבע הנפש שהיא מקור השמחה ומטבע מצות השם שהם משמחי לב אשר שיניהם חצובים ממקום האור והשמחה ושקועים וכלואים במעבה החומר האדם שישמחו זה לעומת זאת בבא עת דודים יום ש"ק כאשר ישמח איש נכרי בארץ מרחקים לקראת אוהבו וקרובו שבא מארץ מולדתו ואע"ג שכבר נסתמו בעוה"ר כל מעיינות חכמת הקבלה ואין אתנו יודע עד מה עכ"ז אל חי חלקינו צורנו השאיר לנו ניצוץ זוהר הנפשי המתעוררת לפעמים מעצמה ומבקשת להכיר בוראה וארוחתה ארוחת תמיד ניתן לה מאת המלך ברוך הוא דבר יום ביומו להטעים לה מעט מיערת דבש אשר בקצה המטה ויאירו עיניו ולא נודע לו מאין בא כח ההוא עכ"ל הקדוש אשר דבר ברוח קדשו והם דברים הבוערים כגחלי אש מקדושת שבת קדשינו - הרי שעד כמה פועלת הש"ק בנפש הישראלי שמעוררת לו הרגשת הנפשיות לרגש געגוע אהבה לשוב ולהדבק למקורה לאלקי ישראל אשר משם נחנבה -

ואקדים עוד דברי הרמב"ם סוף ה' תשובה שהבאתי למעלה שכתב בזה"ל דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי וכתב הראב"ד שם בהשגות ע"ז וז"ל א"א זה השגיון לא ידענו לאיזה דבר כיון ואנו מפורשים אותו בשני ענינים לשון "שיר" כמו שגיון לדוד וענין אחר בעבור אהבתה תשגה בעניניך שלא תשים אליהם לב עכ"ל - וכתב ע"ז המגדול עוז וז"ל ואני אומר כי הפירוש השני עיקר אצל ר"מ ז"ל והיא נכון ויפה עכ"ל - ואני הפעוט אומר כי אדרבא יש לומר דעיקר

לרמב"ם הפירוש ראשון שהיא לשון שיר ממה שכתב למעלה לפני זאת וז"ל יתר מזה תהי' אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד והוא ששלמה אמר דרך משל כי חוצת אהבה אני וכל שיר השירים משל הוא לענין זה עכ"ל הרמב"ם לעיל מני' - הרי דהביא שיר השירים לענין אהבת השם שכתב שישגה בה תמיד א"כ יותר מודה על לשון שיר - אבל נראה לומר דשניהם אמת דמי שנפשו דבוק בדבר אחד וכל הרגש לבו לזאת הוא שוגה בשאר ענייניו ואינו משים לבו אליהם קב) וגם הוא משורר ומביא ההרגש שיש בלבו לחוץ ע"י שירותיו שמשורר כי כל השירה הוי רק התגלות ההרגש שנרגש בפנימיותיו וכל שירת דוד בתהלותיו הי' על אופן זה שבשעה שבא לדביקת השם התחיל לשורר וכן כל הצדיקים שאמרו שירה הי' באופן הזה ואפשר להעמיס דברינו בדברי הראב"ד ז"ל שאמר ואני מפורשים אותו בשני ענינים ר"ל שכן דעתו לפרש ענין זאת והוא אמת לדעתי (ובדרושיי לחנוכה הארכתי בביאור ענין חנוכה שקבעו חכז"ל להודות ולהלל והקשו גדולי הפוסקים מדוע לא נבקע ג"כ למשתה ושמחה וביארתי דענין חנוכה הי' מאהבה שנתעורר בהם אהבת השם בענין נפלא מאד וזה נתן כח להם למסור נפשם עבור התורה נגד גזרת יון להשכיחם תורתינו הקדוש' היתה אהבתם ודביקותם לשי"ת כ"כ גדולה עד שהיו שוגים בה ר"ל ששרו לאל בדביקות נפלא והיו שוגים בעניני עצמם ע"כ לזכר זה ניתקן ג"כ ענין חנוכה להודות ולהלל שהיא שיר ולא קבעו משתה ושמחה שהוא ענין עצמם וגופניי לרמז על גודל דביקתם בשם וכנ"ל ובדרושיי הארכתי ה' יזכני להוציאם לאורה) -

ועתה שהוכחנו שהמתעורר לדביקות השם ואהבתו צריך לשורר - ויען שפעולת השבת לעורר את נפש הישראלי להדבק במקורה ולאהבת השם וכמו שהבאתי מהקדוש רבינו חיים הנ"ל ע"כ ודאי היא שצריך לזמר ולשורר לפניו יתברך וכל המרבה לשורר לכבוד השם ה"ז משובח - והנה בזמירות דדוד מלכנו ע"ה מצינו שתי בחינות לפעמים שרתה עליו השכינה תחלה ואח"כ הי' משורר ולפעמים שר תחלה ואח"כ שרתה עליו השכינה כידוע מחז"ל בפ' ע"פ ובזוה"ק ומדרש היינו שפעמים בא לו תחלה הדביקות והדביקות הביא אותו לשורר ולפעמים עורר הדביקות ע"י השירה שהי' שורר תחלה - וכן הוא ג"כ ענין שבת דודאי מי שנפשו מזוככה יכול להרגיש תיכף נעימת וקדושת שבת קודש ודביקתה ומההרגש נעימה שלה בא לשורר אך גם מי שאינו בבחינה זו שירגיש תיכף מעצמו עכ"ז ע"י הזמירות שיזמר יתעוררו בו פעולות הנפשיות שבו ויבא לידי הרגש נעימות השבת ויש לכוון בזה פירוש הפיוט בליל ש"ק שאנו מזמרין מה ידודות את שבת המלכה כו' ובסוף אומרים ובכן נפשי לך ערגה ר"ל שתחלה הוצרך לעורר נפשו בשירה

ובזמרה עד שמתוך השירה בא לידי דביקות השבת והשם וזה הכוונה ובכן אחר ששרתי לפניך נפשי לך ערגה - והבן וממילא עפ"י האמור תבין שפיר מדוע תקנו לנו רבותינו הקדושי' לזמר זמירות בסעודא דשבתא והוא מטעם הנ"ל וב"ה הדברים אמיתיים לפע"ד - והנה הרמב"ם בסוף ה' שבת כתב ארבעה דברים נאמרו בשבת שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים שבתורה זכור ושמור ועל ידי נביאים כבוד ועונג שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד עכ"ל - ועיי"ש דמפורש מהו כבוד לצאת לקראתו ולרחוץ ולכבדו בכסות ועונג הוי בתבשילין - ולכאורה לדבריו ה"ל להקדים הכבוד לעונג כי כל הדברים שחשב לכבוד הן נעשים תיכף וקודמים לעונג שהוא מאוחר - ונראה לי דמרמז עוד על הכבוד שעושין בשעת עונג ר"ל בשעת סעודה והכבוד הוא הזמירות שמזמרים לכבוד האל ית"ש וע"כ כתב וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד ר"ל לזמר על העונג ואיש - **עכ"פ** מכל אלו הדברים תבין ותשכיל על מה סעודת שבת מרמזת ועד כמה היא מועלת לזכות הנפש ולבא לידי השגה גדולה המביאה לידי אהבה ויראה אמיתית והכל ע"י האריכות בשלחן אשר לפני ה' בשירות ותשבחות ע"כ בודאי מן הראוי להאריך בשלחן של שבת ויזכה לטהרת הנפש ואז כשילך ללמוד בודאי ילמוד בבחינה אחרת ממה שלמד קודם לזה ותורתו משתמרת ומתברכת וכמו דאמר בברכות ותוספתא על חסידים הראשונים שהיו שוהין הרבה שעות בתפלה - ובודאי ראוי אם אפשר בליל ש"ק דכולו אור וכמו שכתב רבינו חיים הנ"ל להיות אצל צדיק ולשמוע שיחתו שיח קודש בח"ת היוצאים ממקור טהור ונאמן באהבת השם כי אינו דומה ביושב לבדו בביתו להיות בדיבוק חברים אצל צדיק להיות מקשיבים לקולו קול ה'. וכאשר ראיתי מרבותי נשמתם עדן שהיו מקפידין שיבואו התלמידים בש"ק לשלחנם ודכירנא כד הוי יתיבנא במתיבתא דמרן רבן של ישראל בחיסט ז"ל והלכנו מידי שבת בשבתא לשלחנו ונפקי זיקוקין דנור מפומי' דרב ותן לחכם ויחכם עוד - וכמדומה לי ידידי שכבר יצאתי בזה ידי חובת תשובתי אליך ואל יחסדני שומע כי אני מחזיק עצמי להיות בבחינה הנ"ל ה' יודע ועד כי ידעתי בנפשי את מיעוט ערכי ורק מה שראיתי אצל רבותי וראיתי בספרים העליתי על גליון וה' יזכני להגיע למעלה הזאת ברוב רחמיו וחסדיו המרובים עלי מעודי אמן כיה"ר -

והנני חותם בברכה ובד"ש ושלו' תורתך פה ק"ק פישטיאן תרפ"ג לפ"ק.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן סו

בעזה"י ז' דחנוכה עזר"ת לפ"ק בוסערמין יצ"ו.
לה' הישועה ועליו ברכת סלה כבוד ידידי וחביבי הרב הגאון החריף ירא וחרד לדבר ה' כקש"ת מו"ה יחיאל מיכל הכהן פריעד שליט"א אב"ד דק"ק אוי ווראש יע"א הממלא מקום אביו הגאון ז"ל.
ידידי נ"י עוד לא הגיע זמני מלומר שירה וברכה לו על עלותו על רסא הרבנית במקום מקדש שכיהן שם אביו כהנא רבא דישראל ז"ל עד עתה - ועתה יקבל נא ברכתי הבאה מעומק הלב ויה"ר שיהא מתי' לשלם ויעמוד לו זכות אביו ז"ל להאריך ימים על ממלכתו ויזכה לתורה וגדולה ויהי' לשם ולתהלה הוא ובניו אחריו אכי"ר.
ומרגלא בפומי לפרש הפסוק הנאמר בנביא "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו" דידוע דממקום המקדש היו יוצאין שני מיני השפעות השפע הרוחניי והגשמי שפע הרוחניי כידוע דהקדושה הי' יוצא משם מקרא מלא דבר הכתוב למען תלמד ליראה כו' וכן נאמר בפיוט של עבודה מקום שואבת רוח הקדש שפע הגשמי כמאמר חכמינו ז"ל למה נקרא שמה מזבח שמשם יצא מזון לעולם ומעת שנחרב בעוה"ר איו איפה יש לזכות לשני מיני השפעות הללו רק ע"י הת"ח כמאמרם ז"ל כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וכן שפע הרוחניי ע"י שדבק בת"ח כידוע והת"ח יכול להשפיע שפע רוחניי וגופניי וממש היא במקום המקדש - אמנם כ"ז אם הת"ח הורם והינף על כסא הכבוד ע"י דמשמיא קזכו לי' אז היא מקום מקדשינו אבל אם היא בעצמו הי' מגביה עצמו ע"י ההשתדלות שלא ביושר כנהוג בעוה"ר ע"י ריצוי כסף או ע"י כח הממשלה והמלכות נגד ההחרמות והשמתית שיש ע"ז מגאוני קדמאי אזי אינו במקום המקדש ואדרב' הוא מקשר בוגדים כמאמרם ז"ל ביבמות גבי' מעשה דיאושע בן גמלא והוא בכלל הנאמר בתירה לא זכה נעשה לו סם סד ואיש כזה אינו יכול להשפיע מזון וחיים וזה המכוון בפסוק הנ"ל כסא כבוד מרום מראשון ר"ל כשכסא כבוד מרום ע"י הקב"ה שנקרא ראשון שנאמר אני ראשון אז הוא מקום קדשינו אז הוא לעמו הבוחרים בו במקום המקדש וישפיע להם ברכה וחיים עד בלי דיים וא"ש והבן -
דברים הללו אני אומר על מעכ"ת ידידי נ"י שהוגבה על כסא כבוד ע"י שזכתה לו התורה הקדושה כמבואר בתשובת גדולי הפוסקים וא"כ נתרומם כסאו ע"י ראשון ע"כ יהי' במקום המקדש וישפיע לכל המסתופפים בצלו צל חיים שפע וברכה וחיים במדה גדושה ויזכה להרחיב גבולו בתלמידים הגונים ולהגדיל התורה ולהאדירה נצח סלה ועד אכי"ר -

ועל עתה באתי אודות הקושיא שהגיד לי בעת היותו פה בעש"ק העבר על השער אפרים שכ' דמותר להדליק בשמן של איסור הנאה משום דמלל"נ - והקשה כ"ת הרמה נ"י הלא בתוספות שביעות מ"ד אמרו דמה"ט אמרינן בתוקע או בטובל במעיין מצלל"נ משום דיכול לכוון על מקום דלא יבא עני - וא"כ נר חנוכה שמניחו על פתח החצר שהוא עיקר מצוה במקום פרהסי' א"כ ודאי א"א לכוון שם דלא יבא עני דהרי במקום פרהסי' כזו שכיחים עניים וא"כ איך שייך מצלל"נ הא נהנה מפרוטה דרב יוסף עכק"ו דמע"כ ידידי נ"י - ולפענ"ד ח"ש משלשה טעמים חדא דאפשר לומר דהשער אפרים לא כתב דינו רק לפי מנהגינו שנוהגין להדליק בפנים וא"כ לדידן שפיר שייך לומר כתירוצו של תוספות כמובן וז"פ - ועוד כיון דקיי"ל הדלקה עושה מצוה א"כ ל"ה שיעור עשיית המצוה רק רגע ועל מה שהוא רק כרגע לא שכיח שימצא ברגע זו עני וכה"ג אמרו בנדרים ואחר שהגדתי הדברים לפני אדומו"ח הגנ"י הוסיף לומר דבחמת גם הכא שייך סברת התוספות דטרם שידליק יביט ויפן כה וכה אם יש עני ואם לא ימצא עני אז מותר לו להדליק בשמן של איסור הנאה כיין דמלל"נ וגם פרוטה דר"י לא שייך כיון דמיירי בזמן דליכא עני וא"ש - ועוד בה שלישי דלא אדע אם בעת שעוסק במצוה דרבנן אם פטור על ידה ממצוה דאורייתא וצדקה הוי מ"ע מהתורה ונ"ח הוי דרבנן אולי אינו פטור בשעה שעוסק בה מפרוטה דעני וכעת אין בכחי לברר זאת כי צריכא שמעתא צליתא ובעוה"ר כעת הדעת עכיר עד למאד על ידי צרות המלחמה אשר היא מכה מהלכת זה שנתיים ומחצה רחמנא ליצלן ויחייני ונחי' במהרה בישועה כללית ואולי יש לומר דתלוי בפלוגתא הידוע אם דרבנן מהני לדאורייתא - והנה פלוגתא הנ"ל אם דרבנן מהני לדאורייתא הי' נראה דתליי בפלוגתת הרמב"ם ורמב"ן בלאו דלא תסור אם הוי דינא דאורייתא או לא קג) ובמק"א כתבת ראי' לשי הרמב"ם ממדרש תנחומא בפ' נשא שכתב שם בזה"ל לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים הואיל ואינם מ התורה אמר להם הקב"ה בני אין אתם רשאין לומר כן אלא כל מה שגוזרין עליכם תהיו מקיימין שנאמר ועשית עפ"י התורה אשר יוריך למה שאף על דבריהם אני מסכים תדע לך שהרי יעקב בשעה שברך מנשה ואפרים מה כתיב וישם את אפרים לפני מנשה עשה הקטן קודם לגדול וקיים הקב"ה גזרתו בקרבנות הנשיאים שהקריב שבט אפרים תחלה עכ"ל המדרש - והנה לעיל מזה איתא שם במדרש דיום השביעי שהקריב אפרים היתה בשבת ודחתה קרבנתו את השבת - והשתא אי אמרת דמצות דרבנן אין להם דין דאורייתא איך הקריב אפרים קרבנתו תחלה בשבת ואם תאמר מפני שכך הי' מצות הבורא שיקריב תחלה בשבת ואין להרהר על גזרת השם והוי כשאר מצות השם א"כ אין מכאן ראי' כלל על מצוות זקנים שמא מפני שכך היתה

המצוה מפי הקב"ה שאפרים יקרוב תחלה ולא מכח ציוי הזקן היא והא ראי' דמכח ציוי הזקן ל"ה ראוי להקריב בשבת ורק רצון השם הי' כך שאפרים יקריב קרבנתו שם בשבת א"כ שו ליכא ראי' על מצות זקנים כלל - אלא ע"כ דשאני מצוה זו משאר מצות השם דזה ל"ה מרצון המוחלט משי"ת שאפרים יקריב תחלה ולולי דיעקב צוה כן אז באמת הי' מקריב מנשה תחלה ולא צותה התורה שאפרים יקריב תחלה רק משום מצותו של אותו זקן ושי"ת הניח מצוה זו רק על רצון יעקב אבינו ע"ה וא"כ אכתי קשה כיון דאינה מצוה מוחלטת מפיו יתברך רק לקיים מצות הזקן איך ידחה שבת וע"כ דגלתה התורה דציווי הזקן דין דאורייתא יש לה ויש לה כל כח דמצוה דאורייתא אף לדחות את השבת וא"כ הוי ראי' טובא מזה לשי' הרמב"ם ז"ל - ובזה יובן ג"כ דברי המדרש רבה בפסוק וללבן שתי בנות ואמרו במדרש דשתיהן שוות קרבן בנה של זו דוחה שבת וקרבן בנה של זו דוחה שבת ופירש בידי משה דקאי על קרבן חנוכת המזבח שהקריב אפרים תחלה בשבת ועיי"ש - ולכאורה מאי רבותא יש בזה דקרבנתו הי' דוחה שבת ואמאי לא - אבל בהנ"ל יובן היטב דהשמיעני אף דהוא רק מדרבנן אל נחשוב דיש חילוק בינה לבין חברתה ע"ז באה הפסוק ללמד דשתיהן שוות לגמרי אף לענין שתהא קרבנותיהן דוחה שבת וכמו שקרבנות בנה של לאה דוחה שבת מפני שהוא מצוה דאורייתא ממש וקאי על הקרבנות שהקריב אהרן בשבת כמו כן דחה קרבן אפרים אף דהוא רק דרבנן את השבת וא"ש מאד בכונת המדרש - עכ"פ ראי' נפלאה לשי' הרמב"ם ז"ל - ובספר שד"ח ראיתי שהביא בשם כמה גדולים שהעלו בכונת הרמב"ם דלא סבירא לי' דמצוה דרבנן דין דאורייתא יש לו אלא דוקא בדרך המראה בעת שאינו רוצה לקיים מצות החכמים אז דין דאו' יש לו וקעבר על אי' דאורייתא אבל זולת זה קיל מדאו' יעיי"ש וכעת אין ספרי שד"ח לפני ואיני יכול לציין מקומו קד) וממדרש הנ"ל משמע קצת כוותייהו שאמר לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים כו' משמע דוקא באופן זה שאימר שאיני רוצה לקיים דבריהם הוא דאו' - ובזה יש להבין דעת הגאון בנתיבות סימן רל"ד דסובר דעל שוגג דרבנן אינו צריך כפרה ולכאורה לדעת הרמב"ם דמצוה דרבנן או אי' דרבנן דין דאו' יש לו מדוע לא יהי' צריך כפרה על אי' דרבנן אבל להנ"ל יובן דדוקא בדרך המראה הוי דאו' וא"כ ממילא כשהיא שוגג דלא שייך זאת שפיר הוי קיל מדאו' וע"כ לא צריך כפרה וא"ש ובזה יתורץ ג"כ קושיא הרמב"ן למה הקילו בספק כיון דל"ה דרך המראה שפיר הוי קיל לגבי ספק וא"ש קה) אך לפי מה שכותבתי בכונת המדרש הנ"ל בטעמא דמילתא דקרבן אפרים היתה דוחה שבת משמע דהמצוה מצד עצמה הוי דאורייתא אף בלי המראה דאיזה המראה היתה שם כמובן - וכן ראיתי בדרשות הר"ן דרוש חמישי ונשנו הדברים

בדרוש השביעי דסובר כשי' הרמב"ם דכל מצות דרבנן או שבות דרבנן הוא ממש דין דאורייתא עיי"ש שכתב בזה"ל ולא עוד אלא שעובר בעשה ול"ת אלא שאין לוקין עליו מפני שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין וכתב עוד שם וז"ל ולפיכך העובר על א' מהשבותין עובר בל"ת מה"ת ואין הפרש בין המטלטל מחט שבת לאוכל חלב ולחורש בשור וחמור עיי"ש - והיא פלא שעד כמה הפליג בחומרת השבותין שהוא ממש שוה לדאורייתא ופלא שלא מובא דבריו בספרי הפוקים והוא הלכתא רבתא לשבתא לידע מחומר אי' מוקצה או משאר שבות - עכ"פ דעתו דעתו דענין דרבנן בעצמו אף בלי המראה שוה לדאו' וכמו שכתב עוד שם להלן בזה"ל והעבור על אחד מהשבותין כעובר על אחד מהלאוין עכ"ל - וכעת ספר השד"ח אינו לפני לראות אם הביא דברי הר"ן הללו - אך ראיתי שם בדרשות הר"ן שיצא לחלק בין הפרקים שאין בכלל הלאו ולא תסור אלא דברים שיש בהם עיקר מהתורה היינו הגזרות והדינין והסייגים שהוסיפו חכז"ל על מצות התורה שהוא כעין פירוש התורה זה נסמך על לאו דל"ת והוא דאו' אבל המצוה המחודשות מהם אין להם סמך אלא בפסוק שאל אביך ויגדך עיי"ש שכתב בזה"ל אבל כשאומרים תדליקו נר של חנוכה אין אדם יכול להסמיכו על זה הלאו בשום ענין שאין זה בכלל הכתוב שאמר כי יפלא ממך דבר למשפט אלא בכלל שאל אביך ויגדך שהוא צוואה לקבל מן הזקנים על הכלל עכ"ל קו) הרי דהוא סובר דבר שהוא בכלל משפטי התוה רק דיש לנו ספק בדבר לפרש כונת התורה אז היא בכלל ל"ת והוא דאורייי' אבל מצוה שחידשו חכז"ל לא נכלל בפסיק הנ"ל רק בקרא דשאל אביך ולזה הוי רק כח דרבנן עיי"ש והיא מילתא חדתא אך לפע"ד מדברי המדרש שהבאתי למעלה לא משמע כן דהרי גם קדימת אפרים למנשה שהקדימו יעקב ל"ה ג"כ משום איזה סייג וגזרה למצוה דאורייתא רק היא מצוה מחודשת מאותו זקן יעקב אבינו ע"ה ואעפי"כ הביא המדרש קרא דועשית עפ"י התורה אשר יורוך הנאמר בפרשת כי יפלא ממך דבר למשפט ועלי' קא לאו דלא חסור הרי דמשמע דגם מצוה מחודשת מדרבנן נכלל בזה וצ"ע -

ונחזור לדברינו הנ"ל דנר"ל דהא דאם במצוה דרבנן נימא ג"כ דהעוסק במצוה פטור אפילו ממצוה דאו' תלוי אם דרבנן מהני לדאורייתא וכבוד אדומו"ח הגנ"י עוררני מדברי הרמ"א בסימן תרפ"א דכ' דשום מצוה דאורייתא אינה נדחה מפני קריאת מגילה הרי נפשט ספיקתי הנ"ל דגבי מצוה דרבנן לא אמרינן דפטור ממצוה דאו' - אחר כמה שנים האיר ה' עיני לראות בשו"ת מהר"י אסאד ז"ל חיו"ד סימן ש"י שעמד על ספיקתי הנ"ל והעיר ג"כ מדברי הרמ"א הנ"ל וכעת איני מופנא לעיין בדבריו עיי"ש ודו"ק -

והנה קו' התוס' שהביא מעכ"ת שהקשו לרב יוסף דסובר דמשום דנהנה מפרוטה דעני הוי כאלו קיבל שכרו א"כ למה קיי"ל במודר הנאה דתוקע לו שיפר או טובל במעיין הא נהנה מפרוטה דר"י ע"כ - נראה לי בעזה"י לתרץ קושייתם בדברי הרשב"א בסוכה דף ל"א הידועים דכתב דהנאה הבא' לו דרך גרמא וממילא מותר וע"כ קיי"ל מצלל"נ אף דיש לו שכר מצוה אפ"ה כיון דהוא דרך גרמא שרי עיי"ש - וא"כ האי פרוטה דר"י ודאי דהוי רק דרך גרמא וממילא ועוד גרוע היא הרבה משכר מצוה דהוא באה לו ודאי משא"כ פרוטה דר"י אינו בטוח על ריוח הזה דמי יימר דמזדקק לי עני עיין ח"ס יו"ד סימן ק"ל וא"כ זה לא מזיק גבי מצלל"נ אולם לענין שיהי' מקרי שומר שכר גם שכר כזה סגי לרב יוסף וא"כ א"ש ולק"מ ועיין בקצות סי' ש"ו סק"ז ודו"ק קז)

ומדי אייריין בהא פרוטה דר"י אימור בה מילתא חדתא לפע"ד דהנה בהא דינא דרב יוסף נתקשיתי בה טובא עיין במדרש על פסוק וכי ימוך אחיך שהביא כמה גדולה מעלת הצדקה דלפעמים בפרוטה שנותן לעני הוא מחי' אותו ממש ואומר משל ע"ז לעני דיש לו ט' פרוטות וחסר לו פרוט' א' לקנות ככר והוא נותן לו פרוטה נמצא דהחי' את נפשו בפרוטה זו ולולי שהי' נותן לו פרוטה הי' מת ברעב ועיי"ש דמפרש בזה קרא מלוה ה' חונן דל דעל הקב"ה להחיות נפש כל חי ובמה שהחי' לעני בפרוטה זו כאלו לוה להקב"ה וכביכול עבד לוה לאיש מלוה עיי"ש קח) חזינן דעד היכן דברים מגיעים דלפעמים תלוי חיותו של עני בפרוט' והשתא איך יפטר האדם מכל זה ע"י שעוסק במצוה אחרת והעני ימות ברעב ודבר זה נגד הסברא ונגד ההלכה רווחת בישראל וחי בהם ולא שימות בהם וע"כ איכא איזה שיעור וערך בדבר זה - ונתקשיתי בזה הרבה שנים עד שהאיר ה' עיני לראות בשו"ת מהר"י אסאד ז"ל חיו"ד סימן קי"ח מה שהעלה מילתא חדתא במילי דצדקה וכתב אם כי במצות צדקה איכא עשה וב' לאווין עשה דנתן תתן וב' לאווין דלא תקפוץ ולא תאמץ מ"מ נראה לו לדייק מדברי הרמב"ם בפ"ד דמתנות עניים דאינו עובר בלאווין רק בשעה שהעני מבקש ממנו אבל היכא שאין העני מבקש ורק הוא רואה אותו אז ליכא רק עשה לחוד עיי"ש והוא דבר נכון ומתקבל על הלב קט) ועפ"י דבריו נראה לי ג"כ לומר דהא דינא דפרוטה דר"י לא נאמר רק באופן דאין העני מבקש ממנו דאף אז איכא חיובא דעשה ליתן לו אעפי"כ כיון דהוא עסוק במצוה אחרת פטור מעשה דנתן תתן כדין עוסק במצוה פטור ממצוה ואז כיון דאין מבקש ממני ודאי אינו נוגע בפקוח נפש דלולי כן בודאי הי' מבקש ממנו דבנפשו הוא ע"כ הוא פטור מליתן לו משא"כ היכא דהעני פושט יד ומבקש ממנו באופן זה לא שייך דינא דפרוטה דר"י לפטור אותו כי יש לחוש כבנפשו הוא וכדברי המדרש הנ"ל דלפעמים תלוי חיותו

בפרוטה וגם ספק פקוח נפש דוחה שבת כש"כ דמשאר מצוות לא יפטרו האדם מספק פק"נ ונראה לי דזה הוא השיעור וערך בדבר זה וזה מילתא חדתא מה שעלתה במצדתי בעזר השם -

ואחרי הודיע ה' אותי כל זאת העליתי ארוכה לקושיית הגאון מו"ה ר"ל חיות בספרו מטבעה ברכות שהקשה אדין פרוטה דר"י דפטור מדין עוסק במצוה פטור ממצוה דהא קיי"ל דמלאו אינו פטור וגבי צדקה איכא גם לאו עיי"ש שהניח בצע"ג - שוב ראיתי שגם בשו"ת קול ארי' סימן ה' עמד בקושיא זו עיי"ש - ובדברי הנ"ל דכל דינו של ר' יוסף לא נאמר רק באופן שאין העני מבקש ממנו ובאופן זה ליכא רק עשה לחוד וכנ"ל מתשובת מהרי"א א"כ שפיר שייך לפטור אותו משום עוסק במצוה פטור ממצוה דהא ליכא רק עשה לחוד וא"ש מאד בישוב הדברים ודו"ק -

אגב אציע לפניו מה שעמדתי בדרך לימודי על התוס' יו"ט פ"ז דבכורות מ"ג על מה שכתב בטעם הרמב"ם שפסק דמומין המיוחדין לאדם לוקין עליהן אף דלא כתיב לאו בהדיא אלא מדיוקא נלמד אפ"ה מחייבו מלקות דלא אמרו אלא לאו הבא מכלל עשה, עשה והאי לאו מכלל עשה קאתי עכ"ל ולי צ"ע דהלא קיי"ל דאין לוקין רק על לאו דדמי ללאו דחסימה עיין מכות י"ג ופסחים מ"א וזה לא דמי ואיך לוקה וצ"ע ודו"ק -

וכעת אסתגר בזה ושי"ת ישמחני בישועות ונזכה להרחיב בגבול הקדושה והנני ידידו"ש באהבה ובנ"ח.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב

סימן סז

הנה העולם הרעשו על מרן הפליתי בסימן ס"א במה שאמר לתרץ דברי הראמב"ם שפוסק דב"נ אינו נהרג על אבמה"ח של עוף והקשו עליו מש"ס חולין דמ"א דמוקי לה הש"ס הברייתא דשוחט בחוץ בחטאת של עוף ובפסחים ע"ג מבואר הטעם דחייב על שבת דתיקן להוציא מידי אבמה"ח הרי דאף בעוף איכא לב"נ אי' אבמה"ח ומתרץ הפליתי דלא צריך לומר כדברי רש"י דיש תיקון לב"נ דגם לישראל יש תיקון בזה שהוציאו מידי אבמה"ח דעל אבמה"ח הוא חייב אף במשהו בשר וגידין ועצמות משלימין לכזית אבל משום שאר אי' צריך כזית בשר א"כ בזה שהוציאו מידי אבמה"ח תיקן הרבה עכ"ד הפליתי - והרעשו עליו שהעלים עין מדברי הרמב"ם בפי"א מה' מ"א דתקרובת עכו"ם חייב בכ"ש א"כ לא תיקן כלל עכק"ו העולם - והנה אני הפעוט אומר

גברא רבא אמר מילתא ואין מזניחין אותו ות"ל עלה בידי לקיים דבריו - והוא עפי"ד הגאון חוו"ד בספר נחלת יעקב בתשובות הנספחות לספר זה שהאריך להוכיח דגם בב"נ שייך ביטול דאל"כ קשה למה כתב' התורה דין אבמה"ח לב"נ ת"ל משום בשר מה"ח הא לא ניתנו השיעורין לב"נ (והוא באמת קושיית הש"א בח"ס סימן ע') וכיון דבאבר מה"ח יש משהו בשר ממילא חייב משום במה"ח וע"כ צריך לומר דאי לא גלתא התורה דין אבמא"ח הוי אמינא דלא יחייב על אבמה"ח כלל משום משהו בשר שבו משום דבטיל בגידין ועצמות כמו דאמרו פיגול ונותר וטמא שבללן זב"ז ואכלן פטור, ע"כ כתבה התורה דגם ב"נ מוזהר על אבמה"ח וע"כ שפיר הוא חייב עכ"ד קי) ואם כי במק"א פקפקתי על גוף ההערה הנ"ל דשפיר משכחת אבר אף בלי משהו בשר כגון בערקים כמבואר בפרק עור והרוטב מ"מ למדנו מדבריו דבאופן דליכא אי' אבמה"ח פטור אף על משהו בשר שבו משום דבטל בגו"ע - ואם כי מה שהעלה דבב"נ יש ביטול כמה מגדולים אחרונים סוברים דבב"נ ליכא ביטול כידוע אבל בישראל דאיכא ביטול שפיר שייך סברתו - א"כ עפ"י האמור שפיר העלה הפליתי בתירוצו דאיכא תיקון גם לישראל גופא באופן שיאכל אבר שיש בו בשר וגו"ע דמשום תקרובות עכו"ם הי' פטור משום דבטיל בגו"ע ואילו הי' אבר מה"ח שפיר הי' חייב דכולה אסור וא"כ טובא תיקן במה שהוציאו מידי אבר מה"ח ואין מוכרח לומר כרש"י דיש תיקון לב"נ דגם לישראל יש תיקון הרבה ותירוצו של הפליתי על הרמב"ם כראוי מוצק ואם כי אולי הוא לא כיון לזה מ"מ יש מקום לתירוצו באופן הזה ודו"ק -

סימן סח

בעזה"י ד' לסדר וברך את לחמך תרפ"ד לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

כבוד ידידי רחומא דנפשאי היתיב בתווני דלבאי הרב הגדול בתורה מופלג בחריפות ובקיאות כש"ת מו"ה שמואל שלעזינגער נ"י אבן יקר בעיר אונגוואר יע"א.

אחדש"ה מכתבו הגיעני, וע"ד המאירי במגילה שנתקשה בהבנתו והביא שגם הגאון בספר שו"ת בית שערים סימן קט"ז כתב דלא ידע כוונתם ונדחק שם מאד בפירושו - ולי הצעיר כונתו פשוטה בעזה"י וז"ל המאירי כפי מה שראיתי שהביא הג' בבית שערים שם (כי ס' המאירי אינו תתי') יש שואלים למה לא נאמר כן במילה שלא תדחה שבת מגזרה שמא יעביר את התינק וא"ת חי נושא א"ע ואין כאן איסור תורה כו' ועוד שהרי הזאת טמא מת אין בה אלא שבות ואסרו עלי' משום טעם דרבה עכ"ל המאירי - ונראה בס"ד דברור כונתו על דברי הש"ס בפסחים צ"ב דאמר רבא ערל והזאה ואיזמל העמידו

דבריהם במקום כרת ומפורש שם בש"ס הזאה דאמר מר הזאה שבות ואינו דוחה שבת ועיי"ש ובדף ס"ט איתא דאסרו מטעם דרבה - הרי נשמע מדף צ"ב הנ"ל דעיקר טעם דאין הזאה דוחה שבת הוא משום דזה אחד מן הדברים דהעמידו דבריהם נגד התורה אפילו במקום כרת אף שאין כאן אלא אי' דרבנן גרידא - (ואין לומר דעיקר טעם שמא יפגע באי' דאו' הא שם קחשיב בהדי תלתא איזמל להביאו דרך גגין וחצרות שלא יפגע ג"כ באי' דאו' ואפ"ה אסרו וע"כ דהעמידו דבריהם נגד התירה אף בלי חשש איסור דאו') - וא"כ לא נפלאת הוא ג"כ לאסור מילה מה"ט שמא יעביר התינוק מה אמרת דהיא רק מדרבנן נימא העמידו דבריהם כמו גבי הזאה דג"כ נאמר רק מטעם דהעמידו דבריהם נגד דאו' זה כונת האמת בדבריו וכל המעיין בדבריו יראה שלזה כיון - והאי "שהרי הזאת ט"מ אין בו אלא שבות" לא קאי על מה שמסיים "משום טעם דרבה" דיהי' הרבותא מה שאסרו מטעם דרבה רק קאי על "ואסרו עלי''' לחוד כלומר הזאת ט"מ אין בו אלא שבות ואפ"ה אסרו עלי' משום דהעמידו דבריהם נגד התורה כמו כן אף דבהעברת התינוק ל"ה אי' דאורייתא אעפי"כ נימא העמידו דבריהם כמו בהזאה והרבותא הוי רק מה דקאמר ואסרו עלי' ומה שסיים מטעם דרבה קושטא נקט דטעם זה אמרו לעיל בדף ס"ט אבל לא דזה יהי' הרבותא רק הרבותא הוא מה דאסרו עלי' אף דהוי רק שבות בעלמא אלמא דלפעמים העמידו דבריהם א"כ כ"כ כאן ושפיר דחי בזה האי "וא"ת" דקאמר תחלה כן נראה ברור בכונתו בס"ד -

ורק מה דקשה לי הוא זה באמת למה צריכה לן גבי הזאה לטעמא דרבה כיון דבש"ס שם מבואר דעיקר הטעם משום דהעמידו דבריהם במקום כרת א"כ סגי בשבות הטלטול דיש בהזאה לחוד אף בלי גזרת רבה ומה פריך בדף ס"ט מכדי טלטול בעלמא היא תידחי שבת משום פסח כיון דזה א' מן המקומות דהעמידו דבריהם נגד התורה אין התחלה לקו' הש"ס ומה צורך לדרבה - ואין לומר דלא העמידו דבריהם אלא היכא דיש לחוש שיעשה אי' דאו' דז"א דהא גבי איזמל ג"כ לא יעשה רק איסור דרבנן דהא בגגין וחצרות ליכא איסור תורה ואפ"ה סגי לעמוד נגד התורה כמו כן יהי' סגי אי' טלטול דהזאה ומה גם לדעת רש"י במתני' איכא נמי שבות דמתקן גברא ומה צורך בגזרה דרבה וצ"ע - וכעת אין ספר הצל"ח בידי לעיין אם עמד בזה וצע"ג -

ויען שחדי נפשו בפלפולא אציגה לפניו קו' נאה בסוגיא דשמ"י וכך תוארה הנה הפר"ח בסי' תקפ"ח ומהר"מ פדוה בהגהות על הרמב"ם מובא במג"א כתבו בטעמא גזרה דרבה ולא סני בגזרה דשמא יתקן כ"ש משום דהאי גזרה דשמא יתקן כ"ש שייך גם ביו"ט ויהי' כחוכא עיי"ש בדבריהם - והנה ידוע מתי' הר"ן מ"ט לא גזרו במילה שמ"י משום דאין

הכל טרודין ויזכרו אותו - אבל הקשו ע"ז מביצה גבי טבילת כלים דאמרו ג"כ טעמא דרבה ושם ג"כ אין הכל טרודים - וראיתי בשעה"מ ובתשובה מאהבה ששניהן לדבר אחד נתכונו והעלו דבדבר דאפשר לעשות גם בלילה שאז לא שכיחי אינשי בחוצות להזכירו שפיר יש לגזור שמא ילך להטביל בלליה ויעבירנה ד"א ברה"ר וממילא אסרו גם ביום - והנה הגירסא בש"ס הוא שמא ילך אצל בקי ללמוד ולא לצאת י"ח תקיעה רק ללמוד כדי שיהי' יכול ליתקע לעצמו - והנה ללמוד אפשר גם בלילה ואדרב' הסברא נותנות דילמד לילה דוקא כדי שיוכל לקיים המצוה ת כף כשבא זמנו ויהי' מן הזריזין מקדימין למצות - וידוע דגם ביו"ט איכא איסור הוצאה ורק דהותרה למצוה מטעם מתוך דמצוה הוי צורך וכמו שכתבו תוספות ורא"ש בביצה י"ב - ובמג"א סימן תמ"ו מבואר דדוקא בזמנו היינו בעת חובת קיום המצוה חשוב מצוה צורך קצת משא"כ שלא בזמנו בעת שא"א לו לקיים המצוה לא חשוב צורך כלל ובמג"א שם מבואר עוד יותר דאף אם יכול לקיים המצוה אז רק דעיקר חיובו ל"ה אז שוב ל"ח צורך ועיי"ש - וכן האריך השאג"א בה' שופר דמצוה ל"ח צורך רק בזמנו והוא כתב דאפילו מצוה דרבנן ל"ח צורך ועיי"ש באריכות נפלא - אבל עכ"פ זה ברור דבלילה שלא הוי זמן קיום מצוה ל"ח צורך לדברי המג"א ושאג"א הנ"ל וממילא דאין להתיר ההוצאה מטעם מתוך וזה ברור לדעתם קיא) (ומזה יש ללמוד דאסור להוציא הלולב והשופר בלילה טרם עמוד השחר אף להביא לביה"כ לצאת בו אח"כ כשהוא יום והעולם אינם יודעים מזה והוא הערה חדשה הנוגע לדינא ולא ראיתי עוד לעורר בזה) עכ"פ בלילה יש איסור הוצאה ביו"ט אף לגבי מצוה - והשתא ק' לי לדברי פר"ח ומהר"מ פדוה שהעלו דע"כ לא סגי לן באיסור דשמא יתקן כ"ש משום דהאי גזרה שייך גם ביו"ט ולא רצו החכמים לעשות מילייהו כחוכא ביו"ט לא חששו על גזרת כ"ש ובשבת חששו עלי' ע"כ אמרו גזרה חדשה דלא שייך ביו"ט כלל משום דהותרה ההוצאה ביו"ט לגבי מצוה - ולהנ"ל כיון דבלילה אסור ההוצאה אף לגבי המצוה וכיון דכל החשש שמא ילך ללמוד וזאת אפשר גם בלילה וממילא דשפיר שייך הגזרה דרבה גם ביו"ט והי' לן לאסור גם ביו"ט כמו גבי ט"כ וא"כ גם גזרת רבה שייך ביו"ט ומה הועילו בה יותר מגזרה דשמא יתקן כ"ש וצ"ע והוא הערה חדשה ובחידושי לסוגיא הרביתי לדבר בזה וכאן לקצר אני צריך ודו"ק

ומה שהביא בשם הגאון מו"ה מאיר דן בעל כל"ח שליט"א דמילה מותר במחובר היינו בצפורן וראי' מקטועה בר שלום בע"ז דף יו"ד והביא בשם ריקנטי דקב"ש הי' גר גמור - עיינתי בריקנטי וראיתי שם אדרבה שהריקנטי הוכיח דל"ה גר גמור משום דלא טבל ואם תאמר דהי' טובל קודם ז"א דהטבילה צריך להיות אחר המילה וכיון דהוא לא טבל

מקודם ל"ה גר גמור עיין שם דכן דעתו - וא"כ ממילא אין ראי' מקב"ש וא"כ לדעתי קם דינא כמו שכתבתי לו בתשובה הראשונה דאין למול במחובר כמו בשחוטה ודו"ק - ובענין קושייתו לדעת בעל כל"ח הנ"ל דמילה בצפורן הוי כלאח"י וליכא גבה חילול שבה למה מילה דוחה שבת ימול בצפורן דהוי כלאח"י - נראה לי פשוט כיון דהפריעה דרכה דוקא בצפורן א"כ לענין הפריעה ל"ה כלאח"י וגם בהפריעה איכא חילול שבת כמו שהאריכו האחרונים בענין שני מוהלין בשבת וגם מטעם אחשבי' וא"כ נתנה המילה לדחות שבת אצל הפריעה וע"כ ניתנה נמי לדחות אצל החיתוך וכמו שאמרו בסו"פ ר' ישמעאל ודו"ק -

והנני ידידו דו"ש וש"ת באהבה.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב

במכתבו הקדום הביא קו' מורו הגאון בעל לחם שלמה שליט"א על הטו"ז דכתב דליכא למיגזר שמא יעבירנה כיון דבפירוש כתב התורה ביום אפילו בשבת - וע"ז הקשה דלמא מיירי קרא במל בצפורן דליכא למיחש שמ"י - אבל באיזמל אכתי יש לגזור - וע"ז כתב הגאון בעל כלי חמדה שליט"א דעל מילה בצפורן לא צריך קרא כיון דהוי כלאח"י - ודחה מורו השגה זו דבענין מלאכת חובל דהוי משום נטילת נשמה ל"ש מלאכה כלאח"י עכ"ל - ימחול לי מורו ע"ז דבהדיא מבואר בעירובין ק"ג דיבלת לחה שרי מהתו' ביד לקוצצה משום דהוי כלאח"י כמו שכתב רש"י שם וביבלת לחה ודאי דהוי בה אי' חובל כן חשבתי מעצמי בהשקפה ראשונה - שוב ראיתי בהרש"ש שם שכ' על מה שכתב רש"י דהוי תולדה דגוזז דהי' יכול לומר דהוי משום חובל - ועוד יותר מצאתי בספר הקובץ בפ"ט משבת ה"ח שהביא בשם הירושלמי דבאמת משום איסור חובל אתי עלה דהאי דינא דיבלת ואפ"ה מחלקינן בין כלי ליד הרי מפורש יוצא דגם באיסור חיבל איכא משום כלאח"י וכ"ז נעלם לפי שעה ממורו הגאון שליט"א קיב)

אמנם עכ"ז נראה לקיים קושייתו הנ"ל ולהסיר מעליו השגת בעל כל"ח שליט"א מה שכתב הנ"ל דמשום מילה בצפורן לא צריך קרא דהוי כלאח"י ושרי מהתורה - נראה דלק"מ עפי"מ שכתבתי בפנים בישוב קו' מע"כ נ"י דלמה מילה דוחה שבת ימול בצפורן וכתבתי דכל שמא דכלאח"י ל"ה רק בדבר שאין דרכו בכך בחול וכמו שכ' רש"י בעירובין ק"ג ובשבת צ"ד ע"ב ובכמה דוכתי - נמצא מצות הפריעה דתמיד דרכו בצפורן דוקא ויותר נוח עוד לעשות בצפורן מבכלי ודאי דלא מקרי כלאח"י ושפיר הוי בו חילול שבת וכמו שהבאתי למעלה בפנים וכיון דנתנה שבת לדחות אצל הפריעה מחללין שבת

ג"כ בחיתוך הערלה וכנ"ל - א"כ לפי"ז אתי שפיר קו' מורו שליט"א דשמא מיירי הקרא במילת צפורן דליכ' חשש דשמ"י ואי דקשה דא"כ למה לי קרא על זה דהא הוי כלאח"י ז"א דהקרא הוצרך על הפריעה ול"ק קושיא הבעל כלי חמדה ודו"ק -

סימן סט

אל כבוד רחימא דנפשאי היתיב בתווני דלבאי ה"ה הרב הגאון הצדיק הרובץ בין המשפתים בתלמודי תרביצאי יום וליל איש גבור חיל הלוחם במלחמתה של תורה כקש"ת מו"ה שמואל דוד אונגאר שליט"א אב"ד דק"ק טירנא יצ"ו המקום יהי' בעזרו ועדי עד יציץ נזרו.

אחרי תת שלום כמשפט אבא בזה לקיים מוצא שפתי שדברתי לו בעת היותו בצל קורתי לעיין בדבר השאילתא דנשאל לקדמיכון בישראל יחידי הדר בחצר עם מומרים לחלל שבת בעוה"ר אם אוסרים עליו כי קשה להישראל כשר לעשות עמהם איזה דבר כי הם פוקרים גמורים ומלגלגים על מנהגי ישראל - וכהדרגנ"י העיר מדברי הנש"א כלל ע"ה אות ח' דנסתפק בזה והניח בצ"ע וענותנותו הרביני לשמוע חות דעתי העני' ואחר שעברתי בפרשתא דא אציע קדמי' מה שעלתה במצודתי בעזר האל יתברך שמו -

תשובה. הנה עיינתי בנשמת אדם וראיתי מה שנסתפק וז"ל צ"ע אי דינו (של מחלל שבת בפרהסיא) לגמרי כגוי אף לקולא שלא יאסור אלא כשיש ב' ישראלים האוסרים זע"ז אכל אם אינו דר שם אלא א' אינו צריך לערב כלל ולא לשכור ממנו דהא כיון דהעעם שלא ילמד ממעשיו ולכן לא גזרו בעכו"ם בא' כיון שחשוד אש"ד לא שכיחי דדיירי וא"כ י"ל בזה שאינו חשיד אש"ד ושכיחי דדיירי אפי' ביחיד וא"כ אפילו יחיד צריך לשכור ואמנם מסתימת דברי הפוסקים משמע דדינו כעכו"ם לגמרי דאינו מודה בעירוב שהרי מחלל שבת בפרהסיא אינו בדין עירוב כלל וגם לענין זה אינו חמיר מעכו"ם דביחיד אינו איסר כמו שכ' הוספות ריש פ' הדר דכיון דעיקר תקנה הי' בשביל עכו"ם לא גרע טפי מעכו"ם ומ"מ צ"ע תינח מומר שאינו מודה בעירוב אבל זה שמחלל שבת אפשר דמקרי מודה בעירוב וצ"ע ועיין בהג"א סי' י"ד ד"ה אבל אם עכ"ל הנש"א -

הנה משמע מדבריו דכל ספיקו הי' יען דעיקר הטעם דאסרו הוא שלא ילמד ממעשיו והיכא דחשוד אש"ד לא גזרו היינו ביחיד משום דלא שכיח דדיירי והשתא בישראל מומר דלא חשיד ושכיחי דדיירי שפיר יש לגזור שיר כ' כמו שכ' תוס' דכיון דעיקר תקנה הי' בשביל עכו"ם ל"ג טפי מעכו"ם - ואיני מבין דבריו דהא האי טעמא שמא ילמד ממעשיו לא נאמר רק בעכו"ם דדירתו ל"ש דירה ולא הי' צריך לאסור כלל רק מכח גזרה

הנ"ל אסרו ודוקא במקום דשכיח היינו בשני ישראלים ולא ביחיד וע"כ הקשו תוספות בכותים דשכיח אפילו ביחיד יהי' אסור אפילו בחד וע"ז תירצו כיון דעיקר תקנה הי' בשביל עכו"ם לא גרע מעכו"ם וכ"ז א"ש בכותי דתוספות אזלו לשי' מה דכתבו תחלה דראב"י סובר דגירי אריות הן והיינו נכרים גמורים וגם דירתם ל"ה דירה כגוים וליכא טעם לאסור אלא מכח הגזרה ע"כ שפיר תירצו דלא גרע מעכו"ם כיון דעיקר הגזרה גבי עכו"ם עבדו - משא"כ בישראל מומר דודאי דירתו הוי דירה ולא מכח הגזרה יש לאסור גבי' רק מכח וזכות דיש לו בחצר א"כ בזה ל"ש תירץ התוס' הנ"ל כמובן - גם מה שרצה לתקן דבריו דכיון דאינו מודה בעירוב אינו בדין עירוב כלל אף לענין זה וסיים תינח באינו מודה בעירוב אבל זה שמחיל שבת אפשר שמודה בעירוב - גם זאת לא אבין וכי תלוי זה שלא יאסור ביחיד במודה בעירוב או לא הלא עיין ברמב"ם סופ"ב דעירובין ובש"ע סימן שפ"ה דפסקו בצדוקי דאינו מודה בעירוב אין מערבין עמו ורק מוכרח לבטל אבל ל"ה כגוי משום זה דלא יאסור ביחיד ומה שקתני במתני' דאינו מודה בעירוב הוי כגוי אף לענין שלא יאסור ביחיד כבר פירוש ריא"ז בשלטי הגבורים שם היינו שהוא מטלטל בחצר שאינה מעורבת בפרהסיא עיי"ש שכתב צדוקי שהוא כופר בד"ח ואינו מודה בעירוב אם הוא מפורסים ומטלטל בחצר שאינה מעורבת בפרהסיא ה"ה כגוי עכ"ל הרי שמפורש אינה מודה בעירוב מה שהוא מטלטל בפרהסיא בחצר שאינה מערבת ועכר"ח דכונתו הי' לפרש אינו מודה בעירוב דקתני במתני' הכונה הי' ע"ד זה - ומה שאינה מזיק גבי צדוקי לשי' הש"ע טלטולם בפרהסיא הוא משום כמו שכ' הב"י מובא בטו"ז ומג"א משום דמזיד שלהם הוי כאונס עיי"ש מה שכ' בדעת הרמב"ם וש"ע דפסקו כר"ג דצדוקי אינו כנכרי אבל עכ"פ בדעת הת"ק דצדוקי הוי כגוי מוכרח לומר דאינו מודה בעירוב הוי הכונה על אופן הנ"ל - וממילא לפי"ז גבי מחלל שבת דלכ"ע דינו כגוי אם הוא מטלטל בפרהסיא בחצר שאינה מעורב שפיר מיקרי אינו מודה בעירוב וז"פ וברור לכל המעיין בסוגיא א"כ גם בזה איני יודע כונתו במה שכ' דמחלל שבת אפשר מקרי מודה בעירוב כיון דמחלל שבת ומטלטל בחצר שאינו מעורבת איך יקרא מודה בעירוב, ומה שרמז לעיין בהג"א עיינתי שם וראיתי שכתב בזה"ל אבל אם משמר שבת וכל הלכותי' אפילו בדרבנן אפילו הוא מומר דאו' בשאר מילי מבטל רשות וכל מי שאינו מודה בעירוב אין מערבין עמו עכ"ל - ע"כ צריך לומר דמיירי דאין מטלטל בפרהסיא שחצר שאינה מעורבת דהרי קאמר בהדיא שמשמר שבת בכל הלכותי' אפילו בדרבנן וכיון דמיירי שבפרהסיא אינו מטלטל בחצר שאינה מעורבת א"כ ל"ה דינו כגוי ואז קאמר כיון דאינו מודה בעירוב א"מ עמו וזה הי' נמי כונת הרמב"ם גבי צדוקי כיון

דמזיד שלו הוי אונס מקרי רק אינו מודה בעירוב ואין בו החומרא רק מה דאין מערבין עמו - אבל פשיטא מי שאינו שומר שבת ומטלטל בפרהסיא בחוץ ודאי דאין לקרותו מודה בעירוב וזה ברור ואמת וא"כ אין ראי' כלל מהג"א לנש"א ואדרבא איכ' ראי' להיפך ודו"ק - כללו של דבר לפי מה שהציג הנש"א את ספיקו אין כאן מקום להסתפק בזה כלל - רק יש מקום להסתפק בזה האופן אם מה שנתנו חכז"ל את מומר לחלל שבת כגוי אם לכל דבריו עשאוהו כגוי אף לקולא שלא יאסור ביחיד או שמא דוקא להחמיר אמרו אבל להקל שלא יאסיר ביחיד לא אמרו כן יש להסתפק כדרך קצרה -

ובאמת מצאתי בהגהות רעק"א ז"ל בסי' שפ"ה שהביא לדבר פשוט בשם הגאון אבן העוזר בחידושיו לעירובין דלהחמיר דינו כישראל דמומר במקום יחיד אוסר דאעפ"י שחטא ישראל הוא ורק כתב דבאופן הזה מהני ביטול כיון דהאיסור רק מכח דדנין אותו כישראל עכ"ל הג"ה שם - הרי דהגאונים הללו נקטו לדבר פשוט דדוקא להחמיר עשאוהו כנוי ולא לקולא אפינו בדינא דעירוב -

ולפע"ד בתורה דכתיב בה אמת ורשות נתונה לדרוש ולחקור לא נשאת פנים לרבותינו הגאונים הנ"ל וירדתי לעומקה של הלכה וראיתי שיש לדון בזה טובא ולומר דלכל דבריו עשאוהו כגוי גבי עירוב גם לקולא וכמו שאומר בס"ד -

תחלה אומר דספק הנ"ל יש להסתפק ג"כ גבי כותי דאיתא בש"ס חולין דרב אמי ורב אסי עשאום כנכרים גמורים לגבי עירוב ג"כ יש לשאול איך הדין לענין אם יאסור בישראל יחיד ואחר שיבורר לנו הדין בכותי ממילא רווחא שמעתא גם גבי מומר -

והנה מצאתי בקרבן נתנאל פ"ו סימן י"ג אות מ' שהביא בשם שו"ת יד אלי' שהקשה על ש"ס חילין הנ"ל מאי חומרא היא זו הא קולא היא אם דר הכותי עם ישראל יחידי אי כנכרי לא צריך לכלום ואם ישראל הוא בעי ביטול ומסיק באמת להלכה דר"א ור"א רק לחומרא אמרו וגבי יחיד באמת צריך ביטול גם בכותי - אך הקרבן נתנאל השיג עליו דהאיך לא אשתמיט חד מהפוסקים להזכיר דין זה גם הלשון כנכרים גמורים לא משמע הכי גם ברבינו ירוחם משמע להדיא דאפילו בדר יחידי א"צ ביטול ומה שהקשה מאי חומרא הוא זו הם אמרו והם אמרו כמ"ש התיו"ט גבי כתמים וה"ה כאן עכ"ל הק"נ - ולפע"ד הדבר מפורש יוצא בתוס' ריש פ' הדר וגם בתוס' בפ"ק דחולין ד"ה ע"ב ד"ה ר"ג דאם כותי בכלל גוי גם לענין זה הוי כגוי דאין אוסר בישראל יחיד אף למאן דסובר כותים גירי אמת והן כישראל גמור מן התורה -

דהנה הקשו על רש"י דפירש על ר"ג דלא פני על הת"ק דר"פ הדר דחוסר בכותי משום דגירי אריות הן והקשו דהא ר"ג סובר גירי אמת הן ואין לומר דבאמת היינו טעמא דמודה

לת"ק משום דהוי מומר דהיינו אינו מודה בעירוב דקאמר הת"ק א"כ מאי חדשו ר"א ור"א דעשאום לעכו"ם גמורים הא כבר מעיקרא הוו הכי לכ"ע - וע"כ פירשו דר"ג פליג גם אכותי ועד ר"א ור"א היו כותים כישראל גמור גם לענין עירוב וחידשו ר"א ור"א ועשאום כעכו"ם - ושוב הקשו ממה דרבי יוחנן פסק כראב"י וראב"י לא פליג על הת"ק שאוסר כותי (ועיין מהר"מ לובלין חולין שביאר קו' התוס' דאכתי קשה מה הועיל לן ר"ח ור"א כיון דכבר אופסק כראב"י וראב"י אוסר בכותי דלא פליג את"ק וא"כ כבר איתסר כותי מדראב"י) ותי' דר"י לא פסק כוותי' אלא במה שצריך שיהיו שני ישראלים אוסרים זע"ז (אכל לענין כותי הלכה כר"ג) ע"כ בחולין ובעירובין סיימו ועוד דהאידנא אין נפ"מ מידי לענין כותים כיון דעשאום לבסוף כעכו"ם גמורים (ר"ל דיש לומר דבאמת בכולה מילתא קיי"ל כראב"י) - הרי שלך לפניך דהת"ק סובר דכותי' כעכו"ם אם דהוא ר"מ דסובר גירי אמת הן ומהתורה הוא ישראל גמור וכמו שכ' תוס' שם אפ"ה כיון דאינו מודה בעירוב עשאום כגוי וראב"י מודה להת"ק דכותים כגוי ורק הוסיף דאינו אוסר ביחיד וגם אכותי קאי דאינו אוסר ביחיד וכמו שכ' תוספות שם א"כ הרי שלך לפניך דאף לקולא עשאום כגוי - ור"ג דפליג על ראב"י משום דפליג על הכל דכותי אינו כגוי ודין ישראל אית לי' גם לענין עירוב ופסקו כן עד ר"א ור"א שעשאום כעכו"ם גמירים וכתבו תוספות דאחר גזרת ר"א ור"א תו ליכא נפ"מ בין ראב"י לר"א ור"א והשתא אי נימא כיד אלי' הנ"ל דלקולא אין דינם כעכו"ם א"כ איכא נפ"מ טובא בין ראב"י לר"א ור"א בישראל יחיד שדר עם כותי לראב"י אינו אוסר ולר"א ור"א אוסר וע"כ דגם לענין זה דינו כעכו"ם גם לקולא א"כ תו שפיר אין נפ"מ בין ראב"י לר"א ור"א דבכל ענין הן כעכו"ם - ועוד בלא דברי תוס' הנ"ל כיון דע"כ מוכח דרבי אליעזר ב"י דלא פליג את"ק סובר דכותי אינו אוסר ביחיד הרי דגם לענין זה הוא כעכו"ם אם כי מראב"י לחוד אין ראי' כ"כ לדעת רש"י גיטין ל' ע"ב דראב"י סובר כותים גירי אריות הן א"כ הוא ממש גוי - אך כיון דרבי יוחנן פסק כראב"י ור"י סובר בחולין ריש פ"ק דכותי' גירי אמת הן ואפ"ה פסק כראב"י ולגמרי פסק כתי' לתי' בתרא דתוס' עירובין הנ"ל דאינו אוסר ביחיד א"כ משמע בהדיא דאף לקולא עשאוהו כגוי ומהתימא על הגאונים הנ"ל שלא הרגישו בזה - **ועוד** נראה עפי"מ שפסקו בש"ע אבה"ע סי' מ"ד סעי' יו"ד כותי שקידש צריכה גט ממנו - וכתב הב"ש שם ס"ק י"ג בזה"ל אע"ג דאמרי' בחולין פ"ק דעשאום

לקולא לא אמרינן ואם קידש חיישינן לקידושיו אבל ביבמות אמר שמואל דינו לענין קידושין ש"מ דעשאום כעכו"ם אפילו לקולא עכ"ד - מדבריו נלמד דלגבי דבר שאיירי בי' חז"ל ג"כ לקולא אמרו ודוקא למילתא אחרינא לא אמרו לקולא אבל במה שאיירי אף לקולא אמרי' לי' א"כ ממילא גבי' דיני דעירובין שאמרו גבי' דעשאום לעכו"ם גמורים ודאי דאף לקולא אמרו וזה פשוט וברור לדעתי - שוב מצאתי בח"ס חולין שכ' בזה"ל מדקאמרו נכרים גמורים אפילו להקל ומ"מ מדלא אמרו כנכרים גמורים לענין קידושין ש"מ דלענין קידושין חוששין להחמיר וע' ב"ש אבהע"ז סי' מ"ד עכ"ד - בטח כיון לדברינו דלענין דאיירי בי' חכז"ל גם לקולא כיונו וזה שאמרו נכרים גמורי' - והנה מדברי הביאור הגר"א שם בסימן מ"ד באבה"ע ס"ק י"ט למדתי דהא דעשאום כנכרים גמורים גבי עירובין הוא חומרא ולא קולא להורות שאין נאמנים על ש"ד עיי"ש קיג) א"כ אדרבא עשאום גם לקולא כגוי כדי שיודע דינם שכ"כ הם חשודים על ש"ד שלא שכיח דדיירי עמם ביחיד כעכו"ם ולא גזרו ביחיד - ומה דקשה לכאורה על הגר"א ז"ל שכ' דמה"ט עשאום לענין עירוב כגוים משום דחשידי אש"ד והוא נגד דברי תוספות ריש פ' הדר דכותי' לא חשידי אש"ד - וי"ל דקודם גזרה מיירי הברייי' דמייתי' תוספות שם ובאמת בעת הזאת לא נחשדו ע"ז - אבל בימי ר"א ור"א קלקלו מעשיהם מאד כמו שמביא הר"ן בחידושיו שם והרשב"א מירושלמי דכלם קלקלו מעשיהם מאד ומני אז והלאה הי' עליהם גם חשד ש"ד כן נר"ל בדעת הגר"א ז"ל - ועיין בחוו"ד סימן קנ"ט סק"ד שכתב דהא דעשאום כנכרים גמורים זה הוי רק מדרבנן דמהתורה הם ישראלים גמורים ולגבי מילי דרבנן עשאום כעכו"ם לגמרי אף לקולא אבל במילי דאו' אזלינן לחומרא עיי"ש וכן הפרמ"ג ביו"ד סי' ב' כתב דהא דעשאום כותים כעכו"ם ל"ה רק מדרבנן עיי"ש - עכ"פ לגבי עירובין פשוט הדבר שגם לקולא דינו כעכו"ם ואינו אוסר ביחיד ולא כבעל יד אלי' הנ"ל ומופשט ספיקן ודו"ק -

ודע דדבר פלא ראיתי ברמב"ם שלא הביא כלל דין כותי לגבי עירוב איך דינו ולא הך דר"א ור"א דעשאום כנכרים לענין עירוב ורק בפ"ב דאבות הטומאה הביא דבגלל ע"ז נתרחקו הכותים עיי"ש ולמה לא הביא גם בעירובין דינם של הכותים ואולי טעמו כיון דכותים בכלל עובדי ע"ז וכיון דחשב עובד עבודת כוכבים שם בעירובין שנעשה מומר וה"ה כעכו"ם לכל דבר נכללו בזה גם הכותים שגם הם משום ע"ז נתרחקו כן נראה לדחוק בטעמו ופלא שלא עמד בזה שום מפורש ואם כנים דברי בזה בשיטת הרמב"ם יהי' עוד ראי' דישראל מומר דינו כעכו"ם גם לקולא שלא לאסור ביחיד וכמו שאכתוב אי"ה להלן דהא גבי כותים הוכחתי דגם לקולא דיני כעכו"ם ובהדיא כתבו כן הק"נ

והח"ס וכיון דהרמב"ם לא הביא דין כותים משום דנכללו בישראל מומר העובד ע"ז א"כ ע"כ דדין מומר לע"ז שוה לגמרי לכותים גם שלא לאסור ביחיד דאל"כ אכתי הוי לי להביא דינו של כותים כדי שנדע דגם בישראל יחיד אינו אוסר וע"כ דשוין הן וממילא כיון דישראל מומר לע"ז אינו אוסר ביחיד הה"ד מומר לחלל שבתות דשקולין הן כמו שכ' הרמב"ם סוף ה' שבת ולדעת רש"י חולין ה' עוד חמור שבת מע"ז (ועיין מג"א סימן ש"ו ובתשובה מאהבה סוף ה' שבת מה שהאריך בדברי רש"י הללו) וכעת נתעוררתי שכיונתי האמת בדעת הרמב"ם במה שלא הביא דין כותים לענין עירוב אף שר"א ור"א דיבר בהדיא מדין עירוב משום דלדעתו הם נכללו בכלל מומר לע"ז וחילא דלי דהרי גם בה' שחיטה לא הזכיר כלל משחיטת כותי אף דר"ג ובית דינו נמנו וגמרו ואסרו ג"כ בהדיא שחיטת כותי ולמה שתק הרמב"ם מזה ואם כי בפ"ב דאבות הטומאה כתב ובגלל ע"ז נתרחקו הכותים ונאסרה שחיטתן עכ"ל - הלא שם הוא רק בדרך אגב אבל בה' שחיטה דשם מקורן הוי לי' להזכיר זאת וע"כ דסמך עצמו על מה שהביא דין מומר לעבודה זרה דשחיטתו פסול כמו כן ודאי סמך עצמו בה' עירובין מה שלא הביא דין כותי בהדיא כי הוא נכלל בכלל מומר לע"ז כן נראה לי ברור בכונתו ואחרי שכן יהי' הוכחתי אמת דגם מומר הוא כעכו"ם אף לקולא וכנ"ל - (ועיין בהה"מ שכ' על מה שכ' הרמב"ם כללו של דבר כל מי שאינו מודה בעירוב אין מערבין עמו ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כעכו"ם אבל מבטל רשותו וכתב הה"מ דמפורש כן בריש פ' הדר דמי שאינו מודה בעירוב דינו כעכו"ם ומבואר בפ' בכל מערבין שכותי אינו מודה בעירוב עכ"ל - ולא ידעתי כונתו דהלא הרמב"ם מדבר מצדוקין שאינם כעכו"ם והמתני' דמיירי בכותים באמת הן כעכו"ם וצ"ע) -

שוב נזכרתי לעיין בש"ך יו"ד ריש סי' ב' דלדידי' שפיר הזכיר הרמב"ם שחיטת כיתוי בה' שחיטה א"כ אינו ראי' לדברינו דסמך עצמו על מה שהזכיר עובדי ע"ז וא"כ תהדר הקו' למה לא הזכיר ג"כ הך דרב אמי ורב אסי שנאמר בהדיא בש"ס לענין עירוב והרמב"ם לא עשה שום זכר מזה אם לא דנימא דהם בכלל עובדי ע"ז א"כ מזה ראי' להנוסח' שלפנינו בה' שחיטה דנכתב עכו"ם ולא כותי שהש"ך כתב דהוא מוטעת ומהכא ראי' דהוא צודקת כיון דהכא לא חש להזכיר יען כי נכלל בעבודה זרה א"כ גם שם כן ועיי"ש במפורשים ודו"ק -

ואגב אומר מה שראיתי בתשובה מאהבה ח"ב סימן ק' שהאריך בדיני כותים וכ' בדעת רש"י דאף למא"ד כותים גירי אריות הן מ"מ הן גירים גמורים ודינם כישראל גמור לכל דבר מן התורה ורק גירי צדק לא מקרי עיי"ש שכתב שמצא כן במגיני שלמה ובפ"י -

וקשה לי על דבריהם מרש"י ריש פ' הדר שפירש על ר"ג דאמר צדוקי אינו כעכו"ם אבל בכותי מודה להת"ק דקסבר גירי אריות הן והשתא לדברי הגאונים הנ"ל דאף גירי אריות הן ישראלים גמורים א"כ פשיטא דעדיפי מצדוקים אבל עכ"פ לא גריעי מנייהו ורש"י פירש ול"ד לכותי דגירי אריות הן ואינם גירים גמורים אבל צדוקי ישראל הוא ונהפוך למינות וכיון דישראל הוא יכול לבטל רשותו עיי"ש הרי בהדיא כתב רש"י דאינם גירים גמורים וצ"ע - ודע שקשה לי ג"כ דברי הפרישה בסימן שפ"ה שכתב על דברי הטור שכתב וכותי ה"ה כגוי וז"ל דגירי אריות הן ולא גרים גמורים עכ"ל וכנרא' שלקח זאת מדברי רש"י הנ"ל - אבל הוא פלא דאף אם גירי אמת הן דינם כעכו"ם מדרב אמי ור"א בחולין ד"ו דעשאם כנכרים גמורים לענין עירוב וצ"ע להבין כונתו בזה ודו"ק - ודע עוד שקשה לי על הש"ך ביו"ד סי' ב' ס"ק י"ז שהעלה דמומר לעכו"ם אף בצינעה הוי מומר ודינו כגוי עיי"ש וק' לי עליו מדברי הטור או"ח סימן שפ"ה שכתב דין מומר לחלל שבת דהוא כגוי ואם אינו מחללו אלא בצינעה ה"ה כישראל עיי"ש ודין מומר לע"ז לא הביא שם וכתב הב"י שם דלא חש רבינו לכתוב דישראל מומר לע"ג דינו כעכו"ם אעפ"י שנזכר בגמרא וברמב"ם משום דמילתא דפשיטא היא עכ"ל ואי נימא דדינו חלוק משבת דבע"ז אף בצינעה נעשה מומר שפיר לא הוי לי' להשתיק זאת כדי שלא נטעה להשוותו לשבת לענין בצינעה וע"כ מדלא חש להזכירו משמע דדעתו דשוה גם בזאת לשבת וצ"ע קיד) **ואחר** שביררנו בעזה"י דינו של כותים לגבי עירוב נדין בדינו של ישראל מומר אם אוסר ביחיד - והנה ממקום שהכרעתי גבי כותי שגם לקולא דינו כגוי מאותו מקום עצמו היינו מתוס' ריש פ' הדר יש להוכיח דדינו ג"כ כן דהרי תוס' כתבו שם דעיקר הגזרה הית' משום גוי' ולא משום צדוקי וכותי ואגב שאסרו בעכו"ם אסרו נמי בצדוקי וכותי לת"ק (עיין במהרש"א שם) וכיון דלא נאסר אלא ע"י עכו"ם לא החמירו בהן יותר מן עכו"ם עכ"ל רצונם לומר ע"כ אין צדוקי אוסר רק בשני ישראלים ולא ביחיד - וק' דהא צדוקי הוא ישראל גמור וכמו שכתבו תוס' להלן בדבור שני ואיך נימ' עליו שלא נאסר אלא ע"י עכו"ם והיא פלא - ועל כרחך צ"ל כיון דטעמו של הת"ק דסובר דצדוקי הוא כנכרי הוא משום דעוברים על מילי דרבנן בפרהסיא וכמו שכתב הרא"ש בטעמו של הר"מ דפסק כת"ק מהאי טעמא ונעשין מומר לחלל שבת דהוא כגוי וא"כ שפיר רק מטעם עכו"ם הוא נאסר א"כ ממילא יפה תירצו תוספות דלא נוכל להחמיר בו יותר כיון דרק מכח נכרי בא איסורו וע"כ אינו אוסר אלא בשני ישראלים כגוי - ועפי"ז אית לך בפירוש דעת התוס' דאף מומר אינו אוסר ביחיד דהא באמת זה טעמו של הת"ק וראב"י דסוברים בצדוקי דאינו אוסר ביחיד וגם ר"ג לא פליג על הת"ק רק בצדוקי לחוד ומטעם דאינם

נידונין לדידי' כמומרין מטעם שכתבו הרא"ש ותוס' שם או מטעם הב"י המובא בטו"ז ומג"א סימן שפ"ה דמזיד שלהם אונס הוא עיין שם אבל באופן דהוא מומר אין כאן שום פלוגתא בין ר"ג לת"ק וגם הוא מודה דמטעם גוי הוא נאסר וממילא הדרה סברת התוס' דאין להחמיר בו יותר מבגוי ואין אוסר ביחיד זאת עולה מדברי תוספות שם - וא"כ לא אדע כלל מה מקום יש להסתפק בזה הלא מפורש יוצא מדברי רבותינו בעלי התוספות שם דמומר דינו כגוי גם לקולא שלא לאסור ביחיד וזהו באמת טעמו של הת"ק וראב"י דהתירו בצדוקי ביחיד משום דהוא מומר לחלל שבת ודו"ק שם ותשכח כדברי גלל כן פליאה דעת נשגבה ממני על הגאון אבן העוזר והגרע"א הביאו להלכה ועל הגאון נשמ"א שנסתפק בזה שלא שמו לבם לדברי תוספות הנ"ל וביותר תימא על הגאון בעל נש"א שהוא הביא דברי תוס' הנ"ל ולא הרגיש כלל דדינו של צדוקי לת"ק וראב"י הוא ממש דינו של מומר וצע"ג עליהם עכ"פ הדין דין אמת לדעת התו' דמומר דינו כגוי לגמרי אף שלא לאסור ביחיד ודו"ק -

ונראה דגם דברי רבינו הרמב"ם בסוף פ"ב דעירובין מורין כן דכתב שם ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד כו"מ ה"ה כעובד כו"מ לכל דבריו ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות אלא שוכרין ממנו כעכו"ם. הנה מלבד דמה שכתב הרי הוא כעכו"ם לכל דבריו משמע דלכל דבר ודבר הוא כגוי אף להקולא שכתב לעיל באותו פרק דעכו"ם אינו אוסר ביחיד אבל עוד מוכרח לומר כן מלישנא יתירא דאית ברמב"ם כיון דכתב אח"כ ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות אלא שוכרין ממנו כעובד כוכבים הרי ביאר הכל בפרוטרוט שדינו כעכו"ם ועל מה כיון מה שאמר תחלה שהוא כגוי לכל דבריו מה שייר עוד דלא חשב ואם להשמיעני הא גופא כבר השמיענו זאת בכמה דוכתא בה' עכו"ם וגם בסוף ה' שבת ועוד בדוכתא טובא ולמה הוצרך לכתוב כאן פ"ב שהוא כעכו"ם וכבר ידוע מכללי הרמב"ם דיש לדייק בדבריו - וע"כ דתחלה אתי לאשמעינן שהוא כגוי לכל הענינים וכונתו על מה שכ' לעיל בה' ט' דאין הגוי אוסר בישראל יחיד ואח"כ ביאר דאין מועיל אצלו במקום שאוסר היינו בב' ישראלים אלא שכירות כן נראה לי ברור בדעת הרמב"ם - שוב ראיתי שהדבר מפורש יוצא ברמב"ם כן דכתב אח"ז וז"ל אבל אם הי' מן האפיקורסין שאין עובדין ע"ז ואין מחללין שבת כגון צדוקין כו' מבטל רשותו לישראל הכשר וזו הוא תקנתו "וכן אם הי' ישראל א' כשר וזה הצדוקי בחצר הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו" עכ"ל - והיא פלא מאי בעי רבינו בזה שהשמיענו דהצדיקי אוסר ביחיד כיון דדינו כישראל בביטול ודאי דאוסר ביחיד - וגם למה לא השמיעני הרמב"ם רבותא יותר דאף ישראל מומר אוסר ביחיד וע"כ מוכרח לפרש דבריו

כמו שכתבתי דתחלה השמיענו דמומר כעכו"ם לכל דבריו והיינו אף למה שכ' לעיל מעכו"ם דאינו אוסר ביחיד וכ"כ מומר אינו אוסר ביחיד ושוב השמיענו תקנת המומר דהוא רק בשכירה ושוב השמיענו דינם של הצדוקין וכלפי שכ' לעיל דמומר כעכו"ם לכל דבריו גם לענין שלא יאסור ביחיד השמיענו דבצדוקי אינו כן דהוא אוסר גם ביחיד כן נראה ברור בכונתו עכ"פ נרא' לאמת דדעת הרמב"ם דמומר לחלל שבת ולע"ז הוא כגוי גמור גם לענין שלא לאסור ביחיד מדהשמיענו דין זה גבי צדוקי ולא במומר שהי' רבות' יותר וזה אמת לאמיתה של תורה לפע"ד - ועפ"י דברינו יהיו לנו שני עמודים גדולים לסמוך עליהם בהאי דינא ופלא על רבותינו האחרונים הנ"ל שלא הרגישו בזה ודו"ק -

והלום מצאתי בשו"ת מהרש"ם ח"ב סימן קי"א שהביא בשם המאירי סופ"ה דיבמות בשם רבותיו דכשעשו הכותים כנכרים הה"ד לכל המומרים בכלל זה עיי"ש וכיון דנכללו בכלל כותים ובכותים כבר הבאתי מתוספות ומקרבן נתנאל וח"ס דפשיט' להו דאינו אוסר ביחיד א"כ ממילא לדעת המאירי ורבותיו דגם המומרין נכללו בעשי' זו לעשותן כעכו"ם ודאי דגם מומר אינו אוסר ביחיד ולפי דברנו הרי לנו שלשה רועים דאזלי בחדא שיטה דמומר אינו אוסר ביחיד -

והנה עיינתי בספר אבן העוזר שהביא הגרע"א בהגהותיו לש"ע וראיתי שכתב מדעת עצמו דודאי אף ת"ק מודה דמומר אעפ"י שחטא ישראל הוא לענין ביטול ע"ז בסימן קמ"ו ולענין ריבית ולענין קידושין א"כ ודאי דרק לחומרא קאמר דהוא כגוי לשבור ממנו. ודוקא במקום שגוי איסר אבל ביחיד אי כגוי לא יאסור כלל אז נדון אותו לישראל מפני שהוא באמת ישראל כמו שחזינן ממילי הנ"ל וא"כ אז סגי בביטול עכ"ד ז"ל - ולפע"ד ממילי הנ"ל אין ראי' לדון את המומר לישראל גבי עירוב דהרי גם כותי דינו מהתורה כישראל לכל הני מילי דחשב עיין בסי' קנ"ט ס"ג כותים יש להם דין מומר ועיין שם בש"ך ובאחרונים ובחו"ד סק"ה ובפרמ"ג יו"ד סימן ב' דכותי ישראל גמור הוא מהתו' לכל מילי וקדושיו קידושין ובאמת מבואר כן באבה"ע סימן מ"ד שהבאתי לעיל ועיי"ש בביאור הגר"א דדינו כגר שחזר לסורו דישראל גמור הוא וכן מצאתי בתשב"ץ ח"ג סימן מ"ז אחר שהאריך להוכיח דמומר הוא ישראל מעליא וקדושיו קידושין סיים שם תשובתו בזה"ל וכן כתב בספר העיטור ובאבן העזר שמעש' בכותי שקידש ואצריכה גיטא מר רב יודא ומר רב שמואל והדבר ידוע שגזרו עליהם להיות כעכו"ם גמורים כדאיתא בפר"ק דחולין עכ"ל - הרי דגם כותי הוי לכל הני מילי דחשב הבעל אבן העוזר כישראל גמור ואפ"ה הכל מודים דלגבי עירוב הוי כגוי אפילו לקולא וע"כ כמו שהבאתי בשם הבית

שמואל דלענין דמשתעי בי' חז"ל אמרו גם לקולא או כמו שכתב החו"ד דלמילי דרבנן אמרו דיהי' כגוי אף לקולא - א"כ ממילא דגם בישראל מומר נוכל לאמור כן דלמילי דרבנן או לנדון דמשתעי בי' הש"ס דעשאום לעכו"ם לגמרי דינם כעכו"ם אף לקולא אבל לשאר מילי דינם כישראל כללו של דבר אינני רואה במומר יותר חומרא מבכותי לכל הני הדברים שחשב האבהע"ו וכיון דכבר הסכימו הכל דכותים גם לקולא דינם כגוי גם גבי מומר נוכל לאמור זאת - ומה גם לשי' כמה פוסקי' ראשוני' דמומר דינו מהתו' כגוי לכל דבר ומה שמצינו לכמה דברים שדנין אותו לישראל הוא רק מדרבנן עיין מהרש"ם שהבאתי לעיל וגם ברכי יוסף סימן ד' באבה"ע ובתשובת הרדב"ז ח"א סימן שנ"א ורק אפילו גם לרוב פוסקים דסברי דמהתורה דינו כישראל אפ"ה לענין הדברים שעשאום לעכו"ם לגמרי עשאום אף לקולא וכמו שהבאתי מכל הני מקומות וכנ"ל - וביותר אני תמה על הגאון בעל אבן העוזר שם דדן לומר בדעת רבי אליעזר ב"י דמומר אוסר ביחיד ולא שם לבו לדברי תוס' שם שכתבו דראב"י מתיר בצדוקי כמו בעכו"ם והרי טעם צדוקי דאוסר משום דהוא מומר לחלל שבתות כמו שכתב הרא"ש שם ואפ"ה קאמר ראב"י דלעולם אינו אוסר רק בשני ישראל א"כ מפורש בהדיא שלא כדבריו וזה ברור למעיין שם (וגם מה שכתב שם בענין פלוגתת ר' מאיר ור"י אם מועיל חזרה אחר הביטול והעלה דר"י לא פליג על ר"מ רק בזכה רק א' במבוי אז ס"ל לר"י דאינו מועיל כיון דעוד לא זכו כולן וממילא דיכול לחזור גם לגבי הא' שכבר זכה במבוי אבל בשזכו כולן גם הוא מודה דלא מהני חזרה עיי"ש - גם בזה נראה אחרי המחילה דיש לפקפק מדוע לא נימא להיפך דזכיית הא' יהי' מועיל גם לגבי אינך בני מבוי כדין הנאמר בשאר קניני' מגו דזכי לנפשי' זכי נמי לאחרינא ועיין ברבינו יהונתן שכ' בחזקה דמבוי דאלמוה כמו חזקה דקנין וצ"ע) - והלום מצאתי בשו"ת בית היוצר, חא"ח סימן י"א שנשאל בדבר זה אם ישראל מומר לחלל שבת אוסר ביחיד והשיב דרק לחומרא אמרו דדינו כעכו"ם מכח טענות שטען הגאון בעל אבן העוזר ז"ל דלשאר דברים דינו כישראל ובטח לא ראה דכבר קדמו בזה הגאון הנ"ל - אמנם כבר הוכחתי דגם כותי לא נופל ממומר בדברים הנ"ל ואעפי"כ הקילו גבי עירוב לדונו לגמרי כעכו"ם א"כ לא נפלאת הוא לומר כך גם גבי' מומר וכעת מצאתי עוד במהרי"א חיו"ד סימן נו"ן שכתב ג"כ דמדמינן ישראל מימר לחלל שבת לכותים לאחר גזרה עיין שם - ועפ"י דברי המאירי שהבאתי יובנו הדברים היטב דבאמת בכלל כותים הן וגם דבר והרמב"ם שכתבתי לעיל דלא הביא דין כותי בה' עירוב משום דסמך עצמו על מה שהביא דין עובדי' ע"ז מטין לדברי המאירי דהם נכללו זה בזה - ומה שכתב עוד בבית היוצר הנ"ל בשם הישי"ע דדירת צדוקי ומומר הוי

דירה ע"כ אוסר ביחיד - לזה פירכא במקומה דהרי בגמרא קאמר חסורי מחסרא והכי קתני צדוקי הרי כנכרי בדברי ת"ק וראב"י ואינו אוסר ביחיד לדעת ראב"י וגם ר"ג לא פליג בצדוקי רק משום דלדידי' ל"ה דין מומר עלי' ואלמלא זה הי' מודה לראב"י דאינו אוסר ביחיד נמצא בישראל דמחלל שבת דלכ"ע דינו כנכרי הלכה כראב"י ועיין בשלטי גבורים בשם ריא"ז דצדוקי דמטלטל בפרהסיא, דינו כעכו"ם ודאי דעתי' דהטעם דהלכה כר"ג משום דאינו מטלטל בפרהסיא דירא מן החכמים וכמו שכ' תוס' וממילא היכא דאינו ירא שוב הלכה כת"ק וראב"י דדינו כעכו"ם ושוב אינו אוסר ביחיד - ומזה יהי' ג"כ ראי' נגד הגאון אבן העוזר הנ"ל דכתב דמומר רק לחומרא דינו כגוי כיון דדין ישראל עלי' לשאר דברים דהרי שיטת ריא"ז ברישׁ חולין דשחיטת מומר לכל התורה כולה אם שחט בעומד קט) ע"ג כשר מפני שישראל הוא ואעפי"כ פסק כאן בצדוקי אם הי' מחלל שבת בפרהסיא דהוא כגוי וכת"ק וראב"י דאמר לעולם אינם אוסרים אלא בשני ישראלים אלא ודאי דלמילי דרבנן עשאום כעכו"ם אף לקולא דהם אמרו והם אמרו ומלבד כל זאת הדין מפורש ברמב"ם כן וכמו שהתבתי - עכ"פ הדין אצלי ברור ב"ה דמומר לחלל שבת דדינו כגוי אף לקולא דינו כן - שוב ראיתי בשו"ת חיי ארי' להגאון אבדק"ק קראקא ז"ל סימן יו"ד שפסק בפשיטות כן ולא הרגיש בדברינו עיי"ש ועל ראייתי יש לפלפל מדברי הרא"ש סימן י"ג - וכן ראיתי בשו"ת לבושי מרדכי או"ח סימן ע' שהביא בשם תשובת תשורת שי שהשיג על הגהות רע"א הנ"ל והביא בשם רבינו ירוחם דדינו לגמרי כעכו"ם אף להקל וגם הגאון בעל לבושי מרדכי שליט"א סמך עצמו ע"ז עיי"ש - וכעת אוסיף עוד דכן משמע ג"כ בירושלמי פ"ו דעירובין דקאמר התם בזה"ל גר תושב ועבד תושב מומר בגילוי פנים ה"ה כעכו"ם לכל דבר עכ"ל מדכללינהו יחד משמע דדינם שוה לגמרי לכל דבר וגר תושב מפורש ברמב"ם פ"ב ה' ט' דאינו אוסר ביחיד כמו כן מומר וזה ראי' טובא לדברינו ודו"ק קטז)

אך עדיין יש לשאול עפי"ד הרמב"ם בפ"ג ממרים דבני התועים האלה דהדיחו אותם אבותם ונתגדלו בטעותם ה"ה כאנוס ואין להם דין מומר דמומר ל"ה אלא במזיד ומזיד דידהו כאונס דמעשה אבותיהם בידם וכמו שכ' הב"י בטעמו של הרמב"ם דפסק כר"ג דצדוקי ל"ה כגוי מובא בטו"ז ומג"א - א"כ כמו כן גבי מחללי שבת ר"ל בהני שנתגדלו כך כמו "הגימנאזיסטען" וכדומה שאבותם מסרו אותם לבעל א"כ לא עליהם התלונה רק על אבותם א"כ שוב יש לאלו דין ישראל גם לענין עירוב כמו צדוקי וקלקלתם תקנתם א"כ לפי"ז נפל כל ההיתר הנ"ל בבירא כי מאן מפיס לחלק ולידע מאיזה מין הוא אם הוא מאלו שחילול השבת בא מעצמו או מגידולי אבותיו - והנה באמת ספק זה איך לדון

חילול שבת דזמנינו ר"ל בנים שנדחו ע"י אבותיהם לאו שלי הוא כי ראיתי להביא כן בשם ספר בנין ציון החדשות וס' זה אינו תחי' לראות מה אומר בזה - והן אמת שהבאים אחריו השיגו עליו נרא' דלא השיגו עליו רק במה שצידד בזה להתירא לענין יין נסך ע"ז שפיר השיגו עליו דאין בסברא זו כדאי להתיר מגעם - אבל אין להכחיש דשפיר יש מקום לספק זה ומכ"ש היכא שהוא להחמיר ע"כ טובא יש לחוש שמא אלו מחללי שבת הן מאלו האנוסים מגידול אבותם ודמיין לצדוקי שאוסרין גם ביחיד וצ"ע.

ודע דלפי ספק הנ"ל כמעט אין תקנה כלל למחללי שבת דזמנינו הדרים יחד עם ישראלים כשרים אפילו בשכירה דדעת הרמ"ם ור"מ ברא"ש שם ורש"י מובא בב"י סי' ש"פ דבישראל לא מהני שכירה (והש"ע בסי' ש"פ הביא שני דעות בזה בלשון י"א וי"א וכנרא' דלא הכריע בזה) - ועתה מה נעשה את אלו מחלל שבת שיש לספק בהן שהן אנוסים מכח מעשה אבותם אם נשכור מהם הרשות דלמא דין ישראל עליהם וגבי' ישראל לא מועיל שכירה ואם יבטלו רשותם דלמא דין עכו"ם עליהם וגבי עכו"ם אינו מועיל ביטול ועתה מה עצה נשאר לנו לעשות אתם ועיין בס' תוספות שבת סי' שפ"ה שהעלה ספיקא דדינא כעין זה במחללי שבת ר"ל - ועיין בבית היוצר סימן הנ"ל שכתב בסוף תשובתו בזה"ל אם דיש לחקור דגם שכירות לא מהני עיי"ש דלא כתב בטעמא דמילתא למה לא יהי' מהני שכירות ובטח כיון גם כן לזה עפ"י דרכו עיין שם דעכ"ז סמך על השכירה - וכ"כ נרא' לי בספיקא דדינא שלנו דסגי בשכירות דאיכא ס"ס להקל ספק שמא דינם כעכו"ם וסגי בשכירות ואת"ל דדינם כישראל שמא הלכה כמא"ד דגם בישראל מועיל שכירות אמנם כ"ז בדאיכא שני ישראלים אבל בישראל אחד סגי בביטול לחוד ממ"נ אי דינו כישראל יכול לבטל ואי דינו כעכו"ם לא צריך לכלום ואדרבא לא יעשה רק ביטול ולא שכירות דבזה יוצא כל הדעות ולא כמו שכתב בבית היוצר הנ"ל דמדבר ג"כ בישראל יחידי דישכור ולא יסמוך על הביטול ולדעתי אדרב' הביטול בזה עדיף וכנ"ל - אך ודאי דגם שכירות מועיל אף בישראל יחיד דאיכ' ג"כ שני צדדים להקל שמא היא כעכו"ם ואין צריך לכלום ואת"ל דנידון כישראל שמא הלכ' דגם בישראל מועיל שכירות ודו"ק - **אך** דא עקא בנידון שאלתינו שכ' הדרגנ"י שהמומרין אינם רוצים לא בביטול ולא בשכירות כי כל הדבר בעיניהם כצחוק צריכא עיונא רבא איפא יש להציל לישראל כשר הדר עמם מאי' הוצאה וטלטול בחצר שאינה מעורבת והנה כהדרגנ"י חקר אם יש לשכור מההויזמייסטער אם יש לו דין שכירו ולקיטו - הנה מצאתי בשו"ת יד יצחק ח"ג סימן של"ג שפסק דאם הרבה דיורים בחצר לא סגי בשכירה מההויזמייסטער אלא צריך לשכור מכל א' הדרים שמה עיי"ש טעמו ונימוקו -

אמנם בנ"ד נראה דבלאו"ה אין לדון משום שכירו ולקיטו דעיין בתוספות עירובין דף ע' ע"ב דצדדו לומר דלא מהני שכירו ולקיטו אלא הנכרי ולא בישראל ועיין בגליון הש"ס דף פ' ע"א שהחזיק בדעת התוספות דלא מהני שכירו ולקיטו בישראל וכן נרא' מפשט רש"י ותוספות עירובין דף ס"ו ע"א גבי מה מערב אפילו שכירו ולקיטו אף שוכר שול"ק ופרש"י ד"ה ומה מערב אפילו שכירו ולקיטו דנכרי אם ישראל הוא אף שוכר שכירו ולקיטו דנכרי עם נכרי הוא משכיר רשות אדוניו ועיי"ש בתוס' משמע מזה דדוקא גבי נכרי מועיל ושכירו ולקיטו אבל בישראל לא דאל"כ מה דוחקא להו לפרש גבי מערב דמיירי בשכירו ולקיטו דנכרי וע"כ דבישראל לא מהני שכירו ולקיטו והטעם נראה לי פשוט דמבואר ברש"י עירובין ס"ו שם דשכירו ולקיטו ל"ה כבעלים עצמן ומה"ט אינם אוסרין ורק לענין שכירות הקילו דיכולין לשכור אצלם א"כ י"ל דקל הוא שהקילו אצל נכרי כמו שהקילו אצלו באם אינו רוצה להשכיר דיתקרב א' אליו לשאול ממנו מקום ואח"כ מערב וכתב הב"י הטעם כיון דבאמת דירת עכו"ם אינו דירה ולא יאסור כלל ורק אוסר מגזרת חכמים א"כ די אף בעשי' כל דהוא דיהי' היכר ובזה יצא מידי גזרת חכמים עיי"ש בסימן שפ"ב כ"כ נרא' דזה הטעם שהקילו דיהי' מהני שכירה משכירו ולקיטו וכיון דעיקר היתר דשכירו ולקיטו מהני משום דדירת עכו"ם לאו שמי' דירה א"כ זה לא שייך רק גבי נכרי אבל בישראל דשמי' דירה שפיר לא מהני כן נרא' בטעמא דמילתא - **וא"כ** בנ"ד מה שאנו רוצים לומר שיאסרו הוא משום דנותנים עליהם דין ישראל א"כ לא מהני לשכור משו"ל - רק בעי שיהי' השכיר' מהם עצמם או מאשתם דכמו דאשה מערבת לבעלה כ"כ יכולה להשכיר בעדו וא"כ בנ"ד צריכים לשכור מהם או מאשתם דוקא - ואם אי אפשר זאת דהם אינם רוצים בזה יש עוד עצה דישכרו משר העיר כל רשות העיר וממילא יהי' גם רשותם של המומרים מושכר להם עצה זו ראיתי להביא בשם ס' שו"ת גינת וורדים וז"ל עוד יפה כח השכירות מן גזבר המלך נמצא שגם בתיהם של צדוקים מושכרים לנו ואינם אוסרים עלינו עכ"ל - וכן כתב הגאון בשואל ומשיב מהד"ת ח"ד סימן ס"ב דשפיר דמי לשכור הרשות משרי העיר דכיון דהוא זכות גמור אף להמומר ואפילו אינו מודה ורוצה בעירוב יכולין לזכותו וכתב שם דכיון דשוכרין הרשות משרי העיר מתוקן הכל עכ"ל - ועפי"ד הגאונים הללו שאמרו שטוב מן הכל הוא לשכור הרשות משרי העיר דבזה מושכרין כל בתי המומרין והשו"מ הוסיף דבזה מזכה גם אותן המומרים בעצמם - נרא' לי לומר מילת' חדתא ולעורר את העולם על דבר מה שאינם נזהרין בזה הן אמת דמבואר בסימן שצ"א דגם משכירו ולקיטו של שר העיר מהני וגם המג"א בסי' שפ"ב סקי"א הביא בשם מהרי"ט דכל עבד מעבדיו הקטנים לא גרע

משכירו ולקיטו ומועיל השכירות גם מהם נרא' לי דדבר זה לא נאמר רק כשאין בעיר רק נכרים ולהבדיל ישראלים כשרים לחוד אבל כשיש מומרים וצדוקים דצריך להשכיר גם רשותם אז לא מועיל השכירה רק משר והממונה של המלך בעצמו דהוא כבעל הבית בכל בתי העיר ושפיר יכול להשכיר גם בתי וחצרות המומרים אבל כששוכרין מעבדיו הקטנים דהוא שכירו ולקיטו של הממונה וכבר הבאתי לעיל דמה שהקילו ע"י שכירו ולקיטו הוא משום דדירת עכו"ם לאו דיר' וכעת מצאתי בב"י סוף שצ"א בשם הריב"ש כן עיי"ש - וא"כ כשיש מומרים וצדוקין בעיר שדירתם שמי' דיר' לא מועיל שכירה ע"י שכירו ולקיטו רק צריך לשכור מהממונה בעצמו דהוא כמו בעל בית בכל בתי וחצרות העיר והוא בעצמו שפיר יכול להשכיר כל רשות העיר כן נרא' לי והיא דבר חדש קיז) ומה שאין העולם נזהרין בזה נרא' משום דמחזיקין אותן למומרים לחלל שבתות וצדוקין אין שכיח במקומינו והן כגוים לכל דבר א"כ גם לענין זה נידונין כגוים דיהי' מועיל ע"י שכירו ולקיטו וכסברת התוספות דלא גרע מגוי כן נרא' לי לצדד בזכותן ישראל - ואם כנים דברי בזה יהי' ג"כ ראי' לדברינו שהארכנו לעיל נגד הגאונים אבן העוזר ורעק"א ובית היוצר שאמרו דלקולא אין דינו כגוי והבית היוצר כתב מפני שדירתו שמי' דיר' ולדבריהם איך יועיל שכירת רשות העיר משכירו ולקיטו של שר העיר דחכמים לא התירו ע"י שו"ל אלא דוקא גבי נכרי דלא שמי' דיר' והיכ' דאיכ' ג"כ בעיר מומרים כאשר בעוה"ר בזה"ז אין עיר שלא יהא בה בעוה"ר מומרים לחלל שבת ודירתם דיר' א"כ איך יהני השכיר' בשאינו משר העיר מעצמו ובאמת העולם נהגו להקל בזה ולשכור גם מעבדים הקטנים וכדברי המג"א וע"כ דגם לקולא נידונין כגוי א"כ סוגיא דעלמא הוא לדונן כגוי אף לקולא וכבר אמרו כל היכ' דהלכה רופפת פוק חזי מאי עמא דבר וכיון דסוגיין דעלמא לדונן לגמרי כגוי אף לקולא בודאי כל הסומך עצמו ע"ז לא משתבש והנח להם לישראל כו' -

סיומא דפסקא נרא' לי בנידון השאילא שלפנינו אם אפשר שיבטלו או ישכרו רשותם לישראל בודאי מה טוב - ובאם לאו נרא' לי דיש לסמוך על מה שביארתי דמומר לחללי שבתות נידון כגוי אף לקולא והיא הלכ' פסוק' ברמב"ם שם וכן נשמע מתוס' ושאר פוסקים סתמו דבריהם בזה וכבר כתב הרדב"ז ח"א סימן ע"ד גבי עירוב דהוא תקנתא דרבנן סתמו להקל היינו מה שסתמו דבריהם בפוסקים ולא הזכירו הוא משום דכיונו להקל בזה עיי"ש דסמך ע"ז בעירוב יען שסתמו הדבר בפוסקי' קיח) א"כ גם בזה עצמו שסתמו הפוסקים ולא הזכירו מה יהי' דינו של מומר בישראל יחיד ורק אמרו סתמא דמומר דינו כגוי לכל דבריו זה בעצמו די לפסוק הלכ' כן ומה גם דמתוס' ורמב"ם מפורש

יוצא כן וכמו שבארתי לעיל בארוכ' ודאי דכן הוא הלכה ברור' דמומר דינו חרוץ כגוי אף להקל וע"כ אם אי אפשר לעשות דבר יש לסמוך ע"ז ומותר להם לטלטל אף בלי שום דבר ואם כי לעיל הבאתי דיש להסתפק אם לדון את מומרי זמנינו כתינוק שנשבה כבר הבאתי שמנהג העולם לדונם כגוי לגבי שכירת רשות משר העיר והנח להם לישראל שבני נביאים הם וגם היא ספק ובעירובין לקולא עיין תשובת דבר שמואל קמ"ה ומהגם הרבה חולקין על הרמב"ם פ"ג דממרים הנ"ל עיין קרבן נתנאל בראש פרק הדר סק"מ ובשדי חמד ערך מומר דהרבה השיגו על הבנין ציון הנ"ל ע"כ ודאי בדאי אפשר בענין אחר נראה פשוט דנידונין כגוי לכל דבריהם שלא לאסור בישראל יחיד כן נרא' לפע"ד קיט)

פ"ק פישטיאן ד' תשא ט"ו אדר ראשון תרפ"ד לפ"ק.

ובזה אחתום בברכה ידידו דו"ש באהבה דבוק באהבתו נצח סל"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב.

ז"**ל** התוספתא בפ"ה דעירובין ישראל המחלל את השבת בפרהסיא אין צריך לבטל רשות וישראל שאינו מחלל את השבת בפרהסיא צריך לבטל רשות עיי"ש והמפורהים שם לדחקו בפירושם - ולפי מה שהעליתי בפנים דמומר במקום יחיד אינו אוסר נתפרשו הדברים בפשיטות דמיירי בישראל יחיד הדר עם מומר לחלל שבת דאם הוא בפרהסיא אינו צריך לבטל כדין ישראל שנותן רשות ומבטל רשות כמו שכתב התוספתא תיכף סמוך לזה ועפי"ז יהי' סמיכ' גדולה לדברינו שכ' בפנים - רק עפ"י האמור הי' נרא' לי להגיה בתוספתא שם דלפי מה שכתב לפנינו, בהלכה י"ד קתני דין ישראל מומר הנ"ל ובהלכ' ט"ו שאחרי' קתני חצר של עכו"ם ה"ה כדיר של בהמה כו' הי' ישראל א' שרי בתוכה ה"ז אוסר ראב"י אומר לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלי' אוסרים זה את זה והלכ' כדבריו עכ"ל - והשתא אי נימא כמו שכתבתי לעיל דמה"ט אין ישראל מומר צריך לבטל משום דהוא כגוי דאינו אוסר ביחיד ק' דהא אכתי לא אשמעינן דין הגוי בזה ואיך השמיענו בישראל מומר דבא מטעם גוי - אבל אם היינו מגיהים בתוספתא ולשנות הלכ' ט"ו קודם היינו דינו של גוי ואח"כ הלכ' י"ד היינו דינו של מומר אז עולה פירושנו בתוספתא לטוב בלי שום דוחק עיי"ש במפורשי התוספתא שם דהגיהו ותקנו ולפי הנ"ל א"ש הכל רק צריך לאחר המוקדם ולהקדים המאוחר וכעת עלה בדעתי דבלאו"ה נרא' להפך ולסרס הני הלכות כי גם בש"ס קתני תחלה דינו של גוי ואח"כ דינו של ישראל מומר וכן הוא ברמב"ם וממילא פירושינו הנ"ל אמת וברור ודו"ק -

עוד אעורר על הגהות אשרי שהבאתי בפנים בראש התשוב' שכ' בזה"ל אבל אם משמר שבת וכל הלכותי' אפילו בדרבנן אפילו הוא מומר דאורייתא בשאר מילי מבטל רשות עכ"ל - נרא' שהוא אינו הולך בשי' הרבינו ירוחם מובא במחבר יו"ד סימן ב' סעי' ה' דה"ה אם הוא מומר לכל התורה חוץ משתים דדינו כעכו"ם ועיי"ש - דהרי הג"א כתב דאפילו אם הוא מומר דאו' לשאר מילי אם הוא שומר שבת כישראל בכל הלכותי' אפילו דרבנן דינו כישראל ומסתימת דבריו משמע דאפילו אם הוא מומר לכל התורה אם שומר שבת כראוי ובודאי כונתו דגם אינו עובד ע"ז דאל"כ הוא מומר מכח ע"ז וע"כ דכונתו דהוא מומר חוץ משתים הנ"ל הוא מבטל רשות א"כ נראה דפליג על הרבינו ירוחם הנ"ל ודו"ק קכ)

סימן ע

א הנה קכא) ראיתי דיש פלוגת' בין הפוסקים אם מומר לחלל שבתות מה"ת הוי כגוי לכל דבריהם או רק מדרבנן עיין בתשובת מהר"י אסאד חיו"ד סי' נו"ן בסופו שהביא בזה פלוגתת הראשונים וכן בשדי חמד בדיני מומר כלל פ"ז וכן בספר דעת תורה סימן ב' - והי' נרא' לי לעשות בזה הכרעה בעזה"י - ואקדים תחלה מה שמצאתי פלוגתא הנ"ל בתשב"ץ ח"ג סי' מ"ג ומ"ז שהביא שם בשם ספר עיטור סופרים דמומר קידושיו קידושין מדאו' כדאמר בסנהדרין אעפ"י שחטא ישראל הוא וכן מצא זאת בתשובת רבינו שלמה ואפילו משומד לחלל שבתות ולע"ז אבל הביא שם בשם תשובת הגאונים דמשומד לחלל שבת אינו כישראל שנאמר ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם כל המשמר שבת נקרא ישראל וכן בפ"ק דחולין אמרו דאין מקבלין קרבנות מן המשומד דכתיב מכם ולא כלכם להוצים את המשומד לנסך יין ולחלל שבת בפרהסי' הלכך מחלל שבתות בפרהסי' עכו"ם הוא וקדושיו לא הוי קידושין ע"כ מתשובת הגאוני' וכתב ע"ז הבעל העיטור וז"ל ומסתברא כיון דקיי"ל חולין י"ג עכו"ם שבחוץ לארץ לאו עובדי מ"ז הם האידנא אינו משומד לע"ז ומחלל שבת בפרהסיא ליתא אלא בעבודת קרקע וקדושיו קידושין וגירושיו גירושין עכ"ל הבעל העיטור - וכתב ע"ז התשב"ץ בזה"ל וזכינו להסכים לדעתו (ר"ל במה שכ' דקידושיו קידושין) אלא במה שהורה הרב ז"ל במשומד לע"ז שלא בחו"ל וכן במחלל שבת בעבודת קרקע דלאו ישראל מקרי אינו נרא' דהא דאין מקבלין קרבנות לאו משום דלאו ישראל מקרי אלא גזרת הכתוב היא מדכתיב מכם ולא כלכם ואדרבא מהתם משמע דאיקרי ישראל מדמעטינן להו מדכתיב מכם ולא כלכם הא אילו לא כתב קרא מכם ל"ה ממעטינן להו דבכלל ישראל הן כנ"ל עכ"ל התשב"ץ עיין שם

בסימן מ"ג ובסימן מ"ז דהביא כל זאת - הרי דפלוגתת התשב"ץ עם בעל העיטור הוא בזה דבעל העיטור סובר כתשובת הגאונים דישראל מומר לחלל שבת נמעט מקרא דאות ומקרא דמכם ומשם ילפי' לכל התורה כולה וממילא דהוא כגוי לכל דבריו ע"כ קידושיו ל"ה קידושין והתשב"ץ סובר דמקרא דמכם אין למילף דשם הוי גזרת הכתוב ואדרבא מדהוצרך מיעוט בקרבנות ש"מ דישראל גמור הוא ע"כ פסק דקידושיו קידושין ובאמת מובא פלוגתא זה בטור אבן העזר סימן מ"ד דיש אומרים דמומר לחלל שבתות כגוי גמור ואין קידושיו קידושין ולא נהירא עכ"ל עיי"ש ועיין ג"כ בתשובת מהר"י מינץ סימן י"ב דדעתו ג"כ דמדינא אין קידושיו קידושין ועיין בתשובת מהרש"ם ח"ב סימן ק"י שהאריך בזה ועיין ג"כ בשאילת יעבץ ח"א סי' כ"ט ול' -

והנה לדעת התשב"ץ דמדינא ישראל גמור הוא ולא נלמד מקרבנות כנ"ל ע"כ צריך לומר דמאי דנעשה מומר לכל התורה ודינו כגוי הוא רק מדרבנן דמה"ת יהי' נחשב כגוי מדאורייתא כיון דאין לנו ילפותא לזה אלא ודאי דלשיטתו הוא רק מדרבנן ומה"ט פסק דקידושיו תופסים מדאורייתא וממילא דלדידי' ג"כ שחיטת מומר כשר מדאורייתא ול"ה נבילה דכמו דקידושיו שלו הויין קידושין מעליא כ"כ הוי השחיטה שלו שחיטא מעליא מה"ת - ובאמת כן דעת הריא"ז בשלטי גבורים ריש חולין דמה"ת שחיטת מומר שחיט' מעליא היא ומה"ט הכשיר שם בישראל עומד ע"ג ורק מדרבנן הוא נעשה מומר עיי"ש - וזה נמי דעת הרמב"ן המובא בחידושי הר"ן חולין י"ד דכתב דשחיטת מומר לע"ז נהי דמיתסרי באכילי' אפשר דאינו כשחיטת נכרי שיהי' מטמא במשא דהא אינו נכרי וקידושיו קידושין עכ"ל - והביאו ג"כ הרא"ה בבדק הבית בדין שחיטת מומר עיי"ש - ולדעת הגאונים דסברי דילפינן מקרבנות וכן דעת רש"י בעירובין בפרק הדר שכ' בזה"ל חוץ מן המומר דכמומר לכל התורה דמי דאימעט לי' ממכם ולא כלכם עכ"ל - הרי דגם לדידי' שפיר נלמד מקרבנות וגם הבעל העיטור הסכים לזה רק כתב דבחו"ל לא שייך מומר לע"ז כיון דבחו"ל לאו עע"ז הן וגם בחילול שבת הוי רק בעבודת קרקע אבל בא"י או בעבודת קרקע מודה דנעשה מומר מה"ת והוי כגוי לכל דבריו מהתו' כן נראה לי ברור בס"ד

- (ב) ודע דבדברי בעל העיטור הנ"ל מצאתי ביאור לדברי רש"י ז"ל בחולין דף ה' שכתב דחמור שבת מע"ז והמג"א בסי' ש"ו נתקשה בזה מנא לי' הא ובהנ"ל יובן כיון דעכו"ם שבחו"ל לאו עובדי ע"ז הן והאידנא אינו משומד לע"ז מה"ת וע"כ רק מדרבנן חשבינן לי' כמומר משא"כ במחלל שבת בעבודת קרקע עכ"פ שפיר משכחת גם בחו"ל א"כ מחלל שבת מה"ת הוא כגוי ושפיר חמור מע"ז - או אפשר לומר עוד יותר דכבר תמה

הב"י באבן העזר על הבעל העיטור מנא לי' לחלק בין שאר מלאכות לעבודת קרקע א"כ י"ל דגם רש"י לא ס"ל חילוק הנ"ל ולדידי' הוי מומר בחילול שבת מה"ת בכל המלאכות אבל בזה מודה דמומר לע"ז בחו"ל ליתא כיון דלאו עובדי ע"ז הן ומה שאמרו מומר לע"ז הוי מומר לכל התורה ע"כ דרבנן הוא - א"כ לפי"ז שפיר חמור מומר לשבת ממומר לע"ז דמומר לשבת הוי מה"ת ומומר לע"ז ל"ה רק דרבנן וא"ש בטעמא דרש"י ודו"ק

- (ג) ואגב אומר מה דקשה לי קושי' עצומה על התשב"ץ הנ"ל שכתב דאין ללמוד מבריי' דמכם דשאני התם דהוי גזרת הכתוב ואדרב' משם יש לדייק להיפך דישראל גמור הוא לשאר דברים ומה"ט דן דקידושיו קידושין מדאורייתא א"כ לפי"ז ממילא דגם שחיטתו כשרה וכמו שבאמת הרמב"ן הביא ראי' מקידושין על השחיטה וכמו שהבאתי לעיל ועפי"ז קשה לי מאד למה איתותב רב ענן בשמעתא קמייתא דחולין במה שסובר דשחיטת מומר לע"ז כשרה ואקשי' עלי' התם מבריי' דמכם דאימעט מומר לע"ז מקרבנות ונשאר בתיובתא עיי"ש - והשתא לדעת התשב"ץ דשם גזרת הכתיב ואין למילף משם לעלמא ואדרב' משם יש למידק אלעלמא דישראל גמור הוא א"כ אדרבא סיוע יש לרב ענן ולא תיובתא וצע"ג ודו"ק

- (ד) ודע דקשה לי עוד סתירה גדולה שראיתי בספרא דתורת הכהן הגדול מאחיו בספר דעת תורה סימן ב' אות כ"ט שהעלה דעיקר לדעתו דמומר לחלל שבת מה"ת נעשה מומר לכל הת"כ - ובתשובתו ח"ב סימן ק"י כתב. דדעת רוב פוסקים דקידושי מומר מה"ת עיי"ש ואיך אפשר לקיים שניהם דהא בתשב"ץ הנ"ל מבואר דמאן דלומד מברייתא דמכם דנעשה מומר מן התורה קידושיו ל"ה קידושין והתשב"ץ דסובר דמהתורה הוויין קידושין מוכרח לסבור דאין למידין משם כלל וא"כ מה"ת יהי' נעשה מומר מה"ת דהא בכל הש"ס דקאמרינן דמומר לחלל שבת נעשה מהתורה מומר הוא ע"י הלימוד דברייתא דמכם כמבואר בחולין ד"ד ובעירובין דף ס"ט עיי"ש וכיון דדעת רוב פוסקים דקידושי מומר מה"ת מועילים מוכרח לומר דאין למידים מקרבנות וכתשב"ץ הנ"ל וא"כ ממילא מה שלמדו מברייתא דמכם לענין שאר דברים ע"כ דהוי רק אסמכתא בעלמא לדעת התשב"ץ וא"כ ממילא אין לומר דעיקר הוא דנעשה מומר מה"ת ואי דיש איזה לימוד אחר ע"ז א"כ אכתי לא הועיל התשב"ץ בזה שדחה שי' הגאונים דשאני התם דהוי גזה"כ סוף דבר דמדברי התשב"ץ נרא' דהא דאם מדאורייתא הוא מומר תליא באם מועלים הקידושין או לא וכיון דכ' המהרש"ם דרו"פ סברי דקידושי מומר מה"ת א"כ ע"כ דסברי דמה"ת לא נעשה מומר א"כ איך אפשר דיעשה עיקר מדבר שהוא נגד דעת רוב פוסקים ומה שהביא ראי' מרש"י ז"ל אין ראי' דבאמת רש"י גם כן סובר כשי' הגאונים דילפינן

מקרבנות וכמו שהבאתי לעיל בשמו ומה שהביא הבעל העיטור בשם רבינו יצחק דקידושי מומר הוי קידושין הוא כמו שביאר שם הבעה"ט מובא בתשב"ץ שם משום דהאידנא ליכ' משומד לע"ז וחילול שבת דוקא בעבודת קרקע אבל זולת זה גם רש"י מודה דקידושיו ל"ה קידושין עיי"ש - עכ"פ לרש"י שפיר נעשה מומר מה"ת ובאופן זה באמת אין מועיל קידושיו אבל אכתי לרוב פוסקים דסברי דקידושי מומר מועיל מה"ת ע"כ מוכרח לומר דסברי דלא נעשה מומר מה"ת ודברי הגאון מהרש"ם צ"ע

- (ה) עכ"פ קדמאי ובתראי מחולקין אי הא דנעשה מומר הוי מה"ת או לא ונרא' לי בס"ד לעשות הכרעה בזה ולומר דאיכא אופן דמן התורה הוא נעשה מומר ואיכא אופן דל"ה רק מדרבנן וכמו שאומר בעזה"י -

דהנה ראיתי במנ"ח סימן כ"ח שהעלה מילתא חדתא דגם בעובד ע"ז שאם היא דרך בזיון ואמר בפירוש דאינו מקבלו באלקי אם שחייב מיתה מ"מ ל"ה מומר עי"ז דמומר ל"ה רק במקבלו לאלקות אבל בדרך בזיון לא דוקא במודה בע"ז הוי ככופר בכל התורה ולא בעובדה דרך בזיון עיי"ש - ולי דבריו צ"ע דאם כן גם בשבת נימא כן כיון דכל הטעם דמחלל שבת נעשה מומר הוא משום דכופרו במעשיו ומעיד שקר בהקבה"ו כמו שכ' רש"י בחולין א"כ נימ' דדוקא מי דמחלל שבת להכעיס אז כופר בכל זה אבל מי שעושה רק לתיאבון אם שגם זה אסור דהתורה סתמה אמרה מחללי' מות יומת אבל עכ"פ כופר ל"ה ולא נעשה מומר ע"י חילול לתיאבון ואם הי' אמרינן כן הי' מיושב קו' התוספות משוחט בשבת בחולין דף י"ד וכמו שמתרץ המנ"ח בחידושו הנ"ל קו' התוספות מר"ל דסובר דשוחט ע"מ לזרוק לעבוד' זרה דמותר לאכיל' עיי"ש כ"כ הי' מיושב קו' התוספות הנ"ל משוחט בשבת ופלא על הגאון ז"ל שלא הרגיש בזה - וגם לפי הלימוד שהבאתי בשם תשובת הגאוני הנ"ל מקרא דאות היא לעולם למי י"ל דדוקא אם הוא כופר באות זה אינו ישראל אבל כשעושה לתיאבון ומודה באות למה יהי' מומר עי"ז - ובאמת קיי"ל דאפילו מחלל שבת לתיאבון נעשה מומר לכל התורה וכן גבי ע"ז וכפסק רבינו הת"ש בסי' ב' - וגם לדבריו למה איתותב רב ענן דלמד מיהושפט דנהנ' מסעודת אחאב דמומר לעכו"ם שחיטתו כשרה דהרי אחאב רק לתיאבון עבד ע"ז ולא מטעם כפירה דלא הי' מודה בה כמו שכתב רש"י בד"ה אחאב דיצרא דע"ז הי' תוקף עלי' ובנביל' ל"ה פקר עיי"ש כ"ז הקשיתי עליו בראשית ההשקפה - ואחר החיפוש מצאתי במהר"מ שיק על תרי"ג מצות שעמד על המנ"ח מדברי הת"ש הנ"ל דמבואר שם דאפילו לתיאבון הוי מומר ולתיאבון הייני דאינו מאמין בה עיי"ש והנאני שזכיתי לכוין לדעתו אבל מהא

דר"ע לא הרגיש - שוב מצאתי גם במהר"י אסאד סימן נו"ן שהרגיש בכל דברינו גם בהא דרב ענן עפ"י דרכו שם - עכ"פ הם קושיות גדולות על חידושו של המנ"ח הנ"ל -
אמנם כן אם דיסערו קושיות גדולות על המנ"ח הנ"ל עכ"ז סברתו אמיתית כיון דכל הטעם דנעשה מומר ע"י מעשה דע"ז או מעשה דחילול שבת הוא משום דכופר בקבה"ו ובמצותיו או כופר במעשי בראשית א"כ מוכרח להיות כופר והיכא דבאמת אינו כופר מה בכך דעשה עבירה שיש בה חיוב מיתה או סקילה מ"ש משאר עבירה שיש בה סקילה דלא נעשה מומר על ידה וכמו שכ' באמת ראי' זו המנ"ח שם והיא ראי' אמיתית ונכונה - ואחרי שהסבר' הנ"ל אמת. מה נעשה עם קושיות הנ"ל דמוכח דאף באופן דאינו כופר בהנ"ל אפ"ה נעשה מומר - וכדי לתרץ אמת נרא' לי לעשות חילוק נכון באלו הדברים והוא דבאמת שיהי' מומר מן התורה צריך שיהי' כופר בכל הנ"ל וזולת זה לא הוי מומר ומטעם שכתבתי לעיל אך מדרבנן עשאוהו מומר אף באינו כופר רק עושה לתיאבון והטעם כדי שלא נחלק בין מומר למומר כי העולם לא ידעו לחלק בין אם הי' לתיאבון או להכעיס או משום חומר הענין אמרו דבכל ענין נעשה מומר ודין גוי עליו מדבריהם אף בלא כפר אבל שיהי' מומר מה"ת באמת אינו נעשה רק בעושה ע"י כפירה וזה נראה לי חילוק אמת ונכון בענין זה ועפי"ז לא יוקש' שוב מדברי רבינו הת"ש דבאמת הוא רק מדרבנן וגם קושייתי מר"ע לא קש' דהכונ' כיון דעכ"פ בכופר נעשה מומר מה"ת ממילא שייך למיסר אף בעושה לתיאבון עכ"פ מדרבנן וכנ"ל ולא שיהי' מותר לגמר ע"כ שפיר אחיתב ר"ע דמתיר לגמרי - (ואפשר דבזה מיושב ג"כ קושייתי הנ"ל דהקשיתי מש"ס הנ"ל על התשב"ץ וכמו שכתבתי לעיל ואפשר דהקושי' הי' באופן זה ודו"ק) - עכ"פ מיושבים קושיות הנ"ל וגם דברי המנ"ח קיימי' ויצא לנו מזה לגבי מאי דפליגי הראשונים גבי מומר אם הוא מה"ת או דהוא רק מדרבנן דשניהם איתנייהו אית מומר דאוריית' ואית מומר דרבנן וכנ"ל ודו"ק קכב

) (ו) ודע דבדברינו הנ"ל יתורץ קו' הגאון בדעת תורה סימן ב' אות כ"ט ארבינו הת"ש דסובר דגם במחלל יוה"כ הוי מומר לכל הת"כ א"כ קשה משבועות י"ג דרמי סתם ספרא אסתם ספרא דבסתם ספרא דלעיל אמר דיום הכיפורים אינו מכפר אלא על השבים והתניא יכול לא יהא יו"כ מכפר אלא א"כ התענה ולא עשה מלאכ' לא התענ' ועשה בו מלאכה מנין ת"ל יו"כ הוא מ"מ - אמר אביי ל"ק הא רבי וכו' עיי"ש בש"ס -
וקשה הרי לעיל מזה קאמר בש"ס דמודה רבי בפורק עול שאין יוה"כ מכפר בלא תשובה ופרש"י דהיינו כופר בעיקר והרי מחלל שבת כתב רש"י בחולין דהוי כופר בעיקר ואי נימ' דגם יו"כ כשבת א"כ בעשה מלאכ' ביו"כ גם לרבי אינו מכפר בלא תשוב' ובע"כ

דיו"כ אינו כשבת עיי"ש בדעת תורה דתחלה רצה לומר דאליבא השיטות דמה שנעשה מומר בחילול שבת הוא דוקא דרבנן ומה"ת לא הוי כפורק עול א"כ שם בשבועות דקאי אדרש' דקראי שפיר מוקי לה כרבי אך שוב דחה זאת יען שעיקר לדעתו דודאי מן התורה הוי ככופר ע"כ העלה מכח קושיא זו דע"כ מוכח מכאן דיו"כ אין דינו כשבת עיי"ש - אבל לפי דרכינו בחילוק הנ"ל א"ש ולק"מ דכבר הוכחנו דאף בע"ז גופא דוקא אז נעשה מומר מה"ת בשהוא מאמין בה וכופר בעיקר וכן בשבת כשמחללה משום כפירה ר"ל אבל בדיעבד לתיאבון לכ"ע ל"ה רק דרבנן א"כ מיירי שם בשבועות בשעשה מלאכה לתיאבון דל"ה רק מדרבנן ול"ה ככופר ופורק עול ע"כ שפיר מכפר לרבי בלא תשובה ויקוים תירוצו של הגאון הנ"ל ודו"ק

- (ז) והנה אחר שעיינתי בש"ס שבועות שם ראיתי שלכאורה יש לסתור תירוצי במה שכתבתי דמיירי בשעשה מלאכ' לתיאבון ולא מחמת שכופר בקדושת היום דז"ל הש"ס שם יכול לא יהא יוה"כ מכפר אלא א"כ התענה בו וקראו מקרא קדש ולא עשה בו מלאכ' לא התענ' בו ולא קראו מקרא קדש ועשה בו מלאכ' מנין ת"ל יו"כ הוא מ"מ עכ"ל - ובתוס' שם ד"ה לא קראו מ"ק כתבו בשם ר"ת קראו מ"ק שמודה שב"ד קדשוהו ושובת ממלאכ' בשביל קדושת היום ולא קראו מ"ק שאינו שובת מחמת קדושת היום אלא מחמת שמתעצל לעשות מלאכ' עכ"ל ע"ש שחלקו על רש"י בפירוש לא קראו מ"ק - והשת' לפי' ר"ת דהכונה בלא קראו מ"ק שאינ" שובת מחמת קדושת היום - א"כ ע"כ כופר בו - וממילא האי עשה בו מלאכ' ע"כ מיירי נמי באופן זה ואזלה תירוצי הנ"ל - אך כד דייקת שפיר תראה דלק"מ - דלכאורה יש לדייק בדברי ר"ת במה שכתב קראו מ"ק שמודה "שב"ד" קדשוהו מאי בעי "מבי"ד". כך הוי לי' למימר קראו מ"ק שמודה בקדושת היום לא קראו מ"ק שאינו מודה בקדושת היום ולא שבת אלא מחמת עצלות - ונרא' לפרש דבריו ז"ל - עם מה שראיתי בשיט' מקובצת כריתות דף ז' דשם ג"כ איתא להאי סוגיא וזה לשונו לא קראו מ"ק נרא' לפרש דומי' דרבי יהושע שרצה לשבות ממלאכ' ביום כיפורים שלו כשנחלק על ר"ג עכ"ל - ועל זה כיון ג"כ ר"ת במה שכ' שמודה שב"ד קדשוהו ר"ל שמודה בקדושת בי"ד לא קראו מ"ק היינו שאינו מודה בקדושת בי"ד ולא משום שאינו מאמין בקדושת יו"כ ח"ו רק שאינו מודה בקביעת היו"כ וזה נמי הכונה במה שכתב לא קמ"ק שאינו שובת מחמת קדושת היום אלא מחמת עצלות היינו משום דלדידי' עדיין לא קדוש היום אבל בגוף קדושת היום שפיר מודה בו ולית כאן שום כפידה ח"ו - ובאופן זה יתפרש ג"כ האי עשה בו מלאכ' היינו דמיירי דאינו מודה בקדושת בי"ד דעפ"י חשבונו אכתי ל"ה יו"כ ע"כ עשה בו מלאכ' ועכ"פ לא נהג בו קדושת יו"כ וממילא

דלא שב בו ואעפי"כ מתכפר לו ש"מ דיו"כ בלא תשובה ג"כ מכפר ושפיר פריך אסתמא דלעיל דקאמר דאינו מכפר לשאינן שבים וע"כ שפיר מתרץ אביי דרבי הוא ולרבי שפיר מכפר אף דחילל את יוה"כ ולא הוי ככופר בו משום דלא ע"י כפירה חילל אותו רק מחמת אנסו של טעותו ובזה עולה תירוצי שפיר טפי ממה שאמרתי לעיל דעפי"ז אפילו לא נימא לחלק בין לתיאבון ולהכעיס וכנ"ל רק דבכל ענין הוי מומר וככופר אפ"ה לק"מ משום דכאן לא הוי מזיד רק אונס העדיף משוגג וכבר מבואר ברמב"ם פיה"מ לחולין דבשוגג אין נעשה מומר וכש"כ באונס וא"ש ולק"מ קו' הגאון בד"ת הנ"ל ודו"ק

- (ח) ודע דקש' לי מאד לשי' המחבר ביו"ד סימן ב' ועיי"ש בש"ך ס"ק ט"ז דמומר להכעיס הוא מה"ת כגוי לכל התורה והש"ך מבאר שם משום דהוא מין ואפיקורס (ועיין בכ"מ בפ"ד משחיטה שהשיג על רש"י חולין דף ד' ע"ב שכ' מומר לערלית מבעט במצוה זו וכתב עליו הכ"מ דאינו כן דא"כ היינו אפיקורס ושחיטתו נבילה רק הפשט דאינו רוצה להצטער עצמו עיי"ש) - והנה רש"י פירש גבי מומר לעבודה זרה ולחילול שבת דהוא כופר בהקבה"ו וכופר במעשי בראשית ועיי"ש וקש' דבכופר מאי רבותא דע"ז ושבת הא אפילו בשאר מצות התו' אם הוא מבעט וכופר בו הוי גוי לכל דבריו - והוא קושיא גדולה ופלא שלא עמדו עוד בזה - וסבר הייתי לומר דהיינו חילוקא דבשאר מצות דוקא אם הוא בדרך כפירה וביעוט משא"כ היינו תרתי אפילו שלא בדרך כפירה הוי מומר - אך הדרנא בי דרש"י בפירוש כתב על הני תרתי דמטעם כופר הוא וא"כ צ"ע קו' הנ"ל - ונרא' בס"ד לקיים תי' זה כך דודאי רש"י דפירש גבי מומר לערלית דמיירי במעט במצוה ואפ"ה כשר א"כ ע"כ צריך לומר דסובר כהנך שיטות דבשאר עבירות אפילו להכעיס כשר ולא נעשה כגוי ע"כ שפיר פירש גבי מומר לע"ז ושבת דמיירי בכופר משא"כ להמחבר שהוא פסק כהרמב"ם דבלהכעיס אף בשאר עבירות הוי כגוי דהוא מין וכופר במצות השם באמת בהנך תרתי אף שלא בדרך כפירה הוי כגוי - וא"כ עפי"ז מה שכתבנו לעיל לחלק בין לתיאבון או להכעיס לא אתיא רק אליבא דרש"י אבל לרמב"ם ודעמי' לא אתי שפיר - אך עדיין צריך עיון דבש"ס ע"כ מוכח דגם בפ"ז מטעם כפירה אתיא דהא מביא שם חמורה עבודת כוכבים שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה הרי דבמוד' או לא מודה תליא מילתא וצע"ג ובירור הלכ' וכעת לא נפניתי לזה ולא כתבתי רק להעיר

- (ט) ודע דקש' לי בענין זה ג"כ מה שראיתי בפרמ"ג בפתיחה ריש ח"ד שדן לומר דאם הוא מומר להכעיס במילי דרבנן נעשה מומר לכל התורה למילי דרבנן עיי"ש שאם עבר להכעיס על איסור דרבנן נעשה מומר לענין דרבנן וממילא דינו כגוי לגבי מילת' דרבנן - והד"ת בסימן ב' אות כ"ה הביא בשם שעה"מ פ"ה דאישות ה"א דנקט לפשיטות

דבלהכעיס גם בדרבנן נעשה מומר לכל התורה עיי"ש - וקש' לי עליהם מדברי רש"י ר"פ הדר שכתב גבי צדוקי אינו כעכו"ם דצדוקי ישראל הוא ונהפך למינות ואינו מודה בתורה שבע"פ כיון דישראל הוא יכול לבטל רשות עיי"ש - הנה לכאור' הקשיתי מכאן מרש"י ארש"י דסובר לקמן דף ס"ט דאפילו במילי דרבנן נעשה מומר לכל התורה וידוע דטעם מומר משום דנעשה פורק עול וכופר במצות השם וא"כ למה יגרע צדוקי מזה דהוא כופר בתורה שבע"פ ולמה יהי' עדיף ויחשב ישראל ממי שעובר בפרהסיא אמילי דרבנן - ובשלמא ארמב"ם דסובר ג"כ בצדוקי כרש"י עיין בסופ"ב דעירובין י"ל דלדידי' אינו מבואר אם נעשה מומר במילי דרבנן כמו שכ' הב"י בסימן שפ"ה - אבל לרש"י דכ' בהדיא דף ס"ט דגם ע"י אי' דרבנן נעשה מומר וחשיב פורק עול עי"ז א"כ טובא קש' למה בצדוקי דפורק מעליו עול מצות תורה שבע"פ למה יחשב ישראל - הרבה נתקשיתי בה -

ועלה בדעתי לחלק כיון דשם בדף ס"ט עבר בפרהסיא משא"כ בצדוקים דעושי מעשיהם בצינעה וכמו שכתב בתוס' ורא"ש שם ע"כ לא נעשו מומר עי"ז - ויהי' מכאן ראי' שלא כהפרמ"ג בח"ד שם שכתב דבלהכעיס אף בצינעה הוי מומר וכבר הביא הד"ת שם דבח"צ כתב דבעי דוקא פרהסיא וא"כ ל"ק מצדוקי - אמנם כ"ז א"ש לחלק בין האי דס"ט לצדוקי דמתני' - אבל לפי"מ שכ' הפרמ"ג דבעבר להכעיס על מצוה דרבנן כיון דכופר במצוה אף בלא שום מעשה ג"כ נעשה מומר לענין דרבנן א"כ יוקש' טובא מצדוקי דהרי צדוקי כופר בתורה שבע"פ שהוא יותר חמור ממצוה דרבנן א"כ ודאי דהי' לי' להיות כגוי למילי דרבנן עכ"פ - והרי הדברים ק"ו אם מועיל מצוה דרבנן לעשותו מומר מכש"כ שיועיל מצוה דאורייתא אם כופר בה לעשותו למומר לכל התורה כולה וצ"ע - ולענינים אלו צריך ביאור רחב ולא כתבתי רק להעיר ואי"ה כשירחיב ה' גבולי בתלמידים אשנה פרק זה בל"נ - עיין תשובת ריב"א סי' א' מ"ש מענין זה

- (יוד) והנה במחלל יו"כ שהשוה אותו רבינו הת"ש לשבת ראיתי שרבים קמים עליו לתמוה הפרמ"ג בפתיחה כוללת ח"ד אות ג' והלב ארי' בפ"ק דחולין וח"ס ח"ו סימן פ"ג דלמה יהי' מחלל יו"כ מומר לכל התורה הלא אינו כופר במעשה בראשיתו עיי"ש - ונראה לי בס"ד להצדיק צדיק דמעיקרא רבינו בעל ת"ש ז"ל קכג)

דהנה חומרא דע"ז היא כמו שאמרו כחולין ד"ה דאמר מר חמורא עבודת כוכבים שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה וממילא ח"ו להיפך כל המודה בה כופר בכל המצות וכמו שכ' רש"י שם דכתיב וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה ובעבודת כוכבים מיירי עכ"ל - הרי דכל חומרת ע"ז דפורק מעליו כל המצות על ידה - ואקדים דברי מרן

רבינו הח"ס בתורת משה ריש פ' ויצא בפסוק מחלת בת ישמאל שאמרו חז"ל שביום שנושא אשה מוחלין לו עונותיו ורש"י פירש על נשיו לו לאשה הוסיף רשעה על רשעתו ולכאור' היא סתירה למאמר חז"ל הנ"ל דמשמע דנמחלו עונותיו של עשו כשנשא בת ישמעאל - וכתב מרן ז"ל לפרש עפי"מ שכתב בטעמא דמילת' דמאבד עצמו לדעת אין מתעסקין בו ורע מרוצח אחר משום דכל החטאים מתמרקין בשעת מיתה וזה חוטא במיתתו באותו דבר שהי' לו לכפרה הוא איכא ומורד ע"כ מתעוררים עליו כל עונותיו - כ"כ גבי עשו בשעה שהי' ראוי למחול כל עונותיו היינו ביום נשיאת אשה אז חטא בזה והוסיף רשעה על רשעתו וא"כ נתעוררו עליו כל עונותיו עכ"ד ודפח"ח -

והנה ידוע מקדושת יוה"כ שנתן לנו הבורא כ"ע למען גודל חסדו לכפרה על עונות של כל השנה ועיין בחינוך בפ' אחרי שכתב דלולי זה ל"ה קיום לעולם ועיין ג"כ בתוס' חולין ק"א ע"ב שכתבו דחמיר יו"כ משבת לפי שהוא יום סליחה וכפר' - הרי דיום זה נקבע לכפר' על כל עונות וכשהוא חוטא בו נתעוררו עליו כל העונות והוא אינו נותן את לבו לזה ואינו משגיח ע"ז כלל על כרחך שהוא פורק עול כל המצות ואינו מאמין בם ולא בשכר ועונש ואומר לית דין ולית דיין דלולי כן ודאי דהי' מקיים ומחזיק בקדושת יו"כ והי' מורא הדין עליו וע"כ דכופר בה וממילא דכופר בה כופר בכל מצות השם דכל המצות תלוי כפרתן ביום הזה כדכתיב כי ביום הזה כו' א"כ הוא ממש פורק עול תורה ומצות כמו בע"ז ושבת וכמו שעינינו הרואות בעוה"ר באלו שאינו מחזיקין את יום הקדוש כבר נדחים מכל מצות השם יותר ממחלל שבת ע"כ שפיר כתב רבינו הת"ש דמחלל יו"כ נעשה מומר לכל התורה כולה ודבריו צדיקים ואמיתיים - ונראה לומר דמה שכתבתי לעיל לחלק בין לתיאבון או בדרך מרידה גבי שבת וע"ז כ"כ י"ל הכא ג"כ גבי יו"כ דדוקא אם מחלל יו"כ במרד ומעל אז הוא כופר בהסליחה וכפר' ובמצות שאלמלא הי' מאמין במצות השם הי' מאמין בכפרת היום שניתנ' לסליח' וכפר' וכפירוש הבעל עקדה כי עמך הסליחה למען תורא אם יש סליח' אז יש יראה וממילא אם אינו מאמין בסליח' אינו מאמין ביראו' ומצות וכופר בהכל ושפיר נעשה מומר - אבל אם עושה רק לתיאבון שירצא תקיף עלי' ולא במרידה אז אינו כופר בסליחתו ושפיר מאמין בכפרת היום ובמצות השם ע"כ שפיר אינו נעשה מומר ומתכפר לו עונו שעשה בתוקף יצרו אליבא דרבי ול"ק קושיא הגאון מהרש"ם ז"ל שהבאתי למעלה וכמי שתירצתי בתי' ראשון ודו"ק

- (יא) וכעת עלה בדעתי עוד לומר בטעמא של הת"ש שמדמה יום כיפור לשבת עפי"ד רבינו המהרש"א בחד"א ריש יומא בטעם התחלת המסכתא בלשון שבעת ימים ע"ש

הקדושה כי הז' קדוש בכ"מ וקדושת יום הזה בגדר הז' כקדושת יום השבת ויוה"כ נקרא שבת שבתון כמו השבת משא"כ שאר ימים טובים שלא נקראו רק שבתון וזה שנתן לנו השי"ת ימים טובים ששה דהיינו ר"ה יום א' ושני ימים סוכות ושני ימים פסח ויום א' שבועות שהם קצת בדמיון ימי החול שמותר בהן מלאכת או"נ ונתן לנו יו"ט יום ז' יוה"כ שהוא בדמיון קדושת השבת שאסור בכל מלאכ' וכמו שהשבת דוגמת עוה"ב כן הוא יוה"כ ויותר ממנו שיוה"כ אין בו לא אכיל' ולא שתי' דוגמת עוה"ב וגם הוא יום אחד שאין כח בשטן לקטרג וזהו כמו עוה"ב שא"ב שטן עכ"ל - הרי דיו"כ שוה לגמרי לשבת ועוד יותר ממנו בבחינה מה וזהו שרמזה המשנה במגילה אין בין יוה"כ לשבת היינו דשוין בכל צד וא"כ ודאי דכל הכופר בה כופר בעוה"ב שהוא מקור התורה והמצות וצדקו דברי רבינו הת"ש דנעשה עי"ז מומר לכל התירה כמו בשבת ודו"ק

- (יב) אחר כתבי דברים הנאמרים למעלה בביאור דברי רבינו הת"ש דהוא משום דהוסיף רשעה על רשעתו וע"כ נעשה בו מומר לכל התורה וכנ"ל מצאתי בהגהות הגאון מו"ה חי"ל מייזליש ז"ל בש"ס ווילנא שאמר ג"כ סברא זו בביאור דברי הש"ס שבועות י"ג דקאמר רבא מודה רבי בכרת דיומא דהוא מהאי טעמא וסברא דהקב"ה נתן לנו לכפר' והוא הוסיף לחטוא ע"כ נ"מ לכפר לו והוא הוסיף דרבא לשיטתו דכל מילתא דאמר רחמנא ל"ת אי עביד ל"מ והקב"ה נתן לנו יום צום ושביתה ממלאכ' לכפרה ועתה דהוא לא התענה ולא שבת ממלאכה ועבר על מד"ר א"כ ל"מ גבי להיות עצם היום מכפר עיי"ש בסוף מס' יומא שהאריך בזה והנאני שכונתי לדעתו בסברא זו קכד) אלא דקשה לי עליו דלדידי' בטיל כל כח היום שיוכל לכפר אצל זה שלא נהג יוה"כ כדכתב משום דעבר אמד"ר ובשבועות שם מבואר דדוקא על האיסורים שעשה ביו"כ אינו מכפר אבל על העבירות דכל השנה שפיר מכפר עיי"ש - וגם לדבריו למה צריך לאוקמי בדוחקי סמיך לשקיעת החמה או שחינקתי' אומצא ת"ל כיון דעבר ולא התענה בטל אצלו כל כח יומא לכפר אף מכאן ולהביא ולא צריך לכל הני דוחקא דדחק הש"ס התם וע"כ דליתא לסברא דידי' ורק כמו שכתבתי למעלה דדוקא היכא דעושה בדרך מרידה וכפירה אז מועיל סברא זו לעשותו מומר לכל התורה וכמו שביארתי הטעם לעיל אבל היכא דעושה לתאותו אז כיון דלא נעשה מומר עי"ז מועיל לו עצם היום לכפר לאביי על הכל ולרבא עכ"פ לשאר עבירות דשנה כי קדושת היום לא בטל ממנו ודו"ק -

שוב מצאתי ברמב"ם בפירושו למשניות סוף יומא שכתב על משנה אחטא ויו"כ מכפר דאינו מכפר שכתב בזה"ל אין יוה"כ מכפר כמו אמרם אין מספיקין בידו לעשות תשובה ולפיכך לא יעזרהו השם שיעשה ביום צום כיפור מה שראוי לו לעשות כדי שיתכפרו לו

עונותיו באותו היום עכ"ל מדברים אלו משמע דהיכא דאינו עושה מה שראוי לעשות ביוה"כ היינו עינוי ושביתה ממלאכה אין עצומו של יום מכפר וממש כמו שכתב הגאון איש חי"ל מפרעמיסלא הנ"ל והוא תנא גדול דמסייע לו - אבל היא פליא' בעיני דבהדיא תניא בשבועות י"ג דאפילו לא התענה ולא קרא מקרא קרש ועשה מלאכה מ"מ מכפר ונלמד ממה שכתוב יו"כ היא מ"מ ועיי"ש - הרי בהדיא דאפילו באינו עושה מה שראוי לעשות אעפי"כ יו"כ מכפר - ואין לומר דדוקא לרבי תניא שם הכי ז"א דהכא מוקי לה הש"ס גם אליבא דרבי - וגם לא אדע למה נאיד הרמב"ם ממה שאמרו בגמרא אגב שאני וכפירש"י ז"ל יען שהוא סומך ע"ז וצע"ג ליישב דברי הרמב"ם הללו וגם התוס' יו"ט הביאו שם ולא הרגיש בדברינו וצ"ע - ואם נדחוק דהרמב"ם מפורש בכונת הש"ס דמשני אגב שאני היינו באופן זה שחוטא אגב יו"כ אין מספיקין בידו לעשות ביו"כ מה שראוי לעשות וממילא אין יו"כ מכפר מ"מ יוקש' מה שהקשיני דבהדיא מבואר בשבועות דאפילו בשאינו עושה מה שצריך לעשות מ"מ יו"כ מכפר - וגם קשה מה שהקשיתי לעיל על הגאון מפרעמיסלא ז"ל למה דחיק בשבועות באקימתות דחוקות הא משכחת באופן דאינו מקדש יו"כ כמו שראוי וממילא דאינו מכפר סוף דבר דברי הרמב"ם הללו צריכין ישוב ודו"ק - וכעת מצאתי בריטב"א שבועות י"ג בשם הרמב"ן דכ' דמאן דס"ל דאין יו"כ מכפר בלא תשוב' דמי לחטאת וכמו באומר אין חטאת ואשם מכפרין דאין מכפר לו כ"כ באם אינו מכבד את יו"כ אין מכפר עיי"ש - א"כ י"ל כיון דהרמב"ם פסק בה' תשובה דבלא תשובה אין יו"כ מכפר ע"כ שפיר כ' פירושו הנ"ל במשנה ואם כי אליבא דרבי לא אתי שפיר ובגמרא אמרו דאתי' ג"כ כרבי מ"מ לא חש לזה כיון דאין הלכ' כמותו כן נרא' בביאור דבריו אבל עכ"פ דברי הג' הנ"ל דהוא פירש כן אליבא דרבי שפיר מופרכין ודו"ק

- (י"ג) ודע שיש לי תמוה רבתי על הגאון מאור הגולה מרן מהרש"ם ז"ל בדבר קושייתו שהבאתי למעלה על רבינו הת"ש שהעלה דמחלל יו"כ שוה לשבת דנעשה מומר והקש' הוא ז"ל מספר' המובא בשבועות י"ג דקאמר דאפילו עשה מלאכה ביו"כ מכפר לרבי - והרי רבי מודה בפורק עול ופרש"י כופר בקב"ה דאינו מכפר והנה במחלל שבת נמי חשוב כופר כידוע והשתא דיוה"כ שוה לשבת ממילא בעשה בו הוי ג"כ כופר בקב"ה וא"כ ל"ה צריך לכפר ומכח קושיא זו דחה באמת שיטת הת"ש לגמרי עיי"ש - ואני כבר ישבתי לעיל בס"ד בדרך אמת וכעת אבא באומר הבא מן החדש בעזה"י) ואני תמה עליו דאכתי לא הועיל כלום במה שדחה לשי' הת"ש הנ"ל דאכתי קושייתו במקומ' עומדת והוא דהנה סוגיא דשבועות י"ג הנ"ל איתא ג"כ בכריתות דף ז' ע"א ושם רמי ג"כ הש"ס

סתמא דספרא אסתמא דספרא דבברייתא הראשונ' קאמר דאין יו"כ מכפר רק על שבין ובבריי' השני' קאמר דמכפר אפילו בשאינן שבין ומתרץ הא רבנן הא רבי וכל הסוגיא איתא התם כמו כאן בשבועות עיי"ש - והנה שם בכריתות קאמר הש"ס דהאי שאינן שבין הנאמר בבריית' הכונ' במבעט ואומר דאינו רוצה בכפרת יו"כ ואף באופן זה סובר רבי דיו"כ מכפר לו עיי"ש כל הסוגיא ותבין ביתר ביאור - והנה כבר הבאתי למעלה דברי הכ"מ בפ"ד דשחיט' מה שכתב על רש"י חולין ד"ד שכתב גבי מומר לערלות דמבעט במצוה זו וכתב עליו הכ"מ בזה"ל ולא כמו שפרש"י מבעט במצוה זו דא"כ היינו אפיקורס ושחיטתו נבילי' עכ"ל - ועיין בפרמ"ג יו"ד סימן ב' שפ"ד סק"כ דהיכא דמבעט אף במצוה אחת גרידא הוא כגוי מן התורה לכל התורה עיין שם - נמצא לפ"ד הכ"מ ופרמ"ג מבעט הוי ממש פורק עול וא"כ קשה טוב' איך קאמר רבי דאפילו לא קרא מ"ק ועשה בו מלאכ' ומיירי ע"כ דעשה זאת בדרך ביעוט ופריקת עול כמו דמשמע משטחת הסוגיא דשם דאל"כ ל"ה קשי' מזו על זו (ועיין שם בשיט' מקובצת בחידושין) וכיון דרבי סובר דגבי פורק עול אין יו"כ מכפר א"כ למה יהני לי' הכפר' בבריית' השני' הא הוי ג"כ פורק עול ודא קושיא אלימתא וצריכא נגר ובר נגר דלפרני' - ועיין בפרמ"ג בפתיחה כוללת ריש ח"ד דמסתפק במבעט בדרך שוא"ת ועיי"ש והכא דהוי בקום ועשה ובאי' כרת ודאי דחשוב מין ואפיקורס ופורק עול וא"כ קושייתי עצומה וחזק' ותמוה רבתי על הגאון הנ"ל שלא הקשה קושייתו על הסוגיא דכאן דיותר חזקה מבסוגיא דשבועות וגם תירוצי דשם לא מועיל לכאן וצע"ג -

ואשר אחזה לתרץ קושי' החזק' הנ"ל בעזה"י הוא כך - ואקדים מה שעמדתי על החקירה במה דתניא רבי אומר על כל העבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשוב' יו"כ מכפר חוץ מפורק עול ומגנה פנום ומיפר ברית ויש לי ספק בהני שלשה עבירות דיו"כ לא מכפר להון אם הכונה דמי שנכשל בא' מהני ג' עבירות שוב אין יו"כ מכפר לו כלל אף על שאר העבירות דאצלו תו אין עצומו של יים מכפר כלל - או שמא על שאר עבירות באמת יו"כ מכפר ורק על אותן ג' עבירות גלי קרא דאין יו"כ מכפר ואף אם נכשל באחד מהני ועבר עליו יו"כ נמחלו לו כל העבירות רק אותו עון שהי' אחד מג' הללו לא נתכפר לו ועיין כריתות ז' שאמרו גבי מומר גברא בר כפרא הוא ועיי"ש ברש"י דלענין כפרה הוא ישראל מעליא וא"כ מועיל לו עצומו של יום להתכפר על שאר עבירות ורק על עביר' זו כמו פריקת עול דהוא עבירה בפ"ע דעבר על אנכי ה"א כמו שפירש רש"י אין מועיל להתכפר לו ומסתברא לי לרבי דסבר דיו"כ מכפר אפילו בלא תשוב' ולדידי' כבר כתבתי בשם רמב"ן דאפילו אם אינו מכבדו ואומר שאינו רוצה בכפרתו אפ"ה מתכפר

ועיין ברשב"א כאן שהביא בשם הירושלמי דאמרו משל למי שאינו מודה שמכפר יו"כ דאפ"ה מכפר מי אפשר למימר למלכא לית את מלוך עכ"ל - ור"ל כמו שא' אומר למלך אין אתה מלך אעפי"כ הוא מלך כ"כ אם א' אומר דאינו מודה בכפרת יו"כ וגם אינו רוצה בו אפ"ה מתכפר (ונר"ל דדברי ירושלמי אתי רק אליבא דרבי בל אליבא דרבנן מבואר בהדיא בכריתות באומר דיו"כ לא יכפר לו אינו מכפר עיי"ש) וכיון שכן ודאי מה דתניא בברייתי' דבשלשה עבירות הללו אין מכפר דוקא ע"ז אינו מכפר אבל לגבי שאר עבירות מועיל לו כפרת היום וזה ברור לדעתי - וכעת נרא' לי עוד הוכח' לזה דאם אמרת דבא' משלשה עבירות אין יו"כ מכפר לו אף שאר עבירות א"כ איך הוכיח הגמרא להלן דכרת דיומא גם לרבי אינו מכפר דאל"ת הרי כרת דיו"כ לרבי לית לי' הלא שפיר משכחת בפורק עול ואינך השתים דאז אינו מכפר לו כלל וע"כ דדוקא על עבירה זו אינו מכפר אבל שאר בעירות מתכפרין לו וזה ברור ואמת לדעתי - וממילא היכ' דחטא בפריקת עול דיוצא מפסוק אנכי ה"א כמו שכתב רש"י לא כיפר יו"כ רק על פסוק זה אבל שאר עבירות שפיר מתכפרין לו - ועיין בתוס' שבועות י"ג ד"ה דאי דמשמע דבמבעט בכפרת היום גם לרבי אינו מכפר - אבל שי' הסוגיא בכריתו' ובירושל' המובא ברישב"א אינו כן קכה)

ואחרי שהודיע ה' אותנו כל זאת לא קש' כלל קושייתי הנ"ל אם דמיירי שם בכריתות במבעט ועבר על עבירת פריקת עול אעפי"כ שפיר קאמר רבי שם דיו"כ מכפר היינו דמכפר לו על שאר העבירות והעביר' דפריקת עול באמת לא נתכפר לו אבל עכ"פ מועיל לו עצומו של יום להתכפר על שאר עבירות וא"ש ולק"מ - וממילא על פי האמור גם קושיית הגאון מהרש"ם ז"ל בשבועות הנ"ל לק"מ - דאם דנעשה כופר ע"י המלאכ' שעשה ביוה"כ אפ"ה שפיר מוקמינן כרבי דמכפר דשפיר מכפר על שאר עבירות ודוקא איסור דפריקת עול נשאר בלי כפרה ושפיר קאמר בברייי' שם דמכפר ודו"ק כי הוא אמת וברור - ואין התחלה כלל לקו' הגאון ז"ל ודו"ק

- (יד) עוד קושיא אחת אציע מידי עיוני בסוגיא דשבועות וכריתות הנ"ל - רבא אמר הא והא רבי ומודה רבי בכרת דיומא ועיין בריטב"א שבועות שם דמפרש דליכא פלוגתא כל בין רבי לרבנן וכ"ע סוברים דיו"כ מכפר אפילו בלא תשוב' בשאר כריתות ורק בכרת דיומא אינו מכפר וכ"ע סוברים דאפילו לא קרא מקרא קדש ועשה בו מלאכ' אפ"ה מכפר דיו"כ עדיף מחטאת דבחטאת אם אמר לא יכפר לו חטאת ואשם אינם מכפרים אבל ביו"כ אפילו אומר לא יכפר לי יו"כ אפ"ה מכפר לו וכההיא ירושלמי שהבאתי בשם הרשב"א וגם הרשב"א פירש כן אליבא תירוצא דרבא דליכא פלוגתא כלל בין רבנן ורבי

עיי"ש - וקשה לי ע"ז קושי' עצומה מכריתות ז' ע"א דפריך וניתני נמי חוץ ממי שעבר עליו יו"כ שאין מביא אשם תלוי אמר ר"ל כי קתני היכ' דאיתא לחטאת ורחמנ' פטרי' עבר עלי' יו"כ ליתא לחטאת דהא כפר לי' יו"כ רבי יוחנן אמר במבעט דקאמר לא יתכפר לי יוה"כ דאי הדר בתר יוה"כ בעי לאתויי אשם תלוי ור"ל סבר מבעט נמי מכפר עלי' יוה"כ עיי"ש והשתא לדברי הריטב"א רבא כר"ל אמר לשמעתי' וקשיא הלכת' אהלכת' דקיי"ל ר"י ור"י הלכה כר"י ואביי ורבא הלכה כרבא ועיין שם בכריתות בתוספות ד"ה ובפלוגתא וצע"ג ודו"ק -

עוד נשארו לי בקולמוסי דברים הדברים בענינים אלו רק שכבר נלאיתי מלכתוב עוד וגם אין עסקי כעת בענינים אלו ואחזיקנא טיבותא לידי"נ הגה"צ מוהש"ד אונגאר אבדק"ק טירנא שליט"א שעל ידו נתעוררתי לכל החידושים האלו שכתבתי בסימן זה כי מדי עיוני בדבר שאלתו בסימן דלעיל ועברתי בכל דיני מומר נתחדשו לי כל הנ"ל ומגלגלין זכית ע"י זכאי שכמותו ירבו בישראל -

ובאתי עה"ח פה פישטיאן יצ"ו אור ליום ד' לסדר ויקהל תרפ"ד לפ"ק.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב.

אכתוב עוד קושיא בסוגיא דכריתות הנ"ל דמוקי האי ברייתא דאמר יכול יהא יוה"כ מכפר על שבין ועל שאין שבין כו' ת"ל אך חלק דמיירי דאמר לא יתכפר לי יוה"כ והיינו במבעט - וע"ז פריך ורמינהו יכול לא יהא יוה"כ מכפר אלא על שהתענה בו ולא עשה מלאכ' וקראו מקרא קדש לא התענה בו ועשה בו מלאכה ולא קראו מ"ק יכול לא יהא יוה"כ מכפר ת"ל יוה"כ הוא מ"מ ותרווייהו סתם ספרא קשיין אהדדי עיי"ש דאביי ורבא קמתרצו דלא יוקש' אהדדי וכמובא בפנים - וק' כיון דבריית' קמייתא מיירי במבעט ואמר דלא יתכפר לו יוה"כ א"כ דלמא מיירי אידך בריית' באינו מבעט ע"כ מכפר לו ולא קשיין כלל ומצאתי בשיטה מקובצת שהרגיש בזה וכתב וז"ל ומשמע לי' כיון דאינו נזהר מעבירות של עצם היום הזה הוי לה כמבעט ואומר דלא יתכפר לו יוה"כ עכ"ל - אך ק' לי לפי"מ שפירש השיטה מקובצת שם לעיל מזה דהאי לא קראו מ"ק מיירי באופן של רבי יהושע שהי' נחלק על ר"ג היינו שהי' לו קביעות אחר על יו"כ עיי"ש וכבר הבאתי לעיל דבריו א"כ כ"כ י"ל דהאי עשה בו מלאכ' ולא התענה בו מיירי נמי באופן זה שעפ"י קביעתו אינו יו"כ נמצא דאינו מבעט בעיקר יו"כ ומה שלא הי' נזהר בו כעת משום דטעותו אונסו ואעפי"כ הועיל שנקבע בבי"ד שפיר מכפר עכ"פ ל"ה סתירה מבריית' דלעיל דשם מיירי במבעט - ובשלמא בסוגיא דשבועות דשם תלוי בשב או

לא שב שפיר הקשה הא עכ"פ לא שב בו ביום וכמו שכתבתי לעיל אבל כאן בכריתות דבמבעט תלי' מילתא שפיר קשיא וצ"ע ודו"ק

סימן עא

אל כבוד אהובי ידידי האברך כמשמעו וכמדרשו החריף ובקי מו"ה יהושע זרח גאלדבערג נ"י בן הגאון מסוואלעווע ז"ל יושב באוהל תורה כחשיכה כאורה בבית חמיו ידי"נ הרבני הנגיד נ"י בק"ק נאנאש יצ"ו.

אחדש"ה באהבה בטח קיבל תשובתי על ח"ת שהציע לפני ויען ידעתי שניחא לי' לשמוע מלתי אודיע לו גרגר קטן שנתחדש לי בשבת קדש העבר בביאור דברי מרן הגר"א בביאוריו לש"ע או"ח סימן ש"ג סעי' ט"ו שהי' לי קצת כאב אזנים ועיינתי בענין לצאת במוך שבאזנו וראיתי מה שנפסק בש"ע שם ובמוך הקשור ומהודק באזנה עכ"ל הש"ע - וכתב ע"ז הגר"א ז"ל בזה"ל ומהודק רא"ש וצ"ל דמפורש דלא כפרש"י דלרש"י לב' הפירושים א"צ מהודק אלא שמפורש והתני רמי כו' ואמאי חלוקין עליו חבריו והא דלא פריך ממתני' עתוס' פ"י דפסחים ק"ב ע"ב ד"ה מיתני' עכ"ד הגר"א בביאוריו שם הנאמרים בתכלית הקיצור וברמיזא כדרכו בקדש - וראיתי להגאון מטאלטשווע ז"ל בספרו יד יצחק ח"ג סימן שמ"ב שכ' על דברי הגר"א הנ"ל וז"ל ובביאור הגר"א זצ"ל שם כ' דלרש"י לב' הפירושים א"צ מהודק ולא זכיתי להבין דברי קדשו גם סיום דבריו שם נעלם ממני ואין הפנאי מסכים להעמיק בכונתו עכ"ד - ודאי דהי' קשה לי להגאון בעל יד יצחק ז"ל במה שכ' הגר"א דלרש"י לב' הפירושי' לא בעי מהודק דהרי לפירוש הב' דהקושיא הי' כיון דרבי יוחנן קשור הוי א"כ אמאי דוקא לביה"מ הסמוך ולא לר"ה הא בקשור אפילו לר"ה שרי לילך - וע"ז בא התירץ לא קשיא כאן במהודק וכאן לא בהודק ר"ל רבי יוחנן לא הי' מהודק ע"כ לא הי' רוצה לילך לר"ה ורמי בר יחזקאל במהודק ע"כ מתיר לילך בר"ה וא"כ עפי"ד מפורש יוצא דלפירוש הב' צריך בר"ה קשור ומהודק - ובטח דזאת הי' קשה לי' במה שכתב דלא זכה להבין דברי קדשו של הגר"א ז"ל -

אבל כד דייקת שפיר תמצא עומק כוונתו ותרא' שבאמת גם לפירוש הב' לא צריך לרה"ר מהודק לרש"י ז"ל - והוא דלכאור' צריך להבין לרש"י לפירוש הכ' דהקושיא הי' על רבי יוחנן דהי' קשור ולמה דוקא לביה"מ ולא גם לרה"ר - וע"ז בא התשובה משום דלא הי' מהודק והוא אינו מתיר ברה"ר רק במהודק - א"כ לכאורה מפני מה הי' חלוקין עליו חבריו מה עשה שלא כהוגן בזה ואדרב' הי' מחמיר בדבר, וע"כ מוכרח לומר דהם לא מפני זה היו חלוקין עלין מפני שהי' רוצים להחמיר יותר ממנו רק אדרבא הם היו חלוקין

עליו להקל והיינו במה שלא הי' סגי לרבי יוחנן בקשור לחוד לרה"ר רק לביה"מ ע"ז היו חלוקין עליו חבריו ואמרו דסגי בקשור לחוד אף לרה"ר כמו דמשמע פשטא דלישנא דרמי ב"י שאמר והוא שקשור ולא הזכיר כלל שיהי' מהודק ג"כ - וא"כ כיון דחבריו היו מחולקין עליו להקל ודאי דהלכה כמותן דרבים הם נגד רב"י וא"כ שפיר כתב הגר"א דלרש"י לב' הפירושים ר"ל לדינא לא צריך מהודק וסגי בקשור לחוד וזה ברור ואמת בכונתו -

והשתא דבש"ע פסק דבעי קשור ומהודק לכאור' קשה דמשמע דהוא כר"י ולא כחבריו דהם לא בעי תרתי וכנ"ל וק' טובא דיחיד ורבים הלכה כרבים ולמה סתם הש"ע כיחיד - ע"כ כ' הגר"א דל"ה כפירש"י לב' הפירושים דלדינא גם לפירוש הב' לא בעי תרתי לרש"י משום דהלכה כרבים וכנ"ל - אלא הוא אליבא שיטת הרא"ש דכתב בפירוש בפסקיו דבעי קשור ומהודק ורק דצריך להבין אליבא דרא"ש פשט הגמרא דאם יפרש כרש"י יוקשה גם עליו למה בעי תרתי וכנ"ל - ע"ז כ' דצ"ל דהרא"ש אינו מפורש כרש"י דהקושי' הי' על רבי יוחנן למה לא הלך גם לרה"ר - רק על החבריו של ר"י מקשה הגמרא שהי' חלוקין על ר"י דיצא במוך שבאזנו והם החמירו בדבר הלא תני רמי בר יחזקאל והוא שקשור עכ"פ בקשור שרי וגם ר"י מסתמא באופן זה יצא - ע"ז משני הגמרא כאן בקשור ומהודק וכאן אינו מהודק ר"ל דרמי ב"י לא התיר רק גם במהודק ור"י לא הי' מהודק ע"כ היו חלוקין עליו חבריו ולהחמיר כן אזיל פשטא דש"ס לשי' הרא"ש ז"ל והשתא דחבריו סוברים דבעי תרתי שפיר פסק הרא"ש כמותן דהם רבים נגד ר"י וע"כ סתם בפסקיו דבעי קשור ומהודק - וא"כ ממילא הש"ע דפסק ג"כ דבעי תרתי ע"כ אזיל בשי' הרא"ש וכפירושו בשי' הש"ס - וא"כ שפיר כתב הגר"א דהפסק של הש"ע הוי שלא כרש"י רק כרא"ש ודו"ק -

שוב כתב הגר"א לפירוש הרא"ש דהקושיא הי' על החבריו של ר"י שהיו חלוקין עליו במה שיצא במוך באזנו התני רמי ב"י והוא שקשור שרי ומסתמא גם אצל ר"י הי' קשור - למה לא פריך הש"ס ממתני' על החברים הנ"ל דמתיר ג"כ לצאת במוך שבאזנ' והלא הקושי' הי' עוד עדיף טפי דהמתני' מתיר לצאת בפשיטות בלא שום חילוק וודאי כשיש להקשות ממתני' עדיף טפי להקשות ממתני' ממימרא דאמורא בש"ס - ע"ז רמז לעיין בתוס' פסחים פ"י דשם כתבו דלפעמים מקשה הש"ס קו' ממקום אחד אף דהי' לי' מקום אחר טפי להקשות ממנה רק משום דהתירץ שרוצה לתרץ הוא עדיף לי' ממקום זה דהקשה ע"כ הקשה ממנה עיי"ש - וכמו כן כאן כיון דרוצה לחלק בין מהודק או לא מהודק עדיפא לי' להקשות מרמי ב"י כיון דהוא הטול תנאי בדבר ואמר והוא שקשור

שייך לומר עליו דהכונה הוא קשור ומהודק משא"כ במתני' דתנן סתמא במוך שבאזנה ולא הזכיר משום קשיר' ע"כ לא שייך כ"כ לומר דמיירי ג"כ במהודק כן נראה ברור בפירוש דברי רבינו הגר"א ועפי"ז נתבארו היטב כל דבריו שם ותיתי לי שקיימתי דבריו בס"ד - ואמרתי דבר זה לכמה ת"ח ואמרו קאלוס - ואחתום בברכה ה' יזכנו ללון בעומקה של הלכה ולהוסיף לנו אורה אלף פעמים ככה ויעלנו במהרה מעמק הבכה אכי"ר - **כ"ד** ידידו צמידו הכותב באישון לילה ליל נ"ח שבט הנותן לעיף כח ולאין אונים עצמה ירבה ירבה חילו לאוריית' כס"ו פק"ק בוסערמין תרע"ט לפ"ק.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן עב

בעזה"י ה' מטות ומסעי תרע"ד לפ"ק בועסרמין יצ"י.
יראה בנחמה בעיר ה' שמה ובבנין ציון וירושלים ברמה כבוד ידידי הרב הגאון הגדול המפורסי' צדיק כביר כו' כקש"ת מו"ה שמעון גרינפעלד שליט"א אבדק"ק סעמיהאל יצ"ו.
אחדש"ה אקדמה פניו בתודה ע"ד יקר תשובתו הרמתה שקבלתי ותשואות חן לו עבור שהאיר עיני בכמה מילי מעליותא -
אך מפני שעוד יש לי דברים בגו אמרתי לבא עוד הפעם ולרצות דברי אליו וזה החלי בעזה"י הנה כדהרגנ"י כללא כייל לן בעניני המקח שעושין הסוחרים בזה"ז שאינן גמר קנין רק חוב גרידא שמחייבין עצמם זה לזה והטעם הוא לדעתו מפני שכעת מוכרים הסוחרים דברים אשר אינן מבוררין והלוקחין קונין ואינן יודעין מה שקונין ואין זו דרך מקח וממכר אלא ודאי שהוא רק על דרך התחייבות שמחייבין עצמם - והוסיף עוד לומר שאפילו אם הסחורה הוא מבורר שהמוכר מברר את הסחורה ואומר לו זה הסחורה אני מוכר לך ועושין קנין הנהוג ואפ"ה ל"ה גמר קנין כיון דחזינן דבאופן אם יארע איזה היזק קודם "האיבערנעהמן" סובל המוכר ההיזק והוא מפסיד על כרחך דאין הדבר קנוי עוד אל הלוקח אלא בדרך התחייבות שמחייב עצמו אליו ליתן לו סחורה כזו אבל הסחורה גופא עודנו של המוכר ונפ"מ לכמה ענינים עכתי"ד כהדרנ"י קכו)
ולפע"ד לאו כל המקחין שווין דודאי היכ' דהמקח נעשה באופן שנעשה על "הבערזא" דאין כאן לפנינו סחורה ידוע בזה צדקו דברי כהדרגנ"י דל"ה רק התחייבות וכמו שהביא ג"כ בשם תשובת בית שלמה אבל במקום דהסחורה מבורר והמשא ומתן נעשה על סחורה ידוע עפ"י קנין טוב ומועיל נראה לי דהמקח נגמר על אתר והסחורה היא מעת

ההוא והלאה של הלוקח - ומה שנוהגים שבאם אירע איזה היזק כ"ז שהוא תחת יד המוכר נוטל המוכר ההיזק נרא' לי שהוא רק כמו חפץ של אדם אחר שמונח תח"י באחריותו דהגע בעצמך באחד שהניח חפיצו אצל חברו באחריות הכי אינו שלו מפני שאם יהי' נפסד יהי' באחריות של חברו ויגיע ההיזק לו מפני זה עוד לא יצאה מרשותו להיות נקרא חפץ של חברו ובהדיא קיי"ל בחמץ שאם הפקיד חמצו אצל חברו באחריות בעל החמץ עיבר משום בל יראה עיין סימן ת"מ סעי' ד' וא"כ גם הכא נהי דחברו כבר קנה הסחורה ושלו הוא מ"מ עדיין מונח אצלו באחריותו וע"כ חייב לשלם לו אם יהי' נפסד - ואל ישיבני מדברי הב"י בסי' קצ"ח שכתב שאחר שנגמר המקח אין המוכר אפילו כשומר חנם ופטור משמורתו ועיי"ש וכן בספר ד"ג החדש כלל פ"ח שהאריך בפרט זה אם יש דין שומר על המוכר מדין תורה כ"ז שמונח תח"י - י"ל דבאמת מדינא פטור מהכל אך ממנהגא י"ל דנהגו הסוחרים לקבל אחריות המקח כ"ז שמונח אצלם והיא מפני תקנת הסוחרים דהרבה פעמים לא יכול הקונה למשוך סחורתו תיכף לרשותו ואז אם לא יקבל המוכר אחריות הסחורה לא יקנה וכן המוכר לא ימצא בכל זמן קונה נהגו לקבל אחריות הסחורה עד עת המשיכה ע"כ שפיר אם דמצד הדין פטור אבל מצד מנהגא הוי כמו תנאי שהתנו בפירוש שמקבל עליו אחריות אפילו אחריות אונס דמהני בזה תנאי כמבואר בחו"מ סימן ש"ה דשומר שכר שמקבל עליו אחריות אונס הכל לפי תנאו - ה"נ אעפ"י דמדינא פטור מ"מ מצד מנהגא הוי מתנאי הסוחרים שיקבלו אחריות ואף שאין מתנין ע"ז מ"מ כיון דכבר נתפשט המנהג כן שוב הוי סתמא כהתנו בפירוש - אבל דא אמת לפע"ד במקום שהסחורה מבורר ועשו קנין המועיל עפ"י מנהגא או מדינ' נגמר הקנין והסחורה היא של לוקח לכל דבר אם היזל הוזל לו ואם הוקר הוקר לו - ומעשים בכל יום יוכיחו דאנו רואין במנהג העולם שאם אחד קנה סחורה מחברו דבר מסיום ולא משך אותו לביתו תיכף ואח"כ אם ירצה המוכר לחזור בו אפילו אם ירצה לתת לו גם הריוח שהי' מרויח בו אפ"ה אם לא ירצה הלוקח לא יוכל המוכר לחזור בו וע"כ מפני שגוף החפץ כבר קנוי לו דאל"כ לא הי' חייב ליתן לו החפץ גופ' רק השיוי כמו "בבערזא" דלא משלם רק הריוח וע"כ דבאופן הנ"ל גוף הסחורה קנוי לו ומה שחייב באחריות הוא רק מטעם שאמרתי ממנהגא שנהגו הסוחרי' לטובתם וז"פ וברור בעיני - אמנם במקח שנעשה סתם בלי סחורה מבוררת ודאי דהצדק את כהדרגנ"י דהוי רק בדרך התחייבות שמחייב עצמו לו - יהי' איך שיהי' עכ"פ חיוב ודאי איכ' בדבר אם אחד מוכר לחברו עפ"י קנין המועיל בין אם מכר דבר מסיום או לא עכ"פ חיוב איכא וביי"ד מוציאים ממנו - רק שוב חקר כהדרגנ"י אם שייך אצל התחייבות דין סטומתא ופשט

לי' זאת מדברי תוס' בב"מ דף ס"ו - וכן מצאתי בשו"ת מהרי"ל דיסקין הנדפס מחדש בירושלים חבב"א בקונטרס הפסקים שחקר נ"כ בזאת והעיר ג"כ מדברי תוספות הנ"ל דמשם משמע דגם אצל התחייבות מועיל דין סטומתה ודו"ק.

ולדינא העלה כהדרגנ"י דאם המקח נעשה ונגמר בדיבור בעלמא אינו מועיל כלל ולא הוי שום חיוב והוא עפי"ד שו"ת הרא"ש שכתב שאם המנהג ליגמר הקנין בדבור לא אזלינן בתרי' דמנהג גרוע הוא וכהדרגנ"י הביא ראי' לדבריו מדברי תוספות דבב"ב דף ג' וכן בנתן אנגאבע אינו מועיל ולית בה דין אסטומתא רק בעשו "שלוסט" עפ"י כתב אז הוי קנין סטומתא עכ"ד להלכה למעשה - ולי הצעיר יש לעורר בזה הרבה ואציע דברי לפניו -

תחלה אני מסתפק ושואל אם המנהג פשוט לגמור הקנין עפ"י אנגאבע שנותנים למה לא יהי' עלה דין קנין סטומתא כיון דגוף דין סתומתא הוא מצד מנהג שנהגו הסוחרים א"כ למה יגרע חלק האנגאבע משאר דין סטומתא כמו רושם או מסירת המפתח או תקיעת כף דכל אלה ל"ה קנין מדיני הקנינים רק מכח מנהג שהסכימו הסוחרים ביניהם א"כ מדוע ולמה לא יועיל גם מנהג זה אם נהגו לגמור הקנין באנגאבע לחוד אתמהה - וראיתי בשו"ת מהר"מ שיק חו"מ סימן מ"א שכתב דמשו"ה ל"ה בכסף דין סטומתא משום דדין סטימתא הנאמר בש"ע ובש"ס מיירי במטבע שאין עלי' צורה ומתורת קנין סודר אתינן עלה כמבותר בשיטה מקובצת דף ע"ד ועיי"ש - ואחרי נשיקת עפרו הטהור כמה דבריו נפלאים בעיני ולא אוכל להולמם משום דמדבריו אלו נראה שהוא נקיט לדין קנין סטומתא לקנין מן הקנינין שהם עפ"י תורה ולא ממנהגא דסוחרים דהא סמך עצמו על דברי השטמ"ק הנ"ל ובהדיא מבואר שם דאינו ממנהגא דסוחרים רק מתורת קנין גמור - ובאמת המעיין בפנים בשטמ"ק שם יראה דדעה זו דעה יחידית היא וכל הפוסקים וכל הראשונים לא אזלי בשיטה זו כי השיטה מקובצת שם הביא דעת רש"י ז"ל שכתב בביאור דין סטומתא דמיירי בעושה רושם והקשה ע"ז דלמה יקנה בזה הא לא נעשה בו מעשה קנין ע"כ כתב דהנכון בזה דהוא כעין מטבע שאין עליו צורה והתגרין ניתנים זה לסימן ופליגי חד אמר שנותנים בתורת ערבון וליכא אלא מי שפרע וחד אמר שנותנים בתורת חליפין וקנין גמיר הוא ולא בעי בזה תנאי בני העיר אלא מנהג בעלמא שאין מנהג זה מבטל הלכה עכ"ד השטמ"ק בקצרה - הרי שכתב בפירוש שדעה זו סוברת שמנהג זה ל"ה נגד ההלכ' וכהלכ' הוא מתורת קנין חליפין ולשיט' זו לא ידעינן כלל שיהי' מהני מנהג הסוחרי' והך דין סטומתא ל"ה מטעם מנהג הסוחרים רק מתורת קנין חליפין וכנ"ל - ובאמת כל הפוסקים לא כתבו כן עיין בכ"מ ובהה"מ פ"ז ממכירי

שהביאו בשם הרשב"א שכתב שמהכא שמעינן דמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה שבכל דבר שבממון עפ"י המנהג קונין ומקנין הלכך בכל דבר שנהגו הסוחרי' לקנות קונין עכ"ל - הרי שכתב בפירוש דמצד מנהגא הוא וע"כ שמעינן מהכא דבדבר שבממון מנהג מבטל הלכה ולא כמו שכתב השטמ"ק דהכא ל"ה מבטל הלכה וכן מפורש יוצא ברמב"ם שם שכ' וז"ל מכר לו בדברים בלבד ואם מנהג המדינה שיקנה קנין גמור נקנה המקח ועיין בהגמיי' שם שכתב בשם הר"ח כי קנין טוב והגון ויש לסמוך על המנהג וכן הביאו המרדכי בפרק א"נ בשם הר"ח וכן דעת הראב"ד שם בשטמ"ק הנ"ל וכן הרא"ש בפסקיו הביא את דברי הר"ח הנ"ל וכן הטור ומחבר בסימן ר"א פסקו להלכה שהוא מטעם מנהגא וכן כתב הישו"ש בב"ק פ"ה סימן ל"ו שדין סטומתא מטעם מנהגא הוא ונקט הדבר לפשוט כ"כ עד שכתב דהא דנקט הש"ס האי דינא דסטומתא לא הא גופא אתי לאשמיענן רק דאתי לאשמיענן דאיכ' חילוקי מקומות בזה באתרי נהגו רק לענין מי שפרע ובאתרי נהגו לגמור הקנין עיי"ש - ואחריהם נמשכו כל גדולי האחרונים וגדול שבאחרונים ה"ה מרן רבינו בבל הח"ס ז"ל כתב בכמה מקומות בתשובותיו שדין סטומתא מנהג שנהגו הסוחרים ביניהם לגמור הקנין באיזה אופן שנהגו ומכח זה כ' דדין דאוריית' אית לי' עד שעוד יפה כחו מקנין דרבנן עיין ביו"ד סימן שי"ד ובחו"מ סימן י"ב וסי' צ"ט וכן בתשובת מרן ד"ח ח"א סימן כ"ח וכן עוד בספרים עצמו מספר -

ואחרי שכן גדלה התמוה על מרן מהר"מ שיק ז"ל שידעתי בטח שכל זה לא נעלם ממנו איך הביא איזה סמך מדברי השטמ"ק הנ"ל דהוא נגד כל הפוסקים הנ"ל וכמה רחוקים דבריו מהפס"ד שנפסק להלכה בש"ע ובאחרונים דדין הסטומתא רק מהסכמת הסוחרים שנהיגו כן וכיון שכן אם הסכימו הסוחרים לנהוג לגמור הקנין במה שנותני' "אנגאבע" למה לא יגמור הקנין ולמה יגרע משאר מנהגי הסוחרים - וראיתי בתשובת רבינו עק"א סימן ל"ד שהוא נקט לפשיטות דאנגאבע גומר הקנין מדין סטומתא א"כ עפ"י האמור דברי מרן מהר"מ שיק שכתב דעל כן ל"ה בכסף דין סטומתא משום דסטומתא ל"ה רק מתורת קנין סודר מרפסין איגרין וצ"ע מאד שהוא נגד שיטת הראשוני' ופוסקי' קדמאי ובתראי ומצוה ליישב כדי שלא לשוי' את מרן ז"ל לטועה בדבר משנה ודו"ק -

גם מה שכתב המהר"מ שיק שם ראי' לדבריו מדברי הש"ך בסימן קצ"ח שהשיג על הרמ"א שכתב דמהני תנאי בכסף הרי דלית בכסף דין סטומתא עיי"ש במהר"מ שיק הנ"ל - צ"ע לפע"ד ואחרי המחילה לא זכיתי להבין דבריו הקדושים מאי ראי' משם לדין אנגאבע דהא גם הסמ"ע ודרישה שה סובר כהש"ך בזה דלא מהני תנאי בכסף ואפ"ה סובר דאם נתן הלוקח "פשוט" קני מדין אסטומתא כמו שכ' בפירוש בדרישה סימן ר"א

עיי"ש שחילק בין אם קונה בכל המעות או רק נתן מקצת מן המעות אז קני מדין סטומתא דלא שייך הגזרה שמא יאמר נשרפו חטיך בטלי' והגאון מרן בח"ס חו"מ סימן צ"ט הביא דברי הדרישׁ' הנ"ל וכתב דהדרישה עם הש"ך כחדא אזלינן לחלוק על הרמ"א דלא מהני תנאי ומשמע שם ג"כ דדעתו כהדרישה דבנתן רק מקצת מעות מהני מתורת סטומתא וא"כ דברי המהר"מ שיק ז"ל צ"ע מאד דאיך מביא ראי' מהיכ' דרצה לקנות בכל המעות לאנגאבע דהוי רק מקצת מעות ומדין סטומתא ובהדיא מחלק בכך הדרישה ודעת רבו ז"ל הסכימה לזה וא"כ הוי דעתו נגד הדרישה ורבו ז"ל וצע"ג להבין דבריו הקדושים גם בזה כי הם תמוהים לדעתי -

ואולי כיון המהר"מ שיק ז"ל רק היכא דנתן כל המעות שצריך ליתן וכמו שמוכח מפשיטת לשונו דמיירי באופן זה שכתב דיש אומרים דמעות האידנא עיי"ש ואולי רצה השואל לדון דיהי' כסף מהני מתורת סטומתא וע"ז דחה דבכל המעות לא שייך לומר כן משום דבזה ל"מ תנאי (ועיין בח"ס סימן הנ"ל ובנתיבות סימן קצ"ח סק"ד ובאמת לולי דמסתפינא הי' נראה לי לומר דאפילו במקום שנתן כל המעות אם נותנים בתורת אסטומתא שפיר מהני דדוקא בתורת מעות הייני כדרך מקח וממכר תקנו חז"ל שלא לקנות בו אבל שלא בדרך מו"מ היינו שלא בדרך פרעון רק בדרך קיום המקח לקיים הקנין שעשו מהני - והחילוק בין שנתן מתורת מעות לנתן לקיום המקח מבואר בש"ס בסוגיא דמטבע נעשה חליפין דאם לא נתן בתורת מעות מהני ומאן דפליג לא פליג רק מטעם דדעתי' אצורה עיי"ש - עכ"פ חזינן דאם אינן נותנן בתורת מעות ל"ה בכלל התקנא שתקנו חז"ל - א"כ הה"ד בדין סטומתא אפילו נתן כל המעות אם נתנן לקיים המקח ולא בתורת מעות הפרעון שפיר מהני - ואי דאכתי איכ' הגזרה דשמא יאמר נשרפו כו' עיין ח"ס והנתיבות הנ"ל דבמקום זה לא גזרו וכמו דמבואר בש"ס דהגזרה לא הי' רק כשהוא בתורת מעות כן היה נראה לי אלא דמסתפינא לפסוק כן יען שנרא' מהדרישה והח"ס הנ"ל דבכל המעות מודו דלא מהני - אבל אם לדון הי' מקום טובא לומר כן ודו"ק) -

ואם כנים דברינו בכונת המהר"מ שי"ק א"כ באנגאבע גם הוא יודה דמועיל מדין סתומת' ואם באמת כונתו היתה לומר דאפילו באנגאבע לא מהני דין סטומתא אחרי המחילה דבריו יוקשים מאד כי עמדו לנגדו דברי הדרישה ורבו הח"ס הנ"ל דאומרים בפירוש דמהני ודו"ק -

ועפ"י האמור נרא' כיון דכל עיקר דין סטומתא בנוי על מנהג שנהגו הסוחרים לגמור הקנין נראה לי ברור בס"ד באופן שהנהיגו התגרין למנהג קבוע לגמור הקנין בנתינת האנגאבע נגמר הקנין בכל תוקף ועוז דמ"ש משאר דיני הסטומתא המבוארין בש"ע -

וי"ל עוד דהוא בכלל "פשוט" הנזכר בש"ע וזה פשוט וברור בעיני ומה גם שכבר הבאתי לעיל בשם הגאון רעק"א ז"ל שפסק כן בפשיטות ושלא כדברי הדרגנ"י שכתב לפסק הלכה דאין באנגאבע דין סטומתא וכאשר כתבתי כן נרא' לפע"ד ודו"ק -

ועוד גדולה מזו אני אומר דאם הסכימו הסוחרי' לנהוג לגמור הקנון ע"י דיבור גרידא כמו שדרשתי וחקרתי אצל סוחרים גדולים דפקיעי שמייהו אשר עתה המנהג בין התגרין לגמור הקנין בדיבור בעלמא באופן שאומר שרוצה ליקח את הסחורה שהציעו לו והשלימו בסך ומאשר ומקיים הקנין במה שאומר הן שהסכים לעשות המקח והוא מנהג שנתפשט במדינה נרא' לי דגם זה מהני מדין סטומתא ויש למקח זה כל תוקף ועוז מדין קנין סטומתא כמו שאר מנהגי הסוחרים המבוארים בש"ע ומטעם שאומר בס"ד -

ראשית דבר אני אומר שהדבר מוכרע מצד הענין עצמו כיון דבאמת אין לדין סטומתא עיקר מהתורה שיהי' נחשב לקנין רק שורשו הוא מצד מנהג המדינה בין הסוחרים וכמו שהבאתי לעיל מהפוסקים בארוכה - ואפשר שראו הסוחרים לאחוז במנהג זה כדי להקל מעליהם ולתיקון עצמם עשו כן שלא יצטרכו לדיני התנאים אשר ישנן בקנין ואעפ"י שאין ראי' לדבר זכר לדבר יש למצוא מדברי רש"י ותוס' בסוגיא דמעמד שלשתן גיטין י"ג עיי"ש -

ובזה אני מפורש את דברי הר"ח המובאים בהגמיי' ובמרדכי שהבאתי לעיל שכתב על דין סטומתא דטוב וישר הוא עיי"ש - ולכאורה מאי טיבותא אית בי' יותר משארי דיני הקנינים דקלסי' הר"ח - אבל לפ"ד הנ"ל יובן היטב דזה הוא הטבא שבו כדי להקל על הסוחרים ולא יצטרכו לתנאי הקנינים ולא יבאו לידי מחלוקה כנ"ל ביאור דבריו - עכ"פ הדבר מבואר דדין סטומתא הוי רק מנהגא דנהגו התגרין ביניהם וכיון שכן א"כ בכת שיסכימו הסוחרים להקל עליהם עוד יותר ולגמור הקנין בדיבור גרידא וקבעו כן מנהג קבוע בכל המדינה למה לא יועיל גם זאת המנהג לעשות קנין גמור כמו שאר מנהגי הסוחרים ובעיני הדבר ברור דגם זאת בכלל קנין סטומתא ומהני -

ואם דלכאורה מדברי תשובות הרא"ש שהביא כהדרגנ"י לא משמע כן - אך נראה דמדברי תשובות הרא"ש הנ"ל ליכא למישמא מידי ומהטעם שאומר בס"ד וממילא דל"ה שם סתירה לדברי -

והוא דלכאורה ק' להבין דברי רבינו הרא"ש ז"ל שכתב שם בתשובה דסטומתא היינו דוקא שנעשה מעשה כפירש"י או כפרוש הר"ח שתוקע כף וזהו גמר המקח ואותו מעשה שעושין הוי במקום סודר אבל דבור בעלמא לא אפילו נהגו הוי מנהג גרוע ולא אזלינן בתרה עכ"ל בכלל י"ג עיי"ש - ולא זכיתי להבין במה שכתב דזאת המעשה הוי במקום

סודר מה ענין קנין סודר להכא וכי אזיל בשי' השטמ"ק שהבאתי לעיל וגם לשונו אין מורה כן וכן בפסקיו לא הזכיר כלל מזה ואולי חזר מזה והעיקר כמו שכתב בפסקיו כידוע מכללי הרא"ש וא"כ נסתרה דרכי רבינו ז"ל בתשובה ההוא ממני - ובר מן דין קשה להבין למה יהי' מנהג גרוע כ"כ דלא ליזל בתרה אם המנהג קבוע כן בין הסוחרים ונתפשט בכל המדינה לגמור הקנין בדבור הלא כמה קנינין נגמרים בדבור גרידא כמו באמור' להקדש מתנת שכ"מ עיין ברמב"ם פ"ה דמכירה שחשב אותם הרמב"ם כל הני מילי שנגמרים בדבור גרידא ולמה יהי' מוזר כ"כ אם יסכימו הסוחרים ג"כ לגמור קנינם כמו בהני מילי הנ"ל דיש לדבור תוקף ועוז לגמור הקנין וכי גזרת הכתוב הוא לומר דדוקא שם מהני הדבור ולא בעלמא אף אם יתרצו הצדדים לזה ובאמת הדבר צריך תבלין והבנה -

ולא דמי למ"ש תוספות בב"ב דף ג' שהביא הדרגנ"י ראי' לתשובת הרא"ש בהא דאמרו בגמרא שם לאתוי' דפחות מזה אף אי נהגו לא אזלינן בתרה עיי"ש בתוס' שם שפיר כתבו תוספות כן משום דשם ודאי מנהג גרוע הוא משום דבאמת לא עבדי אינשי מחיצה כזה וגם לא מצינו בשום מקום שיהי' חשוב מחיצה בפחות מזה ע"כ אף אי נהוג בטלה דעתו אצל כ"א ולא אזלינן בתרה - אבל הכא כיון דמצינו כמה קנינין שנגמרים בדבור א"כ אם נהגו גם הסוחרים כן לא יהי' גרוע כ"כ שלא ניזל בתר' והדבר צריך ביאור קכז)

ועוד יותר יש להפליא על תשובת הרא"ש שהביא הדרגנ"י הא הוא בעצמו כ' בכלל י"ג ס"כ שמועיל מנהגא בדבר שלא בא לעולם והביא סמוכין לה מדין סתומטא יעיי"ש - והדברים ק"ו אם מועיל מנהג בדבר שלא שייך בו קנין בשום מקום דבדבר שלבל"ע לא מצינו שיתפוס בו קנין בשום פעם אפ"ה מהני בו מנהג ע"א כו"כ שהדין נותן שיהני מנהגא בדבור שנתפס בו קנין בעלמא - שוב מצאתי אחר החיפוש שהיד אברהם בהגהותיו ליו"ד סימן רס"ד עמד בסתירת דברי הרא"ש הללו וכתב דעיקר הוא כמו שכתב הרא"ש עוד בתשוב' הנ"ל אח"כ וז"ל ועוד מאן לימא לן שנהוג מנהג זה עכ"ל היינו שלא הי' ברור לו אם מנהג זה נקבע ונתפשט במדינה לגמור הקנין בדבור גרידא ע"כ כתב דלא מהני - נמצא דהיכא דהמנהג ברור וקבוע גם הרא"ש מודה דמועיל מדין סטומתא ומדברי הרא"ש שכתב בתחלת דבריו שעלי' סמך יסודו כהדרגנ"י ליכא למישמע מידי וכדברי היד אברהם הנ"ל דלא עשה הרא"ש עיקר מזה רק ממה שכתב אח"כ וכמו שכתב בתשובה אחרת דשפיר מועיל מנהגא בדבר שלבל"ע וכש"כ בדבור ורק העיקר דיהי' מנהג קבוע ומפורסמת ועיין ג"כ ברא"ש פ"ק דבבא מציעה סי' ל"ח

שכתב והקנין לפי המנהג ועיין שם בפלפולא חריפתא אות מ"ם וא"כ ודאי דגם בזה היכ' דהמנהג נקבע לגמור בדבור דשפיר מועיל גם לרא"ש כן נראה לי ברור בעזה"י ודו"ק -

אחר כתבי דברים הנ"ל לחלק בין האי דבב"ב לנידון שלנו מצאתי אחר החיפוש תנא ירושלמי לסייע לי ה"ה החכם הספרדי בעל משא למלך שהי מגדולי הדור עוד לפני בעל משנה למלך שהביאו כמה פעמים בספרו ומרן בעל ד"ח ז"ל הביאו לפסק הלכה וראיתי בד"ח חו"מ ח"ב סימן כ"ו שהביא שם נקודה נפלאה בהאי ענינא משמא דחכם ספרדי הנ"ל וז"ל דאף דכתב הכ"ת והוכיח מבב"ב ומריש פרק הפועלים דיש מנהגים של שטות דאין לסמוך עליהם אפילו היכא דתנן הכל כמנהג המדינה מ"מ נראה לומר דבעניני מסים וכה"ג כלהו מדו דאזלינן בתר מנהג דבני העיר ובני המדינה שנהגו מקודם אפילו לא הוקבע עפ"י חכמים כדמייתי הראב"ן ראי' ברורה מההוא דחמרים סו"פ הגוזל בתרא ונראה דיפה יש לחלק בענינא מסים לבני העיר וכן צורפי חמרים וכל דבר מצורפים יחד צריכים למיזל בתר מנהגא דידהו וכפי הסדר שעושי' לעצמם לפי צרכיהם ולפי ענינהם דאי מצרכת להו למיזל בתר ד"ת בכל דבר שבעולם תהא מריבה ביניהם משו"ה מעיקרא מחלי להדדי לוותר עד"ת וגמרי ומקני אהדדי באמורה בעלמא עכ"ל והנאני מאד שזכיתי לכוון לדעת גאון קדמון כמוהו בביאור דין סטומתא שכתבתי לעיל שהוא ג"כ מטעם זה כדי להסיר מצה ומריבה וסמכתי דברי בדברי הר"ח שקלסי' לדין סטומתא ושישו מעי שזכיתם לדעת קדוש ה' הנ"ל - ועיין עוד בדברי חיים שם שהביא עוד בשמא דהחכם הנ"ל שכתב דכל מנהגא שנהגו הסוחרים ביניהם מנהג חזק הוא שלא לסתרו והביא ראי' לדבריו מקנין סטומתא דהוי ג"כ רק מנהגא דסוחרים ועיי"ש דהגה"ק הנ"ל בנה יסוד על דברי בעל משא למלך הנ"ל וודאי דהי' כונת בעל משה למלך שכתב דכל מנהגא דנהגו הסוחרים ביניהם לרבות אפילו מנהג דדבור כמו שכתב לעיל מזה לעניני מסים דסגי באמורה לחוד מטעם המנהג שנהגו ולית בזה מנהג גרוע ומנהג של שטות וחילוק בסכיני חריפי בין האי להאי תוספות בב"ב וגבי מנהג סוחרים כל מנהג מנהג טוב ומועיל ממילא נפלה ראייתו מהא דבב"ב הנ"ל - א"כ לפי"ז ברור בעיני אם המנהג לגמו בדבור והוא מנהג קבוע הנתפשט במדינה דשפיר הוא קנין מועיל מדין סטומתא כן נראה לי בס"ד ויש לי על מי לסמוך על בעל משא למלך הנ"ל - ומה גם לפי מה שביארתי דברי תשובת הרא"ש שהביא הדרגנ"י לית שום סתירה משם ודו"ק -

ואוסיף עוד מיא וקימחא לחזק דברי שגם מנהגא דדבור מהני בדין סטומתא - והוא עפי"מ שראיתי בתשובת רמ"ץ חיו"ד סימן ע"ו שחקר בהאי דינא דסטומתא שפירשו בו אחרונים שהוי כמו תנאי שהתנו הסוחרים ביניהם שהקנין יגמר באופן זה - וקשה

לכאורה התינח לדעת הבית יוסף ורמ"א דסברי דתנאי מהני א"ש אבל לדעת הדרישה וש"ך כסימן קצ"ח דתנאי ל"מ בה א"כ לפי"ז נפל כל דין סטומתא בבירא - והעלה הוא בטעמא דמילתא כך - דנראה מכמה מקומות בש"ס ופוסקים דכל משפטי הקנינים המה רק בדבר שאין אנו יודעין שזה רוצה להקנות או חברו רוצה לקנות כי אם ע"י מעשה הדבר שנעשה בפנינו וע"ז באו עניני הקנין מד"ת או מדבריהם אבל בדבר בנגלה לעין כל דדעתא דאינשי בהכי ליקנות ולהקנות מועיל בלי שום קנין משום כונת לבם לחוד דגמרי ומקני להדדי והיינו טעמא דדברים הנקנים באמורה דאגב חיתון גמרי ומקני להדדי ועיון קידושין ד"ט ועיין תוספות כתובות דף ק"ב ע"ב ד"ה אליבא שביארו סברא הזאת מסוגיא דשם וממתנה מועטת בב"מ מ"ט וכיוצא בזה כ' תוספות בכורות י"ח עיין שם וכן מבואר סברא זו בהגהות מרדכי בפ"ג דב"ב בתשובה לר"מ והובא בב"י חו"מ סימן קע"ו בג' אחין והביא מראה מקומות בש"ס דגמר בלבו להקנות מהני מש"ס ב"ב רי"פ בית כור ומעירובין ומב"מ ומשטמ"ק וגם החולקין דשותפין בעי קנין ל"פ אהך סברא רק דלא ברירי להו דכינו לבם להקנות ולהכי בעי קנין וכמדומה לי שראיתי סברא זו בנו"ב ושכחתי מקומה וא"כ בסטומתא כיון דכל בני המדינה נוהגין לקנות בהכי ונודע לכל דגמרי ומקני בלבם מועיל בלי שום קנין עכ"ד עיי"ש שהאריך בביאור דבר זה - וכחזיון הזה ממש מצאתי בטוטו"ד להגאון מהרש"ק מבראד ז"ל מהד"ג בה' בכור ח"ב שכתב בכמה תשובות סברא זו והסביר ג"כ בזה דין סטומתא דכל מעשה הקנין הוי רק לגלות דגמר ומקני והלוקח רוצה ליקנות ויישב בזה דברי הטו"ז או"ח בסימן תל"ד שכ' דאנן סהדי דהקנה לשליח דיכול לבטל והקשה המק"ח דבמה קנה השליח ומתרץ הגאון מהרש"ק ז"ל בסברא זו דאנן סהדי דגמר ומקני בלבו ולא צריך לשום קנין וכן נשנו הדברים בטו"ט ודעת שלו מהדו' א' חיו"ד סימן רס"ט באמצע התשובה עיי"ש שהאריך לחזק דבריו וכן כתב בסי' שאח"ז סימן ער וז"ל ועוד העליתי דבאמת מנהג הסוחרים הו קנין מהתורה דעיקר הקנין בממון הוי הקנאה בלב אם גמר ומקני אם ידעינן כן וראי' מדברים הנקנים באמורה וממכירי כהונה א"כ לפי"ז ה"ה אם קונה בכל דבר אף במנהג הסוחרים מהני קנין זה ואין בידו לבטל המקח עכ"ד - שוב מצאתי בתשובת רמ"ץ חאו"ח סימן כ' בתשובה שכתב לבנו של הגאון מהרש"ק להגאון מו"ה אברהם בנימין ז"ל שהזכיר ג"כ סברא הנ"ל ושמח לכוון בזה לדעת אביו ז"ל - הרי דדעת שניהן שוין בזה - וכעת מצאתי במנ"ח בהשמטות שכ' ג"כ כן דהיכא דאיכא גילוי דעת שרוצה להקנות לא צריך למעשה הקנין וישב בזה ג"כ ק"ו המק"ח הנ"ל על הט"ז - הרי דשלשה

נביאים מתנבאים בסגנון א' דעיקר הקנין תלוי בגומרא של לבו אם גמר להקנות וכל הקנינין לא הוויין רק גילוי דעת גמר הקנאה שישנו בלבו ומטעם זה כתבו הגאונים הנ"ל: דהיינו נמי טעמא דסטומתא דמהני כיון דנהגו עי"ז לגלות דעתם דמי ממש לשאר הקנינים קכח)

ואני אימר דדבריהם מפורשין ויוצאין מדברי הרמב"ם בפ"ז דמכירה דהרי כתב בריש פ"א ממכירה וז"ל המקח אינו נקנה בדברים ואפילו העידו עליהם עדים כו' אבל אם הקנה המקח בא' מהדברים שיקנה בהם קנה הלוקח - ובפ"ז ה"ו כ' וז"ל מכר לו בדברום בלבד הדמים ופסק ורשם הלוקח רושם על המקח ואם מנהג המדינה היא שיקנה הרושם קנין גמיר נקנה המקח - ובהלכה שאח"ז כתב וז"ל דבר ברור היא שאין דין זה אלא בשרשם בפני המוכר או שאמר לו המוכר רשום מקחך שהרי גמר להקנותו כמו שבארנו בחזקה ובמשיכה עכ"ל הרמב"ם - ולכאורה קשה כיון דהניח הרמ"ם בריש ה' מכירה כלל מוסד דאין לקנות רק בדבר שהמקח נקנה בהם ולא בדברים א"כ איך פסק שוב מכר לו בדברים כו' מה מהני רשימת הלוקח אפילו הי' בפניו מ"מ ל"ה כאן רק קנין דברים דאינו מועיל - וע"כ דעיקר תלוי רק אם גמר בלבו ולא מעשה הקנין גומר המקח והוא רק גילוי דעת על הגמר שבלבו - והשתא דאיכא לפנינו דבר א' שג"כ מודיע לנו שגמר להקנותו שפיר מועיל וזה שדייק הרמב"ם וסיים בלשונו שהרי "גמר להקנותו" היינו שרושם זה מגלה דעתו שכבר גמר בלבו להקנות ע"כ מועיל כמו שאר הקנין דל"ה יותר מגילוי דעת - ודין סטומתא דמי אליו בכל ענינו וזה שסיים עוד ברמב"ם וכתב במו שבארנו בחזקה ובמשיכה ע"כ - היינו ששוה להו ממש בכל כח ועוז כיון דגם עי"ז נתגלה דעת המוכר וליקח וא"כ יהי' מזה ראי' לדעת הח"ס ז"ל דקנין סטומתא מועיל מדאורייתא ולא כנתיבות בסי' ר"א קכט) ועוד יותר נשמע מדברי הרמב"ם בפ"ה ה' י"א י"ב י"ג שעיקר הקנין הוי רק בגמר שבלבו והמעשה בא רק לגלות הדבר שהוא בלבו ומשו"ה כתב שם בזה"ל לפיכך אם אמר בלב שלם אני אמרתי וגמרתי בדעתי לעשות דבר זה א"צ דבר אחר כלל יעי"ש הרי מורה באצבע על סברת הגאונים הנ"ל - דאל"כ יהי' סתירה גדולה ברמב"ם דהרי כתב בריש ה' מכירה דאין דבר נקנה בדברים אלא ודאי דשם נאמר אלא בסתם בלא הודעה ברירה אכל במקום דיש לנו הודעה ברירה ע"ז לא צריך לכלום וא"ש עכ"פ סברת הגאונים הנ"ל מבוארין באר היטב ברמב"ם ומהתימא עליהם שלא העירו בדברי הרמב"ם הנ"ל שיש סמך גדול לדבריהם קל)

עכ"פ ממוצא הדברים אנו למידין דדין סטומתא הוי מטעם גילוי מילתא ושזה באמת טעם כל מעשי הקנין - א"כ לפי"ז היכא שהסכימו וגמרו לגלות גמר שבלבם ע"י דיבור

ונקבע כן בכל המדינה למה לא יועיל ובפירוש כ' הרמב"ם שהבאתי למעלה דהיכא שאמר בפירוש אני גמרתי בלב שלם לא צריך לדבר אחר כלל ולמה לא יועיל ג"כ מנהג קבוע ומפרסמת לגמור בדבור אלא ודאי דג"כ מהני מטעם גילוי מילתא דהקנה בלבו והיכא דהמנהג הוא כן הוי כמו שאמר בפירוש שגומר בלב שלם שכ' הרמב"ם הנ"ל דלא צריך לכלום - ועיין ברמ"ץ הנ"ל באו"ח וביו"ד שכ' ליישב קו' הת"ח שהקשה אהא דמבואר בב"ב שם דאם נתן שכ"מ שטר דאין יכול למחול והקשה בת"ח נהי דמתנת שכ"מ מועיל דוקא בדבר שמועיל קנין אבל שטר דהוי רק מילי וקנין לא מהני בי' עכק"ו - ומתרץ הרמ"ץ הנ"ל מטעם דגמר ומקני וזה מהני אף במילי ע"ש - וכיון שכן א"כ גם הכא במילי דסוחרים שפיר מהני מטעם דגמר ומקני כן נראה בס"ד - ועיין ביד מלאכי בכללי הדינים אות קל"ה וכעת אינו תח"י - ובדברי הגאונים הנ"ל דהיכא דאיכא למימר גמר ומקני לא צריך למעשה הקנין אמרתי ליישב דברי רש"י בנדרים ל"ד ע"ב ד"ה דאי אזמני' דכתב כיון דאזמני' עלה קנה חלקו כמה שהוא יכול לאכול הימנה ואינו יכול לאוסרה עליו דלאו כולה דנותן עכ"ל עי"ש - ותמה הרמב"ן בה' נדרים במה קנה אותו האי דאזמני' עלי' ועי"ש מכר קושיא זו פירש פירוש אחר - אבל בהנ"ל א"ש כיון דאזמני' ודאי דאיכא חיבוב גמר ומקני ותו לא צריך לכלום וא"ש ודו"ק - וממילא דמדברי רש"י הללו איכא נמי ראי' לדברייהו ודו"ק -

והנה עפ"י האמור נראה בס"ד לבאר דברי רבינו הרא"ש בתשובה הנ"ל שנתקשיתי בה בתחלת דברי במה שכ' דסטומתא ל"ה רק בעושה מעשה והוי במקום סודר אבל דבור לא והשקשיתי מה ענין סטומתא לסודר ובאמת לפים ריהטא א"א להבינה - אבל בהנ"ל יבארו דבריו היטב בס"ד והוא דכבר הנחנו ליסוד מוסד דעיקר הקנין הוא הגמר שבלב ומעשה הקנין הוי רק הוכחה וגילוי מילתא דהגמרה שבלבו והיכא דאנן סהדי שנגמר בלב באמת לא צריך לכלום וכן דין סטומתא הוי על יסוד זה - והנה כבר ידענו דמכל מעשה הקנינים שישנם בידינו מעשה קנין ראשון שהי' בעולם הי' קנין סדור ומקרא מלא דיבר הכתוב וזאת לפנים בישראל לקיים כל דבר ושלף איש נעלו וכן איתא במדרש רות וז"ל בראשונה הי' קונין במנעל ובסנדל חזרו לומר קונין בכסף ובשטר ובחזקה עי"ש - הרי דקנין סודר הי' ראשון מן הקנינים ועפ"י הנ"ל הי' מעשה הסודר בא לגלות על שגמר בלבו להקנות ושרוצה לקיים דבר זה ובאמת גם פשטות הלשון של פסוק הנ"ל מורה ע"ז ובאחרונה המציאו עוד קנינים אחרים שבא לעשות הגילוי דעת של ההקנאה וממילא דל"ה צריך תו למעשה הסודר שיגלה הגמר של ההקנה שמעשה הקנין החדש הי' במקום סודר שעשו בראשונה וממילא הי' גילוי דעת במעשה הקנין החדש כמו בראשונה בסודר

- והנה ידוע מהכלל שאמרו חכז"ל דיבורא עבדי מעשה לא עבדי - ועפ"י זאת יהי' כונת הרא"ש כן דדוקא בשעושה איזה מעשה הוי הוכחה וגילוי דעת שגומר בלבו להקנות והוי במקום "סודר" רצה לומר כמו קנין סודר מעשה קנין ראשון שבא עבור הגילוי דעת שבלבו כמו כן מעשה הנ"ל וכונתו הי' לומר דטעם של קנין סטומתא הוא מכח גילוי דעת הקנאה שבלב וכמו שביארו הגאונים הנ"ל וכמו שארי הקנינים שבאו רק ע"ז ורק כיון שקנין סודר הי' הקנין ראשון מן הקינינים לקח זאת לדוגמא אבל כונתו הי' לומר דקנין סטומתא הוי במקום שאר הקנינים דבאו רק לגלות שגמר להקניתו כ"כ הוי המעשה שעשה - אבל לא שכיון לומר דסטומתא יהי' מדין קנין סודר דייקא וכמו שרצה המהר"מ שיק לומר כן רק כונתו הי' כנ"ל - וע"כ כתב כיון דדין סטומתא בא על הוכחה שגמר בלבו זה דוקא ע"י מעשה משום דלא עבדי מעשה בכדי אבל בדבור כיון דדיבורא עבדי משו"ה ל"ה עוד הוכחה בזה שגמר באמת בלבו כן נראה בביאור דברי הרא"ש ונכון לדעתי קלא) אך כ"ז בדיבור גרידא אבל במקום שאומר בפירוש אני אמרתי וגמרתי בלבי אז שוב אין יכול לומר משטה אני בך וכמו שכ' הרמב"ם בפ"ה ממכירה שהבאתי אז באמת לא צריך לשום דבר עוד וא"כ היכא דהסכימו הסוחרים למנהג קבוע לגמור הקנין בדבור שוב הוי כמו שאמרו בפירוש אנו גומרים ואומרים בלבנו כך וכך באופן זה נראה לי ברור דמהני משים דאין יכול לומר משטה הייתי בך משום דאין יכול לסתור המנהג שנהגו וכמו שהבאתי לעיל בשם משא למלך - והרא"ש שכתב שהוא מנהג גרוע לא כתב זאת רק משום דלא הי' ברירי לי' המנהג איך היא וכמו שכתב ועוד מאן לימא לן שנהוג מנהג זה עכ"ל והיכא דליכא מנהג קביע באמת לא מהני דבור בעלמא - ואפילו מעשה לא מיחשב סטומתא אי לא נהגו כש"כ דבור - אבל אי הוא מנהג קבוע גם הרא"ש מודה דאזלינן בתרה וכנ"ל -

ואל תשיבני מדברי הריטב"א הובא בש"ך סי' קצ"ח שכ' בפשיטות א"כ אם יתנו לקנות באמורה בלי קנין ה"נ תאמר דמהני יעיי"ש - הרי דפשיטא לי' דלא מהני דבור בעלמא - י"ל דשאני התם דמיירי דבור בלא מנהג קבוע במדינה רק תנאי בעלמא בין מוכר ללוקח ובאופן זה באמת לא מהני אבל היכא דהוא מנהג במדינא אז באמת מהני מתורת סטומתא - והלא גם מעשה אם לא הי' מנהג לא חשוב סטומתא כ"כ הוא אצל דבור ודו"ק - ושוב ראיתי דהאמת כונתי בפירוש דברי הריטב"א דלא יוקשה אהדדי מדברי הריטב"א שהבאתי בשולי המכתב ודו"ק):

תבנא לדינא - נראה לי ברור דאנגאבע חשוב סטומתא וכמו שבארתי בפנים - וכן דבור אם היא מנהג קביע ונתפשט במדינה לגמור הקנין בדבור גרידא מועיל מדין קנין

סטומתא קלב) ולא אמרינן דהוא מנהג גרוע ולא אזלינן בתרה כמו שרוצה הדרגנ"י לומר אלא דשפיר אזלינן בתרה מכל הטעמים שהעליתי (א) מכח דברי בעל משא למלך הנ"ל דבמנהגי הסוחרים לא שייך סברת ר"ת ובכל מנהג יהי' איזה שיהי' אם הוא קבוע ונתפשט אזלינן בתרה (ב) די"ל גם הר"ת והרא"ש מודו הכא משום דכל מעשה הקנין הוי רק גילוי מילתא דהקנאה שבלב ואם המנהג קבוע שוב הוי בזה כ"כ ג"מ כמו בשאר קנינים ע"כ מהני בכל תוקף ועוז של דין סטומתא כן נלע"ד ודו"ק

ובזה אצא בד"ש וברכות כ"ט ידידו הקשור באהבתו נס"ו והמכבדו כערכו הרם והנשא. ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב.

הגאון שליט"א לא הסכים עמדי במה שהעליתי דגם בדבור חשוב סטומתא וגם פלפלתי אתו פא"פ ועמד בדעתו ואמר לי שכן פסק ג"כ הגאון ר' שלמה ליב בעל ערך שי מכח דברי תשובת הרא"ש הנ"ל שכתב דדבור הוי מנהג גרוע - אך כאשר זכיתי לקנות לי ש"ע חו"מ החדשים מצאתי בהגהות כסף הקדשים מהגאון בעל דעת קדושים שכ' בסי' ר"א בזה"ל קנין סטומתא אולי דוקא ע"י דבור בעלמא והסברא נוטה שאם נהגו בדיבור הוי לי' סטומתא עכ"ל - והנאני שזכיתי לכוון לדעתו הגדולה ומה שנראה כמסתפק תחלה ואח"כ החליט - נראה לי באורו שדבריו סובבים על דברי תשובות הרא"ש הנ"ל שרצה לחלק בין דבור למעשה ורק אח"כ כתב מאן לימא לן דהוא מנהג - ונראה דעיקר טעמי' דרא"ש משום דאינו מנהג ברור וכמו שכ' בפנים - וכן הי' ג"כ דעת הגאון הנ"ל בכונת הרא"ש דעיקר טעם השני ע"כ החליט דאם נהגו שפיר הוי סטומתא - ורק בתחלה הי' מסתפק משום תחלת דברי הרא"ש ורק אח"כ החליט בדעתו דטעם שני דרא"ש עיקר וע"כ החליט דאם נהגו ר"ל דברור הוא שהמנהג כן שפיר הוי סטומתא כן נראה לי ברור בכוונתו ורק כתב בקיצור בלי ביאור כדרכו בקדש בכל הגהותיו.

ואחרי שיש לנו עמוד ברזל לסמוך וממילא דהיד אברהם שכ' ג"כ דטעם שני דרא"ש עיקר סובר נמי כן אין סתירה מהרא"ש ועפי"מ שכתבתי בפנים נראה דיש לפסוק כן בפשיטות וכל כי האי מילתא לימרי בשמי בבי מדרשא - והנה תשובתי הנ"ל שלחתי להגאון בעל פני מבין ז"ל והסכים לדברינו במה שהעליתי שגם דבור חשוב סטימתא וחיזק עוד דברי מדברי הש"ס ב"ב דף פ"ח דפריך הגמרא אטו משום דגמר בלבו לקנות קנה ונתחייב במעשר אמר רב הושעיא הכא בירא שמים עסקינן כגון ר' ספרא דקיים בנפשי' ודובר אמת בלבבו ופרשב"ם כיון דירא שמים הוא כיון שומר בלבי זכה במקח ונתחייב במעשר והביא ג"כ ממורו הגאון בקול ארי' סי' קכ"ג שהביא דברי הריטב"א

בב"מ דהקשה אמאי לא נקנה שום דבר בדיבור בעלמא ותי' דבכל קנין בעינן סמיכת דעת משום דאתי דבור ומבטל דיבור ויכול כל אחד לחזור אבל בקנין או במשיכה לא אתי דיבור ומבטל מעשה ועפי"ז העלה שם הריטב"א דהיכא דאנן סהדי דגמר ומקני קנה גם בלא קנין רק בדיבור בעלמא וכתב ע"ז הגאון פני מבין וז"ל ולפע"ד מקורו מגמרא הנ"ל וא"כ חזינן דהיכא דאנן סהדי דגמר ומקנה מועיל וא"כ בסטומתא דנהגו הסוחרים ומדינא דמלכותא אם אמר בפני עדים שמקיים המקח א"כ גמר ומקנה ומועיל עיי"ש שכתב דהרא"ש מיירי במקום דל"ה דינא דמלכותא ותשובתו אלי הוא נדפסה בחיו"ד סי' רס"א עיי"ש - ועפי"ז קם דינה כמו שכתבתי בפנים ודו"ק -

והנה בקיץ העבר הי' פה הרב הגאון ר' מענדל אויג נ"י ראבד"ק דעלעטין יצ"ו ודברתי אתו מענין חידושי הנ"ל שהעליתי דגם בדבור שייך דין סטומתא אבל לא ראה דברי שכתבתי בתשובה הנ"ל רק פא"פ דברתי בו בקצרה - וקבלתי ממני דברים שכתב ואיידי דחביבים לי דבריו אעתקינו בקצרה וז"ל אמרתי להודיעהו אשר מעט עיינתי בענין שרצה כת"ה לחדש אשר בדיבור בעלמא יהא קונה מדין סטומתא יסלח לי' כי לדעתי זה לא ניתן כלל להאמר ואם אמנם כי מדי דברי בו הבאתי לכאורה תנא דמתייע מדברי הפ"י גיטין ע"ז בתו"ס ד"ה תיחוד שכ' שם דקנין הוי משעת אמורה משעה שאמר לה לך חזק וקני אולם גם על הגעון ז"ל יש להפליא מנ"ל - ואחר התבוננת קצת אמרתי להביא ראי' לדברי הגאון מב"ב דף פ"ח דפריך הש"ס אטו משים דגמר בלבו לקנות קנה אר"ה הכא בי"ש עסקינן וכו' הרי דעיקר הקנין תלוי אי לא יחזור מדבורו ומחשבתו ואז אפילו בדיבור בעלמא קנה (ובראי' א' כבר זכה הגאון פני מבין הנ"ל) וא"כ לכאורה יש ראי' לסברתי דמר - אמנם גם הגאון הנ"ל כתב שם דיכול לחזיר אך אי לא חזר הוי התחלת הקנין משעה שגמרו ביניהם אבל באמת שניהם יכולין לחזור - ואין להקשות אי אמירתו הוי קנין האיך מועיל החזרה - משום דכבר כתב גם הש"ך סי' רנ"ה סק"ו בשם הרשב"א דהיכא דהקנין הוא מטעם אמירה אמרינן א"ד ומבטל דבור ואף לענין הקדש כתב כן ומכש"כ שיועיל חזרה בקנין הדיוט היכא דלא קנה רק באמורה בעלמא וע"ז כבר כ' הרא"ש כנל י"ג דאף אם המנהג כך אין הולכין אחריו דהוי מנהג גרוע וכן כתב התומים ונתיבות סי' ס"ו דהיכא דמה"ת אינו קינה א"צ אף מי שפרע ובפרט דנחשיבהו לקנין נגד הש"ס וש"ע חלילה לומר כן ועוד יותר מצאנו בש"ך קצ"ח דאף בהתנה בפירוש דיקנה בכסף אינו מיתיל תנאי נגד תקנת חז"ל עי"ש ועוד האריך וסיים א"כ אין אני רואה בזה שום צד שנפסיק דדיבורא בעלמא קונה ומצאתי בשו"מ תליתאי ח"א ס"ו ס"ח שפוסק שם דאפילו בנתן מעות והסוחר בורר לו הסחורה אינו נקנה יען דבפירוש אמרו חז"ל

מעות א נו קונה עכ"ל ידידי נ"י שכתב ני אחר בואו לביתו - הנה כבר כתבתי דהוא לא ראה ולא שמע ממני טעמי ונימוקי בחידוש דין הנ"ל ע"כ כתב מה שכתב ואילו ראה אולי לא הי' כותב דברים הנ"ל כי ב"ה הרגשתי כל דבריו וסקלתי הדרך מכל פקפוק - ובגמר דבריו אתפוס עליו - מה שהביא משו"מ - לא פגע ולא נגע לנידן שלפנינו דהא ודאי מעות בנתן כל המעות לא מהני וכמו שכתבתי בפנים דאין בזה משום סתומתא לכ"ע ומזה מדבר הש"ך שהביא ידידי הנ"ל שאזיל בשי' הדרישה שהבאתי בפנים וע"ז כיון ג"כ הגאון בשו"מ שעובדא הוי ששילם המעות ובירר הסחורה וזה ל"מ בלי שום חולק (ובפנים צדדתי דאולי בשנותן בתורת סטומתא לקיים המקח דמהני אבל לא החלטתי להלכה יען שלא מצאת לי חבר בפוסקים) אבל בשנתן רק מקצת מעות דכתב בפירוש בדרישה דמהני מתורת סטומתא גם הש"ך מודה ומה שכתב הש"ך דבכסף אפילו תנאי לא מהני כונתו בשנתן בתורת פרעין וע"ז לא מהני תנאי נגד תקנת חז"ל אבל כשיש לדון בתורת סטומתא היינו במקצת מעות אז לא מטעם תנאי אתי עלה רק מדין קנין סטומתא זה לא הוי נגד חכז"ל רק אדרבא הם הזכירי והחזיקו בקנין זה ע"כ ודאי מהני בלי פקפוק - וממילא בזה נפלה ראייתו גם מה שהביא מהש"ך הנ"ל - גם מה שהביא מהתומים והנתיבות דהיכא דאינו קונה ל"צ לקבל מי שפרע אינו ענין לכאן דמיירי מקנין שלא הוזכר בש"ס ולא בפוסקים וזה פשיט - ומה שכתוב עוד מכ"ש דנחשיב לקנין מה שהוא נגד הש"ס וש"ע - לא חשידנא כולי האי ח"ו לומר דבר נגד הש"ס וש"ע אדרבא על הש"ס וש"ע סמכתי ומשם שאבתי חידוש דין הנ"ל דשרשי פתוח עלי ים התלמוד ופוסקים כמו שבארתי בפנים בארוכה מעיקר דין סטומתא דאמרו חז"ל דהוא מנהג והסכמת הסוחרים א"כ גם דברי נכנסי בכלל זה כאשר כבר כ' הראש בפ"ק דב"מ שהבאתי בפנים דקנין לפי המנהג - וע"כ אם נהגי הסוחרים וקבעי לגמור באופן זה גם זה בכלל - ומה שהביא מתשובת הרא"ש דהוא כתב שהוא מנהג גרוע ולא אזלינן בתרה - גם אני הבאתי דברי דרא"ש הללי - והבאתי משם שני גדולי הדור עמודי הפוסקים שכתבו דלא זה עוקר טעמי דרא"ש רק מה שכתב באחרונה דלא ברור לו אם הי' המנהג כן ובמנהגי הסטומתא מוכרח להיות שיהי' מנהג קבוע ומתפשט בעיר ובמדינה כמבואר בפוסקים ובאם לא לא אמרו בו דין קנין סטומתא וכיון דשם מיירי דהמנהג לא הי' בריר ע"כ שפיר כתב הרא"ש דהוא גרוע ולא אזלינן בתרה ובאמת זה הי' גירועתי' במה שלא הי' קבוע ומפורסמת - אבל היכא דהוא קבוע ומפורסים ליכא במנהג הסוחרים מנהג גרוע וכמו שהבאתי בפנים בשם הגאון בעל משא למלך ומרן בעל ד"ח החזיק על ידו עיין יד אברהם בהגהות על יו"ד סי' רס"ד - וכן בהגהות כסף הקדשים שכונתו הי' על דברי

תשובת הרא"ש וכמו שכתבתי בכונתו בנ"ל - וחוץ לזה מה שכ' על מה שכתבתי היכא דאיכא אנן סהדי דגמר ומקני כמו באם שהמנהג כן בין הסוחרים לגמור כן הקנין דודאי איכא אנן סהדי טובא דגמר ומקני עפ"י המנהג וכתבתי דמהני בדיבור ברידא וכתי ע"ז דהוא נגד הפוסקים לא אדע איך כתב כן דהרי הרמב"ם בפירוש אמר באם אמר אני גמרתי בלבי בלב שם ואמרתי כו' והמו שהבאתי בפנים שפסק הרמב"ם דמהני - והיכא דהמנהג כן הוי סתם כמפורש דעפ"י המנהג עשה וכמו שכ' הגאון בעל משא למלך שהבתי א"כ אדרבא הדבר מבואר בפוסק הגדול רבינו הרמב"ם - ומה שהביא מש"ך סי' רנ"ה בהקדש דמהני שאלה אף דאמורה לגבוה הוי כמסירה מטעם דאתי דבור וניבטל דבור א"כ מכש"כ בהדיוט היכא דקנין נעשה בדבור עכ"ד - לפע"ד מזה לא פירכא כלל וגם לא עלי יהי' תלינתו רק על הני דברים שמבואר בפוסקים דנקנים באמורה גרידא וכמו שהבאתי בשם הרמב"ם למה לא יהי' מהני חזרה מטעם איד ומבעל דבור וע"כ כמו שהבאתי בשם הריטב"א שהביא לנו הפני מבין דהכל תלוי בסמיכת דעת והיכא דאנן סהדי דגמר ומקנה ונגמר הקנין וכמאן דנמסר בידו דמי שוב לא אתי דבור ומבטל מעשה ובהדיא העלה הריטב"א כן דהיכא דאיכא גילוי מילתא דגמר בלבו להקנותו לא מועל דבור החזרה לבטלו והוי כמעשה קנין משיכה וכסף וכל טעמא דכסף ומשיכה הוא רק כדי שלא יהי' אתי דבור ומבטל דבור - והיכא דאנן סהדי לא שייך זאת א"כ הרי בהדיא שלא כמו שכתב מר - וכן עיין בקצות סי' רנ"ה סק"ב ונתיבות שם סק"ב דכתבו גם גבי אמורה לגבוה דהוי כמסירה דשוב לא אתי דבור ומבטל מעשה וזה דלא כש"ך - ונראה לי דגם הש"ך לא אמר דמהני דבור לבטל האמורה לגבוה דוקא בשאלה וכמו שהביא שם קרא דלא יחל והטעם דחכם עוקר נדר מעיקרא וכאלו לא הי' מעולם ע"כ שפיר מהני משא"כ חזרה גרידה לא מהני לבטל המעשה דמסירה ע"כ גם הוא מודה לנידון הקצות והנתיבות דהם מדברים מחזרה - ואי דקשה א"כ למה לא יהני השאלה גם כשבא ליד הקדש מה"ט - באמת נתקשה כזה הנו"ב מה"ת סי' קנ"ג וכתב על דברי הש"ך דכאן דכמה נדחק בזה השיך עיי"ש הרי דנקט דברי הש"ך לדוחק גדול פ"כ העלה הוא בטעמא במילתא לחלק עיי"ש - עכ"פ מוסכם דהיכא דנגמר הקנין בדבור ומחשבין כמסירה שוב לא מועיל חזרה ועיין בר"ן נדרים דף פ"ז שכתב בטעם דבכל מילי מועיל חזרה תוכ"ד ובע"ז והקדש ומגרש לא משום דבשאר מילי דלא חמירי כולי האי כל אדם שעושה אותם לא בגמר דעתו הוא עושה אבל הני דחמירי ואין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה ומשו"ה אפילו חזרה תוכ"ד לא מהני עכ"ד עיי"ש - וקשה מה בכך דהי' הסכמה גמירה אכתי למה לא יהי' מהני חזרה נימא אתי דבור ומבטל דבור ע"כ

דהיכא דאנן ידעינן בודאי דכבר גמר בדעתו נחשב כמעשה ואין הדבור יכול לבטלו - וכן משמע מדברי רש"י נדרים ל"ד שהבאתי בפנים גבי דאזמני' דאין יכול לאסור אליו חלקו כיון דכבר נתנו לו והקשו במה קנה אותו וישבתי דאנן סהדי אגב חיבוב ריעות גמר ומקני - וקשה דאכתי ע"כ חזינן דהדר בי' וה"ר דאסרו עליו א"כ אמאי לא נימא דא"ד ומבטל דבור וע"כ היכא דנגמר דמקח באנן סהדי לא מועיל חזרה וממילא הדרינן לנדון שלפנינו כיון דהמנהג לקנות בדבור שוב איכא אנן סהדי דגמר ומקני שפיר לא יחול לכזור וזה ברור ובזה הסירותי השגתו מעלי בס"ד - וממילא דקם דינא דגם דבור הוי סטומתא אם הוא מנהג קבוע שוב ראיתי בדברי גאונים כלל פ"ז שהביא בשם מהריב"ל שכתב דמאי שאמרו סטומתא קונה מיירי דוקא בקנין שהכל יודעין דלא קני ואפ"ה תקנו דליקני בזה וכיוצא בזה הוא דאמרו מנהג מבטל הלכה אבל בשאר מנהגים דעבדי אינשי דטעי וסברי דמהני עפ"י הדין לא הוי מנהגם מנהג והובא דבריו בשו"ת באר מים חיים עכ"ל - ולפי"ד מהיכת"י יגרע הדבור כיון דבנוי על מנהג בלי שורש הדין כלל ובפירוש אמר דמנהג מבטל הלכה כמו שהבאתי ג"כ בפנים בשם הגמי"י ומרדכי וח"ס חו"מ סי' י"ב אות ב' כ' דמנהג מבטל הלכה הוא דאו' א"כ מכל הלין פשיטא לי כמו שכתבתי ואף דדברי הגאונים שם הביא דברי תשובת הרא"ש הנ"ל דדבור הוי מנהג גרוע וכנראה דקבע כן להלכה מ"מ די לי דברי הדעת קדושים שהחליט דהיכא דנהוג הוי סטומתא וכן דברי המשא למלך הנ"ל דבמנהגי הסוחרים כל מנהג טוב ומועיל ולא אמרינן גרוע היא וכן היד אברהם שהבאתי ביאר דברי הראש דלא זה עיקר טעמי' וכמו שכתבתי כן נראה לי בס"ד - ומ"ש לעיל על דברי השו"מ שהביא לנו הראבד"ק דעלעטין דהוא מדבר בנתן כל המעות בזה לא מהני אבל במקצת מהני גם לדידי' מצאתי בדברי גאונים כלל פ"ז שכיונתי אל האמת בדעתו שפסק באמת כן בשו"מ מהד"ג ח"ב סי' צ"ט והד"ג שם ובכלל פ"ח השיג עליו מטעם לא פליג רבנן דסתם אמרו במעות אינן קונות נראה ודאי דהשו"מ אמר מטעם קנין סטומתא ומיירי בנתן אנגאבע בזה לכ"ע קונה מטעם סתומתא וראי' יש לי דהרי הגרע"א מיבא בפ"ת קצ"ח סק"ג בשם רבינו הגרע"א דאף מקצת מעות אינן קונות אפ"ה פסק בסי' ל"ד דאנגאבע קונה מטעם סטומתא וע"כ איכא חילוקא בין נתן לתורת פרעון לאם נתן לאנגאבע ודו"ק - עתה בשעת חיתום דברי פתחתי ספר שו"ת נהרי אפרסמין ומצאתי בסוף סי' י"ח לחלק חו"מ שהאריך בענין סטומתא והביא דברי המהר"מ שיק שכתב דסטומתא הוא במטבע שאין עלי' צורה מכח דברי השטמ"ק בב"מ - ותמה עליו ג"כ כמו שכתבתי בפנים אבל לא ביאר כ"כ באר היטב כמו שבארתי דדברי השטמ"ק הוא דעה יחידית נגד כל הפוסקים ורק כתב בקצרה דא"כ אמאי חשבו הש"ע

לקנין סטומתא הא קנין דאורייתא עכ"ד ובאמת המעיין בשטמ"ק יראה דדעה זו סוברת דבאמת לאו ממנהגא הוא רק קנין דאורייתא וממילא היא נדחית מהלכ' והנאני שכונתי לדעת גדול כמוהו עיי"ש בנהרי אפרסמין הנ"ל שכתב ג"כ באנגאבע אם הוא מנהג ברור מהני מטעם סטומתא עיין עוד שם סי' ט"ו בענין סטומתא באורך ודו"ק -

סימן עג

במנו"ב תנינא אה"ע סימן ג' מביא קושיית הב"ש בסימן וא"ו ס"ק ט"ז שהקש' על הרמב"ם שפסק כהן שנושא נשים שנבעלה לפסול לה מלקין אותו והלא ביבמות דף ס"ח ילפינן שאסורה לכהונ' בק"ו דתרומה והקשו בגמרא וכי מזהירין מה"ד ומשני גילוי מילתא בעלמא הוא - ובדבר זה אם לוקין ע"י גילוי מילתא פליגי אביי ורבא בסנהדרין אביי סבר לוקין ורבא סובר אין לוקין והרי הלכתא כרבא לגבי אביי חוץ מיע"ל קג"ם והסוגיא דיבמות ע"כ כאביי אתי' ואיך פסק הרמב"ם ע"כ - עיי"ש שתלמידו הגאון מו"ה וואלף (כמדומה לי שהוא הגאון בעל קדושת ישראל ז"ל) רצה לומר יען שרב אשי בסוגיא דמשרת ע"כ סובר כן ע"כ פסק הרמב"ם כמותו - והנו"ב דחה דבריו דמי עדיף רב אשי דמשרת מסוגיא דיבמות שם דסתם גמרא סובר כן ואעפי"כ הקש' הב"ש קושייתו - ובאמת דבריו נכונים דכיון דהלכתא פסיקתא היא שאין הלכה כאביי רק ביע"ל קג"ם ורבינא ומר ב"ר אשי הם כשחתמו התלמוד קבעו הנך הלכות והם הכריעו שחוץ מיע"ל קג"ם אין הלכה כאביי שוב נדחו כל הסוגיות הסותרים לזה וממילא גם דברי רב אשי נדחים עכ"ד הנו"ב ז"ל -

ונראה לתרץ בס"ד עפי"ד הריטב"א בפ"ג דנדה שהעל' כלל חדש בהא דהלכה כרבא לגבי אביי דוקא היכא דליכי ראי' ממתני' או ברייתא אבל במקום שיש ראי' לדברי אביי ממתני' או מברייתא ליתא לכלל הנ"ל ושפיר יש לפסוק כאביי אף נגד רבא עיי"ש - (וחידוש שעוד לא ראיתי בספרי הכללים להביא כלל זה מהריטב"א ובאמת היא כלל גדול בתורה) ועיין בפסחים מ"א בסוגיא בצלי קדר גבי רבנן דילפו שאר משקין מק"ו והקשו בתוספות שם הא אין עונשין מה"ד ותירצו דהוי רק גילוי מילתא ע"כ א"כ מוכח מברייתא זו כאביי דלוקין מג"מ ע"כ פסק הרמב"ם כאביי ואף הרמב"ם סובר בזה כשי' הריטב"א הנ"ל -

אלא דלכאורה עדיין יש לפקפק עפי"ד הה"מ בפ"ז ממ"א דלרמב"ם בלאו"ה מתורץ קושי' התוספות וא"כ אין מוכרח לדידי' תי' התוס' דהוי ג"מ וכן כתב בתשובת שאג"א עיי"ש - אך עיין בהגהות עמק המלך להקדוש מו"ה אבישל ז"ל מפפ"ד ברמב"ם דפיס ווילנא

וכן בהגהות טל השאג"א בשם הגאון בעל ברוך טעם ז"ל שהשיגו על המל"מ ושאג"א דסברת הה"מ לא שייך להכא ורק דגם הרמב"ם מוכרח לתירץ התוס' דהכא מטעם גילוי מילתא אתי עלה וא"כ דברינו עולין שפיר בישוב דברי רבינו הרמב"ם ז"ל ודו"ק - ה"ק ישכר עולמה טייכטהאל.

סימן עד

שוכ"ט סלה להגאון הגדול המפורסים בדור חריף עצום כ"ו כקש"ת מו"ה שמואל לוי ווינבערגער שליט"א אב"ד דק"ק ד' סארדאהעלי יצ"ו.

אחדש"ה כמשפט על עתה באתי בנידון ההיתר מאה רבנים ששלח לידינו בדבר א' שמסרה אותו אשתו בעת היותו בצבא שהוא שפיאן ושכרה עדים ערלים ע"ז ונאסר במאסר וכמעט אתחייב קטלא ורק ע"י שהרבה הוצאות ובעזר השם ניצל מידם ועשה שיידונגס פראצעס ופסקו במקום גבוה בפרעסבורג שיפרדו זמ"ז וכפי נימוסיהן כבר אינה אשתו ועתה אינה רוצית לקבל גט בשום אופן רק אומרת שידור עמה והוא טוען במר נפשו כי אין אדם דר עם נחש בכפיכה אחת ושלחו לה ג"פ שתעמוד לדין ולא נתנה אוזן קשבת לזה ומסרבת לעמוד לד"ת ושאלו אותו הרבנים הרב הה"ג רבי ישעי' קאליש דיין דק"ק פרעסבורג והרב הה"ג דפעזינג נרם יאיר אם יסכים בהתירא דההוא גברא - וע"ז השיב כהדרגנ"י דלדעתו ברור להתירא מכמה טעמים שהעלה בתשובתו ואבא אי"ה על סדר צדדי ההיתר שהעלה מר רבא נ"י כיד הי' הטובה עלי (א) צידד כהדרגנ"י לומר דבנ"ד ליתכאן כלל חר"ג מפני דדן את האשה הזאת למסור ובמוסרים אפילו רק ממון קיי"ל שהן מן המורידים ול"מ ומצוה להורגן ואין להם חלק לעוה"ב וא"כ אשה זו שיש בה כל אלה הדברים שישנו במסור והביא בקיאות מכמה מקומות בספרי הרמב"ם שכ' בחומרת המסור איך נימא ח"ו לכופו לדור עמה והוא בן לו ולא קיים עדיין פו"ר ועיין באו"ח מסור פסול לכתוב ס"ת כמומר ובמומרים ליכ' חרם ר"ג ומה שהבני עסטעראייך מצריכים זיכוי גט כמבואר בסימן א' עיקרו רק מצד צרת יבום ככתוב בד"מ עכ"ל בהיתר הא' קלג)

הנה מיש הדרגנ"י דעיקר טעם של זיכוי גט הוא משום צרת סוטה לא ידעתי מנא לי' הא ואנן איפכא מצינו בח"מ וב"ש שהביאו בשם מהרי"ק ותרומת הדשן דהטעם הוא משום החרם רבינו גרשון וכן ראיתי למי שגדול בחכמה ה"ה מרן בשדי חמד מערכת אישות סימן ב' שהוכיח מספרן של צדיקים גדולי הפוסקים כמו הצ"צ ועבודת הגירשוני המובאים בקצרה בפ"ת שם שמוכח בדבריהם דהם נקטו לעיקר טעמו של תה"ד

ומהרי"ק והשד"ח שם הוכיח ג"כ מדברי הרמ"א בפריסו את המפה על שלחן הטהור דנקט טעם של חר"ג לעיקר ועזב טעם של צרת סוטה עיי"ש היטב וכן ראיתי בשו"ת פאת השדה להגאון ר' ברוך מקפעלד אבה"ע סימן ד' שאנן גרירין אחר בני עסטערייך והוכיח ג"כ משו"ת צ"צ דעיקר זיכוי גט משום חר"ג הוא וא"כ גדלה תמיהתי על הדרגני מאין יצא לו לנקוט לדינ' לדידן טעמ' דהד"מ -

אך בעיקר דבריו תמה אני במה שדן לאשה הזאת למומרית ע"י שנעשית מסור הלא גם במסור גמור קיי"ל דאין מחזיקין אותו למומר לכל דבר דהלכה פסוק' ביו"ד סימן קי"ט דשחיטת מסור כשרה והש"ך בסימן ב' בס"ק כ"ו פסק כוותי' עיין בפרמ"ג בשפ"ד שם ועיין גם באחרונים ודוקא לכתיבת ספר תורה איכ' טעם לחוד דפסול אבל לשאר דברים אינו כמומר דהא שחיטת מומר לכ"ע פסול וגם לכתיבת ס"ת ותו"מ משמע מטו"ז סימן ל"ט דהוי רק דרבנן (ועיין בכתב סופר יו"ד סימן קל"ז קל"ח ותשו' מהר"י אסאד סימן רצ"ט ומהר"מ שי"ק יו"ד סימן רפ"ג שהאריכו בדין מסור לס"ת ותפילין עייש"ה - עכ"פ מצד הדין הבדל גדול איכא בין מומר למסור וכאשר הוכחתי מהא דיו"ד סימן קי"ט א"כ מנא לי להדרגנ"י לדון בהאי איתתא דהוא "מסורה" דין "מומרית" לומר שאין גבה חרם ר"ג כמו גבי' אשה מומרית הא הבדל גדול איכא בין מסור למומר וצ"ע -

ועוד עדיפא אקשי' לי' למר אף אי יהיבנא לי' סברתי' דיש במוסר כל חומרת המומר עכ"ז לגבי' דינ' דחר"ג אין לדמות שניהן יחד עפי"ד החמדת שלמה להגאון מווארשא ז"ל המובא בפ"ת סימן א' סקכ"ב שכתב דלכאורה לשי' המהר"מ ודעמי' דאף במקום מצוה גזר ר"ג א"כ אף בהמירה והי' צריך היתר מא"ר - וכתב בטעמא דמילתא דלא צריך מ"ר דכיון דהמירה היא בחזקת זונה ואסור' עליו מדאורייתא א"כ אינו בכלל נושא שתי נשים ול"ד למ"ש דאף במקום מצוה גזר היינו באופן שלא נאסרה עליו כמו בשהה עשר שנים ולא ילדה או בעוברת על דת שלא נאסרה עליו ואם רוצה לקיימה מקיימה משא"כ היכא דהוי בחזקת זונה דהיא אסורה מה"ת שפיר ליכ' חרם רבינו גרשון וכתב שמצא אח"כ במהרי"ק כדבריו עיי"ש -

ואיכי השתא בנ"ד גם א יהיבנא לי' סברתו דמסור הוי כמומר עכ"ז כיון דבאמת אינה מומרית א"כ עוד עי"ז אינה בחזקת זונה כי מה שייכות יש למסור עם זנות א"כ עוד איננה אסורה עליו ול"ה רק כעוברת ע"ד דכתב בספר הנ"ל דיש גבה חר"ג א"כ ממילא גם בנ"ד יש גבה חר"ג ולא כמו שכתב הדרגנ"י דאין גבה חר"ג יען שנקט אותה למסור ומסור הוי כמומר וגבי מומרית ליכ' חר"ג ומטעם שכתבתי וגם דיחוי זה נראה בעיני קלד)

אבל הנני אוסיף להפליא עליו ובעיקר' דמילתא אני דן במה שדן לאשה הנ"ל למסור בכל חומרותיו לענין דמורידין ול"מ ומצוה להרגה הא בהדיא מבואר בחו"מ סימן שפ"ח דכל דין דמורידין ומצוה להורגו הוי דוקא במוחזק לן לכל הפחות ג"פ אבל משום פעם אחת עוד לא שייך האי דינ' דמסור - וא"כ איך יש לדון בהאי איתתא משום פעם אחת לכל דינו של מסור - ודוחק לחלק כיון דמסרה עליו וגם שכרה עדים שקרים ערלים הוי כשלשה פעמים זה דוחק דהוחזק לזה צריך ג' מעשים שונים אבל הכא חד מעשה הוא - וגם עיין בריב"ש סימן רל"ט שביאר באורך דין מסור באיזה אופן הוא מן המורידים ול"מ ומצוה להרגו דדוקא בשעשה ג"פ וגם רק אחר התראה כמו רב כהנא בהגוזל בתרא דאמר לי' רב כהנא לא תחוי ואמר לי' המסור מחוינא מחוינא, קם רב כהנא והרגו וגם לאחר שכבר עשה המעשה אינו בר קטלא רק אם התראו בו ומחזיק ברשעתו או שכבר הוחזק ג"פ אז מסור דינו לכל אדם עיי"ש - וא"כ בנ"ד בהאי אשה דהוי כבר אחר מעשה וגם לא התראו בה וגם לא הוחזקה ברשעתה ג"פ וגם לא הותרה עצמה למעשה המסירות דבר פשוט בעיני שאין בה דין הנאמר במסור וליכ' בה חומרת המסור זולת יש לה חיוב הפסד ממון שגרמה לו ע"י המסירה וכמו שפטר שם הריב"ש נידון דידי' מדין חומרת המסור כמו כן יש לפטור אשה זו מחומר המסור וזה ברור למעיין שם בריב"ש - וכן מבואר הדבר בתשובת הרא"ש ריש כלל י"ז דדין מסור נאמר דוק' באית בי' התראה כמו ר"כ והוחזק ג"פ וגם אחר מעשה פטור ועיי"ש וכל התנאים הללו ליתא באשה דידן ע"כ פשוט לי דאין באשה זו דין מסור כלל - ועיין בכרתי סימן ב' סקכ"ג שכתב ועכשיו בעוה"ר נעשה כהיתר ובתשובת מהרש"ל מכשירו לעדות ומכש"כ שאין לפסלו בשחיטה עכ"ל - ממילא מזה תבין למילף דקלקלתם תקנתם ושאין לדון למסור בזה"ז כדין מומר לע"ז ודו"ק קלה)

ועתה ארבה עלי עדים נאמנים מראשי הפוסקים הראשונים שלא כדברי הדרגנ"י שדן באשה הזאת שמסרה בעלה לאשה מומרית לענין שיוצאת שלא בכתוב' וליכ' חר"ג - והוא ממה שמצאתי בתשובת הרשב"א סימן תקע"א שנשאל מהר"ח או"ז מווינא באשה שמתקוטטת עם בעלה ומתוך הקטטה פרצה ויוצאה בשוק ואמרה בקול רם לבעלה שהוא מין ושראתה אותו מקלקל עם עבדו ופעם אחת עם בנו ויצאה בשוק וצעקה ע"ז בפני גוים וישראלים רבים ומתוך כך פרעה ראשה ונתגלו זרועותי' וקצת תחת זרועותי' וגם שכרה גוי אחד לילך לפני השלטון כדי לשרוף בעלה מפני זה (בטח הי' אז גזירה לדון ע"ז בשריפה) - והשיב הרשב"א בזה"ל ואני עמדתי על דברי הרבנים ואת אשר נגזר עלי' ומדברי כלם ראיתי שדנו אותה למוסרה וכן דנו אותה במקצת למורדת ושכן דנו

אותה בעוברת ע"ד מפני שגילתה את ראשה וכן עמדתי על מה שנחלקו בקבלת העדים אם נתקבלו בפני' וכו' ואחר שעמדתי על הכל ראיתי שלא להכניס עצמי בענין קבלת העדות כו' וכן ראיתי שלא לכתוב במה שדנו אותה לשלם (ר"ל מפני המסירה) ומ"מ הריני חוזר דרך כלל על כל עיקרי הדברים שדנו אותה לשלם (מפני המסירה) או להפסיד כתובתה (מפני דין מורדת) ותחלה אומר אני שאין לזה דין מורדת להפסיד כתובתה לא בארבע שבתות כאומרת בעינא לי' ומצערנא לי' ולא בי"ב חדש כאומרת מאיס עלי לפי שאין מורדת אלא מתשמיש וכן במה שבאו לחייבה לצאת שלא בכתובה לא אמרו אלא ברגילה בכך אבל אם גלתה פ"א ופרעה ראשה באיקראי ודאי לא הפסידה כתובתה ועוד שבשעת הכעס היתה ובשעת הכעס ה"ה כשוטה ואין השם ומצותיו כנגדו באותה שעה כמו שאמרו בנדרים כל הכועס אפילו שכינה אין חשובה כנגדו - ומה שדנו להפסיד כתובתה מצד מסורה זהו במה שהיא מודה לו שהפסיד ע"י מסורתה או שיש לו עדים עיי"ש שהאריך לדון על שילום ההיפסד שהי' לו בהגרמת המסירה שמסרה אותו וודאי ע"י ריצוי כסף הציל עצמו משריפה -

הרי שלך לפניך שכל אלו הרבנים שדנו בעובדא דהאי איתתא ועמהם רבינו הרשב"א ומהר"ח או"ז דנו עלי' אם הוא בכלל הנשים שיוצאים שלא בכתובה רק מטעם מורדת או עוברת ע"ד ומה שדנו עלי' משום מסורה רק משום מילי דממון נגעו בה כי הוא טען שהפסיד על ידי' ע"י ההצלה שהציל עצמו בממון או איזה קנס ששילם בעד המיתה אבל שיהי' דנין על האשה שתצא שלא בכתובה משום מומרית דמסור הוי כמומר זה לא עלה על לבם כלל וכמו שאנו רואים בדבריהם שלא הזכירו מזה כלום דאל"כ דאם נימא דיש במסורה דין מומרית אזיל לה דחיית הרשב"א לדברי הרבנים הנ"ל במה שכתב דאין לה דין מורדת דמורדת הוי רק מתשמיש וכן ל"ה עוברת ע"ד משום דלא הורגלה בזה הא במומר לא צריך הרגל וגם לא תלוי בשתמיש כלל ותיכף שהמירה יש לה דין שתצא שלא בכתובה אלא ודאי דליתא לדברי כהדרגנ"י דמשום פ"א וכן בלי התראה אין לדון עלי' משום מסור או אפילו תימא שהוא מסורה מ"מ ל"ה לענין אישות כמומרית לענין שתצא שלא בכתובה או דלא יהי' גבה חרם רבינו גרשון דהכל חד הוא דבכל מקום שתצא שלא בכתובה ליכ' חרם רבינו גרשון וע"כ שפיר לא דברו מזה אלו הגדולים שבתשובת הרשב"א הנ"ל - וא"כ מזה תיובתא רבא לדברי הדרגנ"י דהא שאלתינו דומה ממש כמו שאלת הרשב"א הנ"ל דגם שם מוסרה אותו בידים בידי עכו"ם ושכרה עליו עד ע"ז וסכנת מות היתה מרחפת עליו ובטח ההפסד שתבע הי' ההוצאות שהוציא על הצלתו וא"כ הוי ממש נידון שאלתינו ואעפי"כ לא עלה על דעת הגדולים הנ"ל לדון כזאת משמע

דאין מקום כלל לדבר הזה שרצה כהדרגנ"י לדון באשה הנ"ל ותיובתא דרב (הדרגנ"י) תיובתא -

ועוד מצאתי כדמות ראי' לדברינו מדברי גדול שבאחרונים לא רחק מזמנינו ה"ה הגאון מו"ה מרדכי זאב מלבוב ז"ל בספרו שו"ת מאמר מרדכי סימן ע"ה שנשאל באשה רע מעללים שהתחברה אל אנשי מלחמה ולבסוף מסרה את בעלה ובעזר השם ניצל מידם עיי"ש שדן משום יחוד בין העכום ועוד צידד בהתירים אבל לדון עלי' שתהא כמומרית משום שמסרה אותו לא עלה על לבו כלל וגודל ידו בתורה ידוע לכל ומדשתק בטח לא ניחא לי' לומר כזאת - וא"כ ממילא דצד היתר הראשון של כהדרגנ"י שעליו סמך כל בנינו אזיל לי' ואין לו מקום כלל לחול אחרי המחילה מכבוד תורתו הרמה ודו"ק -

אמנם בנוגע לעיקר שאלתינו תמהני מאד על הדרגנ"י שהביא ממרחק לחמו הלא הי' לו להביא את דברי הרמ"א בסימן קט"ו סוף ס"ד אשה שגזמה לבעלה שרצונה להשכיר עליו כותים להרגו אם יעשה לה דבר מקרי עוברת ע"ד עיי"ש - והרי הדברים ק"ו מה אם רק שגזמה אף אם לא עשתה מעשה הויית עוברת ע"ד מכש"כ בשעשתה מעשה כזאת בודאי הדין נותן שתהי' עוברת ע"ד וא"כ לכאורה משפט האשה הנ"ל חרוץ ברמ"א הנ"ל מה דינה - אבל אחר העיון גם בזה יש לשדות נרגא משום דיש להקשות באמת על רבינו הרמ"א גופא איך פסק דע"י שגוזמה לשכור כותים להרוג אותו מקרי עוברת ע"ד הא שם בתשובת הרשב"א שהבאתי לעיל מבואר דאפילו בעשתה באמת כן היינו ששכרה עליו גוים למוסרו לשלטון להריגה ואפ"ה לא דנה הרשב"א ודעמי' משום מעשה זו בעצמה לעוברת ע"ד ורק דהשקלא וטריא הי' רק משום מעשה החציפות שעשתה אבל משום המסורה או השכירה לערל להרגו לא דנו ולא הזכירו דבר כלל וא"כ קשה טובא על רבינו הרמ"א ומה שם בעובדא דרשב"א דעשתה כבר מעשה רע כזו ואפ"ה לא חשבוה לעוברת ע"ד מכש"כ דאין לחושבה לזה משום הגזמה בעלמא וזה פלא גדולה ותימא רבה ועצומה ועוד לא ראיתי לעמוד עלי' -

ואם כי יש לומר כיון דהרמ"א לקח דינו מדברי הגמיי' בפ' כ"ד מאישות בשם מהר"מ ב"ב א"כ י"ל דפסק כוותי' ולא כהרשב"א - עכ"ז אין בזה כדי שביעא כיון דבהדי' מבואר ברשב"א שלא כוותי' ושם הסכימו עמו רבים מגדולי ארץ הר"ח או"ז ועוד רבנים גדולים א"כ רבים המה נגד הגמיי' ומ"ט הניח הרבים ועשה כיחיד - ולכל הפחות לא הי' לו להרמ"א לסתום כהגמיי' לחוד כיון דיש חולקים ומה גם הרשב"א והר"ח או"ז גדולי הפוסקי' הם החולקים על הגמיי' והוי לי למימר ויש חולקין בזה ולא לסתום דבריו ודא תמוה רבתי בעיני - (ובאמת נפלאת בעיני ג"כ על מרן הנו"ב מה"ת אה"ע סימן פ"ט בדבר

שנשאל מאחד שאשתו הוציאה עליו שם רע שקלקל עם זכרים ורצה להפסיד כתובתה מכח דברי הרמ"א הנ"ל כמו גבי שגזמה להרגו ע"י כותים - והוא ז"ל השיב דשם הביאה באמת רוצח להרגו כמו שכתב הרמ"א אבל כאן אף אם אמרה על בעלה שעובר עבירה זו לא אמרה שרצונה להביא אותו במשפט הערכאות ע"ז לגרום להרגו עי"ש - משמע מדבריו דאלו אמרה באמת כן הי' דינה כמו ההיא דרמ"א לעוברת ע"ד ופלא איך לא הרגיש בהאי תשובת הרשב"א דהוציאה ג"כ קול זה ממש כשאלתו וגם מסרה אותו לערכאות ואפ"ה לא דנה אותה הרשב"א וחבריו משום זה לעוברת ע"ד ושאלת הנו"ב הוא ממש שאלת הרשב"א ועוד חמור מינה ואעפי"כ הקיל וא"כ ק"ו בשאלתו ואם כי י"ל דהנו"ב אזיל בשי' הרמ"א הנ"ל אשר הוא לכאורה נגד הרשב"א הנ"ל - אבל בכ"ז כיון דשאלת הנו"ב היא ממש שאלת הרשב"א הי' לו להזכירו עכ"פ ולומר בו דעתו כמאן וע"כ דנעלם ממנו לפי שעה תשו' רשב"א הנ"ל והוא פלא לחשוד מרן רבן של ישראל ושר התורה כמותו בזה אבל עכ"פ הוא תמוה רבתי עליו ז"ל) -

ומתחלה עלה במחשבה לפני לחלק בין האי דהגמיי' להא דרשב"א משום דהמעיין בהגמיי' בפנים וראה דשם הי' המעשה דאשה זו הי' לה עסק עם גוי אחד והיו אוהבים זא"ז באהבת חשוקים ודיברה עמו הרבה עד שבאהבתה אותה גיזם לבעל להרגו כמו שכתב בזה"ל וכש"כ זאת שבאת עם איתו ריק ודיברה עמו כ"כ שבשביל אהבתה גיזם לבעל להרגו עי"ש שחשבה אותה כמדברת עם כל אדם עי"ז שדברה אתו הרבה א"כ נרא' מדבריו שם דהעיקר דחשבה אותה לעוברת ע"ד משום שאר דברים רעים שהיו בה והאי הגזמה הביא רק לרא' על גודל אהבתם זל"ל ולא דמשום זה לחוד תחשב לעוברת ע"ד וא"כ ממילא דעפי"ז לק"מ מהא דתשובת הרשב"א הנ"ל דשם ל"ה שום חשש מכל זה - אבל כד דייקת שפיר בדברי הגמיי' שם תראה דליתא לחילוק זה דהא כתב לעיל מני' דהאי בזה"ל ועוד אחרי שהביאה ריק אחד רוצח על בעלה לגזמו אם יעשה לה דבר וגיזם להרגו לא גרע ממקללת יולדיו בפניו וכש"כ הכא דמגזמת להרגו עכ"ל -

הרי דהשוה ההגזמה למקללת יולדיו וכמו דגבי מקללת האי לחודא משוה לעוברת ע"ד כמו כן האי דגזמה לחוד עושה לה לעוברת ע"ד וכמו שהעתיק כן באמת הרמ"א לדין זה דגזמה בפ"ע בלי צירוף איזה מעשה רע וא"כ הדרקו' הנ"ל לדוכתא -

ע"כ אסורה ואראה חילוק אחר בזה בס"ד - והוא דכמו בשאר עוברת ע"ד לא מקרי עוע"ד עד שרגילה בכך וכמו שכתב הרשב"א בתשובה דמשום פ"א לא מקרי עע"ד כ"כ נרא' לי לומר דגם במקללת יולדיו בפניו נמי צריכה להיות רגילה בכך - ואל תשיבני מדברי הרמ"א בסי' קט"ו סעי' ד' גבי' איזהו עוברת ע"ד יהודית וכתב הרמ"א ורגילה בכך

עכ"ל - ואח"כ קחשיב המחבר עוד להלן דברים שחשובים עע"ד וביניהו מקללת יולדיו ומדהגיה הרמ"א הך "ורגילה בכך" קידם לזה דוקא משמע לכאור' דבזה לא בעי רגילה - י"ל דמזה אין ראי' דהא קחשיב אח"כ גם כן שם דמשחקת עם בחורים והא גם בזה בעי רגילה כמ"ש הרשב"א בהדיא בתשובה שם והטו"ז כתב ג"כ כן וא"כ ממילא כ"כ אפשר לומר דהך מקללת נמי צריך להיות רגיל' בכך ומשום פ"א לא חשוב עע"ד - וא"כ ממילא גם הך דגזמה נמי דוקא ברגילה כיון דנלמד בק"ו ממקללת וכמו שכ' הגמיי' ודיו לבא מהדין להיות כנידון וא"כ א"ש כיון דברשב"א מיירי בפ"א - אך גם ז"א דהרי הרמ"א שכתב הך דין דגזמה סתם דבריו ולא כתב דצריך להיות רגילה בכך - ותיכף אח"ז כתב אשה שרגילה להתייחד בין העכו"ם ועיי"ש כו' ומדדייק וכתב בדין שאח"ז "רגילה" ולא כתב גם גבי הגזמה כן משמע בהדיא דס"ל דגבי הגזמה לא בעי "רגילה" וגם משום פ"א הוי עע"ד וא"כ תהדר קושיין לדוכתא מהא דתשובת הרשב"א הנ"ל -

ע"כ נראה לומר בזה חילוק אמת בס"ד והוא דבכל אלו הדינים שנעשית על ידה עוברת ע"ד הוא דוקא כשעשתה על חנם בנא דבר בלי איזה סיבה אבל היכא דאיכ' לתלות באיזה סיבה אז לא חשובה לעוברת ע"ד וא"כ הכא כנידון הרשב"א בתשובה דהיתה מחמת כעס וקטטה בבעלה כמו שמבואר ברשב"א שכתב ומחמת כעס ומתוך קטטה פרצה וייצאה לשוק כו' וגם שכרה גוי כו' והכל נעשה ע"י קטטה וכעס ובזה אין לחשוב לה עון כלל וכמו שכתב הרשב"א שם ועי"ז דנה אותה לכף זכות כיון דהכל נעשה בתוך כעס וכמו שהביא הגמרא דנדרים כל הכועס אפילו שכינה נחשב לו למאומה והיא כשוטה ואין במעשה שוטה כלום הלכך שפיר בזה אף הגזמה עם מעשה השכירות עכו"ם להרגו לא נחשב לכלום וא"ש דברי הרשב"א בתשובה - ודברי הרמ"א בסימן קט"ו אמורים בשעשתה בלי כעס וקטטה רק מרצון נפשה ובישוב דעת רע שלה מאהבת הרשע ערל וכמו שהי' באמת המעשה שם כמובא לעיל בשם הגמיי' דמשם נלקח דברי רבינו הרמ"א הנ"ל עיי"ש ובאופן זה שפיר הוויית עוברת ע"ד וכן הביא הבאה"ט בסי' קט"ו ס"ק י"ד בשם תשובת מהראד"ב ועיי"ש דהא דמקללת יולדיו דהוי עע"ד דוקא על מגן אבל אם מכה לה או מצערה הרבה אין אדם נתפס על צערו ואינה מפסדת כתובתה עיי"ש - וכיון דהאי דינ' דגזמה נלמד במכש"כ ממקללת יולדיו וכמו שהבאתי בשם הגמיי' וכן כתב בביאור הגר"א עיי"ש א"כ ממילא דוקא באופן הזה דדנין דין מקללת דדיו לבא מן הדין להיות כנידון וכיון גבי מקללת היכא שבא מחמת צער וקטטה ליתא בדין מקללת וכנ"ל א"כ כ"כ גבי הגזמה היכ' שהי' מחמת איזה סיבת צער לא חשובה עע"ד רק בשעשתה על מנן מכח רשעתה ומחמת חציפות שלה משא"כ היכ' דיש לתלות באיזה

סיבה מחמת צער שציער לה בעלה באמת אין דינה לעע"ד ועיין גם כן בבית שמואל סימן קט"ו ס"ק י"א - ועפי"ז יתייחדו שפיר דברי הרמ"א עם דברי הרשב"א בתשובה דהרשב"א מיירי דנעשה הכל המסורה והשכירה מחמת כעס וקטטה בבעלה ולא מאהבת מעשה תעתועים אז באמת לכ"ע לא נחשב לה למאומה וכדכתב הרשב"א דנחשבת כשוטה ואין במעשה שוטה כלים משא"כ הרמ"א והגמיי' מדברי' באין לתלות רק בדברי חציפות ורוע לב כדמוכח ממעשה המובא בפנים בהגמיי' ובאופן זה גם הרשב"א מודה דנחשבת לעוברת ע"ד למצא עפי"ז דליכ' פלוגתא כלל בין הרשב"א והרמ"א ומר א"ח ומר א"ח ולא פליגי וכל אחד על מקומו יבא בשלום וזה החילוק נראה אמת וברור לאמיתה של תורה ואודה ה' שחנני דעת אמת לעשות שלום בין הפוסקים אשר בזכותם אנו חיים בגלותינו המר ולקרב רחוקים ודו"ק -

ועתה נחזור לנידון שאלתינו אחר שכבר הוכחתי דלדינא ליכ' פלוגתא בין הרמ"א לרשב"א ז"ל דאם היתה מחמת קטטה גם הרמ"א מודה דלית במעשה זה כלום ובאם עשתה מרצון בלי סיבה מבעלה גם הרשב"א מודה דחשובה לעוברת ע"ד - א"כ גם בנ"ד תלוי ג"כ בזה מה שמסרה ושכרה עדים עליו באיזה סיבה עשתה מעשה זר כזה אם מחמת איזה קרבות שהי' לה עם איזה רשע או ערל וטמא והמסור' באה ע"י דבר מתועב ודאי דיש לה דין עוברת ע"ד וכההוא דרמ"א הנ"ל - אבל אם נעשה מעשה הנ"ל ע"י קטטה שהי' לה עם בעלה א"כ דינה מבוארת בתשובת הרשב"א הנ"ל שאין לה עלי' רק תביעת הפסד ממון שהפסיד ע"י מסורה זו אבל לעוברת ע"ד אין לחשוב אותה דהווייתי כשוטה בעלמא -

והשתא דהדרגנ"י סתם הדברים ולא כתב איזו גופא דעובדא היכי הוי ומה הי' הסיבה דעשתה מעשה זר כזה אם מסיבת פרצות או מסיבת קטטה ע"כ לא אוכל לאמור בה לא איסור ולא היתר עד שיאבה כבוד גדלו להודיעני סיבת הדברים שהביאה לידי מעשה רע כזה ואם עשתה באמת ע"י סיכת דבר מתועב ולא מחמת צער שציער אותה בעלה אז שפיר היא נידונת לעוברת ע"ד ולא מטעמי' דמר הדרגנ"י דיהי' כמומרת וכמו שבארתי לעיל בארוכ' דלית לדון כאן מדין מומר כלל רק מכח שמשפטה חרוץ בדברי רבינו הרמ"א ודברים הללו ב"ה הם אמת לאמיתה של תורה אחר העיון היטב הדק בכל המקומות שהבאתי ודו"ק

- (ב) גם מה שצידד הדרגנ"י להתיר מטעם מסרבת עפי"ד ספר יהושע דליכא גזרת חר"ג במסרבת וכן נמצא דבר זה באבני צדק להגה"ק מסיגעט ז"ל סימן מ"ו בשם הגאון חו"ד וכן בשו"ת נטע שורק סימן כ"ט - לפע"ד דכל זה ל"ש בנ"ד דנראה דמסרבת הוי דוקא

במצערא לי' היינו שאינה רוצית לדור עמו ורוצית לעגנו וגם אינה רוצית לילך לדון עמו בבי"ד וכההוא דמורדת דאמרה בעינא לי' ומצערנא לי' - משא"כ הכא בנ"ד שאמרה בפירוש שרוצית לדור עמו כדרך איש ואשתו כמו שכתב הדרגנ"י בפסקו דאינה רוצית לקבל גט יען שרצונה לדור עמו ולא משום דרוצה לעגנו וגם היא מן הנשים שלא נאסרה עליו דהא אפילו בעוברת ע"ד אם רוצה לקיימה אין כופין להוציא כמבואר בסימן קט"ו א"כ ל"ה בה רק מה שאינה רוצית לילך לד"ת משום זה לחוד עוד לא הותר החר"ג ואפשר משום זילותא דבי דינא או מיראה שיראה שהבי"ד יפרדו אותה ממנו והיא אינה רוצית בזה עכ"פ נרא' ברור שבאופן זה שאומרת שרצונה לדור עמו כמקדם אינה בכלל מסרבת רק באופן שאינה רוצית לדור עמו וגם אינה רוצית לילך לדון עמו ורוצית לעגנו ולצער אותו אז יש בה דין דמסובת המבואר בספרן של צדיקים הנ"ל - וגם הסברא נותנית אולי רוצית בתשובה ולתקן מעשי' מהיום והלאה ומה גם אם כל המעשה נעשה מתוך קטטה וכמו שהארכתי לעיל אז ל"ש לדון אכל הנ"ל שקטטה הרבה עושה ועיין בתשובת צמח צדק החדשות להגה"ק מליבאוויטש סי' יו"ד שהקיל במורדת ע"י קטטה וכתב דלית בה כלל דין מורדת עיי"ש וכעת אינו לפני - שוב מצאתי בשו"ת פרי השדה ח"ג סימן כ' שכתב בד"ה מעתה וז"ל מ"ש בשם ספר יהושע דאשה דמסרבת מלציית דינא הוי בכלל אשה רעה בדעותי' דמצוה לגרשה כמבואר בסימן קי"ט הגם שאיני כדאי לחלוק דמלשון הש"ע משמע דוקא שרעה בדעותי' בעניני צניעות עיין שם בח"מ ובב"ש אבל עכ"פ איננה בכלל זה אם אינה צייתית דינא אמנם אם אפילו כדבריו מ"מ איננו מבואר שיכול לגרשה בע"כ והתם קאי רק על מ"ש מקודם דלא מגרש אדם אשתו הראשונה והיינו אפילו שלא בע"כ רק להשתדל ולעשות תחבולות שתתרצה להתגרש מ"מ אם הוא רעה בדעותי' מצוה לגרשה - ועוד כיון דידוע דעכשיו יש הרבה אנשים וכבר נעשה להם כהיתר אם יכולין להשמט עצמם מד"ת יהי' מה שיהי' לא נוכל בזה"ז לדון מי שמשמט עצמו מד"ת לומר דמשו"ה הוי בכלל רעה בדעותי' עכ"ד - (והיא כעין שהבאתי לעיל בשם הפליתי לענין מסור) ומכש"כ בנ"ד שרצונה לדור עמו כדרך כל הארץ ורק לבי"ד אינה רוצית לילת אולי היא מחמת יראה וכמו שכתבתי שיראה שהבי"ד יפסקו לפרוד זמ"ז ואין נפשה בכך ע"כ לפע"ד ברור דאין לדון גבה משום מסרבת - וגם ממה שרוצית לדור עמו נרא' דאין ביניהם דבר ערוה דאל"כ ודאי דלא הי' רצתה לשוב אליו כדרך כל אשה שחצנות שבהפקירא ניחא לה ובטח רק מאיזה קטט ומחלוקה בא כל הדבר א"כ אדרב' אולי מצוה לקרב אותם בסייעתא דשמיא וכההוא דכתובות דף ס"ג ע"ב עיי"ש - וכן עיין ח"ס סימן ס"ג דנתקשה מאד בשיעור אשה רפה בדעותי' דנימ' דנא

גזר בה ר"ג ועיין ג"כ בפרשת מרדכי סימן ח"י מכל הלין טעמים איננו ברור לדון בנ"ד משום אשה רעה וממילא דנדחה בזה גם היתר זה שצידד הדרגנ"י

- (ג) ומה שצידד להתיר מטעם מאוסה עלי נמי מבואר בפוסקים דאיכ' חר"ג ועיין בצמח צדק החדשות מהנ"ל סימן קל"ב שהאריך הרבה בזה וצידד להתיר אך סיים דכ"ז להלכ' ולא למעשה משום דלא חזינן שיעשה מעשה כזה להתיר חר"ג בטענת מאוסה עלי יעו"ש - ומש"כ עוד הדרגנ"י וז"ל והאמת כי לפע"ד מהדין הי' לן היתר אף בלי היתר מאה רבנים - גם זאת לא שמיעא לי כלומר לא סביר' לי כי כבר מבואר בח"ס סי' ג' דרק לענין גט בע"כ לא גזר ר"ג במקום מצוה אבל לישא אשה על אשה אפילו במקום מצוה ואפילו בפושעת איכ' גזרת ר"ג ולא הותר אלא בק"ר וכן מבואר בתשובת מרן ד"ח בהרבה מקומות בשם תשובת הב"ח סימן צ"ג דכך הית' התקנה דכל ענין דבר שיהי' בין איש לאשתו אין מותרת החר"ג זולת בהיתר מא"ר - וכאן דליכ' למיתב גט בע"כ כיון דאינה רוצית בגט בשום אופן וגם בזיכוי גט אין יכולין כיון דאינה רוצית ל"ה גבה זכות כמו שכתבו גדולי האחרונים בספרותם דהיכ' דאינה מרוצה לגט אין יכולין לזכות לה עיין ד"ח ואמרי א"ש ומאמר מרדכי להגאון מפרשי הים וכן עיין בתשו' פאת השדה סימן ד' וכן עיין בתשובת חומר בקדש להגאון מחנה לוי סימן יו"ד שעד כמה הוקש' לו להתיר לישא אשה על אשה עיי"ש מה שהביא בשם גאוני דורו - יעיין בתשובת תוע"ר ותשובת רע"א ח"ב סימן נ"ו דבשעת הדחק צדדו להתיר בלי ק"ר - אבל פשוט דבלי שעת הדחק אין להתיר כלל שום דבר בלי הסכמת מא"ר - וגם אפילו בשעה"ד לא סמכו ע"ז גאונים הבאים אחריהם וכמו שהבאתי מד"ח - כללו של דבר דבנ"ד דיש לומר דהכל נעשה מחמת קטטא וכמעשה דרשב"א הנ"ל בתשובה אין להתיר כלל לאיש הנשאל עליו מעלת הדרגנ"י מכל הלין טעמים שכתבתי עד שיתבררו הדברים אולי יש דברים בגו אשר יוכל להתיר אבל לפי הטעמים שכתב הדרגנ"י לא מצאתי די היתר לו לישא אשה על אשה כן נראה לפע"ד -

ובדרך אגב ראיתי להעתיק כאן את דברי מאור הגול' רבינו אמרי אש ז"ל במ"ש בתשו' בה שמט' בסוף חלק חו"מ וז"ל יש לחוש ולדקדק בזמנינו בעוה"ר רבים יושבים על כסא הוראה ואין בביתם לחם ושמלה ויש אשר אין יראת ה' על פניו בודאי לא בידם נתן רגמ"ה להתיר חרמו וגם מה שמקילין לצרף אף שאינם יושבים על כסא הורא' צריך לדקדק שיהיו ראוים להורא' הבינו הדבר לאישורו כי ראיתי בעיני מכשלה פעם א' שראיתי חתומים אשר לא הגיעו להוראה כלל ואך מפני הכבוד והחנופ' גוברת נצטרפו למספר המאה עכ"ל - וכן כתב מרן ד"ח ח"ב סי' מ"ב וז"ל ואודיע תוכן ההיתר מא"ר לא

כאשר מ"ר חותמים בלי השגחה ח"ו ורק בי"ד דעיר הבעל כו' והמאה רבנים כל אחד קודם חתימתו מעיין היטב ובאם נראה לו שבמעשה כזה ראוי ליקח אחרת יתירנה עכ"ל וחתמתי שמי - פה פישטיאן מ"ה למבנ"י ע"ז"ר"ת"ה לפ"ק יצ"ו - ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב.

אזכיר להדרגנ"י מה שנוגע לפלפולא וגם הזכרתי לו דבר מזה בחורף העבר בעת שהזדמנתי אתו עמו בפרעסבורג בדבר מה שמצאתי בבית מורי הגאון הקדוש מחוסט ז"ל בעל ערוגת הבושם בעת שהייתי לבקרו אגרת מהדרגנ"י אשר פלפל עם מורי ז"ל בדבר מה שהעלה הדרגנ"י שבפסח הבא בטומא' לא הי' מצות כריכה פסח ומצה ומרור למען לא יהי' טומאת אוכלין בכביצה עכ"ד הדרגנ"י - וע"ז פלפל מורי ז"ל דשפיר הי' אפשר לכרוך ע"י טהור בשני חלקים ולאכול אותם בכדי אכ"פ שיעור טו"א ליכ' ומצות כריכה קיים עכ"ד מורי ז"ל - וע"ז דחה הדרגנ"י באגרת הנ"ל דזה ליתא מפני דכל הטעם דאין מבטלין זא"ז הוא משום דמצות אין מבטלין זא"ז וזה דוקא אם הי' אוכלן בפעם אחת דהי' מצוה אבל אם הי' אוכלן בשתי פעמים א"כ ליכ' בחלק א' רק ח"ש ובח"ש ליכא מצוה רק רשות א"כ שוב מבטלין זא"ז וא"כ ע"כ דבפ"א הי' מוכרח לאכול א"כ שוב איכ' שיעור דטו"א עכ"ד -

וכשאני לעצמי איני רואה שום דיחוי לדברי מורי ז"ל ל"מ לדעת גדולי האחרונים דסברי דכמו דאמרינן ח"ש אסור מה"ת כ"כ יש בח"ש דמצוה משום מצוה א"כ ודאי דלק"מ דגם על חלק א' שהוא ח"ש חל המצוה ול"ה אכילת רשות ושוב שייך גבי' מצות אין מבטלות זא"ז וז"פ - אלא אפילו לדעת הני גדולים דסברי דבמצוה לית בח"ש שום סרך מצוה אפ"ה לק"מ משים דנראה ברור דהם לא דברו רק באוכל ח"ש לבד אבל כשאוכל כזית בכדי א"פ דהיתה הלכה דחשיב כאכיל' אחת א"כ שוב איכ' חלות מצוה על כל חלק וחלק שאוכל דאל"כ איך יצטרפו הני אכילות יחד דהא כשאוכל השני כבר חלף הראשון מן העולם וכמו דקיי"ל גבי שבת בהוציא חצי גרוגרת ולשרף או אכלו הכלב דפטור משום דבעת שהוציא השני כבר הראשון ליתא בעולם - וע"כ דכך היתה הלכ' דשתיהן ביחד חדא אכילה הוא א"כ על שתיהן יחד הוי חלות מצוה ואיך נימ' דמבטלת זא"ז כיון דבכלל מצוה הן וא"כ צדקו דברי מורי זלה"ה בדיחוי חידושו של הדרגנ"י -

אבל בעיקר חידוש מילתא הנ"ל לא אבין כונתו מה בכך שיהי' בו שיעור טו"א ומה חשש יש בזה - ולדעתי שפיר היו יכולין לקיים מצות כריכ' בלי שום טומאה אף זולת העצה שכ' מורי הנ"ל דמבואר בתוספות נדה דף ט"ו דאם נגע דבר טהור באדם טמא

בבית הסתרים דהיינו ע"י מגע בית הסתרים לא נטמא עיי"ש דכן יש ללמוד מדבריהם שם וכן מבואר ברש"י חולין ד' ע"א ע"ב בסוף העמוד עיי"ש א"כ שפיר הוי יכולין לקיים מצות כריכ' היינו שאדם טהור יכרוך אותם ויתחוב בבית הבליעה ושם לא יקבל טומאה משום דהוי מגע בית הסתרים ל"מ למא"ד בנדה מ"ג ע"ב דבית הבלועה חשוב טומא' בלועה ודאי אינו מקבל טומא' אלא אף למא"ד בית הסתרים הוי ג"כ לא נטמא דבמגע בית הסתרים כשם שאינו מטמא את האדם כך אינו מקבל טומאה מן האדם כדמוכח מתוספות ורש"י שם וא"כ שפיר מקיים מצות כריכ' בלי טומא' - הא חדא ועוד קאמינא דגם הוא בעצמו הי' יכול לכורכו ואפ"ה לא מקבל טומאה עפי"ד הרשב"א בפרק העור והרוטב מובא במל"מ בפ"ד מטומאת אוכלין דהא דקיי"ל דכל האוכלין מצטרפין זע"ז דוקא כשהם גוש אחד שחיברו נה יחדיו אבל בנגיעה בעלמא שנגעו זב"ז עוד אינם מצטרפים ולא כשי' רש"י שם א"כ שפיר הי' יכול לכרוך אותם יחד היינו להניח אחד ע"ג האחד וזה הוי ג"כ כריכ' לענין זה דהא המצוה הי' דוקא לאכול ביחד כמו שאומרים בנוסח זכר למקדש כו' הי' כורך כו' ואוכל ביחד אבל לא עשה אותם גוף אחד נמצא שכ"ז שהן בידו לא הויין גוף אחד ואינם מצטרפין לשיעור ולא מקבלין טומאה מתי נעשים גוף אחד בפיו בעת שטוחנן בלעיסא ואז שוב הוי בבית הסתרים דלא מקבלין טומא' וא"כ שפיר הוא מקיים מצוה כריכ' בלי טומא' -

ועוד יותר נראה לי דאף לשי' רש"י ז"ל דגם בנגיע' בעלמא מצטרפין לשיעור טו"א אעפי"כ א"ש דהא קיי"ל ברמב"ם ובמשניות ובנדה נ"א דדבר שאין בני אדם אוכלין אותן להנאת גופן רק למתק אחרים אינן מקבלין טומאת אוכלין א"כ מרור זה ודאי דאינו מק"ט דהא לא ניתנה לאכילת אדם א"כ אפשר גם לדעת רש"י לכרוך באופן דלא יצטרפו היינו ליתן המרור בין הפסח והמצה וכיון דפסח ומצה אינן נוגעין זב"ז אינן מצרפין וזכר לדבר דבר שאינו מק"ט חוצץ בפני הטומא ע"כ שפיר אין הפסח והמצה מצרפין כיון דהמרור חוצץ ביניהם ואין נוגעין זב"ז ואם כי בעת שבא לפיו וע"י טחינת השיניים הם נוגעים יחד אז כבר הוי מגע בית הסתרים דאינו מקבל טומא' נמצא דשפיר מקיים מצות כריכ' לכ"ע אף בלי שום טומא' כן נראה ברור קלו) ומה שהקשה עלי מש"ס קידושין כ"ה דאמרינן דלשון גלוי הוא לענין טומאה ולא חשוב בית הסתרים א"כ לכאור' ל"ש תירוצי דכשנוגעין יחד ע"י הטחינה בשיניים שפיר הם מקבלין טומא' לק"מ ל"מ לדעת רש"י בקידושין שם וברי"ש ורא"ש פ"ח דמקואות דדוקא כשמיציא הלשון מפיו אז מטמ' אבל בפנים אינו מטמ' א"כ א"ש בפשיטות אך גם לדעת הרמב"ם דגם בפיו בפנים מטמ' מ"מ כבר כתב המקנה שם בקידושין דדוקא כשפיו פתוח אבל כשסותם פיו לכ"ע הוי

בית הסתרים עיי"ש א"כ א"ש דברי דתיכף אחר שהכניסם לפיו יסתום פיו והוי מגע בית הסתרים וא"ש ועיין מ"ש בזה לעיל סימן י"ד ודו"ק - ושי"ת יזכני לקיים מצות אכילת פסחים בטהרה בב"א -

סימן עה

בעזה"י אור ליום ג' תצוה תרע"ד לפ"ק בוסערמין יצ"ו.

שוכ"ט לידידי חביבי הרב הגדול החו"ב כו' כש"ת מו"ה אברהם יודא שפרייער בק"ק ש' פאטאק יצ"ו.

אחדש"ה אודיעו שיקרתו האיר לנגד עיני ביום א' העבר ולא נתנוני העת להשיבו עד כה אמנם גם עתה לא אצא בכותבות הגסא רק בקצירות אומר כיד ה' הטוב' עלי - כמ"ה הביא לפני מה שהעלה מורי הגה"צ בספרו יד שלום דבקדושת דמים איכ' משום אי' חולין בעזרה - ואנכי הרואה בזבחים דף ע"ו גבי מה דאמר הש"ס לוג מה איכ' למימר והקשו שם בתוספות ד"ה לוג ובשיטה מקובצת לקמן דף ע"ז דלקדשי על תנאי בקדושת דמים דאם אין מצורע יהי' קדושת דמים ודבר הקרב ממנה יהי' לשם מים עיי"ש מה שתירצו - הרי בהדיא דבקדושת דמים ליכ' אי' חוב"ע דאל"כ לא הקשו התוס' מידי ובזה ל"ש חילוקו של ספר יד שלום הנ"ל בין הכנסה לשחיטה דכל הטעם של שחיטה הוא כיון דהוא דרך עבוד' וא"כ הכ"נ כיון דהוא דרך עבוד' דהוא מזה מדמו שפיר עביד עבודה כמו שכ' תוס' בתחלת דבריהם וא"כ שפיר שייך אי' חב"ע א"ו דאין בקדושת דמים משום חב"ע אף בדרך עבוד' ובהדיא כתבו תוספות שם בזבחים ריש דף ע"ז דאין בקדושת דמים משום חב"ע - וראיתי ביד שלום הנ"ל שהרגיש מתוס' זה וכתב דהוא רק משום אי' הכנסה וע"ז כ' דאין בהכנסת ק"ד משום חב"ע ולי צ"ע דבריו דהא הא דמליא בפורתא מיירי קודם ההזא' דהיא עבוד' כנ"ל ולקמן ד' פ' קיי"ל דיש בילה וא"כ ע"כ הוא מזה גם מהאי פורתא ואפ"ה שרי וא"כ משמע בהדיא דאין בקדושת דמים משום תב"ע אף בעביד עבודה וצ"ע -

ואולי יש לומר דהא דאיכ' בקדושת דמים אי' חב"ע לכ"ע ל"ה רק דרבנן אף מאן דסובר חב"ע דאורייתא וא"כ הכא משום תיקוני גברא שרי ואוקמי אדאוריית' ועיין תוספות ד' ע"ז ד"ה תיקוני גברא וא"כ א"ש דברי מורי בספרו הנ"ל בישוב דברי ספר יהושע - עכ"פ לפי דרכנו למדנו דגם אי אמרינן דבקדושת דמים איכ' משום אי' חב"ע ל"ה רק דרבנן לכ"ע דהא הכא אליבא דר"ש קיימינן ואפ"ה לדידי' שרי והוא סובר בחולין פ"ה דחשב"ע דאוריית' ועיין לעיל דף ה' בתוס' ד"ה אימור - וע"כ דלכ"ע ל"ה רק דרבנן והכא אוקמי

אדאוריית' - וא"כ בזה נתיישב היטב תמיהתו דמר ידידי נ"י על השיטמ"ק בתמורה דף ז' שכתב דאם מקדיש בע"מ מעיקרו הוי כשוחט חב"ע דאינו אלא מדרבנן עכ"ל - ונתקש' מעלתו מי דחקו לאוקמי כמא"ד חב"ע לאו דאו' עכקו' - ולדידי' א"ש מאד דאין כונתו להכניס עצמו בפלוגתת דחב"ע רק רצה לומר דחב"ע כזה בקדושת דמים לכ"ע אלא דרבנן ודו"ק כי נכון הוא בעזה"י - ואחרי מופלג מצאתי בתוספות ב"ב דף פ"א ע"ב ד"ה דמקדיש דלפעמים יש גם בקדושת דמים משום חב"ע עיי"ש -

ואגב אציע לפניו שתי קושיות בהא דזבחים דף ע"ו ע"א דקאמר רב יוסף היכי נסחוט נסחוט טובא קא מפסיד בשביעית נסחוט פורתא סוף סוף אירובי מיערב עיישׁ - וקש' לי מפרק בתרא דתרומות משנה ז' ח' דתנן התם המערה מכד לכד ונוטף שלשה טפים ונותן לתוך החולין אלמא דמה שנשאר אחר שנוטף שלשה טפים לא חיישינן ומבטלה בחולין אף שמפסידה כעת בביטולו ועיין בתוספות רעק"א שהביא בשם הרשב"א דמיירי אפילו בתרומ' דאוריית' וא"כ קש' טובא מאי קאמר הכא רב יוסף סוף סוף איערובי מיערב דעל מה שנשאר אין לחשוש כלל ואתי במכש"כ מהתם דמפסיד לגמרי ואפ"ה לא חיישינן לה מכש"כ הכא דלא הי' לן לחשוש על מיעוט זמן אכילתה וצ"ע -

ועוד אעיר על הא"מ בתשוב' שהעלה דבתרומה לכ"ע אסור לבטל לכתחלה מדאוריית' משום דמפסידה עיי"ש - והנה התיו"ט שם בתרומות כתב דע"כ שרי לתת לתוכו חולין כיון דאין כונתו לבטל וכבר כ' המפורשים דמה דשרי לבטל היכי דלא כונתו לבטל זה דוקא לדידן דקיי"ל איסור ביטול לכתחלה ל"ה רק דרבנן אבל מאן דסובר איסור ביטול לכתחל' דאו' אסור לבטל אף במקום דאין מכוין לבטל מטעם דקיי"ל בדאו' דבר שאין מתכוין אסור כר"י - וא"כ לפי"ז להא"מ דבתרומ' מה"ת אסור לבטל א"כ למה שרי פה בתרומ' אף דאין כונתו לבטל וצ"ע -

ואעיר אוזן עוד כי מדברי תיו"ט פה משמע דהיכ' דאין כונתו לבטל אף לכתחל' שרי לבטל ולא כדברי טו"ז בסימן פ"ד ושאר מפורשים ודו"ק -

עוד עלה ברעיוני להעיר בדרך לימודי כעת בש"ס ברכות י"ט דמבואר דמה"ת אין קבר מטמא כיון דרוב ארונות הן פותח טפח ורק מדרבנן גזרו טומא' עיי"ש ועיין בתוס' ורא"ש ב"מ קי"ד גבי אלי' בבה"ק של עכו"ם א"כ ק' לי על מה דמבואר בנדה דף נ"ז דאין הכותי נאמן על טומא' דרבנן להעיד דאין כאן טומא' אבל על קבר שהלך בה נאמן משום דגם הוא מוזהר על טומאת קבר דהוא דאו' עיי"ש - ולדברי הש"ס דברכות הנ"ל גם טומאת קבר ל"ה רק דרבנן וא"כ למה יהי' נאמן יותר מטומאת בית הפרס דרבנן וצ"ע - והמחי'

חיים יחיינו מיומים וישפיעני ברכה עד בלי דיים כדי שנזכה לישב על התורה ועבודה מתוך נחת והרחבת הדעת דקדושה -
והנני בזה ידידו דו"ש באהב' הכותב באישון לילה כיום יאיר לנו ולכל ישראל אמן.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן עו

בעזה"י א' דברים תרע"ג לפ"ק בוסערמין יצ"ו.
בעת אשר נפשינו לארץ שחה יהפוך ה' ימינו לששון ושמחה ויביאני במהרה לנחלה ומנוחה ובתוכינו גם כבוד רעי ואמיתי האברך החו"ב איש גבור חיל בתורה ובעבודה כש"ת מו"ה אליעזר גרינפעלד נ"י אבן יקר בעיר קאלוב יע"א.
אחדש"ה באהבה הן היום באתי להשיבו על שאלתו שהציע לפני אם מותר לילך בשטייער-אמט בשבת להשתדל עבור הנחה על הערכות המס שערכו עליו -
תשובה. טרם אענה בגוף הדבר אציע לפניו מה שאני שוגג בהא מילת' אם התירו שבות במקום פסידא כי אני נבוך בדין זה ואמרתי אשיחה וירוח לי בעזה"י קלז) ראש כל הדברים הוא בריש פ' מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לעכו"ם ואמרו שם בש"ס מ"ט קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית לי' אתי לאתויי ד' אמות ברה"ר עיי"ש - והנה הספר התרומות למד מכאן דהתירו אי' דרבנן משום הפסד ממון וע"כ התיר לטלטל מוקצה מפני לסטים - אולם רוב מן הראשונים קמו עליו דדוקא הכא התירו משום דאיכ' למיחש דיכשל בדבר גדול מזה אבל במקום דליכ' למיחש דיכשל באיסור גדול מזה אז לא התירו כלל אי' דרבנן משור הפסד עיין רמב"ן ורשב"א וריטב"א וכן בתשובת הרשב"א סי' תשפ"ב - וכן הביא הטור בסימן של"ד דעת ספר התרומות הנ"ל וגם הוא השיג עליו כן וכן עיין בהגהות מרדכי בפרק במה טומנין שכ' בפירוש דלא התירו רק במקום דיש לחוש שיעשה איסור דאוריית' וכן משמע מדברי הרע"ב בסופ"ב דיומא משנה ז' והוא מש"ס יומא ד' פ"ה עיי"ש ברש"י - ובמג"א סימן של"ד מבואר דגם הספר התרומות לא התיר רק במקום דיש לחוש דיעשה איסור דאוריית' עיי"ש במחה"ש שביאר כן דבריו - אך במל"מ בפ"ו דשבת לא משמע כן בדעת סה"ת וכן הבין מרן הח"ס באו"ח סימן ס' דבכל ענין התיר הסה"ת עיי"ש ועיין במהר"מ שיק או"ח סימן ק"ו שכ' דמהגהות מרדכי משמע כדעת המג"א בדעת ספר התרומות
- (ויש

להעיר על הטו"ז בסי' רמ"ד שכ' דלאו דוקא משום אי' דאו' התירו אי' דרבנן במקום פסידה רק כל היכ' דיש לחוש דיבא לידי אי' רבה אף בדרבנן התירו אי' זוטא עיי"ש ובהדיא מבואר בב"י של"ד דדוקא משום אי' דאו' התירו אבל משום אי' דרבנן לא התירו כלל דבדרבנין אין לחלק עיי"ש - אולם יש להביא ראי' לדברי הטו"ז מדברי הש"ש יומא פ"ה שרמזתי עלי' לעיל דאמר רבי יודא בן לקיש שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה ומפורש שם בש"ס דהטעם מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית לי' טלטול דרבנן אתי לידי כיבוי דאורייתא והרי"ף בפ' כירה הביאו וכתב שם הר"ן וז"ל לאו דוקא דאו' דהא קיי"ל כרבי שמעון דאמר מלאכה שאצ"ל פטור עלי' והכא אינו צריך לכבוי אלא בשביל המת אלא דמ"מ עיקר כבוי דאו' כגון מכבה עצים לעשות פחמים שהוא כבוי הצריך לגופו עכ"ל - וקשה מ"מ מה בכך דעיקר כבוי הוא דאו' אבל עכ"פ כאן הוי רק דרבנן וע"כ צריך לומר כיון דיש לו עיקר מן התורה חמור איסורו מאיסור טלטל שאין לו עיקר מן התורה (ועיין תו"י ריש ביצה ד"ג ע"ב דהוי רק כעין דאו' אבל לא מצינו מוקצה מדאוריית' ודו"ק) והוי איסור כבוי איסור רבה נגד איסור טלטול ע"כ שרי וא"כ יהי' מזה ראי' טובא לשי' הטו"ז ועיין בכפות תמרים יומא פ"ה ודו"ק) -

עכ"פ מדברי כלם למדנו דמשום הפסד גרידא לא התירו אי' דרבנן רק במקום דיש לחוש דאי לא יתירו יכשל באי' גדול מזה - וקשה לי מסוגיא ערוכ' פסחים מ"ו ע"ב דהתירו לשחוט מסוכנת ביו"ט משום הואיל אף דבכל הואיל איכא איסור' דרבנן וכן נפסק הדין בש"ע סימן תצ"ח ועיין שם במחה"ש ס"ק י"ב - ועוד יותר ק' לי על הרשב"א ז"ל דהא הוא בעצמו כתב בחידושיו לחולין דף ט' דמהכא מוכח דמשום הפסד ממון התירו אי' דרבנן וע"כ התירו לו לאכול ג"כ בלי בדיקת הריא' עיי"ש (ומדברי הרשב"א הללו ק' ג"כ על גדולי פוסקים האחרונים שהניחו ליסוד מוסד דתרי קילי בהפ"מ לא מקילינן עיין בדעת תורה בפתיחה לטריפות באות ל"ט מ"ם שהאריך בזה מאד ומהכא מוכח דשפיר יש להקל אף בתרי קילי במקום הפסד דהא מתירין אי' הואיל וגם איסור בדיקת הריא' משום הפסד ממון ואפשר משום דאינן באים בפ"א דאי' הואיל הוי בשעת שחיטה ואי' בדיקת הריא' בשעת אכילה ועיין בענין זה בהקדמה לספר משמרת שלו' אות י"ב ובחמודי דניאל הנדפס מחדש בווייצען ע"י ידיד"נ דרב הה"ג מו"ה ח"ל מו"ץ בק"ק מאקאווע נ"י ה' תערובות אות כ"ג ובהג"ה שם ובתשובת מהרי"א הלוי ח"א סימן ל"ו ובלח"מ פ"ב דזבים ובתשובת מהר"ש ח"א סי' ס"א להגאון מראדאמישלא שליט"א ובדעת תורה סי' מ"ט ס"ק ט"ז ובספר ברית אבות על ה' מילה סימן י"ג אות י"ג) קלח)

והכא בפסחים מ"ו ליכ' למיחש דיבא לידי איזה אי' דאו' או אפילו דרבנן אם לא יתירו לו כי מה לו לעשות אם לא יתירו לו לשחוט ואפ"ה התירו לו משום הפסד ממון ואיך כתב בחידושיו בריש פ' מי שהחשיך ובתשובה סימן תשפ"ב הנ"ל דרק במקום דיש לחוש דיכשל באי' יותר גדול התירו אי' דרבנן וצע"ג דהיא סתירה גדולה בדברי רבינו הרשב"א ז"ל - ועוד יותר יש להקשות קושייתי דהא מבואר בתוס' שבת דף מ"ד ע"א ובתוספות ישנים יומא פ"ה ע"א דבהילת הצלת המת הוא יותר גדול מבהילת הצלת ממון עיי"ש - ואעפי"כ אמרו ביומא פ"ה ואם מת יניחוהו וקאמר בגמרא דצריכ' למימר לר' יודא בן לקיש דאומר דמצילין את המת מפני הדליקה ודוקא מפני הדליק' מפני שאדם בהול על מתו או לא שרית לי' אתי לכבויי אבל הכא אי לא שרית לי' מאי אית לי' למיעבד עיי"ש ברש"י דפירש כי לא שרית לי' לפקוחי מאי אית לי' למיעבד דתהוי איסורא דאורייי' דנשרי הא מקמי הא עכ"ל - והדברים ק"ו דאפילו במת דגדול בהילתו מבהילת הממון אפ"ה כיון דאין לו לעשות דבר לא התירו לו אי' דרבנן כש"כ בממון דבהילתו לא גדול כ"כ ודאי דלא הי' לן להתיר היכא דלית לי' למיעבד מידי ודא תמוה רבתי בעיני -

והנה הגאון מו"ה שמעון גרינפעלד שליט"א אב"ד דק"ק סעמיהאל השיבני דאין מדמין השבותין זל"ז ואין לך אלא מה שהתירו בפירוש ולא הונח לי בתי' זה כי לדעתי לא נאמר כלל זה אלא בשני סוגי ענינים דאף דבענין א' התירו שבות זה בענין אחר לא התירו וכמו שכתב הה"מ בפרק ששי משבת הלכה יו"ד וז"ל שם ודע שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותין ואין לך בם להתיר אלא מה שהתירו חכמים ולגבי' מילה לא התירו שבות ולגבי' ליקח בית בארץ ישראל התירו עיי"ש וכן עיין בכ"מ בשם הרמ"ך בפ"ו משבת ה' כ"ב דשם הוי ענינים נפרדים ע"כ שפיר י"ל דאין ללמוד זמ"ז דאף דהתירו שבות בענין א' אין ללמוד לענין אחר - אבל הכא בנידון הפסד ממון דנושאין וניתנין איך התירו שבות לגבי הפסד ממון שפיר יש לדמות זל"ז דנושא הענין חד הוא ואם מצינו במקום א' דהתירו שבות משום הפסד שפיר יש מקים לומר דילפינן מני' לעלמא היכא שהוא ג"כ משום הפסד כן נרא' לי מסברא קלט) אמנם מצאתי כעת בתשובת יעב"ץ ח"ב סימן קל"ח דנרא' דמסתפק בזה אם באופן זה שייך כלל הנ"ל עיי"ש דמתחלה רצה ללמוד הפסד מהפסד ואח"כ דחה דאין מדמין שבותין זל"ז ולבסוף אעפי"כ דעתו להתיר עיי"ש הרי דהי' כמסתפק בזה - אבל ממה דמסיק להתיר נרא' דסובר סברתי וממילא דקושייתי בתוקפה וצ"ע -

וכן קשה לי מהך דמסוכנת אדברי הר"ן רי"פ מי שהחשיך שיצא לחלק בין היכ' שהוא בהיל לשאינו בהיל דאם השעה דחוקה דהמזיק בא פתאום אז לא התירו לו משום דאי שרינן לי' מכח בהילתו ישכח השבת לגמרי ויעשה אי' והיינו טעמ' דדליקה כיון דנפל פתאות וימהר בהצלתו חיישינן דמכח הטרדא בהצלה ישכח לגמרי ששבת היום אבל היכא דאין השער דחוקה כ"כ ואין צריך להיות נחפז בהצלתו אז שרי להציל עיי"ש שהאריך בדברי טעם - וקשה דהרי במסוכנת נמי השעה דחוקה כדאית' בחולין ד' ל"ז לא אכלתי בשר כוס סוס ועיי"ש ברש"י שפי' שחוט שחוט שלא תמות היינו שאמרינן לי' שחוט שחוט מהר שלא תמות והשעה דחוקה טובא ובהיל במהירת שחיטתו וכן אמרו בפסחים י"א דאי שביק לי' מיית אדם בהיל על ממינו עיין שם וא"כ הוי דומיא דדליקה דכתב הר"ן דאי שרית לי' מידי לא יתן דבריו לשיעורין ויעשה איסור וא"כ הכ"נ כיון דהוא בהיל ונחפז לשחטו ניחוש דישכח מלשער השיעור דאם יש שהות ביום לאכול ממנו כזית צלי או חי וישחטנו אף בלי שיעור זה ויעשה אי' דאורייתא -

ואולי י"ל עפי"ד הטו"ז בריש סימן של"ד שכתב בביאור דברי תוספות שהבאתי לעיל דגבי ממון לא חיישינן שיחלל שבת במזיד עבור ההצלה רק דיש לחוש דאחר שיתעסק בהצלה ויהי' מוטרד בההצלה ישכח מכח הטרדא את השבת עיי"ש - א"כ לפי"ז כל החשש הוא דוקא על שישכח באמצע הצלה את השבת מכח טרדתו אבל טרם שהתחיל כלל במלאכת ההצלה אין לחוש על שכחת השבת כיון דעדיין אינו מוטרד בה א"כ עפי"ז י"ל דעד כאן לא אמרינן דמכח בהילתו לא יתן שיעור לדבריו הוא דוקא בדבר שאין ביכולתו לשער את המעשה קודם עשייתו כגון שם בדליקה או גבי ליסטים דמי יוכל לידע מתחלה כמה יצטרך לעשות ע"כ שפיר אמרינן אי שרית לי' מידי אז יטריד עצמו כ"כ עד שישכח לשער בנפשו כמה לעשות ומה לעשות ויחלל את השבת - משא"כ היכא דהמעשה ידוע כמה צריך לעשות ובתחל' קודם שהתחיל בה עדיין אינו טרוד בה שוב בזה שפיר יוכל לשער בתחלה ולא חיישינן דאל ישער היטב כמו גבי מסוכנת דהשיעור הוא אם יוכל לאכול כזית מבעוד יום וזה יוכל לשער עוד קודם שהתחיל במלאכת ההצלה דעדיין אינו טרוד אז שפיר שרינן לי' כיון דבשעה הזאת עדיין לא מוטרד בהצלה ושפיר יכול לכוון דעתו לשער ואם יראה דאין שהות ודאי דלא ישחוט כיון דלא חשיד שיחלל שבת במזיד עבור ההצלה - ועיין בתוס' ישנים יומא פ"ה היכ' דהמעשה ההצלה היא קלה אינה מטרדת אותו ויוכל לשער לעשות ההיתר ועיי"ש - א"כ גם כאן כיון דהמעשה ההצלה היא השחיטה שהוא ג"כ מעשה קלה לא יהי' מוטרד ושפיר יוכל לשער את השיעור דאם שהית מבעוד יום לאכול ממנו כזית - אך כ"ז לא

נרא' לי לפי חילוקו של הר"ן דתלוי הכל בשעה דחוקה או לא ואינו נכנס בסברת התוס' וא"כ כיון דגם הכא במסוכנת השעה דחוקה כנ"ל שפיר ק' שמא מכח דחוקתו ישכח לשער השיעור דבעי בזה וצ"ע -

עוד יש להעיר על תירץ הנ"ל מפסחים י"א גבי בכור שאחזו דם דסובר רבי יהודא מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית לי' במקום שאין עושין בו מום אתי למיעבד במקום שעושין בו מום ועיי"ש - והשתא להנ"ל דבתחלה טרם שהתחיל לעסוק בהצלה יוכל לשער הדבר שהותר לו לעשות ועיקר החשש הוא רק על האמצע הצלה א"כ בנידון הקזה דצריך לשער המקום המותר שאין בו מום נמי יוכל לשער קודם ולמה אסרו וע"כ דחילוק הנ"ל ליתא וחיישינן דמחמת בהילתו ישכח לשער זאת א"כ הדרקו' לדוכתא מ"ש גבי מסוכנת דמתירין לי' לשחוט באופן דישער אם יש שהות ביום לאכול ממנו ולמה לא חיישינן דאגב בהילתו ישכח לשער ויעשה אי' דאו' כמו גבי דליקה וגבי בכור וצ"ע - איבר' דחכמים פליגי עלי' דרבי יודא ואמרו דיקיז ובלבד שלא יטילו בו מום וטעמן הוא דכש"כ אי לא שרית לי' במקום שאינו עושה מום עובר על דבריך ועושה ושוב אין נזהר בין מקום מום לשלא מקום מום דסובר הכל שוה דאדם בהול על ממונו עיי"ש ברש"י - (וצריך לומר דלא יוקשה מזה על סברת התוספות שבת ותו"י יומא שהבאתי שכתב גבי שבת דאי לא יתירו לא יעשה מידי ולא חיישינן דיחלל שבת במזיד עבור ההצלה ולכאור' קשה מכאן דאמרו החכמים דאי לא שרית לי' כש"כ שיעשה משום דאדם בהול ושוב יעשה באיסור ומ"ט לא אמרינן בשבת כן וצריך לומר דשבת חמורה להו לאינשי ודו"ק) ונרא' לומר דסברת הר"ן הנ"ל הוא ממש פלוגתת רב"י וחכמים דרבי יהודא סובר היכ' דהוא בהול עדיף טפי לומר דלא יעשה מידי דסברת אדם בהול טפי עדיף וחזקה מסברת אין אדם מעמיד על ממונו והחכמים סוברים להיפך דאין אדם מעמיד סברא גדולה היא טפי מאדם בהול וע"כ אי לא שרית לי' בדרך היתר יעשה מעצמו ואז לא ישגיח כלל ויעשה כמו שבלבו חפץ בין בהיתר ובין באיסור -

והשתא לפי"ז קשה לי ממ"נ אי קיי"ל כהחכמים דיותר יש לחוש על סברא דאין אדם מעמיד על ממונו מעל סברת אדם בהע"מ א"כ גם גבי דליקה הי' לן לומר כן ולהתיר באופן ההיתר דאל"כ יש לחוש שיעשה מעצמו וגם באיסור ואי דקיי"ל בהא כר"י דיותר יש לחוש על סברת אדם בהול וע"כ לא מתירין לו כלל היכא דבהול אף בדבר דהשערה הוא קודם שהתחיל במלאכתו ועוד לא מוטרד אפ"ה חיישינן דשמא ישכח מחמת בהילתו לשער מקים הראוי להקזה היינו שישכח לשער ההיתר א"כ למה שרינן לי' לשחוט מסוכנת על סמך דישער אם יש שהות לאכול ביום ניחוש דשמא מחמת בהילות

ישכח מלשער השיעור ויעשה באי' כמו גבי בכור - ואולי י"ל כמו שכתבתי לעיל במיסגר דבאמת קיי"ל כהחכמים דבכור דסברת אין אדם מעמיד על ממונו חזקה יותר מסברת אדם בהול וע"כ שפיר מתירין לו בבכור מכח דאי לא שרית לי בהיתר יעשה באי' - וע"כ ג"כ מתירין לו גבי מסוכנת ב ו"ט ורק גבי שבת דחמורה אז נופל סברת דאין אדם מעמיד דלא חשוד לחלל שבת בשביל ממנו וממילא דקם סברת אדם בהול ע"כ אסור גבי דליקה כן נראה לי -

אבל קושיא דלעיל אכתי קשה דמבואר בתוספות יומא פ"ה דאין אדם מעמוד עצמו על מתו ומצער עצמו עליו יותר מעל ממונו ואפ"ה לא התירו לו לפקח היכא שמצאו מת מטעם דאי לא שרית לי' מאי אית לי' למיעבד וא"כ איך שרינן לי' גבי מסוכנת אף דאין אדם מעמיד עצמו מ"מ אי לא שרית לי' מאי אית לי' למיעבד - ולכאורה גם גבי' בכור קשה מ"ט שרי רבנן הא גם שם איכא למימר אי לא שרית לי' מאי אית לי' למיעבד - רק דשם י"ל דאפשר משום פסידא דקדשים התירו וכמו שכתב תוספות בפסחים י"א ע"א ד"ה כל ועיי"ש - אלא דגם ע"ז ק' הא גם כאן איכא סברא דגדול כבוד הבריות ואין כבודו של מת לנוח שם ואולי יש לחלק - אבל עכ"פ גבי מסוכנת שפיר קשה למה התירו מפני הפסד הא אי לא שרית לי' מאי חית לי' למיעבד וצ"ע בכל זה וכעת אין בידי דבר ברור ושי"ת יאיר עיני באור תורתו -

והנה במה שהעירותי לעיל דמהא דהתירו נשחוט מסוכנת משים הפסד ממון מוכח דמשום הפסד גרידא התירו איסור דרבנן - יש לפשוט ספיקו של הפרמ"ג שמסתפק באו"ח סימן תרנ"ח האם צריך למסור ממונו שלא יעבור על אי' דרבנן עיי"ש - דכיון דהתירו א' דרבנן משים פסידא בודאי אינו מחיוב למסור ממונו כדי שלא יעבור אי' דרבנן דכי צריך פסידא יותר מזה - ובטעמא דמילתא למה באמת התירו משום פסידא אי' דרבנן - נראה לי לומר עפי"מ דאמרו בב"מ דף ל' וד' ל"ג אמר רב יודא אמר רב אפס כי לא יהי' בך אביון ומכאן למד דאבדתו קידם מאבדת רבו ואביו משום דאדם מוזהר שיחיס על ממונו כדי שלא יעני והוא דרשה דאוריית' דהרי אמרו בב"מ שם דע"ז לא צריך קרא דוהתעלמת דנשמע מדר"י א"ר ויותר הדבר מבואר בסנהדרין ד' ס ד דפריך הגמ' ורבנן לא דרשו בך והתנן אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודם מ"ט א"ר יודא אמר רב אפס כי לא יהי' בך אביון והתם מאפס ועיי"ש ברש"י ד"ה התם מאפס שכתב בזה"ל דאי לאו לאזהרה אתי רק להבטחה שמבטיחו שלא יהי' בהם אביונים נכתוב לא יהי' בך אביון מדכתיב אפס לאזהרה אתא כלומר וחדל וכלה עניות ממך ועיי"ש - הרי דהוא דרש' דאוריית' וא"כ כיון דמהתורה הוא מציוה שלא לכלה מעיתיו א"כ משו"ה התירו רבנן

אי' דרבנן משום פסידא כיון דהמצוה הוא רק דרבנן וההפסד היא דאורייתא וממילא דבזה מופשט גמי ספיקו של הפרמ"ג דבודאי לא יעשה אי' דאו' לכלה מעותיו בשביל אי' דרבנן כן נרא' לי בטעמ' דמילת' - ואם כי לכאור' יש להקשות דהא חזינן דאף במקום מצוה דאו' מוזהר שלא לכלה מעותיו דהא מצות כיבוד אב הוא דאוריית' - י"ל דהוא רק מ"ע ובמ"ע באמת קיי"ל דאין מפזר ממונו רק עד שליש אך דיוקשה אכתי הא ודאי דאין במציאה זו יותר משליש בממונו וא"כ למה לא יקדים אבדת אביו אולי י"ל כיון דהוא בשוא"ת ל"צ דהא איכא מהראשוני' דגם בל"ת בשוא"ת לא צריך ליתן ממונו עיין פ"ת יו"ד סי' קנ"ז וספר ערך שי או"ח סימן תרנ"ח ומהר"מ שי"ק או"ח סימן של"א -

ועתה נפנה אל שאלתינו הנ"ל כיון דבאמת כתבו הפוסקים דלא התירו שבות דרבנן רק במקום דיש לחוש שיעשה אי' יותר גדול מזה וא"כ בנ"ד למאי איכא למיחש ואי' לא שרינן לי' מאי אית לי' למיעבד ע"כ אפשר דלא שרינן ל' אי' דודבר דבר שלא יהא דיבורך של שבת כדבורך של חול - וראיתי בספר בית שערים להגאון ר' עמרם ז"ל שכבר נשאל בזה וכתב להתיר והביא דברי הב"ח בתשובה מובא בבאה"ט סימן ש"ז דמותר לילך לקבול בערכאות על גוי ההולך ולא ישוב עיי"ש - ול"נ דמשם ליכא ראי' דאיכ' למיחש דיעשה אי' יותר גדול דאי לא שרית לי' לקבול בערכאות אז ילך להציל בעצמו לתפוס מטלטלי ויעביר ד"א ברה"ר וכיו"ב באי' דאו' וכמו שכ' הר"ן והריטב"א בהא דמפני ליסטים דאיכ' למיחש לאי' דאו' כ"כ הכא ואף דבזמה"ז איכא דאית להו דליכ' רה"ר מ"מ יש לחוש דיטלטל מוקצה או יחפור בדקר ושאר איסורים כדי להציל ממונו אבל הכא מה אית לי' למיעבד אי לא שר ת לי' וגם מה שכתב בספר בית שערים הנ"ל להתיר מכח דברי המג"א בסי' רמ"ד סקי"ז דהוי כמציל מידם וא"כ גם הכא מציל ממונו מידי עכו"ם נרא' לי דגם בזה יש לשדות נרגא דכבר הקשה במהר"מ שיק סי' ק"ו דהמג"א סותר עצמו דהכא מתיר משום דהוי כמציל מידם ושם בסימן של"ד אוסר טלטול מפני לסטים אף דהוי ודאי מציל מידם וכתב דעיקר טעמו דשרי בסימן רמ"ד משום דל"ה שבות גמור עיי"ש - וא"כ הכא דהוי איסור גמור ומה גם לדעת התוספות בשבת קנ"א הוא איסור דאוריית' מנא לן למישרי וצ"ע - וכעת איני אומר בה לא איסור ולא היתר וגם לא צריך למחות בהמקילין והנח להם שיהיו שוגגין ואין אנו מחיובין למחות כדברי הרמ"א באו"ח סי' תר"ח ודו"ק -

ומה שתמה כ"ת נ"י על מה שהובא בפ"ת יו"ד סימן קצ"ה דמותר לבעל ליקח התינוק מאשתו נדה משום דחי נושא את עצמו עיי"ש שהביא זאת בשם התשב"ץ והפ"ת העיר דתינוק הוי ככפות עיי"ש - ולו כל הדבר לפלא דמה שייך סברת חי נושא א"ע לאיסור

נדה - אודיעו שיפה כיון בזה להגאון הצדיק ר' הלל ז"ל בספרו מקרי דרדקי בפ' מצורע אות שע"ד שהשיג ג"כ בזה על התשב"ץ וכתב דהוא אי' גמור לעשות כן והביא בשם ספר הברית דהיא דרך חיבה ובנדה אסור בכל ענין שהוא דרך חיבה עיי"ש -
ובזה אשים קנצי למלין מנאי ידידו דו"ש בלונ"ח.
ה"ק ושכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב.

אח"כ בא לידי תשובת הב"ח וראיתי שהוא מתיר איסור דבור של חול בכל אופן משום פסידא והרגיש בראי' שהבאתי מהא דמסוכנת והנאני שכונתי לדעתו הגדולה וממילא דגם הוא סובר סברתי בענין דמיית השבותין שכתבתי בפנים עיי"ש בסי' קמ"ו אך עיין בספר שו"ת בית יהודא עאייש לחכם ספרדי או"ח סימן י"ב שלא מלאו לבו להתיר אפילו אי' דבור של חול היכא דמדבר בעדו בפירוש עיי"ש ע"כ נרא' כמו שכתבתי בפנים אם שאין להורות היתר אבל למחות ודאי אין צריכין ואולי גם אינן יכולין למחות שדי מרן הב"ח לסמוך עליו אפילו שלא בשעת הדחק וכש"כ בשעה"ד כזה ועיין ג"כ בשו"ת בנין ציון החדשות או"ח סימן ג' שהחזיק בפסק רבינו הב"ח דאיסור דבור של חול יש להתיר במקום פסידא ומותר לומר לעכו"ם להציל חובו כגון ע"י ערכאות כיון דישראל לא עביד מעשה אלא דבורא בעלמא עיי"ש - אלא דאכתי לי צ"ע להתיר לילך לערכאות ולסדר לפניהם טענתו בפירוש כיון דכל ההיתר למד שם הב"ח בתשובה מדברי הרא"ש בפ' כל כתבי שכ' דלאו דוקא בדליקה הקילו לומר קמ) כל המכבה אינו מפסיד אלא בכל היזק שבא פתאום הותר אי' שבות עיי"ש א"כ דיו לבא מן הדין להיות כנידון דהרי גם בדליקה לא התירו לומר בפירוש לילך ולכבות רק כמדבר בעד אחרים כל המכבה כו' ואיך יש להתיר לילך לערכאות ולפרש טענתו וצ"ע קמא) ואולי מטעם זה אסר בבית יהודא הנ"ל לדבר בעדו ודו"ק -

סימן עז

שוכ"ט סלה לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם מופה"ד צדיק כביר כו' כקש"ת מו"ה שמעון גרינפעלד שליט"א אבד"ק סעמיהאל יצ"ו.

אחדש"ה באהבה, אבא ע"ד תשובתו שהגיעני בתחלת החורף ושם יצא לדון בדבר החדש בפלוגתת הגאונים חו"י ועבודת הגירשוני בדין אמורה לאמורה בשבת דזה דוקא באופן שהגוי השני אינו יודע כלל שישראל ציוה לעכו"ם הראשון שיאמר לחברו רק שהוא מדמה שעושה לעכו"ם חברו אבל היכא שהעכו"ם השני יודע שעושה המלאכ'

בשביל ישראל הרי לא עדיף מאילו עשה מעצמו בשביל ישראל שאסור לישראל ליהנות ממנו כפסק הש"ע סימן רע"ו וסימן שכ"ה וא"כ בזה כ"ע מודים דאסור והפלוגת' אזיל דוקא באופן שהעכו"ם הב' אינו יודע כלל מישראל ראשון ובזה ישב כל השגות שהשיגו בזה עכ"ד בקצרה - ובאמנה כי האי דעירובין מאשתפך חמימי לא אבין איך מיושב בזה כי עדיין הקושיא במקומה עומדת דכי מוכרח הי' שעכו"ם הב' יודע שהוצרך לתינוק ישראל הלא אפשר לומר לו שהוצרך לתינוק עכו"ם ודו"ק -

אך בעיקר דבריו נראה לי לומר להיפך לפע"ד דבאופן שהעכום הב' מדמה שעושה בשביל חברו הנכרי לכ"ע מותר משום דהלכה רווחת דעכו"ם שעשה מלאכה לצורך עצמו או לצורך עכו"ם מותר לישראל ליהנות ממנה כמבואר בסו"פ כל כתבי וכן עיין ברשב"א שם וא"כ הכא דמדמה שהוא לצורך עכו"ם חברו שצוה לו ודאי דעשה רק בשבילו וא"כ מה"ת יהי' אסור לישראל ואי דאיהו הוי הגורם היכן מצינו אם באמת עשה העכו"ם מלאכ' לעצמו ע"י גרמת ישראל דיהי' אסור לישראל כיון דעכו"ם לצורכו עשה וגדולה מזו מצינו בשכה"ג בשם הראנ"ח מובא בפרמ"ג סימן ש"ז בא"א סק"ד ובהגהות רעק"א סימן רע"ו דכאשר הי' צריך לספר שעמד בחדר שאין בו נר הי' מצוה לשפחה שתביא איזה חפץ משם והדליקה נר ואח"כ הלך והביא לו הספר שצריך עיי"ש - הרי דשם ל"ה הליכת השפחה רק לצורך ישראל רק כיון דהכריחה לשמש אותו שוב הי' ההדלקה לצורכה וכסברת הטו"ז סוס"י רע"ו גבי הדחת כלים ועיין שם בפרמ"ג וכיון דהי' באמת לצורכה שוב הי' יכול ליהנות ממנה - אבל באמת הוא הי' הגורם בזה וא"כ גם בנ"ד אם כי הוא הגורם בזה אך כיון שבאמת הגוי השני עשה בשביל עכו"ם חברו למה יהי' אסור כיון דחכז"ל לא אסרי מלאכת גוי אלא היכא דעשה בשביל ישראל וכיון דהכא עשה בשביל הגוי שצוה לו לית דין צריך בושש דודאי מותרת לכ"ע בלי שום חולק כן נראה לי -

והלום מצאתי בפרמ"ג סוס"י רע"ו במש"ז שכ' בזה"ל עכו"ם הדליק בשביל חברו ובאמת חברו בשביל ישראל כונתו י"ל להקל עיין חו"י דמחולק עם עבוה"ג אמורה לאמורה כאן י"ל דכ"ע מודים דאין נראה כשליחו של ישראל עכ"ד - הרי מצאתי תנא דמסייע לי ה"ה מרן הפרמ"ג אשר בכל יומא שמעתי' מתבדרין בבי מדרשא כתב בפירוש כדברי דבאופן שהעכו"ם עושה בשביל חברו אף דבאמת חברו צוה בשביל ישראל כ"ע מודים דמותר וע"כ לפי"ז הפלוגתא אזיל דוקא במקום שהעכו"ם השני יודע שהוא בשביל ישראל ודו"ק -

אלא דלפי"ז יוקשה לנו קשיית הדרגנ"י אם הגוי הב' יודע שהמלאכ' הוא לצורך ישראל למה יהי' מותר וכי גרע מאילו עשה מעצמו בשביל ישראל דקיי"ל דאסור - נראה בס"ד בישוב קושי' זו דבר נכון דהנה כבר הקשו רבותינו הראשונים תוספות ורשב"א ור"ן על הא דקיי"ל דאם עשה הגוי מלאכה בשביל ישראל דאסור הלא קיי"ל במבשל בשבת בשוגג דשרי - ותירצו דשם ליכא למיחש אי שרית לי' דיבשל בידים דמידע ידע דאסור לעשות כן אבל במלאכת גוי אי שרית לי' אתי למימר לי' שיעשה לו מלאכתו דקילי לי' מלאכת עכו"ם עכ"ד - וכן הוא ברמב"ם פ"ו מה' שבת דמה"ט אסרו מלאכת גוי בשביל הגזרה שלא יאמר לו לעשות מלאכתו אבל זולת זה הגזרה אין שום הו"א לאסור וכל האיסור שעשו חכז"ל במלאכת גוי הוי רק גדר וסייג שלא יכשל באיסור אמורה לנכרי - נמצא לפי"ז להך שיטה דאיסור אמורה לנכרי הי' דוקא בעכו"ם העושה המלאכ' משא"כ באמורה לאמורה ליתא לאיסור זה א"כ אז שפיר מותר המלאכ' אף דהגוי כיון במלאכתו לישראל המצוה כיון דכל הטעם דאסרו היכא דהגוי כיון במלאכתו לישראל כדי שלא יקיל לאמור לו לכתחלה וכנ"ל והכונה דיטעה לומר כמו דשרי ליהנות באם עשה הגוי מעצמו יטע' לומר דשרי למימר ני' ג"כ לעשות ובאמת זה אסור מכח אי' דאמורה לנכרי וכ"ז בעשה הגוי בסתם בשבילו משא"כ היכא דהי' ע"י אמורה לאמורה חזינן דהוא יודע מאיסור דאמורה לנכרי ורוצה להזהר בו וע"כ נזהר שיהי' באמורה לאמורה שוב איך יש לחוש דיכשל באי' דאמורה כיון דהוא עצמו מהדר שלא ליכשל בזה ודומה להא דאמרו בפסחים י"א הוא עצמו מהדר עלי' לשרפו קאכיל מיני' בתמי' ועיין שם ברש"י דפי' דזוכר היטב האיסור וע"כ לא גזרינן - כ"כ הכא חזינן דהוא זוכר היטב האיסור אמורה לנכרי וע"כ עושה צטדקי באמורה לאמורה כדי להנצל מאי' הנ"ל שוב איך תאמר דאם יהי' מותר לו המלאכ' יאמר לו בפירוש לעשות אף בלי אמצעי דשמא יקיל באיסור זה הא חזינן דהוא אינו מיקל בזה ע"כ באמת ליתא לגזרה במקום זה וא"כ מתורץ היטב קו' על הגאונים הנ"ל שפלפלו בזה אם יש באמורה לאמורה איסור דאמורה לעכו"ם ות"ל משום דעשה המלאכ' בשביל ישראל ובהנ"ל א"ש מאד דבאופן זה דהוא עצמו מהדר שלא יעבור על אי' דאמורה לא גזרו חכז"ל וכסברת הש"ס בפסחים הנ"ל וא"ש מאד אעזה"י ודו"ק כי הוא עצה נכונה ב"ה קמב)

ועוד נראה לומר בטעמא דמילתא דלא גזרו באופן שהי' ע"י אמורה לאמורה דכבר הקשו הר"ן והרשב"א למה בעשה הגוי לעצמו מותר מ"ש ממשקין שזבו ופירות הנושרין שאסרו משום שמא יעלה ויתלוש או שמא יסחוט א"כ ה"ה הכא במלאכת גוי שעשה לעצמו ניחוש שמא יעשה ישראל בידים ותירצו דפירות הנושרין ומשקין שזבו דהוא

דבר שהוא בממילא אי שרית לי שמא יעשה גם בעצמו בידים אבל מידי דלא ממילא אלא תלוי במעשה ועשה הגוי לחברו שרי אפילו לישראל דליכא למיגזר מידי דישראל בעכו"ם לא מיחלף (ר"ל מעשי הגוי במעשי ישראל לא מיחלף אבל כשעשאן בשביל ישראל אי שרית לי' אתי למימר לי' כמו שכתבנו עכ"ל - ולכאור' ק' דאכתי נאמר נהי דמעשה עכו"ם עם מעשה ישראל לא מיחלף וע"כ לא תחיש באם עשה הגוי לעצמו ומיתר לישראל דיעשה הישראל בעצמו אבל אכתי ניחוש לשמא יאמר לו ישראל לעשות כמו בשעשה בשבילו דאתה חושש ע"ז - אך י"ל דגם זה בכלל התי' דישראל בעכו"ם לא מיחלף ר"ל היכא דנעשה בשביל עכו"ם לא מיחלף עם היכא דעושה בשביל ישראל ע"כ אין לחשוש דיאמר לו לעשות בשבילו אבל בשעושה בשביל ישראל אף בעשה מעצמו שפיר מיחלף בהיכא שמצוהו לעשות בשבילו וא"ש - וכמו כן לימא אנן דדוקא בשעשה בשביל ישראל בלי אמצעי נכרי אחר אז מיחלף ביאמר לו לעשות דזה ג"כ הוי בלי אמצעי משא"כ היכא דעשה בשביל ישראל באמצעות נכרי אחר שיב לא מיחלף ביאמר לו בלי אמצעי דזה בזה לא מיחלף והוי כמו נכרי בישראל דלא מיחלף וכדברי הרשב"א הנ"ל וא"כ לא גזרו בזה וע"כ מותר וא"ש בישוב קושייתו דמר וגם זה נכון והראשון פשוט יותר ודו"ק

- (ובדברי

הרשב"א הנ"ל דכתב דנכרי בישראל לא מיחלף צ"ע קצת משבת קל"ט גבי וליתן לנכרי גדול אתי לאחלופי בישראל עיי"ש הרי דשפיר מיחלף מעשה עכו"ם עם מעשה ישראל ויש ליישב ודו"ק) -

ודע דבזה שאמרתי דהיכא דהוא עצמו מהדר שלא ליכשל באי' דאמורה ועושה צטדקי לזה לא גזרו חכז"ל ולא אסרו מלאכת גוי אף בעושה בשביל ישראל משום דעדיף טפי מסתם מלאכה שעשה הגוי בשביל ישראל דאסרו חז"ל - יש להצדיק בזה דברי הב"ח דסובר דרמיזא מותר במלאכת גוי והמג"א סוף ש"ז ס"ק ל"א השיג עליו מטעם קושיית הדרגנ"י דלמה יגרע מעשה הגוי מעצמו דאסור וגם אסר לאמור לו דבר היתר שיבין הגוי מעצמו לעשות לישראל חפצו מה"ט דלא גרע מכי עשה מעצמו - ובהנ"ל יובנו הדברים היטב דעת רבינו הב"ח דודאי בעשה מעצמו איכא גזרת חכז"ל דאי שרית לי' אתי למימר לי' ויכשל באי' דאמורה משא"כ היכ' דעושה צטדקי שלא לעבור באי' דאמורה היינו כמו רמיזא או אומר דבר היתר שיבין הגוי מעצמו מה לעשות א"כ חזינן שיודע היטב מאי' זה ומהדר שלא לעבור עליו שוב ל"ה בכלל הגזרה ולא נאסר כלל מלאכת הגוי והוי כמו שנדלק בהיתר דמותר וא"כ לשי' הב"ח דרמיזא ל"ה כציווי וחזינן דהוא רמיז

ולא אומר בפירוש הוא מהדר שלא לעבור בזה ע"כ שוב ליכא גזרה כלל ומותר וז"פ - ואפילו לדעת הרמ"א דסובר דגם רמיזא אסור משום דלדידי' רמיזא הוי כדיבור כמבואר בגיטין ד' נ"ט והוי כאומר לו בפירוש אבל היכא שרמז לו שלא בדרך ציווי דל"ה אמורה לעכו"ם לכ"ע חזינן דמהדר שלא ליכשל באיסור זה ל"ה בכלל הגזרה ושרי גם להרמ"א - ועפי"ז יש לקיים פסקו של מהרי"ט מובא בפרמ"ג סימן ש"ז סק"ד ובבאה"ט שם דכשהי' רוצה ללמוד הי' אומר דהנר אינו מאיר יפה ובזה הבינה השפחה והסירה הפחם והגאון יעב"ץ במור וקציעא תמה ע"ז מאד וכתב דאינו מאמין דיצא פסקא הנ"ל מפי אותו צדיק - ועפ"י האמור יש יסוד נאמן לדברי רבינו המהרי"ט וכן נקטו להלכה גדולי האחרונים ז"ל החי"א כלל ס"ב ובכלכלת שבת התיר באמורה שלא כדרך ציווי וכן חילק ביד אפרים ש"ז בטו"ז סק"ב עיי"ש ועפ"י דברי הנ"ל דבריהם שפיר מכוונים להלכה ודו"ק::

-

ודע עוד דבדברי הנ"ל יש ליתן טעם לדברי המג"א בסימן רע"ו ס"ק י"ד שכ' על דברי הרמ"א שכ' ומותר למחות ואם עשה אעפי"כ מותר להשתמש לאורו עכ"ל בשם הב"ח - ובטעם התיר זה כתבו המחה"ש והפרמ"ג כיון דמיחא גלי' דעתי' דלא ניחא לי' א"כ עכו"ם אדעתא דנפשי' עביד - ולפע"ד איני רואה טעם מספיק לזה כיון דבהדיא כ' הרמ"א דגבי נר שהדליק לצורך ישראל לא מהני שום קבלנות או קוצץ כיון דעושה לו על צורך שבת זה ועיין במג"א סימן רנ"ב ס"ק י"א בשם הר"ן וא"כ מה מהני דישראל לא ניחא לי' אבל עכו"ם רק על צורך ישראל עושהו וכההיא דסי' שכ"ה סעי' י"ב הדליק נר והלך לו ונראה בעליל שלצורך ישראל הדליקו וא"כ נהנה ממעשה שבת שוב ראיתי בפרמ"ג כאן שהביא בשם הא"ר שפקפק בזה ואולי זהו טעמו - אבל בדברי הנ"ל יובנו הדברים היטב כיון דכל הטעם דאסרו חכז"ל מלאכת גוי בשבת הוי רק כדי שלא יבא להקל באמורה אם יתירו לו להשתמש במעשה הגוי וא"כ היכא דמיחא חזינן דיודע וזהיר שלא לצוות לגוי ואדרבא הוא מוחא בו שוב ליכא גזרה כלל א"כ במקום זה לא גזרו וע"כ מותר היכא שמיחא בו וא"ש בס"ד ודו"ק

- (ועתה

בעת העתקת הדברים לביה"ד זכני ה' בספר א"ר ומצאתי שכ' בסוף סי' רע"ו וז"ל נשאלתי בכותי שרצה לתקן נר של ישראל ונכבה בידו וחזר והדליקו אם מותר להשתמש בו נר"ל דמותר דזה הוי כמו לצרכו כיון שכבה בידו ועוד דהא כתבו תוס' דף קכ"ב טעמא דאסור נר שהדליק בשביל ישראל דאי שרינן לי' אתי למימר לנכרי לעשות בשבילו ע"כ - וזה

לא שייך בזה שיודע שכבה וחזר והדליקו עכ"ל מזה ראי' גדולה לדברינו שהעליתי כאן דכל היכא שיודע מהאי' דאמורה לנכרי ל"ה בכלל הגזרה ודו"ק) -

ואגב אזכיר לפני הדרגנ"י מה שראיתי בספר קינור ש"ע להגאון מהר"ש ג"פ ז"ל שהעתיק לדברי הרמ"א בתשובה המובא במג"א סי' ש"ה ס"ק י"ב דהיכ' דליכ' עכו"ם להלעיט האווזא מותר לישראל להלעיט משום צער ב"ח ולפע"ד נתן טעות בזה למעיינים כי כפי מה שידעו' א"א להלעיט האווזא בלי שיטלטלו אותה כולה והרי המג"א גופא מביא בס"ק הקודם לזה דלא התירו אי' טלטול מוקצה משום צער בע"ח וא"כ ע"כ דהרמ"א בתשובה מיירי מהלעטה בלי טלטול כולה וא"כ הי' לי' להקש"ע להזכיר מזה ובאמת העולם אינם יודעים מזה - (והגאון מהר"ש גרינפעלד שליט"א השיבני דיפה כיונתי בזה דאין להתיר ההלעטה רק באופן דאינו מטלטל האווזא כולה וגם הרמ"א בתשובה מיירי רק באופן הזה אך שוב מצאתי בשו"ת פרי השדה ח"ג סימן קע"ד שהוא מצדד להתירא בא"א בענין אחר עיי"ש שהתיר בכל ענין - אך אעפי"כ לדעתי נראה דיש להזהיר להנשים דבשבת אם ליכא גוי ילעיטו באופן זה שלא יגביהו להאווזא לגמרי ויהי' רק טלטול במקצת דהתירו משום צער בע"ח ודו"ק) קמג)

ואגב גרירא אשאל עוד את מר הדרגנ"י בדבר שנשאלתי בישראלים ועכו"ם רופא צורר יאודא שדרים בחצר אחת ואינם יכולים לשכור הרשות ממנו וגם משכירו ולקיטו א"א כעת אם יש לסמוך על מה שכתב הרמ"א בסי' שפ"ב דאם הבית של ישראל אינו אוסר דלא שכרו שיאסור עליו וגם כאן הבית הוא של ישראל אבל הוא אינו דר שם וקמסתפקנא אם דינו של הרמ"א שייך ג"כ באופן שהוא אינו דר שם ואני דייקתי מלשון הרמ"א שכ' "שיאסור עליו" משמע דוקא אם הוא עצמו דר שם ונוגע הדבר אליו אך מצאתי בקש"ע שכתב בפירוש דאפילו אינו דר שם ותמהני מאין לו זה - שוב מצאתי בחיי"א שכתב ג"כ כן אך מצאתי בשו"ת חתן סופר סימן ז' שכ' בפירוש והעלה להלכה דאם לא דר שם לא מהני סברא הנ"ל - ואח"כ עיינתי באבן העוזר וראיתי שפקפק בגוף דין זה וכן הביאור הגר"א כתב דדוקא היכא דמצי לסלק לי' עיין שם - נא לחו"ד בזה - שוב מצאתי בפרמ"ג בסי' שפ"ד שמסתפק ג"כ בזה ודו"ק -

ואציע עוד קושיא בענינא דיומא המחבר בסימן תרפ"ז כתב דאין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפני' וכתב הרמ"א דזה דוקא לענין קדומה אבל לענין דחי' אין מצוה דאו' נדחית מפני מקרא מגילה אבל עכ"פ לענין קדומה תמיד מקרא מגילה קודם לכל מצוה שיהי' - וקשה לי לעיל בה' חנוכה סי' תרפ"ד קיי"ל דפרסומי ניסא הוי רק לענין דחי' אבל לענין קדומה מעלת התדיר עדיף א"כ כאן גבי מגילה דג"כ ל"ה רק מעלת דפרסומי ניסא למה

מקר"מ קודם לכל מצוה אף נגד התדיר אם כי כאן יש קרא ע"ז בש"ס עכ"ז קשה דנילף מכאן דפרסומי ניסא עדיף אף למעלת התדיר וצ"ע קמד)
פ"ק בוסערמין יצ"ו יום י"ב אדר יה"ר שיקוים בנו וליהודים היתה אורה וישיבני במהרה העירה, כ"ד ידידו דו"ש באהבה ומאוה לו שמחת פורים.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.
אחרי מופלג מצאתי בח"ס חו"מ סימן קפ"ה שכ' בזה"ל והנה הגאון חו"י שאל מהגאון עבודת הגירשוני אי שרי אמורה לנכרי שיאמר לנכרי שיעשה בשבת וצ"ל דשאלה הי' באופן שגוי האחרון אינו יידע שעושה ע"ד ישראל דאם עושה ע"ד ישראל אסור ליהנות ממנו אפילו בלא אמורה עכ"ל - וזה ממש כדעת הגאון מסעמיהאל נ"י - אך כבר הבאתי בפנים שדעת הפרמ"ג אינו כן דבאופן זה לכ"ע שרי א"כ דבר זה תלוי בפלוגתא בין מרן הח"ס למרן הפרמ"ג ודו"ק -

סימן עח

שאלה. מבואר באו"ח סימן תנ"א דכשיש חלודה בכלי אין מועלת ההגעלה ועתה נפשי בשאלתי איך הדין בהעביר כל החלודה מן הכלי ומאז והלאה לא נשתמש בו עוד עם חמץ וטרם שהגעיל את הכלי העלה הכלי חלודה עוד הפעם אם צריך להעביר ממנו החלידה שנית קודם הגעלה עכ"ת השאלה
- (א) תשובה בדבר זה כבר עמד הפרמ"ג במ"ז סי' תנ"א סק"ו וכתב שמדברי הטו"ז משמע דמועיל הגעלה ולא דמי לטלאי כי מי הגעלה פועלים תוך חלודה ועפרוריות עיי"ש והמעדני שמואל הביאו להלכ' בס"ק י"ב אות ג' עיי"ש בסי' קט"ז - ולפע"ד נ' דלהלכ' אין לסמוך ע"ז משום דמבואר בסימן תנ"ב סעי' ג' דאם הכלים נוגעים זב"ז לא מועיל ההגעלה ומבואר בטו"ז ס"ק ט' הטעם בשם המרדכי ורוקח דבמקום נגיעתם לא סלקי הרתיחה אע"ג דלענין טבילה ל"ה חציצה לענין רתיחה שאני עכ"ל הטו"ז וזה לשון הרב ז"ל בש"ע התניא לפי שבמקום נגיעתן אין הגעלה עולה שם ואעפ"י שהמים מגיעין שם שהרי לענין טבילה אין נגיע' זו חשובה חציצה מ"מ לענין הגעלה צריך שרתיחת המים יגיעו בכל שטח הכלי ובמקום נגיעתם אין הרתיחה עולה יפה עכ"ל והמע"ש הנ"ל מביאו להלכ' אות ס"ד עיי"ש - והשתא הדברים ק"ו מה במקום שהוי רק נגיעה אף דהמים באים לשם מ"מ פועלת הנגיע' להשקיט רתיחת המים דלא יהי' הרתיחה עולה פה מכש"כ חלודה דיש בה ממש ועפרוריות דמחלודה כזה איירי' כמו שכתב הטו"ז בסימן תנ"א סק"ו ודאי דפועלת להשקיט רתיחת המים דלא יהי' הרתיח' עולה

יפה לגבי שטח הכלי ומה שכתב הפרמ"ג דמי הגעלה פועלת תוך החלודה ועפרוריות היינו שנכנסת לתוכה ולא יהי' חוצץ בפני' דע"י חוזק הרתיח' דוחקת עצמה ליכנס בפנים ומתגברת על הפסקת החלודה אבל זה ברור דהחלוד' חוזרת ופועלת במי ההגעלה להשקיט קצת רתיחתה וזה דבר שהחוש מעיד יען שכבר הוצרכה הרתיחה להתגבר חיילים על החלודה שלא יהי' חוצץ בפני' וממילא דעי"כ הוחלשה ועוד דהוא בק"ו מנגיע' כנ"ל א"כ פשוט דלא מהני ההגעלה וצריך להעביר שנית החלודה ממנה קודם הגעלה כן נלפע"ד

- (ב) אגב אזכיר מה שראיתי בספר מעדני שמואל סימן קט"ז אות י"א שהביא בשם או"ה כלל כ"ט שכתב דמה שמברכין על הטבילה ולא על ההגעלה היינו משום שהטבילי' הוא מ"ע והעגלה הוא מצות ל"ת שלא לאכול נבילות והוי כניקור גיד וחלב שאין מברכין עליו עכ"ל -

ולפע"ד צ"ע דל"ד לניקור שלא ציותה התורה בפירוש על הניקור ורק דהתורה אמרה כל חלב ודם לא תאכלו והניקור ממילא ידענו אבל מצות הגעלה דבאה בפירוש בתורה ומקרא מלא דבר הכתוב זאת חקת התורה אשר צוה ה' חת משה אך את הזהב כו' כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים הרי דהכתוב עשאה חוקה ותורה ומצוה א"כ ודאי קשה ע מ"ש מטבילת כלים דנלמד מהאי פרשה גופ' דמברכין עלי' ועל מצות הגעלה לא מברכין קמה) ומה שחילק בין טבילה להגעלה דע"כ הטבילי' הוא מ"ע בלי טעם משא"כ הגעלה הוי רק שלא להכשל באיסור נבילה לפע"ד שתי תשובות בדבר חדא מנא לן לדרוש טעמ' דקרא דהגעלה אינה מחיובית רק שלילית כדי שלא להכשל באי' נבילי' כיון דבדרך מצוה נאמר בפרשה כמו כל מצות התורה שנאמרה בלשון חוקה ותורה ומצוה שנית דהלא מצינו כמה מצות דאינן חיובית ואפ"ה מברכין עלי' כמו טבילה דנדה דמפורש בתוס' נדה ד' ס"ז דאם תרצה להשאר בנדתה שרי ורק בעת שרצונה להתקרב לבעלה מחיובת לטבול עיי"ש הרי דכל הטבילה בא רק כדי שלא יכשלו באי' נדה - וכן גבי גברא לולי שצריך לאכול בקדשים ל"ה צריך לטבול והטבילי' הוי שלא יאכל קדשים בטומאת הגוף ואפ"ה מברכין על הטבילה כמבואר בברכות דף נ"א וברי"ף וברא"ש פסחים ד"ז ועיין שו"ת פני מבין או"ח סימן ל"ה אות ל"ז וכן השחיטה ל"ה חיובית רק כדי שלא לאכול נבילי' ואפ"ה מברכין וכן הוא בהפרשת תרומ' כמבואר ברש"י גיטין מ"ז ע"ב דלאו מצוה דרמי' עלי' הוא רק אם רוצה לאכול מחיוב להפריש עיי"ש וכבר תפסו בזה על רבינו הטו"ז יו"ד סי' א' שכ' דהפרש'

סוי מצוה חיובית אף בלי שרוצה לאכול ועיין ג"כ בתוספות ב"ב דף פ"א ע"א עיין שם - ואפ"ה מברכין עלי' א"כ טוב' קש' למה לא יברכין על מצות הגעלה וצ"ע

- (ג) והואיל שאני עומד במילי דפיסחא אציגה נא דבר חידוש במילי דפיסחא שלמדתי מדברי מאור עינינו רש"י ז"ל בפ' בא בפסוק פסח הוא לה' שכ' שם וז"ל הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדילוג והפסיחה שקב"ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים דרך דילוג וקפיצה זכר לקרבן שקרוי פסח וגם פסקא לשון פסיעה עכ"ל הקדוש -

מדברים אלו למדתי יען שכל מילי דפיסחא הוא זכר לנס שעשה הקב"ה לאבותינו במצרים ושם הקרבן שקרוי פסח הוא ג"כ זכר לנס הפסיחה שפסח הקב"ה על בתי ישראל וכמו שביאר רש"י ז"ל ולנו שאין לנו בעוה"ר קרבן פסח נשאר עכ"פ בידינו המצות הנוהגות גם בזמה"ז וצריכין אנו לעשותן ולהתעסק בהן דומיא דהתעסקות הקרבן פסח כמבואר בפוסקים בטעם אפיית מצה ער"פ אחר חצות וכן בכל המצות צריך לזכור בנס הנ"ל ע"כ נראה לפע"ד דכל עשי' ועשי' שעושין למצות החג צריך לעשות בדרך דילוג וקפיצה לזכר הנס וכמו שכתב רש"י ז"ל ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים בדרך דילוג וקפיצה ע"כ צריך בכל העשי' שעושין לפסח לקפוץ ולדלג ולכוון לשם שמים ולזכור ולעורר הנס שחמל ה' על בתי ישראל וכמו שתירגם התרגום על תיבת פסח וחמל ובזכות זה יהי' חמלת ה' עלינו גם עתה לחמול על בתי ישראל מבין בתי הגוים ונזכה לגאולה שלימה בב"א וב"ה שהאיר עיני בזה כי לדעתי הוא דבר חדש אשר לא קדמני אדם ומן השמים קזכי לי בחידוש מילתא הנ"ל שלמדתי מאמרי קודש רבינו רש"י ז"ל ושי"ת יזכני לקיים מצות החג הקדוש בכשרות ובדצה וישמרני ממשהו חמץ משימצא דשימצא ובזכות זה נזכה לגאולה במהר' דידן אכי"ר -

י"ז אדר שני תרפ"ד לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן עט

ראיתי בשו"ת פרי השדה ח"ד סימן קי"ט להגאון מבאניהאד ז"ל שהאריך להוכיח מדברי הפוסקים דמים שאובין כשרים לטבילת עזרא (ועיין תשו' תשורת שי ח"א סי' ל' וכן עיין בתשובת מאמר מרדכי למהר"מ דיסעלדארף ז"ל סימן א' באריכות וכעת אין ספרים הללו בידי) - הנה אם כי לדינא ודאי דהצדק הוא כדברי הגאון פרי השדה הנ"ל דמים שאובין כשרים אף להמחזיקין בטבילת עזרא מ"מ מצאתי בירושלמי דברכות פ"ג סוף

הלכ' ד' דלכתחלה יש להחמיר אף בטבילת עזרא למים חיים וז"ל הירושלמי שם אמר רבי ינאי שמעתי שמקילין בה ומחמירין בה וכל המחמיר בה מאריך ימים בטובה מקילין בה לרחוץ במים שחובין מחמירין בה לטבול במים חיים עכ"ל - וחידוש שלא הובא ירושלמי הלז בפוסקים - וכן מובא מימרא דרבי ינאי בבבלי ברכות ד' כ"ב אבל שם לא קאמר רק שמעתי שמקילין בה ושמעתי שמחמירין בה וכל המחמיר מאריך ימים - ועיין פרש"י שפירש שמחמירין לטביל במ"ם סאה -

והשתא לשי' הבבלי ליכ' אפילו חומרא לטבול במים חיים - אבל לשי' הירושלמי שפיר צריך להחמיר וליטבול במים חיים דוקא - ועפ"י שיטת הירושלמי מוסבר מאד על מה שקבעו חכז"ל שכר המחמירין בה אריכות ימים דוקא - כיון דפירוש החומרא הוא מים חיים ומחפשים אחרי' ע"כ מדה כנגד מדה הוא חיים ארוכין לשון נופל על לשון חיים תחת חיים כמו שהוא מהדר אחר מים חיים כמו כן מוסיפין לו חיים מן השמים וממילא דצריך להיות בטובה דדוקא חיים כזה מקרי חיים כמאמר חז"ל ביומא בפסוק כי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים עיי"ש - משא"כ לשי' הבבלי לדעת רש"י דהחומרא הוא במה שמטבילין במ"ם סאה ולא בט' קבין איך שייך השכר עלי' דוקא אריכות ימים - וא"כ ממתן שכרה יש ראי' לשי' הירושלמי דעיקר החומרא הוא במה שמהדרין אחר מים חיים דוקא - ומכאן תשובה לאלו האומרים שאין מעלה במקוה מים חיים למקוה מי גשמים גבי טבילת נדה ועוד מתיהרין לומר דמקוה מי גשמים אדרבא עוד יותר עדיף ממקוה מים חיים וסומכין דבריהם על דברי רבינו הח"ס ז"ל ביו"ד סימן ר"ג שכתב לית טב מיני' לעשות מקוה ע"י מי גשמים דהוא כשר וישר לכ"ע בלי פקפוק עכ"ל - ומדברי הירושלמי הנ"ל אנו למידין להיפך דהוא חש להחמיר על מים חיים גבי טבילת עזרא דהוא רק מתקנא וכתב דמתברך עי"ז בחיים ארוכים וטובים על אחת כמה וכמה בטבילת אשה נדה דהוא דינא דאורייתא ואי' כרת בודאי דראוי להחמיר על מים חיים ונזכה עי"ז להמשיך עלינו חיי אריכא מאילנא דחיים ע"כ בודאי שיש מעלתא יתירתא למקוה מים חיים ממקוה של מי גשמים ומה גם לשי' רבותיו של רש"י ז"ל בשבת ס"ה דגם לטבילת זבה צריך להיות מים חיים וגם רב פלטוי גאון מובא בב"ח ריש סי' ר"א כתב כדברי רבינו הלוי רבו דרש"י ז"ל והקושיא מתו"כ דמשמע דזבה אינה צריכה מ"ח כבר ישב הב"ח שם דהם מדרבנן אמרו דזבה צריכה מים חיים והתו"כ מיירי מדינא דאו' אבל מדרבנן גם זבה צריכ' מ"ח וע"כ עביד אבוה דשמואל מקווחות לבנת' משים דהאידנא הן ספק זבות וחפר בארות מקום מוצא מים חיים וכתב עוד הב"ח שם בזה"ל ואפשר דמפי שמוע' זו נהגו בכל הקהלות שיכינו לנשים מקוה מים חיים נובעים לטבול בהם ואם דסיים שם

הב"ח דליתא להך שמועא דרבינו הלוי וזבה אינ' צריכ' מ"ח אפילו מדרבנן והכי נקטינן עכ"ל - מ"מ אין להכחיש דמקוה מ"ח עדיף במעלה דכשר אף לרבותיו של רש"י ז"ל דהם הצריכו עכ"פ מדרבנן מ"ח גבי טבילת אשה וכבר ידוע מדברי הפוסקים קדמונים דבמקוה דעיקר קדושתן של ישראל בו תלוי צריך בתחלה לעשות שיהי' כשר אליבא דכל הדעות בלי פקפוק כלל - והא לך לשון של גדול שבאחרונים בספר גידולי טהרה וז"ל בתחלת עשיית המקוה יהדר מאד אם אפשר במעיין או בפחות במי תמצית והתוקע עצמו לעשות מקוה של מי גשמים מכניס עצמו לספק איסור כרת לפי שא"א בשום אופן שבעולם שיהי' כשר לכל הדעות וטוב לפני אלקים ימלט מזה עכ"ל - הרי לך דברי גדול שבאחרונים שכ' דבמי גשמים א"א להמלט מספק איסור כרת ר"ל - ובדברי מרן הח"ס ז"ל שכ' לית טב מיני' כבר שמעתי לפרש דבריו שכתב נגד דורו שהתחילו להתפרץ בטבילה ע"י שהמקוות היו בנויות בעומק גדול בהרב' מדרגות וכמעט הי' סכנה בדבר שמלאכת הבנין עוד לא הי' מתוקן כבזמנינו ע"כ כדי להקל עליהם אמר לית טב מני' לעשות מקוה מי גשמים שהוא למעל' בלי עומק - אבל כעת שבונין באופן שלא יהי' כבד עליהם וגם בלי שום חשש איזה סכנה ח"ו בודאי גם מרן הח"ס מודה דלית טב ממקוה מי מעיין שבזה יוצא לכל הדעות וכדברי הג"ט הנ"ל - וכמו דמוכח ג"כ מדברי הירושלמי שהבאתי דבזכות טבילה במים חיים זוכים לחיים ארוכים וטובים ושי"ת יזכנו במהרה ליום שכלו ארוך וצדיקים יושבים כו' ונהנים מזיו השכינה אכי"ר קמו)
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן פ

הנה ראיתי לאחד קדוש מדבר ה"ה אדונינו מורינו ורבינו הגאון בנו"ב קמא או"ח סימן כ"כ שהשריש לנו שורש חזקה דהא דאם מי פירות עם מים הוי חמץ גמור או לא הוי רק חמץ נוקשה תליא בפלוגת' דחמץ נוקשה אי הוי דאורייתא או דרבנן למ"ד דנוקש' דאו' לדידי' שפיר י"ל דמי פירות עם מים הוי רק נוקש' אבל למ"ד דנוקש' ל"ה רק דרבנן לדידי' עכצ"ל דמי פירות עם מים הוי חמץ גמור -
וטעמא דלי' הוא משום דאמרינן במנחות דף נ"ז אשר תקריבו לה' לרבות מנחת נסכים לחימוץ דברי ריה"ג רבי עקיבא אומר לרבות לחה"פ ופריך הש"ס מנחת נסכים מי פירות הוא ומי פירות לא מחמיצין ומשני ריש לקיש קסבר ומגבלה במים וכשרה עכ"ל הש"ס -
והשתא אי נימא דמי פירות עם מים ל"ה רק נוקשה ונוקש' ל"ה רק דרבנן א"כ אכתי לא משני ריש לקיש מידי אלא ע"כ חד מהנך תרתי או דנוקש' דאו' או דמי פירות עם מים

הוי חמץ גמור - ואין לומר דבאמת מי פירות עם מים רק נוקש' הוי אלא דריה"ג בשי' ר"מ קאי דסובר נוקש' דאו' - י"ל דאכתי לרבי יוחנן דאמר איפוך דר"ע סובר לרבות מנחת נסכים לחימוץ וריה"ג סובר לרבות לחה"פ וא"כ גם אליבא דר"ע מוכרח לתרץ כמו דתי' ר"ל דמגבלה במים וכשרה - והשתא אין לומר דלעולם מי פירות עם מים ל"ה רק נוקש' ור"ע סובר כר"מ דנוקשה דאוריית' א"כ תקשה לדידן דקיי"ל נוקשה דרבנן כרבי יהודא ואמאי הלא תלמוד ורבו הלכ' כרבו וא"כ איך שבקינן ר"ע ועבדינן כר"י ובפרט דקיי"ל הלכה כר"ע מחברו וכש"כ מתלמידו וא"כ לדידן דקיי"ל נוקש' דרבנן ודאי דר"ע סובר כן וא"כ עכצ"ל דמי פירות עם מים הוי חמץ גמור וע"כ שפיר קאמר ר"ע לרבות מנחת נסכים לחימוץ משום דהוי מ"פ עם מים וכמו שתי' ר"ל ע"כ תוכן דברי רבינו ז"ל -

לכאורה נראה ראי' לדברי רבינו דהא בהא תליא דמאן דסובר נוקשה דרבנן ע"כ סבירא לי' דמי פירות עם מים הוי חמץ גמור אבל מאן דסובר נוקשה דאו' שפיר מצי סובר דל"ה חמץ גמור והוא מדאמרו במנחות דף נ"ד ע"א אפילו תימא דרבנן נהי דחמץ גמור ל"ה נוקשה מיהא הוי והקשו בתוס' שם בד"ה אי דר"מ וכן בחולין כ"ג ובפסחים מ"ג לפי"מ דמוכח בחולין ובמנחות שם דנוקשה חשוב חמץ לגבי מנחות א"כ מ"ט דרבנן דסברי דאין מחמיצין בתפוחים ומתרצו שם דרבנן לכתחלה קאמרי דאין מחמיצין עיי"ש - והקשיתי למה הקשו בתוס' על טעמ' דרבנן במה שאמרו אין מחמיצין בתפוחים כיון דנוקשה הוי חמץ גם גבי מנחות הלא זה ל"ה רק אליב' דר"מ דסובר דלקי עלי' וכמו שאמרו בהדיא בגמרא לר"מ מדלקי חמץ מעליא הוא אבל לרבי יודא דסובר דלא לקי על נוקשה באמת ל"ה חמץ גם לענין מנחות א"כ דלמא רבנן דרחב"ג כרב"י סבירא להו ומנא להו להקשות וצ"ע לכאורה על רבותינו בעלי התוס' - ואח"כ מצאתי שבאמת כבר עמד בזה על התוס' בשעה"מ פ"א מה' חו"מ - אמנם עפי"ד מרן הנו"ב ז"ל א"ש מאד כיון דלשי' התוס' איירי הך ברייתי' במי פירות עם מים ואפ"ה קאמר שם בגמ' דהוי רק נוקש' א"כ ע"כ הש"ס הכא בשי' ר"מ אזלי דנוקשה דאו' וא"כ שפיר הקשו בתוס' ודו"ק - וכשעיינתי היטב בשעה"מ שם ראיתי שהוא העיר בכל זה עכ"פ מזה ראי' נכונה למרן הגאון בעל נו"ב דשני נושאים הללו אגודים זה בזה -

אך אחר העיון הדק היטב נראה דראי' זו יש לדחות ולומר דלעולם אינן תלוין זב"ז ומאן דסובר מי פירות עם מים ל"ה חמץ גמור נמי מצי ליסבור דנוקשה מדרבנן ואי דא"כ הדרא הקו' על התוס' לדוכתא מנא להו להקשות על הרבנן דלמא סברי כרבי יודא דנוקש' ל"ה חמץ כלל - י"ל דזה הכריח לרבותינו בעלי התוס' דהת"ק ע"כ סובר כר"מ דנוקשה דאורייתא דאל"כ יקשה טובא למה יאסור תפוח זה את כל העיסה הלא תרומת

אילנות לדעת התוס' ל"ה רק דרבנן עיין שבת דף פ"ט וכן עוד בדוכתי טובא ונוקשה נמי ל"ה אלא דרבנן א"כ הוי תרי דרבנן ולמה יאסור את העיסה עיין פנ"י שבת ריש פרק ב' כה"ג דבתרתי דרבנן יש להתיר לכתחלה קמז) אלא ע"כ דרבנן דרחב"ג כר"מ סבירא להו דנוקשה דאורייתא ול"ה רק חד דרבנן וא"כ שפיר אוסר התפוח את העיסה וממילא עפי"ז דע"כ מוכרח לומר דרבנן כר"מ סבירא להו שפיר הקשו בתוס' - וא"כ אזלה ראייתי הנ"ל לשיטת הנו"ב כמובן ודו"ק -

ואם כנים הדברים הרווחתי בזה ליישב תמיהת הר"ש בפ"י דתרומות שהביא שם בשם הירושלמי דרבי יוסי פליג אהך מתני' דתפוח וסובר דמותר ומפורש בירושלמי הטעם משום דאין חימוצו ברור וקאמר הר"ש דהכונה בזה עפ"י המבואר במנחות דלא הוי חמץ נוקשה מפני זה קרי לי' אין חימוצו ברור - ורק דהקשה שם הר"ש דמ"ט דרבי יוסי דמתיר לגמרי אף דאי נימא דסובר כרבי יודא דנוקש' הוי רק דרבנן מ"מ לכל הפחות מדרבנן אסור לכ"ע גם לרבי יודא עכ"ד הר"ש -

ולפי דברינו א"ש כחומר בס"ד - דזה הוא הטעם דרבי יוסי מתיר לגמרי כאן בהאי דתפוח משום דהוי תרי דרבנן כיון דל"ה חמץ ברור היינו דל"ה רק נוקשה ונוקשה דרבנן ס"ל ותרומות פירות ג"כ הוי רק דרבנן וכיון דהוי תרתי דרבנן מקיל לגמרי - אבל גבי פסח גם רבי יוסי מודה דנוקשה עכ"פ אסור מדרבנן כיון דהוי חד דרבנן וא"ש מאד בעזה"י - עכ"פ עפ"י האמור הת"ק דאוסר ע"כ מוכרח ליסבור כר"מ דנוקשה דאו' ואז גם זה ל"ה רק חד דרבנן ושפיר אסור א"כ שפיר הקשו בתוס' וממילא דנדחה ראי הנ"ל וזה ברור ונכון ודו"ק -

ועפי"ד האלה נראה עוד לתרץ מה שהקשה בשעה"מ לדעת רש"י דסובר דמי פירות עם מים הוי חמץ גמור א"כ קשה לפי"ז הא דנאמר בש"ס אלא הא דתנן תפוח שרסקו ונותנן לתוך העיסה וחומצה אסורה לימא רחב"ג הוא ולא רבנן וקאמר בגמרא אפילו תימא רבנן נהי דחמץ גמור ל"ה נוקשה מיהא הוי - והשתא ק' למה לא מוקי בש"ס דמיירי שיש שם בעיסה זאת מי פירות עם מים וכמו שמורה הלשון באמת כך דהלשון לתוך "העיסה" משמע דכבר הי' עיסה נלוש במים ועתה נוסף עלי' מי פירות עוד וא"כ הוי מי פירות עם מים דהוי חמץ גמור וא"כ קשה טובה מאי קאמר נהי דחמץ גמור ל"ה נוקשה מיהא הוי הא אפשר דמיירי שיהי' חמץ גמור וצ"ע לכאור' וכן הקשה בישועות יעקב בסימן תס"ב - ועפ"י האמור יתיישב היטב בס"ד דע"כ מוכרח לומר דמיירי הכא באופן דאיכא תרי דרבנן וע"כ שפיר התיר רבי יוסי לגמרי והשת' אי מיירי בחמץ גמור א"כ ל"ה רק חד דרבנן וא"כ יקשה קו' הר"ש מ"ט דרבי יוסי דהתיר לגמרי אלא ע"כ דלא מיירי

באופן דהי' חמץ גמור ורק חמץ נוקשה ומיושב קו' הנ"ל וממילא דמיושב ג"כ הקו' על רש"י ודו"ק -

אכן גוף דברי מרן הנו"ב שחידש דלדידן דקיי"ל דנקשה דרבנן ע"כ סבירא לן דמי פירות עם מים הוי חמץ גמור תמוה לי האי מילתא טוב' הלא דעת הרי"ף ג"כ הוא דניקשה הוי דרבנן כמו שפסק בריש פרק אלו עוברין ואפ"ה סובר דמי פירות עם מים ל"ה חמץ גמור ולא די בזה דנ"ה חמץ גמור אלא דסובר עוד יותר דלא מחמין כלל לדעת הרא"ש בדעת הרי"ף וכן החזיק על ידו תלמידו הרבינו ירוחם בנתיב חמישי חלק רביעי דף ל"ד דפוס קאפוסט בסוף ע"ב והח"ס או"ח סימן קכ"ו הביאו - וכן הוא דעת דטור בסי' תס"ב דמי פירות עם מים ל"ה חמץ גמור רק חמץ נוקשה וכן כתב הדור ברמזים בדעת הרא"ש אביו דל"ה חמץ גמור אף דלדעת כלם נוקשה ל"ה רק דרבנן וזה פליא' עצומה ונשגבה על מרן הנו"ב ז"ל קמח)

וכן מצאתי בתשובת הרשב"א סימן של"ג שכ' נמי בדעת הרי"ף דמי פירות עם מים לעולם אינו בא לידי חמץ גמיר עיי"ש - ועוד גדולה מזה ראיתי בשלטי הגבורים בחידושי אנ"ש מהר"ן שפירא שכתב בדעת רש"י ז"ל שכתב בהא דר"ל דאמר אין חייבין על חימוצי כרת דמיירי בלא נתן בה מים - וכתב באנ"ש דהכונה דאפילו בדלא נתן בה מים איירי היינו דאפילו עם מים לא הוי חמץ גמור אלא נוקשה וכן כתב הפנ"י בכוונת רש"י ז"ל - הרי אף דרש"י הוא דסובר דמי פירות אף בפ"ע מחמיצין אפ"ה סובר דאף בנתן בה מים ל"ה חמץ גמור וכש"כ לדידן ודאי דלא הוי חמץ גמור וצע"ג בכל זה על מאורן ורבן של ישראל מרן הצל"ח דכל רז לא אנס לי' ואיך לא שת לבו לכל זה וצ"ע מאד -

ואחר החיפוש האיר ה' עיני לראות בנ"ב תנינא או"ח סימן נ"ג שכבר נשאל בזה מחכם אחד שדברי הרא"ש והטור עומדין לנגדו - והוא ז"ל כתב להליץ בעדו ותוכ"ד הוא כיון דליכ' נפ"מ בין אם הוא בלאו או בכרת משו"ה לא חשש הרא"ש לבאר דבריו באר היטב עיי"ש שהאריך -

ואני העני בדעת אחרי נשיקות כפות ידיו ורגליו לא זכיתי להבין דבריו הקדושים הכי לא יש חילוק בין אם הוא נוקשה גרידא ובלאו או אם הוא חמץ גמור ובכרת - הלא וידוע פלוגתת הפוסקים לענין בל יראה בחמץ נוקשה ודעת הרא"ש נראה דהוא סובר כהנך שיטות דליכא אי' בל יראה בחמץ נוקשה מדהביא דעת הפוסקים אלו באחרונה בריש פרק אלו עוברין כידוע מספר הטור שכמה פעמים הוכיח מזה דעת אביו ז"ל - וכן כתב הב"ח בסי' תמ"ב שדעת הרא"ש וטור כדעת ר"ת דאף לר"א דדריש כל לאכילה דוקא ולא לענין בל יראה וא"כ טובא איכ' בין אם הוא רק נוקשה או חמץ גמור וא"כ למה לא

חש לבארו - ואין לומר דאכתי ליכ' נפ"מ כיון דעכ"פ מדרבנן צריך לבער נ' דגם זה אינו עיין בב"ח סי' הנ"ל שביאר שם דדוקא לר"א דסובר דתערובות מדאורייתא אסור אסרו מדרבנן אבל לרבנן באמת מותר להשהותן ואין צריך ביעור כלל וע"כ נפ"מ טובא איכ' לדינא ולמה לא יהי' חושש לבאר אם הוא כדבריו - ועוד יש למצוא נפ"מ בין אם הוא חמץ גמור או רק נוקשה גרידא וא"כ דברי רבינו מאור הגולה צ"ע מאד -

ואחר העיון נראה לי דאעיקרא דדינא דדן מרן בעל ני"ב ז"ל לומר דע"כ צריך לסבור ר"ע חד מהנך תרי או דמי פירות עם מים הוי חמץ גמור או דסובר דנוקשה הוי דאו' וכיון דזה אי אפשר לומר דר"ע יסבור דנוקשה דאו' דא"כ יקשה עלינו מדוע פסקו כרבי יודא נגד ר"ע רבו ע"כ מוכרח לומר דר"ע סובר דמי פירות עם מים היו חמץ גמור -

ע"ז גופא יש לי פירכא טובא - והוא דלעולם י"ל דמי פירות "עם מים" הוי רק נוקש' ור"ע סובר באמת דניקשה דאו' ואי דא"כ ק' למה פסקו כרבי' נגד ר"ע רבו י"ל דלק"מ לפי"מ דמבואר בספרי הכללים דאם אמורא או סתמא דהש"ס פסקו איזה הלכ' חזי לא משגיחין בכללי ההלכות - והנה הרמב"ן במלחמות ריש פ' אלו עוברין כתב דרבי יוחנן נמי פוסק כרבי יודא דנוקשה ל"ה רק דרבנן וכן מצאתי עוד בירושלמי רי"פ אלו עוברין דגם הרבה אמוראים סוברים כרבי יודא וא"כ לק"מ אף אם לא קיי"ל כר"ע דסובר דנוקשה דאו' וזה פשיט ונכון בס"ד -

ובזה אפשר ג"כ ליישב דעת הרמב"ם שהקשו עליו במה דלא פסק הא דריע דאמר לרבות מנחת נסכיס לחימוץ - ולהנ"ל א"ש - כיון דשי' ר"ע לא אזיל רק אי סובר נוקשה דאו' וכיון דהרמב"ם סובר נוקשה דרבנן שוב ממילא לא הי' יכול לפסוק כדבריו וא"ש מאד בעזה"י ודו"ק -

הא חדא ועוד קאמינא דבאמת לרבי יוחנן דמהפך הסדר ואומר דר"ע סובר לרבות מנחת נסכים לדידי' לא צריך להאי תירץ דר"ל דמגבלה במים רק סובר דמי פירות אף בפ"ע מחמיצין ובפרט לדעת הירושלמי מובא בתוס' מנחות ובראש"ש פסחים דסובר דמי פירות אף בפ"ע מחמיצין - והנה ידוע דמרא דירושלמי הוא רבי יוחנן א"כ לדידי' לא צריך לאוקמי כלל במגבלה במים ומי פירות אף בפ"ע מחמיצין ובלאו"ה לפי מה שכתב הרא"ש בדעת הרי"ף דהך ברייתא דאין לשין מיירי בלא מים משום דמי פירות אף בפ"ע מחמיצין ור"ע דסובר דמותר ללוש מיירי בעוסק בה שלא יחמיץ וכמו שכ' הב"ח בסי' תס"ב עיי"ש אבל בלא עוסק בה באמת מחמיץ א"כ לפי"ז ר"ע נמי סובר דמי פירות אף בפני עצמו מחמיצין וא"כ ממילא לא צריך להאי תירוצא דריש לקיש וז"פ וברור בס"ד -

והשתא לפי"ז דאנן קיי"ל כרבא דמי פירות לא מחמיצין כלל ליתא להא דר"ע ומתורץ ג"כ שפיר דברי הרמב"ם הנ"ל וממילא דשפיר נוכל לומר דאף עם מים ל"ה חמץ גמור רק נוקשה וא"ש.

ועוד נראה יותר והא נראה לי עיקר אף אי נימ' דר"ע סובר דמי פירות בפ"ע לא מחמיצין ורק מיירי דמגבלה במים כמו שתי' ר"ל וגם סביר' לי' דמי פירות עם מים ל"ה חמץ גמור ועוד סובר דנוקשה דרבנן אפ"ה לק"מ קו' הנו"ב דלא משני ריש לקיש מידי וכמו שאבאר בס"ד - והוא עפי"ד השלטי גבורים שכתב לתרץ קושיית הרא"ש שהקשה על הרי"ף שכתב דמי פירות עם מים לא מחמיצין כלל והקשה ממנחות ומהך ותיקא דבמיא ומילחא אסור וכתב לתרץ דע"כ לא כתב הרי"ף דלא מחמיצין אלא בסתם לישה אבל במנחות דנלישה בפושרין וכן הך ותיקא דמיירי ע"י בישול שם י"ל דגם הרי"ף מודה דמחמיצין עכ"ד - ונראה דהכונה כמו שכ' בקרבן נתנאל דהך ושווין שאין לשין בפושרין מיירי במי פירות עם מים דקמיירי מני' עיי"ש - ונראה לבאר זאת ביתר ביאור עפי"ד הרבינו ירוחם שם בנתיב הנ"ל שכתב בשם ריב"א דאף מי פירות לבדן אם שוהין זמן מרובה מחמיצין ואף לדעת הרי"ף דוקא כשלשין בו את העיסה אבל שלא כדרך לישה אף הרי"ף מודה דמחמיץ ומה"ט שכר המדי וכיוצא בו אסור להשהותו עיי"ש - הרי שלא התיר הרי"ף אלא כדרך לישה חבל ע"י שיהה גם הוא אוסר והשתא י"ל דהיינו טעמא דושווין שאוסרין בפושרין דהוי כמו שיהה דממהר להחמיץ ע"י הפושרין ואסור לכ"ע וזה נכון ועפ"י כונה זו הן דברי השל"ג הנ"ל -

ועפי"ז נראה לומר עוד יותר דאף שכתבו הפוסקי' דמי פירות עם מים ל"ה חמץ גמור מ"מ אם הם פושרין אז אפשר לכ"ע הוי חמץ גמור דעד כאן לא דברו הפוסקים רק מסתם לישה אבל בפושרין לכ"ע הוי חמץ גמור כמו דלדעת הרי"ף אמרינן דבפושרין הוא מודה כ"כ לדידן אם הוא נלוש בפושרין הוי חמץ גמור וא"כ כיון דמנחות נילושות בפושרין א"כ שפיר הוי חמץ גמור ושפיר הוא מחייב משום מחמץ ושפיר אמר ר"ע לרבות מנחת נסכים אבל בסתם לישה באמת לכ"ע ל"ה חמץ גמור רק נוקשה וכדברי הפוסקים שהבאתי לעיל וא"ש הכל בס"ד בלי מוקשה עד שאני תמה על מאורן של ישראל שלא נחית לזה -

וה' אמת, יוריני בדרך אמת, בתורת אמת, פ"ק בוסערמין יצ"ו א' ויקרא תרס"ז לפ"ק.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן פא

נסתפקתי בהא דקיי"ל בש"ס בב"ה דף ט' ובש"ע או"ח סימן תרנ"ו דהידור מצוה עד שליש בדמים אי שרי ליתן האי שליש ממעות מעשר כיון דקיי"ל דכל דבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין והמצוה גופא ודאי לכאו' דאינה באה ממעית מעשר ועתה נפשי בשאלתי אי גם השליש שמוסיף להידור מוכרח לבא מן החולין דהוי נמי בכלל דבר שבחוב' או דלמא כיון דהוי רק להידור מצוה גרידא ולא מעיקר מצוה שפיר מצי לבא אף ממעות מעשר ע"כ שאלתי -

תשובה. הנה זה מקרוב נדפס ובא ספר קטן הנקרא "אוצר הלכה" על מס' בב"ק (והוא ציונים על כל מוצא הדין במס' זו) מאברך א' בירושלים תבב"א וראיתי שם בהסכמת הגאון האדיר מו"ה חיים ברלין ז"ל שכ' לפרש את דברי ר' זירא שאמר בב"ק ד"ט עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה וכתב הגאון הנה כל הראשונים מפורשי הש"ס ביארו מאמר זה על דרך אגדה ומוסר אבל לו נראה לפרשו על פי הלכה שבמערבא דינא קאמרי ותו"ד עפי"ד הרמ"א ביו"ד סימן רמ"ט שאין לעשות ממעות מעשר דבר מצוה משום שכל דבר שבחובה אינו באה אלא מן החולין וביאר בבאר הגולה שם שאם הי' מחיוב לקיים מצוה זו אף אם לא הי' בידו מעות מעשר מקרי מצוה זו דבר שבחובה ואינה באה אלא מן החולין ואסור לעשותה ממעות מעשר שהם ממון גבוה אבל אם מצוה זו אינה מחיובת באופן שאם לא הי' בידו מעות מעשר לא הי' עושה אותה כלל לא מקרי דבר שבחובה ורשאי לעשותה ממעות מעשר וזהו שאמרו במערבא אחרי שאמר ר"ז הידור מצוה עד שליש במצוה הוסיפו לומר שכל כך הוא מחיוב בדבר עד ששוה חיובו לחיוב עצם המצוה להיות נקרא דבר שבחובה שאינ' באה אלא מן החולין ולא מממון גבוה אבל מכאן ואילך אם ירצה להוסיף בהידור מצוה יותר משליש שההידור ההיא אינו חובה עליו כלל רשאי לעשות התוספות ההוא גם מממון גבוה הנמצא בידו וזהו המכוון עד שליש משלו דוקא משלו מכאן ואילך רשאי גם משל הקב"ה עכ"ד הגאון ז"ל ודפח"ח -

והנה לפי"ד הגאון ז"ל בביאור דברי הש"ס הנ"ל הדבר מפורש בתלמוד דגם השליש שמוסיף משום הידור מוכרח לבא מן החולין ומופשט שפיר ספיקתי הנ"ל -

אולם כשאני לעצמי נרא' לי שהדבר תלוי בפלוגת' וכתו שאבאר בס"ד - עפי"ד רש"י ז"ל שם בב"ק דהטעם של הידור מצוה מכח הברייתא דשבת דף קל"ג דתניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות וכן משמע דעת הרי"ף בפרק לולב הגוזל דכל ענין הידור מצוה עד שליש הוא מכח זה אלי ואנוהו עיי"ש שהביא האי מימרא דר"ז דהידור מצוה

עד שליש אחר שהביא הבריית' דזא"ו ועיין יש"ש פ"ק דבב"ק סי' כ"ד שכתב מכח זה דדעת הרי"ף כדעת רש"י עיי"ש - וממילא לפי"ז נראה דתלוי בזה אם דבר הבא מכח זא"ו מקרי דבר חובה או לא אי נימא דדבר הבא מכח זה אלי ואנוהו ג"כ מקרי חובה אז שפיר אינה בא אלא מן החולין משא"כ אי נימא דדבר הבא מכח זא"ו לא מקרי חובה אז שפיר יכול לבא אף מן המעשר וז"פ - ובאמת מצינו בזה פלוגתת הטור עם הב"י באו"ח בסימן תרנ"א גבי מאי דקיי"ל בסוכה י"א ול"ג דלולב אין צריך אגד ורק לכתחל' מצוה לאגדו משום זה אלי ואנוהו וכתב הטור בסי' תרנ"א וז"ל ורש"י פירש אע"ג דאין צריך אגד מ"מ לכתחל' חוב' לאגדו משום זא"ו עכ"ל - והרב הבית יוסף כתב עליו דלא מוכח מרש"י דיהי' איזה חובה ורק מצוה גרידא איכ' עיי"ש - הרי דהטור ס"ל דדבר הבא מכח זא"ו חובה עליו לעשות וחשוב כמו עצם המצוה וכמו שכתב המג"א בסי' תרמ"ט סק"ח כיון שהוא נוי למצוה חשובה כמצוה עצמה ועיין שם במחה"ש שכתב דזה דוקא לשי' הטור דחובה עליו לעשות פ"כ חשוב כמו עצם המצוה עיי"ש ובית יוסף סובר דל"ה חובה ואינה דומה למצוה עצמה -

א"כ י"ל לשי' הטור דחשוב חובה כמצוה עצמה א"כ כמו דמצוה גופא אינו בא אלא מן החולין כ"כ הידור מצוה נמי אינו בא אלא מן החולין - משא"כ לשי' הב"י דהידור מצוה ל"ה חובה ולא חשוב כמצוה עצמה ע"כ שפיר תוכל לבא אף מן אינו חולין כן נראה לי - **ולכאורה** אמרתי להביא ראי' לשי' הטור דהידור מצוה. חשוב כמצוה עצמה מדברי השאג"א בסי' נו"ן ולכ' באמצע התשובה שם דהידור מצוה דוחה שבת כמו מצוה עצמה והביא ראי' לזה מדברי הש"ס מנחות ד' ס"ד דאמר רבה היו לפניו שתי חטאות אחת שמינה ואחת כחושה שחט כחושה ואח"כ שמינה פטור ולא עוד אלא שאומרין לו הבא שמינה לכתחל' ושחוט - הרי דמשום הידור מצוה דשמינה מחללין את השבת ועיי"ש - א"כ ע"כ צריך לומר דגם ההידור הוי חובה וחשוב' כמצוה עצמה דאל"כ ודאי דלא ניתנה שבת לידחות אצלה וא"כ יהי' מזה ראי' טובא לשי' הטור - אבל באמת יש לפקפק בעיקר דברי השאג"א במה שהעלה דמשום הדור מצוה מחללין שבת עפי"ד תוס' בריש פ' לולב הגזול שכ' דכל עיקר דרשא דזה אלי ואנוהו ל"ה רק על לכתחלה אבל בדיעבד לא מיפסל בהכי וכדמוכח בסוכה י"א והנה במנחות ד' ע"ב אמרו גבי קצירת עומר דדחי שבת ואי סלקא דעתך נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת נקצרי' מערב שבת וכ' בתוספות שם בד"ה אמאי דחי שבת וז"ל ואע"ג דלכתחלה מצותו בלילה כיון דבדיעבד כשר ל"ה דומיא דתמיד דכתיב בי' במועדו לומר דדחי שבת ומסתברא דדומיא דתמיד בעינן עכ"ל עיי"ש - וא"כ גם גבי מילה דאיירי בי' השאג"א כיון דהציצין אינן מעכבין

ל"ה דומיא דמילה עצמה דדחי שבת וממילא דכן דין בכל שאר הידור מצוה דל"ה רק לכתחלה דלא דחי שבת - איברא דזה יש לדחות די"ל דשאני הכא כיון דכבר ניתנה שבת לדחות אצל מצוה גופא ע"כ שפיר דוחין אף משום הידור וכה"ג אמרו שם במנחות עיי"ש - גם י"ל דהא הרמב"ם באמת אינו פוסק כסוגיא דפרק רבי ישמאל הנ"ל (ובמק"א ביארתי דטעמו של הרמב"ם משים דהסוגיא דשחט כחושה דאומרין לו הבא שמינה הוי סתירה לסוגיא דפרק ר"י הנ"ל ע"כ פסק הרמב"ם כסוגיא דמנחות ד' ס"ד הנ"ל) - **אמנם** בלאו"ה ק' בעיני דברי הגאון בעל שאג"א זלה"ה - במה שכ' דמשום הדור מצוה מחללין שבת לפי"ד התויו"ט בפלפילא חריפתא על הרא"ש שכ' בב"ק בפ"ק סי' ז' דשליש מלגיו בעינן כיון דלא איפשטא האבעיא וכתב התויו"ט דטעמא דמילתא דהידור מצוה דרבנן ולקולא עיי"ש - וכן הוא במהרש"א שבת ד' ק"ד דז"א ואניהו ל"ה דאו' עיי"ש - וכן הוא בישו"ש בסימן הנ"ל על דברי הרא"ש שכ' שליש מלגיו כיון דלא איפשטא הבעיא ותימא מאחר שהוא ספיקא דאו' אזלינן לחומרא ואפשר דהוא סובר דאין זה דאו' מאחר שאינו מצות עשה רק מצוה בעלמא להדר המצוה עכ"ל הישו"ש - והשתא עפי"ז דכל דין הידור מצוה הוא מדרבנן איך ידחה שבת וצ"ע - ומה שהביא ראי' משחט כחושה דאומרים לו הבא שמינה לכתחלה אף דבדיעבד גם כחושה כשר - נראה אחרי בקשת המחילה מהאדון הגדול דלאו ראי' משם מתרי טעמא חדא דהא קיי"ל דשבת הותרה אצל קרבנות עיין תשב"ץ ח"ג סימן ל"ז וכן כ' בתשובת מהר"מ אלשקר סי' ק"ב דשבת חול אצל קרבנות וביאר בזה את מאמר חכז"ל מחללי' מות יומת וביום השבת שני כבשים בדבור א' נאמרו היינו דלגבי השני כבשים לא נאמר כלל מחללי' מות יומת עיי"ש בשם שרירה גאון - וא"כ כיון דלגבי מצות התמיד אין כאן שום חלות איסור שבת שפיר יש לעשות המצוה באופן היותר טוב דאין כאן בהתעסקות התמיד שום חילול שבת משא"כ גבי שאר מצות כמו גבי מילה בשבת דהוי רק מצד דחי' מנא לן דמשום הידור יהי' מחללין שבת - שוב בא לידי ספר שו"מ מהד' ד' בשאלה וראיתי שם בסי' כ"ט שדחה ג"כ בזה דשבת הותרה אצל קרבנות את ראיית השאג"א והביא ג"כ מהתשב"ץ אבל בדברי מהר"מ אלשקר לא הרגיש הא חדא ועוד קאמינא דהא דאמרינן לו הבא שמינה לכתחלה לא מטעם מצות הידור גרידא הוא רק מטעם עיקר מצוה כיון דיש לפניו שמינה והוא לוקח כחושה אזי יש בכחושה אי' דוהקריבו נא לפחתך כמו שפירש רש"י ז"ל ולא מקיים בזה עיקר מצות קרבן נהי שלא מחלל עליו את השבת כיון דעכ"פ הי' ראוי לקיים בו המצוה אבל עתה שישנו לפניו שמינה ל"ה בו משום הידור גרידא רק משום עיקר קרבן ע"כ שפיר מחללין עלי' את השבת וכבר הארכתי בזה במק"א והוא

לעיל בסי' כ"ה והבאתי שגם הגאון בעל יד יצחק כתב כן עיי"ש אבל לעולם משים הידור מצוה גרידא לא מחללין את השבת כן נראה לי ודו"ק -

ונחזור לענינינו דלכאורה הדבר תלוי בפלוגתת הטור ובית יוסף וכאשר כתבנו אך באמת נראה דאין בזה פלוגת' כלל ולכ"ע שרי לפי"מ שהבאתי לעיל בשם שלשה רועים ה"ה המהרש"ל ומהרש"א ותויו"ט דכל עיקר דין דהידור הוי רק דרבנן ובדרבנן לא אמרינן כלל הא כללא דכל דבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין כדמוכח בחגיג' ד' ז' ע"ב דפריך בגמרא מ"ש חגיגת יו"ט ראשון של פסח אמר רב אשי הא קמ"ל חגיגת חמשה עשר אין חגיגת ארבעה עשר לא אלמא קסבר חגיגת ארבעה עשר לאו דאו' עכ"ל הש"ס - הרי בפירוש יען חגיגת ארבעה עשר לאו דאו' ע"כ באה אף מן המעשר עיי"ש ברש"י א"כ הרי בהדיא דבמילתא דרבנן ליתא להאי כללא - ואל תשיבני דאין ראי' מחגיגת ארבעה עשר יען שאינה חובה כלל כדאית' בפסחים דף ע' ע"א דאינ' באה רק כדי שיאכל הפסח על השובע ע"כ באה אף מן החולין אבל אכתי דבר שהוא חוב' אפילו הוא מדרבנן נמי אינ' באה אלא מן החולין - נראה לי דלא משמע כן לשון הש"ס דקאמר לאו דאו' למה לא קאמר אלמ' חגיגת ארבעה עשר לאו חובה וכדקאמר שם בפסחי' ש"מ חגיגת ארבעה עשר לאו חובה ורק קאמר הכא ש"מ לאו דאו' ש"מ דזה עיקר הטעם דבאה אף מן המעשר יען שלאו דאו' ובמילתא דרבנן לא אמרו להאי כללא - ואפשר דזה גופא רוצה הש"ס להשמיעני כאן בחגיגה דאל יטעה האדם לומר דמשום וה באה אף מן המעשר יען דאיננה חובה וכמו דאמרו בפסחים אבל אם הי' חובה הי' בא מן החולין אף דהוא מדרבנן ע"ז קאמר הש"ס דבאמת משום זה באה מן המעשר יען שלא הוי מדאוריית' וקמ"ל דבמילתא דרבנן ליתא להאי כללא - והטעם י"ל משום דבאמת במנחות פ"ב הוצרך קרא ע"ז דפריך הגמרא ובפסח גופא מנ"ל משמע דמצד הסברא הי' אמרינן דשפיר הי' יכול לבא אף מן המעשר ורק דגלי קרא עיי"ש ועיין בטורי אבן חגיגה דף ח' שכ' דבאמת למאן דלית לי קרא ע"ז באמת ס"ל דבאה אף מן המעשר - א"כ י"ל דבמילתא דרבנן הניחו על הסברא ולא רצו להחמיר ולעשותו כדאורייתא גם בענין זה וע"כ אמרו דבמילת' דרבנן ליתא להאי כללא - וממילא עפ"י האמור גבי מצות הידור נמי דהוא רק דרבנן שפיר באה מן המעשר לכ"ע ואין פלוגת' בדבר כן נראה לי ודו"ק - שוב מצאתי בסדר משנה בה' ת"ת שהעלה ג"כ דבמצוה דרבנן ליתא האי כללא מדברי הש"ס הנ"ל והנאני -

ועוד יותר נראה לי דאפילו אי נימא דהידור מצוה היא דאו' אפ"ה שפיר מצי לבא ממעות מעשר ואין בה משום דבר שבחובה הבאה מן החולין ושלא כדברי הגאון ר' חיים ברלין

ז"ל שהבאתי בתחלת דברי - והוא עפי"מ דפריך הגמרא בחגיגה על בית הלל דאמרו דיו"ט הראשון של פסח באה מן המעשר והא דבר שבחובה הוא וכל דבר שבחובה אינו באה אלא מה"ח אמר עולא בטופל וקאמר שם בגמרא בשם רבי יוחנן דטופל מעות למעות היינו שמערב מעות מעשר עם מעות חולין ומביא עיי"ש דמרבה זאת מקרא דטופל כשר - הרי דאף היכא דבעי להיות בא מן החולין לא מוכרח להיות כולה מש"ח ושפיר מצי לערב בה מעות גבוה וא"כ ה"ה הכא כיון דעיקר מצוה בא מן החולין שפיר מותר להוסיף השליש מן הגבוה ואף דהרמב"ם בפ"ב דחגיגה כתב דיש שיעור להמעות חולין כמו שכתב שם בהלכה ח' והוא שיהי' שיעור אכילה ראשונה מן החולין הרי דמעות החולין יהי' שיעור הראוי לקיים בו המצוה איש גם בנ"ד דהא יש כאן מעות כ"כ שיהי' ראוי לקיים בו עיקר המצוה א"כ פשיטא דשרי להוסיף השליש משום הידור ממעות מעשר וזה ברור ופשוט בעיני מכח דברי הש"ס ורמב"ם דבטופל שרי ופלא על הגאון מהר"ח הנ"ל שלא זכר דברי הש"ס הנ"ל ודו"ק קמט)

הנה עד כה הי' דברינו באופן שאי נימא דגם במצות שייך האי כללא כל דבר שבחוב' אינ' באה אלא מה"ח עכ"ז במצות הידור עד שליש לא שייך זאת אי משום דהידור הוי דרבנן ובדרבנן לא אמרו האי כללא וכמו שהוכחתי מש"ס דחגיגה הנ"ל או משום דקיי"ל דבטופל שרי והאי טופל הוא וכמו שכתבתי לעיל -

אולם בעיקרא דמילתא אם גם במצות שייך כללא הנ"ל קמיבעא לי' טובא כיון דהא דינא אצל קרבנות נאמר כמבואר במנחות ד' פ"ב דלמא לא ילפינן מצות מקרבנות כמו שמצינו בהרב' מקומות דלא ילפינן מצוה מגבוה וכמו שאמרו בשבת ד' קל"א מה לעומר ושתי לחם שצורך גבוה הן ולא ילפינן לולב מני' הרי דלא ילפינן מצוה מקרבנות וביותר הדבר מבואר בירושלמי פרק א' דביכורים הלכה ב' דאיתא שם רל"ק בעי מהו שיביא ממנה (מאשירה שביטלה) לולב מצות כגבוה הן או אינן כגבוה (והיא בעיית ריש לקיש בע"ז ד' מ"ה אי יש דיחוי אצל מצות כמו בקרבנות או לא) אין תימר כגבוה הן אינו מביא אין תימר אינו כגבוה מביא פשיטא שהוא מביא ממנה לולב שאין מצות כגבוה עכ"ל הירושלמי הרי דפשיטא לי' להירושלמי דגבי מצות לא אמרינן דיחוי כיון דענין דיחוי בקרבנות נאמר כדאיתא ביומא ד' ס"ד ולא ילפינן מצות מקרבנות (ועפי"ד הירושלמי הלז עולין שפיר פסקי הרמב"ם בה' לולב וכן בה' כיסוי הדם דפסק לפשיטות דאין דיחוי אצל מצות ורבים קמים עליו איך נקיט הדבר לפשיטות הא בע"ז ובסוכה נשאר התלמוד בספק - חבל לפ"ד הירושלמי א"ש כיון דפשיטא לי' לירושלמי הנ"ל דאין דיחוי אצל מצות לא עזב פשיטתא דירושלמי מפני ספיקו של התלמוד ופסק כהירושלמי דאין שום

ספק בדבר והרבה פעמים שרבינו סתם הדבר כשי' הירושלמי ומכש"כ הכא דלתלמוד בבבלי הוא ספק ולתלמוד ירושלמי מופשט פשיטא לי' ודו"ק) א"כ כ"כ הכא לענין הא מילתא דבר שבחובה כיון דבקרבנות נאמר' מנא לן זה אצל מצות כיון דקיי"ל דמצות אינן כגביה וצ"ע -

ועוד יותר אבאר דברי בס"ד הלא מקיר דבר זה הוא במנחות פ"ב במתני' ונלמד זאת מקרא וזבחת פסח לה"א צאן ובקר והלא אין פסח באה אלא מן הכבשים ומן העזים א"כ למה נאמר צאן ובקר אלא להקיש כל הבא מן הבקר וצאן לפסח מה פסח שהוא בא בחוב' ואינו בא אלא מה"ח אף כל הבא בחוב' לא יבא אלא מה"ח הרי דהיקש זה לא נאמר אלא גבי בקר וצאן אבל בשאר דבר לא ידעינן כלל דבר זה עד שבתוס' הקשו והניחו בתימא וז"ל תימא תינח זבחים עוכות ומנחות ולחמי תודה מנ"ל ולמאן דיליף בגמרא מחטאת ניחא עכ"ל - הרי דלא ידעינן מהיקש זה רק מה שנכתב בקרא רק תוס' כתבו דמאן דיליף מחטאת היינו ר"ע דיליף זאת שם ד' פ"ג מקרא דזאת התירה לעולה ולמנח' ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים ניחא היינו משום דכל הקתרנות הקשו כולן להדדי וגבי חטאת דרש מה חטאת אינה באה אלא מה"ח דאמר קרא והקריב את פר החטאת אשר לו ולא משל מעשר אף כולן אינם באין חלא מה"ח אך כ"ז בקרבנות שהקשו כולן אהדדי ע"י שהזכרו בהיקש זה אבל בדבר אחר שלא נכנס בהיקש הנ"ל מנ"ל ומשמע בסוגיא הנ"ל דהיכ' דלא נכנס בכלל הלימוד באמת לא ידעינן לדינא הנ"ל - ויותר מפורש מצאתי ברש"י חולין ד' כ"א ע"ב שכתב דהך סברא דחולין נפקא לי' לרבי ישמעאל מההקישא דזאת התורה דאיתקש כלהו להדדי ומשמע לי' בין עולת העוף בין עולת בהמה ות"ק לא משמע לי' מהאי הקישא אלא קרבנות בהמה דומיא דשלמים ואשם עיי"ש - הרי בפירוש יען דהת"ק סובר דהקרא לא מדבר אלא בבהמות באמת בעופות ליתא להאי כללא ואפי' לר"י דסובר דבעופות נמי איתא להאי דינא היינו משום דמשמע לי' דגם עופות נכללו בהיקש זה - אבל לכ"ע דבר שלא נכנס בהיקש באמת ליתא גבי' האי דינ' דדבר שבחובה אינה בא אלא מה"ח ועיין בתוספות זבחים ד' נו"ן ד"ה אם וכן בחולין ד' כ' ד"ה מה חטאת דכתבו דמנחת נדבה לא נשמע מהאי הקישא ועיין ג"כ בתיו"ט מנחות פ"ז משנה ו' שכ' דלחמי תודה בכלל שלמים הוא - מכל זה מוכח דכל מה שלא נכלל בהיקש זה באמת לא ידעינן גבי הא כללא הנ"ל דיהי' בא מן החולין וא"כ עפי"ז מנא לן לומר דיהי' שייך האי דינא גבי מצות שלא באו בכלל ההיקש הנ"ל וצ"ע לדינא -

והנה כבוד אדומו"ח שליט"א עוררני לעיין בספר סדר משנה על הרמב"ם להגאון מו"ה וואלף באסקאוויטץ ז"ל בה' ת"ת פ"א ה"ח וראיתי שהק' אהא דאמר רבי יוחנן במנחות ד' צ"ט אפילו לא קרא אדם אלא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש כו' והקש' הוא ז"ל איך אפשר לקייש מ"ע של ת"ת בק"ש של שחרית וערבים הלא קיי"ל בחגיגה ובכמה מקומות בש"ס דכל דבר שבחובה אינו באה אלא מה"ח ונפקא לן מקרא ולא בלבד לענין קרבנות דקיי"ל כן אלא אפילו לענין תענית נמי הכי הוא שאם הי' מתחייב עצמו בתענית אינו יוצא י"ח נדר במה שהוא מתענה תענית חובה והוא מהאי טעמא וכמו שמבואר בסי' תקס"ח במג"א ס"ק כ"ב וא"כ כיון שהוא דבר הבא מן החובה ללמוד בכל יום זה פעמים האחת בבקר והשנית בערב הוא באה וגם הוא מחיוב בכל יום שתי פעמים א"כ איך יוצא בק"ש שאינו חולין ורשות דבר שבחובה ללמוד התורה עכ"ד ז"ל - הרי דדעת הגאון דאף במצות אמרי' האי דינא אם דהוא ג"כ הרגיש דיש לחלק דרק בקרבנות נאמר האי דין רק דהביא ראי' דגם לעלמא נאמר מתענית -

ובאמת נרא' לי דמתענית ליכ' ראי' כלל לעלמא דכבר ידוע דתענית במקום קרבן הוא וכמו שכתב הגאון בספר תורת השלמים ביו"ד סי' קפ"ה וכן כתב התיו"ט בפ"ד דפסחים משנה ה' בזה"ל שהרי קרבן ותענית שווין הם דשניהן לכפרה הם באים עכ"ל - וכיון דתענית במקום קרבן הוא שפיר דינו כמו בקרבן דאינה באה אלא מה"ח אבל במצות דעלמא באמת כיון דליכא שום ריבוי לזה מנא לן לחדש בהו האי מילתא - שוב מצאתי בספר בית שערים להגאון מו"ה עמרם ז"ל שנדפס מחדש בסי' שמ"א שמסתפק ג"כ בזה אם אמרינן במצות האי כללא דכל דבר שבחוב' כו' והעיר מהא דמנחות דמשמע משם דצריך קרא לזה והיכ' דליכא קרא מנ"ל זאת וכמו שכתבתי לעיל - ואולי לא אמרו זאת גבי מצות אלא מדרבנן -

אך נרא' לי להביא ראי' דבמצות אף מדרבנן לא בעינן שיביא מן החולין מסוגיא דפסחים ד' ל"ו מפלוגתת ריה"ג ור"ע דפליגי אי יוצאין במצה של מעשר שני ר"ע סובר דיוצא וריה"ג סובר דאינו יוצא משום דלחם עוני בעינן מה שנאכל באנינות וכן ממעטין שמה דאין יוצאין במצה של ביכורים מטם דאינה נאכל בכל מושבות עיי"ש - והשתא למה לי לכל הני טעמים ת"ל משום דכל דבר שבחובה אינה באה אלא מה"ח וגם לר"ע איך יוצא במצה של מע"ש הא בעינן שיהי' מה"ח כיון דמצה הוי דבר שבחובה - וכן איתא שם בד' ל"ח אמר רב אסי מצות של מע"ש לדברי ר"מ אין אדם יוצא י"ח בפסח לדברי חכמים יוצא בה י"ח בפסח אתרוג של מע"ש לדברי ר"מ אין אדם יוצא ולדברי חכמים אדם יוצא י"ח סוגיא זו איתא ג"כ בסוכה ד' ל"ה ומבואר שם הטעם דלר"מ הוי ממון גבוה ול"ה

לכם אבל לחכמים דהוי ממון הדיוט שפיר מקרי לכם עיי"ש - והשתא אי נימא דגם גבי מצות שייך האי דינא דכל דבר שבחובה אינה באה אלא מה"ח א"כ אף לחכמים דהוי ממון הדיוט לא מהני מידי לגבי דבר שבחובה שיהי' בא מה"ח מה שהוא ממן הדיוט וכמו שכתב רש"י בפירוש בחולין ד' כ"ב בד"ה משלו דאפילו לרבי יודא דסובר דמעשר שני ממון הדיוט הוא אפ"ה להכי אתי לו למעוטי דבאה מן החולין עיי"ש - הרי בפירוש דלענין סברת דבר שבחוב' לא מהני לן מידי מה שהוא ממון הדיוט א"כ איך אמרו דלמאן דסובר דמע"ש ממון הדיוט הוא אדם יוצא בה י"ח בפסח אלא עכ"ח דבמצוה לא אמרו האי דינא דכל דבר שבחוב' כו' - ואף לדברי הטו"א בחגיגה ד' ח' שהקש' על רש"י הנ"ל והעלה שם דלמאן דסובר מע"ש ממון הדיוט לא נשמע מכאן דדבר שבחובה בא מה"ח עיי"ש א"כ לפי"ז א"ש הא דאמרו דלדברי חכמים אדם יוצא י"ח בפסח - מ"מ עדיין יש להקשות הלא בחגיגה ד' ח' איתא ברייתא מיסת מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין עיי"ש הרי דיש לנו עוד ילפותא על האי דינא הנ"ל (ומה שצריך גם לימוד זה כבר הקשו בתוס' שם בחגיגה וכן בזבחים ד' נ' ותירצו בטוב עיי"ש - וצע"ק לתירוצם דאכתי יקשה למה לן הני קראי בפ' התודה ת"ל מהאי קרא דמיסת) -

ועיין בטורי אבן שם שכתב דמהאי קרא ממעטין אפילו למאן דאמר מע"ש ממון הדיוט הוא כיון דמיסת לישנא דחולין הוא וכמו דמבואר ברש"י בשמעתין א"כ ממילא מע"ש דקדש קריא רחמנא מומעט מזה עיי"ש בטו"א - וא"כ כיון דמהאי קרא דמיסת ילפינן ג"כ דדבר שבחוב' באה מה"ח וצריך שיהי' חולין גמורין בלי שום חלות קדושה כלל ומה"ט מומעט נמי מע"ש אף למאן דסובר מע"ש ממון הדיוט הוא א"כ תיקשה אי נימא דגם במצות שייך האי דינא למה יהי' יוצאין במע"ש י"ח בפסח ובאתרוג של מע"ש י"ח בסוכות אף לחכמים דהא דבר שבחוב' באה מה"ח והאי קודש קריא רחמנא וכן קשה בסוכה ל"ה דהגמרא שקיל וטרי אי דין ממון בעי או היתר אכילה וכן בתרומה טהורה שם ועל כלן קשה כיון דבעינן שיהי' באה מן החולין כל הטעמים לא יספיקו לצאת י"ח בדבר שאינו חולין וע"כ מוכרח דהאי כללא ליתא גבי מצות וא"כ כל א' על מקומו יבא בשלום וכמדומה לי שראיות הללו הן ראיות ברורות שאין עלי' תשוב' ודו"ק -

ואחר שביררנו בעזה"י להלכה דבמצוה לא שייך כללא הנ"ל צריך להתיישב בדברי הבאר הגולה שביאר דברי הרמ"א בסימן רמ"ט שכ' דאין לעשות שום מצוה ממעות מעשר שהוא משום דכל דבר שבחובה באה מה"ח ומה"ט יצא לחלק שם בין מצוה מחיובת או לא עיי"ש - וכיון שקבענו במסמורות נטועות דבמצוה ל"ש זאת צריך לידע טעמו של הרמ"א - אך א"ש משום דבלאו"ה כבר תפס עליו מרן הח"ס בסימן רל"א

בחיו"ד וכתב דהבאר הגולה לא כיון יפה בטעמו של הרמ"א דטעמו ל"ה משום דבר שבחובה באה מה"ח רק משום דמעות עניים הוא ופורע חובו במעות עניים וממילא דאף למצוה שאינה מחיובת לא שרי ליתן ממעות עניים דהא גוזל את העניים ואין זה ענין כלל להא דבר שבחובה דשם מדבר בממון גבוה למצוה של גבוה ואינו מקפח בזה לשום ברי' אבל הכא מעות מעשר הוא מעות עניים וע"כ אסור ליתנו לכל דבר מצוה אחרת דגוזל בזה את העניים ומסיק שם הח"ס להלכה דזה דוקא אם נהג להפריש סתם אז אין לעשות בו מצוה רק לתתנו לעניים משום דהוא מעות שלהם אבל אם בתחלה התנה לעשות מהם מצוה עושה עיי"ש

- (והנה

עיין בפנים בח"ס ודבריו קצת צ"ע במה שכ' דהראי' שהביא הרמ"א בד"מ מביצה כ' הי' כדי שלא נימא כיון דמעשר כספים אינה מצוה מחיובת א"כ דאפשר בזה הוי אמינא דשפיר יכול לעשות בו מה שירצה לזה הביא ראי' מביצה דאמר הריני נזיר ואגלח ממעות מע"ש אף דגם שם אינה מצוה מחיובת להיות נזיר רק מעצמו נדר אפ"ה אחר שכבר קיבל הוי חובה עליו וכ"כ גבי מעשר כספים כיון דכבר נהג עצמו כן כבר חובה עליו ליתן לעניים עיין בפנים ותבין ביתר ביאור - וצ"ע דאם כן הי' ראיית הד"מ א"כ טפי הי' לי' להביא המשנה דמנחות פ"ז מ"ו דתנן שם לפיכך האומר הרי עלי תודה הרי עלי שלמים לא יביא מן החולין והקשה רש"י דהא הוי משנה שאיני צריכה וכתב בתוס' חדשים דאתי לאשמיענן דלא תימא דוק' בפסח דהוא מצוה מחיובת קמ"ל דאף בתודה ושלמים דהוא עצמו קיבל עליו נמי אמרי' כן - עכ"פ מפורש במשנה דאף בדבר שאינה מחיובת שייך האי דינ' וא"כ טפי הי' לו להביא ממשנה וצ"ע - אולם זה באמת קשה גם לדעת הבאה"ג למה לא הביא מהמקור ולמה הביא ממרחק לחמו וצ"ע ודו"ק) -

עכ"פ לפי דברי רבינו הח"ס בטעמו של הרמ"א אין סתירה לדברינו במה שהעלינו דבמצוה לא אמרינן הא כללא כל דבר שבחובה כו' כי שם טעם אחר יש בו וכנ"ל -

ועתה נבא לנידון ספיקתינו שהצגתי מראש דבריי אחרי שביררנו דבמצוה ל"ש הא דבר שבחובה ושם יש רק משום לתא דגזל דגוזל את העניים דהוי מעות שלהם ותלוי הכל היכא הי' מפריש וכמסקנת הח"ס הנ"ל אם הפריש סתם אסור למצוה אחרת ורק מוכרח ליתנו לעניים וא"כ ממיל' דאף להידור מצוה אסור ליטול ממנו ואם הפריש ע"י תנאי שיקח ממנו למצוה אז גם גוף המצוה יכול ליקח ממנו אף דיש על המעות צד חלות של קדושה מתורת נדר שהפריש אותו למצוה וכבר הבאתי מש"ס דחגיגה דדבר שבחוב'

אינה באה רק מדבר שאין עלי' שום חלות קדושה כלל מ"מ כבר הוכחתי בראיות דבמצוה ל"ש האי כללא ע"כ שפיר מותר להביא ממנה למצוה כן נרא' לי בס"ד -
ועיין מג"א סימן תרצ"ד שהביא בשם השל"ה דאין ליתן מתנות לאביונים ממעות מעשר וכתב המחה"ש שם מטעם דפורע חובו ממעות מעשר - ולא כתב הטעם משום דבר שבחובה כו' וע"כ מהטעם שכתבתי דבמצוה לא אמרינן זאת ואף דבשל"ה גופא בה' מגילה כתב זה הטעם - נרא' לי דהוא רק לשון מושאל אבל עיקר הטעם הוי כמו שכ' המחה"ש דפורע חובו ממעות עניים וע"ש הכל בעזה"י והנרא' לפענ"ד בענינים אלו כתבתי וה' יאיר עיני בתורתו לכוון האמת לאמיתה של תורה ולהוציא כל דין ומשפט של תורה לאורה זכה וברור' אכי"ר וחתמתי שמי פ"ק בוסערמין יצ"ו ב' נח תרע"ג לפ"ק.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב.

אחרי מופלג בשנים מצאתי מציא' גדולה אשר הקנהלי לי ד' אמות של הלכ' בתשובת פני יהושע לרבן של ישראל מרן יהושע אבדק"ק קראקא ז"ל בסימן ב' שכתב ממש כדברינו הנ"ל דדוקא בקרבנות אמרו האי כללא דכל דבר שבחוב' והרגיש בכל הראיות שכתבתי ממנחות וחולין ממש כל דברי כתובים שמה אחת מהן לא נעדר וב"ה שהניחני בדרך האמת לכוון לדעת תורה מרנא ורבנא הנ"ל אשר נודע בשערים מגדולת תורתו כמבואר בהסכמת שר התורה בעל שו"מ ז"ל - ועיי"ש שכתב עוד דלית' במעות מעשר שלנו שום קדושה והם חולין גמורים ואף קרבנות שאינם באים מן החולין יש להביא מהם והביא מחו"מ סי' רי"ב דכל הקדש שלנו יש לו דין חולין ופסק שם דיש ליתן ממעות מעשר על מצות שקונה בביה"כ ולשאר מצות ואין בזה משום פורע חובו ממעות עניים דהא אינו מחיוב ליתן להם עיי"ש שהאריך לתת טעם לדבריו וכדי שלא יקשה מדבריו על דברי רבינו הח"ס שהבאתי בפנים - נרא' לי להשוות את דבריהן דהפנ"י מיירי במעשר שהפריש סתם - משא"כ היכ' דנהג מכבר ליתן מעות מעשר רק לעניים יודה הפנ"י שאסור ליתן מהם לשאר דבר דודאי על דעת מנהגו הפריש וכבר זכו בהן העניים והן מעות של עניים ולא גרע ממכירי כהונה ועיין בטו"ז ביו"ד בענין זה ודו"ק -
שוב מצאתי עוד במהר"מ שיק או"ח סי' שכ"ג שהביא דברי הסדר משנה במה שסובר דגם במצוה אמרינן כל דבר שבחוב' אינה באה אלא מה"ח והשיג עליו ג"כ וכתב דדוקא בקרבן אמרו כן ולא לענין מצוה והרגיש בהראי' מהא דפסחים ל"ה הכהנים יוצאים בחלה ובתרומה ובלחמי תודה אם עשען לעצמו עיי"ש - ושתי המאורות הגדולים הנ"ל

יתנו עידיהן שדרכי ב"ה דרך זך וישר כי כיוונתי לילך בדרכיהם כן ידרכני ה' במעגלי צדק ועל מי מנוחות ינהלני נצח סלה ועד אכי"ר -

סימן פב

בעזה"י אור ליום ועש"ק ואו' דחנוכה ר"ח טבת תרס"ח לפ"ק בוסערמין יצ"ו:
לכבוד ידי"נ הרבני האברך המופלג בתורה חו"ש כש"ת מו"ה משה קליין אבן יקר בק"ק סערענטש יע"א.
אחדש"ח קבלתי יקרתו וע"ד שביקש לכתוב לו ממה שנתחדש לי בבי מדרשא כעת לעשות רצונו חפצתי ואודיעו מה שהעליתי בס"ד בישוב דברי הכ"מ בפ"ז מה' מעילה שכתב וז"ל וא"ת ליבטל ברובא וי"ל דדבר שיל"מ הוא עכ"ל -
והנה הברכת הזבח כתב עליו דלא דק בזה דכבר דחה זאת תוספות בעצמם סוף מעינ' וכתבו דליכ' למימר מטעם דישל"מ דמדרבנן לא בטיל וכן נתקשה בזה המל"מ עיי"ש - ובעזה"י עלה בידי לתרץ דברי רבינו הכ"מ באופן נאות מאד - דידוע דברי הר"ן בנדרים נ"ב בטעם דישל"מ כיון דעתיד להיות היתר א"כ דמי לדם הפר ולדם השעיר דאינן מבטלים זא"ז דשניהו עולין לזריק' והוי היתר בהיתר - ולכאור' הקשיתי דלדבריו למה דין דשיל"מ דרבנן הוי לי' להיות דין דאוריית' כמו דם הפר ושעיר דמדאו' לא מבטלין זא"ז - אך א"ש כיון דבאמת השתא עדיין לא הותר ל"ד לדם הפר ושעיר ורק כיון דעתיד להיות מותר יש לו דמיון קצת ע"כ החמירו בו חכז"ל וכן כתב הפרמ"ג ריש סי' ק"ב במש"ז עיי"ש - ועפי"ז נרא' לומר דבר חדש לרבי שמעון דסובר בכל התורה דכל העומד להיות ולעשות כעשוי דמי ונחשב הענין כאלו כבר נעשה בו דבר העומד להעשות כמו כל העומד לזרוק ועוד בשאר ענינים בש"ס דוק ותשכח בכל המקומות ולדידי' הוא סבר' דאוריית' א"כ לדידי' דבר העתיד להיות מותר כמאן דהותר דמי וכהיתר חשבי' לי' והוי היתר בהיתר ודמי לדם הפר ושעיר א"כ לדידי' י"ל דדין דשיל"מ דאוריית' הוא ומדאו' לא בטיל כן נרא' לי לומר והיא מילתא חדתא - אך יש לדחות עפי"ד תוס' בכמה דוכתא שכ' דגם ר"ש לא בכל מקום סובר כמאן דעשוי דמי רק היכ' דאיכ' מצוה כמו גבי זריקת דם או פדיית פרה אבל במקום דליכ' מצוה לא סבירא לי' הך סבר' א"כ ממילא באיסור דעלמ' דליכ' גבי מצוה בהתרתו ל"ש לומר דנחשב כאלו כבר הותר א"כ גם לר"ש ל"ה דינא דדישל"מ רק דרבנן - אמנם ראיתי בשעה"מ בפ"ד דגירושין שהעלה דע"כ לא פליגי ר"ש ורבנן בהך סבר' אי נחשב כעתיד להיות אלא היכא דאינו עומד להיות במצב האחר מצד עצם ענינו רק מכח המצוה עומד להשתנות למצב אחר אז פליגי רבנן אבל בדבר שעומד

לכך מצד עצם ענינו כמו הא דידות ארוכים דעומדין לקצוץ מצד עצמו כיון דארוכות יותר מדאי בזה כ"ע מודים דכעשוי דמי ובזה הוא מפורש דברי הרמב"ם בפי"ג מתרומות שכתב דאם נפל סאה תרומה למאה סאה חולין ולא העלוהו עד שנפל עוד סאה וכתב דאם הי' ידע מהראשונה קודם שנפל השני' אינו מדמעת וכן הוא בר"ש בפ"ה דתרומות וכתבו הרא"ש בפרק גיד הנשה והר"ש שם דר"ש לשי' דסובר בכל מקום העומד להיות כך כעשוי דמי וה"נ כל העומד להרים כהורם דמי והוא ז"ל דחה דבריהם וכ' דלא תלי' כלל בפלוגת' דר"ש ורבנן דהכא שאני דהדבר עומד מצד עצמו להרים ממנו הסאה שנפל לתוכו כדי שלא יצטרך ליתנו לכהן בדמים פחותים וכ"ע מודו בזה דכהרים דמי והיינו טעמא דרמב"ם עיי"ש שהכריח דבריו כן מש"ס דמנחות קנ)

היוצא לנו מדברי השעה"מ דכל היכ' דהענין העתיד לבא בא מצד עצמו מטבעו ומהותו ולא מכח איזה פעיוה חיצוני כמו מצוה וכדומה לכ"ע כעשוי דמי ונחשב כאלו כבר בא למצב השני - וא"כ כ"כ באיסור העומד מצד מצד עצמו להיות מותר לכ"ע חשבי' לי' כהיתר ובזה דשיל"מ דאורייתא - (ויש לעיין בזה בש"ע סימן ק"ב ודו"ק) - והנה בנידון פרוטה של הקדש שנפל לכיס של חילין או אמר פרוטה מן הכיס יהי' הקדש ודאי דפרוט' זו עומר לחלל כדי שלא ימעיל בו וכדי שלא יצטרך ליתן כל הכיס לגזבר ואדרב' עוד עדיפא מהא דתרומה דכתב הש"ה"מ דחשוב כאלו הורם כבר כיון דעומד להרים כדי שלא יצטרך ליתנו לכהן בזול וכאן דאם לא יחלל לא יוכל להשתמש בכיס זה כלל כמובן א"כ ודאי דעומד להתחלל מצד ענינו ולכ"ע כמחולל דמי א"כ דמי לפר ושעיר דאינן מבטלין זא"ז מדאו' א"כ שפיר כתב הכ"מ דכאן דשיל"מ דאוריית' ומיושב מאד דברי רבינו הכ"מ - אך כ"ז לשי' הר"ן בטעמא דדשיל"מ אבל לטעם רש"י לא שייך כ"ז כמובן - א"כ א"ש ג"כ מה שדחו תוס' במעילה לטעמא דדשיל"מ גבי פרוטה שנפל לכיס חולין משם דכבר הוכיח הנו"ב תנינא יו"ד סוף סי' נ"ג דתוס' לא ס"ל טעמו של הר"ן א"כ לדידהו לא שייך כ"ז אבל לשיטת הר"ן שפיר י"ל כנ"ל וא"כ דברי הכ"מ אמורין אליבא סברת הר"ן וא"ש בס"ד - אמנם כשאני לעצמי נתקשיתי טובא בדברי הכ"מ שהקש' דליבטל ברובא כיון דמיירי שהוציא כל הכיס ומעל בודאי כמו שכ' הוא עצמו א"כ איך יופטר מכח הרוב דחולין כיון דעכ"פ בודאי הוציא גם הפרוטה של הקדש ודמי למאי דאמרינן דבמשא לא מהני רובא דכדאיתא דמי ותוס' שפיר הקשו לר"ע דסובר דאף כשהוציא פרוטה אחת מעל דנימ' דהוציא מהרוב דכל דפריש מרובא פריש והפרוטה של הקדש עדיין בכיס אבל לרבנן דמיירי שהוציא כל הכיס וא"כ גם הפרוטה של הקדש הוציא איך מהני לכאן רובא כיון דודאי מעל - ודוחק לומר דהקושיא היא דנימא

דההקדש נהפך להיות מותר וכמו שכ' הרא"ש בפ"ג דחולין אבל זה צ"ע טוב' לומר כן גבי הקדש דקדוש' שבהן להיכן הלך ועיין ראב"ד פט"ו ממעשי הקרבנות ה"ז וצע"ג - ודע דבמה שפירשתי קו' התוס' במעיל' דהוא מטעם דכל הפריש מרובא פריש יתורץ קו' הפליתי ופרמ"ג בסי' ק"ב שהקשו לשי' המרדכי דהיכא דנולד בתערובות ל"מ ביטול א"כ מה הקשו בתוס' דהא הכא נולד בתערובות עיי"ש - ולהנ"ל א"ש די"ל דדוקא ביטול ל"מ אבל סברת כל הפריש מר"פ גם בזה אמרי' ודו"ק ועפ"י הנ"ל יהי' נפשט ספיקת בעל סידורו של שבת אי אמרי' מרובא פריש בדבר שיל"מ - ולהנ"ל דקו' התוס' הי' מטעם מר"פ וע"ז כתבו דאין לומר מטעם דישל"מ משמע דבדבר שיל"מ גם מרובא פריש לא אמרינן - ואחר שבא לידי בשאלה ספר שדי חמד פאת השדה מערכת ב' ראיתי שהביא בשם גאון א' שתי' ג"כ כן לקו' הפליתי דכונת התוס' הי' מכח מר"פ ונהניתי מאד לכוין לדעת גאון המובא שם עיי"ש - וגם ראיתי בשו"ת טוב טעם ודעת להגאון מו"ה שלמה קלוגער ז"ל חיו"ד סי' קמ"ז במהד"ק שקדמני בחידוש מילתא הנ"ל דלר"ש יהי' דשיל"מ דאורייתא וגם לרבנן היכא דעומד מצד עצמו לכך עיי"ש דשנינו לדבר א' נתכוונו ורק אני ביארתי הדברים יותר וכתבתי דתוס' לשיטתייהו שפיר דחו עיי"ש והנאני מאד ת"ל להיות בן גילו -

ואשאר בזה ידידו דו"ש באהבה.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן פג

בעזה"י אור ליום ד' שמות תרס"ח לפ"ק בוסערמין יצ"ו.

לכבוד ידי"נ עוז הרב הגאון החו"ב בחדרי תורה כקש"ת מו"ה מו"ה פינחס הלוי' ביללייטצער נ"י (ז"ל) אבד"ק סערעטש והגליל יע"א.

בידיעה של חיבה אודיעו כי תשובתו הגיעני ע"י ידידנו האברך מו"ה משה נ"י ואם כי בו ירה יירה חצי השגותיו עלי נאמנים עלי פצעי אוהב ודבריו היו לי לשעשוע ואחזיקנא לי' טיבותא על כי יקרו דברי' בעיניו לבקש מאת ר' משה הנ"ל את תשובתי שכ' לו ולשום עין בקרת עליהם ועתה הנני לתשובתו ולהשיב על השגותיו שהשיג עלי - ראשית דברי הדרגנ"י לדחות דברי מה שהעליתי כיון דעומד להתחלל כמחולל דמי והוי דשיל"מ - וכתב מעכ"ת נ"י דהוכיח סופו על תחלתו כיון דלבסוף הוציאה ולא חיללה הוברר הדבר למפרע דלא הי' עמד לכך עכ"ד - לא אדע דבריו בזה הלא הש"ס מלא מזה דאפילו באופן שלא נעשה הדבר לבסוף אפ"ה טרם שנודע סופו מחשבינן אותו למה שמוכן להיות וכמו

דאיתא בב"ק ד' ע"ו דאפילו אם נשפך הדם ולא נזרקה לבסוף אפ"ה מיחשב כזרוק עיי"ש - ולסברתו עדיפא הוי לי' להקשות אהא דתרומות דאמרינן כל העומד להרים כהרים דמי דאמאי לא נימא כיון דלא הורמה הוברר הדבר דלא עמד לכך משעה ראשונ' - אלא ע"כ דהאמת הוא כיון דבאמת עמד לכך ורק עפ"י מקרה לא נעשה בו הדבר שהי' ראוי לעשות בו מ"מ עי"ז לא יגרע מצבו הראשון ושפיר מחשבין בו כמו שנעשה הדבר העתיד להיות מצד ענינו וא"כ גם כאן בפרוטה כיון דמצד עצם ענינו הי' עמד להתחלל ע"כ אז שפיר נחשב למחולל ואינו בטל מה אמרת כיון דלבסוף לא חיללה איגלאי למפרע דלא עמד לכך - ז"א דקודם שהוציא' שעוד הי' יכול להתחלל נחשב כמחולל מפני שעוד לא נתבטל חילולה ואז לא בטל ובשעה שהוציא ונתבטל החילול אז בעת הזאת אין במה להתבטל וא"ש ולק"מ - אולם מצאתי בתוס' חגיגה דף ד' סוף ע"א דכתבו כסברת מר ידידי נ"י (ז"ל) וז"ל דעד כאן לא מחייבי לי' הכא אלא משום דעומד לכוף רבו כמאן דמשוחר דמי אבל התם דמית איגליא מילתא דל"ה עומד לשחרור עכ"ד - וזה כסברתו והי' לי' למר לאיסתעיא מדבריהם - אלא דבאמת גם על התוס' קשה מהמקומות שהבאתי דמוכח באף דלבסוף לא נעשה המעשה מ"מ לא ניגרע בזה מצבו הראשון שנחשב לכך בעוד שהי' ראוי לעשות בו המעשה שהוי ראוי לעשות כמו בנפשך הדם אפ"ה אמרינן בי כל העומד לזרוק כז"ד וצ"ע מאד - ואולי י"ל דשאני התם בתוס' דהם מתרצו גבי חצי' עבד וח"ב שהמית דבא החיוב בשעה שאיגלאי דאינו עומד לכך ע"כ דנינן לי' לכך כמו שהוא עתה אבל היכא שאנו דנין על השעה שעוד לא ידעינן שלא יהי' נעשה בו הדבר שראוי לעשות בו כמו הכא גבי פרוטה שרוצין שיתבטל קודם ההוצאה ואז באמת עדיין לא נתבטל החילול וכן שם בב"ק דנין על קודם שנשפך וא"ש ולק"מ ודו"ק קנא)

ומה שהק' כהד"ג על הר"ן דנדרים הנ"ל מר"ל זבחים ד' ע"ח דס"ל דפגול ונותר וטמא מבטלין זא"ז הלא שם הוויין כולן איסור דומיא דעולין ואפ"ה מבטלין זא"ז ונכנס בפרצה דחוקה - ולי א"ש בעזה"י לפי"מ דאמרו במעילה ד' י"ז דפיגול ונותר אין מצטרפין זע"ז מפני ששני שמות הן ואף דאמרו שם דלענין אכילה מצטרפין מ"מ כבר כתבו תוס' בזבחים שם דלענין לאו שילקה אין מצטרפין והיינו מפני ששני שמות הן וא"כ אפשר בזה מודה הר"ן דמבטלין זא"ז ודברי הר"ן נאמרים דוקא בשהן שוין בשמות דומיא דדם הפר ודם השעיר דשניהן שם דם להם אבל בשאינן שוין בשמות גם הר"ן מודה דמבטלין זא"ז והוא נכון בעיני בס"ד - והלום ראיתי בח"ס יו"ד סי' צ"ו שהרגיש בדברי הר"ן מהאי דר"ל הנ"ל ועיי"ש מה שכתב בזה ומה שכתבתי ג"כ נרא' לי - ועוד נ' לומר דפיגול עם נותר ל"ה מין במינו כלל דלא שוו באיכותם משום דאיסור נותר הוי בכל הקדשים ופיגול

ל"ה בכל הקדשים כמו דקיי"ל דאין פיגול במתירין דהיינו בקומץ או במנחת כהן וכיון דלא שוה איסורן דגדול כחו של נותר מכחו של פיגול ל"ה מב"מ ועיין בח"ס שם לענין צמר גמלים וצמר רחלים כעין זה ודו"ק -

והנה ראיתי מה שכתב על קושייתי על הכ"מ מטומאת משא וכמו שכתבתי בתשוב' דלעיל וכתב מדברי המל"מ דטומאת משא ל"ה רק דרבנן - הנה לא נעלמו ממני הדברים ואף אני לא בניתי קושייתי ע"ז רק הבאת סמוכים מטומאת משא ועיקר קושייתי הוא לן דהוציא בודאי פרוטה של הקדש דהא הוציא כל הכיס איך יופטר ממעילה ומה אהני לן רוב חולין וכי נתהפך לחולין קדושה שבו להיכן הלך בשלמה באיסור דעלמ' כך גזרה התורה דאיסור נהפך להיות היתר אבל מנא לן זה גבי הקדש ל"מ לבר פדא בנדרים כ"ט דגם קדושת דמים לא פקעה בכדי בודאי קשה קושייתי - ורק אפילו למאן דפליג אבר פדא וסברי דבקדשת דמים פקעה בכדי היינו היכ' דהוקדש לזמן וכיון דמטי זמני' פקעה אבל היכא דהוקדש לעולם איך ובמה יפקע קדושתה בכדי ע"י הרוב של חולין דאיתנייהו גבי' וכש"כ להנך שי' דאפילו באיסור לא אמרינן אי' נהפך להיתר אלא אפילו להנך דסברי הכי גבי איסור והיתר מנא לן לומר כן גבי הקדש וזכר לדבר מה שאמרו בפרק שילוח הקן גבי הקדש כל היכא דאיתא תחת בי גזי דרחמנא איתא וא"כ גבי תערובות פרוטה של הקדש בחולין נמי נימא כל היכא דאיתא תחת בי גזא דרחמנא אית' וההקדש לא פקעה ממנה -

ואוסיף עוד בחיזוק הקושיא דהרי מבואר בביצה ל"ח דממון לא בטיל ע"י הרוב א"כ מאי הקשו דליבטל הפרוטה של הקדש ובשלמ' על התוס' לק"מ דהם הקשו שטעם כל דפריש מר"פ וכמו שכ' בסי' דלעיל אבל על הכ"מ שפיר קשה - אך דבאמת מהך דביצה כבר עמד הש"ש ש"ו והעלה דבהקדש אין דנין על הממון רק על איסורא עיי"ש קנב) אילם לפע"ד עוד לא נתבררו הדברים לומר בפשיטות כן דגבי הקדש לא דנין כלל על הממון דיש עוד דברים בגו וכמו שאגיד בס"ד - והוא דעכ"פ מודה השיש דלענין ממון לא בטול והיינו שיצטרך לשלם להקדש הקרן היינו פרוטה הזאת ורק לענין חומש וקרבן דהוא איסורא לענין זה לחוד בטיל אבל ודאי דהקרן מוכרח לשלם דלא גרע ממזיק להקדש דקיי"ל דאין בו מעילה אבל הקרן שהפסיד להקדש מוכרח לשלם וכמו שהוכיח הפנ"י בב"מ ד' נ"ז בדעת הרמב"ם דמזיק להקדש חייב לשלם הקרן מה"ת ואם כי תוס' בב"מ ד' צ"ט לא ס"ל כן עיין שם (ועיין ג"כ בבית יצחק להגאון מלבוב ז"ל יו"ד ח"ב סי' קמ"ט) מ"מ הכא ל"ה מזיק וכי נחזקה המטבע להקדש דהיא ישנו במציאות וכל היכא דעומדת תחת בי גזא דרחמנ' עומדת לכן נראה פשוט כיון דקיי"ל דלענין ממון

לא מהני ביטול ע"כ הכא לכ"ע אף לשי' התוס' הנ"ל מחייב לשלם הקרן היינו הפרוטה להקדש ורק לענין חומש וקרבן דהוא נוגע לאיסור מעילה י"ל דבטול וז"פ - וכיון שכן איכ' להקשות טובא לפי"ד הרי"ט אלגזי בפ"ד דבכורות דהעלה דמשו"ה לא מהני ס"ס בבכור להוציא מקדושת בכור ע"י ס"ם שמא כסף לחוד מהני ואת"ל כסף אינה קינה שמא קיי"ל כרמב"ם עיי"ש שיש לעשות הרבה ס"ס להקל וכתב דכולן לא מהני דכיון דממונא לא מפקיעין ע"י ס"ס וא"כ אין הנכרי יכול להוציא ממנו ע"י ס"ס זו א"כ איסורא בתר ממונא גריר דגם האיסור בכור לא הופקע ע"י ס"ס עי"ש קנג) וא"כ קשה נימא כמו כן הכא דכיון דלענין ממונא לא בטיל ואכתי ברשות הקדש קאי וכל היכא דאיתא תחת בי גזא דרחמנא איתא א"כ ממילא גם איסור מעילה הוי דהא בהא תליא כיון דעודנו ברשות הקדש היא ממילא מקדשי השם הוא ומעל - ואם כי אין ראי' כ"כ מהריט"א הנ"ל דהתם לחומרא אמרינן דאיסורא בתר ממונא גריר אבל אכתי מנא לן לומר כן גבי מעיל' להקריב קרבן דיש לחוש שיפגע באי' חב"ע - אבל אף בלי הריט"א הנ"ל קשה כיון דאי' מעילה בקדשי השם תלוי וכיון דהכא לענין ממון הקדש לא בטיל ואכתי ברשות הקדש קאי א"כ ממילא דאכתי מקדשי השם הוא וממילא כריך אחריו איסור מעילה ג"כ ודומה לזה מצינו בתוס' פסחים כ"ט דכתבו דהיכא דליכא קרן ליכ' חומש ואשם ואנן נימא ג"כ להיפך דהיכ' דאיכא לקרן ולא נתבטל ממילא דאיכ' ג"כ לחומש ואשם כיון דאגודין זב"ז - ואין לדחות דהא במזיק ממון הקדש איכ' קרן וליכ' חומש ואשם - שאני התם דכך גזרה חכמתו יתברך דבאופן זה ליכא חומש ואשם - אבל היכא דנהנה באופן דחייבה התורה חומש ואשם - ורק מטעם דליתא במציאות לקדשי השם אתה רוצה לפטרו היינו מטעם ביטול - וכיון דע"כ לענין קרן ישנו במציאות דלא בטיל ויש כאן קדשי השם ממילא דיש כאן ג"כ איסור מעילה וזה ברור בסברא לפי קט שכלי וא"כ דברי הש"ש צ"ע בעיני ולא ברורים לי - והנה מריש הוי קשיא לי על דברי הרי"ט אלגזי הנ"ל דהעלה דאי' בתר ממונא גריר מביצה שם דאמרו לענין ממונא לא בטיל ולענין אי' תחומין בטיל ואמאי לא נימ' דאיסור בתר ממונ' גריר - אך שוב הדרני בי דע"כ לא אמר הריט"א דאי' בתר ממונא גריר רק היכא דאיסור וממון אגודים זב"ז ושניהן מחד טעמא היא כמו גבי בכור דאי נימא דע"י ס"ס ל"ה בכור משום דקנאו הנכרי ממילא גם לענין ממון הוי שלו וכיון דלא מפקיעין ממונ' ע"י ס"ס ואכתי של ישראל הוא ממילא הוי של ישראל גם לענין אי' דבכור - משא"כ באי' דתחומין וכי תלוי אי' דתחומין באי' ממון והא אפילו בנתן לו המים והמלח דליכ' אי' ממון אפ"ה איכ' אי' תחומין וכיון דאינן תלוין זב"ז לא שייך סברת הריט"א וא"ש - וע"כ ממיל' הכא גבי פרוטה של הקדש דשפיר

תלוין ואגודין זב"ז שפיר קשה כיון דלגבי ממונ' לא בטיל ממילא דלא יכול ליבטל גבי איסור' דמעילה וצ"ע ודו"ק - שוב מצאתי ברשב"א חולין קל"ט דבהקדש דמים כל דין ממון בעלים עלה מזה סיוע גדולה לדברי עיי"ש דפריך ג"כ קדושה שבהן להיכן הלך ומתרץ דנעשה הפקר ופקע שם בעלים עש"ה וא"כ הכא דע"י ביטול לא נפקע שם בעלים שפיר קשה קדושה שבהן להיכן הלך ודו"ק -

ואשאר בזה ידידו דו"ש וש"ת באהבה ובלנ"ח.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן פד

נשאלתי באחד שהרצען עשה לו מנעלים ונגמרו בערב שבת ורק עוד לא נשמט מהם הדפוס והוא צריך להם בשבת אם מותר לשמוט הדפוס מהמנעלים בשבת ע"כ השאלה.

תשובה. נראה לי דיש לאסור ואם כי לכאורה מבואר בש"ע סי' ש"ח סעי' י"ד להיפך דשפיר מותר לשמוט הדפוס ממנעל אפילו כשהוא מהודק והוא מש"ס שבת קמ"א דקיי"ל כרבנן דסברי דמנעל שעל האימום הוי כלי עיי"ש - עכ"ז נרא' לי לאסור והוא עפי"ד הכ"מ בפרק כ"ד מכלים והתיו"ט בפ' כ"ו דכלים הביאו שכ' דמה"ט סברי החכמים דהוי כלי משום דאף טרם שנשמטה מעל האימים הוי כלי משום דאינו מחוסר מלאכה הצריכ' אומן שהדיוט יכול לשומטה מהאימום עיי"ש - ולפי"ז נראה דזה דוקא הי' במנעלים שלהם אפשר דלא הי' צריכים מלאכת אומן לשמוט המנעל מהאימום אבל במנעל שלנו כפי שדברתי עם הרצען ואמר לי שההדיוט שאינו בקי במלאכה זו אינו יכול לשומטה וגם כי צריך להשמטה כלי אומן שמיוחדת לכך אשר מזה עצמו יען שצריכה לכלי אומנית ל"ה בכלל שההדיוט יכול לעשות שהכונה במלאכת ההדיוט הוא אשר ההדיוט יכול לעשות בלי שום כלי אומן וכל היכא דצריך לכלי אומן אז אף אם שההדיוט ג"כ יכול לעשות הוי בכלל מלאכת אומן כן נראה לי בפשיטות - וא"כ עפי"ז גם לרבנן עדיין לא וגמר' מלאכתה ול"ה עדיין כלי ואסור לטלטלה וממילא דאסור לשומטה - ועוד יותר י"ל כיון דעוד לא נגמרה מלאכתה איכ' בההסרה זו משום מכה בפטיש - ומה גם לפי"מ שנהגו הרצענים אחר ששמטו הדפוסים מהמנעלים לחרוט בברזל את היתידות שבתוך כף המנעל כי זולת זה א"א לדרוך על כף המנעל בודאי עוד לא נגמר המנעל טרם שנשמט האימום מהם - וא"כ לפי"ז אסור לטלטל המנעל כיון דעוד לא נגמר ואין שם כלי עליו וממילא דאסור לשמוט ממנה האימום והשומטה חוששני

בו משום מכה בפטיש שהוא אב מלאכ' כן נראה לי לדינ' ותמה אני על הנושאי כלים של הש"ע שלא עוררו בזה ודו"ק -

ואגב אזכיר מה שצ"ע לי ברש"י שבת קמ"א ע"ב שפירש הטעם דלר"א אסור לשמוט המנעל מהדפוס דסובר דמנעל שעל האימום ל"ה כלי ע"כ אסור לטלטל עיי"ש - למה לא קאמר טפי עפי"ד הרא"ש והר"ש והרע"ב בפכ"ו דכלים דפירשו בטעם דר"א דמטהר במנעל שעל האימום משום דלא נגמר' מלאכתה עד שיסירה מהאימום וכן מורה פשטא דמתני' שם א"כ בזה ששומטה מהדפוס הוא גומר בה את המלאכה וא"כ איכא בזה משום מכה בפטיש וא"כ טפי הי' לי' לרש"י לפרש בטעם דר"א משום מכה בפטיש ממה שפירש משום איסור טלטול שהוא דרבנן וצע"ג ודו"ק -

ר"ח טבת תרע"ד לפ"ק בוסערמין יצ"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן פה

בעזה"י אדר תרע"ד לפ"ק בוסערמין יצ"ו.

הנה תשובתי הנ"ל הדפסתי בוילקט יוסף דשנת תרע"ד סי' ע"ג ובסי' צ"ו השיגו עלי הגאון מו"ה משה גינז נ"י אב"ד דק"ק קערעסטור יע"א והרב הדיין דק"ק עיר חדש יצ"ו ואני השבתי עליהם בארוכה ורק מפני שערורת המלחמה לא הגיעה לדפוס ועתה הנני מציע תשובתי עליהם בס"ד -

ראיתי שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד והעלו דאיסור מכה בפטיש לא שייך רק בעושה מעשה בגוף הדבר להשלמת הפעולה משא"כ היכא דאין צריך עוד לאיזה מעשה בגוף הפעולה רק דעושה מעשה בדבר חיצוני ל"ש לדון משום מכה בפטיש וע"כ אין בהשמטת האימום מהמנעל משום מכה בפטיש כיון דהמנעל כבר נשלם בכל צדדיו ואינו חסר רק מה שנדבק באימום א"כ המעשה רק באימום שהוא דבר חיצוני למנעל היינו מעשה ההסרה ע"כ אין בזה משום מכה בפטיש עכ"ד בקצרה -

ואני תמה עליהם איך לא שתו לבם על דברי מאור עינינו רש"י ז"ל במה דפירש במתני' ד' ע"ג בד"ה מכה בפטיש הוא גמר כל מלאכ' שכן אומן מכה בפטיש על הסדן עיי"ש וכן פירש הרמב"ם בפיה"מ וכן פירש הרע"ב במתני' שם - הרי שלשה רועים עדים נאמנים דאיסור מבפ"ט אינו מוכרח להיות נעשה בגוף הפעולה כי הגע בעצמך לפירוש השלשה רועים הנ"ל שפירשו דהגמר הוא במה שמכה על הסדן אחר שכבר גמר גוף הפעולה וכבר השלים רדידת הטס ואינו רוצה להרים יד עלי' עוד ומכה באחרונ' על

הסדן והפטיש לא פגע ולא נגע כלל בהטס ואפ"ה חשוב הכאה אחרונה הלז גמר מלאכ' ועל כרחך דעיקר תלוי איך הוא דרך האומנים לגמור פעולה הלזו לא שנא אם הגמר נעשה בגוף הפעול' או חוץ ממנה אם כן הוא דרכן של האומנים לגמור במעשה זו את פעולתן חשוב גמר מלאכה ויש בה משום מכה בפטיש כן נראה ברור בעזה"י -

ונראה דעל זה רמזו רבה ור' זירא בדבריהם בשבת דף ע"ה דאמרו כל מידי דאית בי' גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש הם סתמו דבריהם ואמרו כל מידי לרבות כל אופני ההגמרה שינהגו האומנים בין אם נעשה בגוף הדבר או חוץ ממנה בכל אופן חייב משום מבפ"ט - ובזה מצאתי ישוב לדקדוק שדקדק בספר ברית משה שנדפס מחדש על הסמ"ג במצות ל"ת סי' ס"ה שכ' בזה"ל על כל גמר מלאכה חייב משום מבפ"ט עכ"ל הסמ"ג - ודקדק הנ"ל למה שינה רבינו מלשון הש"ס דאמרו כל מידי דאית בי' והוא כתב סתם על כל גמר מלאכ' עיי"ש מה שכתב עפי"ד - ולדבריי מדויקין מאד דבריו דבכונה שינה לשונו דלא תטעה לומר דהגמר תלוי בגוף הפעולה כמו דמשמע לכאורה מלשון הש"ס דאמר כל מידי דאית "בי'" ותיבת בי' תסוב על הכלי ולא על המלאכ' ועפי"ז תהי' מוכרח הגמר להיות דבוק בכלי, וע"כ כתב סתם על כל גמר מלאכ' היינו לשלול זה וכלל הכל היינו שבכל אופן שיהי' הגמר חייב משום מבפ"ט - או נראה פשוט בביאור דברי הסמ"ג הנ"ל דמלשון הש"ס נראה לכאור' דלאו כל הגמר הוי גמר לענין מבפ"ט והטיל תנאי בדבר והיינו דקאמר כל מידי דאית "בי'" משמע דאם ל"ה "בי'" אף דבאמת גמר בזה הכלי לא הוי בכלל מכבפ"ט ועפי"ז הי' מוכרח לומר דצריך שיהי' בהגמר איזה תוספות תיקון או הידור בגוף הפעולה והיינו דקאמר דאית "בי'" וחשוב גמר משא"כ היכא דלא ניתוסף בו בכלי מידי לא חשוב גמר וע"כ מוכרח לומר כן דאל"כ מה תחלק בין גמר לגמר ומזה הי' משמע כדברי הגאון מוהר"מ גינז והרב הדיין הנ"ל דצריך שיהי' איזה תיקון ותוספות בגוף הפעולה - וע"כ לשלול זאת שינה הסמ"ג מלשון הש"ס ולא כתב תיבות "דאית בי'" היינו לומר דאין תנאי בדבר ולא תחלק בין גמר לגמר ולעולם חייב על כל גמר מלאכה באיזה אופן שיהי' כן נראה ברור בכונתו וא"כ עפי"ז יש ראי' לדבריי בס"ד -

ולפי דרכנו למדנו דגם הר"ן שחולק על רש"י בביאור ענין מכה בפטיש עיין ר"ן במשנה דארבעים אבות מלאכות דפירש דמיירי מההכאה שמכה על הכלי בעצמו בגמר מלאכ' וכן החזיק בפשט זה הה"מ בפ"י מה' שבת - י"ל דלא השיג על רש"י רק בביאור ענין מכה בפטיש הנאמר במתני' כי לדעתו קשה על פירושו של רש"י מפרק הבונה דמוסיף רשב"ג אף המכה בקורנס על הסדן א"כ משמע דמכה בפטיש הנאמר ברישא לא מיירי

מההכאה שהוא על הסדן - אבל בזה דמשמע מרש"י דהגמר אינו מוכרח להיות נעשה דוקא בגוף הפעולה בזה גם הר"ן יודה דבאופן שנהגו האומנים לעשות גמר אף חוץ מגוף הפעולה ג"כ יש בה משום מבפ"ט - וראי' לזה דהלא גם הסמ"ג מפורש ענין מכה בפטיש כפי' הר"ן עיי"ש מה שהביא בשם ר"י והוא ר"י המובא בתוס' דף ק"ב עיי"ש - ואפ"ה סובר דבכל ענין שיהי' הגמר יש בה משום מבפ"ט וכמו שכתבתי בכונתו - ועוד מצאתי און לדבריי דבגוף הדין אין נפ"מ בין פרש"י לפר"ח המובא בר"ן הנ"ל מדברי היראים בעמוד זמנים סי' ק"ב שכ' לפי שהאומן מכה בפטיש על הסדין או על הכלי בשעת גמר מלאכה עכ"ל - הרי דהוא הרכיב שני פשטים הנ"ל ואי נימא דלפר"ח מוכרח שיהי' הגמר בגוף הפעולה ולרש"י אף בחוץ הוי גמר א"כ איך כלל אותם יחד הלא הם רחוקים זמין ונפ"מ גדולה ביניהם לדינ' וע"כ דליכ' פלוגת' כלל ביניהם ורק משמעות לישנא איכ' בינייהו וזה ראי' גדולה לדעתי בס"ד - וכן כתב המאירי בשבת במשנה הנ"ל וז"ל המכה בפטיש ובכללו כל גמר מלאכ' שהוא זו דרך האומנים כשגומרים מלאכתם מעיינים בה אם נשאר בה דבר מועט להשלים תיקונו ומתקן בקורנוס שבידו לעגלה או להרחיבה וכל שהוא גמר מלאכ' באיזה ענין נתחייב מתולדות מכה בפטיש ויש מפורשים שכן דרך האומן להכות על הסדין בקרנס תיכף שנגמרה מלאכתו עכ"ל - הרי שתחלה כתב פירוש הר"ן ומשמעו שעושה איזה תיקון בגמר זו ואח"כ כתב פירוש רש"י ורמב"ם דמיירי דאינו עושה שום תיקון בדבר מלאכתו ואפ"ה הוי בכלל מבפ"ט - ע"כ נרא' לי ברור דבאופן אם נהגו האומנים באיזה מעשה לגמור איזה פעולה ר"ל דזה המעשה הוא סימן ואות דהפעולה נגמרת אף אם הוא חוץ לכלי יש בה משום איסור מכה בפטיש ונראה לי דזה הי' נמי כונת המאירי שכתב וכל שהוא גמר מלאכה באיזה ענין נתחייב מתולדות מכה בפטיש כיון על דברינו הנ"ל דאין חילוק היכי נעשה הגמר אם בהכלי עצמו או חוץ ממנה וזה ברור בעיני בס"ד - כי לדעתי גם הר"ח לא פליג על רש"י בדינא רק בביאור ענין מכה בפטיש מכח הקושיא דהקש' עליו וכמו שהבאתי לעיל - ובאמת נרא' דלק"מ קושייתו על רש"י דהנה לקמן דף ק"נ קאמר בגמרא דטעמא דרשב"ג הוא שכן מרדדי טסין עושין כן ופרש"י מכין ג' על הטס ואחת על הסדן להחליקו לקורנוס שלא יפקע הטס עיי"ש - א"כ לפי"ז מדבר רשב"ג מההכאה שהוא באמצע מלאכ' וכן מוכח פשטת לשונו שאמר אף המכה בקורנס בשעת מלאכה הרי בהדיא דהוא מדבר מההכאה בשעת מלאכ' א"כ אין ענין כלל למכה בפטיש שקאמר הת"ק שהוא מיירי מגמר מלאכה ולק"מ וזה פשוט וברור בדעת רש"י ז"ל - ונתעוררתי לזה מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות שכ' בזה"ל מכה בפטיש אפילו בשעת גמר מלאכה כאשר עושין הפטישין כי מנהגם

הי' להכות הכאות על עצם הסדן בשעת מלאכה עכ"ל - הרי בעליל דהוא פירש במכה בפטיש דהרבותא בזה במה שהא אפי' בגמר מלאכ' חוץ מהמנהג שנהגו להכות באמצע המלאכה ואולי כיון על קושיית הר"ח הנ"ל עכ"פ הקושיא על רש"י מתורצת שפיר וזה אמת - שוב מצאתי בהגהות רש"ש שכבר קדמני בישוב זה על רש"י אבל לא העיר על דברי הרמב"ם הנ"ל ואילו ראה הי' שמח שכבר קדמו הרמב"ם בחילוק הנ"ל ודו"ק -

ונחזור לראשונות לדעתי הדבר מוסכם מכל הפוסקים דבכל אופן שנעשה הגמר חייב משום מכה בפטיש קנד) והלום ראיתי בדברי הגאון ר' משה גינז נ"י שהקשה קושיא לעצמו על מה שהעלה דבמקום שאינו עושה מעשה תיקון בגוף הכלי ל"ה גמר מלאכה מהא דסי' ש"ב סעי' ב' דהלוקט יבלת שע"ג בגדים חייב משום מכה בפטיש הרי דגם שם לא הוסיף תיקון בגוף הבגד ולא שימש רק מעשה הסרה בעלמא ואפ"ה חשוב גמר מלאכ' - וניחא לי' דשם מיירי בתפירות שנכנסו תוך הבגד ונולד שינוי בגוף הבגד בהסירם מתוכה משא"כ כאן בהסרת האימום עכ"ד - ולדעתי עדיין יוקשה עליו מדברי הרמב"ם בפ"י מה' שבת הי"ח דאחר שהביא הרמב"ם הך דינא דיבלת הנ"ל כ' עוד וז"ל המנער טלית חדשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הצמר הלבן הנתלה בה כדרך האומנים עושין חייב חטאת ואם אינו מקפיד מותר עכ"ל - הרי דהרמב"ם השוה שני דינים הללו ועל שניהן הוא עובר משום מכה בפטיש עיי"ש בכ"מ ובב"י סימן ש"ב וא"כ קמה וגם נצבה קושייתו מהכא דהרי הכא לא שימש רק מעשה הסרה בעלמא דהכא מיירי מצמר שנתלה עליו מלמעלה ולא נכנס בגוף הבגד ומעשיו מוכיחין עלה דיוכל להסיר בנעירה גרידא משא"כ למעלה דמיירי שנכנסין בגוף הבגד צריך לקיטה - ועיין פרמ"ג סי' ש"ב במש"ז סק"א שכתב דמה"ט ביבלת אף באם אינו מקפיד אסור לכתחלה ובמנער באינו מקפיד מותר לכתחלה כאשר כ' הרמב"ם ואם אינו מקפיד מותר משמע אף לכתחלה והיינו טעמא דשם הוא עושה מעשה בידיים אבל הכא אינו מעשה כ"כ ע"כ מותר אף לכתחלה עיי"ש -

ועיין בתשובת שמן רקח ח"ג סימן ז' דנתקשה בדברי הרמב"ם אלו כיון דלתרווייהו חד טעמא אית להו למה ברישא החמיר ובסיפ' התיר אף לכתחלה והניח בצ"ע - ונעלם ממנו דברי הפרמ"ג הנ"ל שנתן טעם לשבח בזה - עכ"פ לדין המנער טלית שחייב לרמב"ם משום במפ"ט ליש תירוצו דנולד שינוי בגוף הבגד דהא שם לא חסר הבגד כלום והוא שלם בכל ואינו חסר רק מה שמדובק בו הצמר והוא בהסירו את הצמר גומר בה את המלאכ' וע"כ הוא חייב וא"כ ממיל' נשמע מדברי הרמב"ם אלו שגם באופן הזה חייב

משום מכה בפטיש א"כ צדקו דבריי שדנתי לאסור הסרת האימום מהמנעל בשבת משים מכה בפטיש משום דהסרת האימום ממנעל דמי ממש להסרה דצמר מעל הבגד ודו"ק - **ואין** לדחוק ולומר דגם מהא דמנער לק"מ על הגאון מוהר"מ הנ"ל דגם שם מוסיף שינוי בגוף הבגד בהסרה זו דמייפהו בזה וכמו שכתב הרמב"ם ולנאותה - י"ל דזה אינו מספיק לסתור דבריי כיון דע"י דמוסיף איזה הוד ויופי אתה מחשבו לשינוי בגוף הפעולה אם דבמלאכה עצמה לא ניתוסף שום השלמה א"כ אמאי לא נחשוב גם להסרת האימום לשינוי בגוף המנעל כיון דע"י ההסרה תוכל לשמש בו ורואה אני שהדברים ק"ו מה שם במנער טלית שהוא בעצמו ראוי לשמש בו דכבר נגמרה מלאכתו וכמו שאמר הרמב"ם ואם לא יקפיד מותר הרי דאינו מעכב מעשה השימוש ואעפי"כ אם יש לו הקפדה עליו אסיר כש"כ היכא דבאמת מעכב השימוש דלא יוכל להשתמש בו כ"ז שהאימים בתוכ' ואין לך הקפדה גדולה מזו כש"כ דיהי' שייך בהסרתו משום מכה בפטיש - אלא ודאי נרא' ברור דאינו תלוי כלל אם עושה מעשה הגמר בגוף הדבר ורק במה שנהגו האומנים לעשות בגמר מלאכ' לסימן ואות שנגמרה המלאכה לא שנא אם הוא בגוף המלאכ' או חוצה לה וזה שדייק הרמב"ם וכ' בהך דינא דהמנער כדרך האומנים עושין ולא כתב כן בדין דלוקט יבלת משום דשם עביד מעשה בפועל א"כ שפיר הוא חייב משא"כ כאן דבאמת לית בי' שום צורך לבגד עצמו כי כבר נגמר בכל ענייניו ואינו חסר רק מה שדבק בו צמר וזה בעצמו ל"ה שום דמיון למלאכ' ע"כ הוצרך להתנות שיהי' מדרך האומנים לגמור כן אז שפיר יש לחייבו משום מבפ"ט אף דל"ה מלאכ' כלל וכמו שאמרו בירושלמי פרק כלל גדול דרבי יוחנן ור"ל ישבו בהאי פרקא שלש שנים וחצי ואפקון מני' ארבעים חסר אחת ותולדות על כל חדא וחדא מה דמצאו לו סמך להסמיכו לאב סמכו ומה דלא מצאו לו סמך לאב סמכו אותו למכה בפטיש עיי"ש בפני משה שכ' דאותה קראו אב ללמוד על כל גמר מלאכ' אף אם ל"ה בעצם מלאכ' עיי"ש - הרי דשם מכה בפטיש הוא שם כולל לכל גמר מלאכ' שנהגו האומנים וא"כ אין נפ"מ באיזה אופן שנהגו אף בדרך של"ה מלאכה ותיקון כלל נכלל בשם מכה בפטיש כי זה מטבע שם אב הנ"ל וכדברי הירושלמי הנ"ל לכלול בה כל ענין הגמר אף בלי מלאכ' ותיקון כלל א"כ ודאי דאף בכל אופן שיהי' הגמר אם דרך האומנים בכך יש בה משום מכה בפטיש וזה אמת וברור לאמיתה של תורה -

וארבה עלי עדים בס"ד דאף במעשה הסרה גרידא איכ' משום מבפ"ט מדברי הספר היראים שפירש בהא דאיתא בשבת ד' מ"ח אמר רב יודא א"ר הפותח בית הצוואר בשבת חייב חטאת ואמרינן מה בין זה למגופת חביות דהמסיר מגופת חביות בשבת מותר

ומשני שזה חיבור וזה אינה חיבור - ופירש הרא"ם המגופה נתחברה בחביות לאחר שנגמרה ונעשית הלכך אין בהרתה גמר מלאכת החביות שהרי קודם חיבורה נגמרה וזה פתיחת הצאוור אינו חיבור פירוש חתיכת בגד שמסיר לא נתחברה בו אלא מעיקרא היתה שם הלכך חייב משום מכה בפטיש עכ"ל הרב ר' אליעזר ממיץ ז"ל מובא בהגהות מרדכי בפרק במה טומנין -

הנה דברי הרא"ם מובנים היטב ואין צריך לביאור וחילוקו הוא ברור דכבר ידוע דליכא משום מכה בפטיש אלא בעושה תיכף אחר שנגמרה המלאכ' וכמו שהבאתי לעיל בשם המאירי משא"כ בשעושה אח"כ ליכ' מבפ"ט - וע"כ קאמר מגופת חביות שנתחברה אחר שכבר נגמר החביות א"כ שפיר ליתא בהסרתו משום מבפ"ט משום דל"ה תיכף לגומרה של חביות משא"כ בבית צואר שהוא אחת עם הבגד שפיר חשוב גמר בזה - ולפי"ז עיקר טעמו של חביות דמותר הוא משום דמעשה ההסרה של המגופא לא נעשה תיכף לגמר החביות ועפי"ז קשה דעיקר חסר מן הספר דהגמרא לא קאמר אלא שזה חיבור וזה אינו חיבור - אלא משום דהרא"ם מפורש דזה חיבור קאי על מגופת חביות וזה אינו חיבור קאי על בית הצוואר (וזה היפך מרש"י ותוס' שם ובאמת יש ראי' לפירוש רש"י ותוס' מפ"ג דכלים מ"ו דאיתא שם מגופת חביות אינו חיבור עיי"ש מזה יותר משמע דזה אינו חיבור דקאמר בגמרא דשבת שם קאי על מגופת חביות דתנן בפירוש כן במשנה הנ"ל) הוצרך לדחוק עצמו ולומר דהכונה דזה חיבור ר"ל שנתחברה אח"כ אחר שכבר נגמר החביות וזה אינה חיבור היינו בית צוואר תמיד הית' שם ובא עתה הגמר ונעשה תיכף בלי איחור ואם כי הלשון דחוק מ"מ דחיק אנפשי' דאל"כ מה תפרש - והשתא אי נימ' כדברי הגאון מו"ה משה הנ"ל דהיכא דאינו מוסיף אגוף הכלי מידי ורק מסיר ממנו דבר הדבוק בו אין בו משום מבפ"ט - א"כ טפי הי' לי' להרא"ם ז"ל לפרש בפשיטות לשי' בפירוש הש"ס דזה חיבור קאי על מגופת חביות ולומר זה חיבור ר"ל דהמגופה אינו מגוף החביות ורק נתחברה לו ועכשיו כשמסיר ממנה המגופה אינו משמש רק מעשה הסרה גרידא ואינו מוסיף תיקון בגוף החביות ע"כ ליכא משום מבפ"ט - משא"כ זה אינו חיבור ר"ל בית צוואר אינה חיבור רק חתיכ' אחת ועושה מעשה בגוף הפעולה ופירוש זה הי' פשוט בלי שום דוחק - ומדלא פירש כן משמע דאין נפ"מ אם הגמר נעשה בגוף הפעולה או חוצה לה ועיקר תלוי שיהי' נעשה בגמר מלאכ' וע"כ פירש שזה חיבור ר"ל שנתחברה אחר שכבר נגמר החביות ואילו נתחברה בחביות טרם שנגמר' הוי שפיר בהסרתה משום מבפ"ט וא"כ ה"ה הכא בהאימום שנתחברה למנעל טרם גמר המנעל

שפיר איכ' בהסרתה משום מכה בפטיש ודמי ממש הסרת המגופה להסרת האימום ממנעל וזה ראי' טוב' לדברי ודו"ק -

עוד ראיתי להרב הדיין דק"ק ע"ח דהקש' עלי דאיך יחייב על השמטת הדפוס משום מכה בפטיש אחרי דמנעל זה צריך עוד להחלקה א"כ עדיין לא נגמרה מלאכתו ומדוע יתחייב בשמטותו על מכה בפטיש עכ"ד - הנה מכותלי מכתבו ניכר שלא ראה או ידע ונעלם ממנו דברי המאירי בדף ע"ה שכתב וז"ל שכל שהוא גמר מלאכ' אין הגמר נעשה בפעם אחת לבד שאף הכאה הוא מכה וחוזר ומכה וכן כתבו גדולי המפורשים עכ"ל - הרי דאף אם הגמר נמשך חייב מתחלת הגמר וא"כ הכ"נ אחר שכבר השלים המנעל ומסיר האימום ממנו אז מתחיל הגמר ונמשך עד גמר החלקה כן נרא' ברור בס"ד - והלום ראיתי בפרמ"ג סימן ש"ב במש"ז סק"ב שכ' וז"ל ודע בלוקט יבלת אף אחד והרבה נשארו עדיין מ"מ אפשר דחייב דהוי גמר מלאכ' ושגם זה צריך ללקוט לא מצאתי זה מבואר עכ"ל - כפי הנרא' לא ראה דברי המאירי הנ"ל שכ' בהדיא דחייב תיכף משעה שהתחיל בגמר שכתב גבי הצר צורה דלאו דוקא בהשלמת הצורה הוא מחייב אלא אף בתחלתה מפני שאין הגמר נעשה בפעם אחת עכ"ל - וא"כ פשיטא דחייב תיכף משעה שליקט אף יבלת אחת אם שנשארו עוד הרב' וא"כ ה"ה הכא גבי השמטת האימים כיון דמנעל גופא כבר נשלם א"כ כל מה שעוסק בה עוד הוי רק גמר ופשוט הוא ודו"ק -

ועתה אפנה לענין מה שכ' הרב הדיין על הקו' על רש"י למה לא פירש בטעמ' דר"א דאוסר שהוא משום מבפ"ט וכמו שכתבתי לעיל - וכתב הנ"ל דמש"ס מוכח דמשום איסור טלטול נגעו בה דקשקיל וטרי הש"ס בטלטול לצורך גופו או מקומה א"כ לא על רש"י תלינתי רק על הש"ס גופא עכ"ד - ואיני יודע מה הוא סח הלא שם קאי הש"ס אליב' דרבנן דמטמאו וקסברי דכבר נגמרה וח"כ ודאי דלדידהו ל"ש לישא וליתן רק משום אי' מוקצה ואני לא הקשיתי רק אליבא דר"א דסובר דעד שלא השמיטו ממנו האימום לא נגמרה מלאכת' ובהשמט' נעשה גמר המלאכ' ח"כ לא הוי לי' לרש"י ז"ל לומר דטעם דאין שומטין הוא משום טלטול כמו שכ' בד"ה ר' אליעזר מטהר ונשנו הדברים להלן בד"ה ה"ג עיי"ש וה"ל לפרש אליבא דידי' שהוא אי' דאו' משום מכה בפטיש ודו"ק -

והנה ראיתי שם בדברי הג' מהר"מ נ"י ובדברי הרב הדיין שגם בזה שניהן לדבר א' נתכוונו והוא דאף לר"א דמטהר משום דעוד לא נגמרה מלאכת' מ"מ זה דוקא לגבי טומא' משא"כ לענין שבת גם לר"א כבר נגמרה מלאכתי והגאון מהר"מ שליט"א הוסיף דאין ללמוד שבת מטומא' עכ"ד -

וכמה דבריהם זרים בעיני ולא אוכל להולמם מי גילה להם רז זה להפריד כ"כ בין הדביקים אין אלו אלא דברי נביאות אמת שמצינו חילוק כזה בש"ס בכמה דוכתא עיין שבת ד' קכ"ג גבי מחט דלענין טומאה לאו מנא ולענין שבת מנא וכן בדף נ"ב ע"ב - אך כ"ז היכא דמיירי בשבת לענין טלטול אז אמרי' לחלק בין שבת לטומא' וכמו דאמרו שם בד' קכ"ג אמר אביי טומא' אשבת קרמית טומא' כלי מעשה בענין לענין שבת מידי דחזי בעינן וכמו שפרש"י בד' נ"ב דלענין טומא' כלי מעשה כתיב שגמר כל מעשיהו והיכא דלא גמר אינו כלי וטהור אבל לענין שבת כיון דחזי לתשמיש כבר הוי כלי לענין טלטול - וכ"ז היכא דדנין בשבת לענין שימוש וטלטול אבל היכא דדנין גם גבי שבת לענין כלי מעשה אם גמר מעשיהו או לא אם כבר נגמרה מלאכת' או לא בזה מאן מפיס לחלק בין גמר שהוא גבי טומא' לגמר לענין שבת דכי כתב' התורה דלענין טומאה צריך גמר אחר מלענין שבת בתמי' הלא סתמא כתיב בתורה וכל כלי מעשה דמשמע דל"ה כלי עד שגמר מעשיהו וכפירש"י לעיל וא"כ כיון דלא נחשב לכלי גבי טומא' כ"כ לא נחשב לכלי גבי מלאכת שבת והדבר פשוט אצלי עד שאיננו צריך לראי' קנה) אך לרווחא דמילתא אביא ראי' משבת קי"ב גבי סנדל שנפסק אחת מאזניו החכמים מטמאים ור"י אומר נפסקה הפנימית טמא החיצונ' טהור ואמר רבב"ח אר"י כמחלוקת לענין טומאה כך מחלוקת לשבת וכן לחליצה אליבא דמסקנא עיי"ש - הרי דמה דחשוב כלי לגבי טומאה חשוב כלי לגבי שבת ולכל מילי ואם לגבי טומא' לא חשוב כלי לא חשוב כלי גם לגבי שבת ולא לדבר אחר - וא"כ ודאי גם הכא גבי אימום במנעל דלר"א לא חשוב כלי גבי טומאה לא חשוב כלי גם גבי שבת ול"ה הגמר עד שפת השמט' שבזה גומר הכלי וא"כ קמה גם נצבה קושייתי הנ"ל -

ואחר שבררנו בעזה"י שיש בהשמטת האימום מהמנעל משום מכה בפטיש וקבענו הלכה זו במסמורות חזקות הדרא תמיהתי לדוכתא על הנושאי כלי דהש"ע שלא העירו לאמור דפסקא זו של הש"ע דפסק דמותר לשמוט מנעל חדש מעל הדפוס דזה דוקא במנעל דדברו בו ר"א ורבנן שם דמיירי שלא הוצרך אומן לזה שגם ההדיוט הי' יכול לשומט' ע"כ סברי רבנן דאין בהשמטה זו משום גמר מלאכ' דכבר נגמרא מקדם וכדברי הכ"מ בפ' כ"ד מכלים ודבריו נובעים מהתוספתא המורא בר"ש בפכ"ו משנה ד' וז"ל התוספת' וחכמים מטמאים מפני שהאשה נועלת בו ומחזירתא לאימום עיי"ש - הרי שגם אשה הדיוטית יכולה ליטול ולחזור וליתן באימום ולא צריך למעשה אומן ע"כ נחשב לנגמר עוד קודם ההשמט' - ואולי ר"א דסובר דלא חשוב לנגמר עד אחר ההשמט' הוא משום דבאמת הא דאמרינן היכ' דלא חסר מעשה אומן חשוב גמר הוא דעת רע"ק

בפרק י"ד דכלים דאמר המחוסר חטיפה טמא והמחוסר לעושה טהור ועיין שם בפיה"מ לרמב"ם ובמל"מ רי"פ ח' דכלים דהחילוק הוא בין חסר מעשה אומן לחסר מעשה הדיוט ואולי ר"א פליג עליו וסובר דאף בחסר מעשה הדיוט ל"ה גמר - עכ"פ טעמא דרבנן דחשבו לנגמר הוא משום דלא צריך מעשה אומן - וא"כ השתא דנשתנה הענין דשפיר צריך לזה מעשה אומן - ועתה בשעת העתקה דרשתי וחקרתי עוד הפעם אצל רצען מופלג ואמר שלאדם בלתי מומחא במלאכ' זו א"א בשום אופן לשומטה - וגם אפילו תלמוד הלומד אפילו חצי שנה עוד אינו יכול לשמוט האימום ממנעל וגם אמר שאם הי' שומטה אדם פרטי שאינו בקי באומנית זו הי' מקלקל המנעל לגמרי ויש לזה כלי מיוחדת להוצאת האימום - א"כ באופן זה ודאי גם החכמים מודים דאסור ויש בו משום מבפ"ט -

אלא דאכתי עמדה לנגדי קושיית מחותני האברך החו"ב מו"ה נתן שטראסספר שליט"א בן מחו' הגאון אבד"ק טאקייא יצ"ו שחותנו הגאון אב"ד דק"ק קערעסטור הביא שהקשה עלי מסימן ש"ב דמבואר דאף במעשה הדיוט איכא משום מכה בפטיש וא"כ אכתי מ"ט דרבנן דמתירין לשמוט הדפוס אף דלא צריך למעשה אומן מ"מ יאסור משום מבפ"ט כיון דיש בהסרת האימום משום מבפ"ט - י"ל דא"ש דנהי דבמבפ"ט לא צריך דוקא מעשה אומן אבל עכ"פ דרך אומנים צריך להיות דיהי' דרכן של האומנין לגמור הדבר באופן זה כמבואר בש"ס וברמב"ם ואז אף ההדיוט העושה גמר הזה חייב אבל אם אינו דרך אומנין כלל וגם ל"ה מעשה בעצם פשיטא דליכ' בי' משום מכה בפטיש - ועפי"ז י"ל דאולי בימיהם לא הי' דרך האומן כלל להסיר הדפוס מהמנעל רק נמכר כמו שהוא עם המנעל ויש לדייק כן מהתוספת' שהבאתי דחכמים מטמאים מפני שהאשה נועלת בו ומחזירתו לאימום מה ענין האימום אצל האשה ועכצ"ל דהרוב עשו כן דאל"כ בטלה דעתה אצל כל אדם וא"כ מאין הי' בא האימום לאשה וע"כ כמו שכתבתי דכן הי' הדרך אז בזמן הש"ס דהאומן לא הי' מסיר האימום מן הסנדל רק הי' מוכרו כן עם הסנדל והלוקח הי' שומטו אח"כ ואפשר דהי' מנהגם כן כדי לשמור צורת הסנדל וע"כ צריך לומר דהי' להם מנהג אחר ממנהגינו דהגע בעצמך בזה"ז איזה אשה עושית כן וכיון דאז לא הי' שייך שמיטת האימום להאומן א"כ ל"ה דרך האומנין כלל בזה ע"כ התירו רבנן וא"ש ולק"מ - והשתא דאתית להכא לא צריך כלל למה שכתבתי לעיל לאסור שמיטת האימום ממנעל משום דצריך למעשה אומן רק כיון דעתה הוא שייך לאומן ודרך האומנין כעת להסיר האימום בגמר מלאכתם א"כ ממילא אסור אף להדיוט כמו המנער את צמר הנתלה בבגד שהבאתי לעיל וזה פשיטה דפשיטא לי דלא גרע הסרת האימום מצמר הנתלה בבגד

ועוד עדיפא ממנה בק"ו וכמו שכתבתי לעיל וא"כ ברור דאיכ' בזה משום מכה בפטיש וכמו שכתבתי - ומה גם שכבר הבאתי שדרשתי וחקרתי אצל בקיאים במלאכ' זו שאדם פרטי והדיוטי אינו יכול להשמיט האימום מהמנעל רק צריך לזה מלאכת האומן א"כ עפי"ד הכ"מ שהבאתי באופן זה מודו רבנן שאסור לטלטל והוא מוקצה וא"כ גם משום זה אסור לשמוט בשבת לכ"ע וא"כ עפ"י האמור קם דינ' מה שכתבתי בסימן דלעיל דאסור להשמיט האימום בשבת מטעם הנ"ל - וגם חוששני בו משום מכה בפטיש וזה דבר חדש שלא קדמני אדם בביאור דין זה ומקום הניחו לי להתגדר ודו"ק - ושי"ת יאיר עיני בתורתו

- ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב.

אירו עיני ושישו מעי במה שמצאתי חיזוק לפסק הלכ' הנ"ל בהג"א בינה ב"פק שכתב דאין פורקין האימום מעל המנעל ביו"ט ובחוה"מ מותר והיא פלא דהלא הלכ' פסוקה דגם בשבת מותר וכש"כ ביו"ט - ומצאתי באמרי אש שנשאל בזה והאריך בביאור דברי הג"א ומסקנתו דהג"א מדבר בצריך אומן להסירו ומאי דקיי"ל בשבת דמותר מיירי באופן דאין צריך לאומן עיי"ש - הרי מפורש יוצא מפי הג"א דלא בכל מיחתא יש להתיר והיכ' דצריך למעשה האומן באמת אסור וכיון דכבר כתבתי דעתה צריך למעשה האומן לזה יפה דנתי ויפה הוריתי דאסור לשמוט המנעל מהדפוס בשבת וכל כי האי מילתא לימרי בשמי בבי מדרשא - וב"ה שזכיתי לכוון לדעת גדולים ועיין ג"כ בדברי הג"א הנ"ל בשואל ומשיב מה"ד ואו' ודו"ק -

סימן פו

והואיל שעריבים לי דברי ידידי הרב הגאון בוצינא קדישא וחו"פ שר בית הזהר פי שנים ברוחו בנגלה ובנסתר כקש"ת מו"ה אהרן ישעי' פ"ש שליט"א אבד"קק האדעס יצ"ו אשר כעת יופיע הודו ותפארתו בק"ק סאלקא המקום יהי' בעזרו ועדי עד יציץ נזרו.

אתן מקום בספרי הדל לעטר דברי בפירותיו פרי קדש הילולים ואציגה את יקר תשובתו על דברי תשובה הנ"ל שמסרתי לו לשום עין בקרת על דברי ולחות לי דעתו דעת תורה בזה וזה לשונו ב"ה אור ליום ג' י"ז למטמונים פ"ק האדאס יע"א תרע"ד לפ"ק.

שוכ"ט לכבוד ידידי וכו' הרב מו"ה ישכר שלמה שליט"א.

אשלח לו בחזרה כ"י ועיינתי בו והנה אני מסכים לדבריו, אבל בעיקר דין האימום לא כן עמדי הנה באמת לא הבנתי מה שכתב שכעת נשתנה שצריך להוציאו ע"י מעשה

אומן ולי לא נ' כן כי עיקר מעשה אומן היינו אם הדיוט מקלקלו קצת שאינו מהודר כ"כ אבל אם אין צריך רק כח בזה אמרו בגמרא אפילו אינו רפוי מותר - והנה לרבנן ע"כ מיירי שאינו מחיסר להשחירו דאל"כ לא היו מטמאין רבנן דהרי איתא בתוספתא ופסקה הרמב"ם פ"ז מכלים המנעל מאימתי מקבל טומאה משיגוב (ר"ל נתייבש) על האימום ואם עתיד לכרכר ולשרטט עד שיכרכר וישרטט וע"כ דאינו חסר כלום וא"כ ההוצא' לא מקרי גמר כלי שהרי הדיוט יכול לשומטו ולא הוי ההוצא' לדידהו שום תיקון דהוי כמו שהי' נעול בתוכ' ופתחו ומכה בפטיש צריך קצת תיקון אפילו לא הוי מלאכה במקום אחר וזה אינו מתקן בגופו של כלי כלל ואפילו לשיטת רש"י ומאירי והרמב"ם בפי המשניות ששייך מכבפ"ט אפי' על הסדן מ"מ כתב רש"י ז"ל להחליק הקורנוס הגם מן הרמב"ם בפי' המשנה לא נרא' כן מ"מ צריך שיהי' נחשב לאיזה תיקון כי דרך האומן להכות בגמר על הסדן זה גופ' נחשב לתיקון כמו שאומרין גבי קורע בחמתו שעושה נחת רוח ליצרו כמו כן האומן כעושה בגומרו איזה פעולה לסימן על גומרו של כלי זה גופא תיקון הוא - אבל כל זה לא שייך רק תיכף לגומרו אבל אם עשאו אח"כ אינו כלום וכן מורה הלשון בספר המאירי ויש מפורשים תיכף שנגמרה מלאכתו כן נרא' בדעת רש"י וסייעתי' - אבל לשי' הר"י והר"ח דצריך תיקון בגוף הכלי אין חילוק (ר"ל אין מוכרח להיות תיכף) וע"כ אם מפקיד עליו חייב ודו"ק - וכן מפורש בס' שנות אלי' מהגר"א את דברי רשב"ג לקמן בשעת מלאכ' אבל שלא בשעת מלאכ' לא ומשכחת לה שעשה ע"ש ביה"ש והכה בקורנס משחשכה ע"כ - ומדברי המאירי נראה דפסק כרשב"ג שם ודו"ק - עכ"פ מיד שיגוב על האימים נגמרה מלאכתו ואח"כ כשמוציאו אין כאן שום תיקון בגוף הפעולה שוב לא שייך מבפ"ט -

אך קושייתו שהקש' לר"א לחייב משום מכה בפטיש זה קשה מאד כיון דס"ל אם אינו רפוי אסור דהוי טירחא להוציאה ועי"כ לא נקרא כלי א"כ זה גמר ושפיר קשה לחייב משום מבפ"ט אבל לדידן דקיי"ל כרבנן שפיר פסקו שמותר לשומטו -

ואך לתרץ הגמרא אליב' דר"א נרא' לי עפי"מ שראיתי בספר משנה אחרונה על המשניות במשניות החדשים שהקשה ג"כ הלא הדיוט יכול לשומטו ומ"ט דרבי אליעזר (אמר המחבר גם אני הרגשתי בזה ועיין לעיל מה שכתבתי בזה) ותירץ דפליגי אי שומטו בתוך הזמן וז"ל דהא האומן יש לו שיעור עד כמה צריך המנעל לעמוד על האימום יום או יומים עד שיתפשט ויתרחב כל צרכו ובתוך הזמן פליגי דר"א סבר לא נגמרה מלאכתו ואין דעתו לשמטו עד זמנו וחכמים ס"ל הואיל ודעתו לשומטו הוי כנגמרה מלאכתו מיד עכ"ל - והנה באמת צריך לפרש דמיירי ע"כ לאחר שיגוב מ"מ הדרך להניחו שם

ואז פליגי אבל קודם שנתייבש לא נגמר וטהור גם לרבנן - א"כ י"ל לר"א ברפוי מותר שאז אין עושה שום פעולה וא"כ גם לר"א נגמר ממילא בלי שום פעולה - ויש לפרש דפלוגתא כיון דכבר נתייבש ורק דצריך להניחו שם שיעמוד מתוח ולא יחזור ולהתקמט ולאחר שנתייבש לא ניכר הפעולה ולא ניכר הגמר ע"כ לרבנן כבר נקרא נגמר הכלי אבל ר"א ס"ל כיון דדרך להניחו שם לא נגמר עדיין אבל הגמר לא נעשה ע"י ההוצאה וע"כ לא שייך מכה בפטיש גם לר"א שאין ההוצאה עושה שום תיקון בכלי דהרי הדיוט יכול להוציאו ומלאכת האומן נגמר בעת שמניחו בתוך האימום שוב לא שייך מבפ"ט אפילו לדעת רש"י כן נרא' לי ודו"ק -

והנני ידידו הד"ש באהב' השי"ת ירים קרנו ומזלו ללמוד תורה מתוך הרחבת הדעת. אהרן ישעי' פיש.

עכ"ל תשובת ידידי הרב הגאון הצדיק הנ"ל - ואענה דברי עליהם מה שכתב שלא הבין מה שכתבתי שכעת נשתנה הענין ושצריך מעשה אומן בהוצא' מפני שלדעתו הקדושה בהבנת מעשה אומן היכא דההדיוט מקלקלו ולא מה שצריך כח - לא אדע מה שאין להבין בזה הלא כתבתי שדרשתי וחקרתי אצל האומנים ואמרו לי שאדם הדיוטי אינו יודע להשמיט האימום מבלי שיקלקל קלקול כזה אשר לא יצלח למלאכ' כלל - וגם תלמוד הלומד חצי שנה עוד אינו בקי בהוצא' זו כי נחוץ אומנית יתירה, א"כ ע"כ דנשתנה מעשה זו ממה שהי' בזמן התלמוד וגם כבר הבאתי משם התוספת' שדרכן של הנשים הי' ליטול לאימום ולהחזיר לשמירת המנעל ועכשיו אין נוהגין כן וא"כ ע"כ דנשתנה הענין והבן -

ומה שהאריך בענין הגמר של המנעל אליב' דרבנן ור"א ותוכ"ד דגם אליבא דר"א אין גומרה של המנעל ע"י ההשמטה אחרי המחיל' כבר מפורש בר"ש ובראב"ב וברע"ב דבהשמטה פליגי אי זה הוא הגמר דלרבנן כיון דלא צריך למעשה אומן אין בהשמטה משום גמר ולר"א שפיר הוי בהשמטה משום גמר דבשמיטת האימום נגמר המנעל ובזה קאי פלוגתם וכן כתב רש"י שבת קמ"א וז"ל אליבא דר"א דאמר מנעל שע"ג אימום לאו גמר כלי הוא כ"ז שמחוסר הוצא' וא"כ קושייתי במקומה עומדת ובטעמא דר"א כבר כתבת' למעלה דהוא סובר דאף מעשה הדיוט גומר ודלא כרע"ק ורבנן כר"ע - ומה שכתב דאין בהשמטת האימום משום גמר מלאכ' כיון דלא נעשה שום תיקון על ידה - כבר כתבתי בתשובתי דלא יגרע הסרת האימום ממנעל מהסרת הצמר שנתלה ע"ג הבגד לרמב"ם דיש בה משום מבפ"ט ואדרב' עוד עדיפא מינה וכאשר כתבתי לעיל וע"כ מכל הלין טעמא אני על משמרתי אעמודה דיש בהסרת האימום משום מבפ"ט - ומה גם

כעת דצריך למעשה האומן וכמו שכתבתי לכ"ע גם לרבנן אסור לשומטה בשבת ואח"כ מצאתי מקור נאמן לדברי בהג"א דפ"ק דביצה ובתשובות אמרי אש או"ח סימן מ"ד וזה ברור וגם כתבתי דמוכח מדברי הרא"ם שבהג"מ דאלמלי נתחבר המגופה טרם גמר החביות אף שאין שם שום מעשה זולת מה שהסירה ממנה הי' בהסרה משום מבפ"ט וה"ה גבי מנעל ודו"ק -

ודע שקשה לי קו' עצומה במשנה דסופ"ק דביצה דקתני ר' יהודא אומר אף לא מנעל לבן מפני שצריך אומן להשחירו - ובגמרא שם אמרו גבי סנדל מסומר ומותר לטלטלו מדקתני אין משלחין דאי ס"ד אסור לטלטלו השתא לטולטולי אסור משלחין מבעיא עכ"ל - והשתא לדברי הרמב"ם המובא לעיל בתשובת הגאון מהאדאס שליט"א דכתב המנעל מאימתי הוא מקבל טומא' מישגוב היינו אחר ההשחר' והיבוש וקודם זה לא נגמרה מלאכתו ולא הוי כלי א"כ אסיר לטלטלו כדמוכח מסוגיא דשבת ד' קמ"א ע"ב דהיכי דל"ה גמר לגבי טומאה אסור בשבת בטלטול עיי"ש - רה וכיון דלר"י מחוסר שיחור או לר"י מחוסר צחצוח עיי"ש בסוגיא א"כ ל"ה גמר לטומא' א"כ קשה קושיית אביי השתא לטלטולי אסור משלחין מבעיא וצ"ע ואין פנאי לחפש בספרים אולי עמדו בזה ודו"ק -

סימן פז

והואיל דאתי לידן דין מכה בפטיש נימ' בה מילת' עוד בנידון מה שראיתי בספר התעוררת חשובה להגה"צ מו"ה שמעון סיפר מערלוי שליט"א סימן ל"ט שיצא לדון בדבר החדש במה דמבואר באו"ח סי' ר"נ דמצוה להשחיז הסכין בכל ערב שבת דאסור לחתוך בו בפעם ראשונ' בשבת משום דאז מחליקו בזה והוי גמר מלאכ' ויש בו משום מכה בפטיש עכ"ד בקצרה - והוא דבר חדש אשר לא שערום אבותינו ומעולם לא שמענו ליזהר בזה וח"ו שיכשלו אבות העולם באיסור אב מלאכה -

ונראה לי בס"ד דאין לחשוש על זה כלל חדא דמבואר בפי"ד דכלים משנה ה' הסייף מאימתי מקבל טומא' משישופנו והסכין משישחיזנה עיי"ש במפורשים דדרך הסייף לסוך בשמן אחר הלטישה ואז הוי גמר מלאכתו וכן מבואר ברמב"ם ריש פ"ח דכלים וז"ל כל כלי מתכות אין מקבלין טומא' עד שתגמור מלאכתו כולה ולא יהי' הכלי מחוסר מעשה כלל אבל גולמי כלי מתכות אין מקבלין טומאה ואלו הן גולמי כ"מ כל שעתיד לשוף אותא או לשבץ או לגרר כו' עד שיתקננו וייפהו ולא תשאר בו מלאכ' כלל כיצד הסייף א"מ טומאה עד שישופנו והסכין עד שישחיזנו עיי"ש - הרי דהרמב"ם התנה כמה

פעמים שלא יחסר בו מלאכה ופרט כל פרטי מלאכות שעושין בכל דבר ולמה לא קאמר ג"כ גבי סכין עד שיחלקנו כמו גבי סייף דקאמר עד שישופנו וגם במשנה גופא הוי לי' למיתני כן ודוחק לומר דהוי בכלל השחזה כיון דבפירוש התנה הרמב"ם שלא תשאר אחריו שום מלאכ' לא שום גירור ולא שום שיבוץ א"כ הוי לי לפרש ג"כ דצריך לחלוק' כדי שלא נטעה דבהשחזה לחוד הוי גמר מלאכה וכמו שכ' בפירוש גבי סייף א"ו מוכח דלא צריך גבי תוכן חלק' לגמר מלאכתו הא חדא -

ועוד קאמינא עפי"ד הישועות יעקב או"ח סימן ש"ב שהעלה מילתא חדתא דאף דקיי"ל דפ"ר אסור אף באינו מתכוין מ"מ בדבר שאסור משום גמר מלאכ' והוי גמר כלי צריך שיהי' מכוין בגומר' של כלי אבל אם נעשה בדרך עסק בעלמא מבלי מתכוין אין בזה איסור כלל והביא סמוכין לזה מדברי הה"מ המובא במג"א סי' שי"ח שכ' גבי צירוף דאף דאי אפשר ליתן מים לתוך המיחם שלא יצרף מ"מ מותר דכיון דאינו מתכוין לגמור הכלי בזה ודי אצלו בכלי זו כמות שהוא בלי גמר אין כאן גמר עיי"ש - (איברא דיש להעיר ע"ז מדברי הרא"ש בפר"ד דביצה סי' ט"ו שכתב גבי הא דתניא אחד מביא את האור וא' מביא את העצים וא' שופת הקדרה וא' מביא מים כו' חייבין ופריך בגמרא בשלמא כלהו עבדי מעשה אלא שופת הקדרה מאי קעביד ואמר ר"ל הכא בקדרה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה וכתב הרא"ש דהוא משום חיסום דאיכ' מכה בפטיש עיי"ש - וקשה דהכא הי' כונתם רק לבשל ולא כיון השופת הקדרה לגמור בזה את הכלי ואיך יהי' בזה משום גמר כלי - ואולי מוקמינן לה באופן שכיון ג"כ לגמר כלי וצ"ע) קנו) וא"כ עפ"י האמור כיון שגם הכא בשעה שחותך בפעם ראשונה בשבת אינו מכוין כלל להחלקת הסכין לגומרו בזה ולו הי' די בהשחזה ראשונה לחוד א"כ לית כאן איסור כלל והנח להם לישראל ושפיר עבדי בלי שום חשש כלל וכלל ועיין במחה"ש סימן שי"ח ס"ק ל"ו - ושי"ת יצילנו ממכשול ופוקה וישמרנו מצרה וצוקה וישלח לנו במהרה המורה בצדקה אמן כי"ר, בוסערמין תרע"ד לפ"ק.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן פח

בשו"ת דברי חיים לרבינו מצאנז ז"ל ז"ע ח"ב סוסי' ט' כתב וז"ל ומה שמסופק אם לענות אמן על ברכת הקטנים משום שאינם נקיים - הנה מותר לעננת אמן אחר ברכת הקטן דהא לדידן לא איכפת לן מה שבפי טבעתו אינו נקי והקטן גופי' אינו בר חיובא לכן מותר בודאי וחייב לענות אמן אחר ברכתו עכ"ל - וראיתי בקיצור ש"ע להגאון רשג"פ

ז"ל בסי' קס"ה בהגהות לחם הפנים שהשיג על מרן ז"ל וכתב דמה בכך דהקטן אינו בר חיובא מ"מ הברכה יוצא מגוף מטונף וגרע טפי מברכ' לבטל' שאסור לענות אמן אחרי' ועוד הא דעונין אמן אחר ברכת קטן הוא מטעם שמברך לפטור את עצמו מטעם חינוך וכשהוא מטונף אין כאן חינוך דפשיטא דהמחנך את הקטן צריך לחנכו במצות ולא בעבירה וכשהוא מברך בהיותו מטונף אין זאת הברכ' לפטור את עצמו עכ"ל -

ולפע"ד אחרי המחילה מכבוד תורתו אם כי רב גובריי עכ"ז כל דבריו פה שגגה וצדקו דברי רבינו מאור הגולה בעל ד"ח ז"ל דמה שכתב דברכה כזאת דמברך כשהוא מטונף אינה יכולה לפטור את הקטן שחייב בה מטעם חינוך - דברים אלו שגגה הם וכי יש חוב על הקטן לעשות מצוה או ברכה הלא כבר כתב רש"י ז"ל בנדה דף מ"ו ע"ב וז"ל דקטן לאו בר קבולי עלי' תקנתא קנז) דרבנן הוא עכ"ל א"כ עליו אין מיטל שום חוב דיהי' שייך לומר דצריך לפטור את עצמו ורק החוב הוא על האב דמחוייב לחנכו במצות והיכא דמצוהו לברך פוטר האב את עצמו בזה ידי חובת חינוך דמלמדהו בזה דאסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכ' וגם אם הקטן אינו נקי מ"מ שפיר עושה בזה מצוה כיון דלקטן ליכא שום אי' בזה דאינו בר מצוה ואינו עושה שום איסור בברכתו והמצוה של חינוך שפיר נתקיים כיון דמלמדהו דצריך לעשות ברכה ויורגל בכך כשיגדיל וגדולה מזו כתבו התוס' בפסחים ד' פ"ח דמותר להאכיל פסח לקטן אף דיש בזה אי' שלא למנויו מ"מ משום מצות חינוך שרי עיי"ש קנח) הרי דשם איכא אי' ברור אפ"ה כיון דלקטן ליכ' איסור דאינו בר חיובא ועל האב מוטל לחנכו במצות ולהרגילו על מצות פסח כשיגדיל קיים האב בזה מצות חינוך ואינו משגיח על אי' שלא למנויו כמו כן כאן כיון דעל האב לחנכו במצות ברכה ואם כי אין הקטן נקי ויש אי' והי' מחניך קדוש כיון דאין הקטן בר חיובא מקיים האב בזה מצות חינוך כיון דיורגל עי"ז לברך ברכה הצריכה כשיגדיל נמצא דהברכ' נעשה במצוה ע"כ שפיר החיוב לענות עלי' אמן ואינו דומה כלל לברכ' לבטלה דשם נעשה בעבירה וזה אמת ויציבוע"ז כיון רבינו בדבריו שכתב דהקטן אינו ב"ח והן דברים ברורים ואמיתיים בס"ד קנט)

ואגב גררה אבא בדרך קצרה להעיר מה שקשה לי מזה איזה שנים עפי"ד תוספות הנ"ל והמג"א בסי' שמ"ג וכן מרן בש"ע הרב מהרז"ש שם הביאום להלכ' ועיין ח"ס ח"ו סי' י"ג שהביא ג"כ דברי תוס' הנ"ל להלכ' א"כ מאי האי דאמר ר' זירא בסוכה מ"ו ונפסק להלכ' בש"ע או"ח סי' תרנ"ח דלא ליקני אינישׁ הושענא לינוקא ביומא טבא קמא מ"ט דינוקא מקנא קני אקנוייי לא מקני - ולמה לי' לאקנייי לקטן כלל מה אמרת דאי לא אקני לי' לא יהי' הקטן יוצא דל"ה גבי' לכם מה איכפת לן לגבי' דידי' כלל הא הוא אינו בר

חיובא כלל אפילו מדרבנן כנ"ל בשם רש"י וכל החיוב הוא רק על האב לחנכו במנות להרגילו בכך א"כ די' בזה במה שנותן הלולב בידו לנענע אפילו אם לא הקנהו לו עכ"פ יורגל לקיים מצות לולב כשיגדיל ודומה ממש למצות פסח דאביו מאכילו אף שלא נמנה עליו ואם דבעת שיגדל ויאכל פסח באופן זה לא קיים המצוה ואדרבא עוד יעשה איסור בזה אפ"ה מקיים אביו בזה מצות החינוך המוטל עליו וע"כ צריך לומר דמוטל על האב לחנך ולהרגיל בעיקר המצוה שיורגל לאכול פסח ואח"כ כשיגדיל יתודע לו כל פרטי התנאים שישנו בזה ויקיים הכל כדינו בכל פרטיו קס) אבל עכ"פ מצות חינוך שהוא רק להרגילו במצות קיים אף אם ל"ה בכל פרטיו וע"כ צריך לומר כן בדעת התוס' א"כ מה כל הרעש בהאי ינוקא נעביד גם כאן כן דלא יקניהו לו כלל ומה דלא הוי גבי' לכם לא איכפת לן כיון דלדידי' ליכא חיובא כלל ומצות חינוך המוטל על האב שפיר קיים בזה דעכ"פ מרגילו בזה להדר אחר מצות לולב לקיים אותה - ואח"כ כשיוגדל יתברר לו דבעי להיות לכם יקיימו בכל פרטיו והוא דומה ממש למצות חינוך דפסח לשי' התוס' הנ"ל ודא תמוה רבתי בעיני והרבה נצטערתי בזה - ושוב נחמתי וראיתי דלא קשה כלל דאין הכ"נ דבאמת סגי באופן הנ"ל לקיים מצות חינוך ור' זירא נמי לא קאמר דלא סגי בלאו"ה רק עצה טובה קמ"ל למאן דירצה לקיים מצות חינוך בבנו על צד המובחר היינו באופן שיהי' נמי לכם גבי הקטן ע"ז בא לעורר דלא יעשה כן קודם שיצא הוא בעצמו ומטעם המבואר שם אבל באמת לדין מצות חינוך לא צריך כלל לזה ומטעם שכתבתי והוא דבר חדש בביאור דברי ר' זירא הנ"ל -

ואם כנים דברינו בזה מצאתי ליישב מנהג העולם שנתקשה בזה בהגהות חכמת שלמה להגאון מהרש"ק ז"ל באו"ח סי' תרנ"ח על מה שנוהגין לתת לקטן תחלה לצאת ואח"כ מברכין הגדולים וכמדומה לי שגם בתשו' אבני צדק להגה"ק מסיגעט נתקשה בזה וכעת אינו תח"י וגם בפרמ"ג העיר איך עושין אנו דעושין שני ימים טובים של גליות דביום א' נתנו לקטן ואיך יוצאין ביו"ט ב' עיי"ש - אבל כדברינו הנ"ל א"ש דבאמת גבי מצות חינוך דקטן דהוא משום לתא דאב ולא משום חיוב דקטן לא בעינן כלל דיהי' לכם וסגי בלא הקנאה לצאת י"ח חינוך וכנ"ל ור"ז רק עצה טיבה קמ"ל לזרוזי' דאבוה דלא יקנה לקטן הלולב משים דאז יגרע ממנו המצוה - וממילא דע"ז אנו סומכים במה שאין מקפידין מליתן הלולב לקטן תחלה משום דאנו אינן מקנין כלל לקטן אחר שידעינן מזרוזי דר' זירא וא"ש מאד והוא דבר אמת ומקום הניחו לי להתגדר שוב עיינתי עוד הפעם בהגהות חכמת שלמה הנ"ל וראיתי שכ' קרוב לדברינו אבל הוא נדחק עצמו בזה מאד אבל לי עלו הדברים במרווח בעזה"י כי הם בנוים על דברי תוס' הנ"ל ודוק - ואל חשיבני מדברי

המג"א שם בסק"ח שכתב אם אמר לקטן יהא שלך עד שתצא בו לא יצא הקטן כמו שכתב בס"ג והוא מדברי הרא"ש עכ"ל ור"ל דבס"ג מבואר דבגדול אינו יוצא בזה משים דל"ה לכם ועיי"ש בלבוש"ר - הרי דגם בקטן בעי לכם - י"ל דבאמת גבי קטן לא בעי לכם כיון דהכל הוא משום חינוך ועיקר החינוך הוי דיתרגל במצוה זו וכמו שכתבתי ופרטי התנאים אינו צריך להיות במצות החינוך כיון דלא מתורת חיוב אתינן עלה גבי קטן וכמו שמוכח מתוס' הנ"ל - ורק דשאני היכא דאמר לי' לקטן יהא שלך עד שתצא בו דעוד מיגרע גרע בזה היכ' דאמר לי' כן מפני דהתינוק ישאל לו למה אומר לו כן ויפרש לו הדברים דבעי' שיהי' לגבי דידי' לכם ע"כ יסבור דזה ג"כ מקרי לכם ויורגל בלכם כזה אף כשיגדיל ע"כ אסור לעשות כן משא"כ כשנותן לו סתם והקטן אינו יודע כלל מהתנאי דבעי שיהי' לכם רק אהני לי' בזה שיורגל במצות לולב ואח"כ כשיוגדל ויהדר אחרי' יתודע לו בודאי כל פרטי הדינים שישנו בזה ממילא יידע איך הוא לכם ויקיים כדינו - אבל כשיאמר לו יהא שלך עד שתצא בו ויפרש לו הדברים כנ"ל עוד מיגרע גרע משום דיוגדל בטעות זה וזה ברור ואמת בביאור הדברים בס"ד - ובזה עלה בידי לתרץ קו' הלבושי שרד שם על המחבר שכתב ואם תופס עם התינוק יוצא כיון דלא יצא מידו שפיר דמי עכ"ל המחבר - וכתב הלבו"ש שם משמע דבכה"ג לא זכה בו הקטן וק' דא"כ אין הקטן יוצא כמ"ש המג"א סק"ח עיי"ש - ולהנ"ל א"ש דשם מיגרע גרע מטעם הנ"ל אבל בסתם שפיר יוצא ידי מצות חינוך דלא בעי שיהי' לקטן לכם כיון דל"ה בר חיובא וא"ש ודו"ק -

אלא דעדיין לא הונח לי משום דלדברינו מה השמיעני המחבר דאם תופס עם התיקון יוצא כיון דלא יצא מידו למה לא השמיעני רבותא יותר דאפילו אם לא תפסו כלל ויצא מידו לגמרי ליד התינוק אפ"ה יוצא היכא דלא הקניהו וצ"ע - וידעתי דיש לומר דהמחבר קאי על מה שכתב בתחלה לא יתננו ביום ראשון לקטן היינו במתנה גמורה א"כ מיירי המחבר מהיכא שהקנהו לו וכר' זירא בש"ס וע"ז כתב דהיכ' דהוא תופס עם הקטן שפיר דמי אפילו בהקנהו לו מטעם דעדיין לא זכה בו התינוק כיון דלא יצא מידו וא"ש ולק"מ - אבל לא נחה עוד דעתי בזה דאה נימא היכ' דלא הקנהו לקטן יוצא ידי חינוך א"כ המחבר דנחית לאשמעינן האיך לעשות עם קטן במצות לולב ל"ה לי' לשתיק מזה כי הוא עצה טוב' וקלה טפי מתפיסה עם התינוק - אלא ע"כ דהמחבר סובר דבעי שיהי' לכם גם גבי קטן ובלא זה אינו יוצא י"ח חינוך וא"כ תהדר הקו' מתוס' הנ"ל לדוכתא כיון דחזינן דשם יוצא י"ח חינוך אף באופן דלא סגי באופן זה לקיים המצוה כשהגדיל

ואדרב' עוד יעשה איסור ולמה כאן נמי לא יהי' סגי בלא לכם וכבר כתבתי דדברי התוס' הנ"ל מוסכמים להלכ' וצ"ע -

ונחזור לראשונות דדברי רבינו בעל ד"ח בצדק אמורים דכיון דלא משום חיובא דקטן אתיא עלה רק משים לתא דאב ובקטן ליכ' שום איסור שפיר מקיים האב בברכתו משום מצות חינוך והברכ' נעשה בהיתר ובדרך מצוה ויש חיוב לכל השומע לענות אמן בלי שום פקפוק -

וכעת האיר ה' עיני לראות במגילה ד' כ"ד ע"ב ומצאתי דדינו של מרן ד"ח ז"ל מפורש בש"ס שם דאמרינן התם בעא מיני' עולא בר רב מאביי קטן פוחח מהו שיקרא בתורה אמר לי' ותיבעי לך ערום ערום מ"ט לא משים כבוד צבור הכ"נ משום כבוד צבור עכ"ל הש"ס ופרש"י וז"ל גדול פוחח הוא דאסיר משום ולא יראה בך ערות דבר אבל קטן אינו מוזהר כו' עיי"ש קסא) הרי בפירוש יען שהקטן אינו מיזהר על ערות דבר מיתר לנו לשמוע ברכתו ולצאת בקריאתו ומה שק' לכאור' אם כי הקטן אינו מוזהר על זה אבל אכתי אסור לגדולים לקרות קר"ש ולומר ברכה נגד הערוה אפי' לגד ערות קטן ועיין מג"א סי' ע"ה ובט"ז ובפר"ח דאפילו עצימת עינים לא מהני א"כ איך קאמר רש"י דיש בפותח משום לא יראה לך ערות דבר א"כ איך פורס על שמע מצאתי שעמד בזה בספר בית יצחק על מגילה ובטורי אבן - וכתב בספר ב"י הנ"ל דרש"י לאו ערוה ממש קאמר רק כיון דבשרו נרא' דרך קרע הוי כערוה ע"כ פורס על שמע אבל אין קורא כתורה עיי"ש - והנה לפע"ד דעדיין יוקש' מה קאמר ותיבעי לך ערום דאכתי בערום איכא גילה ערוה ממש ואכתי איך יקרא בתירה אם כי הקטן אינו מוזהר אבל אכתי איך ישמעו הצבור ויהי' יוצאים בו הא לגבי דידהו הוי הקריאה נגד הערוה - ונראה לי דמיירי דהוא שפיר מכוסה באיזה לבוש ומה שקורהו ערום מיירי דל"ה לגבי דידי' הפסק בין לבו לערו' דמקרי ערום לגבי לבו הרואה את הערוה או דמיירי דיש מחיצה בינו ובין העם כמו שהמנהג הוא דהקורא עומד על הבימה ולבימה יש כתלים דהוא מפסיק בינו לבין העם ע"כ אין לציבור משום קורא נגד ערוה אבל לגבי' דידי' שפיר הוא איסור ערוה ואפ"ה מותר מדינ' לקרות בתורה כיון דקטן אינו מוזהר על לא יראה לך ערות דבר יהי' איך שיהי' עכ"פ גבי הקטן איכא איסור ערוה ואפ"ה יען שהוא אינו מוזהר עליו מותר לשמוע ממנו ועוד יכול לצאת אחרים בזה וא"כ ממילא כמו שכ' רש"י יען דלא יהי' בך ערות דבר לא קאי על קטן מותר להיות קורא בתורה כמו כן אי' צואה דהוא מקרא והי' מחנך קדוש הכתוב אצל ולא יהי' בך ערות דבר דהוא רישא דקרא הנ"ל נמי לא קאי בקטן ואינו מוזהר עליו וא"כ ממילא לית בי' שום איסור ומותר לשמוע ברכתו ואדרב' עוד

חיוב יש בזה כיון דליתא לאיסור. הנ"ל גבי קטן וחייב לענות אמן כן נרא' לי ברור והוא ראי' שאין עלי' תשובה קסב)

וגם זכור אזכור שזה רבות בשנים ראיתי בספר ערך דל להגאון מו"ה מרדכי אליעזר וועבער שהי' אבדק"ק אדא שהלך לירושלים תבב"א ושם הדפיס חיבורו הנ"ל על מס' עירכין ובסוף קונטרס מלחמות חובה הנספח לספר הנ"ל השיג ג"כ על הקיצור ש"ע וקיים פסק מרן הנ"ל וכעת איני זכור דבריו אבל זאת נשאר בזכרוני דדבריו הם דברי טוב טו"ד - וכעת ראיתי שגם בעל הגהות מסגרת השלחן קיים פסקא דמרן ז"ל והסיר השגת בעל קיצור ש"ע ממרן ז"ל - אבל נראין לי דברי בעזה"י מדבריהם כי מצאתי ב"ה רש"י מפורשת כדברי רבינו חיים ז"ל זי"ע ממגילה הנ"ל ודו"ק -

אבל בודאי שצריך ללמד לתינוק שיקנח עצמו כראוי שזה הוי ג"כ מצות חינוך בפ"ע אבל לא שיעכב זה מצות חינוך דמצוה אחרת אבל עכ"פ צריך שח"ו לא יורגש ממנו ריח רע והיכא דלא הורגש ממנו שום ריח לא איכפת לן שוב מה שנשאר לו צוא' באותו מקום ועיין פנים מאירות ח"ב סי' קס"ה והמחה"ש בסי' פ"א כיון בכל דבריו לפנים מאירות הנ"ל אבל יפה כתב עליו המחזיק ברכה מובא בשע"ת סי' פ"א דע"כ מיירי דלא יורגש שום ריח ממנו וא"כ שום לא איפכת לן מה שנשאר באותו מקום ופסקא דמרן ז"ל אמת ויציב ונכון ותיתי לי שקיימתי דבריו ויעלה לי זכותו לשבת על התורה ועבודה באמת ובלבב שלם מתוך הרחבה אכי"ר -

פ"ק פישטיאן א"ח ח' לספירה תרפ"ד לפ"ק.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן פט

קשה לי מה דמבואר בש"ס זבחים ד' כ"ז ע"ב שאין מזבח החיצון מקדש פסולין אלא הראוי לו והפנימי מקדש בין ראוי לו בין שאין ראוי לו מ"ט האי רצפה והאי כלי שרת עכ"ל הש"ס וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מפה"מ - ובסוף חגיגה אמרו כל הכלים שהיו במקדש טעונים טבילה חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחושת וקאמר בגמרא הטעם דכתיב מזבח אדמה תעשה לי ועיי"ש ברש"י דהכתוב קראו אדמה וכן הוא ברע"ב ועיי"ש בתיו"ט - ור"ל כיון דהכתוב קראו אדמה הוי כקרקע דאינו בר קבולי טומאה והנה גבי' מזבח הזהב דהוי כלי קאמר הגמרא הטעם דטהור משום דכתיב המנורה והמזבחות איתקוש מזבחות זה לזה וכן פסק הרמב"ם בפי"א ממשכב ומושב עיי"ש -

וקשה לי מ"ש גבי טומאה דלא אמרינן האי רצפה והאי כלי ואמרינן מקרא דהמנורה והמזבחות דאיתקוש להדדי - וגבי קידוש פסולין לא אמרינן דאיתקיש זה לזה ואמרינן האי רצפה והאי כלי וצ"ע דהא קיי"ל דאין היקש למחצה - ועוד כיון דקרא דוהמזבחות גבי משא נאמר עיין במדבר ג' גבי משא בני קהת א"כ מאין לנו לתלות ההיקש דאיתקשו להדדי לענין טומאה להשוות אותן יותר מענין מילתא אחריתא וצ"ע ודו"ק קסג)
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן צ

איקלע לאתרן על חג השבועות דהאי שתא תרפ"ג גיסי חביבי הרב המאור הגדול צדיק תמים כמו"ה מרדכי פריעדמאן נ"י מתושבי עיר הקודש ירושלים תבב"א בן יקיר לאדמו"ח הגאון הצדיק מו"ה דוד פריעדמאן זצ"ל שהי' אב"ד דק"ק צעהלים יע"א וביום שני של שבועות נזרקה שאלה מפיו מה נעשה ביום שידובר בו לעלות לתורה כיון דלדידי' כחול הוא ואינו בר חיובא בקריאה א"כ אינו עולה לה' קריאים או דלמא כיון דעכ"פ בפרהסיא אינו נוהג בו מנהג חול שפיר רשאי לו לעלות ולברך על התורה עכ"ד ספיקתו -
ונזכרתי לעיין בבאה"ט סי' תקס"ו וראיתי שכתב וז"ל ודע דמחלוק' זו שייך נמי בבן א"י שבא לחו"ל אם יכול לעלות לתורה ביום ב' של גליות ועיין בדבר שמואל סי' שכ"ד ובהלק"ט עכ"ד - הרי דזו ספק קדומה מדורות שלפנינו ואני אחר העיון קצת כפי מיסת הפנאי כי לא הי' העת מספיק לעיין הרבה אמרתי לו שאם יקראו לו יעלה ויברך אבל מן השמים עכבוהו כי בא לבית הכנסת אחר קריאת המפטיר וממילא דל"ה צריך לזה אבל להתלמד לדינא עיינתי עוד הפעם וזה מה שעלתה במצודתי בעזה"י -
בתשובת דבר שמואל להגאון און החסיד מו"ה שמואל אבוהב זצ"ל הדבר פשוט כיון דפסק הרא"ש בפ' מקים שנהגו שכל ההולך ממקום למקום אחר אעפ"י שדעתו לחזיר צריך לנהוג בפרהסי' כמנהג המקום שהוא בו אע"ג דלגבי' דידי' ולפני המקום שיצא משם הוא חשוב לאיסור ודאי דרבנן כיון דאינו אסור מה"ת בפירוש שמכאן נ' חיוב הנחת התפילין בכגון זה ושלא לשנות מפני המחלוקת והוא הדין בברכות ס"ת אם קראו אותו כההוא דאמרינן בטור יו"ד סי' ת' לגבי כהן האבל לעלות ולקרות בס"ת בשבת כיון שהוא דבר שבפרהסי - שוב הביא דעת הב"ח בסי' תקס"ו בה' תענית דאם קראיהו יעלה ויברך וכתב עוד שם דלא מיבעא ביו"ט שני של ב' ימים הראשונים של פסח וסוכות דאף לבני ארץ ישראל יש חיוב לקרות בתורה שמברך אף דלגבי' דידי' הוי קורא פרשה

אחרת לא תקרא משום זה ברכה לבטל' אבל אפילו ביו"ט שני של שבועות או ש"ת שאירעו בימי אגד"ו שאין בהם קריאת התורה כלל אם נקראו בני ארץ ישראל לעלות לס"ת שחייבים לעלות ולקרות אם כי אפשר להערים ולהעלים הדבר בהבלעת השם או להקדים ולהודיע בסתר אל הש"ץ הקורא בתורה שכונתו של העולה בברכותיו היא להוציא את הש"ץ בעצמו במצות קריאתו זה הנראה לע"ד עכ"ל - ויש לי ספק בדברי הקדוש הנ"ל במה שסיים אם כי אפשר להערים ולהעלים כו' איך כונתו אם כונתו דאם אפשר לעשות כן עדיף טפי שיעשה כן או כונתו כלפי מה שכתב וסיים פסקו אם נקראו בני א"י לעלות לס"ת שחייבים לעלות ולקרות בתורה אם כי אפשר להערים כו' אעפי"כ חייבים לעלות ולקרות ולא יעשה שום ערמה כלל ולא נתברר לי כונתו בזה גם מה שכתב להקדים ולהודיע לש"ץ שמכוון בברכתו להוציאו יש לשדות נרגא בזה עם דברי הפר"ח סוף סי' תפ"ח שכתב דהאין מחיוב בדבר אינו יכול להוציא בברכתו את אחרים עיי"ש שהאריך בזה ודו"ק - ועיין בתשובת חיים שאל ח"א סי' צ"ט שהחזיק בדברי פר"ח הללו - **והלום** ראיתי בהלק"ט ח"א סי' ד' דמעשה בא לפניו בדידי' גופא ביו"ט ב' של שבועות שהי' בק"ק ליוואורנא שקראהו לעלות לתורה ואמר להן שעשו שלא כהוגן במה שקראיהו והרב דשם לא סבירא לי' כוותי' והביא ראי' מהא דאבל שקראיהו בשבת דצריך לעלות (והרב הנ"ל הי' בר גילוי בראי' זו להחסיד רבינו דב"ש הנ"ל) והוא השיג עליו דמשם אין ראי' דשא"ה דהוא גופא בר חיובא היא בקריא' זו שכן כתב הש"ע דאבל יכול לחזור פרשיותיו כיון דחייב אדם להשלים עם הציבור הוי כקורא את שמע דמותר וכיון דחייב בפרשה השבוע זאת הוי תרי טעמא אלימא חדא שהוא חייב בפ' השבוע הזאת ועוד דהוי דבר של פרהסיא משו"ה חייבהו לעלות אבל בנ"ד דלאו בני חיובא נינהו בני א"י בקריאת הפ' של בני הגולה מי זה אמר ויהי שיעלה מטעם דינו של פרהסי' עכ"ל - ואני תמה מה שייכות יש להשלמת פרשה של השבוע עם קריאת התורה בצבור דהא הוא מצוה פרטית שמוטל על כל יחיד ויחיד כק"ש ותפלה ואעפ"י שקורין בצבור היא לא מיפטר בזה וכדכתב הרמב"ם וז"ל אעפ"י שאדם שומע כל התורה כולה בכל שבת בציבור חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע סדר כל אותה שבת ב' מקרא וא' תרגום עכ"ל הרי דהוא מילתא בפ"ע והיא באמת כקורא את שמע וכתפלה וגם הוא בלא ברכ' וגם יכול לאומרה אף קודם שבת כמבואר בסי' רפ"ה א"כ מה שייכות יש לחיוב פרטי הנ"ל עם קריאת התורה בצבור שהוא דוקא בשבת ויש לה ברכ' בפ"ע הניתקן לה בפ"ע ולא דיהי' מישך שייך לחיוב השלמת הסדרא המוטל על היחיד לפטור אותה בברכ' זו דשם אין חיוב ברכ' כלל וגדולה מזו מבואר בתשובת מהר"י ברונא מובא בס' מנחת

שבת וגם ממהרי' ווייל דאין יוצא כלל עם קריאת התורה בצבור משום חיוב השלמת הסדרא א"כ מה יועיל חיובו בהשלמת הסדר' לברכ' על קריאת הצבור שאינו חייב בה והא ראי' דא"כ למה באמת אסור לאבל לעלות לתורה בשבת כיון דחייב בהשלמת הפרש' יהי' שרי גם בזה וע"כ דזה מילת' בפ"ע וא"כ מה יועיל חיובו בהשלמת הפרשה לקריא' בצבור בברכ' וע"כ דעיקר הטעם משום דחייב בדבר של פרהסיא וא"כ עולה שפיר ראיית הרבנים הנ"ל משם וזה ברור בעיני בס"ד -

וגם מה שכתב ההלק"ט שם דכל מקום שמוסיפים הדעת נותן שיוכל להיות בן א"י מן הנוספים והרי הוא כקורא בתורה ולא איתקריא ברכ' לבטל' לגבי דידי' וגם לבני הגולה הרי איכ' חמשה גברא דב"ח עיי"ש - ואחרי המחילה לדעתי אין הדעת נותן כך ואיפכא מסתברא לשיטתו דאין לבני ארץ ישראל שייכות עם הצבור דבני הגולה שפיר אין יכול להיות מן הנוספים דמה שכתב דלגבי דידי' הוי כקורא בתורה ואינו ברכ' לבטל' אתמהה דעיין בסי' קל"ט דברכ' זו דמברכין בקריאת הצבור נתקנה משום כבוד הצבור וע"כ גם אפילו אם בירך כבר ברכת התורה ולא הפסיק בנתיים כלל אם קראוהו לעלות מברך עוד הפעם עיין בטור בספיקת הר"י בן הרא"ש ז"ל שם וא"כ בשלמא בשאר הנוספים דמישך שייכי בקריאת פרשת היום ע"כ שפיר יכולין לברך משום כבוד הצבור אבל הנך בני ארץ ישראל לשי' ההלק"ט דלאו בני חיובא נינהו בקריאת פרשת היום דבני הגולה ואינם יכולין לברך משום כבוד הצבור דבני הגולה דאין להם שייכות אתם א"כ איך יברכו על התורה ומה שאמר דהוי כקורא בתורה ע"כ ל"ה לדידהו ברכה לבטלה אחרי המחיל' אדרב' משום זה דהוי לגבייהו כקורה בתורה הוי אצלן ברכה לבטל' משום דעל קריאה בתורה לחוד כבר נפטרו בברכת התורה שאמרו בבקר או בברכת אה"ר שאמרו בתפלה ע"כ פשוט אצלי דאם נימא דבן א"י אינו יכול להיות מחמשה גברא גם מהנוספי' אסור לו להיות וז"פ ודו"ק -

גם מה שכתב עוד שם למסקנא דדעתו דאם קראו לבן א"י לעלות ביו"ט ב' של גליות דחייב לעלות משום דהוי דבר של פרהסיא אם לא יעלה אבל לא יברך ויברך החזן במקומו כשהיו"ט ב' הוא אג"ד עיי"ש - בזה לא זכיתי להבין דעת קדושים וכי יש פרהסי' יותר מזה כיון דהמנהג דהעולה מברך ועתה אם לא יברך ורק יברך החזן וכי יש לך פומבי' ופרהסי' יותר מזה והלא אולי אדרבא יותר הי' שלא לעלות כלל דזה הוי פירסום מיעוט נגד מה שיעלה ולא יברך דשם הוא מקום גבוה ומגולה נראה בראש הר גבוה לכל אחד ואחד משא"כ אם לא יעלה לא ידעו רק שכניו העומדים אצלו ושאר העם יסברו דאינו יכול לעלות או מטעם אחר דאינו עולה משא"כ אם יעלה ולא יברך יתפלאו על

החידוש שראו ונעשה פרסום גדול וזה ברור בסברא - ויותר הי' לו לבעל ההלק"ט לומר לעשות כמו שכתב הדב"ש הנ"ל להערים ולהבליע תיבת השם או לומר קודם להש"ץ שמכוון בברכתו להוציאו וכמו שהבאתי לעיל אולם בזה שדיתי נרגא מדברי הפר"ח הנ"ל ודו"ק -

עוד יש לדקדק בדברי ההלק"ט הנ"ל דנראה מדבריו דעיקר החששה של עליית בן ארץ ישראל הוא רק משום הברכ' - ולא כן כתב הב"ח ריש סי' רפ"ב גבי הספק אי קטן קורא ביום טוב בחובת היום וכתב בזה"ל הב"י האריך בדין קטן בספר שני ולפע"ד היכא דהקטן אינו אלא מברך והש"ץ קורא ליכא מא"ד דאסור ופשיטא דשרי וכן כתב ג"כ בתשובתו תשובת הב"ח סי' קנ"ח וא"כ הכא בבן א"י כיון דהש"ץ קורא מאי איכפת לן בברכתו - ואולי יש לחלק דקטן לאו בר קיבולי מצות הן עיין רש"י נדה ד' מ"ו וכן לאו בר עוברי עבירה הן וכבר כתבו תוס' פסחים ד' פ"ח דע"י דמחנכין אותו למצות ספינן לי' איסורא בידיים והמג"א והרב ז"ל הביאו דברי תוס' הנ"ל להלכה בסי' שמ"ג ע"כ אפשר גבי קטן היכא דאינו קורא שפיר לא חשו על ברכתו כיון דאיכא בזה מצות חינוך משא"כ גבי גדול דיש חשש ברכ' לבטלה אצלו שפיר יש לחוש טובא ועיין תוס' ר"ה ד' ל' ד"ה והא וא"ש ולק"מ ודו"ק -

וצופה הייתי כשו"ת שבות יעקב ח"א סימן מ' שנשאל ג"כ בנידון כזה והביא ההלק"ט הנ"ל ודחה דבריו כיון דקיי"ל דקטן ואשה עולה למנין ז' אע"ג דקטן ואשה לאו בר חיובא הן אפ"ה עולין למנין ז' קרואים וא"כ הה"ד בנ"ד - ואף למא"ד דתוך שלשה אינם עולים קטן ואשה דוקא בקטן ואשה שאינם בר חיובא כלל אבל האי שהוא בר חיובא ביומו וגם אלו נשאר פה ראוי גם ליום זה א"כ ראוי לבילה מקרי ע"כ שפיר מצטרף - וגם הביא מתוס' ברכות מ"ח דגדול מוציא אף אי ל"ה בר חיובא וכן משמע מרש"י מגילה דבני העיר יקראו לבני כפרים אך הר"ן חולק וכן משמע בירושלמי ועיין פר"ח סי' תפ"ט עיין שם שהאריך לחלק בין הא דתענית דסי' תקס"ו כיון דהיא פירש עצמו מן הצבור לא יזכה להצטרף עמהם בקריאה ואיהו דשפסיד אנפשי' עיי"ש שהעלה הלכ' למעשה דבן כרך שהלך לעיר יכול לעלות לתורה וכן בן א"י שהוא בחו"ל יכול לעלות לתורה עיי"ש - **וכן** מצאתי במג"א סימן רפ"ב סק"ו שכתב וז"ל ומיהו י"ל דאעפ"י שאינן חייבות עולות למנין וכ"כ תוס' בר"ה עכ"ל -

גם נראה לדייק מדברי המג"א בסי' רפ"ב סקט"ו שכתב דאם קראוהו בבהכנ"ס אחרת ונזדמנה לו אותה הפרשה שכבר קרא אפ"ה צריך לחזור ולברך ע"כ - הרי אף דהוא כבר נפטר בקריאת הפרש' ול"ה תו בר חיובא כלל אפ"ה אם קראיהו עור הפעם צריך לחזור

ולברך א"כ הה"ד בנידון דבן א"ו - אכן הדרנא בי משום דיש לחלק בין הנושאים וכן מצאתי חילוק זה בברכ"י או"ח סימן קכ"ד דבשלמ' כי תרווייהו שווין בחיוב רק שא' קדם ויצא י"ח מחויב קרינן בי' וכמ"ש בירושלמי פ"ג דברכות אבל זה שאין עליו היום שום חיוב בודאי דאינו ב"ח מקרי וז"פ - אכן בפרישה סי' רפ"ד מצאתי שבאמת עמד בזה איך רשאי לו עוד הפעם לברך הא כבר בירך ולית בי' שום צורך לזה עוד ותי' בזה הלשון ונ"ל דמשום כבוד צבור ותורה מותר לו לחזור ולברך כמ"ש לעיל ס' קל"ט בכיו"ב עכ"ל - ר"ל דעיקר ברכה נתקנה משום כבוד הצבור והתורה ע"כ שפיר יכול לברך משום כבוד צבור החדש דבא לשם והשתא לדבריו נאמר ג"כ בנ"ד כיון דכבוד הצבור הוא ולא חיובא דידי' כמבואר ג"כ ברא"ש פ"ק דקידושין סי' מ' וכן בתוס' ר"ה א"כ כיון דהאי בן א"י הוא ג"כ בהאי ציבורא ומה גם דבפרהסיא חיובא עליו להשתתף עמהם א"כ מאי איסורא יהי' בזה דמברך על התורה מאי אמרת דהוא אינו בר חיובא בזה הברכ' דהא ברכ' זו לא משום חיובא נתקנה רק משום כבוד הצבור וכיון דהכבוד איכ' היום לגבי האי ציבורא דהוא שם עמהם ממילא הוא נגרר עמהם ושפיר יכול לברך בלי שום חשש כלל - ועוד יותר י"ל אפילו לשי' ההלק"ט הנ"ל דצריך לשני טעמים דיכול לברך ומשום בפרהסי' לחוד עוד אינו רשאי לברך הא גם הכא איכ' שני טעמא אלימי א' משום כבוד הצבור והב' הא בפרהסיא הוא ג"כ חייב בזה ואם תדחוק דעפי"ז יהי' צריך לג' טעמים משום דגבי כהן אבל איכא ג' טעמים חדא דחייב בהשלמת הסדרא לשי' ההלק"ט וב' כבוד הצבור וג' דבפרהסיא חייב משא"כ כאן דהוי רק ב' זה דוחק דודאי סגי בב' טעמים לחוד - ומה גם דכבר דחיתי עיקר דבריו מענין השלמת הסדרא וביותר לשי' הפרישה הנ"ל משום כבוד צבור לחוד יכול לברך ומכש"כ כאן דאיכא תרתי למעליותא כבוד הצבור וגם דבפרהסיא הוא חייב כמותם -

ועוד יותר יש להסביר הדברים דודאי זאת פשוט דבן א"י יכול להשלים את הצבור אם אין עשרה זולתו דעל זאת לא פקפק אדם מעולם ובאופן דהוא השלים הצבור א"כ י"ל שייכות גדולה עמהם וכיון דכל הברכה על התורה הוא משום כבוד הצבור וכיון דגם הוא נצטרף עמהם גם כבודו דידי' הוא בהאי ברכ' דהוא ע"כ נטפל עמהם דכמו דעונה קדיש ואמיהש"ר עמהם ומסייע להם לזה ועיין שם בברכ"י סי' קכ"ד כ"כ הוא מצטרף עמהם לקריאת התורה להשלים עשרה וכיון דהוא נטפל עמהם א"כ שפיר שייך בהאי כבוד ויכול לברך להם כיון דזה כבודם וגם אפילו באופן דיש עשרה זולתו מ"מ דכמו שראוי להשלים הצבור כ"כ ראוי להשלים הה' קריאים ועוד כיון דהי' ראוי אם הי' מעשרה ראוי מקרי אף באין משלים ע"כ הדבר פשוט כיון דהברכ' בתורה לא בא על החיוב רק משים

כבוד הצבור וכיון דהם מתכבדין בברכתו שפיר יכול לעלות ולברך בלי שום חשש וזה סבר' ברורא לדעתי בס"ד -

ובזה מסולק נמי השגת ההלק"ט שהקש' על אלו המתירין לעלות משום דהוי דבר שבפרהסיא דמי צוה להצבור לקרוא לו לעלות כדי לחייבו שיעלה מטעם שהוא דבר של פרהסיא עיי"ש - ובהנ"ל א"ש כיון דכל הברכ' הוא משום כבודם וכיון דרצונם להתכבד עם אורח נכבד בן א"י שבא ורצונו של אדם זהו כבודו ע"כ שפיר רשאי לכתחלה לקרוא לו וגם לדידי' רשאי לעלות כיון דמתכבדין אתו ומברך כדין כל קורא בתורה דמברך משום כבוד הצבור כן נרא' לי ברור בס"ד - ובזה מיושב ג"כ מה שהביא שם בהלק"ט תשובת הגאון הספרדי ר' גבריאל איש בראנסה ז"ל שהביא ראי' לאסור מהר"ן שכתב דבן עיר אינו מוציא בן כפר עיין שם - דשאני מגילה דהוא מצד חיוב וצריך להוציא אותו הן בקריא' והן בברכה אבל הכא הש"ץ הקורא הוא ב"ח והברכ' לאו חיובא הוא ורק בא בשום כבוד הצבור ומשום כבוד גם הבן א"י יכול לברך וכמו שבארתי לעיל וזה ברור ואמת לדעתי ועיין בבאר שבע סוטה מ"א ובספר משכנות יעקב סימן ס' ומהר"מ שיק או"ח סי' ר"מ ובשאילת יעב"ץ ח"א שהאריכו בענין הברכ' על ספר תורה וכעת אין לי פנאי לעיין בדבריהם ודו"ק::

-

ובאמת לולי דמסתפינא מרבותי הנ"ל ה"ה הדב"ש וההלק"ט והשב"י שנתלבטו מאד מה לעשות בבן א"י ביו"ט שני של גליות בעליות התורה יען שהוא אינו בר חיובא בקריאה זו הי' נראה לי דהוא דבר פשוט ואין מקום כלל להסתפק בה וכמו שאגיד בס"ד -

והוא דנרא' לי לחלק בין חיובא דקריאת התורה בצבור לחיובא דשאר מצות דאו' או דרבנן דחיובא דשאר מצות כמו תפלה וק"ש וכדומה הוא חוב המוטל על אדם פרטי על כל א' וא' מישראל משא"כ חיובא דקריאת התורה מעיקרא לא נתקנה כלל להיות חיובא דיחיד רק חיובא דצבור הוא ובמקום דליכא צבור אין חלות כלל שום חיוב על היחיד והוא כמו תפילת המוספין לת"ק אליבא דראב"ע בסופ"ד דברכות דאמרו שם דאיכ' ביניהו יחיד שלא בחבר עיר דפטור משום דלא נתקנ' אלא בצבור בחבורת העיר אבל לא ביחיד עיי"ש וכאן גבי קריאת התורה גם לדידן כן הוא דלא נתקנה אלא לצבור אבל ליחיד ליכא שום חוב ע"ז ופטור וכבר כתבתי כן לעיל בסי' א' וב' קסד) וכעת מצאתי בספר תשב"ץ הקטן מתלמוד של מהר"מ מראטענבורג ז"ל בה' קריאת התורה אות קפ"ה שכתב בזה"ל ואומר שאין חובה לקרות הפרש' ליחיד בשני ובחמישי ואפילו בשבת במקום שאין מנין כדאית' במגילה אין קורין בתורה פחות מעשרה וראה למהר"מ

שקרא הפרשה ביום חמישי בע"פ כי אמר מה שיש בגיטין דברים שבכתב אסור לאומרם בע"פ רוצה לומר במקום שהוא חובה אבל בכאן אינו חובה תדע שאין מברכין ברכת התורה ביחיד לכך יכול לאומרן בע"פ עכ"ל - הרי שכתב בפירוש דבמקום שאין מנין אין שום חובה ליחיד לקרות בתורה א"כ אינו דומה לתפילה וק"ש דאף דאין מנין יש חובה על היחיד וזהו ג"כ הטעם דקיי"ל בסי' ס"ט דפורסין על שמע אף על יחיד שלא שמע קדושה וברכו וגבי קרה"ת קיי"ל דאין קורין בשביל יחיד שלא שמע - והטעם הוא כנ"ל כיון דתפלה או קדושה וברכו אף דאין אומרין אלא בעשרה מ"מ לאו חיובא דעשרה הוא רק חיובא דיחיד הוא ורק המצוה הוא שיאמר אותה כל יחיד ויחיד בעשרה דוקא כיון דהוי דבר שבקדוש' ע"כ באמת היכא דאיכ' עשרה אומרין אף בשביל היחיד משא"כ קרה"ת דהוא חוב צבוריי ולא חוב יחידי ע"כ באמת אין קירין בשביל יחיד אף דאיכא עשרה וכן משמע מרש"י מגילה דף ל"ב דאיתא שם ואמר ר' שפטיה אמר רבי יוחנן עשרה שקראו בתורה הגדול שבהן גולל ופירש"י שם וז"ל עשרה שקראו שנאספו וקראו הג' או הז' כחוק היום ולפי שאין קורין בתורה בפחות מיו"ד נקט יו"ד שקראו בתורה עכ"ל - ולכאורה קשה דהלא כל דבר שבקדושה אין פחות מיו"ד ומה רבותא דקרה"ת - אבל בהנ"ל יובן היטב דשאר דבר שבקדוש' אף דל"ה פחות מיו"ד עכ"ז היכא דהוי יו"ד עושין אף בשביל יחיד משא"כ קריאת התורה דהוא חיובא דכללית הצבור אין עושין רק בשביל עשרה שלא שמעו ע"כ שפיר נקט עשרה שקראו בתורה להודיעני זאת דצריך די קא עשרה שלא שמעו לקריאת התורה משום דהוא חיובא דצבור ולא דיחיד וא"ש בכונת הדברים בעזה"י והוא ראי' טובא לדברינו הנ"ל -

ולכאורה הי' משמע מכאן דאין לקרות בתורה רק לעשרה שלימים שלא שמעו קרה"ה ובאמת העולם מקילין אף בשביל פחות מעשרה ולכאורה יש להביא ראי' מדברי הטור או"ח סימן תקס"ו שכ' לענין ברכת ענינו בתפלה גבי עשרה שקבעו תענית דאיכ' מא"ד דאין לומר ענינו בתפלת י"ח דכיחידים דמי ואין ליחיד לקבוע ברכ' בתפלתו אבל דעת הרא"ש דקהל שקבעו תענית כרבים דמי ויכולו לקבוע ברכה וגם לגבי קריאת ויחל הביא הב"ח שם תוספת' דאין קורין בתורה על תענית יחיד עכ"ז כיון דרבים קבעו תענית קורין ויחל עיי"ש - וכתב הטור ע"ז וז"ל ומיהו נרא' שצריך שיהיו עשרה שמתענין ואפילו לר"ת שכתב דאם יש ששה או שבעה שלא שמעו קדיש וברכו יכולין לומר קדיש וברכו אעפ"י שהשאר שמעו הכא מודה דבעי עשרה דהתם היינו טעמא כמו שכתב אדוני אבי מידי הוא טעמא אלא דכל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה והרי הוא מקדש השם בעשרה אבל הכא לענין קביעת ברכ' צריך שיהא עשרה ואם ית בעיר אם אין יו"ד

בביהכנ"ס אין יכולין לקבוע בברכה עכ"ל - וממילא דהה"ד גבי קריאת ויחל דג"כ הוי לקבוע ברכת התורה דלתענית יחיד אסור וכדברי הב"ח הנ"ל עיי"ש מה שכתב בשם האגודה ודחאה ועיין מחה"ש בסי' תקס"ו סק"ד - הרי דהיכא דלא תלוי בקדוש בעשרה רק בעשרה דיהיו מקרי רבים צריך יו"ד שלימים א"כ כמו כן בקריאת התורה דעלמא דתלוי נמי בחיובא דרבים כנ"ל נמי הי' מוכרח להיות דוקא עשרה שלימים ובאמת אין נוהגין כן וצ"ע למה - ובאמת צ"ע גבי תענית למה לא יהיו סגי ברוב מנין הלא בכל התורה קיי"ל רובא ככולא עיין בהוריות ג' ע"ב ואולי משום דרובא מתוך כולא בעינן עיי"ש בהוריות גבי הוראת בי"ד דבעינן שיהי' כולן שם ואז מהני רובא וא"כ היכא דאין מתענין עשרה ליכא רוב' מתיך כולה דהא אין כאן רבים כלל שיהי' ראוי לקבוע ברכה בפ"ע דדוקא המתענין נכנסים בסוג ברכה הנ"ל וע"כ מוכרח דוקא עשרה שלימים - ולפי"ז א"ש גבי קריאת התורה דאין מקפידין על דוקא עשרה שלימים אף דהוא חיובא דרבים משום דכאן שפיר סגי ברובא ככולא כמו בכל התורה דכאן שפיר הוי רובא מתוך כולה דהא כולן הוי חייבים בה וא"ש - ועיין בפרמ"ג סי' תקס"ו דלגבי קריאת התורה סגי בו' עיי"ש קסה)

ובדברינו הנ"ל נפשט ספיקו של החיי אדם כלל ל"א שנסתפק אם יקראו בשביל יחידים שלא שמעו קרה"ת כמו גבי פורס על שמע או אפשר דל"ד לפורס ע"ש דשם כל יחיד מחויב באותה ברכה משא"כ הכא דלא תקנו אלא בשביל הצבור והניח בצ"ע - ועפ"י האמור ודאי שכן הוא דלא דמי לפורס ע"ש דהוי חיובא דיחיד וע"כ אומרים בשביל יחידים משא"כ קרה"ת דהוי חיובא דרבים ודאי שלא לקרות אלא כשהן צבור של עשרה וברובא עכ"פ סגי מטעם רובא ככולא וזה ברור ואמת לדעתי בס"ד -

ועיין מהר"י אסאד ח"ב סי' רנ"ח ובפרי השדה ח"ג סימן צ' דמתירין אפילו בשביל ג' ואחרי המחילה לא נרא' לי דבריהם ובהדיא כתב התשב"ץ שהבאתי דבמקום דליכא מנין אין חובה דלא נתקנה באופן זה כלל וא"כ איך יברכו ברכה לבטלה וזה ברור ואמת לדעתי -

ונתתי שמחה בלבי במה שמצאתי כל חזיון הזה שכתבתי בענין קריאת התורה בשו"ת פני מבין או"ח סימן ל"ב שנשאל אם יש לקרות בשביל ב' או ג' שלא שמעו קרה"ת והשיב בזה"ל הנה הר"ן במגילה ד' כ"ג על המתני' דאין פורסין ע"ש בפחות מעשרה כתב בזה"ל משום דאין דבר שבקדוש' פחות מעשרה ועל אין קורין בתורה בפחות מעשרה כתב דתקנת החכמים הי' לקרות בצבור ויש להבין בשנותו את טעמו ולא כתב ג"כ על אין קורין בתורה משום דא"ד שבקדושה פחות מעשרה ורק הטעם דפריסת שמע קדושה

וברכו המצוה על כל יחיד ויחיד לשמוע ולכך יהיב טעמא דא"ד שבקדוש' פחות מיו"ד משא"כ קרה"ת דאין מצוה על יחיד רק אם יש צבור תקנו חכמים לקרות ואם קראו הצבור ויש איזה יחידים שלא שמעו באמת א"צ להוציא ס"ת עבורם וכן כתב בס' יד מאיר סי' ג' ובספר תורת חיים החדש וכתב דמה שכתב הגאון מהר"י אסאד בסי' נ"א דהוי ג' שלא קראו צ"ע ואולי סגי ברובא דמינכר בז' שלא שמעו קרה"ת עיי"ש שהביא הלכה למעשה בשם הגאון בעל פני יצחק חתן הגאון בעל טוב גיטין ז"ל שלא התיר להוציא ספ"ת עבור יחידי' שלא שמעו קרה"ת עכ"ל הגאון בעל פני מבין ז"ל - ושישו מעי שזכיתם לכוון לגדולי תורה בהלכה זו - ותמהני שלא הרגיש בדברי רש"י דסוף מגילה הנ"ל ודו"ק -

ונראה בס"ד להוסיף מיא וקימחא למה שהעליתי לחלק בין חיובא דתפלה לחיובא דקרה"ת דשם החיובא על היחיד וכאן החיוב דוקא על כלל הצבור מדברי תוס' ברכות ח' והג"א שם גבי רב ששת דמהדר אפי וגריס דכתבו דמיירי בדאיכא עשרה חוץ ממנו עיי"ש - ולכאורה קשה מה מהני בדאיכא עשרה חוץ ממנו הא מ"מ הוא ביטל מעצמו מצות קרה"ת וע"כ דהחוב מוטל על הצבור ובדאיכ' צבור שוב אין חוב על אדם פרטי וזה ראי' טובא לדברינו - וכן יש לדייק מדברי הש"ס יומא בפרק בא לו הרואה כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין והרואה פר ושעיר הנשרפין אינו רואה כה"ג כשהוא קורא ופריך בגמ' פשיטא מהו דתימא כדריש לקיש דאמר ריש לקיש אין מעבירין על המצות ומה מצוה ברב עם הדרת מלך קמ"ל - ופרש"י מהו דתימא האי נמי אעבורי מצוה הוא שמניח זו והולך לראות זו קמ"ל דלאו מעבר הוא מאחר שאינו עסוק בה עכ"ל קסו) וק' דהא קריאת הכה"ג ביוה"כ הוא מחובת היום כמבואר בפ"ג דמגילה מ"ה א"כ מה קאמר קמ"ל ופרש"י דל"ה אעבורי מצוה מאחר שאינו עסוק בה וכי צריך לעסק יותר גדולה ממה ששומע את הכהן קורא ומכוון לצאת ידי חובת עצמו א"כ שפיר עסוק בה ואיך רשאי לו להניחה ולהעביר ממנה - וגם זילת איסור דאין מעבירין איך רשאי להניחה ומה יעשה בחובת קריאת פרשת היום ואיך יהי' יוצא יד"ח אם ילך משם ולא ישמע הקריאה ודא קושיא אלימתא לבאירה - וע"כ דאין במצות קריאת התירה חוב על אדם פרטי והחוב הוא על הצבור בכלל אבל על היחיד ליכ' גבי' שום חיוב ולא שייך לומר אצלו דצריך להוציאו יד"ח ורק את הצבור צריך לצאת יד"ח והיכא דיש צבור דקורין אז יש לומר על אדם הפרטי דמקרי לא עסוק בה וגם מותר לו להניח את הס"ת בשביל מצוה אחרת ול"ה בכלל אין מעבירין את המצות כיון דלדידי' בעצמו ליכ' חיוב ול"ה בכלל עסוק במצוה וגם לא קשה איך יעשה ביציאת ידי חובתו בקריאת

התירה דלדידי' בעצמו בתור אדם יחידי לא צריך כלל לזה מפני שאין עליו שום חיוב וגם הקריאה ל"ה לצאת חובת אדם פרטי רק חובת הצבור בכלל וממילא דא"ש שיטת הש"ס שם ביומא ולק"מ ודאי בלא מצוה אחרת אין רשאי להניח ס"ת משום דהוי בזיון לס"ת כמו שאמרו בגמרא בפסוק ועוזבי הי כו' אבל משום מנוה אחרת מותר כיון דלא מקרי עסוק במצוה וא"ש והוא ראי' אלימתא ובירה לדברינו הנ"ל ודו"ק -

וכן נראה מדברי תוס' סוכה ד' נ"ב ע"א ד"ה וכיון שכתבו וז"ל והא דעונין אמן בהנפת סודרין היינו בקרה"ת ולא בתפלה ולא בדבר ששליח מוציא רבים י"ח עיי"ש וכן הביאו שם הירושלמי - הרי דתוס' כתבו בפירוש דליכא בקרה"ת משום להוציא את הרבים ידי חובתן כמו בתפלה ונראה לי כונתם כמו שכתבתי דחוב פרטי ר"ל דיהי' מוטל על כל יחיד ויחיד כמו בתפלה ליכא בקרה"ת אבל ודאי חוב כללי היינו על הצבור בכלל ודאי איכא בקרה"ת ורק התוס' מחלקי היכא דאין החיוב בפרט ואין הש"ץ צריך להוציא בפרטית כמו בתפלה וכיו"ב אז ליכא משום אמן יתומה אבל בתפלה דצריך להוציאו ויהי' שומע כעונה לא די בהנפת סודרין - ובזה מיושב תמיהת הראב"י סי' קנ"ט שהביא דברי תוס' הנ"ל וכתב וקצת תימא הוא דבקרה"ת הוי נמי לכולן חיובא אלא שקורין בשבת ז' ובחול ג' ומוציאים את הרבים י"ח עכ"ל מובא בספר ציונים לתורה להגאון מהר"י ענגעל ז"ל סי' ט' עיין שם - ולהנ"ל איש מאד דכונת התוס' היתי' יען שאין בקריאת התורה משום להוציא את היחידים מחיובים בברכה זו וגם הוא בעצמו אינו מחיוב בה כמו שהבאתי לעיל דהוי רק מכבוד הצבור וכיון דאין בברכ' זו להוציא את רבים יחידים לא מזיק אמן יתומה כן נראה לי ברור בכונתם בס"ד - ובאמת כדברי התוס' הנ"ל שכ' דאין בברכת התורה שמברך העולה משום יציאת י"ח השומעים מבואר בש"ע או"ח סי' תקפ"ה ובסי' רפ"ד עיי"ש במג"א ובמחה"ש שם דאין בברכה שעושה העולה משום לצאת בזה להשומעים עיי"ש - ועל כרחך מה"ט שכתבתי דאין בזה מצוה פרטית על היחידים רק הוא חוב כללי על הצבור -

ועוד יותר יש לבאר בדברי תוספית הנ"ל כיון דהחוב הוא רק על הצבור א"כ סגי אם נקרא בצבור זה אף אם כל הצבור אינן שומעין כבר יצאו בזה כולן י"ח הקריאה אף אלו שלו שמעו ומה"ט שכתבתי דהחוב מוטל על הצבור וכיון דהיו קורין בצבור זה כבר יצאו י"ח - וגדולה מזו מבואר באלי' רבא סי' קל"ה סק"ב בשם תשובת הרא"ם על הדין דמבואר שם דאם בטלו התמיד היינו שלא קראו ע"י אונס בשבת צריך להשלים בשבת הבא - וכתב הרא"ם דבמקום שיש יותר מביהכ"נ אחד אם קראו בביהכ"נ האחד אעפ"י שלא קראו בביהכ"נ אחרים לא נקרא ביטל התמיד ועיין שם - וע"כ היינו טעמא כיון

דהחיוב על הצבור וכיון דהי' צבור דכבר י"ח - ואף דהא"ר שם השיג עליו וכתב דדוקא כשהקהל מביהכ"נ זה היו קוראין בביהכ"נ אחר אבל אם הקהל זה לא היו קוראין כלל צריך להשלים עיי"ש -

נראה דוקא כיון שהם קהל בפ"ע חל גם עליהם החיוב של צבור אבל אם הם קהל אחד אף דכל הצבור לא היו שומעין עכ"ז היו יוצאים י"ח הקריא' לכ"ע כיון דאין החיוב על הפרט ורק על הכלל והכלל כבר יצא - ובזה מובנים היטב דברי תוס' והגי"א בברכות ח' שהבאתי שכתבו דמשים זה מהדר רב ששת אפי' וגרים משום דהי' עשרה חוץ ממנו - והיינו כמו שכתבתי כיון דאיכא צבור דקוראין שוב אין על היחידין מצבור זה שום חוב ויכול לעסוק במצוה אחרת - וזה נמי טעמ' דש"ס יומא הנ"ל דמבואר שם דהי' רשאי להניח את הכהן קורא ולילך לראות את הפרים הנשרפים והקשיתי איך היו רשאי להניח מה יעשה אם קריאת חובת היום ואיך יהי' יוצא ידי חובתו - אבל בהנ"ל כיון דאיכ' צבורא דשומעין את הקריא' שום ליכא על היחיד שום חוב ולצורך מצוה אחרת שפיר רשאי להניח את הס"ת וליכא בזה משום ביטול מצות הקריאה ול"ה בכלל אין מעבירין על המצוד דמקרי אין עסוק בקריאה כמו שכ' רש"י שהבאתי לעיל יען שעליו אין שום חוב ומה שאין רשאי לעזוב את הקורא בלא הליכי אל איזה מצוה נמי ל"ה משום חובת הקריא' רק שלא יהי' בכלל ועוזבי ה' כמו שאמרו במגילה - עכ"פ ברור מדברי הש"ס ותוס' הנ"ל דאין בקריא' ובברכ' שמברכין על התורה לצאת ידו חובת היחידים וזה ברור ואמת לאמית' של תורה בס"ד - א"כ שפיר כתבו תוס' בסוכה דהני מילי גבי קרה"ת דלא צריך לצאת ידי חובת המצוה ליחידים רק להצבור והצבור שפיר יצאו במה שקראו וברכו שם בצבור זה אף דלא שמעו כולן וא"ש ודו"ק -

וכן משמע מדברי הר"ן במגילה דאין בברכ' שמברך העולה משום לצאת ידי חובת השומעים - ורק מתחל' שלא בירך אלא הפותח והחותם הי' בברכ' זו לצאת ידי חובת הקרואים. ואחר התקנה שכל א' מברך לעצמו ליכא בזה שום הוצאה לאחרים רק לדידי' וע"כ גם אשה וקטן יכול לעלות גם בתחל' וסוף עיי"ש - הרי דגם דעתו דאין בזה משום הוצא' י"ח השומעים ואי הי' החיוב על יחידים אז הי' מוכרח לומר דהעולה מוציא אותם כמו במגילה ושאר מצות ואיך יהיו עולה קטן ואשה וע"כ דליתא בזה משום הוצאה -

וכן משמע נמי ממתני' מגילה ד' כיד דאיתא שם קטן קורא בתורה ואינו פורס על שמע ועיין ברש"י שכ' לפי שהוא בא להוציא רבים עיי"ש - משמע דבקרה"ת אין בא להוציא רבים - ומה שמשמע מלשון הרא"ש בתשובה מובא בב"י יו"ד סי' רע"ו ואו"ח סי' קמ"ג שיש בקרה"ת משום הוצאה י"ח - נרא' לי שהוא על דרך שכתבתי שהוא הוצא' ידי

חובת הצבור ולא מצוה יחידית אשר רביע על כל יחיד ויחיד ורק מוציא את הצבור שמוטל עליהם לקרות בתורה - ומזה תדין על כל ענין יציאה הנאמר בקרה"ת דקאי על הצבור בכלל ולא על יחיד בפרט ועיין תוס' ר"ה ד' ל"ג ד"ה הא דמשמע דיש בקרה"ת משום יציא' י"ח נמי הוא על דרך זה דקאי על הכלל ולא על הפרט - וראיתי בספר ציונים לתורה להגאון הנ"ל שם שרצה לומר דדברי תוס' דסוכ' הנ"ל עם דברי תוס' דר"ה הנ"ל הם סותרים זא"ז עיי"ש - אבל לפי דברינו הנ"ל אין כאן סתירה כלל ושניהן עולין בקנה א' ועיי"ש מה שהאריך בזה ועפ"י דברי הנ"ל יפלו הרבה מדבריו ודו"ק -

ודע דבדברינו הנ"ל יש ליישב דעת הר"ן שהבאתי לעיל שכ' דלדינא דקודם התקנ' שאינו מברך אלא הפותח והחותם אשה וקטן אינן קוראין לא ראשון ולא אחרון לפי שא"א לקורין האחרים שיצאו בברכתן עכ"ל - ונתקשה בספר בית יצחק על מגילה דאיך נתפייס הר"ן במה דאשה וקטן קורין לו יהי' באמצע אכתי תקשי האיך אשה וקטן מוציאין את הצבור ידי חובת קריאת הפרשה בס"ת שהוא מתקנת משה רבינו ע"ה דהא בימיהם לא הי' הש"ץ קורא והר"ן לא הוקשה לו רק איך מוציאים בברכתם שאר העולים הקוראים ומה שמוציאים בגוף הקריא' לא הוקשה לו עד שכתב דהאידנא שכולם מברכין אשה וקטן קורין ראשין ואחרון וטעמא לא ידענא עכ"ל -

ובהנ"ל א"ש דדעת הר"ן דמאי דקיי"ל דקטן ואשה אינם יכולין להוציא אחרים י"ח משום דהוויין אינם בר חיובא זה דוקא בדבר חיובית פרטית על כל יחיד ויחיד ככל המצות בין דאורייתא או דרבנן דודאי כיון דהחוב אלים על כל יחיד והם אינם ב"ח אינן יכולין להוציא את אחרי' כדין כל שאינו מחיוב בדבר אינו יכול להוציא את אחרים י"ח משא"כ במצות קרה"ת דהיא אינו חוב פרטי על יחיד ורק מוטל על הצבור בכלל א"כ אין חיובו אלים כ"כ בזה גם אשה וקטן יכולין להוציא והוא כעין חילוק התוס' לגבי אמן ותימה דזה דוקא על ברכ' שאדם פרטי מחיוב בה ולא בברכ' מחיובת מהכלל וכחילוק זה סובר הר"ן גם לענין הוצא' את הרבים יד"ח דבמצוה מחיובת מהכלל גם אשה וקטן יכולין להוציא - או י"ל יותר בזה דמצינו גבי מצות קריאת המלך בסוכות דהתורה אמר' הקהל חת העם האנשים ונשים וטף הרי דמצינו גבי מצוה שמוטל על הכלל דגם נשים וטף כללינהו המקרא א"כ י"ל דגם קריאת התורה שהית' מתקנת משה רבינו ע"ה ג"כ הית' באופן זה שהם נמי בכלל הצבור בזה וכעין דאו' תיקן וחיי ראשי שכתבתי זאת מעצמי ואח"כ עיינתי במג"א סי' רפ"ד סק"ח וראיתי שכיונתי לדעתו בזה דממצות הקהל יש ללמוד דגם נשים חייבים לשמוע קרה"ת והנאני מאד - וא"כ כיון דגם הם בכלל הצבור לענין הקריא' שפיר יכולין להוציא הכלל בקריאתם ולק"מ - וכ"ז בגוף הקריא' שהוא

חיוב כללי משא"כ לגבי ברכה של הקוראין דיש חיוב עליו לברך כשעולה לתורה והוא חיוב פרטי ויחידי כשאר מצות והראשון והאחרון מוציאים האמצאים שפיר הקשה הר"ן איך יכולין אשה וקטן להוציא את אחרים ל"מ לפי חילוק ראשון שכתבתי בין חיוב כללי לפרטי א"ש דברי רק אפילו לפי מה שכתבתי דגם נשים בכלל קריא' מ"מ אין חיובם אלים כ"כ כחיוב אנשים כמו שכ' רש"י על התורה בפ' הקהל הנשים ללמוד ונשים לשמוע וטף ליתן שכר למביאיהם עיי"ש - עכ"פ אינן שוין בחיובם וע"כ בברכ' שוב אינן יכולין להוציא ע"כ שפיר כתב הר"ן דקודם התקנה אסור לקטן ואשה לעלות ראשון ואחרון אבל באמצע משום הקריאה לחוד שפיר יכולין להוציא כיון דאינו חיוב פרטי ורק כללי וגם הם בכלל - ואחר התקנה דכל אחד מברך שפיר יכולין לעלות ולצאת י"ח הצבור בקריא' כיון דהוא חיוב כללי כן נראה לי בדעת הר"ן - עכ"פ מבואר דעת הר"ן דאין בברכה דעל קרה"ת משום לכטיר את אחרים ידי חובתם ובאמת גם בש"ע מבואר כן בסימן תקפ"ה ובסימן רפ"ד וגם בההפטורה הוי כן ושלא כדברי רבינו הטו"ז בסי' תרפ"ה עיי"ש - וגם בטורי אבן מגילה הק' איך יכיל הקטן להוציא בהפטורה וברכ' את הרבים ובמה שכתבתי לעיל לק"מ דדוקא בחוב פרטי אשר רבע על כל יחיד מישראל אין קטן יכול להוציא אבל בחוב כללי שהוא על כללות הקהל שפיר מוציא קטן או מטעם שני שכתבתי דאפשר דבכלל הכלל הוא - וכיון דהקריא' והברכ' והפטורה אינו להוציא מתורת חיוב יחיד כמו תפלה ושאר מצות שפיר יכול גם קטן להוציא וזה ברור ואמת לדעתי בס"ד -

ואחר שהוכחתי בעזה"י דקריאת התורה לצבור נתנה ולא ליחיד נבא לנידון שאלתינו שהצגתי מראש ונרא' לי פשוט היכא דא' נשתתף בהדי ציבורא אף דעליו ליכא חיובא בפרט בקריאה זו מ"מ כיון דגוף הקריאה לצבור נאמר ולא ליחיד וכיון דגם הוא בכלל הצבור דהא נשתתף עמהם ומה גם דבפרהסיא מוכרח לצרף עמהם א"כ הוא בא מכח חיובא דצבור וגם בעלמא קיי"ל דהיחיד נגרר אחר הצבור א"כ שפיר יכול לעלות ולברך דהא לא מכח עצמו הוא בא לקרות בתורה רק מכח הצבור והצבור שפיר מחיוב בקריאה זו ע"כ שפיר יכול לעלות ולקרות כמו אינש אחר מצבור זה ואין שום חילוק גבי' מאינש אחר דהא כלם לא מעצמם באו לקרות רק מכח הצבור והצבור מחיוב בקריאה זו וזה פשוט וברור בעיני ותמוה לי על הני גדולים שנתקשו בזה - ועיין בב"ח סי' תקס"ו ותמצא שם סמך גדול לדברי עיי"ש - והגע בעצמך אם אינו מנין זולתו הכי אינו מצטרף לעשרה דזה פשוט דמצטרף וכין דהוא משלים הצבור ובטל לגבייהו ודאי דיכול לעלות בשבילם ועיין בתשו' בנין ציון סימן ח' דדעתו דאף היכא דיכול לעלות לתורה אינו מצטרף למנין

עיין שם גבי שאלתו א"כ כש"כ נידון דידן דמצטרף למנין בודאי דעולה לתורה והא פשיטא דמצטרף למנין דאל"כ ליכא פרהסיא יותר גדולה מזה ולא רפרף בה אדם מעולם כללו של דבר נ' כיון דהוא בהאי ציבורא והוא נגרר להם במילי דפרהסיא עכ"פ - וגם זולת זה יחיד נגרר אחר הצבור וחיוב עליות התורה הוא חיוב צבוריי ולא פרטי א"כ כשהוא עולה בשבילם הוא עולה, ולא מכח דידי' א"כ הדבר פשוט דיכול לעלות בלי שום פקפוק כא' משאר בני הצבור וזה ברור בס"ד -

ובזה נדחה נמי ראיית ההלק"ט ממגילה דכן עיר אינו קורא לבן כפר דשאני מגילה דהוא חיוב לכל יחיד ויחיד וצריך להוציא אותו ע"כ אינו מוציא אותו כיון דהוא אינו מחיוב בדבר - משא"כ גבי קריאת התורה דהוא אינה מחיובת ליחיד רק לכלל הצבור וכיון דגם הוא נכלל כעת בהאי ציבורא ומכחם בא ולא מכחו שפיר יכול להוציאם וא"ש מא"ד - ועיי"ש מה שחילק בשם מהרי' ברונא בין מגילה לס"ת בקריאת קטן עיי"ש וכמו כן נימא חילוק הנ"ל - וא"כ נפלה ראייתו מבן עיר - וגם הראי' מתענית שפיר דחה השבות יעקב שהבאתי לעיל שהוא הוציא עצמו מן הצבור ע"כ אינו יכול להשתתף עמהם משא"כ בנ"ד דאדרב' הוא משתתף עמהם בפרהסיא בכל דבר וא"כ ודאי דהוא בכללן וא"כ שפיר יכול לעלות לתורה בשבילן בלי שים פקפוק - ודברי הטו"ז בסימן תקס"ו שכתב דאיכ' בזה משום ברכה לבטלה הוא צ"ע -

ודברי הב"ח בסימן תקס"ו ובסימן תרפ"ה הן שרירין וקיימין דליכא בזה שום איסור כלל ודברי הר"ן שהבאתי כוותי' הוא ועיין בח"ס או"ח סימן קע"ז דהיכא דהוא משותף ביניהם בשאר דבר שמחיוב מקרי עיי"ש והכא משותף עמהם במילי דפרהסיא - ועיין בתשובת יעב"ץ ח"א סי' קס"ח שכתב אלו בני ארץ ישראל שהן בחו"ל שמבדילין כליל שני שהוא יו"ט ב' של גליות שההבדלה ל"ה הבדלה יפן שעוד נאסרו במלאכ' בפרהסיא וגם ח"ו הוי בר נידוי עיי"ש הרי דעד כמה הוא משותף עם בני ח"ל א"כ גם משום זה לחוד יכולין לעלות וכדברי הח"ס הנ"ל דהיכא דהוא משותף אחייב מקרי ומצאתי עוד בשאילת יעב"ץ שם שהביא ג"כ ההלק"ט הנ"ל והשיג עליו ג"כ כמו שהשגתי אני לעיל וב"ה שכונתי לדעתו ומסקנתו דיכול לעלות לתורה בלי שום פקפוק עיי"ש - ועיין כתשובת רעק"א מהד"ת סי' א' שכתב ג"כ דעיקר כהב"ח ומג"א ולא כטו"ז דיש בזה חשש ברכה לבטלה עיי"ש - ועיין ג"כ בתשו' פתחי שערים להגאון ר' ישכר אבדק"ק טשענסטחוב סי' א' שהעלה ג"כ היכא דהוא נוהג בדבר שבפרהסיא חשוב מחיוב בדבר ויכיל לעלות עיי"ש שכתב כן לגבי תענית -

עוד נרא' לי לומר בזה עפי"מ שהקשה הפרמ"ג על מה דאמרו בב"ק פ"ב דהלכו ג' ימים בלא תורה ולכך תקנו ב' וה' לקרות הלא למא"ד ק"ש דאו' ואמרו במנחות דיוצאין ידי חובת ת"ת בק"ש של ערב ובקר - ואמרתי לתרץ עפ"י דברי הרמב"ם פי"ב מה' תפלה שכ' דיהי' קורין תורה ברבים עיי"ש - הרי דרצו לתקן שילמדו תורה ברבים וכן יראה ממה שהביא בא"ר בשם גליון מרדכי קטן בריש מס' ברכות מימות מרע"ה ניתקנה לקרות בפרשיות להשמיע לרבים ע"כ - א"כ עפי"ז לק"מ דבקר"ש אינן יוצאין ידי ת"ת דרבים דכל יחיד ויחיד אומרה בפ"ע

- (איברא

עיין רדב"ז ח"ג סי' תמ"ו וסי' תע"ד שמצריך לומר ק"ש יחד מילי במילי עיי"ש שצעק ע"ז למה אין נוהגין כן וכבר הבאתי דבריו לעיל בסי' י"א עיי"ש) וגם י"ל דהנביאים לא רצו לסמוך ע"ז דזה הוי רק בשעת הדחק ע"כ תיקנו על צד המובחר קריאת התירה ברבים כדי לקיים מצות ת"ת ברבים וא"ש ולק"מ שוב מצאתי שכתב כן בפני מבין סי' ל' וכן בספר אוצר חיים להגאון מו"ה חיים קצע ז"ל בסי' ט' בשם תשובת גינת וורדים עיי"ש - וכיון דקריאת התורה נתקנה בשביל תלמוד תורה דרבים והתקנה היתה דבלימוד הזה יעשה כל העולה ברכ' א"כ שפיר יכול הבן ארץ ישראל לעלות ולברך דאם דבפרשת היום איננו מחיוב מ"מ על ת"ת דרבים גם הוא מציוה ועומד בכל יום ובכל עת וא"כ אם לא יעלה לו משום חובת היום יעלה לו עכ"פ משום ת"ת דרבים כן נראה לי וגם זה א"ש בס"ד מכל הלין טעמים שהעליתי פה בעזה"י נרא' לי ברור לאמת שיוכל הבן א"י ביו"ט ב' של גליות לעלות לתורה בלי פקפוק ולברך וגם לכתחלה יש לכבדו ולקרותו לתורה כן נלע"ד קסז) וחתמתי שמי אור ליום ב' שלח תרפ"ג לפ"ק יצ"ו פישטיאן.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

בשולי המכתב.

בפנים ביארתי בס"ד דין קריאת התורה בארוכ' והרגשתי בעזה"י בכל מה שיש להרגיש בזה וכעת בשעת העתקה זכני השם בספרי שו"ת מהרש"ם וראיתי בח"א סי' קע"ה שנשאל אם לקרות ליחידים שלא שמעו וראיתי שקדמני באיזה דברים בראי' מתוס' סוכה נ"ב וממתני' דמגילה והרגיש בסתירה מר"ה ל"ג והניח בצ"ע אבל לפי מה שכתבתי בפנים ל"ק כלל עיי"ש ותרוה צמאונך - ועין עוד במהרש"ם שכתב דלשי' רש"י דגם בשביל אחד אומרי' קדיש וברכו הה"ד קרה"ת - אחרי המחילה לא נראה לי כן בדעת רש"י דהרי הוא עצמו הביא בשם רש"י במתני' דאין בקרה"ת בשביל להוציא יחידים יד"ח משא"כ בפריסת שמע א"כ ע"כ דלהכלל ניתקנה ולא ליחיד וא"כ איך יש לקרות

בשביל יחיד - ועל חילוק זה שחלקנו בפנים בין קרה"ת לתפלה ופרס"ש נראה דלא עמד הגאון מהרש"ם - ובאמת החילוק זה אמת כאשר הארכתי בראיות ברורות בפנים עיין עליהם - והרמב"ן במלחמות פ"ק דמגילה שכתב על קדושה וברכו ופר"ש שהן חובת הצבור י"ל דבאמת לדידי' אין לפרוס ע"ש או לומר קדיש וברכו רק בדאיכ' רוב מנין שלא שמעו א"כ ע"כ דהוא סובר דזה הוי ג"כ מחובת הצבור ולא מיחיד א"כ לדידי' באמת ליכא חילוק בין קדיש יברכו לקרה"ת דכולם הוי רק מחובת הצבור - אבל לשי' רש"י דיכול לומר גם בשביל יחיד א"כ לדידי' הוי חובת יחיד רק צריך שיהי' לזה עשרה אבל בקרה"ת מודה דל"ה חובת יחיד רק חובת הצבור כדמוכח מרש"י סוף מגילה שהבאתי בפנים א"כ לכ"ע בקרה"ת מוכרח להיות מנין או רוב מנין כן נראה לי ברור ועיי"ש שגם הגאון מהרש"ם העלה כן להלכ' דצריך עכ"פ רוב מנין בקרה"ת ועיין ג"כ בח"ב מהרש"ם סי' צ"ז שהביא ג"כ בדעת רש"י דלדידי' סגי בפחות מרוב מנין כמו בקדיש וברכו ולפע"ד ז"א דבקרה"ת גם רש"י מודה דלא סגי בפחות מעשרה משום דל"ד לקדיש וברכו שהן חיבת יחיד משא"כ בקרה"ת הוי חובת צבור ורוב מנין מהני מטעם רובא ככולה כן נלע"ד ודו"ק -

סימן צא

נשאלתי מידידי הרבני המופלג בתורה וביראה מו"ה יחזקאל שלמה גראסמאנן נ"י אחד מנטורי קרתא דקהלתינו יצ"ו אודות המנין שיש בבית הגביר המרומם הירא את דבר ה' כה"ר עקיבא האלצער נ"י שמתפללין שם בצבור בכל ערב מידי יום ביומו זה שנים רבות שמתאספים שם משכונות הקרובות וגם לומדים שם בקביעות בכל לילה אחר התפלה ברבים ודק בשחרית אין מתפללין שם אם חשוב ביהכ"נ קבוע לומר בשבת בלילה ברכ' דמעין שבע דמבואר בש"ע סי' רס"ח דדוקא בביה"כ קבוע אומרין אותו ע"כ שאלתו -

תשובה. כבר כתב הטו"ז שם דהכלל בזה דלדידן א"צ כלל לאומרה אלא משום דכבר תקנוה עדיין עושין כן וכל שאין קביעות אין מקום לזה ומ"מ העלה דהיכ' שקובעין מקום להתפלל על איזה ימים כמו שרגילים לעשות בירידים דומה לביהכ"נ קבוע ואומרים שם ברכ' זו עכ"ל - וא"כ כש"כ בנידון דידן שבאמת הוא מקום קבוע להתפלל שם בכל ערב ודאי דנקרא ביה"כ קבוע לענין זה - רק הבאה"ט הביא בשם שכה"ג דבמקום שאין ביה"כ קבוע בס"ת אין לאומרו עיי"ש - וכן הכרמ"ג בטו"ז ס"ק ח' כתב וז"ל ובא"ר כ' דוקא בית שיש בו ס"ת הא לאו"ה לא מקרי קבוע וצ"ע ועיין מג"א י"ד וצ"ע דהוי ספק

ברכה לבטלה ואי"ה שם יבואר עכ"ל אבל לא זכינו לביאירו כי שם לא ביאר כלום רק הניח בצ"ע מה שכתב המג"א דבמקום שנוהגין לאומרה אין למחות בידם - ועיינתי בא"ר וראיתי שכתב על מה דמבואר בטו"ז דכשיש קביעות על איזה ימים אומרים דצ"ל דמיירי כשיש ס"ת דבלא ס"ת לא מקרי קבוע וסיים בצ"ע - וא"כ ממילא בנ"ד דליתא שם ס"ת ג"כ אין יכולין לאומרה - גם ראיתי באשל אברהם להגה"ק מביטשאטש ז"ל שכתב על דברי טו"ז שכתב דבקבוע על איזה ימים אומרין דדוקא בקבוע להתפלל שחרית מנחה ומעריב משא"כ כשמתפללין רק בשחר ולא בערב או להיפך או בלי ימים רצופים צ"ע אם לברך וספק ברכות להקל עכ"ל - וא"כ כאן שאין מתפללין רק בערב א"כ לפי"ד הא"א לא מקרי קבוע ואין רשאין לאמור שם הברכה דמע"ש כן נראה לכאור' - אולם נראה דבנ"ד כ"ע מודים דיש לומר ברכ' הנ"ל - ומטעם שאומר בס"ד דלכאור' צריך להבין מה שכתבו דדוקא בית שיש בו ס"ת חשוב קבוע מה ענין הס"ת לקביעת המקום ולמה נעשה הקביעות דוקא ע"י הס"ת - ואולי מה"ט הניח הא"ר דבר זה בצ"ע ונרא' בזה דכבר כתב הטו"ז בשם הטור דבאמת האידנא דאין סכנה לא הי' צריך לומר כלל רק דנשאר כמו שתקנוה והתקנה היתה דוקא במקום קבוע היינו בצבור קבוע כמו שדייק הטור מלשון דאמרו חכז"ל ש"ץ היורד לפני התיבה ע"כ אין להוסיף על מה דתקון ולא נתקנה אלא בצבור עכ"ל הטור והגר"א שם הביאו וכתב וכן עיקר עיי"ש - וע"כ היכא דעושין מנין חוץ לביהכ"נ על איזה ימים מועטים איך יאמרו כיון דל"ה מנין קבוע בתמידות ול"ה כתיקון חכז"ל - ע"ז נתנו עצה הבאת ס"ת לשם דע"י הס"ת יהי' למקום חשיבת דקבוע והוא על דרך דמבואר בסוף סי' קל"ה דאין להוציא ס"ת למקום אחר אבל אם מכינים יום או יומים שרי והמג"א הביא בשם מהר"מ פאדוה דנראה כקובע מקום לס"ת וכן כתב בטו"ז וא"כ ממילא ע"י דיש שם ס"ת נקבע המקום לצבור להתפלל ויש להסביר הדברים יותר עם מה שאמרו בעירובין נ"ה ע"ב אמר רב הינא יושבי צריפין אין מודדין להם אלא מפתח בתיהם ופרש"י דירה של הוצין וערבה ואינו קבע ופריך מדגלי המדבר וישראל במדבר יושבי אהלין היו שאינן קבועים עיי"ש בפרש"י - ומתרץ רבא דגלי מדבר קאמרת כיון דכתיב בהו עפ"י ה' יחנו ועפ"י ה' יסעו כמאן דקבוע להו דמי ופרש"י חשובה חנייתן להיות נדנת קבע עיי"ש - ונראה דזה טעמו של הרמ"א דכתב דאם מכינים לו מקום קודם מותר ובטו"ז נתקשה מנא לן חילוק זה - אבל בהנ"ל יובן דע"י דמכין לו שם מקום חשוב קבע ע"י חשיבת הס"ת - וזהו ג"כ הטעם לגבי אמירת ברכה דמע"ש דתלוי בס"ת כיון דהברכ' לא נתקנה רק במקום קבוע ולא במקום דמתפללין באיקראי ע"כ לולי הס"ת לא הי' ראוי לאומרה כלל רק היכ' דמביאין לשם ס"ת ומסתם דאז מכינים לה מקום

א"כ ממילא מקבל מקום זה חשובות דקבע וכיון דחשוב מקים קבע שוב שפיר יש לומר שם ברכה הנ"ל כיון דהוי מקום קבוע והוא כתיקון חז"ל - אמנם כ"ז היכא דבאמת ל"ה מקום קבוע להתפלל שם ע"כ צריך שיהי' שם ס"ת לתת לו חשיבות דקבוע - משא"כ היכא דהוא באמת מקום קבוע לרבים להתפלל שם מימים ימימה שנה אחר שנה שוב לא תלוי כלל בס"ת ואף אם ליכא שם ס"ת מ"מ אין להכחיש האמת דהוא קבוע להתפלל בכל ערב ואילו הי' כבזמן הש"ס הי' שייך בו חשש דסכנה וגם שייך כאן לשון חכז"ל ש"ץ היורד לפני התיבה דמני' דייק הטור דצריך מקום קבוע כיון דבאמת אית כאן תיבה קבועה א"כ עפי"ז פשיטא לי דבנידון דידן לא תלוי כלל בספר תורה ואף אם אין כאן ס"ת הוי מקום קבוע ויש לומר ברכה דמע"ש כן נראה ברור בעזה"י -

וכזה נרא' לומר ג"כ במה שכתב האשל אברהם דצריך שיהי' מנין בו שחרית וערבית וזולת זה לא חשוב קבוע נמי קאי רק אדברי טו"ז דמיירי דמתפללין באיקראי בזמן היריד אז דוקא צריך דעכ"פ יהי' קבע שחרית וערבית דאל"כ הוי תרתי לריעותא לא קבוע גמור וגם לא שחרית וערבית אבל היכא דנקבע להתפלל בו בתמידית אפילו לא הוקבע רק לתפלת ערבית לחוד אם הוא קבע גמור שמתפללין כן כל השנה ושנה אחר שנה שפיר חשוב מקום קבוע לכ"ע - וראי' מרש"י דסדר השבוע בפסוק להעלות נר תמיד ופרש"י מלילה ללילה וכן פירש בפ' תצוה כל לילה ולילה קרוי תמיד והכ"נ כיון דהוא מנין קבוע כל לילה ולילה קרוי תמיד וקבוע ע"כ שייך בו תיקון חכז"ל שתקנו לומר במקום קבוע ברכה דמע"ש -

ועוד יש כאן חדא לטיבותא דלומדים שם בקביעות כל לילה ולילה אחר התפלה וכבר הביא המג"א שם בשם הרדב"ז והוא ברדב"ז ח"ד סי' י"ח דבבית המדרש שמתקבצין בו התלמידים ללמוד ומתפללין שם דהוי קבוע לענין לומר בו ברכ' הנ"ל והכ"נ כן - אם דמדרדב"ז הלז אין ראי' כ"כ די"ל דהוי מתפללין בו גם שחרית אבל די לי במה שכתבתי לעיל וגם דבלאו"ה הביא המג"א שם בס"ק י"ד דאין למחות במקום שאומרים אותו אפי' בלי מקום קבוע אם כי הפרמ"ג הניח דברי המג"א בצ"ע למה לא יהי' מוחין הלא איכ' חשש ברכ' לבטל' וכן כ' הא"א כמו שהבאתי לעיל בנ"ד דא"כ סברא טובא לומר כמו שכתבתי פשיטא דאין צריך למחות לכ"ע - וגם אפילו לכתחלה יש לנהוג ולומר ומהטעמים שביארתי כן נרא' לפע"ד ברור בס"ד -

וחתמתי שמו ועש"ק פ' אמור כ"ז למב"י תרפ"ד לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן צב

בימי הספירה יתברך מפי הגבורה האי דיתיב ודריש כמשה מפי הגבורה וחכמתו לארץ ולדרים האירה ה"נ כבוד מרנא ורבנא רב האי גאון האמיתי שר התורה עמודי דנהור' ריש גילותא וריש מתיבתא רבן של ישראל סיני ועוקר הרים בפלפוליו היקרים המפיקים זיו ונוגה בחיבוריו היקרי' ה' יחייהו לדור דורים לפאר ונזר ישראל הנפזרים כבוד מרן ר' מאיר דן פלאצקי שליט"א אב"ד ור"מ בק"ק אסטרוב יצ"ו בעהמ"ח ספרי כלי חמדה חכמת ישראל ועוד ספרים המאירים כספירים המקום יהי' בעזרו ועדי עד יציץ נזרו נצח סלה ועד אכי"ר -

אחרי תת שלו' כמשפט קדם גברא רבא כדכוותי' מחדל האישים כמוני אקדם פניו בתודה רבה על שהאציל מהודו עלי לתת הסכמתו עלי ספרי הדל כו' ונתכבדתי מאד בההערות שרשם עלי הקונטרסים ששלחתי לידו הגדולה ותשואות חן חן לו ושי"ת יחזקהו ויאמצהו ויהי' בריא אולם כל ימי עולם להיות נושא נזר ראשינו ולפאר הודינו ולהרחיב גבול תורתינו עד שוב ה' לציון עיר קדשינו בב"א כן יהי רצון

- (א) והנה ראיתי בקונטרס ההערות ששלח לידינו שצידד כהדרגנ"י להעלות דהתרת העומר בתנופה תלי' ולא בהקרבה כדמשמע לכאור' פשטא דקרא בפ' אמור - הנה זה לי מציעא גדול' ויקרה כי מצאתי בזה ישוב לקושיא שהקשיתי עוד בהיותי בחור צעיר לימים וכבר היא כתובה בספרי גדולי הדור משמי וכך היא תוארה דהנה ראיתי בפליתי סי' ק"ב שהעלה דבעת שיבא משיח צדקינו בב"א יאסר הכל משום איסור חרש אפילו חיטים ישנים שבעלי' כמו שכתבו תוספות ר"ה י"ג דבעת כניתן לארץ ישראל נאסר הכל אפילו חיטים שבעלי' עיי"ש כמו כן יהי' בזמן שיבא משיח ומתרץ בזה שי' ה"ר יו"ט במרדכי בפ"ק דביצה דכתב דחדש ל"ה דבשיל"מ יען שחוזר לאיסורו עיי"ש - שוב מצאתי שגם מרן רבינו הח"ס בספרו תורת משה בפ' וישב בסוגיא דדשיל"מ העלה כן עיי"ש - וע"ז קשה לי מר"ה ד' ל' ומנחות ד' ס"ח דהתקין ריב"ז שיום הנף יהא כולה אסור מ"ט מהרה יבנה ביהמ"ק ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר המזרח עכשיו נמי נאכל ולא ידעו דאשתקד דלא הי' עומר האיר המזרח מתיר עכשיו דאיכ' עומר עומר מתיר עיי"ש דמסיק הש"ס דהחשש הוא דיבנה פתאום ולא הי' שהות להכין העומר ע"כ אסור כל היום עיי"ש -

וקשה הלא קיי"ל דכהן שהולך לעבוד בפעם ראשון צריך להקריב תחלה מנ"ח עיין מנחות ד"נ ובפ"ז דשקלים ודעת הת"כ מובא במל"מ פ"ה מכלי מקדש דמנ"ח מעכב העבוד' דאם עבד בלא הקרב מנ"ח עבודתו פסולה וכן מצאתי בויקרא רבה פ' צו דרבי

יוחנן אמר דמעכב עבודה - ואח"כ מצאתי שכבר העירו מהא דמ"ר הנ"ל - והנה קיי"ל דאין מביאין מנחות קודם העומר ואם הביא פסול דלא הוי ממשקה לישראל מן המותר לישראל עיין מנחות ד' ס"ח - והשתא בעת שיבנה בית המקדש וירצה הכהן להקריב מנחת העומר ע"כ יצטרך להקריב תחלה מנ"ח להתחנך בעבוד' והשתא לדברי הפליתי והח"ס דכל החטים יהיו אסורים משום חדש א"כ לא יהי' יכול להקריב תחלה מנ"ח דהא ל"ה ממשקה ישראל - וכיון דלא יוכל להקריב מנ"ח א"כ יהי' אסור לעבוד שאר עבודות דהא כבר הבאתי בשם הני דלעיל דמעכב העבוד' וא"כ איפה מה יהי' תקנתם - וע"כ דגם אז יצטרך דהאיר המזרח יהי' מתיר ויכול שוב להקריב מנ"ח ולעבוד שאר העבודות וא"כ מאי קאמר עכשיו דאיכא עומר מתיר ז"א דע"כ מוכרח להיות גם שם דהאיר המזרח יתיר כדי שיוכל להקריב מנ"ח ויעבוד שאר העבודות כי זולת זה לא יכלו לעשות שום עבודה וצ"ע -

ואל תשיבני הא באמת פסק הרמב"ם דאיני מעכב וא"כ אפשר דבאמת לא יקריבו מנ"ח תחלה י"ל דעדיין יוקשה דהלא מבואר במו"ק ד' ט"ו על נביאת יחזקאל דאמר וביום באו אל חצר כו' יקריב חטאתו זו עשירית האיפה היינו דביום בואו לעבוד עבודה יהי' ראשון שבעבודה הקרבן דמנ"ח וידוע דנביאת יחזקאל על לעתיד נאמר הרי בפירוש דרצון השם הוא דיקריב מתחלה מנ"ח ואיך יהי' אפשר כיון דהכל הוא אסור משום חדש וצ"ע קסח) **והגאון** בעל פני מבין ביו"ד סי' פ"ג השיב לי עפי"ד הירושלמי מובא בתוס' ר"ה דאכלי מצה מתגרי נכרים וא"כ יהיו יכולין להקריב מנ"ח מתבואות חוץ לארץ מנוכרים עכ"ד - ואחרי המחילה לא ידעתי את שיחו בזה דהלא הפליתי קאי על ר"ה ור"פ במנחות ס"ט דאכלי בנגהי שיבסר מטעם דחדש בחו"ל דרבנן וע"ז הקשה המרדכי הא הוי דשיל"מ ותי' ה"ר יו"ט דחדש ל"ה דשיל"מ דחוזר לאיסורו ועפ"י ביאור הפליתי והח"ס דהכונה דבעת שיבא משיח בב"א יחזור לאיסור חדש - הרי בפי' דהם לא אזלי בשי' הירושלמי דבחוץ לארץ ליכ' אי' חדש וז"פ וא"כ לא תי' הפ"מ מידי -

ועוד תי' שם בפ"מ דאלי' דהוא כהן יכול להקריב העומר אף בלי מנ"ח וכן תירץ לי הגאון בעל פרי השדה ז"ל והוא יבא מקדם עכ"ד - אבל גם זה אינו דעיין במלבים בהפטורת אמור דביאר ענין זה בטוב ותראה שגם אם אלי' יהי' המקריב צריך למנ"ח - ומה גם שכבר הבאתי מנביאת יחזקאל שכך הוא רצון הבורא להקריב אז בעת הזאת מנ"ח קודם לשאר העבודות וא"כ קושייתי במקומה עומדת -

והגאון מטאלטשווע ז"ל בספרו יד יצחק ח"ג סי' רל"ט השיבני דעשה דהקרבת מנ"ח יהי' דוחה לאיסור ממשקה לישראל עיי"ש - ואני אמרתי דאחרי העחילה זה טעות ואי

אפשר לאומרה דאי ל"ה ממ"י ופסול לקרבן כמו דאמרו במנחות דאם הביא קודם העומר פסול שוב ל"ה עשה כלל ואין כאן עשה שידחה לל"ת והבאתי ראי' מתוס' מנחות מ"ט עיי"ש והי' לי בזה אתו פלפול עצום אי שייך באופן זה עדל"ת קסט)

וכעת מצאתי הדבר מפורש ברש"י הוריות ד"ד ע"א ד"ה ספק משחשכה שכתב בזה"ל ואף עפ"י שהוא קרב אחר התמיד של בין הערבים אין בו שום פסול דהרי אמרינן בפ' תמיד נשחט דאתי עשה דפסח ועשה דאכל"ק ודחי עשה דהשלמה עכ"ל - ולכאורה אין הבנה לדבריו דאיך תלוי זב"ז - וע"כ דכונתו דאי הי' שם פסול על הקרבן דקרב אחר תמיד של בין הערבים שוב ל"ה שייך לומר עשה דוחה עשה כיון דאיכ' עלה שם פסול אין כאן עשה כלל וזה ברור בכונת רש"י ז"ל - וחיי ראשי דאחר שביארתי כן דברי רש"י ז"ל מצאתי בהגהות מראה כהן שם בהוריות שביאר ג"כ כן דברי רש"י ז"ל והנאני מאד - עכ"פ מפורש ברש"י כדברי ועיין בפירוש רבינו חננאל שם דפירש ג"כ כרש"י דבדיעבד כשר משמע דסובר בזה כרש"י - אולם עיין שם בתוס' שכתבו דהקרבן פסול ומביא כן מתוספתא ואפ"ה אמרינן עדל"ת ומוקי לה בערב פסח וכן מפירש שם הרא"ש א"כ משמע מתוספות ורא"ש דשפיר שייך באופן זה עדל"ת נמצא דסברא הנ"ל הוא בפלוגתא רש"י ותוס' -

אולם נראה דיש ראי' דאין לומר באופן זה עדל"ת מסוגיא דרוב דיליף רוב מעולה ניחוש דטריפה הוא ופרש"י דטריפה פסול - וק' אמאי לא נימא דעדל"ת - וע"כ דהיכ' דפסול ל"ה לעשה כלל - ונרא' דגם תוס' בהוריות לא כתבו רק היכא דאין הפסול בא מצד הקרבן דאין הפסול דבוק בקרבן והוא מצד עצמו בר הקרבה הוא ורק הפסול בא מכח הכהן דאיחרו אחר התמיד והוא פסול חיצוני ע"כ שם קרבן עלה ואיכא לעשה דקרבן ושייך לומר עדל"ת - משא"כ היכא דהפסול בא מכח הקרבן עצמו דהוא פסול להקרבה כמו בטריפ' או היכא דל"ה ממשקה לישראל ואינו בר הקרבה כלל אז באמת גם התוס' מודו דלא הוי בי' עשה ולא שייך לומר עדל"ת וע"כ גבי טריפה דהתורה פסלו מקרבן או שאר אי' בודאי לא שייך לומר עדל"ת כיון דע"ז גופא ציותה התירה דלא יעלה לקרבן כלל - וכיוצא בזה כתב הצל"ח בפסחים מ"ט גבי לאו דלא תשחט על חמץ דם זבחי דלא שייך לומר עדל"ת כיון דע"ז גופא בא הציווי מאתו יתברך עיי"ש - והכ"נ כיון דהתורה אמרה דקרבן צריך להיות דוקא מן המותר לישראל וממילא דהיכ' דאינו מותר לאו בר הקרבה היא וליכא בי' שום עשה וז"פ ואמת ודו"ק -

ועפ"י האמור קושייתי הנ"ל בתוקפה אך עפ"י חידושו של מרן הדרגנ"י דכל היתר חדש בהנפה תליא ולא בהקרבה א"ש - דשפיר אמרו עכשיו דאיכא עומר עומר מתיר ר"ל

דינופו תחלה את העומר ויתיר את החדש ואח"כ יקריבו את המנ"ח ואח"כ יעבוד שאר העבודות שבמקדש ומיושב כחומר קושייתי הנ"ל - אמנם אליבא דבאמת מסיק הדרגנ"י דרק הקרב' מתיר ולא התנופה וליתא לחידוש מילתא הנ"ל א"כ קושייתי הנ"ל הדרא לדוכתא וצ"ע וכבר כתב עלה הגאון בעל יד יצחק ז"ל דהוא קושיא מושכלת נא לחוות לי דעתו הגדול' בזה ודו"ק

- (ב) והואיל שימי השבועות ממשמשים ובאים אציגה נא לפני אדוני דבר א' ממשנתי דבר בעתו בישוב דברי הרמב"ם דפסק דתנור מקדש ואפ"ה כתב דשתי לחם אינן דוחין שבת והקו' מפורסמת -

ונר"ל בס"ד דתוס' לעיל נ"א הקשו מה פריך כיון דתנור מקדש איפסלה בלינה הא קיי"ל דאין כלי שרת מקדש אלא בזמנן ותי' כיון דאין דוחין שבת ער"ש זמנן ושפיר מקדש ואיפסלה בלינה ע"כ דוחין שבת עיי"ש - וקשה לי השתא דדוחין שבת א"כ שוב הוי ער"ש לאו זמנן ולא יקדשו ללחם איך ידחה שבת יאפו אותן בערב שבת כיון דלאו זמנן באמת - הא בורכא כיון דאמרת דלא ידחה שבת שוב אכתי נעשה ער"ש זמנן ואכתי יופסלו נמצא דבדבר זה היתר כרוך בצד איסור ואיסור בצד היתר דומיא דסברת התוס' בפסחים ד' כ"ו גבי עלה עלי' עול ועיין בברוך טעם בשאר ש"א חד"א דבכגון זה הוי ספד"א ואמרינן לחומר' וא"כ קשה טוב' איך ידחה שבת הוי לן למימר ספדא"ו לחומר' ולא יהי' מותר לדחות שבת מספק - אך א"ש כיון דבאמת במקום זה אסור לדחות שבת מכח ספק ומהתורה לחומרא שלא לדחות את השבת דהא ספדא"ו מהתורה לחומרא שוב נעשה ער"ש זמנן בודאי ואכתי יקדשו ויופסלו א"כ מכח זה באמת דוחה שבת ולק"מ - וכ"ז למאן דסובר ספדא"ו מהתורה לחומרא נמצא בכגון דא אסור לאפותן בשבת מהתורה ע"כ שפיר נעשה ער"ש זמנן ויופסלו באמת מה"ט דוחין שבת - משא"כ למאן דסובר ספקדא"ו מהת"ו לקולא א"כ בכגון זה מותר מהתורה נתפותן בשבת א"כ ער"ש באמת לאו זמנן ולא יקדשו אותן א"כ באופן זה באמת אין לאפותן בשבת רק בער"ש משום דלא יזיק לן מידי במה דיאפו אותן בער"ש דהא באמת לאו זמנן משום דאי הי' רוצה הי' יכול לאפותן בשבת כיון דספדא"ו מהתורה לקולא - ועפי"ז יבואר היטב שי' הרמב"ם כיון דהוא סובר ספדא"ו לקולא א"כ מהתו' יכול לאפותן בשבת ואז הוי ער"ש לאו זמנן ע"כ כתב דאין דוחין שבת דלמה ידחה השבת כיון דאפשר לאפות בער"ש בלי שום פסול וכ"ז לשי' הרמב"ם דסובר ספדא"ו מהתו' לקולא - אבל שיטת הגמרא אפשר דאזיל למאן דסובר ספדא"ו מהתו' לחומר' א"כ באמת אסור לאפות בשבת ושוב הוי ער"ש זמנן ויופסלו ע"כ באמת דוחה שבת וא"ש לדעתי בישוב הדברי' ודו"ק -

ועוד יותר נרא' לומר דאין פלוגתא כלל בין פסק הרמב"ם לשקלא וטריא דגמרא - דהש"ס שקיל וטרי אליבא דדינא אם דחי שבת מדינא או לא ובירר הלכה דדחי שבת למאן דס"ל תנור מקדש - אבל אחר דדינא הוא דדחי שבת וא"כ ער"ש לאו זמנן הוא אז לכ"ע ל"ד שבת כיון דאפשר לאפות בלי חילול שבת ובלי שום פסול ואפילו למאן דס"ל דשבת הותרה אצל קרבנות זה דוקא בקרבנות הקרבין בשבת ומטעם סברת הרמב"ן בספר תולדות אדם מובא בישיעות יעקב בהרבה מקומות משום דתמיד הוא כן ואי אפשר בלאו"ה אבל בשתי לחם דהם רק באקראי א"כ לגבייהו לאו הותרה רק דחי' וכיון דרק דחי' הוא ואפשר לעשות בלי דחי' שפיר אין לדחות שבת כיון דאפשר בלי פסול - אבל כ"ז אי אמרי' דדוחין שבת אז ער"ש לאו זמנן ואפשר לעשות כן אבל אי הוי אמרינן דאין דוחין שבת מדינא אז לא היו יכולין לאפות בער"ש כנ"ל נמצא דאדרב' דדברי הרמב"ם בנוים רק על דברי הש"ס דמסיק להלכ' דדוחה שבת וא"ש ודו"ק -

ובזה יתפרשו בטוב דברי רבינו תיו"ט שם שכתב על דברי הרמב"ם דאם דיש קושי' גדולה בסוגיא על מתני' זו עכ"ז לא נדחית מהלכה עכ"ל - ורבים נתקשו בהבנתו דבא לתרץ ולא הועיל כלום בתירוצו דהוי כחק בלי טעמא דלמה באמת יהיה כהלכ' כיון דיש קו' אלימתא כמו דאמרו הקשה אדם קשה קו' כברזל - אבל בהנ"ל יובן דלהלכ' לא נדחית המשנה ואדרבא אחר דלהלכ' הוא דדוחה שבת שוב באמת מהאי טעמא אין דוחה שבת כיון דאפשר לאפות מער"ש ולא יופסלו כיון דלאו זמנם הוא וא"ש הכל בעזה"י ודו"ק

- (ג) ואציע עוד קושיא בסוגיא דאין העזרה מתקדשת אלא בשיירי מנחה שבועות ט"ו ואמאי נקדשי' בשתי לחם משום דלא אפשר נשבקה לבתר הכי ונבני' וניקדשי' איפסלה לי' בלינה עיי"ש - וקשה לי לפ"ד הרשב"א שם שכתב בזה"ל ומיהו אכתי תמי' לי' הלא בתחלת יציאה נפסלת שיצאה ואיך תקדש אחר שנפסלה אעפ"י שהית' קדושה מעיקרא והא אמרינן גבי נבני' למחר ונקדשה איפסלה בלינה כלומר וכל שנפסלה אין מקדשת וא"כ מ"ש הכא וי"ל התם נפסלו קידם קידוש אבל הכא הכל בא כאחד עכ"ל - המירם מדבריו דאם לא נפסל מקודם הקידוש אף דתיכף בתחלת הקידוש נפסל מועיל הקידוש וא"כ כש"כ היכא דהפסול בא באמצע הקידוש בודאי הדין דמהני - וא"כ קשה לי לשי' המהרש"ל בסוכה נ"א דפסול לינה הוא דוקא בנץ החמה ומעמוד השחר עד נה"ח עוד לא נפסלה ועיין מהרש"א שם שהשיג עליו אך עיין בהגהות מצפה איתן שם שהצדיק את דברי המהרש"ל והביא שם דגם דעת הרמב"ם כן (ועיין ברש"י פ' בא בפסוק והנותר ממנו עד בקר שכ' דבקר משמעו משעת נץ החמה ועיין בתורה והמצוה למלבים בס' צו

סי' ט"ז ובפ' בא סימן ל"ז שכתב ג"כ דסתם בקר הוא נץ החמה כמאמר הכתוב שופטים ט' והי' בבקר כזרוח השמש ובמכילתא בשלח ויהי באשמורת הבקר בקר זה הי' עם הנה"ח עיי"ש ועיין עוד ברש"ש מגילה כ' בשם הירושלמי ומדרש רבה) ומבואר בפסחים צ"ד דמעה"ש עד נה"ח הוא ה' מילין ומבואר בספר נחמי' מובא במגילה ד' כ' דבנין ביהמ"ק כשר מעה"ש ועיי"ש בתוס' דהוא ילפותא גמירה - א"כ לפי"ז איכא שהות טובא מעה"ש עד נה"ח דאפשר לבנות הפורת' דשייר בבנין ועוד השת"ל כשרים ולהתחיל בקידוש ואם אח"כ באמצע הקידוש כישיגע נה"ח ויופסלו השל"ח מה בכך כיון דלא נפסלו מקודם וכדברי הרשב"א הנ"ל וא"כ קשה טובא אלמא לא אפשר בשתי להם -

ובאמת לולי דברי הרשב"א הנ"ל הייתי יכול לעשות חילוק אחר דשם בקידוש דשתי תודות בא הפסול ע"י הקידוש וזה לא מזיק לן אבל הכא בא הפסול שלא ע"י הקידוש רק מצד חוץ ואז מזיק אף שלא הי' מקודם וממילא עפי"ז לא קשה קושייתי כמובן - אולם לפי חילוקו של הרשב"א שפיר קשה קושייתי וצ"ע - אך המצפה איתן שם כ' דיש כזה פלוגתא ביומא ד' כ' ע"ב איזה קריאת הגבר והפסול דלינה אם הוא מעה"ש או מנה"ח תלוי בזה עיי"ש - א"כ י"ל דסוגיא דשבועות אזיל בשי' המא"ד דפסול לינה הוי מעה"ש א"כ כבר נפסל מקודם שהתחילו בקידוש בעת שבונין הפורתא דשייר בבנין וברגע שבא עה"ש נפסל וא"ש -

אך עדיין יוקשה לכאורה על הרמב"ם דפוסק דחלות פסול לינה הוי מנה"ח ופוסק ג"כ דאין עזרה מתקדשת אלא בשיירי מנחה ולדידי' שפיר קשה הא אפשר לקדש בשתי לחם וכנ"ל ששייר פורתא ובונים אחר עה"ש ומתחילין בקידוש בעוד ששל"ח כשרים ואם דיופסלו באמצע הקידוש כשיגיע נה"ח מה בכך כיון דלא נפסל מקודם וכדברי הרשב"א הנ"ל י"ל דהרמב"ם יסבור חילוק שחלקתי אני דאף כשבא הפסול באמצע הקידוש מזיק כיון דהפסול לא בא ע"י הקידוש וא"ש -

שוב נחמתי וראיתי דעל הרמב"ם נשאר הקושיא דהלא שיעור מעה"ש עד הנה"ח הוא ה' מילין ומיל הוא י"ח מינוטען וה' פעמים י"ט מינוטען הוא שעה ומחצה ובמשך עת כזה בודאי דהיו יכולין להקיף כל העזרה טרם בא נה"ח וביותר לשיטת הרמב"ם דשיעור מיל הוא כ"ד מינוטען עיין בסי' תנ"ט מג"א סקי"ג וח"י סק"י שהאריך בביאור דברי הרמב"ם - וא"כ לשיטתו הוא שתי שעות מעה"ש עד נה"ח ובמשך זמן כזה ודאי דהיו יכולין להקיף העזרה בעוד שהשתי לחם כשרים וא"כ קש' טובא למה פסק דאין העזרה מתקדשת אלא בשיירי מנחה הלא לדידי' שפיר היו יכולין לקדש בשתי לחם ומוכח בסוגיא דאם אפשר לקדשה בשתי להם עדיף טפי והי' יכולי' לשייר בבנין פורתא ונבני' למחר אחר עה"ש

ומקדשין עוד קודם הנה"ח ועד עת הזאת השל"ח עודם כשרים ומה גם בהוספה לחוד בודאי דהי' פנאי לזה והרמב"ם מדבר מהוספה אבל באמת אף בכל העזרה הי' פנאי לזה ובשלמא על הש"ס ק"מ דאפשר דאזלי למא"ד דפסול לינה בא מעה"ש אבל על הרמב"ם דסובר דפסול לינה בא מנה"ח ק' כנ"ל וצ"ע והוא קושיא גדולה לדעתי ודו"ק -
ובזה אצא במחוי קידה ומשתחוה מרחוק מיל מול הדר"ק עבדו העומד הכן לשרתו והמעתיר בעד אריכות ימיו ושנותיו ג' כהר ל"ב למב"י תרפ"ד לפ"ק פישטיאן יצ"ו.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן צג

פלפול שכתבתי לחכם אחד בדברי רש"י בב"מ ד' ע"א בשנת תרס"ז לפ"ק בוסערמין יצ"ו.
בבבא מציעה דף ע"א ע"ב אמרינן דאין שליחות לקטן ופרש"י שם דכי כתב שליחות בגדול כתיב בראוי לתרום שיהא הקדש ודיבורו חל דגבי הקדשות ונדרים איש כתיב וגבי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו וגומר עכ"ל רש"י ז"ל - והנה ק' לי אדברי רש"י ז"ל במה שכתב דממעטינן שליחות דקטן מתרומה הלא מבואר בנדה דף מ"ו דמופלא סמוך לאיש דאורייתא ולדידי' קטן תורם וכמבואר במשנה דתרומות פ"א דבהגיע לעונת נדרים תרומתו תרומה א"כ גם קטן ראוי לתרום ואיך קיי"ל דקטן לאו בר שליחות הוא וכן ק' לדעת התוס' בגיטין דף ס"ד שכתבו דלא ממעטין קטן רק היכא דליתא בדנפשי' אבל וכו' עיי"ש וקשה הלא גם תרומה איכ' בקטן וזה תמוה רבתי ובתחלת החורף דשנת תרס"ז נזדמנתי (כאשר הזכרתי לעיל) עם הרב הגאון הצדיק מו"ה יודא גרינפעלד אבד"ק סענמיהאל זלה"ה בק"ק דאראג אצל הרב דשם ושאלתיו אודות דברי רש"י אלו ולא מצא מענה - ואחר העיון אמרתי אפתח אנא פתחא לנפשי לתרץ דברי רש"י אלו עפ"י מה דמבואר בש"ס נדה הנ"ל דאף אם אמרינן מופלא סמוך לאיש דאורייתא ואם הקדיש קטן כזה לוקה אדם על הקדשו מ"מ קרבן אין מביאין על הקדשו מכח גזה"כ דאין מביאין קרבן על הקדש קטן וראיתי בספר הבהיר מנחת חינוך במצוה רפ"א שרוצה להעלות עפי"מ דקיי"ל דחומש במקום קרבן הוא וא"כ כמו שמיעט הכתוב דאין מביאין קרבן על הקדש קטן כ"כ י"ל דאין נותנים חומש על תרומת קטן ואם אכל זר תרומה שהפריש קטן פטיר מחומש עיי"ש, והנה מה דממעטינן כל הני דפסולין לשליחות רק מהקרא דאתם ממעטין דדומי' דאתם בעינן ולפי"ז יש לומר דכל היכא דעשיית השליח לא יהי' ממש כמו עשיית הבעל בית שהיא משלחו אז לא יכול להעשות שליח דדוקא היכא דיש לומר דהשליח הוא כמותו כמו מעשה המשלח אז מהני השליחות וכמו דאמרו דשלוחו של

אדם כמותו כמותו דיקא אז אפשר בשליחתו אבל היכא דמעשה השליח לא יהי' כמו מעשה המשלח אז לא יכול לעשותו שליח בדבר דאתם אמר רחמנא דומיא דאתם דיהי' דומיא דאתם שמעשיהו יהי' כמו מעשה המשלח ובאופן זה דייקא גילתא התורה תורת שליחות וא"כ הכא בתרומה אף דבאמת אם תרם קטן תרומתו תרומה מ"מ ל"ה כמו תרומת המשלח ויש בו אתה שינוי לענין חומש שוב אין יכול להעשות שליח ושפיר מימעט ג"כ מהקרא הנ"ל כיון דשם גלתה התורה דבעינן אתם דומיא דאתם וא"כ כיון דקטן זה ל"ה כמותו שוב לא יכול להעשות שליח בדבר וא"כ א"ש דברי רש"י הנ"ל במה שכתב דכי כתיב שליחות בגדול כתיב בראוי לתרום שיהא הקדשו הקדש דע"כ האי קרא דגם אתם דמיירי בשליח בגדול כתיב דגדול שפיר מצי להיות שליח בדבר משום דיהי' דומיא דאתם ויהי' כמותו בכל דבר אבל לא כן קטן שיהי' איזה שינוי בדבר אם הוא יעשה אותו שליחות ע"כ אין יכול לעשות מעשה השליחות רק בגדול ואפשר דעל זה רמז רש"י ז"ל במתק לשונו שהאריך בלשונו ואמר דכי כתב שליחות בגדול כתיב דיהא הקדשו הקדש ולמה לו להאריך ולומר כך יאמר בקיצור דרק בגדול כתיב דיהא הקדשו ודברו חל למה אמר דיהא הקדשו הקדש וע"כ דרמז לזה דבשליח כזה מיירי קרא דיהא הקדשו הקדש לכל דבר ויהי' כהקדש דעלמא וא"כ ע"כ לא מיירי קרא רק בגדול ולא בקטן וא"כ שפיר כתב רש"י ז"ל דמתרומה נמעט שליחות דקטן וא"ש בעזה"י והבן -

עוד עלה בדעתי לתרץ דברי רש"י הנ"ל עפי"מ שראיתי בפתיחה כוללת לפרמ"ג ז"ל ח"ג אות כ"ח שכתב דכל היכא דהשליח לאו בר חיובא הוא אף דשייך במצוה הזאת אם עשה בדנפשי' אפ"ה כיון דלא הוי מחייב עלה ל"ש בי' תורת שליחות כמו אשה במ"ע שהז"ג ועיי"ש וא"כ גם הכא בנ"ד אף דבאמת קטן איתא במ"ע דתרומה ואם תרם תרומתו תרומה מ"מ לא הוי מחיוב בדבר דאינו מציוה להפריש תרומות ועשרות א"כ שוב לא שייך בי' תורת שליחות כלל דמיא דאשה במ"ע שהז"ג אף דגם האשה הזאת שייכת באותה מצוה והרבה פוסקים סוברים דגם מצוה יש לה אם עשתה ומקבלת שכר עלי' והביאם הבית יוסף סי' י"ז בחלק אורח חיים מ"מ כיון שאינן מחיובות עליהם מצד הדין לא שייך בה תורת שליחות וא"כ גם הכא גבי קטן אף דשייך במצוה הזאת דהא תרם תרומתו תרומה מ"מ אינו מחיוב בו שוב לא יכול להעשות שליח בדבר וא"כ ע"כ הך קרא דגם אתם דמרבה שליח ע"כ בשליח גדול קמיירי וכמו שנשמע מהקרא גופא דומיא דאתם דיהי' מחיוב בדבר עיין ב"מ ד' כ"ב גבי דומיא דאתם א"כ שפיר כתב רש"י ז"ל דמתרומה נמעט שליחות דקטן וא"ש גם זה בישוב דברי רש"י ז"ל הנ"ל לפע"ד ודו"ק

- ואתר החיפוש מצאתי בקצות החושן סי' קפ"ח שעמד על דברי רש"י הנ"ל והעיר בכל מה שהעירותי עליו וכתב שם דדבר זה תלוי באם מופלא סמוך לאיש דאורייתא ועיי"ש אבל מה שכתבתי נראה לי דאפילו למאן דסובר מופלא סמוך לאיש דאורייתא מ"מ שפיר מומעט מכאן שליחות דקטן וכמו שכתבתי -

סימן צד

בעזה"י

נשאלתי בפרשה של תפילין שרגל הריש של תיבת יראה היתה ארוך קצת מגגה מה דינה.

תשובה. מבואר במג"א סי' ל"ב סקכ"ו דרגל הכף צריך להיות כפליים כגג שלא תדמה לריש ועיי"ש בדג"מ דאפילו בדיעבד פסול היכא דלא נעשה כפליים כגגה מטעם זה שלא תדמה לריש ועיי"ש - וי"ל דכמו בכף פשוטה היכא דלא עשאה כפליים פסול אף דיעבד מטעמא דלא תדמה לריש כמו כן בריש היכא דלא עשאה קצר נמי פסול מה"ט שלא תדמה לכף - וכ"כ בויו דצריך להיות גגה קצר שלא תדמה לריש ורגלה ארוך שלא תדמה ליוד היכא דקיצר קצת ברגלה או שהאריך קצת בראשה דפסול מה"ט כמו גבי כף לדברי הדג"מ וא"כ פרשה זו פסילה - אלא שקשה לי על הדג"מ הנ"ל למה לא יהי' מהני הבחנת התינוק לפ"ד הטו"ז בסק"י דמכשירין ע"י תינוק אף בתחלת הכתיבה ושלא כדברי הב"ח וכדבריו משמע מדברי הטור בסי' ל"ו אחר שכתב צורות האותיות כתב בזה"ל וכל אות שיש בה ספק מייתינן ינוקא משטחת לשונו משמע דאף אם הספק מתחלת הכתובה וא"כ קשה טובא למה לא יהי' מהני הבחנה התינוק ודברי הדג"מ צ"ע לדעתי ואין בידי שום ספר מספרי סתם לעיין אם דברו מזה ודו"ק קע)

סימן צה

באו לידי מזוזות ישנות לבדוק ומצאתי בהרבה מהן שהי' עפרוריות מיובש עליהן וגם על השמות שבהן ונסתפקתי אם מותר לגרר העפר מהן כי אחר שגררתי העפר מהכתב הי' הכתב יפה והדר וגם בלא גירור אם כשרות הן - לאחר שעיינתי עלה בידי שאסור לגרר מהאזכרות היבש שעליהן וגם בלא גירור אינן כשרות - וטעמא דלי משום דהמג"א סי' ל"ב סקכ"ג כתב ואם נטף שעוה וסלקה מותר משמע דפשיטא לי' דבעוד השעוה עליו מבטל הכתב ובאמת כן דעת הב"ח באו"ח סי' ש"מ וכן מסיק להלכ' השבות יעקב ח"ב סי' ד' דשעוה שעליו מבטל הכתב ורק הסילוק מהני ולא חשוב כחק תוכות כדברי

המג"א - והמג"א לא הביא ראי' דסילוק יהי' מהני ומצאתי בשו"ת רבינו עקיבא איגר ח"ב סי' י"א שהביא מקור לדברי המג"א ממ"ש המחבר בסי' ל"ב סעי' ג' בזרק עפרות זהב על האותיות מעביר הזהב וכשר אף דהנמ"י כ' דמבטל לכתב התחתון כ"ז שהעפרות עליו עכ"ז מועיל ההעברה כ"כ מועיל סילוק השעוה וכ"כ הש"ך יו"ד סי' רע"ו דבזרק זהב יש תקנה בגרירה ועיין בשמן רוקח ח"ג סימן י"ד שכתב דהמג"א דמתיר בסילוק השעוה מיירי בשאינו מכסה כל האות עיי"ש אבל לדברי רעק"א לא צריך לזה ומותר אפילו במכסה כל האות משום דדמי לזרק עפרות זהב - אך מבואר במחבר שם דאם זרק עפרות זהב על אות מאזכרה אין לו תקנה לפי שאסור להעביר הזהב משום דהוי כמוחק את השם עיי"ש - י"ל דגם בעת שנטף שעוה או עפר יבש על אות מהשם או שמכסה אות' כולה ג"כ אסור לגרור דהוי ג"כ כמוחק את השם וממילא כיון דאין גוררין אסור כיון דמבטל את הכתב כנ"ל או דיש לחלק דשם בזרק זהב ניכר כתיבת השם ורק דהוא מזיהב ע"כ אם גורר בה הוי כמוחק את השם משא"כ היכא דתיבת השם מכוסה כולה ובטלה הכתב לגמרי א"כ אין כאן שם אולי אין בגרירה זו משום מוחק שם וצ"ע -

סימן צו

בימי הספירה יתברך מפי הגבורה כבוד ידי"נ עוז הרב הגדול בתורה עוטה אורה מן השרידים אשר ה' קורא לשם ולתהלה ויזכה לתורה וגדולה כש"ת מו"ה שמואל בנימין שלע-זינגער שליט"א אבן יקר בק"ק אונגוואר יצ"ו

אחדש"ה באהבה הנה בתחלת השבוע שלחתי שני קונטרסים כמבוקשו בטח השיגם ידידי נ"י ואז לא נפניתי להשיב על ד"ת שהציע כי הייתי טרוד ועתה כאשר ב"ה הנחתי מטרדא פניתי מעסקי להשתעשע בדבריו היקרים אלי מאד - כבוד מעכ"ת ידידי נ"י העיר על החשק שלמה בהגהותיו לפסחים קט"ז שישב קו' הרבינו טובי' במרדכי במגילה על ראב"י למה לי גז"ש לפטור סימא מאמירת הגדה ת"ל מדר"י דאמר דסומא פטר מכל המצות ותי' הח"ש הנ"ל עפי"מ שהעלו גדולי האחרוני' דדוקא ממ"ע פטר רבי יודא ובלאוין איתנייהו וכיון דהוקש ההגדה ללאו דחמץ ע"כ שפיר הי' סברת לחייב סומא מכח היקש הנ"ל ע"כ הוצרך גז"ש עכ"ד בקצרה - ידע מע"כ נ"י שכבר קדמו לח"ש הנ"ל בהגהת כסא דהרסנא בתשו' בשמים ראש סי' ע"ג עיי"ש - וע"ז הקשה ידידי דדבריהם לא א"ש בישוב קו' הר"ט הנ"ל דהוא לא ס"ל לומר היקש גבי סומא דהרי הוא סובר דסומא אינו מחיוב בקידוש היום אם דחייבו נשים מטעם כל שישנו בשמירה כמבואר בש"ס ובש"ע סי' רע"א וע"כ דס"ל דגבי סומא אין לומר היקש א"כ ליתא לדבריהם עכ"ד

- ולדעתי קושייתו עצומה על הגאונים הנ"ל ולפלא בעיני שלא הרגישו בזה כי הוא דבר הבולט לעינים -

אך באמת צריך להבין לשי' האומרים דמלאוי לא פטר ר"י למה באמת לא יהי' חייב סומא בקידוש היום מכח היקש הנ"ל כמי נשים - וכל מה שכתב בזה בתשו' בית שערים סי' צ"ט שרמז עליו ידידי נ"י אחרי המחילה כל דבריו דחוקים מאד ואינם כדאי לדחות היקש מפורש בש"ס כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה - וכעת מצאתי בהגהות רעק"א ביו"ד סי' א' שנקט לאמת שסומא חייב בקידוש באופן דנימא דסומא חייב בלאוין מכח ההיקש הנ"ל כמו נשים - ולפלא שלא הזכיר כלל דדבריו נגד המרדכי הנ"ל - עכ"פ הא קושיא גדולה על האומרים דבלאוי חייב א"כ למה סובר רבינו טובי' דליתנייהו בקידוש היום ואני הפעוט אומר להיפך דמדברי הרבינו טובי' דסובר בפשיטות דסומא אינו חייב בקידוש היום יהי' ראי' דגם מלאוי פטור סומא כדעת המקנה קידושין ל"א ונוב"ת סי' קי"ב - ובאמת גוף דבריהם ז"ל שהעלו דבלאוין חייב סומא לא זכיתי להבין כלל - כיון דר"י יליף בב"ק פ"ז דסומא פטור מכל עונש והבשמים ראש גופא דכתב דבלאו חייב סומא כתב אבל מעונש פטור וכן כתב המנ"ח בסי' כ"ו דפטור מעונש ואחרי שכן דאינם בר עונשין אינני יכול לצייר איך אפשר לחול עליהם איזה חוב דבכל מקום שיש חוב יש עונש - דאפילו גבי עשה איכא עונש בעידן ריתחא דזה הוא מטבע החוב שישמוך אחריו עונש אם לא יעשה חיבו אבל אם אינו בר עונשים כלל לא בדיני אדם ונא בדיני שמים כדמשמע מההיקש המבואר שם בב"ק דלמד משם ר"י דינו איך יוטל עליו איזה חוב עיין רש"י נדה מ"ו ע"ב דקטן לאו בר קבולי תקנתא דרבנן ג"כ מה"ט כיון דאינו בר עונשים לא יוטל עליו שום חיוב - ומכח זה נראה לי לפשוט דסומא פטור מכל וכל קאע) והטעם נראה לי כמו שכתב רש"י הטעם דהקב"ה יחד שמו על יצחק בחיו כיון דהי' כלוא בבית כי הי' סג"נ וחשוב כמת - הה"ד בכל סומא וזה טעמו של ר"י דפטר אותו ממצות דחשוב כמת ונעשה חפשי ממצות אף מלאוין כן נ"ל בדעת ר"י - ומזה הטעם אני מפקפק ג"כ במה שהעלו הבש"ר שם והמנ"ח והבית צחק חא"ח סי' ה' וח"ב יו"ד סי' י"ג דמז' מצות ב"נ לא פטר ר"י - לדעתי לא נרא' כן כיון דאינם בר עונשין כמו שכתב המנ"ח שם גם ז' המנות לא שייך גבייהו דל"ד לב"נ דבני עונשין הן - ומה שהביא הב"י בח"ב יו"ד סי י"ג ראי' דבלאוי חייב מנדה י"ג דקאמר הגמרא דסמי מכאן סומא דבודקת את עצמה וכל הטעם דאשה נאמנת הוא מכח דנאמנת על עצמה נאמנית ג"כ על בעלה וכיון דהוא פטורה על עצמה ממילא אינת נאמנות על בעלה ולמה לא קאמר דאתיא כר"י וע"כ דבלאוי חייב ר"י - לדעתי י"ל דאדרבא יש לדייק מכאן דאין הלכ' כר"י

וע"כ לא רצה הש"ס לומר דאתי' כר"י שלא אליבא דהלכתא ועיין פר"ח סי' תע"ג וסי' נ"ג דדחה שי' ר"י מכח דברי הש"ס פסחים קט"ז כקו' רבינו טובי' ובנה ע"ז דיק לדחות דינו של ר"י - ובאמת משם אינו ראי' כ"כ וכמו שדחה בעצמו ר"ט במרדכי שם דאולי מדרבנן פטור אותו עיי"ש וכן כתב המלא רועים מעצמו ולא זכר כי כגר קדמו בכל זה המרדכי שם - אבל מדברי הש"ס דנדה הנ"ל איכ' ראי' טובא דאין הלכה כר"י - ועיין רדב"ז ח"א סימן ל"ט וח"ב סי' תר"ה שכתב ג"כ דאין הלכה כר"י וכן נראה ממה דקיי"ל סומה יכול לשחוט ודו"ק -

אבל עכ"פ נראה לי ברור דלר"י סומא פטור מכל וכל אף מלאוין ע"כ שפיר פטור אף מקידוש היום וכן הוא שיטת רבינו טובי' במרדכי הנ"ל - ורק המרדכי העלה כיון דאפשר דיתפקח ויהי' בר עונשין ע"כ ל"ד לגמרי למת ע"כ איכא עליו תקנתא דרבנן ומה"ט יכול להוציא ג"כ אחרים ולמד מקידוש דאתא דרבנן ופוטר דאו' - ובאמת לא הבנתי את דברי רבינו המרדכי דמדמי סומא למה שמקדש מבעוד יום דהתם בחד גופא אבל הכא בתרי גופא ומה גם דכל יציאה את אחרים הוא מטעם ערבית או שליחות והיכא דאינו בר חיובא ליתא בערבית וליתא בשליחות עיין פרמ"ג ח"ג בפתיחה כוללת דדוקא היכא דהוי בר חיובא כמותו א"כ אכתי איך יוצא את בני ביתו דהם בחיובא דאו' והוא לא ב"ח - ע"כ נראה דעיקר לדעתי תירץ הב' שכ' המרדכי דאין הלכה כר"י ובדבריו מיושב קו' התוס' במגילה י"ט ע"ב - ובאמת עמדתי שם על דברי תוס' שהקשו מפסחים מר"י ור"ש דאינו מובן כלל דבאמת מסקנת הש"ס דר"י ור"ש מחייבי ולית להו הגז"ש וזה כמו עשרה שנים שהקשיתי זאת - וכעת אמרתי דאולי קו' התוס' מהס"ד והלום ראיתי שקדמני בכל זה המלא רועים בערך סומא ודחה זה עיי"ש שהאריך והניח דברי תוס' בצ"ע ומה שחלקתי לעיל בין חד גופא לתרי גופא מצאתי שיש לזה מקור ברמב"ם פ"ה מקרבן פסח שפסק דקטן שעשה ק"פ בראשון ואח"כ הגדיל פטור מלעשות פ"ש הרי דהוא מוצא את עצמו ואעפי"כ אינו יכול להוציא אחרים ועיין הג' רעק"א או"ח סי' רס"ז ובטו"א ר"ה כ"ח ודו"ק -

ונחזור לקושיית ידידי הרב נ"י על הגאונים ה,"ל ועלה בדעתי לתרץ קצת דבריהם אל בא דשיטתם - ולא יוקה ממרדכי הנ"ל - דנראה לומר דאף אי נימא דסומא חייב בלאו מ"מ כבר כתבו דמעונש פטור - ונראה לי לומר כיון דמעונש פטור ליתא בכלל ערבות אף בלאו כיון דערבות ילפינן מפסוק וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו דהוא נתפס בעון חבירו - וכיון דסומא אף על עונו אינו נתפס ממילא דכש"כ דאינו נתפס על עון חברו א"כ לא שייך לומר איש בעון חברו וז"פ א"כ ממילא ל"ה בכלל ערבות אף על הלאוין

א"כ לפי"ז אינו יכול להוציא חברו בשום דבר אף באופן אם הוא בעצמו חייב בו מ"מ כיון דליכ' בו ערבות וכל דין יציאה לחברו הוי רק מטעם זה כידוע - וא"כ אף אם יסבור ההיקש שישנו בשמירה ישנו בזכירה מ"מ לענין יציאה חת בני ביתו לא מהני לן מידי ועדיין יוקשה איך יוציא את בני ביתו ע"כ לא חש הר"ט לברר קושייתו והקשה סתם איך סומא יכול להוציא כיון דל"ה בר חיובא ולענין הוצאה לאחרים הוי דינו כמו שלא הי' עליו רק חיוב דרבנן - וע"ז תי' כיון דיתפקח ויהי' בר עונשין ואז יתפס ג"כ משום עין חברו ע"כ שוב הוי בערבות וא"כ א"ש ולק"מ - עכ"פ קו' המרדכי הי' שפיר אף באופן דהי' סובר ההיקש משום דלגבי הוצאה לאחרים לא מהני לן ההיקש מידי וכמו שביארתי - וכ"ז שם במרדכי דמיירי בענין ההוצאה לאחרי' - אבל בפסחים קט"ז דמדבר מחיוב עצמו אם חייב לומר הגדה וראב"י פטר אותו מגז"ש - ה וכיון דמיירי מחיובו דמעצמו שפור כתבו הגאונים דמזה אין ראי' דלית הלכתא כר"י דשאני הכא כיון דבלאוי חייב יש לומר היקש כל שישנו בלאו דחמץ איכא בעשה דהגדה וע"כ שפיר הוצרך הגז"ש וא"ש ולק"מ - אבל שם במרדכי דמיירי בהוצאה לאחרים שפיר הוקשה דאף אם סובר כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה מ"מ להוציא אינו יכול ולגבי' הוצאה דאחרים הוי רק כחיוב דרבנן ע"כ שפיר הוקשה - ותי' כנ"ל כיון דיתפקח ואז יותפס על חברו שפיר הוי בכלל ערבות פ"כ יכול להוציא אחרים וא"ש הכל בס"ד ולא ק' כלל על הגאונים הנ"ל - **וכעת** עלה בדפתי דאדרבא בזה אתי שפיר מאד דברי המרדכי בתירוצו דנתקשיתי לעיל בה טובא והנחתי בצ"ע - ועפ"י האמור יובן היטב טעמי' - דבאמת הוא עצמו ב"ח בקידוש מכח ההיקש דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה ורק כיון דאינו בר עונשין לא שייך לומר דהוא נתפס משום חברו ע"כ אין יכול להוציאו - וכיון דאם יתפקח יהי' נתפס על עון אחרים שוב שפיר יכיל להוציא אחרים כיון דמעצמו הוי ג"כ ב"ח וא"כ עפי"ז אדרב' כל דברי המרדכי בנויים על ההיקש דקידוש היום ללאו א"כ ממילא מיושב קושיית הבית שערים וגם קו' מעכ"ת מיושב כחומר - והוא דבר נכון לדעתי בס"ד רק הא קאמבעי לי טובא מה דמבואר בספר חסידים סי' תתשכ"ט מובא בשם הגדולים מערכת א' אות קצ"ט דרבינו הקרוש הי' פוטר ב"ב מקידוש עיי"ש כי צדיקים אינם חופשים מן המצות - וקשה איך יהיו מוצאים אחרים כיון דל"ה בר עונשים וליכא ערבות וצ"ע קעב) ודע דכפי שבארתי דברי המרדכי מתורץ קי' המג"א בסי' רס"ז על המרדכי מקטן דאינו מוציא גדול אף שיבא אח"כ לידי חיוב דאו' - ולהנ"ל א"ש דבאמת סומא הוי בר חיובא מכח ההיקש ומה שמהני מה שיתפקח הוא רק שיהי' בכלל ערבות אבל קטן ל"ה ב"ח כלל וכלל ודו"ק -

ואשאר בזה ידידו דו"ש הדבוק באהבתו כל הימים - עש"ק כ' למב"י פה פישטיאן יצ"ו.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן צז

במטה אפרים סי' תרכ"ה אות י"ז הזהיר כשקונ' ד' מינים לא יקנה בהקפה רק יפרע קודם יו"ט משום דאעפ"י שמשך אותם לביתו ל"ה רק קנין דרבנן ואולי קיי"ל כהנך שי' דלא מועיל קנין דרבנן לדאורייתא ועיין ג"כ בשע"ת סי' תרנ"ח ובאלף למטה שם.
ולי הצעיר נרא' עוד להוסיף חששא בשקונה במשיכ' גרידא בלי פריעת המעות עפי"ד המהרי"ל בליקוטים דכתב דמסקנת הש"ס בפ' חלון דבעושה מצוה העמידו דבריהם על דין תורה דמעות קונות וע"כ פסק דבנתן ער"ש מעות על יין קידוש והבדל' אינו יכול לחזור והרמ"א בחו"מ סימן קצ"ט קבעו להלכ' עיי"ש ומדבריהם יש ללמוד דבכל קניית מצוה הוי כן ועיין במג"א סי' שס"ט ובמחה"ש ובאחרוני' ובהגהות רע"א ובביאור הגר"א חו"מ סי' הנ"ל - וכיון דבמקום מצוה העמידו דבריהם על דין תורה דמעות קונות א"כ עפי"ז נוכל לומר דתקנה דמשיכ' לא נאמרה כלל גבי מצוה כמו דאמרינן בעלמא דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו והכונה דהחכמים לא דברו ולא גזרו אלא במילתא דשכיח ובמילתא דלא שכיח ליתא לדבריהם כלל עיין על זה בש"ס בכמה דוכתי כ"כ הכא כיון דהם לא גזרו במקום מצוה רק העמידו על ד"ת א"כ לא אמרו כלל גזרת ותקנת משיכה גבי מצוה ורק העמידו הדבר על דין תורה ממש ולא חידשו בו כלל וכיון דמדין תורה לא מועיל משיכה כלל רק מעות לחוד ע"כ באמת גבי קניית מצוה אין בו רק קנין מעות לחוד כן נראה לי מסברא דנפשאי טרם עיוני בש"ס ופוסקים אך צריך לזה בדיקה בש"ס ופוסקי' וכעת אין לי פנאי לחפש אם לא אמצא סתירה מאיזה מקום לדברי - ואם כנים דברי יהי' חידוש דין גדולה דבכל קניית מצוה כמו תפילין וציצית וקימחא דפסחא למצות מצוה וד' מינים ויין קידוש וכיוצא בו שהוא צורך מצוה בכל אלו אין מועיל משיכה לקנות אלא נתינת המעות גומר הקנין ומה גם במצות דבעי שיהי' לכם בודאי לא מהני בלתי נתינת המעות והוא מילתא חדתא גדולה -
והנה בא חכם לגבולי ה"ה ידיד"נ הגאון המפורסי' בבקיאתו הנפלא כו' כמו"ה יצחק ווייס ראבדק"ק וועערבויא יצ"ו והראיתי לו חידוש מילתא הנ"ל במה שהעליתי דבמצוה לא יהי' מועיל רק קנין מפות ולא משיכה ועוררני לעיין בפייט ליום שני של סוכות במה שאומר שם בזה"ל קיחתם בדמים יכשרו לשם איום ראוים להנטל בזה ראשון יום עכ"ל והמפורש ביאר שם שבא למעט גזל כמו שאמרו בש"ס אבל הוא מפורשו עפי"ד המטה

אפרים הנ"ל דמשיכה יען שהוא קנין דרבנן לא מועיל לדאו' ואינו כשר רק לקיחה במעות וזה נמי הי' כונת הפייטין לקיחתו בדמים יכשרו כו' ר"ל דייקא בדמים עכ"ל ודפח"ח - ועפ"י שיטתי הנ"ל דלא מועיל משיכה כלל במצוה אפילו מדרבנן כי החז"ל לא דברו כלל מקניית מצוה יתפרשו דברי הפייט עוד בפשיטות יותר דרק לקיחתו בדמים יכשרו ולא קנין אחר דגבי' מצוה ליתא כלל שום קנין אחר רק דמים וא"כ יהי' סמיכה גדולה מדברי הפייט הנ"ל לדברי - אך הגאון הנ"ל לא הודה לי ואמר כי לדעתו הכונה במה שכתבו הפוסקים דבמקום מצוה העמידו דבריהם על דין תורה היינו שגם הקנין דהוא מד"ת יהי' ג"כ מהני ולא כמו גבי מקח דרשות דהפקיעו חכז"ל לקנין מעות שהוא ד"ת ועשאוהו לכלום ולא מהני רק הקנין שעשו הם כאן גבי מצוה העמידו דבריהם על ד"ת ואמרו דמהני ג"כ אבל בטח דלא גרעו קנינם ג"כ במצוה דלא יגרע מקנין דרשות אלה דברי ידי"נ הגה"צ הנ"ל - ואני אמרתי לו שבאמת עד היום גם אני למדתי כן בפשט דבריהם ז"ל רק כעת נתעוררתי לומר שאפשר דכונתם הי' באופן הנ"ל דהעמיד על ד"ת ולא דברו בו כלל ולא נכלל בגזרתם במו בעלמא דאמרו דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו דהכונה דליתא כלל לגזרתם במילתא דלא שכיחא כ"כ הכא -

ואחר שהרב הנ"ל שדא בו נרגא אמרתי ארדה נא ואראה בחיפוש אחר חיפוש בש"ס ופוסקים אולי אמצא איזה רמז רמיזא הנוגע לחידוש מילתא הנ"ל - הנה הדרך הראשון הוליכני לראות בש"ס חולין פ"ג דשם הוא מקור לדבר זה שלמד המהרי"ל מארבעה פרקים שהעמידו חכמים דבריהם על דין תורה ופרש"י שם בד"ה עד"ת בזה"ל שקונין לי מעותיו בלא משיכה עכ"ל - הנה מדכתב שקונה בלא משיכה משמע דודאי גם משיכה מהני רק חידשו בזה דגם כסף בלא משיכה מהני כן משמע מדבריו דאל"כ הוי לי' למימר דרק מעות קונה ולא משיכה זה פשוט וברור בכונתו א"כ סיוע גדולה מדברי רבינו הנ"ל לדברי הרב הנ"ל נגד דעתי בחידוש מילתא הנ"ל ובודאי הנני מבטל דעתי הפעוט נגד ראי' גדולה כזו -

אך עוד לא שקטה רוחי בקרבי ולא הנחתי בזה וחפשתי עוד עד שהאיר ה' עיני לראות את דברי החינוך בסי' של"ו ושם מצאתי מציאה גדולה ב"ה וראיתי שהוא ז"ל ממש הולך בשיטתי ודעתו בפירוש דהיכא דמהני קנין כסף לא תקנו חז"ל קנין דמשיכה ולא מועיל כלל וע"כ דמפורש כמו שפירשתי אני דבמקום דהועמד עד"ת לא דברו כלל בתקנתם וליתא שם כלל תקנה אחרת רק מה שנאמר בו מן התורה והנאני מאד כי הניחני השם בדרך הרא"ה וברכתי ברוך שבחר בו ובמשנתו וזה לשון החינוך ז"ל שם וארז"ל בגמרא ד"ת מעות קונות אף במטלטלין אבל טעם הצריכין משיכה בהן גזרה שמא יאמר לו

מוכר ללוקח נשרפו חיטך בעלי' ומפני שתקנת המשיכה נעשית ע"ז ארז"ל שאם הי' המטלטלין ברשותו של לוקח אף שנשכר אותו מקום למוכר מכיון שהרשות היא של לוקח ועיניו תמיד עליו ואם יארע שום מקרה באותן מטלטלין גם הוא יכול להרגיש בענין כמו המוכר וישתדל בהצלתו שבצד זה לא נקנה במשיכה אלא בכסף כד"ת וכן אם הלוקח שוכר אותו מקום שהמטלטלין בו גם בענין זה לא תקנו בהם משיכה ומסירה והגבהה עכ"ל - הרי בפירוש דדעתו דהיכא דהועמד דבר על ד"ת ליתא לתקנת חכז"ל שתיקנו משיכה והוא ממש דעתי הנ"ל ומצאתי תנא דמסייע לי ב"ה - והמנ"ח שם הביא דגם דעת רבינו הרמב"ם כן הוא דכל היכא דמהני כסף מפני שהעמידו עד"ת ליתא לקנינים שתקנו חז"ל אלא שהוא תמה ע"ז דלמה נימא דחכז"ל בטלו קנינם במקום דמהני קנין דאורייתא עיי"ש שהאריך להטעים דבריו והביא ג"כ מהא דד' פרקים דמבואר דכסף קונה היינו דכסף ג"כ קינה אבל ודאי דגם משיכה קונה ופלא דלא הרגיש דמדברי רש"י ז"ל שם משמע דדעתו הוא כן והוא ראי' לדבריו - אבל בעיקר תמיהתו על החינוך שהק' דלמה יבטלו חכז"ל במקום דכסף מהני קנין דמשיכה נראה לי לפי מה שהסברתי ל"ק כלל דהם לא בטלו כלל תקנתם במקום זה רק דהכונה דתקנתם לא נתפשטה כלל באופן הזה דהם לא דברו רק במקום דלא הועמד עד"ת אבל במקום דהועמד עד"ת לא דברו כלל ולא גזרו תקנתם וכמו שהבאתי מהא דמצינו בש"ס בהרבה מקומות דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו היינו דלא פשטה הגזרה כלל במקום הזה וליתא שם לדבריהם כלל א"כ לא נפלאת הדבר לומר כן גם בנידון דידן וא"ש ולק"מ - עיי"ש במנ"ח שהביא ג"כ מדברי הפני יאושע דסובר כשי' הרא"ה דבמקום דכסף מהני ליתא לקנין דמשיכה אמת שהביא בשם הנתיבות בסי' קצ"ז שהשיג על הפ"י אך כתב המנ"ח דברמב"ם ובחינוך מבואר להדיא דבמקום דאיתא לקנין דכסף ליתא לתקנה דמשיכה וכדעת הפ"י וסיים שם דמיום בואו לחדר הוראה לא שמע משום בי"ד שיפקפקו על קנין משיכה מד' הרמב"ם והחינך אבל באמת לח מצינו להיפך בדברי הפוסקים שנקנה משיכה וצ"ע עכ"ל ופלא שלא הרגיש בדברי רש"י הנ"ל הפוסק הגדול שבראשונים דמשמע דאינו סובר כשיטת הרמב"ם והחינוך הנ"ל - ונראה ני דרש"י ז"ל בחולין פ"ג הנ"ל דכתב ולא בעי משיכה גבי ד' פרקים דמשמע דודאי דגם משיכה מהני קאי לשיטתו בסוגיא דמשיכה גבי הא דאמר רבא הכא במ"ע כגון שהי' עלי' של לוקח מושכרת ביד המוכר טעמא מאי תקינו רבנן משיכה גזרה שמא יאמר לו נשרפו חיטך בעלי' הכא ברשותי' דלוקח נינהו אי נפלה דליקה באונס איהו טרח ומייתי לה ופרש"י ז"ל הכא נא איצטרך תקנתא עיי"ש משמע מדבריו אבל אם משך בודאי ג"כ מהני עיי"ש ועפ"י שטתו כתב ג"כ בהא דד'

פרקים דלא גרעו לקנין משיכה בד' פרקים ורק דהוסיפו ג"כ לקנין ד"ת יזה אמת וברור בדעת רש"י משא"כ לדעת הרא"ה דמפורש שם דלא מהני שם לקנין משיכה בודאי ג"כ סובר בד' פרקים דהעמידו עד"ת דג"כ לא מהני קנין משיכה וזה אמת וברור בדעתם ז"ל - ונראה לי דפלוגתתם אזיל בביאור מאמרם ז"ל דהעמידו דבריהם עד"ת איך הפשט בזה אם דבמקום זה לא דברו בו כלל וא"כ אז לא התחילה שם כלל קנין דרבנן או דהכונה דבמקום זה לא עקרו ד"ת וכמו שביארתי ודו"ק - עכ"פ יש לנו עמודים גדולים כמו הרמב"ם והרא"ה והגדול שבאחרונים כמו מרן הפ"י דסוברים בפירוש דכל היכא דמהני כסף לא מהני משיכה וגם המנ"ח כתב דלא מצא בהדיא היפך דבריהם וסיים בצ"ע - א"כ לפי"ז קם דינא במה שחידשתי דבמקום מצוה לא יהי' מהני כלל קנין משיכה עפ"י מה שנפסק להלכה בחו"מ סי' קצ"ט דבקניית מצוה העמידו עד"ת דמעות קונות א"כ איכא למיחש טוב' שלא לקנות בהקפה הד' מינים רק יפרע המעות עוד קודם יו"ט והוא חששא גדולה טפי הרבה מחששת המטה אפרים הנ"ל ופלא שלא הרגיש בזה ודו"ק - **והנה** בספר הקדוש בני יששכר בדרוש א' לשבת הגדול ראיתי שהביא בשם ספר ראש דוד להגאון קדוש ה' חידא ז"ל שכתב על ספר מחנה ראובן שכתב דבקניית האדם חפץ למצוה דאורייתא כגון קונה אתרוג למצוה אינו קונה במשיכה לבד לבד דהוא קני' מדרבנן וצריך ליתן כסף דהוי קני' מדאורייתא וכתב ע"ז הרב חידא ז"ל דההד"ד בכסף לחוד בלא משיכה ג"כ לא קנה למצוה דכיון דתקנו רבנן דכסף לא קנה הנה ההפקר בי"ד הפקר א"כ תרווייהו בעינן כסף ומשיכה לקנות המצוה עיי"ש וכן נשנו דבריו בספר בני יששכר הנ"ל בסוף הספר עיי"ש - ודבריו פלא בעיני במה שכ' דבמצוה לא מהני קני' בכסף לחוד כיון דתיקנו רבנן דכסף לא קנה הלא כבר פסק הרמ"א הנ"ל דבמצוה העמידו דבריהם על דין תורה וכאשר כתב כן בהדיא במהרי"ל שם - ואולי כונתו לשאר פוסקים עיין בהגהות רע"א בחו"מ שם ובביאור הגר"א שם כל כי האי הוי לי' לפרש - וכן מצאתי בספר ארעא דרבנן בהגהות עפרא דארעא אות ס"ה דמסתפק בזה היכא שקנה שמעון מראובן בכסף לחוד ולא משך ועודן ברשותו ובירך עליו המוכר ברכת לולב אם יצא בזה כיון דמדאו' קנה שמעון שוב ל"ה שלו וכן נסתפק לאידך גיסא אם משך שמעון ולא פרע המעות ונטלו שמעון לצאת בו אם יוצא בו י"ח כיון דקנאו במשיכה לתקנת חכז"ל או דלמא דלא מקרי שלו לפי דינא דאו' וכתב שם וז"ל והי' נרא' כיון דהפקיעו חכמים כח הקונה במעות לבד והמוכר חייב באונסי החפץ וגם ייפו כח הלוקח בשיכה לבד א"כ הוי לי' כהפקר בי"ד דהפקר ולא אזלינן אלא בתר תקנתא דרבנן וחזר להיות דבריהם כדין תורה ולא מקרי שלו אלא מה שקראו חכמים שלו עיי"ש שהאריך בזה

ופלא ג"כ עליו דלא זכר מדברי הרמ"א ומהרי"ל הנ"ל דגבי מצוה לא הפקיעו חכז"ל לקנין דכסף ועוד יותר נפלא במה שנקט לפשיטות דהולכין רק עפ"י תקנתא דחז"ל וא"כ גם בספק הראשון פשט להתיר היינו שהמוכר יכול לצאת באתרוג שלא משך שמעון אף דכבר נתן המעות וזה ודאי דאינו כן עפ"י פסקו של הרמ"א הנ"ל דבמצוה מעות קונה וא"כ ל"ה שלו וזה ברור ואמת ע"כ דבריו נפלאו במה שלא הזכיר מדברי הרמ"א הנ"ל כלל ודו"ק - ועוררני עוד ידידי הרב הנ"ל נ"י לעיין בספר נחלת בנימין להגאון מטאב ז"ל בסימן צ"ג שהאריך בענין מצות מצוה שצריך לשלם עוד קודם פסח אבל הכל הוא מטעם דקנין דרבנן לא מהני לדאו' עיי"ש באריכות נפלא ולא עמדתי על דבריו מפני אסיפת הפנאי ופלא כי לא עוררו בהערה חדשה הנ"ל דלדעתי לא מועיל כלל משיכה אצל מצוה וכמו שביארתי והוא דבר חדש ב"ה לפע"ד א"ח דשבועות דהאי שתא תרפ"ד פ"ק פישטיאן יצ"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

אמר המחבר שלשה תשובות הבאים הם מכתבי אדמי"ח הגאון הצדיק מוהר"ד אבדק"ק צעהלים זצ"ל ונשארו הרבה ח"ת ושו"ת אחריו אבל הם מפוזרים ביד תלמידיו ואפריון למטי' לגיסי חביבי הרב הה"ג מו"ה משה קליין שליט"א בן הגאון דק"ק האלמין שליט"א שהי' אב"ד דק"ק רעטע וכעת רב בביהכ"נ פועל צדק בעיר ואם בישראל ק"ק גראססיוארדיין יע"א ששלח לידי תשובות הללו ונתתי להם מקום בספרי לעטר ספרי בפירותיו פרי קודש הלולים וזכותו יעמוד לי ולבני ביתי לשבת בבית נאוה קודש על התורה ועבודה בקדושה ובטהרה ברחבת הדעת דקדושה אמן כן יהיו רצון -

סימן צח

שוכט"ס לכבוד הרב הצדיק גדול בתורתו וביראתו התמימה חדש מלא ישן צנא מלא ספרא איש נשגב כמו"ה דוד צבי כ"ץ נ"י לנצח כאור צח רב דק"ק זאטטעלנייידארף יע"א.

אחדש"ה הנה הראני מו"ח הגאון נ"י את דבריו הפונים אליו תל שהכל פונים ואמר לי להשיב מפני כבודו בזה"ל כחו עתה אינו ככחו אז ומכל דבר הצריך עיון הוא מונע את עצמו אך כללא נקט בידינו כל מקום שהלכה רופפות הלך אחר המנהג ופוק חזי מאי עמא דבר אבל מפני שאביו הצדיק המנוח ז"ל הי' נזהר מאד על זה בודאי ראוי והגון ומן הנכון לחוש לדבריו ומצוה לקיים דיבורו ולמאן דקפ"ד קפדינן בי' ע"כ דברי רבינו נ"י -

ואחרי רואי כבוד תורתו אמרתי לאו אורח ארעא לפוטרו בלא כלום ולהשיבו ריקם ואף כי רבו טרדותי עברתי בין בתרי שורותיו ואבא בקצירת אומר -

הנה מה שכתב כ"ת שי"ל בהאי דבת כהן לישראל אינו פגם רק בע"ה גמור כבימיהם כעין שפרש"י לקמן בד"ה נשיהם שרץ ליתא ואין כונת רש"י דהפגם הוא משום דהוא ע"ה גמור אלא מפני שהוא ישראל ולא כהן ולא ת"ח גנאי הוא לזרעא דאהרן מפני שירדה מגדולתה והוא מבואר בלשון רש"י שכ' בד"ה בת כהן צריכא להנשא לכהנים ולא לפגום משפחתה להינשא לישראל עכ"ל - ועיין ברמב"ם בפ' ה' הלכ' דעות ובכ"מ שם תדע דהא לכהן ע"ה מותרת לינשא ועולה יפה אעפ"י שהנהו ע"ה גמור בימיהם והוא מבואר מלשון רש"י בסמוך ד"ה ת"ח שבח הוא לו אבל ע"ה ואינו כהן גנאי הוא לו לאהרן ונענשין, וכן משמע משינוי לשון דאר"י בת כהן לישראל ולא אמר בת כהן לע"ה כמו שאמר בת ת"ח לע"ה אלא דאתי לאשמעינן בזה דווקא לישראל ע"ה אין זיווגו עולה יפה אבל לכהן ע"ה ראוי להנשא וא"כ מוכח דהפגם הוא מפני שהוא ישראל והיא צריכא להנשא לכהנים ולא לפגום משפחתה ואם הפגם הוא מחמת שהוא ע"ה מה לי כהן ע"ה או ישראל ע"ה ובוודאי גם בת כהן מחויבת להדר אחרי ת"ח כהן או ת"ח ישראל למען יהיו בניו ת"ח כמ"ש הכ"מ אבל אם תנשה לכהן ע"ה עכ"פ אינה נענשה ועולה יפה - ועוד יש הביא ראי' מר"י ור"כ אי ס"ד דרבי יוחנן בע"ה גמור קאמר הגם שהם בענותונותם סברי שאינם ת"ח ואין כתרם כתר תורה ראוי להדבק בכתר כהונה אמנם זאת ידעו שאינם ע"ה גמורים והם מדקדקים במצות ואוהבי תורה אלא ודאי דמה שאמרו ב"כ לת"ח דוקא ת"ח שבח לאהרן דלהני ניחא לי' בחתני' - וגם זה משמעות משינוי לשון דר"י דאמר בת כהן לישראל ולא קאמר בת כהן לע"ה אלא אשמעי' דלאו דוקא ע"ה אלא אפילו ישראל ולא ע"ה אם אינו ת"ח אינו ראוי להנשא לו -

ולפי האמור ממילא אזיל לה טעמא דמר שרצה לומר אם אינו ע"ה גמור הנם ככל המון ישראל ליתא בכל המון ישראל אין כאן פגם ובשווים אין כאן סעודת רשות ועולה יפה וכמ"ש הכ"מ שם בהלכ' דעות אבל גבי כתר כהונה שאני -

ומה שמדמה כ"ת להאי דפרש"י בסמוך על נשיהם שרץ ומ"ש בש"ע ובט"ז אין הדמיון עולה יפה ואין לו שייכות כלל לנ"ד כי שם ליכא טעמא משום פגם משפחה אלא דאין אמן יודעת כתר תורה או שארי טעמי' גבי ע"ה ויעיי' כהרמב"ם ב"פ כ"ג ה' מה' איסורי ביאה - עד הנה דברתי לפי שיטתו דמר אמנם באמת מעיקרא דדינא ליתא דהא אמר בברכות מ"ג ע"ב איזהו ע"ה וכו' ואר"ה הלכה כאחרים אפילו קרא ושנה ולא שימש ת"ח ה"ז ע"ה וכתב רש"י ז"ל איזהו ע"ה שדברו חכמים בכל מקום ואפילו לפי דברי התוס' עכ"פ אין מזמנין עליו רק משום איבה אין אנו מחזיקים עצמינו לת"ח בענין זה

והיכא דליכ' איבה ודאי ע"ה מקרי' ומכש"כ שאין מתחתנין עמו ויעי' בתוס' ג'יטין ס"א ד"ה איזהו -

אך מה שכ' כ"ת נ"י לה"ר מרש"י ביבמות פ"ד דדוקא במוצא אבל באינו מוצא אין לדקדק בזה - הנה מדברי רש"י ז"ל אין ראי' די"ל באין מוצא בת כהן ישא בת ת"ח או בת טובים אבל בת ע"ה לא ישא בשום אופן ומוטב שישאר בעצמותו וכן א"ל להיפך דלא תנשא לע"ה בשום אופן דהוי ככפתה לפני ארי - ויש לחלק - אמנם הדעת נוטה כדבריו באינו מוצא בודאי ניחא לאהרן שלא תשיירו בנותיו עגונות ועגומות והיכא דלא אפשר לא אפשר ובפרט עם מי שהוא מדקדק במצות ואוהב תורה ואם מוכר אדם כל מה שיש לו ואפ"ה אינו מוצא מה יעשה ולפעד"נ יותר יש להקל בת ת"ח לע"ה מת"ח לבת ע"ה והמשכיל יבין זאת מדברי חכז"ל ומסתברא דגם לענין כהונה איכא למימר הכי -

וע"ד תמיהתו בדברי רש"י ז"ל ביבמות הנ"ל אין כאן שום תמוה דכש"כ וכש"כ הוא שכהן לא ושא בת ישראל דיותר פגם משפחה הוא אם הוא כהן ונושא בת ישראל מבת כהן שנשאת לישראל ולא זו בלבד שייך גבי' דהוי סעודת רשות ואין עולה יפה אלא דגם חשש פגם כהונה אית כאן דדלמא אינה כשרה לכהונה וצריך ראי' ליוחסין ויעיין באה"ע סי' ב' סק"ג אף דאין לן לא כהן ולא מזבח אמנם בודאי כ"ז שמוצא ראוי להדר אחר יחוסי כהונה ויש לי להביא ראי' מגמרא דפסחים מ"ט דתירץ ל"ק הא בת"ח הא בע"ה ולמה לא תירצו הא דאמר ר"י הרוצה שיתעשר לידבק בזרעא דאהרן איירי בבת ת"ח לכהן וכמו שאמרן על בת כהן שכהונה מסייעת' כן א"ל על בת ת"ח תורה מעשרתו ומסייעתו אל"ו דאינו דדוקא ב"כ לת"ח יש כאן כהונה שהיא ממשפחת כהונה וכשרה לכהונ' ותורה משום שהוא יש לו כתר תורה ומשמאלה עושר וכבוד ושבח הוא לאהרן אבל בת ת"ח אין לה כתר תורה אלא שהוא יודעת ויש לה לב להבין כתר תורה ובני' יהיו ת"ח אמנם אינה שווית לכהן והוא יורד מגדולתו ע"כ כ"ז שמוצא ב"כ לא ישא ישראלית דלא ליפגום משפחתו והיא ראי' נכונה ודברי רש"י מבוארים ומדוקדקים היטב ודו"ק -

ומה שחשב פרו"מ נ"י שגם מהגמ' יבמות הנ"ל משמע כן מדקאמרו מדהוא כהן היא כהנת שגגה יצאה מלפניו וה"ק מדהוא כהן פי' כיון דהא דקתני במתני' אח כשר פירושו לכהונה היא כהנת סי' גם מה דקתני חלל שנשא כשירה איירי שהיא כשרה לכהונה אבל לא כמו שסבר כ"ת דאיירי הגמ' מדהיא כהן גם אשתו כהנת, וס' תשובת המצרף אינו בידי ואין בידי להשיב ועל קושי' התוס' יש לתרץ באופן הנאות אך אין כאן מקומו ה' הטוב ירים קרנו בכבוד ויברכהו בברכה משולשת והוא כהן אל עליון יסייע כהנא ברב הונא וחנא כאות נפשו הטהורה אוה"נ הדש"ת מצפה לישועת ה' מהרה"

דוד ה"ק.
פה ק"ק צעהלים תב"א לס' וישלח תר"ן לפ"ק.
ואל ישיבני משום דלשון הרוצה שיתעשר משמע דקאי עליו, ע"ז גופא קשי' למה לא השמיעני עצה זו הרוצה שתתעשר ידבק וכו' - הנ"ל. אמר המחבר חתן הגאון המדבר ז"ל עיין בענין זה במהר"מ שי"ק אבה"ע סי' וא"ו).

סימן צט

שלום לך אהובי הרבני המופלג בתורה וביראה טהורה כמו"ה דוד יודא גראס נ"י ע"ע.
מכתבך הראשון גם השני קבלתי ועכשיו הכרתי מתוך דבריך שאתה יושב בתוך קהלה שיש לה רב מרא דאתא ואני תמה למה אתה שואל ממני להורות דאתרא דלאו דילי עכ"ז מפני כבודך וחביבותך אלי הנני משיב כהלכה ולמעשה תשאל את פי הראב"ד נ"י נידון שאלתך שמצאו בבקר בליל של אווזות חד רישא קטוע וחד צווארה פצוע מהו דינם של הנותרים הנה צללת במים אדירים ודלגת הרים ונהניתי מדבריך כי ראיתי שאתה הולך ומתגבר בתורת ה' ואמץ והי' לאיש חיל אבל בגוף השאלה נרלע"ד שהנשארים מותרים מפני שתולין במצוי בין להקל בין להחמיר ועיין בטו"ז ס"ק כ' דאפילו בשווין תולין להקל א"כ ראוי לתלות בכלבא שדרכו בכך והיא מעשה בכל יום כאשר ראינו גם בעינינו והוא מצוי מאד דהכלבים אף שאינם רעים לבני אדם אבל ממיתין העופות הנמצאים בבית וגם יש לתלית בעכברים רשיעי הנמצאים ביניכם כאשר כתבת. ועוד דהא החתילים שלנו בני תרבות הם וכיון דלא ראינו ההכאה ולא רדיפה ולא חזאי דקפצי כדרך הדורסים יש לתלות שהמיתם בפה ולא ע"י דריסה מפני שאנו סומכין ע"י שהם בני תרבות ועופות הדורסים כמעט אינם שכיח כלל ובהא אפילו הרשב"א ז"ל המחמיר מן המחמירים מודה דתולין להקל במצוי ובפרט שיש עוד כמה צדדים להתירא ע"כ הא נראה בעיני להתירם ואם השואל הוא בע"נ וירצה למוכרם או להחליפם בשל נכרי מה טוב ומה נעים ותע"ב -
ואם לתלות בעכברים יש לפקפק כי קצת משמע מתוס' סנהדרין י"ז שהביא ירושלמי ומה עכבר שאינו ממית וכו' דבנידון דידן דנקטע חד רישא לירא למיתלי בעכבר - אמנם נראה באמת כוונת הירושלמי היא דעכבר אינו ממית בארסו כמו נחש והיא מימרא דשמואל בע"ז ל"א ע"ב כל השרצים יש להם ארס של נחש ממית של שרצים אינו ממית - ומאד בעיני יפלא על מאוה"ג בעל חת"ס ז"ל שכתב מסברא דנפשי' דעכבר אין לו דרוסה וחולדה דקתני לא מיירי בחולדה שהוא שרץ אלא חולדה שהיא חי' הלא הוא

מימרא דשמואל דארס של שרצים אינו ממית, ובאמת תמי' לי גם על הפוסקים והש"ע שלא הביאו כלל זה להלכה דשרצים אין להם דרוסה ואפשר משום דהוא משנה שאינה צריכה מפני שאפילו נחש אינו שורף בדרסה מכש"כ שאר שרצים - ויש לי גם בזה עיון הנה למה באמת אינה נטרפת ע"י נחש כיון שהוא ממית וכל שאין חי' טריפה וצ"ל דשמואל לאו דווקא קאמר שהיא ממית בכל אופן אלא דאי לא בדרי לה סמא וכן היא כוונת הירושלמי שהבאתי לעיל אף גם דמשמעות הלשון לא משמע כן וממתני' דפ' אלו טריפות דקתני או שהכישה נחש מותרת משום טריפה ליכא הוכחה דהתם א"ל דווקא הכישה והיא כמו בנשכה בשינים גבי חי' - אמנם אם הנחש זירקת ארסה בכעס אפשר דממית כשמואל - אבל כיון דלא אישתמיט בשים דוכתא למימר דנטרפת ע"י נחש מבואר דאינ' יכולה לדרוס כיון דאין לה יד אלא ארסה הוי כמו סם המות ואי בדרי לה סמי חי' אבל מ"מ על מרן בעל החי"ס ז"ל קשיא טובא שנעלה ממנו לפי שעה גמרא ערוכה - וכן ראיתי בהגהות אבא מארי ז"ל שכ' דעכבר אינו דורס מגמרא הנ"ל -

מה שרצית להעלות ארוכה מהשומר שלא נעל כראוי לא העלית כלום דהתם לא מחייבא לי' משום דהוא וודאי דמעצמה נפתחה דוודאי אפשר לומר ג"כ דגנבים שדדו אלא אעפי"כ חייב משום דלא שמר כדרך השומרים והיא תחילתו בפשיעה וסופו באונס ג"כ חייב אבל לא ידענא למה הוצרכת להביא ראי' מגמ' זו לעשות ספק וכי בלא זה אי אפשר לך לעשות ספיקא ספק מעצמה נפתחה או האווזות בעצמם פתחו' קודם שבא הדורס ספק פתחי' הדורס, אמנם לדעתי אין זה ספק כי כאן נמצא וכאן הי' ואם הם בורחים אינם בורחים לקראת הדורס כי אימתו מוטלת עליהם ואין רצוני להאריך בזה -

ומה שפלפלת עם הרב אב"ד דעירך נ"י בענין חולין מקדשים לא גמירי וכן איסורא ממונ' ולהיפך עיין בספר מלא הרועים חלק ב' אות ח' ותמצא דבריו ודבריך ועוד הוספה קצת ובעניני ממונא מאיסור' תמצא שם באות מ"ם וכן בס' יד מלאכי ושארי מחברים שהאריכו בכללי הש"ס בענינים כאלו - מה שבקשת ממני לכתוב לק"ק רעטע אין בזה תועלת אם אני אבא כנבהל להשיב קודם ששאלוני אותי כ"א אתה תאמר להם שהם יכתבו אלי וישאלו ממני עליך מה טיבו של איש הזה ואז אשיב להם לטובתך ולהנאתך ועל דרך זה אקוה שדברי יעשו רושם בעזהי"ת ה' ירום קרנך בכבוד ותמצא מקום לישב עה"ת והע"ב כאות נפשך היפה ונפש אוה"נ חפץ בהצלחתך מצפה לישועת ה' מהרה.

פה צעהלים תפ"א לס' בא תר"ן לפ"ק.

דוד ה"ק.

בשולי המכתב את זה מצאתי בהגהת אבא מארי ז"ל:

בפ' אלו טריפות סי' מ' האריך הרא"ש ז"ל וסובר דאין דרוסה אלא לארי וזאב ואעפ"י שהדוב שכול אינו דורס ולקמן בפ' בהמה המקשה סי' ו' כתב ולא נהירא דלא על חנם נקט דובא וכו' א"כ מבואר דסובר דדוב יש לו דורס ודו"ק ומצוה ליישב -

ואגב אודיעך פרפרת אחת שאמרתי בתוס' נ"ג ע"ב ד"ה אתי בהוא וכו' דתירץ תוספות דלמאי דמסיק משום דלפרסומי מילתא עביד הכי ניחא עיין במהר"מ ופירושו נראה דחיק מאד ולי נראה דהכי פירושו כיון דהצריך שמואל לעשות דבר מה לפרסומי מילתא א"כ עדיין לא חששו ולא היו נזהרין כולם בספק דרוסה כרב וכיון דקיל אתי לזלזולי ולהכי חייש שמואל דווקא הכא דאתי בהוא לידי תקלה אמנם גבי' ביעי ספק טריפה דאיסורי לכ"ע לא חייש דאתי לזלזולי והוא נכון - ויש בזה להאריך אף לדינא ואין כאן מקומו ודו"ק -

אמר המחבר חתן הגאון המדבר הגהות אבא מארי ז"ל שהביא אדומו"ח הוא מאביו הגאון הגדול שהי' מפורסי' לגאון מופלא בקי בשני תלמודים ובד' חלקי ש"ע והניח אחריו הגהות על כל הש"ס ועל ד' חלקי ש"ע מסימן לסימן והם פנינים יקרים והי' נקרא בפי העולם ר' ישראל קערט יען שהי' אב"ד בק"ק קערט סמוך לנייטרא והי' תלמוד מובהק להגאון הקדוש ר' יחזקאל בנעט אבדק"ק נייטרא ורבו האציל לו מגליל שלו רבנות הנ"ל ואח"כ הי' ראבד"ק וועריבוי ושם חלקת מקומו ספון אצל השערי תורה זכותם יגן עלינו ועכ"י -

סימן ק

שוכ"ט לכבוד ידינ"פ הרב הגדול בתורתו וביראתו הטהורה איש חי רב פעלים עומד לנס עדתו באמת ובתמים כ"ש מו"ה מרדכי פ"מ נ"י אב"ד ק"ק שימאני יע"א.

גי"ה הגיעני וקראתי ושניתי דבריו הנחמדי' מיוסדי' על אדני פז ראוים למי שאמרם כלם בחכמה ובדעת דעת התורה ודעת נוטה ודעת זקנים נוחא הימנו - והנה דבריו באו אלי עש"ק סמוך להכנסת כלה האי שבתא קדישא והיום באתי על העיון וראיתי שכבוד מר ידי"נ דוחק השעה ע"כ לעשות רצונו הטהור הנני אץ ונמהר להשיב כפי יד ה' הטובה עלי ולא אאריך בפלפולא דאורייתא כ"א מה שנוגע להלכ' ולמעשה, ובזה אין דעתי העני' מסכמת להתיר חדא דלהרבה פוסקים בשל אבותיו גרסי' ועוד דהרי בעלה ובניו עדיין בחיותם ולא מקרי כאן בשל משפחה כי מי יודע מה יולד יום ורגליהו דאיניש אינון ערבין וכו' ומי יודע להיכן יובילין יתי' ומי מעיד ומבטיח שהבעל וזרעו יקברו שמה בהפאמיליען פלאטץ ועל העתיד ליכא למימר בשל משפחתו ובפרט שאין זו משפחתה

ממש כ"א משפחת בעלה וצד שרצה פרו"מ נ"י למצוא היתר מפני שכבר כלה בשרה ובעצמות לית כאן בילבול כפי הנראה לכאורה מלשון הט"ז ופי' הנו"ב אין כח היתרא זו יפה כי מלבד שהלשון הירושלמי וש"ע מוכיחין להיפך גם מהפוסקים הנ"ל אין כאן ראי' כי באמת גם המוח שבעצמות נקרא בשר ויש לו דין בשר עיין פסחים פ"ה וגם ע"ז נאמר בשרו עליו יכאב ומה שרוצה הנו"ב להתיר בעצמות הוא דוקא דומי' דרקב בעצמות יבשות שאין בהם שום מוח ולחלוחית והוא מיירי שם מאותם שנקברו כבר יותר ממאה שנים אבל במשך עשרים שנה לא פסיקא מילתא והאבן עזר' ז"ל ל"כ אלא העור והבשר ירום תולעים ויבאש אבל העצמות עדיין אינם יבשות לגמרי ובזה יש להשוות שיטת הפוסקים וליישב כמה קושיות שהביא כבוד מר ידידי נ"י ודו"ק -

ועוד בלתי ספק היתה האשה עדיין כשרה כדרך הנשים צדקניות קודם עשרים שנה ובפרט שכבר קבלה הדין שלה, ובעלה וזרעה הם בל"ס מפריצי הזמן הפוקרים בתוה"ק ובתחה"מ כדרך האנשים המקבלים "האדעל" ואין קוברין צדיק אצל רשע אפילו רשע קל אצל רשע חמור וטוב שכן קרוב מאח רחוק ובל"ס לא יקבלו אבילות אפילו על שעה חדא ויוליכוה על דרך המתחדשים ואנן סהדי דניחא לה להיות כבודה במקומה מונח תשכב וערבה שנתה באין מחריד, ועוד האיכא כא משום ניוול כמש"ה כבוד מעכתנ"י - ועוד מטעם אחר אשר הוא כמוס אתי אין ראוי להקל ולהתיר לפנות ממקום למקום בזמנינו - ואם זה האיש גבר אלים הנה אין כבודו מחויב לצאת בחרב לקראתו כ"א לעשות את שלו ולהורות עפ"י התורה שאין רשאי לעשות כן ובזה יצא ידי חובתו ואם אותו האיש לא ישמע לקולו הקולר תלוי על צאוורו וכבוד מעכ"ת נ"י את נפשו הציל ותו לא מידי -

דברי אוה"נ בלונ"ח דש"ת חותם בכל חותמי ברכות באהבה רבה ובשים שלום וימחול להודיעני איך נפל הדבר וכחכמתו יעשה לדבר על לב הבעל בדברים רכים הלא היא רוצה לכבדה ואמת יותר כבוד הוא לה שתשאר במקומה במנוחה ואל יגלה לו שום טעם למה ומפני מה כ"א כך היא הדין ואם ישמע לדבריו מוטב ואם לאו אין עליו אחריות וה' ירים קרן עמו וישראל ויוליכנו קוממיות לארצנו ושמחת עולם על ראשינו כאות נפשו הטהורה ונפש ידידו המברכו ומצפה לישועה -

פה נעהלים תע"א א' לסדר בהעלותך תר"ן לפ"ק. דוד ה"ק

אמר המחבר חתן הגאון המדבר ז"ל מעשה כזו בא לידי תיכף בתחלת בא לכאן פישטיאן יצ"ו שא' מפריצי הזמן רצה להוביל אמו הקבורה פה לעיר וויען להיות נקבר אצל בעלה המונח שם וההוא אמר שזאת היתה רצון אמו ורק מחמת שערורת המלחמה נשתהה

פה שלש שנים והוא באחת עמד בדעתו שיש לו רשות והורמנא דמלכות ע"ז ואינו שומע לקול הורים והח"ק שאלוני ע"ז ואמרתי להן שאין להתיר והם אמרו שלא ישמע לקול המורה עפ"י התירה וקראתיו שיבא אלי ובקושי בא ודברתי על לבו דברים כאלה שכתב חדומו"ח ז"ל וב"ה נעתר לדברי וביטל דעתו מפני דעת התורה והנאני מאד שזכיתי לכוון לדעת אדמו"ח הגאון הצדיק ז"ל והמחי' חיים יחיינו מיומים ויביאנו בקרוב לירושלים אמן כן יהי רצון -

סימן קא

סימן זה הוא מחידושי מוח"ז הגאון הקדוש חכימא דיהידאי מרן ר' מנחם כ"ץ הנקרא בפי העולם ר' מנחם פראסניטץ מגדולי תלמידי רבינו הח"ס זלה"ה שהי' אבדק"ק צעהלים וגודל חביבתא דרבינו הח"ס ז"ל לתלמידו הלזה ביחוד מובא בחוט המשולש עיי"ש - ואעתיק מחידושיו שכתב בכת"י קדשו אות באות כדי שיעלה שמו וזכרו לנצח בספרי וזכותו יעמיד לי לשבת באוהל תורה מרוב טובה ואורה אכי"ר -

וזה לשונו:

בעזה"י מה שחנני הי"ת סוף ע"ז שבת הגדול תקצטית לפ"ק.

ממתני' הלוקח כלי תשמיש מן הנכרים את שדרכו להטביל כו' כ' הריטב"א בשם רא"ה מדנקט לישנא דכל שדרכו אתא לאשמעינן דמסתמא אין לחוש שמא נשתמש בו נכרי שלא כדרך תשמישו ואין לנו אלא מה שדרכו - עיין רש"י פ' מטות שפירש תעבירו במים מטבילו ודיו כו' והק' הרמב"ן הא אף הכלים שתשמישן בצונן צריכים הכשר מן האיסור שבהן מלבד הטבילה ואיך לא הזכיר הכשרן כאשר עשה בבאים באש וכשלמדו חכמים טבילה זו לא הזכירו המקרא הזה אלא דרשו אך במי נדה יתחטא מים שנדה טובלת בהם לכך פי' הוא תעבירו במים לכבסם ולשפשף אותם במים יפה עד שתסיר חלודה שנדבק בהם מן האיסור שנשתמש בהם עיי"ש - ולכאור' יש ראי' לשי' רש"י דאי העבירו במים היינו שפשף כפי' רמב"ן הכי הו"ל לכתוב אשר יבא באש תעבירו באש ואשר לא יבא באש תעבירו במים דהיינו הכשירן מן האיסור שבהן והדר לכתוב וטהר אך במי נדה יתחטא ודהיינו טבילה אבל לפרש"י ניחא דתעבירו היינו טבילה וטבילתן הוא הכשרן ואי הוי כתיב וטהר לבסוף ה"א דצריך להטביל מלבד העברתו במים ולא קשה קושי' הרמב"ן אמאי לא יזכיר הכשרן כאשר עשה בבאים באש ולקמן יבואר יותר -

ועל קושיא הב' דבגמרא דרשו טבילה מאך במי נדה יתחטא, י"ל דודאי מתעבירו במים ליכא למידרש טבילה דה"א דהוא רק שפשוף ולהכשיר מאיסור כפי' רמב"ן, אך לבתר

דידעי' דכל הכלים צריכין טבילה מאך במי נדה, ממילא אמרינן דהא תעבירו במים הוא ג"כ טבילה ובזה סגי גם להכשיר דהא להעביר מה שנדבק על פני הכלי זהו ידענו מאך את הזהב וכפרש"י ע"ש ולשטיפה דבתר הכי לזה סגי הטבילה וח"ש - ועיין ר"ן סוף ע"ז שכ' וז"ל ועוד דקדק הראב"ד ז"ל מדקתני מדיחן ומטבילן שצריך לשפשף היטב במים בידו בשעת הדחה ולא שיעביר עליו המים בנחת דא"כ למה הוצרכו הדחה וטבילה תסגי לי' בטבילה לחוד. וגם נראה שצריך לשוטפו במים אחר השפשוף וכו' ע"ש וק"ל -

הסכין שפה והיא טהורה לכאורה קשה לשיטת הסוברים דשיפה מהני אף לחמין אמאי לא תני נמי נעיצה יו"ד פ' בקרקע כי היכי דתני ההכשר לחמין הואיל ויצא לידון בדבר חדש דהיינו שיפה ה"נ הו"ל למתני' ההכשר לצונן דהוא נמי דבר חדש ועיין מ"ש לקמן אי"ה -

ראיתי בחי' אמ"ו הגאון האמיתי מהרמ"ס נ"י וז"ל מ"כ בכתבי הגאון מחצית השקל זצ"ל שביד נכדו הבח' מו"ה גבריאל זצ"ל שהקשה למ"ד לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא ל"ל מיעוטי דלא בעי היאת ג' וזיין מאך חלק ת"ל אי צריך ז' ימים הו"ל פגים ולא אסרה תורה אלא קדרה ב"י, ותי' דהוי סד"א כיון שהבליע בעצמו אינו פגום כמ"ש הר"ן הו"ל טובל ושרץ בידו משו"ה צריך הגעלה ואח"כ טבילה, אבל לא משום או"ה קמ"ל אך דלא בעי הזאה ג' ו"ז וממילא לא נאמר דהגעלה הוא רק משום טבילה ולא משום או"ה ובת יומא דוקא אלו דבריו ז"ל - ועדיין לא יצא י"ח עכ"פ מאי פריך ש"ס היכי משכחת לה דלמא באמת כן הוא דהגעלה משום דלא להוי טובל ושרץ בידו והרי יש פוסקים שסוברים כן ועיין בריטב"א ועיין רמב"ן פ' מטות ובסוף הפלאה בכתובות בליקוטים מבנו הגאון ז"ל עכ"ל הטהור עיי"ש מה שתירץ ותמצא נחת -

והנה באמת בלא דברי המחצית השקל הנ"ל קשה קושיא הנ"ל ועוד היכי ילפינן טעם כעיקר מגיעולי מדין דלמא ההגעלה הוא דלא להוי כטובל ושרץ בידו וכנ"ל -

ונ"ל דהתוס' הקשו לשיטת הסוברים דמגעילין ברישא משום טובל ושרץ בידו דאפילו חדשים צריכין טבילה ותנן נמי סכין שפה והיא טהורה אע"ג דלא טהורה לגמרי שהרי צריכא גיעול לחתוך רותח אפ"ה מטביל לחתוך צונן ע"ש - ולקשי' שני' י"ל דס"ל להנך פוסקים דשיפה מהני אף לרותח ויש ראי' דמגעילי' ברישא דכבר כתבתי לעיל במתני' דיש לדקדק אמאי לא תני נמי במתני' הכשר צונן ולהנך פוסקים ניחא דבמתני' תני הלוקח כלי תשמיש מן הנכרים מה שצריך לעשות שיעלה הטבילה בתר הכי וכדתני בברייתא וכולן צריכין טבילה וכו' ולא אתא לאורוי' דיני הכשר ולהכי תני ההכשר לרותח דזה לא הוי כטובל ושרץ בידו, אבל מר עוקבא לקמן מיירי בהכשר הכלי שלא צריך טבילה

כגון השואל כלי מן הנכרי או סכין של ישראל שנאסר ואשמעינן דבסכין צריך לצונן נעיצה וק"ל -

אמנם אי ס"ל דשיפה מועיל רק לצונן קשה קושי' התוס' וי"ל דאיתא בירושלמי דהטבילה הוא לפי שיצאו מטומאתי של גוי לקדשתן של ישראל ועיי' בריטב"א וס"ל לרשב"ם וסיעתו כיון דכלי סעודה אמורין בפרשה תינח אי לאחר הטבילה ראוי לתשמיש ישראל א"כ יצא בטבילה זו מטומאת נכרי לקדושת ישראל שפיר עלתה לו טבילה אבל אם לאחר הטבילה עדיין אינו ראוי לתשמיש ישראל מחמת איסור שבו לא הוי עדיין כלי סעודת ישראל והוי כמו זוזי דסרבלי ולא מהני טבילתו ולהכי חדשים צריכין טבילה ועלתה טבילה שראוין מיד לתשמיש ישראל אבל ישנים מגעילן ברישא שיהי' ראוי לתשמיש ישראל ול"ק קושי' התוס' מחדשים - ובזה יש להסביר הש"ך יו"ד סי' קכ"א סק"ד בשם הלבוש דאי טבלו אדעתא להשתמש בו צונן אף אם אח"כ רוצה לשמש בו חמין א"צ להטבילו שנית ואם טבלו אדעתא להשתמש בו חמין אף צונן לא ישמש בו עד שמטביל שנית יעו"ש - ולהנ"ל מובן שפיר דאי אדעתא להשתמש בו צונן וצונן יכול לשמש בו מיד א"כ מיד אחר הטבילה הוי כלי סעודת ישראל ושפיר עלתה לו טבילה ולא איכפת לן באיסור שבו רק שיהי' כלי סעודת ישראל ואם רוצה לשמש בו בתר הכי חמין יגעיל וא"צ טבילה שנית כיון דבא לקדושת ישראל בא - אבל אם דעתו להשתמש בו חמין אף שראוי לשמש בו צונן לא מהני טבילה דלא הוי לאחר הטבילה כלי סעודתו של ישראל הטובל ולא בא לקדושתו וק"ל -

והנה סכין סתמא עומד לשמש בו חמין וצונן אם שפה עד שראוי לשמש בו צונן וטבלה סתמא שפיר עלתה לו טבילה דשוב הוי כלי סעודה דעומד נמי לשמש בו צונן ול"ק קושי' שני' של התוס' מסכין שפה - ותוס' שהקשו מסכין שפה י"ל דס"ל דצריך להיות הכלי ראוי לאחר טבילה לכל מה שעומד ובסברא זו פליגי הרשב"ם והחולקים עליו -

והשתא שפיר ילפינן טע"כ מגיעולי מדין ול"ק דלמא הטעם הוא משום טובל ושרץ בידו דאי טע"כ לאו דאו' ומותר לישראל לשמש בו מיד אחר הטבילה א"כ שפיר בא לקדושת ישראל בטבילתו ולא חיישינן לאיסור שבו וכמ"ש לעיל ופריך נמי שפיר למ"ד נט"ל מותר היכי משכחת לה דאסר רחמנא דאי מותר לבשל בו לא הוי טובל ושרץ בידי וכנ"ל -

ובזה יש ליישב מה שמקשים העולם היכי ילפינן טע"כ מכלי מדין בכל איסורים דלמא הא דציותה התורה להגעיל הוא משום בשר בחלב פי' שבישל בו הנכרי חלב והישראל יבשל בו חלב או איפכא ובב"ח לכ"ע טע"כ דאורייתא ומנ"ל בשאר איסורין - ולהנ"ל

ניחא דאי טע"כ בשאר איסורי ל"ד ומותר לשמש באותו כלי כל דבר חוץ מבשר או חלב - א"כ עדיף מסכין הנ"ל ושפיר בא לקדושת ישראל בטבילתו ולמה צותה התורה להגעיל תחלה משום טובל ושרץ בידו דכתיב תעבירו באש ואח"כ וטהר ובמי נדה וכו' הא שפיר מצי להטביל תחלה. אע"כ טע"כ בכל איסורים ואינו ראוי לשמש בו כלל ושפיר הוי טובל ושרץ בידו ולהכי צריך להגעיל תחלה מאיסור שבו וק"ל -

אמנם יש לפקפק קצת לפמ"ש לעיל בשם הש"ך דתלוי בדעת הטובל, י"ל דלהכי הצריך הכתוב להגעיל תחלה אף משום בשב"ח כגון שהנכרי בישל בו חלב והישראל הטובל ריצה לשמש בו בשר או איפכא ולהכי לא עלתא לו טבילה בלא הגעלה תחלה, ויש לחלק בין מ"ש הש"ך בסתם כלי העומד לשמש בו חמין ובין הך דהכא מבשר לחלב ודו"ק -

וכ"ז היא אי אמרינן דאם כבר נעשה בשר בחלב הרי הוא כנבילה וקושי' העולם הוא רק הנכרי בישל בו בשר והישראל יבשל בו חלב אז י"ל כנ"ל - אבל אי אמרי' דאף לאחר שנעשה בשר בחלב הטע"כ מדאורייתא אף אם בשאר איסורי' לאו דאו' קושי' העולם במקומה עומדת דלמא הנכרי בישל בו בשר בחלב ואז אין לבשל בו שום דבר וליכא למימר כנ"ל ודו"ק ועיין יו"ד סימן ק"ג ש"ך ס"ק ח"י -

ואולם לפי"ז קושי' המחצית השקל במ"ע למה לי אך חלק, וליכא למימר משום טובל ושרץ בידו דהא אי מותר לשמש בו ל"ה שרץ וכנ"ל וי"ל דהשתא דכתיב אך י"ל נטל"פ מותר מדכתיב לגר אשר בשעריך דצריך להיות ראוי לגר ולא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא - אבל אי לא כתיב אך ה"א מי נדה כפשוטו מי הזאה וחידוש הוא בכלי מדין וכדס"ל לר"ע בפסחים מ"ד ע"ב ע"ש, ואין להקשות ולומר דבלא אך נמי הוי ידעי' דמי נדה הוא מים שנדה טובלת בהם והוי כלי מדין ככל התורה וזה עדיף טפי מלומר מי נדה הזאה ג' וז' ויצאו כלי מדין מכלל לידון בדבר חדש לאסור נטל"ש מגזרת הכתוב דזה אינו דהא השתא נמי אי מי נדה הוא מים שנדה טובלת בהם דהיינו מם סאה נמי יצא מן הכלל דהא מחטין וצינורות סגי להן ברביעית ועיין בתוס' ד"ה מים שהנדה כו' וא"כ עכ"פ צ"ל גזה"כ בכלי מדין וא"ש ועיין ט"ז יו"ד סי' ק"כ סק"ב -

ועוד י"ל ע"פ מה שהקשה הריטב"א לעיל ס"ז ע"ב דיה לא אסרה תורה אלא קדרה ביי למה נאסר כלל דהא ודאי עבר עליהם לילה אחת אחר שלקחום והוי פגם, ותי' שהיו שם טף ונשים שהחיו להם שבשלו בקצתם והיו בני יומן ע"ש - ולפי"ז א"ש דהזאת ג' וז' הוא מחמת טומאה. וא"כ אף אם בשלו בין הזאת ג' להזאת ז' אינו מעכב ההזאה ומ"מ הוי בני יומן מאיסור שבשלו לטף ונשים וק"ל - ובזה יש ליישב קושי' הרמב"ן

פ' מטות אמאי לא צותה התורה להגעיל הכלים במלחמת סיחון ועוג ע"ש מה שתירץ ודבריו האחרונים שם תמוהים מ"ש דטומאה הותרה בציבור - ולהנ"ל ניחא דשם לא החיו להם טף ונשים י"ל כקושיית הריטב"א דודאי עבר עליהם לילה אחת עד שבאו אל המחנה ושוב הוי נטל"פ וק"ל -

עד כאן מחידושי מוח"ז הגה"ק ז"ל והוא כטפה מן הים מחידושיו שנשארו אחריו והם מפוזרים בעולם בין תלמידיו ואיזה מכתבי ידיו באו לידי ומחמת גודל ההוצאה לא יכולתי לדפוס יותר ממנו ואם יזכני השם אסדרם לחיבור מיוחד וליתנם בביה"ד ואבקש מאת כל א' שיודע שיש מכתבי ידיו שישלחם אלי וזכות הצדיק יגון בעדו, ומר גיסי הגאון מו"ה משה קליין מגראסווארדיין שליט"א שלח לי ג"כ תשובת רבינו הח"ס שכתב לתלמידו מוח"ז הגה"ק הנ"ל והיא עוד לא נדפסה ואתנה לה מקום בספרי וזכות רבינו רבן של ישראל יעמוד לי שיתקבל ספרי בעולם בעזה"י -

סימן קב

שיל"ת פר"ב נגהי יום ה' ד' אדר תקצ"ה לפ"ק.

שלום וכ"ט לתלמידי הותיק מלא עתיק הרב המופלג החרוץ ושנון כש"ת מו"ה מנחם כ"ץ נ"י אב"ד בק"ק ר"ד יע"א.

נהיניתי מנעימת ימינו כי תליית הברכהו ה' בנוה שאנן השקט שליו ורענן למעלה חן ולמטה חנן עוד ירחיב ה' גבולו מעל מעלות בקודש הא לן בהרבצת תלמידים הא להו בעושר נכסים וכבוד אמן -

נפשו היפה בשאלתו להודיעו דעתי בעובדא דאתי לקמי' - הנה כל ב"ד דמדינתינו נוהגים שהיתומים מסלקים להאלמנה כשירצו כתשו' הריב"ש סי' ק"ז מובא ברמ"א סי' צ"ג סעי' ג' וכ' ריב"ש תקנה נכונה היא כדי שנח תתפס ככר זהב למזונותי' ותפסיד היתומים - וכ' שבית יעקב ח"ב סי' קכ"ד דתקנה קביע היא במדינתינו ושכן הורו ב"ד בק"ק פראג ומדינא צריכה לצאת גם מהדירה אלא שהסכים עם חכמי פפד"מ שמדירתה אין לזוזה ואבל מזונות המנהג כנ"ל וא"כ אין לה לתפוס יותר ממזונות ג' חדשים או ב' שנים אם היא מיניקת עב"ש סק"ז ועיין ח"מ ס"ק מ"א - נמצא מה שתפסה יותר משיעור הנ"ל מוציאין מידה -

ואמנם בשיעור הנ"ל פליגי הפוסקים ומספיקא דדינא אין להוציא מידה והיינו אם הי' בידה ממש - אך היא הפקידה בחיי בעלה ביד היורש דאורי' ומעתה בטל תפיסתה מתרי טעמי' א' דמשמע ממג"א רסי' ת"מ דעתו נוטה כש"ך - ואמנם בש"ך ח"מ סי' ע"ב ס"ק

כ"ד פסק כן אך בס"ק כ"ה חזר בו ואין להוציא מהמוחזק ע"ש - וכל זה בשומר שקיבל שמירה וחזר להפקידו ביד בעליו אפשר לומר לא כלתה שמירתו בזה - אבל זו שבתורת תפיסה תפשה ולא שיהי' שלה לגמרי כי גם אם הוא בידה הוא כחזקת יתמי שאם מתה תחזור להיורשים ג"כ ולא הי' תפיסה שיהי' שלה ממש רק שתתפרנס ממנו אחת לאחת וכיון שהחזירו לבעליו ה"ל חזרה ממש לכ"ע לפע"ד - ולכל הפחות אין להוציא מיד היורשים המוחזקים עתה -

וגם כיון שכל עצמה דתפיסתה מועיל ספיקא דדינא הוא א"כ כיון שחזר היורש ותפס ממנה ותפיסה בלא עדים ובהתירא אתי לידי' פשיט' דאין להוציא מידו - ומכש"כ בממון דמעות אמרי' להוצאה ניתנה ואינו פקדון אלא . . . . . עיין בח"מ סימן רצ"ב סמ"ע סקי"ח (ונראה דצ"ל סקי"ז עיי"ש) -

ע"כ אין להאשה שום זכי' בכלים ומעות שביד היורש והוא . . . . . ושאר יורשים אין להם עליו תביעת ברי כ"א עפ"י . . . . . א"א להשביע ועיין בש"ך סי' ע"ה ס"ק . . . . . והאי איתתא קרובה היא ונוגע . . . . . מ"מ ה"ד יכולין להטיל היסת היכא דאיכא רגלים לדבר אפילו שלא מן הדין -

ואמנם מה שנוגע לתכשיטי האשה אם הוא באופן לה . . . . . ונוטלת ויוצאת והוא כופר בזה נשבע נגדה היסת ואם היא מודה במקצת ישבע שבועה דאורייתא נגדה מ"מ אין יכול לגלגל לשבע גם על תביעת היתומים כיון דתרי גופי הוה אין לגלגל שבועה של זה לזה ומ"מ אם יחייבנו ב"ד היסת על תביעת היתומים כנ"ל וגם שבועה על תכשיטי האשה אם שני הצדדים רוצים יכול לפטור עצמו בשבועה אחד על שני הטענות -

ע"ד יש לפקפק על תפיתסה בלי כל הנ"ל כיון שיש כאן יתומים מבת א' ולהם תביעת שטר חצי זכר ואם תתפיס הרבה לנזונותי' תפסיד החוב של היתומים הללו ולאו כל כמינה עיין ב"ש סימן ק"ב ס"ק ב' וק"ל כם -

וכתובה מהיתומים תפסיד או זה היורש צריך לשלם לה כתובה כשיעור המגיע לחלקו ולפ"ז תוכל היא להשביעו שבועה דאורייתא גם על ממון גניבה (אולי צ"ל גניזה) שנתנה לו והיא מפסדת על ידו וק"ל - לא נשאר לי העתק מזה ע"כ אם עוד יצטרך בענין זה צריך להזכירני מה שכתבתי.

ואחתום בברכה א"נ.

משה"ק סופר מפפ"ד.

העתקתי תשובה הזאת מכתיבת יד קדשו ויען שהנייר הי' קרוע מאד וגם הדיו היתה אוכלת מקים התיבות מחמת יושנו ובקושי גדול הייתי יכול לקרותן ולהבין משמעתי

והיכא דלא יכולתי לידע את המלות ותיבות ציינתי בנקודות והמבין יבין על מה הדברים סובבים כי גם השאלה חסרה ומובנת מתיך התשובה וברוך השם שזכני להציל תורת משה רבינו משיני העת וזכותו יעמוד לי להאיר עיני באור התורה ולא ימוש התורה מפי ומפי זרעי וז"ז עד סוף כל הדורות אכי"ר -

וברוך השם שסיימתי ספרי כדבר טוב ואין טוב אלא תורה תורת משה ספרא רבא דישראל זי"ע ועל כל ישראל אמן ואמן.

סימן קג

נשאלתי מהרבני המופלג בתורה הנגיד מו"ה אהרן וועלדלער נ"י מפה איך לנהוג בליל הסדר בחליקת הזיתים של המוציא ומצה לבני הבית אם יאכל הבוצע תחלה את שני הזיתים והמסובין ימתינו עד אחר שאכל ואח"כ יחלק לכל א' וא' את השני זיתים או יחלק תחלה להמסובין ואח"כ יאכלו כלם הבוצע עם המסובין יחד ע"כ שאלתו קעה)

תשובה. באמת הוא דבר שצריך בירור ושמעתי מרבנים גדולים שנסתפקו ג"כ בזה וחפשתי בספרי האחרונים שנתחדשו בימינו קובצי דינים חדשות שונות ולא מצאתי לא' שיעורר וידבר מזה ואני הייתי סמוך על שלחן מו"ח (מז"ר) הגאון הצדיק אבדק"ק בוסערמין ז"ל וראיתי שהי' נוהג לחלק תחלה להמסובין ואח"כ אכל והוא הי' תלמוד מובהק להגאון רבן של ישראל מהר"מ שיק ז"ל ולא הניח שום מנהג שראה אצל מורו ובטח גם הוא הי' נוהג כן וכן אני נוהג. אחריו להבחל"ח - וכעת אמרו לי איזה רבנים שיש חשש הפסק להבוצע במה שמחלק קודם האכילה ואמרתי לירד לעומקה של הלכה בעזה"י:

והנה ידי"נ הגאון מהר"ר יצחק ווייס שליט"א הראבדק"ק וועברוי עוררני על מה שנמצא במנהגי הח"ס ז"ל בזה"ל לקח הג' מצות העליונה עם התחתונה והפרוסה באמצע בירך המוצא והמסובין ענו אמן ולא בירכו המוציא כלל וכן בכל שבתות ויו"ט שצריכים לח"מ ופרס כזית לכל אחד מהמסובין ואח"כ לקח הפריסה ופירס כזית שוב לכל א' מהמסובין ולאחר שפירס לפני כולם לקח השני זיתים סמוך לפיו ובירך עם המסובין ביחד על אכילת מצה והכניס מהם מעט מעט לפיו ולעסו והניחו בצד הפה על הלחי השמאלית ולאחר שלעס כל השני זיתים בלען בב"א עכ"ל:

וכתב לי ידי"נ הגאון הנ"ל שנסתרה לו דרכו של רבינו זללה"ה מדוע לא בירך שתי הברכות יחד וגם למה הפסיק בחלוקה בין הברכות ונעלם ממנו כוונתו - ובאמת הוא פליאה עצומה שהוא נגד דעת הטור וש"ע ריש סי' תע"ה ועיין בטו"ז סק"ב שתמה על

המהרש"ל במה שהי' מחלק הברכות המוציא על השלימה ואכילת מצה על הפרוסה שהוא רק לחד דעה ומשמעות הטור הוא לצאת ידי שניהם ולומר הברכות תרופות זה אח"ז ואח"כ יבצע אותם בזה אח"ז וכן הוא בטור סי' תפ"ו שהבציעה יהי' כאחד עכ"ל הטו"ז בהקשותו על הרש"ל ועיין ג"כ בח"י שם סק"ב דכתב דיברך שתי הברכות טרם ישברם דכן הוא הסכמת האחרונים וא"כ גדלה התמי' על רבינו זללה"ה מה ראה על ככה שלא לעשות כהסכמת הראשונים והאחרונים וכפסק הש"ע ונושאי כליו:

וגם פלא דרבינו הח"ס כמאן עביד שמעתי' דלא כמאן דגם הרש"ל דחילק הברכות כתב בפירוש שלא לבצוע מהשלימה שבירך עלי' המוציא עד שבירך על הפרוסה על אכילת מצה ויבצע משתיהם, והח"ס ז"ל הי' ביצע מהשלימה תיכף אחר שבירך עלי' המוציא ושוב הי' בוצע שנית מהפרוסה קודם הברכה והוא דלא כהרש"ל והשתא דעביד דלא כמאן - וגם קשה שהפסיק כ"כ בין הברכות בשתי בציעות למה לי' כל זה הלא הי' יכול לעשות הביצוע בפ"א משתיהם אחר ברכת המוציא ואח"כ יברכו ברכת אכילת מצה אם הי' רוצה לעשות כשיטה החדשה שלו - גם יש להפליא עליו במה שבברכת המוציא הי' מוציא את האחרים המסובין ובברכת אכילת המצה לא הי' מוצאם הלא עפ"י מה דמבואר בב"י סי' תע"ה בשם הה"מ בטעם דמברכין על אכילת מצה ולא לאכול הוא משום דבברכה זו מוציא עצמו ואחרים סמסובין ועיי"ש - וא"כ יותר מסתברא להוציא את אחרים בברכת אכילת מצה מבברכת המוציא וכל זה הוא פליאות גדולות על רבינו זללה"ה:

ואחר העיון האיר ה' עינינו להבין עומק כונת רבינו ועל מה אדני דבריו הטבעו ושהם בנויים על דברי תו"ס פסחים קט"ו ע"ב ד"ה מצה שכתבו בזה"ל נראה דטעמא כדי שיטעום תיכף לברכה מיד כיון דזאת הברכה הוא חובה אבל בשאר ימות השנה דאין הברכה חובה אין צריך לטעום תיכף לברכה מיד עכ"ל - ועיין מג"א סי' קס"ז ס"ק י"ט שביאר כונתם אם שגם בשאר ימות השנה אסור בהפסק בין ברכה לטעימה לכל א' מהמסובין ואין יוצאין בטעימת הבוצע עכ"ז כיון דהאכילה של ליל פסח הוא חובה דאורייתא מה שלא מצינו זה בכל השנה ע"כ צריך בזה תיכף יותר גדולה משאר ימות השנה וע"כ בשאר ימוה"ש ימתין עד שיתן לו הבוצע פרוסת המוציא וחשוב בזה גם כן תיכף לברכה טעימה הכא נותנים מצה לפני כל א' וא' כדי שיטעום תיכף ומיד בלי הפסק כלל ולכן כפלו התוס' לשונם וכתבו תיכף לברכה מיד להורות על ריבוי התכיפה בכל מה דאפשר עיי"ש במחה"ש - הרי דבברכת אכילת מצה צריך שיהי' התכיפה בכל מה דאפשר בלי הפסק כלל וכלל לא והנה ברכת המוציא צריך להיות על השלימה

בשביל הלחם משנה והנה כלם צריכים ללח"מ א"כ ממילא צריך להבוצע להוצאם כלם והברכה שהוא מברך הוא בעד כולם להוציאם - והגה באמת קיי"ל בריש סי' קס"ז דצריך לחתוך מעט קודם הברכה כדי שלא יהא הפסק בין הברכה לאכילה עיין טו"ז ומג"א שם והוא מתוספות ורא"ש ברכות דף ל"ט אע"ג דבסעי' ו' קיי"ל דלא הוי הפסק בדבר שהיא צורך פרוסה עיין בבי' בסי' קס"ז אבל כבר כתבו הפוסקים דהוא דוקא בדיעבד אבל לכתחלה צריך שיהי' בלי הפסק כלל:

והשתא דצריך שהבוצע יוציא את כלם בברכת המוציא בלח"מ ואם הבוצע יאכל את שני הזיתים תחלה נמצא דהם יצטרכו להמתין עד שיאכל כל השני זיתים והוא יהי' בשיהוי גדולה הרבה ממה ששוהה הבוצע בחילוק הזיתים למסובין כין דצריך לדקדק ללעוס לאט לאט ולהניח על צד הלחי ולבלוע בפ"א כמובא לעיל בשם רבינו הח"ס וא"כ יהי' הפסק גדול להמסובין - ועיין בתשובת הרש"ל בסימן ל"ד מה שהקשה אהרא"ש המובא בטור וש"ע סי' קס"ה שהי' נוהג ליטול באחרונה. כדי שלא יהי' הפסק בין נטילה למוציא דהא אכתי יהי' הפסק להאחרים ומה חזית כו' ועיין מג"א בסי' קס"ו סק"ב ואף דמג"א כתב שם דעיקר קפידא בבוצע וכן הוא בטו"ז סי' קס"ז ס"ק ט"ו י"ל היינו דיקא היכא דהשיהות שוות שפיר כתבו מה לי הוא מה לי הם בכל ענין איכא הפסק ע"כ שפיר קפידא דלגבי' דידי' לא יהי' הפסק משא"כ היכא דאם הכל ימתינו עליו יהי' להם הפסק גדול יותר ממה שאם ימתין הוא עד שיחלק להם עדיף שיעשה הוא שיהוי מיעוט ממה שיעשו האחרים שיהוי גדולה על ידו וע"כ הי' דעת מרן הח"ס שלא יאכל הוא תחלה השני זיתים ואחרים ימתינו עליו כדי שלא יגרום להם שיהוי הרבה רק יחלק קידם אכילתו ומה גם דדעת הרמ"א בסי' קס"ז סעי' ט"ו דבכל פעם מותר לחלק קודם שיאכל הוא וכן הסכים בביאור הגר"א שם ואולי דבנ"ד גם הטו"ז מודה דעדיף לחלק קודם שאוכל דעד כאן לא השיג הטו"ז על הרמ"א במה שמתיר לחלק קודם שיאכל הבוצע אלא משום דאם יחלק קודם יהי' הפסק לכולם דהא ימתינו עליו באכילה כדקיי"ל דאין המסובין טועמים עד שיטעום הבוצע ואין גם אחד שיאכל מיד עיין שם בלבוש"ר משא"כ כשיטעום הוא תחלה מעט שהוא כרגע וליתא בזה שום גרם שיהוי לאחרינא לעיין לעיל סק"ז ודג"מ שם) ע"כ דעת הטו"ז דעדיף דיטעום הוא תחלה משא"כ הכא בפסח דישהה הרבה באכילת שני זתים ללעוס אותם תחלה ולבלוע בפ"א כמבואר במג"א סי' תע"ה וזה עולה בשיהוי גדולה והם שיצאו בברכתו ברכת המוציא ימתינו עליו כ"כ הרבה גם הטו"ז מודה דעדיף שיחלק להם בתחלה כדי שלא יהי' להם כ"כ הפסק דהא הטו"ז בעצמו כתב לעיל סק"ג דאין בזה משום הפסק כלל דהא בשבת

אין חותך ורק משום זהירות בעלמא הוא (וכן דעת הפנ"י שם בברכות דף ל"ט עיי"ש) וכאן הביא הטו"ז ראי' מהא דחותך עיי"ש א"כ וודאי דגם הוא מודה דעדיף טפי לחלק קידם שלא יגרום שיהוי גדולה להמסובין ומה גם לדברי המחה"ש והגהות הח"ס שם שכתבו דמה"ט ל"ה החתיכה הפסק בשבת משום דהוא צורך ללח"מ עיי"ש א"כ גם כאן כיון דהם יצאו בברכתו והוא מחלק להם תחלה כדי שלא יעשו הפסק גדול בין פרוסה למוציא שוב הוי ג"כ מצורך הפרוסה ולא חשוב גם לדידי' הפסק דבפרוסה זו השתתפו כחדא בברכתו ומוכרח לחשוש על הפסקם כעל הפסקו וגם הדעת הטו"ז כדעת הב"י ומג"א סקי"ט עיי"ש בטו"ז סק"ח דהמסובין אינן יוצאין בטעימת הבוצע לענין הפסק וא"כ כיון דעושה זאת שלא יהי' הפסק להמסובין שוב הוי מצורך הפרוסה דלא חשוב כלל הפסק ושרי לעשות כן אף לכתחלה ואינו דומה לנידון הטו"ז בס"ק טיו דאוסר לחלק לכתחלה משום דלא ירויח כלל בחלוקה זו ואדרבא יהי' הפסק לכולן אבל בני"ד דפסח גם הוא מודה דשרי לכתחלה ומטעם שכתבתי:

עכ"פ נראה פשוט דזה הי' טעם דרבינו רבן של ישראל הח"ס זיל שלא רצה לאכול תחלה, ואח"כ לחלק להמסובין רק חילק קודם לב"ב כדי שלא לגרום להם הפסק גדול בהמתנתם עליו:

אמנם לברך שתי הברכות היינו גם ברכת אכילת מצה בפ"א לא הי' רוצה אם שכבר הסכימו כן בטור וש"ע כדי לצאת ידי הדעות לשרך גם ברכת אכילת מצה על השלימה כמובא בטור ובב"י ריש סי' תע"ה מפני דהי' רוצה לצאת ידי דברי התוס' בפרק ע"פ הנ"ל שכתבו דהכא שהוא חובה צריך תכיפה גדולה בכפליים משאר ימות השנה שלא יהי' הפסק כלל וכלל אף בחלוקת הפרוסה להמסובין דשרי בעלמא הכא אף זה לא יאות למיעבד ע"כ אם יברך תיכף ברכת אכילת מצה ואח"כ יחלק שוב לא יהי' תיכף ומיד שהוא מורה על בלי הפסק כלל וכנ"ל לא לו ולא לאחרים (ותלמידי בן אחותי הב' המופלג כמו"ה שלמה נ"י עוררני דאף זולת החלוקה לאחרים יש הפסק בבציעה לחוד אם יברך אכילת מצה כשהוא שלימה ולא תשוב תיכף ומיד לדעת התוס' שהתכיפה הוא בלי הפסק כלל וע"כ נטל מרן ז"ל הזיתים סמוך לפיו ויפה הפיר) וע"כ יעץ עצה לברך רק המוציא על השלימה כדי לצאת יד"ח לח"מ ואח"כ לחלק לכל המסובין לכל א' חלקו המגיע לו ואחר שכבר יהי' ביד כל אחד מהמסובין הזיתים הצריכין לאותו לילה יקחו כלם הזיתים סמוך לפיהם ויברכו ברכת המצה ויאכלו תיכף ממש בלי איחור כלל ובזה יצאו ידי דברי תוס' הנ"ל דיהי' תיכף ומיד הטעימה לברכה בלי הפסק כלל וכלל אפילו בהגבהת היד עם הזיתים לפי האוכל מה שלא הי' אפשר לעשות כן אילי לא הי'

בידן תחלה שני הזיתים כמובן - ואפשר דהיינו טעמא שצוה לכל א' וא' שיברכו לעצמן ולא הי' רוצה להוציאם בברכתו שלא ישהה על אחרים שישמעו ברכתו או שמא כיון דקירב הזיתים סמוך ממש לפיו אולי לא ישמעו היטב עי"ז ברכתו וגם לא רצה שיתעסקו בשמיעת הברכה מהאחר רק כל א' יהי' במהירת הזיתים לברכה מה שלא הי' אפשר אם הי' מוכרח לשמוע הברכה מפי האחר ע"כ צוה לברך כל א' לעצמו בן נראה פשוט כטעמא דמילתא ומה שחילק הזיתים בשתי פעמים ולא בפ"א באמת אכתי לא ידעתי למה אולי כדי ליחד המצה לכל א' מהברכות בפ"ע - אבל דע בטח בלי שום ספק דדברי רבינו מיוסדים על דברי תוס' הנ"ל וכמו שביארתי דבריו וזה פשוט וברור לענ"ד:

ועתה נבא לדידן להלכה למעשה איך נעשה אנן בדבר זה ואומר אם כי רבינו הח"ס רב גוברי' לקבוע הלכה כשי' התוס' לחוד, אף נגד הכרעת הטור וש"ע אבל אנן וודאי שלא לזוז מהפסק הש"ע אף זיז כ"ש ועלינו לעשות כאשר הוסכם בש"ע ונושאי כליו לברך שתי הברכות יחד וכן קבע להלכה בש"ע התניא וכן נוהגין בכל העולם אבל עכ"פ שפיר יש לחוש פג הפסק של האחרים דכיון דגם על האחרים מוטל החוב לברך שתי הברכות על השלימה א"כ הבוצע הוא מוציא אותן בשתי הברכות או לרווחא דמילתא יברכו עמו בפ"א (עיין מטה אפרים סי' תרי"ט סעי' י"ב קעו) דכל אחד יברך בלחש ולא יהי' דעתו לצאת בברכת הש"ץ וימהר לסיים כדי שיפנה אמן על ברכת הש"ץ אבל חידוש שלא הזכיר מהשל"ה במס' יומא דכתב שלא ישר בעיניו לעשות כן ולדידי' עדיף שלא יאמרו הצבור כלל רק יכוונו לצאת בברכת הש"ץ) וע"כ צריך לחוש שלא יהי' הפסק גדול להאחרים מהברכה עד שעת האכילה ומה גם באכילת מצה דהחיוב של התכיפה הוא בכפליים מבעלמא כאשר הבאתי מתוס' דלעיל ואם ימתינו המסובין עד שיאכל הבוצע שני הזיתים יגרום להם הפסק גדול ע"כ עדיף שיהי' להבוצע במעט הפסק היינו בחלוקה שמחלק הפרוסות לאחרים שהוא מעט שיהוי משיעשה להם משיהוי גדולה בהמתנתם על אכילתו שני זיתים יחד שהיא שיהוי הרבה יותר משהוי דחלוקה וכבר הבאתי לעיל דבאופן זה כ"ע מודים דמותר לחלק קודם ואח"כ יאכלו כולם בפ"א אע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר מה שאמרו חז"ל ניחא לי' לחבר שיעשה איסור זוטא ולא יעשה חברו איסור רבה - אמנם כ"ז במסובין מועטין היינו שלא ישהה בחלוקת הפרוסין כ"כ כמו שישהה באכילת הזיתין כמו שהיא עפ"י רוב אצל סתם בעל בית משא"כ היכא דישנם מסובין מרובין דשיהוי דחלוקה יהי' שיעור גדול יותר משיהוי דאכילה אז באמת ראוי לעשות כמו שאמרו בפסחים ד' קט"ו ע"ב דהביאו מצה לפני כל א' וא' כדי לקיים תיכך לברכה טעימה ובאמת היא לפלא לשי' התוס' הנ"ל למה אין אנו נוהגין כן גם בזה"ז

בשלמא לשי' הרשב"ם שם דלאו משום תיכף לברכה טעימה עשו כן ואין חילוק לדידי' בין תיכף דמצה לתיכף דשאר ימות השנה א"ש למה שאין אנו נוהגין כן וכמו שכתב שם הרשב"ם הטעם ואין בחלוקת הפרוסין שום הפסק ומטעם שכתבתי לעיל דאין זה חשוב הפסק וכמו שכתב המג"א בס"ק י"ט שם (ובאמת מהש"ס מוכח כמו הרשב"ם דקאמר שם דהביאו גם כן חרוסת לכל א' וא' ולגבי חרוסת לא שייך סברת התוס' כמובן) אבל לשי' התוס' דהוא משום תיכף דברכה קשה באמת למה לא כתבו הפוסקים לעשות כן להביא מצה לפני כל א' וא' גם בזה"ז ושום א' מהפוסקים לא הביאו לחוש לדברי תוספות הנ"ל אף הב"י דמביא כל הדעות בספרו הארוך שעל הטור לא הביאו שם וצע"ג בעיני ודו"ק:

ועוד יותר קשה על רבינו בעל ח"ס דחש לשיטת התוס' וכמו שכתבתי למה באמת לא עשה כמו שאיתא בש"ס לתת לכל א' וא' מצה בפ"ע והי' יכול לצאת גם ידי הפוסקים והלכה פסיקה בש"ע הנ"ל וגם לא הי' הפסק כלל גם לגבי ברכת המוציא משום דכל א' הי' מברך לעצמו שתי הברכות בפ"א והי' אוכל תיכף בלי הפסק ויותר הי' עדיף להנהיג לתת לפני כל א' וא' מצה בפ"ע כדי לקיים שיטת התוס' הנ"ל וכמו שהי' בזמן הש"ס ובזה הי' מקיים ג"כ שיטת הטור והש"ע לברך שתיהם יחד וכמו שהוא מנהג העולם ממה שהנהיג לחלק הברכות וכנ"ל שהוא נגד הטור והש"ע וצ"ע להבין דעת קדושים ועיין רדב"ז ח"א סי' תפ"ח שהביא ג"כ שהוא מנהג אבותיו ורבותיו כן לברך שתיהן בפ"א על השלימה וגם לא הניח כלל השלישית מידו (לא כמו שאנו נוהגים להניח אחר ברכת המוציא את השלישית ולאחוז רק הפרוסה והעליונה ומברכים ברכת המצה והוא לא רצה בזה כדי שלא לגרוס בזה הפסק שיהוי בין ברכת המוציא לאכילה) כדי שלא להפסיק כלל בשום שיהוי בין ברכה לאכילה ועיי"ש:

ועוד קשה לי על מנהג רבינו הח"ס ז"ל לשיטתו דלא הי' חש לברך אכילת מצה על השלימה והי' מצוה להאחרים לברך על המצה בפ"ע א"כ הי' יכול לעשות כך היינו שהוא שהי' הבוצע יברך תיכף אחר המוציא ברכת אכילת מצה על השלימה והי' יוצא בזה ידי שיטת הטור וש"ע ויאכל תיכף כדי לצאת שיטת התוס' והמסובין ימתינו עם ברכת האכילת מצה עד אחר אכילתו ואח"כ הי' נותן הפרוסות לכל א' וא' והי' הם מברכים על אכילת מצה ונמצא דגם באופן זה הי' להם תיכף לברכה טעימה גבי אכילת מצה והי' הוא מרויח שהי' יוצא לכל הדעות וגם הם היו יוצאים ידי שי' התוס' כמו עכשיו כמו שהי' מנהגו שלא יצאו רק לדעת התוס' בלחוד וצע"ג למה באמת לא נהג כן:

ועכצ"ל דאה כן הי' עושה הי' בזה הפסק גדול להאחרים בין ברכת המוציא שהי' מוציאם בשביל לח"מ לאכילה והי' חש בשביל הפסק דאחרים - הרי דהוא הי' חש על הפסק דאחרים גם בשביל ברכת המוציא לחוד א"כ כש"כ לדידן דמברכינן גם ברכת אכילת מצה על השלימה וממילא דצריך שיהא כל הב"ב מברך שתי הברכות בעת שמברך בעל הבית או לצאת בברכתו בשתיהן כש"כ וכש"כ דצריך לחוש על הפסק דאחרים דהא התיכף של ברכת אכילת מצה הוי יותר מתיכף דברכת המוציא לשי' התוס' הנ"ל א"כ בוודאי דאין ראוי שימתינו האחרים על אכילתו שיהוי מרובה כ"כ רק שיחלק קודם אכילתו - וכן יש לדייק מלשון המרדכי בסדר הפסח שעשה שכתב בזה"ל ואחר שבצע יתן לכל אחד כזית מכל אחת ואחת עכ"ל עיין נשמת אדם כלל ג' סי' ט"ו שכתב בשם הגאון בית מאיר דיותר יש ללמוד מסתימתן של ראשונים מפירושן של אחרונים עיי"ש - א"כ מדסתם המרדכי ולא כתב ואחר שבצע ואכל ברור שדעתו לחלק תיכף אחר הבציעה וכמו שכתבתי בפנים וגם מדכתב ואחר שבצע יתן לכל א' כזית מכל אחת ואחת משמע דלא הי' מחלק רק פ"א אחר הבציעה וכמנהגנו ולא כמנהג רבינו הח"ס ז"ל ודו"ק - ומדלא כתב ואחר שבצע ואכל יתן כו' משמע דתיכף אחר שבצע לו לעצמו יתן לאחרים - וכן יש לדייק מלשון של הקיצור ש"ע שכתב בסימן קי"ט וז"ל ובוצע מן העליונה וגם מן הפרוסה מכל א' כזית וכן הוא נותן לכל א' מבני ביתו ואוכל שניהם יחד עכ"ל מלשון זה נמי מוכח דסובר דמחלק קודם אכילתו וכן נלע"ד להלכה ולמעשה ודו"ק.

ד' צו ט' ניסן תרפ"ו לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

הק' ישכר שלמה טייכטדאל

סימן קד

אדם אחד מאלף מצאתי מעודו ידו הדה בין סוחרי וכנעני הארץ ובכל אלה מחוץ לד' אמות של הלכה אותו לא מצאתי ה"ה ידי"נ עוז פאר הזמן וזיו עדתינו הרב הגדול בתורה וביראה החריף ובקי נפלא בכל מקצעות הש"ס וש"ע איש גבור חיל פוסק בתורה יומם וליל כש"ת מו"ה משה מרדכי מאנהיימער נ"י (זצ"ל) פק"ק פישטיאן יצ"ו מתלמידי תקיפא לדודו הגאון המובהק כ"ק מרן ר' חיים צבי מאנהיימער זללה"ה אבק"ק אונגוואר יצ"ו.

אחדש"ה באהבה עתה באתי בנידון שאמרתי לו בפורים העעל"ט אודות הבית המדרש דקהלתינו שהמנהג בכל השנה להתפלל בכל יום במנינים שונים היינו עשרה שבאים בבית המדרש תחלה מתפללין ואח"כ כשהם גומרין ובאים אחרים עושין מנין מחדש

וכמנהג בכל עיר גדולה רבתי העם ובסתם הי' זמן התפלה בימי האדר בשפה האלב זיעבען ובפורים שהוא אחד מהשכמות קבעו זמן תפלת שחרית לשעה זעקס אך יש מנין שמתפללין תמיד בהשכמה עוד קודם זמן הנקבע לשחרית פ"כ היו מתפללין גם בפורים קודם שעה ששה וקורין המגילה לעצמן ואמרתי לו שלדעתי לא יאות למיעבד הכי היום בפורים לחלק הצבור למנינים שונים רק ראיי לתקן שהכל יבאו לזמן הנקבע להתפלל יחד כדי לקרות המגילה ברב עם הכל בפעם אחת וגם אלו שדרכן תמיד להתפלל בהשכמה ימתינו על זמן תפלת צבור הכללי מטעם שאבאר בעזה"י:

ולכאורה הי' נראה דהני שעושין השכמה גם בפורים ואינם ממתינין על תפלת הצבור שפיר עבדי ממה שמבואר בר"ה ד' ל"ב ע"ב דזריזין מקדימין למצות דוחה מעלת ברב עם הדר"מ עיי"ש - אך כבר כתב מרן הח"ס בספרו תורת משה בפ' תצוה בסוגיא דתדיר דדברי הש"ס הנ"ל אמורין דווקא במקום דאין המצוה משובחת בעצמה ע"י האיחור רק מעלת ברב עם לחוד איכא דעי"ז לא ניתוסף שום הידור למצוה עצמה בזה האופן שפיר זריזין מקי למצות עדיפא אבל במקום שהמצוה גופא תהי' משובחת יותר ע"י האיחור אזי נדחה מפלה דזריזין מל"מ ומשהין את המצוה כדי לקיימה יותר משובח וכמו שפסק הרמ"א בסי' תכ"ו גבי קידוש לבנה וכן מסיק להלכה הח"צ בסי' ק"ו וכן פסק המהר"מ שיק או"ח סי' מ"ה ובחלק אה"ע סי' א' ועיין ג"כ תשו' ריב"א סי' מ"ו ובתשו' נחלת בנימין סי' י"ג י"ד ט"ו באריכות מזה:

קעז)

ונחזי אנן גבי קריאת מגילה דגלתה הפסוק משפחה ומשפחה דכהנים מבטלין עבודתן בשביל קריאת המגילה ובתוס' שם הקשו וא"ת ויעשו עבודתן מיד ואח"כ יקראו המגילה לבדם וי"ל דטוב לקרות עם הצבור משום דזהו טפי פרסומי ניסא עכ"ל:

ולכאורה קשה כיון דעבודת התמיד נעשה בשלשה עשר כהנים א"כ הי' להם צבור בפ"ע והי' שפיר פרסומי ניסא אף בקריאתם לבדם ועבודת התמיד הוא תדיר וכבר כתבו תוס' בשבת כ"ג ע"ב וכן נקבע להלכה בסי' תרפ"ד דהיכא דאפשר למיעבד תרווייהו תדיר קודם אף נגד פרסומי ניסא ודוקא היכא דאחד נדחה דא"א למיעבד תרווייהו אז פרסומי ניסא קודם אבל במקום דאפשר למיעבד תרווייהו תדיר קודם וא"כ גם הכא כיון דבכל אופן יהי' צבור ופרסומי ניסא גם בכהנים לבדם א"כ מקרי דאפשר למיעבד תרווייהו דתדיר קודם א"כ שוב הדרא קושיית התוס' לדוכתא דיעשו עבודתן ואח"כ יקראו הכהנים לבדם ואי דכך גלתה הקרא דמשפחה הנ"ל א"כ נילף מכאן דפרסומי ניסא עדיף אף בקדימה לחוד וא"כ יוקשה על דברי תוס' דשבת הנ"ל ועל הש"ע דסי'

תרפ"ד גבי חנכה וצ"ע לכאו' (ופלא פל הנו"ב מהד"ק סי' מ"א שעמד בדברי תוס' שבת הנ"ל וביאר בזה דברי תוס' כאן ולא הרגיש בדברינו ודו"ק) ואחר החיפוש מצאתי דבספר בית יצחק על מגילה שם עמד בזה:

וכתב לתרץ דעד כאן לא קאמרי בתוס' דהיכא דאפשר למיעבד תרווייהו תדיר קודם לפרסומי ניסא דוקא כאופן דאם יעשה הפרסומי ניסא באחרונה יהי' כל כך פירסום הנס כמו בשהי' פושה בתחלה אז שפיר מקרי אפשר למיעבד תרווייהו ואז תדיר קודם משא"כ באופן דאם יפשה הפרסומי ניסא באחרונה לא יהי' פירסום כ"כ כמו בשהי' עושה אותה בתחלה אז לא מקרי אפשר למיעבד תרווייהו דהא אם לא יעבוד אותה בתחלה יתקטן הפירסום והוי כמו שנדחה ממעלתה ובדחי' שוב פירסום הנס קודם א"כ שפיר תירצו התוס' דטוב לקרות עם הצבור דהוי טפי פירסומי ניסא ר"ל דאם יקראו לבדם לא יהי' פירסום כ"כ ע"כ הוי כמו דין דחי' כאן פ"כ שפיר צריך לבטל העבודה מפני' כדין היכא דהי' נדחה הפירסום פרסום הנס קודם ולא דמי להא שכ' תוס' בשבת דשם הכל שוה בין אם יפשה קודם או אח"כ וא"ש עיי"ש קעח) (שוב עוררני ידי"נ הגאון ר' זעליג לאנדא שליט"א מאשפעצין שגם בשו"ת מהרי"א הלוי להגאון מלבוב ח"א סימן קפ"ז ביאר כן דברי תוס' הנ"ל ודו"ק):

עכ"פ למדנו מדברי תוס' דכל מה שיש פירסום יותר הוא משובח יותר ועל עיקר זה באה קרא דמשפחה ומשפחה הנ"ל להודיענו דאף במקום שיש צבור אם ימצא צבור יותר גדול מוכרח להדר ולקרות בצבור היותר גדול כמו בכהנים דהיו ג"כ צבור בפ"ע אפ"ה מוכרחין היו לבטל כדי לקרות בצבור היותר גדול ובאמת מזה למד הר"ן בפ"ק דמגילה והביאו המג"א בסוס"י תר"צ דאפילו אם הם מאה אנשים עכ"ז כשיש צבור יותר גדול מזה מחויבים לילך לשם ועיי"ש בפרמ"ג דנלמד זאת מדברי תוס' הנ"ל וכמו שכתבתי משום דגם הם היו צבור בפ"ע ואפ"ה היו מוכרחין לילך לצבור ועכר"ח משום דכל כמה הוא נעשה בפירסום יותר משובח המצוה ביותר:

אחרי מופלג מלאתי עוד תנא גדול דמסייע לן בזה ה"ה הגאון נצי"ב ז"ל בספרו העמק שאלה בשאילתות פ' ויחי שכתב בזה"ל והא דהצרכו ללמוד מעבודה שמבטלין ת"ת למקרא מגילה משום דקיי"ל דבכל הדור מצוה אין מבטלין ת"ת בשבילה כיון דאין גוף המצוה נידחית והי' ס"ד דמה דמצוה לקרות המגילה בצבור אינו אלא משום ברוב עם הד"מ כדאיתא פסחים ד' ס"ד ויומא ד' ע' וא"כ אין ת"ת נדחית משום הא כיון דמ"מ יקרא המגילה אח"כ קמ"ל דמבטלין ת"ת בשביל פרסומי ניסא משום דהוא מגופא דמצוה ולמדנו מדמבטלין עבודה בשעתא בשביל לקרות בצבור ש"מ דמכש"כ ת"ת דיחיד עכ"פ

עיי"ש הרי דכתב ג"כ דהוא משום מצוה דגופא ולא משום הדר"מ רק דהמצוה משובחת יותר בגופה בפרסום היותר גדול:

וא"כ לפי"ז הא כבר הבאתי דהיכא דאם יהי' משהין המצוה יהי' נעשה מן המשובח ביותר לא משגיחינן על זריזין מקדימין א"כ גם הכא כיון דאם ימתינו אלו בעלי ההשכמה על תפלת צבור הכללי יהי' הקריאה יותר משובח בוודאי דחוב מוטל עליהם להמתין על תפלת צבור היותר גדול - ורואה אני שהדברים ק"ו מהכהנים שמבואר בש"ס דהם צריכים לדחות מצוה אחרת בשביל מקרא מגילה ועוד באופן כזה אשר אז בעת בא מצות עבודה עוד לא בא מצות קריאת המגילה דעבודה היא משהאיר המזרח ומקרא מגילה היא מהנה"ח וע"כ הקשו בתוס' דיעשו תחלה עבודה כיון דהיא בא עוד טרם שבא חיוב דמ"מ דאם בא בפעם אחת אין מובן לקו' התוס' דיעשו תחלה העבודה כיון דכתבו בעצמם בתחלה דזה מקרי ביטול במה שבא זמנה ומקדימין המגילה ומדחין העבודה דהקרא גלי לעשות כן וא"כ איך יעשו תחלה העבודה כיון דבהדיא גלי לן קרא לעשות כן לבטל העבודה וע"כ דקושייתם הי' כיון דע"כ זמן העבודה בא תחלה א"כ יעשו אותה תחלה ואח"כ יקראו לבדם המגילה וע"ז תירצו כיון דעי"ז לא יהי' פירסום כ"כ מוכרח לבטל העבודה אף שבא תחלה שוב מצאתי בספר בית יצחק שביאר ג"כ כן כוונת דבריהם (ומכאן קשה לי על הרש"ש לקמן דף כ' שכתב דנן החמה שנאמר במשנה שם גבי מקרא מגילה הוי הכוונה משהאיר המזרח כמו בקדשים א"כ הוי חד זמן לעבודה עם מק"מ א"ר לפי"ז אין הבנה לקו' התוס' ועיין בשירי מנחה הנספח לס' מנחת פחים (יו"ד סי' תרפ"ז בהגה כם ודו"ק) עכ"פ חזינן דיש בכח פירסום הנס לדחות מצות העבודה שבא מקודם ועיין מהר"מ שיק סי' של"ט דסובר דאף אם כבר התחילו בעבודה מוכרחין להפסיק דקיי"ל בעלמא אם התחילו אין מפסיקין ומה גם במצוה העוסק במצוה פטור מן מהמצוה אפ"ה כאן מפסיק ואני דייקתי מלשון הרמב"ם ריש מגילה דסובר ג"כ כן דאפילו אם התחילו כבר בעבודה מפסיקין שוב מצאתי בספר העמק שאלה הנ"ל בפ' ויחי סי' ל"ד סוף סק"ה שדייק ג"כ כן מלשון הרמב"ם הנ"ל דאפילו אם כבר עסוקין בעבודה מניחין אותה ויוצאין ובאין לביהכ"נ לשמוע מ"מ עיי"ש והנאני שכונתי לדעתו הגדולה:

ובמהר"מ שיק שם כתב בטעמא דמילתא שיש ענין גדול בקריאת המגילה דיהי' בפרסום רב וע"כ מניחים הכל ויוצאים לקריאת המגילה בפירסום רב - א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו הכא בנ"ד גבי' אלו בעלי השכמה דלא נדחה שום מצוה אחרת כלל בשביל המתנתם על הצבור היותר גדול בודאי הסברא והדין מחייבת אותן להמתין על קריאת הצבור הגדול

- ועוד יש ק"ו דהר"ן והמג"א כתבו דאפילו אם הם מאה אנשים לא יקראו בעצמם רק עם הצבור הגדול כש"כ בהשכמה שנוהגין כאן דהן רק מנין או לכל היותר שני מנינים בודאי דלא יאות עבדי במה שהן קוראין המגילה בפ"ע וזה ברור ואמת לאמיתה שנ תורה לפע"ד:

שוב בא לידי ספר שדה חמד וראיתי בערך זריזין מקדימין למצות שהביא חבל גאונים שחולקין על שיטה הנ"ל דאף משום לעשות המצוה משובחת יותר אין להשהות המצוה - אך מסיק שם דזה דוקא אם משהין המצוה על יום אחר פליגי אבל אם משהין רק על אותו יום ואז יהי' משובח יותר ב"ע מודים דמשהין המצוה כדי לעשותה יותר משובח וכש"כ בנ"ד דכל השיהוי ל"ה רק כשעה חדא קטנה לכ"ע ראוי לעשות כן בלי שום חולק ועיין בנשמת אדם כלל ס"ח שהביא בשם ספר חסידים שחולק גם כן על התרה"ד דאף זמן מועט לא משהין המצוה כדי לעשותה משובח יותר אמנם נראה דג"כ מודה בכגון דא דהוי רק כשעה חדא קטנה כמו שיראה המעיין שם ומה גם הכא דהקרא מחייב אותנו לעשות כן ודו"ק:

וגדולה מזו מצאתי בשו"ת חתן סופר סי' ע"ד שנתקשה מאד עפי"ד תוס' מגילה הנ"ל דהכהנים מבטלין עבודה אף דיכלו לקרות לבדם בצבור והקשה מה שהקשיתי למעלה דהא הקרבן מיקרב בשלשה עשר כהנים וגם ישראל במעמדן א"כ יש להם צבור בפ"ע וע"כ דכך הוא המצוה דקריאת המגילה בתוך המון חוגג המון רב ורק דקשה א"כ בעיר שיש בתי כנסיות הרבה יהי' המצוה לילך דוקא בביהכ"נ יותר גדול ולא מצוה בלבד רק דחיוב גמור יהי' כן דהא ע"ז באה הקרא דמשפחה ומשפחה הנ"ל וכן כתב המג"א בסי' תר"צ דאע"ג יש ק' אנשים מצוה לקרותה בצבור ותמה אני שלא ראיתי נוהגין כן בבית מדרשו של אא"ז בעל ח"ס ז"ל ומי יתן להבין טעמו ונימוקו שבודאי הלכה כמותו עכ"ד בקצרה:

הרי דהוא רצה להחמיר גם דכל בחי כנסיות הקטנים ילכו בהגדולה ורק דמיאן בזה משום דלא ראה כן אצל רבינו הח"ס אבל לא ידע טעמו - ולי הצעיר נראה להגיד טעמו של מרן ז"ל דהא באמת קיי"ל כרב דבזמנה ביחיד עיין מגילה דף ה' וכן פסק המחבר בסוס"י תר"צ דאם אי אפשר אין צריך עשרה ורק היכא דאפשר צריך לחזור אחר עשרה וכפירוש המג"א שם אחר צבור היותר גדול ועשרה לאו דוקא עיי"ש - נמצא דדין הנ"ל תלוי באם אפשר או לא אפשר ודבר זה סתמו חכז"ל ולא פירשו מה היא בגדר אפשר ומה היא בגדר לא אפשר וע"כ דסמכו בזה על הסברה למה שהסברא נוטה ובודאי אין סברא כלל דאם במקומו לא נמצא צבור דיטריח למקום אחר עבור צבור וגם כי נחת דבריך

לשיעורין דמאן מפיס עד כמה יטריח אלא ודאי דלא דברו חז"ל אלא דוקא באם במקומו יש צבור ימתין על הצבור היותר גדול והשתא דקיי"ל דצריך לקבוע מקום לתפלה א"כ כל א' נידון על מקומו שרגיל להתפלל שם וא"כ ממילא בעיר שיש בה הרבה בתי כנסיות כל א' נגרר אחר הבית הכנסת שרגיל בו כי בודאי לא חייביהו לעזוב מקומו ולילך משם כי זה הוא בלבול הדעת וגם כי כל בית הכנסת נידון כקהלה בפ"ע וכמו שהבאתי בספרי משנה שכיר ח"א סי' צ' בשם האלי' רבה עיי"ש - א"כ כל א' נידון על בית הכנסת שלו היינו שמוכרח לילך לבית הכנסת שלו ולקרות בצבור היותר גדול דשם אבל בודאי לא יחייביהו לילך משם למקום אחר דיהי' לו לטרחא יתירה וזה אינו מחיוב ככתוב במג"א ס"ק כ"ה ועיי"ש בפרמ"ג מה שביאר שם דברי המג"א ולפי"ז לא צריך לומר דעשרה לאו דוקא דודאי דוקא דעד עשרה מוכרח להדר ולטרוח משום פרסומי ניסא אבל משום צבור היותר גדול אינו חייב לטרוח וא"כ ממילא דשפיר אינו מחיוב לעזוב מקומו דיהי' לו לטרחא גדולה וכ"ז לילך לביהכנ"ס אחרת אבל בבית הכנסת שלו שרגיל בה תמיד בודאי דאין לעשות מנין קטנה אם אפשר לעשות מנין גדולה פ"כ נראה לפע"ד פשוט דאסור להתפלל בהשכמ' רק ימתינו על עת שכל הצבור מתפללין וגם נראה דאין לחלק הצבור למניני' הרבה רק יעשו מכל הצבור דמתפללין שמה מנין אחד גדולה כדי שיהי' פירסום רב ובזה יקיימו המצוה מן המובחר מאד וכמצוה עלינו מקרא דמשפחה וגו' וכאשר ראיתי המנהג בכמה קהלות דבכל השנה מתפללין הרבה מנינים ובפורים מכריז השמש דאין לעשות שום מנין רק מנין אחד מצבור הכללי ועיין בחיי אדם דכתב ג"כ דממנין קבוע אין לילך לביהכנ"ס אבל ודאי דצריך לראות דבמנין הקבוע יהי' צבור היותר גדול דאפשר להיות שם ולא לחלקם למנינים שונים כן נלעד ברור בעזה"י:

יום ד' תשא ט"ז אדר תרפ"ה לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

תשובה הנ"ל שלחתי לכמה גדולי תורה שבזמנינו שבמדינה וחוץ למדינה וכולם הסכימו לדברי ויד"נ הגאון ר' זעליג לאנדוי מאשפעצין סיים בתשובתו אלי בזה"ל ואסיר ליחידים לעשות מנין בהשכמה קודם מנין הצבור רק להמתין ולקרות המגילה עם הצבור הגדול רק דאפלק"ש להתפלל בהשכמה כדרכם רק המגילה לא יקראו אז ולבא לשמוע מ"מ ביחד עם הצבור הגדול ובאמת לא ראיתי בפורים לעשות במנין קבוע כמה מנינים זא"ז כמו בחול שיש כמה וכמה מנינים זא"ז רק כולם ביחד מתפללים וקוראין המגילה וכן הוא המנהג בפה ובאמת הי' מן הראוי לבחור להתפלל כל הצבור בביהכנ"ס הגדול שיהי' פרסום גדול והמצוה מהודרת טפי ומה שלא נהגו כן משום דגדול השלום וכ"א

רוצה לזכות בקריאת המגילה וגם שיהי' לכל מנין מעות להכיל הביהמ"ר שלומדים ומתפללים שם כל השנה שאז הזמן שצריך כל א' להתנהג בוותרנות וגם משום ריש לכל א' קביעת מקום לתפלתו במקום שמתפלל עכ"ד ודבריו ג"כ נכונים בטעמא דמילתא דאין הולכים כולם כרי כנישתא הרבתי ודו"ק:

סימן קה

שוכ"ט ושמחת החג וחדות ה' מעוזו כבוד ידי"נ עוז הרב הגאון הגדול המפורסם בחריפתו ובבקיאתו הנפלא כו' כקש"מ מו"ה חיים צוקקער שליט"א ראבדק"ק בערענסאו יצ"ו.

אחדש"ה באהבה ע"ד שכ' כהדרגנ"י על מה שהעליתי לעכב ביומא דפוריא שלא לעשות מנינים שונים רק שהכל יעשו מנין א' גדולה כדי לקיים מצות קריאת המגילה בפירסום רב וכמו שביארתי טעמי ונימוקי בתשובה שלמעלה ותמהתי על מה שאין משגיחין ע"ז - וכהדרגנ"י העלה בעים רוחו בלימוד זכות על ישראל תחלה כתב שלא ראה לנהוג כן בשום מקום ומעשים בכל יום שנוהגין לעשות הרבה מנינים ואין מוחה בדבר יעיין מר במהרי"ל ה' פסח מובא בתשו' בצלאל אשכנזי סי' א' שהרבה מנהגים נתיסדו בטעות ושאין לבנות עליהם ומה שלא מיתו בהם החכמים אולי משום שהעולם בהיל על ממונם ומפני היראה שלא ישמעו להם לא מיחו בדבר אבל בטח שלא הי' דעת החכמים נוחה בהן וגם ודאי מי שמיישר חילו לתקן הדבר יתקן ויקרא עליו דבר טוב עשה בעמו בלי ספק - גם מה שכתב דבעיירות גדולות כמעט רוב הצבור מתפללין וקורין בהשכמה ולפי דברי הי' מן הראוי שיתר המנינים יתפללו יחד עם אותן הקוראין בהשכמה דמיעוט נגרר אתר הרוב ובשום מקום אין נוהגין כן ומה גם החסידים ואנ"מ ששוהין בהכנה לתפלה בטבילה וכדומה הכי כפינן להו להתפלל בהשכמה עם הצבור הכללי דוקא עכ"ד:

קעט)

הנה על אלו הנימושות שמתפללין לאחר שקראו בצבור הגדול לא קשה לי כלל והם אינם עושים שלא כדין כלל ואני לא פקפקתי רק על מה שמחלקין הצבור למנינים מנינים וקמא קמא דמטו עשו מנין ומתפללין וקוראין בפ"ע ומה גם לאלו שעושין השכמה במנין בפ"ע קודם הצבור הגדול שבמקום הזה על אלו אמרתי שעושין שלא כדין וכמו שביארתי הטעמים בתשו' דלעיל - אבל אלו ששוהין להתפלל ולקרות מחמת איזה סיבה שבידן אחר שכבר קראה הצבור היותר גדול והיתה כבר פירסום רב אלו שפיר עבדי ואין עושין כלל שלא כדין - כי עיין בב"י סי' חר"צ מה שהביא בשם הראב"ד ומופסק ברמ"א

שם להלכה ובמג"א ובפרמ"ג שם דהיכא דהצבור הכללי כבר קראו בפירסום רב שוב רשאי גם ליחידים לקרות אף בלי פירסום ואין בזה אף משום מצוה מן המובחר לעשות בפירסום היכא דכבר הי' פירסום רב על ידי הצבור היותר גדול עיי"ש א"כ אלו החסידים ואנ"מ כיון דלא קל להו כ"כ להשתתף עם הצבור היותר גדול להשכים כ"כ שפיר רשאין לשהות כיון דיהי' הפירסום ע"י הצבור הכללי אבל כל זמן שלא הי' הפירסום בצבור גדול שאפשר להיות אסור לחלק הצבור ולקרות שלא בפירסום רב כדילפינן מכהנים שמבטליל עבודתן וכמו שביארתי לעיל בארוכה ודו"ק:

ומה שהאריך בלימוד זכות משום דהתורה חסה על ממונן של ישראל והעולם ממהרין בתפלה כדי לפתוח תנותם ואם ימתינו עד עת תפלת הצבור הגדול יפסידו שהקונים ילכו למקום אחר והביא מכמה מקומות דמשום הפסד מצוה לא חשו על הידור מצוה כל כך - לפע"ד לא יתכוונו הדברים כאן דאיכא קרא מיוחד לזה לעשות המצוה בפירסום רב ולא משום הידור גרידא היא כמו שהבאתי למעלה אין לחוש כלל על הפסד הממון ואינו דומה למצוה דעלמא דלא בא קרא מיוחד להזהיר ע"ז וזכר לדבר ממה שכתב הצל"ח בפסחים מ"ט דהיכא דהלאו בא על דבר זה לא אמרינן עדל"ת יעיין שם - וכדמות ראי' נראה לי ג"כ ממה דקיי"ל דאין מקרא מגילה נדחה משום מצוה הרי דמגילה גדולה משאר מצוה ומצוה גדולה מהפסד ממון דהא קיי"ל דשליש מן הממון מפסידין בעד מצוה עיין באו"ת סי' תרנ"ו על אחת רמה וכמה דמגילה עדיפא מן הפסד ממון וכש"כ משום הפסד מועט כזה שמפסידין ע"י שימחינו עד עת שמתפללין הכל ביחד ודו"ק:

וכן כתב לי חכם גדול אחד מק"ק אשפעצין יצ"ו ששם ג"כ המנהג שלא לעשות בפורים, רק מנין אחת גדולה בכל מנין קבוע אם כי בכל השנה בימי החול עושין הרבה מנינים וכן ראיתי לנהוג בגליל שהייתי מקודם וכן ראוי לעשות והשמש יכריז שלא לעשות באותו יום רק מנין אחת ושהכל ישתדל לבא לאותו מנין ואז אם ישארו איזה יחידים שלא יכלו לבא לעת הזאת מפאת איזה סיבה מותרין לעשות אח"כ מנין בפ"ע בלי פקפוק כיון הכבר היתה פרסום רב ע"י הצבור הכללי כן נלע"ד ברור ואמת להלכה ולמעשה בס"ד - ואחתום בברכה ה' יזכהו לקיים מצות התג בשמחה ובכשרות ונזכה לגאולה שלמה בחדש הזה וכימי צאתנו מארץ מצרים יראה ה' אותנו נפלאות:

כ' ויקרא ג' ניסן תרפ"ו לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

כ"ד ידידו הדבוק באהבתו נס"ו

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

סימן קו

בתדב"א פרק א' איתא בזה"ל מכאן אמרו ישכים אדם וישנה בשבת וילך לבית הכנסת ולביהמד"ר ויקרא בתורה וישנה בנביאים ואח"כ ילך לביתו ויאכל וישתה לקיים מה שנאמר לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך עכ"ל:

מכאן סמך גדול לחסידים ואנשי מעשה שמקפידים שלא להתפלל עד שילמדו בתורה תחלה ואם אפשר אף בימי החול עושין כן ובאמת הוא מדה טובה מאד כאשר ראיתי במאסך שהביא בשם ספר ברכת אברהם להגאון הקדוש איש אלקי ר' אביש זללה"ה זי"ע אבדק"ק פפד"מ (אחר הפ"י קודם ההפלא"ה) שכתב וז"ל בענין מחלוקת רש"י ור"ת בברכות ד"ה אם מותר ללמוד קודם התפלה נראה דאותם שהם דביקים בה' יותר טוב להתפלל תיכף מתוך הדביקות בדברים העומדים ברומו של עולם כי בלימוד ההלכה נפסק הדביקות כמ"ש לקמן אל יפטור אדם מחבירו היינו מחיבור השכינה אלא מתוך דבר הלכה אבל אותם הטרידים בשאר ענינים טוב יותר לעסוק בתורה להפרידו מגשמיות להביא עצמו לשמחה כמ"ש פקודי ה' ישרים משמחי לב וזהו דאגה בלב איש ישיחנה ודבר טוב ישמחנה להיות הדאגה עצורה בלבו וישיחנה להיותה שוחה עמוקה שם אבל כאשר יהי' עמו דבר טוב היינו התורה שהיא לקח טוב יוסיף שמחה בתפלה ומצינו תפלה נקרא חיי שעה (שבת יו"ד) ועבדתם את ה' א' וברך את לחמך והסירותי מחלה מקרבך וכן (חגי ב') מן היום אשר יוסד כו' מן היום הזה אברך עבודה שבלב נו תפלה ונקרא לחם ואמר קהלת לך אכול בשמחה לחמך מתוך ד"ת המשמחים לב וכמו שכתב רש"י לעיל במשנה כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת וכן בב"מ דף ק"ז עכ"ל - ועיין ג"כ בסה"ק מאור ושמש בפ' בראשית בפסוק יהי' רקיע ובפ' וזאת הברכה בפסוק ברך ה' חילו מענין הלימוד קודם התפלה פד כמה מועלת לכוון אח לב האדם לעבודת הלב זו תפלה:

ואני אמרתי עוד רמז נאה לזה ממה שאמר דוד המע"ה אודך ביושר לבב בלמדי משפטי צדקך היינו מתי אוכל לאודך בתפלה ביושר לבב בלמדי תחלה משפטי צדקך - ע"כ ודאי מאד הי' טוב אם אפשר ללמוד בכל יום קודם התפלה בפרט לאנו עיפי הטרדא חלושי הדעת חיבור לחם העצבים המעצב אותנו מעת קום עד אחרי שבח בודאי מן הצורך מאד לשמח נפשינו בתחלה בד"ח אבל מה נעשה שהכל רצין ונחפזין לדרכן להלוך אחר בצען אבל בשבת שהאדם נח ושובת מכל זה בודאי מן הצורך ומן הראוי לקבוע עת ללמוד קודם התפלה וע"כ דייק התדב"א ואמר ישכים אדם וישנה "בשבת" דייקא בשבת שהכל מופנין מכל טרדא אז לא יתפלל האדם עד שילמוד תחלה ע"כ יש לשבת

מנהג גליל התחתון שמאחרין קצת התפלה בשבת כדי שיהי' פנאי לקבוע עת ללמוד קודם התפלה ודו"ק:

ואגב אומר עוד מה שלא נראה לי מה שראיתי גם פ"ק שבשבת ויו"ט אין כל הצבור נאספין ביחד בשעה חדא וקבוע להתפלל ברוב עם רק עושין אסופות שונות בהרבה פעמים ומתפללין בהרבה פעמים ועיין בסה"ק רחמי אב בערך תפלה שצעק על מה שעושים כמה מנינים זא"ז אפילו בימי החול דוכי על זה נאמר הן אל כביר לא ימאס וכל בי עשרה שכינתת שריא וכבר אמרו אינו דומה מועטים עושין מצוה למרובין עיי"ש:

וכש"כ בשבת ויו"ט דחוץ טעם הנ"ל עוד יש טעם לזה מדינא דאורייתא דעיין בבית יוסף סי' תפ"ז שהביא בשם הרמב"ן בטעם מקרא קדש הנאמר ביו"ט שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו כי מצוה היא על ישראל להקבץ בבית אלקים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפלה ובהלל כו' והנה מקרא קדש מלשון קרואי רעדה כו' על כנופיא וקיבוץ עכ"ל קפא) הרי בפירוש דהמצוה ביו"ט דהתפלה יהי' בכנופיא ובקיבוץ רב ועתה איך ולמה אין נאספים כל הצבור לעת קבוע להתפלל יחד וסהדי בשחק שמעצמי הרגשתי בזה מכח דברי הב"י הנ"ל ואחרי מופלג האיר ה' עיני לראות בשו"ת מהר"י אסאד או"ת סי' ק"א שגם הוא התרעם ע"ז מכח דברי הב"י הנ"ל והביא שגם מורו רבן של ישראל מהר"מ בנעט ז"ל אמד דכל שהם רבים טפי עדיפא טפי וכפי ששמעתי התקין כן בעירו שיתפללו הכל ביחד בפ"א מטעם הנ"ל ועיין בש"ע התניא ריש ה' שבת ששבת בכלל מקראי קדש הוא וא"כ ממילא גם בשבת צריך לעשות כן וכל מאן דמיישר חילו יבטל מנהג הרע הזה ויתקן לעשות מנין א' קבוע וגדול ויהי' ממזכי הרבים ויתקדש שה שמים על ידו ואין כונתי לבטל המנינים הקבועים במקומות שונות ולילך למקום א' רק כונתי דבמקום א' לא יתפללו בהרבה פעמים (ועיין מה שכתבתי לעיל גבי פורים) ודו"ק:

וכדי להבין גודל מעלת התפלה אף מפשוטי העם אביא כאן מה שמצאתי בתשו' הרשב"א סי' תכ"ג וכה לשונו ועל ענין התפלה שאמרת כי בלתי הכוונה נחשבת כמאומה לעובד באמת כי הכונה יסוד הכל אבל הכוונות רבות זו לפנים מזו כפי ריבוי הידיעות והשגות מן הקטן שבאישים ועד משה רבינו ע"ה ולפי השגת כל א' וא' ימצא תן והמדרגה הראשונה שבכוונות שכל ישראל עומדים עליה הוא שהכל יודעים ומודים שיש אלוה יתברך מחוייב המציאות חידש העולם כרצונו כאשר רצה ושנתן תורה לעמו ישראל בסיני תורת אמת וחקים ומשפטים צדיקים ולו אנחנו ולפניו נעבוד והוא שצונו למסור נפשינו אליו בקראינו השם ואליו נודה ולפניו נתפלל כי מאתו נמצא הכל והוא

המשגיח והמשקיף על מעשינו לגמול ולשלם שכר ועל הכונה הזאת יתפלל כל המתפלל כישראל ואפילו הנשים ועמי הארץ וכלם מקבלים שכר חלף עבודתם אשר הם עובדים ואפילו מי שאינו יודע לכוין המלות ומחליף מלה במלה מקבל שכר על הכוונה הכללית וכן אמרו ז"ל ודגלו עלי אהבה וחס ושלום למנוע מהתפלל כל מי שאינו יודע לכוין בכוונות שמכונים אליהם גדולי החכמים ולא לרפות ידיהם שאם אתה אומר כן נמצאו הקטנים והנשים ועמי הארץ נמנעים מן התפלה ומן המצות ולא אלו בלבד אלא אפילו כל המון ישראל זולתו אחד או שנים בדור וכבר אמרו חכמי האמת ז"ל כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא עכ"ד המתוקים מדבש ומנופת צופים:

קפב)

ועם דבריו הקדושים הנ"ל זכיתי להבין דברי הזה"ק פ' ואתחנן ד' רס"ג מובא בספר יסוד וש"ע בשער הראשון סופ"ב דהחיוב ליראה את השם הנכבד באורח כלל ובאורח פרט וכן מובא בראשית חכמה בשער היראה בפ"א עיי"ש - ולא הבנתי בדרך פשוט מהו אורח כלל ומהו אזרח פרט ואין לי עסק בנסתרות - אמנם עם דברי אדונינו הרשב"א הנ"ל יובן היטב גם בפשטות דאורח כלל הוא כמו הכונה הנ"ל ששי"ת הוא שורש הכל וכדברי הרשב"א הנ"ל באריכות ובאורח פרט הוא למי שחוננו השם בהשגה יתירה ויודע ומבין יסוד וכונה כל מצוה ומצוה ואם דאין אדם יורד לסוף סוד כל מצוה ומצוה אף אם השיג כל מה שיש להשיג בה כאשר כתב הרשב"א לעיל בתשובה צ"ד שהוא רק כנקודה מתועלתיה ומכונותיה והדברים הנעלמים הרמוזים בתוכה לאשר חוננם השי"ת אין להם תכלה כאשר אמר דוד המע"ה עיי"ש - עכ"ז כל מה שהשיג בה הוי באורח פרט שוב מצאתי להגה"ק איש אלקי בנתיב מצותיך שהרחיב הדבור בביאור דברי הזה"ק הנ"ל ואני אמרתי רק בדרך פשוט - וידוע דיש לכל תפלה כוונות ויסודות רמות ונשגבות מאד ואם דדי בכונה כללית הנ"ל עכ"ז תפלת רבים חביב אצל הקב"ה כאלו כוונו בה כל הסודות ע"כ בודאי עדיף שישתתפו בה רבים טפי ועיין בסה"ק נועם אלימלך בפ' חקת שכתב במה דפליגי בגמרא חד אמר תפלות נגד תמידין תיקנום וחד אמר אבות תיקנום וכתב דמא"ח ומא"ח ול"פ דבאמת האבות תקנום התפלות אלא דבזמן שביהמ"ק קיים היו הקרבנות מכפרים היינו תמיד של שחר על עבירות שבלילה ותמיד של בין הערבים על העבירות של יום ונמצא היו תמיד בלא חט ועתה בעוה"ר שחרב בית המקדש התפלות מכפרים במקום התמידים ולזה תיקנו התפלות עיי"ש - וכיון דהוא בא לכפרה בודאי שראוי לעשותה באופן היותר מועיל ברב עם שיעלה לרצון לפני אדון

כל ולא בחטיפה בבחינת חטוף ואכול חטוף ואכול להתפלל בחטיפה כדי לאכול מהר ועיין ג"כ בתשו' רבינו ד"ח ח"ב או"ח סי' י"ז מה שכתב מענין התפלה:

וגם נשמע מדברי התנדב"א הנ"ל שכתב ויקרא בחורה וישנה בנביאים ואח"כ ילך לביתו ויאכל כו' שמן הראוי לקרות בתורה ובהפטורה קודם האכילה ע"כ בודאי לא יפה עושין במקומות שמחלקין התפלות היינו שאחר תפלת שחרית הולכין לביתם ועושין סעודת שחרית ואוכלים לשבעם ואח"כ קודם חצות הולכים לביהכ"נ לקרות בתורה וכבר הארכתי בזה בספרי משנה שכיר ח"א סי' א' עיי"ש ודו"ק:

ואגב אציגה ג"כ פה מה ששמעתי מחכם אחד שראה בספר אחד שבימי רבינו הגאון מווילנא בא מחבר אי עם ספרו שעשה לבקש ממנו הסכמתו וכשנטל הגאון ז"ל את הכת"י להביט בו מצא כתוב בו טעם למה שנוהגין לומר בראש כל תפלה אדון עולם עפי"מ שאמרו חז"ל בברכות דעד אברהם לא הי' מי שקרא להקב"ה אדון נמצא דאברהם הי' הראשון שקיבל את הקב"ה עליו לאדון ע"כ אנו פותחין באדון עולם כדי להורות בזה שאנו צאצאי אברהם אבינו פ"ה הולכים בדרכיו לקבל את אדנותו יתברך על עצמינו כמו שעשה אבינו הזקן ובזה נעורר ג"כ את זכותו עלינו וכשראה זאת הגאון ז"ל אמר שאינו צריך להביט בו עוד יותר כי בשביל זה לחוד כדאי ספרו ליתן עליו הסכמתו ע"כ שמעתי:

ומצאתי חיזוק וסייעתא לטעם הנ"ל מדברי הרשב"א בתשו' בסי' הנ"ל שכתב עוד בזה"ל ואשר אמרת במה שקבעו בתפלה לומר אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב ולא תיקנו לומר אלקי שמים ואלקי ארץ כו' באמת יש לזה עיקר גדול בענין התפלה וכונתה למי שחננו השם יתברך לעמוד על עקרי הכונה האמיתית והוא אמרם האבות הן הן המרכבה ואמנם אפילו פשטי הענין נכונים. כי מה שאנו מזכירין האבות לפי שאנו מכונין להזכיר זכות האבות בתחלת תחניננו והוא הענין שזכר משה בתפלתו בעת הצורך הגדול באמרו זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך וזה שאנו מצריכין כזה במקום ההוא בתפלה באמרו וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם ומס' יומא אמרו האיר המזרח עד שהוא מגיע לחברון ואמרו שם למה הוא אומר עד שמגיע לחברון כדי להזכיר זכות ישני חברון ועוד שהוא הענין שזכר השם יתברך למשה תחלת דבר בו באמרו אנכי אלקי אביך אלקי אברהם יצחק ויעקב ולא אמר אליו אנכי אלקי השמים ואלקי הארץ ועוד שאנו בני האדם ותפלתינו בצרכי בני האדם ועל כן אנו מזכירין אותו על מבחר המין האנושי שהם האבות עכ"ד הקדושים הרי שאנו רוצים בתחלת תחניננו להזכיר זכות האבות על כן תיכף בעת פתיחת פינו לתפלה אנו מזכירין זכות אבינו הראשון שהודיע

את אדנותו בעולם. והבן כי הדברים כנים ואמיתיים ושי"ח יזכני לקבל אדנותו עלינו בפה ובלב ובמחשבה אכי"ר:
א' בלק תרפ"ו לפ"ק פישטיאן יצ"ו.
הק' ישכר שלמה טייכטהאל

סימן קז

נשאלתי מישראל עלעקטער-טעכניקער אם רשאי לו לקבל לעשות נרות העלעקטרי בבית התיפלה שלהם ואם לו בעצמו אסור אם רשאי לו ליתן לאחד מפועליו לעשות וגם לו יהי' איזה ריוח מזה ואם גם זה אסור אם יכול עכ"פ ליתן את הדברים הנדרשים לזה מבית חנותו ולהקרא על שמו והריוח יהי' לגמרי לפועל נכרי והוא לא יהנה מזה כלום ורק שיהי' לו להועיל לעשות לו שם ורעקלאם עכ"ד שאלתו:
קפג)
תשובה. נראה לי אחרי העיון בש"ע יו"ד סי' קמ"ג שהכל אסור עיין שם בטו"ז סק"ב דאסור לעשות חלונות א"כ בודאי לא יגרע נרות הנ"ל מחלונות וגם עיין בש"ך סק"א דתשמיש בכל ענין אסור וזה בודאי תשמיש גדול הוא וגם הטו"ז שם בסק"ג הביא בשם התוס' דאפילו תשמיש דתשמיש אסור כש"כ זה דהוי תשמיש חביב ולנוי בכל בית התפלה ועיין בש"כ שם שהביא בשם הירושלמי דאוסר שכר הכיפה שקנה משום שהוא משמח בעכו"ם כל זמן שהכיפה קיים והכ"נ כ"ז שהנרות הנ"ל קיים הוא שמחה וכבוד לעכו"ם וא"כ פשיטא דאסור לו בעצמו.
וע"י א' מפועליו כבר מבואר בשו"ת מהר"מ שיק יו"ד סי' קנ"ג דאף ע"י אחרים אסור לו עיי"ש טעמו ונימוקו - ואם למכור החפצים לעכו"ם והריוח יהי' לעכו"ם שיעשה אותם בבית תפלתם עיין בשו"ת תשורת ש"י מהד"ת סי' קכ"ח שאסר שם גם באופן זה היינו בגוי אומן שקיי"ל לעשות חלונות לבית עכו"ם שאסור לישראל למכור לו הזכוכות לזה שיין שם היטב דגם זה אסר לו ולא הוי לפני דלפני מפני כיון שבודאי יהי' לעכו"ם עיי"ש היטב ותלמוד לכאן.
וגם להקרא על שמו נמי אסור לפע"ד אפילו באופן שפועל שלו יקנה החפצים במקום אחר ולא אצלו משום דהוא רוצה בקיומו ואסור בכל ענין וכמו שהובא בבדק הבית בבית יוסף סי' קמ"ג מרבינו ירוחם בשם הרמב"ן כיון דאמרינן מצוה לבטל אליל ומשמשיה ורוצה בקיומן אסור נראה דאפילו בחנם שאם אמר לו שמור לי אסור שמא יגנבו

בפשיעה ויתחייב לשלם והלכך רוצה בקיומן ואפילו פטרו מתשלמין רוצה בקיומן הוא כיון שקיבל בטובה עכ"ל:

והכ"נ כיון דלעיני הגזברים של בית התפלה שלהם הוא קיבל עליו לעשות את הנרות בטובה זו כדי שיקרא על שמו רוצה בקיומו הוא ואסור בברור בס"ד ומקרא מלא דבר הכתוב ושם אלהים אחרים לא תזכירו ולא ישמע על פניך - הרי דגם הזכירה והקריאה על שמו ועל פיו אסרה התורה הקדושה - ועיין גם בהגהת חכמת שלמה על יו"ד ח"ב בהשמטות סי' קצ"א שכתב דגם במקום דגם הסחורה ל"ה של ישראל רק הוא של נכרי אחר נכרי והישראל הוי רק שליח בדבר ג"כ איכא לאו דלפני עור עיי"ש - א"כ הכא בנ"ד בכל ענין אסור כן נראה לי בעזה"י אחר העיון במקומות הנ"ל ודו"ק:

וכשאמרתי להשואל תשובתי והוא קיבל תשובתי וצייח לדברי אך שהבנתי ממנו שהוא לו לנסיון גדול וגם הי' לו לפרסומי מילתא טובא ולרעקלאם גדול עכ"ז נענה לדברי נתפעלתי מאד איך שישראל פשוט עומד בנסיון כזה ומה גם עתה בציק העת הזה שהפרנסות הם קשים מאד ולדבר קטן שקטנים יש קופצים הרבה והבטתחיו ששי"ת יזמין לו פרנסתו בהיתר - והיום בבקר בעת אמירת ההלל הרהרתי בפסוקים עצביהם כסף וזהב כו' כמוהם יהיו עושיהם כל אשר בוטח בהם ישראל בוטח בה' עזרם ומגינם הוא - ולכאורה צריך להבין הקישור וגם מה רבותא הוא דישראל בטוח בה' ועזרם ומגינם הוא וגם איך הדמיון בטחון השם לבטחון הע"ז להבדיל אלף א"א הבדלות ומה צורך בזה להגיד - אבל נראה דהכונה הוא כך דקודם אמר דאין ממש בע"ז והולך ומספר גנותם שיש להם אברים ואין בהם כח לשמש בהם והם כאבן דומם בלי שום חיות וממשות - ואח"כ אמר כמוהם היינו כמו שבהן אין ממש כן יהי' עושיהם היינו אף במי שיעשה אותם ולא לשם ע"ז רק להשתכר ולהתפרנס מהם ובוטח עליהם למצוא על ידן פרנסתו גם בזה לא יהי' בו ממש כי לא ימצא בו סימן ברכה וילך לטמיון ורק ישראל בטח בה' שישלח עזרך מקודש ועזרם ומגינם הוא להזמין לו פרנסתו בדרך היתר מדבר שבקדושה ולא מדבר שבתועבה כמוהו ולא ידבק בידך מאומה מן החרם אמר הכתוב היינו שלא ישאר בידך מאומה מה שתרויח מן החרם ע"כ למה יבטח בזה ורק בה' ואז יהי' ה' עזרם ומגינם וימציא לו פרנסתו בריוח מן ההיתר וא"ש בעזה"י בהבנת הפסוקים:

זאת חנוכה ב' ויגש תרפ"ה לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל

אחר כתבתי פשט הפסוקים הנ"ל מצאתי בספר חסידים סי' ת"ל שכתב בז"הל רוב בני אדם שיש להם פסקים עם הצדוקים משמשי ע"ז אינם עשירים עד יום מותם כי לא

יאריך עשרם עד סוף ימיהם לפי שמספיקים להם משמשי ע"ז עוד עוברים על ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו לכך לבסוף מה שהרויחו ע"י הצדוקים יפסידו עכ"ל וברוך השם שכיונתי מעצמי לדבריו הקדושים דאין ברכה בריוח כזה הבא על ידם ורק לבטוח בה' שיזמין לו פרנסתו בריות ובהיתר וממילא דהפשט שאמרתי בפסוקים הנ"ל הוא אמת ונכון בעזה"י:

סימן קח

בהגהת אשל אברהם באו"ח סי' נ"ג הביא מרב שגברה עליו חולשה מחמת זקנה ומינה בנו לדרוש בכל שבת בלתי פיצה פה משום אדם וכד נח נפשי' של זקן בקשו לדחות את הבן והעלה בתשו' ד"מ סי' א' דאין בכחם להעבירו אף כי ישנן באותו קהלה מופלגים יותר ממנו ועיין יו"ד סי' רמ"ה בדברי רמ"א ותשו' רשב"א סי' שי"ן ועיין כנה"ג ורשד"ם ח"א סי' ל"ה ורש"ל פ"ק דחולין סי' נ"א עכ"ל:

ואני מצאתי בעזה"י תנא דמסייע לפסק הנ"ל מתוס' הרא"ש בהוריות דף י"ג שכתב שם דאף דקיי"ל דראשון חוזר לעבודתו היינו דוקא באירע קרי שלא שימש השני אלא לפי שעה אבל בששימש ימים רבים כגון שחלה הכה"ג ואוקמי אחר תחתיו מסתמא אין מעבירין אותו עיי"ש קפד) ומשמע מדבריו דאפילו אם הכה"ג הראשון חזר לבריאתו ורוצה לחזור בעבודתו אפ"ה אין מעבירין לשני (והוא באמת דבר חדש וחידוש שלא הובא בפוסקים האחרונים) א"כ כש"כ וכש"כ דאין מעבירין את מי ששימש תחת הראשון בשביל אחד הבא לשמש מחדש ועוד לא שימש כאן כלל -וכעת מצאתי בשו"ת מהר"ש ענגל ח"ר סי' י"ט (להגאון רבן של ישראל מראדאמישלא המקום יהי' בעזרו ועדי עד יציץ נזרו בבריאת השלם לתפארת הדור) שנשאל במו"ץ א' שחלה כמה שנים ר"ל ושימש תחתיו מו"ץ אחר בחור מו"ץ ראשון (כי הי' בקהלה גדולה שישנם שם דיינים רבים) ואחר פטורתו של החולה הנ"ל נתקבל בן אחיו שלו ורצה המו"ץ החדש שנתקבל למלא מקום דודו הנ"ל להיות המו"ץ הראשון ובא בטענה יען שנתקבל על מקום דודו ודודו הי' בתור מו"ץ ראשון ע"כ מגיע לי חזקה זו ונשאל הגאון הנ"ל בזה ועיי"ש מה שמסיק בזה - אבל חידוש גדול בעיני על הגאון הנ"ל שכל רז לא אנס ליה איך לא הרגיש כדברי תוס' הרא"ש הנ"ל שכ' דהיכא דשימש השני הכא מכח הראשון ימים רבים אז מגיע לו הזכות של העבודה אף נגד הראשון כש"כ נגד האחר שלא שימש כלל עוד במקום הזה, וא"כ בדבר שאלתו שהמו"ץ השני שימש כבר כמה שנים בתור מו"ץ הראשון תחת הראשון בודאי שלו משפט הבכורה ודו"ק:

תרפ"ה לפ"ק פישטיאן יצ"ו.
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל.

סימן קט

החיים והשלום לכבוד האברך החריף ובקי כמו"ה אברהם צבי הכהן באלקען בעיר אשפעצין יצ"ו.
אחדש"ה ע"ד השאלה שהציע לפני בענין שנתחדש בימינו שתחת חתימת היד שהי' נהוג בימי קדם בעת שבקורת הוא להעוברים על הפקודים לעבודת הצבא נותנים כעת האצבע הצבוע בצבע על המיליטערביכעל לרושם וסימן שקורין בל"א "פינגער אבדרוקק" ונפשו בשאלתו אם מותר לעשות כן בשבת וכתב ששמע בשם גדול א' שהתיר לעשות החותם אצבע הנ"ל ביד שמאלית אכל טעמו לא איתפרש לו ולדעתו אין נפ"מ בזה בין יד שמאל ליד ימין כי אין זה כתיבה רק כמעשה הדפוס עכ"ד:
תשובה. נראה פשוט דאף דאין בחותם אצבע הנ"ל משום כתיבה עכ"פ רושם הוי ותלוי בפלוגתת רש"י ורמב"ם בשבת ק"ג לרש"י ליתא לרבנן שום איסור רק בכתיבה ורק רבי יוסי מחייב משום רושם והלכה כרבנן א"כ ליתא לדידן שום איסור ברושם היכא דליכא כתיבה - אך הרמב"ם וה"ה פי"ז משבת הביאו סובר דגם לרבנן אסור רושם כמו כתיבה ורק הוא תולדה דכותב ולרבי יוסי היא אב בפ"ע - א"כ להלכה ליכא נפ"מ ביניהו ולכ"ע אסור רושם כמו כתיבה ורק חיוב קרבן איכא בינייהו ככתוב בפיה"מ להרמב"ם שם בשבת ק"ג (ועיין רבינו ח"ס בשבת שם ביאור נכון בפיה"מ שנתקשה בו הגאון מנ"ח יעי"ש) נמצא דלרמב"ם לכ"ע אסור רושם בשבת א"כ אין היתר לחותם אצבע הנ"ל - ואם כי גם רושם צריך שני רשימות וכאן בחותם אצבע לכאורה דלא הוי רק רשימה אחת - מ"מ כבר מבואר בפרמ"ג סי' ש"ס ובברכי יוסף שם דאף באות אחת יש איסור תורה מטעם חצי שיעור ממילא דגם ברושם אחד איכא חיש ואסור מה"ת - ועוד יש לומר דבאמת במעשה אצבע הנ"ל יש כמה וכמה רשימות כמו שיראה הרואה שיש להאצבע כמה חריצין ומרשים כמה רשימות ויש בו איסור דשני רשימות ואם דעושה אותה בפעם אחת מה בכך אטו חותם דיש בו שני אותיות וחותם בפ"א לא יהי' חשוב כשני אותיות וגם הא קיי"ל דאפילו הגיה ומחק גנו של ח' ונעשה שני זיינין חייב אף דנעשה רק בפעם א' וכמו כן כאן כיון דבאמת יש כאן שני רשימות אף דנעשה בפעם א' חשוב שני רשימות - וא"כ יש כאן ג"כ חיוב חטאת ואין לנו לצדד בזה שום היתר רק מה שכתוב בספר מנ"ח סוף אות ל"ד דלהרמב"ם דרושם הוי תולדה דכותב כל דין כותב יש לה והרושם בשמאל

פטור ודוקא לרבי יוסי דהוא אב בפ"ע אמרו בגמרא דאין חילוק ברושם בין שמאל לימין ולא להת"ק דמטעם כתיבה הוא עכ"ד - ונראה ודאי דהיינו טעמא דגדול הנ"ל שהביא מע"כ נ"י דהתיר בשמאל ומע"כ כתב דלא ידע טעם ההיתר דשמאל ולדברי המנ"ח הנ"ל איתפרש טעמי' בטוב:

אך לקושטא דמילתא דברי רבינו בעל מנ"ח ז"ל פליא ם בעיני במה דנקט לפשוט דלת"ק רושם בשמאל פטור כיון דתולדה דכותב היא דינו ככותב קפה) לפענ"ד יש לדון בזה דגם לרבנן חייב ברושם אף בשמאל כיון דעכ"פ אף בשמאל רושם היא כדמפורש בפיה"מ לרמב"ם וכדמפורש בגמרא דברושם אין חילוק בין יד ימין לשמאל א"כ הוי לגבי רושם כמו ששולט בשתי ידיו דגם בכותב חייב וא"כ למה יפטור ברושם הא גם בכתיבה בששולט בשתי ידיו חייב א"כ השתא לגבי רשימה דבאמת שולט בשתי ידיו מהכ"ת נימא דלא חייב משום דנידון ככתיבה הא באמת גם בכתיבה באופן זה חייב וזה פשוט וברור בעיני פד שאני תמה על הגאון בעל מניח זללה"ה שלא הרגיש בזה כן עלתה במחשבתי בתחלת רואי דברי מנ"ח הנ"ל ואחר החיפוש מצאתי און לי בסברא הנ"ל מדברי נו"ב תנינא או"ח סי' ל"ג שנשאל מקציץ א' שישב "באמט" בשבת ורצה לעשות חותם דפוסי ולצוות לא"י ליקבע דפוס החותם בכתבים שצריך לחתום עיין שם שסיים הנו"ב בזה"ל וכיון שנ"ד לרוב הפוסקים היא מלאכה דאורייתא אין להתיר אפילו במקום הפסד גדול ולכן קשה למצוא היתר להגביר כדבר זה עכ"ל - והשתא אי נימא דבדבר שהוא מתולדה דכותב נידון ככותב ופטור בשמאל א"כ הרי אית לן היתר ברור וקל היינו לצוות לא"י שיקבע החותם דפוס הנ"ל ביד שמאל דאין בו איסור דאו' והוי רק שבות דשבות דבצורך גדול מתירין כמבואר בסי' ש"ז וא"כ ההיתר ברור בלי שום קישוי ולמה אמר הנו"ב שקשה למצוא היתר - וע"כ דדעתו ג"כ דבחותם דפוסי יען שאפשר לעשותו בשמאל כבימין הוי דינו כמו ששולט בשתי ידיו ע"כ שפיר אין למצוא היתר בזה - וא"כ ממילא גם כן גבי רושם כן דלענין זה הוי כשולט בשתי דיו וחייב אפילו לרבנן וז"פ ואמת וא"כ ממילא גם בנידון שאלתינו כיון דאין נפ"מ איזה אצבע הוא נותן אם אצבע הימין או השמאל א"כ הוי גם כאן כשולט בשתי ידיו וחייב גם לרבנן א"כ שפיר כתב מעלתו דאין נפ"מ בין שמאל לימין דהוי כמעשה הדפוס ומעלתו לא ביאר דבריו אבל כפי מה שביארתי הדברים נכונים ואמתיים ולא כדברי הגדול שהביא מעלתו נ"י ודו"ק:

ואגב אבאר דבר א' בענין זה דהנה הרמב"ם בפיה"מ כתב בזה"ל ותועלת היותו משום כותב או משום רושם כי לדעת האומר משום כותב יתחייב על ב' אותיות כשכתב

כתיבה בשבת דשוגג ואח"כ ב' אותיות בהעלה א' אינו חייב אלא חטאת אחת לפי שהוא מלאכה אחת והאומר משום רושם מונה רושם מאבות מלכות ויתחייב שתים עכ"ל - והוא מוקשה בלי הבנה כאשר כבר כתב הגאון מנ"ח שלא הבין דברי רבינו בזה - אך מרן הח"ס ביאר היטב דבריו שרצה לומר בזה דלרבנן ליכא אלא חדא אב מלאכה כתיבה וכל מיני סימנים ורישומים הוה תולדה דכותב והכותב והרושם בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת - אך לרבי יוסי ה"ל ב' אבות כתיבה שכותב ענין מצטרף הוא אב בפ"ע ורושם הוא אב בפ"ע והכותב ב' אותיות לסימן בעלמא לא משום ענין המצטרף לדבר שלם כי אם לסימן הוא מטעם רושם והכותב ענין שלם וכותב ג"כ ב' אותיות לסימן בהעלם א' חייב ב' א' משום כותב והב' משום רושם אלו דברי רבינו הח"ס ז"ל בביאור דברי הרמב"ם - ונראה לפענ"ד דלפי"ז מה דמבואר בגמרא דלרבי יוסי אין חילוק בין ימין לשמאל דלעולם חייב משום רושם היינו דוקא בשכותב בשביל סימן אז שפיר חייב אף בשמאל כיון דעכ"פ רושם הוי כמו שכתב הרמב"ם בפיה"מ דכתיבת שמאל הוי רושם אבל כשרוצה לכתוב ענין שלם שהאב שלו הוא משום כותב שפיר פטור בשמאל גם לר"י כמו לרבנן כן נראה לפ"ד מרן הח"ס בפירוש דברי הרמב"ם ודו"ק:

ודע שראיתי בספר אלי' רבה סי' ש"מ שצידד לומר דמוחק בשמאל פטור כמו כותב עיי"ש ודבריו ג"כ פלא בעיני מהכ"ת נימא דמחיקת שמאל לאו מחיקה היא וכי א"א למחוק בשמאל כמו בימין והוי ג"כ גבי מחיקה כמו ששולט בשתי ידיו גבי כתיבה דחייב - וכן יש לדייק מדברי רש"י ד' ע"ה ע"ב דיה מחק אות, א' שכתב בזה"ל שאין מלאכת מחיקה חשובה אלא ע"מ לכתוב והרי יש מקים לשתי אותיות עיי"ש - וה"ה גבי מחיקת שמאל שייך האי טעמא דלאו משום מחיקה הוא חייב רק משום דמועיל לכתיבת שתי אותיות וא"כ מה"ת יהי' פטיר וצ"ע עליו - ולכאורה לפ"ד הרא"ש בפ"ז משבת סי' ט' שכתב שאין ראוי לחייב על מחשבת כתיבה יותר מעל כתיבה עצמה א"ש דברי הא"ר לומר בטעמא דמילתא דמחיקת שמאל פטור דאין חייב על מחיקה דשמאל כמו דעל כתיבה דשמאל - אך באמת זה אינו דהרא"ש שפיר כתב סברא הנ"ל לגבי מה שרצה לומר דיחייב במחיקת אות א' ר"ל שאין מקום לכתוב אלא אות אחת משום דהי' במקדש ע"ז שפיר כתב כיון דמוחק דחייב הוא ע"מ לכתוב א"כ לא עדיף מכתיבה דאינו חייב רק על שתי אותיות כמו כן אינו חייב במקום שאין בו אלא לכתוב אות א' אבל במקום שיש לכתוב שתי אותיות שפיר חייב אף באופן שלא מחק אלא אות א' כמבואר שם הרי דלענין איכות המחיקה חמור מכתיבה כמו כן נימא במחיקת שמאל דאף דכתיבה פטור מ"מ כיון דיש בו לכתוב ש"א הוא חייב ועוד הא באמת בכתיבה

גופא היכא ששולט בשתי ידיו חייב א"כ גבי מחיקה דבאמת שולט בשתי ידיו שפיר חייב אף בשמאל כנלפע"ד:

ואגב אומר עוד מה דמבואר במחבר סי' ש"מ סעי' ג' דמוחק דיו שעל הקלף אם יש במקומו לכתוב שני אותיות חייב וכתב בהגהות הח"ס ז"ל וז"ל היינו פ"מ לכתוב ש"א ועיין לשון רש"י ע"ה פ"ב אבל בלאו"ה אין כאן חיוב חטאת עכ"ל הנה בספר קרית ספר להמבי"ט בה' שבת פי"ח כתב להיפך זה וז"ל נפלה דיו על גבי הספר ומחק אותה אם יש במקומה לכתוב שתי אותיות מחייב ואע"ג דלא מחק ע"מ לכותבם דלעיל דמחק כתיבת אותיות בעינן דלהוי המחיקה ע"מ לכותבה ש"א כי היכא דלא ליהוי מקלקל אבל הכא בלאו"ה הוי מתקן כיון דמוחק דבר שאינו כתב ויש במקומו לכתוב ש"א עכ"ל הרי בפירוש שלא כדברי הח"ס ז"ל - ועפי"ד המבי"ט גם מדברי רש"י שרמז עלי' הח"ס אינו ראי' דדוקא שם דמוחק בכתיבה כתב רש"י דאין במחיקה מלאכה חשובה משום דהוי מקלקל מה שנכתב תחלה משא"כ היכא דל"ה כתב רק טישטוש בעלמא שפיר הוי במחיקה עצמה מלאכה חשובה - ואולם דברי המבי"ט צ"ע מדברי הרא"ש שהבאתי לעיל דכתב בפירוש דעיקר החיוב במחיקה הוא משום מחשבת כתיבה הלכך אפי' בטישטוש נמי כן הוא עיי"ש ועיין במנ"ח באות ל"ה בדין מוחק ובפרמ"ג סי' ש"מ ודו"ק - ונחזור לשאלתינו דנראה לי פשוט דבחותם אצבע הנ"ל אין נפ"מ בין ימין ושמאל ויש בו ג"כ חיוב חטאת מטעמים שכתבתי לעיל ועיין ג"כ בשואל ומשיב ח"א סוס"י קצ"ד ובהגהות הג' מבערזאן בספר או"ח סי' ש"מ ודו"ק - והנני בזה ידידו דו"ש באהבה:

אור ליום ב' לסדר בשלח תרפ"ו פישטיאן יצ"ו.

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

סימן קי

נשאלתי מהרבני המופלג ר' ישראל חיים מאנדל נ"י מק"ק זלאטע-מאראווצע יצ"ו.

בענין שלש סעודות בשבת שחל יו"ט במוצ"ש איך ראוי יותר לעשות אם לחלק סעודת שחרית לשתים או לעשות הסעודה שלישית קודם שעה עשירית בפני עצמו עכ"ד שאלתו:

תשובה. כבר מבואר באו"ח סי' רצ"א ס"ג דאם נמשכה הסעודה דבקר עד שעת זמן מנחה שהוא משעה שש ומחצה ולמעלה כמו שכתב המחבר שם בס"ב יפסיק הסעודה ויברך בהמ"ז ויטול ידיו ויברך ברכת המוציא ויסעוד ונכון הדבר שאם לא הי' עושה כן מאחר שנמשכה סעודת הבקר עד אותה שעה לא יכול לאכול אח"כ אלא אכילה גסא

משא"כ בתוך הסעודה האיצטמכא פתיחה עיי"ש טו"ז ומג"א הרי דהמחבר כתב דצריך לחלק הסעודה לשנים ועיין מג"א ס ק א' וטו"ז סק"א דדעת שניהם בפשיטות דבהגיע זמן מנחה יכל לחלק ומחבר כתב דזה נכון יותר ורק דהמג"א שם סק"ו כתב דאין לדרוש ברבים כן דיחלק הסעודה כיון דקודם חצות אין רשאי לחלק אין העולם בקיאים בזה - ולכאורה קשה למה כתב המחבר דנכון לעשות כן כיון דיש לחוש לקלקול דילמדו ממנו לחלק גם קודם חצות - ונראה דגם המחבר לא כתב דנכון לעשות כן רק במקום דיש לחוש דיאכל אח"כ אכילה גסא פ"כ כתב דנכון טפי לחלק דכעת האיצטמכא פתוח אבל במקום דיודע דלא יהי' אכילה גסא גם הוא מודה דיותר עדיף דלא יחנק הסעודה רק דיאכל אח"כ בסעודה בפ"ע כדי דלא יבא ממנה שום קלקול - ולפי"ז מ"ש הרמ"א שם אבל מי שיודע דאפשר לאכול אחר שיתפלל מנחה עם הצבור לא יעשה סעודה שלישית קודם מנחה אל תטעה בדבריו דדוקא משום קודם מנחה קאמר כדי שיעשה הסעודה אחר מנחה כמו שכתב בסעי' הקודם דיותר טוב לעשותה אחר מנחה דלפי"ז דוקא אם הי' לי' צבור להתפלל כמו שכתב דאחר שיתפלל מנחה עם הצבור דמשמע לכאורה דאם אין לו צבור דהדין דלא יתפלל ביחיד אז אין לו לאכול בזמן זה רק יחלק סעודה דבקר כן משמע לכאורה בדבריו אבל באמת אינו כן דהכונה הוא אם יודע דיכול לאכול, אח"כ בזמן שרגיל להתפלל מנחה לא יעשה קודם היינו שלא יחלק הסעודה דבקר כלל והטעם דיבא לידי קלקול דהעולם אינם בקיאים ובאופן זה גם להמחבר יותר טוב שלא לחלק הסעודה והוא לא התיר רק במקום דיש לחוש שיהי' אכילה גסא - וכן משמע בדברי המג"א בס"ק ח' שכתב דאפילו ביו"ט שחל במוצ"ש אם יודע שיוכל לחזור ולאכול קודם שעה עשירית לא יחלק סעודת שחרית לשתים דהא י"א דאסור לעשות כן משום ברכה שאינה צריכה עכ"ד - משמע ג"כ בדבריו דתלוי בזה שיודע שיכול לאכול קודם שעה עשירית או לא ולא תלוי כלל בתפלת מנחה וא"כ אף אם אין לו צבור להתפלל מנחה מ"מ אם יודע שיוכל לחזור ולאכול קודם שעה עשירית לא יחלק הסעודה וסהדי בשחק אחר שפירשתי כן דברי המג"א מצאתי באלי' רבה שפירש כן דברי המג"א דלא תלוי בתפלת מנחה אם התפלל או לא רק תלוי בשעה עשירית או לא ובאמת מדברי המחבר ג"כ יש ללמוד כן כמו שדייקתי אני דלא כתב דנכון לעשות כן רק משום אכילה גסא אבל במקום דאין לחוש לאכילה גסא גם הוא לא התיר לחלק והטעם נר"ל כמו שכתב המג"א בסק"ו בשם הב"י דיש לחוש לקלקול דיחלקו גם קודם חצות ואז אסור לעשות כן והמחבר לא דיבר מתפלת מנחה כלל - ורק דלפי"ז יוקשה לכאורה על המג"א למה כתב הטעם דיעשה קודם שטה עשירית דוקא ולא חלק משום די"א דאסור משים ברכה

שא"צ ת"ל דאסור משום קלקול כמו שכתב בסק"ו ושגם המחבר לא התיר אלא במקום דיש חש אכילה גסא - י"ל דהמג"א כתב עוד טעמא במילתא לזה חוץ מטעמא דלעיל - ולפי"ז מ"ש המה"ש דזה הוי רק לדעת התוס' אבל לדעת הרא"ש שכתב כאן דעושה משום כבוד שבת ל"ה חשש ברכה שא"צ מ"מ כיון דאפשר לצאת גם לדעת התוס' עדיף עיי"ש - דמשמע דלדעת הרא"ש לא צריך לעשות כן - ולפי הנ"ל ז"א דגם הרא"ש לא כתב כן רק במקום דיש חשש באכילה גסה אבל במקום דאין חשש לזה גם להרא"ש אין לחלק כדי שלא לבא לידי קלקול נמצא דלכ"ע אם יודע דיובל לאכול אח"כ לא יחלק הסעודה דבתר רק יאכל הסעודה שלישית בזמן אחר קודם שעה עשירית.

ומצאתי ג"כ ברדב"ז ח"ר סי' תפ"ט שכתב לענין שלש סעודות דשבת ערב פסח דרגיל הי' במצה עשירה בשיעור כזית לבד כדי לאכול מצה לתיאבון כי לעשות אותה סמוך לסעודה ראשונה אינו נכון כי כשם שהם חלוקות בתפילות וזמנם כך צריך שיהיו הסעודות כל אחת בזמנה וכן הדבר לפי טעם המצוה למשכילים הרי שכתב בפירוש דאין נכון לעשותה סמוך לראשונה רק בזמנה המיוחד לה וכתב עוד שם דלעשות אותה במיני פירות אין זו סעודה לפי שצריך פת ושתי ככרות עיי"ש:

א"כ מכל אלה הדברים אנו למדין דלכ"ע עדיף שיהי' זהיר שיוכל לאכול אח"כ בזמנה המיוחדת לה בסעודה בפ"ע קודם שעה עשירית ובזה יוצא לכל הדעות ולא יעשה סמוכה לסעודה הראשונה דזה דוקא בשעה שלא יוכל לאכול אח"כ קפו) וודאי אם יכולין לקבץ עשרה שיתפללו מנחה מקודם מה טוב דהעיקר לעשותה אחר מנחה כדכתב הרמ"א וכמו שכתבתי ג"כ בספרי משנה שכיר ח"א סי' ס"ה בשם ספר יסוד האמונה להחסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל דהעיקר לעשותה סמוך לתפלת מנחה עיי"ש א"כ מצוה מן המובחר לקבץ עשרה ולהתפלל תפלא מנחה תחלה ולאח"כ לעשות ס"ש וכן ראיתי אצל מו"ח הגאון אבדק"ק בוסערמין ז"ל והוא קיבל כן ממורו המהר"מ שיק ז"ל אבל אם א"א לעשות כן ודאי דלא יתפלל בשביל זה מנחה ביחיד וכמו דמשמע ג"כ מלשון הרמ"א דלא יתפלל ביחיד שכתב מי שיודע שאפשר לאכול אחר שיתפלל מנחה עם הצבור כו' משמע דביחיד לא יתפלל ולא יפרוש מן הצבור מ"מ לא יחלק הסעודה דשחרית ורק דיעשנה מאוחר ולא סמוך לראשונה רק בזמנה המיוחד לה דלא תלוי בתפלת מנחה כלל רק בזמן הקבוע לה וכמו שכתבתי לעיל מהמחבר והמג"א והא"ר הסכים לזה וגם הרדב"ז לא הזכיר מתפלת מנחה ורק שלא יעשנה סמוך לראשונה רק בזמנה המיוחד לה וזה ברור ואמת בס"ד

שוב מצאתי במטה אפרים סי' תקצ"ז שכתב אם חל ר"ה בשבת יחלוק סעודתו לשנים כמבואר סי' רצ"א וכתב שם באלף למטה עיין מג"א סי' רצ"א דאם יודע שיוכל לאכול קודם שעה עשירית לא יחלוק סעודתו לשנים אך בר"ה שמאריכים בודאי א"א שיוכל לאכול שנית קודם שעה עשירית יחלוק לשנים עיי"ש - הרי בפירוש כמו שכתבתי דגם דעתו להלכה לאכלו בסעודה כסעודה בפ"ע אם אפשר קודם שעה עשירית ולא לחלק הסעודה ראשונה לשנים ודו"ק:

והנה פה בגליל העליון שהמנהג להקדים להתפלל בשבת וביו"ט בבקר והולכים לאכול סעודת שחרית ואח"כ לעת הצהרים אוכלין הסעודה גדולה בקל יש לצאת לכל הדעות (זולת בר"ה שחל בשבת דגם פה מאריכין עד חצות) היינו דבשבת כזה שחל יו"ט למוצאי שבת יהדרו שבסעודת שחרית ואכלו פת ויטלו את הידים ויברכו המוציא וברהמ"ז ויכוונו לסעודה אחת ואח"כ ימתינו בסעודה גדולה קצת אחר הצהרים (ובלאו"ה החיוב בסעודת שבת לאכול קצת מאוחר מבימי החול או קודם כמבואר בש"ס ובש"ע ועכשיו יאחרו הסעודה) ויתפללו מנחה תחלה ויעשו את סעודה הגדולה במקום סעודה שלישית אמנם כ"ז אם אכלו בסעודת שחרית פת בנטילת ידים במוציא ובברהמ"ז אז יעלה לסעודה אחת אבל אם אכלו ברכת מיני מזונות לא עלה כלל לסעודה דשבת דסעודת שבת צריך מוציא וברכת המזון ע"כ גם אלו שבכל שבת לא נהגו לאכול פת בסעודת שחרית בשבת כזה צריך להדר דוקא שיאכלו פת בנטילת ידים ובמוציא ויחשב לסעודה ואח"כ יעשו כנ"ל להתפלל מנחה בצבור תחלה קודם הסעודה הגדולה וכן נוהגין כרוב קהלות פה בגליל הזה:

הן אמת כי גם באם אוכלין בשחרית פת בנט"י ובמוציא יש לפקפק קצת לפ"ד הגאון מדעש בשי"ת שערי צדק או"ח סי' כ"ב שכתב דהסעודה קטנה שעושין אחר תפלת שחרית לא נחשבה לסעודה כלל והבאתי דבריו בספרי משנה שכיר ח"א סי' ס"ה עיי"ש - ולפע"ד נראה להוסיף על דבריו בטעמא דמילתא כיון דקיי"ל דכבוד היום עדיף מכבוד הלילה וע"כ צריך שיהי' סעודת היום יותר מהודר מסעודת לילה וכיון דסעודה הקטנה דעושין אחר שחרית הוא הרבה גרוע מסעודת הלילה ע"כ ודאי דאינה חשוב בעיניו לסעודה וא"כ איך יעלה לו לסעודה אחת מג' סעודות אולם י"ל דודאי הש"צ שפיר כתב שם דאינה נחשבת לסעודה בין הג' סעודות דעושה לענין אם לומר אתקינו סעודתא דבאופן דעושה ג' סעודות חוץ מזה ודאי אינו מחשיבו לסעודה אבל באופן זה שאיירינן אנן אמרינן אדרבא היא רוצה בחשיבותו והמצוה אחשביה לסעודה ומה שאינו מהודר כ"כ וגרע מסעודת הלילה אינו מעכב מלהחשיבה לסעודה ודו"ק:

ואגב אעיר ברדב"ז שהבאתי למעלה שכתב דהוא רגיל בשבת ער"פ לקיים של"ס במצה עשירה כשיעור כזית לבד כדי שיאכל מצה לתיאבון וסיים שם בדבריו וישתה דברים המגררים את הלב כדי שיאכל מנה לתיאבון עיי"ש - וקשה לי על דבריו למה הי' לי' להזהר כל כך לאכול כזית לבד ולשתות יין הרבה לגרר תאות האכילה דכל החרדה הי' רק שלא להסמיך הסעודה שלישית לראשונה ולעשותה בזמנה וזמנה היא אחר שש ומחצה והאיסור אכילת פת בערב פסח הוי רק משעה עשירית כמבואר בסי' תע"א ובמג"א סימן רצ"א סק"ח א"כ מה הי' החרדה של הרדב"ז שלא לאכול רק כזית לבד ובשתיית דברים המגררים את האכילה הלא הי' יכול לאכול כרצונו קודם שעה עשירית וכמו שכתב המג"א בסי' רצ"א דיזהר קודם שעה עשירית בלחוד ואז לא צריך לדקדק בשיעור שיאכל - ואולי סובר ג"כ כשי' המהרי"ל המובא במג"א סי' תקכ"ט סק"ד וברמ"א סי' תרל"ט ובמג"א שם דהאיסור אכילת פת הוא ממנחה גדולה ע"כ הי' צריך ליזהר בכל אלה וא"ש ולק"מ - עכ"פ מדברי הרדב"ז יש ללמוד גם לדידן דכתב שם המג"א בסי' תקכ"ט דלדידן דאין האיסור רק ממנחה קטנה יעשה הס"ג קודם מנחה קטנה וכמו שכתב ג"כ בסי' רצ"א קודם שעה עשירית אך אם שכח לעשותה קודם יעשנה אח"כ אמנם אז יזהר לאכול רק מעט פת וכמו שכתב הרמ"א ונראה לי רק להוסיף על דברי רבינו הרמ"א דאז ישתה ג"כ דברים המגררים את הלב שהוא היין יין טובא ולכל הפחות שתי כוסות שהוא בכלל טובא כמבואר בה' פסח סי' תע"ד במג"א סק"ד וכדברי הרדב"ז הנ"ל ודו"ק:

אור ליום ה' בראשית תרפ"ו לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

סימן קיא

אור ליום ה' תצוה י"א אדר פורת לפ"ק. פישטיאן יצ"ו.

שמחת פורים וחדות ה' מעוזו לכבוד ידי"נ עוז הרב, הגאון הגדול צמ"ס צדיק נשגב כמו"ה יצחק ווייס שליט"א רבדק"ק וועריבוי יצ"ו.

אחדש"ה באהבה אבא בקצרה ע"ד המאורע בא' שעשה חטים דשמורה והניחם על גג ביתו מקום משומר מזרם ומטר ועכ"ז מצאו הרבה שקים שהי' בהם מצומחים ומעופשים ובשאר השקים לא נמצא מצומחים רק מעופשים לחוד היינו דומפף-גראך שנסתפקנו בעת שהייתי אתו במחיצתו מה דינם של השמורים הללו - וכשבאתי לביתי עיינתי קצת כפי מסת הפנאי וארשום בראשי פרקים מה שעלה לי בזה בעזה"י - הנה בדומפף- גראך

לחוד מצאתי שכבר נשאלו בזה בשו"ת זכרון יהודא להגאון הצדיק מסאטמאר ז"ל סי' קט"ו ובספר לבושי מרדכי ח"ב סי' קנ"ב ובספר ערוגת הבושם למורי ז"ל והעלו להתיר: **אך** בנ"ד י"ל כיון דכל השקין היו ביחד במקום אחד ובאיזה מן השקים נמצא מצומחים ומעופשים זה הוי ריעותא לגם אינך השקים אשר לא ראינו בם שום ריעותא רק מה שהריח היא מטופש - ראשונה צריך לברר אי הצמוח של השקין הוי חמץ גמור יען כי אנו בטוחים שלא בא מחמת גשם כי גשם ומטר לא הגיע אליהם - הנה הבית יוסף בסי' חס"ז הביא בשם הר"ן שנשאל על חטים שנמצאו בהם חטים מבוקעות ואפשר שהבקוע ההוא אינו מחמת מים אלא מחמת הליחה היוצא מהשבלים בעודנו בגדיש והשיב החטים המבוקעות איני רואה בהם צד היתר ולענין שאר החטים שאינו מבוקעות נראה בעיני דמותרים מפני שהדבר מצוי שבשעת גשמים עליונות הגדיש ותחתונות מתחמץ ומתבקע ואין המים נוגעין באמצעיתן כלל וכל כה"ג דלא איתיילד ריעותא באמצעית הגדיש וכו' עכ"ל הצריך לענינינו - הרי בפירוש דאף אם אפשר לתלות בליחה פכ"ז הבקועות אסורין בכל אופן וכן כתב בנשמת אדם ה' פסח סי' י"ט וז"ל ודע דהחטים המצומחות אפילו יאמרו מאה עדים שנקצרו בעת שלא ירדו גשמיה ואח"כ שמרו אותם מכל מים אעפי"כ הם חמץ גמור דמסתמא בא עליהם טל במחובר ונתחמצו ועיין בביאור הגר"א בשם הירושלמי דעד חצות היום עדיין לחלוחית הטל קיים אע"ג שנמס מארבע שעות דאין סברא כלל שנצמחו מעצמם וכ"כ הר"ן בתשובה סי' צ"ט בהדיא (ואולי היא הר"ן המובא בב"י) וכן משמע מלשון כל הפוסקים כו' ועוד וכי בדקו הקוצרים כל שבולת ושבולת שלא הי' יבש כל צרכו בפת הקצירה ואף שראו איזה שבלים שעדיין הם ירוקין מעט וכי בדקו כל השדה ושמא אלו הנצמחים היא מהשבלין שכבר יבשו כל צרכן במחובר ונתחמץ במחובר וכל דברי האומרים כן ועוד סברות כרסיות הבל הוא ועכ"פ מידי ספקות דאו' לא נפיק עכ"ל - וכן כתב באשל אברהם להגה"ק דע"ק ז"ל בסי' תנ"ג סוס"י קטן ג' וכה לשונו שמעתי שאולי אפשר שיצמחו החטים רק ע"י שהיו לחים בשע"ק ומזה הלחלוחית אולי צומח גם בבליטה הנצמחת מהן לחוץ והי' עפי"ז צד קולא כשפת הדחק בהצטרף עוד ספק אך משמעות הפוסקים ז"ל שהצמחים הן ודאי חמץ וממילא גם אשר לא נצמחו רק נתבקעו קצת אין להקל בהם עכ"ל - הרי מכל זה דאלו השקין שמצאו בהם מצומחות הם ודאי חמץ ורק הספק הוא מה לעשות עם אלו השקין שלא מצאו בהם מצומחים ורק שריחן מעופש - הנה לפי"מ שהבאתי בשם הר"ן שהתיר הני החטים שאינו מצומחים מטעם שלא נמצא ריעותא בהם וא"כ בנ"ד שאף שאינם מצומחים מ"מ ריחן הוא מעופש אולי חשוב ריעותא - ועוד כיון דכל החטים נשמרו

ממים ואפ"ה נמצאו בהם צמוחים א"כ פ"כ דהשמורה לא הי' טוב בהם והי' בא ממים שבא עליהם בשעת קצירה בלי ידיעה א"כ אפשר שאלו שריחן מעופש נמי הי' עליהן מים ורק דלא נתבקעו עוד וכבר מבואר ברמ"א סי' תס"ז דהיכא דבא עליהם ודאי מים אפילו אם לא נתבקעו אסורין וגם ענין ביקוע הוא ריכוך וניפוח כמבואר בתשובות גדולי האחרונים, וכבר ראינו בהחטים שאינן מצומחים שנפוחין קצת גדול משאר החטים עד שאתשר בכלל בקוע הן וכבר הבאתי בשם הא"א שכ' וממילא גם אלו אשר לא נצמחו רק נתבקעו קצת אין להקל:

ועוד הרי כל א' וא' יודה דנולד ספק בגוף ענין השמורה של אלו החטים איך ומה בא לידי כך שקצת מאלו החטים הן מצומחים וקצת יש להן ריח מעופש עכ"פ נולד בהן ספק וכבר הביא המהר"מ שיק באו"ח סי' קכ"ה בשם השו"מ דכל היכא דבעי שימור לא מהני לא רוב ולא חזקה וא"כ בנ"ד דודאי בא איזה מים לאלו החטים דהא נמצא בהם מצומחים דהוי חמץ גמור א"כ ע"כ דבא עליהם מים יהי' מזמן שיהי' משעת קצירה או מזמן אחר עכ"פ השמורה לא הי' בטוב א"כ כיון דהכל היו ביחד תו ל"ה בם שמורה בכולן ומה גם הכא בשגם כשאר החטים יש ריעותא דריח שהוא מעופש ונפוח קצת - ועיין בשערי צדק להגאון מדעעש ז"ל בסי' פ"ו שכתב בזה"ל אך לפי"מ שכתבתי ביום ה' העבר דיש חשש כשמונחים יחד אחר הקצירה ואחר הדישה ומאחר שקצת חטים ודאי נתלחלחו במים במחובר י"ל דנתלחלחו גם השאר ואף דהוי רח חשש מ"מ שמורה משפת חצירה ליכא עכ"ל - וגדולה מזו מצאתי בשו"ת מנחת שי סי' ל' בעובדא בחטים שמורים משפת קצירה ונבדקו כדת ונמצאו כשרים ונטחנו לפסח אך קב אחד מחטים הנ"ל נשלח לקאמארנא ונמצא שם הרבה מבוקעים אם יש חשש על המצות שנאפו בכבר בעיר השואל והביא שם ששמע מפי הגאון הגדול רבן של ישראל מו"ה יוסף שאול ז"ל שבא לפניו שאלה כזאת והורה להתיר המצות רק שלא ליקח אותם למצות שמורה הרי אף דהמצות שנאפו כבר נבדקו תחלה ומצאו כדת אפ"ה יען שנמצאו בהאחרות ריעותא נתרע עי"ז החזקת כשרות על הכל כש"כ בנ"ד דאיכא באמת ריעותא גדולה על כולן כנ"ל בודאי דיש לאסור כולן לשמורה - [והנה מרן המהר"מ שיק החמיר שם מאד בנדון השמורה וכתב דלדעתו אם מונחים החטים במקום דיש לחוש דשכיחים עכברים ל"ה בכלל שמורים אפילו אם אינו נמצא שם כתם או שאר סימן דיהי' מוכח דהשתינו העכברים עליו אפ"ה כיון דשכיח עכברים לא חשוב שמורה דמה לי גשמים או מי רגלים וכשם שאם החטים מונחים במקום שיש חשש נפילת גשמים אחר התלישה אפילו אם אינם יודעים שירדו עליהם מים ל"ה בכלל שמורה ה"נ במקום דיש לחוש

להשתנת העכברים ל"ה בכלל שמורה ולא נקרא חטים משמורים עיי"ש - ועל דבר זה באמת יש לצער הרבה כי הבעלי בתים נותנים החטים משומרים על גג הבית או בשאר מקים מוצנע המשומר מגשם ומים וחושב כי בזה יוצא יד"ח שמורה ואינו יודע או אינו נותן לב לדעת אם שכיחים שם עכברים ואם שכיח אזי תו לא חשוב שמורה לדעת רבינו המהר"מ שיק אשר הלכה כמותו בכל מקום על כן יש לנהוג כמו שראיתי בילדותי בבית אבי מורי ורבי המובהק מו"ה יצחק שליט"א שהי' לוקח את החטים המשומרים משעת קצירה אחר הדישה שנדוש לפניו ונותן בשק מעוטף בהרבה עיטופים ונותנן בבית אשר אין אדם נכנס לתוכו ותולהו באויר הכית על הקורה וכעת אני רואה שראוי לעשות כן ובלא זה כמעט לא אפשר לצאת יד"ח שמורה לס"ד מרן המהר"מ שיק זצ"ל והלום מצאתי להביא בשם הגאון קדוש ישראל ר' ישראל סאלאנטער זצוק"ל שהי' גם כן מחמיר מאוד בדבר השמורה והי' איש אחד קוצר בידיו מעט שבלים לשם מצוה ויבש ודש אותם ואחר הדישה הי' מכניס אותם בתיבה קטנה והי' מחזיקו בבית גנזיו וקודם הפסח טחנו ברחיים של יד ועשה מעט קמח לצאת בו בלילה הראשונה ידי מצוה וכמה יגיעות הי' בזה ולפעמים גם הוצאה רבה לפי ערכו וראיתי במכתב אחד אשר כתב בהיותו חוץ למדינה לא' ממקורביו ע"ד הכנת השמורה למצת מצוה וז"ל הטהור אבקש נא מכת"ר למחול לעשות המעט שמורה על ליל פסח בעדי כו' אל יקמץ כלל בהוצאה הנדרש על זה כי זהו אצלי כמו אתרוג אשר אין בה קימוץ עכ"ל ובמכתב אחר משנה אחרת כתב בזה הלשון אל יחוס על ההונאה גם על איזה רובעל כסף לא גרע מצות עשה דמצה ממ"ע דארבעה מינים עכ"ל הטהור כל זה מצאתי כתוב בסבר אור ישראל לתלמידו הגאון ר' יצחק אב"ד דעיר מלוכה פ"ב עיי"ש - ועיין ג"כ בח"ס חו"מ סי' קצ"ו שכ' בזה"ל מ"ע של אכילת מצה משומרת בליל פסח היא יחידה נשארת לנו מכל מצית אכילה שבכל התורה אין לנו פסח ולא קדשים לא תרומה ולא מע"ש רק מצוה אחת משנה לשנה ואם גם היא לא תועילה בידינו בשלימות כו' הייטב בעיני ה' חלילה וחלילה עכ"ל הטהור] - והלום ראיתי עוד במהר"מ שיק סי' רי"ו חא"ח שהביא בשם חכם השואל לאסור כיו"ב והוא צידד שם. להקל מ"מ נראה לי דוקא בנידון דידי' דבאמת לא נמצא ריעותא בשאר החטים שלא הוי מצומחים אבל בנידון דידן דבאמת נמצא בהו ריעותא גדולה הריח העיפוש דיש בהו בודאי דל"ה בכלל משומר וכן כתב בשו"ת שפרי צדק הנ"ל בסי' פ"ה בזה"ל ומ"מ מצות שמורה לא קיים כו' וממילא גם אם נמצאו בהם מחומצים ובטלים בס' מ"מ חשש איכא על אחרים באופן שלא נתקיים בהם מצות שמורים ושמרתם אף שמותרים באכילה עיי"ש קפז) והלום מצאתי ג"כ בשו"ת

זכרון יהודא להגאון מסאטמאר ז"ל בסי' קי"ח שכ' וזיל ובשאלתך עתה שנמצא בהם חטים מצומחים בזה ודאי יודה הר"ן דשם בעובדא דהר"ן הוא רק מצומחות בעליונו ובתחתונו של הגדיש ובעובדא דידך הלא היו החטים מונחים בשק בפ"ע והאיך בא לידי כך שיהי' בהם מצומחים אלא בודאי הי' בהם עוד משפת קצירה או מלחלוחית החומה וכדומה ובזה גם הר"ן מודה לתשובת שו"מ עכ"ל - ועיין ח"ס סי' קל"ב שסיים בנדון שאלתו שלא הי' בה ריעותא כלל לעין הרואה ואפ"ה כתב אך כל זה שלא לאסור אבל שומר נפשו יהדר אחר חטים משומרים כראוי עכ"ל - מכש"כ בנ"ד שיש ריעותא גדולה הריח מעופש של האינן מצומחים ושאר חטים מצומחים א"כ ע"כ שהי' בא עליהם מים וכמו שהבאתי לעיל בשם הנש"א דמעצמן לא נעשו מצומחים ואף דאפשר לתלות בליחה שבהם אין תולין בזה רק במים וכמו שכתב הר"ן הנ"ל וכיון דהכל היו ביחד א"כ גם באלו שאינן מצומחים לא הי' שמורה מעולה וכש"כ דאיכא ריעותא דריח עיפוש א"כ מכל הנ"ל מוכח דכולן לא נקרין משומרים כן נלפע"ד -

ואגב אומר שמה שאומר המהר"מ שיק בסי' רי"ז שקצירת החטים לשמורה צריך שלא יהי' בשחרית בעוד שהטל עליהם כי הטל מחמיץ וגם טרה שנתייבשו החטים ואפילו אם לא נתקצרו עד אחר שיבשו לא חשובין שמורה רק החיוב הקצירה כשרואין דמתחילין לייבש עיי"ש:

הנה לפי"מ שהבאתי לעיל בשם הגר"א כשם הירושלמי דלחלוחית הטל הוי עד חצות א"כ לפי"ז לא די מה שנזהרין שלא לקצור בשחרית רק יזהרו להמתין עד אחר חצות דוקא וא"כ עפי"ז צריך לזה ג') תנאים א') בתחלת היבשה ולא אחר שכבר נתייבש ב') אחר חצות היום ג') שיהיו מונחים במקום שאין שכיח עכברים ואם יחסר אף תנאי אחד מאלו ל"ה בכלל שמורה - שוב ראיתי במעדני שמואל סי' ק"ח אות ה' שהביא בשם הגאון מהרש"ם בהגהות לספר או"ח סי' תס"ז אות י"ג שכבר העיר בזה שלא לקצור אלא בשעה שהם יבשים מהטל והביא כן בשם פסקי תוספות ובשם הירושלמי דעד חצות היום הלחלוחית הטל קיים אף שנמס בארבע שעות וגם הביא בשם שו"ת שם ארי' דדגן שבמחובר שא"צ לקרקע מקבל חימוץ גם כשבא עליה טל ועיי"ש בתחלת סעי' קטן ה' ודו"ק:

והנה בדברי הגאון שואל ומשיב הנ"ל שהעלה דבשמורה לא אזלינן בתר רוב רק צריך להיות ודאי משומרין ראיתי בשו"ת זכרון יהודא הנ"ב בסימן קי"ח שכתב דגוף דברי השו"מ הנ"ל צ"ע בעיניו דודאי אם הי' כתוב ואכלתם מצות שמורה הי' מקום לפרש שמורה ודאי ולא ספק כמו דאמרינן עשירי ודאי ולא ספק אבל כעת שהתורה אמרה

ושמרתם את המצות ר"ל שאנו מצוים לעשות שמורה ואם עשינו מה שעלינו ואין חשש חימוץ עפ"י התורה מנא לן לומר שאין יוצאין בכזה עיי"ש - ובאמת הדבר מוסבר מאד בשערי צדק הנ"ל סי' פ"ה שהגאון השואל שם רצה להסביר ענין השמורה עפ"י סברת החוו"ד הנועדים דבמ"ע צריך להיות ודאי גם להרמב"ם והוא הקשה פ"ז דעדיין קשה ושמרתם למה לי הא במה שכתיב בערב תאכלו מצות סגי שנדע שבעינן ודאי מצה דעשה היא וכן מבואר בהדיא בחוו"ד סי' ק"י דבעי ודאי מצה מחמת דהוי עשה - ויותר קשה ע"ז דהא החו"ד הפלה סברתו הנ"ל כדי ליישב דפת הרמב"ם בסוגיא דרוב דבעשה גס הוא מודה דספק אסור משום דבעי ודאי וא"כ על כרחך מטעם רוב חשוב ודאי וא"כ גם גבי שמורה הי' צריך להיות סגי ברוב ובאמת כתב השו"מ והסכימו אתו כמה מגדולי ישראל דגם רוב וחזקה לא מהני גבי שמורה - ועל כן הסביר השערי צדק הנ"ל דהענין הוא דכמו דמצינו גבי הבדלת בדיקת סימנים דעוף טהור דלא מהני רוב משום דהבדלה ובדיקה דוקא בעינן ואי לא עבד הכי עבר אעשה כמו כן כאן אף דסמכינן בסתם חטים ואומרים שלא באו מים אליה משום דעפ"י רוב לא התקרב אצל מים מ"מ מ"ע דשמורה לא קיים דשמורה מ"ע היא דצריך לקיים כמאמרו ולא לסמוך על הרוב ורגילות דכל שלא שמר ואף דיודע בודאי שלא בא מים עליו לא קיים מ"ע דושמרתם ואין כאן שמורה להני פוסקים דס"ל דגזה"כ הוא דאינו יוצא י"ח מצה רק בשמורה משעת קצירה וזה פשוט עכ"ד:

וממילא דעפי"ז מיושב מאד מה שהקשה הז"י הנ"ל דדלמא סגי בשומר כזה מה שאינו חמץ עפ"י התורה דא"כ קרא דושמרתם למה לן דהלא זאת ידעינן מבערב תאכלו מצות לחוד ועס"י סברת החו"ד הנ"ל וע"כ דלשמורה יתירה אתי וכהסבר השע"צ הנ"ל - ובזה א"ש נמי מה שראית בשו"ת מנחת שי הנ"ל בסי' ל' שכתב בזה"ל ומדי דברי זכור אזכיר כי זה שנים רבות סיפר לי אדונינו הרב הגאון הגדול מו"ה יוסף שאול אבדק"ק לבוב זצ"ל אשר באה שאלא כזאת לפניו (והיא השאלה דלעיל) והורה להתיר המצית רק שלא ליקח מהן למנות שמורה. והראה לי דברי הרמב"ן חולין גבי ברי לי שלא נגעתי דאף דהוי סרט ברה"ר מ"מ כיון דכתיב משמרת תרומתי וכיון דהוי ספק ל"ה משומר ואני נא הסכמתי לזה דמה ענין שימור דתרומה דפוסל בהיסח הדעת לשימור דמצה מחימוץ והוא ז"ל עמד על דעתו עכ"ד:

ובאמת עפי"ד השע"צ לק"מ דהכא הוי כמו שימור דתרומה דבאה על מ"ע בפ"ע חוץ מחשש חמץ דטל חשש דחמץ הוי סגי בעשה דמצה לחוד וע"כ לאזהרה יתירה ושמורה יתירה אתי קרא דלא יהי' בה שום ספק וספקות אף מעט דמענו - ויובן הדבר עם דברי

הקב הישר בפרק פ"ט דכתב ושמרתם את המצות ראוי להתבונן למה אמרה תורה במצוה זו לשון שימור הנופל על ענין הצריך שימור מן הגזלנים או מן הגנבים אמנם דע כי בהוציא כו' הקב"ה צוה עלינו באזהרת אכילת מצה והמצוה ההוא מכרעת הס"א והמקטריגין שלא יוכלו לקטרג כו' לכן צריכין אנו לשמור את המצות משום חימוץ ונופל ע"ז לשון שמורה ושמרתם את המצות כמו שהוכרח אדם לשמור עצמו מן הגזלנים וחמסנים הבאים עליו להרגו ולקחת את נפשו כו' ועל האי קליפה נאמר וכל הרשעה כולה כעשן תכלה וחלילה להיות להם דביקות בקדושה העליונה אפילו כמלא נימא ולכן איסור חמץ במשהו עיי"ש שעד כמה מן הזהירות צריך שיהי' בעשיית המצות וכמעט ההיסח הדעת פוסל ח"ו בזה ודברי הגאון רבן של ישראל בעל שואל ומשיב כנים ואמיתיים ודע דעפי"ז יהי' מוכרח דשימור דמצה הוא דאורייתא וכשי' הפר"ח ועיין במעדני שמואל ריש סי' ק"ח שהביא חלוקי דעות בזה - ועיין במהרש"ם ח"ב סי' ג' מה שהאריך בדברי השו"מ הנ"ל ועיין קונטרס בן פורת להגאון הצדיק מופת הדור דספינקא שליט"א הנספח לספר אמרי יוסף למרן אביו זצוק"ל זי"ע בחמוש שמות סי' א' שהרחיב ג"כ הדיבור בזה ודו"ק - והנני בזה ידידו דו"ש באהבה רבה ובאהבת עולם:

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

והנה בפנים כתבתי דמן הראוי ליקח את חטים השמורה לצורך מ"ע דמצה לבית ולשומרו כך מכל חשש ועכשיו עלה בדעתי כמה מן הזכות ירכש האדם לעצמו בזה דידוע דמצוה בעידנא דעסיק בה מגינה ומצלי ועכשיו דחטים של כזית מצה הוא בביתו לשמורה נמצא דעסיק בכל עת בשמירת הכזית מצה א"כ היא מסוגלת להצילו מכל רע דתמיד הוא בעידנא דעסיק בה ועיין חולין דף ז' דנשתנו לר' פב"י סדרי בראשית בשעה שהי' עסוק בשמירת החטים למצת מצוה כמו כן כיון דהוא עסוק בכל עת בשמורת החטים לכזית מצה יכול לזכות גם לנסים חוץ לדרך הטבע וד"ל:

סימן קיב

החיים והשלום וכ"ט סלה אל כבוד הרב הגאון המובהק המפורסם בוצינא קדישא חו"פ אור צח ומצוחצח דנהיר ומאיר בכל פינה ועברים לארץ ולדרים רבים הלכו וילכו לאורו מטע קדש מגאוני וקדושי אל כק"ש מרן ר' יואל טייטעלבוים שליט"א אבדק"ק ארשאווע והגליל יצ"ו:

אחרי קידה כמשפט קדם גברא רבה כדכוותי' הנני במודע כי כסף המשולח בעד ספרי הגיעני נכון ומאד נהניתי אשר ספרי מצאה חן בעיניו הבדולחים וחרב שמחתי עד

למאד על הברכה שברכני שאהי' בעזה"י ממזכי הרבים ושאזכה להרחיב גבול התורה והקדושה אשר באמת זה כל חפצי ומגמתי מעודי וחקותי חזקה שברכת צדיק וקדוש ישראל לא יכזב כמאמר חז"ל שברכת ת"ח אפילו על תנאי אינו חוזר ומכש"כ ברכת אדם גדול כמותו ירבו בישראל ובאתי כעת רק ליתן לכהדר"ג וקדושו נ"י תשואות חן שרצה להכירני ולחבב את ספרי בעיני וגם אני לא אוכל להתעלם מלהזכיר לפני כ"ק מרן שליט"א שעוד לא פג מחיכי טעמי התורות והדרשות שדרוש דרש לנו משה שפיר קאמר ה"ה כהדרגנ"י בקיץ דשנת תרע"ח בעת שחנה את פניהעיר נאנאש יצ"ו וגם אני הייתי בתוך הבתים לקבל פני קדשו ולהיות משובתי שבת קדש תחת צלו ושם זכיתי לשמוע מפיו קדשו כמה מילי מעליותא בהלכה ובאגדה ובמוסר מדוברות מלהבות קדשו והרבה דברים ששמשתי בהם בדרשותיי ולדוגמא אעלה על הגליון מה שאמרתי עם דברות קדשו בסדר השבוע ויבא אלקים אל לבן הארמי בחלום הלילה ויאמר לו השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע ורש"י פירש כל טובתן של רשעים רעה אצל הצדיקים ויאמר לבן ליעקב מה עשית ותגנוב את לבבי כו' למה נחבאת לברוח כו' ולא הגדת לי ואשלחך בשמחה ובשירים בחוף ובכנור ולא נטשתני לנשק לבני ולבנותי עתה השכלת עשו יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלקי אביכם אמש אמר אלי לאמור השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע כו' ויען יעקב כי יראתי כי אמרתי פן תגזול את בנותיך מעמי ע"כ - ויש לדקדק טובא במקראי הללו א' כיון דה' אמר ללבן השמר מדבר עם יעקב מטוב עד רע למה עבר על פי ה' ודבר עמו טוב ואמר לו ואשלחך בשמחה כו' דברים טובים ונעימים כאילו את טובתו הי' דורש - שנית קושיות המפורשים מה איכפת לן בזה שידבר עמו טוב ומה שפירש רש"י שטובתן של רשעים רעה הוא אצל הצדיקים הא גופא טעמא בעי למה הוא באמת כן - גם קשה לאיזה צורך הי' לו ללבן להגיד זאת ליעקב יש לאל ידי כו' רק ואלקי אביכם אמש אמר אלי השמר כו' דכיון שכן הוא מעשה לסתור שבאמת אין לאל ידו לעשות עמו רע עוד קשה תשובת יעקב כי יראתי פן תגזול את בנותיך מעמי הלא תתן אמת ליעקב ולא הי' פה דובר שקרים ח"ו ואיך באמת ירא ממנו הלא לעיל מזה כתיב ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ואהי' עמך וכיון שה' הבטיח לו שיהי' עמו מה מקום הי' לירא ממנו ואם כי ידוע מאמרם ז"ל ביעקב שהי' ירא שמא יגרום החטא עכ"ז מ"ט פנים לתורה:

אבל יובנו הדברים היטב עם מה ששמעתי מפי קדשו בהדרשה נפלאה הנ"ל שפירש דברי רבינו רש"י שפירש בתשובת אמנו רבקה על שאלת אחיה ואמה התלכי עם האיש הזה, ותאמר אלך ופרש"י מעצמי ואף אם אינכם רוצים עכ"ל - והיא פלא מה כיון רש"י

ז"ל בזה וגם מה צורך הי' בתשובה כזו הלא אל תתחר במרעים כתיב ואמר לנו, כ"ק מרן שליט"א כוונה נאותה ואמת בזה בהקדמת דברי הגה"ק באגרא דכלה בפסוקים דאחרי כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אלי מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקותיהם לא תלכו - וקשה לאיזה צורך אמר הכתוב אשר אני מביא אתכם שמה וכי עד השתא לא ידעינן זה - ואמר הגה"ק הנ"ל דכבר ידוע דכח הפועל בנפעל וכל הנותן מחנה לחברו הוא נותן גם כחו במתנה זו לחברו וע"כ היו נזהרין קדושי ישראל מלקבל מתנה מאיניש דלא מעלי כדי שלא ישחדו מכחו - ועתה דהקבה"ו הי' מבקש מזרע ישראל שלקחו את ארץ כנען מהכנענים שלא ילכו בחקותיהם וכמעשיהם לא תעשו הי' לכאורה פתחון פה לשאול הלא זה דבר שאי אפשר בטבע כיון דהם קבלו את הארץ מידם א"כ בלתי מכיון הם נשחדים מכחם ע"י שכח הפועל בנפעל וא"כ מהטבע הם מוכרחים לילך בחקותיהם ולעשות כמותם על כן הקדים להם הקב"ה וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה רצה לומר בזה שתדעו שלא הכנענים נתנו לכם את הארץ רק אני נותן לכם את הארץ ע"כ שפיר יש לאל ירכם שלא לעשות כמעשיהם ועוד תרתי לטיבותא יש א' שנגרע כח הכנענים בזה ע"י שנעשה הדבר נגד רצונם וב' שאני הוא הנותן לכם זה א"כ אדרבא עוד נתתי את כחי בכם שתכלו לחיות בארץ בקדושה כי כח הפועל בנפעל א"כ כחי יש בכם וע"כ שפיר אני מבקש מכם את זאת עכ"ד הקדוש בספרו אגרא דכלה והדברים אמיתיים ימתוקים - והוא הענין ג"כ אצל אמנו רבקה ע"ה דלקיחתה ליצחק הי' לתכלית גבוה ורמה ונשגבה מאד לטעת על ידה אומה קדושה ולבנות אתה את בית ישראל חלק ה' עמו ובאמת הי' מדעת אחיה ואביה לעכב את כל המעשה רק אחר דראו דכבר נגמר מן השמים (ובתואל שרצה עוד לעכב באמת קיבל עונשו כמו שפי' רש"י) לא עיכבו עוד וכמו שאמרו בפירוש מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב אבל עוד התחכמו להזיק במפעל הקדוש הזה ע"י שחשבו דרבקה עודה קטנה ודבוקה באמה כמו שאמרו ז"ל בפסוק ותרץ ותגד לאמה א"כ בודאי לא תרצה לעזוב את בית אמה ופ"י דברי פיתוי שלהם תשלחו אותה וא"כ כל הילוכה יהי' על ידם וא"כ שוב יהי' כח הפועל בנפעל וא"כ יהי' כחו של לבן באמצע וא"כ ממילא לא ישיגו את התכלית הנרצה בהלוך רבקה ליצחק ע"כ התחכמה רבקה בתשובתה לרשעים הללו ותאמר אלך וכפרש"י מעצמי ואף אם אינכם רוצים וא"כ לא תוסיפו תת כחכם במפעל הזה כלל וכלל א"כ ממילא לא תכלו להזיק לן כלום בהבנת בנין בית ישראל וא"ש עכ"ד מר הדרגנ"י בתוך אחד השיחים שיח קודש ששח לן בדרשה הנ"ל ודפח"ח ושפתים ישק:

ומכאן ואילך אוסיף אני בעזה"י בבחינה הנ"ל לבאר ענין בריחת יעקב אבינו ע"ה מלבן דזה הי' ג"כ טעם יעקב אבינו שגנב את לבבו בלי הגיד לו כי בורח הוא יען כי הגיע השעה שיעקב אבינו הי' רוצה לילך לארץ הקדושה ולבנות בית הנאמן לה' עם י"ב שבט ה' וכדי שיהי' הקדושה בשלימות הי' רוצה לעשות זאת בלתי התערב בה כלל כחו של אותו רשע היינו שלא יהי' כלל בהסכמת רצונו וממילא לא יהי' שייך בו כח הפועל בנפעל ולבן הרשע הבין את כונתו היטב יען שהי' חכם בקליפה כידוע וטען עמו שלא טוב עשה בזה דכמו אצל רבקה יען שידעה שמה' יצא הדבר ולא נוכל לדבר מטוב עד רע היינו שלא יכלו לעכב על ידה על כן לא הי' מזיק כלל הסכמתינו בזה וכמו שאמרה רבקה אלך מעצמי אף אם אינכם רוצים ויען שהי' כן שוב לא התנגדו כלל על שילוחם אותה בברכה כדכתיב וישלחו את רבקה כו' ויברכו את רבקה א"כ גם אצלך יען כי אלקי אביכם אמר אלי השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע היינו שלא אעכב אותך בהילוכך מכאן אל אבותיך ומסתמא גם אתה ידעת מזה ואתם תלכו מפה אף אם איני רוצה להסכים וא"כ ממילא לא יזיק כלל הסכמתי בזה א"כ מה עשית ותגנוב את לבבי ותנהג את בנותי כשביות חרב למה נחבאת לברוח ונא הגדת לי ואשלחך בשמחה ובשירים בתוף ובכנור ולא נטשתני לנשק לבני ולבנותי עתה הסכלת פשו יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלקי אביכם אמר אלי השמר לך מדבר עם יעקב מטוב פד רע ועפ"י הנ"ל יהי' זה בלשון תימא יש לאל ידי וכי יש לאל ידי לעשות עמכם רע בתמי' הלא ואלקי אביכם כו' ופסוק יש לאל ידי הוא נתינת טעם על ועתה הסכלת עשו שנאמר בתחלה יען דוכי יש לאל ידי לעשות עמכם רע הלא ואלקי כו' א"כ גם הסכמתי לא יזיק לך א"כ הי' לך להגיד לי זאת כדי לשלחך בשירים כמו שעשו עם רבקה אמך דשלחו אותה בברכה והואיל אתה לא עשית כן על כן עתה שפיר הסכלת עשו - ועל זה השיב לו יעקב בחכמה יפן כי אמרתי פן תגזול את בנותיך מעמי והכונה יהי' עפי"ד הגר"א ז"ל בהחילוק בין שני החיבות "עם" או "את" שהם משמות הנרדפים כי תיבת "עם" יורה השיווי בדבר ההוא דקמיירי ופעולת שניהם שוה אך תיבת "את" יורה שהגם ששניהם עושים את פעולה הזאת עכ"ז אין שניהם שוין בדבר זה כי האחד עיקר והשני טפול לו וכמו שדרשו את הטפול לבשרו עכ"ד (עיין מה שפירש בפסוק וילך עם שרי מואב ויחר אף ה' כי הולך הוא וכפרש"י לבו כלבם שוה) וטען יעקב בתשובתו אליו אם כי לכאורה הצדק אתך דאחר דאין בכחו לעכב אין ברצונו היזק בעיקר הדבר וכמו שהי' ברבקה דלא הי' בכחו להזיק ונעכב בנין בית ישראל עכ"ז לא ימנטו משום איזה היזק בדבר והי' מקום קפידא לחול היזק בדבר במקצת מה שלא הי' כן אם לא קבלו אז את

הסכמתו כלל והיינו דידוע דמיצחק ורבקה נולד עשו הרשע ג"כ ורק דהברכה באה מקבה"ו כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק ועשו נדחה לחוץ וי"ל מה שנולד להם רשע זה הי' ע"י הרצון קצת שהי' בזה מצד לבן הרשע והי' קצת כח הפועל בנפעל ומצא מקום לחול בעשו הרשע ועתה דיעקב הי' רוצה שיהי' מטתו שלימה ופסולת נקיה בלתי שום פסולת ע"כ רצה שלא יתערב זר כלל במעשיהו ולא יהי' רצון לבן הרשע בזה אף במקצת דמקצת וע"כ הי' בורח ממנו בני הגיד לו וזה שאמר יעקב בתשובתו פן תגזול חת בנותיך "מעמי דייקא מעמי" שיהיו שוים לי במפעלי כמו שאני הוא כסולת נקה בני שום סוג כידוע שהי' המובחר שבאבות כמו כן רציתי שיהיו שוים ני בפעולת העמדת שבטי יה ע"כ לא יכולתי להגיד לך כדי שנח יהי' כח הפועל שלך בנפעל אף במקצת וא"ש בהבנת הפסוקים בס"ד וגם דברי רש"י יובנו היטב שטובתן של רשעים רעה הוא אצל הצדיקים מפני שכח הפועל בנפעל ות"ש הכל בעזה"י - ובאמת ענין הנ"ל שטובתן של רשעים רעה הוא אצל הצדיקים מטעם דכח הפועל בנפעל והם נשחדו בע"כ מכחם מצאתי ג"כ למרן הח"ס ז"ל בסוף ספר תורת משה בדרשה לחנוך ביהכ"נ עיי"ש מה שכתב בטעם חרבנות של ב' בתי מקדשות שהי' לנו על ידי שהי' יד בני נכר באמצע וע"י כן שלטו בו זרים ובית ראשון על ידי שחטא שלמה בבת פרעה לא עצר כח לבנותו מבלי סיועת חירם מלך צור ועי"ז שלטו בו זרים לבסוף וע"ז כתיב כי על אפי ועל חמתי היתה העיר הזאת מיום בנינה אמנם דוד המע"ה כל הכנותיו שעשה לביהמ"ק השתדל מאד שלא יהי' יד גוי באמצע כלל ע"כ לא רצה לקבל מארונה היבוסי המוריגים והבקר ואמר לא אעלה לאלקי עולת חנם הכל מטעם הנ"ל ועיי"ש מה שהאריך בזה שעד כמה יש ליזהר שלא יתערב כח הגוי באמצע עבודתינו ולימוד תורתינו ותפלתינו - ובזה זכיתי להבין דעת קדושים קדושי רבנן קשישאי משנים שלפנינו מה שדכירנא מימי טליותי בעת שנתחדש החוק של "הקארגרויא" היינו שהרבנים יקבלו תמיכה מהמלכות שכ"ע שמחו לקראתה אבל לרבנים הזקינים צדיקי הדור הי' מוסיף עצב עמה וקטן הייתי בעת הזאת ושמעתי לאמור שהצדיקים הם מתנגדים לזה ולא יכולתי להבין למה יהי' בזה איזה התנגדות - ועתה אני מבין שפיר ועמדתי על דעתם הגדולה כי איך יהי' התורה הזו שנלמד בהיות יד גוי באמצע והם יהיו התמכין דאורייתא דילן וכדברי מרן ז"ל שלא יתערב כחם כלל בענודתינו את השם כי זולת זה ישלחו בה ידי זרים וה' ירחם במהרה על קרן התורה ועמו:

ואסיים דברי בדבר ההלכה ואזכיר קמי' תרי מילתא דתמיה לי בענינא דיומא המג"א תרע"ב סק"ג כתב דאין מצוה בהרבה שמן בנר שידליק גם אחר השיעור דאז שוב אין

מצוה ואין שייך הדור מצוה אלא בשעת מצוה והוא מדרכי משה שם עיי"ש - ולי צ"ע מש"ס דשבת כ"ג דיש לדייק משם דשפיר איכא הידור מנוה בדולק גם אחר השיעור והוא מדאמר אביי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משך נהורי' טפי כיון דשמע להא דרבי יאושע בן לוי מהדר אמשחא דזיתא אמר האי צליל נהורא טפי עכ"ל ופרש"י ד"ה משך נהורי' אינו ממהר לכלות כשמן זית עכ"ל - ועיי"ש בתוס' דקאי אנר חנוכה אבל לנר שבת פשיטא דשמן זית מצוה מן המובחר לפי שהוא נמשך אחר הפתילה טפי משאר שמנים ורק לנר חנוכה לקח משחא דשומשמי משום דנפיש דנפיש נהורא טפי וכדפרש"י דאינו ממהר לכלות כשמן זית ועיי"ש במהרש"א:

ונחזי אנן למה הי' מהדר בתחלה אסמן כזה דמושך נהורא יותר משמן זית דהוא בודאי טוב שבשמנים רם מפני שדולק זמן ארוך יותר משמן זית ע"ז קשה הא על כרחך הי מוכיח נקז גם משמן זית כדי שיעור ח"ש א"כ מה הי' מרויח בשמן שומשמי ואדרבא שמן זית הי' טפי עדיף שהי' דולק בטוב וגם הי' דולק כשיעור הראוי וא"כ מה האי רבותא דשמן שומשמי ואי נימא דלא הי' יודע כלל משמן זית דהוא טוב שבשמנים ז"א דהא כתבו בתוס' דעל שבת תמיד הי' לוקח שמן זית בודאי משום דהוא טוב שבשמנים ורק על חנוכה לחוד הי' מהדר אשמן שומשמי והשתא דגם משמן שומשמי לא לקח רק על שיעור חצי שעה מה הי' מפסיד אם הי' לוקח גם לחנוכה שמן זית כמו לשבת ושיהי' בו שיעור דחצי שפה ומה מעליותא דשמן שומשמי דמשיך נהורא הלא ל"ה צריך להדליק רק זמן חצי שטה ויקח גם משמן זית שיעור כ"כ דידלוק חצי שעה וא"כ לא הי' מרויח כלל בשמן שומשמי טפי מש"ז א"כ יותר מסתברא ליקח שיז דהוא טוב שבשמנים והא ראי' דנלקח גם לשבת וא"כ קשה למה מהדר בתחלה אשמן שומשמי - ודוחק לומר דהריוח מעט שהי' מרויח בשמן שומשמי דהי' סגי בפחות מעט מש"ז משום דמשיך נהורא ואינו ממהר לכלוה א"כ ל"ה צריך ליקח על שיעור חצי שעה כ"כ שמן כמו שהי' מוכרח ליקח מש"ז זה דוחקו ליקח מתחלה שמן שומשמי זה אינו במשמעות הש"ס כלל דודאי לא הי' מצמצם במעותיו להרויח ריוח קטן כזה ועיין בסנהדרין ד' צ"ח ע"ב דאמר אביי לרבה מר הא תורה הא גמילות חסדים מובא בתוס' ר"ה י"ח ע"א הרי דהי' לו מפות גם לעסוק בגמ"ח א"כ ודאי דהי' וותרן כבמוניה גבי דבר מצוה ולא הי' מצמצם ממונו גבי מצוה כדאמרו ז"ל לעולם יהא אדם וותרן בממונו אפילו גבי מילי דהדיוטא כש"כ לדבר מצוה וגם דדרכן של התנאים והאמוראים להשמיעני בדבריהם איזה מדה טובה ודרך בעבדות השם ולא להשמיעני ח"ו מדות קמצנות וגם לשון מהדר משמע שהיו מהדר במצוה גופא ולא בממונא א"כ שפיר קשה כיון דבתרווייהו לא הי' דולק רק

כחצי שעה מה הי' המעליותא בשמן שומשמי יותר מבשמן זית ולמה מעיקרא לא הי' לוקח תיכף ש"ז כיון דהוא טוב שבשמנים - וגם קשה מה דאמר כיון דשמע לה להא דריב"ל הי' מהדר אמישחא דזיתא אמר האי צליל נהורא טפי הרי דהי' נצרך לנתינת טעם אמה דלקח אח"כ שמן זית ולמה הוצרך לנתינת טעם כלל דהא לא הי' מפסיד מידי בזה דהא גם מש"ז לקח שידלק כשיעור הראוי וע"כ משמע מזה דהי' בו חסרון דממהר לכלה יותר משמן שומשמי א"כ מצד הסברא הי' צריך ליקח דוקא שמן שומשמי עכ"ז מצד המעלה שהי' בש"ז דצליל נהורא טפי משמן הנ"ל הי' מוותר על מעלה דמשיך נהורא משום המעלה דצליל נהורא וע"כ הוצרך לנתינת טעם הזה - והשתא שפיר קשה כיון דגם משמן שומשמי לא לקח רק על שיעור חצי שעה וגם מש"ז לקח על שיעור כזה א"כ לא הי' מפסיד מידי ומה הי' צריך לנתינת הטעם דהאי צליל טפי וגם עיקרא דמילתא בעיקר סיפורו דאביי קשה כיון דמאיזה שמן שלקח הוצרך ליקח כשיעור ח"ש מה נפ"מ איזה שמן לקח ואי דרצה להשמיעני דמצוה ליקח שמן זית משום דצליל נהורי' הוי לי' למימר סתמא ובקצרה מה דשמע מריב"ל דמצוה ליקח ש"ז משום דצליל נהורא מה הי' צורך בגוף הסיפור מה דלקח מתחלה:

ועל כרחך צ"ל דאם דהחכמים נתנו שיעור דחצי שעה בהדלקת נר דחנוכה עכ"ז יש בו הידור מצוה בשדולק הרבה אחר שיעורן וכ"ז שנמשך הדליקה טפי יש בו הידור מצוה טפי ע"כ שפיר סיפר לן אביי דרבו הי' מהדר דוקא אשמן שומשמי וכדפרש"י מפני שאינו ממהר לכלה ודולק זמן הרבה אם דידע דש"ז הוא טוב יותר והא ראי' דלצורך שבת לקח תמיד ש"ז וכדברי תוס' הנ"ל פכ"ז הקדים ש"ש משום דמשיך נהורא טפי מש"ז ואם הי' לוקח מש"ז אף במדה היותר גדולה שידלק זמן ארוך עכ"ז אם לקח שמן שומשמי כמדה זו הי' משיך נהורא טפי ע"כ הי' מקדים ש"ש משום מעלה זו - וכך נהג קודם דידע ממעלה דהאי צליל טפי כדי להדר במצות השם אבל לבתר דשמע ממעלה דהאי צליל טפי הי' שוב מהדר אש"ז אם דעי"ז הפסיד המעלה והידור של דליקת זמן אריך יותר מש"ז מפני דכל כמה שלקח מש"ז אם הי' לוקח ש"ש הי' דולק זמן ארוך יותר עכ"ז יען שיש בשמן זית ההידור דצליל נהורא הי' מוותר על ההידור של דליקת זמן ארוך כדי לקיים ההידור של צליל נהורא והטעם דהי' חביב לי' ההידור דצליל נהורא מהידור דדליקה דזמן ארוך הוא פשוט מפני דבש"ז הוי ההידור בשפת עיקר המצוה ובשמן שומשמי הוי ההידור אחר שעת עיקר מצוה ופשיטא דיש לבחור בהידור דהוא בשעת מצוה מלעשות ההידור שלא בשע"מ - ועפי"ז יתפרש היטב דברי אביי אבל אי נימא דליכא הידור כלל בשדולק אחר השיעור א"כ לא יובן כלל דברי אביי בסיפורו

מהטעמים שכתבתי למעלה וא"כ הרי גמרא מפורשת דשפיר יש הידור מצוה בזה שדולק נר דחנוכה זמן ארוך הרבה אחר שיעור הקבוע לה וא"כ דברי רבותינו הפוסקים דהלכה כמותם בכל יום צע"ג בעיני איך לא הרגשו בש"ס ערוך הנ"ל ודו"ק - ובאמת ראיתי בס' זכרון יודא בשם הגה"ק ר' דוד דייטש ז"ל שהי' נוהג ליתן שמן הרבה בנר כדי שידלוק הרבה וכן אני נוהג:

ב) תמי' לי דברי הגאון מהר"מ שיק זצ"ל ששמעתי מפי מו"ח הגאון ז"ל מבוסטרמין שהי' אימר ששמע מפי מורו הנ"ל להסביר דברי המג"א הנ"ל שכ' דאין שום הידור במה שנותן שמן הרבה במנורה שידלק בזמן הרבה יותר משיעור הקבוע לה ואמר המהר"מ שיק ז"ל דזה דוקא לעשות נר של שמן גדול אי קטן על זה אין שום הידור לעשותו גדול בתחלה שיחזיק שמן הרבה אבל אם ככר נעשה הנר גדול יותר מכשיעור אז שפיר איכא הידור למלאותה לגמרי וראי' מרא"ש ביצה כ"ב דלכך המסתפק שמן שבנר בשבת חייב משום מכבה משום דמיד שנוטל מן השמן ונתרחק השמן מן הפתילה הדולקת מכהה הנר עיי"ש ולכך הוי הידור למלאותה ולכך הי' המצוה ליתן במנורה חצי לוג אפילו בלילי תמוז כיון דהמנורה הי' גדולה כדי שיהא סיפוק ללילי טבת הארוכים ולכך הי' המצוה אף בלילי תמוז למלאותו כדי שיהיו דולקין יפה עכ"ד שוב מצאתי זאת נדפס בספרו מהר"מ שיק תל תרי"ג מצות מצוה צ"ח ועיי"ש קפד)

וסברת הגאון הנ"ל הוא נעימה ונכונה מאד אבל לי צ"ע עליו מש"ס ערוך מנחות ד' פ"ט ע"א דפליגי תנאי התם היכא שיערו את המנורה בתחלה לידע שיעורו כמה צריך להדלקת הלילה חד אמר ממעלה למטה שיערו וחד"א ממטה למעלה שיערו יעיי"ש א"כ משמע דהנרות היו גדולות ראוי לקבל שיעור לוג שמן ואעפי"כ לא נתנו בתוכו רק חצי לוג וא"כ הרי בהדיא דאין מוסיף הידור בזה שממלאין אותו - ואין לומר דאחר ששיערו השיעור של הדלקה עשו נרות של חצי לוג ואז שפיר היו ממלאין אותן לגמרי וכדברי המהר"מ שיק הנ"ל - אכתי קשה על המ"ד ששיערו בתחלה ממטה למעלה היינו שבתחלה היו הנרות שבמנורה משיעור לוג ולא נתנו בתוכן רק מעט רבע לוג כפרש"י שם ומפורש בגמרא שם משום דהתורה חסה על ממונם של ישראל ופרש"י שאילו היו נותנין בו לוג לכתחלה ומה שמשייר למחר היו שופכין לחוץ איכא חסרון עכ"ל - והשתא לדברי המהר"מ שיק דיש בהמילוי נר הידור מצוה שוב ודאי דלא הי' לן לחוש על חסרון ממון במקום דצריך להדר במצות המלך מלכו של עולם והוא ש"ס ערוך בר"ה כ"ז ע"א מ"ש דבר"ה הי' מצופה בזהב ומ"ש דבתעניות הי' מצופה בכסף ומתרץ הש"ס התורה חסה על ממונן של ישראל ופריך התם נמי נעביד דכסף אפ"ה כבוד יו"ט עדיף עיי"ש

הרי משום כבוד דיו"ט נדתה הסברה דהתורה חסה על ממונם של ישראל א"כ כש"כ היכא דהוי הידור דמצוה גופא ודאי דנדחה סברא דהתורה חסה כו' וא"כ לכ"ע הי' צריך לשער ממעלה למטה וגם למה אמר המ"ד דממעלה למטה שיפרו משום דאין עניות במקום עשירות ת"ל דאיכא טעמא רבה למלאות הנרות משום הידור מצוה דהוא משום ז"א ואנוהו דהוא יותר עדיפא הרבה מטעמא דמ"ד לשער ממטה למעלה וע"כ מוכח מזה דאין מוסיף בזה שום הידור וצ"ע על מרן מהר"מ שיק ז"ל דנעלם ממנו לפי שעה ש"ס ערוך הנ"ל ודו"ק:

כ"ד החותם בקידה וברגשי הכבוד הצעיר והדל שבישראל.

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

סימן קיג

מה שכתבתי להבי"ד צדק דק"ק מונקאטש יצ"ו בדבר צירוף היתר מאה רבנים באשה מרשעת שמרדה בבעלה ששלחו לידי.

גם אני הפעוט מצטרף בצירופה דרבנן הגאונים להתיר לאיש כ"ה משה זלמן בר' דוד לישא אשה על אשתו המרשעת הנ"ל מהטעמים המבוארים בתשובתם רק הנני רוצה להוסיף עוד במה שראיתי בהיתר השני שכתבו מעכת"ה וז"ל אפילו אם ירצה אדם להסתפק אולי עדיין לא הכשילתו באי' נדה והביאו מרדב"ז ח"א סי' תמ"ה דאפילו לא הכשילתו עדיין מ"מ כיון דהיא אינה חוששת באיסורין ע"ז לא גזרו כלל עכ"ד:

ונראה לי בס"ד להוסיף על דבריהם דבנ"ד אבדה נאמנותה ואינה נאמנת כלל באי' נדה ומטעם שאבאר בעזה"י דנודע מדברי הרמב"ן ריש גיטין דהטעם דהאמינה התורה לאשה על אי' נדה הוא דכיון דנאמנת על עצמה נאמנת נמי על בעלה והכא דאינה חוששת על חילול שבת כי נמצאה לחלל שבת באיסור סקילה וקיי"ל דהחשוד לדבר חמור חשוד לדבר קל א"כ כיון דהיא חשודה על אי' חילול שבת דהוא עון חמור מכרת חשודה ג"כ על אי' נדה וממילא דנפל הטעם דנאמנת על עצמה וממילא דאינה נאמנת על איסור נדה לגבי בעלה (ואם כי מרן הח"ס העלה כמה פעמים בתשובותיו בחו"מ ובאה"ע דמי שחשוד על חילול שבת אינו חשוד על שאר איסורין כבר קיהו בה רבים דהוא נגד המפורש בש"ע יו"ד סי' קי"ט) וגם לשי' התוס' בגיטין וביבמות דנאמנת מטעם בדידה לטבול בנ"ד דנתברר בירור גמור דלא הלכה לטבול במקומה איתרע לה האי מיגו ומה שאמדה דהלכה למונקאטש לטבול אין להאמינה כלל כיון דהוא לה בטרחא יתירה כמו שכתבו הדרת גאונם בתשובתם דהוא לה בטרחא גדולה וכמו שכתב הש"ך ביו"ד סי'

קכ"ז סק"ל דבדבר שיש כו טרחא אין הנשים נאמנים דנשים עצלניות הן עיי"ש ומה גם חזקה דאין אדם טורח בכדי וכיון דיש מקוה טובה וחמה ומוכשר לטבילה בכל העניינים אשר כל נשי הקהלה טובלים שם בקהלתה למה לה לטרוח ולילך למונקאטש ועיין כתובות דף כ' ע"ב ברש"י ד"ה שאין קרובה הימנה שכתב בזה"ל אבל אם יש קרובה הימנה כו' דאם איתא דהלכה אשה יחידה לקבור לא שבקה קרובה הימנה ואזלא לגבי דהך רחוקה עיי"ש - והכ"נ אם איתא דאזלא לטבילה לא שבקה המקוה קרובה דבמקומה ואזלה לרחוקה שבמונקאטש ע"כ פשוט דאינה נאמנת כלל וא"כ אשה זו אבדה נאמנותה לגבי בעלה לענין אי' נדה וא"כ אינה ראוי' לביאה מכח אי' נדה דיש לחוש שמא מקלקתו וכבר אמרו בסוף פ"ק דנדה דאשה דלא חזיא לביאה אין לה כתובה ולא יחזיר עולמית עיי"ש - וא"כ פשוט דיש לו היתר לישא אשה על אשתו הנ"ל ודו"ק - וכעת נתעוררתי עפי"ד הש"ך הנ"ל דבדבר שיש בה טרחא אין אשה נאמנת א"כ במקום דאין מקוה בקהלה ורק צריכה לטרוח למקום אחר איך אשה נאמנת קפט) ואולי מכח דברי הרמב"ן הנ"ל מכח דנאמנת על עצמה נאמנת נמי לגבי בעלה ודו"ק:

ואחתום ברגשי הכבוד ידידם דו"ש וש"ת פ"ק פישטיאן יצ"ו.

נגהי יום ג' לסדר ויצא תרפ"ה לפ"ק

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל

סימן קיד

ביו"ד סי' ר"מ סעי' כ"ב חייב אדם בכבוד אחיו הגדול ובבית לחם יהודא שם כתב דהיינו גדול האחים שנכנס במקום האב ולא לכל הגדול מחברו כן הביא בשם האר"י הקדוש - אולם בספר נגיד ומצוה ח"ב מביא כשם ספר הכוונות להיפך וזה לשונו צריך הבן הב' לכבד את אחיו הגדול וכן כולם וכולם חייבים בכבוד אביו ואמו וזה סוד חז"ל כבד את אביך לרבות אחיך הגדול והסוד שם באורך עכ"ל:

ונראה לי ראי' מש"ס ערוך לדעת הבית לחם יהודא ממגילה דף ט"ז פ"ב דאיתא שם וילכו גם אחיו ויפלו לפניו אמר רבי בנימין בר יפת אמר ב"א היינו דאמרו אינשי תעלה בעידנה סגיד לי תפלה מאי בצירותיה מאחוה אלא אי איתמר הכי איתמר וישתחו ישראל על ראש המטה אמר רבי בנימין בר יפת אמר ר"א תעלה בעידני סגיד לי' עכ"ל הגמרא - ופירש"י ז"ל תעלה קרית לי' ליוסף לפני אחיו מאי בצירותיה מאחווה עיי"ש:

והשתא אי נימא דאחיו הקטן חייב בכבוד אחיו הגדול בשנים בכל אופן אף שאינו גדול הבית א"כ היינו בצירותי' דיוסף מאחיו הגדולים ממנו בשנים דהי' מן הדין שיהי'

הוא מכבד לאחיו וסגיד קמייהו ולבסוף סגדו הם קמיה וא"כ שפיר שייך האי מימרא דרבי בנימין בר יפת דתפלה בעידני כו' גם גבי השתחואה דאחיו לגבי יוסף כמו גבי השתחואה דיעקב ליוסף דהוי ג"כ רק מכח מצוה דכיבוד וע"כ דליכא שום חיוב דכיבוד במקום דהבן ליתא במקום אב ע"כ שפיר מקשה בגמרא מה בצירותי' דיוסף וזה ראי' טובא לדעת הבל"י ויוקשה אשי' הנגיד ומצוה ודו"ק:

ב' אדר תרפ"ו לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

סימן קטו

בעזה"י ב' מו"מ תרפ"ה לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

יראה בנחמה בעיר ה' שמה כבוד ידידי רחומי הרב הגאון הגדול המפורסים ביראתו הקודמת לחכמתו כו' כש"ת מו"ה יונתן שטייף שליט"א דיינא דבה בעיר הבירה בודאפעסט יצ"ו.

אחדש"ה באהבה אבא בקצרה ע"ד אשר בדק לן במכתבו על בני גד ובני ראובן דנאמר עליהם ומקנה רב הי לב"ג וב"ר ובקשו את עבר הירדן הא מבואר בפ"א דביכורים דארץ סיחון ועוג הי' בכלל ארץ ישראל וקיי"ל בב"ק ד' פ"ט דאין מגדלין בהמה דקה בא"י ע"כ קושייתו:

הנה מ"ש דארץ סו"פ הי' בכלל אר"י יעיין בזה באוה"ח הק' שם בפסוק ג' ובפירוש עץ יוסף במדרש תנחומא בפ' מטות ובר"ן נדרים דף כ"ב ע"א ד"ה האי שעתא דכתב ועבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר ולמקצת קדושות ועיי"ש גם בהגהות מצפה איתן בר"ה כ"ה האריך בזה ודו"ק - (ואגב אעיר האוה"ח הק' מפורש שם מה שנאמר הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל דהכונה שלא לקחוה בדרך הטבע רק ה' הכה יושבי' עיי"ש שהאריך לבאר שהי' כיבוש רבים כשאר כיבוש ארץ ישראל וע"כ הי' בה קדושת ארץ ישראל - מבואר מדבריו שאין בין כיבוש ארץ סו"פ לכיבוש שאר ארצות שבא"י - ובאמת בירושלמי דביכורים פ"א אמרו על מתני' דאין מביאין ביכורים מעבר הירדן תני אשר ה' אלקיך נותן לך ולא שנטל מעצמו עיי"ש הרי דיחסו כיבוש סו"ע לעצמם עיי"ש וזה נגד דברי האוה"ח ה"ק וצ"ע):

והנה מה שהקשה הדרגנ"י עפ"י ההקדמה דארץ סו"מ הי' מא"י נלע"ד דלא הי' צריך לזה עפי"מ דמבואר בש"ך חו"מ סי' ח"ט בשם הטור דלא תליא בארץ ישראל רק בישוב ישראל עיי"ש גם בביאור הגר"א שם - (ומפני זה נראה פשוט דהאקאלאניען שנתיישבו

בעתות האחרונים ע"י ישראל דישנו לאיסור זה דאין מגדלין בהמה דקה בהם ומה גם בארץ ישראל ולא ידעתי אם נזהרין בזה וראוי לעוררם על זה) - עכ"פ קושייתו יעלה שפיר אף אי אמרינן דארץ סו"ע אינו בכלל אר"י איך התעסקו ב"ג וב"ר במקנה ובגדרות צאן הא אין מגדלין בהמה דקה במקום שהוא ישוב ישראל ולדעת כמה פוסקים גם ברועה אסור - אולם על האבות הק' לא קשה בפשיטות דדוקא בישוב ישראל אסור והם דרו במקום שרוב הישוב הי' מגוים אבל על ארץ סו"ע שפיר קשה משום דאחר דנתיישבו שמה הי' ישוב ישראל וצ"ע לכאורה.

ולכאורה עלה בדעתי לומר עפי"מ דאיתא בפסחים דף נ' דמגדלי בהמה דקה אינן רואין סימן ברכה לעולם ופירש המהרש"א בחד"א דמיירי בארץ ישראל ואיסורא נמי איכא כמבואר בפרק מרובה אלא דקאמר הכא מה הוא עונשן דעונש שלהן הוא דאינו רואה סימן ברכה עכ"ד (וקצת משמע מדבריו דסובר דאיסור זה תלוי רק בא"י וזה שלא כדברי הטור שהבאתי לעיל):

ואגב אומר שעם דברי המהרש"א הנ"ל דפירש דמה שאמרו דאינו רואה סימן ברכה כיונו בזה לגלות העונש דישנו לאיסור זה ולא לומר דאין בזה איסורא רק דהעונש הוא דאינו רואה סימן ברכה יתיישב מאד קושיית המפורשים או"ח סי' תקפ"ה על מה דכתב המחבר דאינו רואה בו סימן ברכה ורצו לדייק שם נושאי כליו של הש"ע דאין בו איסור רק מה דאינו רואה בו סימן ברכה והקשו ע"ז - ולדברי המהרש"א לא קשה כלל דבאמת יש בו איסור רק דזה עונשו דאין רואה בו ס"ב ודו"ק:

והנה במדרש פ' מטות אמרו אמר להם הקב"ה אתם חבבתם ממונכם מנפשכם חייכם אין בו ברכה שנאמר נחלה מבוהלת בראשונה אחריתה לא תבורך עיי"ש - הרי דבאמת נענשו ע"ז בעונש הראוי לאיסור דאין מגדלין בהמה דקה א"כ י"ל דבאמת עברו על זה והגיע להם העונש הנקצב לזה ואי דיוקשה לכאורה על משה רבינו דנכנס לזה להסכים על ידן - י"ל דהא קיי"ל ברועה שעשה תשובה אין מחייבין אותו למכור מיד הכל אלא מוכר יד על יד הרי דהיכא דכבר יש להן אינו מחוייב למכור בפעם אחת - ע"כ אחר דכבר הי' להן מקנה הי' רשאי למשה להסכים אתם פד שימכרו או ישחטו אותן ואפשר לדייק כן בפסוק ומקנה רב הי' כו' ר"ל אחר שכבר הי' להן:

והן לא מכרו אותן כלל ועברו על איסור דמגדל בהמה דקה וע"כ הגיע להן העונש דאין בו ברכה כמו שאמר להן הקב"ה כמבואר במדרש הנ"ל כן הי' נראה לכאורה.

אבל באמת קשה לומר דעשו איסור בזה ומה גם דהתורה יסכים על ידן ועיין פנ"י סוף גיטין דלא כתבה התורה דאי עיי"ש - אך נראה דהקו' מעיקרא ליתא דכבר מבואר

בש"ס וטור שם דביערות מותר לגדל ואדרבא עוד ראוי לעשות כן כמבואר בפרק כיסוי דם דמעשרת עיי"ש בתוס' ובפסחים ד"נ י"ל דמקומות אלו של עבר הירדן דבקשו היו מיערות והרים לא מקום שדות דמותר לגדל שם בהמה דקה ויש לכוון זה בפסוק דכתיב ויראו כו' והנה המקום מקום מקנה היינו שהי' מקום שראוי לגדל בהמה דקה שהיו יערות ולא שדות וע"כ ממילא לא עשו בזה שום איסור, וא"ש ולק"מ וגם י"ל דמעיקרא מחלו זה לזה ולא קפדו אהדדי וכתקנת יהושע בב"ק ד' פ"א יעיי"ש ואולי מהיט אין נזהרין בזה כעת שעוררתי לעיל ודו"ק - ואחרי מיפלג מצאתי ראי' לזה שכתבתי לעיל דעבר הירדן הי' מקום מקנה ר"ל הרים ויערות ולא שדות מש"ס יומא ד' נ"ט ע"ב דאיתא שם אמר רבי עזים היו לאבא בהרי מכוור ובגליון שם מביא בשם תרגום ירושלמי ארץ יעזר מתרגי' ארפא דמכוור עיי"ש הרי דהיו הרים א"כ הרי שלך לפניך שכיונתי אל האמת בפירוש הכתוב מקום מקנה וא"כ לק"מ קושייתו - אך קשה לי מאד על תרגום דירושלמי הנ"ל דאי נימא דהרי מכוור שבש"ס יומא הנ"ל הי' מארץ יעזר שהוא מעבר הירדן א"כ איך היו העזים מתעטשות מריח הקטורת שהי' בירושלמי וצע"ג ודו"ק:

והנני ידידו דו"ש לנצח מברכו בכוח"ט

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

בשולי המכתב אציג הערה קטנה בענינא דיומא באו"ח סי' תק"נ סעי' ד' כתב בש"ע בשבת קודם לצום מכריז השמש חוץ מט"ב וצום כפור וצום פורים ומפורש שם בביאור הגר"א דדוקא בשאר צומות דברצו תליא (היינו שאין חיוב בזה"ז לצום) ואינן קבועין צריך להכריז אבל צום פורים הוי תענית קבוע והרמ"א שם שכתב דהמנהג שלא להכריז כתב הגר"א דהוא משום דכבר קבלו עלייהו וכחובה הוא עיי"ש - הרי לפי דבריו דשאר הצומות ל"ה חוב קבוע בזמנינו רק חובה דבאה מחמת קבלה משא"כ תענית אסתר הוי חוב קבוע מדברי חז"ל - ולהלן בריש ה' פורים כתב הרמ"א ותענית זה אינו חובה ולכך יש להקל עיי"ש א"כ הוי סתירה לכאורה דהכא משמע דליה חוב כחוב שאר צומות ושם אדרבא מדכתב המחבר דצום פורים אינו צריך להכריז וכפירוש הגר"א משום דהוא חוב קבוע א"כ הרי אדרבא דיותר גדולה החוב של צום פורים משאר צומות וגם הרמ"א נראה דהשכים לזה כמו שכ' הגר"א וצ"ע ודו"ק:

קצ)

סימן קטז

כבוד ידיד"נ עוז הרב הגדול החריף ובקי נפלא הגביר כש"ת מו"ה משה מרדכי מאנהיימער (נ"י) זצ"ל עין עדתינו ומבחר גברינו פ"ק פישטיאן יצ"ו.
ע"ד שאלתו איך הדין בהני דאסור משום נולד כמו ביצה וחלב שנולד בשבת ויו"ט אם קבלו שבת ויו"ט מבעוד יום ועדיין חול הוא אה אסור לאותו שבת ולאותו יו"ט ואת"ל דאסור איך הדין דאם שבת ויו"ט סמוכים זל"ז דמה שנולד בשבת אסור ליו"ט וקבלו שבת בעוד היום גדול אם חשוב כנולד בשבת דיהי' אסור ליו"ט שאחריו משום דשבת מכין ליו"ט ע"כ שאלתו:
תשובה באמת הוא דבר שצריך לעמוד עליה כי הרבה פעמים שכיח דהולכין אחר חלב בפת קבלת שבת ויו"ט וסומכין להתיר משום דהי' עוד יום - והנה כעת אני מוטרד מאד ולא נפניתי לירד לעומקה של הלכה וארשום הדברים לפניו רק בראשי הפרקים מה שעלה לפני במחשבה במושכל ראשון ועדיין לא הבאתים בכור הבחינה ואני סומך עליו ראשי ורובי לגמור הענין מה שהתחלתי לו - ולכאורה נראה לי דתליא בפלוגתא דהרש"ל והטו"ז בסי' תרס"ח אם הקבלה עושה לשבת לכל מילי כשבת דדעת ממהרש"ל דדוקא לגבי תפלה דינו כלילה אבל לשאר מילי דינו כיום וא"כ ממילא גם לענין זה דינו כיום וכנולד בחול דמי ומותר גם לאותו שבת ויו"ט - אבל לדעת הטו"ז דדינו לגמרי כשבת אסור ועיין בספרי משנה שכיר ח"א סי' י"ג שהבאתי מתשו' הב"ח סי' קכ"ו דסובר ג"כ כהרש"ל וכן עיין בדברי הדג"מ שם סי' תרס"ח שהביא מדיני נדה דאפילו לקולא דינו כיום וכן הוא בש"ע יו"ד סי' רס"ב סעי' ז' דדיני מילה לא תלוי בתפלה לא להקל ולא להחמיר וא"כ גם לדין נולד והכנה י"ל דהוי כן דלא תלוי בתפלה ועיין בשאג"א סי' ט"ז דסובר כהטו"ז דדינו כלילה ועיי"ש דסובר דהוא מה"ת כן ובאמת כתב בפירוש השלה"ק במסכת שבת בזה"ל ואפילו אחר עניית ברכו בצבור שזמן קבלה לכל הוא אפ"ה קבלתה היא מדרבנן הואיל ועדיין יום גמור היא וזה שלא כהשאג"א שכתב דהוא דאורייתא - וכן מוכח מריש סי' תע"ב דע"י הקבלה ותפלה ואפילו ע"י הקידוש אין דינו כלילה ממש וכן מוכח מרמ"א סי' תרל"ט ועיי"ש בטו"ז בשם מהר"ל מפראג ולכאורה יש סתירה בטו"ז דבסי' תע"ב נראה דסובר דהקבלה אינו מחשיבו ללילה ושם בסי' תרס"ח משמע דמחשיבו לגמרי כלילה פ"י הקבלה וצ"ע קצא) עכ"פ לכאורה נראה דתלוי בפלוגתא הנ"ל - אך י"ל דבנידון דידן גם הטו"ז יודה דעד כאן לא סבר הטו"ז דהוי כלילה רק לענין שיהי' פטור ע"י קבלת שבת הבא מחובות היום שעבר דכיון דנתנה לו התורה רשות לעשותו שבת ממילא דאזלה מני' החובות דיום שעבר וכמו שכתב שם אבל בזה לענין

לעשותו ממש כלילה מודה דחין בכחו ובזה יתיישבו דבריו שם בסי' תע"ב דהסכים לדברי המהר"ל ודו"ק:

וממילא השתא הכא גבי אי' נולד דתלוי ביום וכיון דעדיין הוא יום שפיר שרי גם לדידי' גם לאותו שבת כן נראה לכאורה אך י"ל לאידך גיסא דהכא לכ"ע אסור דעד כאן לא פליגי הני פוסקים דלעיל אהטו"ז דל"ה לילה לשאר מילי דוקא לענינים שאינן נוגעים למילי דשבת אבל הכא דאיסור נולד הוא ממילי דשבת וכיון דהוא כבר קיבל שבת ממילא הוי דינו כשבת ואית בי' איסור נולד:

ועיינתי במג"א סי' תצ"א סק"א דמתיר לאכול חמץ משחשכה אף דעדיין לא התפלל והבדיל משום דלילה הוא לכל מילי ורק דהחכמים אסרו לענין מלאכה עד שהתפלל אבל איסור חמץ אינו תלוי בתפלה והבדלה עיי"ש קצב) וא"כ י"ל דכמו שאמרו החכמים דדוקא אי' מלאכה תלוי בתפלה והבדלה ולא שארי איסורין כמו כן גם לענין הקבלה בתפלה דוקא איסור מלאכה תלוי בו אבל לגבי שאר דברים תלוי באם היא יום או לילה וא"כ ממילא דכמו שמתיר המג"א לאכול חמץ קודם התפלה כמו כן מותר הכא משום נולד יען דעדיין יום הוא אף דהוא כבר התפלל דהתפלה הוי רק לענין מלאכה ולא לשאר דברים ועיין בתשובת הב"ח שם בפנים ודו"ק ועדיין צ"ע ולא נפניתי לעיין כמו שכתבתי בראש דבריי ולא באתי רק להעיר מקורות ומקומות לזה ודו"ק שוב נזכרתי לעיין ברמ"א סי' רס"ג ספי' י"ז יעיי"ש בטו"ז ובב"ח סי' ק"י בתשובה ובתשו' פני יושע סי' י"ג ובאחרונים ומשם תלמד לכאן ודו"ק:

והנה לענין מה שצידדתי להתיר גם לאותו שבת נראה לי כפת דזה פשיטא דאסור דהא אסור לו לטלטל מוקצה אחר הקבלה וא"כ ביצה זו או חלב זה שנולד לאחר הקבלה מוקצה הוא לו ואיך יוכל לטלטל לאכול - אך לנידון השאלה הב' אם יהי' בו גם משום מכין משבת ליו"ט דהוא משום הכנה דאורייתא נראה לי דשרי באופן שנתלבה החלב בער"ש מבעוד יום ורק דהוא ככר קיבל שבת בתפלה בזה נראה לי דשרי ליו"ט שהוא ביום א' כיון דבאמת עדיין יום הוא וקבלתו לא מהני לעשותו ללילה ממש לכ"ע וכמו שהבאתי למעלה והכנה ביום ולילה תלוי ולא כתפלה כן נראה לי בס"ד לפום ריהטא (וכן הסכים עמדי הרב ר' משה מרדכי הנ"ל) - והנני בזה ידידו דו"ש באהבה:

אור ליום ד' לסדר וארא תרפ"ו לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

ואחר מה שכתבתי בפנים ראיתי שיש לאסור גם משום הכנה כיון דנאסר לאותו שבת שוב שייך בו הכנה ולאסור גם ביו"ט שאח"כ ומקור לזה הוא בתוס' ביצה דף ל' ע"ב ד"ה

פד מוצאי יו"ט האחרון ועיי"ש - אולם מצאתי ברא"ש בסוף פרק בתרא דסוכה דשיטת התוס' הנ"ל הוא דעת רבינו פרץ שם והרא"ש חולק עליו וכן הסכים לדעת הרא"ש הטור בסימן תרס"ה ותרס"ז עיי"ש בב"י ובב"ח ובש"ע לא הכריע בזה עיי"ש במג"א וכנראה דהוא ספיקא דדינא מיהו מצאתי בא"ר שכתב בזה"ל מיהו לעת הצורך יש להקל שהרי כתב רבינו ירוחם שרוב פוסקים התירו ושכן עיקר פע"ל והשע"ת רמז עליו הרי דנקט לעיקר כהרא"ש ולא כדעת התוס' דביצה הנ"ל א"כ גם בנידון דידן לעת הצורך יש להקל ודו"ק:

סימן קיז

המנהג בכל תפוצות ישראל נתפשט דביום א' של סוכות בעת בא איש הישראל אל הבית הכנסת להתאסף להתפלל ומביאים אתרוגיהם ולולביהם בידם כל א' וא' מראה את אתרוגו לחברו והולכין ושבין ממקום למקום לראות ולהראות את האתרוגים זה לזה את יופיו ותוארו ומראיתו והאמת אגיד ולא אכחד כי מיום עמדי טל דעתי לא היתה דעתי נוחא בהאי מנהגא כי לא ידעתי שום תכלית ותועלת מזה ואולי יש בו גם משום יהורא שכל א' מראה כמה פזרן הוא בדבר מצוה וגם למה יעשו איזו פומבי' ופרסהיא בביהכ"נ במה שהולכין ממקום למקום ויש בו קלות ראש ח"ו ועיין בבאה"ט או"ח סי' תקנ"א ס"ק ל"ט שמביא בשם הלקט הקמח שכתב דראוי לחסור מה שנוהגין העמי הארץ להושיט השנופף-טאבאק בביהכ"נ מזה לזה ומזמינים זה לזה דאסור משום דמיקל במורא המקדש עיי"ש וא"כ גם בכאן יש לאסור לכאורה משום זה:

אולם כעת האיר ה' עיני וראיתי שיש למצוא לזה מקור בש"ס והוא ביומא דף ע' וסוטה ד' מיא דאמרינן שם ואח"כ (היינו לאחר קריאת הכה"ג בפרשת היום) כל אחד ואחד מביא ספר תורה מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים ופירש וז"ל להראות נויו של ספר תורה ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה שנאמר זה אלי ואנוהי התנאה לפניו במצות לולב נאה וספ"ת נאה בקלף נאה בדיו נאה בלבלר אומן עכ"ד - הרי דראוי לעשות כן להראות חזותו לרבים שטורח הוא להתנאה במצות השם ע"כ יפה עושין בזה במה שמראים האתרוגים לרבים וכבר סיפר לן הש"ס מר"ג שנתן אלף זוז בעד אתרוג להודיעך כמה מצות חביבים עליו והנח להן לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם ויפה הם עושים ויש לזה מקור בש"ס הנ"ל - אלא דעדיין יש פתחון פה לחלוק דשם בגמרא דיומא הנ"ל קאמר דכל א' מביא מביתו ס"ת וקורא בו היינו דמשמע דהוא אינו עושה יותר רק מה שקורא בו וע"ז יחזו אותן הרבים אבל אינו הולך ומראה ממקום

למקום ואולי דזה אסור משום מורא מקדש וכבאה"ט הנ"ל וא"כ עדיין י"ל דלא יעשו מזה פורסים גדול - ואולי כיון דהוא משום תבבותא דמצוה גם זה שרי ול"ד לבאה"ט הנ"ל דשם ל"ה לדבר מצוה ואינו דומה ג"כ לס"ת דס"ת הוי דבר הנראה גם ממקומו בלי הליכה ממקום למקום דהוא דבר הנראה לעינים משא"כ אתרוג דהוא דבר קטן דאינו נראה ממקומו ע"כ לחבבותא דמצוה גם זה מותר:

ויש להטעים הדברים למה דוקא ביוה"כ חשו להראות חזותם לרבים יותר מבשאר ימות השנה משום דלכאורה יש להקשות עוד קושיא על ש"ס יומא הנ"ל שכל א' מביא ס"ת מביתו להראות חזותא לרבים ופרש"י שהוא תפארת בעליה שטרח להתנאות במצות השם לקיים זה אלי ואנוהו בריבוי ממון ובאופן נאה גדולה ולכאורה הוא נגד ש"ס דשבעות דף ט"ו ע"א דקאמר אלא גדולת במינן מי איכא חשיבותא קמי' שמיא והתניא נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח בעולת העוף אשה ריח ניחוח במנחה אשה ריח ניחוח מלמד שאחד המרבה ואחר הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לאביו שבשמים וכתבו שם בתוס' וכן בחידושי הרשב"א ואע"ג דאמר אחד המיוחד שבעדרו וגבי פרה נמי אמרינן שאם מצא נאה הימנה מצוה לפדותה מ"מ לא הי' לו להתפאר בכך כיון שמצוה בזה כמו בזה אם מתכוין לשם שמים יעיי"ש בתוס' ורשב"א - הרי אף דמצוה להתהדר עצמו במצוה מ"מ אסור להתפאר עצמו בזה וא"כ איך יתפארו עצמם שם ביומא שהם מטריחים עצמם לקיים מצות השם באופן נאה ומהודר ומה גם ביום כיפורים שהוא יום סליחה וכפרה ומחילה ואדרבא הי' ראוי ביום הזה להראות שפלות רוח כדברי הרמב"ם בה' תשובה דרכם של בעלי תשובה להיות שפלים וכמו דאמרו בפ"ב דר"ה כל מה דכייף מעלי טפי:

ונראה בזה בס"ד עפי"מ דראיתי בספר זאת זכרון להקדוש איש אלקים מלובלין ז"ל זי"ע שכ' דאם האדם בעת שמתפלל לשי"ת עבור פרנסה וצורכי האדם חושב כדי שיהי' לו כל ההצטרכות שיהי' יכול לעבוד שי"ת תפלתו תקובל ולא יוכל שום מקטרוג לקטרוג על זה כיון דאינו מבקשו לצרכו רק לצורך שמים ופירש בזה מאמרם ז"ל כל המשתתף שם שמים בתפלתי כופלין לו פרנסתו והיינו עפ"י הכונה הנ"ל פכ"ד הקדושים - ואחרי מופלג מצאתי בספר חסידים סי' ל"א שכתב בזה"ל אם שואל אדם דבר שהוא שבח לבוראו כגון על למוד תורה או דבר אחר מחפצי שמים ושופך את נפשו עליו הקב"ה שומע תפלתו אעפ"י שאין בידו מעש"ט עכ"ל ועיי"ש במפורש שפירש תיבת שואל ר"ל שהוא מתפלל ושואל לשי"ת דבר שהוא שבח לו והיא מתאים עם דברי רבינו הק' מלובלין ז"ל - והנה ביוה"כ שהוא יום החתימה מראה כל א' חזותו שהוא טורח

להתנאה במצות השם ומראה בזה שכל כונתו לפזר לשמים ממונו וממילא יהי' בכלל כל המשתתף שם שמים בתפלתו דכופלין לו פרנסתו וא"כ ל"ה בזה כונתו להתפאר בדרך גאוה וגאון רק הוא בדרך תפלה להראות לשי"ת שכל כונתו בבקשת הפרנסה הוא רק עבור לקיים מצות השם בדרך נאה וכבוד כן נראה לי בטעמא דמילתא דהיו עושין כן דייקא ביוה"כ ונכון היא בס"ד:

ויען שאין לנו בזמנינו ס"ת לכל א' וא' ובמצות לולב מהדרים עפ"י רוב כל או"א פ"כ נשאר בידנו המנהג לעשות כן באתרוג והוא ג"כ קודם גמר החתימה ויגן עלינו מצוה זו להראות חזותו שרוצה להתהדר עצמו במצות השם וכל כונתו בצורך פרנסתו רק לשמים ועי"ז יזכה לכפילת הפרנסה וגם כי הלולב הוא כלי קרב נגד הסא"ח כידוע ממדרש ע"כ יפה הוא המנהג להראות בזה חזותו לרבים ומנהג ישראל תורה הוא ודו"ק:

ודע דמדברי ש"ס יומא הנ"ל יוצא לנו מוסר השכל לכמה בפלי בתים שיש להם ספרי תורות בביהכ"נ שהיו צריכין להגיה אותן ואינם מגיהין ומונחים כה בפיסולן הקהל אומר שהוצאות ההג"ה שייך לבעלים וגם כי הי' להם בהוצאה גדולה להגיה כל אלו הספרים שצריך להגיה, משא"כ לבעלים ל"ה בהוצאה אלא בספר שלו והבעלים מתרשלין בזה וחוץ מה שיש איסור מפורש בזה בה' ס"ת סי' רע"ט שלא להשהות ספר שאינה מוגה שלשים יום עוד יש לראות מש"ס יומא הנ"ל דהמנהג הי' בימים הקדמונים להדר עצמו לפני הבורא כ"ע ביום הקדוש והנורא בספר תורה נאה ואומן נאה ודיו נאה וכפרש"י הנ"ל ועתה איך לא יבושו אלו הבע"ב שמניחים ס"ת שלהם בביה"כ בפסול וחטים על הוצאה קטנה שצריך לזה ומה יפנו ליום הדין שאז ראוי לבא במצות הידור ס"ת כמשמע מש"ס יומא הנ"ל - ולדעתי הי' מן הראוי לתקן חברה מיוחד לזה וליתן מפות שבוע על הוצאה זו וממעות המקובץ בחברה זו יתקנו כל הספרי תורות שצריך להגיה כן נראה בעיני ודו"ק:

ב' בראשית תרפ"ו לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

סימן קיח

כ"ג למב"י תרפ"ו לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

שוכ"ט וי"ל לאהובי שארי הקרוב אלי כבוד הרב הה"ג החריף ובקי בנש"ג כו' כש"ת מו"ה מנחם דוד פריעדמאנן שליט"א דומ"ץ בק"ק וו' ניישטאדט יצ"ו.

אחדש"ה באהבה ע"ד שהביא לפני דבר חדש שתיקן בעירו להכריז בכל מוצאי פסח ע"י השמש שלא ליהנות מן החמץ עד כדי שיעשו וכך ראה המנהג בק"ק מטערסדארף וקצת מפקפקים ע"ז דמשמע מדברי המג"א בסי' תצ"א דשרי מיד ושאל חוות דפרי העני:

תשובה. האמת אגיד כי לא שמעתי זאת בלתי היום וגם אני לא אדע שורש לזה כי על מה ימתינו בכדי שיעשו אם על דברים שנמכרו לנכרי וכעת במוצאי פסח חוזרים ולוקחים ממנו אותו חמץ שנמכר לו נמצא שלא עשה בזה הנכרי שום התחדשות בשבילנו ולמה יצטרך להמתין בכש"י הלא לא אסרו בכש"י רק היכא דעשה הנכרי איזה מלאכה בשבילנו אבל היכא שלא פשה עבורינו כלל מה שייך לכאן כדי שיעשו - וגם לא מצינו כדי שיעשו רק בהביא לנו ביו"ט אבל אם הביא לנו במוצאי יו"ט או במ"ש לא מצינו איסור כדש"י דוק ותשכח בכל מקום שדברו מכדי שיעשו מיירי בהביא לנו או פשה לנו בשבת ויו"ט אבל אם הביא לנו במוצאי שבת או במוצאי יו"ט לא מצינו שגזרו ע"ז - ואם מיירי דעשה הנכרי ככר של חמץ כדי שיהא מוכן תיכף לישראל למוצאי יו"ט ע"ז שפיר אפשר דשייך בי' כדי שיעשו ג"כ י"ל דאין צריך לזה משום כדי שיעשו חדא דבלאו"ה לא ראוי לעשות כן משום פת עכו"ם וגם דנראה לי כמו שכתבתי דלא מצינו איסור כדי שיעשו רק בדהביא לנו ביו"ט או בשבת אבל אה הביא במוצאי שבת או יו"ט לא מצינו שאמרו בזה כדש"י וא"כ כאן בחמץ דלא אפשר שיביא לנו ביו"ט דהא אין לקבל ממנו כמו שנפסק בש"ע סי' תמ"ח א"כ לעולם לא יביא לו רק במוצאי יו"ט ואז שוב לא שייך כדי שיעשו - וטעמא נראה לי כיון דכל טעם דכדי שיעשו הוא משום שלא יאמרו לו כמבואר בתוס' בשם ר"ת וכן הוא דפת הרמב"ם בה' שבת וכ"ז אם הביא לו בשבת. אבל אם הביא לו אחר שבת ואחר יו"ט שוב לא חיישינן שיאמר לו בשבת ויו"ט דחול בשבת ויו"ט לא מיחלף וכעין סברת הרשב"א שהבאתי בספרי משנה שכיר ח"א סי' פ"ז עיי"ש - וגם לשי' רש"י דהוא משום דלא יהנה ממעשה שבת הרי דגם לרש"י כתבו תוס' דדוקא בעושה בשביל ישראל אבל כשעושה לעצמו לא גזרו וכן נפסק להלכה בסי' תקט"ו וכ"ז בשהביא בשבת ויו"ט נראה דעשה בשביל ישראל אבל בשהביא אחר יו"ט לא נראה כלל דעשה בשביל ישראל כיון דלא הביאו עד אחר יו"ט או שבת ובשבת ויו"ט הי' בבית הגוי ואילמלא הי' רוצה לאכלו הי' יכול א"כ לא מיקרי כלל שמו של ישראל עליו עד שעה שנתנו לו א"כ הוי כמו שעשה הגוי לעצמו דלא גזרו בי' כן נראה לפע"ד - וא"כ גם כאן דבכל אופן אי אפשר לו לקבלו ביו"ט וכמו שהבאתי לעיל א"כ אין שייך לכאן כדש"י וכ"ז אי אפילו עשה לו הגוי איזה חמץ ביו"ט האחרון כדי שיהא לו מוכן לאכול מיד אבל אי לא עשה כלל פשיטא דאין כאן כדי שיעשו דהא הנכרי מוכר לו תיכף

במוצאי יו"ט חמץ שלו וכי אסור לן ליקח מהנכרי תיכף אחר שבת ויו"ט קודם שיעור דכדש"י אתמהה - ועיין בסי' תקט"ו דדבר שאין מחובר ואין מחוסר צידה ובתוך התחום שרי מיד וא"כ גם כאן בחמץ אף בלי סברא הנ"ל דהוא רק קונה מהנכרי ובמכירה ליכא איסור כדש"י כמבואר בסי' תקט"ו רק אף אם יהי' מתנה נמי ליכא בזה משום כדש"י דמה מלאכה עשה בזה כמו גבי דינא דאין מחובר ואין מחוסר צידה הנ"ל שוב מצאתי בטור או"ח סי' תר"ט שתמה על הגאון שהצריך להמתין למוצאי יוה"כ בכדי שיעשו וכתב עליו הטור בזה"ל ואני תמה למה צריך להמתין כדי שיחם הקדרה באותו החום שלא מצאנו כן אלא במלאכה הנעשה באיסור אבל זה שטמן בהיתר, איני יודע מה חשש איסור יש בדבר שהצרכו גאוני עולם לדבר בו עיי"ש והוא ראי' לדברינו שלא דברו מכדי שיעשו אלא במקום שנעשה באי' וזולת זה לא אמרו בו בכדי שיעשו:

ונראה לי דהיינו טעמא דלא מצינו לא' מהפוסקים האחרונים שישמיענו במה דמבואר בסי' תמ"ח סעי' ב' דעכו"ם שהביא דורון חמץ לישראל דיצטרך להמתין בכדש"י רק אמרו דלא יקבלנו והיינו כנ"ל דבחמץ לא צריך כדש"י ומהטעמים שכתבתי לעיל - וכעת ראיתי שיש ראי' לזה מדבר ש"ע התניא בסימן תמ"ח סעי' ד' שכתב שם דאין צריך לכפיית כלי להחמץ שהביא הגוי לדורן אם הוא סמוך לחשכה דמשום שעה מועטת כזה עד אחר שתחשך לא חיישינן שיאכל עיי"ש - והשתא אי נימא דצריך להמתין בכדי שיעשו א"כ ל"ה שעה מועטת כ"כ ואכתי איכא למיחש לאכילה ולמה לא צריך לכפיית כלי דודאי שפה מועטת כונתו סמוך לחשכה עד שנעשה חשכה כיון דתיכף יוכל לאכול ליכא למיחש דיאכל עוד קודם חשכה אבל אי נימא דאפילו שנעשה חשכה תמתין כדי שיעשו שוב שפיר יש לחוש דיאכל עוד קודם חשכה - והנה אגב אומר שהס' מעדני שמואל בסוס"י קי"ד העתיק את דברי הח"י שכתב דאין צריך כפיית כלי בחמץ שהביא לו העכו"ם בשמיני דלא חששו בזמן מיעט כזה ונתן טעות למעיינים בזה - כי הפרמ"ג שם תמה על הח"י למה באמת לא יהי' צריך כפיית כלי והניח בצ"ע - אמנם הרב בש"ע התניח תיקן זאת במה שכתב דדוקא בדהביא לו סמוך לחשכה דאז באמת ליכא רק שעה מועטת וקטנה עד חשכה אז באמת ליכא חשש דאכילה אבל אם איכא איזה שיהה משעות באמת איכא חשש אכילה קודם חשכה וצריך כפיית כלי ולק"מ קו' הפרמ"ג וא"כ יש לתמוה על המעדני שמואל שלא זכר דברי הפרמ"ג ודברי ש"ע הרב ז"ל להעתיק אותם להלכה עכ"פ בח"י מביא בשהביא לו מן המנחה ולמעלה והפרמ"ג תמה עליו למה לא צריך כפיית כלי אף על השעות של המנחה ולמעלה עד הלילה והרב בש"ע העתיק להלכה דוקא סמוך לחשכה משמע דאי הי' שוהה איזה שפות הי' צריך

כפיית כלי והשתא אי נימא דצריך להמתין בכדש"י מה מהני לן סמוך לחשכה דהא יצטרך להמתין עד כדש"י וא"כ הי' צריך בכל אופן לכפיית כלי וע"כ דגבי חמץ ליכא כדש"י ודו"ק:

והנה מה שהביא משם המפקפקים שהביאו ראי' מהמג"א סי' תצ"א דמותר מיד וכתב כמ"ע נ"י שכמדומה לי' שהגאון ר' עק"א לא הסכים להמג"א - הנה מדברי הגהות רעק"א בש"ע שם נראה אדרבא דהחזיק בדבריו - וגם הרב בש"ע התניא ז"ל העתיק דבריו להלכה וכדאי הוא לזה לקבוע הלכה כמותו וכתב בפירוש דאין בחמץ משום תוספות מחול על הקודש עיי"ש - והנה לפני רבות בשנים ראיתי לגדול א' במאסף דשנת תרס"ד שהסתפק לשי' הפוסקים דתוס' שבת ויו"ט דאורייתא אי שייך תוס' גם באיסור חמץ והניח בצ"ע - וכעת ראיתי שהדבר מפורש בש"ע התניא שם דאין באיסור חמץ משום תוס' - ואני הבאתי ראי' מש"ס ערוכה פסחים מ"ג דאמרו שם ורבי אליעזר אימא כל לרבות נשים וכי כל לרבות עירובין ופרש"י וז"ל ור"א אימא כל דכרת לרבות נשים כי כל דכרת לרבות עירובו גמי לכרת כיון דליכא תו אוכלין מרבינן נאכלין כדאמרו גבי חלב עיי"ש - ואסיק הגמרא בקשיא והנה בסוכה דף כ"ח אמרינן האזרח לרבות נשים לעינוי ופרכינן בגמרא נשים מדר"י נפקא השוה הכתוב כו' ומתרץ לא נצרכה אלא לתוספות עינוי הואיל ומיעט הכתוב מעונש ומאזהרה הו"ל כמ"ע שהז"ג ונשים פטורות קמ"ל - והשתא אי נימא דאית באיסור חמץ תוספות מדאו' א"כ מה פריך בגמרא דנימא דעירובו בכרת לר"א כיין דליכא לאוקמי באוכלין הא שפיר איכא לאוקמי באוכלין היינו לרבות נשים לתוס' דסד"א דהואיל דמיעט רחמנא מעונש ומאזהרה הו"ל מ"ע שהז"ג ונשים פטורות כמו דאמרו בסיכה והוא ממש בסוגיא דשם ולמה אסיק בגמרא בקשיא - ואם כי ידוע דלכל קשיא יש תירץ וא"כ י"ל דזה הוי באמת התירץ ז"א דכבר כתב הכפות תמרים דלכל קושיא יש תירוץ רק בדוחק ע"כ נשאר הגמרא בקשיא אבל זה הוי תירץ מרווח וא"כ ל"ה שתיק הש"ס מני' כמו דלא שתקו בש"ס דסוכה דהוא ממש חד תירץ ועיין ג"כ בתוס' ב"מ דף ק"ו ד"ה לניסא וכן בתוס' כתובות דף ל"ו ע"א ד"ה ולתני כה"ג ועיי"ש - וע"כ דליכא בחמץ משום תוספות וע"כ שפיר פריך בש"ס ונשאר בקשיא ודו"ק וא"כ יש ראי' ברורה לדברי המג"א וש"ע הרב ז"ל ודבריהם קיימין להלכה ודו"ק:

בהא נחיתנא ובהא סליקנא דנא אדע לפי מיעוט ידיעתי איזה שורש למה שהביא להנהיג להמתין במוצאי פסח בכדי שיעשו - אך כבר אמרו בפרק קמא דחולין גברא רבא אמר מילתא לא מזניחין אותו וכיון שהעיד כן בשם אביו ה"ג שליט"א בודאי יש לו בזה איזה קבלה מאדם גדול וגם כי כתב שמורו הגאון שליט"א ג"כ נוהג כן בודאי אית להו איזה

טעם בזה ע"כ אבקשו שיאבה לשאול בזה את פיהם ולהודיעני דעתם וישלח נא ג"כ דברי אלה המעטים שערכתי פה לפניהם:
כ"ד ידידו ש"ב הדו"ש באהבה ומברכו ברב טוב והדבוק באהבתו כל הימים
ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל
שוב מצאתי לבעל מסגרת השלחן בקונטרס זר זהב לדיני מכירת חמץ שכתב בזה"ל ומה שנוהגין קצת דביום ח' בא הנכרי סמוך לבית וממתין עד צאת הכוכבים שימכור בחזרה אינו נכון כי בזה שממתין ניכר הערמה כו' ונמשך זה ממה שסוברים דיש ששש איסור להסתפק מהחמץ במוצאי יו"ט עד אשר ימכור הנכרי בחזרה אבל באמת מותר להסתפק מהחמץ אחר צאת הכוכבים ויהי' בדעתם שאם יחזיק הנכרי לעצמו החמץ ישלמו לו מה שלקחו ממנו במוצאי יו"ט עיי"ש ודו"ק - הרי דכתב ג"כ דתיכף אחר צאת הכוכבים מותר להסתפק ממנו ולא הזכיר כלל מכדש"י ודו"ק - וכן הוא בספר ברכת הפסח סי' ט"ז אות ה' ואורחות חיים בסי' תמ"ח אות י"ב בסופו בשם הגה"ק מבוטשאטש ובח"ס סי' ק"ט ושו"ת שיבת ציון סי' י"א ובקצש"ע סי' קי"ד ובשד"ח סי' ט' אות כ"ג עיין כדבריהם ועיין במעשה רב להגאון הגר"א ז"ל דהי' משתדל לטעום במוצאי פסח חמץ מובא בשד"ח מע"ר י"ד סוף אות י"א ובספר ברכת הפסח בהגהות פתתי זוטא אות ד' שהביא כשם הרב הקדוש איש אלקים ר' ר' שמעון מיערסלוב זללה"ה זי"ע שהי' נוהג ליתן בערב פסח בבקר איזה פרוטות נשמש שלו שיהי' מוכן לקנות שכר אצל עכו"ם תיכף במוצאי פסח שיהי' לו על הבדלה עיי"ש וכן שמעתי שנהג כן רבינו הקדוש בעל דברי חיים ודו"ק:

סימן קיט

י"ג תשרי תרפ"ו לפ"ק פישטיאן יצ"ו.
גח"ט ושמחת יו"ט וחדות ה' מעוזו לכבוד ידידי הבחור החריף ובקי כמו"ה מאיר חיים אונגער נ"י בק"ק צעהלים יצ"ו בן יקיר לידי"נ הרבני הגביר מו"ה יעקב אונגער נ"י מיקירי קרתא הנ"ל.
אחדש"ה באהבה קבלתי מכתבו ויען כי השעה טרודה בטרדא דמצוה ואין הלבלר יוצא בקלמוסו הנחתי חשובתי על אחר עבור ימי החג הבע"ל אז אקוה אי"ה בל"נ להשיבו כיד ה' הטובה עלי אך כדי להשביע נפשו העדינה המשתוקקת לשמוע דבר מה מפי אציע לפניו רשמי הערות שערו רעיוני היום בשחר קמתי להודות בלמדי שיעורא דיומא

בסוכה ד' ל"ד אמר ר' אבוהו אמר הקב"ה אלי אמרתי שיהיו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן עשו עצמם כצפצפה בראש ההרים עכ"ל הגמרא:

ויראה בס"ד בהקדם מה שאמרתי בענין מה שהאריכו בספרי האחרונים בעלין הכלל שאמרו חז"ל כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט עיין רמ"א סי' תרל"ט ומג"א סי' ל"ב סק"ח ובהגהות רעק"א שם ובסי' תע"ב סק"י ובהגהות רעק"א שם ובח"י סק"י ובמנח"י שו"ת סי' ט"ו ובתוס' גיטין ד' ז' ע"ב (ויש לעיין קצת על הטו"ז בסי' תע"ב שהביא בשם רש"ל דכל היכא דאין צריך להסב אשור להסב ובס"ק ד' כתב דאין חיוב לא על התלמוד ולא על הרב וא"כ איך רשאי להסב דו"ק שם וצ"ע) ועיין בספר שבילי דוד בסי' ל"ח שהאריך בזה אם רשאי להחמיר על עצמו אף שיהי' הדיוט וגם הגה"ק מקאמארנא בספרו עצי עדן במשניות סוכה הביא שהחמירו הצדיקים לישב בסוכה אף בשירדו הגשמים וגם גדול דורינו הגאון הצדיק אבדק"ק מונקאטש שליט"א הביא בספרו הנחמד אות חיים ושלום כסי' ל"ח מכמה צדיקים וקדושים שישבו בסוכות בעת הגשמים ואני אמרתי בישוב דעת הקדושים הנ"ל אשר לכאורה משמע מהגמרא דאין להחמיר בזה דבר נכון בס"ד:

והוא דנראה לי דמה שאמרו חז"ל דנקרא הדיוט לא לגריעותא אמרו כדמשמע לכאורה אלא אדרבא למעליותא אמרו והוא דידוע מצד הטבע דאדם נכבד וחשוב בעיני העולם מפלם דרכיו ושוקל כל פעולותיו ואינו עושה דבר ללא צורך בחנם בלא דבר כי עיני כל מביטים עליו ללמוד ממעשיהו ע"כ אינו עושה דבר לריק רק מה שהוא מן הצורך אבל אדם ההדיוטי שנחשב לכלום אינו מדקדק במעשיו והרבה פעמים עושה פעולה שאין בו צורך כלל והוא ידוע לכל שכן הוא בטבע - והנה רבינו הרמב"ם בסוף ה' לולב כתב בזה"ל השמחה שישמח האדם בעשיית המצוה עבודה גדולה הוא כו' וכל המגיס דעתו וחילק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו (ר"ל בשפת עשיית המצוה) חוטא ושוטה וע"ז הזהיר שלמה ואמר אל תתהדר לפני המלך וכל המשפיל עצמו ומיקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד וכן דוד המלך ישראל אמר ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני עיי"ש - הרי דלגבי קב"ה צריך להיות שפל והדיוט ולא להחזיק עצמו למכובד - ומאן מוכח דבאמת הוא כן דמזה שעובד השם בכל לבו ומקיים מצותיו עוד אינו ראי' דמחזיק עצמו עד שו"ת לשפל והדיוט דמחוייב הוא לקיים מצות השם - אבל כשאנו רואים שעושה ועובד אף בחנם בלי צורך ובלי חיוב הרי זה ראי' ברורה שמחזק עצמו להדיוט ואינו מדקדק במעשיו ועושה אף בלי צורך ולגבי' קב"ה הוא מעליותא גדולה ויתירתא והמעלה העליונה שיוכל להיות אשר כל הצדיקים משתדלים להשיגה

וזה שאמרו חז"ל כל הפטור מן הדבר ועושהו הרי נקרא הדיוט היינו שמזה ראי' שבעיני שי"ת הוא מחזיק עצמו להדיוט והגיע למעלה העליונה משא"כ באם לא עבד רק מה שצריך לעשות אין כאן הוכחה לזה א"כ אדרבא למעליותא אמרו ז"ל האי כללא ולא לגריעותא וא"כ שפיר מותר להחמיר ואדרבא לפי פירושי הוא מדרגה גדולה וכן ראוי ונכון לעשות והיא פירוש נפלא ואמת לדעתי ומיושב דעת קדושים הנ"ל וא"ש וכ"ה שהעירני לדבר נכון ואמת כזאת קצה) (וכעת בהעתקת הדברים לדפוס מצאתי ראי' לפשט הנ"ל מספר חסידים סי' ר"י שכתב בזה"ל אם ראיתי ת"ח שהאריך ימים דע לך שהוסיף דקדוקים על חברו דברים שאינם כתובים בתורה שהרי בפירוש אמרו כמגילה במה הארכת ימים כו' ואין שם דבר א' מן התורה אלא דקדוקים של סברא שאינן של תורה עכ"ל הרי דדרכן של צדיק ם אמיתיים לדקדק אף בדבר שאין בו צורך מן התורה והוא מדרגה גדולה וא"כ לא רחוק הוא לומר שגם מאמר הנ"ל על כונה זו נאמרה וכמו שביארתי בעזה"י) - שוב מצאתי ביד מלאכי בכללי דינים שכ' דכל הפטור מן הדבר כו' לא אמרו אלא בעושה דרך חומרא אבל בשעושה לשם שמים לא עיי"ש ולכאורה דבריו אינם מובנים מהו הכונה לשם שמים אבל במה שאמרתי יובנו היטב ועיין ג"כ שלים ירושלים בירושלמי פא ה"ב ועפי"ז יש מקור לדבריי והם כנים ואמיתיים:

ואם דמוכח מדברי תוס' גיטין ד"ז דאינם מפורשים כפירושי עכ"ז התוס' בעצמם מסקי דהיכא דרוצה לקיים זה אלי ואנוהו רשאי להחמיר וא"כ אם הוא רוצה להדר עצמו לפני המלך מלכו של עולם להראות דהוא שעל בעיניו לגבי קבה"ו דכתב רבינו הרמב"ם הנ"ל דהוא הגדול והמכובד בודאי דמטעם זה רשאי להחמיר וראוי להחמיר ואחר כוונת הלב הן הן הדברים כן נראה לי בעזה"י בבירור דהאי מילתא - וכן הביא הברכ"י בשם זקנו שהחמיר וגם בירך ע"ז והוא על דרך שביארתי אני ודו"ק:

ודע דלפי דכרי הריטב"א בקידושין ד' ל"א דבמצות שלא ציותה התורה בהן כלל ואין שום א' חייב כהן אמרו כלל זה דנקרא הדיוט אבל במצות שאחרים נצטוו והוא אינו נצטווה רשאי להחמיר וע"ז אמרו גדול המצווה ועושה ממי שאינו נצטווה ועושה ועיי"ש - לכאורה נ"כ אינו כפירושי דלהנ"ל אין חילוק - אך עיין בדרשות הר"ן דרוש חמישי בטעם השני של גדול המצוה ועושה ממי שאינו נצטוה דלפי טעם השני של גדול המצוה ועושה ממי שאינו נצטוה דלפי טעם זה אתיא דאדרבא יותר רשאי להחמיר במצוה שלא נצטוו בה כלל שום אדם ממצוה שאחרים נצטוו בה והוא לא נצטוה עיי"ש:

וידוע ממדרש דד' מינים הם נגד ד' כתות בני אדם והערבה הוא נגד אדם ההדיוטי שאין בו טעם וריח והנה אמרו ז"ל סימני הערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק

וצפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למסר - ונראה לרמז עפי"ד הרמב"ם בה' תשובה מדרכי החשובה להיות השב צועק כו ולהיות עניו ושפל רוח עיי"ש - ע"כ הערבה מחזיק עצמה להדיוט וחוטא ומקיים בעצמה קרא דוחטאתי נגדי תמיד ע"כ עלה שלה אדום להורות שנגד עיניה החטאים שעשתה ועלה שלה משוך לרמז על הלשון שהוא משוך וצועק בו תמיד ופיה חלק לרמז שממעט בדבור ואינו כחץ שחוט לשונו ושומר עצמו מדיבורים האיסורים והוא חלק בלי פגם שלא פגם לשונו ועומד על מים רבים לרמז על מקוה טהרה וענוה ובעת שנפרדת מן המים נעשה כמושה נמצא דכל ענין הערבה הוא מרמז על הבעל תשובה והצפצפה הוא בהיפך זה קנה שלה לבן שמחזקת עצמה לצדיק בלי חטא וגם עלה שלה עגול היינו שאינו צועק תמיד לשי"ת וגם הוא הדיוט קופץ בראש וע"כ הוא בראש ההרים וכבר הבאתי דלגבי שי"ת המעלה להיות הדיוט בעיניו וזה הכונה בגמרא הנ"ל אמר ר' אבהו שאמר הקב"ה שיהיו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה היינו שיהיו בבחינת הערבה וכנ"ל ועשו עצמן כצפצפה בראש ההרים היינו שמחזיקים עצמן לנקי ולבן בלי חטא ולקפוץ בראש ההרים כן נראה לי בס"ד בביאור מאמר זה והבן:

ובזה יובן ג"כ מה שמצינו בתפלה שתיקנו לומר בשעת אגודת הלולב ששני בדי הערבה הם כיגד משה ואהרן והוא פלא כיון דהערבה הוא נגד אדם ההדיוטי שאין בו טעם וריח איך נמשלו בו משה ואהרן האנשים היותר גדולים שבעולם - אבל בהנ"ל א"ש שהם אחזו בנפשם מדת הערבה להיות נחשב לפני הקב"ה ולפני כל האדם להדיוט כמו שאמרו ואנחנו מה וא"ש והבן:

ואגב אומר מה שתמה המנ"ח במצוה שכ"ה על רש"י ותוס' דדבר שא"ב שו"פ לא מיקרי לכם א"כ איך מצאנו ידינו ורגלינו בכזית מצה ובבדי ערבה שאין עולין שו"פ איך מקיימין בהן המצוה דבעינן גבייהו לכם והתפלא מאד שלא מצא לא בראשונים ובאחרונים שיעוררו בזה והניח בצ"ע - עוד הפליא על רש"י זיל דהרי גם בפחות משו"פ איכא אי' גזלה וא"כ דין ממון טלה ושפיר מיקרי לכם - ולי כל דבריו לפלא כנראה אישתמיטתי' למרו המנ"ח ש"ס ערוכה גיטין דף כ' דמביא ר"א ראי' מעלה של זית לאיסורי הנאה ואי נימא דמכח איסור ח"ש חשיב דין ממון א"כ ליכא ראי' מעלה של זית לאיסורי הנאה וא"כ קושייתו השני לק"מ ודו"ק שם ותשכח כדברי אולם קשייתו הראשונה ג"כ לא קשה עפי"מ דמסיק שם הש"ס בעלה של זית דחשוב ממון דחזי לאיצטרופא לעלין אחרים ויהי' שוה פרוטה חשיב גם השתא ממון אע"ג דאינו שו"פ יעיי"ש ברש"י וא"כ גם גבי מצה וערבה יש לומר כן דמגו דחזי לאיצטרופא לאחרים דין ממון עלה דבאמת יש בו

שיוו ורק מכח מיעוטו רוצה אתה לומר דאין בו דין ממון וכיון דחזי לאיצטרופי שפיר חשוב ממון וא"ש מאד ולק"מ ורק אדרבא קשה מ"ש רש"י דגבי סוכה יען דלא מטי שו"פ לכל חד לא חשוב לכם, ג"כ קשה לכאורה כיון דחזי לאיצטרופא כל חלק הסוכה דמטי לאחד א"כ שפיר נחשב לממון וצ"ע - ואולי כיון דאינו מבורר לכל א' חלקו לא שייך לומר דחזי לאיצטרופי אבל עכ"פ לשי' הש"ס דגיטין לק"מ (וסהדי בשחק דאחר שכתבתי זאת מצאתי להגאון מהר"מ שיק בתרי"ג מצות בפ' קדושים שכתב לתרץ קושיא המנ"ח הנ"ל מכח דברי ש"ס דגיטין הנ"ל והראני מאד שכיונתי לדעתו הגדולה)

והלום ראיתי להגאון מו"ה ארי' ליב בראדי אבדק"ק לבוב שליט"א דג"כ נתקשה כדברי המנ"ח הנ"ל (ולא הביא מדבריו כלל) איך יוצאין בערבה כיון דלית בה שו"פ והעלה דבר נכון לכאורה דהקפידה הוא דהד' מינים ביחד יהיו שו"פ דולקחתם לכם אד' מינים ביחד קאי - אבל לא הועיל כלום לפענ"ד דאכתי מה יענה לכוות מצה שנתקשה בה ג"כ המנ"ח וע"כ מוכרח לומר כמו שכתבתי מש"ס גיטין הנ"ל דבדבר שהוא מותר כהנאה ורק הפחת הערך הוא משום מיעוטו לזה שפיר מועיל מה שיש בו לצרפו לאחר להחשיבו ממין ואינו דומה לאיסור הנאה שאינו רוה מצד עצמו כלום ובזה מתורץ הכל רק דקשה ארש"י סיכה הנ"ל דלא אמר כן ואולי מטעם שכתבתי כיין דאינו מבורר לא שייך בו חזי לאצטרופי וכנ"ל (יבמהר"מ שיק הנ"ל כתב טעם אחר ברש"י דסוכה ע"ש) ודו"ק:

והואיל שאנו עומדין כעת בד' ימים שבין יוה"כ לסוכות וימי השמחה משמשין ובאין אגידה לו מה שחנני השם אינד בטעמא דמילתא דחג הסוכות נקרא זמן שמחתינו ונראה לי דהוא על דרך שאמרו חז"ל בברכות דף ז' ע"ב משל למה הדבר דומה לאדם שיצא עלו שטר חוב קודם שפרעו הי' ענב לאחר שפרעו שמח עיי"ש:

והנה בראש השנה וביוה"כ מוציאים על האדם שט"ח של חטאים כמי שאנו אומרים בתפלתינו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו ובעשי"ת עד יוה"כ אנו פורעים חוב אינו ע"י תשובותינו וביוה"כ נגמר הכפרה ונשתלמו שטרי חובותינו שהיו עלינו וכבר כתרתי בדרושי שאנו יכולין להיות בטוחים שהשגנו כפרה שלימה ביוה"כ ושנמחק העין לגמרי ולא יש"ר אף רושם עין אחר יוה"כ אם כי אמרו כי ד' חילוקי כפרה יש נראה דזה דוקא אם עושין תשובה מיראה דנעשו שגגות ועודן צריכין כפרה על זה באו ד' חילוקי כפרה משא"כ בשעושין תשובה מאהבה דהעבירות נעשו זכיות א"כ ממילא לית כאן שום רושם יפגם מעין דהא אדרבא נעשה מצוה וזכיה א"כ ממילא לא בעי שוב לד' חילוקי כפרה הא מילתא אמרי מסברא דנפשאי ואח"כ מצאתי כן במנ"ח סוף הלכות וידוי שהעלה כן והנאני שכיונתי לדעתו הגדולה - וכבר כתב הישמח משה בפ'

נצבים דתשובת רבים מיראה ג"כ יש בו מעלת תשובה מאהבה דדוקא ביחיד יש חילוק בין אהבה ליראה עיי"ש - נמצא לפי"ז דד' חילוקי כפרה דוקא ליחיד נאמר ולא לרבים וגבי רבים לא צריך תו למידי ותיכף נגמר הכפרה - וכיון דביוה"כ עשינו תשובה ברבים נתהפך הכל לזכיות א"כ נשלם הכפרה לגמרי ולא נשאר אף רושם עון כלל וזה מה שאמרו במדרש ראשון לחשבון עונות היינו שלא נשאר מהעונות הישנים כלל וכיון ששלמנו השט"ח לגמרי שוב הגיענו לזמן שנוכל לשמוח וכמשל הנ"ל בש"ס וע"כ נקרא ר"ה ועשי"ת ויוה"כ ימים הנוראים משום דקודם שפרעו הוא עצב וחג הסוכות זמן שמחתינו ושי"ת יזכנו לקיים מצות החג בשמחה ובחדוה ולשמוח בשמחה של מצוה כל חיינו אכי"ר

והנני ידידו דו"ש באהבה ושלום אביו ידי"נ נ"י

ה"ק ישכר שלמה טייכטהאל

סימן קכ

שלום לך אהובי תלמידי בן אחותי הב' המופלג מורג חרוץ מתמיד ומצא כדי מדתו כמו"ה שלמה בראנסדארפער נ"י בק"ק האלאם יצ"ו.

מכתבך קבלתי לנכון וע"ד ששאלתני להודיעך בדבר ששמעת מפי לדרוש ולהזהיר את העם שלא יכתבו את "הדאטום" של העמים בשטרי הדיוטות ובמכתבים לרגלי מסחרם כמו שנהוג כעת לקצר שם החדש ודרך משל בשעומדים ביום ג' בחדש אפריל כותבים יום ג' בחדש הרביעי (ע"י רעמישע נוממערן) וכדומה שהוא איסור גמור מן התורה רק יכתבו שם החדש בפירוש ואתה הזכרת את האזהרה זו משמי במסובה של תלמידי חכמים וצחקו עליך כי מעולם לא שמעו מזה וגם לא ידעו איה איסור יהי' בזה ובקשו ממך להראות להם את מוצא מקור לאיסור זה ולא ידעת למצוא זאת כספר ונתביישת מאד:

תשובה. אהובי בני אקוה שבעזה"י יקוים בך מאמר חז"ל על פסוק אם נבלת בהתנשא אם נבלת עצמך בדברי תורה סופך להתנשא עיין נדה דף כ"ז ע"א ומה דאחיכו פלך לאו שפיר אוחיכו עלך ורק מיעוט ידיעתם גרמה להם חוכא זו ולא ראינו אינה ראי' ומקור לדינא הנ"ל הוא בעין יעקב בדברי הכותב בפר"ק דמגילה יזה לשון הכותב שם אמת ויציב מ"ש הרב שמצוה עלינו בכל עת שנזכור החדשים בדרך מנין שיחס אותו מנין ראוי שיהי' בערך אל חדש האביב כי בו יצאנו ממצרים ושלא יהא רשאי שום איש ישראל ליחס מנין שום חדש בערך אל ראש השנה שתחלתה מתשרי דרך משל כו' וגם

היום הזה חובה עלינו להיות נזהרין בזה כו' אבל קריאת שמות החדשים אינו סותר לזה כלל כי גם בזמן הבית מי מעכב בידינו אם נקרא בשם כל חדש וחדש דרך משל שיאמר האומר בהזכירו חדש האביב "מערץ" ועל הסמוך לו "אפריל" ובתנאי שבכל עת שיזכור מנין החדשים יהי' בערך אל מנין יציאת מצרים עיי"ש שהאריך בזה קצו) - הרי בפירוש שכתב דאין קפידא בשמות החדשים (כי באמת השמות אינן מן התורה כי בהתורה לא הי' שם אחר רק מנין ראשון ושני כו' ושמות החדשים שישנם בידינו הם שמות שלקחו מן הגוים וכמו שהאריך שם הכותב וא"כ באמת אין נפ"מ באיזה שם יכנה את החדש רק שידקדק שמנין החדש יהי' למנין שצותה התורה היינו שחדש האביב הי' תמיד הראשון) ויוכל לומר מערץ אפריל וכדומה אבל רק שיזכור אותם שיהיו בערך ומספר לחדש האביב ולא לזמן אחר נמצא דאם יכתוב בשעה שעומד בחדש אפריל שהוא חדש הרביעי א"כ ל"ה המספר בפרך אל חדש האביב רק אל זמן אחר היינו אל "יענער" שהוא באמצע החורף נמצא דיעבור בזה על מ"ע דאורייתא ראשון הוא לכם לחדשי השנה לפי דפת הכותב הנ"ל ע"כ יותר עדיף שלא יקצר שם החדש רק תמיד יכתוב את שה החדש בפירוש למשל אם 3 טען "אפריל" וכדומה אז ינצל מאיסור זה את זה דרשתי כמה פפמים בדרשותיי והוא מפורש יוצא מדברי הכותב הנ"ל וגדולת הכותב ידוע כי הוא אביו של מהרלנ"ח ובדור קדום מלפני רבינו הבית יוסף והב"י מביאו כ"פ בספרו וכדאי הוא לקבוע הלכה כמותו ובאמת העולם אינם יודעים מזה ונכשלין בזה - ואם זכרוני אינו כוזב לי אזכרה שפעם אחת בהיותי טליא כבר תריסר שנין שלחני הרב המאוה"ג הצדיק מסורסים הרב הזקן שבקהל מולדתי ק"ק האלאס ר' ישראל אברהם עדליס זצ"ל (שהי' עוד מכיר את הקדוש בעל ישמח משה ואת הקדושים מדור הזה והי' צדיק גדול ומדקדק במצות מאד) על הפאסט עם איוו והי' כותב את הדאטום באופן הנ"ל היינו שם החדש בפירוש ולא במספר כנהוג ושאלתיו ע"ז ואמר לי שיש איסור בזה ויותר לא שמעתי ממנו כן עולה בזכרוני ואחר שנתגדלתי בתורה בעזה"י ומצאתי לדברי הכותב הנ"ל נזכרתי מה ששמעתי בימי קטנותי מפי הצדיק הנ"ל ובטח שמשם יצא לו דין הנ"ל - ומאפס הפנאי אקצר ואסיים בד"ש ואתה צלח ורכב ע"ד אמת:

ראה תרפ"ה לפ"ק פישטיאן יצ"ו.

כ"ד דודך ורבך

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.

והואיל שספרי נגמר בין המצרים ומצאתי כאן מקום פנוי אציגה פה מאמר אחד מה שאמרתי בדרושי לבין המצרים בספר הדרשות אשר אתי בכתובתם ה' יזכני להוציאה לאורה בביאר דברי רש"י בפ' בחקותי ה' פעמים מצינו יעקב מלא ואיו ואלי' אשר מפני שנטל יעקב משכון מאלי' שיבא ויבשר הגאולה לבניו עיי"ש - והיא פלא למה הוצרך ליטול משכון ע"ז וכי חשיד ח"ו אלי' שלא יהי' בכלל איש טוב מבשר טוב ובטח בלי שום ספק ברגע שיודע לאלי' שהוסכם ברצון השם לגאול בניו מגלות המר בלי שום הכרח חינוכי יעוף מועף כעב קל לבשר להם בשורה הנעימה הלזי ולמה הי' נצרך ליטול ממנו משכון והיא פלא - ונראה לי בזה דבר נכון בס"ד ונקדים דברי הרמב"ם סוף ה' מלכים שכ' בזה"ל ויש מן החכמים שאימרים שקודם שיבא משיח בן דוד יבא אלי' ודברים אלו לא יודע אדם איך יהיו עד שיהיו ודברים סתומים הן עיי"ש - וראיתי לפליתי בסי ק"י בסוף קונטרס בית הספק שעמד על רבינו שכ' שאין החלט דאלי' יבא מקודם דהוא נגד ש"ס עירובין בסוגיא דתחומין דאלי' יבא מקודם וגם מקרא מלא דבר הכתוב הנני שילח לכם אלי' לפני בא יום הגדול והנורא - וכתב לפרש עפי"ד חכז"ל בפסיק אני ה' בעתה אחישנה זכה אחישנה לא זכה בעתה וס"ל לרמב"ם כי סדר ותנאי ביאת המשיח הוא שאלי' יבא מקודם לבשר הבשורה דגאולה רק הני מילי אם נעשה בעתה אבל אם זכו שימהר ויחוש הגאול' ידלג על ההרים וישנה הסדר ואהבה של הקב"ה מקלקל השורה והן הן דברי הרמב"ם כי אין אדם יודע איך יהי' שמא נזכה לבחינת אחישנה ואז אין מוכרח לביאת אלי' מקודם עכ"ד הגאון הפליתי שם - ותורני א' מבוסערמין הנקרא ר' הערש בער טאבאוויטש נ"י כשאמרתי לו דברי הפליתי הנ"ל אמר דיש לפרש דברי הפייט באלי' דמו"ש במהרה יבא אלינו עם משיח בן דוד היינו כשיהי' הגאולה במהרה בבחינת אחישנה יבא אלי' עם משיח ביחד ולא מקודם ונכון הוא -

היוצא מדבריו דביאת אלי' לבשר בגאולה יהיו דוקא כשישראל ח"ו לא יהיו זכאין בבחינת אין עושין רש"מ - והנה מצאתי ברדב"ז סי' שני אלפים רצ"ד שביאר ענין לקיחת אלי' לשמים שהי' משום שהקב"ה חפץ שילמדו סנגורא על בניו ולא דלטורא ומביא מדרש שאמר הקב"ה לאלי' מפני מה הוא תמיד מקטרג על בניו ואינו מלמד זכות עליהם ורואה בצערן של ישראל שהיו מתים ברעב ולא התפלל עליהם ואדרבא אמר קנא קנאתי לה' כי עזבי בריתך עיי"ש שהאריך בזה וע"כ לקחו ה' מעל הארץ - הרי דאלי' הוא קנאי ואף כשרואה ח"ו ישראל מתגוללים בצער אינו מלמד זכות עליהם ורוצה בתשובה שיעשו ישראל תשובה לפני המקום - ע"כ חשש יעקב אבינו ע"ה בעת שח"ו שבניו לא יהיו בבחינת זכה ורק יגרום מעשיהם הרע לתוקף ושיעבוד הגלות ואז יצטרכו לבשורת

אלי' ויען שהוא קנאי אולי לא ירצה לבא לבשרם אף בשעה שבא עת הגאולה עד שיטיבו מעשיהם ע"כ נטל משכון שיהי' מוכרח לבא תיכף בלי איחור וא"ש מאד בהבנת דברי רש"י ז"ל - ובדרוש הארכתי למה נטל ה' פעמים משכון עפי"מ דמבואר בסה"ק דתמוז אב הם נגד שתי עינים וזה שאמר ירמי' עיני עיני יורדה מים וכשיתעלו אלו העינים יתרומם קרן ישראל וזה שרמזו ז"ל כלה שעיני' יפות כו' עיין בסה"ק בני יששכר ואוהב ישראל ועבודת ישראל שהאריכו בזה וע"ז אנו מתפללין והאר עינינו בתורתיך היינו בזכות התורה יהי' הגאולה ויאירו שני החדשים הנ"ל ועם זה בארתי קינת ירמי' פלגי מים ירדה עיני היינו ששני החדשים הויין בבחינת יורדה מים על לא שמרו תורתיך וק"ל - ומבואר בספרים ששני פעמים עין הוא מספר ר"ס ועיין מה שכתבו בפסוק וירא ה' כי סר לראות - והנה ה' פעמים אלי' הוא מספר ר"ס - וע"כ נטל ע"א ה' פעמים משכון מאלי' כדי שיהי' מספר ר"ס ויתעלה השתי עינים ויוגבה ויתרומם קרן ישראל בב"א כי"א -

אמר המחבר מאז שמעתי את שמע הטוב של ידיד נפשי הרב הגאון המפורסים צנא מלא ספרא צדיק נשגב נש"ת מורינו הרב ר"י הלבן שליט"א מלפנים אב"ד דק"ק קאדעל-בורג וכעת ראבדק"ק וועבא יצ"ו מתהלך בגן התבל קול אומר קרא ושנה הרבה עד להפליא וביתר שאת שמעתי לספר בשבחו ביושבי בבוסערמין מגביר א' משם שהי' במרחץ בארטפעלד ובאותו פרק היו שם רבנים גדולים וצדיקים איתני הדור ובתוכם הרב בעל פרי השדה מבאניהאד ז"ל ולהבדיל בחל"ח גם ידידי הרב הנ"ל ושבחו רבנן לדצבי וחמיד ורגיג באורייתא תדירה כי גם שם לא פסק פומי' מגירס' והפליאו כלם איך שהכל לפניו ערוכה וסדירא לומר מלחיץ כמה הלכות גדולות וגמרות בשפה שגורה וסיפר לי גביר הנ"ל שהי' ממקורביו של הגאון מאור הגולה הנ"ל איך שהגאון זלה"ה לא זז מחבבו ושאמר עליו גדולות ונפלאות וביותר הפליא פלאות בבקיאתו הנפלא דכל רז לא אנס לי' ומעת ששמעתי שבחי' דמר ידידי הנ"ל רוח עזה של תשוקה נתעורר בקרבי הכיר את האיש ולהתקרב אליו וברוך ה' שהביאני עד הלום סמוך ונראה לגבולו ומאז באתי הנה התרועעה נפשי אתו בדביקות רוחא ברוחא והננו ב"ה כתרי רעין דלא מתפרשין וחבירים הנוחים זל"ז בהלכה להתעלס באהבים באהבה של תורה וכעת שזכני השם להוציא לאור חלק א' מספרי אמרתי לתת אות על אהבתינו ולדפוס ממנו קונטרס א' מן ספרי התשובות אשר בפניו והוא רק א' ממאה או יותר מאשר לפניו וכלם הם פנינים יקרים מפיקים זיו ומגה ושרשם פתוח עלי ים התלמודים ופוס' אשר גם מהם יש להכיר בקיאתו הנפלא, וקראתי שם הקונטרס בשם דבק טוב לרמז על דביקתינו הנפלא וגם דעת תורה של ידידי הנ"ל היא מסכמת לשם זה והטעימו בטעם לשבח כי מספר האותיות

של שם הנ"ל כוללים השם הק' יב"ק ונשאר אותיות טב - וידוע שטוב לכוונו לכל מי ששרוי בצער ופלא כי מן השמים עוררוני על שם זה ואני לא כיוונתי כלל לזה והיא סלא וד"ל - ויען כי גדרו הגדולים שלא להדפיס דבר בלתי הסכמת גדול הדור הוא מדפיס בתחלה תשובת הגאון מבאניהאד אשר מתוכו יש ג"כ להכיר גידל חשובתו בעיניו וזה יהי' במקום הסכמה ושי"ת ירום קרן התורה בב"א -

קונטרס דבק טוב

סימן א

בעזה"י וועדבויא ג' לסדר וארא עות"ר לפ"ק.

אל כבוד הגאון הגדול דק"ק באניהאד שליט"א.

היות בעניני מקוה כתב התשב"ץ ח"א סימן י"ז מובא בשו"ת מראה יחזקאל וגם בס' חבור לטהרה ד' פ"ה ע"ב שצריכים לחוש לכל החומרות ואף לדעת יחיד לזאת באשר ראיתי שצריכים לעשות איזה תיקון במקוה דפה (עומדת אצל נהר קטן וממנה באים לה המים) אציע בזה שאנה קטנה והוא.

הנה בשלחן ערוך סי' קצ"ח מופסק לדינא בסעי' ל"ו שהמים שבתך המקוה צריכים להיות זרת ממעל לטבור האשה הטובלת - והגאון לבושי שרד העלה בחידושיו לה' נדה סעיף פ"ט שאם לא גבהו המים לכל הפחות יוד גודלין למעלה מטבורה אף דיעבד לא עלתה לה טבילה - לזאת באשר המקוה דפה רחבה מאד מאד ועי"ז תכיל מים הרבה באי אפשר לחמם המים אם יהי' גבוהים כשיעור הנ"ל כאשר כו"כ פעמים הגידה לי זאת האשה הבלנית המחממת את מימי המקו' ולא נשאר לפני רק לחלק חלל המקו' ע"י חומת עץ מקצה דופן המקו' עד קצהו והחומת עץ תהי' עשוי' מנסרי' וכבר הוזכר כזה גם בח"ס יו"ד סי' רי"ג ולעשות כפסק הגידולי טהרה בשו"ת סי' ח' ליקח נסרים שאינם משופים ולקבעם לדופן המקוה במסמרים חדשים בל ימוטו - שאז אין שום חשש משום מעמיד בדבר המקבל טומאה - וגם לקח נסרים שאין בעוביין טפח וכבשו"ת נטע שורק יו"ד סי' פ"ה - ובאשר לא מצאתי בשו"ת אחרונים מי שיפקפק על דברי גידולי טהרה האנו יורני הדרגנ"י אם דעתו הרמ' מסכמת בזה -

עוד באחת ימחול הדר"ג להשמיעני דעתו, הנה ראיתי בביהכ"נ הק' דפה שהש"ץ בהוליכו הס"ת בחזרה מהבימ' אל ההיכל. תמור שה"י לו ללכת מיד עם הס"ת אל הארון הק' הולך מהבימה לאחוריו איזה פסיעות למען יוכלו העומדים שם לנשק הס"ת - ואני אמרתי שלא כן יעשה כי זה זלזול להס"ת כי העם הסמוכים לשם מאחורי הבימה צריכים

לבא לקראת הס ת ולנשקה ולא להוליך הס"ת אצלם - וכעין דמדומי ראי' מירושלמי פ"ז דיומא הן הובא ביתה יוסף סוס"י תקפ"ד בכל אתר את אמר הולכין אחר התורה - וכן בסי' קמ"ט באו"ח שהכל חייבין ללות הס"ת והס"ת תצא ראשונה וראיתי זה רבות בשנים בשו"ת ריב"ם שיינטך שהעלה ג"ב לאיסור עשו ככה ועיי"ש -

כ"ד החותם בברכ' בברך כריעה והנני די"ש וש"ת ע"ע.

ה"ק יצחק וויס.

והשיבני הרב הגאון הנ"ל וז"ל.

ב"ה א' לסדר בא באניהאד יע"א.

שוכ"ט וברכת מז"ט לאהובי חביבי ידי"נ הרב הגאון חו"ב נפלא המפואר וכו' מו"ה יצחק ווייס נ"י דומ"ץ בק"ק וועראבא יע"א.

טרם יהי' כל שיח הנני לברך אותו על אשר הרים ה' כסאו ודגלי לשבת מרומי קרת ויבורך מהמתנשא לכל לראש בכל מיני ברכות ותהלות לאורך ימים ושנים אמן -

וע"ד המקו' פשוט הדבר שאם נשאר עכ"פ מ' סאה במקום אחד לא איכפת לנו הכותל היינו המחיצה ממה שנעשה שאין זה מהוה ע"י דבר המקב"ט כיון דבלאו"ה הי' מקוה כשרה כמבואר בש"ך ס"ק ק"מ ול"ל דאי לח המחיצה הי' זוחל דזחילה לא שייך רק חוץ למקוה ועיין שו"ת נחלי מים סי' ק"ל ד"ה והנה ראיתי - ובענין שהמים יגיעו למעלה מן הטבור עיי"ש סי' קל"ז - ובענין שהחזן הולך עם הס"ת לכל ח' מן הקהל לא ראוי והגון כן וכן בש"ע סי' קמ"ט לא משמע הכי - כתבתי בקיצור כי הנני כעת טרוד גדול - מעמדי הוטב ב"ה ברוב הזמן אני יושב בבית מדרשי מ"מ אינני מוד במזג השוה ונא יזכרני עוד בתפלתו כו' והנני אוהנ"פ מוקירו מאד -

אליעזר חיים בן גנענדיל.

סימן ב

בעזה"י חנוכה תרס"א לפ"ק.

הטור בסי' תר"ע כותב ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות ואין להקל להן וגם יש מקומות שנוהגין איסור בכל היום אין להקל להן משום דברים המותרים ואחרים נוהגין בהן אסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם - והב"י הקשה עליו ויעויין גם בשו"ת ח"ס או"ח סוס"י קנ"ה - והטו"ז תירץ דדמיא לר"ח ועיי"ש, וע"ע בשו"ת מהרי"א או"ח סי' ר"ש - ולפע"ד נ' לחזק דעת הטור ולעשות לו סמוכים למה נהגו הנשים למנוע מלאכ' בימי חנוכה ולכה"פ כל זמן שהנרות דולקות, דהנה כבר דייק בס' חידושי מהרצ"א להגאון הקדוש בעל בני יששכר ז"ל לישנא דהש"ס שבת כ"א ע"ב

לשנה האחרת קבעים ועשאים ימים טובים בהלל והודאה מה היתי' דעת חז"ל שלא קבעו לימים אלו לימי מועד מיד עברו עליהם ימי הנס בשנה הא' שיהי' נזכרים ונעשים בכל שנה ושנה ויע"ש תירץ לזה מהגה"ק זלה"ה - ולפע"ד הי' נ' די"ל שבשנה ראשונה נהגי דין יו"ט גמיר בח' ימי הנס דהיינו שאסרום במלאכ' ובכל יום ויום כשראו בשחר נס שנעשה בלילה עם המנורה עשו אותו היום קודש באיסור מלאכה ואמרו הלל והודאה - **ואמנם** כן התבוננו רז"ל לאסור מלאכה ח' ימים אין זה בנקל כ"כ (ויעוין בתוס' מו"ק ד' ט' ע"א שמה"ט הי' לשלמה המלך להמתין עם חנוכת בית המקדש עד החג כדי שלא יבטל ישראל ח' ימים ממלאכ' וכן בר"ה כ"ג ע"א אמר אביי דמה"ט אין עושין משיאות אמלא משום ביטול מלאכ' לעם ב' ימים עיי"ש - ומה"ט ג"כ אין יכולין להוסיף קרואים בתירה בבו"ה משום ביטול מלאכה כברש"י מגילה כ"א ע"ב ועיין בילקוט ראה בסופו רמז תתק"ו מביא ספרי וז"ל רש"א פסח וחג שאין עונת מלאכ' עשה זה שבעה וזה שמנה עצרת שהיא עינת מלאכה אינו אלא יום א' בלבד מלמד שחס הכתוב לישראל - וכן הביא רש"י משפטים משמי' דמכילת' חמשה בקר וגו' שור שביטלו ממלאכ' משנם ה') ע"כ קבעום בשנה שלאחריו לדורות שיהיו רק ימי הלל והודאה ולא להיות נעצר ממלאכי, ודוגמתו מצינו במגילה דף ה' ע"ב מעיקרא כתיב שהם קיבלו עליהם איסור מלאכה בשנה הראשונה לבסוף ויו"ט לא כתיב כי איסור מלאכ' לא קיבלו לדורות (ועיין פרמ"ג א"א בסי' תר"ע עש"ה) -

והנה הח"ס זי"ע כתב בכמה מתשובותיו ומהם ביו"ד סי' רל"ג וכן שינה דבר זה בהגהותיו למגילה ד' ו' ע"ב שעיקר חנוכה ופורים דאורייתא הם והיינו לעשות איזה זכר והעובר ואינו עושה שום זכר לחנוכה ופורים ביטל מ"ע דאורייתא יעי"ש - (ויעיין בקרית ספר להמבי"ט ז"ל סוף ה' חנוכה כותב שיש למנורה רמז בתורה והן הן דברי הרמב"ן ז"ל ריש פ' בהעלותך וע"ש ויעויין ברקח סי' רכ"ה רמז אחר ובס' המון חוגג פי' ההגדה כותב בפי' הקידוש שבחגים וזמנים לששון ירמוז ג"כ לחנוכה ופורים יעו"ש) והיות האנשים עושים איזה הזכרות שימי ניסים היו מדליקין נרות ואומרים הלל והודאה לזאת סלקו איסור מלאכה מעליהם, אמנם כן הנשים אין מדליקין בפני עצמם וכבר חקר שו"ת שער אפרים סי' מ"ב מובא בא"ר סי' תרע"א ס"ק ג' לדידן שמדליק כל אחד ואחד כדעת הרמב"ם למה לא נהגו גבן שגם הנשים ידליקו בפני עצמן וא"ר מתרץ משום דאשתו כגופו יעש"ה - וח"ס ז"ל בחידושי שבת פרק ב"מ כתב בזה ותו"ד בקיצור הם מפני שבתחל' כאשר הדליקו בחוץ והלכו המהדרין לחוץ להדליק לא נמצאת שום אשה שתהי' ממהדרין כי אין כבודה לצאת בחוץ לעתותי ערב לרה"ר ולהדליק בין האנשים

והשתא אע"ג שכולם מדליקים בפנים מ"מ מנהג הראשון לא זז ממקומו יעש"ה - ומההודאה אשה פטורה דהרי פטורה מתפלה כבמג"א סי' ק"ו ס"ק ב' ומהלל ג"כ פטורה כבמג"א סי' תכ"ב ס"ק ה' ולא נשאר לפניה רק להזכיר חנוכה בברהמ"ז (דבברכה אחת מעין ג' אין מזכירין חנוכה כמובא בשו"ת ויען אברהם חא"ח סי' נו"ן משמי' דהגהות מיימני פ"ג מה' ברכות) ואין זו פרסומי ניסא כ"כ כאמור בתוס' שבת כ"ד ע"א ד"ה מהו להזכיר של חנוכה בברהמ"ז - וגם אם רצונה שלא לאכול כל אות הימים דבר המחייב בהמ"ז הרשות כידה דהרי אין חיבה לאכול עת בימים אלה, והיות שאינה עושה דבר בפועל לפרסומי ניסא קיימו וקיבלו הנשים עליהם לדורות להיות עושים כמנהג הראשון שלא לעשות מלאכה בימים האלה או לכה"פ כל זמן שהנרות דולקות וא"ש מנהגן של בנות ישראל תורה שכתב הטור -
ה"ק יצחק ווייס.

סימן ג

והרב הגאון המפורסם מו"ה יוסף ליב סופר זצ"ל שהי' אבדק"ק פאקש פלפל על דברי אלו וזאת אשר השבתי לו.
את ימין עוז תפארתו קבלתי בשמחה אור יום הששי דשבוע העברה והנה מאשר יקרתי בעיניו נתכבדתי שפלפל בדברי המעטים -
הדר"ג הניח בצ"ע אם חששו חז"ל לדברי קדושת ח"ס ז"ל בחידושיו שלא יצאו הנשים לחוץ לקיים מצות הדלקה שלא יבואו לידי חשרה. האיך לח חששו חז"ל שלא תבאינה בנות ישראל לידי זימה ושיעמום כבכתובות נ"ט ע"ב ע"י שיבטלו עצמן ממלאכ' שמונת ימי חנוכה ולכל הפחות כל זמן שהנרות דולקות הנה החלקת מחוקק אה"ע סי' פ' סק"ז גבי מדיר אשתו שלא תעשה מלאכ' יוצא ויתן כתובה מביא בשם הרב המגיד שאם שלא נזכר בגמרא כמה זמן ההדרה רחוק מן הדעת לומר שאם הדירה על א' או שני ימים שתבא לידי זימה יע"ש וכי כן י"ל שגם על זמן קצר כל זמן שהנרות דולקות אם נמנעות ממלאכ' אין חשש זימה בתוך זמן קצר ומצינו מנהג דוגמתו בטור תצ"ג שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכ' משתשקע החמה בלילי הספירה עד כאור הבקר מטעמים המבוררים שם ונוסף עליהם בברכ"י שם ובשו"ת מהר"ש הלוי ספרדי ז"ל סי ו' אשר זכיתי לראותו בפנים מכרכר כמה כרכורים להעמיד המנהג זה עד חג העצרת יעויין בו. ואף אם נהגו איסור בכל היום אין קפידא מצד שנחוש שתבא לידי זימה ושיעמום מאחר דאינה מנועה מכל מלאכ' שעושות הנשים יעויין בח"מ באבה"ע סימן הנ"ל ס"ק ה' ובאחרונים שם, ודברי הח"צ ז"ל בתשו' סי' פ"ט שכתב שבאמת עיקר כב"י שלא ימנעו

ממלאכ' חולק עליו בנו הגאון יעב"ץ ז"ל במור וקציעה ודימה חניכה לפורים כמובא במח"ב סימן עת"ר - ואמנם מח"ב מדחה דברי מו"ק משום דפורים שאני דמעיקרא כך שלח מרדכי ויו"ט לאוסרם במלאכ', אמנם בפרמ"ג א"א רסי' ת"צ שאיסור מלאכ' בפורים מעצמם קיבלו עליהם יעו"ש ע"ד הפר"ח שחוה"מ לא נקרא יו"ט משום שמותר במלאכת דבר האבוד (ויעוין בח"ס או"ח סי' קס"ח ד"ה והנה דגם אם נקרא יו"ט אין ראי' לאסרו במלאכ') יש חיזוק לדברי היעב"ץ ז"ל והראי' מהימנא -

ובס' חסדי אבות למחותנו של מהרי"ט אלגזי ז"ל בסי' תר"ע עושה סמוכות גדולות למנהג נשים הנ"ל למנוע ממלאכה כל שמונת הימים שטעמן היא שלא יבואו לטעות עצמן לעשות מלאכה בזמן שהנרות דולקות והן החמירו על עצמן יותר מהאנשים יען שנס נעשה ע"י החמירו שלא לעשות מלאכ' אז בכדי שלא יבואו להשתמש לאור נר חניכה והעלה כיון דלסייגא דאיסור' קא עבדי דלא ליתו לידי איסור' דרבנן להשתמש לאורה אין להקל להם כלל ומביא ראי' לזה משו"ת מהר"י הלוי סימן ל"ה דאותם שנוהגים שלא לאכול אורז בפסח אם יודעים שהאורז אינו מחמיץ אלא שרצו להחמיר על עצמן משום תערובותו או משום גזירה דלמא אתי לאחליפן בדייסא אעפי"כ מנהגא היא ואסור להתיר להם אפילו בשאלה. הרי אע"ג דאין החששא ניכרת ורחוק' הרבה מן השכל דילמא אתי לאחלופי בדייסא אעפי"כ מנהגא הוא, ה"נ כיון דחששו הנשים דלמא מיטרדו במלאכתן ולא יביטו בין נר לנר ויעברו על איסור דרבנן וודאי מנהנא הוא ואחר שנו"נ באריכות גדול במנהג זה העלה שרק לנשים שאין להן מה לאכול מצינו להתיר להן בפתח וחרטה לעשות מלאכה בימי חנוכה -

ועל מה שהשיג הד"ג את הח"ץ ז"ל דהרי גם חנוכה נקרא מועד כל המועדות בטלין חוץ כו' צ"ל דסברת הח"ץ ז"ל הי' משום דנקרא מועד בתורה (ר"ח) -

ועיין בספר קהלת יעקב לשון בני אדם מערכת יו"ד אות קע"ג וז"ל יו"ט ומועד אם דבר ואמר חוץ מיו"ט ומועדים שאין חנוכה ופורים בכללי יו"ט דאע"ג דכל יום שיש בו תוספות משתה ושמחה יקרא יו"ט כדאמרינן עבידנא י מא טבא לרבנן וכן בלשון המקרא על יו"ט באנו, מ"מ בנדרים ושבועות הלך אחר לשון בני אדם ואין ימים אלו מבוררים בלשון בני אדם לקרותם יו"ט ומועדים, עד שיאמר הנודר דגם עליהם היתה כונתו ונאמן שאף אנו יש בהם שמחה ועונג (הרשב"א סי' תרצ"ט) עכ"ד -

ומה שהקשה הדרתו דא"כ למה מותרים אנשים במלאכה בר"ח כבר עמד בזה הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג הוקשה לו אמאי לא אסרו מלאכ' משום מוסף ר"ח כיון דעשיית תמיד שאינה מונעת מלאכ' אינה אלא משום דמתי יתקיים ואספת דגנך (כבתוס' ריש

מקום שנהגו) מוספי ר"ח אתאי אין מונעים מלאכי, וי"ל כיון דלא מצי חז"ל לאסור מלאכ' דקרבן צבור של תמיד לא חלקו חז"ל בתקנתם עכ"ל, וכן עמד בזה בשו"ת מהרי"א או"ח סי' רי"ש ותירוצו שם במח"ק תורתו א"פ אין לאומרו דאדרב' ר"ח לא נקרא יום המעשה ודו"ק -

ואגב גררה אמרתי להזכיר מה שנ"ל ליישב מנהג הנשים שנמנעים רק מלטיות ועושים שאר מלאכ' שהי' להן לאסור כל מלאכ' - ולפענ"ד נ"ל לומר שטעמן משים דהרמב"ם ז"ל כתב בפכ"א מה' אישות שעיקר מלאכת הנשים הוא הטווי' מדכתיב וכל אשה חכמת בידי' טיו - ולפענ"ד להוסיף מסוף משלי וכפי' תמכו פלך, ובמשנה סוטה פ"ז עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה וע"ש ברע"ב וביומא ס"ו ע"ב אין חכמה לאשה אלא בפלך וכן באו"ח סי' תקנ"א וע"כ נמנעו דווקא מלטוות משום דזה עיקר מלאכתן המיוחדת להן, ובזה הבנתי מנהגם בירח אב דנהגו דלא למשתי עמרא מכי עייל אב כבירושלמי ר"פ מקום שנהגו חוץ טעם ירושלמי עבור כי השתית יהרסון הוא ג"כ מה"ט וכן במה שנתקשה הב"י על מה שנהגו שלא לעשות מלאכ' להשתכר אבל תופרות בגדי כלי הבית יש ג"כ להביא סמך דכן פסק הב"י גופי' בסימן רנ"א ס"ב לגבי ע"ש -

ומצאתי חידוש בתוס' על התורה פרשת ויקהל פסוק ויבואו האנשים כו' שעיקר ר"ח ניסן ניתן להם ליו"ט שבו הוקם המשכן ואגב אותו ר"ח משמרות כל ר"ח השנה עכ"ד - ובזה יובן מעט דברי ר"מ הספרדי שמפרש ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה' דקאי על כיס כי כן כתיב ראשון הוא לכם עיין באבן עזרא פ' פינחס -

וכן מה שהביא מר הדרתו לחזק דברי המג"א בתר"ע כב"י שיעשו מלאכה משום דגם לגבי שבת חקרו תוס' שבועות כ' ע"ב שלא ישבתו ממלאכ' כיון דאינן בזכירה אינן בשמירה גם בזה עמד בשו"ת מהרי"א הנ"ל לחזק בזה דברי ירושלמי שבתוספות פסחים ד' נ' ע"ב דרק עד דתתפני סידרא במוצאי שבת מנהגא משא"כ גבי חנוכה ור"ח איכא טעמא ודלא כהח"ץ יע"ש בארוכה - ונהירנא שבס' החיים להגה"ק מהרש"ק ז"ל מחמיר לענין אמירת הלל לנשים בר"ח משום דיו"ט שלהן הוא יעו"ש -

וע"ד מה שהעיר מר עוזו דהרי מניעת מלאכתן הוא בבית ולא שייך פרסומי ניסא - ולע"ד כיון דכל כב דה בת מלך פנימה לא נתחייבה לפרסם רק לפני בני הבית ואי דא"כ תדליק ג"כ שם בזה י"ל לא חלקו חז"ל בין הדלקה להדלקה - וגם על מה שהשיג דאם אין לה בעל או כשהאיש הרחק מביתו מחוייבת להדליק י"ל כיון דעפ"י הרוב אינה מדלקת דעפ"י הרוב בימי החורף כל איש בביתו סמך לדבר מילקוט ישעי' סי' מ"ז הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה מהחג עד חנוכה מקרי שאינה עושה זכר בזה לנס -

ע"ד קושיית הדרתו בשולי מכתבו ע"ד רש"י ז"ל בתענית ט"ו ע"ב בהאי דאין גוזרין תענית בר"ח חנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין שכ' דבדר"ח לא כתיב משתה ושמחה שהקש' הדרתו הרי בפורים כתיב משתה ושמחה - כבר עמד בזה בתיו"ט שם ותירץ משום דלא אקרי מועד אע"ג דאקרי יו"ט לא זה לשון מועד שנקראים המועדות בתורה - וצ"ל שחכז"ל השאילו לשון מועד על חנוכה ופורים - ודברי רז"ל שכל מועדות בטלין חוץ פורים הובא ברמב"ם ספ"ב מה' מגילה שכתב וז"ל ואעפ"י שכל זכרון הצרות יבטלו שנאמר כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתמו מעיני ימי הפורים לא יבטלו שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היאודים וזכרם לא יסוף מזרעם, והגהות מיימוני שם הביא רק מקור לראשית דברי הרמב"ם שמגילת אסתר לא תבטל לימות המשיח שזה ירושלמי מגילה - אבל סוף דברי הרמב"ם בוודאי הן הן דברי רז"ל כל המועדות בטלין חוץ מחנוכה ופורים וכמו שהוא בפיוט לפ' זכור וע"ע בספר חסידים סי' שס"ט, והיות שכבר עברה חצות לילה אסתגר בזה ואחתום בכל חותמי ברכות עתירת מוקירו ומכבדו כערכו הרם ונשא -
ה"ק יצחק ווייס.

סימן ד

ואלו מן ההלכות בענין אמירת תהלים וזמנים המיועדים לאמירה.
בענין אמירה מידי יום אי קידם או לאחר התפל' עיין מחה"ש או"ח סימן ו' סק"ו היטב. ואני הרהרתי ומצאתי שוב כן בספר אמרי צדיקים משמא דעיר וקדיש בעל ש"ט ז"ל זי"ע ועכ"י שיותר טוב לאמר אחר התפלה משים שאנחנו תשים מאד בענין הכוונה חלושי כח ואם ירמר קודם התפלה אז יאמר התפלה עיף ויגע עיי"ש -
אם רשאים לומר עוד קודם אור היום זה לשון חיים שאל ח"ב סי' כ"ה הרב האר"י ז"ל הזהיר שלא יקראו מקרא בלילה - וההולכים אחרי ההדרי"ם מנהגי האר"י זצ"ל אין קורין אפילו אחר חצות מקרא ושמעתי מהמקובל המופלא ח"ק כמהר"ר שלום שרעבי זלה"ה שה' מפקפק על מה שנהגו לקרות בבתי כנסיות סמוך ליום תהלים ונתפשט מנהג זה בכל ארץ ישראל שיש חבורות לזה והי' אומר שאולי אין תהלים בכלל אזהרת הרב ואין ולאו ורפי' בידי' והמקובלים נמנעים לקרות תהלים בחול כל שלא האיר היום עכד"ק - ועיין ברכות ד' ע"ב עד חצות הי' עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות עיי"ש ואפשר דע"ז סומכין העולם.
הגה"ק המגיד דטריסק ז"ל בספרו מגן אברהם בהפטרת דברים כה לשונו תיקון הדבור הוא בשבת ולכן יאמר כל ספר תהלים בלי הפסק שום דיבור ואפילו ביה"ר רק ג' פסוקים

לכו נרננה מתחלה וג"פ מי יתן מציון לבסוף ויחזור המזמור אשרי האיש כדי שיהא נעוץ סופו בתחלתו ויש כונה בזה שזה תיקון הדיבור - ופר"ח בסי' תי"ז מביא מנהג ירושלים ביום משמרת ר"ח אחר חצות קורין כל ספר תהלים ובין ספר וספר מאריכין בתחנוני' - ועיין ג"כ בזה בספר סגולית ישראל מערכת ימים גבי יום כ"ח ע"ש -

שמחת הרגל בלימודים דף ו' ע"א נכון הדבר ללמוד בשבועות ספר תהלים כלו שהוא יום הילולא דדוד מלכנו ונקדמה פני יוצרינו יתברך בתהלה לדוד אשר שר ע"ש והארכתי בעז"ה בספרי ביכורי מעשיך על ה' חג עצרת ה' יזכני להוציאה לאורה - בענין אמירתו בת"ב וירחא דאלול עיין מ"ש בקונטרס הכללים באות תהלים - בענין אמירתו בר"ה עמג"א ריש תקפ"ד וכה לשון הקדמת תירי זהב על שיה"ש מנכד הגאון הנ"ל ז"ל בעמוד ט"ז תיקן תקנות טובות ואחת מהן שהולכין בר"ה אחר אכילה אנשים ישרים לביהכ"נ לומר תהלים עד זמן המנחה כדי שלא ילכו בטל ביום הקדוש הזה ע"ש ועיין בעבוה"ק מענין אמירת תהלים - ע"ד אמירה בעיש"ת ובר"ח אלול עיין מטה אפרים -

בליל יו"כ בביהכ"נ ד"מ בסי' תרי"ח בליל הו"ר עיין בס' לב דוד פרק ל"ב ד"ה וכבר בהקדמת תו"ז הנ"ל בעמוד ההוא - ועיין ג"כ ע"ד לומר תהלים פ"א בשבוע בפלא יועץ אות תהלים - אם מותרים לאמרו בע"פ ח"ס יו"ד בתשובה קצ"א ד"ה איברא -

איזה מזמורים קודם התפלה - עיין בהנהגת הטובות דבעל ישמח משה ז"ל שבסוף תפלה למשה אות ל' כה לשונו קודם כל תפלה יאמר קצת תהלים ובפרט סי' כ"ה ויכוין למסור נפשו על קדושת ה' וסי' נ"א ויהרהר מאד בתשובה וסי' פ"ו - ועיין ג"כ בהנהגת אדם להגאון ר' דוד אפפענהיים ז"ל סוף פ' שני -

כה לשון נוב"י מה"ק באו"ח סימן ל"ה בתיקוני תשובה לבע"ת אחד. ידבוק מאד בשירות ותשבחות של דוד המלך ע"ה שזה דבר גדול להלהיב בלב האדם אהבת הבורא ב"ה אבל שאר תפלות ותחנונים אשר חדשים מקרוב מדורות מועטים לפני דורינו ירחיק מהם ובאתר דליעיל ירקא ליעול בישרא וכוורא הם שירותיו של דוד שבוודאי מיעילים עכ"ל -

בשוח"ט מזמר קכ"ד כל עשרים שנה שהי' יעקב בבית לבן אמר ט"ו שיר המעלות שבס' תהלים וכל ספר תהלים ע"ש וטוב טעם עיין בנזה"ק ב"ר פרשה ס"ח אות י"ד עש"ה -

בירושלמי יומא פ"א הלכ' ו' שקראו לפני כה"ג בליל יוה"כ בתהלים שטעמן מסיג השינה - ואפשר לזכר זה קורין תהלים בליל יו"כ דהרי נעורים לזכר זה כדכתוב בטור סי' תרי"ט -

בע"ז דף י"ט ע"א שכפי' ר' שמעון ללוי ואייתי תהלים ע"ש ובמהרש"א עיין בהקדמת המלבי"ם לתהלים ד"ה בית קודש הקדשים כל מה שכולל ספר תהלים עש"ה -

בענין אמירתו בעד החולה ר"ל כה לשון ספר עיני ישראל במס' שבועות די ט"ו יש לתמוה על מנהג ישראל שאומרים תהילים בשביל חולה וכדומה הלא בשביל רפואה אסור וכדי ליישב קצת המנהג אני אומר עפ"י מ"ש הת"ח דהקשה (מה מקשה גמרא על ריב"ל האיך עביד הכי דקרי להני פסוקי וגני) הלא אמרינן חש בראשו יעסוק בתורה ותי' דכונת הש"ס הוא בזכות התורה שעוסק בה נתרפא והכא אמרינן דאסור להתרפאות היינו עס"י דרך סגולה וא"כ הכ"נ אומרים תהלים שזכות אמירה יעלה לאותו חולה - ולפי"ז מה שמלקטין מזמורים ואומרים להם דוקא אין ראויין לומר וכמ"כ פסוקי תמניא אפי' שאומרים עפ"י אותיות שם של החולה וזה דומה לדרך סגולה לדעתי הקלושה זה וודאי אסור עכ"ל -

בס' לשון חכמים ח"ב ד' ט"ו ע"ב בקצת מקומות נוהגים לומר תהלים על הנפטר כדי להגן עליו ואין בזה משום לועג לרש כיון שעושין לכבודו ולהגן עליו ודאי ניחא לי' בכך - וכן תקנתי פה בח"ק ג"ח לומר תהלים אצל הנפטר ולהתפלל על כל ספר תהלים התפלה שתיקן אבי מורי על זה בס' החיים כי כל מזמר שבתהלים מסוגל להבריח הקליפות -

בס' בית דוד לא' מגאוני קדמאי מחכמי ספרדים ז"ל דף קט"ו ע"ב בפי' מחזור יו"כ פה לשונו דפסוקי תהלים יכוון בסתם שהוא אומרם לפ' מה שכיון דוהע"ה עכ"ל עיי"ש - בס' קיצור ליקוטי מהר"ן שעיקר כח אמירת תהלים בימי הספירה עיי"ש -

בס' כתר שם טוב דף ל"ח ע"ב כה לשונו מזמור לדוד אמרו רבותינו כל מקום שנאמר מזמר לדוד מנגן ואח"כ שורה עליו שכינה מזמר להביא רוה"ק לדוד וכל שנאמר בו לדוד מזמור שרתה עליו שכינה ורוח הקדש ואח"כ אומר (מזמור) שירה - והנה באמירתינו ספר תהלים יש לנו לבוש ולהלכם אימתי רוה"ק שורה עלינו קודם האמירה או אח"כ ע"כ יראה לומר בקדושה בטהרה באימא ביראה עכ"ל - ושי"ת יערה עלינו רוח טהרה לומר לפניו שירות ותשבחות בכונה זכה וברורה לעורר חבצלת השרון להסר מנו כעס וחרון אכי"ר -

ה"ק יצחק ווייס.

סימן ה

בעזה"י פ"ב מ"א למב"י תרס"א לפ"ק.

המנהיר ומאיר סהר וחרס ישפיע ששון ושמחה לחג העצרת לה"ה עטרת תפארת ישראל הרב הגאון האמיתי שר התורה מאור הגולה מו"ה שלום מרדכי הכהן שליט"א אב"ד ור"מ בק"ק ברעזאן יע"א.

אחרי קידה חמש מאה כו' נסתפקתי זה זמן רב באם לא יכולתי להשלים הפרשה עם הצבור קריאת שמו"ת ונדחתי עד שבת הבאה האיך לעשות אם השלמת שמו"ת דשבוע העברה קודמת משום תורת ה' תמימה עם באפשר שנאמר גם בזה קפידת המגיד למרן הב"י זי"ע להשתדל לבא בהשכמ' לביהכ"נ בכדי להתפלל כסדר כמובא בבאה"ט סימן נ"ב או יש לדמות השלמת הקריאה לדין תפלה בסי' ק"ח שמופסק להקדים החובת שעתא תפלה של עכשיו מראש מקדם ואח"כ להשלים התפלה הנדחית מזמנה -

ושוב נפל בדעתי לפשוט הספק מדברי הכרם שלמה בסי' קליה ס"ב ע"ד הרמ"א באם בטלו בשבת אחת הפרשה מלקרות בצבור לשבת הבאה קורין אותה פרשה עם פרשה השייכא לאותו שבת כתב שבס' צנצת המן פסק לקרות חיובא דיומא מקודם ומדמה לתפלה דחיוב קידם לתשלומין - אמנם בס' לשון חכמים כתב דאותה שבטלו צריכים לקרות בראשונה ואח"כ חיובא דיומא דתורת ה' תמימה וצריך כסדרן, והעיד בשם הגאון הנוב"י ז"ל שפסק כן בשנת תקמ"ד שביטלו קריאת התורה בשבת מחמת תגבורת המים וע"ש - והרהרתי שגם לענין השלמת שמו"ת יש לעשות כהנוב"י (ועיין בנוב"י מה"ת לאו"ח סוס"י ט"ו כתב וזה לה"ט ועוד איכא למימר שהדילוג מצד עצמו אינו נכון שהתור' וודאי יש לה סדר בכוונה מכוונת סמוכים עשויים באמת ואפילו למאן דלא דריש סמוכים היינו דלא ניתן לידרוש אבל וודאי שהכל בכוונה מכווצת מנותן התורה ולמה זה ידלג ויפסיק להפריד בין הדבקים עכד"ק) אמנם תרתי בלבי חולי לא פסק הנו"ב כן רק מטעם דהי' בצבור וכעין שכ' המחבר בסימן רפ"ו סעי' ד' שאף אם נתאחרו בתפלת מוסף עד עלות המנחה אין להקדים מנחה בצבור אלא מדלא הזכיר זה שם ש"מ שלא הי' מטעם זה ואפשר שהי' לסניף להנוב"י ז"ל -

והנה יש להביא ראי' מגמרא ערוכה דברכות ח' ע"ב שהחובת שעתא קריאת שמו"ת שקורין עתה בתורה בצבור היא מוקדמת ומנא אמינה לה דשם אמרו בגמרא ר' ביבי בר אבייי סבר לאשלומינהו לכולי פרשייתא במעלי' יומא דכיפורי (באבודרהם דפוס פראג דף צ"ג פ"א בדיני הו"ר כתב שטעמו דר"ב בר אבייי הי' כדי שלא יהא נחשב לו לעון ביוה"כ - ולענ"ד כעין שכ' בס' יפה ללב ד' ל"ה דמה"ט נעורים בליל יוה"כ יען ביוה"כ ניתנו לוחות אחרונות כאמור בסוף מס' תענית ועושים כבליל שבועות כטעמי' דמג"א בסי' תצ"ד וע"ש - כמ"כ לפע"ד הרי כתב בסדה"י שיש להשלים כל התורה לקרות מתחילה ועד סוף בחג העצרת משום נתינת התורה וביו"כ זה אי אפשר דגם בזמן הגמ' אמרו סדר העבודה כביומא ל"ו ע"ב האי דנחית קמי' דרבה ועביד כר' מאיר וברש"י שמטעם ונשלמה פרים שפתינו עיי"ש ועיין ג"כ מגילה ד' כ"ג ע"א ביו"כ ממהרין לבא

ומאחרין לצאת משום דנפיש סידרא דיומא עיי"ש ע"כ לפע"ד נהג ר' ביבי להשלים כל פרשיות התורה במעלי יומא דכיפורי בערובת יום נתינת לוחות שניות והרי גם הטעם דריבוי נרות דיו"כ הוא מטעם נתינת התורה בו ביום כדאיתא בסי' תר"י ולפע"ד גם הא דיומא ד' ע' ע"א שהביא כל אחד ספ"ת שלו ביו"כ אחר שקרא כה"ג בפרשה כדי להראות חזותו לרבים הי' מטעם זה וכעין שהביא שע"ת סי' תצ"ד מברכ"י ליתן ספ"ת חדשה להיכל בעצרת ע"ש ועיין תשובה מאהבה ח"א קרא תמה שלא הזכיר הרמב"ם הא דהביאו כל א' ספ"ת שלו עיי"ש) ונדפס בגליון הש"ס שהערוך מפרש שהן היו ח' פרשיות ר' דחדש אדר וד' דאלול לפי שרב ביבי הי' טרוד בשתי חדשים אלו במס' כלה (וכבאה"ע סי' ל"ח) לא מצא עת פנות עד מעלי יומא דכיפורי יע"ש - ומדהשלים בעיו"כ ד' דחדש אדר ש"מ דלא כנוב"י אלא החובת שעתא קדים דאל"כ איך סליק ר' ביבי פרשיות אדר עד מעלי יומא דכיפורי - ונח ימחול נאון עוזו להורות האיך אריך למיעבד ודוק -

במשנה סוטה ספ"ז מנויים ברכות שכה"ג מברך מלך מברך בגמר פ' הקהל והמה מנויים בפרטות ברמב"ם פ"ג מה' חגיגה ותמי' לי למה לא מביא רמב"ם שמלך יברך גם שהחיינו על קריא' זו מצוה יקרה הבאה אחת נשבע שנים לא תיגרע מקריאת מגילה עיין רמב"ם ה' מגילה פ"א ה"ג ואין לומר שפטר מצוה זו בזמן שבירך בקידוש על החג דזו מצוה בפ"ע והרי אף שבירך שהחיינו בקידוש צריך לחזור ולברך גם על הלולב - גם אין לומר משום דאותן פרשיות הם בס' דברים וקראום בקיץ וכעין או"ח סימן קל"ב דאם דילג פסוק בפרשיות מועדות א"צ לחזור ולקרות משום דכבר קראו הפרשיות בשבתות שלהן ז"א דגם שם מביא מג"א שתיקן ישששכר חולק' וגם עכ"פ על מצוה יקרה וחשובה כזו שהמלך קרא מספ"ת שבעזרה בהקהל כלל ישראל ואף גדולי ישראל הוצרכו לבא באין נמנע ועדיפא מקראת ספ"ת דנאמר לגבה בברכות ח' ע"א אנן בדידן ואינהו בדידהו וגם תקעו בחצוצרות עבורה עיין כ"ז ברמב"ם שם - וחשבתי ליישב עפ"י דברי הר"ן סוף סיכה שעל מצוה שהיא רק בלילה אין מברכין שהחיינו והרי גם קריאה זו היתה בלילה עיין תפארת ישראל סוטה פ"ז אית מ"ח כ' במוצאי יו"ט הראשון היינו ליל שני דסוכות, אלא דעיקר דברי ר"ן צל"ע דהרי הדלקת נר חניכה הוא רק בלילה ואין השלמה ביום דשרגא בטיהרא מאי מהני ואעפי"כ מברכים שהחיינו על ההדלקה - וא"ל דגבי חנוכה אמירת שהחיינו על היום הרי לא הוזכר בפוסקים רק אם שכח בליל א' יוכל לברך בהדלקה בליל ב' כו' שוב מצאתי בס' חמדת ארי' פרק ט"ו אות ג' כותב בפירוש שאם אין מדליק בחנוכה ואינו רואה שלא יברך שהחיינו על היום ע"ש וכ"ז צ"ע - ועיין ג"כ

בא"ר סימן תכ"ו חקר אמאי אין מברכין שהחיינו על קידוש לבנה עיי"ש תירוצו - והרי אין רשאים לקדש הלבנה רק בלילה ולדברי הר"ן אין מקום לשהחיינו על מצוה כזו ש"מ דא"ר אינו סובר לשיטת הר"ן ודו"ק -

ונא יחוננני גאון עזינו בתשובתו הרמתה והנני בברך כריעה מול פני המנורה הטהורה.

ה"ק יצחק ווייס.

תשובת הגאון על זאת היא נדפסה בתשובת מהרש"ם מה"ק סימן רי"ג.

סימן ו

נשאלתי ע"ד אנשים נוחי נפש אשר הניחו מעזבונם מעות לקרן קיימת לביהכ"נ או לח"ק למען יזכירו נשמותיהם בכל ג' רגלים וביום הק' הכפורים אם יזכירו אותם ג"כ בג' רגלים דשנה ראשונה דהיינו בתוך י"ב חדש באשר נהיגי עלמא שלא להזכיר קרוביהם הנפטרים בתוך י"ב חדש -

תשובה. בספר כרם שלמה או"ח סי' תרס"ח מביא מס' ל"ח טעם על המנהג שבתוך שנה ראשונה למיתת בא ואם יוצאין לחוץ ואין מזכירין משום דהטעם הוא שיזכיר אותן אלקים ואגב כן יזכור אותנו עמהם לטובה בזכותם ובתוך שנה ראשונה לא שייך טעם זה כי די להפקיע את עצמם.

(במק"א הנחתי בצ"ע גמרא דתענית ד' ט"ז ע"א למה דנהיגי עלמא שאין הולכין להתפלל שהקרובים ימלינו טוב בעבורם בתוך יב"ח מה"ט שדי שיפקיעו את עצמם דאיתא שם למה יוצאין לביה"ק ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד אמר כדי שיבקשו עלינו רחמים מאי בינייהו איכא בינייהו קברי גוים למה לא קאמרה גמרא דאיכא בינייהו להלוך על קברי מתים שהם בתוך י"ב חדש דטעם כדי שיבקשו עלינו רחמים לא שייך גבייהו) -

אמנם בעל כרם שלמה כותב שאין נבין בעיניו טעם זה ומיישב המנהג עפ"י דאיתא בברכות ד' נ"ח ע"ב אמר רב אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר יב"ח שנאמר נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד - וא"כ י"ל דמשו"ה תיקנו שילם האבלים דבני יב"ח החוצה שלא יעוררו אבנם בבכי וצעקה ויבלבלו את האחרים וגם להם יגיע הפסד להתאבל ביו"ט עכ"ד - והנה לטעם בעל לש"ח משום די להפקיע את עצמם שייך זאת ג"כ המזכירים נשמות שהניחו ק"ק בעבור זאת דדי להפקיע עצמם - אמנם בעל כרם שלמה דחה טעם זה כאמור וכותב הטעם באשר תוך יב"ח הבנים מתאבלים ויתאבלו ביו"ט (יי"ל עוד נפ"מ דבלשון חכמים ד' צ"ב בח"א ע"א פוסק אם כבר עברו י"א חדשים צריך להזכיר שלא יעשהו לרשע ומטעמים דכר"ש לא יזכירו גם בחדש י"ב באשר אינו

משתכח ויעוררו רב אבל ביו"ט) ומאחר דלכר"ש נראה לעיקר טעם זה שיעוררו רב אבל זה שייך דוקא בבנים וקרובים אבל בני החברא שרחוקים הם אל הנפטרים א"כ ל"ש שיעוררו אבל ע"י הזכרת בני החברא בודאי שרשאים ולא עד אלא שמחויבים להזכירם כי למה יגרעו חלקם להתפלל עליהם ומה גם בשנה הראשונ' שצריכים לרחמים ביותר ולגבי הבנים משום תיקון הבנים נהגו שלא להזכירם אבל אצל החברא דאזיל טעם הנ"ל בודאי דיש להחברא להזכירם - ומצאתי כעין סברא זו בשו"ת שבות יעקב ח"ב סימן כ"ה וז"ל וע"ד שהי' פלפול בין בעלי תריסין אי שפיר עבדי שהספידו לחכם בתוך ר' יום לרגל - הנה באמת גמרא ערוכה היא במו"ק ד' ח' ע"א לא יעורר אדם על מתו ואל יספידו קודם לרגל שלשים יום ופליגא בטעמא דמילתא רב ושמואל והפוסקים פסקו לחומרא דאפילו בחנם אסור כמבואר באו"ח סימן תקמ"ז וביו"ד סי' שמ"ז מ"מ נראה לי דבין לרב ובין לשמואל דוקא על מתו דמריר לבי' טובא ויש חשש לרב שיוציא כל ממונו מה שהכין לכבוד הרגל ולשמואל לפי שאין המת משתכח מן הלב ואתי למספר ברגל אבל אם אינו מתו רק שמספידו בשביל כבוד תורתו אינו מתעורר ההספד בלבו כ"כ ולא חיישינן עכ"ד - והנה בס' סוכת שלם להגה"ק ר"א גוטמאכער מגרדיטץ זצ"ל העלה באריכות נועם ובירר להלכ' פסוקה שאפילו הבנים יזכירו בתוך יב"ח ושעיקר חיוב הזכרה הוא בתוך היב"ח ע"ש כלל ו' וק"ו באחרים שבוודאי אין רשאי להם להפסיד להמת ולמנוע הזכרתו באשר לא שייך טעם כר"ש הנ"ל ודו"ק -

ואגב ראיתי להזכיר שבעל תה"ד זצ"ל נהג שביום שלאחר החג לא אכל פת שחרית עד ששילם נדר שנדר בעד הנשמות ועת הזכרתם - ועל היתר הנדר עיין בסוכת שלם הנ"ל בכלל ו' - והש"י יזכנו לראות בימינו בקרוב תחיית המתים וגאולה קרובה ונאמר אמן ה"ק צחק -

ה"ק יצחק ווייס.

סימן ז

ר"ח שבט תרע"ח לפ"ק.

נשאלתי מהרבני המופלג ירא ה' מאוד נעלה כמו"ה שמואל געלטנער ז"ל ע"ד שהניח בזה היום התפילין של ראש עם הבית אשר הוא למשמרת על הקציצה של ראש. אי חיובא רמיא עליו להניח תפילין עוד הפעם.

תשובה. לענ"ד מדהשמיעו האחרונים. עצה לאותן שאין מניחין תפילין בחוה"מ כדאיתא בסימן ל"א שיניחו תפילין שהם בלי פרשיות ושאר אופנים עשו"ת פרשת מרדכי חאו"ח סימן ד' ובשו"ת שמש צדקה ובחתן סופר שער הטוטפות דף פ"ח - ולא

השמיעו אחד מהגדולים ז"ל שיניחום בחוה"מ עם הבית על הקציצה - ומדקציצה של ראש אינו רואה את האויר לא יצא - הי' נשמע מזה שאף אם הי' הבית על הקציצה שג"כ יצא -

ובשע"ת סימן כ"ז אית ו' מביא מתשב"ץ סימן ל' דמותר לכסות תפילין של ראש בסידרו - ודאמרינן וראו כל עמי הארץ היינו שהי' בראש במקום שהם נראים יותר וראו כמו ושמעו וכל העם רואים את הקולות ע"ש מש"כ בשע"ת בזה - אבל הגאון מהרש"ם מברעזאן זצ"ל מדחה דברי התשב"ץ מרש"י מקץ על וירא יעקב כי יש שבר ש"מ דשמיעה לא נקראת ראי' ואח"כ מחזיק דברי התשב"ץ ממנחות צ"ח סע"א גבי ראשי הבדים י"ל כיון דבולטין תחת הסודר הוה כנראה בחוץ י"ל גם בתפילין כן ע"ש - אמנם לענ"ד יש לחנק בין פרס סודר עליהם שאינו אדוק ודבוק בהם לא נקרא כיסוי כ"כ כהבית הזה למשמרת אשר נעשה בדיוק כמידת ארבו ורחבו של התפילין ודבוק על הקציצה יותר חשוב כיסוי - [ויש ג"כ לחקור דנימא דכליין בטל לגבייהו כיון דמיוחד להן ולא נחשב כיסוי כלל כדמצינו בסי' ר"מ באו"ח] -

וגם לענ"ד יש להביא ראי' דלא חשיב כסוי מדהשמיעו הפוסקים אם נפלו תפילין בנרתיקן א"צ להתענות ולא השמיעו חידוש יותר דאם הי' מכוסים בבתים שלהם ג"כ א"צ להתענות שהוא חידוש יותר וש"מ דזה לא חשיב כיסוי - ושוב מצאתי באשל אברהם להגה"ק מב' טשאטש זצ"ל חוקר בזה באם הי' הבית עליהם שלא יצטרכו להתענות - עיי"ש בסי' מד. [אמנם יש ג"כ לחקור באשר הטעם הוא שיהי' נראים אם רשאי' לעשות כיסוי מזכוכית על הקציצה של ראש אם נקרא ג"כ וראו כל עמי הארץ באשר נראים דרך הזכוכית - ולגבי קידוש לבנה מתיר בשו"ת דבר שמואל לקדשה ברואה דרך זכוכית ע"ש]

והנה בפוסקי' כתבו שהבית צריך להיות רואה פני האויר - ועי' בחיי אדם שחם טיחה עבה ניתן על הקציצה פסיל - יש לחלק דשם הכיסוי דבוק על הקציצה אבל הכיסוי הזה הרי אינו דביק דהרי יכולים להסירו ושוב ליתנו עליו -

ובאשר יש צדדים לכאן ולכאן אמרתי מהיות טוב יניח עוד הפעם תפילין בברכה ויאמר בהם פרשת ק"ש כבסי' כה סעיף י"ב - כל אימת שמניחן מברך עליהן אף כ"פ ביום וק"ש יאמר בהם מהא דסעיף ד' בסי' הנ"ל.

ואף שר"ח הים ונזכר לאחר שהתפלל מוסף אין שום קפידא בדבר דאחר מוסף רשאי ללבשם כדאיתא בשע"ת סוף סי' כ"ה - דברי ה"ק יצחק ווייס.

סימן ח

בעזה"י פרעשבורג ר"ח ניסן תרס"ג לפ"ק.

שוכט"ס לכבוד אהוב לבבי הבחור החו"ב ירא ושלם כו' מו"ה פלוני נ"י.
מוצא שפתי אשמור לקיים אשר הבטחתיו לברר לו שאסור להתחבר לדורשי בלשון לאימים ועל מה אדני האיסור הטבעו אומר לו בזה הנה על דבר זה הזהירני ה' יתברך במלאכות הנביא יחזקאל סימן ג' אשר בדברי קדשו השמיע לאמר ויאמר אלי בן אדם לך בוא אל בית ישראל ודברת בדברי אליהם כי לא אלי עם עמקי שפה וכבדי לשון אתה שלוח אל בית ישראל לא אל עמים רבים עמקי שפה וכבדי לשון אשר לא תשמע דבריהם אם לא אליהם שלחתיך המה ישמעו אליך ובית ישראל לא יאבו לשמוע אליך כי אינם חובים נשמוע אלי וגו' ופי' המלבי"ם שם ואעתיק את לשונו ודברת בדברי אליהם כי בני הגולה הירגלו לדבר בלשון כשדים ובלשון העמים ציוה ה' אל הנביא שידבר דבריו בלה"ק כמו שקיבל מה' ולא תאמר שתצטרך לדבר בלשון כשדים שאין אתה מבין אותה כי לא אל עם וגו' כי הם מבינים לה"ק לא אל וגו' ואל תאמר כי תצטרך לדבר נביאתי בלשון כשדי שיבינום עם הגויים כי לא אל עמים רבים עמקי שפה אתה שלוח ותצטרך ללמוד לשון כשדים בית ישראל לא יאבו לשמוע אליך וזה לא מצד שאין מבינים לשונך לשון יהודית רק מצד כי אינם אובים לשמוע אלי ולכן יאמרו אמתלא שאין מבינים לשון הנביא עכ"ד הרי אם כי דבר זה מפורש מתורת משה רבינו לא למדנו מדברי יחזקאל למדנו ודברי קבלה כדברי תורה דמיין כבר"ה י"ט ע"א וליכא מילתא דלא רמיז משה באורייתא כתענית ט' ע"א ואין לביא רשאי לחדש דבר כידוע מרז"ל וע"כ שמוטמן ברמז בתורה כדברי הח"ס זיע"א ויבא יעקב שלם שנזהר מלשנות שם לשין מלבוש יאודי כאשר נודע לנו מצוואתו הקדושה -
גם חי ח"י יזכור הא דנאמר בירושלמי שבת פ"א הלכה ד' תני רשב"י בו ביום גזרו על פיתן כו' ועל לשונן פירש קרבן עדה שלא ירגיל אדם עצמו ובניו לדבר בלשון עכו"ם ובשלום ירושלים כתב ומזה הוכחה נפלאה לדורינו ע"ש - ובתנא דבי אלי' פרק כ"ג נשנה בזה הלשין וכשהיו ישראל במצרים נתקבצו כולם וישבו יחד משום שהיו כולם באגודה אחת וכרתו ברית יחד שיעשו גמ"ח זה עם זה וישמרו בלבבם ברית אברהם יצחק יעקב ולעבוד את אביהם שבשמים לבדו ושלא יניחו לשון בית יעקב אביהם ושלא ילמדו לשון מצרים מפני דרכי ע"ז וכן נשנה דבר זה עוד הפעם שם בסיף פרק ההוא - וראיתי להגה"ק בעל משכיל אל דל שיישב בזה דברי הסמ"ג לאוין ל"ת נ' שפסק לירושלמי הנ"ל שבכלל גזרת ח"י דבר שגזרו על לשונם אף שלא הוזכר בבבלי משום שיש לירושלמי ראי' מהימנא ותניא דמסייע בתנד"א הנ"ל - ועיין בקיצור ש"ע סימן ג' בלחם הפנים שם הביא ג"כ לסמ"ג הלזה ובהגהות מגאון ישראל בעל ישועות ישראל אב"ד דק"ק קוטנא

ז"ל שם הערה מקירה לדברי הסמ"ג ג"כ מדברי ירושלמי הנ"ל ושעיקר כפי' הקרבן עדה הנ"ל - ומרן הקדוש הח"ס זיע"א כותב בתשובת חו"מ סי' קצ"ז וזה ל"ק רע ומר בעוה"ר הפרצה הגדולה ההסתפקות בילדי נכרים וקריאת ספרים חיצונים המולידים קלות דעת כו' ואח"כ כותב התקבצו והאספו אל עמק הברכ' לקבל עליכם רב שלא יהי' ח"ו מקוראי בספרים חיצונים ומהלועזים בלע"ז כי אסור לקבל תורה מפיהו וכמעמיד אשרה בהיכל ה' אך יהי' בקרבו קדוש והרמב"ם בסיף ה' קדה"ח כ' וז"ל הרי ביארנו חשבונות כל הדרכים שצריכים להם בידיעת הראי' ובחקירת העדים כדי שיהי' הכל ידוע למבינים ולא יחסרו דרך מדרכי התורה ולא ישוטטו לבקש אחריהם בספרים אחרים דרשו מעל ספר ה' וקראו אחת מהנה לא נעדרה עכ"ל התנצל הרמב"ם כי יען סוד העיבור שנמסר לסנהדרין נעלם ממנו לגמרי כי הוא א' מג' שבועות שנשבענו שלא לגלות סיד העיבור כמבואר שלהי כתיבות ולקח הרמב"ם מספרי יוונים וכ' בהל' קה"ח והתנצל שעשה זה כדי שלא יבואו עם ה' אלה לשיטט לבקש חכמה בספרי זולתינו כ"א כל עסקיהם יהי' בספרי תורת ה' ע"כ לשון קדשו זלה"ה -

ואביא בזה לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' תשוב' ה"ב צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא שמים מנעוריו ואהוב להם שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה ע"כ לשונו הזהב הרי דהקפיד הרמב"ם שצריך להיות ירא שמים מנעוריו והקורא בספרים החיצונים הרי הסיר יראת שמים מעצמו כמופסק ביו"ד סי, רמ"ו ובאו"ח סי' ש"ז סעי' ע"ז ז"ל המחבר מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק וכן סיפורי מלחמות אסור לקרות בהם בשבת אף בחול אסיר משום מושב לצים ועובר משום אל תפנו אל האלילים אל תפנו אל מדעתכם ומי שחיברן ומי שהעתיק ואצל מי שהדפיסן מחטיחים את הרבים עיי"ש - ועשו"ת מחנה חיים ח"ב על או"ח סי' א' עש"ה ועיין היטב ב"ח או"ח סי' ר"ץ ובסי' תכ"ט האיך יהי' הדרוש של שבת וקצת מזה במג"א שם -

ובס' שבילי דוד על או"ח סי' נ"ג אות ד' כותב וז"ל והנה בוודאי כמו שכתוב בש"ץ דאם מכוון להשמיע קונו ושמח בקולו ה"ז מגונה כן היא בדרשן העומד לאמר דברי כבושין לעם אם נתן לו השי"ת לשון לימודים ועומד בכובד ראש באימה ובירא' תבא עליו ברכ' אבל אם מכוין להשמיע קול דיבורו ומכ"ש הוא אם מכוין להראות כי בקי בלשונות שונות במה יפה הוא מהש"ץ הזה - ובהלכות ביהכ"נ סי' ק"נ סעי' ב' באמצע כ' ואלו דבריו והדורש לפני העם ראוי שיהא לבו נכנע ונשבר וקול רעדה מפחד השי"ת ולא ישום על לבו להשמיע קולו ולהראות דמות וצחות לשונו כי אפילו המכוון

להראות חריצות ובקיאות אין לרצון לפני השי"ת רק הכוונה להוריד נעימות אמריו בלב השומעים להוציאם מעכירת החומר ותרדימת הזמן ומכ"ש העומד שם ומכווין להראות קריצותיו ורמיזותיו כמו באומות אוי לדור שכך עלתה בימיהם עיין לעיל סי' נ"ג סי"א ש"ץ שמכווין להשמיע קילו מגינה כ"ש זה - ובסי' רפ"ה כותב ע"ד הט"ז שם שמי שאינו מבין פרש"י על הסדרה ראוי לקרות פי' אשכנז כמו ס' צאנה וראנה כותב ע"ז וז"ל וע' מש"כ לעיל סי' ס"ב דאין בכלל זה תרגום אשכנזי שמחברין האידנא דאלו נעשו להדמות לעכו"ם ומכוונין ליפות הלשון אשכנז בענין שזה הקורא רק מלהיב עצמו ללשון הלע"ז ודברי התורה אצלו כטפל שומר נפשו ישמור מזה כי מזה פשתה בעו ה"ר בגולה חורבן התורה ופסק אמונת חז"ל בעוה"ר לאט לאט לעוסקים בהם ואם הוא במקום שאין לו חומש להעביר הסדרה רק בחומש כזה טוב לו להמתין עד זמן שימצא לו עד שמחת תורה עכ"ד הגאון האדיר שבילי דוד זלה"ה -

ועיין בס' דרך פיקודך במ"ע לספר ביציאת מצרים כותב באמירת ההגדה במי שאינו מבין יקרא ג"כ הפירוש בלשון אשכנז וכותב ומדי דברי בזה באתי כמזכיר להיות שכעת יש הגדות מתורגמים בלשון אשכנז והיא מכת האפיקורסים והוא מספרי המינים ואסיר בבל יראה ובבל ימצא ע"כ המשכיל יזהר בזה (ועיי"ש בספר הלזה במל"ת י"א שלא ימצא חמץ בפסח דברים ברורים בזה עש"ה) -

והנה מה שחשב להביא ראי' להיתר שסנהדרין ידעו ע' לשון הנה שגה ברואה אין שום ראי' מזה (ומראשית אודיעהו שרמב"ם פ"ז מסנהדרין הלכ' ה' כותב שצריכים רק לידע ברוב הלשונות ובלח"מ שם שהרמב"ם המציא זה מדאמרו רז"ל בסנהדרין ובמנחות שידעו בשבעים לשונות משמע דיודעים במקצת שבעים סגי עש"ה) הנה מי רשאי לדמות עצמו לראשונים כמלאכים אשר סיפרו רז"ל בע"ז יו"ד ע"ב שקטן דאית בהו בתנאים ואמוראים ידע ובכחו הי' להחיות מתים ועש"ך יו"ד סי' רמ"ו סעי' ח' סק"ח עש"ה ועיין בשו"ת מהר"מ שי"ק או"ח סי' ע' שנשאל בזה אם מותר להדרוש לבית ישראל בלשונות הגוים וכתב בזה וא"ד מביא שיטה מקובצת ב"ק פ"ג בשם המאירי וז"ל והחכמים השלמים שכבר מלאו כרסם בבשר ויין ר"ל התירה והתלמוד ויסידות מצותיה אין לך קרוב למלכות יותר מהם ומותר להם ללמוד כדי להשיב עליהם ולחזק הדת במסמרים לא ימוט עכ"ד (הרי דווקא גדולי ישראל) וכותב שם ג' טעמים לאסור ושלרובא דעלמא סכנה וכ"ש לצעירי הצאן בחורי חמד שעדיין אין התורה ויראת שמים נטוע בלבם בחזקה ועדיין אין שכלם שלם להם דוודאי הוא סכנה גדולה והעלה שם לקיים דברי הפס"ד שאסור לדרוש בלשון לע"ז עש"ה -

ועיין בשו"ת בית היוצר או"ח סי' ג"ם שאיסור גמור הוא לשמוע דרוש כזה ודרוש כזה אינו לש"ש רק להתגדל ולהתפאר וחסור לעמוד במקום ביזרא דע"ז אפילו באזנים אטומים ואף אם יתבטל עי"ז מתפלה בצבור עש"ה - ועיין בזה בס' אני' דיונה מאין המילואים פמ"ח אות ב' מש"כ בזה -

ומצאתי עוד בשבילי דוד הנ"ל סי' תצ"ה אחר שהאריך מאד לברר גודל איסור עסק בחכמות חיצונים אם גם שחושבים לייפות בזה התורה בסו"ד כותב וז"ל בזמנינו ת"ל כ"פ התאספו רבנים אודות התגברות החדשים ולולי הי' באיסורי' מוחלטים אצל כל לא הי' הכרח לזה אבל כי יש הולכי שמאל המהפכים חושך לאור לומר כי חכמת חיצונות היא לאור לתורתינו והם אומרים כי זה מצוה להתפאר אנשי ישראל בזה וכמה וכמה מדינות כבר הודחו במחשב' הלז ע"כ הי' התאספות רבנים לקבץ הסכמות מאילו החושבים יישר תהלוכות בנתיבות התירה עש"ה - ועיין עוד אריכות דברים בזה בספר מעשה אבות שנדפס בשנת תרס"א בעיר הקודש ירושלים ת"ו -

ומאחר העלות כל הנתנים למעלה בכתב דבר שפתים אך למותר שאסור לילך לשמוע דרשה כזו ומכש"כ ח"ו להתחבר לחבורה פורצי תקנת גאוני ישראל עיין שו"ת מחנה חיים ח"ב או"ח סי' ה' מביא בע"ק בענין חטא סדום ועמורה כתב שזה גדול שבחטאים אם עשו לנימוס ודת חוקים לא טובים עש"ה - יתן ה' שיעזבו דרך רשע ויחוש לנו ישע כי ארכה לנו השעה ויקום לנו רועה שבעה -

ה"ק יצחק ווייס.

(עיין

במפתחות)

בשולי המכתב

בטעם שאין אנו מדברים לה"ק עכשיו כ' הח"ס ז"ל בהגהותיו לאו"ח סי' פ"ה וז"ל (מג"א סק"ג נ"ל דה"ה במקום גילולים עיין לעיל סי' נ"ה במג"א ס"ק ט"ו) ונ"ל דמשו"ה הנהוגו אבותינו את בניהם מבלי לספר בלה"ק, ונשכח מאתנו לגמרי בעוה"ר משום שגלו לבבל שהית' מלאה גילולים עכ"ד - ועיי' במה שכ' בתשובותיו לאבה"ע ח"ב סימן י"א בטעם ששיבשו אבותינו את הלשון הוא בכדי להנצל מאיסור לדבר בלשון הגוים ע"ש בארוכה ובענין להקפיד לדבר עכשיו בלה"ק אם כי מצוה היא עיין ירושלמי סו"פ לולב הגזול משהתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו לשון תורה ועיין בק"ע שם ועיין ספרי עקב ע"פ לדבר בם למען ירבו ימיכם ועיין שו"ת יד אלעזר סימן ל"ב לא זכר דברי ירושלמי וספרי הנ"ל ועיין מרדכי סוכה אות תשס"ג הביא ספרי ההוא ועיין ירושלמי פ"ק דשבת סוף

הלכה ג' ומג"א סי' ש"ז ס"ק כ"ד מ"מ עכשיו שאחזו בזה החדשים אסור לן כמו שכ' רש"י ע"פ ולא תקים לך מצבה אעפ"י שהיתה אהובה בימי האבות עכשיו שעשאום חק לע"ז שנאה הקב"ה כ"כ בזה ושוב ראיתי בספרים כזה ודו"ק -

סימן ט

במה ששאל להודיעו מקור להמנהג שיהנו אצל הצדיקים לאכול משיירי מאכלם אם יש ממש למנהג זה.

תשובה. מקיר מקומו טהור בירושלמי דמו"ק פ"ש סוף ה"ג רבי יוחנן בצפרא הוה נחית לכנישתא והוה מלקט פירורין ואכל ואמר יהא חלקי עם אילין דאכלין הכא רומשת וקרבן עדה מפורש ר"י הי' מלקט הפירורין שנפלו בסעודה שאכלו אמש בסעודת עיבור החדש ואכלן ועיין במתא דירושלים שם וכ"כ בזה ועיין גם כן בספר דרכי הישר והטוב מה שהביא משל"ה פרשת חיי שרה - וכעת מצאתי בילקוט פ' שופטים רמז תתקט"ו וזה לשונו אישי ה' וזה יהי' משפט הכהנים זש"ה יראו ה' קדושיו משל לעשיר שהי' לו בנים למד לכל אחד ואחד אומנות בחר לאחד שיהי' משמשו ולא למדו אומנות א"ל לכל חבירי נתת אומנות ולי אין אתה מלמד אומנות א"ל דייך שאתה אוכל שיורי שלחני כך אמרו לוים וכהנים למשה לכל השבטים נתת חלק בארץ ולנו לא נתת א"ל דייכם שאתם אוכלים שיורי מי שאמר והי' העולם שנאמר והנותרת מן המנחה יאכלו אהרון ובניו עכ"ל ובברכות ד' נ"ה אמרו שלחן דומה למזבח ושיורי אכילת הצדיק כשיורי המנחות ומשלחו גבוה קזכי באכילת שיריים של הצדיק ודי לנו בעדות דירושלמי הנ"ל מר' יוחנן שלקט פירורין מסעודת קידוש החדש א"כ הרי שלך לפניך דיסוד מנרג זה הוא מהררי קדש ומזה אתה דן לכן מנהגי צדיקים שמקורם טהור בכל מיני טהרה ושם בארה מבאר מים חיים וחיים הם לכל מוצאיהם. ה"ק יצחק ווייס.

סימן י

בעזה"י קאדעלבורג ערב חג השבועות תרס"ח לפ"ק.

להרבני המופלג בתורה וביראה טהורה איש חמודות והנעלה מו"ה יעקב שמואל שלעזינגער נ"י אבן יקרה בעיר פרעשבורג.

אודות אשר שאלני אם גם ת"ח העוסק בתורה מחוייב להנעים זמירות בסעודת הש"ק.

(א) תשובה הן אמת בברכ"י או"ח סימן א' אות ט' ד"ה טוב לומר פ' העקידה ופרשת המן כ' שאין כל השיעורים הללו אמורים לת"ח שיכולים נעסוק בגופו של תורה וכן הוא בלחם חמודות בפ' הרואה אות פ"ד ועיין ג"כ בסידור יעב"ץ גבי מזמורים שאומרים לפני תפילת מעריב דמוצאי ש"ק - אמנם כן בשבת יש גם לת"ח למעט בלימודו עיין או"ח

סי' ר"צ ונדרים ד' ל"ז אין שונין לראשון ועיין מחה"ש סי' עה"ר ובשו"ת מין כנף חיו"ד סי' מ"ד וסתמא דגמרא מגילה י"ב ע"א שבת שישראל אוכלין ושותין מתחילין בד"ת ובדברי תשבחות ועל ישראל נאמר ועיין כל בו סי' ל"ט ורקח סימן נ"ד ובס' חסידים סי' רע"א ויברך אלקים את יום השביעי בירך את השבת ומצוה שישיר וירנן שבחות שנאמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ע"ש - ואיתני עולם אשר רוה"ק שרה עלהם הם יסדו זמירות דשבת כמפ' בישמח משה פרשת וזאת הברכה ועיין לק"ח ח"ג ששררו על שלחן מרן הח"ס ז"ל כל הזמירות המסודרים בסידור לשבת אחת מהנה לא נעדרה ועיי' עוד בהקדמה לחלק י"א שלו לזאת בשבת כל בעלי השיעו"ר יוצאין בשי"ר (אמר המחבר משנה שכיר גם אני נשאלתי בכיו"ב ועיין לעיל סי' ס"ה מה שהשבתי בזה באריכות

) - (ב) ע"ד אם מותר בשבת לתת פעדערווייס לתוך המנעל כדי שיהי' חלק וירוץ הרגל לתוכו - לפע"ד אסיר מצד ד' טעמים א' עובדא דחול ב' לפעמים הפעדערווייס קשה כאבן וצריכים להדקו היטב ויש לגזיר משים שחיקה דהוא תולדה דטוחן ג' לפעמים עי"ז לתקן איזה דבר בהמנעל ד' שיכול להתיז על בגדיו ויבא לנער בגדיו מאבק הלבן שניתז עליו ובסו' ש"ב ס"א בהג"ה אסור לנער בגד מן האבק שעליו אם מקפיד עליו ועפ"י רוב לובשים בשבת בגדים שחורים - ואעפ"י שמג"א בסק"ג כתב דזה נאמר דוקא בבגד חדש אמנם בסידור דה"ח בליקוטי הל' שבת מביא מהג' רר"י ביערות דבש שאין אנו יודעין עד זמן מה נקרא בגד חדש ועיין ג"כ בס' זכרו תורת משה במלאכת מלבן אות ד' ממילא אסור לנער אבק לבן הלזה מן הבגד ע"כ אין להתיר דבר זה לפע"ד

- (ג) ולענין מה שנסתפק הגאון הצדיק ר' דוד לאקענבאך זצ"ל ראב"ד דק"ק פרעשבורג יע"א במו"ש שחל בו יו"ט אם מותר לנשים לשתות כוס של קידוש כיון דגם הבדלה אמרו עליו לפימ"ש מג"א בסי' רצ"ו שנהגו הנשים שלא לשתות מכוס הבדלה ומג"א ציין שם שטעם בזה נאמר בשל"ה (והנה השל"ה הוא בסוף מס' שבת שלו וז"ל בשם תולעת יעקב וכבר ידעת מה שארז"ל בסוד העץ שחטא בו אדה"ר גפן הי' ואמרו מלמד שסחטה ענבים ונתנה לו כו' ולפי שנתכוונה להבדיל מאדם ע"י היין אין הנשים טועמות יין של הבדלה עכל"ק) והעלה הגז"ל שלטובה מצטרף - ולפע"ד לפשוט זה דהנה המחבר בסי' הנ"ל סעי' ג' כתב ביו"ט שחל להיות במו"ש שיש בו קידוש שנאמר על הפת י"א שאגב הקידוש מבדילין ג"כ עליו וי"א כו' ורמ"א כותב וסברא ראשונה עיקר הרי דקידוש העיקר והבדלה טפלה לו וא"כ נקרא כוס של קידוש ואף שהברכ"י רצה לדחות דין זה בסי' זה מ"מ בשיירי ברכה פסק גם הוא כן ע"ש וא"כ שפיר נפשט ספק הנ"ל מכאן

ודו"ק - והנה בליקוטי חבר בהגהותיו לאו"ח כותב עוד טעם למה לא ישתו מכוס הבדלה כדי שיהי' להם היכר שלא יבדילו לעצמם כדעת רמ"א בסוס"י הנ"ל ואף לטעם זה א"ש ודו"ק -

ואגב אומר חידוש מילת' מה שמצאתי בה' הבדל' להגאון הרי"ץ גאות בספר יצחק ירנן וז"ל אמרו חכמים לעולם יסדר אד שלחנו במו"ש אעפ' שאינו צריך אלא לכזית כדי שתהא סעודתו מתוקנת כל השבוע כולה עכ"ד - ומאפס הפנאי רקצר הכ"ד ידידו ה"ק יצחק ווייס

בשולי המכתב.

מדי דברי בזה עם ידידי הרב הגאון מי גרשון שטערן שליט"א בעל המחבר ספרי ילקוט הגירשוני העירני דמבואר בספר אהבת יהונתן להגאון רבינו יונתן ז"ל דפלוגתא המובא בתוס' וראשונים ז"ל אם מקדשין על הפת או על היין דוקא תליא בפלוגתא דתנאי באילו שאכל אדם הראשון דלמ"ד גפן הי' מקדשין על היין דוקא לפי דהקידוש בא לתקן חטא אדהה"ר ולע"ד חטה הי' מקדשין גם על הפת כדי לתקן חטא אדה"ר שחטא בחטה - וא"כ קידוש על היין שבא לתקן חטא אדה"ר שפיר יכולין הנשים לשתות לדעת השל"ה ז"ל אפי' כשנזדמנו יחד קידוש והבדלה כי הקידוש בא לתקן חטא אדם הראשון ובאותו דבר שקלקלו נתקנו ולא מזיק כלום שהוא ג"כ כוס של הבדלה ודו"ק.